

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

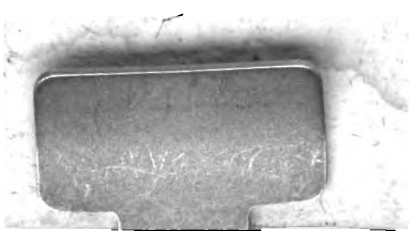
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

BIB. COLL.
PICTAV. S.J.

Q 272 - 2

HD 01 /1

Digitized by Google

CONCORDIA REGVLARVM,

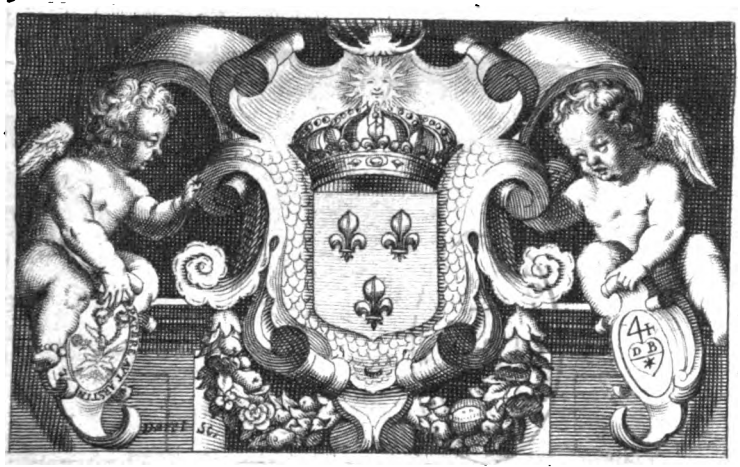
AVCTORE

S. BENEDICTO,

ANIANÆ ABBATE.

NVNC PRIMVM EDITA
ex Bibliothecâ Floriacensis monasterij, notisque & obseruationibus illustrata.

Auctore FR. HVGONE MENARDO, monacho Benedictino Congregationis S. BENEDICTI, aliàs CLVNIACENSIS & sancti MAVRI.

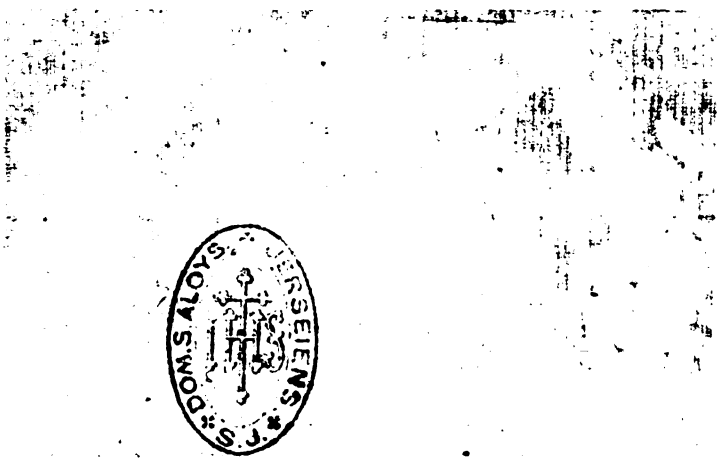

PARISIIS,
Ex Officina HIERONYMI DROVART,
Apud DIONYSIVM BECHET, viâ Iacobæâ,
sub Scuto Solari.

M. DC. XXXVIII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

BIBLIOTHEQUE S.J.
Les Fontaines
60500 CHANTILLY

Digitized by Google

Digitized by Google

SANCTISSIMO PATRI
BENEDICTO
MONACHORVM OCCIDENTIS PATRIARCHÆ.

VOD ſummo diuini numinis beneficio à te accepimus (PATER SANCTISSIME) id tibi qua par eſt deuotione, & grati animi teſtificatione referimus offerimuſque : hoc videlicet opus planè diuinum ſingulari Dei prouidentiâ ad hunc vſque diem ſeruatum nobiſque tranſmiſſum. Nam quis dubitet planè diuinitus accidiſſe, vt hic ſapientiæ cœleſtis theſaurus tot ſeculis in agro tuo Floriacenſi, quem ſacro-ſancto corporis tui pignore locupletaſti, hucúſque defoſſus hoc potiſſimum tempore appareret, immo tu nobis ipſe traderes, quo primùm naſcente ſub ſanctiſſimi tui nominis auſpiciis congregatione tuâ Benedictinâ inſtaurationis florentiſſimi tui ordinis iacta fundamenta viſungur?

Digitized by Google

maximè cum id ipsius auctoris votis omnino respondeat. Ipse enim tibi cognominis, gratia benedictus & nomine (vt de te quondam sanctissimus Pontifex Gregorius Magnus prædicauit) tuus alumnus, ordinis tui primus instaurator hoc suum opus in manus nostras venire gestit, quo tempore sua consilia, suaque vota post tot seculorum decursus, Deo fauente, renascentia conspicit: quippe qui in id potissimùm curas & labores suos contulit, vt sopitam pietatem, & monasticæ vitæ vigorem consenescentem excitaret, atque ex institutis sanctæ tuæ regulæ repararet, cui quàm simillimas cæteras omnes sanctorum Patrum regulas in hoc opere esse demonstrans, illi tantò impensius monachos adhærere debere ostendit, quòd vna cæteras omnes perfectè cumulatéque contineat. Quæ cum ita sint (PATER SANCTISSIME) ego, cui à Superioribus huius libri recognoscendi, & à tenebris vindicandi demandata prouincia est, illum tibi sane merito auctoris, & argumenti naturâ gratissimum omnium Benedictinorum nomine offerre non dubitaui: quem si non obtulissem, ius omne, natura, superi denique reclamassent: & ipse ingrati filij notam non effugissem, qui sanctissimo æque ac optimo parenti munus tot nominibus atque titulis debitum subtraxissem. Nec me retrahit à proposito tenuitas nostrarum lucubrationum, quas libro quasi teruncium Crœsi thesauris adieci animo iuuandi nonnihil lectoris, & salebras amouendi ad quas potuisset restitare, quod suam ex sese habeat com-

Digitized by Google

mendationem opus, ex tot Patrum sententiis ab alumno tuo sanctissimo, tuique ordinis assertore ac vindice multis vigiliis concinnatum. Quin potius (PATER SANCTISSIME) indignus licet tanti parentis filius exulto, & nouâ spe erigor, dum ego prospicio hoc opus cum non mediocri accessione gloriæ supremi numinis, tuique nominis celebratione, insigni etiam legentium & tui maximè ordinis alumnorum vberiore fructu, ac totius ordinis monastici commendatione sub tuo patrocinio omnibus piis non mediocriter profuturum. Id quod profectò de misericordia Dei nobis longè facilius pollicebimur, si vt tuo nomini librum hunc consecrare ausi sumus, ita tuo patrocinio tum opus hoc, tum nascentem Benedictinam tuam congregationem, eiusque alumnos adeóque meipsum omnium minimum complecti, ac protegere velis, nobisque paterno affectu cœlestem opem impetrare, cuius adminiculo latentes in sanctâ tuâ regulâ thesauros inuestigare, eósque in nostros vsus conuertere valeamus. Hoc igitur accensi desiderio te cum hoc munusculo adire præsumimus: te patronum, te ducem, te patrem suspicimus, teque precamur, vt quo spiritu hanc regulam dictasti, eodem Deo aspirante, viuamus; vt re & nomine Benedictini & tui bene meriti filij cœlestium tuarum benedictionum hæredes, eas tecum æternùm possidere mereamur.

Vltimus alumnorum tuorum

Fr. HVGO MENARDVS.

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO, PRÆFATIO.

ADEST tandem, Lector beneuole, liber CONCORDIÆ REGVLARVM à multis viris piis & doctis iampridem desideratus, à me quidem, Deo aspirante, & adiuuante, editus, & illustratus; sed non tam meo arbitrio, quàm alterius imperio. Non enim audebã tantam materiem aggredi, quàm meis semper viribus impærem esse iudicaui ob rerum obscuriorum & varietatem & difficultatem. Accedebat antiqua difficultas in Regulam S. Benedicti, quæ in hoc opere continetur, enarratio: quæ quàm difficilis sit, ipsi norunt, qui libros ἀπ' ἀβασανίστως legere solent. Ab ipsâ adolescentiâ in eam aliquid moliri cupiebam, sed me semper rei difficultas in hoc campo decurrere deterruit; dum hunc librum editurus minus rationi consentaneum esse duxi, si cæteros huius

Concordiæ auctores explanans Regulam S. Benedicti tacitus prætermitterem. Ego enim in omnibus meis lucubrationibus hoc Sapientis effatum μηδὲν ὑπὲρ δύναμιν, nihil supra vires, *semper ob oculos mihi ponendum esse putaui ; simúlque illud Horatij præceptum,*

Sumite materiem vestris, qui scribitis, æquam Viribus ---------

Lib. de arte.

Quod si à quibusdam tractatoribus obseruaretur, melius profectò cum Musis ageretur: cum nonnulli in vno argumento desipiant, qui fortassis in alio saperent. Quamobrem si quibusdam visum fuerit me hoc opus supra vires aggressum esse, quod iussus id egerim, saltem temeritatis notam effugiam, nec propterea Theoninos dentes multùm verebor.

Huius libri auctor est Benedictus Abbas, vt habetur in præfationis epigraphe. Sed quis sit hic Benedictus, videndum est. Tritemius libro de scriptoribus Ecclesiasticis existimat huius libri auctorem esse S. Benedictum Biseopium Anglum. Sed sine auctore hæc scripsit, nec vllus ante eum id asseruit, nec Beda, qui in historiâ Anglorum, & homil. vltimâ de Sanctis huius Benedicti Biscopij vitam, & laudes scripsit, nec Guillelmus Malmesburiensis, Florentius Vvigornienſis, Matthæus Vvestmonasterienſis, nec vllus antiquus Anglorum historicus. Præter hunc Benedictum Anglum fuerunt alij Benedicti, sed nulli horum hic liber attribui potest, nisi S. Benedicto Abbati Anianæ in diœcesi quondam Magalonensi, nunc Montispesulani, deinde Abbati S. Cornelij ad Indam riuulum prope Aquisgranum, vt clarum est ex illius vitâ scriptâ à S. Ardone, quam huic libro præfiximus : in quâ pag. 29. hæc habentur: Alium collectis regularum sententiis composuit librum, cui nomen CONCORDIA REGVLARVM

dedit, ita duntaxat, vt Beati Benedicti præcederet sententia, ei verò rationabiliter conuenientes iungerentur deinceps. *Quæ verba conueniunt eis, quæ mox citabuntur ex præfatione eiusdem Concordiæ. In cod. Flariacensi MS. hic titulus repertus est.* Liber patroni nostri Beati Benedicti Abbatis Floriacensis monasterij. *Sed huius tituli scriptor errauit, quòd existimauerit magnum Benedictum monachorum Patriarcham, qui est patronus monasterij Floriacensis, esse huius Concordiæ auctorem. Si autem fuerit aliquis Benedictus Abbas monasterij Floriacensis, non adeo certum est, nam in catalogo Abbatum huius monasterij nullus hoc nomine Abbas reperitur. In Glossis tamen veteribus ab Henrico Stephano editis est quoddam Glossarium, quod præfert titulum S. Benedicti Abbatis Floriacensis. Si quis autem fuerit S. Benedictus Abbas Floriacensis, probabile est hunc non esse alium à S. Benedicto Abbate Anianæ, & postea S. Cornely ad Indam riuulum. Nam hic S. Benedictus fuit multorum monasteriorum Abbas & S. Maximini, vt notum est ex eius vita. Hoc autem monasterium S. Maximini situm est in diœcesi Aurelianensi, nec ita remotum à monasterio Floriacensi. Sed quia S. Ardo non scripsit hunc S. Benedictum Anianæ Abbatem fuisse etiam Abbatem monasterij Floriacensis, omnino non definimus.*

Hic liber inscribitur CONCORDIA REGVLARVM. *Hanc rationem reddit auctor in sua præfatione.* Quapropter seu propter eos, qui eas (*regulas*) habentes ignorant quibus in locis sit eorum concordia, placuit omnes ex omnibus in vnum coartari sententias, quæ cum Patris Benedicti concordare noscuntur Regulâ, quatenus vnus ex multis existeret codex, itaut beati Benedicti præcederent, quibus sequentes cæteræ nec-

cti

cti possent: quamobrem CONCORDIA REGVLARVM hic liber fortitus est nomen. *Ita prorsus docet S Ardo paulò ante citatus & Trittemius libro citato. Hic liber appellari etiam posset cathena regularum, vt sunt cathenæ Patrum à Niceta & aliis quibusdam Græcis auctoribus compositæ in Psalterium, in Iob, in Canticum Canticorum, in Euangelia, & c. in quibus accumulantur diuersorum Patrum sententiæ ad horum librorum elucidationem spectantes, licet interdum diuersæ sint, quemadmodum etiam aliquando contingit in hac Concordiâ regularum.*

Codex MS. quem modò edimus, sumptus est ex bibliotheca monasterij S. Benedicti Floriacensis; ad cuius elucidationem, & castigationem fuerunt nobis auxiliares copiæ alter codex MS. Concordiæ Regularum, ex bibliotheca monasterij S. Trinitatis de Vindocino, quem nobis commodatò dedit Reuerendus admodum Abbas eiusdem monasterij Michaël Subletus: Regula Magistri MS. ex Bibliothecâ Corbeiensi, Regula S. Fructuosi Archiepiscopi Bracarensis MS. ex bibliothecâ monasterij Crassensis. Regulæ S. Augustini & Patrum MSS. ex Bibliothecâ Corbeiensi. Regula S. Columbani & eius Pœnitentialis MSS. ex Bibliothecâ Floriacensi. Item duæ eiusdem Regulæ editæ, altera editionis Parisiensis, altera Insulæ Goldasti studio & curâ edita. Regula Paphnutij, Serapionis, Macarij, & aliorum MS. ex Bibliothecâ Floriacensi & Corbeiensi. Accesserunt duæ regulæ Patrum cum Regula Pauli & Stephani MSS. ex Bibliotheca Floriacensi, necnon regulæ S. Cæsarij, & S. Isidori excusæ. Nec parum opis attulerunt mihi decreta Burchardi, Iuonis Carnotensis, & Gratiani, necnon libellus centum quatuordecim sententiarum de rectoribus Ecclesiæ, in quibus quædam sententiæ & capitula Regularum huius Concordiæ

Digitized by Google

citantur. Adfuerunt etiam mihi septem Regulæ S. Benedicti MSS. vna, cui adiuncti erant commentarij Ruthardi monachi Eremi S. Mariæ apud Heluetios: duæ ex bibliotheca monasterij S. Germani à pratis. Item duæ ex Bibliotheca monasterij S. Victoris Parisiis siti, vna ex monasterio S. Ebrulphi diœcesis Lexouiensis, postrema & recentior S. Faronis prope Meldas. His accedit Regula S. Benedicti à S. Dunstano Archiepiscopo Cantuariensi emendata, duæ vetustissimæ editionis Parisiensis altera ex officina Colinæi typographi, altera edita studio & opera Guidonis Iuuenalis Abbatis S. Sulpitij Bituricensis cum eius interpretatione Gallica, & vna Colonienſis anno 1575. edita vnà cum commentariis Smaragdi, & Ioannis à Turrecremata. Aliquid etiam auxilij nobis contulit Alamanica interpretatio vocabulorum Regulæ S. Benedicti à Kerone discipulo S. Othmari Abbatis elaborata.

Librum notis & obseruationibus illustrauimus in quibus locos obscuriores explicamus, corruptos castigamus: & diuersis lectionibus quæ inutiles videbantur, reiectis, vtiles solas notauimus. Hæc est tota nostri instituti ratio. Faxit Deus, vt hæc omnia in sui nominis gloriam cedant, & in tuam, Lector benevole, vtilitatem.

Digitized by Google

APPROBATIO DOCTORVM.

NOS subsignati Doctores Theologi Parisienses, librum cui titulus: *Concordia Regularum, Auctore Sancto Benedicto, Abbate Anianæ, nunc primùm edita ex Bibliotheca monasterij Floriacensis, notis & observationibus illustrata, Auctore Fr.* HVGONE MENARD, *monacho Benedictino*, &c. diligenter perlectum deprehendimus maturo iudicio, summáque eruditione concinnatum, nihilque sanæ fidei, aut bonis moribus aduersum continentem; iisque nominibus vtiliter excudendum censuimus. Lutetię Parisiorum, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto, die duodecima Decembris.

DE Y.

F. LVDOVICVS GRVDÆVS, Benedictinus de Cultura Cenomanorum.

Fr. NICOLAVS LE MAISTRE, Billetal. Par. Prior S. Medardi de Liziaco.

I. DE LAVNOY.

Digitized by Google

LICENTIA R. P. SVPERIORIS Generalis.

FRATER GREGORIVS TARRISSE, humilis Superior Generalis Congregationis S. Ben. aliàs Cluniacensis & S. Mauri, Ordinis eiusdem S. Bened. librum cui titulus : *Concordia Regularum à S. Ben. Abbate Anianæ compositum notisque & observationibus illustratum à* FR. HVGONE MENARD, *Parisino Prædictæ nostræ Congregationis monacho illustratum*, à nonnullis dictæ nostræ Congregationis Theologis examinatum atque à Doctoribus vt supra approbatum typis mandari permittimus. Datum Parisiis in monasterio Sancti Germani à pratis. Die vigesima mensis Aprilis, anni millesimi sexcentesimi trigesimi septimi.

FR. GREGORIVS TARRISSE.

Digitized by Google

EX EPISTOLA PAVLAE ET EVSTOCHII AD MARCELLAM.

CERTE *flos quidam & pretioſiſſimus lapis inter Eccleſiaſtica ornamenta monachorum & virginum chorus eſt.*

EX CONCILIO AVGVSTODVNENSI ſub S. Leodegario Epiſcopo. Can. 13.

DE Abbatibus verò vel monachis ita obſeruare conuenit, vt quicquid canonicus ordo vel Regula S. Benedicti edocet, & implere & cuſtodire in omnibus debeant. Si enim hæc omnia fuerint apud Abbates vel monaſteria conſeruata, & numerus monachorum Deo propitio augebitur, & mundus omnis per eorum orationes aſsiduas malis carebit contagiis.

EX ADMONITIONE LVDOVICI Pij Imperatoris ad Ægilem Abbatem.

REgulam vir Dei Benedictus luculento ſermone conſcripſit: hæc eſt anguſta porta & arcta via, quę ſequentes ſe ducit ad Deum.

Digitized by Google

SVMMA PRIVILEGII.

CAVTVM est authoritate Regis Christianissimi, ne quis in regno Franciæ librum, qui inscribitur *Concordia Regularum auctore S. BENEDICTO, Abbate Anianæ nunc primùm edita ex Bibliothecâ Floriacensi, notisque & observationibus illustrata operâ & studio* FR. HVGONIS MENARDI, *monachi Benedictini*, absque permissu DIONYSII BEGHET, Bibliopolæ Parisiensis, intra quinquennium imprimat aut diuendat, publicationis exemplatium, &c. si quis secus fecerit, multâ indictâ, prout amplius in ipso diplomate continetur, dato Parisiis die 14. Septembris, Anno Domini 1637.

Signatum, RENOVARD.

Digitized by Google

VITA S. BENEDICTI ABBATIS ANIANÆ

HVIVS CONCORDIAE AVCTORIS EX VETERI COD. MS. Monasterij ANIANÆ.

DOMINIS meritò Venerabilibus Patribus, fratribúsque in Inda Monasterio Domino Iesu famulantibus, Ardo seruorum Christi famulus salutem dicit; Iampridem dilectissimi Fratres, vestræ ad me delatæ fuerunt literæ, amore piæ recordationis Patris nostri BENEDICTI Abbatis stipatæ, exitúmque ac migrationem eius ad Christum breuiter, sed amabiliter continentes. In quibus exiguitatem meam commonere estis dignati, vt latiùs initium conuersationis eius audire cupientibus scriberem, sed hactenùs virium mearum cernens pondus excedere, distuli. Si quidem sagaci industria scribentibus præcedentium vitam meritis venerabilem, virtutibus celebrem, curandum est, ne aut negligentia torpentes omittant vtilia, aut inducti gratiâ addant superuacua: sed diligentissimè exquisita necnon euidentium relatione testium roborata currente calamo scribant, non rusticitatis vi-

A

tium redolentes peritorum aggrauent aures, sed vrbanitatis Sale [faciens] condita proferant verba, politisque sermonibus, vt ita dixerim, derogantium demulceant aures. Mea verò ipse imperitiæ expers, vestris quandoque pariturus præceptis longo silui tempore; & vt ab eruditioribus explicaretur sustinui; iniquum nempe decernens, si tanti patroni vitam imperitis attingerem verbis, peritioribúsque debitum auferrem laborem, qui queunt copia verborum affluentes, pompaticè quæque volunt, enucleare, & inter Syrtes nihil pauentes regere Cymbam, solæcismorumque vitare fœtorem, facundiáque eloquentiæ possunt ex abundanti eis copia fandi derogantium comprimere nugas. Pauebam, ne hi dum vitiosè compositа corrigere vellent, à malè contextis exacerbati adiudicarent negligenda. Præsertim cum nouerim vos sacræ aulæ Palatij adsistere foribus, nec turbulenti riuuli sitire potum, quin potius ab indeficienti vena purißmi fontis sedulò sapientiæ haurire fluenta. Hæc me ratio annali continuit spatio, interea cœperunt me mordacißimis verbis ab inerti studio expergescere fratres, quos ipse pro conamine genuerat Christo, & vt eis illum gestis vitæ religiosæ resuscitarem, compellere; à quo absentes esse solo constat consortio corporis, non plenitudine charitatis.

Sic tandem aggredior explicare opus; dedit ausam, ac consilium veniale etiam locus qui ab eo primitus constat esse constructus, fratréque qui eius nouerant cõuersationis initia, nam quod aliis contigit vix non audiri, ab his potuit vix non videri. Igitur pro captu rebus ex parte collectis impensas operi accuratius explicaturis paramus & quasi quoddam seminariũ latius promulgaturis nimium artamus. Hoc humili prece poscentes, vt si quis hoc despexerit opus, linquat, aut corrigat, sin alios

Digitized by Google

legere, ſcirèque volentibus ſinat, séque ad præcedentium Patrum vitam legendam conuertat. Et ſi hanc ab eorum tramite iuxta vires non aberraſſe repererit gratuletur. Sin autem, non temerè iudicando refutet. Sed lachrymabiliter in tremendo die æquiſſimum iudicem pacatiſſimum reddat, veſtris quia parui iuſſis, ô ſanctiſſimi Fratres: precor, vt me orando adiuuetis ad Dominum quatenus orantibus vobis, & meorum mihi detur venia delictorum, & poſteris proficiat in augmentum. Rurſúſque obnixè poſtulo, vt hanc peruigili ſtudio relegatis, & quæque vitiosè contexta fore probaueritis elimando corrigite; ſi qua verò vtilia, in arcano pectoris veſtri excolenda ſeruate, ſiquidem imperio veſtro ſilentij vi ſubtracta affectum prębuimus non effectum; loqui noſtrum vobis imputabitis qui non tacere nos imperaſſe recolitis. Et quoniam ei vnicæ dilectionis affectu migranti de ſeculo Heliſacar hæſit Abbas, ſicut ipſius auro prætioſior nobis directa teſtatur Epiſtola, poſt veſtram examinationem illi ſingulariter cenſeo præſentari. Eſto occulendam eſſe decreuerit. Veniam de meo poſco errore: ſin verò vtilem, qui libenter paruerint intenti imitari ſatagant vitam abſentis. Ter antiquam fore conſuetudinem hactenus Regibus vſitatam quæque geruntur, accidunt ve annalibus tradi poſteris cognoſcẽda, nemo, vt reor, ambigit doctus, & quoniam mens diuerſis rebus partita obliuione cœcatur, diuinitùs credimus eſſe conſultum, vt quæ obliuione prolixâ, percurrente tempore poterant aboleri, literis mandarentur ſeruanda, quarum lectione iucundantur, hilareſcunt, totóſque ſe ad gratiam inflectunt hi, qui talia concupiſcunt legere, nec ab his temerarius iudicatur auctor Scripturæ, etiam ſi contingat minus politis perſtrepere verbis, ad quam aliàs cognoſcendam deſudant. Concedant igitur no-

bis & præcedentium legere vitam, & poſteris mandare, quæ ipſi noſtris temporibus vidimus, vel audiuimus ad augmentum animarum profutura, nec condemnemur de imperitis ſermonibus, & ruſticitatis vitium redolentibus, quoniam ratum duximus normam ſalutiferam licet rudibus depromere verbis, & in abiectis virgulis pulcherrimum pandere fauum ſuo quiſque ſumat arbitrio quæ animo comperit placitura. Igitur vir Venerabilis nomine & merito Benedictus Abbas ex Getarum genere partibus Gotiæ oriundus fuit, Nobilibus natalibus ortus, ſed cum ſuperna pietas potiori virtutum claritate nobilitauit. Pater ſi quidem eius comitatum Magdalonenſem quoaduſquè vixit, tenuit: & Francorum Genti fideliſsimus totis viribus extitit, fortis & ingenioſus, hoſtibus enim valde erat infeſtus, hic nempè magna proſtrauit ſtrage vnaſcones, qui vaſtandi gratia fines regni Francorum fuerant ingreſſi, è quibus nullus euaſit, niſi quem pernix fuga ſaluauit. Hic pueriles gerentem annos præfatum filium ſuum in aula glorioſi Pipini Regis reginæ tradidit inter ſcholares nutriendum, qui mentis indolem gerens ſuprà ætatem diligebatur à commilitonibus: erat quippè velox, & ad omnia vtilis. Poſt hæc verò pincernæ ſortitur officium Militauit autem temporibus præfati regis, poſt cuius exceſſum, cum regni gubernacula Carolus glorioſiſsimus rex potiretur ei adhæſit ſeruiturus, interea illuſtrante diuina gratia ſuperno cœpit flagrare amore, & vt ſeculum linqueret, totis æſtuare niſibus, periturúmque faſtidire honorem, ad quem cum labore attingere ſe poſſe cernebat, ſed adeptum citò amittere. Per triennium autem hoc corde tegens, ſoli Deo ſecretum tenuit, corpore non mente ſe ſeculi actibus inſerens: Tentabat igitur infra hoc ſpatium, ſi continentiæ culmen arripere poſſet,

Digitized by Google

ſubtrahere corpori ſomnum, reprimere linguam, abſtinere à cibo, parciùs ſumere vinum, & veluti peritus Athlæta ad futurum ſe componere bellum. Præmeditabat ſiquidem in ſeculari adhuc habitu ſiſtens quæ poſteà deuotus impleuit, ſed quanquam ſe à ſeculi actibus exuere vellet, hęſitabat tamen, quibus hoc modis faciendum eſſet, vtrum peregrini aſſumeret habitum, an fortè ſe alicui comiungeret, & hominum oues, aut armenta gratis paſceret, an etiam in ciuitate ſutoris exerceret artem, & quæ habere poſſet pauperibus erogaret. Sub tali quippe certamine fluctuante animo ad amorem ſe vitę regularis conuertit. Eo itaque anno quo Italia glorioſi Caroli Regis ditioni ſubiecta eſt, cùm frater eius incautè fluuium quemdam transfretare vellet, à tumentibus raperetur vndis, hic equo ſedens periculum conſpiciens fratris, ſeſe inter vndas præcipitem dedit, vt pereuntem à periculo redderet extorrem, atque natante equo fratris attigit manum, quem cùm tenuit, tentus eſt, vixque qui eripere morientem voluit, mortis euaſit periculum, tunc ſe voto Deo conſtrinxit ſeculo deinceps non militaturum, patriam petit, ſed hoc patri non patefecit. Quidam autem erat Religioſus Vvidmarus nomine corpore a luce carens, ſed cordis luce reſplendens, cui velle ſuum oſtendit, iſque ſecretum tenuit, & conſilium ſalubre præbuit, Præparatis itaque omnibus iter quaſi Aquis iturus arripuit, ſed vbi ſancti Sequani ingreſſus eſt domum, redire ſuos ad patriam iubet, ſéque in eodem Cœnobio Chriſto Deo ſeruire velle indicauit. Poſtulat ingrediendi licentiam, qua adeptâ mox capitis comam depoſuit, & veri Monachi habitum ſumpſit. Factus verò Monachus incredibili inedia per biennium & ſex menſium ſpatium corpus ſuum affligere cœpit, ſic quippe carni ſuæ, ac ſi

cruentæ beſtiæ erat infeſtus, cibum permodicum ſumens, pane videlicet, & aqua corpus ſuſtentans, mortem potius quàm famem arcens, vinum ſiquidem ſeu peſtiferum virus deuitans; ſomnum ſi quando deuictus animus ſumere vellet, vili ſe ſtrato paululùm quieturus collocans, aliquando nuda humo proſtratus nimium defeſſus quieuit. Ipſa ſua ſe plus requie laſſaturus; ſæpe etiam peruigil in oratione pernoctans nudis plantis in pauimento glaciali rigore perfuſus perſiſtens in diuinis nempe meditationibus ita totum ſe contulit, vt quamplures continuaret dies ſacris Pſalmodijs deditus, ſilentij legem non interrumpens. Quieſcentibus cunctis hic eorum calceamenta aquis mundans tergebat, eáque locis congruis lota reſtituebat. Heu pro dolor quidam veluti illudentes inſano prorſus procul poſito caligas iactabant, quorum veſanam inſipidinem hic altiori conſilio benè tranquillus ferebat. In veſtitu namque ſuo tanta ſe vilitate deiecit, vt vix perſuaderi neſcientibus veriſimile foret poſſit: Erat itaque ei vilis & peruetuſta tunica, quam non niſi poſt plures exactos mutabat dies, quapropter copia pediculorum in ſqualenti ſurgebat cute, à quibus ieiunijs attenuata depaſcebantur membra. Cucullæ illi nimiâ erant vetuſtate conſumptæ, & ſi quando veteraſcentia rumperentur fila, ex diſſimili colore foramen patens pannum repertum ſarciebat, quæ res eum ſatis reddebat deformem, quam ob rem à compluribus deridebatur, impellebatur, conſpuebatúrque, ſed cœlo animus fixus viliora appetens, cùm in feſtis diebus, cultioribus ſe reliqui componerent veſtibus, hic ſine reuerentia coram obtutibus omnium vtebatur. * Balneorum vſus per idem tempus ſuo corpori nunquam indulſit, munditias autem Monaſterij quoties opportunitas expetijt, exercuit. Compunctionis gratia ope diuina

Digitized by Google

concedente tanta ei largita est, vt quoties vellet, fleret. Quotidie lachrymis, quotidie gemitu ob gehennæ metum alebatur, illud Dauidicum amabiliter canens, cinerem sicut panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam. Pallebant ora ieiuniis, & macie exhausta carne, pellis ossibus inhærebat, ac in modum paleariæ boum rugata pendebat. Hoc modo tenerum quasi indomitum animal non tam mansuefaciens, quam vt ita dicam, mortificans corpus, cùm cogeretur ab Abbate parciùs erga semetipsum exercere rigorem, assensum minimè præbuit; Regulam quoque beati Benedicti tyronibus seu infirmis positam fore contestans, ad beati Basilij dicta, nec non ad sancti Pachomij regulam scandere nitens, quamuis exiguè possibilia gereret, iugiter impossibiliora rimabat. His se pœnitentiæ lamẽtis probans qui inimitabilis erat, vel nullis, vel paucis coopitulante gratia diuina, vt multorũ fieret documentũ salutis, in amorem præfati viri Benedicti regulæ accenditur, & veluti de singulari certamine nouus Athleta ad Campum publicè pugnaturus accessit, interea cœpit aliorum corrigere mores, negligentes arguere, exhortari Tyrones: vt proficerent admonere probos: vt corrigerentur increpare improbos. Iniungitur ei post hæc custodiendum Cellarium, quemadmodum regula præfati patris commendauit, & iuxta præceptum illius totis viribus se componere ac licita petentibus sine mora studebat largiri; malè petentibus denegare, impossibilia exquirentibus blandè excusare; Et quoniam pro libita voluntate eis pocula non præbebat, æquis obtutibus à compluribus non intuebatur. Hospitum, infantum, pauperumque omni sagacitate curam gerens Abbas quoque eum summo colebat affectu, eo quod esset in omnibus vtilis, & suæ vitæ cautus, & de aliorum salute

ſollicitus & circa miniſterium frequens, in loquendo rarus, ad obediendum promptiſsimus, in monendo affabilis. Contulerat ſiquidem illi diuina pietas inter alias quamplures virtutes etiã intelligentię donum, eloquentiæ ſpiritalis copiam. Decurſo quinquennij & octo menſium in ſalutiferis rebus ſpatio Abbas præfati Monaſterij migrauit è ſeculo. Tunc omnes vno animo parique conſenſu Benedictum ſibi præferri optant; at ille ſuis illorúmque non conuenire moribus cernens, ad patrium concitus ſolum contulit pedem ibique in patris ſuamque poſſeſſionem ſuper riuulum cui nomen eſt Aniana, nec non propè fluuium Araurim, cum præfato viro Vvidmaro pauiſve alijs iuxta beati Saturnini per modicam Eccleſiam cellam exiguam ad habitandum conſtruxit, quo in loco nonnullos annos magna cum penuria vixit, noctibus diebúſque cum gemitu & lachrymis clementiam implorans diuinam, vt velle ſuum effectum proueheret efficaciſsimum. Erant autem per idem tempus in prouincia illa quidam ſummæ ſanctitatis ſtrenui viri, Atilio ſcilicet, & Nibridius, nec non & Anianus religiosè degentes, ſed regularem ignorantes cuſtodiam: à quibus compertus non modicè diligebatur. Si quidem dum eum aliqua aduerſa impulſio paululum ſuperare tentaret, mox ſtrato aſello ad Atilionem, qui ei vicinior erat, properè feſtinabat. Primò ſiquidem tempore ardenti animo perplures ſeculo relicto cum eo religiosè viuere tentabant, ſed fracti animo, nouum formidantes genus vitæ, dum nauditam cogebantur arripere abſtinentiæ viam vt panem in pondere, vinumque in menſura perciperent, mox, vt ſus ad cœnum, caniſque ad vomitum in calle ſalutis poſitum retrahebant pedem, quorum inſtabilem vir Dei intuens fidem turbatus ad proprium voluit redire Cœnobium,

nobium, qua de causa ad consulendum præfatum adiit virum, cui cum velle suum narrasset, increpauit eum ille dicens, sibi esse ostensum cœlitus, lucernam illum datum hominibus, quapropter cœptum constanter oportere implere bonum, fraude hoc antiqui fieri hostis qui semper inuidens, bonis infestus est actibus; cui assensus prœbendus est nunquam; sicque eius Consilio adminiculatus intrepidè aggressus est, quod ardenti perficere optabat animo; non super alienum fundamentum ædificans, sed nouo opere construere domos cœpit, ignotámque salutis pandere curabat viam. Igitur Venerabilis vir Benedictus cum paucis sibi aggregatis fratribus, qui eius comperta opinione ad eum confluxerant, vt iam memoratus locus cœpit florere in religione pia, & cœleste iter volens pandere gratis, properat laborare manibus, & ne aliis prædicans ipse reprobus inueniretur, quę facienda monebat, per se implere curabat, non enim perterritus inopia cœptum deseruit opus, sed vt ait Apostolus, in fame & siti, in frigore & nuditate positus, hortabatur inconcusso subiectos persistere corde, docens arctam & angustam viam esse, quæ ducit ad vitam, & non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelanda est sanctis. Quo documento roborati maioribus se atteri optabant laboribus nulla eis tunc erat possessio, non vineæ, non pecora, non equi, vnus tantùm erat asellus, cuius solamine cum alicubi pergendum esset, vicissim fratrum arcebatur defectus: vinum tantùm diebus Dominicis solemnibúsque percipiebant, pellebatur aliquoties eorum esuries lacte delato ab aliquibus mulieribus, quoniam ariditate tabuerant corpora eorum solo viuentes pane & aqua. Quapropter vt impigrum depellerent frigus, lectariis vtebantur; Cum in vigiliis diuinis assi-

Digitized by Google

ſterent, erant quippe pauperes rebus, prædiuites meritis, & quò eorum atterebantur inopia corpora, eò magis ſaginabantur virtutibus animæ, æſtuabant ſiquidem amore cœleſti, ſolæque lacrymæ illis in anguſtia ferebant ſolamen. Quorum inuictam fraternam vnitatem hoſtis cernens antiquus hac eam ſcindere arte molitur. Vnum eis erat circa molimen, in quo quæ habere poterant molebant cibaria, inſtigatus autem maligni cogitationibus quadam eis nocte hoſpes aduenit, quem iuxta poſſe refectum in ſtrato aſelli collocant, at ille male vigil quieſcentibus illis ſurrexit, & ſecum in quo jacuerat perferens, ſitulámque de qua hauſerat aquam, ſed & ferramenta molini non oblitus abceſſit, pro bonis mala rependens. In craſtinum verò damnum compertum Magiſtro diſcipuli narrant, quos benevole ferre illatas contumelias docuit, damnáque lucra putare, illumque potius dolendum aſſeuerans, qui dum niſus eſt acquirere lucrum, perdidit fidem. Cœpit interea paulatim turba diſcipulorum creſcere, & fama piæ Religionis ſenſim per circa habitantium ora volitare, ſeſeque extendens ad longè poſita decurrere loca. Et quoniam vallis, in qua primum inſederat, peranguſta erat; paululum extra confinia eius Monaſterium nouo opere conſtruere cœpit, laborantibúſque fratribus, ipſe aliquando etiam eorum ad veſcendum decoquere victum, librumque etiam pariter circa coquinam occupatus ſcribere ſatagebat. Ligna verò ſæpè propter penuriam boum humeris propriis cum diſcipulis deferebat: Domus enim in eo erat loco, quo fundare moliebantur Monaſterium, quam auctam in honorem ſanctæ Dei genitricis conſecrarunt Mariæ. Concurrentibus vndique & illius ſe certatim ſubijcere magiſterio poſtulantibus, & fabrica Monaſterij citò perficitur, & in re-

bus locus ditatus augmentatur dantibus singulis quæ habere poterant. Non enim ornatis parietibus, teguliſque rubentibus, vel pictis laquearibus, ſed ſtramine vilique materia cooperire, vel facere domos decreuerat. Licet enim multiplex numerus fratrum augeretur, ille ſemper viliora, & humiliora appetebat, quapropter ſi quis de poſſeſſionibus ſuis aliquid conferre monaſterio vellet, ſuſcipiebat: ſi vero ſeruos ancilláſque copulari niteretur, refugiebat, nec paſſus eſt quemquam per idem tempus per cartam monaſterio tradi, ſed vt fierent liberi, imperabat. Vaſa autem ad Chriſti conficiendum corpus nolebat ſibi eſſe argentea, ſiquidem primum ei fuerunt lignea, deinceps vitrea, ſic tandem conſcendit ad ſtannea planetam verò refutabat habere ſericeam, & ſi aliquis illi dediſſet, mox aliis ad vtendum præſtabat. Preterea ſurrexerunt in regione eadem vel circumquaque nonnulli viri religioſi ædificantes monaſteria aggregantes Monachos, ſeſèque ad exemplum beati viri exercitantes ex eius magiſterio imbuti, vitam priſtinam priſcóſque amputantes errores, quibus ipſe vt poterat, ſubſidium opémque ferebat, non ſpiritualium ſolummodo rerum, verum & corporalium, quos ſæpè viſitans hortabatur, cœptum non deſerere opus, nec egeſtate perculſos, terroribuſque deiectos retrò reſpicere eminùs: ſicque documento ſalubri fulta numeroſa adſunt cœnobia, & maxima Monachorum extat multitudo. Orta autem fame grauiſſima per idem tempus cœpit multitudo pauperum, viduarum, & pupillorum ad eum confluere, ac portas monaſterij, viaſque ſtipare: quos ille intuens inedia tabidos, imò ipſa iam penè morte glatius angebatur, quoniam vnde tantam paſceret multitudinem, ignorabat: ſed quia nihil deeſt timentibus Deum, quouſque fruges attingerent nouas, quæ

fratribus sufficere possent seorsim iussit reponi, cætera per constitutos fratres per singulos dies præcepit largiri: carnes etiam armentorum ouiúmque dabantur per singulos dies, lac etiam veruecum præbebat auxilium. Siquidem fecerant sibi tuguria congruis locis, in quibus vsque ad nouas habitarunt fruges. Deficiente cibario, rursus ea, quæ in fratrum reponi iusserat vsus, mensurare præcepit, (quod factum est ter) in fratrum verò animis tantus inerat affectus misericordiæ, vt libenter etiam impenderent, si fas esset, cuncta. Nam quę sibi subtrahere poterat quisque, clam deferebat inedia consumptis, sicque vix erepti à famis fuere periculo. Aliquoties enim in ore panem habens mortuus reperiebatur. Nec illud silendum puto, quia cum penè prouinciam illam eodem tempore peruersum Feliciani dogma inuaserit, hic ab omni pestifero perfidiæ errore illæsus ope diuina intus euasit, multósque, non solùm inferiorum, verumetiam præsules Ecclesiæ suo eripuit studio, & aduersus nefandum dogma veris disputationum iaculis armatus sæpè congressus est. Erat enim eo tempore, & numerosa iam turba fratrum, & in feruore perpetuæ vitæ succensa. Certabant siquidem quis eorum esset humilior, quisve in obedientia promptior: in abstinentia ardentior; in vigiliis anterior; in loquendo posterior in vestitu vilior, in charitate feruentior, quibusdam etiam reuelationes fiebant. Quidam namque erat frater qui iuxta humanam honestatem minus erat compositus, quem negligenter incedentem dum pater perspiceret, in animo eandem rusticitatem indicare cepit. Hic autem in extasi ductus gregem columbarum aggregatum cernens, quędam mirę candoris fulgentes, quædam verò erant mira varietate distincte, quędam autem solo capite tetrum colorem gestabant.

Digitized by Google

Qui cum ſciſcitaſſet, quid hoc eſſet, dicta ſunt nomina ſingulorum, quorum aut negligentia fecerat nigros, aut ſtudium ſplendore nitentes. Is rediens ad ſe patri quæ viderat retulit, eúmque, ne ſe deſpiceret, admonuit. At ille ſingulorum acta diſcutiens, mentes fratrum, de quibus à fratre didicerat, turbatas reperiens, & benignum malagma caſtigationis impoſitum ad congruam formam inſtituit. Sed antiquus hoſtis egrè ferens vnitatem & augmentum boni gregis, niſus eſt quorumdam concutere corda, vt bonum inſtitutorem à proprio ouili redderet extorrem. Plures quidem ſua arte à monaſterio pepulit, pluréſque turbauit, ſed paratam tribulationibus non valuit concutere mentem, confractas rurſum recuperat perituras vires. Sibi ſubiectos inſtigat, inferre damna imperat, equos bouéſque furtim patentérque auferri iubet, ſed qui Deum cunctis præpoſuerat rebus, ſine dolore amittit, quæ ſine amore poſsidebat. Certè pro nulla amiſſa re vnquam eum quiſquam vidit commotum, perditam nunquam repetiit, furatam nunquam quæſiuit, furanti (ſi captus eſt) beneficium præſtitit, latentem, ne caperetur, dimiſit. Quidam enim cum equos Monaſterij furtim auferret, à vicinis non ſine vulnere captus, & patri eſt præſentatus; cui ille impenſas præbuit, medicum inſtituit, ſanatum incolumem direxit. Contigit autem vice alia, cum venerabilis pater iter conficeret, alio ſecum comitante fratre, quemdam equum à monaſterio ſublatum ſedentem obuiare, frater verò curioſis luminibus intuens, eum qui furatus fuerat eſſe cognouit, mox voce prorupit, monaſterij eſſe equum: At ille ſilere eum iubet Sæpè ſimilare equus equum ſolet, ait. Seorſum autem increpauit fratrem dicens, & ego agnoui, ſed melius ſilendum cenſeo, quam verecundiam inferamus. Et quoniam

Digitized by Google

omnipotens Deus qui cuncta creauit, mira etiam congruis temporibus per seruos agit suos, quæ per hunc gesserit pauca relatione perstringam: Ignis quodam tempore domum iuxta beatæ Mariæ Virginis basilicam, sitam inuasit, sed cum vorax flamma stipulam lamberet siccam, concurrerunt dolentes fratres, domum quam non sine magno labore construxerant, à rapidis flammis videntes consumi; summóque studio satagunt, ne ignis vicinam succenderet Ecclesiam. Illò enim omnis impetus ignis ferebatur, ad quod spectaculum etiam Benedictus pater accessit, cui protinus fratres, vt orationibus eos adiuuaret, imperant, at ille festinus obtemperans iussis fratrum sese cum lachrimis ante Beatæ Virginis & Dei genitricis Mariæ altare prostrauit, illo autem orante mox diuina opitulante misericordia in contrarium impetus ignis conuertit. Locustarum etiam tanta eodem tempore adfuit multitudo, vt sua densitate radios absconderent solis, quæ conglobato impetu in vineam, quæ monasterio vicina est vastaturæ residunt, ex qua quam maximè pocula fratres percipere soliti erant, vir verò venerabilis, beatæ Dei genitricis adijt basilicam, & flebili voce perfusus lachrymis diuinum implorat auxilium, sed post paululùm malè quiescentes abscedunt locustæ. Rursus vice alia montem vicinum ignis inuasit, & arentem stipulam, frondésque, ac solis ardore pervstam cepit lambere terram, súoque impetu ruinam vineæ, ac monasterio minitans ibat: ad quem extinguendum omnis turba fratrum cucurrit, cum quibus & venerabilis Benedictus Pater adijt, sed ignis cœptum mox deseruit iter dextra lauáque extinguendus properans, non enim nisi oratione eius credendum puto tantùm incendium superatum fore. Cuidam etiam fratri custodia boum erat injuncta,

Digitized by Google

is cum à monasterio ad suum vellet ire officium, patri benedictionem petiit, cui protinus ille signum crucis dedit, dicens Dominus te custodiat. At cum frater in diuersorium veniisset duobus latronibus occurrit, à quibus, dum incautè accessisset, tentus est per habenam equi, quem sedebat, se verò diutiùs aspicientes nihil loquentes dimiserunt eum, at ille citò discessit, & postquam patri retulit, ait, benedictio te Dei seruauit illesum. Nec silentio illud prætereundum est, quod ipse aspexit, frater enim quidam præpositus est constitutus, sed in superbiam lapsus, ab ordine præpositurę deponitur, ad tantam demum malitiam ruit, vt à monasterio elam educeret equum. Quem tentum iunctis pedibus subter equum ad monasterium deduci iubet vociferantem & iurantem, nunquam se illò abiturum: ob cuius insipitudinem virgis eum leuigare iussit, sicque deinceps iustè piéque viuens in cœnobio quieuit, ac si ipse in eo hostis malignus cæsus fuisset. Hactenus de vita tanti patris, qualiter diuina illustrante clementia seculum reliquerit, qualitérque in Gottis partibus transmigrauerit, ac de nouo opere monasterium construxerit, dicta sufficiant, nunc opitulante Christo, ex præcepto Caroli quibus modis aliud in eodem loco Cœnobium ædificauerit, euidenti ratione pandamus. Anno igitur DCC. LXXII. *Caroli verò Magni Regis* XIIII. *adiuuantibus eum Ducibus, & Comitibus aliam rursus in honorem Domini & Saluatoris nostri Ecclesiam prægrandem construere cœpit, sed & claustra nouo opere alia cum columnis marmoreis quamplurimis quæ sitæ sunt in porticibus, non iam stramine domos, sed tegulis cooperuit. Tanta autem sanctitate idem locus est præditus, vt quisquis fideliter petiturus aduenerit, & non hęsitauerit in corde suo, sed crediderit, sta-*

Digitized by Google

tim quod popoſcerit, impetrare licebit, quia ergo mira religioſitate præfulget, ratum duximus, ſi de diſpoſitione eiuſdem loci aliquid poſt futuris pandamus. Siquidem venerabilis Pater Benedictus pia conſideratione preuentus non in alicuius ſanctorum pretitulatione, ſed in Deificę Trinitatis (vti iam diximus) nomine præfatam Eccleſiam conſecrare diſpoſuit, quod vt dico luce clarius agnoſcatur, in altari, quod potiſſimum præcæteris videtur, tres aras cenſuit ſubponi, vt in tribus aris indiuidua Trinitas & in vno altari eſſentialiter firma demonſtretur Deitas. Altare verò illud forinſecus eſt ſolidum, ab intus autem cauum; illud videlicet præfigurans quod Moyſes condidit in heremo, retrorſum habens oſtiolum, quo priuatis diebus incluſę tenentur capſæ cum diuerſis reliquiis patrum. Hęc de altari dicta ſufficiant. Ad inſtrumentum domus quo ordine, vel numeroſitate compoſitum ſuccinctè pergimus: Cuncta ſiquidem vtenſilia, quę in eadem domo habentur, in ſeptennario numero conſecrata noſcuntur; ſeptem ſcilicet candelabra fabrili arte mirabiliter producta, de quorum ſtipite procedunt haſtilia, ſpheruląque, ac lilia calami ac ſciphi in nucis modum ad inſtar videlicet illius facta, quod Beſeleel miro compoſuit ſtudio. Ante altare etiam ſeptem dependent lampades miræ atque pulcherrimæ inæſtimabili fuſæ labore, quæ à peritis, qui eas viſere exoptant, Salomoniacè dicuntur conflatæ. Aliæ tantumdem in choro dependent lampades argenteæ, in modum coronæ, quæ in ſe inſertis circulis cyathos recipiunt, per girum, moriſque eſt præpuis in feſtiuitatibus oleo repletos accendi, quibus accenſis veluti in die, ita in nocte tota refulget Eccleſia. Tria denique altaria in eadem ſunt dicata Eccleſia, vel Baſilica, vnum videlicet in honorem ſancti Michaëlis, Archan-

Digitized by Google

Archangeli, aliud in venerationem beatorum Apostolorum Petri & Pauli, tertium in honorem almi protomartyris Stephani. In Ecclesia vero B. Dei Genitricis Mariæ, quæ primitus est fundata, sancti Martini, necnon & beati Benedicti haberi videntur altaria. Illa verò quæ in Cœmeterio fundata consistit in honorem sancti Ioannis Baptistæ consecrata dignoscitur, quo inter natos mulierum maiorem neminem surrexisse diuina attestarunt oracula. Considerare libet quanta humilitate, ac reuerentia isdem metuendus sit locus, qui tot principibus videtur esse munitus: siquidem Dominus Christus Princeps est omnium Principum, Rex Regum, & Dominus dominantium, Beata verò eiusdem Dei genitrix Maria cunctarum Virginum creditur esse Regina: Michaël cunctis præfertur Angelorum: Petrus & Paulus capita sunt Apostolorum: Stephanus protomartyr principatum tenet in Choro testium: Martinus verò gemma refulget præsulum: Benedictus cunctorum est Pater Monachorum. In septem item altarijs, in septem candelabris, & in septem lampadibus septiformis gratia spiritus sancti intelligitur. Cognoscat quisquis ille est, qui hanc cupit legere, vel audire vitam cunctorum hoc caput esse Cœnobiorum, non solùm quæ Gottia in partibus constructa esse videntur; verumetiam illorum, quæ alijs in regionibus ea tempestate, & deinceps post huius exempla ædificata, atque de thesauris illius ditata, sicut in antea narratiua est schedula. Dedit autem cor suum, ad inuestigandam beati Benedicti Regulam, eamque vt intelligere posset satagens circumiuit Monasteria, peritos quosque interrogans quæ ignorabat, & omnium sanctorum quascumque inuenire potuit Regulas congregauit. Normamque vtilem, & Mo-

naſteriorum ſalubres conſuetudines didicit, ſuiſque eas tradidit Monachis obſeruandas. Inſtituit Cantores, docuit Lectores, habuit Grammaticos, & ſcientia ſcripturarum peritos, de quibus etiam quidam poſt fuerunt Epiſcopi, aggregauit, librorum multitudinem congregauit, pretioſa veſtimenta Eccleſiaſtica, Calices argenteos prægrandes, offertoria argentea, & quidquid operi Dei neceſſarium eſſe conſpexit, ſummo cum ſtudio acquiſiuit. Notus itaque factus eſt omnibus, & fama ſanctitatis eius regias imperialeſque penetrauit aures. Adijt deinde ad Glorioſiſſimum Imperatorem Carolum ob vtilitatem Monaſterij, illique Cœnobium pia conſideratione præſentans ne incommoda à parentibus ſuis paterentur poſt eius diſceſſum ſuperſtites, per Chartam tradidit poſſidendum: à quo mox immunitatem percepit.

Guillelmus quoque Comes, qui in aula Imperatoris præ cunctis erat clarior, tanto dilectionis affectu beato Benedicto deinceps adheſit, vt ſeculi dignitatibus deſpectis hunc ducem viæ ſalutaris eligeret, qua pertingere poſſet ad Chriſtum: acceptáque tandem conuertendi licentia magnis cum muneribus auri, argentique, ac pretioſarum veſtium ſpeciebus ſubſequitur venerabilem virum: Nec moram in deponendo comam fieri paſſus eſt, quin potius die Natalis Apoſtolorum Petri & Pauli auro textis depoſitis veſtibus Chriſticolarum induit habitum, ſeſeque Cœlicolarum adſciſci numero congaudet. Vallis verò à beati viri Benedicti Monaſterio ferme quatuor diſtat millibus cui nomen eſt Gellonis, in qua conſtruere præfatus Comes in dignitate adhuc ſeculi poſitus cellam iuſſerat, illic ſe vitæ ſuæ tempore Chriſto tradidit ſeruiturum: & quoniam nobilibus natalibus ortus nobiliorem ſe fieri Chriſti

Digitized by Google

amplectendo pauperiem ſtuduit, & ſummum quem iam animo perceperat, pro Chriſto abiecit honorem, ratum puto ſi de pijs conuerſationis eius actibus vel neſcientibus pandam. Etenim in cellam prefatam venerabilis Pater Benedictus ſuos iam poſuerat Monachos, quorum exemplo imbutus, infra paucos dies, eos à quibus edoctus eſt, virtutibus antecellit. Adiuuantibus quoque eum filiis, quos ſuis Comitatibus præfecerat, Comitibúſque vicinis ad perfectum fabricam Monaſterij, quam cœperat, citò deduxit. Qui locus ita ſecretus eſt, vt ſolitudinem non deſideret habitator. cingitur denique nubiferis vndique montibus, neque cuiquam illic acceſſus eſt, niſi quem vltroneus orandi cauſa deduxerit animus.

Tanta verò amœnitate eſt perfuſus, vt ſi Deo ſeruire decreuerit, alia non deſideret loca, ſiquidem adſunt vineæ, quas præfatus vir plantare præcepit, hortorum quoque copia variis ſtipata diuerſorum generibus arborum: poſſeſsiones acquiſiuit plurimas. Petenti ſiquidem eo ſereniſsimus Rex Ludouicus ſpatioſo hoc dilatauit termino de fiſcis ſuis ad laborandum concedens loca, veſtes ſacras perplurimas dedit, Calices argenteos & offertoria præparauit, libros ſecum perplures attulit, Altaria auro, argentóque veſtiuit; in hanc nempè ingreſſus cellam totum ſe dedicauit Chriſto, nihil mundanæ pompæ relinquens veſtigij: Tantæ autem deinceps humilitatis fuit, vt rarus aut nullus ex monachis ita flecti poſſet, dum obuiare contingeret, vt ab eo humilitate non vinceretur. Vidimus ſæpè eum cedentem aſinum ſuum flaſconem vini in ſtratorio deferre, eumque ſuper inſedentem calicem in terga humeris vehentem noſtri Monaſterij fratribus tempore meſſis ad refocillandam ſitim eorum occurrere. In vigilijs quoque ita

peruigil erat, vt vinceret cunctos, in piſtrino, niſi occupatio aliqua præpediret, aut ægritudo tardaret, propriis operabatur manibus: Coquinam vice ſua complebat, in habitu ſummę humilitatis aſſumpſerat formam; ieiunij amator extitit, orationibus inſtans, compunctioni continuus; vixque Corpus Chriſti poterat percipere, priuſquam lachrimarum eius in terram decurrerent guttæ; lectuli quoque duritiem auidè expetebat, ſed propter eius inualetudinem Benedictus Pater culcitram, eo nolente licet, ſubſterni fecit. Aiunt nonnulli, ſe quia ſępè pro Chriſti amore flagellis cędi, nullo alio prętер eum qui aderat conſcio iußit, mediis ferè noctibus glacialibus prorſus rigoribus vno perrarò tectus tegmine ſępè in oratorio, quod in honorem ſancti Michaëlis conſtruxerat, ſoli Deo notus vacans orationibus ſtabat. His aliiſque virtutum fructibus intra exiguos ſtipatus annos, imminere ſibi diem mortis cognoſcens cunctis Monaſteriis in regno Domini Caroli penè ſitis per ſcripturam notum fieri iußit, ſe ab hoc iam ſeculo migraſſe, ſicque deinceps copiam virtutum reportans Chriſto vocante migrauit.

Enimuerò hęc ſcire cupientibus dixiſſe ſufficiant, ad cœptum rurſus redeamus opus. Piiſſimus quoque Ludouicus Rex, quò ab inſanis magis magiſque deridebatur Benedictus venerabilis Abbas eò ſibi eum in dilectionis ſociabat multocius amore, ſciens malorum eſſe conſuetudinem profectibus obeſſe iuſtorum: Regina quoque pio affectu colebat eum, & quia iuſtum nouerat, libenter auſcultabat: & quoniam turba diſcipulorum eius ſuccreuerat, & locus in quo ipſe degebat, infœcundus, humuſque ſterilis penè & ardore ſolis ſuper vſtus eſt, dedit illi Monaſterium, quod eſt in Aruerniæ territorio ſitum, quod

Digitized by Google

ſanctus Meneleus Regio de ſemine ortus fundauit, in quo & iacet in corpore, vbi duodecim direxit Monachos conſtituens eis Abbatem ſummæ Reuerentiæ virum nomine Andoarum qui à primæuo tempore conuerſionis ſuæ ei adheſerat, virum probatum & multis laboribus attritum, quibus laborantibus pióque ſtudio decertantibus fermè ſeptuaginta, vel eo amplius illis Monaſticam vitam pro poſſe ſeruantes adhæſerunt. Ad quod Monaſterium dum quadam vice egregius Abbas viſendi gratia fratres adiret, ex alia parte eius aduentum dum quidam Abbas cum fratribus ſuis expeteret, contigit eum ipſius Monaſterij cellam, vbi Eccleſia in honorem Dei & Saluatoris noſtri ſita eſt aduenire, ſi quidem ibi primum habitare fratres cœperant, & quia anguſtus erat locus, ad iam præfatum Monaſterium ſereniſſimus Rex eos tranſtulerat: fratres autem qui ad prouidendam Cellam remanſerant videntes Abbatem vna cum ſuis gauiſi ſunt: Et quia erat eis ingens paupertas triſtabantur, ſed quoniam vbi, charitas eſt etiam exigua ſufficiunt, iubet qui præerat fratribus iuueni vinum afferre, cui mox ille, nihil inquit eſt in vaſculo vini: Duo ſiquidem illis vaſcula euntes per modica reliquerant fratres, in quibus modicum erat vini, ex quo vel Miſſas canerent, vel Dominicis diebus ſingulas potiones perciperent: audito autem Magiſter Cellæ illius non eſſe vinum in vaſculo, doluit, & confidens ait: perge, & affer nobis, quia pro amore Patris noſtri bibent, hi qui in Deum ſperant, & non deficiet vinum: Perrexit frater & abſtracto vaſe egreditur vinum, iam quidem prius voluerat accipere, ſed nequaquam iuuento receſſerat, nuntiat quod acciderat, glorificant Deum, qui aderant, & meritis Domini Benedicti fieri profitentur: Biberunt ergo.

pro velle, & secum benedictionis causa tulerunt: Domnus quoque Benedictus cum suis aduenies iuxta quod opus fuit accepit, secumque ex eo in via tulit, sicque post hæc cessauit vas fundere vinum: Ipsis nempe fratribus hæc qui viderunt, referentibus comperi, qui vsque nunc testes horum existunt. Alia rursus vice in eodem Monasterio venit: post longum verò prædicationis sermonem, piumque confabulationis colloquium discessurus pacis osculum fratribus præbet, quidam autem osculaturus accessit, quo perspecto vir Dei protinus substitit, pacisque osculum paululùm negauit; post increpationem verò congruam nobis mirantibus fratrem deosculatus est; Post hunc quoque inter alios alter adfuit frater, cui similiter fecit; Tum demum vltimum vale dicens fratribus abijt, illo autem abeunte in crastino compertum est, quoniam fratres illi fugam arripere dispposuerant; Intelleximus tunc quoniam ob hanc causam eos reuelante sibi sancto Spiritu venerabilis Abbas osculari tardabat, quorum peruersam voluntatem etsi non patenter ostendit, turbatas tamen conscientias salubriter increpauit. Aliud demum illi Monasterium glorioſissimus Rex dedit, vbi vt reor viginti Monachos misit, Abbatémque illis constituit: Situm vero est Monasterium illud in territorio Pictauensi, & dedicatum in honorem sancti Sauini, in quo positi fratres, dum in piis studiis vigilant desudantque turba Monachorum non parua eis adiungitur. Rursus ei aliud contulit Monasterium, quod in territorio Bituricensi situm est, illicque quadraginta fermè posuit Monachos, constituítque Abbatem: & quoniam locus ille nouo opere erat fundandus, adiutorium præstitit, libros vestesque sacras dedit: At illi in sancta Religionis habitu florentes, sanctæque conuersationis normam pan-

Digitized by Google

dentes, vnitatem quoque ſpiritus ſeruantes in vinculo pacis, per maximum intra Chriſti ouile gregem Monachorum agregarunt. Vlfarius etiam quidam nomine nullum habens conſanguineum, vir illuſter & nobilis per Chartam ei ad ædificandum Monaſterium, locum tradidit in Albienſi confinio, vbi etiam Monachos, ordinato illis Abbate, ferè duodecim miſit: & his etiam quoniam nouo opere fabricam Monaſterij cœptam perficere ſatagebant; libros plurimos contulit. Veſtes ſacras præbuit, Calicem argenteum, ac Offertoria, Crucémque & omnia, quæ illis neceſſaria fore proſpexit, adminiſtrauit. Ipſi verò tam in ædificiis rerum corporearum, quàm etiam in ædificatione animarum, ſanctéque Regulæ inſtitutis decertantes magnam Chriſto Deo famulantium Congregationem Religioſorum Fratrum acquiſierunt. Poſt obitum quoque ſereniſſimi Imperatoris Caroli cum filius eius Ludouicus Rex Aquitanorum Imperij curam ſuſcepiſſet, Franciæ eum partibus ire iuſſit, eíque in Alſat Maurum Monaſterium deſignauit, vbi plures ſuæ vitæ ſequaces ex Anianæ Monaſterio collocauit. Et quoniam magnum à Palatio diſtat ſpatium locus præfatus, nec congruo occurrere tempore cum vocaretur, poterat, & quia Imperatori multis pro cauſis erat nec ſſarius, placuit Imperatori, vt non longè à Palatio prouideret locum aptum ſibi, in quo cum paucis quieſcere poſſet, ſicque præfecto Abbate Fratribus Mauro degentibùs ipſe cum nonnullis Imperatoris voluntati obtemperaturus acceſſit; Vallis autem erat vicina quę à palatio, vt reor, ſex non amplius millibus diſtat, quę viri Dei placuit oculis: ibíque Imperator iuſſit conſtruere miro opere Monaſterium quod vocatur Inda, mutuato de riuulo eiuſdem vallis nomine. In dedicatione verò Eccleſiæ adfuit Imperator

eámque de ſuis copioſiſſimè ditauit fiſcis immunitatémq; iuſſit, atque per Scripturam, vt triginta ibidem Deo fratres Chriſto famulantes perſiſterent Monachi, ſtatuit, qua de re vt numerus impleretur venerabilis Abbas de notis Monaſterii *lectos iubet venire Fratres, quos ſuo inſtrueret exemplo, eſſentque aliis documentum ſalutis, quoúſque inſtinctu diuinæ gratiæ ſæculari pompa relicta æterno regi militare deſiderantes ex eadem prouincia in eorum ſubrogarentur ordinem. Cœpit autem poſt hæc vir Dei palatinas terere fores, olimque dimiſſum ob multorum vtilitatem ferre tumultum. Omnes ſiquidem qui aliorum paſſi incommoda imperialia petebant ſuffragia, cum ad eum accederent, alacriter ſuſceptos oſculabatur, eorúmque querimonias in ſchedulis impreſſas tempore oportuno offerebat Imperatori: Ex quibus aſſuetus aliquoties ſereniſsimus Imperator* Mapulam Manicáſque *eius palpans reperiebat, repertáſque legebat, atque vt vtilius nouerat decernebat, propter obliuionem quippe talibus in locis eas ferre ſolitus erat: libenter etiam huiuſcemodi querimonias audiebat Imperator, & ob id quam maximè ſedulò illum in palatio fore iubebat. Etenim qui eum ex regni moderamine, ex diſpoſitione prouinciarum, & ex ſuis conſulerent vtilitatibus, erant perplures, nullus prorſus afflictorum miſeriis ita compatiebatur, nullúſque* Monachorum *inopiam ita Regi, vt ipſe pandebat: Erat quippe miſerorum aduocatus, ſed* Monachorum *Pater, pauperum Conſolator, ſed* Monachorum *eruditor, diuitibus pabulum vitæ præbebat, ſed* Monachorum *mentibus Regulæ diſciplinam inculcabat; Omnium licet vtilitatibus conſuleret,* Monachorum *tamen neceſsitatibus ſedulò intendebat. Præfecit eum quoque Imperator cunctis in regno ſuo Cœnobiis, vt ſicut Aquitaniam, Gotiámque norma ſalutis inſtru-*

instruxerat, ita etiam Francos salutifero imbueret exemplo. Multa denique Monasteria erant quæ quondam regulariter fuerant instituta, sed paulatim tepescente rigore, regularis penè deperierat ordo. Vt autem, sicut vna omnium erat professio, fieret quoque omnium Monasteriorum salubris vna consuetudo, iubente Imperatore aggregatis Cœnobiorum patribus vnà cum quampluribus Monachis perplures resedit dies. Omnibus ergo simul positis Regulam ab integro discutiens, cunctis obscura dilucidans dubia patefecit; priscos errores abstulit, vtiles consuetudines affectúsque confirmauit, Iudicia igitur Regulæ, cunctáque dubia ad proficuum deducta effectum, quas minus Regula pandit consuetudines assentientibus cunctis protulit, de quibus etiam Capitulare Institutum Imperatori confirmandum præbuit, vt omnibus in regno suo positis Monasteriis obseruare præciperet, ad quem librum scire cupientem dirigimus; cui protinus Imperator assensum præbuit, inspectoréque per singula posuit Monasteria, qui vtrum ea quæ visa fuerant, sic obseruarentur, inspicerent, quique etiam formam salubrem ignorantibus traderent. Perfectum itaque propagatúmque est opus diuina opitulante misericordia, & vna cunctis generaliter posita obseruatur regula cunctáque Monasteria ita ad formam vnitatis redacta sunt, ac si ab vno magistro, & in vno imbuerentur loco. Vniformis mensura in potu, in cibo in vigiliis, in modulationibus cunctis obseruanda est tradita. Et quoniam alia per Monasteria, vt obseruaretur, instituit, Regula, suos in Inda degentes ita omni intentione instruxit, vt ex diuersis regionibus aduenientes Monachi non (vt ita dixerim) perstrepentibus vt imbuerentur, indigerent verbis, quia in singulorum moribus, in incessu, ha-

bitúque formam disciplinámque regularem pictam cernerent. Propter plurimorum quoque indiscretum feruorem & quorundam ineptum teporem, minúsque capacem sensum optimum constituit terminum, ordinemque obseruandum cunctis tradidit; Illos retrahens ne superflua peterent, his imperans, vt torporem excuterent, alios nihilominus admonens, vt saltem iussa implere expeterent. Denique multa Regula implere iubet, sed permulta sunt quæ vsus explere quotidianus expetit, ipsa tamen reticet, ex quibus omnibus habitus Monachi veluti gemmis ornatur, & sine quibus dissolutus ac fluxus incompositúsque esse probatur. Nonnulla autem præcipit, quæ aut propter concordiam vnitatis, aut certè propter obseruantiam honestatis, seu propter considerationem fragilitatis commutantur; Quapropter piæ recordationis venerabilis Abbas quæque obseruanda comperit, absque vlla cunctatione, vel excusationis fuco implere decreuit: Ea verò quæ certis pro causis aut dimittenda cognouit, aut commutanda inspexit, nihilominus prout rectius, & secundum posse, locique positionem decere cognouit, suis obseruanda discipulis tradidit: si qua nempè minus lucidè pagina Regulæ pandit, aut omnino silet, rationabiliter aptèque instituit atque supplenit de quibus ope diuina adiutus pauca relatu perstringam. Primitus siquidem quam signum horis nocturnis pulsetur, in fratrum dormitorio squillam tangere iussit, vt prius Monachorum Congregatio orationibus fulti propria residerent per loca, tunc demum Ecclesiæ ostiis patefactis hospitibus pateret ingressus. Surgentes verò coneite iuxta quod regula præcipit, fratres aquis se sanctificatis perfundant, & cuncta altaria humiliter & cum reuerentia percurrant, sic demum ad propria loca accedant, sintque

parati, vt cum tertium pulsauerit signum, absque mora surgentes attonitis auribus sacerdotem expectent; qui officium incipiendi sortitus est, nec cuiquam liceat, per hoc spatium per angulos Ecclesiæ sistere, eorum scilicet quibus ingredi iussum est, sed in choro sedentes institutos secretè concinant psalmos. Psalmos autem cantare iussit quinque pro omnibus fidelibus in toto terrarum orbe viuis: Quinque etiam pro omnibus fidelibus defunctis, pro eis quoque qui nuper defuncti sunt, qui ad notitiam singulariter nostram [causa] peruenit, vt iugiter canerentur instituit nihilominus quinque: Decursis verò Psalmis quinque pronus orationi incumbat, eos pro quibus cecinit, Deo commendans, & tunc demum pro aliis rogaturus initium sumat. Nec pigritandum est pio certis defixisque Psalmodiis aterno regi demerso in terram corpore supplicare, cum potentibus ad singula verba non reuereatur quis inflectere caput; maximéque quia hoc modo gratia prouocetur diuina, & compunctionis suscitetur feruor. Tempore siquidem æstatis post expletum Matutinorum officium, mox egredi ab Ecclesia propter somnolentiam iussit, sesque calceantes lotis faciebus denuò ad Ecclesiam concitè redeant, & iuxta præfatum ordinem altaria cum reuerentia circumeant, sanctisque se aquis perfundant: & sic deinceps ad loca sibi constituta accedant, diurnum expleturi recitare, honestè officium, quæ officia iuxta Romanum ..... sintque parati vt pulsato signo horæ primæ, mox ad chorum occurrant, signum autem ita prolixè tangere iussit, vt omnes illo sonante occurrant, illo cessante sacerdos incipiat horam. Expleta prima in vnum aggregati soluant capitulum, quo expleto cum silentio, aut Psalmos decantando exeant ad opus sibi iniunctum: in Monasterio quoque remanentes non fabulis

Forsitan interserendum; vsque debitum.

occupentur otioſis, ſed bini & bini, aut certè ſinguli in coquina, in piſtrino in Cellario, Pſalmos canant. Poſt Completorium verò inſtituit, vt non pro libita quis voluntate aut egrediatur, aut moretur in Oratorio, ſed hyemis tempore decem prius canant Pſalmos, æſtate verò quinque, ſicque pulſato ſigno omnes pariter iuxta præfatum modum altaria cuncta circumeant, & ſic ad lecta ſua ſinguli pauſaturi accedant, in his tribus per diem vicibus circumire cuncta præcepit altaria, & ad primum ex eis Orationem Dominicam dicant, & ſymbolum, cæteris Orationem Dominicam, vel ſua confiteantur delicta. Diurnis autem Orationum horis ad ſuum quiſque accedat oraturus locum, ſi autem peculiariter ſibi vult orare, quibuſcumque vacat horis, licenter peragat. Has igitur tres ideò conſtituit orationis vices, vt hi qui torpore pigreſcunt, & orare faſtidiunt ſaltem compulſi agant, quæ libenter nolunt, & conſtituras non præſumant relinquere horas, hi verò qui nimio ſuccenduntur amore, ne cætera indiſcretè petant, retrahantur. Sic enim accidere ſolet, vt nimiis vigiliis atterantur vnius noctis indiſcretione, horis autem quibus diuinis Pſalmodiis eſſe intentum oportet, præoccupati ſomno non valeant diuinum exſoluere penſum. In habitu quoque diſſimiles fecerat multorum conſuetudo, ſiquidem nonnullis vſque ad talos cucullæ pendebant. Quamobrem vir Dei vniformem cunctis tenendum Monachis inſtituit modum, vt non amplius à duobus cubitis excederet menſura, vel vſque ad genua pertingere poſſent. Conceſſit etiam neceſſitatis cauſa, propter quam Regula iubet duas ſcilicet ſtamineas, & fœmoralia, pelliceas quoque, & tegumenta eorum, Cappas duas, & quæcumque neceſſaria proſpexit, vt omnem amputaret occaſionis amba-

Digitized by Google

gem tribuit & concesſit. Oſtendit quoque per ſcripturam Imperatori rationem de his quę iubet Regula, ſed certis ex cauſis intacta remanent, & de his quæ illa prorſus reticuit, ſed vtiliter ſupplentur. Omne quippe deſiderium ſuum in obſeruationem Regulæ conuerterat, ſuumque hoc permaximè erat ſtudium, vt nihil intellectui eius excederet, quam ob cauſam quos peritos eſſe compererat, attentè ſciſcitabatur circa longéque poſitos, eos etiam qui iſtis in partibus ad Montem Caſſinum accederant, veluti qui non audita ſolummodo, ſed viſa perciperent, ob quam dilectionem intelligentiæ cum quiſlibet ei aliquid noui panderet, mox humiliter ſuſcipiens ſumma reuerentia aiebat, necdum poſſe occultos ſenſus Regulæ noſſe, & cum cunctis non dicam tyronibus, ſed ipſis ſapientibus ipſe eam elucidauerit, noua & inaudita ſe non tantùm à peritis, verum etiam à ſimplicioribus recepiſſe fatebatur. Fecit denique librum ex regulis diuerſorum patrum collectum, ita vt prior beati Benedicti Regula cunctis eſſet, quem omni tempore ad Collectam matutinam legere iuſsit. Ex quo rurſus vt oſtenderet contentioſis nulla friuola caſſáque à beato Benedicto edita fore, ſed ſuam ex aliorum fultam eſſe Regulam. Alium collectis Regularum ſententiis compoſuit librum, cui nomen Concordia Regularum dedit. Ita dumtaxat vt beati Benedicti præcederet ſententia, ei verò rationabiliter conuenientes iungerentur deinceps. Alium nihilominus ex ſanctorum Doctorum homiliis quæ in exhortationem Monachorum ſunt prælatæ connexit librum eúmque omni tempore in Veſpertinis collectis legere iuſſit. Cernens quoque nonnullos totis niſibus anhelare in acquirenda Monachorum Cœnobia, eáque non tantùm vt precibus obtineant: verumetiam decertare muneribus,

ſuiſque vſibus ſtipendia Monachorum expendi, ac per hoc diruta nonnulla, alia verò fugatis Monachis à ſecularibus obtineri Clericis, adijt hac de cauſa piiſſimum Imperatorem, precibúſque pulſat, vt ab huiuſcemodi contentionibus Clericos, Monachos verò ab hoc redderet periculo extorres, aſſenſum præbet glorioſiſſimus Imperator, & Monaſteria in regno ſuo cuncta prænotata, in quibus ex his Regulares Abbates eſſe queant, decernit, ac per ſcripturam, vt inconcuſſa omni maneant tempore, firmare præcepit, ſuóque annulo ſignauit, ſicque multorum cupiditatem, Monachorum nihilominus pauorem exterſit. Erant etiam quædam ex eis Monaſteria multa, in quibus deeſſent Monachi, quæ conſiderans ſuggerente præfato viro piiſſimus Rex iuxta poſſe ſeruire præcepit, ita vt nihil Deo famulantibus deeſſet, ac per hoc alacrem pro eo eiuſque prole, totiuſque regni ſtatu piiſſimum precarentur Dominum. His verò monaſteriis quæ ſub Canonicorum relicta ſunt poteſtate, conſtituit eis ſegregatim vnde viuere regulariter poſſent, cætera Abbati conceſſit. Quæ autem cum ad generale placitum iubente Imperatore pergeret, nutu Dei acciderint, non ſilendum puto, ibat nempe ægra valetudine, nimiſque caloribus feſſus iuſſis obtemperaturus Regiis, ſed charitatis armis ſtipatus multorum explere vtilitatem paratus, ſed is qui piis ſemper inuidet actibus inimicus, vt piorum detrimentum ferret ſaluti, nunc à tramite cœpto tali arte retardare molitur, equos ſiquidem quibus inuehendus erat, per vaſta ſyluarum deturbauit cuſtodibus ferè ignoros, ſed vir Dei nullo dolore de amiſſis equis perculſus alacer regias propè peruenerat fores. Expletis ſiquidem Monaſteriorum Monachorumque de quibus illi ingens & iugis piáque erat ſollicitudo, vtilitatibus numerus

Digitized by Google

equorum minutus à Rege fulcitur, sed & post vnius mensis spatium amissi reducuntur equi, sicque diuinitus actum est, vt quia de amissis non doluit, duplicatum susciperet lucrum. Cœpit post hæc diuersis variisque atteri aegritudinibus, & multos per annos continuis vigiliis, assiduis lachrymis, acerrimisque ieiuniis, atque laboribus meditationibusque attritum corpusculum nouo certamini præparare, vt qui subactis vitiis virtutum obtinuerat arcem, nobiliter infirmitatibus patientiæ armis accinctus decertans, geminatam à Rege suo superatis hostibus victricem perciperet palmam. Quo enim validius pulsabatur aegritudine, eo intentius magis magisque aut orationibus aut lectionibus perstitebat. Nullus otiosum reperis, nullus omnino in opere Dei pigrum, nullus vanis friuolisque fabulis occupatum inuenit: aut enim ipse per se lectioni instabat, aut legentem studiosè audiebat. quis vnquam solum nisi flentem reperit? quis ad eum subitò ingrediens siccas eius reperit genas? & non prostratum aut humi prostratum, aut Cælo erectis manibus stantem, aut ne sacri voluminis nimiis humectarentur fletibus paginæ, pugnis recipientem lachrymas inuenit. Carnis deficiebant vires, sed animi adamante durior perstitebat intentio, rigor semel corpus pene ipse peruerat. Carnium quadrupedum esus non suscepit ex die conuersionis suæ: Balneis nam etiam in vltimo suorum tempore langoribus attritus vix vnquam indulsit. Vestimentum post quadraginta vel eò amplius dies mutare solitus est: legere siquidem coram se sanctore Pastore vitam, obitusque iubebat, qua lectione recuperans animus fortior perdurabat. O bone Iesu, quibus suspiriis fletibusque perfusus æstuabat animus cupiens dissolui, & esse cum Christo, non tamen si necessarius fratribus foret, labo-

rem ferre recusans. Invalescente autem ægritudine Imperatorem familiariter alloquutus in Monasterio deducitur fratribusque valefaciens tota nocte orationibus Psalmodiisque pernoctans, ipsius diei regulare officium peregit; At cum alterius diei regulare expleret, officium & cursum persoluere vellet, ventum est ad clausulam. Iustus es Domine, quem versiculum decantans ait, deficio, & adiecit fac cum seruo tuo Domine secundum misericordiam tuam, sicque inter verba orationis virtutibus decoratum emisit spiritum. Adsunt autem eius omnibus diuitiis dulciores Epistolæ, quas pridie quam migraret à seculo fratribus Aniana positis proprio dictauit ore, in quibus testatur faciem suam amplius non visuros. Aiunt etiam quidam quoniam hora qua migrauit ad Christum, Episcopo Stabulo Magalonensi obitus eius reuelatus est: à somno siquidem surgens mox suis quod acciderat retulit. Obitum autem eius & cursim attigimus, quoniam fratres, qui eo tempore presentes adfuerunt latius explicati sunt, quod sequens demonstrat pagnia.

Benedictus igitur Abbas in prouincia Gotiç exortus sub Pipino Rege Francorum, & post eius decessum sub Carolo filio eius ab infantiæ tempore vsque in adolescentiam militauit. Post hæc autem relicto palatio in Monasterio sancti Sequani in Prouincia Burgundiotum habitum veri Monachi suscepit. Ibique duobus ac semi annis consistens Deo iugiter militauit; sed quia ibi regularem vsum minimè reperit, in Gotiæ partibus migrauit, ibique super fluuium Anianum manu propria Cellam primitus, postmodum verò cum ipsis fratribus qui ob amorem Christi sub eius regimine venerant, Monasterium ex nouo opere construxit, in quo non longo post tempore trecentos

sub

Digitized by Google

ſub ſuo regimine Monachos habuit. Defunctóque Carolo Imperatore Ludouicus filius eius Imperium ſuſcipiens Benedictum venerabilem virum vna cum ſuis quibuſdam diſcipulis in Franciam venire fecit, ac primitus in pago Alſacenſe Monaſterium ei Maurum dedit: poſtmodum verò pro eius amore iuxta Aquis Palatium ſuper fluuium Indam ex nouo opere ei Monaſterium ædificauit. Hic eſt Benedictus per quem Dominus Chriſtus in omni regno Francorum Regulam ſancti Benedicti reſtaurauit: hic habuit ſub regimine ſuo Monaſteria duodecim: id eſt Anianam, Gellonem, Caſam nouam, Inſulam Barbaram, Menatem, ſanctum Sauinum, ſanctum Maximinum Maſſiacum, Cromatiacum, Cellam nouam in Toloſano, Monaſterium Maurum in Alſatz, Indam ex iuſſu Imperatoris ob illius ac diſcipulorum eius vſum ædificatũ, & de fiſcis regalibus ditatum. In his omnibus ex doctrina ſua Monachos & Rectores miſit. Curam autem maximam habuit de omni ordine Eccleſiaſtico, videlicet Monachorum, Canonicorum, atque Laïcorum, maximè autem Monachorum. Imperator autem omne eius conſilium libenter audiuit, & fecit: vnde & à quibuſdam Monachus vocitatur, videlicet quod Monachos pro eius amore ſemper ſuos proprios appellauit. Et poſt eius deceſſum hactenus Abbatem ſe Monaſterij illius palàm eſſe profitetur. Sanctus igitur vir vſque ad obitum ſuum in Palatio Regis pro augmento fidelium, non pro terrenis rebus perſeuerauit: quia iuxta erat Monaſterium in quo degebat. Ante quartum verò exitus ſui diem adhuc ſanus omnia Imperatori, quæ ei ſolitus erat dicere, replicauit. Et in ipſa die febre correptus ad manſionem ſuam vſque peruenit. Altera verò die audientes hoc omnes Magnates Imperatoris ad eum

visitandum venerunt. Tanta autem ibi fuit multitudo Episcoporum, Abbatum, ac Monachorum, vt nobis qui eum ibi custodiebamus, vix ad eum accedere facultas esset. Helisacar autem Abbas primus ad eum venit, & cum eo vsque ad obitum perseuerauit. Quinta siquidem feria ægrotauit, in sexta autem feria nocte misit Imperator Tanculfum Camerarium iubens, vt eum in ipsa nocte ad Monasterium ferremus, quem leuantes ante gallorum cantum vnà cum Helisacar, & suis ac nostris hominibus prima hora diei ad Monasterium deduximus, cúmque esset tertia diei hora, omnes à se exire precepit, & vsque ad sextam horam solus permansit. Post hæc ingressus supra dictus Abbas cum præposito nostro percunctati sunt, quomodo ageret, quibus ipse respondit, nunquam se tam bene fuisse, adiunxítque; vsque modo inter choros sanctorum coram Domino adstiti. In crastina autem fratribus ad se vocatis eis monita salutis dedit, & tunc professus est, quia quadraginta anni essent, ex quo Monachus fuerat, in quibus annis nullo die antea panem comedit, donec Coram Deo lachrymas funderet. In ipsa die breuem admonitionem Imperatori misit, & alia per diuersa Monasteria direxit. Isdem verò venerabilis vir omne officium suum de quinque annis & duobus mensibus ante obitum suum, sicut in eius tabulis post eius decessum reperimus, & ipse viuens quibusdam dixit, cantatum per semetipsum reliquit. Obiit autem Septuagenarius, tertio Idus Februarij, Anno ab Incarnatione Domini Octingentesimo vigesimo primo, indictione decima quarta, concurrente 1. Epacta decima quarta: Anno nono Imperij Ludouici piissimi Imperatoris. Post tertium verò diem sepulchrum eius aperuimus, & eum in vas lapideum, quod Im-

perator parauerat, mutauimus: discooperientes autem faciem eius, vidimus in fronte, & circa oculos, ac labia eius tantum ruborem, quantum nec viuus habuerat. His ita exceptis, & ita se habentibus Nos famuli ex Monasterio Inda videlicet Deidonus Levigildus, Bertadus, & Desiderius tibi Ardoni Magistro nostro salutem in Domino optamus, petimúsque Charitati tuæ, vt secundam tuam sapientiam de vita Patris nostri Benedicti libellum componas, & eum nobis dirigas. Salutant vos omnes fratres nostri, & vos salutate omnes fratres nostros. Amen.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES IN VITAM SANCTI BENEDICTI ABBATIS ANIANENSIS huius concordiæ Auctoris.

DOMINIS MERITO VENERABILIBVS.] Hæc Epistola est instar præfationis, qua respondet S. Ardo Epistolæ Monachorum Indani Monasterij, simulque se excusat, cur tardius S. Benedicti vitam scripserit.

ARDO.] Hic Ardo, qui & Smaragdus dicitur, fuit Monachus Monasterij Anianæ, discipulus huius Benedicti. Sanctus habetur in eo Monasterio. Vide obseruationes in nostrum Martyrologium. Hic Ardo Smaragdus auctor est illorum commentariorum in Regulam S. Benedicti, quos attribuit Tritemius Smaragdo Abbati S. Michaëlis. Sunt enim hi Commentarij veluti epitome huius Concordiæ Regularum: ac proinde eos à quodam huius Benedicti discipulo scriptos fuisse probabile est, qui non potest esse alius, quàm hic Ardo Smaragdus. Adde quod in his Commentariis in Caput primum Regulæ habetur eiusmodi lemma: *Incipit Regula eiusdem sancti Patris cum expositione Smaragdi Monachi.* Hic enim Smaragdus numquam fuit Abbas, sed tantùm Monachus: Vnde in titulo secundæ vitæ. *Sequitur vita Beati Patris nostri Benedicti Abbatis fundatoris Monasterij S. Saluatoris Aniana scripta per beatum patrem Ardonem Smaragdum eiusdem Monasterij Monachum Presbyterum.* Et in lectionibus, quibus vtuntur Monachi Anianenses in eius festo dicitur Monachus Presbyter, non Abbas: ex quibus satis probabiliter concluditur eiusmodi commentarios huic S. Ardoni Smaragdo esse ascribendos, non Smaragdo Abbati S. Michaëlis. Sed non miror ex nominis æquiuocatione natum esse errorem; cum magis mirandum sit eiusmodi commentarios in nouissi-

mâ anni M. DC. XXVI. editione Colonienſi attribui Rabano, maxime cum id factum ſit ſine vllâ auctoritate & teſtimonio: quod etiam refutatur ex Aimoino ſermone de ſancto Benedicto, qui citans verſus quos ſuis commentariis præmiſit Smaragdus ſic ait: *Smaragdus quoque expoſitionem in ipſius Regulam commentatus hos præmiſit verſiculos:*

Quiſquis ad æternum mauult conſcendere regnum, &c.

Quamuis autem hanc huius Benedicti vitam in noſtris obſeruationibus ad Martyrologium Benedictinum publici Iuris fecerimus: eam tamen, hîc ampliorem damus ex veteribus membranis monaſterij Anianenſis: vt plenius, qualis & quantus iſte Benedictus fuerit, cognoſcatur.

SALE FACIENTIS.] Participium, *facientis*, redundat.

REFVTET.] I. recuſet, de quo vocabulo infra ad Concordiam dicetur.

EX GETARVM GENERE PARTIBVS GOTHIÆ.] Nempe ex illis Getis ſeu Gothis, qui in Galliam Ataulfo rege migrarunt, & primam Narbonenſem occuparunt, quæ Septimania dicitur. ab illis verò Gothia, Gallicè *Languedoc.* Cum igitur Athalaricus Gothorum Rex, qui Vveſegothi dicuntur, Ærâ CCCCXLIX. hoc eſt, anno Domini CCCCXI. iuxta S. Iſidorum in Chron. Gothorum, Romam cepiſſet, Italiámque vaſtaſſet, eo mortuo Ataulfus eius conſanguineus rerum ſummâ potitus eſt, & Italiâ ſpoliatâ in Galliam migrauit, habitauítque in primâ Narbonenſi concedente Honorio Imperatore, & Narbone Placidiam Theodoſij Imperatoris filiam duxit, & perſuadente Conſtantio duce in Hiſpaniam traiecit; vbi in Vandalos decertans tertio anno poſt Gallias Hiſpaniáſque ſubactas, ilio terebrato Vernulphi gladio interiit. Vt notant Iordanes libro de rebus Geticis & Olympiodorus: cui ſucceſſit Singericus Sari frater, non tam iure, quàm potentiâ & Gothorum fauore. liberos Ataulfi ex priore coniuge peremit, Placidiam in Ataulfi contumeliam pedibus cum multis captiuis ante currum ſuum ambulare coëgit ab vrbe ad duodecimum lapidem vſque; ſed à Gothis, cum tantùm ſeptem dies regnaſſet, interfectus eſt, ſcribit idem Olympiodorus. Vallia ſucceſſit, qui Placidiam reddidit Honorio, quæ nupſit Conſtantio. Cum multis prælijs Vandalos fudiſſet, Toloſam rediit, ibíque poſt longum tempus aduerſâ valetudine ſuperueniente, rebus humanis exceſſit. A Gothis promotus eſt Theodoricus, qui in prælio contra Attilam in campis Catalaunicis occubuit, ſibi ſuccedente Toriſmond filio, qui occiſus eſt Toloſæ. Hunc excepit Theodoricus frater, cuius ſpeciem & mores eleganter admodum deſcribit Sidonius lib. 1. Epiſt. 2. Succeſſit Euricus frater, ad quẽ legatus miſſus eſt S. Epiphanius Epiſcopus Ticinenſis, vt videre eſt apud Ennodium in eius vitâ. Reliquam prouinciam vſque ad Alpes ſubegit, & Arelate mortuus eſt. Ei ſucceſſit Alaricus filius, qui in agro Pictauenſi cum Francis pugnans à Clodouæo Rege occiſus eſt, & in eo Toloſæ regnum finem accepit: & quicquid Gothici regni vltra Ligerim in Aqui-

taniâ fuit, in ditionem Francorum venit, prima Narbonensi Gothis, qui post Alaricum in Hispaniâ regnauerunt, remanente; quæ exinde Gothiæ nomen accepit; quam illi vsque ad Saracenos tenuerunt, quibus à Carolo Martello expulsis, facta est iuris Francorum. Plura vide in Prolegomenis doctissimi viri mihique amicissimi Dom. Raphaëlis de Beauchamps, in synopsim historiæ Francomerouingicæ.

MAGDALONENSEM.] Ita etiam alibi legitur, sed frequentius, *Magalonensem.* Magalona Insula est & vrbs maris Gallici in primâ Narbonensi, de quâ Theodulphus:

Hinc Magalona habitat lauam, Sextatio dextram
Hic scabris podiis cingitur, illa mari.

In eâ olim fuit sedes Episcopalis, vt videre est in multis antiquis conciliis, quæ postea translata est in Montem Pessulanum sub Francisco primo, Galliarum Rege, auctoritate Pauli tertij.

INTER SCHOLARES.] Scholares sunt Aulici; quia olim aula Regis Schola dicebatur. Epist. Episcoporum prouinciarum Remensis, & Rothomagensis ad Ludouicum Regem: *& ideo domus Regis Schola dicitur, id est, disciplina*; Vnde Corippus lib. 3.

Acciti proceres omnes, scholáque palati est.
Iussa suis astare locis ------

Sunt etiam Scholares in iure ciuili milites palatini.

EO ITAQVE ANNO.] Videlicet DCCLXXIV. cum Carolus Magnus captâ Papiâ Longobardos subegit, vt habetur Annalibus incerti auctoris ex Bibliothecâ Pithœi.

S. SEQVANI DOMVM.] Intellige Monasterium S. Sequani situm in ducatu Burgundiæ, non procul à fonte Sequanæ fluuij, in territorio Lingonum dictum olim Segestrense. S. Sequanus vulgò S. *Seine*, fuit discipulus S. Ioannis Reomaensis; & mentio fit illius in eiusdem Ioannis vitâ, & apud Gregor. Turon. de gloriâ Confessorum cap. 88. vitam eius vide in obseruationibus ad nostrum Martyrologium.

REVERENTIA.] Id est, pudore.

VTEBATVR.] Desunt hæc verba, *vilioribus vestibus*, aut similia.

PALEARIA.] sunt pelles ex gutture boum dependentes, vt vulgò docent Grammatici.

EXCVSARE.] Id est, recusare, de quo vocabulo infra ad Concordiam.

AVRARIS] lege, *Aurarim*, Auraris fluuius est primæ Narbonensis. Antonino in itinerario *Aurara*, Ptolemæo Αὔραρος, Straboni Ραύεγεις, Melæ lib. 2. *Arauraris*: ex Gebennicis emissus iuxta Agatham in mare influit. Gallicè, *la Riuiere d'Eraut.*

S. SATVRNINI.] Intelligit S. Saturninum primum Tolosatum Præsulem, de quo S. Gregorius Turonensis lib. 1. Hist. cap. 28. & Sidonius Apollinaria lib. 9. Epist. vlt.

Digitized by Google

E quibus primum mihi pſallat Hymnus,
Qui Toloſatem tenuit cathedram,
De gradu ſummo Capitoliorum
Pracipitatum.
Quem negatorem Iouis & Minerua, ()
Et crucis Chriſti bona confitentem
Vinxit ad tauri latus iniugati
Plebs furibunda.
Vt per abruptum boue concitato
Spargeret curſus lacerum cadauer (.·.)
Cautibus tinctis calidâ ſoluti
Pulte cerebri.
Poſt Saturninum volo, plectra cantem,
Quos Patronorum reliquos probaui, &c.

Ioſephus Scaliger lib. 1. Auſonianarum lectionum cap. 12. Toloſatem cathedram explicat cathedram Rhetorices, quæ haud dubiè de Pontificali intelligenda eſt. Venit enim S. Saturninus Toloſam docturus fidem Chriſtianam, non Rhetoricen: nec, vt vult Scaliger, vixit circa tempora Auſonij & Exuperiorum, ſed ſub Decio & Grato Conſulibus, vt ſcribit Greg. Turon.

LECTARIIS.] l. Culcitris.

SECVM.] lege, *Sagum.* De quo vocabulo infra ad Concordiam.

PRIMVM EI FVERVNT LIGNEA, DEINCEPS VITREA.] De hac re conſule Stephanum Durantum lib. 1. de ritibus Eccleſiæ cap. 7.

PLANETAM.] De hoc vocabulo infra dicetur ad Concordiam.

PERVERSVM FELICIANI INVASERIT.] lege, *Peruerſum Felicianum inuaſerit dogma*: intelligit Felicianam hæreſim, cuius auctor fuit Felix Vrgellitanus Epiſcopus in Hiſpaniâ, qui illis temporibus ſuſtinuit Chriſtum ſecundùm id, quod homo eſt, eſſe tantùm Filium Dei adoptiuum, prius de hac quæſtione ab Elipando Archiepiſcopo Toletano interrogatus, vt teſtatur Aimoinus lib. 4. de Geſtis Francorum cap. 83. Quæ quidem hæreſis damnata fuit in Concilio Ratiſbonenſi, vt docet Aimoinus ibidem, anno DCCXCII, vt ferunt Annales incerti auctoris ex bibliothecâ Pithœanâ. DCCXCII. *Hæreſis Feliciana, ipſo auctore eam abnegante, apud Ragnesburg primùm damnata eſt: qui etiã per Engelbertũ Abbatem in præſentiâ Adriani Apoſtolici adductus denuò eam confeſsione facta damnauit.* Damnata eſt etiam in Concilio Francofordienſi, vt docet Aimoinus cap. ſequenti, & citati Annales. DCCXCIIII. *Synodus habita in Franconofurt, in qua hæreſis Feliciana corã Epiſcopis Germaniarum & Galliarũ Italorúmq; præſẽte Magno Principe Carlo, & Miſsis Adriani Apoſtolici Theophylactõ & Stephano Epiſcopis tertiò damnata eſt.* Eadẽ referũtur

in vitâ Caroli Magni ex bibliotheca Pithœi. Condemnatio habetur can. 1. eiusdem Concilij. Hanc autem hæresim profligauit omnimodis hic S. Benedictus, eo nomine in Hispaniam profectus cum Leirado Episcopo Lugdunensi, Nibridio Narbonensi, & aliis, vt constat ex Epistola Alcuini ad eosdem Patres.

ANNO IGITVR DCCLXXII. CAROLI VERO MAGNI REGIS XIV.] rectè: nam Carolus Magnus Regnum Francorum iniit anno Septingentesimo sexagesimo octauo, quo Pipinus pater obiit, vt habetur in citatâ vitâ Caroli Magni, & apud Hermannum Contractum in Chron. multósque alios, quibus si addideris annos quatuordecim, efficies annum septingentesimum septuagesimum secundum, quo hoc Monasterium ædificari cœptum est. Vnde obrepsit error in notis arithmeticis Annalium incerti auctoris, cum ponitur initium regni Caroli Magni anno septingentesimo sexagesimo quinto.

CLAVSTRA.] Nota vsum Claustrorum in Monasteriis, de quibus infra ad Concordiam.

OFFERTORIA ARGENTEA.] Offertorium est pannus oblongus, quo inuoluitur calix, cum à Diacono offertur Sacerdoti. Antiquus ordo Romanus: *Leuat Calicem Archidiaconus de manu Subdiaconi, & ponit eum super altare iuxta oblationes Pontificis à dextris inuolutis ansis cum offertorio suo; quod etiam ponit in dextro cornu altaris.* Quare hæc vox, *argentea*, redundat, nec habetur in aliis duobus locis infra. Et hîc notandum olim calices habuisse ansas; id etiam patet ex Conrado Episcopo in Chron. Moguntino: *Habebat etiam idem calix duas ansas, qua poterant manus implere leuantis.*

GVILLELMVS QVOQVE COMES.] Hic Guillelmus fuit Aquitaniæ Dux, fundator & monachus Monasterij Vallis Gellonis. S. Guillelmi vita exiit à Dom. Carolo Stengelio monacho Benedictino, quam edidit vnà cum vitâ S. Guillelmi Abbatis Hirsaugiensis. Habetur etiam MS. in Sanctorali Bernardi Guidonis Ordinis Prædicatorum, Episcopi Loteuensis. De eo vide obseruationes nostras ad Martyrologium Benedictinum.

MONASTERIVM QVOD IN ARVERNIS TERRITORIO SITVM.] De quo infra. Aruernis nomen indeclinabile pro Aruernæ, videmus enim apud eiusmodi auctores plurima nomina vrbium hoc modo indeclinabiliter poni. GELLONIS.] de Valle Gellonis infra.

S. MENELEVS] in eius vitâ MS. apparet S. Meneleum vixisse tempore Brunichildis Reginæ: sed in Legendario Menatensi dicitur habuisse atauum Heraclium Imperatorem. Sed de his aliàs.

SITVM VERO MONASTERIVM IN TERRITORIO PICTAVENSI.] Nouem circiter leucis ab Augustorito Pictonum. Meminit notitia Monasteriorum, quæ Regi militiam, dona vel solas preces debent apud Sirmondum tom. 2. Conciliorum Galliæ. Glaber lib. 3. hist. cap. 5. *Quoniam post beati Mauri obitum succedenti tempore hostium infestatio-*

Digitized by Google

festationibus expulsi monachi à Monasterio cognomento Glannafolio, quod ipse construxerat, sicut in eius gestis habetur, in Andegauensi territorio, venientésque ad Monasterium S. Sauini Confessoris Pictauensis, tulerunt secum totam, quam valuere, supellectilem, ibique per aliquod spatium temporis eis, qua didicerant, operam dedere. Idem habetur in vitâ MS. S. Hugonis monachi S. Martini Augustodunensis, vnde ista videtur sumpsisse Glaber.

S. SAVINI.] S. Sauinus, vel Sabinus frater fuit S. Cypriani martyris, non illius quidem, qui antistes fuit Carthaginensis, sed alterius, qui cum eodem Sauino fratre in territorio Pictauensi martyrij palmam adeptus est, vt refert Bochetus in 2. parte Annalium Aquitaniæ. Quare in citatâ vitâ MS. S. Hugonis S. Sauinus Martyr appellatur. *Quod cernentes monachi eiusdem cœnobij arripuerunt fugæ præsidium cum omnibus, quæ secum poterant, vsque dum deuenirent in Pictauense territorium ad sancti videlicet Martyris Sauini monasterium*, etsi à Glabio loco citato, & Vsuardo 11. Iulij Confessor dicatur. Fuit enim Martyr vt etiã ex Martyrologio Romano, & ex eius fratrísque Cypriani passione constat, quæ habetur in antiquis Breuiariis Lemouicæ Ecclesiæ: in quibus dicitur eos anno 458. in agro Pictauensi Martyrium subiisse. Sed Philippus Ferrarius in libro de Sanctis Italiæ ex monumentis Ecclesiæ Brixianæ & veteri Martyrologio scribit eos Brixiæ passos esse.

VVLFARIVS.] in alterâ vitâ huius S. Benedicti: *Vulfarius etiam Guillelmi consanguineus vir nobilis & præclarus.*

REX AQVITANORVM.] Quo regno infans à Patre donatus est, vt testatur Aimoinus, lib. 5. de Gestis Francorum cap. 2.

IN ALSAT.] Id est in Alsatiâ. Regio ferax & amœna, ab occidente Lotharingiæ, ab Oriente Rheno contermina vulgò, *Alsace.*

MAVRVM MONASTERIVM.] Distat quatuor milliaribus ab Argentorato, ita appellatum à Mauro Abbate illius instauratore ope Theodorici Francorum Regis anno Domini 724. prius dictum Cella Leobardi à S. Leobardo S. P. N. Benedicti discipulo, qui sub Childeberto Rege è Cassinensi cœnobio illuc migrauit. Videndi Gaspar Bruschius in monasteriis Germaniæ & Iodocus Coccius in Dagoberto cap. 6.

MONASTERIVM, QVOD VOCATVR INDANVM.] Illius mentio fit in diuisione regni inter Carolum Caluum & Ludouicum anno. DCCCLXX. ex bibliothecâ Pithœi. Destructum fuit à Normanis anno DCCCLXXXI. vt habetur in Annalibus incerti auctoris toties citatis. *At illi* (Normani) *instaurato exercitu & amplificato numero equitum plurima loca in regione Regis nostri vastauerunt, hoc est, Cameracum, Traiectum & pagum Hasbanicum, totámque Ripuariam: præcipua etiam in eis monasteria Prumiam, Indam, Stabulaus, Malmundarium & Aquense palatium.* Sed postea iterum ædificatum est. Nam S. Annonis Archiepiscopi Coloniensis operâ illud Bremensis antistes ab Imperatore ob-

nuit, vt videre est in libello de triumpho S. Remacli cap. 3. qui extat lib. 2. de Pontificibus Leodiensibus. *Ipse (Anno) compari suo volens rependere vicissitudinis gratiam de beneficiis regalibus, quæ nouerat illum sibi competere, fecit illum obtinere dono regio Malmundarium & Indam.* Hoc Monasterium hodie dicitur S. Cornelij.

PALATINAS TENERE FORES.] Vt olim ij faciebant, quos nunc vocamus Magistros libellorum supplicum.

MAPPVLA.] id est, sudarium, de quo vocabulo ad Concordiam.

AGGREGATIS COENOBIORVM PATRIBVS.] Hic Abbatum & Monachorum conuentus pro reformatione monasteriorum Ordinis S. Benedicti factus est anno Domini DCCCXVII, Imperij Ludouici Pij IIII. vt videre est in lemmate additionis primæ Capitularis eiusdem Ludouici. In Chron. Cassin. Leonis Ostiensis lib. 1. cap. 18. de hoc conuentu hæc habentur: *Vltimo huius Abbatis (Theodemari) anno Ludouicus Imperator, qui cognominatus est almus vel sanctus, huius Caroli filius quarto imperij anno Aquisgrani in palatio cum plurimis totius Franciæ Abbatibus religiosisque Monachis concilium faciens vtilissima Ordinis nostri obseruationi LXII. generalia capitula constituit; quæ omnia apud nos parinde ferè ac Regula S. Benedicti obseruantur.* Hîc autem capitula commemorantur duo & sexaginta duntaxat, cùm in citato Capitulari octoginta reperiantur: Sed existimo quædam in plura alia fuisse diuisa. De hac Synodo intelligendus est Lambertus Schaphnaburgensis ad eumdem annum. *Ludouicus Imperator Aquisgrani habuit Synodum, ibique ordinauit vitam monachorum.*

SQVILLAM.] ita olim vocabant monachi minimam campanam. Lantfrancus cap. 1. Constit. *Cum appropinquauerit tempus Tertiæ, pulsetur à Secretario modicè signum minimum, quam Skillam vocant.*

PSALMOS AVTEM, &c.] Nota morem canendi quindecim psalmos ante Nocturnos ab hoc Benedicto inuectum fuisse.

CAVSA PERVENIT.] Vt *causa*, redundat. Intelligit autem eos defunctos quorum nomina mittuntur, vt pro eis oretur. Fuit enim antiquus mos mittendi nomina defunctorum Monachorum, Sanctimonialiũ, Clericorum atque etiam laïcorum ad diuersa monasteria & Ecclesias, vt pro eis oraretur, qui etiam nunc in multis Monasteriis viget. Epistola Aldhuni, Cneuburg Christi famulæ & Coënburgæ Abbatissæ, quæ est 52. inter Epistolas S. Bonifacij Archiepiscopi Moguntini: *Nomina quoque nostrarum defunctarum sororum ego Cneuburg memorialiter te habere, ô Vvietherte Presbyter fidelis, deprecor, & omnibus circumquaque amicis transmittere: quarum prima Quoëngith soror mea germana, & Edlu, quæ erat, cum adhuc viueret mater Etanadulbni quondã tui Abbatis propinqua, quarum vtique ambarum fuit vno die depositio, id est, Idibus Septembris.* Epistola S. Lulli Antistis, quæ est 62. inter Epistolas S. Bonifacij: *Misimus vobis nomina domini Romani Episcopi pro quo vnusquisque vestrum XXX Missas cantet, & illos Psalmos, & iciunium iuxta constitutionem*

Digitized by Google

noſtrum. Similiter pro duobus Laïcis Magenfrith, & Hraban decem Miſſas vnuſquiſque veſtrum cantet. Et multæ aliæ ibidem. In hiſtoriis de fratribus conſcriptis monaſterij S. Galli: *Vt quandocunque de vno iſtorum monaſterio ad aliud 4. Monaſterium nomina defunctorum peruenerint fratrum.*

PELLICIAS.] Pelliciæ ſunt melotæ, quibus olim induebantur monachi ab Abbate, vt videre eſt in antiquo ordine Romano: *Et adiiciens dicat: Accipe hoc ſalutare indumentum, quod venerabilis Pater Benedictus illæſum cuſtodiuit; vt per eius imitationem ipſius cœtui aggregatus ante tribunal Chriſti valeas peruenire. Et indutus ipſam melotem toto corpore proſtratus ante altare dicat hunc verſum: Suſcipe me, Domine,* &c. Pelliciæ monachis conceduntur in add. 1. Capitul. Ludouici Pij tit. 22. *Pellicias vſque ad tales duas.* Quarum vſus adhuc viget in quibuſdam monaſteriis.

CAPPAS DVAS.] Idem ſtatuitur in citato titulo capitularis.

FECIT LIBRVM DE REGVLIS DIVERSORVM PATRVM.] An iſte liber adhuc extet, non mihi compertum eſt. In teſtamento S. Gennadij Epiſcopi Aſturicenſis inter libros, qui ab eo dantur monaſterio S. Petri de montibus, recenſetur *liber Regularum virorum illuſtrium.* Qui an idem ſit, cum eo, qui à noſtro Benedicto collectus eſt; non adeò conſtat.

ALIVM COLLECTIS REGVLARVM SENTENTIIS COMPOSVIT LIBRVM.] Hic liber eſt noſtra Concordia Regularum Patrum, quem Trittemius malè attribuit S. Benedicto Biſcopio.

ALIVM NIHILOMINVS EX SANCTORVM DOCTORVM HOMILIIS.] Hic liber extat MS. in fine huius Concordiæ in codice Floriacenſi, non tamen integer: quia in fine deſunt quædam folia. Ex vnóquoque auctore citantur multæ paginæ, excepto vno aut altero. Incipit à libro S. Ambroſiij in Exameron. Citantur etiam S. Hieronymus, S. Auguſtinus, S. Ephræm, S. Cæſarius Arelatenſis, S. Proſper Aquitanicus, S. Nilus monachus, Caſſianus, vita S. Antonij, vita S. Fulgentij Epiſcopi Ruſpenſis, S. Gregorius Magnus, Euagrius Epiſcopus in Prouerbiis, S. Ioan. Chryſoſtomus, Beda, & S. Iſidorus in ſententiis. In his auctoribus tractatur de virtutibus & vitiis, quæ monachos maximè ſpectant.

AD COLLECTAM MATVTINAM.] cum fratres mane in capitulum conueniunt, vt ſtatuitur in primâ additione Capitularis Ludouici Imperatoris titulo 69. *Vt ad Capitulum primitùs Martyrologium legatur; & dicatur verſus, deinde regula, aut homilia qualibet legatur; deinde,* TV AVTEM DOMINE, *dicatur.*

A SECVLARIBVS OBTINERI CLERICIS.] Circa tempora Caroli Martelli cœperunt Clerici & laïci obtinere dignitates Abbatiales, ita vt Canonici, vt de laïcis taceam, monachis præficerentur: ita multos annos Canonici fuerunt Abbates monaſterij S. Galli, vt videre eſt in vitâ

S. Notkeri Balbuli apud Henricum Canisium tomo sexto antiquæ lectionis Sigulfus Canonicus fuit Abbas Ferrarienſis multos annos, qui tantùm Abbatiæ ceſſit ſenio confectus, vt monachum indueret; id teſtatur Lupus. Ferrarienſis Epiſt. 29. *Certo Ferrarienſis monaſterij, cui indignus deſeruio, quondam nobis Abbas & Preſbyter Sigulphus, qui vſque ad ſenium Canonico habitu laudabiliter vixerat, ſponte ſe poteſtate exuit, & noſtram, hoc eſt, monachicam religionem aſſumpſit*, &c. Helizachar, Abbas Centulenſis, noſtri Benedicti amicus fuit Canonicus, non monachus, vt clarum eſt ex Epiſtolâ eiuſdem Benedicti ad Georgium Abbatem Aniani: *Helizachar quoque, qui præ omnibus ſuper terram omni tempore nobis extitit amicus fideliſsimus Canonicorum.* Tandem poſtea factum eſt, vt eiuſmodi Abbates appellarentur commendatarij, quod Abbatias tenerent in commendam, vt vulgò loquuntur. De commendis vide Canoniſtas in cap. *Nemo*: de electione & electi poteſtate, & Tamburiniuſm tom. 1. de iure Abbatum diſp. 4.

AD GENERALE PLACITVM.] id eſt, ad conuentum generalem litibus dirimendis: quæ quidem placita generalia tunc quatuor duntaxat in anno erant, vt habetur lib. 4. Capitul. Regum tit. 57.

STABVLO.] Hic Epiſcopus in Catalogis Epiſcoporum Magalonenſium Stabelus appellatur. In alterâ vita S. Benedicti *Stabilis*. In catalogo Epiſcoporum Magalonenſium à doctiſſimo viro Guillelmo du Catel lib. 5. Commentariorum de rebus Septimaniæ ſeptimus collocatur. Sedit temporibus Caroli Magni & Ludouici Pij.

NOTÆ ET OBSERVATIONES in Epiſtolam Patrum Indani Monaſterij ad Monachos Anianenſes.

BENEDICTVS.] Hæc Epiſtola ad calcem alterius vitæ ſic inſcribitur. *Epiſtola Patrum Inda Monaſterij de obitu beati Patris Benedicti.* In illâ igitur primò breuiter huius Benedicti vita percurritur; deinde felix illius ad Chriſtum tranſitus fuſiùs enarratur.

GELLONEM.] Id eſt Monaſterium S. Guillelmi de deſertis in valle Gellonis ſitum, de quo infrà.

INSVLAM BARBARAM.] De hoc Monaſterio infrà. Vide obſeruationes ad noſtrum Martyrologium.

MENATEM.] Intelligit Monaſterium S. Menelei, cuius ſuprà in hac vita mentio eſt, quod appellatur Menate in Aruernis. Illius meminit vita Ludouici Pij ex Bibliotheca Pithœana. Aimoinus lib. 5. de Geſtis Francorum cap. 8. & notitia monaſteriorum, quæ debent regi militiam, dona, vel ſolas preces. Et acta MSS. S. Maximini Abbatis Miciacenſis.

Digitized by Google

MASSIACVM.] In duobus exemplaribus legitur, *Marciacum.* In citatâ vitâ Ludouici Pij mentio fit Monaſterij quod dicitur *Maſciacum.* Hoc Monaſterium ſitum eſt in diœceſi Bituricenſi. vulgò dicitur, *Maſſy.* Mentio fit in teſtamento Bernonis Abbatis: *At verò frater Oddo Cluniacum, Maſciacum, atque Dolenſe Monaſterium.* Eſtque illud Monaſterium quod ſanctus hic Benedictus reformauit in territorio Bituricenſi, vt habetur in vtraque vita.

CROMATIACVM.] lege *Cormeriacum*, monaſterium eſt territorij Turonenſis ab Itterio Abbate S. Martini Turonenſis, conditum anno XXIII. regni Caroli magni, vt habetur in charta fundationis eiuſdem monaſterij.

HELIZACHAR.] Fuit Abbas monaſterij Centulenſis, quod vulgò dicimus S. Richarij, in agro Pontiuo. In catalogo Abbatum nonus habetur: vir illo tempore valde celebris, qui tamen fuit Canonicus, non monachus, vt ex epiſtolâ citatâ noſtri Benedicti clarum eſt. Interfuit Concilio Atiniacenſi, in quo Ludouicus Pius publicam egit pœnitentiam, vt videre eſt apud Agobardum in libro de Diſpenſatione rei Eccleſiaſticæ. In conuentu Neomagi iuſtitiae fecit cum Lamberto Comite, vt ferunt Aimoinus lib. 5. De Geſtis Francorum cap. 12.

CAMERARIVM.] Camerarius palatij erat, qui curam habebat honeſtatis palatij & ornamenti regalis, & donorum annualium illicum; vt docet Hincmarus epiſt. ad quoſdam Epiſc. Franciæ cap. 12.

QVIA QVADRAGINTA ANNI.] lege, vt in duobus exemplaribus, *quia quadraginta octo anni*: & ſic ab anno ſeptingenteſimo ſeptuageſimo quarto, quo noſter Benedictus monachatum iniit, vſque ad annum octingenteſimum viceſimum primum, quo obiit, numerabuntur octo, & quadraginta anni monachatus eius.

ISDEM VERO VENERABILIS VIR.] Hæc verba vſque ad illa, *obiit autem*, non extant in duobus exemplaribus.

CANTVM.] lege, notatum.

ANNO NONO IMPERII LVDOVICI.] Ita vt in aliis duobus exemplaribus, qui tamen annus non concurrit cum anno octingenteſimo vigeſimo primo. Sed cum ſequenti.

INDICTIONE DECIMA QVARTA CONCVRRENTE PRIMO EPACTA.] Hæc non extant in duobus exemplaribus; indictio, & annus optimè quadrant computo Henrici Antiſſiodorenſis.

EPISTOLÆ B. BENEDICTI ABBATIS ANIANÆ.

Summæ in Christo beatitudinis ac felicitatis Georgio Monasterij Anianæ Abbati ac cunctis filiis, ac fratribus bene ac vigilanter sub norma Patris degentibus Benedicti, vltimus omnium Abbatum Benedictus optat iam in extremis positus salutem.

SVPER omnibus, quæ meum exurunt animum, hoc est quod de vestro sollicitor vitæ regularis ordine. Nequaquam enim ignoro vos nobiliter desudare, ac nostri fidelissimè fore memores, neque vllo indigos exhortationis verbo. Verumtamen in vltimis constitutus ignoro, vtrum iam vos videre queam. Nostis qualiter totis, quantùm valui, nisibus, quandiu potui, vitæ exhortationis exempla monstraui sollicitus vestrum. Nunc ergo Filium Dei precor, & per ipsum testor, vt vnanimes in charitatis nexu illos, quos vel mecum adduxi, vel alicubi propter aliquod exemplum, aut pro re aliquâ misi, non habeatis quasi extraneos. Sed quicunque ad vos ex illis iterum redire voluerint, & regulariter vobiscum versari, piè benignèque velut fratres recipite, vt decet: Deo enim gratias, non deerit vobis corporale subsidium. Omnibus autem generaliter, maximè verò illis, quos nobis in amicitiâ iunctos nostis, diligentissimum semper appendite affectum; & vt potestis, aliis pauperibus quæ supersunt, necessaria ministrate. Abbati quoque

Modario S. Tiberij auxilium, in quibus indigueris, ferte. Et de iis, & aliis veluti in vitâ nostrâ, magis autem post mortem agite meam: Sicut ergo monasteria dudum vitiata iam aliquid emendationis à nobis accepisse videntur, largiente Domino: ita maximè nunc cauete ne (quod absit, te posco, misericors Deus) sinistram viam vllo tempore tendant. Monasterio vero Indæ tanquam fratribus estote iuncti vnicè. Helizachar quoque, qui præ omnibus supra terram omni tempore nobis extitit amicus fidelissimus Canonicorum, & fratres ipsius in meo habetote semper loco, & ad eum semper sit refugium vestrum. Sed vobis ita nunc suggero, quia ignoro vtrum in præsenti vos videam seculo. Iam septimo Idus Februarij acerbissimo, donante misericordiâ, tactus verbere nihil aliud, quàm vltimum expecto diem vocationis. Iussit hæc domnus Benedictus adhuc viuens quarto Idus Februarij scribere, & obiit. 3. Idus eiusdem mensis.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

GEORGIO.] Hic Georgius fuit secundus Abbas Anianæ successor S. Benedicti.

ANIANÆ.] Aniana seu Anianum (nam vtrumque dicitur) Gallicè, *L'Abbaye d'Aniane*, à riuo Aniano nomen habet, qui ab oriente inter angustias montium primò fluit, quibus dilatatis, planicie factâ, statim Abbatiam Anianam rigat, nec procul egeritur in Aurarim. Illius mentio fit in vitâ Ludouici Pij ex bibliothecâ Pithœanâ, & apud Aimoinum lib. 5. de Gestis Francorum cap. 8. *In Septimania monasterium Aniana.* In veteri editione malè legitur, *Auiana.* Meminit etiam notitia monasteriorum, quæ debent Regi militiam, dona, vel solas preces, vbi dicitur. *Monasterium Anianum.* Distat à Valle Gellonis seu monasterio, S. Guillelmi quatuor fere milliaribus trans Aurarim fluuium, in valle spatiosâ per tres leucas exporrectâ, amœnissimâ & fertilissimâ, quæ pratis, oliuis & amygdalis abundat. In ea sunt multi pagi, & aliqua monasteria, inter quæ monasterium S. Tiberij, de quo mox dicetur. Suprà hanc vallem est Vallis Gellonis, in qua S. Guillelmus discipulus S. Benedicti Anianensis suum ædificauit monasterium, in territorio Lodeuensi. Altis est vn-

Digitized by Google

dique septa montibus. Vnicus ad eam pater aditus, nempe orientem versus ad ripam Auraris. Exigua sane vallis, quæ tantùm pateat, quantùm monasterium, & viculus vnicâ plateâ contentus ad plagam orientalem situs. Vallem interluit riuulus amœnus, qui in Aurarim influit. Hoc monasterium dicitur, *S. Guillelmus de' deserris*, vernaculâ eorum linguâ, *sainct Guillem dél desert.*

SVPER OMNIBVS, &c.] Hac epistolâ hortatur Georgium Abbatem eiusque monachos ad perseuerantiam in vitâ religiosâ, & ad mutuam charitatem cum his etiam, qui ex Abbatiâ Anianæ per varia monasteria dispersi erant: commendatque ei monachos Indæ, Modarium & Helizachan Abbates.

ABBATI MODARIO S. TIBERII.] Monasterium S. Tiberij Ordinis S. Benedicti situm est in Cesserone oppido territorij Agathensis, in primâ Narbonensi, vbi S. Tiberius Martyr cum SS. Modesto, & Florentiâ passus est. de quibus Vsuardus in Martyrologio: *In territorio Agathensi, sanctorum Martyrum Tiberij, Modesti, & Florentiæ; qui tempore Diocletiani variis tormentis cruciati martyrium complenerunt.* Vvaldenbertus in Martyrologio metrico.

Quartis, Modestus, Florentia, Tiberinsque
Trina martyrio, trino pro nomine fulgent.

Ado in Martyrologio *Quarto Idus Nouembris in territorio Agathensi, Cesserone, natale sanctorum Tiberij, Modesti & Florentiæ.* Oppidum Gallicè dicitur *sainct Vbery*, atque etiam, *sainct Tibery.*

DEVS ET ALIIS.] videtur deesse *n̄ curam.*

IAM SEPTIMO.] *L. nam septimo.*

MISERICORDIA.] videtur deesse, *n̄ Dei.*

EIVSDEM

Eiusdem altera Epistola
VENERABILI IN CHRISTO PATRI NIBRIDIO, ARCHIEPISCOPO
Benedictus vltimus omnium Abbatum Abbas sempiternæ felicitatis salutem opto.

EIA, vir Dei, parcat modò charitas, ac dilectio, seu beneuolentia, quâ semper modò, inquantum potes, siue per temetipsum, seu familiares & amicos, [necnon] per omnia monasteria, quocumque potueris transmittere; vt orationes, tam in Psalmis, quàm in Missis pro me ad Dominum fundere non cessent: quia modò valde mihi necessarium est. Scito, Pater dilecte, quia iam in extremis pugno, ad finem curro, iam anima à corpore separatur, & in hac luce oculis corporeis te minimè videre spero. Ille, qui potest facere de immundo mundum, de peccatore iustum de impio iustum, faciat nos pariter regno perfrui sempiterno, ibique cum omnibus sanctis cantare Canticum nouum. Supplico, charissime Pater, vt sicut mercedem habuisti semper de fratribus, qui degunt in Monasterio Aniano, ita semper, dum anima à corpore egredietur, melius ac melius habeatis in vestrâ sanctâ dilectione. Omnes illis in partibus amicos, familiares, & propinquos commendo. In monasterio quoque nostro totis nisibus, sic credo, facietis arguendo, obsecrando, increpando, vt liberâ voce cum Psalmistâ aliquando dicere valeatis: Iustitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dixi. Iam

omnia in charitate & discretione agite: vósque Trinitas sancta custodiat, & præmia largiatur æterna. Amen.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NIBRIDIO ARCHIEPISCOPO.] Narbonensi. Fuit enim illis temporibus Nibridius Archiepiscopus Narbonensis. Fortè idem est cum Nibridio Eremita, de quo suprà agitur in vitâ S. Benedicti Anianensis. Illius mentio fit in Concil. Arelatensi sexto sub Carolo Magno. *Igitur cum hæc attentius agerentur, venerabiles Missi gloriosissimi ac piissimi Domini nostri Ioannes Arelatensis Ecclesiæ Archiepiscopus, necnon & Nibridius Narbonensis sedis Archiepiscopus steterunt in medio consilij.* In Hispaniam profectus est ad conuellendam hæresim Felicianam, vt videre est in epistolâ Alcuini ad illum, & alios; vbi malè legitur, *Nefridio.*

EIA, VIR DEI, &c.] Hac epistolâ S. Benedictus obitum sibi imminentem commendat, suosque amicos & monachos Anianenses.

NECNON.] Redundat.

MERCEDEM.] id est, curam.

IN MONASTERIO QVOQVE NOSTRO.] Aniano.

EX VITA BEATI ALBINI ABBATIS.

VIR quoque Domini Benedictus et præ omnibus monachis familiaritate iunctus ad eum gratia consilij salutis suæ & suorum accipiendi, sæpius Gothiæ de partibus properabat. Quadam verò vice voluit venire, nemo vt hoc cognosceret Turonis, quousque ad ostium adsisteret domus Albini. Cumque adhuc haud propè esset, vocans Albinus vnum suorum ait: festina occurrere Benedicto Abbati in tali loco; & dic ei, velociter ad me perueniat. Fecit missus patris Albini, vt sibi præceptum fuerat, peruenitque post triduum, vbi ei dixerat. Stupens autem suum deprehensum conatum, cum velocitate peruenit Turonis ad eum. Cumque se alterutrum tripudiantes deoscularentur, ipse Bene-

Digitized by Google

dictus Pater reuerendus suppliciter: Domine Pater, quis meum vobis prædixit aduentum? Respondit ei: nullus homo verbis mihi innotuit. Cui isdem: Quis tunc, Domine: forsitan litteris cuiusdam audistis? At ille; verè, inquit, nullis. Ad quem vir isdem rursum: si neque ab homine vllo dicente, neque litteris cuiusquam prescistis, precor, mi Pater, quonam modo illud noueritis, edicite. Cui Albinus: noli amplius hoc me interrogare. Cum verò venerabilis vir Benedictus iam reuerti vellet, petiit eum, vt quemadmodum speciali oratione pro se orabat, ei panderet. At ipse ait: hoc namque Christum rogo: Domine, da mihi intelligere peccata mea, & veram confessionem facere, & dignam pœnitentiam agere, & da mihi remissionem peccatorũ meorum. Cui vir Deo dignus Benedictus ait: addamus, mi Pater, huic orationi vnum sermonem, & post remissionem salua me. At Albinus gaudens dixit: fiat, reuerendissime fili, fiat. Iterum autem vir idem flagitabat, vt sibi diceret, quando crucem videns se contra eam inclinabat, quæ verba labris silenter depromeret. Ille vero hoc, inquit, tuam crucem adoramus, Domine, tuam glorioſam recolimus passionem miserere nostri, qui passus es pro nobis. Post hæc deducens eum aliquantulùm remisit gaudentem Albinus ad sua suósque.

EX DIPLOMATE LVDOVICI Pij Imperatoris tom. 2. Concil. Galliæ.

VNDE ad monasticę institutionis formam corrigendam duos Religioſos & venerabilis vitę Abbates Benedictum & Arnulphum constituimus, qui per nostrum à Deo gubernandum & conseruandum imperium sedulo huic negotio studiosè insisterent.

EX VITA LVDOVICI PII
ex Pithœana Bibl. & ex Aimoino lib. 5. de Gestis Francorum, cap. 10.

TIdémque constituit idem Deo amabilis Imperator Benedictum Abbatem, & cum eo monachos strenuæ per omnia vitæ, qui per omnia monachorum euntes redeunteſque monaſteria, uniformem cunctis traderent monaſteriis, tàm viris, quàm ſanctimonialibus fœminis viuendi ſecundùm Regulam S. Benedicti incommutabilem morem.

DE HVIVS CONCORDIÆ REGVLIS, EARVMQVE AVCTORIBVS.

AD faciliorem huius Concordiæ intelligentiam operepretium est in ipso limine aliquid de regulis à nostro auctore prolatis, earúmque scriptoribus prælibare; prius hîc subiecto earundem Catalogo.

Regulæ:
- S. P. BENEDICTI. 1.
- S. PACHOMII. 2.
- S. ORSIESII. 3.
- ORIENTALIS. 4.
- S. MACARII. 5.
- ITEM MACARII. 6.
- PATRVM. 7.
- ITEM PATRVM. 8.
- ITEM PATRVM. 9.
- S. BASILII. 10.
- S. HIERONYMI. 11.
- S. AVGVSTINI. 12.
- CASSIANI. 13.
- STEPHANI ET PAVLI. 14.
- TARNATENSIS. 15.
- S. CÆSARII. 16.
- S. AVRELIANI EPISC. 17.
- S. FERREOLI EPISC. 18.
- S. ISIDORI EPISCOPI. 19.
- S. FRVCTVOSI EPISC. 20.
- ALTERIVS FRVCTVOSI. 21.
- S. COLVMBANI. 22.
- DONATI. 23.
- MAGISTRI. 24.
- CVIVSDAM PATRIS. 25.
- ITEM CVIVSDAM PATRIS. 26.

QVod spectat ad Regulam S. Benedicti, eiúsque auctorem, non est quod Immoremur, cùm multi de iis multa scripserint.

Regula S. Pachomij non est ea, quæ ab Angelo dictata apud Palladium in Historiâ Lansiacâ extat, sed est ea etiam ab Angelo reuelata, quam de Ægyptiacâ linguâ in Græcam versam Latinam fecit S. Hieronymus. Quę quidem non est solius Pachomij, sed etiam discipulorum eius

Orſieſij & Theodori, Angelo quidem reuelante. A tribus enim illis Patribus conſcripta eſt, vt notum eſt ex præfatione S. Hieronymi ad eandem regulam, & principio eiuſdem regulę apud Gazæum. Nec obſtat, quòd appelletur vulgò regula Pachomij: nam præcipui Patris ac magiſtri nomen retinere potuit. Pachomij meminit idem Hieronymus in Epitaphio Marcellæ ad Principiam. *Vitam B. Anthonÿ adhuc tunc viuentis, monaſteriorúmque in Thebaïde Pachumij & Virginum & viduarum didicit diſciplinam.* De eo & eius regulâ agit Sozomenus lib. 3. cap. 13. Gennadius in catalogo, & Palladius in Lauſiacâ cap. de Tabenneſiotis. Eius vita ampla ſatis habetur in vitis Patrum. Floruit ſub Conſtantino Magno. De eo agit Menologium Græcorum 15. Maij. Eius regula extat excuſa centum ſuprà viginti octo articulos complectens. Quæ tamen non eſt integra: nam in hoc Concordiæ libro citantur multi articuli, qui in eâ non extant; aliúſque articulorum ordo in Concordiâ videtur, quàm in editâ regulâ.

Regula Orſieſij habetur excuſa tom. 4. Bibliothecæ Patrum; vbi liber inſcribitur, Regulæ de inſtitutis monaſticis. Fuit S. Pachomij diſcipulus, vt multis locis eiuſdem regulæ videre eſt, in quibus S. Pachomium patrem ſuum appellat. De eo agit Gennadius in catalogo, vbi eum vocat collegam Pachumij & Theodori. Græci auctores mentionem faciunt, Socrates lib. 4. c. 14. Sozomenus cap. citato, Palladius in Lauſiacâ cap. 8. à quibus appellatur, Αρσίσιος, apud Socratem legitur, Αρσένιος, malè. Nam Socrates agit de illis Patribus, qui tempore S. Antonij floruerunt ſub Conſtantino magno & Conſtantio, cum Arſenius ſub Arcadio & Honorio vixerit. Conſtanter tamen appellatur à Latinis Orſieſius, ſiue, Orſieſis, tùm in eius opere editó, tùm apud S. Hieronymum, tùm apud Gennadium ſuprà citatos, atque etiam in MS. cod. noſtræ Concordiæ. Quare non aſſentior cuidam viró docto, qui apud S. Hieronymum legendum putat *Arſeſij*, non *Orſieſij*. In vitâ S. Pachomij, quę eſt in vitis Patrum veteris editionis malè appellatur, *Orſenius*.

Digitized by Google

Regula Orientalis affinis est regulæ S. Pachomij: ita vt sæpè eadem verba proferat, vt notauimus in nostris obseruationibus: quis sit illius auctor, ignoratur.

Regula Macarij duplex est, vna, quæ non solius Macarij est, sed Serapionis, Macarij Paphnutij, alterius Macarij Abbatis & aliorum. Duas vidi MSS. alteram Bibliothecæ Floriacensis, quæ hunc titulum profert. *Incipit regula Monasteriorum vel Deum timentium discipulorum, id est, Serapionis, Machari, Pacnuti, & alterius Machari.* In fine verò Regulæ hæc verba habentur: *Explicit regula Patrum abbatum triginta octo.* Alteram Bibliothecæ Corbeiensis, cui hic titulus præfigitur: *Incipit regula sanctorum Patrum Serapionis Macharii Faunuthi & alij Machari.* Ita legitur in MSS. sed vtrobique legendum, *Macarij, Paphnutij.* Hi autem codices sunt dissimiles quoad verba duntaxat, nam sæpissime codex Corbeiensis non modò mutat, sed etiam auget verba, & quodammodo paraphrasticè se gerit: at Floriacensis non item, sed conuenit cum iis, quæ in hoc Concordiæ codice citantur. Corbeiensis quatuor duntaxat capita complectitur, eáque maiora: at Floriacensis octo, sed anguſtiora. Auctores verò huius regulæ prænominati, videntur esse duo celebres illi Macarij, quorum alter Ægyptius, alter Alexandrinus dicitur; de quibus agunt ferè omnes auctores suprà citati. Serapion, qui propè Arsenoitem circiter decem millibus Monachis præfuit in Ægypto, de quo Sozomenus lib. 6. cap. 28. Paphnutius Abbas monasterij in Thebaide, & anachoreta vltimæ solitudinis in regionibus Heracleos: de quo in vitis Patrum. De eo etiam agunt Cassianus Coll. 3. Palladius in Lausiacâ cap. 115 illius & duorum Macariorum meminit Sidonius carm. 16. ad Faustum Reiensem.

Nunc duo Macarij, nunc & Paphnutius heros.

Ratio est, quia eodē tempore in Ægypto vt ex (præfatis auctoribus notum est) vixerunt, & simul de cōponendâ regulâ conuenire potuerunt. Hæc autem regula in Concordia aliquando sub nomine regulæ Patrum citatur, vt suis locis obseruauimus, sed & sub nomine Macarij, nunquam Serapio-

nis & Paphnutij.

Altera Macarij regula quædam admixta habet ex D. Hieronymo, vt suis locis obseruatum est. Præter superiores Macarios multi alij reperiuntur apud scriptores, sed cuius sit hæc regula, dicere obscurum est.

Regula Patrum, præter eam, quæ est Serapionis Macarij & aliorum, triplex est; quarum duas vidi in codice MS. bibliothecæ Floriacensis adeò breues, vt singulæ vix tria folia contineant. Prima sic incipit: *Cum resideremus in vnum in nomine Domini Iesu Christi secundum traditionem patrum Sanctorum virorum visum est nobis conscribere*, &c. Alterius hoc est initium: *Cum in nomine Domini vnà cum fratribus nostris conuenissemus, in primo placuit, vt regula & instituta Patrum per ordinem legerentur.* Vtrique regulæ in præfato codice tantùm hic titulus præfigitur: *Item regula.* Priorem etiam vidi in vetustissimo codice bibliothecæ Corbeiensis, sub hoc titulo. *Incipiunt statuta Patrum*; Cuius initium est: *Residentibus nobis in vnum in nomine Domini Iesu Christi secundum traditionem Patrum virorum sanctorum visum est nobis conscribere*, &c. prout habentur in codice Floriacensi. De tertia Regulâ Patrum nihil me legisse alibi memini.

Regula S. Basilij hîc citata nihil aliud continet, quàm illius constitutiones, tam fusius, quàm breuius disputatas ex interpretatione Rufini, quæ in vetustissimo codice MS. bibliothecæ S. Germani à pratis diuiduntur in ducentas interrogationes.

Reguln S. Hieronymi nihil aliud est, quàm epistola illa, quam præfixit regulæ S. Pachomij, nam quædam ex illâ Regulâ hîc citata videre est in eâdem epistolâ; alia verò sapiunt stylum S. Hieronymi nec discrepant ab institutis S. Pachomij, quæ in illâ Epistolâ recensentur: quam si integrâ haberemus, haud dubiè in eâ omnia reperirentur, quæ hic ex eâ proferuntur, maximè cùm S. Hieronymus nullam scripserit regulam Monachorum.

Regula S. Augustini nulla alia est, quàm ea, quæ vulgò obseruatur à Canonicis regularibus, Eremitis Augustinianis, & cæteris huius instituti professoribus, sumpta ex eiusdem docto-

doctoris epistolâ centesimâ nonâ ad Sanctimoniales: quam quidem vt accommodaret suo proposito huius Concordiæ auctor Benedictus, nomina fœminina in masculina mutauit, vt fecit in regulis S. Cæsarij, cuiusdam Patris & S. Aureliani Episcopi, quæ à suis auctoribus ad sanctimonialium vsum scriptæ sunt, vt infrà docebitur. Hæc autem regula olim diuisa est in quadraginta capita. Nam in cap. 71. Concordiæ profertur caput quadragesimum regulæ S. Augustini, quod est vltimum in eadem regula excusa, quæ in editione Colonienſi anni Domini MDLXXV. diuiditur in quinque & quadraginta capita, etsi in recentioribus editionibus vulgò diuidatur in pauciora. Sed & in bibliotheca Corbeiensi extat MS. vetustissimis characteribus exarata sine vlla capitum diuisione, etiam ad vsum virorum mutato genere accommodata.

Regula Cassiani, quæ hîc citatur, maximè sumpta est ex libro. 4. qui inscribitur de institutis renunciantium. Quædam sumuntur etiam ex lib. 2. de nocturnis orationibus, atque etiam ex lib. 1. de vestitu monachorum, nec non ex lib. 3. de diurnis orationibus contractiùs quidem, quàm apud Cassianum, descripta, exceptis duobus capitibus; quibus regulæ nomen non præfigitur: ita vt hæc regula compacta sit ex præfatis Cassiani libris. Quæ quidem verum regulæ nomen sortiri potest, non enim in eâ narrantur monachorum Ægypti mores & instituta, sed quid faciendum sit, præcipitur. Regulæ Cassiani meminit S. Gregorius Turonensis lib. 10. hist. cap. 18. *Cœnobiúmque fundauit, in quo non modò Cassiani, verumetiam Basilij, & reliquorum Abbatum, qui monasterialem vitam instituerunt, celebrantur regula.* An verò regula hîc citata scripta sit à Cassiano, non adeò certum est, cum Photius, Gennadius & alij, qui de operibus Cassiani scripserunt, nullam eiusmodi regulæ mentionem faciant: nisi id forte ex loco Gregorij Turonensis citato coniicere liceat. Quis suspicari poterit eiusmodi regulam ab Eucherio Lugdunensi fuisse compositam, qui teste Gennadio in catalogo, *Cassiani quædam opuscula lato tensa eloquio angusto reuoluens verbi tramite in vno coëgit volumine.* Præterea notandum est in hac

Concordia Cassianum sæpè appellari sanctum: quam appellationem reliqui, prout inueni in codice MS. neque eam in locis, in quibus non erat, adieci. Nec mirum videri debet hunc appellari sanctum: fuit enim sanctus ille vir & admiratione dignus, vt satis ex eius scriptis constat, quæ etsi quibusdam in locis Pelagianâ fuligine aspergi quodammodo videantur, maxime collatione. 13. in quâ disputat quosdam sine gratia Dei præueniente solis arbitrij liberi viribus, nonnullos non sine eâ ad Deum conuerti, & eo nomine à Prospero Aquitanico impugnatus sit, & à Gelasio Papa inter scriptores Apocryphos relatus, nunquam tamen, quoad vixit, ab Ecclesiæ communione separatus est, errore eius multis post annis in concilio Arausicano secundo, quod anno Christi DXXIX. habitum est, tantùm condemnato, nempè can. 8. Qui sanè errorem emendasset, si illum ab Ecclesiâ reprobari vidisset. Vnde Prosper in suæ disputationis epilogo dixit: *Quorum tamen, dum adhuc non sunt à fraterna societate diuisi, toleranda est magis intentio, quàm desperanda correctio.* Accedit quod in Ecclesiâ Massilienſi hic Cassianus tanquam Sanctus quotannis solemni officio colatur 23. Iulij. Vt videre est in Proprio Sanctorum diœcesis Massiliēsis, vbi eius officium est duplex minus per annum. Colitur etiam in parochiâ de Tabernis diœcesis Reiensis; vt videre est in proprio Sanctorum eiusdem diœcesis. Annotaturque eius solemnitas in veteri Martyrologio MS. cœnobij S. Sabini in valle Lauitaniâ diœcesis Tarbensis nuper edito à doctissimo viro Andrea du Saussay, Pastore Ecclesiæ SS. Lupi & Ægidij Lutetiæ Parisiorum, ad calcem eruditissimi sui Martyrologij Gallicani. Eius caput Vrbanus V. Pontifex Maximus S. Victoris cœnobij Massilienſis quondam Abbas thecis argenteis iussit includi & venerari, inquit idem Proprium Sanctorum Ecclesiæ Massilienſis. Collocatum est ad sinistrum latus altaris, caput S. Victoris ad dextrũ in cryptâ eiusdem monasterij. Corpus verò eiusdē Cassiani conditũ est in eadem crypta, in tumulo marmoreo. Sed plura vide in præfationibus Henrici Cuichij Episcopi, & Alardi Gazæi ad Cassiani opera, & in vindiciis pro sancti-

Digitized by Google

titate Ioannis Cassiani eius operibus Duaci præfixis.

Regula Pauli & Stephani ferè vbique in hoc Concordiæ codice horum duorum Patrum nomina præfert, rarò alterius tantùm. Qui sint isti Patres, & quando vixerint, non mihi compertum est. Hæc regula extat in cod. MS. bibliothecæ Floriacensis vnum & quadraginta capitula complectens, vt ex serie capitulorum regulæ præfixâ manifestum est, sub hoc quidem titulo. *Incipiunt capitula, pro quibus sunt ammonendi fratres, Pauli & Stephani.* Et initio regulæ hęc habentur, *Incipiunt tituli pro quibus sunt fratres ammoniti, Pauli & Stephani.*

Regula Tarnatensis, vel, vt in quibusdam codicibus legitur, Regula Tarnatensis monasterij, à quo & quo tempore condita sit, nondum mihi exploratum est. Quidam putant regulam esse celeberrimi illius monasterij Agaunensis, quod in Heluetiis de nomine S. Mauritij & sociorum conditum est: eò quòd. Tarnadæ locus, cuius meminit Antoninus Augustus in itinerario, idem sit cum Agauno horum Sanctorum passione celebrato: quod quidem probabile est; sed de eo amplius est inquirendum; hæc autem Regula Tarnatensis quædam sumit à regulâ S. Augustini, vt in notis est à nobis obseruatum.

Regula S. Cæsarij est magni illius Cæsarij Episcopi Arelatensis, cuius scripta habemus & vitam duobus libris compositam auctore Cypriano. Floruit sub Symmacho Papa & Theodorico Italiæ rege. Huius regulæ meminit Fortunatus lib. 5. carm. 1. ad S. Martinum Galliciæ Episcopum.

Atque ascita sibi seruetur in vrbe Genesi
Regula Cæsarij præsulis alma pij,
Qui fuit antistes Arelas de sorte Lirini.

Lib. 8. carm. 1.

Regula Cæsarij linea nota tibi est.

Et carm. 4. eiusdem libri:

Concipiet te fidem Christi Radegundis amore
Cæsarij lambit, regula quicquid habet.

Mentio fit apud S. Gregorium Turonensem lib. 9. hist. cap. 41. in Epist. Episcoporum ad sanctam Radegundem. *Ta-*

Digitized by Google

men specialiter definiuimus si qua, sicut dictum est, de locis Sacerdotaliter nostræ gubernationi commissis in Pictauiensi ciuitate vestro monasterio mexuerit sociari secundùm beatæ memoriæ Domni Cæsarij Arelatensis Episcopi constituta, nulli sit, vlterius discedendi licentia. & cap. sequ. *Arelatem vrbem expetunt, de qua Regulâ S. Cæsarij atque Cæsariæ beatæ susceptâ, regis se tuitione munierunt.* & cap. sequ. in Epist. S. Radegundis: *Insuper congregationi per me Deo præstante collectæ regulam sub qua sancta Cæsaria degit, quam sollicitudo beati Cæsarij Antistitis Arelatensis ex institutione sanctorum Patrum conuenienter collegit adsciui.* Hanc regulam, vt clarum est ex locis citatis, S. Cæsarius sorori suæ sanctæ Cæsariæ scripsit, eiúsque sanctimonialibus. Id etiam videtur in eâdem regulâ, quæ extat excusa: sed auctor huius Concordiæ mutato sexu eam aptauit suo proposito. Scripsit etiam S. Cæsarius eiusdem regulæ recapitulationem, in quâ addit nouas constitutiones; sed nihil de illâ citat auctor noster.

Regula S. Aureliani Episcopi est illius Aureliani Episcopi Arelatensis successoris Auxanij, cuius decessor fuit S. Cæsarius, vt habetur in Epistolâ Vigilij Papæ ad Episcopos Galliæ *Vnde, quia dudum Auxanio quondam Arelatensis ciuitatis Antistiti vicum nostrarum sollicitudinem dederamus, sed cursum vitæ præsentis implendo de hac luce migrauit: in cuius loco Aurelianus frater noster noscitur successisse.* Duas ei scripsit Epistolas Vigilius Papa, alteram, quâ ei suas vices in Galliâ delegat; alteram, quâ eum certum facit nihil à se contra fidem quatuor Conciliorum generalium & decreta Romanorum Pontificum in causa trium capitulorum factum. Subscripsit Aurelianensi Concilio quinto, anno Domini 549. sub Childeberto rege. Apud Smaragdum scribitur, vbique, *Aurellus*: sed mendum est manifestum. Nam in epistolis & concilio citatis, & apud Trittemium de proprietate monachorum cap. 5. semper scribitur, Aurelianus, atque etiam in codice MS. Concordiæ nostræ, vno aut altero loco exceptis. Ratio autem, cur hunc Aurelianum huius regulæ faciamus auctorem, hæc est, quia regula, quæ in hac Concordia citatur sub nomine Aureliani Episcopi maiori ex parte

Digitized by Google

ſumpta eſt ex regula S. Cæſarij Arelatenſis Epiſcopi, etiam iiſdem verbis ſæpè tranſcriptis, quemadmodum ſuis locis à nobis obſeruatum eſt. Scripſit autem duas Regulas S. Aurelianus, alteram Sanctimonialibus, vt videre eſt apud Trittemium lib. de proprietate monachorum cap. 5. *Aurelianus Epiſcopus in regulâ ad moniales capitulo tertio ſic dicit: nihil occultè accipiatis; ſed ſi quis propinquus aut amicus aliquid in veſtimento aut in auro, vel aliud, quodcumque dederit aut tranſmiſerit, in poteſtate ſit Abbatiſſæ*, &c. quæ verba ita citantur in hac Concordia mutato fœminino genere perſonarum in maſculinum pro more auctoris noſtri. cap. 60. *Nihil occultè accipiatis: ſed ſi quis propinquus aut amicus aliquid in veſtimento aut auro; vel aliud quodcumque dederit aut tranſmiſerit in poteſtate ſit abbatis*, &c. Alteram monachis, vt planum eſt ex cap. 69 Concordiæ, vbi hæc habentur ex Regula S. Aureliani Epiſcopi: *Nullus honorem Presbyterij aut diaconatus accipiat præter Abbatem, Si voluerit ordinari presbyterum & vnum Diaconum & ſubdiaconum quos ipſe voluerit ordinandi habeat poteſtatem: ſi verò Deo propitio ita profeceritis, vt aliquis ex vobis ad Epiſcopatum petatur, ipſe ſolus egrediatur.* Quæ quidem verba nullatenùs monialibus conuenire poſſunt.

Regula S. Ferreoli à Trittemio capite laudato citatur ſub nomine S. Ferreoli Epiſcopi & Martyris. Sed duos lego Martyres Ferreolos non tamen Epiſcopos, alterum, qui Veſuntione; alterum, qui Viennæ paſſus eſt; alios duos Ferreolos hiſtoriæ commemorant, Epiſcopos quidem, ſed non martyres: alterum Lemouicenſem, de quo S. Greg. Turon. lib. 5. cap. 28 quiſubſcripſit Concilio Matiſconenſi, 2. ſub Guntranno rege, alterum Vceticenſem ſeu Vcecienſem in primâ Narbonenſi nepotem & ſucceſſorem S. Firmini Vcecienſis Epiſcopi, vt habetur in eiuſdē Firmini vitâ MS. nullum verò Epiſcopū & Martyrem. Huius regulæ auctor ſe in præfatione Epiſcopum nominat, & multis locis huius Concordiæ ita appellatur. Ex his igitur duobus Ferreolis Epiſcopis probabilius eſt Vcecienſem huius regulę eſſe auctorē. Stylus enim huius regulæ aliarum ſtylis præſtat, S. verò Ferreolus Vcecienſis fuit vir literatus, qui epiſtolas inſtar Sidonij compoſuit; teſte

Gregorio Turonensi lib. 6. hist. cap. 8. Præterea hic Ferreolus dedicat suam regulam Lucretio Episcopo; qui sanè nullus videtur alius esse, quàm Lucretius Episcopus Deensis, vt suo loco dicetur. Cùm enim Vccia sit in primâ Narbonensi non procul à Rhodano, nec adeo remota à Deâ ciuitate sitâ in prouinciâ Viennensi; ciuitas verò Lemouicum remotissima, quippe quæ iaceat in primâ Aquitaniâ, Ferreolum Vcciensem familiarem fuisse Lucretio Episcopo Deensi, quàm Ferreolum Lemouicensem credibilius est. Hi autem tres Episcopi eodem tempore floruerunt.

Regula S. Isidori Episcopi est magni illius Isidori Hispalensis Episcopi, quæ extat inter eius opera Coloniæ edita CIↃ. DC. XVII. Hanc recenset inter S. Isidori scripta S. Braulio Episcopus Cæsarauguſtanus: *Monasticæ regulæ librum vnum quem pro patriæ vsu & inualidorum animis detentissime temperauit.* Non multùm differt à S. B. regulâ.

Regula S. Fructuosi duplex hîc citatur: altera Magni illius Fructuosi Pontificis Bracarensis, quę cõplectitur quinq; & viginti capita, vt est in codice MS. Abbatiæ Crassensis, cuius primùm caput ita incipit: *Post dilectionem proximi.* Id satis notum est ex cap. 18. eiusdem regulæ, in quo statuitur vna quadragesima ieiunanda ante festum sanctorum Iusti & Pastoris: quam sanè instituit S. Fructuosus, quia suum monasterium dedicatum erat sub patrocinio horum sanctorum Martyrum quod ideo Compluticum appellatum est, quia dicti Martyres Compluti passi sunt, vt habetur in Fructuosi vita, quæ ex membranis exiit à Prudentio Sanduuoldo Episcopo Pampilonensi. Floruit anno 656. Altera regula est cuiusdam alterius Fructuosi, qui in hac Concordiâ a superiori distinguitur, etsi interdum hi duo Fructuosi exscriptoris incuriâ confundantur. Quis autem sit alter hic Fructuosus, non mihi planè compertum est. In Chron. S. Maximi Cæsarauguſtani Episcopi ad annum 569. fit mentio cuiusdam Fructuosi Abbatis Constantinæ in agro Bracarensi. *S. Fructuosus Benedictinus Abbas floret Constantinæ in agro Bracarensi S. Romani, de quo suprà, discipulus.* Quis sit autem hic Romanus, declarat idem Chron. ad annum 568. *S. Romanus Abbas*

Digitized by Google

S. Lupicini frater, natione Gallus veniens ad Hispanias aliqua monasteria condidit, moritúrque in agro Aurichensi in Lusitania, oppidóque Pannonis eius corpus in pretio habetur & honoratur.

Quod spectat ad hunc Fructuosum iuxta hoc Chronicon, videtur esse alius à S. Fructuoso Bracarensi Episcopo. Primò, quia tantùm Abbas dicitur. 2. quia S. Fructuosus Bracarensis Episcopus numquam fuit Abbas Constantinæ, sed Complutici in diœcesi Asturicensi, vt habent eius acta: qui & altero multò iunior fuit, creatus Episcopus Bracarensis anno 656. Sed, ne quid dissimulem, hoc Chronicon, vt inter legendum animaduerti, multa continet absurda, & S. Maximo prorsus indigna. Est enim multis erroribus maculatum à quodam nebulone, qui passim huic Chronico multa inepta adiecit pro suâ libidine, vt sunt illa, quę hîc de S. Romano citata sunt. Nunquam enim hic S. Romanus frater S. Lupicini, in Hispaniam venit, neque ibi mortuus est; sed in Galliâ, &, in eadem regione sepultus est à fratre Lupicino in monticulo supra monasterium Condatiscense, in locis Iurensibus sub Chilperico Burgundionum regé, vt videre est apud S. Gregorium Turonensem in vitis Patrum cap. 2. sub finem. Fuit tertius Fructuosus Episcopus Segouiensis. Hęc tamen Regula, vt mihi videtur, potiùs tribuenda est S. Fructuoso Abbati Constantinæ. ferè sequitur Regulam S. Benedicti.

Regula S. Columbani est magni illius Columbani primò Luxouiensis Abbatis in Burgundiâ, deinde Bobiensis in Italiâ. Sub nomine huius Regulæ multa hîc citantur ex Pœnitentiali S. Columbani, quod extat MS. in Bibliothecâ floriacensi, & citatur à Tritemio capite suprà laudato libri de proprietate monachorum. Vitam S. Columbani luculentè scripsit Ionas; cuius etiam meminit in vitis S. Eustasij Abbatis Luxouiensis, sanctorum Attulæ, & Bertulphi Abbatum Bobiensium. Mentio fit etiam in vitis S. Galli, & S. Magnoaldi. De eo etiam agũt Fredegarius cap. 36. Chron. Aimoinus lib. 3. de gestis Franc. cap. 95. & appendix ad S. Gregorium Turonensem.

Regula Donati appellatur regula à Donato collecta:

quia ex multis Patrum regulis conflata est: maximè ex Regulis Sanctorum Cæsarij, Benedicti & Columbani, vt suis locis notaui. Inter plures Donatos sanctitate insignes vnus celebris est monachorum Pater; qui ex Africa traiiciens venit in Hispaniam, vbi Siruitanum monasterium ædificauit, dicitúrque prior monasticam obseruantiam & regulam in Hispaniam intulisse, vt scribit S. Hidelphonsus lib. de viris Illustribus cap. 4. De eo agit Ioannes Biclarienſis in Chron. ad annum 572. & S. Maximus Cęsarauguſtanus in Chron. ad annum 575. *S. Donatus, qui regulam Eremitarum S. Augustini locupletiorem mitiorémque primus in Hispaniam inuexit, & in agro Setabitano monasterium Siruitanorum constrúxit: & verborum meritis & miraculis abunde nobilitatus migrat ad Dominum, colitúrque calendis Nouembris.* Sed nonnulla hîc videntur additicia. Nullam enim S. Augustinus composuit Regulam Eremitarum: nec, si composuisset, eam mitiorem feciſſet S. Donatus. Quinimò olim S. Donati discipuli in Hispania grauiter impugnabantur, eò quòd austeriori vitæ animum adiungerent; quod non contigisset, si S. Donatus. Regulam mitiorem in Hispaniam inuexisset. Id satis patet ex Eutropij Valentini Episcopi epistola ad Petrum Episcopum, quam, cùm esset Abbas Siruitanus, scripsit de districtione monachorum, in quâ austeriorem monachorum vitam aduersus impugnatores defendit. Quod frustra feciſſet, si eius prædecessor S. Donatus regulam Heremitarum mitiorem feciſſet. Huius epistolæ mentionem facit S. Isidorus lib. de viris illustribus cap. 45. extátque MS. in bibliotheca Floriacensi. Præterea tanti fuit olim nominis apud omnes nationes B. Augustinus, vt, si eius regulam, etsi non mitiorem aduexisset in Hispaniam S. Donatus, ne quidem vllus aduersus eum eiusque discipulos hiscere ausus fuisset. Tandem S. Donatus non fuit Heremitarum, sed monachorum cœnobitarum pater, ipse enim cum septuaginta monachis in Hispaniam traiecit, quibus monasterium Siruitanum subsidio & ope Mineæ illustris fœminæ ædificauit, vt docet S. Hildephonsus capite citato. Hæc fusius prosequutus sum, vt ostenderem, quàm futilibus ineptiis à nescio quo

Vide Bellarmin. de Scriptoribus Eccles.

quo hoc S. Maximi Chronicon conſperſum fuerit. Fuit alius Donatus S. Columbani in baptiſmo filius, Archiepiſcopus Veſonſionenſis. Libenter hanc regulam Donato Afro tribuerem, niſi multis annis ei S. Columbanus ſuperſtes fuiſſet, vix, dum vixit, Hiſpanis notus. Quare ſi eiuſmodi regulam S. Donato Veſonſionenſi Archiepiſcopo addixerim, non multùm abs re erit, cùm ille monachus fuerit, & monaſterium ſub Regula ſanctorum Benedicti & Columbani ædificauerit, vt habetur in fragmento vitæ illius apud Chiffletium lib. 2 de Archiepiſcopis Veſonſionenſibus.

Regula Magiſtri ita appellatur in hac Concordia, quia in ea diſcipulus interrogat, & Magiſter reſpondet. Extat in veteri codice MS. bibliothecę Corbeienſis ſine auctoris nomine quinque & nonaginta capita complectens, inter quæ omnia ferè capita regulæ S. Benedicti recenſentur. Hic pater non rarò vſurpat S. Benedicti ſententias integras & ipſamet verba, interdum ab eo diſſentit, & quæ à S. Benedicto generaliter ſtatuta ſunt, ſpecialius ab eo ſæpè ordinantur. Codex autem citatus videtur eſſe ſcriptus circa annum Domini ſeptingenteſimum primum. Nam ad calcem illius extat catalogus Romanorum Pontificum ſcriptus eâdem manu litteris quadratis, deſinitque in Ioanne ſexto, qui ſedit anno ſeptingenteſimo primo. Hæc regulâ magnâ cùm ſimplicitate, feruore, & regularis obſeruantiæ curâ procedit. Auctor illius iuxta Trittemium lib. & cap. citatis eſt Vigilius Abbas & Diaconus: *Vigilius quoque Diaconus & Abbas in 33. Capitulo ſuæ regulæ ſic loquitur: ſi quid peculiare apud aliquem inuentum fuerit, grandi eum abbas & diuturnâ excommunicatione condemnet, vt illius exemplo deterriti omnes, nullus hoc audeat imitari.* Quæ quidem verba extant in regulâ Magiſtri cap. 82. vbi agitur de peculiaritate monachorum: itaut citatio Trittemij ſit in notis arithmeticis mendoſa. Gennadius in catalogo ſcribit de quodam Vigilio Diacono, qui etiam monachorum regulam compoſuit. *Vigilius Diaconus compoſuit ex traditione patrum monachorum regulam, quæ in cœnobio ad profectum fratrum in conuentu legitur, breuiato & aperto ſermone totius monaſticæ perfectionis in ſe tenentem diſciplinam,*

Sed puto hos Vigilios esse distinguendos. Nam hic Gennadij Vigilius apertò & breuiato sermone regulam scripsit, at hic Magister seu Vigilius Trittemij longò, obscuro, atq; perplexo, cùm vix latinè loqui possit. Vigilius Gennadij vixit circa annum Domini 440. ante tempora Gennadij: at Vigilius Trittemij vixit post S. Benedictum. Nam multa à S. Benedicto, vt dixi, emendicat, quæ à reliquo eius sermone rudi & scabro longè discrepant. Vixisse videtur circa tempora Clodouæi secundi, Francorum regis, non multò post S. Gregorium magnum; quia vtitur vocabulo maioris domus, quod tunc maximè erat in vsu. Gallus fuit, aut certe aliquandiu in Galliâ vixit: quia phrasis illius Gallicum idiotismum sapit, & quædam vocabula habet à Gallis vsitata. Suspicarer esse S. Benedictum Biscopium Anglum; sed amplius quærendum est.

Regula cuiusdam duplex est. Quæ prior citatur, est mihi prorsus incognita quoad auctorem illiúsque tempus, quo scripta sit. Altera, quæ secunda post illam citatur, est veluti quædam regulæ S. Benedicti paraphrasis. Illius auctor appellatur à Trittemio libro & cap. citatis Seruus-Dei. Nam ibi citat quædam ex regulâ Serui Dei, quæ habentur in hac secundâ regulâ cuiusdam, in cap. 42. Concordiæ, vt ibidem notauimus. Hęc regula ad vsum sanctimonialium scripta est, vt liquet ex eodem Trittemio: itavt existimem eiusmodi regulam nihil aliud esse, quàm regulam S. Benedicti ad vsum sanctimonialium accommodatam; etsi nostræ concordiæ auctor pro suo more fœmininum genus in masculinum mutauerit. Cùm autem multi fuerint nomine Serui-Dei nuncupati, quis illorum huius regulæ scriptor fuerit, non constat: videtur tamen non multò post S. Gregorij Magni tempora vixisse. Citantur insuper capitulum vnicum ex Iona Abbate de vitâ S. Burgundoforæ, vnum ex D. Gregorio Nazianzeno, vnum ex Cassiodoro in psalmos, quædam etiam ex D. Hieronymo, D. Augustino & Beda, & quædam capitula Cæsariæ, de quâ dicetur suo loco.

Citatur præterea caput vnicum ex S. Valerio de generibus monachorum. Hic Valerius natione fuit Hispanus,

Digitized by Google

ciuitate Aſturicenſis (vt ipſe ſcripſit in ſuâ vitâ, quam refert Prudentius Sanduuoldus prima parte fundationis monaſteriorum. n. 3.) appetiit monachatum in monaſterio S. Fructuoſi Complutico ; ſed quibuſdam de cauſis, quas non profert, à propoſito deterritus ſeceſſit in montem Vergidum, in ſolitudinem iuxta Caſtrum S. Petri. Variè exagitatus ſæpè mutare ſedes coactus eſt. Tandem per multas tempeſtates viginti annis variè tentatus & vexatus conquieuit in oratorio S. Petri ædificato olim à S. Fructuoſo in ſolitudine Vergidi. Sed quia litteratus erat, Iſidorus Epiſcopus Aſturicenſis eum inde abſtractum Toletum ſecum ducere voluit inuitum; quod tamen morte interueniente Epiſcopi minimè perfectum eſt. Varia opuſcula compoſuit. Floruit circa annum Domini 675. Quod autem dicta S. Valerij à noſtro auctore citata ſint huius Valerij, ex illius verbis clarum eſt. *Et cùm in iſta vltimæ extremitatis occiduæ partis confinia rara videlicet & exiguæ pullularent ſacræ religionis crepundia.* Quæ verba homini Hiſpano eóque Aſturicenſi planè conueniunt.

Digitized by Google

Digitized by Google

CONCORDIA REGVLARVM PATRVM

PRÆFATIO.

BENEDICTVS VLTIMVS Abbatum Abbatibus, & Monachis omnibus in Deo Christo salutem.

DVM communi vtilitati consulens attentiùs quærerem, quomodo vtiliùs possem cunctis prodesse, cœpi sanctorum vitas regulásque legere Patrum. Quas dum sagaci intentione percurrerem, & eadem pene, quæ à Sancto Benedicto prolata sunt, verba in quibusdam locis, in quibusdam verò sensum eumdem cognoscerem, occurrit animo ea, quę à tepidis segnibúsque monachis dici asso-

let. Quid cæteræ huic conferunt regulæ? Quid ad me, quas non promisi, pertinet legere? & hæc quidem dicunt ignorantes beatum Benedictum suam à cæteris assumpsisse regulam, & veluti ex manipulis vnum strenuè contraxisse manipulum. Quapropter seu propter eos, qui eas habentes ignorant, quibus in locis sit eorum concordia, placuit omnes ex omnibus in vnum coartari sententias, quæ cùm Patris Benedicti concordare noscuntur regulâ, quatenus vnus ex multis collectus existeret codex. Ita duntaxat, vt beati Benedicti præcederent, quibus sequentes cæteræ necti possent. Quamobrem CONCORDIÆ REGVLARVM hic liber sortitus est nomen. Nouerint tamen omnes, qui hunc lecturi sunt librum, quoniam non vanæ laudis instinctu, nec arrogantiæ fastu, quasi meum post in toto orbe diffusam doctrinam in arenti riuulo cupiens ostendere nomen; sed dilectionis affectu, animæ meæ omniúmq; legere cupientium salutisaugmento à me esse cœptum. Quâ de re testé inuoco non mei solummodo, sed omnium cordium cognitorem: quoniam ipse nouit me non tumoris, sed charitatis causâ hoc opus egisse. Quem totis viribus sedulò deprecor, vt, qui se daturum pro calice aquæ frigidæ mercedem promisit, meorum saltem pro hoc exiguo opere remissionem tribuat omnium peccatorum. Vos verò omnes, qui hunc audituri, lecturíque estis librum, supplex exoro, vt dùm ex vobis spiritalia sumpseritis mella, pro meis reatibus Domino non dedignemini fundere precem: quatenus, dum vobis pro-

propriis laboribus merces largietur æterna, meorum vel mihi vestro suffragio detur remissio peccatorum. Sumite ergo gratanter à nobis vtilem vobis contractum libellum. Siquidem inuictam robustis condidimus turrem, eámque pręclaris muniuimus armis; inualidis verò multigenis ex floribus nectare assumpto lucidum depinximus fauum.

EXPLICIT PRÆFATIO.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DVM COMMVNI.] Hac Epistolâ Auctor huius Concordiæ S. Benedictus Anianensis alloquitur omnes monachos maximè occidentalis Ecclesiæ, quatuórque præstat. Primò, occurrit quorumdam remissorum monachorum obiectioni, qui dicturi essent, nihil ad se hunc librum attinere, qui tantùm in S. Benedicti regulam, non in alias iurassent. 2. Suum propositum, totiúsque operis rationem aperit. 3. Causam reddit, propter quam se ad hoc opus accinxerit; aitque se charitatis impulsu, non vanæ gloriæ motu opus aggressum. 4. Mercedis nomine lectoris poscit orationes.

QVAS NON PROMISI.] Cum hic auctor noster omnibus monachis saltem Ecclesiæ Occidentalis loquatur; quidámque tepidiores opponant se solam S. Benedicti regulam vouisse, alias, quæ in hoc opere continentur, ignorare; planum est solam S. Benedicti Regulam tempore huius Concordiæ Auctoris, hoc est, Caroli Magni & Ludouici pij à monachis Ecclesiæ occidentalis obseruatam esse: alioqui Epistolæ dedicatio auctorisque obiectio ineptæ essent.

SVAM A CÆTERIS REGVLAM ASSVMPSISSE.] Nempe ab iis, qui ante eum vixerunt, vt à S. Pachomio, Basilio, Cassiano, &c. Nam hic citantur regulæ quorumdam Patrum, qui ætate sunt S. Benedicto posteriores; vt sunt S. Isidorus, Fructuosus vterque, S. Columbanus, & nonnulli alij, vt ex suprà dictis clarum est.

Digitized by Google

ITEM PRÆFATIO.

ARBITER vt mundi tenebras depelleret omnes,
Sidus ab Eoo iußit conſurgere; cuius
Luce peropacæ fugiunt ex orbe tenebræ,
Multigenæque ſimul micuere per æthera ſtellæ.
Quas luſtrare ſuo iußit ex lumine noctes
Ne fruſtra pateant oculi ſine lumine noſtri.
Eulſit & extemplò pandens ſua cornua Luna,
Nec mora lucifugæ fugiunt per concaua terræ,
Expauere quidem rutilantia ſidera cœli.
Cœcus erat mundus, Paradiſi gaudia poſtquam
Perdiderat geſtans tetras in corde tenebras,
Nec oculis lucem poterat intendere clauſis
Luce quidem vacuus, male ſanus, dæmone plenus
Has tamen vt tenebras ſuperus diſcinderet omnes,
Fulgidus in carne patuit ſol verus eoi
Eccleſiæ ſplendere iubar iubet, alta polorum
Vt petat, edocuit, typicè quæ Luna vocatur.
Surgit & exinde nimium ſat turba beata
Cœtus Apoſtolicus reboans per compita mundi
Verba Tonantis. Et exurgit poſt denique fulgens
Aſtrigerus ordo roſeo veſtitus amictu:
Sanguine quippe ſuo rutilans, quem fundere Chriſti
Fecit Amor ſacrus. Patuit poſt, millia mille
Exuperans numerum niueo qui micat amictu
Ordo beatus iter gradiens quod tendit ad aſtra,

Ybici-

Ibicibus similis temnens morientia cuncta,
Et deserta petens, recubans in montibus altis,
Aut profunda nimis retinens confinia vallis
Mortificare semet cupiens; vt scandere cœlum
Posset, & Angelicis iunctus per secula Christum
Conlaudare choris dulci modulamine cantans.
Hic opere verbisque suis documenta salutis
Demonstrauit ouans cunctis, qui regna polorum
Scandere quantocyus satagunt. Nam multa libellis
Conscripsere quidam, potius quos ordo beatus
Eximios tenuit, docuit quos maximè Christus
Qui pandunt iter astrigerum, qui gaudia vitæ
Vocibus excelsis reboant, vt terrea linquant
Mortales homines: valeant vt viuere semper.
Vir Benedictus & Isidorus, Basilius extant
Eximij, quorum renitent sat dicta per orbem.
Ex quorum documentis hos decerpere flores
Multigenos placuit, vnóque scribere libro,
Florigerum veluti monachis depingere sertum,
In quo valdè rosæ rutilant, & lilia candent,
Ac violæ fulgent, redolent vernantia queque
Iam quicquid docuere Patres concorditer, atque
Verius vt fatear, eadem simul vnus & ipsa
Verba, licet sensus dispar non scinditur vnus
Vna tenet patria, trames quâ duxit & vnus
Dicimus ergo libri nomen CONCORDIA *ritè.*
Sumite, cœlicoli Patres, hæc munia Patrum.
Sumite hæc monachi monita, quæ REGVLA SANCTA
Vos monet assidue; pauido ne corde fugaces
Auia sectetis barathri, quod tendit ad ima.

Digitized by Google

Hæc est vera via; porgit hęc pocula vitę
Pabula dulciflua melle, quæ dulcius extant,
Hæc tribuit codex, tribuit sine fine beatè
Viuere cùm Christo, dignásque promere grates
Te Trinitas, rogito, nobis iter esto salutis,
Vt te dante tuo valeamus viuere regno.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ARBITER VT MVNDI.] Altera præfatio est versibus conscriptà, in quibus non semper seruatur quantitas syllabarum. In hac autem præfatione scribit, quod quemadmodum Deus creauit solem & lunam ad depellendas tenebras: sic cùm homo peccatis obscuratus fuisset, misit alterum solem nempè Christum, qui Ecclesiam illuminauit; in quâ primò fulsere Apostoli, tum Martyres, tandem Monachi & Anachoretæ, qui non modò virtutis splendore, sed etiam scriptorum suorum luce nobis viam ad cœlum munierunt. Ex quorum scriptorum floribus dicit se sertum composuisse, & regularum Concordiam appellasse, quò horum sanctorum Patrum vnam fidem vnámque mentem fuisse ostenderet. Tandem subiungit epilogum, quo Abbates & monachos ad huius libri lecturam hortatur; quem sequitur oratio.

LVCIFVGÆ.] S. tenebræ.

ECCLESIÆ.] Hæc ita distinguendà sunt.

Ecclesia splendere iubar iubet; alta polorum
Vt petat, edocuit, typicè quæ Luna vocatur.

Et, *Luna*, vocabulum ad τὸ *Ecclesiæ*, est referendum, hoc modo, *Ecclesia*, quæ typicè luna vocatur, Iubet splendere iubar: edocuit, vt petat alta polorum. Est hyperbaton.

POST DENIQVE FVLGENS. &c.] Martyres intelligit.

SACRVS.] pro, *Sacer*. Glossæ veteres: θεῖος τόπος, *Sacrus, Sacer*, locus videlicet. PATVIT POST MILLIA MILLE EXPERANS NVMERVM. &c.] intelligit monachos & anachoretas.

IBICIBVS.] in Concordiâ MS. codicis Vindocinensis legitur, *Obicibus*. Malè. Ibices sunt capreæ mirandæ admodum pernicitatis. De quibus Plinius lib. 8. cap. 53. *Sunt capreæ, sunt Rupicapreæ, sunt Ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerata capite vastis cornibus, gladiorúmque vaginis. In hæc se librant, vt tormento aliquo rotati in petras potissimum è monte aliquo in alium transilire quarentes atque recussu pernicius, quò libuerit, exultant.* Comparantur monachi Ibicibus iuxta illud Cant. cap. 2. *Similis dilectus meus caprea hinnulóque cervorum.* Sunt etiam

Ibices aues ſtreperæ & clamoſæ. Ἴβις εἶδος ὄρνεως κεκραγικόν. I. Ibix ſpecies auis ſtreperæ, vnde verbum Ἰβυκλᾶσθαι. quod per metaphoram ſignificat buccinare, docet etymologicon vetus.

EADEM SIMVL VNVS ET IPSA, &c.] Id eſt, eadem verba, vnus ſenſus non diuiſus, etſi diſpar, nempe pro varietate ſententiarum.

REGVLA SANCTA.] Id eſt, Regula S. Benedicti. Ita appellatur à Paulo Diacono, aliiſque auctoribus, vt aliàs docuimus.

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI CONCORDIÆ REGVLARVM.

I. DE Concordiâ Regularum.
II. Præfatio.
III. De generibus & vitâ monachorum.
IV. De ordinando Abbate, atque proprij Epiſcopi cognitione, ac de incongruâ indigni electione, atque conſtituti Abbatis vitæ & doctrinæ moderatione.
V. Qualis debeat eſſe Abbas.
VI. De adhibendis ad conſilium fratribus.
VII. Quæ ſunt inſtrumenta bonorum operum.
VIII. De obedientiâ diſcipulorum.
IX. De taciturnitate.
X. De humilitate.
XI. De primo gradu.
XII. De ſecundo gradu.
XIII. De tertio gradu.
XIV. De quarto gradu.
XV. De quinto gradu.
XVI. De ſexto gradu.
XVII. De ſeptimo gradu.
XVIII. De octauo gradu.

XIX. *De nono gradu.*
XX. *De decimo gradu.*
XXI. *De vndecimo gradu.*
XXII. *De duodecimo gradu.*
XXIII. *De officiis diuinis in noctibus.*
XXIV. *Qualiter diuina opera per diem agantur.*
XXV. *De disciplina psallendi.*
XXVI. *De reuerentiâ orationis.*
XXVII. *De Præposito.*
XXVIII. *De Decanis Monasterij, quales esse debeant.*
XXIX. *Quomodo dormiant monachi.*
XXX. *De excommunicatione culparum.*
XXXI. *Qualis debeat esse modus excommunicationis.*
XXXII. *De grauioribus culpis.*
XXXIII. *De his qui excommunicantur, quomodo satisfaciant, & à quibus se caueant.*
XXXIV. *De his, qui sine iussione iunguntur excommunicatis.*
XXXV. *Qualiter debeat Abbas sollicitus esse circa excommunicatos.*
XXXVI. *De his, qui in aliquibus leuibus causis delinquunt.*
XXXVII. *De his, qui sæpius correpti non emendauerint.*
XXXVIII. *Si debeant iterum recipi fratres exeuntes de monasterio.*
XXXIX. *Pueri minori ætate qualiter corripiantur.*
XL. *De Cellarario monasterij, qualis sit.*
XLI. *De ferramentis, vel rebus monasterij.*
XLII. *Si debeat monachus proprium habere.*
XLIII. *Si omnes æqualiter debent necessaria accipere.*
XLIV. *De Septimanaris coquinæ.*
XLV. *De infirmis fratribus.*

Digitized by Google

XLVI. *De ſenibus & infantibus.*

XLVII. *De hebdomadario lectore & ſilentio ad menſam abſque lectore & Priore.*

XLVIII. *De menſurâ ciborum.*

XLIX. *De menſurâ potus.*

L. *Quibus horis oportet reficere.*

LI. *Quod poſt Completorios nemo loquatur, ſed poſt cœnam ad lectionem audiendam ab omnibus occurratur.*

LII. *De his, qui ad opus Dei, vel ad menſam tardè occurrunt: vel ante, aut poſt ſtatutam horam quodcumque ſumendum præſumunt: aut oblatum à Priore accipere nolunt.*

LIII. *De his, qui falluntur in oratorio.*

LIV. *De ſignificandâ horâ operis Dei, ac de pſalmis & antiphonis imponendis: aut pſallere, vel legere iubente Abbate.*

LV. *De opere manuum cotidiano, & horis lectioni & quieti fratrum conceſſis.*

LVI. *De Quadrageſimæ obſeruatione: ac de augendis peculiaribus votis cum voluntate Abbatis.*

LVII. *De fratribus, qui longe ab oratorio laborant, aut in via ſunt.*

LVIII. *De fratribus, qui non longè ab oratorio proficiſcuntur.*

LIX. *De Oratorio monaſterij.*

LX. *De hoſpitibus ſuſcipiendis: & coquina Abbatis & coquinariis.*

LXI. *Vt non debeat monachus litteras vel eulogias ſuſcipere.*

LXII. *De veſtiario & calciario fratrum; de ſtrumentis præbendis: & lectis ſcrutandis; omnibus neceſſariis*

Digitized by Google

ab Abbate monachis dandis.

LXIII. De *mensâ Abbatis.*

LXIV. De *artificibus monasterij.*

LXV. De *disciplinâ suscipiendorum fratrum Nouiciorum.*

LXVI. De *filiis nobilium, vel pauperum, qui offeruntur in monasterio.*

LXVII. De *Sacerdotibus, qui voluerint in monasterio habitare; & de Clericis.*

LXVIII. De *monachis peregrinis, qualiter suscipiantur.*

LXIX. De *Sacerdotibus monasterij.*

LXX. De *ordine congregationis appellationibúsque alternis; ac de puerulis ab omnibus sub disciplinâ custodiendis.*

LXXI. De *ostiariis monasterij, & artibus diuersis infra monasterium exercendis; atque hac regulâ sæpè legendâ.*

LXXII. De *fratribus in viam directis; & vindicta referentium intus deforis, ac præsumentium quicquam sine iussione Abbatis.*

LXXIII. *Si fratri impossibilia iniungantur.*

LXXIV. *Vt in monasterio non præsumat alter alterum defendere.*

LXXV. *Vt non presumat passim quisquam alium cædere.*

LXXVI. *Vt obedientes sibi sint inuicem fratres.*

LXXVII. De *zelo bono, quem debent monachi habere.*

Digitized by Google

INCIPIT TEXTVS LIBRI

DE CONCORDIA REGVLARVM.

EX REGVLA S. BENEDICTI.

QVOD NON OMNIS obseruatio Iustitiæ in hac sit regulâ constituta.

CAPVT. I. §. I.

REGVLAM autem hanc descripsimus, vt hanc obseruantes in monasteriis aliquatenus, vel honestatem morum, aut initium conuersationis nos demonstremus habere. Cæterum ad perfectionem conuersationis qui festinant, sunt doctrinę sanctorum Patrum, quarum obseruatio perducat hominem ad celsitudinem perfectionis. Quæ enim pagina, aut quis sermo diuinæ auctoritatis veteris, ac noui testamenti non est rectissima norma vitæ humanæ? Aut quis liber sanctorum catholicorum Patrum hoc

Digitized by Google

non resonat, vt recto cursu perueniamus ad Creatorem nostrum? Nec non & Conlationes Patrum: sed & regula S. Patris nostri Basilij quid amplius sunt, nisi benè viuentium & obedientium monachorum instrumenta virtutum? Nobis autem desidiosis & malè viuentibus, aut negligentibus, rubor confusionis est. Quisque ergo ad patriam cœlestem festinas, hanc minimam inchoationis regulam descriptam adiuuante Christo perfice: & tunc demum ad maiora, quæ suprà commemorauimus, doctrinæ virtutúmque culmina, Deo protegente, peruenies. Facientibus hæc regna patebunt superna.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

REGVLAM AVTEM.] quispiam fortasse quæret, cur huius Concordiæ auctor vltimum Regulæ S. Benedicti caput huic suæ Concordiæ præfixerit; & id quod est Regulæ epilogus, operis sui voluerit esse præludium. Verum, cum auctor noster regulam S. Benedicti cum aliorum Patrum institutis conferre in hoc opere instituerit; non abs re fuit hoc vltimum regulæ caput huic libro præponere; in quo etiam S. B. Regulam suã cum aliorum Patrum institutionibus monachicis contulit; eâ nimirum ratione, vt eam illis postponeret; etsi illorum vestigiis, quantùm maximè potuerit, institerit, quemadmodum hîc auctor noster demonstrare contendit, qui & hoc præsens caput in lemmatum recensione Concordiam regularum appellat. Dici etiam potest: quia suos ad illas institutiones remittit S. B.

ALIQVATENVS VEL HONESTATEM MORVM.] Hæc per extenuationem humilitatis gratiâ dicta sunt. Nam longè excellentiorem perfectionem S. B. regula complectitur.

QVI FESTINANT.] Subaudi, *iis*. Hoc modo: *iis, qui festinant.* Est helleniſmus.

QVÆ ENIM PAGINA, &c.] hæc non dicta sunt per eleuationem, seu extenuationem, sed res ita est, vt verba sonant. Nemo est enim adeò ab omni iudicio auersus, qui S. B. regulam diuinis illis oraculis æquiparare velit.

AVT QVIS LIBER SANCTORVM CATHOLICORVM, &c. hîc textus profertur ab Iuone Carnotensi. 4. parte decreti cap. 88. Quod attinet ad sensum illius, si spectes aliquorum sanctorum Patrum libros, certum est regulam S. B. cum quorumdam Patrum scriptis posse comparari, imò illis præponi: & hæc verba quodammodo humilitatis gratiâ esse dicta.

NEC

NECNON ET CONLATIONES, &c.] Si collationes, instituta & vitæ sanctorum Patrum in vniuersum spectentur, dubium non est, quin eis regula S. Benedicti cedere debeat. Certè multa videmus apud Palladium, Cassianum, Seuerum Sulpicium, Ioannem Moschum, S. Pachomium & alios antiquos vitæ asceticæ Patres altioris perfectionis, quàm ea, quæ à S. P. Benedicto præscribuntur: vt sunt assiduus labor, oratio continua, cotidiana ieiunia, parcissimus cibus, silentium ferè perpetuum, inclusio, vigiliæ longiores, brevis somnus, charitatiuæ, vestis cilicina, vini carentia, crudorum & siccorum esus, & similia, quæ præcellentioris sunt perfectionis iis, quæ in hac regula statuuntur. D. enim Benedictus cum videret paucos ad sublimem illam priscorum Patrum perfectionem posse pertingere, sancti Spiritus Impulsu regulam discretione præcipuam, vt loquitur S. Gregorius, condidit, eámque veterum Patrum austeritate temperatâ hominum imbecillitati accommodauit. Nihilominus tamen si ad particularia regulæ veniamus, multa sanè in eâ reperire est, quæ veterum Patrum institutis haudquaquam inferiora sunt; vt duodecim humilitatis gradus, perfecta obedientia, etiam in his, quæ impossibilia sunt, instrumenta bonorum operum, & multa alia, quæ eam peruoluendo obseruare licet.

INSTRVMENTA VIRTVTVM.] Ita in MSS. S. Germ. & S. Faronis & apud Iuonem. At vulgò cum Smaragdo & S. Dunstano legitur, *Exempla & instrumenta virtutum.*

NOBIS AVTEM DESIDIOSIS.] est extenuatio humilitatis causâ.

HANC MINIMAM INCHOATIONIS REGVLAM.] est etiam extenuatio. Dicitur autem regula S. B. inchoatio; quia si ad amussim obseruetur, facilis erit ad sublimem priscorum Patrum perfectionem aditus, qui patuit summis illis monachicæ vitæ coryphæis, Mauro, Placido, Bonifacio Archiepiscopo Moguntino, Anselmo Cantuariensi, Oddoni Gluniacensi: & innumeris aliis, seu martyribus, seu confessoribus, qui ab ipsâ S. B. regulâ auspicati, eámque studiosè obseruantes virtutum sublimitate & excellentiâ antiquis illis Patribus haud quaquam inferiores fuere. Quod quidem impensius notandum est: nec sine causâ à S. Benedicto scriptum.

FACIENTIBVS HÆC, &c.] Hæc clausula non extat in cod. MS. S. Far. neque in editionibus Coloniensi, Parisiensi vetustissimâ, & Colmæi, neque apud Smaragdum, S. Dunstanum, & Turrecrematam. Nihilominus extat in concordiâ MS. Monasterij Sanctæ Trinitatis de Vindocino, atque in aliis MSS. N. codicibus, & in vulgatis editionibus.

SVPERNA.] In paruo codice MS. S. Victoris legitur, *aeterna.*

ITEM EX EADEM REGVLA. §. 2.

Cap. 1. TErtium verò monachorum teterrimum genus eſt Sarabaïtarum, qui nullâ regula approbati, experientiâ magiſtri, ſicut aurum fornacis, & cætera.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

TERTIVM VERO MONACHORVM TETERRIMVM GENVS EST.] In codice MS. Floriacenſi cætera huius capituli deſunt, & ſequentia capitula & maxima pars prologi regulæ S. B. vſque ad hæc verba, *Euangelij pergamus*, quæ ſuppleui ex Concordiâ MS. cod. Vindocinenſis. Hic autem locus & ſequentes ſumpti ex regulâ S. Benedicti proferuntur ab auctore noſtro, vt repudiatis imperfectorum monachorum moribus vitam noſtram ad antiquorum Patrum inſtituta componamus.

Item ex eâdem regulâ. §. 3.

Cap. 7. OCtauus humilitatis gradus eſt, ſi nihil agat monachus, niſi quod communis monaſterij regula, vel maiorum cohortantur exempla.

Item in eâdem regula. §. 4.

Cap. 18. DVM quando legamus ſanctos Patres noſtros vno die hoc ſtrenuè impleuiſſe, quod nos tepidi vtinam ſeptimanâ integrâ perſoluamus.

Digitized by Google

Item ex eâdem regulâ. §. 5.

LIcet legamus vinum monachorum omnino non esse: sed quia nostris temporibus id monachis persuaderi non potest, saltem vel hoc consentiamus, vt non vsque ad satietatem bibamus. Cap. 40

Item ex eâdem regulâ. §. 6.

SI autem aut necessitas loci, aut paupertas exegerit, vt ad fruges colligendas per se occupentur, non contristentur: quia verè tunc monachi sunt, si labore manuum suarum viuam, sicut & Patres nostri, & Apostoli. Cap. 48

Item ex eâdem regulâ. §. 7.

LIcet omni tempore vita monachi quadragesimæ debeat obseruationem habere, tamen quia paucorum est ista virtus. Cap. 49

Ex Regula Isidori. §. 8.

PLura sunt præcepta vel instituta maiorum, quæ à sanctis Patribus sparsim prolata reperiuntur, quæque etiam nonnulli altius vel obscurius posteritati composita tradiderunt. Ad quorum exemplum nos hæc pauca vobis eligere ausi sumus; vt sermone plebeio vel rustico quàm facillimè intelligatis, quo ordine professionis vestræ morem retineatis. Præterea quisquis vestrum illam vniuersam vete-

rum disciplinam contendit appetere, pergat, inquantum placet, & arduum illum limitem atque angustum leuigato cursu incedat. Qui verò tanta iussa priorum explere nequiuerit, in huius limitis diciplinam gressum ponat, neque vltra declinandum studeat: ne, dum delicatius appetit inferiora, tam vitam, quàm nomen monachi perdat. Quapropter sicut illa præcepta priorum perfectum reddunt, ac summum, ita facient ista vel vltimum: illa custodiant perfecti: ista sequantur post peccatum conuersi. Hæc igitur, ô serui Dei, milites Christi, contemptores mundi ita à vobis volumus custodiri, vt maiora præcepta Patrum per omnia conseruetis. Suscipite igitur inter illa & hanc commonitionem nostram humili corde custodientes, quæ dicimus; libenter sumentes, quæ dispensamus; quatenus & vobis de effectu sit gloria, nobis pro ipsâ admonitione proueniat postulata venia.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PLVRA SVNT PRECEPTA.] Hæc habentur in præfatione regulæ excusæ S. Isidori Hispalensis Episcopi, quæ extat inter eius opera.

VT SERMONE PLEBEIO, &c,] Lege vt in excusâ regula: *Vti sermone plebeio & rustico, vt quàm facillime.*

MOREM RETINEATIS.] in excusâ; *Votum retineatis.*

ARDVVM ILLVM LIMITEM.] Limes est via, callis. Plautus in Pœnulo.

Si malè dicetis vestrâ gradiar limite.

Silius Italicus lib. 15.

At si me comitare, puer, non limite duro
Iam tibi decurret concessi temporis ætas.

LEVIGATO CVRSV.] I. facili, plano, non scabroso.

IN HVIVS LIMITIS DISCIPLINAM GRESSVM PONAT.] In regula excusâ: *In huius limite disciplinæ gressus constituat.* Hoc loco innuit S. Isidorus regulam ad captum imperfectorum & infirmorum à se compositam fuisse; quod confirmatur auctoritate S. Braulionis Episcopi Cæsaraugustani, cùm agit de scriptis S. Isidori: *Monastica regulæ librum vnum, quem pro patria vsu & invalidorum animis decentissimè temperauit.*

Digitized by Google

DELICATIVS.] In regulâ excusâ: *Declinatus.* Lege, *declinatius.*

PERFECTVM REDDVNT.] In regula excusa *Perfectum monachum reddunt.*

HÆC IGITVR, OSERVI DEI.] Hæc vsque ad finem capitis in regulâ excusâ desiderantur.

Ex Regulâ Stephani & Pauli. §. 9.

REgulæ quoque Patrum ideò à nobis assiduè leguntur; vt eorum sanctis exhortationibus interiorem accõmodantes auditum, & disciplinæ concipiamus amorem dulcissimum; & Domino per omnia adiuuante, vitæ ipsorum exempla sequamur. Propter quod festinandum, vt à nostris mentibus tepor excludatur inolitus. Nam & hæc, quæ vobis per singula præsenti loquimur scripturâ, non in suggillatione sanctorum ac beatissimorum Patrum regulæ ausu temerario ad vos proferenda præsumpsimus; sed ea tantùm specialiter ex eorum constitutionibus vobis litteris ingerenda curauimus. Plenitudo autem sanctæ conuersationis, & spiritalis vitæ perfecta doctrina in eorum sanctorum Patrum regulis nobis cotidie recitatur; quorum & probata vita diuino munere & docendi est attributa auctoritas.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

REGVLÆ QVOQVE PATRVM.] Hoc caput vltimum est in Regula Pauli & Stephani, vt constat ex serie lemmatum eiusdem Regulæ in Cod. Flor. in quâ vltimum ita habetur: *Quod & Patrum regulæ leguntur assiduè.* Hoc tamen caput in eodem codice, quia vltimum folium auulsum est, non extat. AD VOS.] Lege, *apud vos.*

QVORVM.] Lege, *quibus.*

Digitized by Google

Ex libro Orsiesij. §. 10.

HÆc cuncta replicaui, vt Sanctorum vitam considerantes non circumferamur omni vento doctrinæ: sed laboremus, & eorum conuersationem nostræ vitæ propositum habeamus; vt simus populus peculiaris Dei. Nec contristemus Spiritum sanctum, in quo signati sumus in die redemptionis: nec illum extinguamus in nobis, & prophetias contemnamus: ne forsitan volenti Spiritui sancto habitare in nobis non demus locum. Nullum alium timeamus præter Deum, qui vltor & iudex est operum singulorum, & cum sancto sanctus, & cum viro innocente innocens. *Ego amantes me diligo: & qui me quærunt, inuenient gaudium.* Et alibi loquitur: *Si ambulaueritis contra me peruersi, & ego ambulabo contra vos peruersus.*

Eph. 4.

Psal 17.

Prou. 8.

Leuit. 26.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HÆc Cvncta Replicavi.] Hæc videre est in libro Orsiesij edito circa finem.

Ego Amantes Me Diligo.] Prouerb. 8. in versione vulgatâ: *Ego diligentes me diligo; & qui mane vigilauerint ad me, inuenient me.* Fere iuxta textum Hebraicum. At S. Orsiesius locum citat iuxta Interpretes septuaginta: ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ: οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες εὑρήσουσι χάριν Id est, ego diligentes me diligo, & me quærentes inuenient gratiam. Sed aut Orsiesius, aut eius interpres qui vertit, *gaudium*, Legisse videtur χαρὰν, I. gaudium, pro, χάριν. I. gratiam. Si Ambvlaveritis Contra Me Perversi, &c.] Locus habetur Leuit. 26. *Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me, & ego incedam aduersus vos in furore contrario.* In textu Græco: ἀλλὰ πορεύσεσθέ μοι πλάγιοι, πορεύσομαι κἀγὼ μεθ' ὑμῶν θυμῷ πλαγίῳ. I. & ambulaueritis contra me obliqui, & ego ambulabo vobiscum furore obliquo. Apud Arnobium in psal. 17. fere iuxta Orsiesij interpretem: *Si verò ambulaueritis peruersi, & ego vobiscum peruersus ero.* Hæc autem verba & versiculus Psalmi citatus nihil aliud sonant, quàm quod Deus bonis bonus est. I. clemens; & malis malus. I. seuerus, vt fusè enarrat Arnobius.

Digitized by Google

PRÆFATIO.

CAP. II. §. I.

AVSCVLTA, ô fili, præcepta magistri, & inclina aurem cordis tui, & ammonitionem pij Patris libenter excipe, & efficaciter comple: vt ad eum per obedientiæ laborem redeas, à quo per inobedientiæ desidiam receſseras. S. BENEDICTVS.

Ad te ergo nunc meus sermo dirigitur, quisquis abrenuntians propriis voluntatibus Domino Christo vero regi militaturus obedientiæ fortissima, atque præclara arma assumis. In primis, vt quicquid agendum inchoas bonum, ab eo perfici instantissimâ oratione deposcas: vt qui nos in filiorum numero dignatus est computare, non debeat aliqando de malis actibus nostris contristari. Ita enim ei omni tempore de bonis suis in nobis parendum est: vt non solum iratus pater suos non aliquando filios exhæredet, sed nec vt metuendus Dominus irritatus malis nostris vt nequissimos seruos perpetuam tradat ad pœnam, qui eum sequi noluerunt ad gloriam. Exurgamus ergo tandem aliquando excitante nos scripturâ, ac dicente: *Hora est jam nos de somno surgere.* Et apertis oculis nostris ad deificum lumen attonitis auribus audiamus diuina cotidie clamans quid nos vox ammoneat. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Et item: *qui habet aures audiendi audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.* Et quod dicit: *Venite, filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Currite, dum lucem vitæ habetis, ne tenebræ mortis vos compre-*

Rom. 13. *Psa. 94.* *Apoc. 2.* *Psa. 33.* *Ioan. 12.*

hendant. Et quærens Dominus in multitudine populi, cui
Psal.33. hæc clamat, operarium suum iterum dicit: *Quis est homo, qui vult vitam, & cupit videre dies bonos?* Quod si tu audiens respondeas: ego. Dicit tibi Deus: si vis habere veram & perpetuam vitam, prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum; diuerte à malo & fac bonum, inquire pacem, & sequere eam. Et cùm hæc feceritis, oculi mei super vos, & aures meæ ad preces vestras: & àntequam
Is. 65. me inuocetis, dicam vobis, ecce ego adsum. Quid dulcius nobis hac voce Domini inuitantis nos, fratres carissimi. Ecce pietate suâ demonstrat nobis Dominus viam vitæ. Succincti ergo fide vel obseruantiâ bonorum actuum lumbis nostris per ducatum Euangelij pergamus itinera eius; vt mereamur eum, qui nos vocauit in regnum suum, videre. In cuius regni tabernaculo si volumus habitare, nisi illuc bonis actibus curratur, minimè peruenitur. Sed interroge-
Ps. 14. mus Dominum cum Propheta dicentes ei: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Post hanc interrogationem, fratres, audiamus Dominum respondentem & ostendentem nobis viam ipsius tabernaculi, dicentem: *Qui ingreditur sine maculâ, & operatur iustitiam. Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in linguâ suâ. Qui non fecit proximo suo malum, qui opprobrium non accepit aduersus proximum suum.* Qui malignum diabolum aliqua suadentem sibi cum ipsâ suasione suâ à conspectibus cordis sui deduxit ad nihilum, & paruulos cogitatus eius tenuit & allisit ad Christum. Qui timentes Dominum de bonâ obseruantiâ suâ non se reddunt elatos; sed ipsa in se bona non à se posse, sed à Domino fieri existimantes operantem in se Dominum magnificant, illud cum Prophetâ dicentes: *Non*
Ps. 113. *nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Sicut nec Paulus Apostolus de prædicatione suâ sibi aliquid imputa-
1. Cor. 15 *1. Cor. 1.* uit dicens. *Gratiâ Dei sum, id quod sum.* Et iterum, *qui Gloriatur, in Domino glorietur.* Vnde Dominus in Euangelio ait:
Matt. 7. *Qui audit verba mea hæc, & facit ea, similabo eum viro sapienti, qui ædificauit domum suam suprà petram. Venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in domum illam, & non cecidit, quia fundata est suprà petram.* Hæc complens Dominus expectat nos cotidie

cotidie his ſuis ſanctis monitis, factis reſpondere debere. Ideo nobis propter emendationem malorum huius vitæ dies ad inducias relaxantur, dicente Apoſtolo: *An neſcis, quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit* Nam pius Dominus dicit: *Nolo mortem peccatoris, ſed magis conuertatur, & viuat.* Cùm ergo interrogaſſemus Dominum, fratres, de habitatore tabernaculi eius, audiuimus habitandi præceptum; ſed, ſi compleamus habitatoris officium, erimus hæredes regni cœlorum. Et quod minus habet in nobis natura poſſibile, rogemus Dominum, vt gratiæ ſuæ iubeat nobis adiutorium miniſtrare. Et ſi fugientes gehennæ pœnas ad vitam volumus peruenire perpetuam, dum adhuc vacat, & in hoc corpore ſumus, & hæc omnia per hanc lucis vitam vacat implere, currendum & agendum eſt modò, quod in perpetuum nobis expediat. Conſtituenda eſt ergo nobis Dominici ſchola ſeruitij: in quâ inſtitutione nihil aſperum nos conſtituturos ſperamus. Sed etſi quid paululũ ſtrictius dictante æquitatis ratione propter emendationem vitiorum vel conuerſationem. caritatis proceſſerit, non illico pauore perterritus refugias viam ſalutis, quæ non eſt niſi anguſto initio incipienda: proceſſu verò conuerſationis & fidei, dilatato corde, inenarrabili dilectionis dulcedine curritur via mandatorum Dei: vt ab ipſius magiſterio numquam diſcedentes in eius doctrinâ vſque ad mortem in monaſterio perſeuerantes paſſionibus Chriſti, vſque ad mortem participemur: vt regni eius mereamur eſſe conſortes.

Rom. 2.

Ezech. 18.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AVSCVLTA.] Ita vulgò habetur. Codex Vindocinenſis habet, *Obſculta.* Quam lectionem defendit Smaragdus, ſicut dicitur, obaudi, obtempera, obſecunda. Et certe in Præfatione Regulæ Magiſtri ſcribitur: *qui me obſcultas dicentem.*

O FILI.] particula, O, non habetur in R. MS. Cod. S. Ebrulphi, & Vict. p.

MAGISTRI.] Nempe Spiritus ſancti, non, Benedicti. Ita explicat Trittemius. Rectè quidem; nam alienum eſſet ab humilitate S. P.

Benedicti se magistrum & pium patrem appellare: maximè cum nulla sit ei hîc se laudandi necessitas. Imò eius humilitati maximè consentaneum, vt ea, quæ in hac regulâ instituit, non sibi, sed Spiritui sancto attribuat. Eadem est explicatio Petri Damiani opusculo 13. de perfectione monachorum cap. 6. *Quod in ipso libri principio manifestè colligitur, si ad quem sua verba Spiritus sanctus dirigit subtiliter attendatur. Spiritum sanctum dico. Neque enim vir sanctus tantaque cultor humilitatis protinus, vt in verba prorumperet, magisterij Cathedram, & præcipuè pij patris priuilegium vsurparet, dicens: ausculta, ô Fili, præcepta Magistri,* &c. Smaragdus per magistrum & pium patrem intelligit Christum, quod perinde est. Ruthardus MS. Ista omnia indifferenter habenda esse arbitratur.

ET AMMONITIONEM.] Hic mentio fit ammonitionis & præceptorum. Nam eorum, quæ in hac regulâ continentur, quædam sunt ammonitionis, seu consilij, vt vocant, vt demisso capite vbique esse, &c. quædam præcepti, vt votorum obseruatio, officij diuini recitatio, &c. quâ de re consule S. Thomam. Quod l. 1. art. 20. & 1. 2. qu. 186. art. 9. & Ioannem à Turreoremata tract. 5. & 6. in Prologum Regulæ.

AD EVM.] Spiritum sanctum. Turreoremata legit, *ad Deum.* Hîc autem proponitur scopus Regulæ S. B. nempe, vt homo per Adæ inobedientiam lapsus, & à Deo auersus ad eum redeat per obedientiam: vt possit pristinam illam primæ innocentiæ gratiam, quam genus humanum per Adæ præuaricationē in Paradiso voluptatis amisit, recuperare.

PER OBEDIENTIÆ LABOREM.] Obedientiæ labor dicitur; quia propriæ voluntati nuncium remittere perdifficile est. Qui se vitæ asceticæ addicit per obedientiam ad Deum redire dicitur: quia obedientia est in religione caput.

PER INOBEDIENTIÆ DESIDIAM.] Est elegans antithesis. Si labor obedientiæ est, ita & inobedientiæ desidia. Deses & piger est inobediens, qui nihil, quod carni aduersetur, agit; sed semper suis cupiditatibus obsequelam facit.

VT QVICQVID AGENDVM INCHOAS BONVM, &c.] Per gratiam Dei videlicet. Nam ne vel minimum bonum quis sine Dei gratiâ inchoare potest. Quantum autem Dei gratiæ tribuat S. B. satis hoc capite manifestat, cum ait, *Sed ipsa in se bona non à se posse, sed à Domino fieri existimantes operantem in se Dominum magnificant.* Cùm igitur inchoatio boni bonum sit, & S. B. palam dicat bona nostra esse à Deo, qui ea in nobis operatur, facile conficitur S. Benedictum credidisse ipsam boni inchoationem à Deo manare.

AB EO PERFICI INSTANTISSIMA ORATIONE DEPOSCAS.] Instantissimâ. I. Feruenti & assiduâ; quâ quidem oratione indigemus ad Dei dona obtinenda: quæ, vt magna sunt, non sine assiduâ oratione impetranda: ne facile impetrata vilescant, vt præclarè monet Faustus Reiensis serm. ad monachos: *Petite*, inquit, *& accipietis: quæ-*

Digitized by Google

rite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. 1. *vt petamus orando, quæramus laborando, pulsemus desiderando, pulsemus proficiendo, pulsemus perseuerando: & in spem cœlestium promissorum tanto incitemur studio, tantóque inardescamus affectu; vt cum præmiorum dignitate desideriorum magnitudo concordet. Non vult Deus noster bona sua nimiâ inueniendi facilitate vilescere. Pretiosa & concupiscibilis merces cupidum amatorem & auidum negotiatorem requirit. Ergo ille tantorum munerum repromissor non vult in opere suo tepidum, despicit fastidiosum, recusat coactum, respuit indeuotum. Lentum enim, & parum gratum quærere gratiam diuini muneris maxima est iniuria remuneratoris.*

DE BONIS SVIS IN NOBIS.] Id est, per bona sua, quæ sunt in nobis. Ita autem loquitur S. Pater B. quia bona, per quæ Deo parendum & seruiendum est, ab ipso Deo manant: ita vt ne quidem ipsi Deo sine Deo seruire possimus.

IRATVS PATER.] aliàs, *vt iratus pater.* rectè: quia sequitur, *vt Dominus.*

TRADAT AD PŒNAM.] Est antitheton. In Serm. 251. D. Augustini de tempore (si modo illius sit) eadem verba habentur. *Non vt nequissimos seruos perpetuam tradat ad pœnam.*

ATTONITIS AVRIBVS.] Smaragdus & Turrecremata illud, *attonitis*, exponunt, *intentis.* Sed quid ampliùs sonare videtur. Seruius in illud 3. Æn.

Talibus attonitus visis & voce Deorum.

Attonitus, stupefactus. Propriè is attonitus dicitur, cui casus vicini fulminis & sonitus tonitruum dant stuporem. Ergo & hoc loco: *attonitis*, est, stupefactis, per metaphoram quemadmodum enim is, qui excusso somno ad repentinam lucem stupet attonitus: sic is, qui rerum sæcularium sopori immersus repentè euigilat, ad diuinum lumen obstupescit. Et ita hoc vocabulum vsurpauit S. Paulinus Epist. 12. ad Seuerum.

Attonitis oculis nona lux aperitur -----

ET CVPIT VIDERE DIES BONOS.] Ita in Psalterio Romano, quod vbique sequitur S. B.

ET SEQVERE EAM.] Ita in Psalterio Romano.

ET ANTEQVAM ME INVOCETIS, &c.] Isaiæ 65. *Eritque antequam clament, ego exaudiam.* Sed adaptat suo textui hunc locum S. Benedictus.

NISI ILLVC BONIS ACTIBVS.] Vt hæc sententia superiori annectatur, hæc subaudienda: *Sciendum est quod.* Hoc modo: *In cuius regno si volumus habitare, sciendum est, quod nisi illuc bonis actibus curratur, minimè peruenitur.*

CVRRATVR.] Vulgò, *currendo.*

ADVERSVS PROXIMVM SVVM.] Ita apud Smaragdum, vt in Psalterio Romano, iuxta textum Hebraïcum על קרבו, *aal kerono*. In versione communi, *aduersus proximos suos.*

QVI AVDIT VERBA MEA, &c.] Hic locus non videtur adrem. Nam quæstio est de inani gloriâ fugienda. Sed notandum est hoc Matthæi capite agi de hypocritis, & seductoribus, qui omnia ad ostentationem & vanam gloriam referre solent, & omne quod agunt bonum, sibi arrogant, nec Deo referunt acceptum, sicque non ædificant supra petram, qui est Christus; sed super arenam arrogantiæ & inanis gloriolæ: ac proinde cum eiusmodi hominum opera Christus reprehendisset, vt veros suos amatores laudaret, subiunxit, *qui audit verba mea, & facit ea, similabo, eum*, &c. Sic S. B. agens de iis, qui verè Deum timent, bonáque sua in eius gratiam refundunt, nec inanis gloriolæ fumos venantur, aliis Scripturæ locis hunc Matthæi locum bene subiecit: quia ij, qui omnia sua Deo referunt accepta, ædificant suprà petram: ij verò, qui secus faciunt, & plebeculæ rumores sectantur, super arenam ædificant.

HÆC COMPLENS.] Id est, hæc absoluens & concludens: de hoc vocabulo infrà.

AN NESCIS, QVIA PATIENTIA DEI, &c.] In versione communi vulgatâ ad Rom. 2. *Ignoras, quia benignitas Dei.* Iuxta textum Græcum, τὸ χρηστὸν. i. bonitas, benignitas.

PRÆCEPTVM.] doctrinam virtutum, quę præcipitur eis, qui in Dei tabernaculo habitaturi sunt.

ERGO PRÆPARANDA SVNT CORDA ET CORPORA NOSTRA.] Corda, vt promptâ voluntate, & parato animo; corpora, vt opere obedientiam impleamus.

MINVS.] Id est, *non*, sæpè apud Tullium. Et natura nihil habet possibile sine Dei gratiâ.

IVBEAT NOBIS ADIVTORIVM MINISTRARE.] Ita in aliis MSS. N. cum Smaragdo, S. Dunstano, cum editionibus Parisiensi vetustâ, & Colonienſi. Et vt sensus clarus sit, sciendum τὸ, *iubeat*, hîc sumi pro *velit*, vt alibi loquitur S.B. *Si tamen iusserit Abbas*, I. velit. In MS. S. Far. in editione Coliuæi, & vulgatis legitur, *ministrari.*

LVCIS VITAM.] Ita in vtroque MS. Cod. S. Germ. S. Ebrul. Far. Vind. Vict. ma. Ita apud Smaragdum & Turrecrematam. At in MS. P. Vict apud S. Dunstanum cum vetustâ editione Parisiensi, geminâ Colonienſi, & Coliuęi habetur, *lucis viam.* Quæ quidem lectio optima & priori præferenda. Quia cum lux hoc loco vitam significet, ineptum esset dicere, *lucis vitam.* i. vitæ vitam. Legendum est ergo, *viam.* Et sanè hæc presens vita via est ad vitam futuram. De quâ viâ præclarè sanè S. Columbanus Epist. 1. *Via es mortalium non vita, à peccato incipiens vsque ad mortem.* Et paulò post. *Quid ergo es humana vita? non vita, vera es enim via: sed non plena: aliis longa, aliis brevis: aliis lata,*

aliis angusta: aliis lata, aliis tristis: omnibus similiter festinans, & irrevocabilis. Via, inquam, via es, sed non omnibus manifesta es. Multi enim te vident, & pauci te viam esse intelligunt. Sic enim subtilis es, & sic seductrix, vt paucorum sit te scire viam: interroganda ergo es, & non credenda vita, nec vindicanda: transeunda, non habitanda misera humana vita. Nullus enim in via habitat, sed ambulat; vt qui ambulant in viâ, ambulent in patriâ. Hęc ille. In vulgatis editionibus legitur, *lucis vsuram.* Sed hæc lectio nullius optimi codicis auctoritate fulcitur, & videtur esse cuiusdam correctoris.

CONSTITVENDA EST ERGO.] Conclusio prologi seu præfationis.

PARTICIPEMVR.] ita in vtroque Cod. MS. Germ. in editione Colonienſi, apud Smaragdum & S. Dunstanum. Vulgò: *participemus.*

PRÆFATIO EX REGVLA *Magistri.* §. II.

OHOMO, primò tibi qui legis, deinde & tibi, qui me obsecultas dicentem, dimitte alia modò, quæ cogitas, & per os meum Deum te conuenientem cognosce. Ad quem Dominum Deum ex voluntate nostrâ per bona acta vel beneplacita iustitię ire debemus: ne per negligentiam peccatorũ inuiti rapiamur accersiti per mortem. Ergo auditor, qui me audis dicentem, percipe quæ tibi non per os meum, sed per hanc scripturã loquitur Deus, qui te, dum adhuc viuis, conuenit de hoc, quod ei post mortem redditurus es rationem. Quia quod adhuc viuimus, ad inducias viuimus; cùm nos pietas Dei expectet cotidie emendari, & meliores vult esse nos hodie, quam fuimus heri. Ergo, tu, qui me auscultas, ita intende, vt dicta mea, & auditus tuus per considerationem mentis ambulàndo in triuium cordis tui perueniant. In quo triuio vnam ignorantiæ peccatorum, post dicta mea veniens, post te relinque, & duas obseruantiæ præceptorum ante ingredere vias. Et, dum quærimus ad Deum ire, stemus in triuio cordis nostri, & consideremus ipsas duas, quas ante nos scientiæ conspicimus. In quibus duabus viis, per quam ad Deum possumus peruenire, consideremus. Si sinistram

tenemus, timemus, quia lata est; ne ipsa sit, quæ ducit magis ad interitum. Si dextram corripimus, bene imus: quia angusta est, & ipsa est, quæ diligentes seruos ad proprium ducit Dominum. Ergo vacuus vester auditus sequatur eloquium meum: & intellige, tu homo, cuius admonemus intuitum, quia te per hanc scripturam ammonet Deus, vt modò, dum adhuc viuis, & tibi emendare vacat, curras, quantùm potes, ne jam cùm accersitus per mortem fueris, nullam Deo in die iudicij, vel in pœnâ æternâ excusationem afferas, quòd nullus te de emendatione, quoad vixisti, conuenerit: & cum vlterius tibi jam succurrere non potueris, in æternum te incipiat sine remedio pœnitere. Ergo amodo, qui audis, obserua, antequam de hac exeas seculi luce. Quia si hinc exieris, non huc reuerteris, nisi in resurrectione: & de resurrectione, si hîc modò bene egeris, ad æternam cum Sanctis gloriam deputaberis. Si autem hanc scripturam, quam tibi lecturus sum, factis non adimpleueris, in æternum ignem gehennæ cum diabolo, cuius voluntatem magis secutus es, deputaberis. Audi ergo, & age quod est bonum & iustum, per quod Deus inuenitur propitius. Hæc regula, quæ tibi ostendit, factis adimple. Quæ regula ad perficiendum rectum regulæ nomen accepit: sicut dicit
2.Co. 10 Apostolus in epistolâ suâ. *Secundum mensuram regulæ, quam mensus est nobis Deus mensuram pertingendi vsque ad vos.* Nam regula veritatis habet initium & iustitiæ finem: sicut dicit
Psal. 2. Propheta: *Reges eos in virgâ.* Hoc est, in timoris vigore: sicut item dicit Apostolus: *Quid vultis in virgâ veniam ad vos,*
1.Cor.4. *an in charitate?* Item dicit Propheta: *Virga recta est virga regni*
Psa.44. *tui: in qua dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem.* Et iterum di-
Psal.88. cit Dominus, *Visitabo in virga iniquitates eorum.*

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OBSCVLTAS.] Ita in MS. Regula eiusdem Magistri codicis Corbeiensis.

DE HOC QVOD.] Lege, vt in R. MS. cod. Corb. *De hoc de quo.*

VNAM IGNORANTIÆ.] Subaudi viam.

IN QVO TRIVIO VNAM, &c.] Hæc dicit Magister ea ratione, quâ olim Prodicus Philosophus apud Xenophontem finxit malitiam & virtutem Herculi in triuio occurrisse. hinc malitiam ei omnia voluptatum genera promisisse, illinc virtutem initio quidem labores & sudores, postea verò gloriam immortalem: at Herculem labores & sudores amplexatum eos voluptatibus prætulisse. Sic pereleganti fictione apud Silium Italicum lib. 15. de bello Punico Scipioni sub vmbrâ requiescenti & animo multa versanti ab aëre delapsæ lævâ dextrâque adstant voluptas & virtus, vtraque eum in suam pertrahere sententiam pro virili enitens. Sic enim ait Poëta. *Lib. 2. de dictis & factis Socratis.*

Has lauri residens iuuenis viridante sub vmbrâ
Ædibus extremis voluebat pectore curas;
Cum subitò assistunt lævâ dextrâque per auras
Allapsæ (haud paulum mortali maior imago)
Hinc virtus, illinc virtuti inimica voluptas.
Altera Achamenium spirabat vertice odorem
Ambrosias diffusa comas, & veste refulgens
Ostrum quà fulua Tyrium diffuderat auro.
Fronte decor quæsitus acu: lasciuáque crebras
Ancipiti motu iaciebant lumina flammas.
Alterius dispar habitus, frons hirta, nec vnquam.
Compositâ mutata comâ: stans vultus, & ore,
Incessúque viri propior: lætique pudoris
Celsa humeros niuea fulgebat stamine palla, &c.

Hæc quidem ex doctrinâ Pythagoræ, qui hoc triuium effinxerat ad similitudinem litteræ, Y. quæ diuersam virtutis & voluptatis viam ostendit de quâ Persius Sat. 3.

Et tibi quæ Samios diduxit littera ramos
Surgentem dextro monstrauit limite callem.

Ausonius Idillio. 16.

Pythagoræ biuium ramis patet ambiguis, Y.

Digitized by Google

Herricus lib. 1. de vitâ S. Germani Episcopi Autisiodorensis.

Cúmque iter ambiuium ramosa ad compita vexit.
Proposuitque viam Samio præeunte bicallem.

ERGO VACVVS.] In R. MS. *Ergo vaciuus. I.* qui vacat. Optimè: ita etiam infrà loquitur Magister. Glossæ veteres: *Vaciuus* ἐυκαιρος. I. opportunus, tempestiuus.

VIRGA RECTA EST.] Ita in Psalterio Romano.

IN QVA DILEXISTI, &c.] Ita in R. MS. cod. Corb. & in Concordiâ MS. Vindocinensi: etsi non ita legatur in Psalterio Romano.

PRÆFATIO FERRIOLI.

§. 3.

DOMINO sancto, & cæterorum comparatione sanctissimo, & socio Apostolorum, Christique discipulo Lucricio Papæ Ferriolus. Episcopus. Hortatu quorundam operante Deo, & vna deuotione accensus; in quâ seruorum Dei habitaculum ipsa sibi diuinitas collocaret, ipsi terra obtuli aliam terram conferens. Quod deputo sanctæ congregationi, hoc mei donare saluti credo; vt in vnum more Apum Religiosorum turbâ collectâ, dum pro meis plene peccatis orationum suarum flores offerunt, quâm dulcia mihi intercessione mella conficiant. Et quoniam necesse fuit nouo huic populo velut iugum nouæ legis imponi, non quo eorum colla deprimerem, sed vt mentium ceruices potius inclinarem; Regulam, quæ ab eis pro lege seruetur, licentiâ à vobis tam petitâ, quàm acceptâ, conscripsimus. In quâ si quid seueritate durum, si quid remissione mollissimum iudicio scientiæ adiudicaueritis, censuram manus vestræ pagina melius inde lecturis placitura, suscipiat. Vt hoc mihi magis gloriæ detur, quod digna inuenta est regula, quam per vos correxistis, fugiendo à facie verecundiæ. Si verò, vt credo, indicium amoris operam veram inflixerit dignæ correctione litteræ, quicquid demũ inepti lectio incastigata protulerit erroris, liberum à culpa erit; cum libet-

libellum vestræ me constat subdidisse censuræ. Mihi tamen orandum est, vt in primis Deo, deinde vobis illud placeat, quod scripsimus: & illis, quibus hæc seruanda mandamus; vt in nomine Iesu Christi obedientes in omnibus, diuinis præceptis æterna ab eis præmia, & gloria sine fine bonæ tantum vitæ empta pretio vindicetur, præstante Domino, & Deo nostro Iesu Christo in secula seculorum, Amen.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DOMINO.] Hæc præfatio nihil aliud est, quàm epistola dedicatoria; in quâ commemorat. S. Ferreolus monasterium à se ædificatum hortatu quorumdam & regulam monachis conscriptam, quam Lucretij censuræ permittit.

LVCRETIO.] Quis sit hic Lucretius Episcopus, non adeò exploratum est. Puto tamen hunc esse Lucretium Diensem seu Deensem quondam Episcopum Viennensis prouinciæ, qui subscripsit Conciliis Aurelianensi. 4. an. DXLI. Parisiensi. 2. Lugdunensi. 2. per Vincentium presbyterum, & Parisiensi 4. anno DLXXIII. ita vt sedisse videatur pluſquam quatuor & triginta annos. Ei mittit regulam corrigendam S. Ferreolus tanquam amico, vel quia monasterium in eius Diœcesi situm erat.

PAPÆ.] I. Episcopo, vt ex Sidonio, & multis aliis patet, honoris causâ: nam Papa est nomen honoris: nec Papa est simpliciter pater, sed πρὸς πατέρα σεμνότερον. Inquit Suidas. I. venerationis vox ad patrem. Dicitur & πάππας Pater & Iuppiter apud Bithynos. Hac voce vtitur Iuuenalis Sat. 6. significatque nutricium, pædagogum.

Mordeat ante aliquis, quicquid porrexerit illa,
Quæ peperit; timidus præguſtet pocula Papas,

Glossæ Isidori: *Papas, pædagogus, qui sequitur studentes.* Dicitur & ἄππας pro πάππας, per metathesim apud Suidam, HORTATV QVORVMDAM, &c.] Ita emendaui ex alio codice.

QVOD DIGNA INVENTA EST, &c.] Ita restitui, quæ erant transposita.

DIGNA.] Id est, bona, congrua: Virg. 2. Æn. *Aut quæ digna satis fortuna reuisit.*

Digitized by Google

SI VERO, VT CREDO, INDICIVM, &c.] Ita emendaui ex alio codice.

QVICQVID DEMVM INEPTVM, &c.] Ita emendaui hunc locum corruptissimum.

Digitized by Google

EX REGVLA S. BENEDICTI.

De generibus Monachorum.

CAP. III. §. I.

MONACHORVM quatuor esse genera manifestum est. Primum Cœnobitarum, hoc est, monasteriale militans sub regulâ vel Abbate. Deinde secundum genus est Anachoretarum, id est, Eremitarum, horum, qui non conuersionis feruore nouicio, sed monasterij probatione diuturnâ, qui didicerunt contra diabolum multorum solatio iam docti pugnare, & bene instructi fraternâ ex acie ad singularem pugnam Eremi securi iam sine consolatione alterius sola manu vel brachio contra vitia carnis vel cogitationum Deo auxiliante sufficiunt pugnare. Tertium verò monachorum teterrimum genus est Sarabaïtarum, qui nullâ regulâ approbati, experientiâ magistrâ sicut aurum fornacis, sed in plumbi naturâ molliti adhuc operibus seruantes sæculo fidem mentiri Deo per tonsuram noscuntur. Qui bini aut terni, aut certe singuli sine pastore non Dominicis, sed suis inclusi ouilibus pro lege eis est desideriorum voluptas: cùm quicquid putauerint, vel elegerint, hoc dicunt sanctum, & quod noluerint, hoc putant non licere. Quartum genus est monachorum, quod nominatur Gyrouagum, qui tota vitâ suâ per diuersas prouincias ternis aut quaternis diebus per diuersorum cellas hospitantur semper vagi, numquam sta-

biles & propriis voluptatibus & gulæ illecebris seruientes, & per omnia deteriores Sarabaitis. De quorum omnium horum miserâ conuersatione melius est silere, quàm loqui. His ergo omissis ad Cœnobitarum fortissimum genus disponendum, Domino adiuuante, veniamus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONACHORVM.] Quoniam, vt in vnâquâque arte sunt quidam cauponatores, qui eam adulterant, &, vt aiunt, aquam miscent vino: sic in vitâ ascetică quidam pseudomonachi reperiuntur, qui fucatâ quâdam virtutis specie quosuis simplices & parum cautos decipere solent.

Iuuenalis Sat. 14.

Fallit enim vitium specie virtutis & vmbrâ,
Quod sit triste habitu vultúque & veste seuerum.

Ideò magnus ille vitæ monachicæ magister ac legislator S. P. Benedictus prudenter ab ipso limine veros monachos à spuriis & adulterinis discernit, vt huius vitæ studiosus sciat, quos sequi & amplecti, quos fugere & expuere debeat. Quod spectat ad nomen monachi ita glossæ veteres interpretantur: μοναχὸς, *Solitarius, singulari, monachus.* Consentit Rutilius in itinerario agens de monachis Capraríæ insulâ, etsi male feriatus ille paganus eos irrideat.

Ipsi se monachos Graio cognomine dicunt:
Quòd soli nullo viuere teste volunt.

Et Cassianus Coll. 18. cap. 5. *à Singularis & solitaria vitæ districtione nominatos esse* dicit. Aliter auctor etymologici veteris, περὶ τὸ μόνος ἄχειν ἔχειν. I. quod solus doleat, hoc est, solus fleat peccata sua. S. Dionysius Areopagita lib. de. Hier. Eccl. cap. 6. deducit à nomine μονὰς. I. vnitas: quòd ex purâ Dei seruitute, abdicatâ rerum temporalium diuersitate, debeat πρὸς τὸ ἓν ἱστοποιῶσθαι, καὶ πρὸς ἑνιαίαν μόνωσιν συνάγεσθαι. I. cum eo quod vnum est, vnum fieri, & ad sacram vnitatem aggregari. Ergo monachus ille est, qui, quantum in se est, per Dei gratiam ad veræ monadis, quæ Deus est, similitudinem accedit, ac proinde rectè à monade nomen sortitur. Præclare autem Deus monas appellatur, quæ iuxta Mercurium Trismegistum cap. 4. omnium est principium, radix & origo. Quod & multis disputat Nicomachus Gerasenus in opere de Arithmeticis Theologicis: qui è contra ait Dyadem, hoc est, binarium esse

ignorantiam atque imprudentiam, falsum, permixtionem, dissidium & mortem. Nam recedit ab vnitate & diuisionem parit, quam quidem monachus cane pejus & angue odisse debet: quia in monasterio omnia communia sunt; omnibus etiam monachis est cor vnum & anima vna; si modò veri monachi sunt, & diuinâ caritate coniuncti; imò cum Deo mente coniuncti, qui vera caritas est, & vnitas, ad quam tendit monachus; qui ideo à Drade discedit, quæ est simultas, dissidium, atque etiam permixtio, vt ait Nicomachus, quæ etiam monacho ad Dei vnitatem & simplicitatem tendenti fugienda est. Quod quidem satis nos Christus docuit, cum Martham, quæ turbatur circa pluriuna, benignè increpans, dixit vnum esse necessarium, quod quidem Deus est, vera illa Monas & vnitas, quam quidem cum Maria tanquam meliorem partem, omnibus, quæ mentem perturbant à se amandatis, omni animi contentione appetere & eligere debet monachus. Sunt & aliæ sanctæ huius professionis sectatorum denominationes: nam & dicuntur θεσπυται, à Philone Iudæo in libello Therapeutarum & S. Dionysio capite citato, I. ministri, qui singulari quadam ratione Deo seruire debeant. Sic & olim auctore Iulio Polluce lib. 1. onomastici cap. 1. Gentilium mystæ οἱ θεῶν θεσπυται appellati sunt. Dicuntur & Philosophi à S. Ioanne Chrysostomo in libello de differentiâ regis & monachi, à D. Gregorio Nazianzeno orat. 9. & 21. & à multis aliis sanctis Patribus Græcis: quia monachi diuinæ sapientiæ studiosi sunt & amatores. Quamobrem S. Dionysius Areopagita capite citato monachorum vitam τὴν τελειοτάτην φιλοσοφίαν, id est, perfectissimam Philosophiam appellat. Dicuntur etiam ἀσκηται, id est, exercitatores apud S. Basilium, Maximum, Palladium & alios: quia contentiori studio & animo, quàm cæteri homines se in omni virtutum genere exercere debent. Hoc nomen sumptum est à ludis gymnicis. Nam olim athletæ, ἀσκηται appellabantur, vt docet Iulius Pollux lib. 3. Onomastici cap. 3. Veri quidem Athletæ monachi sunt, qui cotidie aduersus cacodæmonis insultus acriter pugnant. Vnde & vita monachalis dicitur ἄσκησις. Id est, exercitatio. In Concilio Gangrensi, & à Palladio in procœmio & passim alibi, ἐναγεστος ἄσκησις. I. eximia exercitatio. Atque etiam λαυριῶται dicuntur monachi cap. 3. prati spiritalis, à voce λαύρα. I. monasterium, de quâ paulo post. Appellantur & Nonni. A Latinis Religiosi per excellentiam. S. Ferreolus in præfatione regulæ: *Vt in vnum more apum religiosorum turba collecta* &c. S. Hildephonsus lib. de viris illustribus cap. 3. *Aliam verò epistolam ad Turibium religiosum.* Hunc autem Turibium monachum fuisse constat ex Chronico S. Maximi Cæsaraugustani episcopi. Saluianus lib. 4. de prouidentiâ. *Atque videlicet laici tantummodo, non quidam etiam Clericorum sæculares, non multi etiam Religiosissimo sub specie religionis vitiis sæcularibus mancipati; qui scilicet post veterum flagitiorum probrosa crimina, titulo sanctitatis sibimet inscripto, non conuersatione alij, sed professione, nomen tantùm demutauere, non vitam; & summam diuini cultus*

Can. 12. 13. 17. 18.

habitum magis, quam actum, existimantes vestem tantummodo excutere, non mentem. Idem lib. 5. ad Ecclesiam Catholicam de filiis qui Deo offeruntur in monasterio à parentibus: *Sed praclaram videlicet, qui hac faciunt, rationem consilij sui reddunt dicentes: quid opus est, vt filius iam Religiosis aqua cum fratribus suis hereditatis portio relinquatur?* Et paulo post. *Dicitis: quid opus est Religiosis aquam accipere cum fratribus patrimonij portionem.* Concilium Tarraconense. 1. can. 1. *Si verò Religiosus vel monachus, in cellâ monasterij inclusus pœnitentiæ lamentis incumbat.* Vbi particula, *vel*, expositiue sumitur. Nec locus intelligi potest de Clericis, nam paulo ante in eodem canone de illis actum est. Magister cap. 85. Regulæ suæ: *per multorum Religiosorum testimonia conuenti ab Abbate.*

Hinc Religio pro vitâ monachicâ. Saluianus lib. 3. ad Ecclesiam Cathol. *Id agitis, vt sæculi eos cultores faciatis, quibus sæculares filios anteferatis. Quid est enim aliud, quàm Religionem interdicere?* S. Ferreolus cap. 5. Regulæ. *Si quis veniens ad Religionem expetens monasterium &c.* S. Fructuosus pontifex Bracarensis cap. 14. Regulæ: *Et multos ex his cognoscimus ob necessitatis imbecillitatem polliceri pactum, non Religionis obtentu.* Fructuosus alter cap. 14. Regulæ: *Quod non ob Religionis venerit occasionem.* Seruus Dei cap. 3. regulæ. *Intus verò tantummodo qui sacram Deo vouerint Religionem* &c. Tandem monachi etiam Conuersi appellati sunt. Saluianus lib. 4. ad Ecclesiam Cathol. *Et licet de Conuersorum venerabili choro esse videaris, licet religionem vestibus simules* &c. Id etiam manifestum est ex Isidoro in libello, quem scripsit de Conuersis, Id est, monachis. quod nomen posteà iam satis longo vsu deuolutum est ad illos fratres seu monachos, qui laici etiam appellantur. Mulier verò huius vitæ cultrix dicitur ἀσκήτρια, ascetria, μοναστρια, monastria. Cod. lege 43. de Episcopis & Clericis &c. Authenticâ Iustiniani. 124. & apud Manuelem Moschopulum Scheda. 3. dicitur & monacha, Sanctimonialis, nonna, & barbarè, monialis.

COENOBITARVM, HOC EST MONASTERIALE.] Vide Cassianum Coll. 18. cap. 4. & S. Hieronymum in epist. ad Eustochium de custodiâ Virginitatis.

SVB REGVLA VEL ABBATE.] MS. Vict. P. *Sub regulâ vel sub abbate.* Hæc autem coniunctim sumenda sunt; ita vt particula, *vel*, ponatur pro copulatiuâ. Sic etiam loquitur S. Eulogius lib. 2. memorialis Sanctorum cap. 4. *Qui dudum sub regulâ vel abbate se dediderint.* Et ita passim loquitur S. B. & auctores in hac Concordiâ citati. Nec Cœnobitæ Regulæ vel Abbati seorsim, sed Regulæ & Abbati simul subiiciuntur.

FERVORE NOVICIO.] Nouitius hoc loco adiectiuè sumitur, vt apud Plautum in Mostellaria.

Digitized by Google

Nouitium mihi quæstum institui non malum.

QVI DIDICERINT.] τὸ, qui, redundat, quia antea habetur. Anachoretæ seu Eremitæ prius in cœnobio exerceri debent, quàm in solitudinem transeant, vbi nullus est vitæ spiritalis præceptor. Ita etiam docet Cassianus capite citato. *Secundus Anachoretarum, qui prius in cœnobiis institutis, iámque aliquali conuersatione perfecti solitudinis elegere secreta.* S. Hieronymus in epist. ad Rusticum: *Sed de ludo monasteriorum huiusmodi voluerunt egredi milites, quos Eremi dura rudimenta non terrent, qui specimen conuersationis suæ multo tempore dederint; qui omnium fuerint minimi, vt primi omnium fierent.* S. Isidorus lib. 6. Origin. cap. 13. *Sunt, qui post cœnobialem vitam deserta petunt, & soli habitant per desertum.* Idem videre est apud Cassiodorum lib. de diuinis lectionibus cap. 29.

MONASTERII.] Monasterij vocabulum antiquissimum, quod ab ipso nascentis Ecclesiæ primordio in vsu fuit. Nam antiqui illi Esseni & Therapeutæ Alexandrini, quos Sancti Patres Christianos fuisse arbitrantur, sua habuerunt monasteria, vt patet ex Philone Iudæo in libro de eorum vitâ, & in libello de vita Theoretica· Ἐκάστου δὲ τῶν θεραπευτῶν ἐστὶν οἴκημα ἱερὸν, ὃ καλεῖται σεμνεῖον, &c. i. Singulis Therapeutis seu cultoribus est domus sacra, quod Semnium & monasterium appellatur in quo solitarij venerandæ vitæ mysteria peragunt; vbi hæ voces pro cellulis sacris sumuntur. Vbi & nota σεμνεῖον Idem esse quod monasterium vt etiam videre est apud Suidam & Moschopulum scheda. 3. Σεμνεῖον, τὸ μοναστήριον. Habet & alias appellationes, dicitur μονὴ In Concil. Constantinop. can. 2. & apud S. Antiochum in lemmate epistolæ ad Eustathium. Monachium Codicis l. *Generali.* De Sacrosanctis Ecclesiis, &c. ἀσκητήριον, Nouellâ Iustiniani. 105. & apud Palladium passim. I exercitatorium & Latinè etiam vsurpatur, Asceterium apud S. Eugenium epist. ad Vvilliſindum Episcopum Pampilonensem. Dicitur & θεσπεσιεῖον. apud D. Gregorium Nazianzenum Orat. 21. quòd ibi maximè cura salutis geratur. Appellatur & λαύρα apud Ioannem Moschum cap. 3. & 4 multisque aliis & S. Antiochum in epist. ad Eustathium non semel. Estque propriè angustum & parvum monasterium, vt notat Suidas. Λαύρα ἡ στενὴ κατοικία τῶν μοναχῶν. I. angusta monachorum domus. Indifferenter tamen sumitur pro quouis monasterio, vt notum est Moscho, & Antiocho suprà citatis. Dicitur & cella, vt infrà probabitur: atque etiam Cœnobium à communi monachorum vitâ. Hanc tamen differentiam inter Cœnobium & monasterium Cass. coll. 18. cap. 10. refert. Monasterium est diuersorij nomen, nihil amplius quàm locum, id est, monachorum habitaculum significans: Cœnobium verò ipsius professionis qualitatem, disciplinámque designat. 2. Monasterium potest esse vnius monachi habitatio 1. cella, cœnobium tantùm plurimorum. Antiquum sane vocabulum cœnobium est, notúmque olim Pythagoræ & eius sectatoribus apud Agellium lib. 1. cap. 9. *Sed id quoque non prætereundum est, quod cœ-*

nes simul, qui à Pythagora in vnhorrem illam disciplinarum recepti erant, quod quisque familiæ pecuniaque habebant, in medium dabant: & coibatur societas inseparabilis. Tanquam illud fuerit antiquum consortium, quod in re atque verbo Romano appellabatur κοινόβιον, Id est, contubernium. Sed locus corruptus. Nam quid τὸ, *in re*, sibi velit, non video quemadmodum nec illud, quod κοινόβιον appelletur verbo Romano, cùm Græcum sit. Itaque hunc locum ita castigandum puto: *Quod Græcè atque verbo Romano appellabatur κοινόβιον, Et contubernium.* Græcè quidem κοινόβιον & Latinè contubernium. Huius autem communis inter Pythagoricos vitæ meminit Diogenes Laërtius lib. 8. in vitâ Pythagoræ: ἡ δὲ κοινὴ διαίτη καθεῖτο τὰς ἰδίας οὐσίας εἰς τὸ μέσον. Idest, ipsius discipuli facultates in vnum deponebant, communéque faciebant.

TETERRIMVM.] Ita apud Papiam mox citandum. In cod. ms. MS. S. Germ. & apud Cassianum coll. 18. c. 7. legitur, *Deterrimum.*

SARABAITARVM.] In Apologiâ Henrici 4. Imperatoris, vbi hic locus citatur, legitur; *Sarabaïtarum, i. Sibi viuentium.* Lectio quidem vix alibi reperitur, optima tamen interpretatio. Nam Sarabaïtæ sibi viuunt semetipsos à cœnobiorum congregationibus sequestrantes; & ideò Ægyptiæ linguæ proprietate Sarabaïtæ nuncupati sunt, inquit Cass. cap. citato. Vnde in glossis anonymis: *Sarabaïta linguâ Ægyptiacâ dicuntur renuita, qui refutant Abbatem habere.* Vbi, *refutant*, est, recusant. recte, quia; qui renuunt Abbatem habere, sibi viuunt & suo arbitrio. De Sarabaïtis hunc S. B. locum profert Papias, sed mutilum, & ex regulâ corrigendum. In serm. 21. ad fratres in eremo dicitur, eiusmodi homines esse hypocritas porcorum vel boum pellibus succinctos, in Ægypto, in foraminibus petrarum habitantes; qui cincti funibus palmarum spinas ad calcanea portantes ad cingulum ligatas nudis pedibus & cruentatis ad festum Stenopegiæ Hierosolymam veniunt, & eiusmodi fictæ pietatis mundinatione pecunias corradunt, vt ad sua reuersi se vino & cibis ingurgitent. quæ quidem auctor huius sermonis se à S. Hieronymo per epistolam accepisse asserit. Sed hæc esse fictitia nemo est, qui non videat: maximè cum hic sermo & alij huic similes ad fratres in eremo non sint S. Augustini; nec Cassianus aliique scriptores, & S. Hieronymus quid simile de Sarabaïtis scripserint, cum etiam tunc non staret templum Iudæorum, nec sancta sanctorum, in quæ tamen eiusmodi auctor scribit solitos fuisse ingredi Sarabaïtas in festo Scenopegiæ.

Vide Bellarmin. de Script. Eccles.

EXPERIENTIA.] Lege, *Et experientia*, vt in R. MS. Magistri.

MAGISTRA.] Ita communiter, & in regulâ MS. Magistri. At in MSS. cod. Ebrulphi S. Germ. ma. S. Vict. P. cum Smaragdo & editione Colonienſi habetur, *Experientia Magistri.* Quæ quidem lectio non est contemnenda. Nam Sarabaïtæ arguuntur à S. Benedicto quod sint sine pastore.

MEN-

Digitized by Google

MENTIRI DEO PER TONSVRAM NOSCVNTVR.] Per tonſuram Deo mentiuntur Sarabaitæ: quia non reſecant ſuperfluos appetitus, cuius reſectionis ſignum eſt tonſura. Et quia etiam tonſura ſe monachos fingunt, cum ſeculi moribus viuant.

QVI BINI AVT TERNI.] D. Hieronymus Epiſtolâ citatâ agens de Romoboth pſeudomonachis. *Hi bini aut terni, nec multo plures ſimul habitant.*

SINE PASTORE.] Caſſianus Coll. 18. cap. 7. de Sarabaitis: *Cœnobiorum nullatenus expetunt diſciplinam, nec ſeniorum ſubiiciuntur arbitrio: aut eorum traditionibus inſtituti diſcunt vincere voluntates, nec vllam ſanæ diſcretionis regulam.* Sanctus Hieronymus epiſt. ſuprà citatâ: *Non patiuntur ſe alicui eſſe ſubiectos.*

GYROVAGVM.] Huiuſmodi monachis plenus eſt mundus, qui & dicuntur Circumcelliones; de quo vocabulo infrà. Hi ſunt pſeudo-eremitæ, palliata mendicabula, qui vrbes & pagos obambulant, vt ventrem & marſupium impleant; quales erant olim illi Ερημῖται μελανειμονοῦντες κωμαλὰς κομῶντες. I. nigrâ veſte induti criniti. Quos ſexta ſynodus Can. 42. in monaſteria; aut in ſolitudinem amandari iubet.

QVI TOTA VITA SVA.] Codices Victorini, *qui per totam vitam ſuam.*

DE QVORVM OMNIVM.] Cod. S. Ebrulphi: *de horum omnium.*

FORTISSIMVM GENVS.] Cœnobitarum genus dicitur fortiſſimum: quia cœnobitæ multorum ſolatio adiuti facilius diabolum vincere poſſunt.

Ex regulâ Magiſtri de generibus monachorum.

§. 2.

MOnachorum quatuor eſſe genera manifeſtum eſt. Primum Cœnobitarum, hoc eſt, monaſteriale, militans ſub Regulâ vel Abbate. Deinde ſecundum genus eſt Anachoretarum. 1. Eremitarum, qui non conuerſationis feruore nouitio, ſed monaſterij probatione diuturnâ, [qui] didicerunt contra diabolum multorum ſolatio iam docti pugnare, & benè inſtructi fraternâ ex acie ad ſingularem pugnam eremi, ſecuri iam ſine conſolatione alterius, ſolâ manu vel brachio contra vitia carnis vel cogitationum cum Deo & ſpiritu repugnare ſufficiunt. Tertium verò monachorum deterrimum genus eſt Sarabaitarum, quod melius adhuc laicum dixiſ-

Digitized by Google

sem, si me propositi sancti non impediret censura. Qui nullâ regulâ adprobati, & experientiâ magistrâ, sicut aurum fornacis, sed in plumbi naturâ molliti adhuc factis seruantes seculo fidem mentiri Deo per tonsuram noscuntur. Qui bini aut terni aut certe singuli sine pastore non Dominicis sed suis inclusi ouilibus pro lege eis est desideriorum voluptas: cùm quicquid putauerint vel elegerint, hoc dicunt sanctum, & quod noluerint, hoc putant non licere. Et dum in proprio arbitrio quærunt habere cellas, & rescellas, ignorant, quia perdunt suas animellas. Simul & ij, qui nuper conuersi immoderato feruore Eremum putant esse quietem: & non putantes insidiari & nocere diabolum, singularem cum eo pugnam indocti & securi inuadunt, sine dubio inducti lupi faucibus occursuri. Quartum verò genus est monachorum nec nominandum: quod melius tacere, quam de talibus dicere. Quod genus dicitur gyrouagum: qui totam vitam suam per diuersas prouincias ternis aut quaternis diebus per diuersorum cellas & monasteria hospitantes; cùm pro hospitum aduentu à diuersis volunt cotidie nouiter suscipit, & pro gaudio superuenientium exquisita sibi pulmentaria adparari, & animantia pullorum sibi curant cotidie à diuersis hospitibus pro aduentu cultello occidi, grauare se ita diuersos non credunt, commutando cotidie hospites pro aduentu nouitatis sub importunâ charitate diuersos conantur sibi præparare diuersa; & velut ab inuito à diuersis hospitibus exigentes
Rom. 12. præceptum Apostoli, in quo dicit: *Hospitalitatem sectantes*: per occasionem præcepti inquietos sibi pedes post viam fomentari expostulant, per occasionem itineris intestina sua latiori cœnâ vel prandio inquinata infinitis poculis magis, quàm pedes desiderant. Et post exinanitam à famelico hospite mensam & miculas ipsas panis post viam detersas sitim suam sine verecundiâ hospiti ingerentes, si calix his casu defuerit, rogatur hospes, in ipsâ patellâ vt misceat. Et postquam ex vtraque parte nimietate cibi & potus percalcati vsque ad vomitum fuerint, totum laboriosæ viæ imputant, quod gulâ lucrauit. Et antequam nouus lectus lassatum à potionibus

magis, vel ab eſcis, quàm à viâ hoſpitẽ ſuſcipiat, laborem ſuæ viæ pro magno hoſpiti enarrantes, dum mercedem repauſationis largioribus pulmentariis & infinitis poculis hoſpitem ſibi cogunt largire, rationem erroris ſui per peregrinationem & captiuitatem celando excuſant. Et mox de vicinis monachis, aut monaſterij poſitione interrogant: vbi cum inde leuauerint, ponant vel applicent, velut laſſi & quaſi quibus iam vniuerſus clauſus ſit mundus, & ex toto eos nec loca, nec ſyluæ, nec lata ipſa Ægypti eremus capiat, nec vniuerſa monaſteria ad ſeruitium Dei eos ſuſcipiant; & eos vt diximus, totus mundus non capiat: inde ſe dicunt iuſtè errare, & ex toto locum repauſationis & refrigerium animæ & integram ſe obſeruationem diſciplinæ nuſquam poſſe ſe inuenire: quaſi dicant ſe ita multùm ſapientes, vt totum ipſis ſolis diſpliceat, quicquid Deo & hominibus placet. Ideóque magis eligunt ambulare, & nouiter per diuerſos hoſpites mutatos, & varias refectiones; vt per occaſionem ſitientis viæ repropinata pocula ſumant. Hoc ergo agunt, vt gulæ ſuæ magis cotidie peregrinari videantur, quàm animæ. Et cum eis poſt biduum ad vnum hoſpitem adparatus ipſe in pulmentariis iam minuendo ſubducitur, & manè, aliâ die, facto, cùm non ad refectionem coquendam, ſed ad laborem cellulæ ſuæ viderint hoſpitem occupari, mox quæri ſibi alium hoſpitem placet. Tunc vale feſtinant, quaſi ab aliquo impellãtur, quaſi eos iam expectent aliorũ hoſpitũ prandia præparata; & non longe ab ipſo monaſterio ſi cellam inuenerint monachi repauſantes dicunt ſe à finibus aduenire Italiæ, & nouiter aliquid de peregrinatione aut de captiuitate, & ipſi hoſpiti quaſi humili & inclinato capite mentientes cum proprietate longi itineris cogunt pii hoſpitis totam paupertatem in cacabis & in menſa exinaniri: ſine dubio & ipſe hoſpes nudus, & à glutonibus exinanitus poſt biduum relinquendus. Et cum poſt triduum & ipſe & cella eius & mores & eius diſciplina: & cùm ſubducta eis poſt biduum ab eo minus exhibuerit menſa, mox & ipſe reconſignate biſacias cogitur, quam diuerſorum hoſpitum iam panes toſti impleuerant: cùm in diuerſorum hoſpitaliis in menſis recentes ſumunt, illos ſeruantes cogunt,

mucidare. Ergo postquam eis bisaciæ consignantur, mox & de pastura miser asinus reuocatur, cui post recentes viæ labores misera pastura placuerat, si domino eius hospitalis non displicuisset in biduo: & nouiter restratus, & diuersis tunicis & cucullis resarcinatus, quas aut importunitas à diuersis exegerat, aut inuenta occasio fraudis diuersos hospites nudauerat, & vt alios petant, fingunt se pannos aduestiri; & vale & ipsi hospiti dicentes, adhuc non venerunt, & iam vadunt, cum ad alia iam hospitalia in animo inuitantur. Cæditur, pungitur, vstulatur, lordicat miser asellus, & non vadit, vapulant aures eius, postquam clunes defecerint. Adeo perocciditur & manibus lassus impingitur: quia festinatur & satagitur, vt ad alterius monasterij prandiũ occurratur. Et cùm peruenerint ad alterius monasterij aut monachi regias, ita hilari clamosa voce deforis, *Benedicite*, clamant: & quasi iam illum calicem in manum acceperint, quem mox ingressi monasterium pro siti sunt petituri: & intrantes regias adhuc non nuntiati & suscepti excarricant; & quasi pro aliquo debito aut ex alicuius delegatione ibi adueniant. Ante intus bisaciæ porriguntur, quàm hospes suscipitur, & non prius ad oratorium festinatur, nisi pro labote desiderandi vini per occasionem viaticæ sitis, vt tu pro caritate hospiti vinum porrigas, ab illis sic mane aqua expoſcitur. Hi enim tales cum ipsi ieiunia ambulando ignorant, & ad quoscumque superuenerint ieiunantes, aut superuentu hospitali cogunt eos ieiunia frangere, aut non erubescunt sua voce hoc eis dicere, magis eos propter auaritiam ieiunare, vt non velint hospitem recreare post viam. Et post vagam suæ consuetudinis gulam cogunt perseuerantium ieiunia violari: Et nesciunt, quia, vt eis non liceat ieiunare aut abstinere, aut aliquo [nesciant] aliquando loco stare, non eos aliqua ambulare compellit necessitas, sed gulæ cogit voluntas; cum securi & superuenientes alieni laboris quærunt panes comedere, & diuersorum lectis peregrinis straminibus sudores suos amant abstergere. In quibus straminibus cum indigesti per crapulam cibi & potus cupiunt satisfacere somno, vel cum quando occupationem gulosæ ambulationis psalmos aliquando neglexerint meditari, ipsorum ore respondent se lassis post viam

Digitized by Google

ossibus non posse de lecto surgere, cum visi fuerint sani in mensâ serotinâ manducare. Mox Matutinorum expleto opere Dei surgunt velut gementes & lassi. Sic primo mane calefacti mero, petito panis fragmento ficti ægroti succos desiderantes monasteria ipsa aut cellas falsè exeunt lordicando defictâ infirmitate, absconsè securi, quod sanitatis gressus sint, ab ipso limine reformantes. Nam sibi nolunt sub imperio monasterij Abbatem de omnibus necessariis cogitare, vel ipsi alicubi suo viuentes arbitrio factâ cellulâ persistendo [vel ipsi] sibi necessaria vitæ debuerant cogitare. Et, si nostra illis displicet vita, vel suam nobis ostendant formam. Vnde nunquam persistentes acti sunt cotidie ambulando mendicare, sudare, & gemere, quàm vno loco stando laborare, & viuere, cotidie nouiter diuersorum cellas, vt humiles intrant hospites solo capite inclinati. Deinde superbi & velut ingrati post biduum migraturi, & veluti quibus diuersorum vita & actus & omnium monasteriorum disciplina non placeat, eligunt magis ambulare, quàm sistere. Qui per diuersa semper vagando ignorant apud quem tædia sua suscipiant: &, quod est vltimum, nesciunt, vbi suam constituant sepulturam. Vnde ergo magnum existimantes primum genus Cœnobitarum, cuius militia vel probatio voluntas est Dei, ad ipsorum regulam reuertamur.

Fratres clamat nobis cotidie Dominus dicens: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Conuersio ergo nostra ad Deum, fratres, non aliud est nisi à malis reuersio, dicente scripturâ: *Diuerte à malo, & fac bonum.* A quibus autem dum auertimur, Dominum intuemur: & ille nos statim illuminans suo vultu, donans nobis adiutorium suum, mox gratiam suã petentibus tribuit, quærentibus ostendit, pulsantibus patefacit. Hæc tria Domini dona concessa ipsis conueniunt, qui Dei voluerint, non suam facere voluntatem. Quia aliud nobis Dominus in spiritu imperat, aliud caro cogit in anima: & quis à quo victus fuerit, ipsius seruus est. Ecclesiæ suæ namque Dominus secundùm Trinitatis nomen tres gradus doctrinæ constituit, primum Prophetarum, Apostolorum secundum, Doctorum tertium; sub quorum imperio vel doctrinâ Christi regerentur Ecclesiæ, vel scholæ, vt pastorum

Zach. 1.

Psal. 33.

vice sanctis ouilibus diuinas oues & cludant & doceant, dicente Domino per Isaiam Prophetam: *Dabo vobis Pastores secundùm cor meum, & pascent vos pascentes cum disciplinâ.* Ipse Domino dicente: *Simon Ioannis pasce oues meas. Docentes ser-*
Ioan. 15. *uare ea, quæ mandaui vobis: & ecce ego vobiscum sum vsque ad*
Mat. 28 *consummationem seculi.* Ideóque omnes, quibus adhuc insipientia mater est, expedit sub vnius esse potestate Maioris: vt Doctoris arbitrio ambulantes iter voluntatis propriæ discant nescire. Per doctorem enim nobis imperat Dominus. Quia sicut dixit superius, cum ipsis doctoribus est semper omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi; sine dubio non aliud, nisi nos ædificaturus per eos, dicente ipso Domino discipulis suis doctoribus nostris: *Qui vos audit, me audit: qui*
Mat. 10 *vos spernit, me spernit.* Ergo si quæ à doctoribus audiuimus, & facimus: non iam quæ volumus, exercemus: vt in die iudicij nihil habeat in nobis, quod secum diabolus vindicet in gehennam: quando in nobis egit Dominus, quod iudicaret ad gloriam.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONACHORVM.] Initium huius capitis sumptum est ex regulâ S. B. vsque ad illa verba: *& dum in proprio arbitrio*: vt pleraque alia eiusdem operis.

CVM DEO ET SPIRITV.] in R. S. B. *Deo auxiliante.*

REPVGNARE.] Ita in R. MS. Magistri Cod. Corb. In R. S. B. *pugnare.*

FACTIS.] In R. S. B. *operibus.*

ARCELLAS.] Arcella est arca. Glossæ veteres: *Arca & arcella, κιβωτὸς, κάμινος*, vtitur Cæsarius Arelaten. cap. 36. Regulæ: *& claues de arcellis*: dicitur & arcellula. Gregorius Turonensis lib. 10. hist. c. 16. *Si quis earum arcellulas scrutaretur.*

RESCELLAS.] In R. MS. Magistri, *recellas.* Rescellæ sunt panni & vestes exiles. Pelagius lib. 10. de Vitis Patrum. nu. 76. *Pro his vtor has viles rescellas.* dicuntur & reculæ. Apuleius lib. 4. Milesiæ fabulæ: *Quid, oro, paupertinas pannosásque reculas miserrima anus donas vicinis diuitibus.* Dicuntur & reiculæ, & recellulæ, sumuntúrque etiam pro ornamentis & supellectile. Legis Burgundionum tit. 14. §. 6. *Nisi forsitan quid ex matris bonis. 1. in recellulis & ornamentis,* &c. lib. 7. Capit.

Digitized by Google

Caroli & Ludouici tit. 192. *Qui reiculam Ecclesiæ petunt à regibus.* Sunt etiam res quælibet exiguæ, aut parui momenti.

PRO ADVENTV NOVITATIS.] I. pro aduentu nouo, phrasis Hebraïca.

SE NARRANTES.] Lege, *enarrantes*, pronomine expuncto, vt in cod. Vind.

LARGIRE.] Ita in R. MS. pro *largiri*. Sic veteres aliquando locuti sunt.

S. Columbanus in Monasticis:

Non perdit pietas quicquid largire videtur

Idem infrà dixit, vlciscere, pro vlciscì.

Iniuriásque tuas in fratrem vlciscere noli.

LEVAVERINT.] Sup. *se*.

PONANT.] Id est, quiescant, cessent, ambulare videlicet. Nonius cap. 4. *ponere, desinere*. *Virgilius lib.* 8.

Cum venti posuere ------

IN CACABIS.] Cacabus est olla. Varro lib. 4. de linguâ Latinâ: *Vas vbi cibum coquebant, ab eo cacabum appellarunt.* S. Isidorus lib. 20. Orig. cap. 8. *Cacabus & cucuma à sono feruoris cognominantur; sed vtrum Latini à Græcis, an Græci à Latinis hæc vocabula sumpserint, incertum est.* Tamen dubium non est, quin cacabus à Græco deducatur. Nam Καχάβις, apud Athenæum lib. 4. ex Aristophane, & Antiphane est χύτρα, i. olla; apud Auctorem veteris etymologici dicitur: Καχάβη σκεῦος ἐφ' ᾧ ἑψοῦσιν ὀστράκινον. L. vas aptum ad coquendum. Vide Pollucem lib. 10. cap. 24.

A GLVTTONIBVS.] Glutto est gulosus, vorax, Gall. *Glouton*. Glossæ veteres Latino-Græcæ: *Glutto* λίμβος. Glossæ Græco-latinæ. λίμβος *lingurius*: i. liguritor, gulosus. S. Isidorus lib. 10. Originum *Glutto, à gula*. i. *gulosus*. Glossæ Isidori, *Ardalio, glutto, vorax, manduco*. à nomine glutum, id est, guttur. Eędem Glossæ: *guttur, guttum*.

BISACIAS.] Bisacia, seu potius, bisaccia est mantica hinc inde ex humero pendens mendicantium vsui apta. Papias. *Bisaccia, sarcina, muntica*. Gallicè, *Besace*.

RESTRATVS.] Id est, veteribus laciniis abiectis, nouis & melioribus instratus.

LORDICAT.] Infra eodem capite: *lordicando*, lordicare est dorso incuruato incedere. Græcè λορδὸν ἐπόμπευε. i. incuruatum λορδὸς, curuatus, ligno innixus, corpore pendens, notat Suidas. Vnde Gallicè, *lourdaux*, qui non rectè incedit, facilè impingit, ineptus ad omnia. Et, *lourd* i. graue ponderosum, quia dorsum incuruat gestantis Lordicat ergo Gyrouagus, cum incuruato dorso incedens se valde fessum esse simulat.

REGIAS.] Regia est ianua, de quo vocabulo infra.

BENEDICITE CLAMANT.] Mos fuit monachorum, vt aduc[illegible]niens hospes ab hospite benedictionem peteret. Vita S. Onuphrij cap. 8.

Digitized by Google

Appropiaui volens ſciſcitari, ſi forte quiſpiam intus maneret, ſecundum conſuetudinem monachorum clamare cœpi, benedictionem humillime petij.

EXCARRICANT.] Sup. *ſc.* Excarricare eſt exonerare, onus deponere Magiſter cap. 91. regulæ. *Excarricato de ſe onere facultatum.* à verbo Carrico. i. onero. Gloſſæ Arabico-latinæ dictæ. *Carrico, onero.* Rufinus lib. 3. de Vitis Patrum n. 73. *Stetit ergo, & ipſe tanquam peregrinus carricauit animal.* lib. 5. legis Vviſigothorum tit. 5. l. 2. *Sin autem nimium cadendo vel faſces carricando, aut quocunque onere, vel percuſſione mortuum fuerit.*

ALIQVO NESCIANT.] Ita in regulâ MS. ſed TI, *neſciant.* redundat.

CVM QVIDAM OCCVPATIONEM.] Lege, *cum quidam per occupationem.*

ABSCONSE SECVRI QVOD SANITATIS GRESSVS SINT, &c.] Lege *abſconſi ſecurè quod ſani ſint, greſſus ab ipſo limine reformantes.* abſconſe. i. apud ſe.

NAM SIBI NOLVNT.] L. *nam, cum ſibi nolunt.* Ita in R. MS. & tunc ſenſus clarus eſt.

VEL IPSI SIBI.] Hæc verba, *ipſi ſibi*, redundant; quamuis in R. MS. reperiantur.

ACTI SVNT.] Ita in R. MS. habetur. i. coacti ſunt. Nonius Marcellus cap. 4. *Actum, coactum, territum, Virgilius lib. 6.*

Prodigiis acti cœleſtibus oſſa piabunt.

PER ISAIAM PROPHETAM DABO VOBIS.] Ita in R. MS. hic locus non extat apud Iſaiam; ſed reperitur Hieremiæ 3. de quo infrà.

QVANDO.] I. ſiquidem. Seruius in 6. Æneid. *Quando, ſi quidem. Nam coniunctio eſt, non aduerbium.*

IVDICARET.] Cod. Vind. *vindicaret.* ſatis rectè.

Ex regulâ S. Baſilij Epiſcopi. §. 3.

QVIA oſtendit nobis ſermo tuus periculoſum eſſe cum his, qui mandata Dei contemnunt vitam ducere; nunc diſcere cupimus, ſi oporteat eum, qui ab huiuſcemodi conſortiis diſceſſerit, remotum eſſe, & ſolum: an verò cum fratribus eiuſdem propoſiti & eiuſdem animi vitam ſociare.

In multis vtile eſſe video vitam communem ducere cum his, qui eiuſdem voluntatis ſunt, atque propoſiti. Primò quòd etiam ad vſus corporales, victúſque miniſterium vnuſquiſque

quisque nostrum solus sibi non sufficit: & ideò pro his, quæ ad ministerium vitæ nostræ necessaria sunt, inuicem operâ nostrâ egemus. Sicut enim hominis pes in alio quidem suis viribus vtitur, in alio verò indiget alienis, & sine adiumento cæterorum membrorum nec sufficere suis viribus potest: ita etiam vita solitaria mihi pati videtur, cùm neque, quod ei inest vtile, esse; neque quod deest, aliquid possit acquiri. Præterhoc autem nec ratio quidem caritatis vnumquemq; permittit, quod suum est, quærere, dicente Apostolo: *caritas non quærit, quæ sua sunt.* Deinde sed nec culpas quidem suas vnusquisque ac vitia dignoscit; cum, qui arguat, nemo sit: & facile huiusmodi homini accidere potest illud, quod scriptum est: *Væ soli, quia si ceciderit, nemo est alius, qui erigat eum.* Sed & mandata à pluribus quidem facilius adimplentur: ab vno verò, dum vnum videtur impleri, aliud impeditur. Vt putà quomodo solus quis visitabit infirmũ, aut quomodo suscipiet peregrinum? Si verò omnes corpus sumus Christi, singuli autem alterutrum membra per consonantiam, velut in vnius corporis compagem in Spiritu sancto aptari & coniungi debemus ad inuicem. Quod si vnusquisque nostrum solitariam eligat vitam scilicet non ab aliquâ causâ, vel ratione, quæ Deo sit placita, vel quod ad communem cæterorum pertineat dispensationem; sed propriæ voluntati & passioni satisfaciens: quomodo possumus disciſſi & diuisi adimplere, & integram adsignare membrorum ad se inuicem consonantiam? Iste enim talis neque cum gaudentibus gaudet, neque cum flentibus flet: quoniam quidem separatus ac diuisus à cæteris neque cognoscere quidem necessitates poterit proximorum. Tum deinde nec sufficere potest vnus ad suscipienda omnia dona Spiritus sancti: quia secundùm vniuscuiusque mensuram fidei, & donorum spiritalium distributio celebratur: vt id quod per partes vnicuique distributum est, rursum tanquam membra ad ædificationem vnius corporis coëat & conspiret: *Alij enim datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides, alij prophetia, alij gratia sanitatum*, &c. Quæ singula vtique non tam pro se vnusquisque, quàm pro aliis suscipit ab Spiritu sancto. Et ideo necesse est vniuscuiusque gratiam, quam susceperit à Spiritu Dei, in commune prodesse.

1. Cor. 13.

Eccl. 4.

1. Cor. 12.

Accidit ergo, vt is qui remotus viuit, & ſeparatus vnâ quam cumque ſuſcipiet gratiam, & hanc ipſam inutilem faciat, dum nihil per eam operatur; ſed effodit eam in ſemetipſo: quod cuius, & quanti ſit periculi, noſtis omnes, qui legitis Euangelium. Si autem cæteris communicat gratiam, & eâ ipsâ perfruitur propriè, quam ipſe ſuſcepit, & multiplicatur in eo, dum communicatur & cæteris: & ipſe nihilominus perfruitur gratiâ reliquorum. Habet autem & alia quàm plurima bona communis vita iſta Sanctorum, quæ non eſt nunc poſſibile omnia dinumerare. Interim, vt diximus, ad conſeruanda ſancti Spiritus dona commodior eſt multò, quàm ſi degamus in ſolitudine. Sed aduerſus inſidias inimici, quæ extrinſecus inferuntur, multò cautior eſt & vtilior ſocietas plurimorum; vt facilius ſuſcitetur è ſomno, ſi quis forte obdormierit ſomnum illorum, qui ducit ad mortem. Sed & delinquenti delictum ſuum facilius apparebit; cùm à pluribus vel arguitur, vel notatur, ſecundùm quod & Apoſtolus ait:

2. Cor. 2. *Sufficit ei, qui & eiuſmodi eſt, obiurgatio hæc, quæ fit à pluribus.*

Sed in oratione non paruum emolumentum à pluribus naſcitur cum conſenſu & vnitate orantibus: vt ex multorum perſonis per gratiam, quæ in nobis eſt, Deo gratiæ referantur. Sed & interdum periculo proxima eſt vita ſolitaria. Primò quidem illi periculo ſubiacet, quod certè grauiſſimũ eſt, in quo ipſe ſibi placet, & neminẽ habens, qui poſſit opus ipſius probare, videbitur ſibi ad ſummam perfectionem veniſſe. Tũ deinde ſine vllo exercitio degẽs, neq; quid ſibi vitij abundet, neque quid virtutis deſit, agnoſcit. Neque diſcretionẽ habere poterit in operum qualitate, pro eo quod operandi materia omnis excluſa ſit. In quo enim humilitatem ſuam probabit, neminem habens, cui ſe humilẽ debeat exhibere? Ad patientiam verò quomodo ſeipſum exercebit, nullum habens, qui videatur eius voluntatibus obuiare? Si quis autem dicat ſufficere ſibi ſcripturæ doctrinã & Apoſtolica præcepta ad emendationem morum vitámque formandam: ſimile mihi aliquid videtur iis, qui ſemper fabrile artificium diſcunt, numquam tamen fabri faciunt opus: vel his, qui inſtructorum artem ſemper docentur, nunquam tamen ædificandæ domus operam dabunt. Ecce enim & Dominus non exiſtimauit ſuffi-

Digitized by Google

cere sibi solam verbi doctrinam, sed & opere ipso voluit nobis tradere humilitatis exempla, cum præcinctus linteo lauit pedes discipulorum suorum. Tu ergo cuius pedes lauabis? quem curabis officiis? cuius inferior aut vltimus eris, cum solus viuas? Sed & illud quod dicitur bonum & iucundum habitare fratres in vnum: quod vnguento pontificali de capite in barbam descendenti Spiritus sanctus comparauit, quomodo in solitariâ habitatione complebitur? Studium namque est quoddam & Apostolica præcepta ad emendationem morum vitamque formandam, in quo per virtutis exercitium proficitur, in quo meditatio diuinorum mandatorum effulget amplius & clarescit. Hæc communis inter se vnanimorum fratrum habitatio habet in se illam similitudinem & exemplum, quod in actibus Apostolorum refert de Sanctis Scriptura diuina dicens: *Quia omnes credentes erant in vnum, & habebant omnia communia.* *Psal. 132.* *Act. 2.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVIA OSTENDIT.] Hæc habentur apud S. Basilium interrog. 7. Regularum fusius disputatarum & apud Rufinum interpretem cap. 4. cuius interpretatione vtitur auctor noster in hoc libro. Hoc autem S. Basilij caput profertur, quia S. P. B. Cœnobitarum genus fortissimum appellat. Passim autem quædam lineæ hîc & in Rufino edito desiderantur, quæ habentur in textu Græco.

INVICEM.] In Rufino edito: additur, *homines.*

HOMINIS PES.] τὸ *Hominis*, non reperitur apud Rufinum, nec in textu Græco.

NEC SVFFICERE SVIS IVRIBVS POTEST.] In textu Græco additur: εἰς διαμονὴν, id est, ad diuturnum tempus, quod, quemadmodum hîc, sic apud Rufinum desideratur.

SED ET INTERDVM PERICVLO PROXIMA EST, &c.] Quæ hîc dicuntur de vitæ solitariæ professoribus tantum de his, qui illotis, vt aiunt, manibus & in nullâ cœnobij palæstrâ antea exercitati ad hanc vitam accedunt, intelligenda sunt.

VIDEBITVR SIBI AD SVMMAM PERFECTIONEM VENISSE.] Quod vnicum est vlterioris progressus in virtute impedimentum. Quòd præclarè notat Seneca lib. de tranquillitate animi. *Puto multos potuisse ad sapientiam peruenire, nisi putassent se peruenisse, nisi*

quadam in se dissimulassent, quadam apertis oculis transiliissent. Non est enim quod nos magis alienâ iudices adulatione perire, quàm nostrâ.

Dicta sancti Hieronymi. §. 4.

MONACHVS viuat in monasterio sub vnius disciplinâ Patris, consortióque multorum: vt ab alio discat humilitatem, ab alio patientiam, vnus eum silentium, alter doceat mansuetudinem. Non faciat, quod vult; comedat, quod iubetur; habeat, quantum acceperit; operis sui pensum persoluat; subiiciatur, cui non vult; lassus ad stratum veniat, ambulansque dormitet; nec demum expleto somno, surgere compellatur; passus iniuriam taceat; Præpositum monasterij timeat, vt dominum, diligat vt parentem; credat sibi hoc esse salutare, quicquid ille præceperit; nec de maioris sententia iudicet, cuius officij est obedire, *Deut. 27* & implere, quæ iussa sunt, dicente Moyse: *Audi Israël, & tace.* Quidam profitentur se renuntiare seculum vestimentis & vocis professione; qui nihil de pristinâ conuersatione mutantes res familiares magis augent, quàm minuant. Eadem ministeria seruorum, idem apparatus conuiuij, & inter turbas & examina ministrorum nomina sibi vindicant solitarij. Plerique monachi artibus & negotiationibus pristinis carere non possunt. Plerique non victum & vestitum, quod Apostolus præcipit; sed maiora, quam seculi homines, emolumenta sectantes sub religionis titulo exercent iniusta commercia, & plenis sacculis moriuntur diuites, qui quasi pauperes vixerant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONACHVS.] Hæc sumpta sunt ex epistolâ ad Rusticum de formâ viuendi. Citantur ab auctore nostro in vitæ cœnobiticæ commendationem, & ob pseudomonachos, de quibus agit. S. P. B.

AB VNO DISCAT HVMILITATEM.] De hac re infrà.

Digitized by Google

ARTIBVS ET NEGOTIATIONIBVS PRISTINIS.] Monachis, qui omnes suas cogitationes & studia ad Deum conuertere debent, turpe est rursus negotiorum secularium mæandris intricari. Quod docet S. Dionysius Areopagita Eccl. Hier. cap. 6. cùm ait multa, quæ sæcularibus permittuntur, monachis prohiberi, quæ sunt, vt explicat Georgius Pachymeres in paraphrasi, γάμους, καὶ στρατείας καὶ ἐμπορίας ὁμιλεῖν, καὶ ἐπιθυμίας, ἃ οἷς ὁ λαϊκὸς ἀ καταιτεῖται). i. nuptiæ, in bello & negotiatione versari, & aliis rebus, ob quas laicus non condemnatur. Quod sanè prohibuit Concil. Chalcedonense can. 4.

Ex Regula S. Fructuosi Episcopi. Cap. I. §. 5.

SOLENT enim nonnulli ob metum gehennæ in suis sibi domibus monasteria componere, & cum vxoribus, filiis, & seruis atque vicinis cum sacramenti conditione in vnum se copulare, & in suis sibi, vt diximus, villis ex nomine Martyrum Ecclesias consecrare, & eas falso nomine monasteria nuncupare. Nos tamen hæc non dicimus monasteria; sed animarum perditionem, & Ecclesiæ subuersionem. Inde surrexit hæresis & schisma, & grandis per monasteria controuersia: & inde dicta hæresis, eò quòd vnusquisque, suo quod placuerit arbitrio, eligat; & quod elegerit, sanctum sibi hoc putet. Hos tales vbi repereritis, non monachos, sed hypocritas, & hæreticos esse credatis. Et hoc optamus, & hoc omnino sanctitatem vestram quæsumus cum talibus nullam conuersationem iubemus habeatis: neque imitemini eos. Et quia suo arbitrio viuunt, nulli seniorum volunt esse subiecti. Et nihil de propriâ substantiâ pauperibus erogant, sed adhuc aliena, quasi pauperes, rapere festinant: vt cum vxoribus & filiis plus, quàm in sæculo erant, lucra conquirant. Et hæc faciendo de perditione animarum non curant: vt non animarum, sed corporum plusquam sæculares homines emolumenta habeant, & pro suis pignoribus more luporum doleant, & de die in diem non retrò acta peccata plangant; sed cum scandalis semper studio rapacitatis anhelant, & non de pœnâ futurâ cogitant; sed vnde vxo-

res & filios pascant, acrius anxiantur. Et cum ipsis vicinis, cum quibus prius se iuramentis ligauerant, pro hoc tepefacti cum grandi iurgio & discrimine se ab inuicem separant: & res suas, quas ante per charitatem expendendas communiter miscuerant, non iam simpliciter; sed cum exprobratione vnus alteri raptat. Quod si alicui ex illis imbecillitas apparuerit, propinquos, quos in seculo reliquerunt, cum gladiis & fustibus & minis adiutores adducunt. Et qualiter hæc disrumpant, in primâ dudum conuersatione excogitant. Et vulgares, & ignari cùm sint, talem Abbatem sibi præesse desiderant, vt vbi se voluerint conuertere, quasi cum benedictione suas voluntates faciant; & quicquid eis placuerit dicere, dicant. Et alios more instigationis diiudicant, & seruos Christi dente canino dilaniant. Et hoc agunt, vt semper cum secularibus, & huius mundi principibus cõmune consortium habeant, & amatores mundi cum mundo diligant, qualiter immundi cum mundo pereant. Tali [se] sæpè exemplo taliter alios viuere inuitant. De talibus Dominus in Euangelio ait: *Cauete à falsis fratribus, qui veniunt ad vos in vestibus ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos: quia non potest arbor mala fructus bonos facere.* In fructu operationem dixit, in foliis verbum. Et vt eos in opere cognoscatis, verba illorum pensare potestis: quia cupiditatis face succensi non possunt Christi pauperibus adæquari. Christi verò pauperes hanc habent consuetudinem: nihil in hoc mundo cupiunt habere, vt possint Deum & proximum perfectè diligere. Et qualiter supra dictos lupos possint euadere per Dominum cognouerunt dicentem: *Ecce mitto vos sicut oues in medio luporum, non portetis sacculum, neque peram.* Proinde Christi seruus, qui cupit verus esse discipulus, nudam crucem ascendat nudus: vt mortuus sit sæculo, Christo viuat crucifixo. Et postquam deposuerit corporis sarcinam, & hostem viderit trucidatum, tunc se putet deuicisse mundum, & cum sanctis Martyribus æquiparasse triumphum:

Matt. 7.

Mat. 10

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SOLENT ENIM.] Hæc non extant in R. MS. ſancti Fructuoſi Bracarenſis Epiſcopi MS. cod. Craſſenſis; Sed ſunt alterius Fructuoſi, non Epiſcopi, ſed Abbatis. Huiuſmodi autem vitæ monaſticæ cauponatores haud diſſimiles ſunt iis de quibus agit Synodus Conſtantinopolitana prima & ſecunda. Qui ſuis poſſeſſionibus monaſterij nomen imponebant, ſe eas Deo conſecrare profitentes, ſacratarum rerum dominium vſurpabant, eáſque pro libidine tractabant, tandémque vendebant. Quam rei monaſticæ cauponationem in poſterum fieri prohibet dicta Synodus.

PLVS, QVAM IN SÆCVLO ERANT.] Lege, *plus, quam cum in ſeculo erant.* Ita in cod. Vindocinenſi.

VVLGARES.] Gloſſæ veteres. *Vulgaris*, κοινὸς; λεώδης, χυδαῖος. i. communis, plebeius, gregarius.

QVASI CVM BENEDICTIONE.] Quia olim monachi nihil ſine Abbatis benedictione agebant, de quâ re infra.

SERVOS DEI DENTE CANINO.] Fructuoſus Abbas cap. 2. *Cum Epiſcopis ſæcularibus & principibus terræ vel populorum communem regulam ſeruant, & Antichriſti diſcipuli contra Eccleſiam latrant.*

TALI SE SÆPE.] τὸ, *ſe*, redundat.

NVDAM CRVCEM, &c.] D. Hieronymus Epiſt. ad Paulinum: *& nudam crucem, nudus ſequens expeditior & leuior ſcandis ſcalam Iacob.*

Dicta S. Iſidori de generibus Monachorum.

§. 6.

VNDE autem ad monachos ſtudium defert paupertatis, vel quis huius conuerſationis extiterit auctor, cuius iſti habitum imitantur; Quantùm enim, inquam, adtinet ad auctoritatem veterum, huius propoſiti principes Helias, & diſcipulus eius Heliſæus fuerunt, ſiue filij Prophetarum, qui habitabant in ſolitudine, vrbibúſque relictis faciebant ſibi caſulas prope fluenta Iordanis. Huius etiam propoſiti in Euangelio Baptiſta

Ioannes auctor extitit, qui eremi solitudinem incoluit locustâ & agresti melle nutritus. Iam deinde progrediens conuersationis huius nobilissimus princeps Paulus, inde Antonius, Hilarion, Macarius, cæterique Patres, quorum exemplis per vniuersum mundum adoleuit sancta institutio monachorum. Sex autem sunt genera monachorum, tria optima & præcipua, reliqua verò deterrima, atque omnimodis notanda. Primus est Cœnobitarum. i. in commune viuen-
Act. 4. tium ad instar Sanctorum illorum, qui temporibus Apostolorum in Hierosolymis vendita ac distributa omnia sua dabant indigentibus, qui habitabant in sanctâ communione vitæ non dicentes aliquid proprium: sed erant illis omnia communia, & anima & cor vnum. Horum institutione monasteria sumpserunt principium. Secundum genus est Eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes deserta loca & vastas solitudines sequi atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Heliæ, & Ioannis Baptistæ, qui eremi secessus penetrarunt. Hi quippe incredibili conuersationis desiderio mundo contempto solâ solitudine delectantur, herbis tantùm arescentibus, aut pane solo vel aquâ contenti, quod his per certa interualla temporum defertur. Sicque secretissimi penitus ab omni hominum cõspectu remoti diuino tantùm colloquio perfruuntur; cui puris mentibus inhæserunt, & propter cuius amorem non solùm mundum, sed etiam hominum consortia reliquerunt. Tertium genus est Anachoretarum, qui iam cœnobiali conuersatione perfecti includunt semetipsos in cellulis procul ab hominum conspectu remoti, nulli ad se præbentes ingressum, sed solâ contemplatione Dei viuentes. Quartum genus est, qui sibi Anachoretarum imagine blandiuntur. Ipsi, vt ait Cassianus, in primordij sui feruore quodam breui cœnobij perfectionem videntur expetere: sed continuò tepefacti, dum pristinos mores & vitia resecare contemnunt, nec iugum humilitatis ac patientiæ diutius sustinere contenti sunt; subdique seniorum imperio dedignantes separatas expetunt cellas & solitariè sedere desiderant: vt à nemine lacessiti, mansueti & humiles æstimentur. Quæ institutio, imò tepor eos, quos semel infecerit, ad perfectionem nunquam permittit accedere.

Hoc

Hoc enim modo non solùm non abscindentur, verùm etiam interius conualescunt, dum à nemine prouocati, vt quoddam lethale & intestinum virus, quod quantùm amplius celatum fuerit, tantùm profundius serpens insanabilem morbum generat ægrotanti. Pro reuerentiâ enim cellæ nullus iam vitia solitarij audet arguere, quæ ille ignorari maluit potius, quàm curari. Quintum genus est Circellionum, qui sub habitu monachorum vsquequaque vagantur, venalem circumferentes hypocrisim, circumeuntes prouincias; nusquam missi, nusquam fixi, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alij, quæ non viderunt, confingunt, opiniones suas habentes pro Deo. Alij membra Martyrum (si tamen Martyrum) venditant. Alij fimbrias & phylacteria sua magnificant, gloriam captantes ab hominibus. Alij criniti incedunt, ne vilior habeatur tonsa sanctitas, quàm comata: vt videlicet qui eos viderit, antiquos illos, quos legimus, cogitet Samuelem, Heliam, & cæteros. Alij honores, quos non acceperunt, habere se protestantur. Alij parentes & consanguineos in illâ, regione se audisse, videre, & ad eos pergere mentiuntur. Et omnes petunt, omnes exigunt aut sumptum lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis. Cùm interea vbicumque in factis suis malis ac verbis deprehensi fuerint, vel quomodo innotuerint, sub generali nomine monachorum propositum blasphematur. Sextum genus est monachorum ipsum deterrimum, atque neglectum, quod per Ananiam & Sapphiram in exordio Ecclesiæ pullulauit, & Apostoli Petri seueritate succisum est; quique ab eo quod semetipsos à cœnobiali disciplinâ sequestrant suásque liberi appetunt voluntates Ægyptiorum linguâ Sarabaïtæ, siue Renuitæ nuncupati sunt. Constituunt sibi cellulas eásque falso nomine monasteria nuncupant. Liberíque ab imperio seniorum, arbitrio suo viuunt, certatim in operibus laborantes, non vt indigentibus distribuant, sed vt acquirant pecunias, quas recondant. Et sicut ait de ipsis Hieronymus, quasi ars sit sancta, non vita, quicquid vendiderint, carioris est pretij. Reverâ, vt idem dicit, solent certare ieiuniis, & rem secreti, victoriæ faciunt. Apud hos affectata sunt omnia fluxę manicæ, caligæ follicantes, ve-

Digitized by Google

ſtis groſſior, crebra ſuſpiria, viſitatio Virginum, detractio Clericorum: & quando dies feſtus venerit, ſatiantur ad vomitum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VNDE AVTEM.] Hoc caput habetur apud ſanctum Iſidorum lib. 2. de officiis Eccleſiaſticis cap. 15.

DEFERT.] Apud S. Iſidorum legitur; *defluxerit*: rectè.

IN SANCTA COMMVNIONE VITÆ.] Apud S. Iſidorum: *in ſanctâ communi vitâ.*

QVI EIS PER INTERVALLA, &c.] Eremitis olim victus ſuppeditabatur à cœnobiis, è quibus diſceſſerant. Seuerus Sulpitius dialogo.i. *tranſgreſſis ad eremum Abbatis illius ordinatione panis & quilibet cibus alius adminiſtratur.*

TERTIVM GENVS EST ANACHORETARVM.] Hîc diſtinguit inter Eremitas & Anachoretas. Sed Anachoretæ ſunt in triplici differentia. Primò pro Eremitis ſumuntur, vt videre eſt n Regulâ S. B. capit. 1. Secundò pro his monachis, qui poſt cœnobiticam palæſtram includebantur in cellis: iique duplices. Nam quidam infra ſepta monaſterij in cellis includebantur, vt patet ex Iuſtiniani Nouellâ. 5. *Niſi quidam illorum in contemplatione & perfectione degentes vitam remotam habeant in hoſpitio, quos vocare Anachoretas, id eſt, diſcedentes & Hesychaſtas. i. quieſcentes conſueuerunt*, &c. Vbi hoſpitium ſumitur pro cellâ. Ibi enim agitur de iis, qui in monaſteriis includuntur. Id etiam planum eſt ex can. 41. Sextæ ſynodi, quæ ait eiuſmodi incluſos ἀναχωρητικὴν πολιτείαν διαγεῖν. i. Anachoreticam exercere vitam. Quidam verò extra ſepta monaſterij incluſi erant, de quibus hoc capite agit S. Iſidorus. Tertiò dicuntur Anachoretæ ij, qui ſine tecto per ſolitudinem errantes nullo certo loco conſiſtebant, de quibus Seuerus Sulpitius dialogo primo. *Habitant* (inquit) *illi plerique in eremo ſine vllis tabernaculis, quos anachoretas vocant. Viuunt herbarum radicibus, nullo vnquam certo loco conſiſtunt, ne ab hominibus frequententur.* Id innuit Caſſianus Coll. 18. cap. 6. cum ait: *Ad imitationem quoque Eliæ & Eliæi, atque illorum, de quibus Apoſtolus, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis*, &c.

QVARTVM GENVS, &c.] Hæc ſumuntur ex Caſſiano Coll. 18. cap. 8. cuius etiam verba proferuntur. Agitur de quibuſdam, qui ſibi Anachoretarum nomine blandientes in primordiis conuerſionis tepefacti, nec vltra valentes ferre ſeniorum iugum ſe in cellis includunt, ad id etiam humanæ laudis applauſu compulſi. Quorum ſtultitiæ vt remedium adhibeatur, Concilij Toletani 7. cap. 5. cautum eſt, ne quis prius includatur,

Digitized by Google

quàm multos annos in militiâ cœnobiticâ exercitatus fuerit; adhibito etiam Episcopi & Abbatis cônsensu, vt habetur in Concilio Francofordiensi can. 15. & sextæ synodi can. 41. statuitur, vt, qui huiusmodi vitam appetunt, quadriennio probentur: nempe, vt prius ingrediantur monasterium, & per triennium eiusmodi vitam seclusam exerceant Abbati monasterij subditi; quo euoluto, ab Episcopo interrogentur, qui eorum voluntatem, an firma sit, exploret; quâ perspectâ è cellâ exeant, & anno integro maneant, in monasterio, vt eorum propositum plenius tentetur: quibus ita perfectis, si modò certa sit eorum voluntas, includebantur.

QVINTVM GENVS EST CIRCILLIONVM.] Hæc ferè excerpta sunt ex D. Augustino lib. de opere monachi cap. 28. Quid sint Circilliones, exponunt Glossæ Isidori: *Circilliones falsi Anachoretæ*: Eædem Glossæ: *Circellio Monachus per cellas vagans: Augustinus.* De quibus ipse S. Augustinus in Psalmum. 132. *Quid sibi vult nomen Circellionum? Sed non, inquiunt, vocamur Circelliones. Fortè corrupto sono nominis eos appellamus. Nam circumcelliones dicti sunt, qui circum cellas vagantur.* De quâ voce Papias: *Circumcelliones dicuntur, qui sub habitu monachorum vsquequaque vagantur.* Idem. *Circumcelliones genus monachorum vagantium, dicti, quod circum cellas vagentur.* Sunt & alij Circumcelliones hæretici qui, vt martyres haberentur, seipsos perimebant, atque etiam obuios passim Christianos: de quibus S. Augustinus in Ps. 82. epist. 48. 61. & multis aliis locis: & Philastrius lib. de hæresibus: meminit Collatio tertia Carthaginensis.

ALII MEMBRA MARTYRVM, &c.] execrabilis illa hypocritarum nundinatio; cuius beneficio æruscatores illi multam stipem cogebant. Hanc attribuit Circellionibus S. Augustinus lib. de opere monachi cap. 28. Similem licitationem exercebat falsus quidam Eremita Desiderius nomine, qui Parisiis olim cum cruce sacra loca obambulans in sacculo gestabat radices diuersarum herbarum, dentes talparum, ossa murium, vngues & adipes vrsinos, quibus tanquam sacris reliquiis à plebe occurrente venerationem exhiberi volebat, vt refert S. Gregorius Turonensis lib. 9. hist. Rodulphus Glaber lib. 4. hist. c. 3. narrat de simili temporis sui balatrone circumforaneo qui ossibus mortuorum, quæ è sepulchris eruebat, eis varia Prophetarum, Martyrum & Confessorum nomina imponens superstitiosos homines passim decipiebat, emunctis eorum marsupiis. Hinc nata est quorumdam superstitio, vt falsas reliquias falsósque Sanctos colerent. Qualis fuit olim mulier quædam Carthagine Lucilla nomine, quæ obscuri & nondum vindicati cuiusdam Martyris obsequio ita addicta erat, vt antequam sanctam Eucharistiam sumeret, illius caput veneraretur: Eóque nomine à Cæciliano Archidiacono correpta, ob idque furore incensa à communione Ecclesiæ discessit, suâque auctoritate atque opibus Donatistarum partes multùm adiuuit: vt refert Optatus Mileuitanus lib. 1. contra Parmenianum. Nota est illa historia

S. Martini apud Seuerum Sulpitium in eius vitâ cap. 8. qui latronis cuiusdam aram, qui ab indoctâ & imperitâ multitudine pro Martyre colebatur, summouit. S. Gregorius Papa lib. 3. epist. 30. improbat quosdam Græcos, qui Romæ ossa mortuorum effodientes ea pro reliquiis sanctis in suam patriam asportabant. Fuit etiam olim Romanæ plebeculæ superstitio, vt Dalmaticam, quæ corpus Papæ mortuum, dum efferretur, inuoluebat, scinderet, & partes pro reliquiis seruaret, quod idem Gregorius lib. 4. epist. 44. fieri prohibuit. Guillelmus Neubrigensis lib. 5. hist. cap. 20. & 21. narrat de quodam Guillelmo Lundouiensi, qui à stolidâ plebeculâ Martyr habitus est. Ille enim diuitum nummis inhians seditiosis concionibus multitudinem commouebat, séque pauperum saluatorem nominabat: iamque multa ferramenta ad infringendas locupletum ædes circulator ille parauerat, dum captus de sententiâ regij senatus equis prius distractus de patibulari trabe pendere iussus est. Post cuius mortem quidam sacerdos catenam, quâ trifurcifer ille & sesquilauernio in carcere vinctus fuerat, cuidam ex febre laboranti supposuit, eúmque inde sanatum impudenti mendacio palam diuulgauit. Statim, vt est cœca & præceps vulgi deuotio, patibulum, in quo pependerat impostor ille, à loco reuulsum nocte sublatum est; solúmque ipsum, vbi defixum fuerat, à fatuis vndique concurrentibus, vt reliquias sibi auferrent, abrasum est. Nonnæ quædam Rumesieiensis in Angliâ cœnobij quendam recens defunctum pro Sancto colere cœperant; quod cum resciuisset S. Anselmus Cantuariensis antistes per epistolam eas eiusmodi superstitione prohibuit. Contigit etiam tempore Alexandri tertij, vt quidam vino madidus ac temulentus, cum petulantius baccharetur occisus, pro Martyre coleretur. Olim stultum vulgus quibusdam insomniis & nocturnis visionibus delusum ficta martyrum monumenta venerabatur. Quod prohibitum fuit in Concilio. 5. Chartaginensi can. 5. sic etiam à quibusdam stolidioribus martyribus hæreticis honor exhibitus est. Quod postea vetitum fuit in Concilio Laodiceno can. 34.

Lib. 3. ep. 151.

De Reliq. & Vener. sanct.

VENDITANT.] Vendere reliquias Martyrum prohibetur. c. l. 3. de Sacrosanctis Ecclesiis, &c. *Nemo Martyres distrahat, nemo mercetur.* & cap. *Cum ex eo.* de Reliquiis, & veneratione Sanctorum.

ALII FIMBRIAS.] More Phariscorum & Scribarum. Fimbriæ enim sunt quædam texturæ, quæ assuebantur à Pharisæis & Scribis quatuor angulis amiculi, eo tempore, quo se ab vxoribus abstinebant, ad castimoniæ ostentationem, vt nemo tangeret sanctificatos, vt scribit S. Epiphanius lib. 1. de hæres. tom. 1. cap. 15.

ET PHYLACTERIA.] Phylacteria sunt quędam notę ex purpurâ, quas Scribæ & Pharisæi palliis suis ostentationis causâ apponebant, vt refert S. Epiphanius cap. citato. Vbi, etsi tantùm de scribis loquatur, tamen capite sequenti ait Pharisæos scribarum indumentis vti solitos. Sunt & tabulæ paruæ, seu chartæ, in quibus decalogus scriptus erat, quas Scribæ & Pharisæi memorialis causâ in fronte gestabant. D. Hieronymus in

cap. 23. Matth. *Pictaciola illa decalogi Phylacteria vocabant.* Rabbini טפילין, *Tephilin.* Sunt etiam quædam amuleta seu conseruatoria, quæ magi ad morbos curandos seu auerruncandos, aut ad aliquem casum declinandum mulierculis dabant collo appendenda, aut brachiis alliganda, vt docet S. Epiphanius cap. 15. libri citati. Glossæ veteres: φυλακτήριον, *seruatorium, amolimentum, amuletum, praesia.* Glossæ Isidori, *Phylacteria. Carmina.* i. incantamenta, iuxta illud Virgilij in Pharmaceutriâ:

Carmina vel cœlo possunt deducere lunam.

Dæmonum inuentum in seductionem Ethnicorum. meminit Beda lib. 4. hist. Angl. cap. 27. *Aliqui etiam tempore mortalitatis neglectis fidei Sacramentis, quibus erant imbuti, ad erratica idololatria medicamina concurrebant: quasi missam à Deo conditore plagam per incantationes vel phylacteria vel alia quelibet damoniaca artis arcana cohibere valerent.* Et sexta Synodus can. 41. Hinc capiendus Tertulliamus in Scorpiaco: *Nescio quid magia circumligat.* Varia autem fuere hæc phylacteria, seu ligaturæ, vt nerui, ossa, radices in corio inclusæ, vt notat Tatianus Assyrius oratione contra Gentiles, pag. 172. editionis Parisiensis. Alij vrsos circumducebant per vrbes & oppida, & in eorum capite totóque corpore tincturas appendebant, dabántque passim ex pilis eorum cum tincturis tanquam phylacteria ad morbos & fascinos oculorum amoliendos, vt docet Theodorus Balsamo in canonem citatum sextæ synodi. Additque præfectum quemdam fuisse synodicè condemnatum, quod deprehensus esset habere ἐνδυμα. i. indumentum infantis recens nati à muliere acceptum ad os occludendum iis, qui in eum dicere conarentur. Hoc autem ἐνδυμα, nihil est aliud, quam pellicula quædam capitis instar pileoli, cum quâ quidam nascuntur, quam olim aduocati in sinu gestantes ad eloquentiam conferre credebant. Vt refert Lampridius in Antonino Diadumeno: *solent deinde pueri pileo naturali insigniri, quod obstetrices rapiunt, & aduocatis credulis vendunt, si quidem causidici hoc iuuari dicuntur.* Litteræ solutoriæ sunt etiam phylacteria, quas, qui apud se gerebant, se nullo pacto vinciri posse credebant. Vt videre est apud Bedam lib. 4. hist. Angl. cap. 22. *Quarum celebratione factum est, quod dixi, vt nullus eum possit vincire. Interea Comes, qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset: an verò literas solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet.* Huc etiam spectat effigies Alexandri Magni, quam qui apud se gestabant, vel in annulis, vel in dextrocheriis, & in omni ornamentorum genere, se in omni actu iuuari credebant, vt scribit Trebellius Pollio in Quieto Imperatore. Tandem apud Christianos Phylacteria sunt sacræ reliquiæ, vt sanctæ Crucis, Martyrum, &c. in auro vel argento, seu crystallo, aut quauis alia materiâ celatæ. S. Gregorius Papa lib. 12. epist. 6. *Excellentissimo autem filio nostro Adulouualdo regi transmittere phylacteria curauimus* i. *crucem cum ligno crucis Domini & lectionem Euangelij thecâ persicâ inclusam.* Helgaldus Floriacensis monachus in vitâ Roberti regis. *Vnde nimirum suos à quibus in-*

ramentum recipiebat, volens iustificari quemadmodum seipsum, fecerat vnum phylacterium holocrystallinum in gyro auro puro ornatum absque alicuius Sancti pignorum inclusione, super quod iurabant primates hac piâ fraude nescij. Acta S. Guillelmi Gellonensis: *Miserat illis ab Hierosolymis per Zachariam magni propositi magnique testimonij sacerdotem, perque duos monachos Hierosolymitanos magna religionis, nec parua auctoritatis illud Dominicæ Crucis venerabile cunctis mortalibus phylacterium adorandum gemmarum splendoribus & auro purissimo, quantum potuit ars humana, decentissime ornatum.*

SIVE RENVITÆ.] τὸ, *siue*, sumitur ex positis. Nam τὸ; *Renuita*, Latinum est, non Ægyptiacum. Et ita Latini Sarabaïtarum nomen exposuerunt. Smaragdus in cap. 1. Regulæ S. Benedicti: *Sarabaïta autem interpretantur Renuitæ: eò quod maiorum exempla, vel virtutem sequi renuant.* S. Odo Abbas Cluniacensis Collatione 3. *Nos miseri non sumus monachi, vt falsò nominamur; sed Sarabaïtæ.* i. *Renuitæ, qui iugum regularis disciplinæ renuimus.* Glossæ anonymæ. *Sarabaïta linguâ Ægyptiacâ: in Latinâ dicuntur Renuitæ, qui refutant Abbatem habere.* Vnde Glossæ MSS. in Regulam S. Benedicti, quæ Parisiis tant in Bibliothecâ S. Victoris: *Sarabaïtarum, qui refutant, vel renuunt.*

Dicta S. Valerij de genere Monachorum.

§. 7.

Hinc subsistit septimum genus monachorum nuper adiectum peius prioribus. Dum olim secundum superiorem seriem de primo exordio ædificationis ecclesiæ tantus inardesceret candor desiderij regni cœlorum atque timor domini corda perterreret populorum; vt non solùm per cœnobialium crebras atq; iuges cõgregationes innumerus & infinitus exercitus multiplicaretur monachorum, verùm etiam diuersa heremi deserta copiosius contegerentur perfectorum ergastulis anachoretarum & cum in istâ vltimæ extremitatis occiduæ partis confiniâ rara videlicet & exigua pullularent sacræ religionis crepundia, à paucis electis & perfectis viris in desertis locis rara ope Domini constructa sunt monasteria: ex quibus multas animas redemptor expiatas fece peccaminum susceptit in regna cœlestia. Et quia discedens-

Digitized by Google

te & ad finem extremante mundi tempore refrigeſcit caritas, adcreſcit ſæuiſſima iniquitas, & inexplebilis voráxque exardeſcit mundana cupiditas, atque infeſtior inuidens inualeſcit dæmonum atrocitas, in [quibus] ſacratiſſimis locis pauciſſimi tandem reperiuntur electi viri, qui de toto corde conuertantur ad Dominum. Et ne ipſa monaſteria deſolata deſertáque remaneant, tolluntur ex familiis ſibi pertinentibus ſubulci, de diuerſiſque gregibus dorſeni atque de poſſeſſionibus paruuli qui pro officio ſupplendo inuiti tondentur, & nutriuntur per monaſteria, atque falſo nomine monachi nuncupantur. Qui dum nec pridem foris in actiuâ vitâ mundanis ſtudiis, ſiue ſeruitiis vel operibus excocti eruditique pateſcunt; nec poſteà in monaſteriis citra electionem Domini non vltronee, ſed inuiti ſanctæ religioni ſociati concipiunt in corde timoris Domini compunctionem aut deſideria regni cœleſtis; non obedientiæ humilitate, aut ſinceræ caritatis dilectione fundantur, ſed creſcunt typo ſuperbiæ turgidi, faſtu elationis, inflati cupiditati philargyriæque fomiti inſatiabiliter merſi, voracitati gaſtrimargiæ & temulentiæ inexplebiliter dediti atque atrociſſimæ inuidiæ flammâ ſuccenſi, vt ſi viderint aliquos toto corde conuertentes & Domino fideliter ſeruientes bonaque opera & Deo placita exercentes: cum de ipſis monaſteriis originales ſerui exiſtant iuris ſui ea debita & ſibi pertinentia defendere contendentes, inſurgant ſuperbientes inuidiæ atrá obſcuritate cœcati & aduerſus opus aſſumunt iuſtum ſæuiſſimæ crudelitatis odium, atque diuerſis publicis & clandeſtinis inſidiis impedire nitentes. Conſiderate, obſecro, quantùm hos punitura ſunt mala ſua, quos etiam bona puniunt aliena. Et quis ei poterit ſubuenire, qui ſe ſibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vnde ſibi parabit ſalutem, qui de ſalute bonorum contrahit malè vtendo perniciem? Cùm autem in arcem ſuperbiæ atrociter ſublimantur, interitum primæ perditionis incurrunt. Scriptum eſt enim: *Quoniam quem dirus ſuperbiæ infecerit ſpiritus, ſimilem eum effecit diabolo: & quem ſimilem fecerit vitio, ſimili eum ſine fine cruciandum tradet exitio.* Inſuper hypocriſi falſæ religionis ita captantur, vt in conſpectantium obtutibus ſecularium protendant falſum

sacræ religionis habitum: vt etiam ac si desperantes de bono merito vel vacuum adipiscantur sanctitatis vocabulum. Atque in suprà dictorum auditum multiplicant diuersas crebráque series officiorum, & in sublimi arte attollunt canentes melodia vocum, atque crebris genuflexionibus protrahentes copiam orationum, & cotidianis diurni atque nocturnis temporibus torporem desidiosum, otiumque implicant somnolentum, vt scribitur, *Habentes religionis signum, non religionis meritum*: Hippocentauro similes, nec equi, nec hominis facta discretio, vti superius dictum est, aduersus fidelissimos Dei seruos dolosa & iniqua machinantur odia, atque impiissimæ atrocitatis persecutionem incutiunt: & quos nouerint esse latrones homicidas, maleficos, adulteros, atque cætera diabolicæ infanda crudelitatis opera exercentes, eos summi amoris affectione, ex totoque corde caritatis connexione amplectuntur. Hinc proculdubiò aperta ratio manifestat, quia, despecto Deo, diabolo obediunt, & serui fideles existunt, cuius satellites amant, amplectuntur & diligunt: & Domino, cuius fidissimos seruos persequuntur, & odiunt, inimici, refugæ, odibiles, & exteri fiunt: qui dixit: *quod feciſtis vni ex his minimis meis, mihi feciſtis.* Iterum scriptum est: *ille Dominum odit & contemnit qui non solùm non timet Deum; sed gratis odit timentes Deum.* Rectores verò eorum, & si se existiment se grauiter ante Deum esse culpabiles, sed quia erga gregem sibi creditum neglegentes, & mala non prohibentes existunt, non solùm propter propria delicta, sed pro subditorum flagitiis dupliciter condemnabuntur. Hinc Dauid, deprecans orat. *Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.* Quicumque ex senioribus causam delinquentis adornat, maiorem ei insolentiæ fomitem generat: itavt coreius magis magisque indurari faciat: & contumaciam delinquentis differendo non discutit, nec humiliari eum sinit, nec dissimulanter quæ permittit de satisfactione & veniâ cogitare, sed idem denuo iterare, quoniam scriptura nempe testatur. *Quod omne peccatũ quod remissus indisciplinatúsque admiserit frater, ad negligentem protinus reuertatur seniorem; & propter se & pro illo duplam redditurus est rationem.* Rectè namque censetur: vt cum quo participat errorem

Mat. 25.

Psa. 18.

errorem, æternam retributionis cum eo sortiatur vltionem, quia.

Ipse iubere nefas, ipse perhibetur amare,
Qui prohibere valet, nec prohibere volet.

Horum & similium præuaricatricem clandestinæ simulationis pernitiem simul cum publicâ mundanę delinquentiæ facinorum contagione debet fideliter iuxta sibi creditum supernæ veritatis diuini imperij vicem & glorioſum terrenæ potestatis principium seueritas iustissimæ censuræ & zizaniorum ac tribulorum de agro cordium delinquentium pessimam suffocationem falciferâ emendationis succisione radicitus extirpare, atque vomere iustitiæ & rastro veritatis excolere: vt noualem fructum fidei & sanctitatis Creatori suo valeat procreare. Hæc exigua verba de execrandâ hypocrisis nequitiâ dixisse sufficiat. Nam de grauioribus flagitiis delictorum differere non est meum. Illius semper sententiæ recordabor: *Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator aduersum me.* Ps 38. *Vt non loquatur os meum opera hominum.* Ps. 16. Ille iustus iudex, qui est mentium testis & occultorum cognitor, ipse est, & erit bonis bonorum in sempiternâ gloriâ retributor, & malorum secundùm merita singulorum veracissimus vltor.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HINC SVBSISTIT.] Non hîc citatur integrum caput S. Valerij, sed vltima pars cuiusdam capitis de genere monachorum, in qua septimum genus addit, eorum, qui ex famulitio & seruitio Monasterij, inuiti tondebantur ab Abbatibus, paucis tunc ad conuersionem accedentibus; eorúmque mores pessimos describit, inuehitúrque in eorum præpositos:

CANDOR DESIDERII.] Id est ardor desiderij.

ERGASTVLIS.] Metaphoricè vocat cellas Anachoretarum ergastula, vbi illi laboriosam vitam agunt, quemadmodum fossores in ergastulis.

VLTIMÆ EXTREMITATIS OCCIDVÆ PARTIS.] Id est, Hispaniæ; ex quâ oriundus est hic S. Valerius, vt suprà dictum est.

SVBVLCI.] Glossæ veteres: *Subulcus συοβοσκὸς, χοιροβοσκὸς*, i. qui

porcos pascit.

DORSENI.] Glossæ Isidori: *Dorsennus persona parasitorum.* Et sanè Dorsennus quidam parasitus introducitur apud Plautum. Hoc tamen loco Dorseni videntur esse pueri opiliones, seu pastores.

PHILARGYRIÆ.] Philargyria, inquit Cassianus lib. 8. cap. 1. est pecuniarum amor: de quâ toto illo capite sapienter disputat. Dicitur & φιλοχρηματία, quod idem sonat. Appellatur à S. Antiocho homil. 8. νόσημα δεινὸν καὶ ὀλέθριον. i. morbus grauis & lethalis.

INSATIABILITER MERSI.] Auaritia insatiabilis est. S. Isidorus Peluſiota lib. 5. ep. 55. ἡ τὸ προσιθέμενον ὕλην καὶ ὑπόκαυμα τῆς τῶ πλείονος ὀρέξεως γίνεται. πάντοτε γὰρ δίψωσα ἐξέπωτε πληροῦται. οἷον δέ τις πολυκέφαλος ὕδρα μυρίοις στόμασι τὴν τροφὴν γαστρὶ τῇ ἀορίστῳ παραπέμπουσα, &c. i. cui id, quod adiicitur est materia & fomes cupiditatis multò plura possidendi; vndique enim rapiens numquam expletur. Tanquam multorũ capitum hydra, quæ per mille ora cibum in aluum inexplebilem demittens, tantò plus eum appetit, quasi nihil antea acceperit. Et præclarè sanè Antiochus monachus Homil. citatâ ὥσπερ ἡ θάλασσα ὑπ' ἐμπλᾶται δεχομένη πλῆθος ποταμῶν, ὅτως ἐπθυμία φιλαργύρου ὑ πλησθῆ χρημάτων. i. Quemadmodum mare ob multitudinem fluuiorum quos recipit, non impletur, sic auari cupiditas nullis diuitiis satiatur.

GASTRIMARGIÆ.] Gastrimargia iuxta Cassianum lib. 5. cap. 3. est gulæ concupiscentia, & iuxta S. Isidorum Peluſiotam lib. 1. epist. 384. περὶ γαστέρα μανία. i. ventris rabies & insania. Cui suffragatur S. Dorotheus doctrinâ 15. qui deducit, παρὰ τὸ μαργαίνειν, ὅ ὅτι μαίνεσθαι, τὴν γαστέρα. i. ab eo quod venter insaniat. Et γαστρίμαργος apud Suidam ἄπληστος. i. insatiabilis. dicitur etiam ἀδηφαγία, πολυφαγία. i. voracitas, edacitas immoderata apud Athenæum libro 10. & λαιμαργία apud eumdem ibidem, & λαίμαργος, ciborum gurges, seu vorator. Glossæ veteres λαίμαργος, *glutto*, Moschopulus schedâ 3. λαίμαργος πολυφάγος μετὰ σωτόνου ἐπθυμίας. i. multiuorus cum vehementi cupiditate. Distinguit tamen S. Dorotheus doctrinâ citatâ inter læmargiam & gastrimargiam. Nam læmargia est insana gutturis voluptas, παρὰ τὸ μαργαίνειν τὸν λαιμὸν. i. ab eo quod guttur insaniat; estque immoderatus saporis affectus; cum quis opiparas epulas, & cupedias immoderatè appetit: quales fuerunt Philoxenus Leucadius Euryxidis filius & Melanthius decoctores, qui vt diutius cibos saperent, hic auis oblongi colli, ille gruis collum optauit, atque alter Philoxenus Dithyramborum poëta Cytherius, qui ob eamdem causam collum tricubitale appetiit; vt docet Athenæus lib. 1. Gastrimargia verò non tam ciborum saporem, & lautitias, quàm abundantiam & ingluuiem exquirit. Læmargia igitur plus saporis delectatione, quàm eduliorum ingurgitatione trahitur: licet tandem gustus titillatione victa, vt vsu venire solet, in gastrimargiam degeneret, quemadmodum docet S. Dorotheus doctr. citatâ. exempla gastrimargiæ vide apud Athenæum lib. 9. & Ælianum lib. 1. de variâ hist. cap. 26. & seq.

Digitized by Google

ET ADVERSVS OPVS ASSVMANT IVSTVM.] Hæc sunt transposita & ita legenda : *Et aduersus opus iustum assumant sæuissima crudelitatis odium.*

QVOS ETIAM BONA PVNIVNT ALIENA.] Nam ex alieno bono contabescit inuidus. S. Gregorius lib. 5 Moral. cap. 34. *Liuor alieni boni suum punit auctorem: nam vnde bonus proficit, inde inuidus contabescit.* Ouidius 2. Metam. in descriptione inuidiæ.

Sed videt ingratos intabescitque videndo
Successus hominum, carpitque & carpitur vnà.

S. Cyprianus tractatu de zelo & liuore : *qualis verò est anima tinea,* &c. *illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam* S. Prosper lib. 3. de vitâ contemplatiua cap. 5. *Inuidus alienum bonum suum facit inuidendo supplicium.* Vnde Apollinaris lib. 1. epist. 4. *de cuius culmine datur amicis lætitia, liuidis pœna.*

QVÆ SIBI EXHIBET INVIDENDO CARNIFICEM.] S. Gregorius supra : *liuor alieni boni suum punit auctorem.* Præclarè admodum quidam Poëta apud S. Isidorum in fine libri de differentiis :

Iustius inuidiâ nihil est, qua protinus ipsum
Auctorem rodit, excruciatque animum.

Ouidius libro citato.

---- *carpitque & carpitur vnà,*
Suppliciúmque suum est ----

Et S. Cyprianus tractatu citato ait inuidos pectori admouere carnifices.

ATQVE CREBRIS GENVFLEXIONIBVS.] De genuflexionibus monachorum infra dicetur.

REFVGÆ.] Refuga substantiuum hoc loco est desertor, apostata. Glossæ veteres ἀποστατα, ἀπεστατης, *refuga.* Tertullianus de habitu muliebri cap. 5. *De ignominiis in honores metalli refuga mutatur.* Poëmate. i. contra Marcionem.

Terribilis refuga attribuit fera munera mortis.

Et secundo :

Postquam fracta fides refugis spirantibus hostis, &c.

Et infra :

Affixit ligno refugarum immane tropæum.

Refuga, qui aliquid refugit. Flodoardus lib. 1. hist. cap. 24. *Humanæ laudis & mundanæ retributionis refuga.* Aliàs adiectiuum est, vt, *refuga cæsaries,* apud Sidonium lib 1. epist. 2. i. in occipitium reflexa.

CAVSAM DELINQVENTIS ADORNAT.] Causa hoc loco est defensio, excusatio. Terentius in Hecyrâ act. 4. sc. 4. *Etsi tibi causa est de hac re.* Vbi Donatus : *Causam more suo pro defensione posuit.* Et in Phormione.

Digitized by Google

Iuſtam illam cauſam, facilem, conciliabilem, optimam.

Donatus: *cauſam pro defenſione poſuit.* Cauſam ergo adornare eſt defenſionem parare, inſtruere, quaſdam rationes ad delictum excuſandum vel extenuandum proferre.

NEC DISSIMVLANTER QVÆ PERMITTIT.] Lege, *nec diſſimulando*, & τὸ, *quæ*, expunge, quia redundat. Vt hæc ita connectantur: *Nec humiliari eum ſinit: nec diſſimulando, permittit de ſatisfactione & veniâ* (ſup. eum) *cogitare.*

Digitized by Google

DE ORDINANDO ABBATE.

CAP. IV. §. I.

N Abbatis ordinatione illa semper consideretur ratio, vt hic constituatur, quem sibi omnis concors congregatio secundùm timorem Dei, siue etiam pars, quamuis parua, congregationis saniore consilio elegerit. Vitæ autem merito & sapientiæ doctrinâ eligatur, qui ordinandus est, etiámsi vltimus fuerit in ordine congregationis. Quod si etiam omnis congregatio vitiis suis (quod quidem absit) consentientem personam pari consilio elegerit; & vitia ipsa in notitiâ Episcopi, ad cuius diœcesim pertinet locus ipse, vel ad Abbates aut Christianos vicinos claruerint, prohibeant prauorũ præualere consensum, sed domui Dei dignum cõstituant dispensatorẽ: scientes pro hoc se recepturos mercedem bonam, si illud castè & zelo Dei faciant: sicutè diuerso peccatum, si negligant. Ordinatus autem Abbas cogitet semper, qualè onus susceperit, & cui redditurus est rationem villicationis suæ: sciátque sibi oportere prodesse magis; quàm præesse. Oportet ergo eum esse doctum lege diuinâ, vt sciat, & sit, vnde proferat noua & vetera: castum, sobrium misericordem: & semper superexaltet misericordia iudicio; vt idem ipse cõsequatur. Oderit vitia, diligat fratres. In ipsâ autẽ correptione prudenter agat, & ne quid nimis: ne, dum nimis eradere cupit æruginem, frangatur vas. Suámque fragilitatem semper suspectus sit: meminerítque calamum quassatum non esse conterendum. In quibus non dicimus, vt permittat nutriri vitia; sed pru-

denter & cum caritate ea amputet, vt viderit cuique expedire, vt diximus. Et ſtudeat plus amari, quàm timeri. Non ſit turbulentus, & anxius: non ſit nimius, & obſtinatus: non ſit Zelotypus, & nimis ſuſpicioſus: quia nunquam requieſcit. In ipſis imperiis ſuis prouidus, & conſideratus: & ſiue ſecundùm Deum, ſiue ſecundum ſeculum ſit opera, quam iniungit, diſcernat & temperet: conſiderans diſcretionem ſancti Iacob dicentis: *Si greges meos plus in ambulando fecero*
Gen 33. *laborare, morientur cuncti vnâ die.* Hæc ergo & alia teſtimonia diſcretionis matris virtutum ſumens ſic temperet omnia: vt ſit & fortes quod cupiant, & infirmi non refugiant: & præcipue, vt præſentem regulam in omnibus conſeruet. Et dum bene miniſtrauerit, audiat à Domino, quod ſeruus bonus, qui erogauit triticum conſeruis ſuis in tempore ſuo.
Iat. 24 *Amen dico vobis* (ait) *super omnia bona ſua conſtituet eum.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DE ORDINANDO ABBATE.] In omnibus regulis ſiue editis, ſiue MSS. quas viderim, hoc caput eſt ſexageſimum quartum ordine.

QVAM SIBI OMNIS CONCORS ELEGERIT.] Fuit antiqua Eccleſiæ conſuetudo, vt monachi ſibi ſuum Abbatem eligant. Id præſcribunt antiquorum Patrum regulæ, & Eccleſiaſticæ ciuileſque ſanctiones. Vide titulum ſextum de electione & electi poteſtate, Concilium Lateranenſe ſub Gregorio magno; vbi etiam præcipitur, vt abbas de ipſa congregatione eligatur, ſi in ea idoneus quiſpiam repertus fuerit. Cod. l. 46. *De ſacroſanctis eccleſiis.* Iuſtiniani Nouellam. 5. cap. 10. lib. 1. Capitularis Caroli & Lùdouici Imperatorum titulo 8. Et praxis videtur in epiſtolâ monachorum Laubienſium ad Rothardum Cameracenſem & Notkerum Leodienſem Epiſcopos apud Baldricum lib. 1. Chron. Cameracenſis cap. 105 *In cuius electione noueritis non deeſſe noſtram vnanimitatem ſecundùm noſtræ Regulæ inſtitutionem: quæ præcipit, vel omnino concordem in hoc fieri congregationem, vel ſaniori conſilio etiam, quamuis minimam partem.*

SIVE ETIAM PARS, QVAMVIS PARVA, CONGREGATIONIS, &c.] Parua 1. minor, helleniſmus, poſitiuus pro comparatiuo. Et ſane in Epiſtolâ Hincmari ad Rotrudem electam monaſterij S. Crucis, ſeu S. Radegundis Pictauiis apud Flodoardum lib. 3. hiſt.

Digitized by Google

Eccl. Rem. cap. 27. legitur, *Minor. Pro quâ rex præceperat Frotario Archiepiſcopo, & Erardo atque Angenoldo ad prefatum monaſterium pergere, & electionem regularem ibi facere, & ſi cuncta concors congregatio, vel pars, quamuis minor, tamen melior Rotrudem elegerit, conſtitueretur in ordine Abbatiſſæ.* Idem autem Hincmarus in epiſt. ad Richildem Reginam apud Flodoardum eodem capite mentionem facit huius capitis de ordinando Abbate: *Monens vt legat capitula regulæ Beati Benedicti de ordinatione Abbatis vel Abbatiſſæ, & inueniet quàm grauiter pro hac ordinatione in Spiritum Sanctum, quo ipſa regula eſt promulgata, peccauerit.* Monachi Laubienſes in epiſtolâ citatâ dixerunt, *Minima; vel ſaniori conſilio: etiam quamuis minimam partẽ.* Sed non citauerunt ex codice. Hunc S. Benedicti locum reſpicit illud de electione ca. Eccleſia. *Vt is collatione adhibitâ eligatur, in quem omnes, vel maior vel ſanior pars conſentit,* ſubaudi, *quamuis parua.* Hoc ſtatuit S. P. B. vt prauorum factionibus feneſtram ad licentiam præcludat.

VEL AD ABBATES.] Ita apud Smaragdum. In cod. MSS. Ebrul. & Vict. p. deeſt præpoſitio, *Ad.* In MS. Vict. ma. *Vel abbatibus aut Chriſtianis vicinis.*

CASTE.] .i. ſine corruptelâ & muneris palpatione. Cicero Orat. pro lege Manilia: *Et meus labor in priuatorum periculis caſtè integréque verſatus.* Nonius Marcellus cap. 4. *Caſtum à furtis & rapinis abſtinens. Varro Andabatis. Nec manus viſco tenaci tinxerat viri caſta.*

AVT CHRISTIANOS VICINOS.] Non tanquam ius habentes in monachos: ſed qui ſint Epiſcopis & Abbatibus aut ſuaſores, aut adiutores, vt noua electio rata habeatur. Quamuis enim hæc omnia ſub eodem verbo dicantur, ſunt tamen ſecundùm perſonarum qualitatem intelligenda.

ET CVI REDDITVRVS EST RATIONEM VILLICATIONIS SVÆ.] In canone Theodori Archiepiſcopi Cantuarienſis ad hunc locum fit alluſio: *Fac eam ſemper agnoſcere, quia tibi redditura eſt rationem villicationis ſuæ.* *Antiquus ordo Romanus in conſecr. Abbatiſſæ.*

LEGE DIVINA.] i. ſacrâ ſcripturâ & rerum diuinarum ſcientiâ, vt infrà fuſius.

VT SCIAT ET SITVNDE.] Ita in vtroque cod. MS. S. Germ. & apud Ruthardum MS. rectè, nam phraſis: *ſit vnde*, eſt familiaris S. Benedict. Vulgò, *Vt ſciat & ſic vnde*, &c.

SVPEREXALTET MISERICORDIA IVDICIO.] Ita Smaragdus. At S. Dunſtanus, editio Colonienſis, vetus Pariſienſis cum vulgatis: *Superexaltantem miſericordiam iudicio.* In Canone Theodori Anglorum Epiſcopi, in antiquo ordine Romano: *Superexaltet miſericordiam iudicio.* Sed lege cum Turrecremata: *Superexaltet miſericordia iudicium.* Nam S. Iacobus cap. 2. Vnde hæc verba ſumuntur, ſcribit: *Superexaltat autem miſericordia iudicium.* i. vt in textu Græco ha-

Digitized by Google

betur; κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως. hoc est, gloriatur misericordia aduersus iudicium: Vnde, *Superexaltet misericordia iudicium*, est, se exaltet misericordia super iudicium. Iudicium hoc loco pro iustitiâ ponitur, & sæpè in sacrâ Scripturâ. Hæc virtus digna rectore monasterij, quia digna Deo, cuius *miserationes super omnia opera eius.* Digna principe, vt bene monet Cassiodorus lib 2. Variarum epist. 9. *Benigni principis est ad clementia commodum transire terminos aequitatis: quando sola est misericordia, cui omnes virtutes honorabiliter cedere non recusant.* Hanc maximè sectatus est S. Odilo Abbas Cluniacensis, qui etiam se eo nomine arguentibus respondebat, quod si damnandus foret, se malle ob clementiam, quàm ob seueritatem damnari, vt refert B. Petrus Damiani in eius vita. Quinimò non descendit in Tartarum misericordia, cui Christus misericordiam pollicitus est. Quod innuit S. Ambrosius in obitu Theodosij: *Bonum est misericors homo, qui dum aliis subuenit, sibi consulit, & in alieno remedio vulnera sua curat.*

ODERIT VITIA, DILIGAT FRATRES.] Hæc hominis omni perturbatione vacui virtus & perfectio est. Idem præclarè monet S. Augustinus serm. 137. *Quando autem iudicas, dilige homines, oderis vitium. Noli propter hominem diligere vitium: nec propter vitium odisse hominem. Homo proximus est tuus: vitium inimicum proximo tuo. Tunc amas amicum, si oderis, quod nocet amico.* Prosper Aquitanicus Epigram. 2.

Diuinum in nullo figmentum despiciatur,
Sola malis studiis addita non placeant.

Idem Epigram. 25.

Legem spernentes odit cum legis amator;
Non homines odit, sed reprobat quod agunt.

Et Epigram. 65.

Recta volens animus, sapiens & amator honesti
Quosdam odio dignos iudicat esse suo.
Nec tamen hos toto depellit fœdere, gnarus
Naturam errantem diuidere à vitiis,
Sic generi indulgens proprio, vt peccata recidi
Optet, & vt damnet crimina, non homines.

S. Gregorius Papa lib. 9. Epist. 8. *In quâ videlicet correctione hunc esse ordinem noueris; vt personas diligas, vitia persequaris.* S. Eutropius Valentinus Episcopus in Epist. MS. de districtione monachorum: *Sed Dominus in Euangelio sic dicit omnis qui iratscitur fratri suo, reus erit iudicio. Et hoc qualiter intelligatur, aduerte. Ille in hoc dicto tenetur obnoxius, qui non vitio, quod in homine malum, sed naturæ ipsi humanæ, quam vtique Deus bonam condidit, iratsci voluerit, & prærogare stimulum.* Ita se gerebat erga subditos S. Fulgentius Ruspensis Episcopus, qui, vt in eius actis habetur, *Odiens vitia, & diligens homines tamdiu seuerus apparebat, quamdiu disciplina spiritalis seueritas exigebat.*

Digitized by Google

NE QVID NIMIS.] Hæc est discretionis & prudentiæ regula. Huius sententiæ meminit Terentius in Andriâ.

----- *nam id arbitror*
Apprime in vitâ esse vtile, vt ne quid nimis.

Ausonius in ludo septem Sapientum.

----- *dixisse ex isto loco*
Afer poëta videtur, vt ne quid nimis.

Per Afrum Poëtam intelligit Terentium. Meminit & S. Isidorus Pelusiota lib. 5. Epist. 73. εἷς ὡν τῶν ἑπτὰ θρυλλουμένων σοφῶν παρήνεσε, μηδὲν ἄγαν. i. vnus è septem Sapientibus hortabatur, ne quid nimis. Et Epist. 528. Σοφὼ δὲ ἄνδρε εἰπάτω· ὁ μηδὲν ἄγαν· ὁ δὲ μέτρον ἄριστον. i. duo viri sapientes dixerunt: alter, ne quid nimis; alter, modus optimus. Idem repetit Epist. 413. S. Leander de Institutione Virginum cap. 15. *Vnde vera est illa sententia Philosophorum, ne quid nimis.* Hanc sententiam tribuit Soloni Diogenes Laërtius lib. 1. in eius vitâ. Hæc autem regulæ verba vsque ad illa, *vt diximus. Et studeat plus amari*, &c. Citantur in Conc. Duziac. 2.

NE DVM NIMIS ERADERE, &c.] Idem aliâ similitudine præclarè docet S. Gregorius epist. citatâ: *Sic enim vulnus debes abscindere, vt non possis vlcerare, quod sanum est: ne, si, plusquam res exigit, ferrum impresseris, noceas, cui prodesse festinas.*

SVAMQVE FRAGILITATEM SEMPER SVSPECTVS SIT.] Vt possit alienæ fragilitati compati. Vnde præclarè admodum S. Ambrosius de obitu Theodosij: *Agnoscit se hominem esse, qui nouit ignoscere.*

CALAMVM QVASSATVM NON CONTERENDVM.] Isaiæ 42. & citatur à Matthæo cap. 12. dictum de Christo, quem antistites monasteriorum debent imitari. Calamus quassatus, vt notat S. Basilius interr. 291. Regul. breu. is est, qui nondum omni fastu vacuus non adeo sincerè mandatum exequitur: qui non ideo conterendus est, & seuerius increpandus; sed benignè ferendus, vt sanari possit. Quid sit arundo, seu calamus, bellè exponit Eusebius Gallicanus homilia in hæc verba: *Arundini quoque, id est, carici, quæ à vento mouetur, peccatrix & infidelis anima comparatur: vt pote lenis, mobilis, inquieta, infirma, fragilis, infœcunda velut inutilium numerositate foliorum, plena superfluis, vacua necessariis, inanis gratiis, nodosa peccatis: ad omnia blandientia obnoxia, & facile cuiuslibet iniuriæ commotione cassanda, inconstans radicibus, à foris nitida vanitatibus, intus cana virtutibus. Quam nulla extrinsecus vtilitas vestit, nulla intrinsecus fidei medulla corroborat. Quam, sicut carices, quæ fluuios amant, ita mundi huius præterfluentia, & celeri decursu peritura delectant.* Postea concludit inuicem alterius commodis laborandum, & inuicem labores atque onera esse portanda. Vnde S. Hieronymus hunc locum Matthæi explicans sapienter dicit. *Qui peccatori non porrigit manum, nec portat onus fratris sui, iste calamum quassatum confringit.*

ET STVDEAT PLVS AMARI, QVAM TIMERI.] Hic locus habetur in supra citatâ Epistolâ monachorum Laubiensium. Eamdem sententiam profert regula Tarnatensis cap. 23. *Plus amari appetat, quàm timeri.* Præclarè Corippus lib. 4.

----- *corrector iniqui*
Censuram grauitate gerens, multóque rigore
Terribilis, mitique magis pietate tremendus.

NON SIT TVRBVLENTVS, &c.] Hæc S. B. verba ita præclarè modificantur & explicantur in libello supplici monachorum Fuldensium ad Carolum Magnum, *fierétque non turbulentus vultu, non anxius animo, non nimius in iudicio, non obstinatus in consilio.*

ANXIVS.] Vt contingere solet pusillanimis, meticulosis & scrupulosis, qui ad quamlibet, vel leuem, difficultatem, trepidare solent: atque etiam ardelionibus, qui omnia facere volunt, quos profecto necesse est nimiâ anxietate sæpius lancinari; cum sæpe negotiorum mole obruantur.

NIMIVS.] Hoc loco est molestus, importunus. Magister in regulâ MS. cap. 9. *Ne aut nimius ei appareat, aut improbus.* Nam, improbus, vt infra dicetur, est importunus. Propriè, nimius, est modum in rebus agendis excedens. Vnde aduerbium, *nimis.* i. immoderatè, apud Iulium Capitolinum in Gordianis: *Moribus ita moderatus, vt nihil possis dicere, quod ille aut cupidè, aut immodestè, aut nimiè fecerit.*

NON ZELOTYPVS.] Metaphora ducta est à maritis, qui de vxoribus aliquid sinistri semper suspicantur: quales sunt ij, qui scrupulosius monachorum suorum actiones rimantur, & obseruant.

SIVE SECVNDVM DEVM, &c.] Lege, vt apud S. Dunstanum, Smaragdum, & in vulgatis: *Siue secundùm Deum, siue secundùm seculum sint. Opera, quæ iniungit discernat, & temperet.* Ita vt verbum substantiuum, *sint*, referatur ad τὰ, *imperia.* Vnde Smaragdus; *Imperia secundùm seculum sunt, quæ ad corpus spectant, vt sunt arare, metere: secundùm Deum, quæ ad animam, vt orare, ieiunare.*

VT SIT ET FORTES QVOD CVPIANT, &c.] In Cod. MS. Ebrul. *Et fortes sit quod cupiant.* Sed vocabula sunt transposita. In Vict. & S. Germ. Legitur, *sint*: malè. In vulgatis, apud Smaragdum & S. Dustanum, habetur, *sint*, &, *qui*, pro, *quod.* Non ita rectè. Sed locus corruptus est apud Smaragdum. Nam in Commentario ait: *Sic enim cum discretione, quæ est mater virtutum, monachorum opus est temperandum, vt sit, id est, tale opus, & fortes quod cupiant, subauditur, agere, vel implere.* Rectè admodum. In hanc lectionem consPirat Arnoldus Abbas Lubecensis lib. 4. Chron. Slauorum c. 13. agens de Regulâ S. B. *Ibi enim est quod fortes cupiant & infirmi non refugiant.* Idem sensus habetur in canone Theodori supra citato: *Vt fortes habeant, quod cupiant (*sup. agere*) & infirmi non refugiant.* His consentit editio Colinæi, quæ est veluti quædam huius loci paraphrasis: *Vt sit, quod fortes agere*

Digitized by Google

cupiant, & infirmi, quod non refugiant.

CONSERVET.] Ita vulgò habetur. Et ad Abbatem hoc verbum refertur: & ita explicat Smaragdus. Sed in vtroque MS. cod. S. Germ & Vict. male legitur: *Conseruent.* quæ lectio satis mihi arridet: quia sequentia melius cohærent antecedentibus, hoc modo: *Sic temperet omnia, vt sit & fortes quod cupiant, &c. & præcipuè, vt præsentem regulam in omnibus conseruent.*

Ex Regula S. Fructuosi Episcopi. Cap. XX. §. 2.

ABBAS vel præpositus è propriis semper cœnobij monachis eligatur: vir Sanctus, discretus, grauis, castus, carus, humilis, mansuetus & doctus. Qui diuinis experimentatus [est] documentis omnibus perfectis rebus bene fuerit eruditus. Qui in abstinentiâ præcellat, in doctrinâ refulgeat, exquisitas epulas mensæ lautioris consuetudinémque contemnat, vini nimij perceptionem respuat, cunctis in cõmune fratribus, vt pater proprius piissimúsque prouideat. Quem nec ira subita immoderatè deiiciat, nec mœror ac pusillanimitas frangat, nec libido corrumpat. Qui & in patientiâ discretionem & cùm irâ exhibeat lenitatem. Quique sic egentibus aut pauperibus pareat, vt ministrum se, non prælatum tantùm Christi visceribus recognoscat. Cuiusque tanta debet sermonis & vitæ consonantia esse, vt id, quod docet verbis, confirmet operibus sedulis. Et bis acuto præcedens gladio quicquid alios informat verbo, iugi ipse gerat studio: vt nec sermonem operatio destruat, nec è contra operationem bonam sermo inconueniens frangat: sed sint sibi cuncta ita in patre conuenientia, sicut chordarum concordia in lyra vel cytharâ. Quæ tunc dulcifluum ex se sonum repercussæ reddunt, cum artificis pulsante manu temperato æquitatis ordine, & non confusæ inæqualitatis præcipitatione feriuntur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ABBAS.] Hæc habentur in R. MS. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis Cod. Claſſensis eodem capite 20. & referuntur in libello qui inscribitur: Centum & quatuordecim sententiæ Patrum de officio rectorum Ecclesiæ, Coloniæ edito, anno Domini 1531.

EX PROPRIIS CŒNOBII MONACHIS.] Abbas eligendus est ex ipsâ congregatione cœnobij. Ita statuit S. Gregorius Magnus in Concilio Lateranensi: *Defuncto vero abbate cuiusquam congregationis, non extraneus* (eligatur) *nisi de propriâ congregatione, quem sibi propriâ voluntate concors fratrum societas elegerit.* Et lib. 1. Capitularis Caroli & Ludouici Impp. tit 86.

EXQVISITAS EPVLAS MENSÆ LAVTIORIS CONSVETVDINEMQVE CONTEMNAT.] In præfato libello Centum & 14. sententiarum legitur: *Exquisitas epulas in mensâ lautiores consuetudine contemnat.* Malè Consuetudo hoc loco est victus, quâ de re infrà.

PATRE.] *L. pace.*

Ex Regula alterius Fructuosi.
Cap. III. §. 3.

PRimum præuidendus est Abbas vitæ sanctæ institutione duratus, non conuersatione nouellus; sed qui per diuturnum tempus in monasterio sub Abbate desudans inter multos est comprobatus; & non habet hæreditatem in seculo, sed in toto Israël absque sorte in terrâ repromissionis est Leuita verus. Intantum, vt omnem causandi vsum radicitus à suo corde depellat: & si fas fuerit, per nullam occasionem in iudicio cum hominibus contendat. Sed, si quis eum incitauerit, & tunicam tulerit, qualiter contendat, ad vocem continuò Dominicam & pallium relinquat. Si certè aliquis insecutor monasterij accesserit, & aliquid auferre conatus fuerit, & per vim tollere voluerit, vni de laïcis causam iniungat, & ipsi fidelissimo Christiano, quem

bona vita commendat, & fama mala non reprobat. Qui res monasterij absque peccato iudicet, & quærat. Et, si vsus iurandi est, hoc faciat sine iuramento & pœnâ: & non tantùm pro rerum lucris, sed vt persecutorem humilem & mansuetum ad veniam postulandam reducat. Quod si persecutor in suâ perseuerauerit contumaciâ, & plus lucra dilexerit, quàm animam, statim causator cum eo contendere dimittatur. Abbas verò absque vllo vsu causandi, & eraso rancore stomachi simpliciter in monasterio cum suis monachis viuat, & nullam cum secularibus causandi licentiam habeat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON CONVERSIONE NOVELLVS.] Quia is, qui vix monasterij leges didicit, nondùmque omnia vitia mortificationis falce resecuit atque etiam artis spiritalis ignarus, vix poterit alios regere. Quod sane maximè cauendum est; ne etiam in superbiam elatus in iudicium i. damnationem incidat diaboli: quia existimabit monasterium indiguisse suâ sapientiâ, & auxilio, & se citò ad eam perfectionem, quæ in prælato requiritur, gradum fecisse.

ET NON HABET HÆREDITATEM IN SECVLO.] Hæc metaphoricè dicuntur. Id est, non appetit huius seculi bona.

CAVSANDI VSVM.] Causari est litigare, causam agere, contendere iudicio. Papias: *Caussari, caussas agere, vel reprehendere, calumniari, inculpare.* S. Hieronymus in caput primum Abacuc *Causatur aduersus Deum propheta.* 1. disputat. lib. 2. legis Longobardorum tit. 52. l. 1. *Si quis causam alterius agere aut causari præsumpserit.* lib. 2. Capitul. Caroli & Lud. Impp. tit. 34. *Si inuentus fuerit aliquis, qui non habeat iustitiam causandi aut reclamandi.*

FAS FVERIT.] Id est, si fieri possit.

QVALITER CONTENDAT.] Id est, itavt inde ad contendendum irritetur.

IVDICET.] Lege, *vindicet.*

SINE IVRAMENTO ET PŒNA.] Lege, *Sine iuramenti pœnâ.* Pœnâ est difficultas. Ionas in vitâ S. Burgundoforæ: *Cúmque mater monasterij sæpe anxia quæreret, quæ pœna foret occasio, vt nullatenus veritatem valerent exprimere.*

CAVSATOR.] Id est, litigator, qui iudicio contendit. Legis Salicæ tit. 6. *Cum causa discussa fuerit inter duos causatores.* lib. 2. Capitul.

Car. & Lud. Impp. tit. 10. *Et non soli accusatori liceat testes eligere absente suo causatore.* In Glossis Isidori: *Causarius, litis amator.* eædem Glossæ: *Causarius, reus.*

ABBAS VERO ABSQVE VSV VLLO CAVSANDI.] Laudanda sane constitutio. Neque etiam placuit S. Gregorio magno, vt Abbas per se litiget, vt videre est libro 2 regesti cap 42. ad Ioannem Abbatem *Non frequenter foras egrediaris: in causis istis procuratorem institue: & tu ad lectionem atque orationem vaca.* Notent abbates & rectores monasteriorum. Turpe est sane videre Abbatem per fora volitantem, qui in litigiorum mæandris misere consenescat.

Ex Regula Magistri. Cap. 93. §. 4.

VIdete fratres, ne quis hanc ordinationem animo malo suscipiat, & Christum contemnat, cuius vicem in monasterio vobis iste acturus est. Post hæc statim oratione ab omnibus facta, accersitus statim præsul Ecclesiæ ipsius territorij vel testimonio eius clericatus officij mutato, Episcopi manu nomine eius in Abbatis honorem in diptico post nomen Prioris eius, iã missa altaris in oratorio à Clerico recitetur, ipso oblationem fratrum recitante. Si tamen Abbas adhuc defunctus non fuerit, & adhuc deletus à viuis non fuerit, tunc post nomen maioris. Nam postquam defuncti nomen inter quiescentes migrauerit, noui nomen in capite scribatur. Mox ergo celebrantes in oratorio missas, cũ explicuerint, præsente, vt diximus, Pontifice, vel cuncto ordine clericatus officij, data ei à Priore pace, vel subsequente congregatione, tradat ei in manum hanc regulam, simul, & petitas claues à Cellerario de inticis monasterij & breuem rerum vniuersarum ferramentorũmque & codicum, vel vniuersarum mobilium, & conlata singulorum testamenta omnia ante Pontificem adsignentur. Nam dicat ei cui dat regulam hanc, præsente Pontifice vel vniuerso clero eius: *Accipe*, frater, *Legem Dei hanc regulam, in quâ obseruantibus æternam prouideas vitam, negligentibus sempiternum proponas iudicium. Hîc anima vincit, aut perit: hîc vita aut amittitur, aut tenetur.* Hîc pendet istarum, quas conspicis, animarum à te Dei exactio. De hoc breue gregis istius in iudicio Domini

Digitized by Google

post me tu facturus es rationem. Memento, frater, memento, quia plus cui creditur, plus ab eo exigitur: & esto iam sollicitus, & noli esse securus de lupi voracibus faucibus diabolicas insidias gregi tuo futuras; sed & vulneribus animarum vel ruinis, culparum, quibus artibus vel monitionibus ad salutem animas valeas instaurare. Esto iam, quantùm potes, vigilans & sollicitus; quia vsque hodie fuisti securus. Hæc cum compleuerit, regulam istam tenenti in manu iterato dicat Abbas: ingredere in oratorium Domini, & sta in loco meo cum congregatione iam tuâ. Alliget summus sacerdos orationibus suis in gestis cœlorum quod suscepisti in terris. Et post hæc dicta tradat ei palliũ suũ: quo accepto, qui acceperit osculetur manum dantis. Et cùm acceperit, mox ingressus cum sacerdote nouus Abbas cum congregatione iam suâ in oratorium & stans in loco Prioris, postquam sacerdos pro eo orationem fuderit, statim vadat nouus Abbas ad altare: & ponat super eum regulam, & dum eam ponit, quam accepit, dicat retro omnis congregatio vnà cum ipso hunc versum: *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.* Cum gloriâ, & cantilenâ. Quæ cum prædixerit, mox clarâ voce prosternens se in orationem pauimento expetat pro se orare sacerdotem: [quid] & retro stans congregatio similiter pauimento adhæreat; & surgentes post completam orationem, osculetur genua sacerdotis, & erigatur ei ad pacem. Deinde omni officio eius pacem contradat, deinde præpositis vel omni congregationi: & sic exeat disciplinæ, tradens claues manu suâ Cellerario. Mox vadens & orationem cum omnibus complens sine sacerdote iam ipse petitâ benedictione in cathedra sedeat prædecessoris. primò Præpositi, deinde omnes eius genua osculentur. Mox surgens vadat ad iacentem priorem, & osculetur genua eius, porrigatur ad pacem ei. Post acceptam pacem quondam Prior dicat omnibus: fratres, & pro me orate: vt orationes animarum vestrarum transactus vnà cum meâ possim in die iudicij ante Dominum discussorem integras exponere & fideliter consignare: & quomodo vos constabiliuit Dominus in terris, & meos bene exitus suscipere dignetur in cœlis. Vnde si post hoc forte melioratus ipse Ab-

bas defunctus non fuerit, omnem licentiam vel potestatem, ordinationémque vel honorem pristinum disciplinæ ipse recipiat: & meritò, cui Deus ad hoc ipsum reddidit vitam. Nihilque sibi nouiter ordinatus ex illâ horâ vsque in diem veræ mortis de honore constituto vindicet. Et cum ei certus aduenerit dies mortis, qui iam sub præsentiâ sacerdotis pridem extitit ordinatus, sine dubio ipse succedat. Ita tamen si casus superbiæ vel elationis eius non deposuerit merita. Ergo cum nihil illo viuo sibi vsurpauerit de honore, [sed] hoc tota mentis intentione adsumat, & diligenti obseruatione custodiat: vt nõ iam de honore designato reddatur elatus, sed in melius magis acta sua de præceptis Dei in regulâ constitutis cotidie de se coram Deo & fratribus, vel omnibus hominibus præbeat. Et plus se ex tunc in verbis & factis ipso habitu humiliet, quam anteà pro ipsius humilitatis gratiâ fuerat incuruatus: vt omnes æstiment eum humiliorem & viliorem omnibus [magis] post designationem honoris effectum, quam ante: vt quasi profectus merito in se Domini impleat sententiam dicentis: *Qui vult inter vos esse fortior, sit vester vltimus: & qui se humiliauerit, meritò exaltetur.* Tamen propter honorem, quem sacerdos orationibus constituerat: & manu suâ post Abbatis prioris, cum infirmaretur, in diptico monasterij nomen scripserat: & suo honorabilius prior & verus Abbas indicio elegerat: & quod ante non licebat per regulam pro oratione sacerdotali & ipsius Abbatis electione, & magis propter additam & augmentatam in eo humilitatem secundarius iam iudicetur. Quod nomen non suo iudicio ipse præsumpsit, sed perfectæ obseruantiæ merita in eo elegerunt. Nam regula ideò vetat constitui secundarios propter elationem & superbiam. Nam istum peractum bonæ obseruantiæ, vel nimiam humilitatem & Deus elegit & Abbas concessit, & sacerdos ordinauit: sed constitui adhuc vita prioris reddita non permisit. Vnde ex illâ die quasi iam spiritalis Cæsar designatus secus Abbatem sedeat: alium chorum psallentium contra Abbatem teneat in oratorio, post illum calicem ad mensam accipiat, post ipsum in omnibus habeatur: & vbicúmque Abbas ambulauerit, ipse locum pro se suscipiendi

Mat. 20

piendi vel vitia fratrum emendandi vel excommunicandi licentiam habeat adtributam. Quod si excommunicatus satisfacere ei consuetè noluerit reseruatâ culpâ eius Abbati, ipse verò vsque ad aduentum in reatu excõmunicationis permaneat. Omnia ista ex delegatione ambulantis exerceat, & in omnibus absẽtis agat vices Abbatis. Sed hoc ipsũ non suo iudicio sibi defendẽs, sed iussu prioris & veri Abbatis: cum ei per præceptum permittitur, tunc licentiam habeat aliquid ordinare aut in hoc honore credat se posse consistere. Nam omnĩ horâ omnibus indicans se esse æqualẽ, & magis, si vult esse perfectus, & digne vult, ad quid deputatus est, peruenire, humiliando se vniuersis fratribus suis, magis se omnibus inferiorẽ adiudicet, & viliorem se vniuersis vltimo cordis credat affectu. Quia tales nouit Dominus exaltare, dicente scripturâ: *Qui se humiliat, exaltabitur.* Nam hoc ca- *Luc. 4.*
uere semper ipse frater debet, ne aliquando de prouisõ honore cordis elationem adsumat, & in aliquam prorumpens superbiam in aliquâ parte aut humilitatis aut præcepti diuini corruens regulam, sicut prius, obseruabat, minus aliquid modò adimpleat, iam designato honore securus. Et mox sciat pro certo, quia cum Abbas frequenter in aliquas culpas, quem elegerat, non in maius proficientem, sed per neglegentiam magis deterioratum eum aspexerit, & monitus ab Abbate non emendauerit se; & nomen eius deleat, quamuis sacerdos rogatus ab Abbate, de diptico: & ipse in suum rediens numerum iudicetur neglegentibus coæqualis: excommunicationi consuetæ subiaceat, qui culpas non vitat: quia per neglegentiam perdidit, quod interuenerat & recipiat, quod admiserat. Et postquàm fuerit inferiori redditus merito, à latere iam disiungatur Abbatis. Et ex illà iam die ab Abbate alius frater de omnibus iam oculo & animo quæratur superior neglegenti: Qui & ipse electus absconsè cotidie, tempore mortis suæ manu suâ eum apertius indicet iustè & merito omnibus præponendum in ordinatione primatus. Et reprobi isti, qui per neglegentiam de summo honoris culmine cadunt, audiant Apostolum dicentem: *Bene* *Gal. 2.*
currebatis, quis vos impediuit? Sathanas, qui electos deponit *1. Thess. 2.*
Et antequam deletus reprobus fiat, & in neglegentiam con-

uertatur, audiat quid eum cotidie conueniat ſcriptura dicens:
Apoc. 3. *Tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam.* Et qui audierit, & non obſeruauerit, ſibi imputet, cum ceciderit. Quia à Domino ſuperbi & neglegentes & indigni ideo deponuntur, vt dignè obſeruantes præceptum Dei, vt humiles, exaltentur: quia apud iudicem iuſtum Dominum non eſt perſonarum acceptio. Nec vult aliquid præſtare indignis, cum ſolos iuſtos bonos & ſanctos nouit diligere, & ipſis ſolis de præſentis vitæ honore, & de perpetuæ coronæ retributione ſit debitor.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VIDETE.] Hæc habentur in R. MS. Cod. Corb. eodem cap. 93. cuius hoc eſt initium. *Ideóque iudicia Dei*, &c. Vt autem hæc intelligantur notandum eſt ex cap. 92. & 94. eiuſdem regulæ, quod hic Magiſter non vult Abbatem eligi à fratribus, propter ambitus rixas & iurgia; ſed ſtatuit, vt Abbas eum, quem magis idoneum iudicauerit, deſignet oculo, & cum ſe videt lethali morbo corripi conuocatis fratribus, eum quem antea apud ſe deſignauerat, eis patefaciat, & accerſito loci illius Epiſcopo, nominatus frater ab eo ordinetur.

PRÆSVL.] Adhibetur Epiſcopus territorij, in quo ſitum eſt monaſteriū, qui Abbatem electum benedicat atque ordinet, iuxta antiquū morem, quo Abbates ab Epiſcopis benedicuntur, & ordinātur, vt videre eſt in antiquo ordine Romano, & ſtatuitur Codicis lege 46. de Epiſcopis & Clericis, &c. Nouella Iuſtiniani. 123. cap. 34. & lib. 4. Baſilicorum. Idem videre eſt apud S. Gregorium Magnum lib. 9. Epiſt. 42. & Can. 14. Synodi 7. *Lectori autem manuum impoſitionem licet in proprio monaſterio etiam ſoli vnicuique Abbati facere, εἰ αὐτῷ τῷ ἡγουμένῳ ἐπιτίθη χειροθεσία παρ' Ἐπισκόπου.* i. *Si ipſi Abbati ab Epiſcopo manus eſt impoſita.* Abbatiſſæ etiam ab Epiſcopis ordinantur, vt videre eſt in antiquo ordine Romano, apud S. Gregorium lib. 6. Epiſt. 12. *Quam tamen (Abbatiſſam) ſi digna hoc monaſterio iudicata fuerit, eiuſdem loci Epiſcopus ordinet.* Et lib. 8. Epiſt. 43. Id etiam conſtat ex epiſtolâ S. Radegundis apud S. Gregorium Turonenſem lib. 9. hiſt. cap. 42. *Quam (Abbatiſſam Agnetem) beatiſſimi Germani præſentibus ſuis fratribus benedictio conſecrauit.* Intelligit S. Germanum Epiſcopum Pariſienſem. De Abbatum dignitate vide Chaſſanæum. 4. par. Catalogi gloriæ mundi, Conſideratione 31. & ſequ.

CLERICATVS OFFICII.] Clericatus officium nihil aliud eſt,

Digitized by Google

quàm Clerici, qui præsto sunt Episcopo, eique operam suam in re Ecclesiastica administranda commodant: vt in iure ciuili officium dicitur certus hominum numerus, qui iudici ius dicenti assistunt. Cod. l. 6. de Sententiis & interlocutionibus, &c. *Cum sententiam præsidis irritam esse dicis, quod non publicè, sed in secreto loco officio eius non præsente sententiam suam dixit.* Edicti Theodorici regis cap. 4. 10. & 55. apud Optatum Mileuitanum lib. 6. aduersus Parmenianum: *Per iudicia sæcularia & leges publicas diuina legis instrumenta executione officiorum à plurimis eripienda esse dixistis.* In Collatione Carthaginiensi n. CCI. *cuius loco Felix Episcopus subscripserit, officium apertè demonstret*, Officium etiam milites sunt aulici. Corippus lib. 3. de laudibus Iustini minoris.

Omnis sacrorum vis affuit officiorum,

Et infra,

Officia stratos iussu monitúque iubentis
Erexere viros -----

Et lib. 4.

Dona Kalendarum, quorum est ea cura, parabant
Officia, & turmis implent felicibus aulam.

EPISCOPI MANV EIVS IN ABBATIS HONOREM.] Locus corruptus, qui ita restitui potest: *Episcopi manu nomen eius Abbatis, qui in honorem ordinatur, post nomen prioris eius scribatur.*

IN DIPTICO.] Glossæ Isidori: *Diptycha tabellæ, quas ferimus.* Δίπτυχον, seu, δίπτυον δίπτυχον, adiectiuè est tabella duas plicas habens dicta ab Atheniensibus γραμματεῖον δίθυρον. i. liber habens duas valuàs. Nam illi valuas, seu θύρας appellant: quas alij plicas. Dicitur, & τείπτυχον. i. tabella habens tres plicas: & πολύπτυχον. Id est, tabella habens plures plicas, vt scribit Iulius Pollux lib. 4. Onomastici cap. 2. Quod etiam Latinè vsurpatum est, apud Cassiodorum lib. 5. Var. Epist. 4. *Vt omnibus à te sollicitè atque æquabili indagatione compertis polyptycis iubeantur ascribi.* Et Marculphum formulâ 3. *Et in polyptyco publico censitus non est.* Dicuntur & diptycha sacra, libri, in quibus scribebantur nomina defunctorum Pontificum orthodoxorum, quorum in sacrâ Liturgiâ fiebat commemoratio: qua de re agit S. Maximus Cæsaraugustanus Episcopus in Chron. ærâ 650. mentionem facit Georgius Episcopus Alexandrinus in vita S. Ioannis Chrysostomi, Concilium Constantinopolitanum sub Agapeto & Menna actione. 5. & multi alij. Seorsum etiam in illis scribebantur nomina Pontificum viuentium orthodoxorum, vt notum est ex Concilio Chalcedonensi actione. XI. Horum diptychorum mentio fit in Liturgiâ S. Ioan. Chrysostomi: ὁ διάκονος θυμίᾳ κύκλῳ ποιῶν τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὰ δίπτυχα. i. Diaconus per circuitum incensat sanctam mensam & diptycha. Vbi interpres non ita rectè vertit, corporale. Consule Onomasticon doctissimi viri Heriberti Rosvveidi Societatis Iesu. *Photius nu. 96.*

MISSA ALTARIS.] Appellat missam altaris, vt distinguat à

Missâ, quæ dicitur concluſio ſeu collecta.

A CLERICO.] Id eſt, Preſbytero. Nomen generale pro ſpeciali.

NAM POSTQVAM DEFVNCTI NOMEN, &c.] I. cum nomen Abbatis defuncti in eam partem ſeu paginam diptychi, in quâ nomina defunctorum Abbatum ſcribuntur, relatum fuerit. i. cum Abbas mortuus fuerit.

INTICIS.] Inticæ, i. Enthecæ, vt dipticum pro, diptychum, Eptaticum, pro, heptateuchum. Entheca à Græco, ἐνθήκη, repoſitorium, cella, in qua ſubſtantia domus ſeu monaſterij reconditur. Caſſianus li. 4. de Inſtitutis renuntiantium cap. 14. *Cumque totam enthecam cœnobij ſuam credat eſſe ſubſtantiam.* S. Auguſtinus ſerm. 1. de vitâ Clericorum: *Enthecam nobis habere non licet.* Nouella Iuſtiniani 128. *Cum omnibus, quæ in eâ inuenientur, agricolis & peculiis eorum, & enthecis, & fructibus.*

BREVEM.] De hac voce infra dicetur.

TESTAMENTA.] Teſtamenta ſunt inſtrumenta, ſeu chartæ donationum & acquiſitionum. Lex Ripuariorum tit. 59. §. 1. *Si quis aliquid alteri vendiderit, & emptor teſtamentum venditionis accipere volnerit,* &c. Marculphus formulâ 101. *Sub libertatis teſtamento ſolenniter.* Et hoc ſenſu multa teſtamenta abbatum intelligenda ſunt, quorum fit mentio in hiſtoriis & multis Sanctorum vitis.

DE HOC BREVE GREGIS.] Ita loquitur: quia ibi erat breue ſeu matricula, in quâ monachorum nomina ſcripta erant.

DIABOLICAS INSIDIAS.] In R. MS. *Vel diabolicas inſidias,* ſed lege: *Vel diabolicis inſidiis gregi tuo futuris.*

SED ET VVLNERIBVS.] Lege: *ſed & de vulneribus.*

SVMMVS SACERDOS.] Id eſt, Epiſcopus. Vide obſeruationes noſtras ad Martyrologium Benedictinum.

OSCVLETVR, QVI ACCEPIT, MANVM DANTIS.] Veteres olim manus oſculabantur in ſignum honoris & venerationis: S. Hieronymus in vitâ S. Hilarionis: *Et benedicentes Deum Sancti deoſculati ſunt manus.* Idem in vitâ S. Pauli Eremitæ: *Oſculatis eius oculis manibuſque.* Et Epiſt. ad Aſellam: *Oſculabantur mihi manus quidam, & ore vipereo detrahebant.*

ET DVM EAM IMPONIT, QVAM ACCEPIT.] Hæc ſunt tranſpoſita, & ſic legenda: *Et ponat ſuper illud regulam, quam accepit; & dum eam imponit, dicat.*

QVOD ET RETRO.] Ita in R. MS. nihilominus τὸ, *quod*, videtur redundare.

SVRGENTES.] Ita in R. MS. nominatiuus abſolutus pro ablatiuo. Quod ſæpè occurrit in hoc auctore, à quo non adeo exactam latinitatem quærimus.

OSCVLETVR GENVA SACERDOTIS.] In ſignum reuerentiæ & ſubmiſſionis olim ſubditi ſuperiorum genua oſculabantur, quod

Digitized by Google

etiam paulo post videtur. *Iam ipse (Abbas) petitâ benedictione in cathedrâ sedeat prædecessoris; & venientes primò præpositi, deinde omnes eius genua osculentur.* Apud S. Gregorium Turonensem in vitis Patrum cap. 8. *At ego cum trepidatione consurgens osculatus sum sancta eius genua.*

ERGO CVM NIHIL, &c.] Longi & perplexi huius circuitus sensus est. Si electus nihil altero adhuc vivente sibi arrogauerit, sed se humiliorem exhibuerit, propter honorem ab Episcopo sibi traditum, deinceps habeatur secundarius, id est, secundus post Abbatem in potestate.

EXEAT DISCIPLINÆ.] Ita in R. MS. Sed vocabulum, *disciplina*, videtur redundare.

FORTIOR.] Id est, maior, superior. Id postulat textus Euangelicus Matth. 20. Marc. 10. Luc. 22. Et certè aliquando fortior significat in maior. lib. 5. Capitularis Caroli & Ludouici Imperatorum tit. 136. *Comites fortiores libram de argento aut valentem donent in eleemosynâ.* Et paulo post: *Fortiores Comites vncias tres, minores denarios triginta.* lib. 3. legis Longobardorum tit. 11. l. 1. *Sine etiam nonnulli fortiores vassi Comitum.* Regula S. B cap. 14. *Et quia minus veniunt tres psalmi, ideo diuidendi sunt, qui in numero suprascripto fortiores inueniuntur.* I. maiores. Sed hic locus spectat ad quantitatem.

VLTIMVS.] Apud Matthæum & Marcum legitur, *minister.*

NAM REGVLA VETAT ORDINARI SECVNDARIOS.] Secundarius hîc appellatur is, qui declaratus ab Abbâte moribundo ei successurus est. Quod cap. 92. Regulæ Magister prohibet sano Abbate fieri.

QVASI IAM SPIRITALIS CÆSAR DESIGNATVS.] Is qui in socium ab Imperatore assciscebatur ei successurus Cæsar appellabatur, vt vulgò notum ex historicis, qui de gestis Imperatorum scripserunt: sic iste secundarius ita ordinatus mortuo Abbati successurus est veluti Cæsar spiritalis.

IN ALIQVAS CVLPAS.] Supp. *incidentem*, vel quid simile.

QVAMVIS SACERDOS ROGATVS AB ABBATE.] Ita in cod. Vind. in R. MS. legitur: *Quiuis Sacerdos, &c.* Ita vt sensus sit delendum esse nomen istius secundarij à quouis Sacerdote, quem Abbas rogauerit. Sed non video rationem, cur ipse Abbas non possit delere nomen secundarij. Quod si delendum sit à Sacerdote, sanè non à quouis, sed ab illo, qui scripserat. Itaque legendum puto: *Quamuis Sacerdos rogatus ab Abbate scripserit.* Vt sensus sit nomen secundarij superbi delendum esse de diptycho, etsi prius à Sacerdote scriptum fuerit.

NE ALTER.] Apocalypsis 3. vbi legitur in editione vulgatâ: *vt nemo.*

Ex Regulâ S. Isidori. Cap. 3. §. 5.

ABBAS interea eligendus est institutione sanctæ vitæ duratus atque inspectus: patientiæ, & humilitatis expertus. Quique etiam & per exercitium vitam laboriosam tolerauit: ac transcendens ætatem adolescentiæ iuuentutem seu senectutem tetigerit. Cui & maiores non dedignentur parere, obedientes ei tam pro ætate, quàm etiam pro morum probitate. Iste se imitandum in cunctis operum exemplis exhibebit. Neque imperare illi cuiquam licebit, quod ipse non fecerit. Singulos autem hortamentis mutuis excitabit, alloquens cunctos, exhortans, vel ædificans in eis si quid eorum vitæ pro vniuscuiusque gradu prodesse perspexerit. Circa omnes seruans iustitiam, contra nullum liuore odij inardescens, omnes ex corde amplectens, nullum conuersum despiciens, paratus etiam quorumdam infirmitatibus compatiendi misericordiam Apostolum sequens: *Facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat pullos suos.* 1. Thess. 2.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ABBAS.] Hæc reperiuntur in regulâ S. Isidori excusâ cap. 2. IVVENTVTEM SEV SENECTVTEM TETIGERIT.] Ita in Concordiâ Vindocinensi. In regulâ excusâ legitur *iuuentute sua senectutem tetigerit.* Sed hæc manant à correctore, qui locum non intelligens, dum corrigere voluit, corrupit. Hæc enim verba nullum sensum efficiunt: Itaque constanter retinenda lectio nostrorum codicum MSS. Nec ineptum est aliquem instituì Abbatem in iuuentute, si iuuentus propriè sumatur: quæ iuxta eumdem Isidorum lib. 11. Orig. cap. 2 ab anno vigesimo octauo, quo desinit adolescentia, producitur vsque ad annum quinquagesimum. *Tertia*, inquit, *adolescentia ad gignendum adulta, quæ porrigitur vsque ad vigesimum octauum annum. Quarta iuuentus firmissima omnium ætatum finiens in quinquagesimo anno.* Vel iuxta Censorinum libello de Natali die cap. 14. à trigesimo anno vsque ad quadrage-

simum quintum. *Secundò*, inquit, *ad tricesimum annum adolescentes ab adolescendo sic nominatos: in tertio gradu, qui erant vsque quinque & quadraginta annos iuuenes appellatos, eo quòd rempublicam in re militari possent iuuare.* Et certè intra hoc annorum spatium poterit quispiam muneri Abbatiali idoneus inueniri, modò neophytus non sit: sed, vt ait S. Isidorus, in institutione sanctæ vitæ duratus.

IN INSTITVTIONE SANCTÆ VITÆ DVRATVS.] Ita S. Fructuosus supra: *Vita sancta institutione duratus.* i. Qui multos annos oõstanter in sanctâ obseruantiâ perseuerauerit: Quod etiam habetur Codicis lege 46. de Episc. & Clericis &c. Vbi agitur de electione Abbatis: *Sed quẽ vtique & vita optima & mores honesti cõmendant.* ἢ περὶ τὴν ἄσκησιν σωτονία. *i. Circa exercitationẽ, seu vitam monachicam constantia, & commune reliquorum monachorũ complementũ, aut maxima pars idoneum ad hoc putauerit.*

TAM PRO ÆTATE.] Rectè: quia adolescentior senioribus esset despectui. In regulâ excusâ legitur: *Non tam pro atate.* Malè.

NEQVE ENIM ALIQVID IMPERARE, &c.] Rectè & appositè: quia quod numquam quis sustulit pondus, quàm graue illud sit, ignorat. Pharisæorum est imponere onera grauia, & nolle ea minimo digito tollere: aliud est ferre pondus & æstus religionis, & molam versare monasticam; aliud suæ voluntati obsequelam facere suisque affectibus lenocinari. Idem planè docet S. Cæsarius Arelatensis in Epist. ad Oratoriam: *Prius cautâ consideratione perpensa, vt quod ore promis, factis impleas, vt quod aliis predicas, operibus prabeas: scilicet vt in tuis humeris atque ceruicibus prius sentias, vtrum grauibus aut lenibus oneribus colla sororum onustes.* Quod seruabat S. Erminoldus Abbas Prufeningensis & martyr. vt habetur in eius vitâ lib. 1. cap. 3. *Hic itaque fidelis seruus & prudens subiectis tamen non tam præesse studuit, quam prodesse, nihil subditis faciendum iniungens, quod ipse exempli causa non primitus pertulisset.*

COMPATIENDI MISERICORDIAM.] In regulâ excusâ legitur: *compati misericordiâ.* Rectè. Legi etiam potest: *compati; misericordiam Apostoli sequens.*

FOVEAT PVLLOS SVOS.] Ita in regulâ excusâ aliter tamen in vulgatâ versione: *Foueat filios suos*: vt in textu Græco: θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα. Quod idem sonat. Itaque apud S. Isidorum legendum puto: *Foueat parvulos suos.*

Ex Regulâ S. Basilij. Cap. 12. §. 6.

SI licet alicui dicere ex proprio sensu, quod sibi videtur INTE bonum absque testimonio scripturarum, Domino no-

Ioan 16. stro Iesu Christo dicente de Spiritu sancto: *Non enim lo-*
Ioan 5. *quetur à se, sed quæcunque audierit, hæc loquetur.* De seipso
Ioan. 12. autem: *Non potest filius à se facere quicquam.* Et iterum *Ego à me ipso non sum locutus: sed qui me misit Pater, ipse mihi dedit mandatum. Quid dicam, aut quid loquar & scio, quia mandatum eius vita æterna est. Sicut dixit mihi Pater, ita loquor.* Quis
RESP. potest in tantum temeritatis progredi, vt audeat à se quicquam vel loqui, vel cogitare? Imò verò sciendum est, quia omnes duce itineris indigemus Spiritu sancto, vt ipse nos in viam dirigat veritatis & in cogitatione & in verbis & in actibus. Cæcus est enim, & in tenebris degit omnis, qui est absq; sole iustitiæ, qui est Dominus noster Iesus-Christus;
Psa. 18. cuius mandatis velut radiis quibusdam inluminamur. *Mandatum* enim, inquit, *Domini lucidum inluminans oculos.* Quia ergo in omnibus negotiis, quæ inter nos versantur, vel verbis, quædam quidem per mandatum Dei in diuinis scripturis distinguntur, quædam verò reticentur; de his quidem, quæ scripta sunt, nulla prorsus licentia permittitur cuiquam vel admittere quod prohibitum est; vel omittere quod præ-
Exo 34. ceptum est: cum ipse Dominus ita præceperit dicens: *&*
Deut. 12 *custodi verbum hoc, quod ego tibi mando hodie: non adicies ad illud, neque auferes ab eo.* Sed & terribilis inest expectatio iudicij, & ignis zelus, qui consumpturus est aduersarios, & eos, qui ausi sunt tale aliquid operari. De his verò, quæ scripta reticuit,
1. Cor. 6. regulam nobis posuit Apostolus dicens: *Omnia licent, sed*
1. Cor. 10 *non omnia expediunt. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.* Itaque omnimode non quæ nobis licita sunt, sed quæ ædificant proximos, agere debemus: non nobis placere, sed proximis ad ædificationem. Scriptum est enim:
Eph. 5. *Subiecti inuicem in timore Christi.* Sed rursus Dominus ait: *Qui*
Mat. 10 *vult in vobis maior esse, fiat omnium nouissimus & omnium seruus.* Quod vtique qui implere vult, sine dubio proprias amputat voluptates secundùm imitationem ipsius Domini dicentis:
Ioan. 16. *Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me, Patris.* Et iterum præcepit dicens: *Si quis*
Math. 5 *te angariauerit mille passus, vade cum illo alia duo.*

NOTÆ

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI LICET, &c.] Hæc habentur apud S. Basilium interrogatione primâ Regularum breuium, & apud Rufinum interpretem cap. 14.

SCRIPTVRARVM.] In textu Græco additur, θεοπνεύστων. i. à Deo inspiratarum: Quod vocabulum hic desideratur, quemadmodum apud Rufinum.

ITAQVE OMNIMODE, &c.] Ita apud Rufinum, Aliter in textu Græco: ὥστε πανὶ λόγῳ ἐπάναγκες ἦ τῷ Θεῷ ὑποτάσσεσθαι κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ. i. Quocirca omni ratione necesse est Deo subiici propter mandatum eius.

Digitized by Google

QVALIS DEBET ESSE ABBAS.

CAP. V. §. I.

S. BENEDICTVS.

ABBAS, qui præesse dignus est monasterio, semper meminere debet quod dicitur: & nomen Maioris factis implere. Christi enim vices agere in monasterio creditur; quando ipsius vocatur prænomine, dicente Apostolo: *Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.* Rom. 8. Ideóque Abbas nihil contra præceptum Domini, quod absit, debet aut constituere, vel iubere: sed iussio eius, vel doctrina fermentum diuinæ iustitiæ in discipulorum mentibus conspergatur. Memor semper Abbas, quia doctrinæ suæ & discipulorum obedientiæ vtarumque rerum in tremendo iudicio Dei facienda erit discussio. Sciatque Abbas culpæ pastoris incumbere, quicquid in ouibus paterfamilias vtilitatis minus potuerit inuenire. Tantùm iterum erit liber, vt si inquieto vel inobedienti gregi pastoris fuerit omnis diligentia attributa, & morbidis earum actibus vniuersa fuerit cura exhibita, pastor earum in iudicio Domini absolutus dicat cum Propheta Domino: *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam & salutare tuum dixi*: Psal. 39. Ipsi autem contemnentes spreuerunt me. Et tunc demum inobedientibus curæ suæ ouibus pœna sit eis prævalens ipsa mors: Ergo cum aliquis suscipit nomen Abbatis, duplici debet doctrinâ suis præesse discipulis; id est, omnia bona & sancta factis amplius,

Digitized by Google

quàm verbis ostendat. Vt capacibus discipulis mandata Domini verbis proponat; duris verò & simplicioribus, factis suis diuina præcepta demonstret. Omnia verò, quæ discipulis docuerit esse contraria, in suis factis indicet non agenda: ne aliis prædicans ipse reprobus inueniatur: ne quando illi dicat Deus peccanti: *Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum: tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te.* Et qui in fratris tui oculo festucam videbas, in tuo trabem non vidisti. Non ab eo persona in monasterio discernatur, non vnus plus alio ametur, nisi quem in bonis actibus, aut obediētiâ inuenerit meliorem. Non præponatur ingenuus ex seruitio conuertenti; nisi alia rationabilis causa existat. Quod si ita ratione dictante Abbati visum fuerit, & de cuiuslibet ordine id faciat: sin alias, propria teneant loca. Quia siue seruus, siue liber, omnes in Christo vnum sumus, & sub vno Domino æqualem seruitutis militiam baiulamus: quia non est apud Deum personarum acceptio: sed solummodo in hac parte apud ipsum discernimur, si meliores [ab] aliis in operibus bonis & humiles inueniamur. Ergo æqualis sit ab eo omnibus caritas, vna præbeatur in omnibus secundùm merita disciplina. In doctrinâ namque suâ Abbas Apostolicam debet illam semper formam seruare, in quâ dicit: *Argue, obsecra, increpa;* id est, miscens temporibus tempora, terroribus blandimenta; dirum magistri, pium patris ostendat affectum. Indisciplinatos, & inquietos debet durius arguere: obedientes autem & mites, & patientes, vt in melius proficiant obsecrare: negligentes & contemnentes, vt increpet & corripiat, ammonemus. Neque dissimulet peccata delinquentium, sed mox, vt cœperint oriri, radicitus ea, vt præualet, amputet, memor periculi Heli sacerdotis de Silo. Et honestiores quidem, atque intelligibiliores animos primâ vel secundâ ammonitione verbis corripiat: improbos autem & duros, ac superbos, vel inobedientes verberum vel corporis castigatione in ipso initio peccati coërceat: sciens scriptum: *Stultus verbis non corrigitur.* Et iterū: *Percute filium tuū virgâ, & liberabis animam eius à morte.* Meminere debet semper Abbas quod est, meminere quod dicitur; & scire, quia cui plus commit-

1. Cor. 9.
Psa. 49.
Matt. 7.
1. Cor. 12.
Rom. 2.
1. Tim 4.
1. Reg. 2.
Prou. 18
Prou. 23.

titur, plus ab eo exigitur. Sciátque quàm difficilem & arduam rem ſuſcepit, regere animas, & multorum ſeruire moribus: & alium quidem blandimentis, alium verò increpationibus, alium ſuaſionibus. Et ſecundùm vniucuiuſque qualitatem vel intelligentiam ſe omnibus conformet, vt non ſolùm detrimenta gregis ſibi commiſſi non patiatur, verùm in augmentatione boni gregis gaudeat. Ante omnia ne, diſſimulans aut parui pendens ſalutem animarum ſibi commiſſarum, plus gerat ſollicitudinem de rebus tranſitoriis & terrenis, atque caducis; ſed ſemper cogitet, quia animas ſuſcepit regendas, de quibus rationem redditurus eſt. Et, ne cauſetur de minore ſubſtantiâ, meminerit ſcriptum: *Primùm quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* Et iterum: *Nihil deeſt timentibus eum.* Sciatque, quia, qui ſuſcepit animas regendas, præparet ſe ad rationem reddendam: & quantùm ſub curâ ſuâ fratrum ſe habere ſcierit numerũ, agnoſcat pro certo, quia in die iudicij ipſarum omnium animarum eſt redditurus Domino rationem, ſine dubio additâ & ſuæ animæ: & ita timens ſemper futuram diſcuſſionem paſtoris de creditis ouibus, cum de alienis ratiociniis cauet, redditur de ſuis ſollicitus: & cum de monitionibus ſuis emendationem aliis ſubminiſtrat, ipſe efficitur à vitiis emendatus.

Mat. 6.

Pſa. 33.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ABBAS, &c.] Huius capitis & præcedentis hæc mentio fit in Concilio Troſleiano cap. 3. *In ipſo ingreſſu ſanctæ regulæ legitur de eligendo Abbate, & qualis eſſe debeat.* Ex quo patet caput de ordinando Abbate olim primum fuiſſe Regulæ S. B. Caput.

NIHIL EXTRA PRÆCEPTVM DOMINI, &c.] In Canone S. Theodori Anglorũ Apoſtoli, de ordinatione Abbatiſſæ: *Quatenus tuâ gratiâ præuenta nihil contra tuũ præceptũ faciat, doceat, cõſtituat, vel iubeat.*

FERMENTVM IVSTITIÆ DIVINÆ.] Non fermentum Phariſæorum, quod inflet ad vanitatem, ſed fermentum Chriſti, quod puſillos diſcipulorum animos extollat, & excitet ad grandia operanda, atque ferenda propter Deum.

DOCTRINÆ.] Si apta fuerit ad lucrandas animas earumque fructorem augendum & conſeruandum. Non ſufficit enim paſtori multa & præclara docere, ſed bene & appoſitè ad animarum ſalutem.

VTILITATIS MINVS INVENERIT.] Nota. Non tantum de

Digitized by Google

gregis detrimento, sed etiam de minori illius profectu Abbas rationem redditurus est, eoque nomine plectendus, non secus ac opilio; cui iustè paterfamilias irascitur non tantùm, si videat oues suas interiisse, vel saltem morbidas, sed etiam, si macras & exiles.

TANTVM ITERVM LIBER ERIT, VT SI, &c.] Ita apud Ruthardum, ita in cod. MSS. Vind. S. Faronis, S. Germani vtroque, & in editione Colonienſi. At in R. MS. Magiſtri, apud Trittemium & Smaragdum, *Tantumdem iterum erit liber, vt ſi.* in Vict. p. *Tandem.* In vulgatis deest particula, *vt*: & ante τὸ, *paſtor.* Pingitur punctum: itavt nullus ex totâ hac periodo ſenſus elici poſſit: In editione Colinæi ita legitur: *Tantummodo apud Deum liber erit, ſi (poſtquam inquieto & inobedienti gregi paſtoralis omnis diligentia fuerit attributa, & morbidis earum actibus vniuerſa cura exhibita) Paſtor ipſe in iudicio Domini abſolutus dicat,* &c. Clarus est ſenſus & plauſibilis. Itaque legendum puto hoc modo: *Tantum iterum liber erit, ſi (vt inquieto, vel inobedienti gregi paſtoris fuerit omnis diligentia attributa, & morbidis earum actibus vniuerſa cura exhibita) Paſtor earum in iudicio Domini abſolutus dicat,* &c. Et particula, *vt*, hoc loco, eſt, *cum*, vel, *poſtquam*, vt ſæpè apud claſſicos auctores.

ITERVM.] Nempe in iudicio; cum antea in vitâ liber fuerit euadendo negligentis paſtoris ſupplicium temporaneum.

PŒNA SIT EIS.] Eſt phraſis Hebraïca, per quam redundat ſæpè pronomen, *is*, vt: *cuius participatio eius in idipſum.*

IN SVIS FACTIS.] In Canone Theodori Archiepiſcopi Cantuarienſis legitur, *in operibus ſuis.* In Epiſtolâ monachorum Laubienſium ad Epiſcopos Rothardum Cameracenſem & Notkerum Leodienſem, *in ſuis actibus.* *Baldricus li. 1. Chron. ca. 105.*

ET QVI IN FRATRIS TVI OCVLO.] Horatius Sat. 3. li. 1. ſerm.

Stultius & improbus hic amor eſt, dignuſque notari,
Cum tua perſideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius?

SERMONES MEOS POST TE.] Ita in Pſalterio Romano.

EX SERVITIO CONVERTENTI.] Huc referri poteſt id quod ſcribit S. Leander cap. 12. de inſtitutione Virginum: *Quas tibi facit, vel fecerit ancillas conditio pares, iam non pro nexu ſeruitutis exulceres, ſed pro paritate profeſſionis honores. Qua tecum Chriſto virginitatis ſtipendiis militat, pari tecum libertate exultet. Nec ſis vos prouocamus ad humilitatem, vt illas ſuperbiâ erigamus: quas dum tu accipis vt ſorores, gratius illa tibi ſint famulæ, præbeantque obſequium, non ſeruitute addicta, ſed liberâ caritate. Quoniam quidem noneſt perſonarum acceptio apud Deum, ſed in diſtribuendo fides. Vbi pariter conſulitur domine & ancille, ibi non eligitur domina, & reprobatur ancilla.* Nec omittam præclarè illud dictum à S. Ambroſio Epiſt. 55. *Apud Dominum enim ſeruitus &*

libertas aequâ lance penduntur; cum nulla sit maior dignitas, quàm seruire Deo. Quod non sint contemnendi serui, plura vide apud Macrobium lib. 1. Saturnal. cap. 11. Et apud Agellium. lib. 2. cap. 18.

IN OMNIBVS SECVNDVM MERITA DISCIPLINA.] Disciplina hoc loco est correctio, quæ adhibenda est prout quisque meruerit.

IN DOCTRINA, &c.] Hic locus citatur in Concilio Trosleiano cap. 3. tom. 3. Conc. Galliæ.

ARGVE, OBSECRA, &c.] est merismus seu distributio elegans figura, cum omnia simul accumulantur, vt postea debito ordine distribuantur: quod ritè præstat S. B. cum subiungit: *Indisciplinatos & inquietos debet durius arguere, obedientes autem & mites & patientes, vt in melius proficiant obsecrare: contemnentes autem & negligentes vt increpet & corripiat, ammonemus.* Vbi etiam notandum est quàm appositè hic S. Pauli locus à S. Benedicto expositus sit.

MISCENS TEMPORIBVS TEMPORA.] Tempora. i. occasiones. Miscet temporibus tempora monasterij rector, cum, prudenter arreptâ occasione, modò arguit, modò obsecrat, modò increpat, modò terret, modò blanditur. Omnia ergo cum temporis occasione facienda.

PIVM PATRIS, &c.] Declarat amplius quomodo est miscenda seueritas lenitati. Cuius doctrinam tanquam sub eius regulâ enutritus S Gregorius magnus mirificè illustrat 2. par. curæ pastoralis cap. 6. *Curandum quippe est, vt rector subditis & matrem pietatis, & patrem exhibeat disciplinæ.* Et paulo post exponens illud Psalmistæ: *Virga tua & baculus tuus. Virgâ enim percutimur, & baculo sustentamur: si est ergo districtio virgæ, quæ feriat, sit & consolatio baculi, quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans: sit pietas, sed non amplius quàm expediat parcens: vt, dum se in arce regiminis iustitia clementiáque permiscent, is qui præest corda subditorum & terrendo demulceat, & tamen terroris reuerentiam demulcendo constringat.* S. Cæsarius Epist. ad Oratoriam, *per virgæ disciplinam corrigas, per baculum verò disciplinatam sustentes.* His adde illud Senecæ lib. 1. de clementiâ: *Officium bonorum parentum, qui obiurgare liberos nonnumquam blandè, nonnumquam minaciter solent, aliquando etiam ammonere verberibus.* Ita se gerebat S. Maximus Episcopus Regiensis, qui, vt in eius actis habetur: *Metuendus seueritate, benignitate venerandus auctoritatem humilitatis mansuetudine superabat.*

ID EST INDISCIPLINATOS, &c.] Præclarè S. Gregor. lib. 9. Epist. 8. *Boni te dulcem, praui sentiant correctorem.*

AMMONEMVS.] Pro, *admonemus.* Ita passim scribitur in hoc concordiæ codice MS. vt in Victorino vtroque & S. Germ. Ita scripserunt veteres, vt docet Papyrianus apud Cassiodorum lib. de Orthographiâ: *Ad, præpositio interdum retinet, d, litteram vt, adfert, adfuit: interdum variat, vt, ammonet, amminiculum.* Et Beda lib. de Or-

Digitized by Google

thographiâ. *Ad, euphoniæ causâ in sequentem mutabitur, vt, afficio, affluo allido, ammoneo, annuo.* Itaque vbique hanc scripturam retinemus.

NEQVE DISSIMVLET PECCATA.] Demissi est animi atque anguſti pectoris dissimulare peccata delinquentium, nec illa corrigere: qualis fuit Claudius Imperator; qui socordi lenitate vniuersum imperium labefactauit: qui etsi bonus esset, tamen, vt de eo canit Ausonius.

Non faciendo nocens, sed patiendo fuit.

Sic stolidus Abbas, qui sibi barbam velli, vt aiunt, à subditis patitur, licet probus, nocens tamen est, non faciendo peccata, sed patiendo. *In Cæsaribus Tetrastich. 6.*

MEMINERE.] Pro, *Meminisse*, ita apud Keronem discipulum S. Othmari in expositione Alamanica vocabulorum regulæ S. B. apud Smaragdum, & S. Dunstanum & in MS. S. Faronis.

STVLTVS VERBIS NON CORRIGITVR.] Prou. 8. *Stultus non recipit verba prudentiæ.* Sed S. B. videtur potius protulisse sensum, quàm verba.

PERCVTE FILIVM TVVM VIRGA, &c.] Prou. 23. hoc etiam loco protulit potius D. B. sensum, quàm verba. Nam ita habetur hic locus: *Noli subtrahere à puero disciplinam. Si enim percusseris eum virgâ, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam eius ab inferno liberabis.*

SCIATQVE QVAM DIFFICILEM.] Præclarè sanè. Nam vt sapienter ait S. Gregorius lib. 1. curæ pastoralis cap. 1. *Ars est artium regimen animarum.* Quarum tanta est varietas, vt plus dissideant inter se moribus, ingeniis, propensionibus, studiis & affectibus, quàm hominum ora & vultus lineamentis.

ALIVM QVIDEM BLANDIMENTIS, &c.] Subaudi verbum *regere.*

PLVS GERAT SOLLICITVDINEM, &c.] Ita in MSS. cod. Vind. S. Ebrul. & S. Germ. min. Ita apud Smaragdum. In vulgatis: *Non plus gerat*, &c. Sed hanc negationem superfluam esse arbitror, quia antea scriptum est, *Ne dissimulans*: Nimia autem rerum temporalium in prælatis cura quantùm mali pariat, sic docet S. Gregorius magnus par. 2. curæ pastoralis cap. 7. *Sicque fit, vt dum vrgeri se mundanis tumultibus gaudent* (Rectores) *interna, quæ alios docere debuerant, ignorent. Vnde subiectorum quoque procul dubio vita torpescit: quia, cum proficere spiritualiter sibi appetit, in exemplo eius, qui prælatus est, quasi in obstaculo itineris offendit. Languente enim capite incassum membra vigent: & in exploratione hostium frustra exercitus sequitur, si ab ipso duce itineris erratur. Nulla subditorum mentes exhortatio subleuat, eorumque culpas increpatio nulla castigat.* Sed quomodo circa hæc se gerere debeat prælatus, optimè docet Epistola monachorum Laubiensium ad Episcopos Rothardum Cameracensem, & Notkerum Leodiensem, cuius locum subiiciam, quia mirificè S. B. doctrinam illustrat. *Nobiscum proscideatis Abbatem, qui hoc sit, quod dicatur, id est, vt & corporibus paterno*

affectu necessariam curam impendat, & animarum salutem pastoris vigilantiâ non negligat : sicque interiorum curam in exteriorum occupatione non minuens, & exteriorum prouidentiam in interiorum sollicitudine non relinquens : ne aut exterioribus deditus ab intimis corruat, aut solum interioribus occupatus, qua foris debet, proximis non impendat. Quod facile præstabit, si hoc S. Gregorij consilium cap. citato sequatur: *Secularia itaque negotia aliquando ex compassione toleranda sunt, numquam verò ex amore requirenda: ne, cum mentem diligentis aggrauant, hanc suo victam pondere ad ima de cœlestibus immergant.* Rectè, quia id, quod ex amore suscipitur, ægrè relinquitur. Hic autem ex amore secularia amplectitur, qui seu per agros seu per plateas ciuitatum volitare delectatur.

ET NE CAVSETVR DE MINORI FORTE SVBSTANTIA.] Causari hoc loco est excusationem & defensionem afferre. Vlpianus. ff. l. 2. §. *si non propter. Si quis cautionibus*, &c. *Neque iterum permittendum est ei, si quid sit, quod ei imputetur causari tempestatem, vel vim fluminis.* Tertullianus lib. de fugâ in persecutione : *Ne, vt nunc facis, de carnis quidem infirmitate causeris, de spiritus autem firmitate dissimules.* Rufinus lib. 2. de vitis Patrum : *Et cum causaretur non inueniri nauigium.* Hinc causatio, prætextus, defensio, excusatio. Tertullianus lib. de coronâ militis : *Caterum subuertit omnem substantiam sacramenti causatio huiusmodi.* Idem lib. de exhortatione ad castitatem. *Scio quibus causationibus coloremus insatiabilem carnis cupiditatem.* Hæc autem verba : *Et, ne causetur de minori forte substantiâ*, incipiunt periodum, & iungenda cum sequentibus : *Meminerit scriptum*, &c.

NIHIL DEEST TIMENTIBVS EVM.] Ita in Psalterio Romano.

SCIATQVE, QVIA, QVI SVSCEPIT ANIMAS REGENDAS, PRÆPARET SE.] Ita in R. MS. Magistri, in MS. cod. Vind. in vetustâ editione Parisiensi, vbi tamen habetur, susceperit, in cod. MSS. S. Faronis, vtroque S. Germ. recte. In Parisiensi recentiore editione : *Sciatque, quia suscepit animas regendas, & præparet se.* Ferenda vtique lectio. Apud S. Dunstanum & Smaragdum: *Sciatque qui suscipit animas regendas, præparet se.* Videtur deesse particula, *Quia.* Lege ergo, vt in nostra concordia, *Sciatque, quia qui suscepit animas regendas, præparet se.* Estque Eclipsis, qua interdum vtitur S. B. vt suprà, & alibi infrà, & subaudi, *Necesse est.* Quasi dicat, *Necesse est, vt præparet se.*

ET QVANTVM SVB CVRA SVA, &c.] In Canon. Theodori Anglorum Episcopi, de ordinatione Abbatissæ. *Et quantas sub curâ sua animas habuerit, ipsas sine dubio ante sedem maiestatis sue sit latura.*

RATIOCINIIS.] Ratiocinium est ratio, quæ redditur Cod. L. *Actuarij.* De Erogatione militaris annonæ. *Cuius ratiocinia pertractant.* Et lib. 8. Codicis extat titulus 13. de ratiocinus operum publicorum.

Ex

Ex Regulâ S. Macarij. Cap. 5. §. 2.

DEBETIS, qui præestis, Patres, tales vos exhibere, vt ait Apostolus: *Estote forma credentibus.* Hoc est, pro qualitate quæ mystieæ pietatis & veritatis fiunt, animas ad cœlestia de terrenis erigere, dicente Apostolo: *Argue, increpa, obsecra cum omni patientiâ & doctrinâ.* Et alio loco inquit: *Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in Spiritu mansuetudinis*: Decernendum est ab illo, qui præest, qualiter circa singulos debeat pietatis officium monstrare, æquitatem tenere [debet] non immemor Domini dicentis: *In quâ mensurâ mensi fueritis, remetietur vobis.*

1. *Thess.* 1.
1. *Tim.* 4
1. *Cor.* 4.
Matth. 7.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DEBETIS.] Hoc caput extat in cod. MS. Floriacensis cœnobij, in Regulâ, quæ appellatur, Serapionis, Macarij, Paphnutij, alterius Macarij, &c. & edita est Romæ cum operibus Cassiani.

VT APOSTOLVS AIT ESTOTE.] Locus citatur non provt est in Apostolo, sed textui auctoris accommodatur.

PRO QVALITATE QVÆ MYSTICÆ, &c.] Pronomem *quæ*, transpositum, & subaudiendum demonstratiuum, *eorum* & ita locus constructuendus, vt sensus elici possit. *Pro qualitate mystica pietatis & veritatis eorum, quæ fiunt*, &c. TENERE DEBET.] *tenere, debet*, redundat.

Ex regula Patrum Cap. 11. §. 3.

ABBATI verò nulli liceat sibi quicquam propriè vindicare: cum omnia, Deo propitio, in illius maneant potestate. Si quis verò, quod in regulâ iunioribus prohibetur, sibi aliquid ex successione parentum, seu quolibet

modo, vel donato retinere præsumpserit, & non omnia in commune posuerit, à fratribus arguatur: si in vitio perstiterit, ad notitiam Episcopi deferatur: quod si ab Episcopo correptus, nec sic emendauerit, deponatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ABBATI VERO NVLLI LICEAT. &c. Hoc capitulum reperitur in tertiâ regulâ cod. Flor. suprà citati, cuius initium est: *Cum in nomine Domini vnà cum fratribus.*

SIBI QVICQVAM PROPRIE VINDICARE.] Hîc notandum est Abbates & prælatos monasteriorum non esse Dominos bonorum, quæ sunt in monasteriis, sed administratores duntaxat, vt habetur cap. *Fraternit.* De donat. &c. ac proinde debere illa tantùm in eos vsus distribuere, ad quos ordinata sunt, & destinata, vt rectè docet Nauarrus in cap. *Nullam.* 18. qu. 3. n. 6. Quod si ea in vsus profanos ac inutiles, ac contra regulam atque instituta suæ religionis profundant, peccant mortaliter, & sunt proprietarij, vt docet Rodericus tom. 3. de Regul. qu. 29. art. 10.

SI QVIS.] Abbas videlicet.

IVNIORIBVS.] Id est, inferioribus, subditis.

EX SVCCESSIONE PARENTVM.] Quòd olim poterant monachi parentum hæreditatem adire, infrà dicetur.

Item eiusdem. Cap. II. §. 4.

ILLVD quoque statuimus, vt Abbates omni tempore cum fratribus reficiant: quia eo tempore, quo fratres aut pro neglegentiâ arguere, aut spiritali debent sermone imbuere, absque certâ necessitate se remouere non debent.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ILLVD QVOQVE,] Hæc inuenire est in eâdē regulâ MS. cod. Flor.

AVT PRO NEGLEGENTIA ARGVENDI SVNT.] Si nimirum

tardius ad mensam accedant, aut ibi quidpiam, quod minus deceat monachum, faciant.

AVT SPIRITALI DEBENT SERMONE IMBVERE.] Cum nimirum Prior de lecturâ aliquid dicit, quod sit ad ædificationem, vt infrà habetur in regula S. B.

Ex libro Horsiesij ad Monachos. §. 5.

QVAPROPTER, ô Duces & Præpositi monasteriorum, ac domorum, quibus crediti sunt homines, & apud quos inueniuntur K, siue, I, siue, E, siue, A. (vt in commune dicam) quibus crediti sunt homines singuli cum turmis suis expectantes Saluatoris aduentum; vt in conspectu illius ornatum armis exercitum præparetis; ne refrigeretis eos in carnalibus, & spiritalia non buatis alimenta: aut rursum doceatis spiritalia, & in carnalibus affligatis, in escis videlicet & vestitu: sed & spiritales & carnales cibos pariter tribuite; & nullam detis eis occasionem neglegentiæ. Aut quæ est ista iustitia, vt fratres affligamus labore, & ipsi vacemus otio? aut imponamus eis iugum, quod ipsi ferre non possumus. Legimus enim in Euangelio: *in quâ mensurâ mensi fueritis, remetietur vobis.* Vnde & laborem & refrigerium cum ipsis habeamus communia: nec discipulos seruos putemus, & illorum tribulatio sit nostra lætitia: ne Euangelicus nos cum Pharisæis sermo corripiat: *Væ vobis legis peritis, qui ligatis onera importabilia, & imponitis ea super humeros hominum, & ipsi ne digito quidem audetis attingere.* Sicut aliqui adtendentes semetipsos, vt viuentes iuxta mandatum Dei sibi loquantur & dicant, quid mihi est cum aliis? Ego verò vt seruiam Deo & eius mandata implere possim, non ad me pertinet quid alij faciant? Hos Ezechiel corripit dicens *O pastores Israel, nunquid pascunt semetipsos pastores? nonne oues pascunt? ecce lac comedebatis, & lanis operiebamini. Quod pingue est immolastis & quod infirmum non confortastis, & quod confractum est, non ligastis, quod errabat, non reduxistis, quod perierat, non requisistis, quod*

Matth. 7.

Luc. 11.

C. 34.

forte erat, fecistis labore deficere, & dispersistis oues meas. Propterea ipse Dominus ad iudicium veniet cum senioribus & principibus suis, complebitur illud in nobis. Exactores vestri depradantur vos, & qui repetunt, errare vos faciunt. Qui magis audire debe-
Eccl.10. mus: *Beata terra, cuius rex filius ingenui, & principes tui in tempore comedunt in fortitudine, & non confundentur.* Ideo, ô homo, vsque ad vnam animam, quæ tibi credita est, monere non cesses, & docere, quæ sancta sunt, & teipsum bonorum operum præbere exemplum: & cauere quam maximè, ne alterum oderis; sed cunctis exhibeas æqualitatem: ne
NOTA. forte, quem tu diligis, Deus oderit; & quem tu odisti, Deus diligat. Nulli erranti pro amicitia consentias, & alterum premas, & alterum subleues, & pereat labor tuus: non sedeas in locis humilioribus, in quibus Pater noster præcipit penitus non sedendum. Caueant Præpositi domorum, ne forsitan quilibet vnus è fratribus iniuriam Præposito fecerit & iratus ille discernat & dicat quid: causæ habeo ad hominem contemptorem? faciat quod vult, ad me non pertinet. O homo, quid hæc loqueris? intellige, quo furore supereris, & quod odium occupauerit cor tuum, vt magis tuo vitio, quàm tuo peccato frater pereat: cui debes ignoscere, & eum suscipere pœnitentem: vt possis illud Euangelij dicere: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Si ergo vis, vt Deus tua peccata dimittat, & tu dimitte fratri tuo, quicquid illud est, quod in te peccauit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVAPROPTER O DVCES.] Hæc habentur in editis Orsiesij. APVD QVOS INVENIVNTVR. K, *Siue*, I, &c.] in libro Orsiesij edito hæc corrupta sunt. In codice Vindocinensi ita leguntur: *Et apud quos inueniuntur Caritas siue iustitia, siue equitas, siue amor.* Sed hæc lectio manat à quodam correctore, qui diuinare voluit, quid sibi vellent huiusmodi litteræ quarum sensus pendet ex vitâ S. Pachomij, cuius S. Orsiesius fuit discipulus, apud Palladium cap. de Tabennesiotis. Sozomenum lib. 3. hist. Eccl. cap. 13. & Nicephorum Callistum

lib. 9 hist. Eccl. cap. 14. qui dicunt monachos sancti Pachomij olim in quatuor & viginti classes seu domos fuisse diuisos, & singulis earum nomen vnius ex quatuor & viginti litteris Græcis fuisse impositum nempè alpha, beta, &c. conuenienter moribus monachorum, qui per eiusmodi classes essent diuisi; itavt simpliciorum classi nomen imponeretur, ι, morosiorum classi, ϛ, vel, ζ. &c. Fuit hæc olim consuetudo, vt quibusdam hominibus nomen alicuius ex quatuor & viginti litteris imponeretur ob diuersa eorum studia & mores, atque etiam corporis deformitates. Nam Valerius Crassus Tribunus militum sub Tiberio Βῆτα est appellatus, eò quòd herbâ, quam Latini betam vocant, libenter vesceretur. Orpyllis Cyzicenum scortum Γάμμα appellabatur. Antenor, qui Cretensium historiam scripsit, Δίλτα cognominatus est quòd bonus esset, nam Cretenses bonum δῖλτυ dicunt. Apollonius, temporibus regis Philopatoris astronomiâ clarus Ἒψιλον appellatus est à figurâ, E, quam Luna in suo cursu describit, in quo ille multum studij contulerat. Satyrus Aristarchi familiaris Ζῆτα est nuncupatus ab inuestigandi rerum causas studio: nam ζητῶ, est inuestigo. Æsopus ab Idmone hero Θῆτα est appellatus: nam θῆτες Græcis serui dicuntur. Pythagoras, qui numeros omnes descripsit à tertiâ litterâ Γάμμα est appellatus. Cypseli Corinthiorum tyranni mater, quòd pedibus valga esset & clauda, Λαμβδά à Pythio Apolline appellata est. Hæc habet Ptolemæus Hephæstion lib. 5. nouæ hist. in Bibliothecâ Photij n. CXC. Idem de matre Cypseli referunt Helladius in Chrestomathiâ apud Photium. n. CCLXXIX. & Herodotus lib. 5. apud quos tamen malè legitur λάβδα, pro, λάμβδα. Ptolemæus Hephætion & Helladius nescio quid de Moyse nugantur, cum aiunt illum appellatum fuisse Ἄλφα, à nomine ἄλφος, id est, vitiligo, quòd corpus vitiligine distinctum haberet. Fabula nata videtur ex eo quòd Moyses manum à Deo in sinum mittere iussus eam inde leprâ maculatam retulerit. Eratosthenes Βῆτα dictus est, quod summis proximus in omni disciplinarum genere secundas teneret, vt scribit Hesychius Illustris libello de Philosophis: Nec Christus Dominus huiusmodi à litteris appellationem repudiauit. Nam Apocalyps. 1. se ipse nominat Ἄλφα & Ὦμέγα. Est enim ipse prima rerum creatarum causa, & finis vltimus ad quem ipsæ referuntur. Sed de his satis. Cum igitur S. Orsiesius scribit. *Apud quos inueniuntur, K, Sine, I* &c. id est, vos præpositi domorum seu classium monasterij; in quibus sunt discipuli seu monachi, quorum ingenia, & mores sub huiusmodi elementorum figuris designantur, &c.

NE REFRIGERETIS EOS, &c.] Sensus istorum est. Ne ita suppeditetis temporalia discipulis vestris, vt spiritualia subtrahatis: nec ita spiritalia subministretis, vt temporalia subducatis: sed vtraque pro necessitate conferte.

O PASTORES ISRAEL.] In versione communi: *Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pastus-*

tur? Sed idem est sensus.

QVOD ERRABAT.] Ita in textu Græco: τὸ πλανώμενον. In versione vulgatâ: *Quod abiectum est.*

ET QVOD FORTE ERAT FECISTIS LABORE DEFICERE.] iuxta textum Græcum: καὶ τὸ ἰσχυὸν κατεπράυνας μόχθῳ I. & forte afflixistis labore. In versione vulgatâ: *Sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentiâ.*

FILIVS INGENVI.] Vt in textu Græco: υἱὸς ἐλευθέρου. In versione vulgata: *Nobilis.*

SEDEAS IN LOCIS HVMILIORIBVS.] Respicit ad articulum 128. Regulæ S. Pachomij: *Præpositus non inebrietur: nec sedeat in humilioribus locis iuxta vasa monasterij.* Intelligit cellarium, à quo præpositos arcet.

PATER NOSTER.] Intelligit S. Pachomium, cuius discipulus fuit S. Orsiesius.

Item ipsius. §. 6.

EX quibus omnibus discimus, quod oporteat nos stare ante tribunal Christi, & de singulis non solùm operibus, sed & cogitationibus iudicari: & post rationem vitæ nostræ etiam pro aliis, qui nobis crediti sunt, reddituros esse similiter rationem. Et hoc non solùm de præpositis domorum audiendum est, sed & de principibus monasteriorum, & de singulis fratribus, qui reputantur in plebem, quod omnes inuicem debent onera sua portare, vt adimpleant legem Christi.

Gal. 6.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DE PRÆPOSITIS DOMORVM.] Præpositi domorum sunt ij qui præsunt ædibus, seu classibus, in quas diuisum erat monasterium S. Pachomij, vt suprà dictum est.

DE PRINCIPIBVS MONASTERIORVM.] Principes monasteriorum sunt Abbates, ita appellantur in regulâ S. Pachomij, cui addictus erat S Orsiesius, art. 8. *Vel monasterij principe disputante.* Dicuntur & Patres monasteriorum in eâdem regulâ, art. 18. *Nuntiabit Patri monasterij.* Art. 33. *Nisi pater monasterij præceperit.*

Digitized by Google

Item eiusdem. §. 7.

VOs ergo monasteriorum principes, estote solliciti & adhibete omnem curam pro fratribus cum iustitiâ & timore Dei: ne abutamini potestate in superbiâ: sed exemplum præbete vos cunctis, & subdito gregi: sicut & Dominus noster in ômnibus se exemplum præbuit. Qui posuit quasi oues familias, vt misereamini gregi vobis credito, & memineritis Apostolicæ sententiæ, in quâ ait. *Nihil subtraxi, vt non adnuntiarem vobis voluntatem Dei.* Et iterum: *Non cessaui deprecando vnumquemque vestrum, & docendo vos publicè.* Videte, quanta viscera misericordiæ fuerint in homine Dei, qui non solùm sollicitus est pro omnibus Ecclesiis, sed languet cum languentibus, & omnium sustinet passiones. Caueamus, ne per nostram neglegentiam aliquis scandalizetur, & corruat; & obliuiscamur verborum Domini Saluatoris, qui in Euangelio loquitur: *Pater, quos dedisti mihi, non perdidi ex eis aliquem.* Nullam animam contemnamus: ne quisquam per nostram duritiam pereat. Si enim aliquis propter nos mortuus fuerit, anima nostra pro illius animâ tenebitur in reatu. Quod quidem & Pater noster indesinenter nobis solebat inculcare, & monebat: ne impleretur in nobis illud eloquium: *Singuli opprimunt proximum suum.* Et iterum; *Si inuicem mordetis & deuoratis; videte, ne inuicem consumamini.* Ex quo apparet, quod, qui alterius seruat animam custos animæ suæ sit. Sed & vos, qui secundi estis monasteriis, primos vos exhibete virtutibus ne quis vitio vestro pereat: ne incurratis in illud opprobrium, in quo incurrit ille, qui comedit & bibit cum ebriis, & non dedit in tempore suo conseruis cibaria.

Act. 10 *Ioan. 17* *Gal. 5* *Matt. 24*

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EXEMPLVM VOS PRÆBETE.] Nihil est tam efficax ad subditorum salutem promouendam, quàm prælatorum exemplum. τὰ ὑπόδειγματα μᾶλλον ἐνεργέστερά εἰσι. i. exempla sunt (dictis) efficaciora: inquit S. Dorotheus doct. 17. quod bene monebat Chæremon apud Cassianum Coll. 11. cap. 4. *Numquam erit efficax instruentis auctoritas, nisi eam effectu operis sui cordi affixerit audientis.* Et Cassiodorus lib. 1. variarum Epist. 4. *Facilis recti persuasor est innocuus iudex, sub cuius praedicabili conuersatione pudet mores probabiles non habere.* Et lib. 6. epist. 2. *Prima æquitas est à se praesules inchoare.* Prælatus docens & non faciens est cymbalum tinniens, & crotalus crepitans. His accedat, quòd præsul non audet in aliis corrigere id, in quo se nouit delinquere. *Suos actus nullus damnat in altero*, Ait Cassiodorus epist. citata.

NIHIL SVBTRAXI.] In versione vulgata, vt in textu Græco: *Nihil subtraxerim vobis vtilium.*

VOLVNTATEM.] In textu Græco: βουλὴν. 1. consilium, vt est in versione vulgatâ.

DEPRECANDO.] In textu Græco μετὰ δακρύων νουθετῶν. 1. cum lacrymis monens, vt in versione communi.

NE QVIS PER NOSTRAM DVRITIAM PEREAT] Quàm pernicioſa sit nimia rectorum sæuitia ex subiecto patebit exemplo. Quondam prope Salizburgum in monasterio S. Erentrudis quædam erat Abbatissa nomine Vviradis seuera nimis in sanctimoniales. Huic erat frater sanctissimus nomine Mazalinus Abbas monasterij S. Petri non procul ab eâdem vrbe. Accidit igitur, vt quędam sanctimonialis monasterij sanctæ Erentrudis concepto fœtu aluum duceret. Imminente partu misera illa hinc ignominiam, hinc verberum atrocitatem metuens in sacellum S. Viti se contulit, orauitque, vt tantis miseriis leuaretur. Post orationem obdormiuit, sed expergefacta nihil consolationis retulit. Desperata fœtum diabolo in æternam damnationem transcripsit. Tum vir Dei Mazalinus in cella orans vidit dæmones lætos admodum coram se transeuntes: quid rerum esset, eos interrogauit. Illi grande negotium esse respondérunt: præcepit vir Dei, vt eo peracto ad se quamprimùm redirent. Euntes illi puerum natum repererunt, & subito raptum ad S. Mazalinum tulerunt, ei rem gestam narrantes. Eos per Deum sanctus Abbas adiurauit, vt puerum sibi traderent: qui parere coacti, infante in cellam viri Dei proiecto, abierunt. Surgens S. Mazalinus cum puero ante auroram ad sororem Abbatissam venit, puerum dedit; & re gestâ ex ordine narrata eam ob sæuitiam seuerius adhibuit, puerúmque

Lib. de Miraculis S. Erentrudis apud Henr. Can. li. ant lect.

Digitized by Google

rúmque Baptizari iussit.

PATER NOSTER.] Sanctus Pachomius.

QVI SECVNDI ESTIS MONASTERIIS.] Id est, præpositi monasteriorum, secundi post Abbates. Quia in hoc libro Orsiesij mentio fit superiorum diuersi generis, notandum est plura monasteria à S. Pachomio, cuius fuit Orsiesius discipulus, ædificata fuisse, quæ in multas classes seu domos distincta, erant, & domus in cellas. itaque in singulis monasteriis hi erant superiores, primò princeps monasterij, qui & Abbas post eum præpositus, qui appellatur secundus monasterij: deinde erant singularum domorum, seu classium præpositi, & post eos secundi singularum domorum, vt videre est in eodem Orsiesij libro. Secundus in monasterio, id est, præpositus appellatur à Zacharia Papa in dialogis *δευτερεύς*, à, *δεύτερος* 1. Secundus.

Item eiusdem. §. 7.

ET vos, Patres, nolite prouocare ad iracundiam filios vestros; sed enutrite eos in disciplinâ, & admonitione: & scitôte, quòd, cui plus datum est, plus quæritur ab eo; & cui plus creditum est, amplius exigitur. Nec tantùm ea considereris, quæ vobis profint; sed & illa, quæ proximis; & impleatur in vobis scriptura dicens: *Quia vos sequimini vnusquisque vtilitatem domus suæ.* *Eph. 6. Coloss. 3.* *Act. 1.*

Item eiusdem. §. 8.

SÆPIVS dicam, & eadem repetam. Cauete, ne alios diligatis, & alios oderitis: ne hunc sustentetis, & illum neglegatis; & cassus inueniatur labor vester, & omnis sudor pereat: & quando exieritis de corpore, & de mundi huius turbine liberati portum vos putaueritis quietis intrare, tunc inueniatis iniustitiæ naufragia: & in quâ mensurâ mensi estis remetiatur vobis ab eo, qui personas in iudicio non accipit. Si quid mortale aut aliquid turpitudinis ob neglegentiam præpositorum in domibus commissum fuerit,

post illorum propria supplicia, præpositus quoque reus tenebitur & criminis. Quod semper nobis sanctæ memoriæ Pater noster solebat ingerere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CAVETE NE ALIOS DILIGATIS, &c. Idem S. Orsiesius suprà: *Ne alterum ames, & alterum odetis; sed cunctis exhibeas aequalitatem.*

POST ILLORVM.] Qui peccauerunt videlicet.

PATER NOSTER.] S. Pachomius.

Item eiusdem. §. 9.

VOs igitur, qui estis principes monasteriorum, si quos aliquâ re videritis indigere, & esse in angustiâ constitutos, nolite eos neglegere, scientes, quòd reddituri estis
Act. 20. rationem pro omni grege, super quem vos Spiritus sanctus constituit inspicere & pascere Ecclesiam Dei, quam acqui-
Rom. 15. siuit proprio sanguine. Propterea nos, qui fortiores sumus, debemus infirmitates inualidorum portare, & non nobismetipsis placere, sed proximo in bonum ad ædificationem. Nam Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum
Ps. 68. est, *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRINCIPES MONASTERIORVM.] Id est, Abbates, vt suprà notatum est.

PASCERE.] Ita in textu Græco: ποιμαίνειν. In versione communi; *Regere.*

PROPRIO SANGVINE.] Vt in textu Græco: ἰδίου αἵματος. In versione communi: *Sanguine suo.*

PORTARE.] Vt in textu Græco: βαστάζειν. In versione communi, *Sustinere.*

Digitized by Google

IN BONVM.] In excuso Orsiesij libro: *In bono*; Malè. In textu Græco ἐπὶ ἀγαθὸν, vt in versione communi.

Ex Epistolâ S. Cæsarij. §. 10.

CVM verò annuntiandum verbum Dei fratribus affectaueris, seu pro vtilitate animarum, tenoréque regulæ constituendo necessitas incubuerit altercandi, prius cautâ consideratione perpensa, vt, quod ore promis, factis impleas, vt, quod aliis prædicas, operibus præbeas: scilicet vt in tuis humeris atque ceruicibus prius sentias, vtrum grauibus aut leuibus oneribus colla fratrum onustes, verbi gratiâ, si ieiunium super cotidianum, vel abstinentiam extra consuetudinem, nec non, vt assolet, plus solito in synaxi psalmos placuerit decantare. Primus in Ecclesia inueniaris, & postremus exeas: primus suscipias laborem, posterior soluas: & in cotidiano corporis alimento, atque communi cibo par sis his, cum quibus pari in mensâ veteris consensu: iisdem denique, & tu, quibus fratres, ferculorum saporibus delectare. & æqualia vobis cibaria potionesque communes exhibeant discoferi, vel pincernæ. Primatúmque tuũ, quem prior ad mensam tenes, primus ad virtutẽ parsimoniæ vindices: vt abstinẽtiã, quam lingua prædicat, proximæ fauces vel vicinus sentiat stomachus. Ne forte subditi audientes tacitis cogitationibus dicant: ô quàm pulchrè nobis abstinentiã prædicat plenus venter: & contentos nos iubet esse viliſſimis cibis, ac poculis, accuratis cibis poculisque refertum guttur & eructans. Illa enim de abstinentiâ prædicatio acceptabilis est, quam lurida ieiuniis ora decantant. Et in his omnibus hoc noueris conuenire, vt angusti callis itinera, per quæ socios ammones gradi, prior ipse gradiaris. Omnia quæ agenda sunt ante factis impleas, vt postmodum ductilis tuba ex percussione perducta rectius erumpas in voce propter illud Dominicum. *Quicunque*, inquit, *scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt*, Et reliqua. Inter cætera cum magnâ tibi cautelâ custodiendum est, vt Mat. 18

omnes in monasterio, quorum gubernacula tuis æqualiter imposuisti ceruicibus, diligas: ne vnũ plus minutue ames: sed cuncta quæ sunt, in quo possibilitas extat, æquo moderamine disponas, parique moderatione dispenses, ac parem eis caritatem impertias: & non quibuslibet per priuatum amorem, sed cunctis secundùm merita singulorum, quæ sunt necessaria, largiaris. Non qui tibi vultu intuituque placuerit, non quem tibi ad oculum cognoueris, vel à cuius blandiori fueris obsequio delinitus, sed quem amor Christi, & religiosior commendauerit vita, præponas.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

Tom. 2. Concil. Galliæ Iacobi Sirmondi.

CVM VERO.] Hoc fragmentum est epistolæ S. Cæsarij Episcopi Arelatensis ad Oratoriam Abbatissam, quod etiam habetur in Concilij Aquisgranensis lib. 2. de institutione sanctimonialium cap. 7. licet fusius, quamuis multa hîc habeantur, quæ non extant in citato concilij libro. Auctor autem noster pro more suo fœmininum genus in masculinum mutauit.

ALTERCANDI.] Altercari hoc loco non est φιλονεικεῖν i. contendere, sed disserere, ratiocinari. Glossæ veteres: *Altercatur*, διαλογίζεται. i. disserit, ratiocinatur.

EXTRA CONSVETVDINEM.] Ita in cod. Vind. sed videtur deesse verbum, *Præcipere*, aut quid simile vt sensus ita procedat. *Prius sentias vtrum grauibus aut leuibus oneribus colla fratrum onustes; verbi gratiâ, si ieiunium super cotidianum, vel abstinentiam extra consuetudinem præcipere: nec non, assolet, plus solito in synaxi Psalmos placuerit decantare. Primus in Ecclesiâ inueniaris.*

CONSENSV.] Lege: *Consessu.* Vt in capite Concilij citato.

QVAM PVLCHRE NOBIS ABSTINENTIAM PRÆDICAT.] Recte: nam, vt ait Iuuenalis sat. 1.

------ *probitas laudatur, & alget,*

Facile est saturo ventre sobrietatem laudare. *Plenus venter facile de ieiuniis disputat*, inquit S. Hieronymus epist. ad Paulinum.

ET CONTENTOS NON IVBET ESSE.] His satis quadrat locus Iuuenalis sat. 5.

Aspice, quàm longo distendat pectore lancem,
Quæ fertur domino, squilla: & quibus vndique sepia
Asparagis: quâ despiciat conuiuia caudâ,

Digitized by Google

Dum venit excelsis manibus sublata ministri.
Sed tibi dimidio constrictus gammarus ono
Ponitur exiguâ feralis cœna patellâ.
Ipse Venafrano piscem perfundit: at is, qui
Pallidus affertur misero tibi caulis, olebit
Laternam. Illud enim vestris datur alueolis, quod
Canna Micipsarum prorâ subnexit acuta.

GRADI.] In citato Concilio legitur: *Gradiendum.*

SED CVNCTA, QVÆ SVNT.] Deesse videntur hæc verba, *In monasterio.* Vel certe hæc verba: *Quæ sunt*, redundant.

NON QVEM TIBI AD OCVLVM.] Ita in Concilio citato. Sed in MS. N. cod. obliteratum apparet verbum, *Seruire.* Quod sanè restituendum.

PRÆPONAS.] Addidi hoc verbum ex præfato concilio.

Ex Regulâ S. Isidori. Cap. II. §. II.

ABBAS citra langoris necessitatem cibos in conspectu pariter cum fratribus sumat: neque cultius, quàm ea, quæ in commune consistunt, præparari sibi quippiam expetat. Sicque fiat, vt, dum præsens est, omnia diligenter administrentur: & dum communia sunt, salubriter, & cum caritate sumantur. Æqualia quippe erunt mensarum omnium fercula: simillimisque alimentis cuncti reficiendi sunt fratres.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ABBAS.] Hæc habentur in regulâ S. Isidori excusâ cap. 9. quod autem debeat Abbas cum fratribus reficere, fusius infrà disputabitur.

SIMILLIMISQVE ALIMENTIS, &c.] Quidam tamen Patres aliter censuerunt delicatè in mundo enutritis aliquid indulgentes, de quo infrà.

Ex Regulâ S. Fructuosi Episcopi. Cap. XX. §. 12.

In Cod. MS. Crass. eod. ca.

ABBAS, vel Præpositus diuinis semper officiis & vigiliis interſint: & prius ipſi agant, quod alios docent.

Ex Regulâ Ferrioli. Cap. XXXVII. §. 13.

VT Abbatem cunctis, quibus præest, monachis ſtrenuitas quidem, ſed manſuetudo & potius vita commendet. Itavt illum ſanctum magis timeant, quàm ſeuerum: & plus [in] metuant, quòd meritis eſt primus, quàm quod honore primarius. Habeat enim in correptione modum, & in familiaritate temperamentum: eritque in cunctis ita moribus diſpenſatus, vt & blandimento vocet & terrore caſtiget, faciens ſe ab omnibus, eò quod vitia oderit, plus amari. Tota enim eius conuerſatio erit quaſi poſitum fundamentum; vt in eo ſuperædificetur quiſquis imitatione illius optat bonis Deo meritis proximare. Nullus ab ipſo erit poteſtate, ſed ratione damnandus: nec tamen ita illi quiſquam familiaris, vt cæteris plus præſumat: neque ita offenſus, vt ad veniam expletâ contritione non redeat. Conuenit namque illi omnes timere, qui timetur ab omnibus, totoque ſtudio atque induſtriâ prouidere, ne aliquis ex his quos regendos propriâ curâ ſuſcepit, aduerſo quolibet caſu diſcedat de numero. Et ideo plurimis medicamẽtis neceſſe eſt illum ſubuenire monachorum lãguoribus, & ægritudinibus mentium remedium curæ ſpiritalis inferre. Hoc eſt, ſi ſuperbum viderit, iugi exhortatione humilitatis porrigat potionem: ſi iracundum, patientiæ illi afferat vnguentum: ſi mendacium ſectantem, veritatis miniſtret antidotum, bea-

Digitized by Google

si in hoc ipso Apostoli monitis excitatus, qui dicit: *Attende tibi, & doctrinæ insta in illis. Hoc enim faciens & teipsum saluum facies, & eos, qui te audiunt.* Et iterum ad Timotheum: *Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti in fide, & dilectione in Christo Iesu.* Et iterum: *Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple.* Similiter & beatus Petrus scribens: *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior, & testis Christi passionum, & eius, quæ incipiet reuelari, gloriæ socius, pascite, qui in vobis est, gregem Dei.* Et addidit: *Neque quasi dominantes in clero, sed forma estote gregi, vt, cum apparuerit princeps pastorum, percipiatis illam floridam & immarcessibilem gloriæ coronam.* Hieremias quoque sanctissimus in personâ Domini ait: *Dabo vobis pastores secundùm cor meum, & pascent vos scientia & doctrina.* Et iterum: *Hæc dicit Adonai Dominus ad pastores Israel: numquid semetipsos pascunt pastores?* Et adiungit: *Ob hoc, pastores, audite verbum Domini. Hæc dicit Adonai Dominus: Ecce ego ipse ad pastores, & requiram oues meas de manibus eorum.* Dominus verò idem in Euangelio Petrum Apostolorum Principem, si se amaret, interrogans, adiungit: *Pasce oues meas.* Manifestum est ergo, frater, quis quis præesse videris monachis, magnum tibi per honorem onus impositum, itavt, cum dignitate sis primus, desudes omnium pondere sarcinatus. Propter quod recti itineris curre semitam quæ ad cœlum perducit & ire ostende gregi inoffensum callem, & sanctitatis eum quoque passibus antecede. Atque ita stude, vt non erret, quicumque te ducem gradibus imitationis insequitur: vt videaris Apostolicæ monita sententiæ cõplesse, quæ habet: *Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in caritate, in fide, in castitate.* Et iterum: *Sollicitè cura teipsum probabilem exhibere Deo operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis.* Hunc itaque tibi, Abbas, titulum, vt prætermissum te sermone regulæ non doleas, sicque vnum te ex congregatione cognoscas, quasi peculiarius adnotamus: monentes, seu coram Deo obsecrãtes, vt hæc omnia feruenti studio, etiam cætera propter exemplum, quæ reliquis sunt dicta, custodias.

1.Tim.4
2.Tim.1
2.Tim.4
1.Pet.5
ibid.
Cap. 3.
Ezc.34.
Ibid.
Ioan.21
1.Tim.4
2.Tim.2

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT ABBATEM.] Videtur decesse verbum, *Oportet*, Vel quid simile.

HABEAT IN CORREPTIONE MODVM.] Nam correptio sanare debet, non vulnerare. Vide suprà.

NVLLVS AB IPSO ERIT POTESTATE, SED RATIONE DAMNANDVS.] Ex his manifestum est non oportere Abbatem vti liberâ, & absoluta potestate, sed omnia ratione metiri, vt monet S. B. cap. 74. *Qui Abbas non conturbet gregem sibi commissum, nec quasi liberâ utens potestate iniuste disponat aliquid.* Et S. Orsiesius: *Ne abutamini potestate in superbiâ.* Et Ezechielis cap. 34. malis pastoribus exprobratur: *Sed cum austeritate imperabatis, & cum potentiâ.* Et præclarè sanè Theodoricus rex apud Cassiodorum lib. 1. Var. ep. 12. *Et quanquam potestati nostræ, Deo fauente, subiaceat omne quod volumus, voluntatem tamen nostram de ratione metimur; vt illud magis æstimemus elegisse, quod cunctos dignum est approbare.* Ita se gerebat S. Fulgentius Episcopus Ruspensis, *qui* (vt in eius actis habetur) *Nullis cum typho dominationis secularis, quamuis paruulis, imperabat.* Sit ergo Abbas, vt de Nerua Imperatore scribit Ausonius,

----- *princeps nomine, mente parens.*

Paternâ mansuetudine imperet, non regio supercilio.

GLORIÆ SOCIVS.] In versione communi: *Gloriæ communicator.* In textu Græco δόξης κοινωνὸς. I. gloriæ particeps: itavt, *Communicator*, sumatur intransitiuè, vt aliquando verbum, *Communico.* Itaque, *socius*, hoc loco nihil aliud est, quàm, particeps.

SED FORMA ESTOTE GREGIS] In editione vulgatâ, vt in textu Græco: *Sed forma facti gregis.*

VT PERCIPIATIS.] In editione vulgatâ: *Et percipietis*, vt in textu Græco.

ILLAM FLORIDAM ET.] Hæc verba non sunt in epistola Petri. Itaque puto hos textus citatos fuisse ex memoriâ, non ex codice.

OB HOC.] In communi versione; *Propterea.*

ADONAI.] Vt in textu Hebraico.

NVMQVID SEMETIPSOS PASCVNT PASTORES?] Ita in Septuaginta: μὴ βόσκουσιν οἱ ποιμένες ἑαυτούς;

OVES MEAS.] Vt in textu Græco τὰ πρόβατά μου.

DE MANIBVS EORVM] Ita in textu Græco: ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν.

PETRVM SI SE AMET INTERROGANS, &c.] non prius constituitur pastor vniuersalis Ecclesiæ Petrus, quàm se Dominum amare ter

re ter profiteatur: quia Christus, cui Ouilis sui cura magna est, illius regimen ei commisit, qui Deum præ cæteris Apostolis amaret, vt rectè docet S. Eulogius Episcopus Alexandrinus lib. 3. contra Nouatianos. ἐγὰρ τὸν φίλτρῳ πολλῷ φερὸς τὸν δεσπότην ἀναπτόμενον ἐρίζων τῷ ποιμνίῳ, πλεῖστον περὶ τὰ λογικὰ πρόβατα, δίβιστον παρίστησιν αὐτὰμελόλως· διὰ τοῦ αὐτοῦ αἰτίαν τρίτον ἐρωτᾷ, πλεῖστα πολλῷ περὶ τὰ λογικὰ πρόβατα ἐπιμέλειαν ἐνδεικνύμενος. I. præponens gregi eum, qui maximo amore in Dominum inflammatus erat, amorem, quem in oues habebat, exhibuit, & propter eamdem causam tertiò interrogat, multam circa rationales oues curam ostendens. *Photius in Bibl. num. cclxxx.*

EVM QVIQVE.] Lege: *Eumque.*

TITVLVM.] Titulus hoc loco sumitur pro capite aut capitulo alicuius libri.

HÆC OMNIA.] quæ in hoc titulo, seu capite scripta sunt.

CÆTERA.] In regulâ constituta.

Ex Regulâ S. Aureliani Episcopi. Cap. XXXIII. §. 14.

SANCTVS Abbas extra congregationem non maneat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SANCTVS ABBAS.] Hac breui quidem sententiâ, sed vtili præcipitur Abbati, vt maneat in monasterio: & ægre illo exeat: vt possit nimirum omnibus exercitiis vnà cum fratribus interesse, eos suâ præsentiâ vrgere, & exemplo stimulare, eorúmque culpas obseruare, & prudenter corrigere. Quod si strictè obseruetur, nescio quid salubrius ad salutem animarum, & ad disciplinæ regularis conseruationem præstantius inueniri potest. Nihil æquè domum auget ac ditat, vt domini præsentia, quemadmodum docet Aristoteles in Oeconomico: *Persica sunt*, inquit, *Instituta, vt paterfamilias ipse omnia statuat, omnia inuisat: id quod & Dion de tyranno Dionysio dicebat. Nullus enim sic aliena curat, vt sua. Debet igitur eniti vt omnia, quæ potest, ipse curet. Huc pertinet, quod Perses quidam & Libys argutè simul & facetè dixit. Rogatus ille, quid opimum pinguémque faceret equum: oculus Domini, inquit. Libys autem cum ex eo quæreretur, quod stercoris genus*

optimum putaret, Domini vestigia, respondit. Quod si hæc de domo & familiâ dicuntur, multò magis de monasterio dicenda sunt: cum familiæ administratio humanas tantùm diuitias, monasterij regimen cœlestes spectet. Superior est sui monasterij sol, quo absente omnia tenebrescunt.

Item ex eâdem regulâ. Cap. 42. §. 15.

SANCTO Abbati non liceat aliquid de facultatibus monasterij donare aut vendere, nec aliquid contra regulæ instituta agere. Quod si facere tentauerit secundũ consilium & sine consensu fratrum, & nostro permisso, non ei adquiescatis, & hoc fieri nullâ ratione permittite. Quia causam se ante Deum nouerit esse acturum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SECVNDVM CONSILIVM.] Lege: *Sine consilio.*
EX NOSTRO PERMISSO.] Lege & *nostro permissu. S.* Aurelianus Episcopus prohibet Abbati al quid vendere sine sua licentiâ. Nam Abbates nihil vendere aut alienare possunt de bonis monasterij iniussu Episcopi, vt cautum est Concilij Agathensis Can. 56. Idem habetur in Concilio Aurelianensi. 3. can. 23.

Item ipse Capitulo. XLVIII. §. 16.

SANCTVS Abbas, nisi inæqualitate faciente, extra congregationem non reficiat.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SANCTVS ABBAS.] Hæc sunt emendicata ex regula S. Cæsarij Arelatensis Episcopi cap. 39. *Abbatissa nisi inaqualitate aliquâ aut infirmitate aut occupatione extra congregationem penitus non reficiatur.*

INÆQVALITATE.] Inæqualitas morbum significat, vt in actis S. Eugendi: *Cum enim vltra sexagenariam ætatem sex ferè mensibus prædictus pater inaqualitate corporeâ laboraret.* In Concilio Carthaginiensi 4. Can. 49. *Clericus, qui absque corporis inaqualitate vigiliis deest, stipendiis priuatus excommunicetur.* Et in loco citato S. Cæsarij *Abbatissa nisi inaqualitate aliqua aut infirmitate.* &c. Sic Græcè ἀνωμαλία. i. inæqualitas, pro morbo sumitur. Synodus Laodicena Can. 40. παρεκτὸς εἰ μὴ δι' ἀνωμαλίαν ἀπολαμβάνοιτο. I. præterquam si propter ægritudinem non veniat.

Ex Regulâ Fructuosi, ex Cap. IX.
§. 17.

ABBATES per monasteria tota mentis intentione cum fletu & cordis contritione, tultâ laboris aut itineris occasione, cum omni monachorum congregatione horas canonicas celebrare debent. Et vbi eis properandi fuerit necessitas, & horarum cognouerint metas, continuò humi prostrati indulgentias à Domino supplices petant, & suis horis peculiaribus secunda, tertiâ, quartâ, quintâ, sextâ, septimâ, octauâ, nonâ, decimâ, vndecimâ orare non pigeant; qualiter septem & octo Salomonis congruant dicto: *da partem septem, necnon & octo:* vt per septiformis gratiæ spiritum, & octo beatitudines, ac resurrectionis diem liberis gradibus per scalam Iacob Christo sibi desuper innitête quindecim gradibus cœli conscendere valeant regionem. *Eccl. ca. 11.*

Secundò, vt per capita mensium Abbates de vno confinio vno se copulentur loco, & mensuales litanias strenuè celebrent: & pro animabus sibi subditis auxilium Domini implorent: quia de ipsis in tremendo iudicio cum grandi discussione sperent se Deo rationem reddere.

Digitized by Google

Tertiò qualiter cotidie viuere debeant, ibi disponant; & tanquam a laionibus comprehensi ad cellas reuertantur supplacitati

Quartò retro acta sanctorum Patrum per scripturas sciscitantes reuoluant: vt ab ipsis, quid facere debeant, agnoscant. Et intus ac foris; ante, ac retro plenam mentem oculis habeant: ne, quod absit, in aliquam hæresim deuoluantur, ac pereant. Pro hoc ergo semper in communi concilio fratrum æquâ lance tanquam in penso persistant, vt præterita recordando & futura præuidendo, & præsentia recordando hæresum non patiantur stimulos.

Quintò, vt cum fratribus aduenientibus, hospitibus & peregrinis in vnâ mensâ communiter viuant: quia de ipsis
Mat. 25 Dominus ait: *Hospes eram, & collegistis me.*

Sextò talem sibi consuetudinem debent facere, vt omnem cupiditiam, & auaritiam à se radicitus arceant. Si hoc malum non esset, idolorum seruitutem eam Apostolus non
Gal. 5. dixisset. Et per hoc vitus monachi mentem cognoscimus sauciari. Et a nullo vitio penitus vnquam potest liber esse, qui talis consuetudinis vinculo fuerit obligatus, & in Dei & proximi dilectione numquam erit firmatus. Quia hoc, quod in seculo concupiscimus, sine dubio proximis inuidemus. Vnde & Patres sancti Spiritu sancto repleti, vt possent Deum & proximum perfectè diligere, studuerunt in hoc mundo nihil habere. Et, quia sine aliquo esse non possumus, ipsum debemus habere, quod nos non pigeat, cum necesse fuerit, egenti proximo reddere, & à caritate Dei & dilectione proximi nunquam animum relaxare. Cuius videlicet fortitudo caritatis verâ sanctæ Ecclesiæ voce lau-
Cap. 8. datur, cum per Canticorum Canticum dicitur. *Valida est vt mors dilectio.* Virtuti enim mortis, dilectio comparatur: quia sine dubio mentem, quam semel cœperit, à dilectione mundi funditus occidit. Tales ergo debent esse Abbates, vt possint Deum & proximum diligere: oculos lassos à concupiscentiâ huius seculi malâ habentes, quales in Paradiso habuit Adam ante transgressum.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ABBATES.] Hoc caput est alterius Fructuosi, non enim extat in R. MS cod. Crass. In eo sanè præclara documenta continentur, & Abbatibus maximè necessaria.

TVLTA] I. sublatâ, à tollo, cuius præteritum antiquum, *tetuli*. Plautus in Amphitruone, act. 2. *Osculum tetuli tibi*. Et alibi passim: quia antiqui dicebant, *tulo*, vt notat Priscianus lib. 10. *A tulo, quoque, quod veteribus in vsu fuit, tetuli, dicebant*. Supinum tamen se numquam legisse dicit.

PROPERANDI FVERIT NECESSITAS.] Id est, propere eundum aliquò videlicet extra monasterium.

ID EST, SECVNDA, TERTIA, &c] Hîc tantùm ponuntur decem horæ canonicæ; cũ tamen ex sequentibus intelligere detur ab hoc Fructuoso statui quindecim: itavt hîc videantur omitti Prima, Duodecima, Initium noctis, seu completorium, nocturnæ vigiliæ, & matutinæ laudes. Sed exprimit tantum horas, quæ in via recitabantur: quia monachi ante Primam non egrediebantur.

DA PARTEM SEPTEM.] *Partem*, In singulari, vt in textu Hebraico פת, *chelec*. I. partem. Et in Græco: δὸς μείδα τῆς ἑπτὰ. I. da partem septem. In versione vulgatâ: *Da partes septem.*

AC RESVRRECTIONIS DIEM.] Lege, *Ad resurrectionis diem*. Nam, cum hîc sint tantum quindecim horæ Canonicæ, quæ referunt septem dona Spiritus sancti & octo beatitudines; non potest illo numero comprehendi dies resurrectionis. Sed sensus est, quod per illos veluti quindecim gradus in die resurrectionis ad cœlum ascenditur.

SE COPVLENTVR.] Est deponens, Plautus in Aulularia: *copulantur dexteras*.

PER SAIONES.] Saio est lictor, carnifex, exactor. Glossæ Arabico-Latinæ dictæ: *Saio, pœnator, tortor*. Eædem glossæ: *Pœnator, tortor, Saio*. S Isidorus lib. 10. Orig. *Sagio* (Lege, *Saio,*) *ab exigendo*. Sed puto esse vocabulum Gothicum, cuius sæpe mentio in legibus Vvisigothorum vt lib. 1. tit. 1. l. 17. *Nullus in territorio non sibi commisso, vel illo, vbi iudicandi potestatem nullam habet, quemquam præsumat vel per iussionem, aut saionem distringere*. Et multis aliis locis. In Concilio Emeritensi can. 8. *Diœcesim sibi debitam ordinante Metropolitano cum suis fratribus per suum saionem recipiat*. Crebra etiam mentio fit apud Cassiodorum, & maximè lib. 11. epist. 3. vbi eius officium describitur.

SVPPLACITATI.] I. citati, in iudicium vocati: nam placitum est conuentus, in quo lites disceptantur, de quo infrà. Est autem hîc me-

taphora: quòd nempe ipsi Abbates congregati peractis comitiis ita festinanter debeant ad cellas. 1. monasteria sua redire, ac si à saionibus seu lictoribus citati essent.

SCRIPTVRAS.] Scripturæ hoc loco non sumuntur pro vtroque testamento.

ÆQVA LANCE TANQVAM IN PENSO PERSISTANT.] Hæc nihil aliud sonant, quàm quòd Abbates accipere personas minimè debent: sed esse tanquam lances in penso, seu libratione, quæ, si iustæ sunt, in alteram partem nec tantillum declinant. Idem dicit de lege Leo Imperator Nouellâ. 21.

ET PRÆSENTIA RECORDANDO.] Hæc videntur redundare.

CVPIDITIAM.] 1. cupiditatem.

Ex Regula cuiusdam. §. 19.

SI quis ex senioribus, siue is, qui Abbas nuncupatur, voluptuosus existat, & ebriosus & diues, qui huic seculo conformatur, hoc est, in curribus & in equis de loco ad locum discurrat, hic non solùm principatu fratrum indignus est, verùm etiam homicida animarum iudicandus est: & alius ministerio eius præesse constituatur. Sin verò non potuerint monachi, ab illo exeant, & ille excommunicetur. Sin verò pœniteat, subdat se sub manibus senioris & seruituti subiciat, donec probauerit is, qui præest. Monachos in curribus & in equis discurrere præter infirmos debiles & & claudos non permittimus. Si autem hoc fecerint, alieni sint ab vnitate fratrum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN CVRRIBVS ET IN EQVIS.] De hoc sumptu equestri in Abbatibus refrœnando vide bullas Gregorij noni, & Nicolai quarti Hac in re singularis modestia eluxit B. Ioannis Matre monachi S. Mariæ de Simorâ, O. S. B. Vicarij generalis Abbatis Cluniacensis, & tandem Episcopi Condomensis. Is cum esset Episcopus sex tantùm alebat

equos: duobus equitabat, reliquis quatuor ad conuehenda ligna & lapides pro instaurãdis suæ diœcesis ecclesiis, nouisq; ædificãdis vtebatur. Hic beatus vir obiit anno 1521. miraculis in vita & post mortem clarus.

HOMICIDA ANIMARVM.] Quia malo exemplo animas necat iuxta S. Augustinum lib. de pastoribus c. 4. *Tamen* (pastor) *qui in conspectu populi malè vivit, quantum in illo est, illum, à quo attenditur, occidit.*

ET ALIVS MONASTERIO EIVS PRÆESSE CONSTITVATVR.] Abbas in huiusmodi luxum profusus: ac proinde cæteris vitiis cõtaminatus abdicãdus est, nempe ab Episcopo, & vicinis abbatibus: vt habetur 18. qu. 2. cap. *Si quis.* Ex Concilio Triburiensi. Antiqua Regula Patrum cap. 21. Abbatem peculiaritati, hoc est, proprietati studentem deponi præcipit ab Episcopo.

SIN VERO NON POTVERINT MONACHI.] Videtur deesse hæc verba: *Eum deponere.* Vel quid simile.

AB ILLO EXEANT.] Nempe ad aliud monasterium.

EXCOMMVNICETVR.] Ab Episcopo.

ALIENI SINT AB VNITATE FRATRVM.] Id est, excommunicentur.

Ex Regulâ orientalium. §. 20.

OPORTET Abbatem inreprehensibilem esse, patientem [ieiunium,] pium, humilem: vt doctoris, & patris locum impleat: seipsum in formam præbens bonorum operum: ad cuius ordinationem omnes fratres respiciant, nihil sine consilio & auctoritate ipsius facientes. Qui sustinens necessitatem monasterij de omnibus, quæ in monasterio sunt liberè iudicabit, nullius personam accipiens, nec vlli gratiam præstans: sed vnumquemque secundum merita cotidianæ conuersationis in veritate iudicans admoneat, hortetur, castiget, condemnet: vel suscipiat, si ita vtile videtur. Venientes ad monasterium vel eiciat, si ita necessitas fuerit, malè habitantes.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OPORTET ABBATEM.] Imitatur D. Paulum Epist. 1. ad Timotheum cap. 3. IEIVNIVM.] Puto hanc vocem redundare.

Digitized by Google

FORMAM.] Ex Epist. ad Titum cap. 2 In vulgatâ editione habetur; *exemplum.* In textu Græco: τύπον. i. formam: provt in hac interpretatione regulæ orientalis habetur.

VEL SVSCIPIAT, &c.] Hæc sunt ita iungenda cum hac interpunctione: *Vel suscipiat, si ita vtile videtur, venientes ad monasterium; vel eiciat, si ita necessitas fuerit, male habitantes.* Id est, vel suscipiat ad monachatum eos, qui volunt conuerti, vel eiiciat malos & incorrigibiles monachos.

Ex Regulâ S. Basilij. Cap. XV. §. 21.

INT. *Interr. 98. regul bre Ruf c.16*

QVID sentire de se debet is, qui præest, in quibus præcipit, vel imperat? RESP. Apud Deum quidem sicut minister Christi & dispensator ministeriorum Dei; timens ne præter voluntatem Dei, vel præter quod in sanctis
1.Cor. 4 scripturis euidenter præcipitur, vel dicat aliquid, vel imperet: & inueniatur tanquam falsus testis Dei, & sacrilegus:
Ioan. 13. vel introducens aliquid alienum à doctrinâ Domini: vel
Ioan. 15. certe subtrahens & præteriens aliquid eorum, quæ Deo placita sunt. Ad fratres autem esse debet tanquam si nutrix foueat paruulos suos. Paratus autem secundum quod vnicuique expedit, communicare cum eis non solùm Euangelium Dei, sed etiam animam suam, memor præcepti Domini ac Dei nostri dicentis, *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Maiorem hac caritatem nemo habet, quàm vt ponat quis animam suam pro amicis suis.*

Item eiusdem. Cap. XIII. §. 22.

INT.

QVALI affectu vel quali sensu oportet increpare eum, qui increpat? RESP. Ad Deum quidem tali mente esse debet, qualem indicat beatus Dauid dicen. *Vidi non ser-*
Ps. 118. *uantes pactum, & tabescebam: quoniam eloquia tua non custodierunt.* Ad eos autem, quos increpat, hunc debet affectum seruare,.

Digitized by Google

seruare, quem pater & medicus erga ægrotantem filium seruat, & tunc maximè, cum qualitas curæ tristior videtur & grauior.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVALI AFFECTV.] Extat apud s. Basilium interrog. 99. regu. breu. & apud Rufinum cap. 23.

VIDI NON SERVAN ES PACTVM.] Ita in psalterio Romano. Apud Rufinum. *Vidi prænaricantes*, vt in editone vulgatâ.

ERGA ÆGROTANTEM FILIVM SERVAT.] Ita apud Rufinum. In textu Græco additur μετὰ συμπαθείας ϗ ἐυπλαγχνίας. I. cum compassione & misericordiâ.

CVRÆ.] Cura hoc loco est curatio. Nam *Curatio propriè medicorum : cura reliquorum*, ait Donatus in Terentij Andriam.

Item eiusdem. Cap. XXIV. §. 23.

QVALI affectu quis debet suscipere correptionem? INT.
RESP. sicut æger filius patris & medici de vitâ suâ solliciti: qui etiamsi offeratur aliquid asperum ad eurandum filium, scit [itaque] filius, quòd nec pater in aliquo negligere potest de salute filij, nec medicus falli.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVALI AFFECTV.] Reperitur apud S. Basilium int. err. 158. Regulâ br. & apud Rufinum cap. 23. sed potius reddit sensum, quàm verba, maximè sub finem capituli.

OFFERATVR.] Apud Rufinum legitur: *Offerat.* Rectius.

ITAQVE.] Videtur redundare hæc particula.

Ex regulâ eiusdam Cap. 1. §. 24.

ABBAS, monasterij non tam genere, quàm sapientiâ nobilis esse debet: vt qui sermonem ad erudiendas ani-

Digitized by Google

mas iustâ eruditione lucubrat, propriis actibus non contradicat. Plus etenim subiugati prælatorum actuum formam imitantur, quam doctrinæ inlatæ aures accommodant. Debet enim sacris eloquiis opera nectere sacra, vt qui eius imitatur doctrinam ex voce, imitetur cultum ex opere. Ne, si in aliquo voci opus contradixerit, fructus vocis non obtineat effectum. Sic ergo sit & voce ornatus, & opere: vt & opus voci, & vox consentiat operi. Sit continentiæ & castitatis flore comptus, & omnium ore laudabilis, omnium desideriis imitabilis exemplo. Sit caritatis beneuolentiâ ornatus, & omnium fidelium lætificet corda: erga peregrinorũ & hospitum sollicitudinem præstus, erga infirmantium curam sollicitus, erga inopum & ægrotorum iuuamen opulentus. Sic delinquentium ignauiam corrigat, vt ad cultum religionis lasciuas & fessas mentes reducat. Sic misericorditer bonitatis dona distribuat, quatenus ex nimiâ bonitate, facinorum fomenta non nutriat. Sit ergo bonus bonis per meritum, sit malis malus per flagellum. Quod medi-
Ps. 118. ante scientiâ agendum est, iuxta psalmistæ orationem dicentis: *Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me, Domine.* In vtroque enim Abbati cauendum est, ne aut nimiâ bonitate in subiectorum cordibus vitia nutriat, aut nimiâ disciplinæ austeritate, quæ leni increpatione sananda fuerant, rigidâ correptione diripiantur. Incautis etenim sic blandâ persuasione subueniat, vt eorum saniei antidoti quodammodo medendo curam infundat; sanis verò moribus ea hortando præbeat; vt quæ agere cœperunt, meliorando vsque ad finem perducant. Nihil etenim prodest cœpisse, si in bono opere, quod cœperant, non studeant perseuerare. Habeat ergo tot animos pater, quot in suo regimine filios: vt iuxta omniũ mores, omnium nouerit vitia coërcere. Tuta sit in omnes prudentia, vt nec pietas disciplinæ, nec disciplina pietati locum tollat. Agat omnium curam: vt de omnium profectu mercedis recipiat lucrum: vt ex corruptione præsentis vitæ quandoquè ereptus, tantum laboris recipiat præmium, quantis ad vincendum inimicum præsidiis præbuit supplementum.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SVBIVGATI.] Id est, monachi subditi.

PRÆSTVS.] Sup. sit. 1. præsto sit, & præsens. Glossarium vetus: *Præstos habeat, id est, presentes.* Lex Salica tit. 47. §. 2. *Et testes suos, qui ad placita fuerunt, secum præstos habeat.*

FESSAS.] Id est, segnes, desides.

SCIENTIA.] Id est, discretione.

BONITATEM, &c.] Notanda sane explicatio huius versiculi. Nam per bonitatem intelligit clementiam & lenitatem; per disciplinam, seueritatem; & per scientiam, discretionem. Itavt Dauid à Deo petat, vt populum suum regat cum lenitate, & seueritate, adhibitâ tamen discretione. Nam discretionis sale tum seueritas, tum clementia condiendæ sunt: ne, dum rector clemens videri appetit, remittat omninò habenas regulari obseruantiæ; & dum vitia coërcere cupit, fortius adducendo frœnum monachos potius irritet, quàm emendet. Quod reprehendit in Vrbico Abbate S. Gregorius Papa lib. 9. epist. 42. *Vnde vehementer ingemisco: quia aliter esse monasterium vestrum, quàm putabam, inuenio. Quod ex nullâ aliâ re euenire valuit, nisi quia tua dilectio in regimine suo inordinata est, nec cum grauitate aliquid valet disponere: sed modò studet peccantibus leniter blandiri, modò inordinatè extra modum nimiè irasci.* Sed hoc est stultorum ingenium, vt nullum valeant animi sui affectibus modum statuere; sed statim in vitium oppositum cadant, si velint ab aliquo declinare, iuxta illud Horatij. *Lib. 2. serm. sat. 2.*

Dum vitant stulti vitia in contraria currunt.

DOMINE.] τὸ, *Domine*, translatum est ex superiore versu.

Ex regulâ S. Isidori. Cap. XIX. §. 25.

ABBATI vel monacho monasterij seruum non licebit facere liberum. Qui enim nihil proprium habet, libertatem rei alienæ dare non debet. Nam sicut &. seculi leges sanxerunt: *Non potest alienari possessio, nisi à proprio domino.* Omne quod in monasterium in nummo ingreditur, sub testimonio seniorum accipiendum. Eadem pecunia in tribus partibus diuidenda est: quarum erit vna pro infirmis & senibus, & pro aliquo coëmendo in diebus sanctis cultius ad victum

fraternum: alia pro egenis: tertiâ pro vestimentis fratrum & puerorum: vel quibusue ad necessitatem monasterij coëmendis. Quas tres partes Custos sacrarij suscipiat, ac præcipiente Abbate sub testimonio Præpositi vel seniorum de singulis partibus pro suis necessariis causis expendat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ABBATI.] Hæc habentur in Regulâ S. Isidori excusâ eodem capite. 19. quæ nullâ puto aliâ ratione huc referri, nisi quia in his aliqua fit Abbatis mentio.

Cod. Theod. lib. 4. tit. 7.

LIBERVM FACERE.] Duplex fuit olim libertas seu manumissio, vna Regia, altera Ecclesiastica. Regia fiebat domini consensu coram rege excussione nummi. Ecclesiastica instituta à Constantino magno fiebat in Ecclesia ante cornu altaris coram Presbyteris, Comitibus, Baronibus, nobilibus & omni populo tam à laïcis, quàm Ecclesiasticis siue illi serui sacris initiandi essent, siue non. Marculphus formulâ XCI. *Seruum iuris mei nomine ill. ingenuum esse præcipio, & in sacrosanctâ Ecclesiâ sancti ill. sub præsentiâ sacerdotum ibidem consistentium ante cornua altaris ab omni vinculo seruitutis absoluo* & form. XCVII. *quia fratrum testimonio, inter quos nutritus es, dignus ad sacerdotalem honorem suscipiendum prædicaris, censeo te atque statuo ante sacri altaris cornu in conspectu sacerdotum & Cleri & populi adstantis â præsenti die, & deinceps ab omni iugo seruitutis humanæ absolutum fore, ciuémque Romanum appellari.* Idem videre est in charta Engiltrudæ & in petitorio S. Ennodij. Porro manumittere seruum Abbati prohibetur in conciliis Agath. can. 56. & Epaon. can. 8.

CVSTOS SACRARII.] Is est, quem sacristam modò appellamus. De quo infrà. Quid sit sacrarium explicant glossæ veteres: *Sacrarium*, ἱερῶον, θυσιαστήριον. I. heroûm, seu herois alicuius templum, altare. Eædem glossæ: *Sacrarium*, ἱερόθηκη. I. locus, in quo sacra reconduntur. Item. *Sacrarium*, ναϊσκάριον. I. paruulum templum. Pro altari sumitur D. ad legem Iuliam l. vlt. Hoc. S. Isidori capite sumitur pro loco, in quo sacra recunduntur, vt apud Vlpianum D. lege. 4. *De diuisione rerum & qualitate. Sacer locus est locus consecratus: sacrarium est locus, in quo sacra reponuntur: quod etiam in ædificio priuato esse potest.* Græcis σκευοφυλάκιον apud Theodorum Balsamonem in Nomocanonem Photij tit. 2. cap. 2. textu. 3. quia in eo sacra vasa reponuntur. Dicitur & διακονικὸν in Conc. Laordiceno can. 21. Latinis secretarium in Conc. Agathensi can. 66. *Quoniam non oportet insacratos ministros licentiam habere in secretarium (quod Græci diaconicon vocant) ingre-*

Digitized by Google

di, & contingere vasa dominica. Huius vocis mentio fit à S. Gregorio lib. 4. Regesti cap. 54. Vnde vox Gallica *Secretain*, vel, vt alij pronunciant, *Segretain*. I. sacrista, custos sacrarij. Appellatur & receptorium. Sidonius lib. 5. epist. 1. *Et nunciatum est progredi Episcopum de receptorio.* Ad faciendum sacrum videlicet, vt ibi describitur. Atque etiam salutatorium in Concil. Matisconensi. 1. can. 2 *Nec intra salutatorium aut oratorium ingredi permittantur precipuè Iudæi.* Ita appellatur, quod Episcopus ante Missarum celebrationem ibi sederet, & salutationes fidelium exciperet, qui se eius orationibus commendabant, aut ei aliquid negotij communicabant. Quod videre est apud S. Gregorium lib. 4. ep. 98. *quo* (pallio) *Non aliter vti memineris, nisi in propria tua ciuitate, dimissis iam filiis Ecclesiæ, procedens à salutatorio ad sacra missarum solemnia celebranda*, &c. Et ep. 54. eiusdem libri. *In secretario verò secundùm morem pristinum susceptis ac dimissis Ecclesiæ filiis, induere vestra fraternitas pallium debeat, atque ad necessaria solennia ita proficisci.* Quod etiam faciebant presbyteri, aliquando in alio salutatorio seu secretario. Sulpicius Seuerus lib. 2. dial. cap. 1. *Cum quidem in alio secretario presbyteri sederent, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiis occupati.* Fuit etiam sanctimonialibus suum salutatorium Gallicè, *le parloir*. S. Cæsarius in Recapitulatione regulæ cap. 8. *Quæcumque ad conuersionem venerit, in salutatorio ei frequentius regula relegatur.* In sacrario seu salutatorio sacerdos sacris vestibus missas celebraturus induebatur; quibus completis ibidem exuebatur: vt videre est ex locis Sidonij & Gregorij suprà citatis.

Digitized by Google

DE ADHIBENDIS AD CONsilium fratribus.

CAP. VI. §. I.

S. BENEDICTVS.

QVOTIES aliqua præcipua agenda sunt in monasterio, conuocet Abbas omnem congregationem: & dicat ipse, vnde agitur: & audiens consilium fratrum tractet apud se; & quod vtilius iudicauerit, faciat. Ideo autem omnes ad consilium vocari diximus: quia sæpè iuniori Dominus reuelat, quod melius est. Sic autem dent fratres consilium cum omni humilitatis subiectione; & non præsumant procaciter defendere, quid eis visum fuerit. Et magis in Abbatis pendeat arbitrio, vt quod salubrius iudicauerit, ei cuncti obediant. Sed sicut discipulos conuenit obedire magistro, ita & ipsum prouidè, & iustè condecet cuncta disponere. In omnibus igitur omnes magistram sequantur regulam, neque ab eâ temerè declinetur à quoquam. Nullus in monasterio proprij sequatur cordis voluntatem. Neque præsumat quisquam cum Abbate suo proteruè *intus*, & foris monasterium contendere. Quod si præsumpserit, regulari disciplinæ subiaceat. Ipse tamen Abbas cum timore Dei & obseruatione regulæ omnia faciat sciens se proculdubio de omnibus iudiciis suis æquissimo iudici Deo rationem redditurum. Si qua verò minora agenda sunt in monasterio, seniorum tantùm vtatur consilio: sicut scriptũ est: *Omnia fac cum consilio, & post factũ non pœnitebis.*

Eccle. 32.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VNDE AGITVR.] Id est, id de quo agitur. Hæc phrasis familiaris est S.P. Benedicto: vt suprà cap. 2. *Vt sit vnde promat noua & vetera.* Id est, vt sit id, seu aliquid, ex quo promat noua & vetera.

AVDIENS CONSILIVM FRATRVM TRACTET APVD SE.] Sanum quidem præceptum, modò is sit Abbas, qualem eum S. Benedictus supra depinxit. Quod vt perficiat, solum Dei honorem spectet consilium petens: nec huic potius, quàm isti opinioni adhæreat, eâ interim pendente, dum auditis fratrum sententiis, quænam præstare videatur, iudicauerit. Quod rectè monet S. Dorotheus doct. 7. cum ait: *Nihil decretum & præfixum in mente, vel sensu habeat.* Nam si antequam consilium inire velit, aliquam animo agglutinatam habet opinionem, nullo vmquam fratrum consilio, quamuis salubri, ab eâ deduci poterit.

QVIA SÆPE IVNIORI DOMINVS REVELAT QVOD MELIVS EST.] Huius rei habetur exemplum apud S. Cyprianum epist. 10. *Per nocturnas enim visiones, per dies quoque impletur apud nos Spiritu sancto puerorum innocens atas, quæ in extasi videt oculis & audit, & loquitur ea, quæ nos Dominus monere & instruere dignatur.* Quod sanè mirandum est, cum tunc temporis tot insignes essent prælati in Africâ, inter quos eminebat S. Cyprianus, quibus tamen postpositis, sanctus Spiritus pueris reuelabat, quæ agenda & futura essent: vt discant pastores humilitatem, cuius beneficio ad dona Spiritus Sancti, qui maximè prælatis allabitur, suscipienda sint paratiores.

DISCIPVLOS.] Ita legunt codices Victorini. Ita habetur apud Smaragdum & Turrecrematam. Rectè. Apud S. Dunstanum, *discipulis.* In vulgatis editionibus, *Singulis*, non ita rectè.

DECLINETVR.] Ita in omnibus cod. N. MS. ita apud Keronem discipulum S. Othmari Abbatis in expositione Alamanicâ vocabulorum regulæ S. Benedicti, S. Dunstanum, Smaragdum, Trittemium. Ita etiam habetur apud Flodoardum lib. 3. hist. Eccl. Rem. cap. 25. vbi agit de epist. Hincmari ad Fulcramnum præpositum cœnobij Corbeiensis: *Qualiter in hac electione eis sit agendum secundùm doctrinam beati Benedicti, vt in omnibus magistram sequantur regulam, nec temere ab eâ declinetur à quoquam.* Et in Additione. 1. Capitularis Ludouici Imp. tit. vlt. *In omnibus igitur omnes magistram sequantur regulam, neque ab ea temere declinetur à quoquam.* Quare, illud, *deuietur*, quod vulgò habetur, explodendum est.

OMNIA FAC CVM CONSILIO.] In versione communi, *Sine*

consilio nihil facias, vt in textu Hebraico, & Græco. Notanda sententia, cui simile est illud Menandri effatum in Gnomicis.

Βουλὴν δὲ παντὸς πράγματος προλάμβανε.

Id est, Ante omne negotium consilium cape. Cui sane parebat B. Ægil. Abbas Fuldensis, de quo hæc refert Candidus monachus in eius vitâ. *Audiebat libenter fratrum consilium. Sciebat enim scriptum, omnia fac cum consilio. Atque ideo non se sublimiorem, nec prudentiorem cæteris æstimabat. Neque etiam inani tumore iactabat se consolatione alterius non indigere. Attamen si quandoque minus prudens in aliquibus errabat, hoc magis aliorum minus prudentium introductione, quàm propriâ inuentione concepit.* O virum admirabilem, qui plus ex alieno iudicio sapiebat, quàm suo. In multis libenter aliis cedimus; sed, vt ait Poëta.

Qui velit ingenio cedere, nullus erit.

Ex Regulâ S. Pachomij, Cap. VIII. §. 2.

SI inuentus fuerit vnus è fratribus aliquid per contentionem agens, vel contradicens maioris imperio, increpabitur iuxta mensuram peccati sui.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI INVENTVS FVERIT, &c.] Habetur in regulâ S. Pachomij excusâ: art. 118. citatur à nostro auctore ob illa S. B. verba *Neque præsumat quisquam cum Abbate suo* &c. Fugienda est autem contentio non solùm cum superiore suo, sed cum quacumque aliâ personâ. Et si quid difficile occurrerit, non per contentionem, sed per ea, quæ lex spiritalis mandat, nempe per patientiam, precationem & spem dissoluendum erit, vt præclarè monet S. Marcus Eremita capitulo. 10. legis spiritalis. De Contentione fugienda vide homiliam 56. S. Antiochi Iuonem. 13, par. decreti & Burchardum lib. 19.

Item

Digitized by Google

Item ipsius. §. 3.

IGITVR qui animo vno esse concupiscunt, & viuere mente communi dispoſuerunt, consiliis maiorum inſeruiant: quid ex consiliis proceſſerit Patrum, id faciant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IGITVR.] Hoc caput non habetur in regulâ S. Pachomij excusâ: quemadmodum & quædam alia, quæ hîc ex eâdem regulâ citantur. Vnde signum est eam S. Pachomij regulam, quam excusam habemus, non esse integram.

MENTE COMMVNI.] Id est corde vnanimi.

Ex Regula S. Basilij. Cap. LXVII. §. 4.

SI quis non contentus cotidie sibi aliquid iniungi de his, quæ pro mandato Dei incidunt, sed artificium vult di- INT. scere, quali vitio ægrotat? aut si oportet ei adquiescí? RESP. Iste talis, & præsumptor est, & sibi placens & infidelis, qui non timet sententiam Domini dicentis: *Estote parati, quia, quâ horâ non putatis, filius hominis veniet.* Si enim Matth. cotidie expectat quis Dominum, sollicitus est & trepidus, 24. quomodo præsentem diem non transeat otioſus, & nihil amplius quærit. Si autem imperatur ei artificium discere, obedientiâ suâ habeat lucrum, & in hoc placeat Deo & non in eo, quod sibi placet, assumat iudicium.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS NON CONTENTVS.] Reperire est apud S. Basilium interr. 117. Regul. breu. & apud Rufinum cap. 42. citatur autem ab auctore nostro ob illa S. B. *Nullus in monasterio proprij sequatur cor-*

dis voluntatem. COTIDIE.] Ita ſcribitur in hac Concordia, excepto vno aut altero loco. Et rectè, iuxta Papyrianum de Orthographia: *Cotidie per c, & o, dicitur, vt ſcribitur, non per q,: quia non à quoto die, ſed à continenti die dictum eſt.*

ET IN HOC PLACEAT DEO.] Hæc non ſunt apud Ruſinum.

ET IN EO QVOD SIBI PLACET, ASSVMAT IVDICIVM.] in textu Græco: ἡ μὴ ἐν τῇ ὑποθέσει τὸ κείμενον. I. & non in procraſtinatione iudicium. Sed Rufinus legiſſe videtur ἐν τῇ αὐταρεσκείᾳ, &c. I. in ſibi complacentia. Quod ſane propius accedit ad mentem S. Baſilij. Nam hoc loco S. Baſilius vult monachum, ſi ei iniungatur aliquam artem ediſcere, facere lucrum ex obedientia, non verò ex ſibi complacentiâ, nempe ex propriâ voluntate artem eligendo, Dei iudicium ſeu condemnationem incurrere.

Item eiuſdem. Cap. LXVIII. §. 5.

INT. SI quis induſtrius ſit & promptus ad implenda mandata; agat autem, non quod ei iniungitur, ſed quod ipſe vult, Rom. 15. quam mercedem habebit? RESP. Merces illius illa ipſa eſt, quod ſibi placet. Cum autem Apoſtolus dicat: *Vnuſquiſque veſtrum proximo ſuo placeat in bono ad ædificationem.* Et vt amplius Ibid. inclinaret, & conſtringeret audientes addit dicens: *Quia ipſe Chriſtus non ſibi placuit.* Scire debet vnuſquiſque periculum ſuum eſſe in eo, quod vult ſibi placere; ſimul enim & inobediens inuenitur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS INDVSTRIVS.] Habetur apud S. Baſilium interr. 118. Reg. br. & apud Rufinum cap. citato. affertur autem ab auctore noſtro propter rationem vltimâ interrogatione dictam.

INVENITVR.] Ita apud Rufinum. In textu Græco: ἐλέγχεται. I. conuincitur.

Digitized by Google

Item eiusdem. Cap. LXXXI. §. 6.

SI omnino volenti litteras discere, vel lectioni vacare indulgendum est? RESP. Apostolo dicente: *Vt non quæ vultis, ea faciatis.* In omni negotio suâ voluntate permittere vnumquemque agere pernicioſum est: sed oportet illud suscipere quod ab his qui præsunt, iniungitur: etiamsi contra voluntatem sit eius, cui iniungitur secundùm Domini exemplum dicentis: *Pater, non mea voluntas, sed tua fiat.*

INT. Gal. 5. Luc. 22.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI OMNINO VOLENTI.] Inuenire est apud S. Basilium interr. 96. Reg. breu. & apud Rufinum cap. 46. profertur autem ab auctore nostro propter rationem suprà dictam. Pro, *Si omnino*, apud Rufinum legitur; *Si hoc alicui.* In textu Græco; εἰ παντὶ. I. *Si omni.* Atque hîc ita legendum puto, non; *Si omnino.*

SECVNDVM EXEMPLVM DOMINI DICENTIS: PATER, &c.] Ita apud Rufinum: quæ in textu Græco non reperiuntur: sed ista: τὸ δὲ ἔγκλημα ἀπείως τούτῳ ἁρμόζει. τῷ Κυρίῳ εἰπόντος. γίνεσθε ἕτοιμοι· ὅτι ᾗ ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται). Id est, huic autem incredulitatis crimen conuenit, dicente Domino: *Sed estote parati, quâ hora non putatis, filius hominis venit.* Sed cum hæc verba ad rem non faciant, puto textum S. Basilij Græcum fuisse corruptum, cum illa conueniant interrogationi. 117.

Ex Regulâ S. Aureliani. Cap. XXIII. §. 7.

ARTIFICIVM verò discendum, aut quamlibet operam faciendam non pro suo libito eligant sed in arbitrio Abbatis erit, quod vtile prospexerit imperandum.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ARTIFICIVM.] Hoc capitulum hîc citatur ob eamdem causam, quam de superioribus S. Basilij capitulis diximus. Quod tamen videtur sumptum ex Regulâ S. Cæsarij cap. 6. *Nemo sibi aliquid operis, vel artificij pro suo libito eligat faciendum: sed in arbitrio senioris erit, quod vtile prospexerit imperandum.* Idem statuit Tetradius cap. 7. Regulæ: *operam, non quam vnusquisque voluerit, sed quæ eis ordinata fuerit, faciant.* Quæ quidem sapienter instituta sunt, vt monachus discat suam frangere voluntatem, quod in vitâ monachicâ præcipuum est.

Ex Regula Orientali. §. 8.

SI inuentus fuerit vnus è fratribus aliquid per contentionem agens, vel contradicens maioris imperio, increpabitur iuxta mensuram peccati sui.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI INVENTVS FVERIT.] Hæc sunt prorsus eadem verba suprà hoc capite citata ex regulâ S. Pachomij. Et certe multa hîc citantur ex regulâ orientali, quæ sumpta sunt ex regulâ S. Pachomij.

Ex Regulâ Patrum. Cap. 1. §. 9.

ANTE omnia habentes caritatem, humilitatem, patientiam, mansuetudinem, vel cætera, quæ docet Apostolus: itavt nemo quicquam suum vindicet; sed sicut scriptum est in Actibus Apostolorum, habeant omnia communia. Ille verò, qui præpositus est, Dei iudicium & ordinationem sacerdotis in omnibus timere, diligere, & obaudire secundùm veritatem debet, Quia si quis illum putat [se] ſper-

Col. 3.

Cap. 4.

Digitized by Google

nere, Deum spernit, sicut scriptum est: *Qui vos audit, me* Luc. 10. *audit: qui vos spernit, me spernit: & qui me spernit, spernit eum, qui me misit.* Itavt sine ipsius voluntate nullus frater quicquam agat, neque accipiat ab aliquo aliquid, neque det, nec vsquam prorsus recedat sine verbo.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ANTE OMNIA] Hæc habentur in secundâ regulâ Patrum cod. Flor cuius initium est: *Cum resideremus in vnum in nomine Domini.* Extant etiam in veteri cod. MS. cœnobij Corbeiensis in Galliâ, vbi eadem regula habetur.

ILLE VERO QVI PRÆPOSITVS.] Id est, qui secundus est à sacerdote; quem isti Patres faciunt veluti Abbatem, cui debeat subiacere præpositus. PVTAT SE.] τὸ, *se*, redundat.

SINE VERBO.] Id est, sine iussu, licentiâ seu permissione vt in Euangelio: *In verbo tuo Laxabo rete.* In eâdem significatione Patres Græci nomen, λόγος. I. verbum vsurparunt; vt videre est apud Palladium cap. de Tabennesiotis: ἐξελθοῦσα μία νεωτέρα τῶν παρθένων λόγῳ ἑαυτῆς. I. egressa iunior virginum sui ipsius verbo. Id est, sine permissu.

Ex Regulâ Pauli & Stephani. Cap. II. & III.

SENIORES iunioribus affectum paternum impendant. Et cum imperandi necessarium fuerit, non tumenti animositate, & clamosis vocibus, sed fiducialiter tranquillâ simplicitate & auctoritate bonæ vitæ, ad peragendam communem vtilitatem; quæ fuerint opportuna, iniungant. Iuniores senioribus sinceră subiectione obediant, nec tumenti ceruice in quocumque respondeant; aut fastidienti animo, & negligenti aure imperantibus obedire detrectent: sed vnanimiter & concorditer, tam in spiritali operę, quam in terreno omnes fideli intentione occurrant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SENIORES.] Hæc habentur in R. MS. Pauli & Stephani cod. Floriac. cuius duo hîc iunguntur capita primum & secundum.

IMPERANDI.] Lege, *Imperare.*

NON TVMENTI ANIMOSITATE.] Notanda doctrina: nam aliud est imperium Abbatum, aliud regum. Nam *reges gentium dominantur eorum*, &c. Vide suprà.

IVNIORES.] Hîc incipit secundum caput regulæ Pauli & Stephani in dicto cod. Flor. 1.

Ex Regulâ cuiusdam Patris. §. 11.

NVLLO alio vitio diabolus monachum perdit, ac trahit ad mortem, quàm cum eum neglectis seniorum consiliis suo iudicio defensionique conspexerit confidere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLO ALIO VITIO.] Hoc capitulum extat Collat. 2. Cassiani cap. 11. idem docet S. Dorotheus doct. 1 .*ego profecto*, inquit, *casum vllum alium monachis contigisse nescio, præter hunc, nempe quia iudicio & sensui cordis sui facilè credunt, atque obtemperant. Aiunt nonnulli: propter hoc cadit monachus, alij propter illud: ego verò, vt modò dixi, casum alium euenisse cuipiam nescio; nisi quia proprio iudicio & cordi suo credit. Itaque, cum videris quempiam cecidisse, scito nullam aliam potiorem esse causam, quàm quòd cordi suo credidit, & seipsum instruere voluit.* Hæc ille. Qui seipsum erudit monachus, diaboli discipulus est. Casus nonnullorum monachorum, qui plus æquo suo iudicio tribuerunt, vide apud Palladium in hist. Lausiacâ capitibus de Valente, Herone, & Ptolemæo: & apud Cassianum Coll. 2. cap. 5.

DEFENSIONIQVE.] Lege, *Definitionique*, vt apud Cassianum.

CONSPEXERIT.] Lege, *persuaserit*, vt apud Cassianum.

Digitized by Google

Ex Regulâ S. Columbani. Cap. IX. §. 12.

MAXIMA pars regulæ monachorum mortificatio est: quibus nimirum per scripturam præcipitur: *Sine consilio nihil facias.* Ergo, si nihil sine consilio faciendum, totum per consilium est interrogandum. Vnde etiam per Moysem præcipitur. *Interroga patrem tuum & annunciabit tibi; majores tuos, & dicent tibi.* Sed, licet duris dura videatur hæc disciplina; vt scilicet homo de ore pendeat alterius, certis tamen Deum timentibus dulcis & secura inuenietur, si ex integro & non ex parte conseruetur. Quia nihil dulcius est conscientiæ securitate, nihil securius est animæ impunitate; quam nullus sibi ipsi per se potest tradere: quia propriè aliquorum est examinis.

Eccl. 32.

Deut. 32.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MAXIMA.] Habetur in cod. MS. Flor. & in editione Parisiensi eodem capite. Sed in editione Insulæ apud Goldastum, vbi capita regulæ S. Columbani in plura alia diuiduntur, capite 14. Proprij autem iudicij & arbitrij abdicatio summa mortificatio est, quæ præcipuè monachos decet: ac proinde maxima pars regulæ monachorum mortificatio est.

Parte. 1. Paran. veterū.

DVLCIVS.] Ita in Reg. MS. cod. Flor. & apud Goldastum. In editione Parisiensi: *incertius.* Malè.

ANIMÆ IMPVNITATE.] Impunitas animæ est, cum nullis maleficiorum stimulis pungitur, maximè quia illi qui prælati iudicio innititur, errata non imputantur; nisi ea euidenter legi Dei aduersentur.

ALIQVORVM.] Ita in R. MS. Cod. Flor. In editione Insulæ apud Goldastum; *aliorum.* Rectius.

Digitized by Google

QVÆ SVNT INSTRVMENTA *bonorum operum.*

CAP. VII. §. I.

S. BENED.

IMPRIMIS Dominum Deum diligere ex toto corde, totâ animâ, totâ virtute. Deinde proximum tanquam seipsum. Deinde non occidere. Non adulterari. Non facere furtum. Non concupiscere. Non falsum testimonium dicere. Honorare omnes homines. Et quod sibi quis fieri non vult, alij ne faciat. Abnegare semetipsum sibi, vt sequatur Christum. Corpus castigare, Delitias non amplecti. Ieiunium amare. Pauperes recreare. Nudum vestire. Infirmum visitare. Mortuum sepelire. In tribulatione subuenire. Dolentem consolari. A seculi actibus se facere alienum. Nihil amori Christi præponere. Iram non perficere. Iracundiæ tempus non reseruare. Dolum in corde non tenere Falsam pacem non dare. Caritatem non derelinquere. Non iurare, ne forte periuret. Veritatem ex corde, & ore proferre. Malum pro malo non reddere. Iniuriam non facere: sed & factam patienter sufferre. Inimicos diligere. Maledicentes se non re maledicere, sed magis benedicere. Persecutionem propter iustitiam sustinere. Non esse superbum. Non vinolentum. Non multum edacem. Non somnolentum. Non pigrum. Non murmuriosum. Non detractorem. Spem suam Deo committere. Bonum aliquid in se cum viderit, Deo applicet,

Digitized by Google

cet, non sibi. Malum verò à se factum sciat, & sibi reputet. Diem iudicij timere. Gehennam expauescere. Vitam æternam omni concupiscentiâ spiritali desiderare. Mortem cotidie ante oculos suspectam habere. Actus vitæ suæ omni horâ custodire. In omni loco Deum se respicere pro certo scire. Cogitationes malas cordi suo aduenientes mox ad Christum allidere, & seniori spiritali patefacere. Os suum à malo, vel prauo eloquio custodire. Multùm loqui non amare. Verba vana, aut risui apta non loqui. Risum multum aut excussum non amare. Lectiones sanctas libenter audire. Orationi frequenter incumbere. Mala sua præterita cum lacrimis vel gemitu cotidie in oratione Deo confiteri: de ipsis malis de cætero emendare. Desideria carnis non perficere. Propriam voluntatem odire. Præceptis Abbatis in omnibus obedire; etiâsi ipse aliter, quod absit, agat: memores illius Dominici præcepti: *Quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite.* *Matth.* 23.

Non velle dici sanctum, antequam sit: sed prius esse quod verius dicatur. Præcepta Dei factis cotidie adimplere. Castitatem amare, Nullum odire. Zelum non habere. Inuidiam non exercere. Contentionem non amare. Elationem fugere. Seniores venerari. Iuniores diligere. In Christi amore pro inimicis orare. Cum discordantibus ante solis occasum in pacem redire. Et de Dei misericordia numquam desperare. Ecce hæc sunt instrumenta artis spiritalis; quæ cum fuerint à nobis die noctuque incessabiliter adimpleta, & in die iudicij reconsignata, illa merces nobis à Domino recompensabitur, quam ipse promisit, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum: Officina verò, vbi hæc omnia diligenter operemur, claustra sunt monasterij & stabilitas in congregatione.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVÆ SVNT INSTRVMENTA BONORVM OPERVM.] Hæc instrumenta sumpta sunt ex 1. epist. S. Clementis Papæ ad Iacobum fratrem Domini (si modò illius sit, aut saltem ad

hunc Iacobum missa) sub finem; in qua hæc instrumenta reperiuntur; paucis tamen exceptis, & ordine mutato in multis. Hæc S. Clemens se à S. Petro hausisse profitetur. Horum initium ita habetur. *Quotidiana enim illius* (Petri) *prædicatio inter cætera diurna mandata hæc erat. Quam in eius exemplum etiam tibi, frater carissime, significare curaui. Bonorum*, inquit, *operum, inter cætera, semina ac negotia sunt, quantum vnusquisque sapit & potest*, &c. Quædam etiam referuntur in antiquo ordine Romano ex Canone Theodori Anglorum episcopi, in ordinatione Abbatissæ.

Hæc eadē instrumēta, sed à S. B. emēdicata, eius tamen nomine suppresso, refert Theodulphus Episc. Aurelianēsis in suo Capitulari c. 21. *Libuit nobis*, inquit, *huic nostro Capitulari inserere sententiam cuiusdam Patris dē instrumentis bonorum operum, in quâ magna breuitate quid agi, quidve vitari debeat, continetur. In primis Dominum tuum diligere ex toto corde*, &c. Referuntur etiam à Magistro cap. 3. Regulæ suæ etiam à S. Benedicto sumpta, quibusdam tamen aliis instrumentis insertis. Quæ quidem à nostro auctore citata non sunt; ne ferè eadem res repeteretur. Horum initium, ita se habet *Quæ hæc est ars sancta? Primo credere & confiteri, & timere Deum Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, vnum Deum in trinitate, & trinum in vnitate*, &c. Sed in ipso huius capitis limine non minima occurrit difficultas: cur ipsamet bona opera, quæ hîc recensentur, iustrumenta bonorum operum, seu, vt loquitur S. Petrus, semina appellentur: cum nihil sit sui ipsius instrumentum, aut semen. Verùm dicendum est hîc per eiusmodi bona opera intelligi perfectionis acquirendæ certam methodum, seu vt loquitur S. P. B. in fine huius capitis, artem spiritalem, ad quam illa omnia, quæ hîc commemorantur, viā muniunt: ac proinde recte illius instrumenta ac semina appellantur. Huic sententiæ suffragatur Magister, qui in titulo capitis citati hæc bona non appellat instrumenta bonorum operum, sed artem sanctam; cum ait: *Quæ est ars sancta, quam docere debet Abbas discipulos in monasterio?*

In primis.] In vulgatis, & in MS. cod. S. Faronis, apud Smaragdum, & S. Dunstanum hæc verba præponuntur: *Primum instrumentum.* In MS. cod. S. Ebrulphi post π', *in primis*, additur, *oportet.*

Tota anima.] Apud Ruthardum MS. legitur, *tota mente.* In epist. S. Clementis, *totis intimis cordis visceribus*, tantùm. In canone Theodori: *Ex totis viribus suis diligere.*

Deinde non occidere.] Mirabitur quispiam, cur monachis, quorum professio est perfectionis studium, tam dira crimina prohibeantur. Sed quamuis rara hæc sint in monasteriis, non tamen abs re est illa prohibuisse: vt suæ recordentur fragilitatis monachi; nec se ob statum religiosum iam perfectionem attigisse existiment seque vltra peccati metas peruenisse, nec posse amplius cadere: cogitentque An-

Digitized by Google

gelos in barathrum è cœlo ob ſuperbiam eſſe detruſos, Adam in paradiſo peccaſſe, Iudam vnum è collegio Apoſtolorum Dominum vendidiſſe & omni ſpe ſalutis abiectâ ſibi laqueo fauces obſtrinxiſſe. Quamobrem cum timore & tremore ſalutem ſuam in monaſterio operentur: humilitati acquirendæ in primis haud ſegniter incumbant, ad eamque in omnibus vitæ aſceticæ procellis ac tempeſtatibus tanquam ad columnam Rhegiam velocius adnatent: curentque diligenter cotidie animæ ſordes eluere; ne ſuâ negligentiâ & ſocordiâ in eum animi ſtuporem veniant, vt tandem (quod Deus auertat) grauia illa ſcelera perpetrent: quæ ſanè olim à profligatis quibuſdam monachis admiſſa fuiſſe liquidò conſtat. Nam (vt de cæteris taceam criminibus) SS. Abbates Ermenoldus, Bercharius, Abbo, Gerardus à parricidis monachis culeo & ſimiâ dignis impiè trucidati ſunt. Recordabatur, qui ſcripſit hæc, S. P. Benedictus, ſibi à ſceleratis monachis vinum veneno mixtum fuiſſe propinatum. Illud igitur ſacræ ſcripturæ ad memoriam reuocent: *In terrâ ſanctorum impie geſſit, & non videbit gloriam Dei.* Et illud: *dilectus in domo meâ malè operatus eſt.* Non locus, ſed boni mores ſanctum faciunt.

HONORARE OMNES HOMINES.] Hoc inſtrumentum non extat in Regulâ MS. Magiſtri, ſed loco illius iſtud: *Honorare patrem & matrem.*

ALIO NE FACIAT.] *Alio*, pro, *alij*, vt in Regula Magiſtri. Sed de hoc infrà. In Capitulari Theodulphi legitur: *alteri ne faciat.* Apud S. Dunſtanum, ſeu in Regulâ S. B. à S. Dunſtano correctâ: *Et quod ſibi non vult, alij ne faciat.* Sed puto à chalcographo omiſſum fuiſſe verbum, *fieri.* Hoc autem legis naturalis effatum eſt, quod olim Alexandro Seuero Imperatori maximè placuit, vt ex his Lampridij verbis in eius vitâ manifeſtum eſt: *Si quis de viâ ad alicuius poſſeſſionem deflexiſſet, pro qualitate loci aut fuſtibus ſubiiciebatur in conſpectu eius, aut virgis, aut condemnationi. Aut, ſi hæc omnia tranſiret dignitas hominis, grauiſſimis contumeliis; cum diceret: vis hoc in tuo agro fieri, quod alteri facis? Clamabatque ſæpius, quod à quibuſdam ſiue Iudæis, ſiue Chriſtianis audierat & tenebat, idque per præconem, cum aliquem emendaret, dici iubebat: quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Quam ſententiam vſque adeo dilexit, vt in palatio & in publicis operibus præſcribi iuberet.*

ABNEGARE SEMETIPSVM SIBI.] Luc. 9. vbi non eſt pronomen, *ſibi*, in vulgata editione, quemadmodum nec in Regula Magiſtri. Eſt tamen in Epiſt. S. Clementis, in Capitulari Theodulphi & in Cod. N. MSS. atque etiam in editis quos viderim: ita etiam legit S. Ambroſius in epiſt. ad Conſtantium. Illud, *ſibi*, idem eſt quod, apud ſe, in ſuâ conſcientiâ, non coram hominibus. Et hæc phraſis eſt S. Benedicto familiaris. vt cap. 7. Regulæ. *Dicens ſibi cum propheta.* Et cap. 52. *Vt frater qui forte ſibi peculiariter vult orare.* Et paulo poſt. *Sed & alter vult ſibi forte ſecretius orare.* Qui loci, quid ſit illud, *ſibi*, ſatis

explicant. Abnegare igitur semetipsum sibi est renunciare suis affectibus & desideriis vitiosis in sua conscientia & coram Deo, non coram hominibus; conuersionis suæ suorúmque operum se ac solum Deum arbitrum seu testem quærere, non homines.

VT SEQVATVR CHRISTVM.] In epistola S. Clementis: *Vt Iesum Christum Dominum nostrum sequatur.* S. Benedictus contraxit.

CORPVS CASTIGARE.] In epistola S. Clementis: *Corpus custodire.* Sed puto locum S. Clementis esse corruptum, & legendum *Castigare.* In Regula Magistri adduntur hæc verba. *Pro animâ.* Hoc modo: *Corpus pro animâ castigare.*

DELICIAS NON AMPLECTI.] In epistola S. Clementis: *Vanas & caducas non amplecti delicias.* In Regula Magistri: *delicias fugire,* pro, *fugere.* In Theodori canone: *delicias non appetere.*

IEIVNIVM AMARE.] In dictâ epistolâ: *ieiunium & vigilias sanctas amare.* Dicit vigilias sanctas, vt distinguat eas à profanis vigiliis Paganorum, atque etiam hæreticorum.

INFIRMVM VISITARE.] In epist. S. Clementis additur *Sitientes potare.*

MORTVVM SEPELIRE.] In epist. S. Clementis: *mortuos sepelire,* in plurali videlicet quemadmodum in duobus præcedentibus & subsequentibus, additurque: *Et diligenter eorum exequias peragere, pro eisque orare, & eleemosynas dare.*

INTRIBVLATIONE SVBVENIRE.] In Canone Theodori: *Tribulatis subuenire.*

DOLENTEM CONSOLARI.] In Regulâ Magistri hoc instrumentum hæc duo subsequuntur: *mutuum dare. Indigenti donare.* Quæ in nullo alio codice reperire potui.

A SÆCVLI ACTIBVS SE FACERE ALIENVM.] In epist. S. Clementis: *Et à malis actibus se alienum facere.* Sed S. Benedictus rectè mutauit hoc vocabulum, quia loquitur monachis, at S. Clemens omnibus Christianis. Non enim monachis sufficit se à malis actibus alienos facere, sed etiam à sæculi actibus, etiamsi aliqui boni sint, aut saltem indifferentes, vt sunt mercaturam exercere, negotiari, militare, causas agere & similia quæ haud decent monachos, vt docet S. Dionysius Areopagites, vt sunt etiam alia seculi opera vana & futilia, vt iocari, choreis & lusibus indulgere, lautius epulari, pretiosâ veste delectari, & similia, à quibus monachi penitus abhorrere debent.

IRAM NON PERFICERE.] Rectè: nam ad iram perfectam quidam gradus sunt, vt notat S. Dorotheus doctr. 8. Primus est πεφχὴ. I. perturbatio, quæ est motus seu conflictatio cogitationum, quæ cor excitant illudque animosum & audax reddunt. Secundus θυμὸς. I. furor, sanguinis feruor circa cor accensus, vt ait S. Basilius, vocaturque ὀξυχολία. I. acuta bilis; quam potes extinguere, antequam fiat ὀργὴ. I. ira perfecta, & tertius iræ gradus: cum veluti multis lignis aggestis ma-

Digitized by Google

gnum incendium excitatur, & complures prunæ inardescunt. Et hac ratione est iram perficere; quod vetat S. P. B. hoc loco. Quartus gradus est μνησικακία, quam ad verbum iniuriæ recordationem dixeris. At S. Basilius in Regulis breuibus interrogatione 55. rem aliter exponit. Nam iuxta illum ὀργὴ est tantùm in affectu, θυμὸς in motu, in quo à S. Dorotheo discrepat: sed quæstio de nomine est. Apud sanctum Basilium sequitur παροξυσμὸς vehementior furoris motus, & πικρία confirmatio perturbationis acrior; quam Cassianus lib. 8. de spiritu iræ appellat amaritudinem tristitiæ. Salubertimum autem iracundiæ sedandæ remedium est refectio voluptatum, vt monebat senior quidam monachus, ille enim hæc dicere solebat. Ob hanc causam illecebras amputo, vt materiam præcidam iracundiæ; etenim hanc noui pro voluptatibus perpetuò decertare, tranquillum mentis meæ statum, intelligentiæ vim auferre, vt refert Socrates lib. 4. hist. Eccl. cap. 18. Caritate etiam exardescentes animæ partes sanari dicebat Serapion Thmuitensis, vt refert idem Socrates loco citato.

PACEM FALSAM NON DARE.] In R. MS. Magistri: *De conscientia pacem falsam non dare.* Vbi sequuntur hæc tria instrumenta; *Fratri fidem seruare, non amare detrahere. Promissum complere, & non decipere*: Quorum duo alibi non reperies. Nam illud: *non amare detrahere*, paulo post exprimitur à S. Benedicto sub illis verbis: *non detractorem.*

NON IVRARE; NE FORTE PERIVRET.] Regula Magistri: *non amare iurare.* S. Ambrosius in exhortatione ad Virginitatem: *non iurandum facile, qui a plerúmque multi casus accidunt, vt non possimus implere quod iurauerimus. Qui autem non iurat vtique non peierat: qui autem iurat, aliquando necesse est, incidat in periurium: quia omnis homo mendax. Noli ergo iurare, ne incipias peierare.*

NE FORTE PERIVRET.] In epist. S. Clementis: *ne forte periurium (quod absit) fiat.*

VERITATEM EX CORDE ET ORE PROFERRE.] Ita apud Ruthardum & alibi etiam vulgò habetur. In epist. S. Clementis deest præpositio, *ex*, cuius loco in Capitulari Thodulphi est particula copulatiua, &c.

INIMICOS DILIGERE.] In Reg. Magistri: *inimicos plusquam amicos diligere.*

MALEDICENTES SE NON REMALEDICERE.] In Regul. Mag. *Maledicentes se non solum non remaledicere.*

REMALEDICERE.] Ita vulgò habetur, quemádmodum & in Regulâ Magistri: sed apud S. Clementem, Ruthardum, & Theodulphum, *maledicere.*

NON MVRMVRIOSVM.] Optima lectio. Ita apud Keronem. Ita etiam habetur in Regul. MS. Magistri, apud Trittemium, in vtroque cod. MS. S. Germani & in editione Colonienſi: à nomine mur-

murium, Id eſt, murmur. Quod vocabulum non ſemel in hac Concordiâ occurrit: à quo, murmurioſus: quod reperitur in Gloſſis, quę vulgò inſcribuntur nomine S. Benedicti Abbatis Floriacenſis, *Murmurioſus*, γόγγυσος. Lege, γογγυσὴς. I. murmurator. Quemadmodum in eiſdem Gloſſis habetur, *Memorioſus*, μνήμων. I. memor. Quare illud, *murmuroſum*, quod vulgò habetur, excutiendum eſt. Apud S. Clementem legitur; *non murmuratorem.*

NON DETRACTOREM.] In Epiſt. S. Clementis: *Nec detractorem: quia qui detrahit non ſe* (lege, *non ſolum ſe*) *ſed alios etiam occidit.* In Regulâ Magiſtri hoc inſtrumentum non extat, hoc quidem loco; ſed ſuperius habetur, *Non amare detrahere.* Quòd perinde eſt.

SPEM SVAM DEO COMMITTERE.] In epiſt. S. Clementis: *Et totam ſpem Deo ſemper committere.*

BONVM ALIQVID IN SE CVM VIDERIT, &c. Præclarè S. Auguſtinus ſerm. 7. de verbis Domini ſecundùm Matthæum. *Quid tu iuſte credis? te ſine Deo non poſſe ſeruare iuſtitiam ipſius? ergo totum reputa quod iuſtus es pietati:* (Dei videlicet) *Quod autem peccator es, tua iniquitati adtribue. Eſto accuſator tuus, & ille erit indultor tuus. Omne enim crimen, facinus, vel peccatum noſtræ eſt negligentiæ, & omnis virtus & ſanctitas Dei eſt indulgentiæ.*

BONVM ALIQVID.] Ita vulgò habetur. Apud Turrecrematam, *Bonum aliquod.* In epiſt. S. Clementis, *boni aliquid,* & eſt vera & germana lectio.

APPLICET.] In epiſt. *S.* Clementis legitur, *Applicare.* I. Attribuere. In regulâ MS. Magiſtri hoc inſtrumentum ita habetur. *Bonum aliquid in ſe cum viderit, à Deo factum magis, quàm à ſe exiſtimet.*

MALVM VERO A SE SEMPER FACTVM SCIAT, ET SIBI REPVTET.] Ita vulgò ſcriptum habetur. In epiſt. S. Clementis, *Et malum à ſe factum cognoſcat, & ſibi imputet.* In regulâ Magiſtri, *Malum à ſe factum iudicet, & ſibi & diabolo imputare.* l. *imputet.* Cui hæc inſtrumenta ſubſequuntur: *Deſideria ſua a Deo perfici adoptare. Subſtantiam ſuam non in ſolo labore manuum ſuarum, ſed plus à Deo ſperare.* Vbi, adoptare, eſt vehementer optare; vt ab, amare, adamare.

DIEM IVDICII TIMERE.] Elegantem Iudicij deſcriptionem vide apud Tertulianum lib. de ſpectaculis, in fine: & Euſebium Gallicanum homil. 4. ad monachos.

VITAM ÆTERNAM OMNI CONCVPISCENTIA SPIRITALI DESIDERARE] Ita vulgò habetur. In Regulâ Magiſtri: *Vitam æternam & Hieruſalem ſanctam deſiderare.* In epiſt. S. Clementis vocabulum. *ſpiritali*, deſideratur, forte à quodam correctore expunctum. Omni ergo ſpiritali concupiſcentia vitam æternam deſiderare eſt puro Dei amore, & ad maiorem Dei gloriam, non ob priuatam vtilitatem æternam felicitatem expetere. Et hic appetitus perfectus eſt, qui

Digitized by Google

monachum maximè decet. Sed vt ardentius à nobis appetatur, illius excellentia hîc subiicienda, primò ex S. Prospero lib. 1. de vita contemplatiua cap. 2. *Ergo futura vita creditur beatè sempiterna, & sempiternè beata. Vbi est certa securitas & secura tranquillitas, & tranquilla iucunditas: fœlix æternitas, æterna felicitas: vbi est amor perfectus, & nullus timor: dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, & de suâ cum illo permansione securus: vbi ipsa ciuitas, quæ est Angelorum sanctorum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & æterna salus exuberat, veritas regnat: vbi nec fallit quisque, nec fallitur: vnde nullus eiicitur beatus, quò nullus miser admittitur.* Deinde ex S. Columbano epistola 2. *Beata familia, quæ in altis habitat, vbi senex non gemit, neque infans vagit: vbi laudes Domini nulla vox retinet: vbi non esuritur, vbi nunquam sititur; vbi cibo superno plebs cœlestis pascitur: vbi nemo moritur, quia nemo nascitur: vbi aula regiæ cœlestis pascitur, in qua malè resonans nulla vox audita est: vbi vita viridis, veraque futura est, quam nec mortis, nec mœroris, metus consumpturus est. Læti letho transacto lætum regem videbunt, cum regnante regnabunt, cum gaudente gaudebunt. Tunc dolor, tunc tædium, tunc labor delebitur. Tunc Rex regum, rex mundi à mundis videbitur.* Sed variè à variis Patribus hæc beata vita descripta, maxime à Cassiodoro lib. de anima cap. 19. cuius locum non refero, quia prolixior est; quem vide, quia nescio quid iucundius animæ spiritali legi potest.

MORTEM COTIDIE ANTE OCVLOS SVSPECTAM HABERE.] Hoc instrumentum non extat apud S. Clementem. Mors ante oculos suspecta habenda est: quia cum certa sit, incerta tamen & perfida est: cum absens putatur, præsens est: cum remota, propinqua: incogitanti repentina aduenit: præmatura venit: subsidet in insidiis, incautos aggreditur, non præmeditata irrumpit, inuitos trahit. Suspecta ergo habenda est, ne nos imparatos corripiat: quia mors peccatorum pessima, quæ ad perpetuum ducit supplicium, & vt ait S. Prosper Aquitanicus Epigr. 5.

Ille igitur finis malus est, quem pœna sequetur,
Et qui perpetui porta doloris erit.

At contra Sanctorum mors pretiosa in conspectu Domini, quæ perpetuum ducit ad gaudium. Et, si liceat mihi in Prosperi versibus ludere, dicam:

Ille igitur finis bonus est, quem palma sequetur,
Et qui perpetuæ porta salutis erit.

IN OMNI LOCO DEVM SE RESPICERE PRO CERTO SCIRE.] In epist. S. Clementis: *In omni loco Deum respicere, firmiter scire.* Sed incuriâ typographi intercidit pronomen, *se*, quod habetur in capitulari Theodulphi, & in omnibus nostris cod. tam editis, quàm MSS. habetur etiam in Regula Magistri, hoc modo. *In quouis loco à Deo se respici pro certo scire.* Ex quibus omnibus hîc S. Clemētis locus castigandus est.

Digitized by Google

ET SENIORI SPIRITALI PATEFACERE.] Hæc instrumenti pars abest à Regula Magistri. In epistola S. Clementis habetur hoc modo. *Et sacerdotibus Domini manifestare.* Sed S. B. quædam mutauit, vt sententiam disciplinæ claustrali accommodaret.

OS SVVM A MALO, VEL PRAVO ELOQVIO CVSTODIRE.] In epistolâ S. Clementis: *Os suum à multo vel prauo eloquio custodire.*

MVLTVM LOQVI NON AMARE.] *Multiloquium iactura est monacho*, inquit S. Ephræm paræneſi 46. in epist S. Clementis additur: *Sed custodire labia sua, ne dolum aut malum loquantur.*

VERBA VANA, AVT RISVI APTA NON LOQVI.] In epist. S. Clementis: *Verba vana, aut mendacia non loqui: quia os, quod mentitur, occidit animam.*

RISVM MVLTVM, AVT EXCVSSVM NON AMARE.] Hoc instrumentum non extat in epist. S. Clementis. Mentio fit in vitâ S. Odonis Abbatis Cluniacensis lib. 2. *Locutio verò sua pra nimio gaudio ridere nos cogebat. Sed ille habenas moderationis manu tenens, mox capitulum Regula nobis apponebat dicens: risum multum, aut excussum non amare.*

LECTIONES SANCTAS LIBENTER AVDIRE.] In epist. S. Clementis: *Verba diuina libenter audire.*

ORATIONI FREQVENTER INCVMBERE.] In epist. S. Clementis: *Prædicationi & orationi ac lectioni frequenter incumbere: & eleemosinas veras facere.* Rectè autem monachis frequentius orationi incumbere præcipitur: nam, vt præclarè monet S. Asterius Amaseæ Episcopus in homiliâ in illud Euangelij: *Duo homines ascenderunt in templum:* ἀυχὴ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἡ εὐθεια, ὁμιλία πρὸς θεὸν, λήθη τῶν γηίνων, ἀνοδος πρὸς οὐρανὸν. I. oratio vitæ nostræ auxilium, conuersatio cum Deo, obliuio terrenorum, via ad cœlum. Vnde rectè docet S. Anastasius Sinaita in sermone de sacrâ synaxi: ἡ γὰρ προσδρεία ἐστὶ λὴ τῆς προσευχῆς, ἐν ᾗ πᾶν θεόπνευστον γραφῶν μήτηρ ὑπάρχει πασῶν τῶν ἀρετῶν. διὰ μὲν γὰρ τῆς προσευχῆς πᾶν αἴτημα καὶ δώρημα παρὰ Θεῷ κομιζόμεθα. I. assiduitas in oratione & in sacræ scripturæ lectione mater est virtutum omnium: per orationem enim omnem petitionem & donum à Deo reportamus. Monachus mundo mortuus cœlo per orationem viuit excellentissimâ sane vitâ, qua per orationem cum Deo coniunctus est, qui in eo viuit, non iam ipse: itavt cum Apostolo dicat: *viuo ego, iam non ego, sed viuit in me Christus.*

MALA SVA PRÆTERITA, &c.] Hoc instrumentum non est in epistolâ S. Clementis. Illud verò eisdem verbis habet S. Eligius Episcopus Nouiomensis homil 9.

VOLVNTATEM PROPRIAM ODIRE.] Odire, pro, odisse: sed de hac re inferius. In epistolâ S. Clementis legitur. *Sed propriam frangere voluntatem.* Illos veros esse monachos dicebat qui mortificatis voluntatibus suis parati essent nihil velle, nihil nolle, sed Abbatis tantummodo cõsilia vel præcepta seruare. Præclarè S. Fulgentius Ruspensis. Episc.

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆCEPTIS ABBATIS IN OMNIBVS OBEDIRE.] In Capitulari Theodulphi: *Præceptis ſacerdotis & præceptoris*, &c. In Epiſt. S. Clementis; *Eorum præceptis in omnibus obedire*, &c. intelligit Epiſcopos, de quibus paulo ante loquitur. Sed S. B. mutauit vocabulum S. Clementis, & Theodulphus S. Benedicti. Ille, vt ſuis monachis; hic, vt ſubditis ſuis ſententiam aptaret.

MEMORES ILLIVS DOMINICI PRÆCEPTI.] In capitulari Theodulphi: *Memores illud Dominicum præceptum.* Recte ſatis: *vt* cap. 31. de Cellerario in MS. Concordiæ: *Memor ſemper illud Apoſtolicum*: poteſt enim nomen, *memor*, regere accuſatiuum æque ac genitiuum iuxta ſyntaxim ſui verbi.

SED PRIVS ESSE, QVOD VERIVS DICATVR.] Ita in Regulâ Magiſtri, in Capitulari Theodulphi, apud Ruthardum, Trittemium, S. Dunſtanum, in cod. MSS. S. Faronis, Vict. p. & in vtroque S. Germani: quæ quidem lectio optima eſt: vt prædicatio illa ſanctitatis non ſit cauſa finalis, quæ nos moueat ad ſanctimoniam acquirendam ſed tantùm conſequentia ad illam Nam fama & nomen ex ſanctimoniâ oriuntur. Vnde Ruthardus ait: *Sed ſi forte ſine voluntate ſuâ fuerit dictum, verius dicatur.* Vulgò, vt in epiſt. S. Clementis legitur, *vt verius dicatur.* Quam lectionem, qui admittere volet, dicat, neceſſe eſt, particulam, *vt*, hoc loco non ſignificare cauſam finalem (ineptum enim eſſet, ſi quis famæ ſibi comparandæ gratiâ ſanctus eſſe vellet) ſed tantùm conſequentiam euentus, quemadmodum ſæpè in Euangelio occurrit, vt Ioan. 19. *vt ſcriptura impleretur dicens: partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Non enim hæc veſtimentorum Chriſti partitio, & ſors in eius veſtem contigere, quia hoc à Dauide prædictum eſt, & vt eius prophetia vera eſſet, tanquam illa eſſet cauſa finalis: ob quam hæc facta ſunt: quinimo ideò prædicta ſunt, quia contingere debebant.

CASTITATEM, &c.] In epiſtola S. Clementis legitur: *caritatem* malè.

NVLLVM ODIRE.] Odire, pro, odiſſe, vt paulò ante: *voluntatem propriam odire.* S. Valerianus orat. de bono diſciplinæ: *odio colloquium mulieris.* In epiſt. S. Clementis legitur: *Nullum odio habere: quia qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.* In Canone Theodori legitur: *neminem odiſſe.*

ZELVM NON HABERE.] Rectè hoc inſtrumentum diſtinguitur à ſequenti, nempe, *inuidiam non exercere.* Nam ita habetur in cod. Vindocinenſi, in Epiſtola S. Clementis, & in Regulâ Magiſtri. Vulgò tamen, vt in Capitulari Theodulphi, ex his duobus vnum conflatur: *Zelum & inuidiam non habere.* Et in Canone Theodori; vbi ſic legitur: *Zelum iniuſtum & inuidiam non habere.* Ruthardus addit *inimicitias non exercere.* Quod certe vix alibi repereris. Zelus autem hoc lo-

co pro Zelo malo sumitur, de quo infrà.

IN CHRISTI AMORE, &c.] In epist. S. Clementis legitur *in Christi nomine.* Vt in can. Theodori. Hoc instrumentum non extat in Regula Magistri.

ORARE.] In Can. Theodori. *Exorare.*

CVM DISCORDANTE.] Ita apud Keronem. In epist. S. Clementis, legitur: *Cum discordantibus*, &c. vt vulgò. In Regula Magistri habetur: *Ante solis occasum cum inimicis redire in gratiam.* Vbi & hoc instrumentum additur: *Omnibus bonis ex toto corde obedire.*

ET DE DEI MISERICORDIA NVNQVAM DESPERARE.] In Regula Magistri: *& de Deo nunquam desperare.*

Ex Regulâ S. Macharij. §. 2.

MILITES ergo Christi sic taliter suos debent componere gressus, caritatem in se perfectissimam continentes Deum ex totâ animâ diligere, & ex totâ mente, & ex toto corde, & ex totâ virtute suâ, inuicem inter se perfectissimam sectantes obedientiam. Pacifici, mites, moderati, non superbi, non iniurioſi, non susurrones, non irrisores, non verbosi, non præsumptuosi, non sibi placentes, sed Deo, cui militant, Christo. Non blasphemiam sectantes, nec dicere quicquam præter quod bonum est. Ad obsequium non pigri, ad orationem parati, in humilitate perfecti, in obœdientiâ præcincti, in vigiliis instantes, in ieiunio hilares. Nullus se [ab] alio iustiorem arbitretur; sed vnusquisque omnibus se inferiorem contemnat. Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Præceptum senioris est, vt salutem suscipias; non murmurando vllam operam facias; non responsionem contra præceptum vsurpes, non te extollas, aut magnifices vtilem operam aliquam feciſſe. Non acquirendo aliquid lucri congaudeas, aut in damno constristeris. Non te familiaritas aliqua secularis trahat, sed tota dilecto tua in cellulâ demoretur. Cellam vt paradisum habeas. Fratres tuos spiritales vt æternos confidas habere parentes. Præpositum monasterij timeas vt

Digitized by Google

dominum, diligas vt parentem. Similiter quoque & omnes oportet diligere fratres, cum quibus etiam te confidas videre gloriam Christi. Non oderis laboriosam operam, otium quoque ne sectaueris, in vigiliis confectus, in opere iusto affectus, ambulans quasi dormitans, lassus ad stratum tuum venias: cum Christo requiescere credas. Cursumque monasterij super omnia diligas. Qui verò sæpius orare voluerit, vberiorem inueniet misericordiam Christi.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MILITES CHRISTI, &c.] Hæc non extant in regulâ Serapionis, Macarij & aliorum cod. Flor. Quædam, maximè circa finem, habentur in epist. S. Hieronymi ad Rusticum de formâ viuendi.

PRÆCINCTI.] Id est, prompti.

SED VNVSQVISQVE, &c. Lege, *Sed vnusquisque se tanquam omnibus inferiorem contemnat.*

CELLAM VT PARADISVM HABEAS.] Consule S. Hieronymum, S. Dorotheum, S. Antiochum, Seuerum Sulpitium, Cassianum, Palladium, Ioannem Moschum, & cæteros, qui de vitâ asceticâ, eiusque cultoribus scripserunt, & videbis, quantùm sit è re monasticâ custodia cellæ.

VIDERE.] Pro, *Visurum.* Vt sæpe occurrit.

CVRSVM MONASTERII.] Cursus est pensum diuini officij, quod cotidiè excurritur, & persoluitur à monachis. De quo infrà.

Ex Regulâ S. Basilij. Cap. XLI. §. 3.

QVID est maledicus, id est κακόβουλος: RESP. omnis sermo, qui ob hoc profertur, vt infamet aliquem, deroget, vel malè commendet, maledicus est, etiamsi non videatur esse iniuriosus. Et hoc manifestum est ex sententiâ Euangelij, cum dicit de Iudæis: *Quia maledixerunt eum dicentes: tu sis ex discipulis eius.* INT. Ioan. 9.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVID EST MALEDICVS, &c.] Habetur apud S. Basilium interr. 24. R. breu. & apud Rufinum cap 33. vbi ita etiam legitur. At in textu Græco τί ἐστι λοιδορία; Id est, quid est maledictum? quibus verbis responsio conuenit: *Omnis Sermo*, &c. Hæc autem S. Basilij capita citantur ob hæc S. B. verba: *non detractorem*

MALEDICVS EST.] Lege, maledictum est, vt in Græco. λοιδορία.

Item eiusdem. Cap. XLII. §. 4.

IN T. QVID est detractio vel derogatio? RESP. duas opinor esse causas, in quibus licet alicui dicere & retractare aliena mala: si quando consilium habere necesse est eum cæteris, qui in hoc ipsum videntur adsumi, quomodo corrigatur is, qui peccauit, vel malè aliquid egit. Et rursum si 2. Thess. 3. quando necesse est præuenire aliquem & commonere, ne Prou. 22 forte incurrat in consortium alicuius mali, dum eum putat esse bonum: quia Apostolus dicit: *Nolite commisceri cum* 2. Tim. *huiusmodi.* Item in Salomone: *Noli manere cum homine iracundo, ne fortè vias eius discas & sumas laqueum animæ tuæ.* Quod & ipsum Apostolum feciſſe inuenimus per hoc, quod scribit ad Timotheum dicens, *Alexander æarius multa mala mihi ostendit, quem tu quoque deuita: valde enim restitit nostris sermonibus.* Præter huiusmodi autem necessitates quicunque dicit aliquid aduersus aliquem, vt vel deroget ei, vel obtrectet, istud est detrahere, etiamsi vera esse videantur, quæ dicit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVID EST DETRACTIO.] Extat apud S. Basilium interr. sequ. & apud Ruf. eod. cap.

Digitized by Google

SI QVANDO INIS CONSILIVM, &c.] Videndum est tamen si is, quîcum inis consilium de alieno peccato emendando, sit vir prudens, vt eiusmodi peccatum alteri non sit patefactutus. Et ita hic Basilij locus est explicandus. De detractione plura vide apud Tolerum lib. 5. cap. 63. & sequ. Angelum, & alios.

ITEM IN SALOMONE.] In textu Græco nulla mentio fit Salomonis: sed tantùm producitur finis huius sententiæ mutatâ secundâ personâ in tertiam: μή ποτε λάβῃ βρόχος τὴν ἑαυτῆς ψυχήν. 1. ne quando quis capiat laqueos animæ suæ. Locum textui suo accommodat.

Item eiusdem. Cap. XLIII. §. 5.

QVI detrahit fratri, aut audit detrahentem, & patitur, quid dignus est? RESP. Excommunicari debet. *Detrahentem*, inquit, *occultè aduersus proximum suum, hunc persequebar.* Et alibi dictum est: *Noli libenter audire detrahentem, ne forte eradiceris.* INT. Psal. 100. Prou. 20.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI DETRAHIT FRATRI.] Inuenire est apud S. Basilium interr. 26. regularum breuium, & apud Rufinum cap. 34.

NOLI LIBENTER AVDIRE DETRAHENTEM.] Ita apud Rufinum. Et ad verbum redditur textus sacræ scripturæ, provt à S. Basilio profertur; qui est huiusmodi μὴ ἡδέως ἄκουε καταλαλιᾶντος, &c. 1. ne libenter audias detractorem. Aliter tamen Prou. ca. 20. textu 13. Vbi hic locus extat, legitur in versione Septuag interpretum, μὴ ἀγάπᾳ καταλαλεῖν ἵνα μὴ ἐξαρθῇς. 1. *Noli diligere detrahere: ne eradiceris.* In textu Hebraico אל-תאהב שנה, *al theheb Schana.* 1. noli diligere somnum, vt in versione communi. Sed si mutatis punctis legas שנה *Schone.* Efficies, τὸν, *Detractorem.* Quemadmodum ca. 24. Prou. *Et cum detractoribus ne miscearis.* Vbi in textu Hebræo legitur שונים. *Schonim.* 1. detractores.

Item eiusdem. Cap. XLIV. §. 6.

QVOD si de eo, qui præest, detraxerit, quomodo eum obseruabimus? RESP. Et in hoc manifestum est iudi- INT. Inst. 27. R. B. Ruf. eod. a.

cium iracundiæ Dei, quæ facta est super Mariam, dum detraxit de Moyse: & peccatum eius, nec ipso quidem Moyse
Num. 12 orante, inultum Deus esse permisit.

Item eiusdem. Cap. LXI. §. 7.

INT. Int. 35. reg. br. Ruf. c. 40. Iac. 4. QVOMODO intelligitur superbus, vel quomodo curatur? RESP. Intelligitur quidem ex eo, quod ea semper, quæ eminentiora sunt, quærit. Curatur autem, si credat sententiæ eius, quæ dixit: *Deus superbis resistit.* Illud sane sciendum est, quod quomodo quis timeat damnationem superbiæ, impossibile est curare hoc vitium, nisi abstrahat se, & secedat ab omnibus occasionibus elationis, Sicut impossibile extingui linguam alicuius, vel gentis loquelam, vel artificium aliquod; nisi quis omni genere se penitus abstrahat non solùm ab agendo, vel loquendo, [vel mouendo,] sed etiam audiendo eos, qui loquuntur, vel videndo eos, qui agunt id quod obliuisci cupit. Et hoc obseruandum est de omnibus vitiis.

Item eiusdem. Cap. XC. §. 8.

INT. QVOMODO oportet ieiunare, cum necessarium ieiunium iniungitur, si aliquando quod religio deposcit explendum tanquam ex necessitate, an voluntariè? RESP.
Matth. 5. Domino dicente *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.* Omne quod ad religionem pertinet, nisi ex proposito & religione fiat, periculum generat. Debet ergo ieiunio sociari deuotio. Quia autem necessarium sit ieiunium in talibus quibusque causis, & maximè cum desideramus aliquid impetrare de Domino, etiam sanctus Apostolus docet, qui inter cæ-
2. Cor. 11 teras suas virtutes addidit etiam hoc dicens: *Quia in ieiuniis frequenter.*

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOMODO IEIVNARE.] Reperitur apud S. Basilium interr. 130. regul. breu. & apud Rufinum cap. 50. Hoc caput citatur ob hæc verba: *Ieiunium amare.*

ET MAXIME CVM DESIDERAMVS, &c.] Ita apud Rufinum; sed non extant in textu Græco.

HOC ETIAM DICENS] Ita apud Rufinum. In textu Græco additur. πρὸς διδασκαλίαν ἡμετέραν. i. ad nostram instructionem.

FREQVENTER.] Hoc vocabulum non inuenitur apud Rufinum.

Item eiusdem. Cap. CXXXVIII. §. 9.

QVOMODO possumus timere iudicia Dei. RESP. naturaliter expectatio omnis mali timorem incutit. Ita namque etiam bestias timemus, & principes; scientes imminere ab eis aliquid; quod ad vitæ exitium pertinet. Si ergo credamus, quia veræ sunt comminationes futuri iudicij & recordemur terribile illud futuri examinis tribunal, timebimus iudicia Dei. *INT. interr. 109 R. B. Ruf. cap. 7.*

Ex Regula S. Isidori. Cap. IIII. §. 10.

MONACHIS autem summopere studendum est, vt Apostolicam vitam tenentes, sicut in vnum constituti esse noscuntur, ita cor vnum habeant in Deo nihil sibi proprium vindicantes, [nihilque in] quantulumcumque amorem rei priuatæ gerentes; sed iuxta exemplum Apostolicum omnia communia habentes in præceptis Christi permanen-

do proficiant, patri honorem debitum reuerentes, erga seniores obedientiam, erga æquales incitamentum virtutum, erga minores exempli boni ministerium conseruabunt. Nemo cæteris se iudicet meliorem, sed inferiorem omnibus deputans tantâ humilitate claresçat, quantò plus cæteris culmine virtutum coruscat. Abstineat etiã à furore, & detractione, parcat monachus linguæ Indecenter quoque vel notabiliter non incedat. Philargyriæ contagium vt lethiferam pestem abhorreat, à turpibus verbis vel otiosis linguam auertat, atque indesinenter cor mundum labiáque exhibeat. Affectus quoque animi turpes ab intentione cogitationis abstergat: seque per compunctionem cordis in studio sancto meditationis exerceat. Torporem somni atque pigritiæ fugiat, vigiliisque & orationibus sine intermissione intendat. Gulæ concupiscentiam deprimat, atque abstinentiæ virtutibus semetipsum pro studio domandarum libidinum affligat, domans ieiuniis carnem, quantùm valetudo corporis sinit. Liuore quoque inuidiæ de fraternis profectibus nequaquam tabescat; sed quietus atque pacificus per amorem fraternæ dilectionis de cunctorum gaudeat meritis. Iracundiæ perturbationem à se reiiciens, & patienter omnia sustinens nullâ tristitiâ, nullo temporali mœrore affectus, sed contra omnia aduersa interiori gaudio fretus ipsam postremò vanę gloriæ laudem procul à se abiiciat: vt, dum his institutis radiat, merito nomen suæ professionis retineat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONACHIS AVTEM, &c.] Hæc habentur in regulâ excusâ S. Isidori, cap. 3.

NIHILQVE IN QVANTVLVMCVMQVE] dele n, *Nihilque, in*, quod redundat, & lege, vt in regulâ excusâ, *nec quamtulumcumque*.

PATRI HONOREM DEBITVM REVERENTES] lege; *Patrem honore debito reuerentes*. In regulâ excusâ legitur; *Patri honorem debitum referentes*.

INDECENTER QVOQVE, &c.] Monachus incedere debet iuxta id quod præcipit S. Fructuosus Archiepiscopus Bracarensis cap. 8. regulæ

regulæ ſuæ : *definitum eſt*, vt, &c. *In greſſu nullos ſtrepitus, neque ſaltus amplos tenſis paſſibus facerent : nec alibi dum pergunt, aſpicerent, niſi ante veſtigia ſua.* NOTABILITER,] id eſt, ſuperbè & faſtuosè.

Ex Regula S. Iſidori, Cap. XXIV. §. II.

TRANSEVNTIBVS de hac luce fratribus, antequam ſepeliantur, pro dimittendis eorum peccatis ſacrificium offeratur. Corpora fratrum vno ſepelienda ſunt loco: vt quos viuentes caritatis tenuit vnitas, morientes vnus locus amplectatur. Pro ſpiritibus defunctorum alterâ die poſt Pentecoſten ſacrificium Deo offeratur : vt beatæ vitæ participes facti purgatiores corpora ſua in die reſurrectionis recipiant. Hæc igitur, ô ſerui Dei, milites Chriſti, contemptores mundi, ita vobis cuſtodienda volumus, vt Maiorum præcepta [patrum] per omnia conſeruetis. Suſcipite igitur inter illa & hanc admonitionem noſtram, humili corde cuſtodientes quæ dicimus, libenter ſumentes quæ diſpenſamus : quatenus vobis de effectu operis ſit gloria, & nobis pro ipsâ admonitione poſtulata proueniat venia. Deus autem omnipotens cuſtodiat vos in omnibus bonis : & quomodo cœpit, ſic confirmet gratiam ſuam in vobis, Amen.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

TRANSEVNTIBVS DE HAC LVCE FRATRIBVS, &c.] Hæc habentur in regulâ excusâ S. Iſidori eodem cap. quæ hîc citantur ob illa S. B. verba : *mortuum ſepelire.*

• SACRIFICIVM OFFERATVR.] Antiquus fuit Eccleſiæ mos pro defunctis ſacrificium offerre, de quo agit ſanctus Auguſtinus lib. de Curâ pro mortuis habendâ cap. 1. & in epiſtolâ de octo quæſtionibus ad dulcitium, qu. 2. mentio fit apud Caſſianum coll. 2. cap. 5. *Ab iis, qui eius compatiebantur exitio, vix a preſbytero Abbate Paphnutio potuit obtineri, vt non inter biothanatos reputatus etiam memoriâ & oblatione Pauſantium iudicaretur indignus.* Et in Concilio Bracarenſi 1. cap. 24. Aurelianenſi. 2. can. 14. Vaſenſi. 1. can. 2. Vaſenſi. 2. can. 3. & aliis auctoribus infra citandis. S. Iſidorus tantùm vnius diei, quo in exequiis de-

functorum salutaris offertur hostia, meminit; quæ tamen offerebatur etiam quibusdam aliis diebus ab ipsius defuncti obitu. Alcuinus lib. de diuinis officiis cap. 5. Amalarius Fortunatus lib. 4. de Ecclesiasticis offic. cap. 42. mentionem faciunt tertij, septimi & trigesimi dierum, quos adhuc obseruat S. Rom. Ecclesia. Sed olim mos iste varius fuit. Nam tempore S. Ambrosij alij tertium diem & trigesimum obseruabant, alij septimum & quadragesimum, vt videre est in eius oratione de Theodosij obitu: *Eius ergo Principis conclamauimus obitum, & nunc quadragesimum celebramus assistente sacris altaribus Honorio Principe: quia sicut sanctus Ioseph patri suo Iacob quadraginta diebus humationis officia detulit: ita & hic Theodosio patri suo iusta persoluit. Et quia alij tertium diem & trigesimum; alij septimum & quadragesimum obseruare consueuerunt, quid doceat lectio, consideremus*: ita in vetustis editionibus: nam in quibusdam recentioribus corruptè legitur: *alij tertium diem, alij trigesimum, alij septimum, alij quadragesimum obseruare consueuerunt.* Dierum tertij & quadragesimi obseruationem commemorat Palladius in Lausiacâ capite de Eulogio: ᾧ συνέβη τῇ μὲν μακαρίᾳ Εὐλογίῳ τὴν τεσσαρακοστὴν ἐπιλείψαι, τῇ δὲ λελωβημένῃ τὸ σῶμα τὴν τρίτην παρὰ τῆς ἀδελφότητος. I. & accidit, vt celebraretur a fraternitate beati Eulogij quadragesimus dies, mutilati verò corpore dies tertius. Ecce vt veteres illi monachi Ægyptij dies tertium & quadragesimum celebrabant. An alium addiderint, & si id non pateat ex Palladio, est tamen simile vero eos addidisse nonum. Nam olim in orientali Ecclesia agebantur tres hi dies pro mortuis tertius, nonus, & quadragesimus. Constitutiones Apostolicæ: Ἐπιτελείσθω τρίτην κεκοιμημένων. &c. I. tertius defunctorũ dies fiat cum psalmis, lectionibus & precibus propter eum, qui tertio die à mortuis resurrexit: dies nonus in memoriam eorum, qui superstites sunt, & eorum, qui defuncti sunt: dies quadragesimus iuxta antiquam formam. Vbi malè vertitur: *exequiæ verò defunctorum fiant terto die.* Iustinianus Nouellâ 133. cap. 3. *Sed neque aliquam excogitent occasionem aut viri ad monasteria muliebria ingrediendi, aut mulieres viris deputata, occasione horum, quæ circa funus aguntur (quas vtique memorias vocant) & tertiam & nonam conuenientes diem, & dum quadraginta compleantur.* Idem docet Eustratius presbyter magnæ Ecclesiæ tractatu 3. de defunctorum animis: ipse enim scribit tertiam, nonam, & quadragesimam dies agi cum precibus & eleemosynis in memoriam defunctorum: tertiam, ob Christi resurrectionem, quæ tertiâ die contigit; nonam, quia post octo dies suæ resurrectionis suis discipulis denuo apparuit; quadragesimam, quia quadragesima post resurrectionem die ad cœlum ascendit. Nec his aduersatur sanctus Augustinus, cum ita ait sub finem quæstionum super genesim: *Et fecit luctum patri suo septem dies. Nescio vtrum inueniatur alicui Sanctorum celebratum esse luctum nouem dies, quod apud Latinos Nouemdial appellant. Vide mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi, si qui Christianorum*

Photius in Bibl. n. clxxi.

istum in mortuis suis numerum obseruant, qui magis est in gentilium consuetudine. Nã aliud est loqui de nono die, aliud de nouem diebus. Nouem dies noh celebrabant Christiani, sed nonum diem duntaxat. Nouemdialis meminerunt Glossæ veteres. *Nouemdial*, ἔναται ἐπὶ τοῦ ἐνάτου ἀγόμενα, quos dies etiam Athenienses ἔναται appellabant, vt docet Iulius Pollux lib. 3. onomast. cap. 19.

ALTERA DIE POST PENTECOSTEN, &c.] Mos olim fuit in monasteriis multis, vt anniuersariæ preces & missæ statodie pro defunctis fratribus agerentur. Id instituit B. Ægil Abbas Fuldensis in suo monasterio, die S. Ignatij Martyris ad hanc memoriam deputato, vt scribit Candidus monachus Fuldensis in eius vitâ. S. Hugo Abbas Cluniacensis idem statuit fieri quotannis feria. 5. post octauas Pentecostes in omnibus monasterijs sibi subditis, vt videre est in chartâ quâdam de quibusdam illius decretis. *Bibl. Cluni in S. Hugone.*

PATRVM] Lege, *potius*, vt in regulâ excusâ.

Ex Regula S. Pachomij. Cap. CXXVII. §. 12.

SI frater dormierit, omnis eum fraternitas prosequatur. Nemo remaneat absque maioris imperio, nec psallat, nisi ei iussum fuerit: nec post alterum psalmum iungat alterum sine præpositi voluntate.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI FRATER DORMIERIT, &c.] Hoc caput videre est in regulâ S. Pachomij excusâ art. 71.

OMNIS EVM FRATERNITAS PROSEQVATVR.] Ideſt, omnes fratres eius funus prosequantur.

NEMO REMANEAT.] Ex art. sequ. S. Pachomij in quo ita habetur: *Nemo exeat foras, nemo loquatur, nemo remaneat excepto Maioris imperio.*

NEC PSALLAT.] Ex art. 73. eiusdem regulæ: sed paulo aliter: *Nemo ante psallat, nisi ei iussum fuerit, nec completo psalmo alterum sine Præpositi iussione audeat iungere.*

Digitized by Google

Ex Regula S. Ferrioli. Cap. XXIII. §. 13.

VT iurandi consuetudo ad integrum, si fieri potest, de monachorum interlocutione tollatur: vt, etsi secundum humanam fragilitatem minus forsitan possunt mendacij cauere peccatum, possint saltem damnandum vitare periurium. Quos rogo simul atque commoneo, vt studeant in vsum habere verba sacra, ne vnquam necessaria sint sacramenta. Quum enim huius vitij debeant omnes vitare flagi-
Luc. 5. tium, beato Apostolo monente didicimus. *Nolite iurare neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem verbum vestrum, est est; non non; vt non sub iu-*
Eccl. 23. *dicio decidatis.* Et illud similiter diuinæ scripturæ: *vir multum iurans replebitur iniquitate, & non discedet de domo illius plaga.* His namque magnis, atque euidentissimis documentis etiam lectio Euangelij, quæ maxima est plenitudo, similiter adte-
Matt. 5. statur: dicente Domino ad discipulos: *Audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omnino; neque per cœlum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum eius est; neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis; neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester, est est; non non.* Sufficiat ergo nos propria inferenda monita exemplis docuisse vitanda.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT IVRANDI CONSVETVDO, &c.] Perfectionis Christianæ studiosis, vt sunt monachi, ab omni iureiurando cauendum est. Quod præclarè docet S. Leander lib. de inst. Virgin. cap. 19. *Numquam iurare, sed semper verum dicere pari obserua studio. Nam sicut carnalibus pro terrore fraudis iurare permissum est; sic prohibita sunt Spiritualibus, etiam dum bene conscij sunt sacramenta. Sit, inquit, sermo vester, est est, non non. Quod autẽ plus est, à malo est. Caue itaque iurare in bono, quia*

Digitized by Google

de malo est. Propterea dicitur esse â malo; eò quòd iurandi necessitas ex infideli sit conscientiâ. Eius enim hominis iurandi extorquetur necessitas, cuius fides manet in dubio. Cum autem monachorum fides neutiquam vacillare debeat, non opus est eis iuramento, quo dictorum suorum veritas confirmetur. Bona conscientia non indiget iuramento: tantus est in eâ veritatis amor, vt quicquid dicit, iuratum putet. Rectè olim Solon teste Laërtio lib. 1. dicebat: χαλεπὸν ἁδίαν ὄρκῳ πιστεῦσαι ἴχε. I. probitatem iuramento fidelioremcense. Quamobrem lib. 2. Legis Longobardorum tit. 47. prohibetur Episcopis, Presbyteris, Clericis, monachis & sanctimonialibus iurare etiam in iudicium citatis, dilatatâ lege Marciani Imperatoris, quæ tantùm complectitur Clericos Constantinopolitanos, vt habetur Cod. l. 25. *De Episcopis & Clericis, &c.* quare in citata lege Longobardorum male legitur, *Marco, pro, Marciano, & Marci, pro, Marciani.* Iuramentum etiam prohibetur monachis primâ Add. Capit. Lud Imp. titul. 63.

S Hier. epist. ad Celantiam.

EXEMPLIS.] Ideſt, auctoritatibus.

Ex Regula Aureliani. Cap. IX. §. 14.

NON IVRETIS, quia Dominus dixit: *nolite iurare.* Et alia scriptura: *Vir multum iurans implebitur iniquitate, nec discedet de domo eius plaga.*

Matt. 5. *Eccl. 23.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON IVRETIS.] Idem statuitur in regulâ Teridij, seu Tetradij cap. 4. *Non iurent: quia Dominus dixit: nolitè iurare: sed sit sermo vester, est est, non non.*

NOLITE IVRARE.] profert sensum, non verba.

Item eiusdem. Cap. X. §. 15.

NON maledicatis, quia scriptum est: *Maledici regnum Dei non possidebunt.*

1. Cor. 6.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON MALEDICATIS.] Eadem habet Tetradius cap. 6. Regulæ suæ: *Non maledicant, quia scriptum est: neque maledici regnum Dei possidebunt*, Idem etiam statuit Cæsarius cap. 2. Regulæ: *iramentum & maledictum velut venenum diaboli fugere & vitare contendat.*

Item eiusdem. Cap. XI. §. 16.

Sap. 1. Psal. 5. MENTIRI omnino non liceat: *quia os, quod mentitur, occidit animam.* Et illud: *perdes eos, qui loquuntur mendacium.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MENTIRI, &c] Circa mendacium hæc statuit Tetradius in reg. monach. cap. 5. *Mentiri qui inuentus fuerit legitimam disciplinam accipiat: quia; os quod mentitur occidit animam. &: perdes eos, qui loquuntur mendacium.*

EOS QVI LOQVVNTVR.] Iuxta textum Hebraïcum. In versione communi, *omnes,*

Item eiusdem. Cap. XII. §. 17.

IRACVNDIAM nullus vsque ad aliam diem protrahere præsumat. Quod si, vt habet humana fragilitas, sermo durior inter fratres ortus fuerit, inuicem sibi veniam petere, & debita relaxare debebunt propter Domini mandatum, vbi dicit: *Si recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque munus tuum ante altare, & vade prius, reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Et: *si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra.* item: *Si septies in die peccauerit in te, & conuersus dixerit: pœnitet me, dimitte illi.* Et: *non dico tibi vsque septies sed vsque septuagies septies.* Et alia scriptura: *ira enim viri iustitiam*

Matt. 5. Mat. 6. Luc. 17. Mat. 18 Iac. 1.

Digitized by Google

Dei non operatur. Et Apostolus: *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Quod si, quod Deus auertat, diabolo instigante, ita fuerit quis furore repletus, vt ista mandata pertinaci corde contemnat, & vnus de illis, qui discordantes sunt, præuenerit alium veniam ei petens; si ille, cui petit, non dimiserit, legitimam disciplinam accipiat; vt ad caritatem se corrigat. Quod si ambo despexerint, pariter a communione, vel cibo suspendantur, donec inuicem sibi reconcilientur. Eph. 4.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI NON DIMISERITIS, &c.] Hæc citantur ex memoriâ, non ex codice.

SI SEPTIES IN DIE, &c.] Hæc citantur ex memoriâ.

LEGITIMAM DISCIPLINAM ACCIPIAT.] Disciplina est verberum supplicium. lib. 2. Legis Longobardorum tit. 13. l. 3. *Ancilla verò pro ipsa illicitâ præsumptione accipiat talem disciplinam a domino in præsentiâ serui, vt alia ancilla hoc facere non præsumat.* Legis Boiorum tit. 9. cap. 4. §. 3. apud Marculphum formulâ 175. In Regulâ S. Cæsarij cap. 24. *Iustum est, vt legitimam disciplinam accipiant.* & paulo post: *disciplinam tamen ipsam in præsentia congregationis accipiant.* & in regulâ Tetrardij supra cap. 5.

VEL A CIBO SVSPENDANTVR.] Particula, *vel*, sumitur copulatiuè. Suspendi à cibo est ieiunio multari: quia monachi excommunicati cum cæteris fratribus non reficiebant, sed aliquot horis tardius, nec eiusdem cibis, vt patet ex multis huius concordiæ locis.

Incipiunt gesta à beato Augustino, quando sibi successorem elegit. §. 18.

GLORIOSISSIMO Theodosio duodecies & Valentiniano Augusto iterum Consule, cum Augustinus Episcopus vnà cum Regiliano & Martiniano Coëpiscopis suis consedisset in Ecclesiâ pacis Iponiensium regionum, præsentibus Saturnino, Leporio, Barnaba, Fortunatiano, Rustico, Lazaro, & Eraclio presbyteris, astanti Clero, & frequenti populo Augustinus Episcopus dixit. Quod hesterno

die promisi caritati vestræ propter quod vos volui frequentius conuenire, & video frequentius conuenisse, morâ omni post positâ hoc agendum est. Si enim aliud velim loqui, in illud suspensi sumus. Audistis, omnes in hac vitâ mortales sumus, & dies vitæ nostræ vltimus omni homini est semper incertus. Verum tamen in infantiâ speratur pueritia, in pueritia speratur adolescentia, in adolescentiâ speratur iuuentus, in iuuentute speratur grauitas, in grauitate speratur senectus. Vtrum contingat, incertum est. Senectus autem aliam ætatem quam speret, non habet. Incertum est enim ipsa senectus quamdiu sit homini: illud tamen certum est nullam remanere ætatem, quæ possit succedere senectuti. Quia voluit Deus, ad istam ciuitatem cum vigore ætatis aduenì: sed tamen iuuenis fui, & senui. Scio per obitum Episcoporum per contentiosos, ambitiosos aut seditiosos solere Ecclesias perturbari; &, quod sæpe sum expertus & dolui, debeo, quantùm ad me attinet, ne contingat, huïc prospicere ciuitati. Sicut nouit caritas vestra, in Mileuitanâ Ecclesiâ modò fui. Petierunt enim me fratres, & maximè serui Dei, qui ibi sunt, vt venirem. Quia post obitum beatæ memoriæ fratris Coëpiscopi mei Seueri, nonnulla ibi perturbatio timebatur. Veni, & quomodo voluit, Deus adiuuit nos per suam misericordiam. Acceperunt Episcopum, quem viuus designauerat Episcopus eorum. Hoc enim eis cum innotuisset, voluntatem præcedentis Episcopi sui libenter amplexi sunt. Minus tamen aliquid factum erat. Vnde nonnulli contristabantur, quia frater Seuerus credidit posse sufficere, vt successorem suum apud Clericos designaret: ad populum inde non est locutus. Et erat inde aliquorum nonnulla tristitia. Quid plura? Deo placuit, fugata est tristitia, gaudium successit, ordinatus est Episcopus, quem præcedens Episcopus designauerat. Ergo, ne aliquid de me quæratur voluntatis meæ, quam credo Dei esse, in omnium vestrum notitiam profero. Presbyterum Eraclium mihi successorem volo. A populo acclamatum est *Deo laudes, Christo laudes.* Dictum est vicies tercies. *Exaudi, Christe, Augustino vitam.* Dictum est sexies vicies. *Te patrem, te Episcopum.* Dictum est octies.

est odies. Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit, non est opus me de laudibus eius aliquid dicere; faueo sapientiæ, parco verecundiæ.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

GLORIOSISSIMO THEODOSIO, &c.] Hæc non extant in Concordiâ Floriacensi, sed suppleui ex Vindocinensi: quò tamen spectent non video: nisi dicamus esse transposita. & spectare ad caput de ordinando Abbate: aut certè referri ad instrumentũ. *Contentionem nõ amare.* Hæc autem acta habentur inter epistolas S. Augustini post centesimam nonam. Hic Theodosius iunior est, qui fuit Arcadij filius & XII. Consul cum Valentiniano tertio iterum Consule, vt notum est ex Chron. Cassiodori.

VALENTINIANO] Is est Valentianus tertius, Theodosij consobrinus, Constantij, quem Honorius in consortem imperij assumpserat, & Placidiæ amitæ Theodosij filius, qui cum triginta annos imperasset, à Trasila Ætij milite confossus interiit. De qũo vide Idacium in Chron. Cassiodorum, Olympiodorum, Paulum Vvanefridum & alios.

IN ECCLESIA PACIS.] Ita appellabatur Ecclesia Hipponis ciuitatis, vt notum est ex Concilio Africano anno Christi. 395. vbi ita legitur: *Hippone, in secretario basilicæ Pacis.*

REGIONVM.] Lege, Regiorum. Nam hæc vrbs dicitur Hippo regius, vt notum est ex Mela. lib. 1. & aliis.

LEPORIO.] Is est Leporius presbyter, de quo S. Augustinus serm. 2. de vitâ & moribus Clericorum: *Presbyterum Leporium, quamuis seculi natalibus, & apud suos honestissimo loco natum, tamen iam Deo seruientem, cunctis, quæ habebat, relictis, inopem suscepi.* Alius est à Leporio monacho & presbytero Gallo, qui in Pelagij hæresim lapsus in Africam traiecit; vbi ab Aurelio Carthaginiensi, S. Augustino & aliis Africæ Episcopis susceptus & sanatus edito emendationis libello ab eisdem in Gallias remissus est. De quo Gennadius in catalogo cap. 59. & Facundus Hiermianensis lib. 1. de tribus Capitulis.

BARNABA.] Is est Barnabas, de quo S. Augustinus serm. citato: *Dixi aliquid suum non habere presbyteros cohabitatores meos: inter quos est & presbyter Barnabas,* &c.

LAZARO.] Is est Lazarus Diaconus, cuius meminit S. Augustinus eodem serm. qui posteà presbyter ordinatus est.

ERACLIO.] Is est, qui hîc designatur Episcopus Hipponensis, de quo S. Augustinus serm. citato: vbi, quemadmodum & in his gestis excusis, malè appellatur Eradius. Nam huiusmodi nomen vix in vsu

fuit antiquis, Heraclius vsitatissimum. Error manauit ex commissurâ litterarum c, &, l, ex quâ exurgit littera, d. Apponenda est tamen aspiratio, quæ sæpe in codicibus MSS. desideratur.

SVSPENSI SVMVS AVDISTIS.] In editis: *Suspensi minus audistis.* Rectius.

SEVERI.] De quo serm. cit. *Subdiaconus est cum sancto fratre meo & Coëpiscopo Seuero in Ecclesiâ Mileuitanâ.*

DOMINVS ADIVVIT NOS,] In editis: *Dominus adiuuit nos pro misericordiâ suâ, vt cum pace Episcopum acciperent.*

PRÆCEDENTIS.] In excusis additur, *& decedentis,*

PROFERO.] In editis, *perfero.*

Ex doctrina. S. Orsiesij. §. 19.

Eph 4. Luc.7. NON irascamur inuicem. Etiamsi ira nos vicerit, non peccamus irati solis occubitum pœnitentia præuenientes. Memineri mus esse præceptum quoties peccanti in nos *Luc. 11. Col. 3.* ignoscere debemus, & munus nostrum relinquere ante altare, quod nequaquam suscipitur, nisi fuerit reconciliatione placabile: vt possimus dicere; *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Et Apostolus dicit: *si quis habet aduersus aliquem querimoniam, sicut & Christus donauit nobis, sic facite.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON IRASCAMVR.] Hæc habentur in editis circa finem. Proferuntur ab auctore nostro ob illa S. B. *Cum discordante ante solis occasum,* &c.

NON PECCAMVS IRATI.] Nempe contra præceptum Apostoli, si pœnitentiâ ducti solis occubitum præuenimus. Hic locus cautè legendus est: nam ira potest esse peccatum; etiamsi quis ante solis occasum reconciliatur.

QVERIMONIAM.] In vulgatâ versione, *Querelam.*

CHRISTVS.] Vt in textu Græco. In versione vulgatâ; *Dominus.*

DONAVIT NOBIS.] Ita in cod. Vind. iuxta textum Græcum ἐχαρίσατο ἡμῖν, quod idem sonat. At in editione vulgatâ, *donauit vobis,* Quemadmodum & 4. ad Eph. in eâdem versione: *Condonauit vo-*

Digitized by Google

bis. Vbi in textu Græco: ἐχαρίσατο ἡμῖν. i. condonauit nobis.

SIC FACITE.] Ita in cod. Vind. & in editis Orsiesij. At in versione vulgatâ: *sic & vos.* Quemadmodum in textu Græco: ὕτως καὶ ὑμεῖς Quod idem sonat.

Ex regulâ Magistri. Cap. IV. §. 20. Interrogatio discipuli.

QVÆ sunt ferramenta spiritalia, cum quibus operari possumus artem diuinam? RESP. Dei per Magistrum. Quæ fides, spes, caritas, gaudium, mansuetudo, humilitas, obedientia, taciturnitas, præ omnibus castitas corporum, conscientia simplex, abstinentia, simplicitas, benignitas, bonitas misericordia: præ omnibus pietas, temperantia, vigilantia, sobrietas, iustitia, æquitas, veritas, dilectio, mensura, modus, & perseuerantia vsque in finem.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVÆ FERRAMENTA.] Ferramentum est instrumentum proprie ferreum: Glossæ veteres: *Ferramenta*, ἐργαλεῖα σιδηρᾶ. i. instrumenta ferrea.

Item eiusdem. Cap. 5. interrogatio discipuli. §. 21.

QVÆ est materies vel causa malorum, quæ in fornace timoris Dei excoqui debet, vel quæ est ærugo vel sorditatio vitiorum, quam de nobis debet lima iustitiæ mundare. R. *Dei per* M. Cauenda in nobis vitia hæc sunt. Primò superbia, deinde inobedientia, multiloquium, falsitas, auaritia, cupiditas, Zelus, inuidia, iniquitas, odium, inimicitia, ira, contentio, fornicatio, ebrietas, voracitas, murmurium, impietas, iniustitia, pigritia, furtum, detractio, scurrilitas, leuitas, immunditia, vaniloquium, risus multus, vel excussus, subsannatio, concupiscentia, dolus, ambitio

Digitized by Google

vacatio, Hæc omnia non sunt à Deo, sed opera sunt diaboli: quæ in die iudicij à Deo meritum suum perpetui ignis gehennam merentur.

Item eiusdem. Cap. VI. interrogatio discipuli. §. 22.

QVOD est officium diuinæ artis, vel operatio spiritalium ferramentorum? R. *Dei per* M. Officina verò monasterium est, in quâ ferramenta cordis in corporis clusurâ opus diuinæ artis diligenti custodiâ perseuerando operari potest.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOD EST OFFICIVM.] Lege: *quæ est officina.* Ita in R. MS. cod. Corb. id etiam postulat responsio Magistri: *officina verò.* Et hic S. B. locus. *Officina, vbi hæc omnia diligenter operentur,* &c.

Digitized by Google

DE OBEDIENTIA.

CAP. VIII. §. I.

PRIMVS humilitatis gradus est obedientia sine morâ. Hæc conuenit his, qui nihil sibi à Christo carius aliquid existimant propter seruitium sanctum, quod professi sunt, seu propter metum gehennæ, vel gloriam vitæ æternæ mox, vt aliquid imperatum à Majore fuerit, ac si diuinitus imperetur, moram pati nesciunt in faciendo: de quibus Dominus dicit: *Obauditu oris obediuit mihi.* Et item dicit doctoribus: *Qui vos audit, me audit.* Ergo hi tales relinquentes statim, quæ sua sunt, & voluntatem propriam deserentes, mox exoccupatis mentibus, & quod agebant imperfectum relinquentes, vicino obedientiæ pede iubentis vocem factis sequuntur: & veluti vno momento prædicta magistri iussio, & perfecta discipuli opera in velocitate timoris Dei ambæ res communiter citius explicantur, quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit. Ideo angustam viam arripiunt. Vnde Dominus dicit: *Angusta via est, quæ ducit ad vitam.* Vt non suo arbitrio viuentes, vel desideriis suis & voluptatibus obedientes, sed ambulantes alieno iudicio & imperio, in cœnobiis Abbatem sibi præesse desiderant. Sine dubio hi tales illam Domini imitantur sententiam, quâ dicit: *Non veni facere voluntatem meam, sed eius, qui misit me.* Sed hæc ipsa obedientia tunc acceptabilis erit Deo, & dulcis hominibus, si quod

S. BENEDICTVS.

Psa 17.
Mat. 10.

Mat. 7.

Ioan. 5.

iubetur, non trepidè, non tardè, non tepidè, aut cum murmurio, vel cum responso nolentis efficiatur. Quia obedientia, quæ maioribus præbetur, Deo exhibetur. Ipse enim dixit: *qui vos audit, me audit.* Et cum bono animo à discipulis præberi oportet. Quia: *Hilarem datorem diligit Deus.* Nam cum malo animo si obediat discipulus, & non solùm ore, sed etiam in corde si murmurauerit, etiãsi impleat iussionẽ, tamen acceptum iam non eri Deo, qui cor [eius] respicit mumurantis. Et pro tali facto nullam consequitur gratiam. Imò pœnam murmurantium incurrit, si non cum satisfactione emendauerit.

Matth. 10. *2. Cor.* 9.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRIMVS HVMILITATIS GRADVS.] Obedientia hîc statuitur primus humilitatis gradus, quæ tamen cap. 7. in tertio gradu collocatur, timor verò in primo. Verùm obedientia non est primus humilitatis gradus ordine, sed vtilitate potior, quam ita commendat Smaragdus cap. 13. Diadematis monachorum: *Obedientia salus est omnium fidelium, obedientia genitrix est omnium virtutum, obedientia regni cælorum inuentrix est, cœlum aperiens, hominem de terrâ eleuans, obedientia cohabitatrix est Angelorum, obedientia Sanctorum omnium cibus est: ex hac enim ablactati sunt & per hanc ad perfectionem venerunt.* Ipsa est primus humilitatis gradus quæ, vt ait S. Antiochus homil. 39. humilitatem parit, proximè quidem, nam timor remotè. Ipsa etiam obedientia, vt idem testatur, caritatem gignit, quæ est præcipuus humilitatis effectus.

Al. ianitrix.

A CHISTO CARIVS.] Ita in cod. Vind. & S. Germ. ma. ita apud Magistrum cap. 7. tum hîc, tum in cod. MS. Corb. vulgò tamen deest præpositio, A,

ALIQVID.] Est pleonasmus: nam satis erat dixisse, τὸ, *Nihil.*

EXISTIMANT.] Ita vulgò habetur. Lege: *existimantes*, vt in editione Colinæi, & in regulâ Magistri hic citatâ. In cod. Corb. legitur, *extimantes*, quod perinde est. Et ita participium cohæret particulæ, *Mox*, & sensus clarus est.

PROPTER SERVITIVM SANCTVM.] Id est, propter vitam religiosam. Tria hîc ponit S. B. quæ nos ad obedientiam moueant, seruitium sanctum, gehennam ignis & gloriam vitæ æternæ, nullâ gloriæ Dei factâ mentione. Sed ea in seruitio sancto continetur. Nullum est enim seruitium sanctum, nulla religiosa vita, quæ non puram Dei gloriam tanquam omnium suarum actionum Cynosuram spectet.

AC SI DIVINITVS IMPERETVR.] Rectori monasterij

Digitized by Google

tanquam Deo parendum est, nam, vt ait Corippus lib. 2. de laudibus Iustini minoris.

---- *Deus est in corde Regentum.*

Ea erat olim summa militum obedientia, vt Imperatori tanquam Deo obedirent ac famularentur, vt notat Vegetius lib 2. de re militari cap. 5. *Nam Imperatori, cum Augusti nomen accepit, tanquam præsenti ac corporali Deo fidelis est præstanda deuotio, & impendendus pernigil famulatus. Deo enim vel priuatus vel militans seruit, cum fideliter eum diligit, qui Deo regnat auctore.*

OBAVDITV AVRIS.] Ita in psalterio Romano.

ERGO HI TALES, &c.] Est hyperbaton. Nam postrema hæc huius periodi verba: *quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit*, referenda sunt ad superiora, *ergo hi tales*, hoc modo: *Ergo hi tales, quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit, relinquentes statim quæ sua sunt.* Vel dicendum est hîc esse duos Hellenismos, primum, cum antecedens pronomen demonstratiuum subticetur; quod non rarò occurrit in R. S. B. secundum, cùm datiuus iungitur verbo passiuo loco ablatiui cum præpositione *à*, vel *ab*. Si igitur ita construas, sensus erit clarus: *Amba res communiter citius explicantur .i. expediuntur ab eis, quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit.*

EXOCCVPATIS.] Vno verbo .i. euacuatis, ait Ruthardus MS. in hoc caput regulæ.

MENTIBVS.] L. *manibus*, vt vulgò habetur.

PRÆDICTA.] Id est, ante dicta, imperata: nam dicere est imperare; *Dic, vt sedeant hi duo filij mei.* Matth. 20. In regulâ MS. Magistri cod. Corb. legitur, *Prædicata.* Id est annunciata, manifestata.

AMBÆ RES.] Est pleonasmus. Sic suprà cap. 2. *Quia doctrinæ suæ, vel discipulorum obedientiæ vtrarúmque rerum*, &c. maioris explicationis gratiâ.

COMMVNITER.] Id est, simul. Caius Gracchus pro lege Papyriâ apud Sosipatum Charisium lib. 2. *Qui & vobis & reip. & sibi communiter prospiciat.*

EXPLICANTVR.] Explicare est exercere, docet Nonius cap. 4. est etiam expedire, absoluere apud Tullium.

VT SVO ARBITRIO.] *Vt*, hoc loco pro, *sicut*, hoc modo: *Ideo angustam viam arripiunt, sicut desiderant abbatem sibi præesse.*

IMITANTVR.] Id est, sequuntur.

CVM MVRMVRIO.] Recta lectio, quæ etiam habetur in codicibus MSS. Vict. p. Vind. & Ebrul. In regulâ Magistri tum hîc, tum in cod. Corb. atque etiam apud Keronem discipulum S. Othmari in expositione Alamanicâ vocabulorum regulæ S. Benedicti, Smaragdum & Trittemium: quo vocabulo sæpe vtuntur Patres in hac Concordiâ citati. Vnde adiectiuum, *Murmuriosus*, de quo suprà.

Digitized by Google

Ex regulâ Patrum. Cap. IV. §. 2.

VOLVMVS ergo vnum præesse seniorem super omnes fratres, nec ab eius consilio vel imperio quicquam siniſtrum declinare; sed sicut imperio Domini omni lætitiâ obedire, dicente Apostolo ad Hebræos : *Obedite Præpositis*
Cap. 13. *vestris quia ipsi vigilant pro vobis.* Et Dominus dixit: *nolo sacrificiũ, sed obedientiam.* Considerandum est quoq; ab his, qui se tali opere vnanimes esse cupient. Quia per obedientiam Abraham placuit Deo, & Dei amicus appellatus est. Per obedientiã ipsi Apostoli meruerunt testes Domino in tribubus & populis esse. Ipse quoq; Dominus Deus noster de supernis ad inferiora descendens ait : *Non veni facere voluntatem*
Ioan. 6. *meam, sed eius, qui me misit.* His ergo tantis virtutibus firmata obedientia magnopere, magno studio teneatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OBEDITE, &c.] Ad Hebr. 13. sensum potius protulit, quàm verba.

NOLO SACRIFICIVM.] Matth. 9. *dicite quid est, misericordiam volo, non sacrificium.* Ex Osee sexto capite. Sed neque hæc verba in totâ scripturâ reperire est, provt ab hoc Patre citantur. Videtur respicere ad hunc locum. 1. Reg. ca. 15. *Melior est obedientia, quàm victima :* sed ne quidem ipsa verba protulit, sed sensum.

Ex regulâ S. Columbani. Cap. I. §. 3.

PRIMO omnium docemur Deum diligere ex toto corde, & totâ mente, & ex totis viribus, & proximum tanquam nosmetipsos. Deinde ad primum verbum senioris omnes ad obediendum audientes surgere oportet. Quia obedientia Deo exhibetur, dicente Domino nostro Iesu
Mat. 10 Christo: *Qui vos audit, me audit.* Si quis igitur verbum audiens non statim surrexerit, inobediens iudicandus est, qui autem contradixerit, contumaciæ crimen incurrit. Et ideo non

Digitized by Google

non solùm inobedientiæ reus est, sed etiam contradictionis aditum multis aperiens, multorum destructor æstimandus est. Si quis verò murmurauerit, & ipse tanquam non ex voto obediens, inobediẽs putãdus est. Idcirco opus eius abiiciatur, donec illius bona voluntas cognoscatur. Obedientia autem vsque ad quem finem definitur? vsque ad mortem certè præcepta est. Quia Christus vsque ad mortem obediuit Patri pro nobis: cum ipse nobis per Apostolum insinuat dicens: *Hoc sentite in vobu, quod & in Christo Iesu: qui cum in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, & specie inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Phil. 2. Nihil itaque recusandum est obedientibus veris Christi discipulis, quamuis durum & arduum sit; Sed cum feruore, cumlætitiâ arripiendum est. Quia si talis non fuerit obedientia, non erit acceptabilis Deo qui ait: *Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.* Luc. 14. Et ideo dicit de digno discipulo: *Vt vbi ego sum, ibi sit minister meus.* Ioan. 12.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRIMÒ OMNIVM, &c.] Ex S. Benedicto cap. 4. In editione Insulæ legitur, *primùm*

DEINDE AD PRIMVM.] In Regulâ MS. cod. Flor. & in editione Insulæ apud Goldastum legitur: *Deinde opera.* quæ verba hac interpunctione à sequentibus disiunguntur. *Deinde opera. Ad primum verbum senioris*, &c. Quæ quidem innuunt post dilectionem Dei & proximi sequi bona opera, nempe obedientiam, & alia, quæ in hac regulâ explicantur.

VERBVM.] Id est, mandatum, iuxta illud: *In verbo tuo laxabo rete.*

ET SPECIE..] Ita apud Goldastum. in versione communi, *Et habitu.*

OBEDIENS PATRI.] Ita in RMS. cod. Flor. in Concor. Vindocmensi, & apud Goldastum, non est tamen τῷ *Patri*, apud Apostolum. Sed addidit S. Columbanus explicationis gratiâ.

CVM FERVORE, CVM LÆTITIA.] Sumpsit ex S. Benedicto. Hilaris & læta debet esse obedientia, quam ideo ita definit S. Antiochus homil. 39. ὑπακοὴ ἔν ἐστιν ἀδιάκριτος πειθὼ ἴνα μὴ τὸ προσταχὲν ἄλυπος ἐπιτελῇ. I. obedientia est persuasio sine discussione, vt quis quod iussum est, sine tristitiâ perficiat. iuxta illud Ecclesiastici: *In omni dato hilarem* cap. 35.

facv ultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas. Et paulo post. *Noli offerre munera praua, non enim suscipiet illa.* Munus prauum est obedientia inuita, & cum murmuratione.

QVI NON ACCIPIT.] Ita in R. MS. cod. Flor. & in editione insul. apud Goldastum. In versione communi, *qui non baiulat.* In textu Græco, βαστάζει. Quod idem sonat.

IBI SIT ET MINISTER MEVS.] Ioan. 12. vbi in versione communi, *illic & minister meus erit*, citauit locum ex memoria, non ex codice.

Ex eadem Regula. Cap. IX. §. 5.

HOc namque defendit à timore iudicij, quod iam examinauit iudicis censura, cui alieni ponderis imponitur moles, & totum portat, quod suscipit. *Maius enim*, vt scriptum est, *periculum iudicantis, quàm eius, qui iudicatur.* Quicumque itaque semper interrogauerit, si seruauerit, numquam errabit. Quia si alterius errauerit responsio, fides credentis & labor obedientis non errabunt: neque mercede interrogantis carebunt. Nam si per se aliquid discusserit, qui debuit interrogare, in hoc ipso arguitur peccasse, quòd iudicare præsumpserit, qui debuit interrogare seniorem. Etsi rectum fuerit, prauum deputabitur; dum per hoc à recto declinauit. Quia nihil audet per se iudicare, cuius officium est tantum obedire. Cum hæc igitur ita sint, cauenda vbique est superba monachis libertas, ac vera humilitas discenda sine murmuratione & hæsitatione obedientibus, quò iuxta Domini verbum iugum Christi suaue, & onus eius leue sentiant. Alioquin donec Christi humilitatem discant, suauitatem iugi eius & oneris illius leuitatem non sentient.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HOc NAMQVE DEFENDIT, &c.] Habetur in cod. Flor. & in editione Parisiensi eodem cap. & apud Goldastum cap. 14. quia ibi regula S. Columbani in plura capita diuiditur, quàm in aliis libris editis, seu MSS.

MAIVS ENIM, VT SCRIPTVM EST.] Hoc testimonium habetur in sententiis Sixti, sententiâ 174.

Digitized by Google

QVICVMQVE INTERROGAVERIT.] nempe seniorem.

SI SERVAVERIT.] Senioris seu Abbatis responsa videlicet. Notanda S. Columbani doctrina, quæ obedientibus tantam securitatem suppeditat.

NAM SI PER SE ALIQVID DISCVSSERIT.] Debet esse simplex & fidelis obedientia sine vllâ discussione & curiositate. Est enim πιθὸ ἀδιάκριτος. I. persuasio sine discretione & discussione, inquit S. Antiochus ho. 39. Hac vnâ ratione primos generis humani parētes diabolus circumuenit, dum eis auctor fuit, vt Dei mandatum quadam curiositate discuterent: dicebat enim ille veterator: *cur præcepit vobis Deus*, &c. *Gen. 3.* Videant igitur illi mandatorum discussores qualem parentem & auctorem habeant.

ET SI RECTVM FVERIT.] Nempe id quod suo arbitrio egit.

QVO IVXTA VERBVM DOMINI, &c.] Id etiam docet Eusebius Gallicanus homil. 2. ad monachos, vel iuxta alios. 3. *Sciendum est quòd quantò humiliores & obedientiores fuerimus, tantò super nos leuius & dulcius iugum Domini sentiemus.* Hanc suauitatem & leuitatem iugi & oneris Christi expertus est S. Dorotheus perfectæ huius obedientiæ beneficio incredibili lætitiâ in animo perfusus: non tamen sine scrupulo, cum scriptum sit, quòd per multas tribulationes oporteat nos introire in regnum cœlorum: ac proinde consuluit per epistolam Abbatem Ioannem discipulum Barsanuphij, qui respondit eum, qui se totum dedidit obedientiæ, hac animi indolentiâ & tranquillitate frui, ideoque nihil esse quod vereatur, vt ipse Dorotheus refert doctr. 1.

Ex Regula S. Ferrioli. Cap. I. §. 6.

PRIMVM vt monachus, quem propriè manet multas in se virtutes ædificare, obedientiæ in se collocet fundamentum: vt compleat illa, quæ beatus Apostolus nos ammonet, cum præcipit dicens: *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Vt cum gaudio hoc faciant non gementes. Hoc enim non expedit vobis.* *Hebr. 13.*

Ex Regula cuiusdam patris. §. 7.

SI quis ad vocem compulsoris, siue inuitantis ad aliud quodcumque, non statim surrexerit, hic inobediens reus est. Petat veniam à Deo, & iterare non præsumat. Quoniam

oportet vnumquemque ad propriam vocem inuitantis adsurgere, velut carbo ignis ardentis descendisset super eum. Si autem obedientia hæc non fuerit, quam diximus, mortua est, & non acceptabilis apud Deum. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est. Cum gaudio semper operandum est, & nihil cum tristitiâ faciendum, & semper dicendum: *Gaudete in Domino iusti, & semper decet conlaudatio.* Et iterum Apostolus dicit: *Gaudete in Domino semper, & iterum dico gaudete.* Si autem triste aliquid oblatum fuerit à nobis in Dei donis, non erit acceptabile apud Deum.

Rom. 14.

Ps. 32.

Ph. 4.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

COMPVLSORIS.] Compulsor ille est, qui horam operis Dei significat, de quo infra.

INOBEDIENS] L. inobedientiæ, vt in cod. Vind.

VELVT CARBO.] Lege, *Velut si carbo*, vt in cod. Vindocinensi.

GAVDETE IN DOMINO IVSTI.] Vt in psalterio Romano, sed verbis transpositis. Cætera citantur ex memoriâ.

Ex Regula Magistri interr. Disc. de Obedientia discipuli, qualis debet esse R. D. per M. Cap. VII. §. 8.

PRIMVS humilitatis gradus est obedientia sine morâ. Sed hæc forma paucis conuenit & perfectis, his, qui nihilà Christo carius aliquid æstimantes propter seruitium sanctum, quod professi sunt, vel propter metum gehennæ, vel diuitias vitæ æternæ mox aliquid imperatum à maiore viderint, moram pati nesciunt in sequendo. De quibus Dominus dicit: *Ob auditu oris obaudiuit mihi.* Item dicit doctoribus: *Qui vos audit, me audit.* Ergo hi tales relinquentes statim quæ sua sunt, & voluntatem propriam deserentes, mox ex occupatis manibus, & quod agebant imperfectum relinquentes vicino obedientiæ pede iubentis vocem factis sequuntur: & velut vno momento prædicta magistri iussio, perfecta discipuli opera in velocitate timoris Dei ambæres

Ps. 17. Mat. 10.

communiter citius explicantur. Sed hæc paucorum, perfectorumque forma infirmorum & pigrorum animos in desperatione suâ satis non reddat adtonitos; sed moneat imitandos. Nam considerantes in nobis diuersa esse vasa fleuilia, cum multum in diuersis pigritiæ contulit tarda natura (nam quorumdam auditus noscuntur surdo stupore cuiscere, quorumdam etiam animos fusione subita in syluosis cogitationibus cernimus aberrare) ideo remissius districtionem obedientiæ in doctoribus relaxamus, vt conbinatâ præceptione discipulis, & iussionem suam magistrum non pigeat repetere secundum testimonium Domini, qui vocans, *Abraham, Abraham.* Quæ ergo repetitio manifestat nobis Dominum ostendisse non posse sufficere vnam vocem auditui. Nam in ipsis interrogationibus repetita magistri vox repræbetur. Discipulis secunda ideo interrogatio non respondentibus iustè indulgetur, vt prima adhuc discipuli taciturnitas non reatui, sed reseruatæ magistro reuerentiæ [custodia] deputetur. In quâ reuerentiâ vtilis discipulus tardè creditur frangere taciturnitatem, quam continet: vt non ad interrogationem tuam mox præceps lingua suis te responsis occupet prius. In præceptionibus verò ideo magistri iussio repetitur: vt quamuis tardi aut neglegentes sint auditores, cum secundò eis dicta primitus repetuntur, [vsque adeo dignum est] iam obedientibus factis mora rumpatur. Si verò tertiò (quod absit, vt contingat) reatui deputetur. Nam & illud de duabus viis congruè hîc & conuenienter taxandum est, idest, latam, quæ ducit ad mortem: in quibus viis diuersorum hominum obedientiæ gradiuntur, idest, per latam viam secularium, & sarabaïtarum & gyrouagorum monachorum, qui aut singuli, bini, aut terni æqualiter viuentes, & voluntariè ambulantes, & pro alterno imperio quicquid cuique placuerit, sibi vicibus inuicem imperantes, quæ noluerint, peculiariter in se defendentes, cum in proprio vnusquisque consilio non vult se vinci, scandala sibi tales numquam faciunt esse absentia; Mox post studiosam litem malè congregati ac se inuicem separantes, & sicut grex sine pastore oberrans per diuersa dispersus sine dubio lupi faucibus occursurus: prouidentes sibi non Deo, sed proprio arbitrio nouas iteratò cel-

las, & de se solo sibi soli Abbatis nomina imponentes monasteria videas esse pluriora, quàm monachos. In hoc enim via lata à talibus creditur ambulari, cum in nomine monachi communi more viuentes [cum] à laïcis solo tonsuræ habitu separati obedientias suas magis desideriis submininistrant, quàm Deo. Et suo iudicio putant sibi licere quæ mala sunt: & quicquid noluerint, hoc putant non licere. Et acceptum ducentes, vt cogitationibus suis corpori eorum magis prouideatur, quàm animæ, ideſt, victus, vestimentum, & calciarium magis sibi melius ipsi posse cogitare, quàm alium. Nam de futuris ratiociniis animæ neglegendo ita se reddunt securos, vt sine maiorum probationibus sub proprio arbitrio militantes credant se omnem legem, & iustitiam Dei perfectè in cellulâ operari. Nam si fortè superuenientium quorumdam maiorum [cum] emendationum quædam eis monita ministrantur, & inutilis eis docetur talis solitaria dispositio habitandi, mox eis displicet cum ipsâ doctoris personâ consilium; & statim non in consentiendo ei vel in sequẽdo eum emendationem promittunt: sed respondent se debere viuere simpliciter, nescientes illud, quod dixit Propheta: *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in voluntatibus suis*: Et illud testimonium Salomonis dicitur: *Sunt viæ, quæ videntur hominibus rectæ, quarum finis vsque ad profundum inferni demergit.* Ideo enim via lata à talibus ambulatur: quia quocumque eos desideriorum duxerit pes mox adsensu sequuntur: & quicquid concupierint concupiscentiæ eorum, ilico & nouos sibi licentiæ calles, vel liberi, sine magistro; arbitrij facientes viam vitæ suæ illicitis voluptatum diuersitatibus delectant, & quacumque etiam delectationes voluerint progredi licentes, & patulos sibi præbent gressus, illud semper scire nolentes, quia homini creato: *Mors iuxta introitum delectationis posita sit.* Et quod eis dictum est: *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntatibus tuis auertere*, surdo auditu pertranseunt. E contrario quibus ad vitam æternam ambulandi amor incumbit, ideo angustam viam arripiunt, vt non suo arbitrio viuentes, vel desideriis suis, & voluntatibus obedientes, sed ambulantes alieno iudicio & imperio non solũ in supra dictis desideriis suis & voluntatibus coar-

Ps. 13. Prou. 4.

Eccl 18. ibid.

tantur, & facere nolunt, cum possint, arbitrium; sed etiam alieno se imperio subdunt, & in cœnobiis degentes Abbatem sibi præesse desiderant. Et sine dubio hi tales illam Domini imitantur sententiam, quæ dicit: *Non veni facere voluntatem meam, sed eius, qui me misit.* Ioan. 6. Et proprium non facientes arbitrium, abnegantes propter Christum semetipsos sequuntur Deum, quocumque Abbatis præceptio duxerit. Et non de solùm temporalibus necessariis, ideſt, victu, vestitu, calciario non coguntur sibi sub Abbatis sollicitudine cogitare: sed & de futuris suæ ratiociniis animæ solam in omnibus præceptori obedientiam ministrando de cæteris vtilitatibus suis, tam corporis, quàm animæ redduntur securi. Quia siue bene, siue male pastori incumbit, quod in ouibus exercetur: & illum tangit in discussionis iudicio rationem reddere, qui imperat, non qui imperata perficit siue bona, siue mala. Ideò enim via angusta à talibus creditur ambulari, quia propria in eis desideria minimè adimplentur: & non quod volunt, perficiunt, alieni iudicij iugum trahentes, quò ire delectationibus suis voluerint, repelluntur; & à magistro eis, quid agere, aut facere voluerint, denegatur. Amaricatur cotidie voluntati eorum in monasterio pro Domino, & ad probationem quæque iniuncta fuerint, sustinent velut in martyrio patienter, sine dubio illud Domino cum Propheta dicturi: *Propter te morte afficimur totâ die, æstimati sumus vt oues occisionis.* Et item dicturi postea in iudicio Domino: *Probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum; induxisti nos in laqueum posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra.* Cum ergo dicent: *Imposuisti homines super capita nostra*, noscuntur habere super se debere Maiorem constitutum vice Dei. Et subsequentes testimonium conuenienter item Domino dicent in illo iam seculo: *Transiuimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigerium.* Hoc est, transiuimus per amaricationes voluptatum nostrarum, & seruitio obedientiæ peruenimus ad tuæ refrigerium pietatis. Sed hæc ipsa obedientia tunc acceptabilis erit Deo, & dulcis hominibus, si quod iubetur, non trepidè, non tepidè, non tardè, vel cum murmuratione nolentis efficiatur. Quia obedientia, quæ maioribus præbetur, Deo datur. Sicut di-

Psal. 43. Psal. 65.

cit Dominus Doctoribus : *Qui vos audit, me audit.* Et alibi
Mat 10. dicit : *Obauditu oris, obaudiuit mihi.* Ergo ipsa obedientia cum
Isa. 17. bono animo à discipulis præbeatur : *Quia hilarem datorem di-*
2. Cor. 9. *ligit Deus.* Nam si cum malo animo discipulus obediat, non solùm nobis ore, sed & Deo corde improperat, quod malo animo facit. Et quamuis impleat, quod fuerat imperatum, tamen acceptum iam non erit Deo, qui cor eius respicit murmurantis. Et quamuis faciat, quod iubetur, tamen, cum malo illud faciat animo, nullam de ipso facto mercedem Dominus imputabit, cum scrutans mox Deus corda eius triste facientis votum in eo inuenerit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRIMVS HVMILITATIS GRADVS, &c.] Habetur in RMS. Mag. cod. Corb. multa hîc à S. Benedicto sunt emendicata.

IMITANDOS.] Sup. esse perfectos.

FLEVILIA.] Vocabulum barbarum. 1. debilia Gallicè *Foibles.*

EVISCERE.] Lege : *Euirescere.* 1. languere, vires remittere. Nonius Marcellus cap. 2. *Euirescat. Varro in Prometheo lib. 15. atque exanguibus dolore euirescat colos.* vbi, colos, pro, color.

SYLVOSIS.] Ideſt, redundantibus.

CVSTODIA.] redundat.

TAXANDVM.] Ideſt, definiendum. Glossæ veteres : *Taxamus,* ὁείζουεν. 1. definimus. Festus : *Taxat verbum ponitur pro his, quæ finiuntur,* &c.

LATAM. QVÆ DVCIT AD MORTEM.] Lege, vt in Cod. Corb. *Latam, quæ ducit ad interitum, & angustam, quæ ducit ad vitam.*

DE SE SOLO.] Lege, *de se solis,* ideſt, de suâ priuata potestate sibi, cum soli sint, Abbatis nomen imponentes.

VT COGITATIONIBVS SVIS.] Lege, *cogitationibus suis, vt.*

CVM EMENDATIONVM.] τὸ *Cum,* redundat.

IN VOLVNTATIBVS SVIS.] Ita in psalterio Romano.

AMARICATVR VOLVNTATI EORVM.] Ideſt, mortificatur voluntas eorum.

VELVT IN MARTYRIO.] Obedientia est quoddam martyrij genus. Ita eam appellat S. Columbanus capite citato. Vnde S. Antiochus hom. 39. τὸ γὰρ ἐκκόψαι τὸ ἴδιον θέλημα αἱματοχυσία ἐστὶ, ᾗ ἐις θυσίαν λογίζεται ἀνθρώπῳ. I. voluntatem propriam resecare, est veluti sanguinis sui effusio, & homini reputatur ad victimam.

AMARICATION.

Digitized by Google

AMARICATIONES.] Id est, mortificationes.

Ex regula S. Basilij. Cap. LXXI. §. 9.

SI autem obediens quis murmuret? RESP. Apostolo dicente: *Omnia facite sine murmuratione, & hæsitationibus.* Alienus sit à fratrum vnitate, qui murmurat, & opus eius abiiciatur. Manifestum est, iste qualis est: quia infidelitate ægrotat, & certam futuræ spei fiduciam non gerit. *1. N T. Phil. 2.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI AVTEM OBEDIENS QVIS MVRMVRET.] Habetur apud S. Basilium interr. 3. reg. breu. & apud Rufinum cap. 41. & citatur ab Iuone Carnotensi par. 13. decreti cap. 55.

OPVS EIVS ABIICIATVR.] Vetus fuit monachorum consuetudo, vt inobedientium & murmurantium fratrum opus abiiceretur. S. Columbanus cap. 1. regulæ. *Si quis verò murmurauerit, & ipse tanquã ex voto obediens, inobediens putandus est idcirco opus eius abiiciatur.*

Ex regulâ S. Fructuosi. Cap. V. §. 10.

QVICQVID fecerint monachi, absque murmuratione faciant: (ne quod absit) murmurando eâ sententiâ pereant, quâ perierunt hi, qui in deserto murmurauerunt. Illi perierunt manna manducando, & isti in monasterio murmuratores scripturas recitando. Illi manna manducando mortui sunt, & isti scripturas legendo, & audiendo spiritali fame cotidie moriuntur. Illi murmurando terram promissionis non intrauerunt, & isti murmurando paradisi repromissionis terram non ingrediuntur. Grande malum de Ægypto exire, mare transuadasse, tympanum cum Moyse & Mariâ, Pharaone submerso, tenuisse, manna manducasse, & terram repromissionis non intrasse. Malum peius de Ægypto istius seculi exire, mare baptismi cum pœnitentiæ amaritudine cotidie pergere, tympanum, id est, carnem cum Christo crucifigere, & manna, quod est cœlestis gratia, manducare & cœlestis regionis terram non intrare. *Ex altero Fructuoso.* *Num. 11. 14. 16. 20.* *2. Tympanum pulsare.*

Digitized by Google

DE TACITVRNITATE.

CAP. IX. §. I.

S. B. Psal. 38.

TACIAMVS quod ait Propheta: *Dixi custodiam vias meas; vt non delinquam in linguâ meâ. Posui ori meo custodiam, & obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis.* Hîc ostendit Propheta, si à bonis eloquiis propter taciturnitatem debet taceri, quantò magis à malis verbis propter pœnam peccati debet cessari. Ergo, quamuis de bonis & sanctis & ædificationum eloquiis, perfectis discipulis propter taciturnitatis grauitatem rara loquendi concedatur licentia. Quia scriptum est: *In multiloquio non effugies peccatum.* Et alibi: *Mors & vita in manibus linguæ.* Nam loqui & docere magistrum condecet; tacere, & audire discipulum conuenit. Et ideo si qua requirenda sunt à priore, cum omni humilitate, & subiectione reuerentiæ requirantur. Scurrilitates verò, vel verba otiosa, & risum mouentia æternâ clausurâ in omnibus locis damnamus: & ad talia eloquia discipulum aperire os non permittimus.

Prou. 10 Prou. 14

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DIXI CVSTODIAM VIAS MEAS.] Huius psalmi versiculum proponit P. B. pro silentij lege. B. Pambo in litteris hospes, & peregrinus ad quemdam accessit, vt psalmum disceret: & cum primum versum psalmi 38. audiuisset: *Dixi custodiam vias meas*, &c.

Digitized by Google

ſecundum audire noluit: ſed decedens dixit: vnus hic ſat eſt: ſi modo eum re ipsâ & opere diſcere potuero. Cúmque ille, qui verſum docuerat, illi vitio verteret, quod ſex continuos menſes ſe non adiſſet: reſpondit ſe verſum pſalmi nondum re ipsâ didiciſſe. Longo verò poſt tempore cuidam ex notis quærenti, an verſum didiciſſet, reſpondit ſe vndeviginti annis integris vix didiciſſe illum opere complere, docet Socrates l. 4. hiſt. Eccl. c. 18.

ERGO QVAMVIS DE BONIS, &c.] Auctor libri de conflictu virtutum & vitiorum cap. 22. *Tenendus eſt ergo modus in loquendo, & ab ipſis nonnumquam vtilibus verbis parcendum, ſicut beatus Pſalmiſta legitur feciſſe. Dicit enim, humiliatus ſum & ſilui à bonis.*

ÆDIFICATIONVM ELOQVIIS.] Ita omnes codices N. MSS. cum Kerone in expoſitione Alamanicâ vocabulorum R. S. P. B. Ruthardo, Magiſtro hîc & in eius R. MS. cap. 8. cod. Corb. Donato cap. 49. S. Dunſtano, & Trittemio. Vulgò, & apud Smaragdum ſcribitur: *ad ædificationem eloquiis.*

ET SVBIECTIONE REVERENTIÆ.] à cod. MS. S. Germ. ma. *τὸ reuerentia*, abeſt. In MS. S. Faronis habetur: *Cum omni humilitate, & reuerentia.*

A PRIORE.] Id eſt, ab Abbate, de quâ voce infrà.

SCVRRILITATES.] Scurrilitatis vitium S. Nicetius Treuirorum Archiepiſcopus fugiendum eſſe monachis dicebat; quia illius contagione os hominis polluitur, refert S. Greg. Tur. c. 7. de glor. Confeſſ. Quanta ſint mala in animâ iocis & ſcurrilitati obnoxia, præclarè docet S. Ioan. Chryſoſtomus ſerm. 17. in epiſt. ad Eph. in Morali: *μεγάλα κακὰ ἐν ψυχῇ ἐυτραπελευομένῃ οἰκεῖ, μεγάλη διάχυσις καὶ ἀκρασία. κέχηνεν ἡ ἀμαυρία, ἐκκέκλεισται ἡ οἰκοδομὴ, ὁ φόβος ἐξώκεισαι, εὐλάβεια ἀπέστη.* 1. magna mala in ſcurrili animâ habitant, magna diffuſio, ſeu relaxatio, & ſolitudo. In eâ diſſoluta eſt harmonia, ædificatio diruta, ab ea timor exulauit, pietas abſceſſit. In anima iocis deditâ diffuſio ſeu relaxatio magna eſt. Nam anima à Deo per ioca auerſa in amorem rerum creatarum penitus diffunditur, omniſque honeſtatis diſciplina in eâ prorſus relaxatur. In eâ maxima ſolitudo eſt, atque vaſtitas gratiæ Dei, & bonorum ſpiritalium; ſitque habitatio draconum. 1. dæmoniorum. Quia eiuſmodi anima, quæ niſi nugas meditatur, clauſa eſt Chriſto, & tota patet diabolo. In eâ diſſoluta harmonia. Nam ſcurrilis homo nec cum Deo, nec ſecum, nec cum proximo pacem habet. Non cum Deo, quem contemnit; non ſecum, quem negligit; non cum proximo, quem toties ſuis dicteriis carpit, & lancinat. Ædificatio diruta eſt nempe virtutum, ſi quas antea habuerat, cum ioculator nihil quod ædificationem ſpectet, meditetur, & loquatur nugis, & vanis totus immerſus. Ab eiuſmodi animâ timor omnis exulauit, Dei & hominum videlicet, quæ in vanis gaudiis & iocis tota verſatur, nulla habita rebus diuinis & humanis reuerentiâ. Ab eâ tandem pietas abſceſſit, quæ bonis ſpiritalibus ſpoliata nihil, niſi pro-

fana cogitat. Γλῶσσαν, ἔχεις οὐχ ἵνα ἕτερον κωμῳδήσῃς· ἀλλ' ἵνα εὐχαριστήσῃς Θεῷ, subiungit idem Chrysostomus. I. linguam habes nō vt irrideas alterū; sed vt Deo gratias agas. Quod maxime spectare debent monachi, quorum munus est Deum assiduè laudare, eique gratias agere: ne ex eodem ore pollutum & sanctum exeat; ne ex ore scurrilitatibus & iocis polluto laus diuina procedat, imò polluatur. Siquidem, vt ex S. Nicetio suprà relatum est, verborum scurrilium contagione os hominis polluitur: & quicquid à polluto manat, pollui necesse est.

VEL VERBA OTIOSA.] Particula, *vel*, copulatiuè hîc sumitur. Verba otiosa vitanda sunt, non solùm quia sunt sine fructu, sine quo nihil debet quis loqui, vel agere, sed etiam quia, vt ait S. Ioannes Chrysostomus serm. citato, ἀπὸ τῆς ἀργῆς εἰς ἀτόπους καταπίπτομεν. I. verbo otioso ad inepta, & absurda deuoluimur.

ET RISVM MOVENTIA.] Quia ad fletum, non ad risum vocati sunt monachi; quorum est tam sua, quàm aliena peccata plorare, Christi lacrimas & gemitus, vulnera, passionem & mortem assiduè animo versare. Vnde eiusmodi ridentibus, & ioculatoribus exprobrat S. Ioannes Chrysostomus, sermone citato. *Christus crucifixus est, & tu rides? ille colaphis cæsus est, & tanta passus est propter tuum periculum, & tempestatem, quæ te inuasit, tu verò præ gaudio gestis? Et quomodo non eum magis irritas?* Quapropter S. Ambrosius lib. I. de officiis; cap. 23. ioca etiam suauia & honesta proscribit, cum ait: *Nam licet interdum honesta ioca, ac suauia sint, tamen ab Ecclesiasticâ abhorrent regulâ: quoniam quæ in scripturis sanctis non reperimus, ea quemadmodum vsurpare possumus?* Christus mundo, ideſt, reprobis gaudium & risum reliquit, suis electis tristitiam & fletum.

Ex regulâ S. Basilij. Cap. XL. §. 2.

INT. VSQVE ad quæ verba otiosus sermo iudicabitur? RESP. Generaliter omnis sermo, qui non proficit ad aliquam gratiam fidei Christi, otiosus est. Et tantum est periculum huiusmodi sermonis, vt etiamsi bonum esse videatur, quod dicitur, & ad ædificationem tamen fidei non pertinet, non in sermonis bonitate ille, qui locutus est, periculum effugiet: sed in eo quòd non proficit ad ædificationem sermo
Eph. 4. prolatus, contristat Spiritum sanctum Dei. Hoc manifestè demonstrat Apostolus dicens: *Omnis sermo malus de ore*
Ibidem. *vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.* Et super hæc adiecit: *Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.*

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VSQVE AD QVÆ VERBA.] Extat apud S. Basilium interr. 23. regul. breu. & apud Rufinum cap. 32.

AD ALIQVAM GRATIAM FIDEI.] In textu Græco: πρὸς τὴν προσηκοῦσαν τῷ Κυρίῳ χρείαν. i. ad propositum in Domino vsum.

AD ÆDIFICATIONEM FIDEI.] Ita in versione vulgatâ, cui correspondet textus Græcus apud Basilium: πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως. Apud Apost. tamen in textu Græco non est, πίστως, sed χρείας. i. vsus: & ita videtur scripsisse Basilius: nam, vt suprà monuimus, antea scripserat: πρὸς τὴν προσηκοῦσαν τῷ Κυρίῳ χρείαν. Itaque in textu Apostoli citato à Basilio reponendum, χρείας.

Item eiusdem. Cap. CXXXVI. INT. §. 3.

SI bonum est penitus tacere? RESP. Silentium & taciturnitas tunc bonum est, cum vel ad personas, vel ad tempus aptatur, sicut à sanctâ scripturâ edocemur, quæ dicit, aliquando quidem: *Quia qui intelligit, in illo tempore tacebit, quia tempus malum est.* Aliquando autem: *posui ori meo custodiam, dum consisteret peccator aduersum me: ommutui & humiliatus sum, & silui à bonis.* Et alibi: *quod si alij sedenti reuelatũ fuerit, prior taceat.* Sed alio tempore his, qui incontinentem linguam habent; dicitur: *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei.* Necessaria verò est taciturnitas vsque quo vitia, si qua sunt, linguæ, vel sermonum temeritas resecetur; & discat opportunè, & in tempore vtiliter loqui, & sicut scriptum est. *Sermo eorum sale conditus sit, vt det gratiam audientibus.*

Amos 5. *Psal. 38.* *1. Cor. 14.* *Eph. 4.* *Coloss. 4.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI BONVM EST.] Reperitur apud S. Basilium interr. 208. & apud Rufinum cap. 71. vbi additur, τὸ, *Pater.*

ALIQVANDO QVIDEM.] Ita apud Rufinum, sed malè. Nam,

Digitized by Google

in textu Græco illud, κατὰ μὲν, ita reddendum est. *Quod ad tempus quidem attinet.* Nam ibi duo proponuntur tempus & persona: prius de tempore loquitur, mox de personâ dicturus.

ALIQVANDO AVTEM.] Malè. In textu Græco, ἐνίοτε δὲ. 1. & rursus.

ET ALIBI.] Ita apud Rufinum, sed malè. In textu Græco habetur: κατὰ πάντα δὲ 1. quod verò ad personam attinet. Nam primò egit de tempore, quo loquendum est, nunc verò de personâ tacente.

PRIOR TACEAT.] Apud Rufinum & S. Basilium hæc sequuntur. *Et alibi, mulieres vestræ in Ecclesiâ taceant.*

SERMO EORVM.] 4. ad Colossenses, ubi legitur: *Sermo vester semper in gratiâ sale sit conditus.* Hic tamen locus non extat in textu Græco S. Basilij sed tantùm hæc verba: *Vt det gratiam audientibus.* Ad Eph. 4. Sed Rufinus ex duobus locis vnum fecit: aut certè S. Basilius, apud quem tempore Rufini forsan prior locus habebatur, verbis Apostoli ex memoriâ, non ex codice citatis.

Ex regula S. Pachomij. Cap. CXXII. §. 4.

QVANDO domi sedebunt, non eis liceat loqui aliquid seculare; sed si quid de scripturis Præpositus docuerit, vicissim inter se luminent, & referant quæ quis audierit, vel quæ memoriter teneant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANDO DOMI SEDEBVNT.] Extat in regulâ excusâ S. Pachomij art. 69.

DOMI SEDEBVNT.] In regulâ excusâ: *residebant.* Dixit, *domi.* Quia monasteria S. Pachomij dividebantur in plures domos, seu classes, quibus singuli præerant præpositi.

Ex regulâ Pauli & Stephani. Cap. XXVII. §. 5.

CAVENDA est omnibus nobis ioci & risus immoderata luxoria, per quam pletúmque inter fratres ama-

Digitized by Google

rissima nascuntur scandala. Nec debet ex hac re occasio discordiæ prouenire; per quam, etsi non nasceretur litigium, cauendus tamen nobis erat ad ædificationem sermo non pertinens. Scientes, quia & de otioso sermone ratio Domino est reddenda. Nam risum suprà modum quis nesciat indisciplinationis & leuitatis esse ianuam, per quam pernitiosos cibos miseræ animæ diabolus subtiliter submini-strat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CAVENDA EST, &c.] Hæc videre est in regulâ MS. Pauli & Stephani cod. Flor. vbi legitur, *cauendum est.*

LVXORIA.] Ita in R. MS. Pauli & Stephani cod. Flor. In Glossis Cyrilli, ἐξώλεια, *luxoria.* Sic in Glossis Philoxeni: *tonica*, χιτών. *Tabola*, σανὶς. Ita passim, o, pro, v, in hoc codice Concordiæ & aliis veteribus cod. MSS. iuxta veterem orthographiã habetur, de quâ Curtius Valerianus in suâ orthographiâ: *Non mirum veteres, v, litterâ pro, o, vsos: nam &, o, pro, v, vsi sunt. Poblicum enim, quod nos publicum; & quod nos culpam, illi colpam dixerunt*: Luxuria autem hoc loco est excessus, seu exuberans alicuius rei copia, atque intempestiua. Nonius Marcellus cap. 4. *Luxuria intempestiua abundantia. Virgil. G.* lib 1.

Luxuriem segetum tenerâ depascit in herba.

Tullius de oratore libro 1. *& omnis luxuries stilo depascenda. Virgil. lib.* 2.

Aut si luxuriâ foliorum exuberat vmbra.

Hîc igitur risus immoderata luxuria, est risus excessus immodicus.

SCANDALA.] I. rixæ, iurgia, de quo vocabulo infrà.

Ex regulâ S. Columbani.
Cap. II. §. 6.

SILENTII regula diligenter custodienda decernitur: quia scriptum est: *Cultus autem iustitiæ silentium, & pax.* Isa. 32. Et ideo, ne reatus de verbositate conquiratur, exceptis vtilitatibus & necessariis, opus est, vt taceatur: Quia iuxta scripturam: *in multiloquio peccatum non deerit.* Et idcirco Prou. 10.

Mat. 12 Saluator ait: *Ex verbis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Iustè damnabuntur, qui iusta dicere noluerunt, cum potuerunt: sed mala, iniusta, impia, inania, iniuriosa, incerta, falsa, contentiosa, contumeliosa, turpia, fabulosa, blasphema, aspera, ac fluxuosa loqui garrulâ verbositate maluerunt. Tacendum igitur est, & cum cautelâ & ratione loquendum est monachis: ne aut detractiones, aut tumidæ contradictiones in loquacitatem vitiosam prorumpant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SILENTII REGVLA.] Habetur in Regul. MS. S. Columbani cod. Flor. & in editione Parisiensi hoc secundo, capite. Sed in editione insulæ apud Goldastum extat. 4. capite.

1. par. Paren. veter.

AC FLVXVOSA.] Ita in cod. MS. Vind. sed in cod. Flor. MS. & in editione Parisiensi legitur: *ac flexuosa.* Rectè, meo quidem iudicio. Flexuosa verba sunt tricis inuoluta, ambigua, ac duplicia, eorum nempe, qui dolos consuere solent. Apud Goldastum vno verbo legitur: *afflixuosa.* Quod ipse ait esse monstrum verbi; quod quidem verum est, sed non est S. Columbani. Nec dubium est, quin S. Galli codex sit hoc in loco mendosus.

IN LOQVACITATEM VITIOSAM.] In Regulâ à Donato collecta additur: *ac superfluam.* Codex dom. Iodoci Metzeleri Proprioris monasterij S. Galli habet: *Ne aut in detractiones, aut in tumidas contradictiones prorumpatur.* Quæ lectio non est contemnenda.

Ex Regulâ cuiusdam. §. 7.

SILENTIVM in omnibus sectandum est: & tacendi disciplina per omnia facienda est: maxime autem iuxta missam, & mensam. Sed omnibus nihil loquendum est, nisi quod necessitas poposcerit. Si quis contra hanc disciplinam cum clamore & acerbiore sermone responderit, notetur, vsque quo corrigatur. Si autem hoc vitio curari non poterit, eiiciatur ab vnitate fratrum.

NOTÆ

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SILENTIVM IN OMNIBVS SECTANDVM EST.] De vtilitate silentij & excellentiâ hæc aurea S. Antiochi verba notanda sunt hom. 103. Καλὸν ἔν τι ἡ ἡσυχία σπουδή, ὡδὶ ἔστι, ἢ μᾶλλον ἐνοικοῦν Σοφοκλέους. ἐπιδὴ τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα ἐκφεύγει τὴν πολυλογίαν, ὡς πάσης ταραχῆς καὶ φαντασίας ἐλεύθερον ὄν. Id est, speciosum igitur silentium opportunum, nihil prorsus existens, quàm mater sapientissimarum cogitationum. Benignus enim ille spiritus vix aliud tam auersatur & fugit, vt multiloquium; cum is se ab omni perturbatione & ludificatoriâ imaginatione submoueat.

MISSAM.] Missa hoc loco est cursus operis Dei, seu officij diuini. Ita etiam capit Cassianus lib. 3 de diurn. orat. cap. 5. *Missâ Canonica celebratâ vsque ad lucem post hæc vigilias extendunt.*

NOTETVR.] I. reprehendatur, corripiatur, vituperetur. Notare enim hæc significat. Horatius lib. 1. epist. ad Sæuam.

---------- Si sciret regibus vti,
Fastidiret olus, qui me notat----------

& lib. 1. serm. sat. 3.

Stultus & improbus hic amor est, dignusque notari.

Atque ita nota est vituperatio. Glossæ Philoxeni, *nota*, ψόγος, μῶμος. I. vituperatio, macula.

EFICIATVR AB VNITATE FRATRVM.] Id est, excommunicetur.

Ex Regulâ Magistri. ex Cap. VIII. §. 8.

HÆc à fratribus cautius debent custodiri, idest, cogitatio, eloquium & aspectus. [cogitatio] Vt mox captiuauerit mentem mala cogitatio, signatâ statim à fratribus suâ fronte, vel ipsum pectus, mox ad præcepta Christi suam conuertant memoriam: & dicat sibi frater cum Propheta: *Memor fui Dei, & consolatus sum.* & item dicat: *à te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.* Si verò eloquio iracundo aut prauo aut vano neglegentia os armauerit, mox clauso ore, & signato crucis sigillo in corde sibi loquatur dicens cum Propheta, *Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in linguâ meâ, posui ori meo custodiam, obmutui & humiliatus sum nimis, & silui à bonis.* Hîc ostendit Propheta, si à bonis Ps 67. Ps. 17. Ps 38.

eloquiis propter taciturnitatem debet interdum taceri, quanto magis à malis verbis propter peccati pœnam debet cessari. Ergo, quamuis de bonis & sanctis, & ædificationum eloquuiis, perfectis discipulis propter taciturnitatis grauitatem rara loquendi concedatur licentia. Tamen ab aliis verbis non interrogati fratres tamdiu in taciturnitate silescant, quàdiu taciti frena oris eorum Abbatis interrogatione laxentur. Ideoque taciturnitas debet magnopere à fratribus custodiri: *Qui* Prou. 10. *in multiloquio non effugietur peccatum.* Et ideo: *Mors &* Prou. 14. *vita in manibus linguæ.* Nam loqui & docere magistrum condecet, & audire discipulo conuenit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HÆC A FRATRIBVS.] Hæc sunt in R. MS. Magistri cod. Corb. eodem cap. sub finem. quædam sumuntur ex regulâ S. Benedicti.

CONSOLATVS SVM.] Ita in cod. Vind. in vulgatâ editione, & in psalterio Romano: *delectatus sum.*

SI VERÒ ELOQVIO IRACVNDO, &c.] In R. MS. *Si verò eloquium iracundum aut praauum neglegentia ori armauerit.*

POSVI ORI MEO CVSTODIAM.] Omittit ista: *Cum consisteret peccator aduersum me.* Quemadmodum S. Benedictus supra; quæ tamen habentur in versione communi, psalterio Romano, textu Græco & Hebraico.

HVMILIATVS SVM NIMIS.] Ita in R. MS. Sed τὸ, *Nimis*, est addititium: cum non habeatur in versione communi, psalterio Romano, textu Græco & Hebraïco, neque apud S. Benedictum, vnde hæc sumpta sunt.

Item vnde caput IX. quo ordine tacentes fratres aliquas interrogationes faciant Abbati. RS. Dei per Magistrum. §. 9.

CVM de malis tamque bonis eloquiis fræno taciturnitatis constringuntur discipuli, & licentiæ eorum aditus præsentis magistri custodiâ obseruantur; cum necessariæ vtilitati eorum aliquæ interrogationes aduenerint, adhuc clau-

Digitized by Google

ſo ore & ſignato tacitæ grauitatis ſigillo ſtantes ante maiorem inclinato humilitatis capite clauſum in ſilentio os claue benedictionis aperiant. Quod ſi ſemel dictæ benedictioni ad poſtulandum eloquium adhuc non reſpondeat magiſtri permiſſio; iterata humiliatione capitis, & benedictione ſolâ iterum repetitâ, denuo ab Abbate repetatur licentia. Quod ſi nec ſic ab eo reſponſum fuerit, curuato item in humilitate diſcipulo, iam ipſe frater ſe tunc demum remoueat: ne aut nimius ei appareat, aut improbus: & ſuo operi deditus adhuc perſonam gerat tacentis: vt in ipsâ humilitate taciturnitatis æſtimet ſemetipſum ideo indignum iudicatum ad loquendum Abbatis iudicio: aut forte ad probationem inueniendæ humilitatis putet ſibi diſcipulus taciturnitatis ideo fuiſſe non apertam clauſuram. Ideo enim ipſam ſolam benedictionem denuo diximus repetere: vt, cum ſola eſt, & ſine alio eloquio, tamen reſeruata diu taciturnitas conſeruetur: cum denuo repetitur, & poſt ipſam mox à nolente diſceditur, adhuc ſeruari probata humilitas ſentiatur. Nam ideo repetitio diſcipuli reoffertur magiſtro, vt non ſolùm propter ſpiritalem probationem ad inueniendam humilitatem diſcipuli diu poſſit tacere magiſter: ſed ne & corporaliter per cogitatum animo occupatus vultus eius aliis occupationibus obſtupeſcens vocem precantis diſcipuli ſurdis auribus prætermittat. Et ne ipſum magiſtrum per nimiam & importunam humilitatem in iræ cogat vitium declinare: & importuna humilitas in impedimento ſcandali deputetur, ideo diximus poſt ſecundam ſuggeſtam benedictionem nolenti maiori tertiam non repetere debere; ſed mox diſcipulum exinde debere diſcedere; & cum ipsâ taciturnitate opus laboris, quod faciebat, debere perficere. Hæc interrogatio benedictionis, quæ vix ſola de taciturnitate laxatur cum inclinatione humiliati capitis à diſcipulis præbeatur. Ideſt, in omni loco per omnem horam, hoc eſt, in monaſterio in agro, in viâ, in horto, vel in quouis loco, vt nunquam deſit menti noſtræ memoria Dei, propter quem aguntur hæc omnia: vt cum forte aliquis ignarus talem fratrem interrogauerit dicens: Quare tacitus & triſtis es, & inclinato vultu ambulas? reſpondeat illi: quia fugio peccatum & timeo

Deum : &, vt custodiam me ab omni, quod odit Deus, ideo sum mihi sollicitus semper. Ad mensam verò sedentes, si interrogationes suas Abbati voluerint intimare, ante benedictionem dictam cultelli aut cochlearij aut panis percussurâ indicium sit magistro discipuli postulantis eloquium. Hæc omnia animæ pro Deo necessaria ideo substantiam taciturnitatis constituimus clusurâ seruari, vt ab obliuione quis non decipiatur tam facile, & præceps sit semper in linguâ. Nam cum per clusuram oris taciturnitas continetur, diu tractetur, vel purgetur in corde, quod possit mundum, & sine peccato de ore proferri, dicente Apostolo : *Omne verbum vanum de ore vestro non procedat, sed, si quid est ad ædificationem.* Et item dicit scriptura ; *Sapiens paucis innotescit verbis.* Et maximè timere ideo, & omni horâ nos à multiloquio custodire debemus. Quia non potest fieri, vt inter multa verba, aliquanta non exeant cum peccato secundùm scripturam dicentem : *In multiloquio non effugietur peccatum.* Vnde & Propheta tradens nobis formam ostendit se de his esse sollicitum, & tam à malis, quàm à bonis eloquiis debere tacere dicens : *Dixi custodiam vias meas, vt non peccem in linguâ meâ. Posui ori meo custodiam, obmutui, & tacui, etiam à bonis.* Hoc [est] ostenditur profectò discipulo tam de malis, quàm de bonis eloquiis debere tacere. Quia, etsi loquenda sunt bona eloquia, non discipulis, sed magistro debetur doctrina. Nam & sicut dicit scriptura : *Vita, & mors in manibus linguæ.* Diligenter ergo & iustè debet ipsa amplius refrenari. Hæc enim tanta taciturnitatis districtæ custodia perfectis, & pudoris corde & mundis à peccato, timentibus perpetua gehennæ incendia, & quærentibus vitæ æternæ diuitias immortales meritò præcipitur obseruanda. Ideoque præsente Abbate non loquantur, nisi interrogati discipuli, absente verò Abbate, si de verbo Dei, sibi tamen lentè & humiliter, non clamosâ voce loquantur. Quia omnis lenta locutio ab humilitate descendit. Si verò de inanibus ac secularibus, vel quibuslibet verbis, quæ ad Deum non pertinent, inchoauerint discipuli loqui, mox à præpositis suis eis imperetur silentium. Psalmos verò vel scripturas extra illas tres horas, in quibus cotidie sine labore contingit legi, & sic laborantes

Eph. 4.

Prou. 10.

Psl. 38.

Prou. 18.

Digitized by Google

fratres recenſere ſibi & animo permittuntur. Hanc verò tantam taciturnitatis cluſuram ſuperius præſente Abbate de perfectis apud Deum taxauimus, de his quibus nunquam de Deo obliuio ſubripit, & vitia oris quærunt diligenter cauere: & extoto mundi velut Angeli & à bonis & malis eloquiis quærunt tacere pro Domino. Sed quia diuerſitas conceſſæ gratiæ ſecundùm menſuram fidei maxime neglegentibus poterit minorari, tepidis & imperfectis, & minus in ſe ſollicitis hoc relaxamus, vt de ſecularibus inquirendis, duntaxat ſine peccato, aliquid quæ ad ædificationem ſpiritalem non pertinent, niſi petitâ benedictione fuerit magis conceſſa permiſſio, licentia loquendi non ſumatur. De aliquo verò ſpiritali interrogando ſermone poſt benedictionem petitam mox loqui debere diſcipulum. Scurrilitates verò, vel verba otioſa, & riſum mouentia æternâ clauſurâ damnamus & ad talia eloquia diſcipulum non aperire os permittimus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM DE MALIS, &c.] Habentur in R. MS. cap. 9. nihilque aliud ſunt, quam explicatio & praxis ſuperioris capitis S. B.

CLAVE BENEDICTIONIS.] Ideſt, dicendo: *Benedic.* quod olim faciebant monachi licentiam loquendi poſtulantes.

DICTÆ BENEDICTIONI.] Ideſt, cum dixerint: *Benedic.*

BENEDICTIONE SOLA REPETITA.] I. ſolo repetito: *Benedic.*

NIMIVS.] Ideſt, importunus, vrgens, vt ſupra.

IMPROBVS.] Ideſt, impudens, de quo infra.

TALEM] Ideſt, aliquem.

COCLEARII.] Coclearium, cocleat, & cocleare eſt vaſculum ſorbendis cochleis & ouis ſorbilibus aptum. S. Iſidorus lib. 20. Orig. c. 4. *Coclear ab vſu prius dictum. Hinc illud veterum diſtichon.*

Sum cocleis habilis, ſed non minus vtilis ouis.
Numquid ſcis, potius cur cocleare vocor.

Martialis li. 14. Epig. 122.

De eo Iulius Pollux. lib. 6. cap. 12. τὸ δὲ κοχλιάριον κηλοῖς ἂν μυστλάριον. I. Coclearium vaſculum ad aliquid ſorbendum aptum appellare poteris. Agunt & Gloſſæ veteres: Κοχλιάριον, *Cocliarium, ligula.* Ligula autem ſeu lingula eſt vaſculum concauum iuſculis ſorbendis aptum. Cuius meminit Soſipater Chariſius: *Lingula cum non à lingendo dicta eſt, in argento: in calceis verò lingula à ligando. Sed vſus lingulam ſine, n, frequentat.* Qui tamen locus corruptus eſt, & expuncta particula, *non*, lege

lingula cum à lingendo dicta est, Nam ibi explicat nomen æquiuocum, *lingula*; quod à lingendo dictum, est vasculum argenteum sorbendis iusculis aptum: à ligando verò, est corrigia calcei: Aliàs *Legula*, glossæ veteres: μύστρον, *Legulam.* dicitur & μύστλον. 1. cauum vt docet auctor veteris etymologici, cuius tamen hæc verba corrupta sunt ἀπὸ μύστλον, τὸ κοίλῳ τὸ ἄρτῳ ἐσθίειν, μυστίλλας δὲ ἔλεγον. Sed legendum τὸ κοίλῳ τῷ ἄρτῳ ἐσθίειν μυστιλᾶσθαι ἔλεγον. 1. de concauo pane edere sorbere dicebant. Verbum dicitur à, μυστίλη, quæ est buccella caua, de quâ iusculum sorbetur, docent Iulius Pollux cap. citato & Suidas. Lingula est etiam gladiolus in similitudinem linguæ, cuius meminit Næuius in Tragediâ Hesionâ.

Si ne mihi gerere morem videar linguâ, verùm lingulâ.

Vt refert Agellius lib. 10. cap. 25. 1. si non possum verbis efficere, vt mihi obtemperetur, id efficiam gladio.

SVBSTANTIAM.] Locus corruptus in R. MS. *Sub tantam.* Lege. *Sub tantâ.*

OMNE VERBVM VANVM.] ad Eph. 4. in versione communi: *Omnis sermo malus.* In Græco textu: σαπρὸς. 1. fœdus. Glossæ Cyrilli: σαπρὸς, *Nugatorius, nugax, fœdus.* Non malè redditum, *Vanum:* nam vanum est nugatorium.

SED SI QVID AD ÆDIFICATIONEM.] In versione communi: *Sed si quis bonus.* Ita etiam in textu Græco: ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς. quod idem sonat.

ALIQVANTA.] Id est, aliqua. Ita loquitur Magister cap. 8. *Et in aliquantis prolixis hominibus.* & S. Valerianus sermone de bono disciplinæ: *dicunt aliquanti disciplinam satis duris legibus constitutam.*

VT NON PECCEM.] Accedit ad versionem S. Hieronymi.

OBMVTVI ET TACVI A BONIS.] Citat locum ex memoriâ.

DOCRINÆ.] Hoc loco doctrina est docendi actio, non facultas.

PVDORIS.] L. *Puris corde*, vt in R. MS. & cod. Vind.

ABSENTE VERÒ ABBATE.] Id est, extra præsentiam Abbatis.

SVBRIPIT.] Glossæ Philoxeni: *Subripit*, ὑφαιρεῖται. 1. subtrahitur.

CONTINGIT.] Ita correxi, cum antea legeretur: *tangit.*

ALIQVID QVÆ.] Hæc sunt transposita: & ita legenda: *Vt de sæcularibus inquirendis, duntaxat sine peccato, quæ ad ædificationem spiritalem non pertinent, aliquid*, &c. Hoc loco indulget Magister imperfectis monachis, vt de sæcularibus rebus loquantur, quæ tamen sint sine peccato, & petitâ loquendi licentiâ.

NON APERIRE OS PERMITTIMVS.] Lege, vt in R. S. B. *Aperire os non permittimus.*

Digitized by Google

A Donato Collecta. Cap. XLIX. §. 10.

SILENTII regula custodienda decernitur: quia scriptum est: *Cultus autem iustitiæ silentium & pax.* Et ideo, ne reatus de verbositate conquiratur, exceptis vtilibus ac necessariis opus est, vt taceatur: quia iuxta scripturam: *In multiloquio non deerit peccatum.* & alibi ait: *Posui ori meo custodiam: obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis.* Hîc ostendit Propheta. Si à bonis eloquiis interdum propter taciturnitatem debet taceri, quantò magis à malis verbis propter pœnam debet cessari; tacendum igitur, & cum cautelâ loquendum: ne aut detractiones aut tumidæ contradictiones in loquacitatem vitiosam ac superfluam prorumpant. Ergo, quamuis de bonis & ædificationum eloquiis; perfectis Christi discipulis propter taciturnitatis grauitatem rara loquendi concedatur licentia. Quia, vt superius diximus: *In multiloquio non effugies peccatum.* & alibi: *Mors & vita in manibus linguæ.* Quod si altiori voce præsumpserit, duabus silentij superpositionibus pœniteat: aut L percussionibus pœniteat. Et, si iterare præsumpserit, C. Scurrilitates verò & verba otiosa, & risum mouentia æternâ clausurâ in omnibus locis damnamus: & ad tale eloquium famulo Christi aperire os non permittimus.

Is. 30.
Prou. 10.
Ps. 38.
Prouer. 10.
Prouer. 14.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SILENTII REGVLA.] Initium huius capitis sumptum est ex regula S. Columbani cap. 2.

HIC OSTENDIT PROPHETA, &c.] Hæc habentur in Regula S. Benedicti.

TACENDVM IGITVR, &c.] Hæc sunt emendicata à regulâ S. Columbani, vbi sic legitur: *Tacendum igitur de his & talibus.*

AC SVPERFLVAM.] Hæc verba non extant in regulâ S. Columbani, saltem in nostris codicibus.

ERGO QVAMVIS DE BONIS, &c.] Excepta sunt ex regula S. Benedict.

Digitized by Google

CHRISTI.] Hoc vocabulum non est in regulâ S. Benedicti.

POENAM.] Adde, *Peccati* : vt habetur in Regulâ Sancti. Benedicti.

QVOD SI ALTIORI.] In pœnitentiali S. Columbani sic habetur : *Proferens sermonem altum sine suppressione, nisi vbi necessitas fuerit, superpositione silentij vel L. percussionibus.* sup. pœniteat. sed S. Donatus videtur locum protulisse ex memoriâ, non ex codice.

DVABVS SILENTII SVPERPOSITIONIBVS.] Quid sit superpositio, infrà dicetur.

ET AD TALE ELOQVIVM FAMVLO CHRISTI APERIRE OS NON PERMITTIMVS.] In Regula S. Benedicti conc. Fl. *Et ad talia eloquia discipulum aperire os non permittimus.*

Ex Regulâ

Digitized by Google

EX REGVLA S. BENEDICTI.

DE HVMILITATE.

CAP. X. §. 1.

CLAMAT nobis diuina scriptura, fratres, *Omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* Luc. 14. Cum hæc ergo dicit, ostendit nobis omnem exaltationem genus esse superbiæ. Quod se cauere Propheta indicat dicens: *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei: neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me.* Ps. 130. Sed quid? *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam, sicut ablactatum super matrem suam, ita retribues in animam meam.* Vnde, fratres, si summæ humilitatis volumus culmen adtingere, & ad exaltationem illam cœlestem, ad quam per præsentis vitæ humilitatem ascenditur, volumus velociter peruenire, actibus nostris ascendentibus scala illa erigenda est, quæ in somnio Iacob apparuit, per quam & descendentes Angeli monstrabantur. Gen. 28. Non aliud sine dubio ascensus ille & descensus à nobis intelligitur, nisi exaltatione descendere, & humilitate ascendere. Scala verò ipsa erecta nostra est vita in seculo, quæ, humiliato corde, à Domino erigitur ad cœlum. Latera eius scalæ dicimus nostrum esse corpus & animam: in qua latera diuersos gradus humilitatis, vel disciplinæ

euocatio diuina ascendendos inseruit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CLAMAT NOBIS, &c.] Hoc est ad humilitatis gradus præludium. De humilitate multi multa scripserunt. Multæ de eâ extant S. Ephræm Syri paræneses. De eâ scribit S. Ambrosius in epistolâ ad Demedriadem. S. Dorotheus doctr. 2. S. Antiochus monachus. Homil. 70. & multi alij.

SED QVID.] Hæc vocabula non sunt apud Smaragdum & S. Dunstanum: extant tamen in regulâ MS. Magistri, in quâ hi gradus humilitatis retexuntur. In vulgò editis habentur sub interrogatione, & rectè. Non sunt quidem psalmistæ verba, sed à S. Benedicto adiecta, atque ad horum versiculorum lucem non parum conferunt.

SICVT ABLACTATVM.] Hanc lectionē retinent vterque cod. MS. S. Germ. R. MS. Magistri cod. Corb: Kero in expositione Alamanicâ vocabulorū regulæ S. B. Smaragdus, Trittemius, & S. Dunstanus, qui addit substantiuum, *est*. Sed minus necessarium, quia facile subintelligitur. Secutus est S. B. hoc loco versionem Græcam, quæ ita habet: ὡς ἀπογαλακτισμένον. I. sicut ablactatum. Quod substantiuatur in neutro genere. Vulgò iuxta versionem vulgatam scribitur: *Sicut ablactatus est.*

SVPER MATREM SVAM.] Ita in R. MS. Magistri & apud Smaragdum iuxta textum Græcum: ἐπὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ. In vulgò editis iuxta versionem communem legitur: *Super matre suâ.*

ITA RETRIBVES IN ANIMAM MEAM.] Ita R. MS. Magistri, codices MSS. N. Ruthardus MS. Smaragdus S. Dunstanus, & Trittemius iuxta psalterium Romanum, & Septuaginta interpretes, ὡς ἀνταποδώσεις ἐπὶ τῇ ψυχῇ μου. Quod idem sonat. Hanc etiam lectionem retinent vulgò editi codices. In versione communi legitur: *Ita retributio in animâ meâ.* Sensus autem psalmistæ est: sicut ablactatus infans lactis dulcedine priuatur: sic homo superbus à diuinæ gratiæ incunditate, & consolatione remouetur.

IN SOMNIO.] Ita in regulâ MS. Magistri & cod. MSS. S. Germ. p & Vict. ma. rectè. vulgò habetur: *In somno.*

HVMILITATE ASCENDERE.] His quadrat illud S. Cypriani lib. de Zelo & liuore: *Humilitate ad summa crescimus.*

IN QVA LATERA.] Ita in R. MS. Magistri, & apud Keronem In aliis cod. N. MSS. & apud Smaragdum & Trittemium legitur: *In qua latera.* Quod est plausibilius. In vulgatis & apud S. Dunstanum: *in quibus*, tantùm.

EVOCATIO.] Ita in Regulâ MS. Magistri. In cod. MSS. Vindocinensi & vtroque S. Germani. Ita apud Smaragdum S. Dunstanum & Trittemium. Vbi euocatio, idem est quod vocatio, vt in vulgatis le-

Digitized by Google

gitur. Vt euocare idem est quod vocare. Plautus in Amphitruone actu. 3.

Tu gubernatorem à naui huc euoca verbis meis.

Ex Regulâ S. Basilij. Cap. LX. INT. §. 2.

QVID est humilitas, & quomodo eam implere possumus. Humilitas quidem est hæc, vt omnes homines æstimemus superiores nobis secundùm definitionem Apostoli. Implere autem id possumus, si memores fuerimus Domini dicentis: *Discite à me, quia mansuetus sum & humilis corde.* Quod [se] in multis sæpe ostendit, & docuit: & credere ei debemus promittenti. Quia *qui se humiliauerit, exaltabitur.* Deinde vt indesinenter, & absque vllâ cessatione in omnibus actibus & in omni negotio humiliores cæteris inueniri studeamus, & in hoc exercitium nostrum ponamus. Non enim sic poterimus à nobis pristinæ arrogantiæ abolere memoriam, & effectum humilitatis assumere, sicut etiam in artificiis fieri solet, idémque modus erit etiam in cæteris virtutibus obtinendis, quæ ex mandato Domini nostri Iesu Christi veniunt.

Phil. 2.

Mat. 11.

Luc. 14.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVID EST HVMILITAS.] Extat apud S. Basilium interr. 198. reg. breu. & apud Rufinum cap. 41.

VT OMNES EXISTIMEMVS SVPERIORES, &c.] Hæc diuina Apostoli doctrina vinculum est Christianæ & monasticæ caritatis, cum omnibus sibi inuicem cedentibus omnis iurgiorum leges resecatur. Id præclarè docet S. Ambrosius epist. 84. *Prima ergo humilitatis ratio in communis vitæ versatur officiis, quibus & diuina clementia conciliatur, & societas humana connectitur. Multùm enim ad roborandam dilectionem valet, cum secundùm doctrinam Apostolicam inuicem se honore præueniunt, & alter alterum superiorem existimantes amant seruire subiecti, & nesciunt tumere prælati.*

MANSVETVS.] Apud Rufinum: *mitis.*

QVOD SE.] τὸ, *se*, redundat: nec est apud Rufinum, nec in textu Græco.

Digitized by Google

Ex Regulâ Sancti Columbani. Cap. IX. §. 3.

HVMILITAS cordis requies animæ est intus à laboribus fatigatæ, vnicum illius de tot malis refrigerium: & quantùm ad hanc considerationem tuta de tantis foris vagis ac vanis adtrahitur, tantùm intus requiescit, ac refrigeratur. Itavt etiam amara illi sint dulcia: ac dura & ardua ante habita plana ac facilia. Mortificatio quoque superbis ac duris intolerabilis illi est consolatio, cui hoc solùm placet, quod humilè & mansuetum est. Sciendum autem est quod neque hanc martyrij felicitatem, neque aliud quid vtile superueniens poterit perfectè complere quis, nisi qui in hoc studium singulare posuerit, vt non inueniatur imparatus. Si enim iuxta hoc studium suas aliquas sectari aut nutrire voluerit intentiones, continuò interpositorum occupatione detentus, turbatus totus sequi, quà iussio ducit, gratus semper non poterit: neque, vt competit, complere poterit, qui turbulentus est, & ingratus. Mortificationis igitur triplex est ratio, non animo discordare, non linguâ libita loqui, non ire quoquam absolute, suum est semper seni dicere, quamuis contraria iubenti: *Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.* Iuxta exemplum Domini Saluatoris, qui ait: *Descendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me, Patris.*

Mat. 26
Ioan. 6.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HVMILITAS CORDIS.] Habetur in R. MS. cod. Flor. & in editione Parisiensi cap. 9. apud Goldastum cap. 14. Notanda autem S. Columbani doctrina de verâ animi tranquillitate, quam humilis quisque possidet. Iuxta illud Christi: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.* Idem docet S. Dorotheus doctr. 2. *Quod si molesti quippiam viro humili & demisso contigerit, confestim ad se reuertitur, se contrahit, secum habitat vir humi-*

Mat. 11.

Digitized by Google

lis corde, se diiudicat, & quamuis pœnâ ac supplicio dignum se censet, nec vult quemquam accusare, nec causam reiicere in alium patitur. Proinde non immeritò absque perturbatione degit, & molestia: imò incredibilem animo suo sentit quietem.

TVTA.] Ita in R. MS. cod. Flor. apud Goldastum legitur: *tota*: quod non probo. Sed existimo hoc vocabulum esse transpositum, & suo sic loco restituendum. *Et quantùm ad hanc considerationem de tantis foris vagis & vanis adtrahitur, tantùm intus tuta requiescit ac refrigeratur.* Vt sensus sit; & quantùm anima à vanis cogitationibus ad considerationem veræ humilitatis adtrahitur .i. trahitur, tantùm intus tuta requiescit, &c.

TANTIS.] Id est, tot. de quo vocabulo infrà.

FORIS VAGIS.] In editione Insulæ additur: *acuminibus.* Sed necesse non est. Foris vagum est vana & futilis cogitatio.

VT NON INVENIATVR IMPARATVS.] Id est, destitutus armis humilitatis & obedientiæ non inueniatur, cum nempe alea mortificationis est subeunda.

SI ENIM IVXTA HOC STVDIVM SVAS ALIQVAS.] Ita apud Goldastum In R. MS. cod. Flor. non est τὸ, *hoc.* Recte, & pro, *suas aliquas*, lege: *suum aliquis*, vt hæc verba referantur ad sequentia, non ad antecedentia hoc modo. Si enim iuxta studium suum aliquis sequitur suas intentiones, id est, voluntates, non potest sequi, quo iussio ducit.

QVO IVSSIO DVCIT.] In R. MS. cod. & in editione Insulæ apud Goldastum legitur: *quod iussio dicit.*

GRATVS.] Id est, spontaneus, libens. Glossæ veteres: *gratè*, ἑκόντος. I. libenter.

INGRATVS.] Id est, inuitus. Plautus in Mercatore dixit: *tuis ingratiis.* I. te inuito.

NON ANIMO DISCORDARE.] cum suis fratribus videlicet.

SVVM EST SEMPER SENI DICERE.] Ita in MS. cod. Flor. & in editione Insulæ. Sed puto locum esse corruptum, sicque restituendum: *Sed suo semper seni dicere, quamuis contraria iubenti*, &c. Et clarus est sensus.

PATRIS.] Hæc vox non est in hoc loco S. Ioannis.

Digitized by Google

DE PRIMO GRADV.

CAP. XI. §. I.

S. B.

PRIMVS itaque humilitatis gradus est, si timorem Dei sibi ante oculos semper ponens obliuionem omnino fugiat, & semper sit memor eorum, quæ præcepit Deus: vt qualiter & contemnentes Deum gehenna de peccatis incedat: & vitam æternam, quæ timentibus Deum præparata est, animo suo semper euoluat: & custodiens se omni horâ à peccatis & vitiis, id est, cogitationum & linguæ, manuum, pedum vel voluntatis propriæ: sed & desideria carnis. Æstimet se homo de cœlis semper à Deo respici omni hora, & facta sua omni loco ab aspectu diuinitatis videri, & ab Angelis omni hora renunciari. Demonstrat nobis hoc Propheta, cum in cogi-
Psal 7. tationibus ita Deum præsentem ostendit dicens: *Scrutans*
Psal 93. *corda & renes Deus.* Et item: *Dominus nouit cogitationes hominum.*
Ps. 138. Et item dicit: *Intellexisti cogitationes meas à longè.* Et:
Ps. 75. *Quia cogitatio hominis confitebitur tibi.* Nam vt solicitus sit circa cogitationes peruersas, dicat semper vtilis frater in cor-
Ps. 17. de suo: *Tunc ero immaculatus coram eò, si obseruauero me ab iniquitate meâ.* Voluntatem verò propriam ita facere prohibe-
Eccl. 18. mur, cum dicat scriptura nobis: *A voluntatibus tuis auerte-*
Mat. 6. *re.* Et item rogemus in oratione: vt fiat voluntas illius in nobis. Docemur ergo meritò nostram non facere voluntatem, cum cauemus illud quod dicit scriptura: *Sunt*

Digitized by Google

viæ, quæ videntur ab hominibus rectæ, quarum finis vſque ad profundum inferni demergit. Et cum item cauemus illud, quod de neglegentibus dictum eſt: *Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in voluntatibus ſuis.* In deſideriis verò carnis ita nobis credamus Deum ſemper eſſe præſentem, cum dicit Propheta: *Ante te eſt omne deſiderium meum.* Cauendum ergo ideo malum deſiderium, quia mors ſecus introïtum delectationis poſita eſt. Vnde ſcriptura præcipit dicens: *poſt concupiſcentias tuas non eas.* Ergo, ſi oculi Domini ſpeculantur bonos & malos, & Dominus de cœlo ſemper reſpicit filios hominum, vt videat, ſi eſt intelligens aut requirens Deum: Et, ſi ab Angelis nobis deputatis cotidie diu noctúque Domino factori noſtro opera noſtra nunciantur, cauendum eſt [ergo] omni horâ, fratres, ſicut dicit in pſalmo Propheta, ne nos declinantes in malùm & inutiles factos aliquâ horâ aſpiciat Deus, & parcendo nobis in hoc tempore, quia pius eſt, & expectat nos conuerti in meliùs, ne dicat nobis in futuro: hæc feciſti, & tacui.

Prou. 14. 16.

Pſ. 13.

Pſ. 37.

Eccl. 18.

Pſ. 33.

Pſ. 51.

Pſ. 49.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRIMVS HVMILITATIS GRADVS.] Hoc caput in plura capita diuiſit auctor noſter quemadmodum eius imitator Smaragdus. Titulos, quamuis hîc deſiderentur, apponere ſingulis capitulis ſeu gradibus viſum fuit, quemadmodum habentur ſuprà in titulorum elencho, & apud Smaragdum. Porrò D. Thomas. 2. 2. qu. 161. art. 6. & qu. 164. art. 4. ad 4. demonſtrat hos gradus duodecim ritè à S. B. fuiſſe aſſignatos, ſed tractat rem inuerſo ordine, & quem S. B. duodecimum appellat, ille primum; & ſic deinceps. Sed neſcio quo exemplari vſus ſit ſanctus doctor. Regula Magiſtri, qui vixit ante annum ſeptingenteſimum ordinem S. Benedicti ſequitur in his recenſendis eius etiam verba vſurpans. Quemadmodum auctor noſter, Smaragdus, S. Antoninus tit. 15. cap. 13. §. 8. Trittemius, & Turrememata, quem de ordine & ſerie horum graduum conſule. Caſſianus lib. 4. de inſtitutis renunciantium cap. 39. etſi tantùm decem ſtatuat humilitatis gradus, ordinem eundem ſeruat excepto vno aut altero gradu. Albuinus monachus MS. cap. de Remiſſione monachi agit etiam de gradibus humilitatis. Sed decem tantùm ſtatuit, nec ordinem S. B. ſequitur, etſi ex illo hauſerit eius gradus contrahendo hoc modo: *Si humilitas regnat in monacho eum his decem gradibus comprobatur, & vere dignoſcitur. Hæc*

Cap. 10.

Digitized by Google

sunt fundamenta virtutum, sine quibus nemo videbit Dominum. Primus si in se habeat mortificatas omnes voluntates terrenas. Secundus, si actus & cogitationes suas non celauerit Abbati suo. Tertius, vt nihil disponat cum propriâ voluntate, sed omnia committat iudicio eius senioris. Quartus, si in omnibus præceptis seruauerit mansuetudinem obedientiæ, & constantiam patientiæ. Quintus, vt nulli inferat iniuriam; sed quæ sibi illatæ fuerint patienter portet. Sextus, si nihil faciat præter exempla suæ regulæ. Septimus, si se iudicauerit indignum, & velut operarium malum ad omnia quæ illi in operatiua fuerint. Octauus, si semetipsum pro-
L. Impe. *nunciet viliorem cunctis. Nonus, si linguam suam constingat, & non sit*
rata. *clamosus in voce. Decimus, si non est facilis & promptus in risu.* Hæc ille. Qui videtur referre hæc ex memoriâ, non ex codice. Porrò in in his duodecim gradibus humilitatis septem priores pertinent ad interiorem hominem, reliqui ad exteriorem.

OBLIVIONEM OMNINO FVGIAT.] Nempe iudicij, mandatorum Dei, æterni supplicij & felicitatis æternæ. Peccator enim Dei, & sui, & omnium, quæ ad salutem spectant obliuiscitur: & cum venerit in profundum, contemnit. Nihil sane tam à Dei & salutis recordatione, quàm peccandi consuetudo & delectatio nos auertit. Quod rectè monet Eusebius Gallicanus homil. 5. ad monachos. *Habet enim hòc infelix consuetudo peccandi, vt quantùm amplius quisque peccauerit, tantò minus peccata sua intelligat, & tantò plus eum peccare delectet: vt eueniat illud, quod Propheta peccatoribus clamat: non est Deus in conspectu eius; auferuntur iudicia tua à facie ipsius. Etenim quando subrepit peccati delectatio, statim futuri iudicij diem abscondit obliuio.* Ruthardus legit, *Obliuionem præceptorum omnino fugiat.*

VT QVALITER.] Ita R. MS. Smaragdus & editio Colonienſis. At vulgatæ editiones cum S. Dunstano habent *Et qualiter.* Si legas, *vt*, referendum est cum sequentibus ad illa verba, *animo reuoluat.* Si legas, *Et*, ad illa verba, *sit memor.* Apud Trittemium habetur tantùm, *qualiter.* Non ita rectè.

ET CONTEMNENTES.] Particulam, *Et*, agnoscit regula Magistri MS. quæ tamen vulgò non habetur.

GEHENNA DE PECCATIS INCEDAT.] Lege, vt in regula Magistri MS. *Gehenna de peccatis incendat.* Vbi præpositio, *De*, est, pro *ob*, *propter*. Ita loquitur suprà in prologo S. B. *qui timentes Dominum de bonâ obseruantiâ suâ non se reddunt elatos*, Vbi, *de*, est, *pro*, *ob*, *propter*. Vulgò legitur: *In gehennam pro peccatis incidunt.* Sed hæc sunt in officinâ cuiusdam correctoris cusa.

EVOLVAT.] Ita Magister. Vulgò. *Reuoluat.* Quod est plausibilius.

ID EST.] Id est, hoc loco est nempe, videlicet.

SED ET DESIDERIA CARNIS.] Est eclipsis, quæ etiam habetur in regulâ MS. Magistri, quam etiam agnoscit Smaragdus ad hæc verba.

Digitized by Google

verba, cum ait: *Subaudiatur: non delectetur implere.* Quam sanè iisdem verbis suppleuit S. Dunstanus, apud quem legitur, *Sed & desideria carnis non delectetur implere.* Rectè: nam in secundo gradu dicitur: *Desideria carnis non delectetur implere.* Itaque illud, *amputare festinet*, quod vulgò habetur, amputandum est.

PEDVM.] Id est, gressus Immodesti, præcipitantis, leuis & lasciui.

ET AB ANGELIS OMNI HORA RENVNCIARI.] In vulgatis legitur *Deo omni hora*, &c. Sed hæc vox, *Deo*, non est in R. MS. Magistri, neque apud Smaragdum, S. Dunstanum & Trittemium: nec videtur necessaria, cum ex suprà dictis satis intelligi possit.

NOVIT COGITATIONES HOMINVM.] Vulgò additur: *quoniam vanæ sunt.*

A LONGE.] Vt in Psalterio Romano iuxta Septuaginta interpretationem: ἀπὸ μακρόθεν. Quod idem sonat.

VTILIS FRATER.] Ita in R. MS. Magistri, in cod. MS. Vind. & vtroque S. Germ. & in editione Colonienſi. Ita etiam apud Smaragdum, S. Dunstanum & Trittemium, qui ita explicat: *Vtilis frater est, qui omnibus prodesse & nulli desiderat obesse, qui nihil sapit, nisi quod Deo placere cognoscit, qui totam spem suam ponit in Domino; sine cuius auxilio se nihil posse facere certissime credit.* In vulgatis legitur: *Humilis frater.* Sed hoc manat à quodam correctore, aut exscriptore.

CORAM EO.] Ita in omnibus codicibus, quos viderim, siue excusis, siue MSS. cum in psalmo legatur, *Cum eò.* etiam in omnibus versionibus, quas viderim, iuxta Septuaginta & textum Hebraïcum. Sed S. B. vocabulum accommodauit suo proposito.

ET A VOLVNTATIBVS TVIS.] In textu Græco: ἢ ἀπὸ τῶν ὁρμῶν σου. I. & ab appetitibus tuis. In versione cõmuni: *& à voluntate tua.*

SVNT VIÆ, &c.] Hæc sententia extat in duobus locis Prouerbiorum cap. 14. *Est via, qua videtur homini iusta, nouissima autem eius deducunt ad mortem.* & cap. 16. *est via quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem.* Ita in versione communi iuxta textum Hebraïcum sed apud Septuaginta, quos sequitur S. B. paulo aliter. c. 16. ἐστὶν ὁδὸς δικαία ἀνθρώπῳ ὁρᾶσθαι εὐθεῖα αὐτῷ, τὰ μέντοι τελευταῖα αὐτῆς βάλλει εἰς πυθμένα ἅδου. I. sunt viæ, quæ videntur homini rectæ, nouissima autem earum respiciunt in profundum inferni, & cap. 14. ἔστι ὁδὸς ἡ δοκεῖ ὀρθὴ εἶναι παρὰ ἀνθρώποις, τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς ἔχει εἰς πυθμένα ἅδου. I. est via, quæ recta videtur esse apud homines, nouissima verò eius tendunt in profundum inferni. Interpretatio S. Benedicti conflata est ex vtroque loco.

AB ANGELIS NOBIS DEPVTATIS.] Hunc locum profert Rupertus in cap. 9. commentariorum in Apocalypsim. *Denique ab Angelis nobis deputatis cotidie die noctuque Domino factori nostro opera nostra nunciantur. Si ergo magnum sit opus quod agimus, dum annunciatur, ipsa annunciatio quasi cantus tubæ est, quasi magnus clamor.* Haymo Halberstatensis in cap. 4. Epistolæ ad Philippenses cur opera nostra Deo

Digitized by Google

ab Angelis renunciantur, hanc profert rationem : *Vt officium & ministerium suum impleant, quia nuncij sunt.* Aliam affert Origenes, siue quis alius lib. 1. Commentariorum in Iob. *Offerunt nihilominus sancti Angeli Dei, non quasi nesciat is, qui omnia nouit, antequam fiant, sed vt testes efficiantur sanctitatis atque pietatis iustorum : iterum tanquam deflentes impietates atque iniustitias iniustorum, atque etiam ipsius diaboli : hæc namque demonstrans atque significans Dominus dicit de illis bonis seruis, hoc est, Angelis, venientes autem nunciauerunt Domino suo omnia, quæ facta fuerant.* Nunciant opera nostra mala, vt à Deo accipiant, quomodo & quando castiganda ad emendationem: & ideo renunciatio illa Angelorum timenda, & congruâ emendatione eorum correptio præuenienda.

COTIDIE DIE NOCTVQVE.] Ita in R. MS. Magistri, in cod. MSS. S. Ebrul. & Vind. apud Turrecrematam & Rupertum loco citato.

NE DICAT NOBIS.] Ita in vtroque cod. S. Germ. ita apud Smaragdum, S. Dunstanum, Trittemium, & Turrecrematam : sed in R. MS. Magistri, in cod. MS. S. Faronis, in editione Parisiensi vetustâ & recentiore, necnon Colinæi & Colonienſi particula, *Ne*, desideratur. recte : quid enim attinet illam repetere?

Ex Regula Cassiani. Cap. XLII. §. 2.

PRINCIPIVM ergò nostræ salutis, eiusdemque custodia, sicut dixi, timor Domini est. Per hunc enim initium conuersationis, & vitiorum purgatio, & virtutum custodia his qui imbuuntur ad viam perfectionis, adquiritur. Qui, cum penetrauit hominum mentem, contemptum ei rerum omnium parat: obliuionem parentum, mundique ipsius gignit horrorem, Contemptu autem & priuatione omnium facultatum humilitas adquiritur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRINCIPIVM.] Hæc sumpta sunt ex libro 4. Cassiani de institutis renunciantium cap. 39.

OBLIVIONEM PARENTVM.] Vix bene conuersus est, qui parentum non obliuiscitur. Nec bene cum patre cœlesti coniungitur, qui terreno patri non omnino renunciauit. Nam : *Longe à parentibus salus*, inquit S. Bernardus. Ea fuit disciplina olim in monasterio Magistri, quem Trittemius Vigilium Abbatem & Diaconum appellat, vt monachus numquam in ædes paternas pedem inferret.

CONTEMPTV AVTEM, &c.] Nam qui terrena sapit, humilis esse non potest, sed qui cœlestia.

Digitized by Google

DE SECVNDO GRADV.

CAP. XII. §. I.

SECVNDVS humilitatis gradus est, si propriam quis non amans voluntatem desideria sua non delectetur implere; sed vocem illam Domini factis imitetur dicentis. *Non veni facere voluntatem meam, sed eius, qui me misit.* Ioan. 6. Item dicit scriptura: *Voluptas habet pœnam, & necessitas paris coronam.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PROPRIAM QVIS, &c.] B. Isaias Abbas sermon. 26. *Humilitas est obedientia & propriæ voluntatis obnegatio.*

SED EIVS, QVI ME MISIT.] In versione communi repetitur, *voluntatem.* & in textu Græco, θέλημα. I. voluntatem. Ioan. 6.

VOLVPTAS.] Ita apud S. Dunstanum, Smaragdum, Ruthardum, & Trittemium, & in R. MS. Magistri: ita vt hic locus ad desideria carnis referatur. In vulgatis legitur: *Voluptas.*

VOLVPTAS HABET POENAM, &c.] Hic locus non habetur in sacrâ scripturâ. Quare hæc verba: *Item scriptura dicit*, non sunt de sacrâ scripturâ intelligenda, sed de alicuius sapientis scripto: vt sumunt S. Fructuosus cap. X. Regulæ. *Quarto retroacta sanctorum Patrum per scripturas sciscitantes revoluant: vt & ipsi quid facere debeant, agnoscant.* Non dubium est, quin per scripturas, sanctorum patrum Anachoretarum & monachorum vitas intelligat. Magister cap. 31. regulæ suæ. *Monstrante nobis de sancto Heleno scripturâ, cum dicit.* S. Valerius supra capite de genere monachorum: *Quoniam scriptura testatur, quòd omne peccatum, quod remissus indisciplinatusque admiserit frater, adne-*

legentem protinus reuertatur seniorem. Quæ quidem non extant in sacrâ scripturâ. Ita etiam aliquando vsurpantur ista verba, *scriptum est*, vt infrà gradu 11. *Sicut scriptum est, sapiens verbis innotescit paucis.* Hæc enim sententia non est in sacrâ scripturâ: sed in sententiis Sixti.

NECESSITAS.] Angustiæ, inquit Ruthardus: vel necessitas obediendi, & relinquendi proprias voluptates, & desideria, vt pareamus Dei mandatis: felix quidem necessitas, quæ ad meliora compellit.

Ex Regulâ Cassiani. Cap. XLIII. §. 2.

HVMILITAS verò his indiciis comprobatur. Primò si mortificatas in se habeat omnes voluntates. Secundò si non solùm suorum actuum, verùm etiam cogitationum nihil celauerit suo seniori. Tertiò si nihil suæ discretioni, sed iudicio eius vniuersa committat, ac monita eius sitiens ac libenter auscultet. Quartò si in omnibus seruet obedientiæ consuetudinem, patientiæque constantiam.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HVMILITAS VERÒ.] Hæc habentur apud Cassianum cap. citato.

INDICIIS.] Quos gradus S. Benedictus, Cassianus indicia appellat, & S. Thomas locis citatis signa, quatenus his tanquam notis exterioribus mentis proditur humilitas.

Digitized by Google

DE TERTIO GRADV.

CAP. XIII. §. 1.

TERTIVS humilitatis gradus est, vt quis pro Dei amore omni obedientiâ se subdat maiori, imitans Dominum, de quo dicit Apostolus: *Factus obediens vsque ad mortem.* Phil. 2.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OMNI OBEDIENTIA, &c.] Id est, vt faciat monachus quæcũque ei senior præceperit, siue illa regulæ legibus cõscripta sint, siue non. Et hæc mens S. P. Benedicti, cum nullum alium nobis proponit imitandum, quam Christum qui in omnibus Patri obediens fuit etiam vsque ad mortem, iuxta antiquorum Patrum vsum, qui omnimodam obedientiam, non limitatam à suis discipulis requirebant, vt videre est apud Cassianum, S. Basilium, & alios.

Ex Regulâ S. Basilij. Cap. XLV. §. 2.

VSQVE ad quem modum seruire oportet eum, qui placendi Deo implere regulam cupit. RESP. Apostolus ostendit proponens nobis obedientiam Domini. *Qui factus est, inquit, obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Et prædixit: *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu.* INT. Phil. 2.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VSQVE AD QVEM MODVM.] Habetur apud S. Basilium inter. 116 reg. breu. & apud Rufinum cap. 4. vbi ita legitur: *Vsque adquem modum oportet progredi eum.*

Digitized by Google

SERVIRE.] In textu Græco est, ὑπακούειν. Id est, obedire, rectius ad sensum.

PRÆDIXIT.] Id est, antea dixit, iuxta textum Græcum.

Item eiusdem. Cap. LXXX. §. 3.

INT. CVM quali affectu obedire oportet ei, qui nos ad opus mandati cohortatur. RESP. eo affectu, quo esuriens paruulus nutrici obtemperat ad vbera inuitanti: vel quo affectu omnis homo suscipit ab aliquo ea, quæ ad vitam pertinent, imo & si quid amplius: pro eo quòd multò est pretiosior futura vita, quam præsens: sicut & Dominus dixit: *Quia mandata mea vita æterna sunt.* Sicut ergo vita præsens constat in cibo panis: ita æterna vita in opere mandati, sicut ipse Dominus iterum dicit: *Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me, Patris.*

Ioan. 12.

Ioan. 4.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM QVALI AFFECTV.] Extat apud Basilium interrogat. 166. Rebr. & apud Rufinum cap. 46.

SICVT DICIT DOMINVS, QVIA MANDATA MEA.] In textu Græco S. Basilij: ἡ γὰρ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ Κύριος, ζωὴ αἰώνιός ἐστι. I. mandatum enim Dei, inquit Dominus, vita æterna est. In Euangelio: ἡ γὰρ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιός ἐστι. I. mandatum eius vita æterna est. Vbi, *Eius*, I. Patris. nam eò loci Christus de Patre suo agit.

Ex Regula S. Fructuosi Episcopi. ex Cap. VIII. §. 4.

OBEDIENTIA præceptum est regulæ, vt impossibilibus quoque rebus opere atque affectu ostentetur, & teneatur vsque ad mortem videlicet; sicut & Christus factus est obediens vsque ad mortem.

Phil. 2.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OBEDIENTIA, &c.] Hæc habentur in regulâ S. Fructuosi Archiepiscopi Bracarensis cod. Crass. eodem capite 8. Sed hæc priora verba sunt transposita, & ita restituenda: *Præceptum regulæ est, ut obedientia in impossibilibus*, &c.

IMPOSSIBILIBVS.] Ita in R. MS. omissa est enim præpositio, *In*, ob sequentis syllabæ similitudinem: quod non semel occurrit in hoc cod. MS. Concordiæ. Sed lege, *In impossibilibus*, vt in cod. MS. Vind. hæc erat stricta priscorum Patrum obedientia, vt fusius infrà dicetur.

Item eiusdem. Cap. V. §. 5.

INTANTVM debent monachi præceptis obedire maiorũ, sicut Christus Patri obediens fuit vsque ad mortem. Quod si aliter fecerint, sciant se viam, quam quærebant, perdidisse. Nemo vadit ad Christum, nisi per Christum. Proinde monachi talem sibi debent facere consuetudinem, per quam à tramite recto nullatenus possint deuiare. Primùm discant voluntates proprias superare, & nihil suo arbitrio, vel minimum aliquid agere, nihil loqui nisi ad interrogata, & cogitationes de die in diem nascentes ieiunio & oratione expellere, & suo Abbati nunquam celare, & quicquid fecerint, absque murmuratione faciant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INTANTVM.] Hæc non sunt in regulâ MS. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis; sed videntur esse alterius Fructuosi, vt & sequens capitulum.

NEMO VADIT AD CHRISTVM, NISI PER CHRISTVM.] Non itur ad Christum, nisi per Christum: quia Christus est via, veritas, & vita. Via per quam in veritate ambulatur. & via, quæ ducit ad vitam. Id est, Christum: & ita nemo vadit ad Christum, nisi per Christum.

Digitized by Google

Item eiusdem ex eodem capitulo. §. 6.

TIMENDVM est ergo, carissimi fratres, cogitandum & prouidendum, qualem viam arripere debeant, qui per Christum ad Christum ire desiderant, & liquidò audiãt, quod obseruare debeant. Obedientes sint Abbati vsque ad mortem, intantum, vt nullam faciant propriam voluntatem, sed patris. Nihil tam carum Deo habetur, si voluntas propria frangatur. Hinc Petrus ait: *Nos qui dimisimus omnia, &* Mat. 19. *secuti sumus te, quid nobis erit?* non solùm dixit: *Dimisimus omnia quid nobis erit?* Sed addidit: *secuti sumus te.* Multi omnia dimittunt, sed Dominum non sequuntur, quare? quia non Patris, sed suam voluntatem faciunt. Qui vult ergo artam & angustam viam inuenire & eam sine offendiculo pergere, & pergendo non perdere, & non perdendo ad Christum peruenire, prius discat voluntates proprias superare, & nihil, quod propria voluntas corporis quæsierit, facere, & in Patris obedientiâ vsque ad finem vitæ perseuerare. Hæc propria via arta, & angusta, quæ ducit ad vitam.

DE

Digitized by Google

DE QVARTO GRADV.

CAP. XIV. §. 1.

QVARTVS humilitatis gradus est, si quis in ipsa obedientiâ duris & contrariis rebus vel etiam quibuslibet inrogatis iniuriis tacitâ conscientiâ patientiam amplectatur, & sustinens non lassescat, vel discedat, dicente scripturâ: *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Item: *Confortetur cor tuum & sustine Dominum.* Et ostendens fidelem pro Domino vniuersa, etiam contraria, sustinere debere, dicit ex personâ sufferentium: *Propter te morte afficimur totâ die, æstimati sumus vt oues occisionis.* Et securi de spe retributionis diuinæ subsequantur gaudentes, & dicentes: *Sed in omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.* Et item alio loco scriptura: *Probasti nos Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum, induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro.* Et, vt ostendat sub Priore debere nos esse, subsequitur dicens: *Imposuisti homines super capita nostra.* Sed & præceptum Domini in aduersis, & in iniuriis per patientiam adimplentes, qui percussi in maxillâ præbent & aliam, auferenti tonicam dimittunt & pallium, angarianti milliario vadunt & duo, & cum Paulo Apostolo falsos fratres sustinent, & maledicentes se benedicunt.

S. BENEDICTVS.

Mat. 10. & 24.

Ps. 26.

Ps. 43.

Rom. 8.

Ps. 65.

Ibidem.

Matt. 5. Luc. 6.

2. Cor. 11.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVARTVS HVMILITATIS GRADVS EST, SI IN IPSA OBEDIENTIA, &c.] Hæc patientiæ virtus compendiosa est ad

perfectionem via, vt docet Basilius in ammonitionibus: *Fili, patientiam arripe; quia maxima virtus est anima, vt velociter ad sublimitatem perfectionis ascendas:* ac proinde maximè amplectenda monacho; quia: *Patientia grandis medela est animæ: impatientia autem pernicies cordis. Per patientiam autem expectatur spes futurorum, & quod non videtur, quasi quod videatur, amplectitur.* inquit S. Basilius ibidem. Hæc fuit quondam humilitas S. Guillelmi ducis Aquitaniæ & fundatoris monasterij Gellonensis, qui cum monachus esset: *Corripiebatur, non irascebatur: interdum cæsus, & iniuriis læsus neque resistebat, neque comminabatur, gaudebat plane in subiectione*, &c. Vt in actis eius habetur. Nota est humilitas & patientia B. Carlomanni Austrasiæ principis, & monachi Casinatis, de quâ vide Reginonem in Chronico.

TACITA CONSCIENTIA, &c.] Id est, quieto & pacato animo, sine murmuratione. His quadrat. illud S. Ioan. Chrysostomi sermon. 1. in 1. epist. ad Cor. κἂν γὰρ ὑβρίσῃς, κἂν λοιδορήσας, κἂν ὁτιοῦν εἴπῃς, σιγήσω, καὶ πρᾴως ἀκούσω. 1. etsi enim contumeliâ afficias (humilem) etsi vituperes, & quiduis ei dicas silebit, & æquanimiter feret.

NON LASSESCAT.] Id est, animum non despondeat, metaphorice. Proprie autem lassescere est lassum, fessum, & debilitatum esse. Faustus Reiensis homil. 8. ad monachos: *Lassescant licet membra vigiliis.*

MORTE AFFICIMVR.] Ita in psalterio Romano. Hæc & sequentia ex psalterio per accommodationem citantur.

VT OVES] Ita in psalterio Romano.

SVBSEQVANTVR.] Subsequi est subiungere, & actiue sumitur: vt paulo post: *Subsequitur*, dicens. & cap. XI. R. S. B. *Et subsequatur Abbas hymnum: te decet laus.* sæpe ita vsurpat Magister in regulâ MS.

SVB PRIORE.] R. MS. Magistri: *Sub maiore.* Prior hoc loco est Abbas, de quâ voce infra.

ADIMPLENTES.] Nempe patientes monachi: est eclypsis.

Ex Regula S. Macarij. Cap. LXXXIII. §. 2.

PASSVS iniuriam taceas: iniuriam facere non nosse, factam posse tolerare. Nec te inania seducant consilia: sed magis te semper in Christo confirma. Non tibi æstimes vllos proximiores, quàm, qui tecum sunt in cellâ, fratres.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PASSVS INIVRIAM.] Hæc non extant in regulâ Macarij & aliorum Abbatum codicis Floriacensis: Priora quidem verba ha-

Digitized by Google

bentur in epistol. Sancti Hieronymi ad Rusticum de formâ viuendi.

INIVRIAM FACERE NON NOSSE, &c.] Lege : *Iniuriam facere non nosce : factam nosce tolerare.*

IN CELLA.] Id est, in monasterio, de quo vocabulo infrà.

Ex Regula S. Basilij. Cap. LXXX. §. 3.

QVOMODO quis promptus fiat etiam ad pericula propter mandatum Domini? Primò quidem vt consideret, quia & ipse Dominus obediuit Patri vsque ad mortem pro nobis. Et certus sit, quia mandatum Domini vita æterna est, sicut scriptum est. Tunc deinde etiam, vt credat Domino dicenti : *Quia quicumque voluerit animam suam saluam facere, perdet eam ; qui autem perdiderit animam suam propter me, & propter Euangelium, saluam faciet eam.* *Ph. 2. Ioan. 12.* *Mat. 8.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOMODO.] Reperire est apud S. Basilium interr. 199. Reg. breu. & apud Rufinum cap. 46.

PROMPTVS FIAT AD PERICVLA.] Hæc est perfecta vitæ religiosæ obedientia, quæ nullis valet succumbere periculis. Cuius exemplum narrat S. Dorotheus doctr. 1. quidam monachus ex partibus Ascalonis Abbatis sui iussu ad Seridum Abbatem venit, sub vesperam ad cellam redire iussus. Interim obortâ vehementissimâ tempestate, imbre & grandine præcipitanter è cœlo ruentibus fluuius adeo intumuit, vt torrentis instar extra vadum excurrens in campos restagnaret effusus. Tandem sol occubuit, & monachus in monasterium redire voluit. Eum precibus conatus est prohibere Seridus Abbas ; sed illis postpositis, vi obedientiæ compulsus vestibus in fasciculum ligatis, & capiti impositis, renes maphorio circumcinctus se fluuio tempestatique, seu potius diuinæ prouidentiæ credidit, & immensum illud aquarum exundantium pelagus natatu auxiliante Christo traiecit. Hæc est vis perfectæ obedientiæ, hæc virtus, hæc miracula.

Ex Regulâ S. Fructuosi Episc. ex Cap. VIII. §. 4.

SIMILI quoque studio & patientiæ virtus est obseruanda : vt nunquam nec odio violetur, nec iniuriâ, nec

contumeliis amittatur : sed in sustentatione & tolerantiâ roboretur. Nuditas denique & parsimonia ciborum & lectulorum duritia amplectatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SIMILI QVOQVE.] Habetur in regulâ MS. S. Fructuosi Episcopi Bracar. codicis Crassensis eodem capite.

NVDITAS.] I. paupertas, quæ à priscis illis Patribus appellatur ἀκτημοσύνη. I. carentia & nuditas omnium rerum apud Cassianum Coll. 18. cap. 17.

Ex Regula Cassiani. Cap. XLII.

Libr. 4. de instit. cap. 39. SI non solum iniuriam inferat monachus nulli: Nec ab alio quidem sibimet inrogatam doleat, atque tristetur.

Digitized by Google

DE QVINTO GRADV.

CAP. XV.

S. Be

QVINTVS humilitatis gradus est; si omnes cogitationes malas cordi suo adueniẽtes, vel malà à se absconsè commissa per humilem cõfessionem Abbati non celauerit suo, hortãs nos de hac re scriptura dicens: *Reuela Domino viam tuam, & spera in eo,* & item dicit: *Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.* & item Propheta: *Delictum meum ognitum tibi feci, & iniustitias meas non operui: Dixi pronunciabo aduersum me iniustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.*

Psal. 36. Ps. 105. Ps. 31.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CONFESSIONEM.] In R. MS. Magistri: *Lingua confessionem.* HORTANS.] Ita in R. MS. Magistri. est nominatiuus absolutus, vulgò: *Hortatur nos scriptura de hac re, dicens.*

INIVSTITIAS MEAS NON OPERVI.] Ita in regulâ MS. Magistri, quemadmodum in psalterio Romano.

PECCATI MEI.] In regulâ MS. Magistri, & in aliis codicibus N. MS. atque etiam excusis habetur: *Cordis mei.* Rectius quidem: quia ita legitur in psalterio Romano, quod sequitur S. Benedictus. Hoc autem caput intelligitur de reuelatione malarum cogitationum patri spirituali directionis causâ: nam in confessione sacramentali non solum occulta mala, sed aperta reuelanda sunt.

Digitized by Google

Ex Regulâ Sancti Basilij Episcopi. Cap. XXI. §. 2.

INT. QVI vult confiteri peccata sua, si omnibus debet confiteri, aut quibuslibet, aut certis quibusque. RESP. Clementia Dei erga eos, qui deliquerunt, manifesta est, secundùm quod scriptum est. *Qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Quia ergo & conuersionis modus aptus esse, & conuertentis [est] à peccato fructus dignus ostendi debet per pœnitentiam secundùm quod scriptum est: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*; ne fortè secundùm illam comminationem eueniant his qui non pœnitent, quod scriptum est. *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur*: necessarium videtur his, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, cõfitenda esse peccata. Sic enim & hi, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud Sanctos confessi esse peccata sua. Scriptum est enim in Euangelio, quia Ioanni Baptistæ confitebantur peccata sua, & in actibus Apostolorum, Apostolis, à quibus baptizabantur.

Exech. 18.

Luc. 3.

Matt. 3.

Matt. 3. cap. 19.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI VVLT CONFITERI, &c.] Reperitur apud S. Basil. int. 288. R. breu. Non extat apud Rufinum, saltem in nostro exemplari.

INVENIVNTVR APVD SANCTOS CONFESSI ESSE, &c.] Quibus nempe dispensatio mysteriorũ Dei commissa erat. Nam his solis confitendum esse hoc loco docet S. Basilius.

Item eiusdem. Cap. CXCIX. §. 3.

Interr. 130. Ruf. ca. 93. SI oportet, cum soror aliqua confitetur quodcumque delictum suum, etiam matrem monasterij adesse? RESP. Honestius mihi videtur esse, & religiosius, vt per seniorem

Digitized by Google

matrem præsbyter, si quid & illud sibi videtur, statuat, & modum vel tempus pœnitentiæ imponat ad emendationem eius, quæ corrigi desiderat à peccato.

quæ tamen non assequitur textũ Græc.

Item eiusdem. Cap. CC. §. 4.

SI oportet gesta turpia vel obscœna confitentem inuerecundius pronunciare, aut certe quibusque aut quibuslibet. RESP. Confessio peccatorum hanc habet rationem, quam habet vulnus aliquod corporis, vel passio, quæ medicinæ demonstranda est. Sicut ergo non omnibus quis vitia vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed his tantummodo, qui summæ peritiæ testimonium habent, & curæ & medelæ disciplinam: ita & confessio peccatorum fieri apud eos tantummodo debet, qui curare hæc præualent, & emendare: sicut scriptum est: *Vos, qui fortiores estis, infirmitates infirmorum portate.* Hoc est auferte, & exportate per curationem.

Interr. 229 R. breu. Rufin. cap. 94.

Rom. 15.

Ex Regulâ S. Isidori Episcopi. Cap. XV. §. 5.

QVI nocturnâ inlusione polluitur, publicare hoc Patri monasterij non moretur; culpæque suæ meritis hoc tribuat, & occulte pœnitentiam agat: sciens, quia nisi præcessisset in eo fluxus animi turpia cogitantis, non sequeretur in eo fluxus sordidæ & immundæ pollutionis. Quem enim præuenerit cogitatio inlicita, tentatio illum citò fœdat immunda. Qui nocturno delusus phantasmate fuerit, tempore officij in sacrario stabit, nec audebit eâdem die ad Ecclesiam introïre, antequam sit lotus aquis & lacrymis. In lege quippe qui somnio nocturno polluebatur egredi iubebatur à castris, nec regredi priusquam ad vesperam lauaretur. Et, si illi in carnali populo ita, quid spiritualis Christi seruus facere debet? qui magis contaminationem suam debet respicere, & longe ab altari positus mente & corpore pertremiscere, atque in figurâ aquæ pœnitentiæ lacrymas adhibere: vt non solis aquis, sed etiam fletibus studeat ablui quicquid

Deut. 23.

forte per occultam culpam immunda contaminatio polluit. Qui fornicationis tentamentis æstuat, oret indesinenter, atque abstineat: nec erubescat confiteri libidinis æstum, quo vritur, quia vitium detectum citò curatur; latens verò quantò amplius occultatum fuerit, tantò magis profundius serpit: quod re verâ qui publicare negligit, curare minime cupit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI NOCTVRNA, &c.] Hæc videre est in regulâ excusâ S. Isidori, cap. 13.

QVIA NISI PRÆCESSERIT, &c.] In R. excusâ paulo aliter: *Quia nisi præcesserit in eo luxus animi turpia cogitantis, non sequerentur sordidæ atque immundæ pollutiones.*

QVI NOCTVRNO DELVSVS PHANTASMATE FVERIT, &c.] Hæc sunt diuriuscula, etsi olim à quibusdam sanctis vsitata. Cum B. Herluca per somnum huiusmodi infirmitatem, etsi leuiter, passa fuisset, nec propterea ab ingressu templi abstinuisset, apparens S. Vvicpertus Augustanus quondam antistes ei iniunxit tres dominicæ orationis recitationes pro foribus templi, totidemque geuuflexiones. S. Alto cuidam sanctimoniali nocturnâ pollutione contaminatæ pervisionem apparens prohibuit, ne eadem die in templum ingrederetur: quod cum contempsisset, post mortem ignis purgatorij cruciatu culpam expiauit, vt refert Paulus Bernriedensis in vitâ B. Herlucæ. Sed hæc minimè in exemplum trahenda. Nam olim sancti Patres nec Ecclesiæ introitu, nec sacræ Eucharistiæ perceptione prohibuerunt eos, qui citra culpam eiusmodi illusiones patiuntur, vt constat ex epist. Dionysij Alexandrini can. 5. qui ait vnumquemque in his debere suam consulere conscientiam: *οἱ δὲ ἐκ ἀκουσίου νυκτερινῆς ῥύσεως γινόμενοι, ἢ ἔτι τῇ ἰδίᾳ συνειδότι κατακολουθήσωσιν.* 1. *Qui autẽ in non voluntario nocturno fluxu fuerint, & quoque propriã conscientiam sequantur, & seipsos, an de eo discernant, an non, considerent quemadmodum in cibis, qui discernit, inquit, si comederit, condemnatus est. In his quoque bona sit conscientia, & liberè loquatur secundùm propriam cogitationem, qui ad Deum accedit.* Idem docet Theodorus Balsamo hunc canonem exponens. Id etiam patet ex Collatione 22. Cassiani, cap. 5. & ex epist. S. Gregorij Papæ apud Bedam lib. 1. hist. Angl. cap. 27. Vide D. Thomam 3. par. qu. 18. art. 7. & alios. Eiusmodi illusionibus medentur oratio, ieiunia, & similia spiritualia remedia: quibus etiam accedant medica. Nam semen lactucæ satiuæ epotum, *assiduas libidinum imaginationes, in somno compescit, & Veneri refragatur,*

tur, inquit. Dioscorides lib. 2. cap. 129. Idem præstat semen lactucæ syluestris. Succus etiam lactucæ syluestris ad eadem valet, sed viribus infirmior, ait idem auctor cap. sequ.

ANTEQVAM LOTVS AQVIS ET LACRIMIS.] Hunc morem tangit S. Gregorius Papa epist. citatâ: *Sed lauandus est aquâ, vt culpas cogitationis lacrimis abluat.* Idque iuxta ritum Hebræorum.

Ex Regulâ S. Fructuosi Episcopi. Cap. XIII. §. 6.

OMNES actus siue occasionum necessitudines semper necesse est, vt monachus Patri *reserat*, & ex illius cognoscat discretione vel iudicio quid attendat. Cogitationes, reuelationes, inlusiones & negligentias proprias seniori nullus obcelet, verecundiâ vel iniuriâ faciente, vel contumaciâ perurgente. Sed semper huiusceemodi vitia cum lacrimis atque conpunctione cordis atque humilitate veriſſimè Abbati, Præposito siue prælatis senioribus reuelanda sunt: & consolatione, oratione, castigatione, siue etiam exercitatione idonei operis castiganda.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OMNES ACTVS.] Hæc reperire est in R. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis cod. MS. Crass. cap. 13.

RESERAT.] Hoc vocabulum addidi ex Cod. MS. Vind. quod etiam in cod. Crass. MS. deerat.

EXERCITATIONE IDONEI OPERIS.] Opus manuale non parum confert ad tentationes abigendas. Vnde Regula Macarij & aliorum Abbatum ait: *quod si infirmus est animo huiusmodi frater, oportet eum frequentius operari.*

Ex Regula Cassiani. Cap. XXIX. §. 7.

ILLVD ante omnia à seniore suo debet iunior doceri, vt nullam iam penitus cogitationem; quamuis turpiter nas-

centem, celet seniori suo verecundiâ faciente quæ confusio periculosa est animæ. Sed mox, vt *exortæ* fuerint cogitationes, suo eas publicet seniori; ne suo aliquid iudicio, vel discretione committat: sed illud credat malum esse vel bonum, quod senioris iudicio fuerit definitum. Non enim poterit diabolus circumuenire vel deiicere iuuenem monachum, nisi eum, quem viderit aut per superbiam, aut per verecundiam suas cogitationes seniori celare. Nam euidenter diabolicam cogitationem Patres esse dixerunt; quam iunior seniori confunditur aperire.

NOTÆ ET OBSERVATIONES:

ILEVD ANTE OMNIA.] Hæc sumpta sunt ex Cassiano lib. 4. de institutis cap. 9. Idem docet Cassianus eiusdem libri cap. 37. & Coll. 2. cap. 10.

EXORTÆ.] Hoc vocabulum adieci ex libro Cassiani edito.

CONFVNDITVR.] Id est, erubescit, sæpè in sacrâ scriptura.

Ex Regula Magistri. Cap. XV. §. 8.

FRATRES, tunc rami arboris mundi sunt, si lignum eius à radice purgetur. Nec enim dignum est mundatis foris regiis, intus inquinari de sordibus. Sed decenter efficitur, si de intus foras iectâ sorde iam tum demum & fores iuste mundentur. Non enim secura possunt esse fossata, vbi intus est hostis. Simul & porta clausurâ sua captiua est, vbi muri non repellunt, sed incluſum retinent inimicum. Nam & vulnus ebullire nouit repletum putredine, nisi exprimatur & de eo fuerit sanies iecta extrinsecus, & de ipsas operatione purgetur, altius potest suam cauare malitiam. Hoc ergo & nos de nostrâ animâ sentiamus. Hoc est, prius debemus de corde proiicere quod in corpore nolumus baiulare, dicentes nobismetipsis, quid taces anima, & non erumpis in voce, & mentis tuæ exponis ardorem, & iecto de intus ipso feruore malitiæ, præstes fatigatæ refrigerium passioni? Ergo cum alicui fratri cogi-

Digitized by Google

tatum malum in corde aduenerit, & ſenſerit ſe exinde fluctuari, ſtatim ſuis hoc præpoſitis fateatur, & mox oratione factâ nuncient hoc ipſum Abbati. Nam ipſi præpoſiti hoc ipſum vltro ſemper debent à ſuſceptis ſuis exquirere: ne forte aut ſimplicitate quorumdam, aut certè ipsâ verecundiâ malorum faciente, res prauas ac turpes fratrem pudeat confiteri. Sed cum vltro auſus magis à magiſtro acceperint, iam fiducialiter ſine verecundiâ indicent cogitata peccati. Quod & ipſi præpoſiti, & ſi ipſi hoc ſenſerint, referant & de ſe Abbati. Nam & ipſe Maior, cum de ſe hoc ſenſerit, petat in oratorio à congregatione vniuersâ pro ſe debere orari. Ergo cum de aliquo fratre nunciatum fuerit à præpoſitis Abbati, conuocet mox vniuerſam congregationem, & dicat omnibus Abbas: venite fratres, ſubueniamus per dilectionem inuicem nobis apud Dominum, dicente Apoſtolo: *Fratres, & ſi præoccupatus fuerit quis in aliquo delicto, vos, qui ſpiritales eſtis, corripite eiuſmodi in ſpiritu manſuetudinis, conſolamini puſillanimes, conſiderans teipſum, ne & tu tenteris.* Et: *tu qui ſtas, vide, ne cadas.* Ergo vnianimes pro hoc fratre noſtro oremus ad Dominum; vt dignetur in eo cum ſignaculo crucis ſuæ vel iuſſione pœnitentiæ ſuæ diaboli tentationes compeſcere. Cum ergo pro eo ab omnibus diutiſſimé oratum fuerit, ſurgens Abbas cum omnibus, & complens, mox exientes ſinguli opus, quod faciebant, reprehendant: & retento apud ſe illo ſolo fratre qui malo cogitationis laborat, proferat codices & aduerſus neceſſitatem vulneris eius ſimilis diuina medicina legatur. Nam & per dies quibus ipſe frater interrogatus ab Abbate, ſi forte reſponderit non tranſiſſe illis horis, quibus continget legi ſiue per hiemem ſiue per æſtatem, pœnitentia codicum ad ipſam cogitationis neceſſitatem legantur in ipsâ decadâ, de quâ eſt frater: verbi gratiâ, ſi ſuaſerit fornicationem, legatur illi ex diuerſis codicibus, vbi caſtitatem diligit Deus. Si mentionem ſuadet frequenter, legatur ex diuerſis, vbi præcipit veritatem. Si deſiderium aliquod, legatur illi, vbi hoc temporale præcipit Deus contemni, & æterna quæri & regnum cœlorum. Vnde oportet Abbatem multum eſſe de lege ſtructum: vt aut teſtimoniis omnia doceat, aut per-

Gal. 6.

1. Cor. 10.

tinentia ad locum legenda consignet. Nonne ergo cum tali fuerit ægrotus refertus succo discipulus, non solùm pristinas recipit vires, sed & nouas aduersus inimicum adquirit; & aduersarius perdet quod ipse putauerat possidere? Vnde alio die mane interrogetur ab Abbate ipse discipulus, si cogitatio inimica cessauit, aut non. Quod si respondeat non cessasse, superponatur ieiunium ab omnibus. Quod iterum si alio die reinterrogatus responderit non transisse reficientibus omnibus mensis subtrahatur vinum. Nam si tertiâ, quod absit, iam dictione iudicemur modicæ fidei, ne videamur tardè credere Dei posse nobis auxilium subuenire. Prætereà cum sciamus eum esse nimis misericordem, vel pium & ad præstandum paratum: quia non obliuiscitur misereri Deus, nec continebit in irâ misericordias suas. Ergo, quod suprà diximus, si tertio die interrogatus responderit non transisse, item oleum mensis subtrahatur cum vino: vt multorum labore vel abstinentiæ cruciatione nullus pereat, sed omnes euadant: vt in afflictione omnium diuinæ misericordiæ remedium speretur vt Apostolicum compleatur præceptum dicens: *Inuicem onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* Nam & frater mittendus in viâ à præpositis suis debet moneri, vt omni horâ in quouis loco sit sollicitus aduersus diabolum, qui in viâ secum nos vult trahere in gehennam: cum non patitur bene agendo in cœlis ascendere hominem, vnde per superbiam causam iactatus est. Ideóque debet seruus Christi in quouis loco & etiam sine præsentiâ Maioris cautus consistere, & diligenter se tam à malis factis, quàm à prauis cogitationibus obseruare. Et hoc debet frater moneri, vt, cum cogitatio aliqua ei aduersa aduenerit, mox fixis in terrâ cum ceruice genibus, vel signo crucis in fronte depicto, precibus debet ad Dominum conuolare; vt dignetur suos milites à diabolo defendere. Quia vitia nisi reprimantur, cum parua sunt; cum magna fiunt, non stringuntur. Et cum cogitata mala factis implentur, de perfecto peccato perfecta mors adquiritur.

Gal. 6.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATRES.] Reperire est in Regula MS. Magistri cod. Corb. eodem capite.

REGIIS.] Regiæ sunt fores, ianuæ, portæ. De quo vocabulo infrà.

FOSSATVM.] Fossatum est fossa ambiens muros vrbis, aut agri aut domus, aut arcis propugnacula Gallicè, *fossé*. Glossæ Cyrilli: *τάφρος, Fossa, sepes, fossatum.* Vegetius lib. 4. de re militari cap. 16. *Ciuitatis fossatum etiam apportatis lapidibus, lignis aut terrâ non solum complent.* Significat etiam exercitum. Moschopulus *περὶ σχεδῶν. φωσάτων, στρατὸς.* I. fossatum, exercitus, & Suidas mox citandus. Sumitur etiam pro castris. Suidas: *φωσάτων, ὁ στρατὸς, τὸ στρατόπεδον.* I. fossatum, exercitus, castra. Rufus in legibus militaribus *Si fossato adhuc integro fugæ partis vel aciei totius acciderit, & milites in fugam acti, nec ad defensores cucurrerint, nec ad ipsum fossatum se receperint, &c.*

DE IPSAS OPERATIONE.] In cod. Vind. legitur: *de ipsâ operatione.* Malè. Lege, vt in R. MS. Magistri. *De ipsâ suppuratione.* Suppuratio est puris, seu saniei expressio. Suppurare est pus seu saniem exprimere.

ET SE SENSERIT EXINDE FLVCTVARI.] Nota eas solas cogitationes malas, quæ nos premunt ac vrgent ad consensum peccati esse Abbati retegendas; non verò eas quæ simul ac natæ sunt, abeunt.

A SVSCEPTIS SVIS.] Suscepti sunt monachi apud Cassianum passim.

AVSVS MAGIS.] Id est, maiorem audaciam.

QVIS.] In textu Græco, *ἄνθρωπος.* I. homo. Vt in versione communi.

CORRIPITE.] In versione communi: *Instruite.*

MANSVETVDINIS.] In versione communi, *Lenitatis.*

CONSOLAMINI PVSILLANIMES.] Hæc verba addita sunt à Magistro.

TV QVI STAS, &c.] 1. Cor. 10. in versione communi: *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Vt in textu Græco.

PŒNITENTIÆ,] L. *Potentia*, vt R. MS.

SVRGENS ABBAS.] Est nominatiuus absolutus loco ablatiui satis familiaris ipsi Magistro.

ET COMPLENS.] Id est, collectam seu orationem dicens, vt loquimur, seu concludens. Ita habetur in epist. S. Epiphanij ad Ioan. Hierosolym. *Quando autem complemus orationem secundùm ritum mysteriorum.* Lib. 3. dial. S. Gregorij cap. 17. *Cúmque diu orassent, comple-*

Apud S. Hier. tom. 2. epist. 60.

re orationem. Quadrageſimum ſubdiaconum ſeruus Dei iubet. Ruperti lib. 1. de diuinis officiis cap. 19. *collecta quæ dicuntur ad complendum, orationes ſedentis in cœlo capitis noſtri Ieſu Chriſti ſignant.* Abbas autem hîc complet orationem: quia olim hoc erat munus eius, qui cæteris præeminebat. Vvalfridus Strabus lib. de rebus Eccleſiaſticis cap. 22. *Solebant enim non ſolùm inter officia miſſæ, verùm etiam in aliis orationibus, conuentibus & collocutionibus, qui cæteris aderant eminentiores, breui oratione opus concludere, quod & in ſanctorum Patrum exemplis agnoſcimus, dùm alij alios honorificentiæ causâ orationes colligere poſtulabant.* Quod ſatis patet ex citato textu S. Gregorij, vbi monachus Quadrageſimum ſubdiaconum iubet concludere orationem. Formulæ collectarum diuerſæ erant. Quædam noſtris vtcúmque ſimiles, vt videre eſt in loco citato S. Epiphanij. *Quando autem complemus orationem ſecundùm ritum myſteriorum, & pro omnibus, & pro te quoque dicimus: Cuſtodi illum, qui prædicat veritatem. Vel certe ita: Tu præſta, Domine, & cuſtodi, vt ille prædicet verbum veritatis.* Aliæ minimè, ſed erant quædam Dei glorificatio in fine officij, vt conſtat ex Dynamio Patricio in vita S. Maximi Reienſis Epiſcopi: *Cum igitur ad ipſius arcis veſtibulum ſuſpensò me gradu contuli, atque illic beatiſſimos Apoſtolos Petrum & Andream, ad complendam cum Maximo orationem alternis honoribus ſe prænenientes ego peccator audiui. Cúmque tandem iugi oblatione compulſus B. Maximus eos diutius differre non poſſet, his verbis compleuit officium: ſit gloria Dei benedicta in æternum & in ſecula ſeculorum. Reliquis reſpondentibus: amen.*

REPREHENDANT.] Id eſt, rurſus capiant.

PŒNITENTIA CODICVM.] Lege: *Pertinentia codicum.* Ita in R. MS. Mag. & in Conc. MS. Vind. 1. pertinentes codices.

IN IPSA DECADA.] Decada, ſeu decas, aut Græcè δεκὰς eſt decania, decuria. Gloſſæ Cyrilli: Δεκὰς ἡ δεκανία, *decuria.*

MENTIONEM.] 1. Mendacium. Gloſſæ Philoxeni: *Mentio*, ἀπάτη καὶ ψεῦσμα. I. recordatio & mendacium. Hinc mentioſus, .1. mendax. l. Alaman. tit. 41. l. 1. *Qui nec mentioſus, nec prænaricator, nec munerum acceptor ſit.* Apud Papiam: *Mentirioſus, fallax, aut mendax.* Lege: *mentioſus.*

STRVCTVM.] Ita in R. MS. Magiſtri. 1. inſtructum, *vt*, ſtrumentum pro, inſtrumentum, de quo ſuprà.

NAM SI TERTIA, QVOD ABSIT IAM DICTIONE.] In R. MS. Magiſtri. *Nam ſi tertiò, quod abſit, iam dici ne*, rectè. Et ſubaudi, interrogatus fuerit. Et iſta, *quod abſit iam dici.* Vſque ad illa verba; *Ergo quod ſuprà diximus.* Sunt intercludenda parentheſi.

PER SVPERBIAM CAVSAM.] Lege: *Per ſuperbiæ Cauſam.* Ita in R. MS. Magiſtri & in cod. Vind. cauſa eſt culpa, reatus. De quo vocabulo infrà.

Digitized by Google

Ex Regulâ cuiusdam. Cap. VI.

CONFESSIO quàm crebrâ & sagaci curâ sit danda multorum Patrum iuxta scripturarum seriem traditio demonstrauit. Danda ergo confessio semper est: vt veteiescentem mentis statum, & peccatorum tenebris, cotidianis inlecebris fuscatum, rudem custodiat, sicut scriptura docuit dicens: *Omni custodiâ serua tuum cor: quia ex ipso vita procedit.* Prou. 4. Sic quippe beatus Dauid orando dicebat: *Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitias meas non operui. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino & tu remisisti impietatem cordis mei.* Ps. 31. Quantùm valet pura & non tarda confessio, vt sic secura eam subsequatur impetratio. Confessus se, vt facinorum molem pelleret de se. Qui ingemuit confitendo, glorificauit remissionem recipiendo: dolendo patefecit crimen, dando redintegrauit spem. Non enim præcessit spei fiduciam, quia meminerat se olim per Spiritum sanctum à Domino inluminatus dixisse: *Quia apud te est, propitiatio, & propter legem tuam sustinui te, Domine.* Ps. 129. Et iterum: *quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio.* Apud quem misericordiam perennem agnoscit, apud eum copiosam & redemptionem. Quæramus ergo ibi misericordiam, vbi redemptionem manere iam nouimus copiosam. Crescat dolor post ruinam, vt culpæ inueniatur medicina. Confiteamur inuicem delicta, vt nostra nobis omnipotens dimittat peccata. Sic nos scriptura hortatur: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem.* Iac. 5. Quanta clementis Iudicis pietas erga nos diffusa dinoscitur, vt quod actibus ærumnosis facinus contractum fuit, mutua prece soluatur. Detur ergo mutuæ orationis solatium, vt inuicem orando capiatur præsidium. Magna etenim copia fructum habet, quando ex reuelatione delictorum salus adquiritur. *Reuela*, inquit Psalmista, *Domino viam tuam, & ipse te enutriet.* Psal. 36. Si reuelando peccata nutritur anima, cotidiano ergo studio per confessionem reuelentur; vt cotidiana medicina vulnera sanentur. Sed quibus horis congruentibus co-

Digitized by Google

tidiana delicta sunt abluenda, nobis inserendum est: vt quid post completorium per opacæ noctis spatia mens vel caro per fragilitatem deliquerit, post secundam per confessionem curandum est expiari. Quicquid verò diurno actu, vel visu, auditu, cogitatu tepescendo deliquit, nonæ horæ expleto cursu, vt purgetur, censendum est. Post verò quicquid ab horâ nonâ mens maculæ adtraxerit, ante completam confitendum est. Illud tamen Abbas studere debet, vt post secundam, scholam ingrediens, peractâ oratione, nullum foras egredi permittat, nisi prius detur confessio: similiter & post nonam & ante completorium faciendum est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ET PECCATORVM.] Copula, *&*, translata ante τὰ, *cotidianis*, ponatur.

INIVSTITIAS MEAS NON OPERVI.] Ita in psalterio Romano.

IMPIETATEM CORDIS MEI.] Iuxta psalterium Romanum, & Septuaginta: καὶ σὺ ἀφῆκας ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου. I. & tu remisisti impietatem cordis mei.

QVANTVM VALET.] Est Epiphonema.

CONFESSVS SE.] L. *confessus est se.* Est autem hic homoioteleuton. I. similiter desinens.

GLORIFICAVIT.] Sup. Deum.

MISERICORDIA EST.] Ita in Psalterio Romano.

REVELA DOMINO.] Locus contextus ex particulis Psalmi 54. & 56.

QVICQVID POST COMPLETORIVM, &c.] Hic notanda est trina cotidie monachorum confessio. Quæ etiam erat in vsu in monasterio S. Faræ. vt notat Ionas in eius vita: *erat enim consuetudinis monasterij regula; vt ter in die per confessionem vnaquaque earum mentem purgaret.*

ANTE COMPLETAM.] Completa est completorium. Vnde posteà dicit: *Similiter & post nonam, vel ante completorium est faciendum.*

SCHOLAM INGREDIENS.] Schola est conclaue, in quo monachi aliquid agunt, legunt, & dormiunt, Concilium Turonense. 2. can. 15. *Nec liceat monachis cellas habere communes, sed schola labore communi construatur, vbi omnes iaceant aut abbate aut præposito gubernante.* Regula cuiusdam Patris cap. 12. *focos verò in schola pœnitentes, si fuerint,*

fuerint, bini per hebdomadas faciant. S. Cæsarius Arelatensis cap. 3. Regulæ: *de ipso tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo sit in potestate Prioris.* Et in Recapitulatione cap. 19. *& quia propter custodiam monasterij aliqua ostia siue in veteri baptisterio, siue in scholâ, vel textrinâ aut turre iuxta pomarium clausi atque damnaui.* Tetradius cap. 3. Regulæ *Cellam peculiarem aut armariolum nullus habeat; in vna schola omnes maneant.*

Ex Regula Donati. Cap. 23. §. 10.

INTER cæteras regulæ obseruantias hoc magis tam iuniores, quàm seniores monemus fratres, vt assiduè & indefinenti studio tam de cogitatu, quàm de verbo inutili, vel opere, vel aliquâ commotione animi confessio omnibus diebus, omnibus horis omnibusque momentis semper donetur, & Patri spiritali nihil occultetur. Quia statutum est hoc à sanctis Patribus, vt detur confessio ante mensam, siue ante introïtum lectorum, aut quandocunque fuerit facile. Quia confessio pœnitentiæ de morte liberat. Ergo nec ipsa parua, confessione sunt neglegenda cogitata: quia scriptum est: *qui parua negligit, paulatim defluit.* Eccl. 19.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT DETVR CONFESSIO.] Hæc sumpta sunt ex Pœnitentiali S. Columbani circa initium: *Vt detur confessio ante mensam, ante introïtum lectus, vel quandocumque fuerit facile dare.* Vbi legendum est, *siue ante introïtum*, &c. Quemadmodum legitur apud Donatum.

QVIA CONFESSIO.] Ex pœnitentiali MS. S. Columbani, vbi sic iuxta cod. Flor. legitur: *confessio & pœnitentia*, &c.

ERGO NEC IPSA PARVA.] Ex eodem pœnitentiali consequenter: *Ergo nec ipsa parua à confessione sunt neglegenda peccata*, &c.

CONFESSIONE.] Lege, *à confessione*, vt habetur in citato pœnitentiali, & in codice Vindocinensi.

COGITATA.] In pœnitentiali citato habetur; *peccata.*

QVI PARVA, &c.] Eccli. cap. 19. ita in pœnitentiali S. Columbani. In versione vulgatâ: *qui spernit modica paulatim decidet*, in futuro, vt in textu Græco, ὀλίγα, i. *decidet.* Tamen S. Hieronymus habet, *decidit*, in præsenti. In eos qui minima peccata negligunt sic inuehitur

S. Hieronymus in epist. ad Celantiam: *Neque vero eorum te seducat error, qui ex arbitrio suo eligunt, quæ potissimum Dei mandata faciant, quæque quasi vilia ac parua despiciant: nec metuunt, ne secundum diuinam sententiam minima contemnendo paulatim decidant.* Ex re etiam paruâ neglectâ aliquando magna mala oriuntur: & quod paruum erat, magnum fit. Vnde illud cuiusdam sapientis apud Dionysium Alexandrinum in epist. Can. Οὐ μικρὸν ἐν βίῳ τὸ περὶ μικρῶν. 1. *non parum est in vita, quod parum est.*

Ex Regula cuiusdam. Cap. VII.

§. II.

ABBAS vel præpositus, vel quilibet seniorum fratrum, cui ab Abbate commissum fuerit, vt confessiones recipiat, crimina maiora vel minora nullatenus manifestet, nisi soli iusto iudici, qui omnium confitentium crimina lauat. Ille etenim, qui confessus est sua vulnera verecundè, non ad opprobrium recipiendum, sed ad salutem redintegrandam confessus est, iustum habens testem Deum, à quo & mederi expectat. Is verò senior qui recipit, cum grauitate & moderatione pênes se occultando honestissime teneat: ne, dum alterius vulneri medicinam infundit, suæ mentis corrumpat nitorem. Nullus tamen monachorum confessionem recipere, vel pœnitentiam dare sine ordinatione Abbatis præsumat. Ne vitium commissum abbatem celetur, sed ei omnia per notitiam agantur. Qui verò inuentus fuerit, qui hoc propositum regulæ violare conetur, graui pœnitentiæ sententiâ corripiatur. Quia delicti fomitem Abbati voluit occultare.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLATENVS MANIFESTET.] Idem præcipit S.B. cap. 46 regulæ.

NE VITIVM COMMISSVM.] Lege: *nec vitium commissum.* Nam hæc non intelliguntur de peccato confesso, sed de peccato manifestè coram fratribus perpetrato, qui hac constitutione tenentur il-

Digitized by Google

lud Abbati denunciare. Et hoc membrum est ab antecedente distinguendum.

SED EI OMNIA PER NOTITIAM AGANTVR.] In Cod. Vind. *Sed eius omnia per notitiam agantur.* Sed τοῦ, *eius*, transpositum est, itaque lege: *Sed omnia per eius notitiam agantur.*

Quid factum sit in monasterio Euoriacas. §. 12.

DENIQVE duas quasdam sorores eiusdem monasterij antiquus hostis aggressus [est] quas nouiores & imbecilliores conuersatio reddebat, tentare compulit. Primùm vt confessionem veram nequaquam ab ore promerent. Erat enim consuetudinis monasterij regulæ, vt ter in die per confessionem vnaquæque earum mentem purgaret. Quæ, diu cum ab omni congregatione obiurgarentur, & nequaquam eis correptio earum proficeret, vltione diuinâ ambæ percussæ meritas luere didicere pœnas. Cúmque mater monasterij sæpe anxia quæreret, quæ pœnæ foret occasio, & nullatenus veritatem valerent exprimere, hortatur iteratò, vt inter supremas horas per confessionem facinus pandant. Cúmque obdurata corda nihil remedij capere vellent, inter flagella clamare cœperunt: sustinete paululum, sustinete, nec prorsus expectantes vrgete. Cúmque aliæ inquirerent; à quibus expectare rogarent: non aspicitis, inquiunt, turmas Æthiopum aduentantium, quæ nos rapere, & abducere festinant? Cúmque, terribile dictu! quæ aderant, mirarentur, audiunt fragorem suprà cellæ tegumenta personantem, ostiumque cellulæ vi patefactum; itavt nigrescentes vmbras cernerent, & voces crebrò clamantes eas per omnia audirent; itavt vix, quæ aderant, signo crucis armatæ ad psallendi officium valerent adsistere. Tanti doloris atque mœroris euentu Mater vrget, vt per confessionem sua patefaciant vitia, & sic sacri corporis participatione roborentur. At illæ auditâ sacri corporis mentione garrire & fremere cœperunt dentibus & frendétes dicere: cras, cras, sustinete: inter quas voces extremum halitum dimise-

runt. Quas cum in collegio sororum nequaquam sepeliri mater monasterij ratum duxisset, segregatim humandas, ac in extremo sepeliendas esse præcepit. Suprà quarum tumulos globus igneus in modum clipei intra triennium crebro apparuit, præsertim quadragesimæ diebus vsque in aduentum sancti Paschæ, vel etiam in vigilia Natalis Domini feruentior apparebat. Simúlque voces tumultuantis turbæ personabant; inter quas duæ vlulantes erumpebant, provt in tormentis resonare solent: Væ mihi, Væ mihi, Væ mihi. Cernens itaque mater monasterij iustam sententiam à iudice super iniustas animas esse inlatam, manifestius damnatarum est adgressa comperire sententiam, accedensque ad tumulum experimento quærit, si cadauera, quamuis putredine corrupta, in sepulchro manerent. Itáque menses sex, ex quo functa corpora condita fuerant, transierant. Reperit interius sepulchrum igne exustum, nec quicquam terræ residuum supereſſe cadaueris, præter fauillam vestium. Mansitque per triennium inlatæ sententiæ seueritas; vt terror damnatarum timorem sodalium præberet remanentium.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVID FACTVM SIT IN MONASTERIO EVORICAS.] Hæc historia habetur apud Ionam, in libro, qui inscribitur vita S. Burgundoforæ. Euoriacas monasterium est in saltu Brigensi diœcesis Meldensis; in vita MS. S. Faronis dicitur, *Eboriacus*, vulgò Faræmonasterium à S. Farâ primâ Abbatissâ, Gallicè *Fairmoustier*.

MATER MONASTERII.] Quæ à Iona vocatur Burgundofora, sed legendum, Burgundiofara, vt in citata vitâ MS. S. Faronis vetustissimâ, quæ asseruatur in monasterio S. Faronis: quia eadem est cum S. Farâ, cuius meminit Beda lib. 3. hist. Angl. c. 8. & nos in obseruationibus ad nostrum Martyrologium fusius probauimus. Dicitur autem Burgundiofara, quia ex Burgundia originem duxit, vt testatur Fulcoius Beluacensis, Meldensis Subdiaconus in altera vitâ S. Faronis MS. ex bibliothecâ eiusdem monasterij.

Binis sideribus fulsit Burgundia tellus
Agnerico, propriâ cum coniuge Leodegunda.
Fructum condignum duo sidera quatuor edunt
Earam, te Faro, Vualbertum cum Chanoaldo.

Digitized by Google

Imò & S. Faro eius frater in priore vitâ citatâ MS. dicitur Burgundofaro, & in priuilegio monasterij S. Dionysij Burgundofar: *Burgundofar Episcopus consensi.*

TER IN DIE.] Ex peculiari constitutione huius monasterij. Nam in Regula S. Columbani, cui hoc monasterium erat obnoxium, non toties in die confessio danda præcipitur, vt ex suprà dictis liquet.

PATEFACTVM.] Lege, *patefactum est*, vt in Iona edito.

IN COLLEGIO SORORVM NEQVAQVAM SEPELIRI.] Mos fuit olim in monasteriis, vt monachi, siue sanctimoniales in eodem cœmeterio sepelirentur: vt quos vita cõiunxerat, mors ipsa nõ separaret: S. Antiochus monachus in epist. ad Eustachium, vbi agit de monachis lauræ S. Sabæ, qui ab Ismaëlitis fuerant trucidati πεισπυξας (Μόδιστος) τὰ ἅγια, καὶ καρτερικὰ αὐτῶν λείψανα κατέθετο ἐν τοῖς θήκαις τῶν πατέρων. I. & complexus (Modestus) sanctas & fortes reliquias in Patrũ monumentis deposuit. Palladius in Lausiacâ cap. de Tabennesiotis, vbi agitur de sanctimonialibus, quæ sub eorum curâ erant: διαβίβασι ταύτην εἰς τὸ πέραν, καὶ θάπτουσιν εἰς τὰ μνήματα ἰδιωτῶν. I. traiiciunt eam in alteram ripam, & sepeliunt in suis sepulchris S. Isidorus cap. 24. Regulæ: *Corpora fratrum vno sepelienda sunt loco, vt quos viuentes caritatis tenuit vnitas, morientes vnus locus amplectatur.* Ioan. diaconus lib. 1. vitæ S. Gregorij cap. 15. de monacho proprietario: *Cum verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur.* Idem videre est in vitâ S. Eugendi Abbatis, & in vita S. Leutfredi cap. 23. Apud S. Gregorium lib. 3. Dialog. cap. 47. Bedam lib. 4. hist. Angl. cap. 7. & apud Petrum Venerabilem lib. 2. de miraculis cap. 27.

GLOBVS IGNIS.] Non absimilis historia narratur à Baldrico lib. 1. Chron. Cameracensis cap. 46. de quodam viro excommunicato à S. Theodorico Episcopo Cameracensi, quòd possessiones & prædia Ecclesiæ depopulatus esset, nec sæpe monitus ab incursionibus cessaret: qui ipsam excommunicationem minimi ducens blasphemando terrimam mortem obierat fusis per secretam naturam visceribus. *Porrò manifesto diuinæ animaduersionis indicio, terra, quò sepulturæ locus ambiebatur, tribus per circuitum cubitis ab imo ita exarsit, vt ab occultis meatibus incendio emisso fatisceret: & cum id cernentibus mirum & formidandum esset, illud magis stupebant, quod per triennium in agro illo ros aut pluuia non cecidit, nec gramen apparuit. Expleto verò triennio, cum vir Dei nocte quadam per exstasim in sublime raperetur, vidit miserum miro & formidando supplicio cruciari.*

DE SEXTO GRADV.

CAP. XVI. §. 1.

S.BEN. SEXTVS humilitatis gradus est, si omni vilitate vel extremitate contentus sit monachus: & ad omnia, quæ sibi iniunguntur, velut operarium malum se iudicet, & indignum, dicens sibi cum propheta: *Ad nihilum reductus sum, & nescius: vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.* Ps. 92.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI OMNI VILITATE.] Nempe in potu, cibo, vestimento, calceario, & quocunque opere iiuncto. Tunc beatus erit monachus, qui nihil excellens iudicat, nisi id, quod cum humilitate coniunctum est vt S. Dositheus, qui viles tantùm cibos expetebat piscium capitibus, & similibus ægrotorum reliquiis contentus Porrò huius gradus mentio fit apud Ioan. Monachum lib. 2. de vitâ S. Odonis: *Videlicet cum in sexto humilitatis gradu præcipiat Beatus Benedictus vt omni vilitate vel extremitate contentus sit monachus.* S. Dorotheus in eius vita.

INIVNGVNTVR.] Reg. MS. Magistri, *præbentur.*

Ex regula S. Basilij. Cap. XXII. §. 2.

EXERCITIA humilitatis sunt si se vilioribus officiis subdat, & ministeriis indignioribus tradat. Ita namque ar-

Digitized by Google

rogantiæ & vanæ gloriæ vitium curari poterit; vt consuetudine humilis effectus vltra iam non incidat in arrogantiæ & vanæ gloriæ delictum. Sed in singulis huiuscemodi vitiis cura similis adhibeatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EXERCITIA.] Hæc habentur apud Sanctum Basilium interrog. 198. regul. breu. & apud Rufinum cap. 41. non eisdem verbis: ita vt auctor noster voluerit hoc loco sensum referre, non verba, maxime, cum hanc interrogationem seu caput contraxerit.

Ex Regulâ Sancti Cassiani.
Cap. XLII. §. 3.

OMNI vilitate contentus sit monachus, & ad omnia, quæ ei prædicentur, velut operarium malum se iudicauerit, & indignum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OMNI VILITATE.] Extat apud Cassianum lib. 4. de institutis renuntiantium cap. 39. vbi hic gradus, seu signum, vt ille appellat, ponitur septimo loco. Hîc autem particula, *si*, desideratur, & legendum, *si omni*, &c. Vt apud Cassianum, loco citato: alioqui sensus vacillaret.

PRÆDICENTVR.] Lege, *præcipiantur*. Ita apud Cassianum.

Digitized by Google

DE SEPTIMO GRADV.

CAP. XVII. §. 1.

S.B. SEPTIMVS humilitatis gradus est, si se inferiorem & viliorem non solùm suâ linguâ pronuntiet: sed etiam intimo cordis credat affectu, humilians se & dicens cum Propheta: *Ego autem sum vermus & non homo: obprobrium hominum & abiectio plebis. Exaltatus & humiliatus sum & confusus.* Et item: *Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam mandata tua.*

Ps 21. Ps. 87. Ps 118.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI SE OMNIBVS INFERIOREM.] Hunc locum tangit Haymo Halberstattensis lib. 1. de varietate cap. 32. *Humilitas quidem hæc est, vt omnes homines æstimemus superiores nobis, & omnibus nos inferiores & viliores non solùm humili pronuntiemus sermone, sed etiam intimo credamus cordis affectu.* Non dissimilis est S. Basilij doctrina interr. 198. regul. breu. vbi sic humilitatem definit. ταπεινοφροσύνη ἐστὶ τὸ πάντας ἡγήσασθαι ὑπερέχοντας ἑαυτοῦ. Id est, humilitas est omnes seipso superiores existimare: & in ammonitionibus: *Humilis autem è contra omnes terrenos respuens honores vltimum se iudicat omnium.* Nec S. Ambrosius abscedit lib. 2. de offic. c. 27. *Hæc est enim humilitas, si nihil sibi quis arroget, sed inferiorem se esse existimet.* Subscribit S. Isidorus cap. 3. Regulæ: *Nemo cæteris se iudicans meliorem, sed inferiorem omnibus deputans tanto humilitate clarescat, quantò plus cæteris culmine virtutum coruscat.* Et lib. 1. sententiarum cap. 20. *Tunc enim se quisque monachum iudicet, quando se minimum iudicauerit, etiam, cum maiora virtutum opera*

Digitized by Google

ra gesserit. Eamdem humilitatem de monachis Legerensibus prædicat S. Eulogius Martyr epistolâ ad Vvillesindum Pampilonensem Episcopum: *Florebat in nonnullis perfecta caritas: pleráque alto culmine extollebat humilitas, quâ se vnusquisque iuniore inferiorem reputans imitator fieri præceptorum Dei contendebat.*

NON SOLVM SVA LINGVA.] Nota: quia nonnulli ad nauseam vsque fe ore tenus deprimunt, & importunius impèrfectiones suas commemorant, sed nihilo humiliores sunt. Nam, vt præclare monet S. Teresia à Iesu, plerúmque accidit, vt ex consuetudine suas imperfectiones diuulgandi, tantùm sit in ore, non in corde humilitas, quàm etiam sancta illa mater apposite satis vncinam appellat: quod eiusmodi homines verbali hac sui demissione veluti vnco famam & gloriam ad se pertrahant. Sed occasio, quales sint, citò manifestat, cùm videlicet ab aliis sperniuntur, ac deprimuntur; tunc enim non aliter, quàm si agitentur à furiis, inquietantur. Adeò eiusmodi cauponatores intemperiæ vexant Quidam gestu & fractâ voce humilitatem simulant, quod fugiendum esse docet S. Hieronymus epist. ad Celantiam: *Humilitatem sequere, non quæ ostenditur, ac simulatur gestu corporis, aut fracta voce verborum.*

VT DISCAM MANDATA TVA.] Ita in MS. Magistri iuxta textum Hebraicum חקיך, *Chechecha* I. mandata tua. In psalterio Romano & in editione vulgata habetur, τὰ, *iustificationes tuas*, secundùm Septuaginta.

Ex Regula Cassiani. Cap. XLII.

§. 2.

SEMETIPSVM cunctis inferiorem non superficie labiorum pronuntiet monachus, sed intimo cordis credat affectu.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SEMETIPSVM.] Extat apud Cassianum lib. 4. de Institutis renunciantium cap. 39. poniturque octauo loco, atque ita incipit: *octauo si semetipsum.*

SEMETIPSVM.] Lege, *si semetipsum*, vt apud Cassianum.

Digitized by Google

Gal. 5. *S. Augustini, de eo quod scriptum est: inuicem onera vestra portate. §. 3.*

ILLVD cogitandum nullum esse hominem, qui non possit habere aliquod bonum, etiamsi lateat, in quo sine dubio possit esse superior. Quæ cogitatio ad contundendam & edomandam superbiam valet. Nec arbitreris, quoniam bona tua eminent, & apparent, & ideo alterum nulla habere, quæ lateant fortasse maioris ponderis bona, quibus te superat nescientem. Non enim fallit nos adulatione potius quod Apostolus iubet, cùm dicit: *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate mentis alter alterutrum existimantes superiorem sibi.* Non hoc itáque debemus existimare, vt non existimemus, sed nos existimare fingamus: sed verè existimemus posse esse aliquid occultum in alio quo [vnde] nobis superior sit, etiamsi bonum nostrum, quo illo videmur superiores esse, non sit occultum.

Phil. 2.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ILLVD COGITANDVM.] Extat apud S. Augustinum lib. 83. quæst. quæstione 71.

POSSIT ESSE.] Apud S. Augustinum *possit te esse.*

NEC ARBITRERIS, &c.] Idem S. Augustinus libro de sancta Virginitate cap. 52. *Existimate aliquos in occulto superiores, quibus estis in manifesto meliores.*

Digitized by Google

DE OCTAVO GRADV.

CAP. XVIII.

OCTAVVS humilitatis gradus est, si nihil agat monachus, nisi quod communis monasterij regulâ, vel maiorum cohortantur exempla. S. BEN.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI NIHIL AGAT MONACHVS.] Maxima humilitas est regulæ statutis inhærere, & seniorum suorum vestigia premere, neque ea sincipitis sui nebulis postponere, nec regulâ & maiorum exemplis prætermissis altiora quædam venari, quibus apud iuniores & imperitos fama acquiritur ab immeritis: imò apud prudentes sæpè; nisi forte sint limatioris & emunctioris sagacitatis. Nam communem vitam & regulam transcendentia eò clariora, quò rariora; quæ sanè maiorem admirationem pariunt quàm ea, quæ trita sunt & vulgaria. Et ex hoc nimio sanctimoniæ fulgore, qui fratrum hebetat aciem eorúmque perstringit oculos, quominus eiusmodi hominum maculæ & næui appareant, omnium ordinum religiosorum natus est interitus, cum in abbates & prælatos, non ij, qui sapientiâ præeminerent, sed qui præfulgerent, electi sunt. Testis est Pontius in ordine Cluniacensi, testis Elias in Seraphicâ S. Francisci religione, qui quia plus fulgoris, quàm virtutis habebant, cum in suorum ordinum prælatos electi sunt, disciplinam regularem non mediocriter labefactarunt. Neque hîc loquor de hypocritis, quorum certa est apud Deum damnatio; sed de iis, qui nescio quo sesamo & sale suas actiones aspergunt & condiunt, vt plus famæ vnâ aut altera virtutis actione sibi concilient, quàm alij sexcentis. Quamobrem iis, quos Deus vocat ad austeriora, quàm regula præscribat, amplectenda, duo potissimum præstanda sunt, nem-

pè, vt regulam ad amussim obseruare studeant, & ea quæ duriora & acerbiora suscipiunt, cæterorum fratrum oculis, quantùm fieri potest, minime subiiciant: ne iis admirationis ansam præbeant, sibi verò interitum parent. Addit præterea S. B. maiorum siue seniorum vestigiis insistendum: quia seniores ex longo vitæ regularis vsu sunt in ea magis obfirmati; &, vt ait D. Hieronymus, *Bos lassus fortius figit pedem.* Inest etiam in eis morum grauitas & maturitas, animi motus pacatiores, carnis ardor & cæterorum sensuum pene sopitus; nec præcox, vt in iuuenibus, sed concocta prudentia. Sunt præterea veteris disciplinæ, regularis obseruantiæ, & eorum, quæ ab antiquis patribus statuta sunt, tenaciores, quod summum est in vitâ religiosâ bonum. *Neque enim milites* (inquit Marcus Philosophus Imperator in epistolâ ad suum præfectum apud Vulcatium Gallicanum in Auidio Cassio) *regi possunt, nisi vetere disciplinâ. Scis enim versum à bono Poëta dictum:*

Moribus antiquis res stat Romana, virisque.

At contra iuniores quolibet obiecto bono inconsideratè trahuntur, bonum quidem amplectentes, sed an id expediat, ignari: eòque periculosius, quod illius gratiâ sæpè à communi regulâ monasterij & maiorum declinent exemplis. Nec id nos mouere debet, si plus feruoris sæpe in iunioribus lucet. Nam etsi nummus aureus recens cusus plus fulgoris habeat, quàm vetus; non tamen ideo maioris est pretij: Vinum nouum etsi vetere iucundius sit ad gustum; non tamen æque facit ad stomachum. Verùm cum S. P. B. proponat maiores & seniores imitandos, dent illi operam, vt habeant in se, quod iuniores imitentur. Ad quod vt diuino quodam celeumate inflammentur, huc producam quæ habet Faustus Reiensis, serm. ad monachos. *Maior quantò senior tantò plus debet studere ædificationi & perfectioni. Nullum sibi finem faciat proficiendi, nullúmque terminum constituat acquirendi; cum sibi dici audiat: para in exitu opera. Et iterum: non verearis vsque ad mortem iustificari. Et iterum: sapientia in exitu canetur, Quantò ergo plus proficimus, tantò plus humiliemur: quia quantò plus humiliati fuerimus, tantò plus proficiemus. Nullus ille senior tam indoctus appareat, vt putet, quod eum non decet obedientia, qua Deum decuit. Humilitas enim & obedientia in iunioribus adhuc necessitas, in senioribus verò dignitas. Ille enim bene consummauit, qui cotidie sic egit, quasi qui semper incipiat. Quamobrem augmenta meritorum, incitamenta debent esse profectuum.* Sit ergo senior obedientiæ sectator, vt iunior sit eius imitator.

Digitized by Google

Ex Regula Sancti Cassiani.
Cap. XLII. §. 2.

SI nihil agat monachus, nihil præsumat, quod non vel communis regula, vel maiorum cohortantur exempla. *Lib. 4. de inst. cap. 39.*

DE NONO GRADV.

CAP. XIX. §. I.

S. BEN. NONVS humilitatis gradus est, si linguam ad loquendum prohibeat monachus, & taciturnitatem habens vsque ad interrogationem non loquatur, monstrante scripturâ, quia, *in multiloquio non effugietur peccatum.* Et quia, *vir lingosus non dirigetur super terram.*

Prou 10. Ps. 139.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VSQVE AD INTERROGATIONEM.] Lex fuit antiqua monasteriorum, vt monachus, nisi interrogatus, & iussus non loquatur. Fructuosus Episcopus cap. 12. Regulæ: *coram seniore suo prior nullus ambulet, neque non iussus sedeat vel loquatur.* Fructuosus Abbas cap. 5. Regulæ: *Nihil loqui, nisi ad interrogata.* Magister cap. 8. Regulæ: *tamdiu in taciturnitate sileant, quamdiu taciti frœna oris eorum Abbatis intergatione laxentur.* S. Ferreolus cap. 29. Regulæ. *Nec hoc tantùm, sed etiam taciturnitatem tibi præsentia Abbatis vel etiam alterius senioris imponat: itavt nisi interrogatus ab eo vel iussus silentium inrumpere non præsumas.* Regula quorumdam Patrum: *Illud quoque obseruandum est, præsente seniore quocunque, vel precedente in ordine psallendi non habeat facultatem loquendi.*

NON EFFVGIETVR.] Ita legunt S. Dunstanus, Smaragdus, Turrecremata, editio Colonienſis & MSS. S. Ebrul. & S. Far. ita apud Magistrum cap. 8. suæ regulæ in hoc MS. Concordiæ. In Corbeiensi

Digitized by Google

legitur, *effugitur*. S. Ferreolus & regulæ excusæ passim legunt, *effugies*, quemadmodum, & Regula Magistri in cod. Corb. hoc capite de humilitate. Quæ quidem lectio prævalere videtur. Nam suprà capite de Taciturnitate legitur, *non effugies*; idque iuxta Septuaginta; οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν. I. non effugies peccatum.

SVPER TERRAM.] Ita in psalterio Romano & apud S. Ferreolum. In versione communi, textu Hebræo & Græco, *in terra*.

Ex Regulâ Sancti Ferrioli. Cap. XXIX. §. 2.

VT loquendi temperantiam monachus in omni locutione teneat. propter quod dicit scriptura; *in multiloquio non effugies peccatum*. Et iterum in Euangelio: *noli multum loqui, sicut Ethnici*. Habetur etiam in Psalmo. *Vir linguosus non dirigetur super terram*. Quisquis ille frater, sint pauci sermones tui. Nec hoc tantùm, sed etiam taciturnitatem tibi præsentia Abbatis, vel etiam alterius senioris imponat: itavt, nisi interrogatus ab eo vel iussus silentium inrumpere non præsumas, obediens scripturæ, quæ dicit: *Priusquam audias, ne respondeas; & in medio seniorum noli te iniicere*. Quod etiam in conuiuio apertissimè pronuntiamus esse seruandum.

Prou 10.
Matt. 6.
Ps. 139.
Eccl. 11.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVISQVIS ILLE FRATER.] Sup. *sis* I. qualis sis; perfectus, siue imperfectus; senior, siue iunior.

INRVMPERE.] Id est, rumpere. Eodem sensu dixit Tertullianus, *irrumpere legem*. I. rumpere legem, lib. 4. aduersus Marcionem: *Et cui credibile, vt mulier nullius adhuc Dei conscia, nullius adhuc noua legis initiata legem irrumperet eam, cui adhuc tenebatur: quâ denique fide corrumpit?*

PRIVSQVAM AVDIAS.] Ecclesiastici cap. 11. vbi versio communis ita habet: *Priusquam audias, ne respondeas verbum; & in medio seniorum ne adiicias loqui.*

Digitized by Google

DE DECIMO GRADV.

CAP. XX. §. 1.

S.B.N Ecclſ.21. DECIMVS humilitatis gradus eſt, ſi non ſit facilis ac promptus in riſu: quia ſcriptum eſt: *ſtultus in riſu exaltat vocem ſuam.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON SIT FACILIS.] Humilitatis ſignum eſt, ſeu gradus non facile ridere: quia, *cor ſtultorum, vbi lætitia.* Superbus facile ridet: quia cum ſe iuſtum credat, vix compunctioni ſtudet. Itaque, quantùm fieri poteſt, monacho à riſu eſt temperandum. Chriſtus enim nos ad fletum vocauit, non ad riſum; cum dixit: *Beati, qui lugent.* Quamobrem præclarè dicit S. Ephrem Paræneſi 46. ad Eugenium: *riſus inſtar veneni nouitio abeſt, & monacho quoque inutilis. Nam illos, qui lugent, & nunc plorant, beatificat Dominus.* Pernicioſus ſane monacho riſus compunctionis & diſciplinæ corruptela. Saluianus lib. 2. de Prouidentiâ. *Fletus compunctio eſt animæ, riſus corruptio diſciplinæ.* S. Baſilius in ammonitionibus: *Nullum habebit acceſſum cor ad compunctionem, vbi fuerit immoderatus riſus ac iocus. Vbi autem fuerint lacrimæ, ibi ſpiritalis ignis accenditur, qui ſecreta mētis illuminat.* Eſt ſignum leuitatis S. Anthiocus homil. 125. πολλὰ γάρ εἰσι ἐξ αὐτοῦ πικτοσύμα ἄτοπα ἐμβαλόμενα τάθη καὶ ἀφεόνων ὄντα γέλως. In multæ enim ex eo (riſu) gignuntur inſuliæ & diabolicæ paſſiones. Stultorum enim eſt riſus. Subſcribunt Paulus & Stephanus cap. 37. Regulæ. *Nam riſum ſupra modum quis neſciat indiſciplinationis & leuitatis eſſe ianuam, per quam pernicioſos cibos miſera anima diabolus ſubtiliter ſubminiſtrat.* ita etiam docet S. Eſaias Abbas oratione tertiâ: *Ne aperueris os tuum vt rideas, eſt enim animi ſolutio-*

ris

aperueris. S. Basilius in ammonitionibus: *Noli dissolutis labiis risum profe-re, amentia namque est cum strepitu ridere.* Est etiam risus lasciuiæ & impudicitiæ signum, vt rectè monet S. Leander libello de institutione Virginum cap. 11. *Quale sit cor virginis plerúmque in risu monstratur. Neque enim impudenter virgo rideret, si cor castum haberet: speculum cordis facies est hominis. Non ridet lasciue, nisi quæ corde lasciua est. Ex abundantiâ enim cordis, ait Dominus, os loquitur, ex abundantiâ vanissimi pectoris ridet facies virginis.* Quare, vt concludam cùm S. Hieronymo in epist. ad Demetriadem, *ridere & rideri secularibus linquę; grauitas personam tuam decet.* Quæ omnia de risu multo & excusso intelliguntur.

Ex Regula S. Basilij Cap. LIV. §. 2.

SI ex toto ridere non licet? RESP. Cùm Dominus eos, qui nunc rident, condemnet, manifestum est, quia nunquam tempus est risus fideli animæ. Et maximè, cum tam plurimi sint qui per præuaricationem legis, Deum non honorent, & in peccatis suis moriantur, pro quibus vtique constristari indesinenter conuenit, & lugere. *INT.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI EX TOTO RIDERE NON LICET.] Hunc locum videre est apud S. Basilium interrog. 31. regul. breuium & apud Rufinũ c. 37.

SI EX TOTO.] Apud Rufinum additur, *corde.* Sed malè & contra sensum; & in textu Græco est tantum, καθόλου. I. ex toto, omnino.

Ex Regulâ Sancti Ferrioli Episcopi Cap. XXIV. §. 3.

CONVENIENS etiam hoc credo monachis, vt risu, etsi non assiduè, frequenter tamen abstineant. Vnde si exemplum legens fratrum quisque requiret, hoc solum ei sufficiet, quòd Dominum nostrum Iesum Christum Euan-

Digitized by Google

gelio teste fleuisse legimus, risisse nescimus; tristatum fletibus, risibus non solutum. Attamen, ne quispiam dicat nullum nos præter hoc habere testimonium lectionis, Salomonem dicentem audiat. *Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat.* Et iterum: *melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Cor sapientis vbi tristitia est, cor stultorum, vbi lætitia.* Et iterum: *stultus in risu exaltat vocem suam: vir autem sapiens vix tacitè subridebit.* Quicumque ergo ille in congregatione constitutus, vt assolet, aut mente iuuenis, aut ætate risibus non parcet, ioca non fugerit, quid aliud nisi publicanum commutat ex monacho; qui in ciuitatibus amplius populosis hanc sibi tantùm operam deputant vacare iocis, risibus & cachinnis specialiter. Tamen hoc cunctos moneo, seruandum mando atque constituo, vt quotiescunque lectio animabus Deo deditis opportunè in Ecclesiâ, vel in refectorio, aut quolibet in loco publicè recitatur, nullus in risu, aut moueatur, aut moueat: similiter etiam eo tempore fabulas fugiendas esse cognoscant. Quod si quis non custodierit, præsenti denuntiatione commonitus triduani eum ieiunij multatio castiget. Quod triduum neminem volumus sub vno adimplere ieiunio, sed terna ieiunia vespertinâ iubemus cotidie refectione distingui. Hoc etiam de reliquis ieiuniis, quibus regulæ culpabiles corriguntur, statuimus obseruari: ita tamen si in reo quolibet Abbas superbiam duritiámque non viderit.

Ioan. 11.
Prou. 14
Eccl. 7.
Ibid.
Eccl. 21.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FLEVISSE LEGIMVS, &c.] Ita S. Saluianus Episcopus lib. 5. de prouidentiâ; *Nè nobis scilicet Christus reliquit exemplum, quem fleuisse legimus, risisse non legimus.* Humbertus discipulus S. Bernardi non ridebat, teste eodem S. Bernardo in oratione eius funebri. Ex Ethnicis Anaxagoram Clazomenium nunquam ridere visum, nec omnino subridere, atque etiam Aristomenem valde à risu abstinuisse lib. 8. de variâ hist. cap. 13. refert Ælianus. Crassum auum illius Crassi, qui bello Parthico peremptus est: nunquam risisse narrat Plinius lib. 7. cap. 19. atque inde ἀγέλαστον, I, risu abstinentem vocitatum fuisse. Po-

Ilyzelum Cyrenæum nunquam risisse, idemque nomen Agelasti adeptum fuisse refert Ptolemæus Hephæstion apud Photium in Bibliothecâ, n. CXC. Sed in eiusmodi Paganis abstinentiam à risu potius ex nimiâ bile, aut aliquo naturali defectu, quàm ex virtute natam esse credendum est.

COR SAPIENTIS.] Ecclesiastici. 7. vbi in communi versione est, *cor sapientium*, iuxta textum Hebraïcum & Græcum.

SVBRIDEBIT.] Iuxta textum Græcum, μωκήσει, quod idem sonat.

PVBLICANVM.] Ita in cod. Vind. Sed quid sibi velit hæc vox hoc loco, haud satis capio; sed legendum puto, *Planum*. Planus Latinè, vt Græcè, πλάνος, est scurra, circulator, deceptor, impostor, præstigiator. Horatius lib. 1. epist. ad Scæuam.

Nec semel irrisus triuiis attollere curat
Fracto crure planum -------

Iuuencus lib. 4. hist. Euang.

Nunc meminisse decet, quoniam planus ille solebat.
Vulgari semper iactans promittere plebi.

Tertullianus lib. 3. contra Marcionem. *Et adeò non quà alterius Dei, Christum auersati persecutique sunt, sed quà solummodo hominem, quem planum in signis & amulum in doctrinis existimabant* & infrà, *Sed nec effectum consilij huius inuenio; cum facilius aut suum crediderint Christum, aut planum potius aliquem, quàm alterius Dei Christum.*

AMPLIVS POPVLOSIS.] Ita in cod. Vindocinensi. Xenophon lib. 1. de Cyri institutione appellat ἐπανωμένας. I. populosas.

REFECTORIVM.] Est cœnaculum, triclinium, in quo edunt monachi vel Canonici. Additio 1. Capitul. Ludouici Imperatoris tit. 52. *Laïcus causa manducandi aut bibendi in refectorium non ducatur.* Capitulare Caroli Regis tit. 16. *Canonici in ciuitate vel in monasteriis in dormitorio dormiant, & in refectorio comedant.* Græci appellant ἀνεσίειον. apud Ioan. Moschum cap. 166.

Ex Regula S. Cassiani. Cap. XLXII.

§. 4.

NON sit facilis & promptus in risu monachus: talibus nâmque indiciis, & his similibus humilitas vera dinoscitur. *Lib. 4. instit. cap. 29.*

DE VNDECIMO GRADV.

CAP. XXI. §. 1.

S.BEN. VNDECIMVS humilitatis gradus est, si, cum loquitur monachus, leniter, & sine risu; humiliter cum grauitate; vel pauca verba & rationabilia loquatur; & non sit clamosus in voce, sicut scriptum est; *Sapiens verbis innotescit paucis.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ET NON SIT CLAMOSVS IN VOCE.] Nam superbi, vt notat S. Prosper lib. 3. de vita contemplatiua cap. 8. clamosi sunt in loquendo.

SAPIENS VERBIS, &c.] Hic locus in totâ scripturâ non habetur, sed extat in sententiis Sixti, sententiâ 134. Vnde illud, *Scriptum est*, non semper de sanctâ scripturâ intelligitur, vt suprà notaui.

Ex regula S. Basilij. Cap CXXX. §. 2.

INT. SI licet ei, qui ministrat, maiore voce, vel cum clamore eloqui. RESP. Vocis mensuram definit audiendi modus. Si ergo breuior fuerit; & compressior vox, quam res poscit, propè est, vt murmur potius, vel susurratio videatur, quàm sermo Si verò maior sit, quàm res requirit, cum possit audire ille, cui loquimur; etiamsi lenius loquamur, iam

Digitized by Google

non erit vox, sed clamor; quod est notabile: nisi forte grauior sit auditus eius, cui loquimur, & necessitas nos cogat ad clamandum. Propterea enim de Domino scriptum est: *Quia Iesus clamabat dicens: si quis credit in me, non credit in me, sed in eum qui me misit.* Clamare enim dicitur pro his, quorum interior auditus surdus & obduratus erat. *Ioan. 12.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI LICET EI, QVI MINISTRAT.] Reperitur apud S. Basilium interr. 151. Regul. breu. & apud Rufinum cap. 69.

SI ERGO BREVIOR FVERIT, &c.] Idem docet epist. ad S. Gregorium Theologium: τίνος δὲ φωνῆς ὁ μέσος προτιμητέος, ὡς μήτε διαφεύγειν τὴν ἀκοὴν ὑπὸ ἀμικρότητος, μὴ φορτικὸν εἶναι τῷ μεγέθει τῆς διατάσεως. *1. Vocis porrò intentio mediocritate temperanda est; vt nec exilior fallat aures, nec contentior odiosâ radat offensione.*

NOTABILE.] Id est, reprehensione & censurâ dignum.

Ex Regula S. Fructuosi Episcopi ex Cap. VIII. §. 3.

CVM loquuntur monachi, definitum est, vt lenta & sileus vox esset, iuramento & mendacio carens: nec fraudem studens, neque multiloquium diligens, murmurationem omnino & contradictionem & rancorem nesciens, vituperare & iudicare indemnem alium pertimescens.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM LOQVVNTVR.] Habetur in Regula MS. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis Cod. Crassensis eodem cap. 8.

DEFINITVM EST.] Hæc verba desunt in reg. MS. sed sunt ex hoc codice Concordiæ supplenda.

NEC FRAVDEM STVDENS.] Ita in R. MS. rectè.

IVDICARE INDEMNEM.] I. iudicare innocentem.

Digitized by Google

DE DVODECIMO GRADV.

CAP. XXII. §. 1.

S.BEN. DVODECIMVS humilitatis gradus est, si non solum corde monachus, sed etiam ipso corpore humilitatem videntibus se semper indicet; Id est, in opere [Dei,] in oratorio, in monasterio, in horto, in viâ, in agro, vel vbicumque sedens, ambulans, vel stans inclinato sit semper capite, defixis in terram aspectibus, reum se omni hora de peccatis suis æstimans iam se tremendo iudicio repræsentari æstimet. Dicens sibi in corde semper illud, quod publicanus ille Euangelicus fixis in terram oculis dixit *Domine non sum dignus ego peccator leuare oculos meos ad cœlos.* Et item cum Propheta: *incuruatus sum & humiliatus sum vsquequaque.* Ergo his omnibus humilitatis gradibus ascensis monachus mox ad charitatem Dei perueniet illam, quæ perfecta foras mittit timorem. Per quam vniuersa, quæ prius non sine formidine obseruabat absque vllo labore & velut naturaliter, & consuetudine incipiet custodire: non iam timore gehennæ, sed amore Christi & consuetudine ipsâ bonâ & delectatione virtutum, quæ Dominus iam in operarium suum mundum à vitiis & peccatis Spiritu sancto dignabitur demonstrare.

Luc. 18. Ps. 118.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI] R. MS. Magistri, *sietiam.*

SED ETIAM IPSO CORPORE.] Apud S. Dunstanum hæc verba sunt post *ro*, *Monachus.* Pronomen, *ipso*, deest in editione Colonienſi, & in vulgatis: habetur tamen in R. MS. Magistri, in veteri editione Parisiensi, & apud Smaragdum.

VIDENTIBVS.] quia debent lucere opera nostra bona coram hominibus iuxta Christi doctrinam. Id etiam præclarè docet S. Valerianus serm. de bono disciplinæ circa finem: *Omnis igitur vitæ religionis professæ integritatis debet famam sentire: ne, quem expectat corona virtutis, pudoris damno feriat. Corporis integritas vitam muniat: integritatem fides incontaminata custodiat: vt manente vtriusque partis beneficio immaculatum hominem faciat regnare cum Christo. Sed in hoc seculo constat conuersationis nostræ ratio, vt boni simus. Laborandum est igitur, vt qui bonitatem sequitur, bonus esse iudicetur. Nam, quamuis homo purum corpus immaculatumque custodiat, lacerata tamen vitam apud Deum portat, cuius actus vultum infamat. Licet sciamus conscientiam solam bonis actibus posse sufficere. Sed quantò melius est, vt semper de te sentiat bene, qui circa ianuam tuam vanis suspicionibus semper egrotat. Insitum est quidem naturaliter vulgo, vt de bonis semper malè iudicet. Sed tu, qui curam bonæ famæ colis, studio tuo gratiam integræ opinionis adquire. Vita ergo nostra ita sit, vt sit omnibus nota: integritas religioni, pudor seruiat humilitati.* Præclara sanè doctrina. Quamobrem humilitatem non solùm in corde teneamus, sed etiam in corpore geramus, vt proximus ædificetur. Actus internos Deo, externos proximo debemus: luceant opera nostra, vt mens proximi illuminetur. Nec vana gloria timenda est, si, vt in corpore, sic humilitas teneatur in corde.

ID EST, IN OPERE DEI.] Sic in Regula MS. Mag. & in vetustâ editione Parisiensi. Vulgò tamen vocabulum, *Dei*, desideratur: & rectè quidem: nam subiungit S. B. *in oratorio.* S. Dunstanus hæc vocabula, *in opere Dei*, non agnoscit.

INCLINATO SIT SEMPER CAPITE.] Idem præcipit S. Basilius epist. ad S. Gregorium ἐπινεύει δὲ τῷ ταπεινῷ καταβεβλημένον σχῆμα· σῶμα συγκεκαμμένον ἔχει τὸν σύνεσιν. i. consentaneus est humili & abiecto oculus tristis, & deorsum vergens. Quod obseruabat S. Odo Abbas Cluniacensis: *intantum enim* (inquit Ioannes monachus lib. 2. vitæ illius) *apud eum vsus inoleuerat regulæ, vt vbicumque esset, siue stans, siue ambulans, aut sedens, curuato capite, defixisque in terram luminibus incederet.*

REVM DE PECCATIS SVIS.] Qui verè humilis est, sibi semper peccata sua ob oculos ponit. B. Esaias Abbas dicere solebat hu-

Digitized by Google

militatem nec linguam habere, quâ de aliquo negligente & improbo loqueretur: neque oculos, quibus aliorum peccata perspiceret, neque aures, quibus ea, quæ animæ suæ non prodessent, audiret: nihil denique habere negotij, nisi cum peccatis suis.

QVOD PVBLICANVS ILLE.] Proponitur exemplum publicani: quia se huic similem cognoscit humilis. Qui se fatetur peccatorem, longè à se Phariſæi fastum amolitur: cuius superba oratio ad thronum Dei non peruenit: sed publicani humilis deprecatio. Vnde præclare Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Parmenianum hunc Euangelij locum enarrans: *Phariſæus, tumidus, superbus, inflatus, talis, quales & vos videmus, non humiliato corpore, non inclinatâ ceruice, sed erectâ facie, & tumenti pectore: gratias tibi* (inquit) *Deus, quia nihil peccaui. Hoc est dicere Deo non habeo, quod ignoscas. Hoc insanus furor, hoc punienda & damnanda superbia. Deus paratus est ignoscere, & reus festinat indulgentiam recusare. Publicanus humilis hominem se esse cognoscens sic rogauit dicens: propitius esto peccatori, sic iustificari meruit. Sic superbia in Phariſæo magistro vestro de templo damnata descendit. Meliora inuenta sunt peccata cum humilitate, quàm innocentia cum superbiâ.* Cui quadrat illud Prosperi in sententiis c. 118. *Melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis superba gloriatio.*

DIXIT: DOMINE NON SVM DIGNVS, &c.] Miror sanè: quia in toto Euangelio nunquam repereris hæc verba dicta à publicano, sed tantùm ista Luc. 18. *Deus propitius esto mihi peccatori.* Verùm non ea quæ in Euangelio dicta sunt à publicano protulit S. P. Benedictus, sed ea quæ ille, vel quispiam ei similis dixisse præsumi potest: præsertim cùm hoc de illo dicat S. Lucas: *Et publicanus à longè stans nolebat nec oculos ad cœlum leuare.* Ad quæ verba respexisse videtur S. Benedictus. Aut certè dicendum est citasse ex memoriâ, non ex codice.

INCVRVATVS SVM, &c.] Ita in psalterio Romano, psal. 118.

VELVT NATVRALITER ET CONSVETVDINE.] Ita loquitur, quia ipsa consuetudo veluti in naturam transit, monet S. Isidorus Peluſiota epist. 136. *Consuetudo quid magnum & in naturam abit paulatim: alteram esse naturam quidam affirmant: alij etiam consuetudine superari naturam illud veteris poëtæ adhibentes effatum.*

Πέτρον κοιλάνει ῥανὶς ὕδατος ἐμπεσοῦσα.

Gutta cauum reddit saxum, dum decidit vsque.

Et verè quid saxo durius? quid aqua mollius? attamen ictu assiduo naturæ vincitur durities. Difficilis quidem res humilitas, sed cotidiano & assiduo humiliationis vsu tandem acquiritur.

SED AMORE CHRISTI ET CONSVETVDINE.] R. MS. Magistri: *Sed amore ipsius consuetudinis bona.*

IN OPERARIVM SVVM.] In R. MS. Magistri: *per operarium suum.*

SPIRI-

SPIRITV SANCTO.] In R. MS. Magistri: *ab Spiritu sancto.* Quod mihi arridet. Et ita coniunge: *Mundum à vitiis & peccatis ab Spiritu sancto.*

Ex regulâ Sancti Fructuosi Episcopi, ex Cap. VIII. §. 2.

IN gressu monachi ita definitum est, vt nullos strepitus, neque saltus amplos tensis passibus facerent, nec alibi, dum pergunt, aspicerent, nisi ante vestigia sua.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN GRESSV MONACHI.] Hic textus mutilus est, sed ita restituendus ex cod. MS. Crassensi: *In habitu quoque & gressu monachi ita definitum est, vt nulla diuersitas esset: sed omnes cultu vestimentorum non vario, sed vno & sincero manerent. In gressu nullos*, &c. In cod. Vindocin. legitur: *in ingressu.* Nam ingressus est incessus, ingredi incedere sæpè apud Tullium & etiam apud sanctam scripturam.

NVLLOS STREPITVS ATQVE SALTVS AMPLOS, &c.] Incessus indecens, & gestus incompositus haud decent monachum. S. Isidorus cap. 3. regulæ suæ: *Indecenter quoque vel notabiliter non incedat.* Ista enim sunt superbi, arrogantis ac audaciæ perditæ hominis, vt videre est apud S. Ioan. Chrysostomum serm. 20. in epist. ad Romanos, qui eiusmodi hominem sic interpellat: τί γὰρ ὑπτί μοι τὸν αὐχένα ἀνατείνεις; τί δὲ βαδίζεις ἐπ' ἄκρων ὀνύχων; τί πρὸς ὀφρῦς ἀναστρέφεις; τί τὸ τῦφος φυσᾷς; 1. Dic mihi, cur enim collum sursum attollis? cur summis vnguibus ambulas? cur supercilia contrahis? cur pectus distendis? Quomodo ergo incedendum sit monacho, ita docet S. Basilius, in epist. ad S. Gregorium Theologum: χὴ τὸ βάδισμα μήτε ναθῆ, ὡς ἄλυσιν τῆς ψυχῆς κατηχεῖν, μηδ' αὖ σφοδρὸν καὶ σκυβικόμον, ὡς ἐμπαθέσι οἷς αὐτῆς τὰς ὁρμὰς ὑποσαίνειν. 1. Incessus esto nec segnis, qui animum dissolutum declaret: nec rursus vehemens insolenterque incitatus, ne consternatos impetus animi significet.

Ex Regulâ S. Cassiani. Cap. XLII. §. 3.

HÆc cum fuerint in veritate possessa, confestim te ad caritatem, quæ timorem non habet, gradu excellentiore perducit: pro quâ vniuersa, quæ prius non sine pœna formidinis obseruabas, absque vllo labore velut naturaliter incipies possidere: non iam contemplatione iudicij, vel timoris illius, sed amore ipsius boni, & delectatione virtutum. Ad quod vt valeas facilius peruenire, exempla tibi sunt institutionis ac vitæ perfectæ in congregatione commoranti pauciſſima ab vno vel duobus, non à pluribus expetenda. Nam præter id quod examinata, & ad purum excocta reperitur in paucis, etiam istud ex hoc vtilitatis accidit, quòd ad perfectionem propositi huius, id est, cœnobialis vitæ diligentius quis vnius imbuitur ac formatur exemplo.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM HÆC FVERINT, &c.] Habentur apud Cassianum lib. 4. de institutis renunciantium cap. 39. citanturque, ab auctore nostro, saltem quoad mediam huius capituli partem ob hæc S. B. verba: *ergo his omnibus humilitatis gradibus ascensis*, &c.

CVM FVERINT.] Lege, *cum fuerit*. Nempè humilitas. Nam immediatè anteà dixit: *Talibus namque indiciis & his similibus humilitas vera dinoscitur.*

PERDVCIT.] Lege *perducet*, vt apud Cassianum.

AD QVOD VT VALEAS FACILIVS PERVENIRE.] cap. sequ. eiusdem libri. Hæc doctrina Cassiani intelligitur tantùm de Cœnobitis, de quibus hoc loco agit, non de Anachoretis seu Eremitis, qui ex palæstrâ Cœnobiticâ in solitudines venientes possunt alios imitari solitarios, cum in eis eminentior quædam eluceat perfectio, iuxta doctrinam magni illius Antonij de quâ Cassianus lib. 5. de spiritu gastrimargiæ cap. 4. *Vetus namque est beati Antonij admirabilisque sententia monachum, qui post cœnobiale propositum fastigia nititur sublimioris perfectionis attingere & adprehenso discretionis examine, proprio iam potest stare iudicio, atque ad arcem anachoreseos peruenire minime debere ab vno,*

Digitized by Google

quamuis ſummo, vniuerſa virtutum genera expetere, &c. Quidam alij Patres, vt infrà oſtenditur, hanc ſingulorum imitationem etiam Cœnobitis conſulunt.

Eiuſdem. Cap. XLIII. §. 4.

QVÆ omnia vt poſſis conſequi, & ſub hac regulâ ſpiritali perpetuò perdurare, tria hæc in congregatione neceſſaria cuſtodienda ſunt tibi, vt ſcilicet ſecundùm pſalmi ſententiam: *Ego autem ſicut ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum, factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones*: Tu quoque velut ſurdus, & mutus, & cæcus incedas: vt abſque illius contemplatione, qui tibi fuerit ad imitandum merito perfectionis electus, vniuerſa quæcumque videris minus ædificationis habentia velut cæcus non videas; ne animatus eorum, qui hæc agunt, auctoritate vel formâ ad id quod deterius eſt, & quod ante damnaueras, traducaris. Si inobedientem, ſi contumacem, ſi detrahentem audieris, vel ſecus, quàm traditum eſt, aliquid admittentem, non offendaris, nec ad imitandum eum tali ſubuertaris exemplo. Sed vt ſurdus, qui hæc penitus nec audieris, vniuerſa tranſmittas. Si tibi, vel cuiquam conuitia inrogantur iniuriæ, eſto immobilis ad reſponſionem talionis, vt mutus auſculta ſemper hunc pſalmiſtæ verſiculum in tuo corde decantans: *Dixi cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua meâ: poſui ori meo cuſtodiam, dum conſiſteret peccator aduerſum me: ommutui & humiliatus ſum, & ſilui à bonis.* Verùm & quartum hoc præ omnibus excole, quod hæc, quæ ſuprà diximus, tria ornent te atque commendent. Id eſt, vt ſtultum te ſecundùm Apoſtoli [præceptum] ſententiam facias in hoc mundo, vt ſis ſapiens, nihil ſcilicet diſcernens, nihil diiudicans ex his quæ tibi fuerint imperata, ſed cum omni ſimplicitate & fide obedientiam ſemper exhibeas, illud tantummodo ſanctum, illud vtile, illud ſapiens iudicans, quicquid tibi vel lex Dei, vel [lex] ſenioris examen indixerit. Tali etenim inſtitutione fundatus ſub diſciplinâ hac durare poteris perpetuò:

Pſ. 37.

Pſal. 38.

1. Cor. 3.

& de cœnobio nullis tentationibus inimici, nullis factionibus deuolueris. Ergo patientiam tuam non debes de aliorum sperare virtute, id est, vt tunc eam tantummodo possideas, cum à nemine fueris irritatus: quod vt possit non euenire, tuæ non subiacet potestati, sed potius de humilitate tuâ vel longanimitate quæ in tuo pendet arbitrio. Et vt hæc omnia, quæ latiori sermone digesta sunt, cordi tuo facilius inculcentur, & tenacissimè tuis sensibus valeant inhærere, quoddam ex iis breuiarium colligam, per quod possis breuitate & compendio mandatorum vniuersa memoriter complecti. Audi ergo paucis ordinem per quem ascendere ad perfectionem summam sine vllo labore ac difficultate valeas. Principium nostræ salutis ac sapientiæ secundùm scripturas timor Domini est. De timore Domini nascitur compunctio salutaris, de conpunctione cordis procedit renuntiatio, id est, nuditas & contemptus omnium facultatum, de nuditate humilitas procreatur, de humilitate generatur mortificatio voluptatum, de mortificatione voluptatum exstirpantur atque marcescunt vniuersa vitia, de expulsione vitiorum virtutes fructificant, atque sucrescunt, de pullulatione virtutum puritas cordis adquiritur, per puritatem cordis Apostolicæ caritatis perfectio possidetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVÆ OMNIA.] Hæc reperire est apud Cassianum cap. 41. eiusdem libri.

ABSQVE ILLIVS CONTEMPLATIONE.] Id est, præter contemplationem. Contemplatio hoc loco est consideratio, vt suprà: *non iam contemplatione iudicij.*

QVOD HÆC QVÆ SVPRA DIXIMVS TRIA ORNENT TE ATQVE COMMENDENT.] Lege, *quòd hæc, quæ suprà diximus tria ornet atque commendet.*

PRÆCEPTVM.] Redundat.

SENIORIS LEX.] τὸ, *Lex*, redundat.

ERGO PATIENTIAM.] Cap. 42. eiusdem libri.

ET VT HÆC OMNIA.] Cap. vlt. eiusdem libri.

BREVIARIVM.] Hoc loco est epitome. Glossæ Philoxeni.

Digitized by Google

Breuiarium, ἐπίλογιον Gloſſæ Cyrilli: ἐπίλογιον. *Hoc breuiarium.*

FRVCTIFICANT.] L. *fruticant.* 1. pullulant, vt vocabula ſequentia demonſtrant. Sidonius lib. 1. epiſt. 2. *Pilis infrà narium antra fruticantibus cotidiana ſucciſio.*

Ex Regulâ S. Baſilij. Cap. CXLVII.

§. 5.

ANIMA poſt multa peccata, & poſt multas ſuæ vitæ miſerias cum quali timore, & qualibus lacrimis debet recedere à peccatis, & quali ſpè & affectu accedere ad Dominum debet. RESP. Primò quidem odiſſe debet illam ſuam priorem vitam notabilem & ipſam memoriam eius perhorreſcere, atque execrari. Scriptum eſt enim: *Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum, legem autem tuam dilexi.* Deinde vt maiorem timorem habeat magiſtro, vtatur ignis æterni metu & pœnæ perpetuæ. Sed & lacrimarum tempus agnoſcat per pœnitentiam, ſicut Dauid docuit in ſexto pſalmo purgationem peccatorum fieri poſſe vbertate lacrimarum in ſanguine Chriſti per potentiam miſericordiæ eius, & per multitudinem miſerationum Dei, *Quia ſi fuerint peccata veſtra ſicut Fœnicium, vt niuem dealbabo: ſi autem fuerint ſicut coccinum, vt lanam candidam efficiam.* Et poſt hæc receptâ virtute & facultate placendi Deo dicit: *Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi, conſcidiſti ſaccum meum & præcinxiſti me lætitiâ, vt pſallat tibi gloria mea.* Et ita accedens ad Dominum pſallat & dicat: *Exaltabo te, Domine, quoniam ſuſcepiſti me, & non delectaſti inimicos meos ſuper me.*

INT. *Pſal. 118.* *Iſaiæ. 1.* *Pſ. 29.* *Ibidem.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ANIMA POST MVLTA PECCATA.] habetur apud S. Baſilium interr. 10. regul. breu. deſideratur apud Ruſinum.

NOTABILEM.] Id eſt, maculoſam.

DEINDE VT MAIOREM.] non redditur ſenſus textus Græci, in quo ita habetur: ἐπειτα δὲ φόβου μὲν διδάσκαλον λαμβάνειν τὸν ἀπειλὴν

κείσεως αἰωνίου ἐν κολάσεως. 1. Deinde accipere timoris magiſtram comminationem æterni iudicij & ſupplicij.

SICVT PHŒNICIVM.] Sequitur Septuaginta interpretes: ἐαν ὦσι αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν. 1. Si fuerint peccata veſtra vt Phœnicium. Hanc verſionem agnoſcit S. Iſidorus in Geneſim cap. 25. *etſi fuerint ſicut phoenicium.* Phoenicium eſt purpura, ſeu puniceus color à Phoenicia regione, vbi inuentus eſt à cane Herculis. Vide Iulium Pollucem lib. 1. Onomaſt. cap. 4.

Digitized by Google

DE OFFICIIS DIVINIS in noctibus.

CAP. XXIII. §. 1.

YEMIS tempore, id est, à Calendis Nouembris vsque ad Pascha iuxta consideration rationis octauâ horâ noctis surgendum est; vt modicè amplius de mediâ nocte pausetur, & iam digesti surgant. Quod verò restat post vigilias à fratribus, qui psalterij, vel lectionum aliquid indigent, meditationi inseruiatur. A Pascha autem vsque ad suprà dictas Cal. Nouembris sic temperetur hora Vigiliarum agenda, vt paruissimo interuallo, quo fratres ad necessaria naturæ exeant, mox matutini, qui incipiente luce agendi sunt, subsequantur. *S. BEN.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HYEMIS TEMPORE.] Omnibus, quæ ad humilitatem spectant, institutis, ordo diuini officij sequitur. Et rectè admodum: quia non potest opus Dei pro rei dignitate, nisi ab humilibus celebrari, qui & illius fructum consequuntur. Nam, vt habetur Ecclesiastici cap. 35. *Oratio humiliantis se nubes penetrabit: & donec propinquet, non consolabitur: non discedet, donec altissimus aspiciat.*

Digitized by Google

OCTAVA HORA NOCTIS.] Vetus ordo Romanus: *Feriâ quintâ maioris hebdomadæ, eâdem nocte, surgant ad vigilias horâ noctis octaua.* Loquitur autem S. B. de horis iuxta antiquum morem, quo nox, sicut dies, duodecim horis constabat, longioribus in hieme, breuioribus in æstate.

VT MODICE AMPLIVS DE MEDIA NOCTE PAVSETVR.] Circa tempus æquinoctij autumnalis de quo maximè hîc agitur, si finitâ lectiurâ collationum, cum tenebræ terram operire incipiunt, dicatur completorium iuxta antiquum morem, vt infrà videbitur, hoc est, circa horam septimam nostram nocturnam, & in eo celebrando semihoræ spatio circiter consumpto, indultâque breui morâ ad quædam necessaria peragenda, fiet copia monachis ad lectulos se recipiendi vno quadrante circiter ante horam secundam noctis, hoc est, ante nostram octauam nocturnam: & sic surgendo horâ noctis octauâ, hoc est, nocturnâ nostrâ secundâ, pausabunt modicè amplius de media nocte, hoc est, sex horas cum quadrante circiter; quia nox olim duodecim horas complectebatur. Circa solstitium brumale, quo noctes longiores sunt maximè in regionibus borealibus omnia sic temperanda erunt, vt spatium illud monachis ad pausationem concessum respondeat, seu coæquetur sex illis horis, & quadranti, quæ conceduntur circa æquinoctium. De tempore æstiuo infrà dicetur.

QVOD VERO RESTAT POST VIGILIAS, &c.] Sensus est, vt interstitium istud, quod intercedit à fine Vigiliarum nocturnarum vsque ad Matutinos, hi, qui psalterij, & lectionum ignari sunt, in earundem rerum meditatione, seu lectione insumant. Cum igitur S. B. dicit; *Meditationi inseruiatur*, subauditur lectionum & psalterij. I. lectionum & psalterij studio inseruiatur. Nempè vt discant rudiores rectè legere & pronunciare lectiones & psalterium, atque etiam interpretari: imò & ipsum psalterium memoriæ mandent, si possint. Et hæc fuit antiqua praxis. Quæ videtur in vita B. Gosuini Abbatis Aquicinctensis in Belgio: nam hic beatus vir instituit, vt pueri post vigilias nocturnas ad lucernam ediscerent psalmos, lectiones & similia. Quæ ante illius ætatem in vsu fuit, vt videre est in Concordiâ S. Dunstani cap. 2. *Secundum verò regulam temperius ad vigilias surgatur, vt nocturnali perfuncti officio & psalmis suprà dictis, & vigilia pro defunctis cum laudibus suis, & matutinis de omnibus sanctis expletis, fratribus psalmodia deditis vel lectioni secundum præceptum regulæ, si qui indiguerint, inseruientibus, interuallum vsquequo lucescat, cum magna vigilantia custodiatur. A lucis crepusculo, dum aedituus signum pulsauerit, ad ecclesiam vniuersi conueniant, factaque oratione laudes psallant matutinas.* Quæ verba hunc S. B. locum mirificè illustrant: qui non est intelligendus de oratione mentali, quamuis alibi nulla ei assignetur hora. Quod mirari debet nemo: quia in antiquorum Patrum regulis nullam videmus eiusmodi orationi horam præscribi: cum prisci illi monachi omni loco & tempore diuina

In lib. qui inscribitur apostolatus Angliæ Dom Clementis Reyneri. 3. p. appèd. scrip. SS.

uina meditarentur. Quod si ita esset, debuisset S. Benedictus iis, qui psalterium & lectiones discunt aliam horam ad eiusmodi orationem assignare, quod tamen minime præstitit; vt nec tempore æstatis, cum ex regulæ præscripto vigiliæ nocturnæ & matutinæ laudes dicantur paruo tantum, quod ad requisita naturæ sufficiat, interuallo interiecto. Imò hæc interpretatio aduersatur menti S. Benedicti, qui vult eiusmodi orationem esse breuem (nisi fortè ex affectu diuinæ gratiæ protendatur) & in conuentu omnino breuiari. Quod tamen secus esset, si monachi tanto interuallo quod supereſt à vigiliis vsque matutinos meditationi seu orationi mentali incumberent. Nec his obstat olim contraria praxis in monasteriis illis qui erant in loco, qui Sublacus dicitur, tempore S. Benedicti, in historiâ deficis illius monachi qui expletâ psalmodiâ, horâ constitutâ non poterat in oratione cum cæteris consistere, nam oratio illa iuxta regulæ præscriptum breuis erat, in quâ ipse monachus præ nimiâ lœuitate, & nimis vrgente dæmone stare non poterat. Nec dicendum est inde sequi absurdum quod S. P. B. quidsit illic intèrstitio ab aliis, qui non indigent psalterij & lectionum, agendum, non præscripserit. Non enim omnes horas diei minutatim persecutus est, sed quasdam liberas reliquit. Non enim ordinauit quid à matutinis laudibus finitâ psalmodia agendum esset vsque ad Primam, saltem extra Quadragesimã: nec quid tempore ieiunij agendum sit breui illo spatio inter Vesperam & lectionem Collationum: nec quid agendum sit feriâ quartâ & sextâ à Pentecoste vsque ad Calendas Octobris disponit. Nec sanè isti dies ducendi sunt, vt alij in æstate: nam non est eadem refectionis hora: nec, vt in hieme: nam debet esse alia ratio spatij, quo laborandum est in hieme, alia, quo in æstate, quod sane propter longiores æstatis in die horas prolixius esset, nempe ab horâ secundâ vsque ad nonam protrahendum, & tunc fratres ob calores nimios opprimerentur. Ista reliquit S. B. Abbatis arbitrio. His ita positis explodenda est lectio Guidonis Iuuenalis Abbatis S. Sulpitij, quæ est eiusmodi. *Quod verò restat post vigilias à fratribus (nisi qui psalterij vel lectionum aliquid indigent) meditationi inseruiatur.* Quia alibi hanc particulam, *nisi*, neque etiam in MSS. cod, repereris. Et sane plausibilior esset parenthesis regulæ à S. Dunstano correctæ hoc modo: *quod verò restat post vigilias (à fratribus, qui psalterij vel lectionum aliquid indigent) meditationi inseruiatur*: Itavt præpositio, *à*, idem sit quod, præter, iuxta illud Psalmistæ *quid mihi est in cœlo & à te, quid volui super terram*, nec sit necesse particulã, *nisi*, addere. Sed hanc parenthesim vix credo esse à S. Dunstano; quia sibi non constaret. Alia habetur lectio in editione Colnæi, hoc modo: *Si quid verò noctis restat post vigilias à fratribus (qui aliis non indigent) psalmis, vel lectioni, aut meditationi inseruiatur.* Sed hanc lectionem, quia textum omnino peruertit, in Morbonam longè amoliendam censeo.

Lib. 2. dial. S. Greg. cap. 4.

VIGILIAS.] Vigiliæ sunt officij nocturni synaxis. Sic veteres Ro-

mani nocturna sacra appellabant, ita Plautus Cereris Vigilias dixit. παννυχίδας Græci vocant, quo vocabulo vtuntur etiam Christiani pro synaxi nocturni officij, vt Palladius cap. de Tabennesiotis, S. Chrysostomus & alij.

In Aulularia in prol. & act. 3

Ex Libro 2. institutionum. Cap. XIV. quare post missam nocturnam dormire non oporteat, §. 2.

QVEM laborem præter illam rationem, quâ totâ industriâ adnitentes sacrificium Deo de fructu manuum suarum offerre se credunt, duabus ex causis eum omni obseruatione custodiunt. Quod nos quoque, si perfectioni studemus, eâdem diligentiâ conuenit obseruare. Prima, ne fortè purificationem nostram nocturnis psalmis & orationibus adquisitam inuidus inimicus liuens puritati nostræ, cui maximè semper insidiatur, & indesinenter infestus est, quadam somnij inlusione contaminet. Qui post illam satisfactionem, quam pro neglegentiis seu ignorationibus obtulimus, & confessionis nostræ veniam profusis gemitibus imploratam sollicitius nos, si tempus quietis inuenerit, maculare festinat; tunc præcipuè fiduciam nostram deiicere atque eneruare contendens, cum feruentius nos ad Deum tendere orationum nostrarum puritate prouiderit. Itavt nonnumquam quos per totum noctis spatium sauciare non potuit, sub illius horæ breuissimo tempore dehonestare conetur. Secunda verò quòd, tametsi nulla talis verenda diaboli emergat inlusio, intercedens etiam purus sopor inertiam monacho [ne] euigilaturo parturiat, segnémque torporem inferens menti per totum diei spatium vigorem eius obtundat, illámque hebetet perspicaciam sensus, & pinguedinem cordis exhauriat, quæ nos possit per totum diem aduersus omnes insidias inimici cautiores, robustioresque seruare. Quamobrem canonicis vigiliis priuatæ ab eis subiunguntur excubiæ, ac maiore illis obseruatione succedunt: vt & illa purificatio, quæ psalmis est & orationibus acquisita

non pereat, & intensior solicitudo nos per diem custodituram præparetur meditatione nocturnâ.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVEM LABOREM, &c.] Hæc habentur apud Cassianum lib. 2. de noctur. orat. cap. 13. quem auctor noster appellat Institutionum librum secundum: itavt quatuor hos Cassiani libros, qui totius vitæ ascēticæ œconomiam complectuntur, nomine institutionum appellet, quemadmodum Cassiodorus de diuinis lectionibus cap. 19. quos Photius sub vnico libro comprehendit. Gennadius tamen in Catalogo librum quartum institutionum à tribus præcedentibus distinguit. *N. 197. bibl.*

NE VIGILATVRO.] Particula, *ne*, à Cassiano excuso abest, quæ non videtur hîc necessaria.

Ex libro tertio, capite, quo suprà, quòd post matutinas orationes ad somnum reuerti non oporteat. §. 3.

CVIVS solemnitatis *ratio*, cur statuta sit, vel inuentâ in hac prouinciâ nonnulli ignorantes, expletis matutinis hymnis, rursum reuertuntur ad somnum, in illam causam nihilominus incidentes: ob quam compescendam à senioribus solemnitas instituta est. Illâ namque horâ eam consummare festinant, quâ neglegentioribus minusque sollicitis rursum dormiendi reddatur occasio. Quod omnimodis fieri non oportet. Et sicut in superiori libello describentes Ægyptiorum synaxim plenius exposuimus, ne purificationem nostrā confessione supplici, & antelucanis orationibus adquisitam vel emergens quædam redundantia humorum naturalium polluat, vel inlusio corrumpat inimici: vel certè intercedens etiam puri & simplicis somni refectio interrumpat spiritus nostri feruorem, ac tepefacto somni torpore per totum diei spatium inertes deinceps, ignauosque traducat. Quod Ægyptij ne incurrant, & quidem cum soleant certis temporibus, etiam ante gallorum *2. de noctur. orat. c. 13.*

cantum consurgere, missa canonicâ celebratâ, vsque ad lucem post hæc vigilias extendunt; vt eos superueniens lux matutina in hoc feruore spiritus reperiat constitutos, ac per totum dici tempus feruentiores sollicitioresque custodiat, præparatos eos suscipiens ad conflictum & diurnam colluctationem diaboli, nocturnarum exercitatio vigiliarum ac spiritali meditatione firmatos.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVIVS SOLEMNITATIS, &c.] Hæc videre est apud Cass. lib. 3. de diurn. orat. cap. 5. Per hanc solemnitatem intelligitur synaxis matutina, de quâ agit Cass. cap. 4. eiusdem libri, ea nimirum, quam nos Primam vocamus, inuenta primitùs in monasterio Bethlehemitico, ætate Cassiani, vt ipse docet. Quia post matutinum illum cursum, quem nos laudes matutinas nuncupamus, quidam negligentiores monachi somno indulgebant, eo nempe vsque ad Tertiam producto: quorum veterno vt occurreretur, à senioribus hæc Matutina, quæ aliàs Prima appellatur sole illucescente celebranda instituta est. Ex quo notandum est ante Cassiani ætatem nullum fuisse Primæ nostræ vsum in Ecclesiâ, vt etiam clarum est ex Patribus infrà citandis ipso Cassiano antiquioribus, qui nullam huiusmodi Primæ mentionem faciunt. Nec huic sententiæ aduersantur hęc S. Athanasij verba tractatu de virginitate: ἀνατείλαν ὁ ἥλιος βλεπέτω τὸ βιβλίον ἐν ταῖς χερσί σου. 1. oriens sol videat librũ in manibus tuis, post quæ protinus mentionem facit Tertiæ, Sextæ & Nonæ. Nam hic locus non intelligitur de officio diuino seu horis canonicis, sed de lectione & meditatione sacrarum scripturarum maximéque psalterij, vt illud virgo ediscat: nam anteà dixerat: ὅτω ἔσται σου μελέτη τῆς θείας γραφῆς, ψαλτήριον ἔχε, καὶ τοὺς ψαλμοὺς μάνθανε. 1. sit hoc opus tuum semper meditatio sanctarum scripturarum, habeto psalterium, & discito psalmos: & continuò dicit: *Oriens sol videat librum in manibus tuis*, nempe, vt psalmos discas.

MISSA CANONICA.] Missa hoc loco est synaxis horarum canonicarum, de qua infrà.

Ex Regulâ S. Cassiani. Cap. X. §. 4.

Lib 2. de nocturn. vig. at. c.

NEC vlterius quisquam post purificationem nocturnarum vigiliarum in requiem somni iterum resoluatur,

Digitized by Google

donec ſuperueniente die nocturnæ meditationi operatio diurna ſuccedat; ne fortè puritatem noſtram pſalmis, & orationibus adquiſitam inuidus diabolus quâdam ſomni inluſione contaminet. Quia poſt illam ſatisfactionem confeſſionis, quam Deo pro neglegentiis, ſiue ignorationibus noſtris obtulimus, inuidus nos inimicus, ſi tempus quietis inuenerit, maculare feſtinat: & tunc fiduciam noſtrã præcipuè deiicere, atque eneruate contendit, cum feruentius & purius nos orare prouiderit. Nam multoties quos per totum noctis ſpatium ſauciare non potuit, poſt completas vigilias ſub vnius horæ breuiſſimo tempore quieſcentes dehoneſtare conatur.

Ex Regula Sancti Aureliani. Epiſcopi. Cap. XXVIII. §. 5.

POST Matutinas orationes ad ſomnum reuerti non liceat, ſed completis Matutinis ſtatim dicatur Prima; deinde vſque ad Tertiam omnes lectioni vacent.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DEINDE VSQVE AD TERTIAM, &c.] Regula Tetradij à S. Cæſario Arelatenſi dictata: *Omni tempore vſque ad Tertiam legant.* *Al. Teridij.*

Ex Regula Magiſtri. Cap. XXXIII. §. 6.

IN officio nocturno vno tempore pſallantur ante pullorum cantum in hieme nocturni dicente Propheta: *Mediâ nocte ſurgebam ad confitendum tibi.* Et de æſtate item dicit: *nocte vigilat Spiritus meus ad te, Deus.* Hoc eſt, de parte aliquâ noctis poſt pullorum iam cantum ſignum fiat ſurgendi. Sed hoc à vigilantibus in hieme cauendum eſt, ne *Pſ. 118. Iſa. 26.*

ne nocturnos pullus aut antecedat, aut deprehendat: quia largent noctes in tempore hiemis. Nam pullorum cantus declinantis est terminus noctis: quia nox diem parit, sicut in circulo solis declinare iam diem à sextâ horâ ostenditur, id est, propter noctem tantùm festinare descendere solem, quantùm cucurrit, vt medium in circulo ascenderet diem. Sed hoc in hieme agendum est, vt nocturnos iam expletos pullorum cantus sequatur, quia noctes sunt grandes, vt digesti à somno fratres vigilanti & digesto sensu opus Dei, quod dicunt, agnoscant: Et ideo interuallum ponitur, vt prolixâ nocte somni grauitas finiatur. Nam in verni vel in æstatis tempore, hoc est, à Pascha vsque ad octauum Cal. Octobris, quod est aquinoctium hiemale propter rationem breuium noctium à pullorum cantu Nocturni à fratribus inchoentur: & expleto psalmorum numero mox ei Matutinos subiungant, & secundùm psalmorum suorum numerum finiant. Et ideò in breuibus ipsis noctibus post pullorum cantum Nocturnos constituimus inchoari, & cum Matutinis coniungi, vt non se recollocantes post nocturnos ingraueſcant fratres, & suaui matutino somno oppressi non solùm perdant Matutinos, sed etiam Primam iam tardè dicere confundantur. Et ideò post pullos Nocturnos cum Matutinis diximus iungi, vt digesti iam à somno prolixo fratres vtrumque opus sobriè compleant, & iam reddito Matutinorum diuino debito securi fratres vsque Primam iam, qui volent, repausent; vt his horis somni omnem grauitudinem deponentes bene digesti post Primam iam leues laborare incipiant monstrante nobis de S. Heleno scripturâ, cum dicit *consueuit enim factis matutinis repausare.* Ergo ne ante pullorum cantum cum in breuibus noctibus coacti fuerint fratres surgere adhuc crudi ab inchoato somno; cum in ipso impetu venarum sanguis & humor per venas bulleſcit, & inarmoniâ grauedinis succussati somni discoquunt membra escam, quam susceperant, in ipso adhuc incocti occisi incendio, non suscitati, sed potius occisi, cum coacti fuerint fratres surgere graui adhuc capite, & indigesto rupti effugent sancti Spiritus charismata. Et cum amaricatur carni eorum (quæ quamuis milites Deo, tamen in hac vitâ interim quæ-

nit quæ ſua ſunt, etſi non in omnibus aliquantis) amarum videatur eſſe pro Deo quod dulce eſt; vt non ex integro animo amet Deum frater in pſalmis, quando per ſomnum cupit ſatisfieri carni. Nam ſicut luna in circulo minorata deputati nocti minus luminis complet officium, cum tardè ſurgit orientis exortu, tarde curſu ſuo in diem ingreditur occaſura: ſic & breuitas noctium temperata cum die propter fragilitatem carnis humanæ cogit diuina in pſalmis abbreuiari, & iungi cum nocte diei officia. Ergo pſalmi nocturni hiemis tempore, hoc eſt, ab æquinoctio hiemali vſque ad æquinoctium vernale, id eſt, ab octauo Cal. Octobris vſque octauo Cal. Aprilis, ſed melius vſque vbi fuerit Paſcha, quia nocles maiores ſunt, dici debent antiphonæ currente ſemper pſalterio, & reſponſoria tria, vt fiant ſedecim impoſitiones in Nocturnis, quàm octauo Matutinorum impoſitiones. ſimiliter viginti quatuor vicibus ſecundùm viginti quatuor ſenioruin imitationem genua noſtra in nocte Deo flectantur cum laudibus. Nam in noctibus maioribus ideo plus pſalli debent, vt ſicut nobis Deus ad repauſationem prolixum ſpatium iunxit in nocte, & nos ei per agendas gratias iungamur in laudem. Tempore verò æſtatis, hoc eſt, à Paſcha vſque octauo Cal. Octobris octo dicantur antiphonæ, currente, (vt ſuprà diximus) ſemper Pſalterio, & tria reſponſoria extra lectiones & verſum, & rogos Dei: vt tam iſtæ duodecim impoſitiones Nocturnæ, quàm ſimul coniunctæ, octo Matutinorum impoſitiones viginti vices cogat paruæ noctis ratio Deo genua incuruare. Quia ſomnus, cum breuis eſt, dulcis videtur eſſe carni: cum corpus hominis prolixo fatigatum labore diei minori requie breui quieſcit in nocte. Ergo æſtatis tempore, ſicut ſuprà deſignauimus, quia minores ſunt noctes, nouem dicantur antiphonæ, & tria reſponſoria; vt fiant duodecim impoſitiones ſecundùm nomina duodecim Apoſtolorum cantici inchoati & finiti, mox eis Matutini ſubiungantur propter breuitatem noctium. Sed hoc ſemper tam in hieme, quàm in æſtate; tam in die, quàm in nocte ſeu in vigiliis, cum pſallitur, caueatur, ne pſalmi aliquando combinentur, quod non licet, ſed ſingulos debere definiri cum gloria; vt nec

Locus corruptus.

orationes inter ipsos agendę perdantur, nec gloriæ eorum laudi Dei videamur subducere, cum compendiosâ negligentiâ cogimur in se psalmos inserere constituit & finem. Quod si aliqua necessitas, omnes psallentes perurgeat, non combinent', sed conternent; tamen cum Gloriis suis subsequantur: & vt citius compleant, & psalmorum numeris non minoretur. Ergo ideo aut singulos aut ternos diximus debere dici: quia sicut vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate agnoscitur, ita aut singulos, aut pro necessitate ternos credamus tamen cum gloriis suis dici debere. Nam combinari ex toto non licet: quia non plus, neque minus ab vnitate & trinitate quod defuerit, Christianum decet. Et tunc perfectam fidem habemus, si Trinitatem perfectam ęqualiter in vnitate, & vnitatem in Trinitate sentimus. Nam si aliqua grauis necessitas quânuis hora psallentes perurgeat, dicendorum omnium psalmorum singula capita cum vna gloria compleant; & sic exeant oratorio: vt quâuis necessitate tamen opus Dei non videatur prętermitti.

Locus corruptus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN OFFICIO NOCTVRNO, &c.] Habetur in R. MS. Magistri cod. Corb.

ANTE PVLLORVM CANTVM.] Pullorum cantus, quod vocant veteres Gallicinium, est secunda pars diei ciuilis inter tertiam & quartam noctis vigilias circa horam nonam, vt constat ex Macrobio lib. 1. Saturn. cap. 3. & Censorino, libello de Natali die, qui post sextam noctis horam seu mediam noctem, à quâ diem ciuilem Romanorum incipere scribunt, has partes constituunt, primam noctis inclinationem, quam Macrobius primam diei ciuilis partem statuit, deinde Gallicinium, postea Conticinium, cum galli cantare cessant, quartò diluculum, tandem manè. Et hoc Gallicinium est tertius galli cantus, sub quem Petrus tertiò Christum negauit, iuxta Christi vaticinium: *antequam gallus cantet, ter me negabis.*

DE NOCTE VIGILAT SPIRITVS MEVS AD TE, DEVS.] Iuxta septuaginta interpretes: *ὠρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρός σε ὁ Θεός.* Quod idem sonat.

LARGENT NOCTES.] Id est, protrahuntur. In cod. Vind. legitur, *largæ sunt nocte.*

DECLINANTIS EST TERMINVS NOCTIS.] Quia Gallicinium

cinium succedit primæ noctis inclinationi, vt ex Macrobio notatum est.

A SEXTA.] Id est, à meridie.

PROPTER NOCTEM.] Id est, ad noctem.

A PVLLORVM CANTV.] Id est, circa horam nonam noctis, vt digesti surgant fratres ratione cœnæ. Et hic Magister declarat hæc verba S. Benedicti: *à Pascha vsque ad suprà dictas calendas Octobris sic temperetur hora vigiliarum agenda.* Nam si refecti horâ nona in hieme fratres surgunt tantùm horâ octauâ noctis; sanè sero refecti in æstate ob eamdem digestionem tardius surgere debent ad vigilias.

OCTAVO CAL. OCTOBRIS.] Eodem die statuit æquinoctium autumnale S. Isidorus lib. de naturâ rerum cap. 8. & lib. 5. Origin. cap. 34.

DE S. HELENO.] Fuit hic S. Helenus Heliopoleos Episcopus tempore Commodi Imperatoris, de eo agitur in actis S. Eugeniæ, in quibus non eadem quæ profert Magister, fortè meliore vsus exemplari, sed hæc verba, quæ haud discrepāt: *Perfectis igitur matutinis laudibus paululum requieuit Episcopus.* Fuit alter Helenus professione monachus, qui & Hellen dicitur, de quo Rufinus de vitis Patrum cap. 11.

ERGO NE ANTE PVLLORVM CANTVM.] Locus corruptus, ita, vt mihi videtur, restituendus: *Ergo non ante pullorum cantum, ne, cum in noctibus breuibus coacti fuerint surgere adhuc crudi ab inchoato somno (cum in ipso impetu venarum sanguis & humor per venas bulleſcit, & inarmoniâ grauedinis succussati somni discoquunt membra escam, quam sumpserant, in ipso adhuc incocti cibi incendio) non suscitati, sed potius occisi graui adhuc capite & indigesto rupti effugent S. Spiritus charismata.* Sensus est, vt non incipiantur Nocturni ante pullorum cantum, quia tunc fratres surgere coacti indigesti & crudi, bulliente adhuc in venis sanguine, non poterunt percipere S. Spiritus charismata.

LVNA IN CIRCVLO MINORATA.] Cum nempè in æstate describit minorem circulum super nostrum horizontem.

DICI DEBENT ANTIPHONÆ.] Hîc deest aliquid; vt in R. MS. vbi lacuna est post τὸ, *antiphonæ*, quæ supplenda vocabulo, *tredecim*: Quia in Nocturnis hiemis statuit sexdecim impositiones currente psalterio: & perfectus erit hic numerus, si tribus responsoriis addantur tredecim antiphonæ.

SEXDECIM IMPOSITIONES.] In R. MS. post hæc verba sequitur: *Secundum numerum Prophetarum extra lectione, versum, & rogus Dei, vt tam iſta sexdecim impositiones*; Quæ hîc supplenda sunt ad castigationem huius corruptissimi loci: & postea sequitur, *in nocturnis, quàm*, &c. Et sensus est, vt in nocturnis sint sexdecim impositiones iuxta numerum sexdecim Prophetarum quatuor maiorum & duodecim minorum: quibus si addantur octo impositiones Matutinoaum, iuxta numerum quatuor & viginti Seniorum in Apocalypsi, fient quatuor & L. rogos.

viginti genuflexiones. Impositiones autem sunt modulationes, pronunciationes, recitationes, Imponere modulari, canere, recitare, vt imponere psalmum, imponere lectionem, capitulum. Cassianus dixit præbere psalmum: sed de his infrà.

CVM LAVDIBVS.] Id est, cum alleluya, vt infrà dicetur.

OCTO DICANTVR ANTIPHONÆ.] Ita in R. MS. cod. Corb. lege tamen, *nouem*, non *Octo*. vt paulo post habetur: *Quia minores sunt noctes, nouem dicantur antiphonæ.* Quod autem hæc lectio præualeat, patet ex cap. 44. eiusdem regulæ, vbi hic locus clariùs distinguitur: *In æstate verò à Paschæ vsque æquinoctium hiemale, quod est octauo cal. Octobris, post versum apertionis & responsorium Abbatis dici debent antiphonæ sex sine alleluya, deinde tres antiphonæ cum alleluya, currente psalterio, vt suprà diximus, deinde aliud responsorium cum alleluya, vt fiant duodecim impositiones.*

ET ROGOS DEI.] Rogus à rogando est precatio Litaniæ, Kyrie eleison. Idem Magister cap. 35. R. MS. *post ipsam rogus Dei* cap. 36. *post hoc & rogus Dei.* Cap. 37. *rogus Dei, & versus clusoriæ* cap. 40. *& versus & rogus Dei.*

APOSTOLORVM CANTICI INCHOATI.] Post τὸ, *Apostolorum*, desunt nonulla sic supplenda ex R. MS. *Qui nocturni, vt supra diximus, in ipso æstatis tempore à pullorum cantu inchoati & finiti.*

CONSTITVIT ET FINEM.] Locus mutilus, lege, vt in cod. Corb. *Quia omni psalmo, cui initium Propheta imposuit, constituit & finem.*

Ex Regulâ Sancti Isidori. Cap. VIII.

§. 7.

IN psallendi officio ista discretio erit. Dato namque legitimis temporibus signo ad orationes canonicas festinabunt fratres cum properatione, omnes ad chorum occurrãt, nullique ante expletum officium licebit egredi, præter eum, quem necessitas naturæ compulerit. Recitantibus autem monachis post consummationẽ singulorum psalmorum prostrati omnes humo, pariter, celeritérque surgentes psalmos sequentes incipient: eodémque modo per singula officia faciẽt. Quando celebrantur psalmorum spiritalia sacramenta, refugiat monachus risus, vel fabulas; sed hoc meditetur corde, quod psallitur ore. Tertiâ, Sextâ, & Nonâ tres psalmi dicendi sunt, Responsorium vnum, lectiones ex vtroque

Digitized by Google

testamento duæ: deinc laus, hymnus atque oratio. In Vespertinis verò officiis primò Lucernarium, deinde psalmi tres, responsorium vnum, & laudes, hymnus, oratioque dicenda est. Post vesperum autem congregatis fratribus oportet vel aliquid meditari vel de quibusdã diuinæ lectionis quæstionibus disputare, conferendo pie atq; salubriter, tantùmq; meditando disputandóque commorari, quoadusque tempus Completorij possit concurrere. Ante somnum autem, sicut mos est, peracto Completorio, valedictis inuicem fratribus, cum omni cautelâ & silentio quiescendum, vsquequo ad vigilias consurgatur. In cotidianis verò vigiliarum officiis primùm tres psalmi canonici recitandi sunt, deinde tres missæ psalmorum, quarta verò canticorum, quinta matutinorum officiorum. In Dominicis diebus, vel festiuitatibus Martyrum solemnitatis causâ singulæ superaddantur missæ. Verùm in Vigiliis recitandi aderit vsus, in Matutinis psallendi, canendique consuetudo, vtroque modo seruorum Dei mentes diuersitatis oblectamento exerceantur, & ad laudem Dei sine fastidio ardentiùs excitentur. Post vigilias autem vsque ad Matutinum reficiendum est. Post Matutinum autem operandum aliquid aut legendum. Lectiones autem ex veteri & nouo testamento tempore officij cotidianis diebus recitentur. Sabbati verò die, atque Dominico ex nouo tantùm testamento pronuncientur. Monachus autem corporis sanitate consistens si vigiliis vel cotidianis officiis defuerit, perdat communionem.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN PSALLENDI OFFICIO, &c.] Hæc habentur in regulâ S. Isidori excusâ cap. 6. vbi sic legitur. *In psallendis autem officiis.*

FESTINATVR.] Lege, vt in regulâ excusâ, *festinâ*, in quâ omittitur, ꝛ̃, *fratres.* Hæc lectio confirmatur ex eodem S. Isidoro lib. 2. de officiis Ecclesiasticis cap. 15. *conueniunt autem omnes frequenter nocte ac die dato signo, festinâ cum properatione ad orationem solemnium horarum.*

LECTIONES EX VTROQVE TESTAMENTO.] In Regula excusa ita legitur & distinguitur: *Lectiones ex veteri nouoque testamento, dua deinde Laudes.*

DEINDE LAVDES.] Laudes sunt Alleluia, vt planum est ex S. Isidoro lib. 1. de Officiis Eccl. cap. 3. *Laudes, hoc est, alleluia canere antiquorum est Hebræorum.*

LAVS.] In R. exc. *Laudes*, rectius. 1. Alleluia.

LVCERNARIVM] Nota hîc lucernarium distingui ab officio vespertino. Sed de hac re infra.

LAVDES.] id est, alleluia.

MISSÆ TRES PSALMORVM.] Missæ sunt collectæ seu orationes, quæ olim dicebantur ad finem psalmorum. Ita collectam appellat Cassianus lib. 2. de Nocturnis orationibus cap. 7. *Qui necdum bene finito psalmo in orationem procumbere festinamus ad celebritatem Missæ quantocyus properantes.* Ita enim legendum & antiqua lectio est retinenda, pro qua nonnulli suppositerunt: *celeritatem missæ*, per missam finem intelligentes. Sed absurda prorsus loquendi formula. Dicimus enim properare ad finem, nō ad celeritatem finis. Nec est quod celeritatē interpretentur accelerationem: nam æquè absurdum est dicere properare ad accelerationem finis. Sit ergo Missa collecta seu oratio, quæ profecto celebratur, cum solenniter à Sacerdote profertur. Sciendum est enim olim à monachis Ægypti vsitatum fuisse ad finem cuiusque psalmi in orationem procumbere, quâ breuiter expedità Sacerdos collectam diceret, quę hîc Missa appellatur. Hęc plana sunt ex Cassiano capite citato: *Has igitur prædictas orationes hoc modo incipiunt atque consummant, vt finito psalmo non statim in incuruationem genuum corruant, quemadmodum facimus in hac regione nonnulli, qui necdum bene finito psalmo in orationem procumbere festinamus ad celebritatem Missæ quantocyus properantes*, &c. Et paulò post. *Cum autem is, qui orationem collecturus est è terrâ surrexerit, omnes pariter eriguntur: Ita vt nullus, nec antequam inclinetur ille, genuflectere, nec cum è terra surrexerit, remorari præsumat: ne non tam secutus fuisse illius conclusionem, quàm celebrasse credatur.* Et nota, *celebrasse conclusionem, non celerasse.* Et cap. 10. *ac præcipuè cum consummatur oratio, in quâ nec sputum emittitur.* Sed fuit diuersus huiusmodi Missarum seu collectarum recitandarum vsus. Nam S. Isidorus hoc loco statuit, vt post psalmos recitentur: aliter Tetradius cap 20. suæ Regulæ, hoc modo: *Vigilias* (l. *ad (Vigilias) à mense Octobri vsque ad Pascha duos nocturnos faciant, & tres Missas: ab vna Missa legat frater.* Et art. sequ. *Omni Dominica sex Missas facite: prima Missa semper resurrectio legatur: dum resurrectio legitur, nullus sedeat. Perfectis missis, dicite Matutinos directaneo.* Per resurrectionem intelligitur Euangelium, quod ita appellatur, quòd die Dominicâ, quæ in memoriam resurrectionis Christi celebratur, legeretur in Nocturnis; vel quia certè tantùm in Vigiliis Nocturnis diei Dominicę legebatur Euangelium de Christi resurrectione ob eamdem rationem. Post psalmos igitur & lectiones die

Digitized by Google

Dominicâ iuxta Tetradium dicitur vna missa, seu collecta, quam excipit Euangelium, sequuntur cæteræ Missæ, tandem Matutini. In diebus Dominicis & festis, numerus Missarum augebatur ob solemnitatem Ita statuit S. Isidorus hoc capite : *Dominicis verò diebus & festiuitatibus Martyrum solemnitatis causâ singulæ superadiicienda sunt Missæ.* Et S. Fructuosus Archiepiscopus Bracarensis. cap. 2. suę Regulę MS. *Sabbatorum verò & Dominicarum noctium curriculis seno missarum superadiecto officio senis etiam Missis Vigilia cum senis responsoriis celebrantur: vt resurrectionis Dominicæ solemnitas ampliori officiorum psalmodiâ magis honoretur:* Vnde Tetradius loco citato Vigilias Dominicę cum sex Missis præcipit celebrandas, qui reliquorum dierum Nocturnis tres tantùm Missas assignat.

QVARTA CANTICORVM.] dicenda ad finem Canticorum.

QVINTA MATVTINORVM.] dicenda ad finem Matutinorum.

VERVM IN VIGILIIS RECITANDI VSVS.] vult Vigilias nocturnas tantùm recitari, Matutinos verò cani. In regulâ excusâ legitur: *Verùm in vigiliis recitandis aderit vsque in matutinis psallendi canendique consuetudo.* Hęc corrupta sunt, nec sequentibus cohęrent, quæ diuersitatis oblectamentum proponunt.

VTROQVE MODO.] Lege : *vt vtroque modo.*

VSQVE AD MATVTINVM REFICIENDVM EST.] Recta lectio in regulâ excusâ legitur : *Requiescendum est* : Sed vocabulum mutatum abiis, qui nesciebant, quid sit reficere. Nam reficere hoc loco est pausare, requiescere, seu mauis, corpus somno reficere. 1. instaurare Cassianus lib. 3. de diurnis orat. cap. 8. *Vt post excubias totius noctis duabus fermè horis reficientes corpora sua, nequaquam per totum diei spatium somni torpore marcescant.* Hinc refectio, eodem capite. *Requie breuis huius temporis pro totius noctis refectione contenti.* Et cap. 4. eiusdem libri. *Reliquas horas* (noctis) *refectioni corporum deputatas à maioribus nostris inuenimus.*

SABBATI VERO DIE, &c.] Cass. lib. 2. de nocturn. orat. cap. 2. *In die verò sabbati & Dominico* (lectiones) *recitent de nouo testamento, id est, vnam de Apostolo, vel actibus Apostolorum, & aliam de euangeliis.*

Ex Regulâ S. Aureliani. Cap. XXIX. §. 8.

AD vigilias dum lectio legitur, aut de sparto aut de canabe aut aliud huiusmodi manibus operamini, vt non

somnus obrepat. Si verò Dominicus, aut festi sunt dies cui somnus venerit, aliis sedentibus, iubeatur stare, vt possit à se somni marcorem depellere: ne in opere Dei tepidus inueniatur, aut negligens.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD VIGILIAS.] Ex S. Cæsario Arelatensi in regula Sanctimonialium cap. 15. *In vigiliis vt nemo per otium somno grauetur, ea opera fiat, quæ mentem non retrahat à lectionis auditu. Siqua grauatur somno, a iis sedentibus, iubeatur stare, vt possit à se somni marcorem repellere: ne in opere Dei tepida inueniatur aut negligens.* Sed hunc locum S. Cæsarij fuisse corruptum certum est; qui ex hoc S. Aureliani loco castigandus est, his verbis: *Si verò Dominicus aut festi dies sunt*, sanctè Cæsario restitutis, hoc modo: *Si verò Dominicus aut festi dies sunt, quæ grauatur somno*, &c. Nam statuunt hi patres profestis diebus, dum lectiones leguntur laborandum esse, si somnus obrepat: festis verò standum; quia illis diebus operari seruilia, haud licitum est.

DE SPARTO.] Spartum est funis, restis, Hesychio, Suidæ & aliis. παρὰ τὸ σπείρω τὸ ἑλίσσω, inquit auctor veteris etymologici. à σπείρω. I. implico, inuoluo, torqueo. Glossæ Cyrilli: σπάρτος, *restis*. Idem quod σπαρτὴ. I. restis, in vitis Patrum. Est etiam spartum herba Hispanica rusticorum stratis, calceamentis, sportellis, funibus nauium conficiendis idonea. Nascitur in regione Carthaginensi, quæ est Hispania citerior. Non tota regio profert, sed pars quædam ob id sterilis, quia nihil aliud parit, docent Plinius lib. 19. cap. 2. & Varrò apud Agellium lib. 17. cap. 3. Illius vsus diu Græcis ignotus fuit, etsi Homerus illius mentionem faciat Iliad. 2.

-------- νεῶν ἐϋ σπάρτα λελυντες.

I. sparta nauium dissoluta sunt. Nam sparta hoc loco sunt genistæ vt vult Plinius lib. 24. cap. 9. vel satiua quædam, vt canabe, vel stupa suendis olim nauibus apta, vt vult Agellius capite citato. Hæc herba est animalibus noxia, vt scribit Plinius lib. 19. cap. 2.

Ex Regula S. Columbani. Cap. VII. §. 9.

DE synaxi verò, id est, cursu psalmorum & orationum modo canonico quædam sunt distinguenda; quia variè a diuersis memoriæ de eo traditum est, ideo iuxta vitæ qualitatem ac temporum successionem variè à me quo-

Digitized by Google

que litteris insinuetur. Non enim vniformis esse debet pro reciproca temporum alternatione. Longior enim per longas noctes, breuiorque per breues esse conuenit. Inde & apud maiores nostros ab octauo Cal. Iul. cum noctis augmentum sensim incipit crescere cum choris breuissimi modi in nocte sabbati siue Dominicæ vsque ad initium hiemis, id est, Cal. Nouemb. in quibus XXV. canunt antiphonas psalmorum eiusdem numeri, qui semper tres loco duobus succedunt psallites: itavt totius psalterij inter duas supra dictas noctes numerum cantent XII. choris cæteras temperantes totâ hieme noctes, qua finitâ ver sensim per singulas hebdomadas terni semper decedunt psalmi: vt XII. in sanctis noctibus tantùm antiphonæ remaneant. i. cotidiani hiemalis XXV. psalmi cursus. XXIIII. autem per totum ver aut æstatem, & vsque ad autumnale æquinoctium. i. VIII. Cal. Octobris, in quo similitudo synaxeos sicut in vernali æquinoctio. i. VIII. Cal. Aprilis, dum per reciprocas vices paulatim & crescit, & decrescit. Igitur iuxta vires considerandæ vigilia est, maxime cum ab auctore salutis nostræ iubemur vigilare & orare omni tempore, & Paulus præcipit sine intermissione orare. Sed quia orationum canonicarum noscendus est modus in quo omnes simul orantes horis conueniunt statutis, quibus absolutis vnusquisque in cubiculo suo orare debet. Per diurnas oras terni psalmi pro operum interpositione statuti sunt à senioribus nostris, cum versiculorum augmẽto interuenientiũ pro peccatis primùm nostris, deinde pro omni populo Christiano, pro sacerdotibus & reliquis Deo consecratis sacræ plebis gradibus, postremò pro eleemosynas facientibus, posteà pro pace Regum, nouissimè pro inimicis, ne illis Deus statuat in peccatum, quòd persequũtur nos, & detrahunt nobis: quia nescium quid faciunt. Ad initium verò noctis duodecim psalmi, ad medium noctis duodecim simul psalluntur. Ad matutinum verò bisdeni, bisque bini per tempora breuium, vt dictum est, noctium sunt dispositi, pluribus (iam dixi,) semper nocte Dominica sabbati vigiliæ deputatis, in quibus sub vno versu LXXV. singillatim cantantur. Hæc iuxta communem dicta synaxim. Cæterùm verò, vt dixi, orandi traditio, vt possibilitas ad hoc destinati sine fastidio voti prævaleat, siue

Locus corruptus.

1. Thess. 5.

perfectio possibilitatis permittat, vel capacitas mentis illius cum necessitatum consideratione, vel vitæ qualitas possit admittere, quantùm vniuscuiusque feruor exegerit, si liber ac solus sit, aut eruditionis eius quantitas postulauerit, aut status otium, aut magnitudo studij, aut operum qualitas, aut ætatis diuersitas permiserit. Ita variè vnius rei perfectio æstimanda est: quia cum labore adorationis partitur. Et ideo, licet longitudo standi aut cantandi sit varia, vnius tamen perfectionis erit æqualitas orandi, in corde & mente iugis intentio. Sunt autem quidam catholici, quibus idem est canonicus duodenarius psalmorum numerus siue per breues siue per longas noctes, sed per quaternas in nocte vices hunc canonem reddunt, ad initium scilicet noctis, ad mediúmque noctis, siue pullorum quoque cantum, ac matutinum. Cursus sicut in hieme paruus esse videtur, ita æstate satis laborioſus, & grauis inuenitur. Dum crebris in noctis breuitate expeditionibus non tam lassitudinem facit, quàm fatigationem. Noctibus verò reuerentissimis Dominicæ & Sabbati ad matutinum ter idem voluitur numerus, id est, ter denis & sex psalmis. Quorum pluralitas ad sanctam conuersationem hunc numerum canonicum multis dulci indixit suauitatem tanquam & reliquam disciplinam: sub quorum nimirum regulâ nullus inuenitur lassus: & cum tanta pluralitas monachorum sit: itavt mille Abbates sub vno Archimandrita esse referantur, nulla ibi à conditione cœnobij inter duos monachos rixa fuisse fertur visa: quod nisi ibi Dei esset habitatio dicentis: *Ego in eis habitabo, & inter illos ambulabo: & ipsi erunt mihi populus*, esse non posse manifestum est, meritò itaque creuerunt, & cotidie, Deo gratias, crescunt in quorum medio Deus habitat, quorum meritis mereamur saluari.

Locus corruptus.

2. Cor. 6. Leu. 26.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DE SYNAXI VERO.] Hæc habentur in R. MS. S. Columbani cod. Flor. & in editione Parisiensi, quæ sumpta fertur ex monasterio Bobiensi fundato à S. Columbano, cum in Italiâ exularet. Non extant tamen in editione Insulæ, vbi Regula S. Columbani typis mandata

mendata est cura Melchioris Haminsfeldij Goldasti ex bibliothecâ monasterij S. Galli. Quod sane miror. Hoc autem caput multis tricis inuolutum est ob exemplariorum deprauationem, quas tamen euoluere pro virili conabor.

ORATIONVM MODO CANONICO.] Modus hoc loco est numerus.

APVD SENIORES NOSTROS.] Ita in R. MS. cod. Flor. In editione Parisiensi: *Cum senioribus nostris.* Sed prior lectio præstat. Intelligit seniores amplissimi & celeberrimi illius cœnobij Bencor in Hibernia siti. Nam illius monachus S. Columbanus fuit, vt scribunt Ionas in eius vitâ, & S. Bernardus in vitâ S. Malachiæ. Fuit etiam aliud monasterium nomine Bãcor, seu Bancornaburg in Anglia, in regione Britonum, qui pulsi ab Anglis in penitiores insulæ partes se receperant, religione & monachorum multitudine clarum, vt testatur Beda lib. 2. hist. Angl. cap. 2. Quod ideo notaui: quia nonnulli hæc duo monasteria confundunt: cum tamen alterum sit in Hibernia, alterum in Britanniâ maiore.

AB OCTAVO CAL. IVLII.] ita in omnibus codicibus.

CVM NOCTIS AVGMENTVM.] Ita in regulâ MS. cod. Flor. In editione Parisiensi legitur: *Cum noctis augmento.* Recte.

SENSIM INCIPIT CRESCERE CVM CHORIS BREVISSIMI MODI.] Ita in R. cod. Flor. rectius tamen in editione Parisiensi. *Sensim incipit crescere cursus à duodecim choris breuissimi modi.* Horum autem omnium sensus est: cum noctis augmento sensim incipit crescere cursus officij diuini, qui antea breuissimus erat. Quomodo autem sit paulatim augendus, non dicit: quia à Calendis Nouembris assignat tantum numerum antiphonarum & psalmorum recitandorum totâ hieme in noctibus Sabbati & Dominicæ.

IN NOCTE SABBATI SIVE DOMINICÆ.] Hoc loco particula, *siue*, non est disiunctiua, sed copulatiua. Vt infrà eodem cap. *Ad mediúmque noctis siue pullorum cantum.* Solemnes autem facit vigilias Sabbati, quia olim apud multos Sabbatum solenne erat perinde ac Dominica, vt infra dicetur.

VSQVE AD INITIVM HIEMIS.] Hiems hoc loco paulo latius sumitur. Nam incipit tantùm in solstitio brumali.

PSALMORVM EIVSDEM NVMERI.] In editione Parisiensi additur: *n*, *duplicis*, sed puto legendum, *triplicis*.

QVI SEMPER TRES LOCO DVOBVS SVCCEDVNT.] Ita in R. MS. cod. in editione Parisiensi: *Qui semper tertio loco succedunt.* Flor.

PSALLITES.] Ita in R. cod. Flor. male. In editione Parisiensi legitur *Psaltis.* Recte. Potest etiam legi, *psallitis*, pro, *psaltis*. Totum ergo hunc locum ita legendum arbitror. *In quibus viginti quin-*

quæ canunt antiphonas psalmorum eiusdem numeri triplicis, qui semper tres succedunt psaltis. Sensus est, vt canantur quinque & viginti antiphonæ cum psalmis quinque & septuaginta, qui numerus ex quinque & viginti triplicatis exurgit: & singulis psalmorum ternionibus vna interseratur antiphona: sicque quinque & viginti antiphonæ sufficient huic psalmorum numero. Quod autem hic debeat psalli numerus psalmorum in istis vigiliis, patet ex sequentibus: *ita vt* (inquit) *totum psalterium inter duas suprà dictas noctes numero cantent duodecim choris.* Id est, media pars psalterij in nocte Dominicæ, altera in nocte Sabbati cantetur: & sic vnaquæque nox habebit quinque & septuaginta psalmos, vt infra declarat: *Pluribus (vt iam dixi) nocti Dominicæ & Sabbati deputatis, in quibus sub vno cursu* LXXV. *singillatim cantantur.*

CANTENT XII. CHORIS.] In monasterio S. Columbani erat laus perpetua. i. perpetuò die & nocte in oratorio Dei laudes canebantur à diuersis monachorum choris sibi succedentibus. Notandum tamen est hos duodecim choros in diuersis oratoriis officium diuinum celebrare solitos. Nam tam prolixum officium non potuisset persolui integro die à duodecim choris sibi in eodem oratorio succedentibus. Puto igitur plura olim fuisse oratoria in monasterio S. Columbani, in quibus tres vel quatuor ex his duodecim choris sibi in Dei laudibus celebrandis succederent. Fuit etiam olim hæc laus perēnis in cœnobio Agaunensi, vt planum est ex Eucherio Episcopo in vitâ S. Mauricij cap. 13. & in cathedrali Ecclesiâ Misnensi, vt clarum est ex Hieronymo Emsero in vitâ S. Bennonis eiusdem vrbis Episcopi.

CÆTERAS NOCTES.] A supra dictis noctibus Dominicæ & Sabbati.

VER.] Lege: *Per ver.* Ita in R. MS. cod. Flor. & editione Parisiensi.

PER SINGVLAS HEBDOMADAS TERNI SEMPER DECEDVNT.] Id est, ex illis psalmis quinque & septuaginta, qui hieme in noctibus sabbati & Dominicæ dicuntur, tempore veris singulis hebdomadibus tres psalmi deducantur & subtrahantur, vt remaneant sex & triginta dicendi in sanctis noctibus sabbati & Dominicæ, in ipso solstitio æstiuo primo die, quo inciderint.

IN SANCTIS NOCTIBVS.] Ita in R. MS. cod. Fl. editio Parisiensis habet: *In singulis noctibus*, minus rectè. Nam hoc loco, quid dicendum sit in noctibus Dominicæ & sabbati, quæ S. Columbano solennes sunt, ordinatur.

I. COTIDIANI HIBMALES XXV. PSALMI CVRSVS.] Primò *n*, *cursus*, transpositum esse videtur, & legendum *Cotidiani cursus.* Secundò legendum, *triginta sex.* Vt in editione Parisiensi; quam lectionem germanam esse existimo. Quia cum ab octauo Cal. Aprilis, vsque ad octauum Cal. Iulij, quibus vernum tempus circumscribitur, tredecim connumerentur hebdomadæ, si ex singulis hebdomadis, vt diximus, deducantur tres psalmi, triginta sex remanebunt. Suadet etiam numerus duodecim antiphonarum. Nam si per singulas Antiphonas

Digitized by Google

tres psalmi concinendi sunt, duodecim antiphonarum numero absoluentur. Hi autem psalmi dicuntur hiemales cotidiani cursus, quòd in eius monasterio cotidie dicerentur hiemis tempore in nocturnis officiis.

XXIIII. AVTEM, &c.] Ita reposui, vt in editione Parisiensi: cum in nostrâ Concordiâ legeretur, *aut.* Statuitur hoc loco, quot debeant dici psalmi in vigiliis nocturnis cotidie, exceptis Dominica & sabbato, tempore veris, æstatis atque autumni.

CRESCIT ET DECRESCIT.] Nempe diuini officij synaxis cum ipsis noctibus.

PER DIVRNAS HORAS.] Intelligit primam, tertiam, sextam, nonam, vesperam.

CVM VERSICVLORVM AGMENTO.] Sunt hi versiculi, qui dicuntur ante collectam ab iis qui retinent vsum antiquorum breuiariorum ordinis: & preces vulgò appellantur, quorum consuetudo manat ex hac institutione S. Columbani; quia olim in multis monasteriis vtraque regulâ S. B. & S. C. obseruabatur. Harum precum multus est vsus apud Græcos, quæ dicuntur ἐκτενεῖς. I. pacifica. Atque etiam συνάξεις. Id est, connexio, estque duplex, altera maior, altera minor, vt planum est ex Liturgiâ Præsanctificatorum. *Vide tractatum de origine, & progressu ordinis S. Benedicti, ad calcem nostri Martyrologij.*

AD INITIVM NOCTIS.] Quod respondet Completorio.

AD MEDIVM NOCTIS DVODECIM.] Hic locus intelligendus est de synaxi nocturnâ Dominicæ & Sabbati. Quibus duodecim psalmis si adiungas quatuor & viginti psalmos matutinorum, fient sex & triginta psalmi recinendi in breuibus noctibus Dominicæ & sabbati, vt suprà diximus, vnde subiungit: *Per tempora breuium, vt diximus, noctium.* Quæ verba superiorem nostram explicationem confirmant. Præterea notandum est officium nocturnum seu vigilias nocturnas constitui à S. Columbano ex medio noctis, & matutino.

SVB VNO VERSV.] Lege: *Sub vno cursu*, vt in R. MS. cod. Flor. & editione Parisiensi, quia illis sacris noctibus Dominicæ & Sabbati propter officij prolixitatem synaxes mediæ noctis, & matutinorum nullo temporis interuallo disiunguntur.

SIVE:] R. M.S. cod. Flor. addit: *Sua*, hoc modo, *sive sua perfectio possibilitas.*

QVIA CVM LABORE ADORATIONIS PARTITVR.] Lege, vt in editione Parisiensi: *quia cum labore ac loco, adorationis vices partitur.*

CANONEM:] More Græcorum dixit, qui cursum diuini officij canonem appellant, de qua voce infrà.

SEVE PVLLORVM QVOQVE CANTVS] Particula, *sive* hoc loco sumitur copulatiuè, vt supra obseruatum est: deest tamen in editione Parisiensi. Pullorum cantus est gallicinium, quam noctis partẽ inter officij diuini synaxes recẽset Anonymus in expositione psalmi 119.

AD SANCTAM CONVERSATIONEM.] In cod. Parisiensi: *Ac sancta conuersatio.*

HVNC NVMERVM, &c.] Lege: *Hoc numero canonico*, vt in editione Parisiensi.

DVLCI.] Lege, *dulcem*, vt in Parisiensi editione.

MILLE ABBATES.] Abbates isti erant instar præpositorum seu decanorum qui plures habebant sub se monachos, quibus omnibus præerat vnus Archimandrita. Notanda sanè in eodem cœnobio monachorum quantitas, quæ saltem erat vndecim millium, cum credendum sit sub singulis Abbatibus seu decanis, qui mille erant, saltem decem fuisse monachos; quid si quadraginta sub vno præposito, vt Pachomiani, erant? Hoc monasterium non erat Bancorense in Hibernia cuius erat monachus S. Columbanus, nam de illo, tanquam de extraneo, loquitur. Nec aliquod erat ex monasteriis Ægypti. Nam vix mihi persuadere possum ætate S. Columbani, fuisse in Ægypto tam amplum monasterium. Credibile est huiusmodi monasterium etiam fuisse in Hibernia, cum de eo tanquam de sibi apprime noto loquatur Sanctus Columbanus.

A CONDITIONE.] Præpositionem, *a*, suppleui ex R. MS. cod. Flor. & editione Parisiensi.

Ex Regulâ S. Benedicti, quanti psalmi dicendi sunt in noctibus. Cap. IX. Appendix. I.

HIEMIS tempore suprà scripto in primis versu præmisso, id est, *Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina.* In secundo, tertiò dicendum: *Domine labia mea aperies, & os meum adnunciabit laudem tuam.* Cui subiungendus est tertius psalmus, & gloria. Post hunc psalmus nonagesimus quartus cum antiphonâ aut certè decantandus. Inde sequatur Ambrosianum. Deinde sex psalmi: quibus dictis, dicto versu, benedicat Abbas, & sedentibus cunctis in scamnis legantur vicissim à fratribus in codice super analogium tres lectiones, inter quas & tria responsoria cantentur. Duo responsoria sine gloria dicantur. Post tertiam verò lectionem, qui cantat, dicat gloriam. Quam dum incipit Cantor dicere, mox omnes de sedilibus suis surgant ob honorem, & reueren-

Digitized by Google

tiam sanctæ Trinitatis. Codices autem legantur in vigiliis, dominicæ auctoritatis tam veteris testamenti, quàm noui. Sed & expositiones earum, quæ à nominatis, & orthodoxis catholicis Patribus factæ sunt. Post has verò sex lectiones cum responsoriis suis sequantur reliqui sex psalmi cum Alleluya canendi. Post hos lectio Apostoli sequatur ex corde recitanda: & versus & supplicatio Litaniæ, id est, Kyrie eleison. Et sic finiantur vigiliæ nocturnæ.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANTI. PSALMI.] In cod. MS. Concordiæ desunt hîc septem capita regulæ S. B. à nono vsque ad decimum sextum, cuius titulus est: *qualiter diuina officia per diem agantur.* Omisit illa auctor noster, quia nihil habebat ex antiquis Patribus quod posset cum his capitulis conferre. Magister quidem in suâ regulâ fusè & enucleatè satis officia diuina ordinauit, sed in sua ordinatione ita à S. Benedicto dissidet, vt iurè merito auctor noster illam prætermiserit. Nos verò ne quid ex regulâ S. B. in hoc libro deesse videretur, ea quæ ab auctore nostro prætermissa fuerant appendicis nomine transscripsimus. à Smaragdo emendicata, tum quia antiquus scriptor est, tum quia textus regulæ, quem profert, maximè conuenit cum hoc MS. cod. Concordiæ. In hoc autem titulo apud S. Dunstanum legitur: *Quanti & quot.* Sed non videtur necessarium addere: *Et quot.* Quia τὸ, *quanti*, idem est ac, *quot.* Vt suprà notatum est.

SVPRA SCRIPTO.] Ita apud Smaragdum; quæ tamen verba non extant apud S. Dunstanum, nec in vulgatis editionibus, quemadmodum nec in aliis cod. N. MSS. Referuntur ad illa verba: *hiemis tempore.* Vt videre est apud Smaragdum.

DEVS IN ADIVTORIVM MEVM INTENDE.] Hunc versiculum omnibus actionibus suis præmittebant monachi illi Ægyptij, vt fusè docet Cassianus collat. 10. cap. 10. Vvalfridus Strabo de rebus Eccl. cap. 23. ait hunc versiculum etiam præmissum fuisse ab iisdem monachis horis canonicis: quod non puto, quia Cassianus cap. citato nullam facit officij diuini mentionem: & lib. 2. de nocturnis orationibus, vt lib. 3. de diurnis orat. in quibus fusè antiquorum illorum Patrum officia diuina describit, nihil tale repereris. Mihi facile in animum induxerim hoc esse S. P. Benedicti inuentum: cum nihil huiusmodi ante illius ætatem legatur. Porrò de officio diuino, vt à S. P. B. ordinatum est, vide mysticam interpretationem apud Rupertum lib. 2. in regulam S. B.

Tertium] Ita sic loquitur S. B. cap. 29. *Et hoc idem rursus repetatur ab omnibus.* Et cap. 38. *Et dicatur hic versus in oratorio tertiò ab omnibus.* In vulgatis legitur, *ter.*

GLORIA PATRI.] Hoc loco S. B. versiculos, *Deus in adiutorium. Domine labia*, & psalmum tertium sub vnâ gloriâ concludit. Huius autem hymnum quem vocant glorificationis, traditione Apostolorum ad nos manasse certum est, vt docet S. Basilius lib. de Spiritu sancto ad Amphilochium cap. 7. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὸ ὑπάρχειν σύνοικον τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ἐκ τούτου μᾶλλον ἐξαιτοῦμεν, ἵνα τὴν τοῦ πνεύματος, ἐπιφέρωμεν; i. quapropter glorificationis hymnum Patri simul cum filio offerimus: sed nonne hoc nobis sufficit, quod hæc sit patrum traditio? Idem docet cap. 27. & 29. In quibus agit de traditionibus Apostolicis, eiusdem libri. Hic hymnus multipliciter exprimebatur. 1. Δόξα Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ σὺν τῷ Πνεύματι ἁγίῳ. I. Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto. 2. vt notum est ex eodem Basilio eiusdem lib. cap. 27 secundò, Δόξα Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ σὺν Πνεύματι ἁγίῳ. I. Gloria Patri & Filio cum Spiritu sancto. Tertiò: *Gloria & honor Patri & filio & Spiritui sancto.* Vt statuitur in Conc. Toletano 4. can. 14. *In fine psalmorum non sicut à quibusdam hucusque, gloria Patri, sed gloria & honor patri, dicatur, Dauid Propheta dicente; afferte Domino gloriam & honorem.* Et in 3. Conc. Toletano secundæ editionis, quæ est Garsiæ Loaysæ can. 14. in confessione fidei: *Quicumque non dixerit gloria & honor Patri & Filio & Spiritui sancto, anathema sit.* Ita olim cecinerunt Angeli, vt notum est ex vita S. Eugeniæ, quæ floruit Commodo imperatore: *Et Angeli transeuntes hymnum Deo dicebant. Hoc solum intelligebatur, quod nomen Iesu Christi & Spiritus sancti in ipsis laudibus resonabat: Gloria & honor Patri & Filio & spiritui sancto, & nunc & semper & in sæcula sæculorũ, Amen.* Ariani verò abutentes verbis Apostoli ad suæ hæresis patrocinium ita efferebant hymnum glorificationis. Δόξα Πατρὶ δι' Υἱοῦ εἰς τὸ Πνεῦμα ἅγιον. I. gloria Patri per Filium in Spiritu sancto. Vt constat ex Theodoreto lib. 1. hist. Eccl. cap. 24. vbi luridus ille, & distortâ lineamentorum compage deformis spado, Arianorum satelles & administer Leontius Patriarcha Antiochenus, vt dissimularet hæresim, cum esset in synaxi, hæc eiusdem hymni verba: *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*, submissè dicebat, reliqua verò: *In sæcula sæculorum*, clarè & distinctè. Id etiam planum est ex S. Gregorio Turonensi lib. 6. hist. cap. 14. vbi Opila Arianus disputans cum dicto Gregorio Turonẽsi sic ait; *Quia, inquit, gloriam non rectè respondetis. Nos iuxta Apostolum dicimus: gloria Patri per Filium.* Huic hymno additur clausula maximè à Græcis: νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. i. nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Quam videre est in Liturgiâ S. Ioannis Chrysostomi, in vita S. Eugeniæ paulo antè citata, apud Ioannem Moschum cap. 119. prati spiritualis; vbi additur particula, πάντοθεν id est, vndique πάντοθεν νῦν καὶ ἀεὶ, &c. Et apud Vvalfridum Strabonem mox citandum. Quidam prætermissis primis huius clausulæ verbis dicebant tantùm: *In sæcula sæculorum*, vt apparet ex Theodoreti loco suprà citato,

Rom. 11.

ex Concilij Toletani 4. can. 12. *In fine omnium psalmorum dicimus, Gloria & honor Patri & Filio & Spiritui sancto in secula seculorum, amen* Quod spectat ad hæc verba: *Sicut erat in principio*, in Concilio Vasensi. Anno DXXIX. statuitur canendum post hymnum: *Gloria Patri. Et quia non solum in sede Apostolica* (inquit Concilium can. 3.) *sed etiam per totum orientem, & totam Africam vel Italiam propter hæreticorum astutiam, qui Dei Filium non semper cum Patre fuisse, sed a tempore fuisse blasphemant; in omnibus clausulis post, Gloria Patri, &c. Sicut erat in principio dicitur, & nos in vniuersis Ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decernimus.* Vbi puto hæc verba: *Totum orientem*, esse additicia, cum nusquã repereris, *Sicut erat in principio*, tunc apud Græcos in vsu fuisse. Sed & Vvalfridus Strabo capite 25. ait Græcos non dicere, *Sicut erat in principio*; sed hoc modo, *& nunc & semper, & in secula seculorum Amen.* Canitur autem hic glorificationis hymnus in fine singulorum psalmorum. Ritum manasse à Damaso Papa vulgò fertur hortatu D. Hieronymi, vt patet ex eius quadam epistola ad ipsum Damasum. Sed viri docti hanc epistolam non esse S. Hieronymi asserunt, quia in eâ dicitur ita cani in orientali Ecclesiâ: quod tamen apparet falsum ex Cassiano qui post S. Hieronymum diu vixit in oriente, cum ait libr. 2. de noctur. orat. cap. 8. *Illud etiam quod in hac prouincia* (Massiliensi) *vidimus, vt vno cantante in vltima psalmi omnes astantes concinant cum clamore, Gloria Patri & filio & spiritui sancto, nusquam per omnem orientem audiuimus: sed cum omnium silentio ab eo qui canit, finito psalmo orationem succedere: Hæc verò glorificatione Trinitatis tantummodo solere antiphonam terminari.* Imò Romani rarius hunc hymnum psalmis adhibebant, vt notum est ex Vvalfrido mox citando, qui vixebat tempore Ludouici Pij. Sed & varia fuit huius hymni canendi ratio, vt ex his Vvalfridi verbis cap. 25. libr. de rebus Eccl. clarum est: *Hunt itaque hymnum nonnulli in omnibus pene psalmis, interdum incisionibus psalmorum coaptant. Responsoriis verò pancioribus, vt illi, qui statuta Patris Benedicti in horis sequuntur canonicis. Romani verò in psalmis rarius, in responsoriis trebrius vsurpant.* Hispani in fine omnium psalmorum canebant, vt patet ex Concilij Toletani 4. can. 12. supra citato: atque etiam responsoriis, in lætis quidem, non in tristioribus, vt statuitur can. 15. eiusdem concilij infra citando. Vnde in officio defunctorum omittitur, vt decernitur. 1. additione Capitularis Ludouici Imperatoris titulo 66. mox citando.

Baron. ad an. 325.

PSALMVS NONAGESIMVS QVARTVS.] In MSS. cod. S. Germ. ma. S. Far. Vict. p. additur: *Venite exultemus.* Post imploratum præmissis versiculis & psalmo tertio Dei auxilium hoc psalmo se mutuò fratres ad laudes Deo persoluendas excitant: ac propterea appellatur à Magistro cap. 44. suæ regulæ *responsorium hortationis. Oportet*, inquit, *in nocturno ab Abbate dici versum apertionis. Responsorium hortationis.* Appellatur & psalmus inuitatorius, qui olim in officio defunctorum non dicebatur, vt notum est ex primâ additione Capitul. Lud. Imp. titul. 66.

Digitized by Google

Psalmus inuitatorius & gloria pro defunctis non canetur; & propter eandem causam appellatur sonus in officio Mosarabo Isidoriano. *Sonus est Venite exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro.*

INDE SEQVITVR AMBROSIANVM.] Ita hunc locum Regulæ exponit Vvalfridus Strabo cap. 25. lib. de rebus Ecclesiasticis. *In officiis quoque, quæ beatus Benedictus Abbas omni sanctitate præcipuus ordinauit, hymni dicuntur per horas canonicas, quos Ambrosianos ipse nominans, vel illos vult intelligi, quos confecit Ambrosius, vel alios ad imitationem Ambrosianorum compositos.* rectè. Dicti sunt à S. Ambrosio, vt testatur S. Isidorus lib. 1. de offic. Eccl. cap. 6. *Atque inde hymni ex eius* (Ambrosij) *nomine Ambrosiani vocantur, quia eius tempore primùm in Ecclesiâ Mediolanensi celebrari cœperunt: cuius celebritatis deuotio post hæc per totius occidentis Ecclesias obseruatur.* Horum meminit Concilium Turonense secundum can. 14 eosque probat, alios que cantari dignos: *Licet hymnos Ambrosianos habeamus*, &c. quemadmodum & concilium Toletanum quartum can. 12. etsi non sunt de scripturis canonicis; *Hymni humano studio ad laudem Dei atque Apostolorum & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut & quos beatissimi doctores Hilarius & Ambrosius ediderunt*, &c. Nec his obest canon 20. Concilij 1. Bracarensis: *Item placuit, vt veteris testamenti nihil pœnitè compositum in Ecclesiâ psallatur, sicut & sanctis præcipiunt canones.* Nam Concilium tantùm vetat veteris testamenti textum pœticè compositum cani in Ecclesiâ, ne per huiusmodi poësin sanctæ scripturæ puritas & maiestas adulteretur: non tamen reiicit hymnos ab orthodoxis Patribus elucubratos. de Ambrosianis consule Rupertum lib. 2. in Regulam S. B. cap. 5.

BENEDICAT ABBAS] Ita hunc locum explicat Smaragdus: *Id est, post versum à cantante dictum dicat Abbas: precibus omnium sanctorum suorum saluet & benedicat nos Dominus, vel aliquam aliam eiusmodi benedictionem.* Hæc ergo benedictio est capitulũ illud, quod modò appellatur absolutio. Postea multa addita sunt, vt oratio Dominica, petitio benediction s à lectore, cuius mentio fit. 1. add. Capitul. Lud. Imp. tit. 67. *Vt lector stando benedictionem postulet.* &, *tu autem Domine*, in fine lectionis: cuius mentio fit eâdem additione tit. 69. *Deinde regula, aut Homilia quædam legatur; deinde, Tu autem Domine, dicatur.*

SVPER ANALOGIVM.] Analogium est pulpitum, id quod supponitur libro. Ita Iulius Pollux lib. 1. Onomastici cap. 14 qui tamen ait in hac significatione non reperiri apud bonos auctores: Glossæ MSS. in regulam S. Benedicti cod. S. Victoris Parisiensis: *Analogium, Lectrisium.* Glossæ Isidori. *Lectrum, analogium, super quo legitur.* Eædem Glossæ: *Lampium, pulpitum, analogium.* Eædem Glossæ: *Pulpitum, analogium, lectrum.* A nomine, *Lectrum*, fit Gallica vox, *lutrein.* i. analogium Papias analogium sumit pro suggestu, *Analogium dicitur quod sermo inde prædicetur*, ex S. Isidori lib. 15. Origin. cap. 4. Vvalfridus rerum Eccl. cap. 6. *Analogium quod in eo verbum Dei legatur & annuncietur.*

Digitized by Google

tur. Est etiam analogium manuale Glossæ Philoxeni : *Manuale* ἀναλόγιον. quid sit Manuale, explicant Glossæ Isidori : *Manuale liber ad gerendum aptus, qui enchiridion dicitur.* Mentio fit analogij in Glossis Arabico Latinis, sed sine interpretatione. ἀναλογεῖον autem apud Suidam est ἐν ᾧ τιθενται τὰ βιβλια. i. in quo ponuntur libri : sed est pluteus, repositorium, seu armarium librorum.

TRIA RESPONSORIA.] Quid sit responsorium explicat S. Isidorus lib. 1. de offic. Eccl. cap. 8. *Responsoria*, inquit, *ab Italis longo ante tempore sunt reperta, & vocata hoc nomine, quod vno canente chorus consonando respõdeat. Ante autem id solus quisque agebat : nunc vnus interdum duo, vel tres communiter, choro in plurimis respondente.* Idem lib. 6. Etymologiarum cap. 19. *Responsorios Itali tradiderunt. Quod carmen inde responsorios cantus vocant, quòd alio desinente alter respõdeat. Inter responsorios autem & antiphonas hoc differt, quod in responsoriis vnus versum dicit, in antiphonis autem versibus alternant chori.*

POST TERTIAM VERO LECTIONEM, QVI CANTAT DICAT GLORIAM.] Nempe in tertio responsorio. Hunc regulæ locum respexit Vvalfridus Strabo cap. 25. supra citato, cum ait hunc versum paucioribus responsoriis aptare eos, *Qui statuta Patris Benedicti in horis sequuntur canonicis.* Sed fuit diuersus vsus : nam crebrius Romani hunc glorificationis hymnum canebant in responsoriis, vt notat idem auctor eodem capite. Ab antiquis tamen non adhibebatur, vt notat Amalarius Fortunatus lib. de ordine *Antiphonarij* cap. 2. *priscis temporibus non cantabatur gloria post versum, sed repetebatur responsorius.* Concilium Toletanum 4. can. 15. redarguit eos, qui non adhibebant : *Gloria Patri*, responsoriis, & statuit cum hac discretione esse canendum : *Vt in latis sequatur gloria, in tristioribus repetatur principium*, quod adhuc est in vsu.

A NOMINATIS ET ORTHODOXIS CATHOLICIS PATRIBVS.] In cod. MSS. S. Germ. ma. Ebr. Far. & Vict. ma. scribitur. *A nominatissimis & Catholicis & orthodoxis*, apud S. Dunstanum & in vulgatis editionibus: *A nominatissimis doctoribus, orthodoxis & catholicis patribus.* cod. MS. Vict. p. legit *A nominatis doctoribus & orthodoxis patribus.*

CVM ALLELVIA CANENDI.] MS. cod. S. Ebrul. *Cum albis canendi.*

EX CORDE RECITANDA] Ex corde recitare est memoriter dicere, quod Græci vocant, ἀπεστηθίζειν. ἀπὸ τῆς στήθους. i. pectus. Palladius in Lausiaca cap. de Herone, πρὸς βαδίζων ἀπεστηθίζεν ψαλμοὺς δεκαπέντε. i. pedes ambulans ex corde recitabat quindecim psalmos.

SVPPLICATIO LITANIÆ.] In cod. MS. Vict. ma. *Supplicatio & litania.* sed de his infra.

Qualiter æstatis tempore agatur nocturna laus ex Regula Sancti Benedicti, cap. X. Appendix 2.

PASCHA autem vsque ad calendas Nouembris omnis, vt supra dictum est, psalmodiæ quantitas teneatur. Excepto quod lectiones in codice propter breuitatem noctium minimè legantur: sed pro ipsis tribus lectionibus vna de veteri testamento memoriter legatur, quam breue responsorium subsequatur. Et reliqua omnia, vt dictum est, impleantur. Id est, vt numquam minus à duodecim psalmorum quantitate ad vigilias nocturnas dicatur, exceptis tertio & nonagesimo quarto psalmo.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT NVNQVAM MINVS A DVODECIM PSALMORVM QVANTITATE.] Veteres illi Ægyptij monachi hunc duodenarium numerum psalmorum tam in vigiliis nocturnis, quàm in synaxi vespertinâ mordicus retinuerunt, quòd esset ipsis Angelicâ reuelatione traditus. Nam cum vnà conuenissent, vt certum quemdam psalmorum numerum struerent, alij verò quinquagenos, alij sexagenos, alij plures pauciores ve, quisque pro animi sui feruore recitandos contenderent, quæstione vsque ad synaxim protractâ, Angelus eis apparuit: qui duodecim psalmis coram decantatis adhibitóque in fine Alleluia, ab vniuersorum oculis subtractus, quæstioni finem imposuit, scribit Cassianus lib. 2. de nocturnis orationibus cap. 5. & 6. Eundem psalmorum numerum cum in vigiliis nocturnis, tum in vespertinâ synaxi decantandum S. Pachomio Angelus reuelauit, vt scribit Palladius cap. de Tabennesiotis. Hacque ratione noluit S. B. ab hoc numero deflectere saltem in nocturnis vigiliis. Nam in synaxi vespertinâ noluit hunc duodenarium numerum obseruari breuitati consulens: quia diuinis officiis multa adiecit, insuper & completorium, quæ non erant in canone priscorum illorum monachorum. Synodus Turonica. 2. can. 18. ob eamdem Angeli reuelationem in vtraque celebritate nocturnâ & vespertinâ statuit, vt non minus, quam duodecim psalmi canerentur: etsi in quibusdam mensibus hunc augeat numerum in vigiliis nocturnis. *Et ad duodecimam*,

Digitized by Google

inquit, *duodecim cum alleluia, quod etiam Angelo ostendente didicerunt* (antiqui Patres) *si ad duodecimam duodecim psalmi, cur ad matutinum, non itemque duodecim explicentur?* hoc autem loco matutinum pro vigiliis nocturnis vsurpatur, vt infra explicabitur. Sic in officio monasterij sanctorum Agaunensium, hoc est, S. Mauricij & sociorum eius à sancto Auito Viennensi antistite aliisque Episcopis institutio non minus, quàm duodecim psalmi in nocturnis vigiliis recitabantur, vt testatur Aimoinus lib. 3. de gestis Franc. cap. 80. vbi de illo officio agit: *Verùm in Ianuario*, inquit, *& Februario, vt possibilitas sinebat. Hoc tamen obseruantes, ne minus à duodecim psalmorum quantitate ad nocturnas dicerent vigilias.* Causam non profert Aimoinus: sed satis clara est ex supra citatâ Synodo Turonicâ, quæ cum prorsus idem officium instituat, ac antea S. Auitus, vt ex vtriusque loci collatione patet, nullamque aliâ referat huius instituti causam, quàm reuelationem Angelicam, clarum est non aliam ob causam institutum esse à S. Auito, vt saltem duodecim psalmi in vigiliis nocturnis & synaxi vespertinâ canerentur. Apponam hic textum synodi & explicabo: *Vt in diebus festis ad matutinum sex antiphonæ binis psalmis explicentur. Toto Augusto Manicationes fiant, quia festiuitates sunt & Missæ sanctorum: Septembri septem antiphonæ explicentur binis psalmis: Octobri, octo, ternis psalmis: Nouembri: nouem, ternis psalmis: Decembri, decem, ternis psalmis: Ianuario & Februario itidem vsque ad Pascha. Sed vt possibilitas habet, qui facit amplius pro se, & qui minus, vt potuerit. Superest, vt vel duodecim psalmi expediantur ad matutinum* (*quia patrum statuta præcipiunt*) *vt ad sextam sex psalmi dicantur cum alleluia, vt ad duodecimam duodecim, itemque cum alleluia, quod etiam Angelo ostendente didicerunt*: Hæc diuini officij institutio eadem omnino habetur apud Aimoinum capite citato. Primò ergo hæc verba huius canonis: *In diebus festis*, sunt castiganda & legendum: *In diebus æstiuis*, vt apud Aimoinum: *In diebus enim æstiuis sex antiphonæ*, &c. non enim quæstio est de diebus festis, sed de totius anni cursu, qui non integer ordinaretur, si hoc loco de festis diebus ageretur, cum nihil statueretur de tempore æstiuo ad Septembrem vsque, in quo statuuntur duodecim psalmi canendi. Ita enim intelliguntur illa verba: *Sex antiphonæ binis psalmis explicentur.* i. sub vnâquâque istarum antiphonarum bini psalmi canantur: & sic efficies duodecim psalmos, quæ explanatio satis est manifesta ex sequentibus. Aimoini verbis: *In Septembri verò septem antiphonæ canebantur, distributis vnicuique binis psalmis*, & sic erunt quatuordecim psalmi in Septembri recitandi, & ita explicanda concilij verba: *Septembri, septem antiphonæ explicentur binis psalmis.* Octobri verò si octo, nempe antiphonæ ternis psalmis explicentur, recitandi sunt psalmi quatuor & viginti: Nouembri septem & viginti, cum nouem antiphonæ ternis psalmis explicentur, & Decembri triginta psalmi cum decem antiphonæ ternis etiam psalmis expediantur. Porrò duodenarius hic numerus mysticus est, significat enim duodecim Patriarchas, Apostolos, funda-

menta & portas cœlestis Hierusalem, duodecim fontes aquarum in Exodo, duodecim stellas, quibus mulier in Apocalypsi coronatur, & siquid simile in scripturis reperitur.

Ex regula S. Benedicti capite XI. qualiter Dominicis diebus vigiliæ agantur. Appendix. 3.

DOMINICO die temperius surgatur ad vigilias: in quibus vigiliis teneatur mensura, id est, modulatis (vt supra disposuimus) sex psalmis & versu, residentibus cunctis dispositè, & per ordinem in subselliis, legantur in codice, vt supra diximus, quatuor lectiones cum responsoriis suis: vbi tantùm in quarto responsorio dicatur à cantante, gloria. Quam dum incipit, mox omnes cum reuerentiâ surgant. Post lectiones sequantur ex ordine alij sex psalmi cum antiphonis & versu. Post quos iterum legantur quatuor lectiones cum responsoriis suis, ordine, quo supra. Post quas dicantur tria Cantica de Prophetis, quæ instituerit Abbas. Quæ cantica cum alleluia psallantur. Dicto etiam versu, & benedicente Abbate, legantur aliæ quatuor lectiones de nouo testamento, ordine quo supra. Post quartũ responsorium incipiat Abbas hymnum, *Te Deum laudamus*, quo perdicto, legat Abbas lectionem de Euangelio, cum honore & tremore stantibus omnibus quâ perlectâ, respondeant omnes, amen: & subsequatur mox Abbas Hymnum, *Te decet laus*. Et datâ benedictione incipiant matutinos. Qui ordo vigiliarum omni tempore tam æstatis, quàm hiemis æqualiter die Dominico teneatur: nisi fortè, quod absit, tardiùs surgant & aliquid de lectionibus breuiandum est, aut respõsoriis: quod tamen omnino caueatur, ne proueniat. Quod si contigerit, dignè inde satisfaciat Deo in Oratorio, per cuius euenerit neglectum.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DOMINICA DIE TEMPERIVS SVRGATVR.] In cod. MS. maiori S. Germ. legitur : *Temporius* optima lectio. Gloſſæ Philoxeni : *Temporius*, ἐνωρίτερον. Gloſſæ Cyrilli : ἐνωρίτερον, *Temporius*, ita loquitur Tertullianus lib de anima. *In maſculis, temporius effingitur.* Vetus ordo Romanus in ordine Paſchæ : *Conueniat ſchola temporius.* Hinc caſtigandus eſt locus eiuſdem ordinis in ordine in nocte paraſceues: *In nocte paraſceues temporaria. 1. media nocte, paruum ligneum ſignum ſonetur.* Legendum eſt enim, *Temporius*, alioqui nullus eſſet huius loci ſenſus. Confirmatur ex ordine in cœnâ Dominæ ſupra, vbi hæc habentur : *Feriâ quintâ maioris hebdomadæ eâdem nocte ſurgant ad vigilias horâ noctis octauâ.* i. ſecundâ noſtrâ nocturnâ. Igitur cum in nocte paraſceues præcipitur pulſare ſignum mediâ nocte, recte ſequitur illâ nocte pulſandum ſeu ſurgendum temporius, ſeu citius, aut maturius : Temperius autem S. B. ſurgendum eſſe præcipit die Dominicâ, quia propter ſolemnitatem & reuerentiam huius diei auget officium nocturnarum vigiliarum iuxta morem priſcorum illorum Ægyptiorum monachorum, & aliorum, qui diebus Dominicis & feſtiuis, vigilias nocturnas augendas eſſe cenſuerunt, vt notum eſt ex Caſſiano lib. 3. de diurnis orat. cap. 8. ex regula Tetradij cap. 25. S. Columbani cap. 7. S. Iſidori cap. 6. S. Fructuoſi Epiſc. cap. 3. Pauli & Stephani cap. 11. *Mane dictâ Primâ nullus ſe in lecto re colloset prater die Dominico & feſtis diebus, in quibus vigiliarum labore & prateriti diei æſtu ſolito amplius fatigati paululum poſt primam, qui ex vobis l. ponant voluerint, membra ponamus in lectis.*

CANTICA.] Canticorum, quæ in diuinis officiis dicuntur, meminit S. Iſidorus cap. 6. regulæ & lib. 1. de officiis Eccl. cap. 4. vbi hoc diſcrimen ſtatuit inter canticum & pſalmum : *Canticum autem vox humana eſt, pſalmus verò, qui canitur ad pſalterium.*

CVM ALLELVIA.] MS. S. Ebrulphi, *Cum albis.*

QVATVOR LECTIONES DE NOVO TESTAMENTO.] Non tamen de Euangelio : quia poſt, *Te Deum*, nominatim exprimit dicendam eſſe lectionem de Euangelio, quam præcipit à fratribus ſtantibus audiri ob reuerentiam : quod de his lectionibus Noui Teſtamenti etiam ſtatuiſſet, ſi voluiſſet eas ſumi ex Euangelio.

TE DEVM LAVDAMVS.] Huius hymni mentio fit in regula Tetradij, in quâ præcipit hunc hymnum cani in laudibus matutinis. *Perfectis Miſſis, dicite matutinos directaneò. Exaltabo te Deus meus, & rex meus. Deinde, Confitemini. Inde, Cantemus Domino. Lauda anima mea Dominum. Benedictiones. Laudate Dominum de cœlis. Te Deum laudamus. Gloria in excelſis Deo; & Capitulum. Omni Dominica ſic*

dicatur. Vbi nota hymnum *Gloria in excelsis Deo*, cani in laudibus matutinis: idque iuxta antiquum morem. Sic S. Athanasius in lib. de Virginitate, vbi normam diuini officij tradit, hunc hymnum Angelicum ad diluculum recitari iubet. Διάταγμα Ἀ. Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον. Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, &c. Id est, diluculum. Benedicite omnia opera Domini Domino. Gloria in excelsis Deo, &c. Vt autem ad hymnum, *Te Deum laudamus*, redeamus, præcipitur tum à D. B. tum à Tettadio cantari in Dominicâ, quia proprius huius celebritatis hymnus est. Vnde apud Alcuinum, in libro de officiis per ferias hic hymnus inscribitur: *Hymnus Dominicalis*: etsi Romani olim illum canerent tantùm in natalitiis Pontificum, vt scribit Amalarius Fortunatus lib. de ordine *Antiphonarij* cap. 2. *Interrogaui* (magistrum Ecclesiæ Romanæ) *si canerent per Dominicas noctes, Te Deum laudamus. Responsum est; tantum in natalitiis Pontificum, Te Deum laudamus, canimus.* Sed hic mos postea mutatus est. Præterea notandum est nullum eximi à S. P. B. huius hymni canendi tempus: ne quidem quadragesimale. Hinc fit vt illum omni tempore cani solitum sit à monachis Benedictinis. Quod cum Episcopi in concilus Galliæ & Italiæ congregati minime probarent, interpellassentque Abbates & monachos nonnullos, cur in Dominicis Aduentus, & Quadragesimæ: *Te Deum laudamus*, in suis Ecclesiis psallerent, & respondissent illi nullum tempus à S. B. in suâ regulâ exceptum fuisse, Episcopi aliquid de regula S. B. immutari nefas ducentes monachis hunc hymnum prædictis temporibus psallere permiserunt, vt scribit Radulphus Glaber lib. 3. hist. cap. 3.

LEGAT ABBAS LECTIONEM DE EVANGELIO.] Si est sacerdos aut Diaconus, alioqui non debet legere Euangelium publicè in diuino officio, vt monet Smaragdus hoc loco: *Dixit enim* (S. B.) *incipiat Abbas hymnum, Lectionemque Euangely legat. Tamen non hoc omnes debent, valentque facere Abbates. Sunt enim, qui aut impediente culpâ non debent, aut impossibilitate nocente non valent. Igitur sunt Abbates, qui nec Sacerdotis, nec Leuitæ funguntur ministerio, ideo nec sacro-sanctum legere possunt Euangelium.* Ex quo loco sequitur non fuisse olim vsu receptum, vt omnes Abbates essent sacerdotes, vel Diaconi. Id docet Rupertus lib. 2. in regulam S. B. cap. 10. *Olim non ita erat. Multi Abbates erant, qui sacros ordines non habebant; exempli gratiâ Equitius Abbas, cuius vitam, vel actus B. Papa Gregorius primo dialogorum narrat.* Quare quorumdam recentiorum opinioni suffragari non possum, qui dicunt Abbatem teneri ad sacerdotium ex regulæ S. B. instituto. His enim antiqua praxis & instituta omnino aduersantur. B. Seruandus Abbas, qui familiaris erat S. P. B. Diaconus fuit, non presbyter, Alcuinus ille magnus Diaconus fuit, non sacerdos, vt ex eius vita constat. S. Ratbertus Paschasius Abbas Corbeiensis numquam presbyter fuit, sed Diaconus, item S. Adalardus Abbas etiam Corbeiensis numquam presbyter fuit, vt ex eorum actis notum est. S. item Eugendus nunquam ad hunc ordinem promoueri voluit:

S. Greg. lib. 2 dial. cap. 35.

Vit. B. Ian.

Digitized by Google

& cum de hoc ordine suscipiendo sollicitaretur, dixit vtilius multò esse Abbati propter iuniorum ambitionem liberum à sacerdotio præesse fratribus. Multique alij quos enumerare longum esset. Petrus Blæsensis valde probabiliter credit S. P. Benedictum numquam fuisse presbyterum. Neque ipse S. Maurus S. B. discipulus vnquam sacerdos fuit, sed diaconus tantū, vt ex Fausto manifestè liquet & certè in missalibus MSS. monasterij Fossatensis, & in editis Ecclesiæ Parisiensis hæc de S. Mauro collecta habetur. *Deus, qui Beatum Maurum Leuitam æternæ gloriæ concessisti fieri participem*, &c. Nec in hac re fuit regulæ præuaricator: cum nullum sit præceptum in regulâ S. B. manifestum, quo Abbates obstringantur, vt presbyteri fiant. Et loci regulæ, qui opponuntur à Dom. Antonio à Yepez de audiendis confessionibus, Missis faciendis, & similibus intelliguntur, si Abbas sit Sacerdos. Nec in Comitijs generalibus, Abbatum Aquisgrani habitis coram Ludouico Pio Imperat. ad ordinis reformationem aliquid eiusmodi præcipitur: imò tit. 62. habetur: *Vt Abbas, præpositus, & decanus, quamuis presbyteri non sint, lectoribus benedictionem tribuant.* Postea tamen institutum est, vt Abbates presbyteri ordinarentur. Vt statuitur *de qualitate & ætate.* Tit. 14. cap. *vt Abbates.*

Epist. 23.

Sur. 1. *Ian.*

1. *Cap. Lud. Imp.*

STANTIBVS OMNIBVS.] Ob reuerentiam sancto Euangelio debitam: qui sanè stãdi mos, dum Euangelium legitur, est ab Apostolis, vt clarum est ex liturgiâ S Marci: Στάθητε ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου. I. state, audiamus S. Euangelium: huius moris meminit S. Germanus in Theoriâ mysticâ. ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ὀρθοὶ ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, &c. i. verbum Dei est; recti audiamus sanctum Euangelium: Anastasius. 1. Papa instituit, vt, cum recitatur Euangelium, sacerdotes non sederent, sed curui starent, vt refert Anastasius Bibliothecarius in eius vita.

RESPONDEANT) AMEN.] Amen, hoc loco est affirmantis, non optantis: vt rectè notat Smaragdus: & significat verè, non verò, fiat: hacque particulâ chorus se Euangelio credere profitetur.

DATA BENEDICTIONE.] Nunc loco istius benedictionis dicitur collecta. Quæ sano tempore Gratiani dicebatur, vt videre est, 16. qu. 1. cap. *Hinc est etiam*, cum ait: *Lectionem quoque Euangelij similiter Abbati ad legendum tribuit* (S. B.) *quam subsequenti oratione legere similiter Sacerdotalis officij est.* Vbi haud dubiè ponit subsequentem orationem loco benedictionis.

DATA BENEDICTIONE.] A Sacerdote. Quare non dixit S. B. *Benedicat Abbas.* Quia forte non erit Sacerdos: quæ Benedictio cum detur, toti conuentui non debet dari, nisi à sacerdote.

INCIPIANT.] Ita vulgo. Tamen in cod. MSS. S. Ebrul. & S. Far. legitur: *Incipiat.* Rectè satis meo quidem iudicio, vt hoc verbum referatur ad Abbatem. Moris olim fuit, vt Abbas officium inciperet: id manifestè constat ex R. MS. Magistri cap. 44. *Oportet in nocturno ab abbate dici versum apertionis*, &c. vbi versus apertionis est, *Domine labia mea*

Digitized by Google

aperies. Nam ab eo versu incipit nocturnos Magister non à versu *Deus in adiutorium meum intende.*

Qualiter matutinorum solemnitas agatur ex Regula S. Benedicti, capite XII.
Appendix. 4.

IN matutinis Dominico die in primis dicatur sexagesimus sextus psalmus sine antiphonâ. Post quem dicatur quinquagesimus cum Alleluia. Post quem dicatur centesimus decimus septimus & sexagesimus. Inde benedictiones, & laudes, lectio de scriptura vna ex corde, & responsorium, Ambrosianum, versus, canticum de Euangelio, & completum est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN MATVTINIS.] Matutini hoc loco sunt Laudes, vt vulgò loquuntur. Sed nunc matutini appellantur vigiliæ nocturnæ. Et quidem olim aliquando ita sunt appellatæ vigiliæ nocturnæ. Vt videre est in synodo 2. Turonensi can. 18. *In diebus festis* (1. *æstuis*) *ad matutinum sex antiphonæ binis psalmis explicentur.* Et mox: *Cur ad matutinum non itemque vel duodecim explicentur?* Quòd hi loci de nocturnis vigiliis intelligendi sint, patet: quia synodus mentionem facit supra dictæ visionis Angelicæ de numero psalmorum duodenario: at hæc reuelatio erat de nocturnis vigiliis & de synaxi vespertinâ, vt suprà probatum est. Præterea Aimoinus loco suprà citato idem efficium, quod dicta synodus, describens id quod synodus matutinũ dixit, nocturnas vigilias appellauit. *Hoc tamen,* inquit, *obseruantes, ne minus à duodecim psalmorum quantitate ad vigilias dicerent nocturnas.* Quæ valde notanda sunt, ad quosdam locos ex Conciliis & Patribus explicandos.

IN PRIMIS DICATVR SEXAGESIMVS SEXTVS.] Notandum est hîc S. B. incipere matutinos à psalmo sexagesimo sexto, non à versiculo, *Deus in adiutorium meum intende.* Eâdem enim vtitur particulâ, *in primis,* qua suprà cap. 9. cum iubet vigilias incipi à versiculo, *Deus in adiutorium.* Et c. 18. de horis diurnis. Accedit quòd cum cæteris hunc versiculum discretè præmittendum præcipiat, vt videre est cap. 9. 17. & 18. id nunquam de laudibus matutinis præscripserit. Et ratio est; quia duo primi

primi versiculi psalmi sexagesimi sexti, qui apte sub auroram in hac hora dicitur, quod iam die illucescente mens nostra à Deo illuminanda sit, *Deus misereatur nostri*, &c. *Illuminet vultum suum super nos*, &c. Implicite continent quicquid versiculo, *Deus in adiutorium*, exprimitur.

CENTESIMVS DECIMVS SEPTIMVS.] Id est, *Confitemini Domino, quoniam bonus.* Ita capiendus est locus regulæ Tetradij. *Dicite matutinos directaneè. Exaltabo te Deus meus, & Rex. Deinde, Confitemini.*

ET SEXAGESIMVS SECVNDVS.] Sic S. Athanasius in tractatu de Virginitate præscribit Virginibus, vt manè eumdem psalmum recitent: Πρὸς ὄρθρον δὲ τὸν ψαλμὸν τοῦτον λέγετε· ὁ θεός μου πρὸς σὲ ὀρθρίζω, i. mane dicite hunc psalmum: *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.*

BENEDICTIONES.] Id est, canticum trium puerorum ex veteri institutione: cum etiam illucescente die recitari illud habeat tractatu citato S. Anathasius Διὰ φαΐμα, Εὐλογεῖτε πάντα ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον, i. luceſcente die. Benedicite omnia opera Domini Dominum. In Regula Tetradij cap. 21. de Matutinis, malè legitur: *Benedictionem*, pro, *benedictiones.*

ET LAVDES.] Id est, psalmus centesimus quadragesimus octauus cum duobus sequentibus, qui psalmi olim etiam cantabantur à veteribus Ægypti monachis ad laudes matutinas, vt docet Cassianus lib. 3. de nocturnis orationibus cap. 6. Hinc etiam capienda sunt verba illa regulæ Tetradij cap. 21. *Benedictiones, Laudate Dominum de cœlis.*

LITANIA.] Suprà, *supplicatio Litaniæ.* Litania est oratio, precatio. Glossæ Cyrilli: Λιτὴ ἡ λιτανεία *Litatio, precatio.* Suidas: Λιτανεία ἡ λιτὴ, ἡ παράκλησις. i. oratio. Manuel Moschopulus Scheda 1. Λιτὴ παράκλησις, λιτανίω, λιτανεία. Idem repetit Schedâ 12. Mentionem facit S. Basilius epist. 63. Hæc supplicatio est Kyrie eleison, vt S. B. cap. 9. explicat. De hac supplicatione agit S. Augustinus epist. 178. & Concilium Vasense secundum can. 3. in quo iubetur recitari ad matutinum, Missas & vesperam.

Ex Regula S. B. capite XIII. qualiter priuatis diebus matutini agantur.

Appendix. 5.

IEBVS autem priuatis Matutinorum solemnitas ita agatur: Id est, vt sexagesimus sextus psalmus dicatur sine antiphonâ subtrahendo modicè, sicut in Domi-

nicâ, vt omnes occurrât ad quinquagesimũ, qui cum antiphonâ dicatur. Post quem alij duo psalmi dicantur secundũ consuetudinem. Id est, secundâ feriâ, quintus, & trigesimus quintus. Tertiâ feriâ quadragesimus secundus, & quinquagesimus sextus. Quartâ feriâ, sexagesimus tertiùs, & sexagesimus quartus. Quintâ feriâ octogesimus septimus, & octogesimus nonus. Sextâ feriâ septuagesimus quintus, & nonagesimus primus. Sabbato autem centesimus quadragesimus secundus, & Canticum Deuteronomij, quod diuidatur in duas glorias. Nam cæteris diebus canticum vnumquodque ex Prophetis, sicut psallit Ecclesia Romana, dicatur. Post hæc sequentur laudes. Deinde lectio vna Apostoli memoriter recitanda. Responsorium, Ambrosianum, versus, Canticum de Euãgelio, Litania, & completum est. Planè Agenda matutina, vel vespertina non transeat aliquando, nisi in vltimo per ordinem oratio Dominica omnibus audientibus dicatur à Priore propter scandalorum spinas, quæ oriri solent in monasterio; vt conuenti per ipsius orationis sponsionem, quâ dicunt: *Dimitte nobis debita nostra; sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, purgent se ab huiusmodi vitio. Cæteris verò Agendis vltima pars eius orationis dicatur; vt ab omnibus respondeatur: *Sed libera nos à malo.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRIVATIS DIEBVS.] Priuati dies sunt feriales, non solemnes. Breuiarium Mozarabum: *Dies sine sit festiua, sine priuata.*

SINE ANTIPHONA.] Antiphona à Græco ἀντιφωνεῖν. Id est, ex aduerso reciprocè & alternatim seu vicissim canere, idque dupliciter. Primò psalmodiâ, choris alternos psalmos, aut eorum versiculos vicissim modulantibus: Secundò per antiphonas, quæ olim versiculis constabant, quos duo chori alternatim concinebant, vt planum est ex S. Isidoro lib. 6. Origin. cap. 19 *Inter responsorios autem & antiphonas hoc differt. quòd in responsoriis vnus versum dicit: in antiphonis autem versibus alternant chori.* Hodie aliter: nam ad antiphonas duo iunguntur simul psallendo chori. Sed non est propriè ἀντιφωνεῖν, hoc est, per antiphonas canere: quia nulla est ibi vocum reciprocatio seu alternatio, etsi aduersi canant. S. Benedictus psalmis interserit antiphonas: quæ tamen olim seorsim à psalmis, illis præmissæ canebantur: vt liquet ex Cassiano lib. de diur-

Digitized by Google

nis orationibus cap. 8. *Nam cum stantes antiphonas tres concinuerunt insidentes tres psalmos vno modulante respondent*: Hodie incœpta antiphona (nisi sit festum duplex) canitur psalmus: qui mos antiquus satis: cuius meminit Amalarius Fortunatus lib. 4. de offic. Eccl. cap. 7. *Antiphona inchoatur ab vno vnius chori, & ad eius symphoniam psalmus cantatur per duos choros.* De Antiphonis insuper vide S. Isidorum lib. 1. de offic. Eccl. cap. 7.

PLANE.] Est verè, certè, iuxta Smaragdum. Puto significare, omnino.

AGENDA.] Est officium alicuius horæ, officium diuinum, cursus diuini officij, anniuersaria celebritas, *opus Dei*: vt infrà hoc capite: *Ceteris Agendis.* S Gregorij antiphonarius: *In Agendâ mortuorũ, antiphonã requiem æternam.* Anastasius Bibliothecarius in Leone. 2. *Sed & ne Mauri Episcopi anniuersitas seu Agenda celebraretur*, &c. Eadem verba repetit Abbo Floriacensis in Leone. 2. Lib. 6. Capitul. Car. & Lud. Impp. tit. 234. & Add. tit. 49. *Si quis presbyter inconsulto Episcopo Agendam in quolibet loco noluerit celebrare*, &c. Vnde in synodo Carthaginensi. 2. can. 9. ex quâ citatæ constitutiones sumptæ sunt, malè bis legitur, *Agenda*, in neutro plurali.

NISI IN VLTIMO PER ORDINEM ORATIO DOMINICA.] Idem præcipit Concilium Gerundense can. 10. *Item nobis semper placuit obseruari, vt omnibus diebus post Matutinas & vesperas oratio Dominica à sacerdote proferatur.* Vbi proferre est clarâ & distinctâ voce pronunciare.

PROPTER SCANDALORVM SPINAS.] Scandalorum spinæ sunt iurgiorum difficultates. Scandala sunt iurgia, rixæ; etiam pugnæ. Regula MS. Magistri cap. 83. *Si verò, quod absit, non pacificè, sed magis per scandalum exire noluerint, exuti rebus monasterij dumtaxat sine magnâ iniuriâ, clausâ regiâ excludantur.* S Gregorius Turonensis lib. 3. hist. cap. 6. *Multi tunc filij senatorum in hac obsidione dati sunt, sed orto sterum inter Reges scandalo*, &c. lib. 1. Capitularis Caroli Imperatoris tit. 89. *Si in hoste, aut infrà regnum nostrum litigatio aut scandalum inter quascumque personas vidaliæt, maiores aut minores ortum fuerit.* Lib. 1. legis Longobardorum tit. 16. l. 3. *Si mulier in scandalum cucurrerit, vbi Viri litigant, si plagas, aut feritas factas habuerit.* Ergo scandalum hoc loco regulæ sumitur pro peculiari peccato dissensionis aut rixæ, non pro malo exemplo. Quod satis patet ex sequentibus: *Purgent se ab huiusmodi vitio:* nempe rancoris, iracundiæ, dissidij, contentionis, &c. Ita etiam explicat hunc locum regulæ Hincmarus Archiepiscopus Remensis epist. ad Rotrudem apud Flodoardum lib. 3. hist. Eccl. Remensis cap. 27. *Scitis, quia regula, quam professæ estis, propter scandalorum spinas, quæ in monasterio oriri solent, orationem Dominicam in matutinis & vespertinis officiis, ita vt omnes illam audiant, à priore orare præcipit, vt timentes conuenientiam, quâ dicimus, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitori-*

bus noſtris, omnem rancorem de noſtro corde pellamus.

VT CONVENTI.] In cod. MSS. S. Ebrul. S. Germ. ma. S. Far. & Vict. p. legitur: *Conuerſi.* Tamen vulgata lectio potior: conuenti. i. interpellati, nempe per orationis pactum & ſponſionem. Nam conuenire eſt interpellare, Nonius Marcellus cap. 4. *Conuenire, interpellare. M. Tull. in Verrem actione 2. non dubitat, quin ipſe, ſi Verrem conueniſſet.*

CÆTERIS AGENDIS.] 1. horis canonicis, vt ſupra explicatum eſt, exceptis tamen nocturnis vigiliis Dominicarum: quia cap. 11. illis finitis data benedictione iubet incipi matutinos: ſicut & Natalitiorum, aliarúmque ſolemnitatum nocturnis, quos cap. 14. inſtar nocturnorum Dominicæ celebrari iubet.

VLTIMA PARS EIVS ORATIONIS DICATVR.] Subaudi, clarâ voce: cæteris, ſubmiſſâ recitatis. In editione Colinæi ſic legitur: *Vltima pars tantùm eiuſdem orationis cunctis etiam audientibus dicatur.* Sed quædam hîc addita ſunt paraphraſticè, vt ſæpe occurrit in eiuſmodi editione. Toties autem ſacram hanc orationem recitari præcipit S. P. B. quia, vt ait Concilium Toletanum 4. can. 9. vbi cotidie hanc orationem à Sacerdotibus recitari præcipit, *cotidie, vel cogitatione, vel verbo delinquimus, cotidie hanc orationem effundere in conſpectu Dei debemus.* Additque Concilium: *quiſquis ergo ſacerdotum, vel ſubdiacentium Clericorum hanc orationem Dominicam cotidie, aut in publico, aut priuato officio præterierit, propter ſuperbiam iudicatus honoris ſui ordine priuetur.* Pelagiani, qui ſe iuſtos exiſtimabant, hanc orationem quidem recitabant, ſed petitionem: *Et dimitte nobis debita noſtra*, &c. non pro ſe, ſed pro aliis dicebant: vel ſi dicerent, tantum humilitatis causâ. Quos ideò damnat Concilium Mileuitanum ſeu potius Carthaginenſe can. 7. & 8. quâ de re plura vide apud S. Auguſtinum epiſt. 89, 92, & 94.

In natalitiis ſanctorum qualiter agantur vigiliæ, ex regula S. Benedicti. Cap. XIV.

Appendix. 6.

IN Sanctorum verò feſtiuitatibus, vel omnibus ſolemnitatibus, ſicut diximus, die Dominico agendum, ita agatur: exceptô quod pſalmi aut antiphonæ, vel lectiones ad ipſum diem pertinentes dicantur. Modus autem ſupra ſcriptus teneatur.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VEL OMNIBVS SOLEMNITATIBVS.] Vel, hoc loco sumitur copulatiuè, vt infra: *Vel lectiones*, per solemnitates, intelligit festos dies Natalis Domini, Paschæ, & similes.

VEL LECTIONES.] Tam illæ, quæ leguntur in nocturnis: quàm illæ, quæ in cæteris horis, vt moris est, exceptâ lectione breui seu capitulo Completorij, quam non mutat Ecclesia. Lectiones nocturnorum sunt de actis Sanctorum, præsertim Martyrum in eorum natalitiis, vt statuitur in Conc. Africano primo & Carthag. 4. can. 47. Porrò quamuis nulla hîc mentio fiat responsoriorum & versuum, tamen existimandum est ea debere solemnitati conuenire.

MODVS.] Id est, numerus.

Quibus temporibus dicatur alleluia, ex Regula S. Benedicti capite XV. Appendix. 7.

A Sancto Pascha vsque ad Pentecosten sine intermissione dicatur alleluya, tam in psalmis, quàm in responsoriis. A Pentecoste autem vsque ad caput Quadragesimæ omnibus noctibus cum posterioribus psalmis tantùm ad nocturnos dicatur. Omni verò Dominicâ extra Quadragesimam Cantica, Matutini, Prima, Tertia, Sexta, Nonaque cum Alleluya dicantur. Vespera verò cum antiphona. Responsoria verò numquam dicantur cum Alleluya, nisi à Pascha vsque ad Pentecosten.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

A SANCTO PASCHA VSQVE AD PENTECOSTEN.] Hoc temporis interstitio celebre fuit per vniuersam Ecclesiam ob Christi resurrectionem cantare alleluya. S. Augustinus epist. 119. *Vt autem alleluya per hos solos dies quinquaginta in Ecclesiâ cantetur, non vsquequaque obseruatur. Nam aliis diebus variè cantatur alibi atque alibi; ipsis tamen diebus vbique.*

Digitized by Google

ALLELVIA.] Est vocabulum Hebraicum, quod ita interpretatur Suidas: ἀλληλούια, αἰνεῖτε τὸν Κύριον, παρ' Ἑβραίοις, ἤτοι τὸν ὕμνον. i. Alleluia apud Hebræos significat, Laudate Dominum, siue eum, qui est. Ita etiam transtulerunt hoc vocabulum Septuaginta interpretes PS. 146. הללו יה. αἰνεῖτε τὸν Κύριον. S. Germanus in Theoriâ mysticâ Liturgiæ singulas huius vocabuli partes singulis sanctissimæ Trinitatis personis applicat, variasque illius profert interpretationes, à quibus supersedeo breuitatis causâ.

OMNI VERÒ DOMINICA.] Mos olim fuit omnibus Dominicis in Ecclesiâ canere, *alleluia*. S. Augustinus Epistolâ citatâ: *Vnde omnibus diebus Dominicis ad altare obseruatur, & alleluia canitur.*

EXTRA QVADRAGESIMAM.] Quia mos olim fuit, vt in Quadragesima non caneretur, *Alleluia*. *Quod vniuersalis Ecclesia consensio in cunctis terrarum partibus roborauit.* Inquit Concilium Toletanum 4. can. 10. Non eximit Septuagesimam S. B. quia in illâ, eius ætate adhuc cantabatur *Alleluia*: quod quidem fiebat etiam in Hispaniâ multis annis post mortem S. Benedicti. Nam S. Isidorus, qui iuxta Redemptum obiit Æra DCLXXIV. hoc anno Domini DCXXXVI. lib. 1. de offic. Eccl. cap. 3. ait cotidie *Alleluia* cani in Hispaniâ, exceptâ Quadragesimâ. Quidam scribunt S. Gregorium Magnum, id primum instituisse, ne *Alleluia in Septuagesima cantaretur.* De intermissione *Alleluia* in Septuagesima agunt Alcuinus cap. 15. de offic. Eccl. & Amalarius. Postea in synodo Francicâ statutum est, vt monachi in Septuagesima *Alleluia* deponerent, vt refert Smaragdus in huius capitis expositione, atque etiam in synodo Abbatum Aquisgrani habito sub Ludouico Pio. tit. 30. *Vt Alleluia in septuagesima dimittatur.* Quod tamen statutum non vsque adeo obseruatum est: Nam tempore Radulphi Tungrensis non adeo antiqui scriptoris, qui post institutos fratres Minores vixit, vt ex eius scriptis manifestum est, monachi Benedictini adhuc canebant in Septuagesima *Alleluia*. Sic enim ille scribit lib. de obseruantia Canonum, propositione 16. *Benedictini autem & Ambrosiani seruant Alleluia vsque ad Dominicam Quadragesimæ vide in Regulâ capite* 34. sed legendum est 15. Nec mirum est, si Benedictini tardius dimiserunt Alleluia in Septuagesima, cum etiam Ecclesia Ambrosiana illud non deponeret, vt ex hoc loco constat, & quædam Ecclesiæ tempore S. Gregorij septimi, Papæ illud retinerent. Quod patet ex actis S. Herlucæ, quæ sub eodem Papa claruit, in quibus ait Paulus Bernhriendensis. *Forte contigit, vt post Septuagesimalem vesperam, in quâ plurimi dimittere solent Alleluia.* Si plurimi, ergo non omnes. Ex quibus liquet caput Quadragesimæ intelligi à S. Benedicto primam Dominicam Quadragesimæ non Dominicam Septuagesimæ, vt vult Rupertus lib. 2. in regulam S. B. cap. 13. hoc pacto arbitratus se S. Benedictum cum Ecclesia Romana conciliare. Loco Alleluia postea institutum est, vt diceretur hic versiculus; *Laus tibi Domine*, &c. non solùm post gloriam versiculi: *Deus in adiutorium*, vt nunc, sed etiam in psalmis hym-

Plat. in eius vita

Digitized by Google

nis & canticis, vt manifeſtum eſt ex Alcuino lib. de offic. Eccl. cap. 11. *In his etiam diebus (Septuageſima) vt iam diximus, intermittimus Hymnum Angelicum, & Alleluia, quod eſt Hebræorum: & pro Alleluia, humiliori, id eſt, Latinâ vtimur linguâ dicentes, in pſalmis, Hymnis & Canticis, Laus tibi Domine, Rex æterna gloria.* Hæc pro tempore, quo olim dicebatur Alleluia. Sed in ipſo opere Dei variè, canebatur. Hiſpani illo vtebantur in fine pſalmorum & lectionum, vt notat S. Iſidorus lib. 1. de offi. Eccl. cap. 3. *Poſt conſummatam pſalmorum ſiue lectionum prædicationem alleluia in fine cantatur. Hoc in ſpem reſurrectionis facit Eccleſia.* Alexandrini ad ternos quoſque pſalmos illud adiungebant, vt S. Athanaſius præcipit lib. de Virginitate. Olim in Gallia perſolutis ad Sextam ſex pſalmis, & ad Veſperam duodecim, pſallebatur Alleluia, vt clarum eſt ex Conc. Tur. 2. can. 18 ex Aimoino lib. 3. de geſtis Franc. cap. 80. *Supereſt, vt vel duodecim pſalmi expediantur ad matutinum (quia patrum ſtatuta præcipiunt) vt ad ſextam ſex pſalmi dicantur cum alleluia, vt ad duodecimam duodecim, itemque cum alleluia.* Ita hîc textus eſt interpungendus, alioqui iuxta veterem interpunctionem, quæ non claudit parentheſi hæc verba, *Quia patrum ſtatuta præcipiunt*, ſenſus vacillat.

Digitized by Google

QVALITER DIVINA OPERA *per diem agantur.*

CAP. XXIV. §. 1.

S. BEN. Ps 118. VT ait Propheta: *Septies in die laudem dixi tibi.* Qui ſeptenarius ſacratus numerus à nobis ſic implebitur, ſi matutino, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Veſperæ, Completoriique tempore noſtræ ſeruitutis officia perſoluamus. Ps. 118. Quia de his horis dixit Propheta: *Septies in die laudem dixi tibi.* Nam de Nocturnis vigiliis idem ipſe Propheta ait: *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi.* Ergo his temporibus referamus laudes Creatori noſtro. i. Matutinis, Primâ, Tertiâ, Sextâ, Nonâ, Veſperâ, Completorio, & nocte ſurgamus ad confitendum ei.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT AIT PROPHETA.] Supp. opera diuina agamus per diem. Qualiter, hoc loco. i. quoties. Hoc capitulum profertur à Burchardo lib. 2. cap. 105. vbi ſic legitur: *Dicente Propheta; ſeptiesin die*, &c. Porro ſtatis quibuſdam horis cotidie laudes Deo perſoluere vetus eſt Eccleſiæ inſtitutũ: quod vellicare olim auſi ſũt Eccleſiæ Neocæſarienſis Clerici probro vertentes S. Baſilio, quod certis horis quotidie laudes Deo caneret, dicentes moris id olim non fuiſſe magno illi Gregorio Neocæſarienſi Epiſcopo. Sed eos egregie refutat S. Baſilius epiſt. 63. dicitque illos probare non poſſe id non fuiſſe vſitatum magno illi Gregorio. Hos ſecutus eſt Lampetius hæreticus ex cœno Meſſalianorum exortus, qui dicebat eos

Digitized by Google

bat eos qui diuina officia ſtatis horis canebant, adhuc legi ſeruire, vt videre eſt in bibliothecâ Photij. n. 52. de ſynodo Sidetanâ. Horarum autem canonicarum numerus olim varius fuit pro diuerſitate locorum & temporum, modò maior, modò minor. lib. 8. Conſtitutionum Apoſtolicarum cap. 34. ſex horæ canonicæ recenſentur. Matutinum, Tertia, Sexta, Nona, Veſpera, & Gallicinium. Totidem recenſet D. Hieronymus in epitaphio Paulæ. *Manè, horâ Tertiâ, Sextâ, Nonâ, Veſpere, noctis medio per ordinem pſalterium cantabant.* Per τὸ, *mane*, intelligit diluculum. Nam in epiſt. ad Euſtochium de cuſtodiâ Virginitatis ait: *Horam Tertiam, Sextam, Nonam, Diluculum quoque & Veſperam nemo eſt, qui neſciat.* Eumdem numerum ſtatuit epiſt. ad Lætam de inſtitutione filiæ. *Et aſſueſcat exemplo ad orationes & pſalmos nocte conſurgere: manè hymnos canere, Tertiâ, Sextâ, Nona horâ ſtare in acie quaſi bellatricem Chriſti, accenſâque lucernâ reddere ſacrificium veſpertinum.* & ep. ad Demetriadem de Virginitate ſeruandâ: *Præter pſalmorum & orationis ordinem, quod tibi horâ Tertiâ, Sextâ, Nonâ, ad veſperum, mediâ nocte, & mane ſemper eſt obſeruandum, ſtatue quot horis ſanctam ſcripturam ediſcere debeas.* Nec obſtant illa verba ſupra citatæ epiſtolæ ad Euſtochium: *Nocti bus bis terque ſurgendum, reuoluenda, quæ de ſcripturis memoriter retinemus*: Non enim ſpectant ad diuinum officium. Quinarium olim fuiſſe horarum numerum canonicarum docet S. Cyprianus tractatu de Oratione ſub finem, vbi ait Tertiæ, Sextæ, & Nonæ adiunctas fuiſſe Matutinam & Veſperam. Vbi per Matutinam intelligendi ſunt Nocturni, vt ſupra obſeruatum eſt, & Hæ quidem in Africa. Sed poſtea remiſſiores fuerunt Afri in horarum celebratione: ita vt illis pigritiam exprobrarent Donatiſtæ, vt teſtatur S. Auguſtinus epiſt. 119. *Et pleraque in Africa membra pigriora ſunt: ita vt Donatiſtæ nos reprehendant, quod ſobrie pſallimus in Eccleſiâ Cantica Prophetarum.* A monachis Palæſtinæ & Meſopotamiæ quinque etiam horæ liturgicæ agebantur, nempe Vigiliæ nocturnæ, Tertia, Sexta, Nona, & Veſpera, vt refert Caſſianus lib. 3. de diurnis Orat. cap. 1. & 2. In monaſterio S. Eupraxiæ idem numerus ſeruabatur, vt ex eius actis planum eſt. *Et dum hæc omnia faceret, nec in Nocturnâ Pſalmodiâ deerat, nec in Tertiâ, nec in Sextâ, nec in Nonâ, nec in Veſperâ.* In quodam ſermone inſcripto de feriâ 4. in capite ieiunij inter ſermones S. Auguſtini de tempore quatuor duntaxat commemorantur: *Et ideo rogo vos, fratres cariſſimi, ad vigilias nocturnas ſurgite, ad Tertiam, ad Sextam, & Nonam ante omnia conuenite.* Sed, aut me fallit animus, aut hæc verba, *Ad Veſperam*, omiſſa ſunt. Fuit enim olim hæc hora celebratiſſima. Monachi Ægyptij duas ſolùm habebant horas, nocturnas vigilias & Veſperam. Reliquũ tempus in cellis manibus operando tranſmittebant numquam pſalmodiam intermittentes, vt refert Caſſianus lib. citato c. 1. Poſtea tamen addidere Tertiam, Sextam, & Nonam. Tempore S. Epiphanij ſaltem in Cypro, aut quibuſdam aliis locis duæ tantùm agebantur horæ, Matutinæ & Veſpertinæ, vt ipſe in ſynopſi teſtatur. Eadem &

ὕμνοι ἐν αὐτῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ διηνεκῶς γίνονται, καὶ σὺν τούτοις ἐνθάδε, λυχνικοὶ τε ἅμα ψαλμοὶ, καὶ εὐχαί. 1. Matutini hymni in ipsâ Eccleſiâ inceſſanter aguntur, & orationes matutinæ: Veſpertini ſimul pſalmi & orationes. Orationes autem illæ ſunt, quæ olim pſalmorũ modulationi inſerebantur. Nec alias horas recenſet S. Epiphanius: nam ſynaxes, quas ſupra in eodem lib. commemorat, ſunt ſacrificia liturgica. S. Publius Zeugmatenſis in ſuo monaſterio inſtituit tantùm hymnos matutinos die incipiente, & veſpertinos deſinente; vt ſcribit Theodoretus cap. 5. hiſt. Sanctorum Patrum. S. Iulianus cognomento Sabba duas tantùm horas canonicas, in conuentu publico decantandas in ſuo monaſterio ſtatuit: Vigilias nocturnas & Veſperam. Poſt auroram verò iubebat duos monachos ire in ſolitudinem; & vnum quidem flexis genibus eam offerre, quæ Deo debetur, latriam, alterum verò ſtantem pſalmos canere quindecim: deinde commutatione facta liturgiæ, alterum quidem ſurgentem pſallere, alterum humi procumbentem adorare, vt narrat Theodoretus eiuſdem lib. cap. 2. Monachi Tabenneſiotæ tres horas canonicas duntaxat perſoluebant: Vigilias nocturnas, Nonam, & Veſperam, idque Angelo reuelante, vt ſcribit Palladius in hiſt. Lauſ. cap. de Tabenneſiotis. Ἐποιήσατο δὲ τάξιν τῆς ἡμέρας οὕτως αὐτὸς ἐν χαῖς δώδεκα καὶ ἐν τῷ λυχνικῷ δώδεκα καὶ ἐν παννυχίοις δώδεκα καὶ ἐννάτην ὥρᾳ τρεῖς. 1. inſtituit, vt ſingulis diebus, orationes duodecim facerent: & in Lucernario duodecim: in Vigiliis duodecim: & ad Nonam tres. Duodecim autem orationes per diem ſunt potiùs priuatæ, quàm publicæ, cum eis nec certum tempus, nec hora aſſignetur. In monaſterio Bethlehemetico ſeptem horæ celebrabantur, additâ alterâ Matutinâ oriente ſole agenda, primò inſtituta in eodem monaſterio Bethlehemetico, ætate Caſſiani, quæ noſtræ Primæ reſpondet, & ſeptenarius horarum numerus ita inſtitutus eſt, vt teſtatur ipſe lib. 3. cap. 3. 4. & 5. eiuſdem libri: Eumdem horarum numerum agnoſcit S. Baſilius lib. de regulis fuſius diſputatis, interrog. 37, In quo tamen non reponit Primam, ſed noctis initium addit, ſeu ἄπαρξ. 1. petitionem. Ita autem ab eo enumerantur. ὄρθρος 1. matutinum, τρίτη tertia, ἕκτη Sexta, ἐνάτη Nona, εὐχαριστία gratiarum actio, αἴτησις petitio, & μεσονύκτιον media nox. Εὐχαριστία dicit fieri, συμπληρωθείσης ἡμέρας. 1. die completa: ac proinde quidam dixerunt hanc horam noſtrum eſſe completorium. Sed potiùs eſt noſtra Veſpera, ſeu lucernarium; vt vocant; quia Nonæ nullo intermedio ſuccedit: & ipſum Lucernarium appellatur Euchariſtia, vt infra patebit: & dies completa hoc loco Baſilij, nihil aliud eſt, quàm ſol occiduus, cum ſe in alterum horizontem conuertit; quæ eſt propria Veſperæ, ſeu Lucernarij hora, vt infra docebitur. At petitio, quæ, vt ipſe ait, nocte incipiente celebratur, noſtro Completorio conuenit: nam in ea petitur à Deo nox tranquilla, & ab omni peccato libera: ideoque in ea recitabatur pſalmus 90. 1. *Qui habitat*, vt docet Baſilius hoc loco. In Euchariſtia gratiæ Deo agebantur, fiebatque culparum confeſſio; quæ quidem hora eſt, quam cap. 29. lib. de Spiritu ſancto appellat ἐπαύριον

Digitized by Google

εὐχαριστίαν. 1. Lucernalem gratiarum actionem. Idem Basilius orat. 1. ascetica eumdem numerum, aliâ tamen ratione, commemorat, nempe mediam noctem, Matutinam, Nonam, Vesperam, & Meridianam: quam, quia his horis numerus septenarius à Dauide celebratus minime perficitur, in duas partitur: ita vt vna cibum præcedat, altera subsequatur. Idem numerus à S. Athanasio præscribitur, tractatu de Virgin. nempe Tertia Sexta, Nona, Duodecima. 1. Vespera, Nocturni, Matutini, & dies illucescens. Idem etiam numerus seruabatur à Monachis tempore Cassiodori, sed diuerso modo, quem ita promit in illud Psal. 118. *Septies in die laudem dixi tibi: si ad litteram hunc numerum velimus aduertere, septem illas significat vices, quibus se monachorum deuotio consolatur. 1. Matutinas, Tertiam, Sextam, Nonam, Lucernariam, Completorios, Nocturnos. Hoc & S. Ambrosij hymnus in sexta hora decantatione testatur.* Ex quibus postremis verbis liquet in Ecclesia Ambrosiana eiusmodi horas obseruari solitas. S. Isidorus Hispalensis Episc. cap. 6. suæ regulæ totidem statuit, nempe Tertiam, Sextam, Nonam, Vespertina officia, Completorios, officia Vigiliarum, officia matutina, seu Matutinum. auctor Anonymus expositionis Psal. 119. inter opera D. Hieronymi eumdem profert, sed non eodem modo; nempe Tertiam, Sextam, Nonam, Lucernarium, Mediam noctem, Gallicinium, & primum mane: cuius locum à nobis castigandum infra producemus. In regula S. Augustini secunda (si modo illius est) octo recensentur. Matutini, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperę, Completorium, & Vigiliæ nocturnæ: *Simili modo* (inquit) *ad Sextam & Nonam dicuntur sui psalmi cum responsoriis & antiphonis, Hoc idem in Vesperis & Completorio: ad Lucernarium autem psalmus vnus.* &c. Vbi notandum est Lucernarium suo hîc ordine non collocari, sed seorsim, quia ei peculiare assignat officium, nam proprius illius locus est ante Vesperas; imò idem cum Vesperis officium est, vt infra dicetur. Vnde paulo post in eadem regula Lucernarium sumitur pro Vesperis, cum dicitur: *Et oportunò post Lucernarium omnibus sedentibus legantur lectiones.* Nam olim monachi post Vesperas in vnum locum conuenientes legere solebant, aut disputare de diuinis scripturis, vt fusius infra dicetur. S. Fructuosus Bracarensis Archiepiscopus cap. 2. & 3. regulæ decem horas constituit, Primam, Secundam, Tertiam, Sextam, Nonam, Duodecimam, Initium noctis, synaxim ante mediam noctem, synaxim post mediam noctem & Matutinum, cui præmittit tres psalmos cum laude & benedictione. Fructuosus alter cap. 10. suæ regulæ quindecim horas suis monachis dicendas proponit. Secundam, Tertiam, Quartam, Quintam, Sextam, Octauam, Nonam, Decimam, Vndecimam. Cæteræ non recensentur, ob rationem supra; quæ sunt Duodecima. 1. Vespera, Initium noctis, seu Completorium, Vigiliæ Nocturnæ. Matutini & Prima. S. Columbanus cap. 7. suæ regulæ constituit Initium noctis, Medium noctis, Matutinum & diurnas horas quæ, vt arbitror non erant aliæ, quàm Prima, Tertia, Sexta, Nona, & Vespera: Idem sanctus vir

ibidem refert de quibusdam monachis, qui quatuor synaxes nocte faciebant, quæ sunt Initium noctis, Medium noctis, Gallicinium, & Matutinum, quibus si addideris quinque horas diurnas, nouem efficies. Et hæc de Horarum canonicarum diuersitate & numero. Quod autem dicit S. Hieronymus supra in epist. ad Eustochium de custodia Virginitatis: *Horam Tertiam, Sextam, Nonam, Diluculum quoque & Vesperam nemo est, qui nesciat*, non ita capiendum est, quasi id sit vniuersè verum: nam ex supra dictis certum est omnes istas horas non fuisse olim omnibus in locis celebratas. Sed & S. Cæsarius Episcopus Arelatensis instituit, vt Arelate in Ecclesia S. Stephani Tertiæ, Sextæ, & Nonæ officium cotidie celebraretur, vt auctor est Cyprianus lib. 1. de eius vita. Et S. Iniuriosus Pontifex Turonensis, qui sedebat, cum S. Chrotildis Regina vxor primi Clodouæi Francorum Regis obiit, statuit, vt in Ecclesia Turonensi Tertia, & Sexta recitarentur, vt testatur S. Gregorius Turonensis lib. 10. hist. cap. vltimo.

QVI SEPTENARIVS SACRATVS NVMERVS.] πὸ, *Sacratus*, non est apud Burchardum. Vulgò tamen habetur. Sacratus est septenarius numerus: quia mysteria in sacris paginis plurima hoc numero comprehenduntur. Vt septem spiritus, qui assistunt ante thronum Dei: Candelabrum in septem ramos exurgens, habens lampades septem & septena lilia; septem oculi super lapidem vnum: septem iubilæi tubæ, ad quarum clangorem corruit murus Hiericuntis; septem lampades ante thronum Dei; septem sigilla libri, quem tenet sedens in throno; & si qua similia in sacris codicibus reperiuntur. Sed vt ad res physicas descendam, vniuersa hominis natura & perfectio septenario consistit: & cum natus est, per septem ætates tota eius vita decurrit, vt notant Philo Iudæus lib. de mundi opificio, & Censorinus de Natali die cap. 14. Eumdem sibi numerum Musica vendicat. Lyra septem tenta fidibus proportione respondens erraticarum choreæ memorabiles harmonias efficit princeps propemodum inter instrumenta musica, inquit Philo, iuxta priscorum Philosophorum sententiam. Has septem fides primus Lyræ apposuit Orpheus ob deprehensum à se septem orbium Planetarum concentum, scribit Seruius in illud. 6. Æn.

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Hic septenarius numerus olim virgo & Pallas appellatus est: *Quia nullum ex se parit numerum duplicatus, qui intra denarium coarctetur, quem primum limitem constat esse numerorum*, inquit Macrobius lib. 1. in somnium Scipionis cap. 6. Hic numerus totus cœlestis est. Sunt enim septem Planetarum orbes; Pleiades septem; Bootes septem stellis conficitur. Castus ergo ille numerus rectè in Dei laudibus celebrandis obseruatur, qui à castis nullâque immunditiæ fece conspurcatis mentibus laudari debet. Cœlestis ille numerus in Dei cotidiano cultu retinetur, qui ab cœlestibus hominibus nullâque rerum terrenarũ contagione coinquinatis assiduè colendus est. Plura vide apud Agellium lib. 3. cap. 10. & Nicomachum

Digitized by Google

Geraſenum in Bibliothecâ Photij. n. 187. Porrò S. B. qui octo horas canonicas cotidie perſoluendas monachis edixit, hunc Dauidis verſiculum intelligit de die artificioſo eo tamen latè ſumpto, prout aurora, & crepuſculo circumſcribitur. At S. Baſilius orat. 1. aſcetica, Caſſianus lib. 3. de diurnis orat. cap. 3. & quidam alij Patres ſupra citati, qui ſeptem dumtaxat horas cotidie decurrendas decernunt hunc pſalmographi verſum de die ciuili, ſeu naturali, qui lucem & noctem inuoluit, exponunt.

QVIA DE HIS DIXIT PROPHETA SEPTIES, &c.] Rectè apud Burchardum non repetitur: *Septies in die laudem dixi tibi.* eſt enim hæc repetitio ſuperflua; ſatis enim ſubintelligitur.

IDEM IPSE PROPHETA AIT.] apud Burchardum non repetitur vox: *Propheta.*

CREATORI NOSTRO.] apud Burchardum additur: *Super iudicia iuſtitiæ ſuæ.*

Ex Regula Magiſtri, Cap. XXXIV. §. 2.

IN exercendo maximè diuino officio præ omnibus ſanctę debet militiæ ordo conſtitui; vel quibus vicibus tramis rectæ obſeruationis occurrat, vt ætatis mos eſt, & Patrum inſtituta ſanxerunt. 1. Matutinus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpera, & Completorium: vt compleatur Prophetica ordinatio dicens Domino: *Septies in die laudem dixi tibi.* Pſ. 118. Sed Prima ſic debet dici quomodo Duodecima, quæ dicitur Veſpera. Nam Prima ſic debet dici pungentibus iam radiis ſolis, & Veſpera adhuc declinantibus radiis eius. Quia quomodo inchoatur dies in initio in opere Dei, in tali debet expleri in fine: vt compleatur ſcriptura dicens: *A ſolis ortu* Pſ. 112. *vſque ad occaſum.* Non enim dixit, *poſt occaſum*, *Laudate nomen* Pſ. 64. *Domini.* Quia exitus matutini & veſpere delectabitur Dominus. In quibus temporibus ab Angelis noſtris diurnis in renuntiatis iuſtorum benefactis delectabitur Dominus. Sicut S. Paulus in reuelatione ſua dicit. *Filii hominum benedicite Dominum inceſſabiliter*, *magis autem*, *cum occiderit ſol.* Nam initium & finem diei ſol nobis iuſtè oſtendit, qui abſceſſu ſuo tenebras introducit. In æſtiuo verò tempore adhuc altius ſtante ſole Lucernaria inchoentur propter breues noctes: vt prolixo æſtus labore laſſis fratrum & ieiunio membris in augmento breuium noctium de lucentis adhuc diei ſpatio feſſæ repauſationis ſomnus addatur.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN EXERCENDO.] Hæc habentur in R. MS. Magistri cod. Corb. cod. cap. 34.

IN TALI.] Id est, sic.

LAVDATE NOMEN DOMINI.] Ita in R. MS. cod. Corb. vt in veteri versione psalterij apud Fabrum.

VESPERE.] Ita in R. MS. & in vulgatis psalteriis. Legendum tamen est, *vespera*, in genit. Singul nam apud Septuaginta legitur in genit. ἑωσφόρου. & in interpretatione S. Hieronymi legitur, *ve pertini*. In expositione Arnobij, *vesperi*. Et vt τὸ, *matutini*, est genit. ita etiam sit, τὸ, *vespera*.

DELECTABITVR.] Apud Arnobium in hunc psalmum: *In exitu matutini & vesperi delectabitur Deus, id est, in oriente & occidente in ædificationibus ecclesiarum delectaberis*. Vnde in commentario, qui S. Hieronymo attribuitur. *Matutinis vespertinisque Hymnis Ecclesia delectatur Deus*. In psalterio Rom. *delectaberis*. Ita etiam in vetustissimo psalterio MS. biblioth. mon. S. Germani à pratis, quo vsum fuisse ferunt S. Germanum Parisiorum Pontificem; & passim ita citat hunc versiculum Magister.

SICVT S. PAVLVS IN REVELATIONE SVA DICIT.] Citat librum Apocryphum, qui appellatur Pauli Apocalypsis, seu reuelatio, refertus fabulis & ineptiis, de quo S. Augustinus tractatu 98. in Ioannem. *Quidam spiritalium ad ea peruenerunt, quæ non licet homini loqui: qua occasione vani quidam Apocalypsim Pauli, quam sana non recipit Ecclesia, nescio quibus fabulis plenam, stultissimâ præsumptione finxerunt*. S. Epiphanius lib. 1. tom. 3. hæresi 38. agit de quodam libro à Cainis confícto nefariis actionibus pleno, qui ascensus Pauli dicitur, quo & Gnostici vtebantur. Sed puto hos duos distinctos esse libros, etsi vterque tractet de Pauli raptu. Nam ille, de quo agit S. Augustinus, sceleratis actionibus, seu narrationibus non videtur redundare. Id enim non prætermisisset S. Augustinus dicere: quem puto eumdem esse, qui à Magistro citatur. Etsi enim vana quædam contineret, & futilia, multa tamen vtilia cõplecti poterat, vt sunt verba à Magistro producta. quæ neutiquam libro à Cainis confícto conueniunt, quippe qui nefariis & spurcis narrationibus refertus erat.

LVCERNARIA INCHOENTVR.] Ita in R. MS. Lege tamen: *Inchoëtur*. Quia hoc vocabulum, quod alij neutrum, hic Magister fœminiñ facit. cap. 36. *Psalmi Lucernaria in hieme dici debent*. cap. 41. *psalmi Lucernaria cum antiphonis psalli debent*. Lucernaria, seu Lucernarium, vt ex cap. citatis, & cap. 46. Magistri est synaxis vespertina; quia in ea

Digitized by Google

lucernæ accendebantur, vt infrà dicetur. Veteres olim horâ veſpertinâ lucernas accendebant. Athenæus lib. vlt. ἐπεὶ ἑσπέρας καταλάμβανεν ἡμᾶς, ὁ μέν τις ἔλεγε, παῖ, λύχνειον. i. vbi primùm nos Veſpera comprehendit, quidam dixit, puer, lucernam. Hoc tempus Græci vocant λυχνικῶν ἀφὰς. Suidas: λυχνῶν ἀφὰς, τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἅπτουσι τοὺς λύχνους. i. lucernarum accenſiones, tempus, quo lucernas accendunt: & vno vocabulo, λυχναψίαν. Gloſſæ Cyrilli λυχναψία, *Lucernarum accenſio*, Latinè, *Prima fax*. Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 3. *Deinde veſpera*, &c. *Ab hoc tempore prima fax dicitur, deinde concubia.* Cenſorinus tamen ſubiicit crepuſculo primam facem. Horatius lib. 2. epiſt. 2. appellat prima lumina:

------ *& totidem plagis conſumimus hoſtem*
Lento Samnites ad lumina prima duello.

Eſt ergo Lucernarium veſpertina ſynaxis, in quâ lucernæ in Eccleſiâ accendebantur, & veſpertini officij curſus agebatur. Illius mentio fit in Concilio Toletano 1 can. 9. *Lucernarium verò niſi in Eccleſia non legatur.* In Regulis S. Auguſtini & S. Iſidori infrà citandis, & in vitâ S. Cæſarij Arelatenſis lib. 1. *Frequenter etiam matutinis ad lucernarium propter aduenientes, homilia recitabantur.* Sed lege, *& ad Lucernarium.* Matutini enim & Lucernarium diſtinguuntur. Caſſiano lib. 3. de diurnis orationibus cap. 3. dicitur *Lucernalis hora.* S. Ambroſio lib. 3. de Virginibus. *Hora incenſi.* Græci Patres λυχνικὸν dicunt. Ita ſexta Synodus can. 91. Palladius cap. de Tabenneſiotis, ἡ ἐν τῷ λυχνικῷ δώδεκα. 1. & in lucernario duodecim, vbi ab interprete malè redditur, & in matutino. Ita in pœnis breuibus, quæ S. Baſilio tribuuntur art. 30. στήκω εἰς προσευχὴν ἕως τοῦ λυχνικοῦ. Id eſt, ſtet in oratione vſque ad Lucernarium. Et in Liturgia Præſanctificatorum: ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει τὰς εὐχὰς τοῦ λυχνικοῦ. I. ſacerdos verò dicit preces Lucernarij. A S. Baſilio lib. de Spiritu ſancto cap. 29. & S. Gregorio Nyſſeno in vitâ S. Macrinæ dicitur ἐπλύχνιος εὐχαριστία. I. lucernalis gratiarum actio, & à S. Epiphanio in Synopſi λυχνικοὶ ψαλμοί. I. lucernales pſalmi. Quod autem lucernalis Synaxis eadem ſit cum Veſpertinâ, patet ex canone citato ſextæ Synodi: δῆλον τοῖς πιστοῖς καθιστῶμεν, ὥστε μετὰ τὸν ἐν τῷ σαββάτῳ εἰσιέναι τὸν ἱερωμένων πρὸς τὸ δυσπασήσιον εἴσοδον, κατὰ κρατοῦν ἔθος, μηδένα γόνυ κλίνειν μέχρι τῆς ἑωθινῆς καὶ τὴν Κυριακὴν ἑσπέρας, καθ' ἣν μετὰ τὸν ἐν τῷ λυχνικῷ εἴσοδον, &c. i. fidelibus manifeſtum facimus, quod in Sabbato poſt ingreſſum ſacerdotum veſpertinum ad altare iuxta receptam conſuetudinem, vt nemo vſque ad ſequentem Veſperam in Dominica genuflectat, in quâ poſt ingreſſum in Lucernario rurſus genua flectentes ſic orationes Domino fundimus. S. Baſilio cap. citato. ἔδοξε τοῖς πατράσιν ἡμῶν μὴ σιωπῇ τὴν χάριν ἐυπρεποῦς φωτὸς δέχεσθαι. 1. viſum eſt Patribus noſtris gratiam veſpertini luminis haudquaquam ſilentio accipere. Concilio Emeritenſi can.

Digitized by Google

2. *Oportet igitur sicut in aliis ecclesiis vespertino tempore post lumen oblatum, prius dicitur vespertinum.* S. Hieronymo epist. ad Lætam: *Assuescat lucerna accensa reddere sacrificium vespertinum.* Ex his infertur Lucernarium celebrari solitum horâ duodecimâ: quia Vespertina Synaxis cadentibus radiis solis agebatur, vt disertis verbis asserit Magister hoc cap. & compilator regulæ monachicæ ex Cassiani operibus infrà: *Duodecima verò propter terminationem diei, sicut Prima inchoatione cantatur.* Quidam recentior existimat celebrari hora vndecimâ, quia Cassianus lib. 3. de diurnis orat. cap. 3. dicit: *Ad extremum Vndecima, in qua lucernalis hora significatur.* Verùm Cassianus non vult hoc loco lucernalem horam Vndecimâ celebrari; sed quia confert horas canonicas cum his horis, quibus paterfamilias misit operarios in vineam suam, lucernalem, quæ tunc erat vltimum monachorum pensum, attribuit Vndecimæ, quæ est vltima operariorum hora. Imò ipse Cassianus eodem capite hunc vltimam cursus diuini horam appellat Vespertinam, quam celebrari solitam olim horâ duodecimâ liquidò constat. Sed his videtur aduersari secunda explicatio psalmi 119. quæ vulgò S. Hieronymo tribuitur: *Monachi dicimur, & licet non simus, quales esse debemus, tamen dicimur. Hora Tertia oramus, hora Sexta oramus, Nona lucernarium facimus.* Sed puto locum esse corruptum, & legendum esse, *Nona oramus, Vespera lucernarium facimus.* Nam posteà distinguit Nonam à lucernario. *Videte quibus horis semper in obsequio Dei suscitamur. Videte quid dicat hora Tertia, Sexta, Nona, Lucernarij, media nocte, Gallicinio, mane primo.* Præterea constat ex omnibus auctoribus citatis, & citandis Nonam distingui à Lucernario. Vespere igitur in Ecclesiam conueniebant Episcopus, Clerici & cæteri fideles, monachi in sua oratoria. Tunc lucernæ accendebantur, vt constat ex loco citato S. Basilij; & hoc dicebatur, *lumen offerre*, vt planum est ex Concilio Emeritensi can. 2. *Post lumen oblatum prius dicitur Vespertinum, quàm sonus.* Hac enim horâ lumen Deo offerebatur, vt notum est ex Prudentio in Cathemerino, hymno. 5.

O res digna, Deus, quam tibi roscida
Noctis principio grex tuus offerat,
Lucem, qua tribuis nil pretiosius.

Vbi noctis principium latè sumitur pro Vesperâ. Dum accendebatur lumen in Ecclesiâ Mozarabâ, eiusmodi preces, quæ in eius breuiario habentur, dicebantur. *Dies siue sit festiualis, siue priuata, semper horæ incipiunt à vespertinis ante diem: & principium sit per inuocationem Iesu Christi, oratione Dominica præcedente, submissa voce dicendo, Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster: & alta voce: in nomine Domini nostri Iesu Christi lumen cum pace, hoc est, lumen oblatum. Respondetur à circunstantibus: Deo gratias. Et presbyter dicit: Dominus sit semper vobiscum. Respondetur: & cum spiritu tuo. Et ordo Vesperarum, siue sit festum, siue non, sequitur per hunc modum. Primò dicitur psalmus quod est Vespertinum, quo finito presbyter dicit: Dominus vobiscum. Respondetur:*

vnr: & cum ſpiritu tuo. Statim dicitur ſonus, ſi ſit feſtum; eo quòd dies ferialis caret ſono, niſi in tempore reſurrectionis propter ſolemnitatem dicitur. hac regula. Sonus eſt: venite exultemus Domino, iubilemus Deo ſalutari noſtro. Verſus, præoccupemus faciem Dei in confeſſione, & in pſalmis iubilemus Deo. Et hæc clarè explicant, quid ſit in Concilio Emeritano lumen oblatum, veſpertinum, & ſonus. Quod quidem lumen oblatum, ſiue precatio lucernalis dicitur etiam Lucernarium. Ita enim explicandus eſt locus Regulæ S. Iſidori cap. 6. *In veſpertinis officiis primò Lucernarium, deinde pſalmi duo.* Vbi lucernarium non ſumitur pro tota Synaxi Veſpertinâ. Et in Regulâ. 2. quæ vulgò S. Auguſtino tribuitur manifeſtè diſtinguitur Lucernarium à Veſperis cap. 1. *Hoc idem in Veſperis & Completorio ſeruetur. Ad lucernarium autem, pſalmus, reſponſorium vnum, antiphonæ tres, lectiones tres.* Lucernarium igitur ſumitur dupliciter: primò pro illâ precatione, in quâ lumen accenditur ante Veſperas, ſecundò pro ipſa Veſpertinâ ſynaxi, quæ à ritu luminis accendendi, antequam agatur, appellata eſt Lucernarium. Huic autem ritui non eſt abſimilis ille, quo vtitur Eccleſia in Sabbato Paſchæ, quando, igne Benedicto, Diaconus triſidum cereum accendens clamat: *Lumen Chriſti,* & Chorus reſpondet, *Deo gratias.* Græci in Lucernario, lumine accenſo, non dicebant, *Deo gratias,* ſed, laudamus Patrem & Filium & S. Spiritum Dei, vt docet S. Baſilius cap. ſuprà citato? *Viſum eſt patribus noſtris non ſuſcipere cum ſilentio gratiam veſpertini luminis, ſed ſimul, vt apparet, gratias agere, & quis auctor verborum illorum lucernaria gratiarum actionis, non poſſumus dicere: Populus tamen antiquam vocem emittit; neque cuiquam vnquam viſi ſunt impietatem admittere, qui dicunt:* ὑμνοῦμεν Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα Θεοῦ. *Laudamus Patrem & Filium & S. Spiritum Dei.* Hæc autem Lucernaria & Veſpertina Synaxis ita olim agebatur ex inſtitutione S. Iacobi. Congregatis ab Epiſcopo in Eccleſiam fidelibus, primò dicebatur ἐπλύχνιος ψαλμὸς. 1. Lucernalis pſalmus. Deinde Diaconus dimittebat catechumenos, energumenos, pœnitentes, & illuminatos. His dimiſſis, clamabat, quotquot ſumus fideles, oremus Dominum. Dicebatque primam orationem: quâ completâ ſic orabat: Σῶσον καὶ ἀνάστασον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, &c. i. Salua & reſuſcita nos, Deus, &c. quâ finitâ dicebat Epiſcopus Εὐχαριστίαν ἐπλύχνιον. 1. gratiarum actionem lucernalem, hoc modo: ὁ ἄναρχος Θεὸς καὶ ἀτελεύτητος, &c. 1. Deus ſine principio & immortalis, &c. Subiungebat Diaconus: Inclinate ad impoſitionem manuum. Tum dicebat Epiſcopus: Θεὸ Πατέρων, καὶ Κύριε τῶν ὅλων, &c. 1. Deus Patrum & Domine miſericordiæ, &c. tandem dicebat Diaconus exite in pace. Hęc habentur lib. 8. conſtitutionum Apoſtolicarum cap. 35. 36. & 37. Ignis eliciebatur ex ſilice, qui Chriſtum repræſentat, vt notum eſt ex Prudentio, hymno citato.

Quamuis innumero ſidere regiam,
Lunarique polum lampade pinxeris,
Incuſſu ſilicis lumina nos tamen

Digitized by Google

Monſtras ſaxigeno ſemine quærere.
Ne neſciret homo ſpem ſibi luminis
In Chriſti ſolido corpore conditam,
Qui dici ſtabilem ſe voluit petram,
Noſtris igniculis vnde genus venit.

Hic autem hymnus falsò inſcribitur, *ad incenſum cerei Paſchalis:* Scribendum enim eſt *ad incenſum Lucernæ*, vt eſt in veteribus exemplaribus, quemadmodum rectè obſeruauit vir doctiſſimus Iacobus Sirmondus Societatis Ieſu. Id ſatis indicat titulus libri nempe Cathemerinon, quo ſignificantur ea, quæ per diem aguntur; quod ſuadet etiam hymnorum ordo, primus eſt ad galli cantum, ſecundus eſt Matutinus, tertius ante cibum, quartus poſt cibum, quintus ad accenſum lucernæ, qui proinde ita incipit.

In lib. 1. Carm Ennod. hym. 1.

Inuentor rutili dux bone luminis,
Qui certis vicibus tempora diuidis,
Merſo ſole chaos ingruit horridum,
Lucem Chriſti tuis redde fidelibus.

Neque in eo hymno agitur de vnico cereo, ſed de lychnis plurimis pendentibus de laqueari, vt videre eſt in eodem hymno.

Pendent mobilibus lumina funibus,
Quæ ſuffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natatibus
Lucem perſpicuo flamma iacit vitro.

Nec obſtat, quod olim in quibuſdam Eccleſiis hic hymnus cantaretur in benedictione Cerei Paſchalis, vt habetur in veteri ordine Romano, eum hoc tantùm fieret per accommodationem.

Ex Regulâ Sancti Caſſiani. Cap. XV. §. 3.

APVD Palæſtinæ & Meſopotamiæ vel totius orientis monaſteria exceptis Matutinis vel Veſpertinis diurnarum orationum modus trinæ confeſſionis exemplo ſtatutis trinis pſalmis cotidie terminatur; vt orationum aſſiduitas ſtatutis Deo temporibus offeratur, & neceſſaria operationis officia conſummatis iuſto moderamine ſpiritalibus obſequiis nullatenus valeant impediri. Horarum autem ipſarum, in quibus Deo per totum ſpatium diei obſequia reddimus, ratio hæc eſt. Prima pro inchoatione diei. Tertia, quia Spiritus ſanctus in eâdem horâ ſuper Apoſtolos deſcendiſ-

Act. 2.

se primitus comprobatur. Sexta, pro eo quod immaculata hostia Dominus noster Iesus Christus eâdem hora in cruce suspensus obnoxios de æternis peccatorum vinculis liberauit. Nona pro eo quòd eadem hora Dominus noster descendens ad inferos Sanctorum animas, quæ clausæ tenebris tenebantur, exinde liberauit, & secum transuexit ad cœlos. Duodecima verò propter terminationem diei, sicut Prima inchoatione. Prima verò & duodecima pro inchoatione & terminatione diei posteà à Patribus sunt adiunctæ: Tertiam autem & Sextam & Nonam etiam ab Apostolis legimus fuisse celebratas. Nam Tertia hora super Apostolos in orationum officio constitutos Spiritus Sanctus descendit: *Act. 2.* Sexta verò hora legimus Petrum, dum in cœnaculo oraret, subito in excessu mentis vas illud, quod quatuor initiis quasi linteum de cœlo submissum, vidisse: de Nonâ autem legimus: *Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis Nonam*: Vespertinas autem, vel Matutinas orationes non solùm ab Apostolis, sed etiam in veteri testamento legimus eas in templo Domini semper fuisse oblatas. Vnde & Dauid dicit de Vespertinis: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* De Matutinis autem dicit: *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.* Et: *in matutinis meditabor in te, quia factus es adiutor meus.* *Act. 10* *Act. 3.* *Ps. 140.* *Ps. 62.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

APVD PALÆSTINÆ, &c.] Hæc contractius prolata, fusius tractata reperies apud eumdem Cassianum lib. 3. de diurn. orat. cap. 3.

TERTIA QVIA SPIRITVS SANCTVS, &c.] Eamdem rationem profert S. Cyprianus lib. de oratione Dominicâ, S. Basilius interrog. 37. regularum fusius disputatarum, Fructuosus Abbas cap 10. regulæ in hac Concordia cap. 53. & Isidorus lib. 1. de offic. Eccl. cap. 19. aliam S. Athanasius lib. de Virginitate, quòd lignum Dominicæ crucis hora tertia defixum fuerit. Aliam constitutiones Apostolicæ lib. 8. cap. 34. ὅτι ἀπόφασιν τὴν αὐτῆς ὑπὸ Πιλάτου ἔλαβε ὁ Κύριος. 1. quod in ea hora (Tertia) Dominus sententiam iudicij à Pilato acceperit.

SEXTA QVOD IMMACVLATA PRO EO.] Cassianus Sextæ

horæ celebrationem refert ad id quòd Christus in cruce ſuſpenſus nos a peccatorum vinculo liberauit. Sed hoc myſterium ad Nonam refert S. Cyprianus libro citato. *Ad nonam peccata noſtra ſanguine ſuo abluit: & vt redimere & viuificare nos poſſet, tunc victoriam ſuam paſſione perfecit.* Itaque idem Cyprianus, S. Athanaſius, & conſtitutiones Apoſtolicæ myſterium Sextæ referunt ad id præcisè, quod ea hora Chriſtus cruci ſuffixus eſt; quibus aſtipulatur Fructuoſus Abbas cum ait: *Sexta Dominum in cruce aſcendiſſe.*

HORA NONA PRO EO QVOD EADEM HORA DOMINVS NOSTER DESCENDENS AD INFEROS, &c.] S. Athanaſius lib. citato deſcenſum Chriſti ad inferos horæ duodecimæ, 1. Veſpertinæ applicat. Myſterium verò Nonæ idem S. Athanaſius ſcribit ideo celebrari, quia Chriſtus eadem hora emiſit ſpiritum. Subſcribit Fructuoſus Abbas, cum ait: *Nona ſpiritum emiſiſſe.* S. Iſidorus lib. 1. de offic. Eccl. cap. 19. quia *Chriſtus in Nonam patibuli cruciamenta porrexit.* Conſtitutiones Apoſtolicæ, quòd tùm omnia mota & tremefacta ſunt Domino crucifixo: quòd horrerent audaciam impiorum Iudæorum, & paſſionem Domini ferre non poſſent. S. Cyprianus; quia paſſione ſua noſtra peccata abluit, & victoriam ſuam perfecit. Sed hæc nihil aliud ſonant, quàm Chriſti expirationem. Ob eamdem rationem Nonam olim Romani obſeruabant, vt videre eſt apud Tertullianum, cum de eâdem horâ agit lib. de ieiunio aduerſus Pſychicos. *Itaque in eam vſque horam* (nonam) *celebranda preſſura eſt, in quâ à Sextâ contenebratus orbis defuncto Domino lugubre fecit officium.*

ET TERMINATIONE DIEI.] Huius horæ Duodecimæ ſeu Veſpertinæ myſterium S. Athanaſius ad Chriſti deſcenſum ad inferos refert, vt ſuprà notatum eſt. Tertullianus lib. citato cum aliis coniecturis refutat Pſychicorum coniecturas, dicit poſſe ad Chriſti ſepulturam referri. *Hoc ſi magis ad religionem ſapit Chriſtianam, dum magis Chriſti gloriam celebrat, poſſum aque ſera ſtationis eodem rei ordine ſtatum figere, vt ieiunemus ad ſerum expectantes tempus Dominica ſepultura, cum Ioſeph poſtulatum detulit corpus & condidit.* S. Iſidorus cap. 20. refert ad ſacrificium legis veteris Veſpertinum: atque etiam ad nouæ legis auguſtiſſimum illud ſacrificium Veſpertinum, quo Chriſtus carnem & ſanguinem ſuum dedit Apoſtolis in ſupremâ illâ cœnâ: *In nouo quoque teſtamento eo tempore Dominus & Saluator cœnantibus Apoſtolis myſterium ſui corporis & ſanguinis initio tradidit: vt tempus ipſum ſacrificij veſperum oſtenderet ſæculi: proinde in honorem ac memoriam tantorum ſacramentorum in his temporibus adeſſe decet Dei conſpectibus & perſonare in eius cultibus orationum noſtrarum illi ſacrificium offerentes.* S. Cyprianus ſcribit hanc horam Veſpertinam celebrari, quòd recedente ſole orandum ſit, vt Chriſtus vera lux ad nos veniat: *Recedente item ſole, & die ceſſante neceſſario rurſus orandum eſt. Nam quia Chriſtus ſol verus & dies eſt verus, ſole ac die ſæculi recedente, quando oramus ac petimus, vt ſuper nos lux denuo veniat,*

Digitized by Google

Christi precamur aduentum, lucis eternæ gratiam prebiturum. Idem patet ex Prudentio initio hymni supra citati. Sed vt aliquid de Mediæ noctis synaxi dicamus, S. Athanasius lib. de Virginitate ait eam agendam esse, quia Christus media nocte surrexit à mortuis. S. Fructuosus Abbas: *Quia eâ horâ clamor factus est: ecce sponsus venit, exite obuiam ei: vt, eâ hora cum ad iudicium venerit, non nos dormientes, sed vigilantes inueniat.* Matutinos verò, seu laudes matutinas ad Christi resurrectionem refert S. Cyprianus. *Nam & mane orandum est, vt resurrectio Dominimatutina oratione celebretur.* Eamdem refert rationem pro Gallicinij synaxi Fructuosus Abbas: *Gallicinium, Christum à mortuis resurrexisse.* Nec mirum si Christi resurrectio diuersis horis applicetur, quia, quâ horâ cõtigerit, SS. Patres ambigunt. Prima hora ob missos operarios in vineam celebratur, vt vult Fructuosus Abbas. Sed de his plura vide apud Vvalfridum Strabonem lib. de rebus Eccl. cap. 25. Amalarium Fortunatum lib. 3. de offi: Eccl. cap. 2. & Rupertum lib. 1. de diuinis offic. cap. 2.

NAM TERTIA HORA SVPER APOSTOLOS IN ORATIONVM OFFICIO CONSTITVTOS, &c.] Idem habet Tertullianus lib. contra Psychicos: *Porro, cum in eodem commentario Luca & Tertia hora oratioque demonstretur, sub qua Spiritu sancto initiati pro ebriis habentur: & Sexta, qua Petrus, ascendit ad superiora: Nona, qua templum sunt introgressi, cur non intelligamus saluâ plane indifferentia semper & vbique omni tempore orandi, tamen tres istas horas, vt insigniores in rebus humanis, quo diem distribuunt, qua negotia distinguunt, qua publicè resonant; ita & solenniores fuisse in orationibus diuinis?*

VNDE ET DAVID DE VESPERTINIS, &c.] Ita Fructuosus Abbas cap. 10. Regulæ: *Vespera Dauid cecinisse, dicens: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.*

Ex Regula S. Fructuosi. Cap. II. §. 4.

PRIMÆ horæ obseruandæ mensura sancita est, dicente Propheta: *Manè astabo tibi, & videbo te, quia tu es Deus* Psal. 5. *nolens iniquitatem.* Et iterum: *Ad te orabo, Domine, mane exaudies vocem meam.* Secunda quoque inter Primam & Tertiam constituta, quasi quidam limes ponitur. Vnde & à monachis necesse est, ne otiosa ducatur. Ideo constitutum est, vt trino psalmorum obsequio frequentetur, quæ & Primæ consummet officium, & subsequenter Tertiæ incipiat scandere gradum. Ita quoque in reliquis constitutum est hunc seruandum esse ordinem horis Tertiâ, Sextâ, Nonâ, Duodecimâ, videlicet atque Vesperâ; vt ante & post trinas has legitimas

horas peculiaris orationis prosequantur obsequia. Nocturno igitur tempore prima noctis hora sex orationibus celebranda est: ac deinde decem psalmorum concentu cum laude & benedictionibus consummanda in Ecclesiâ est. Deinde valefacientes inuicem, & reconciliationi & satisfactioni alterutrum insistentes laxant mutuò debita: & pietate paternâ, qui segregati à cœtu fraterno ob neglegentiam suam fuerant, mereantur indulgentiam: Tunc demum pergentes ad cubilia; atque in vnum coniuncti coeuntes ad perfectionem pacis, & reorum absolutionem, cantatis tribus psalmis iuxta morem cũ laude, & benedictione, symbolum Christianæ fidei communi omnes recitent voce; vt fidem suam purã coram Deo ostendentes, si quid dubium non est fieri, vel accidere, vt nocturno quisquam tempore vocetur à corpore, commendatam iam fidem suam & expiatam ab omni scandalo conscientiam proferant ante Deum. Post deinde adeant cubilia summo cum silentio exhibito, gressuque quieto, nec vllus se vel vltra cubiti spatium iungens alter ad alterum, vel saltim alium respicere audens pergat ad lectum suum: vbi tacitæ orationi insistens, psalmosque recensens vltimò orationem suam quinquagesimi psalmi recitatione, atque oratione consummet. Nec strepere, vel mutire ausus aut excreare cum gratia nocturni sommi capiat silentium.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRIMÆ HORÆ,] Hæc habentur in R. MS. S. Fructuosi Bracarensis cod. Crassensis eodem capite.

ET VIDEBO TE.] Illud, *te*, nullibi reperiri posse existimo. S. Hieronymus tamen, siue quis alius auctor horum commentariorum in psalmos subaudiendum esse putat; cum ait: *Et videbo, subauditur, te, videbo.*

DVODECIMA ATQVE VESPERA.] In R. MS. legitur: *Vsque Vesperam.* Rectius, vt arbitror. Nam Duodecima non distinguitur à Vesperâ.

POST TRINAS HAS LEGITIMAS HORAS.] Nempe Tertiam, Sextam, & Nonam.

PRIMA NOCTIS HORA.] Quam quidam appellant initium noctis, quæ respondet nostro Completorio.

DEINDE VALEFACIENTES.] Ita S. Isidorus cap. 6. regulæ

Ante somnum autem, sicut mos est, peracto Completorio, valefactis invicem fratribus, cum omni cautela & silentio requiescendum est.

SEGREGATI.] Id est, excommunicati : addit, *ob negligentiam suam*, vt complectatur eos tantùm, qui ob leues culpas ab aliis separantur.

SCANDALO.] Scandalum hoc loco est offensa, rixa, vide supra.

SI QVID DVBIVM.] In R. MS. *Si quod dubium*, lege : *Sicut dubium.*

GRATIA.]. Ita correctum est à quodam, cum antea legeretur: *Gracitu*, vt adhuc in cod. MS. apparet. In cod. Crassensi legitur : *Crucitu*, quam quidem lectionem retineo : vt sit crucitus sonus vehementior excreationis per onomatopœam : nam durum esset excreationem absolutè prohibere.

Ex Regula S. Patris Benedicti cap. XVII. Quanti psalmi per easdem horas dicantur. Appendix 8.

NAM de Nocturnis, vel Matutinis digessimus ordinem psalmodiæ: nunc de sequentibus horis videamus. Primâ horâ dicuntur psalmi tres singillatim, & non sub vnâ gloriâ. Hymnus eiusdem horæ post versum : *Deus in adiutorium meum intende*, antequam psalmi incipiantur. Post expletionem verò trium psalmorum recitetur lectio vna, versus : & *Kyrie eleison*, & Missæ sint. Tertia verò, & Sexta & Nona eodem ordine celebrantur : oratio, id est, versus, hymni earumdem horarum, terni psalmi, lectio, & versus, *Kyrie eleison*, & Missæ sint. Si maior fuerit congregatio, cum antiphonis; si verò minor, in directum psallantur. Vespertina autem synaxis quatuor psalmis cum antiphonis terminetur. Post quos psalmos, Apostoli lectio recitanda est. Inde responsorium, Ambrosianum, versus, canticum de Euangelio, & oratio Dominica ; & fiant Missæ. Completorium autem trium psalmorum dictione terminetur. Qui psalmi directanei sine antiphonâ dicendi sunt. Post quos hymnus eiusdem horæ, lectio vna, versus : *Kyrie eleison*, benedictio; post Missæ fiant.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

KYRIE ELEISON.] MS. Vict. p. addit: *Cum precibus.*

ET MISSÆ SINT.] In commentario Smaragdi legitur; *Et Missæ sunt.* in MS. Vict. p. *Et missa est.* Sed hæc posterior lectio omnibus codicibus, quos viderim, aduersatur. Locus obscurus; cuius duas profert interpretationes Smaragdus. *Quod in aliis locis dicit, & cõpletum est, hac in clausulâ, & missæ sũt, dicit: & missæ sunt, repetit. Orationes enim officij, quæ à nobis sunt cõpletæ, Deo sunt Missæ, quia in illius honore sunt celebratæ, Aliter: orationes, id est, collectæ, quæ in fine cursus à sacerdote dicuntur Missæ, id est, Deo missæ vocantur.* Quæ secunda interpretatio potior videtur: præsertim cum aliàs nullam faciat explicitam collectarum mentionem S. P. B. quæ sane illius ætate erant in vsu, quamuis fortasse non sub eâdem formulâ: ac nunc. Quod Missæ collectas significent fusè satis cap. 23. ad S. Isidorum probatum est. Itaque Missæ hoc loco Collectæ sunt, seu orationes, quæ iuxta Cassianum ad finem cuiusque psalmi dicebantur à sacerdote, quarum mentionem tantùm in fine horarum facit S. P. B. breuitatis causâ tanquam rei suis monachis vulgaris & tritæ quemadmodum postea agit de breui oratione veluti obiter & per transennam tãquam de re monachis nota, quæ maiori explicatione non indigeat. Vel certe dicendum S. P. Benedictum iuxta aliorum morem, quem supra declarauimus, reiecisse eiusmodi collectas ad finem cuiusque horæ, ita vt plures dicendæ sint, non vna, atque ob eam rationem dixisse, Missæ sint, non, Missa sit. Nec obstat quod agens de nocturnis & matutinis nullam faciat mentionem horarum missarum, sed tantùm dicat: *Et Completum est.* Nam ob istarum prolixitatem horarum in eis plures huiusmodi collectas recitari noluit: quia his horis multa addidit præter antiquorum monachorum consuetudinem, vt patebit legenti librum 2. Cassiani de nocturnis orationibus. Imò hæc obiectio nobis fauet: quia nulla potest esse alia ratio, cur in Primâ horâ, & sequentibus ordinandis constanter dixerit, & Missæ sint, vel, Missæ fiant; in superioribus verò, & completum est, quàm nostra de huiusmodi Missis interpretatio. Etsi non inficietur in nocturnis & matutinis vnam saltem fuisse collectam. Dicet aliquis per Missas significari missionem choti. Sed, si hoc ita esset, dixisset: *Et Missa sit*, quemadmodum Diaconus in fine sacræ Liturgiæ dicit: *Ite, Missa est.* 1. missio: non *Ite, Missæ sunt.* Quemadmodum prisci Græci perfecto sacrificio, dicebant, ἄφεσις. 1. dimissio, in singulari. Hæc sunt, quæ fauere possunt secundæ interpretationi Smaragdi, etsi prior non sit omnino repudianda, cũ suâ probabilitate non careat. Quidam recentior Theologus, vir sanè doctissimus hunc S. B. locum, & subsequentes de sacrosancto Missæ sacrificio exponit. Sed hæc explicatio non mihi probatur. primò, quia nimis oneroſum esset tot Missas communes, seu conuentuales, vt vocant, celebrare

celebrare. Secundò, quia vix superesset tempus ad opus manuum, & ad lectionem diuinam. Tertiò, quia olim Missa celebrabatur horâ tertiâ. i. nonâ nostra matutinâ, si reficiendum esset meridie, & dies à ieiunio vacaret; Sextâ, si ieiunandum esset vsque ad nonam; nonâ in Quadragesimâ, si tantùm refectio esset ad Vesperam, vt docet Valfridus Strabo cap. 23. de rebus Eccl. Micrologus lib. de Eccl. obseruationibus cap. 49. & Amalarius Fortunatus lib. 3. de officiis Eccl. cap. 32. Id videre est apud S. Epiphanium in synopsi, Cassianum lib. 3. de diurnis orat. cap. 2. Sidonium lib. 5. epist. 17. Gregorium Turonensem de Vitis Patrum de S. Nicetio, Gregorium magnum homil. 37. in Euangelia, Ioannem Moschum cap. 27. prati spiritualis, In Concilio Bracarensi. 1. cap. 16. & Bracar. 2. cap. 19. numquam verò post Vesperam & Completorium, quod tamen contingeret, si his regulæ locis Missæ de sacrificio Liturgico intelligerentur.

ORATIO, IDEST, VERSVS.] Ita in omnibus cod. N. MSS. excepto Victor. p. in quo sic habetur: *Tertia verò, Sexta & Nona eodem ordine celebretur oratio. 1. versus*, &c. apud S. Dunstanum legitur, *id est, oratio, versus.* Sed quænam sit huiusmodi oratio, & quare potius Tertiæ, Sextę, & Nonæ, quàm aliis horis præponatur, non video? itaque lectio vulgaris retinēda est: *Oratio, id est, versus.* & explicat S. B. quid sit oratio; nēpe versus: *Deus in adiutorium*, &c. quo Dei auxiliū efflagitamus.

TERNI PSALMI.] Sequitur morem priscorum Patrum, qui has tres horas ternis psalmis absoluendas putarunt Cassianus lib. 3. de diurnis orat. cap. 3. *Itaque in Palæstina, vel Mesopotamia monasteriis ac totius orientis supra dictarum horarum* (Tertiæ, Sextæ, & Nonæ) *solemnitates trinis psalmis cotidie finiuntur.* Hoc etiam institutum sequitur S. Isidorus cap. 6. suæ regulæ: *In Tertia, Sexta vel Nona tres psalmi dicendi sunt.* A quibusdam olim Tertia ternis psalmis, Sexta senis, & Nona nouem decurrebantur, vt testis est Cassianus lib. 1. de nocturn. orat cap. 1.

PSALLANTVR.] Vict. ma. *Canantur.*

APOSTOLI.] Abest ab aliis cod. MSS. N. & S. Dunstano.

ORATIO DOMINICA.] Vict. p. addit: *Cum precibus.*

SI VERÒ MINOR IN DIRECTVM PSALLANTVR.] Nempe Tertia, Sexta, & Nona. Ratio huius instituti est: quia minori congregationi non esset satis temporis ad opera diurna: maxime cum minoris congregationis monasteria sint etiam minoris substantiæ: ita vt necesse sit quosdam ex iis foris frugibus colligendis aut operibus putâ culinæ, & similibus occupari, paucis admodum in choro remanentibus, quibus graue esset has horas solemni cantu persoluere.

COMPLETORIVM.] Ita appellat hanc horam S. Isidorus cap. 6. suæ regulæ, sed lib. 1. de officiis Ecclesiasticis cap. 21. appellat Completas, nonnulli Patres Completam: & debet dici sub noctis initium. Vnde à S. Columbano cap. 7. suæ regulæ dicitur initium noctis, & à S. Fructuoso Bracarensi cap. 1. suæ regulæ prima noctis hora. Et videtur esse illa synaxis, quam S. Basilius ὅρον. i. petitionem appellat: nil enim, quem

admodum in Completorio, petitur à Deo noctis quies secura & placida, vt notat S. Basilius. Quæ quidem hora in oriente vix ante S. Basilium reperitur, nec in occidente ante S. Benedictum. Imo post S. Basilij ætatem in multis locis orientis non fuit, vt patet ex supra dictis de horarum diuersitate.

DIRECTANEI.] Ita in cod. N. MSS. cum S. Dunstano. vulgò legitur; *Directaneo.* Iubet S. B. Completorij psalmos in directum recitari, vt fratres citò eant cubitum, cum hæc hora diceretur sub initium noctis, seu primâ noctis horâ.

BENEDICTIO.] Cod. MS. Ebrul. *Et benedictio.* Vict. p. *Benedictiones*, de hac Completorij benedictione hoc statuitur. 1. add. Capitul. Lud. Imp. tit. 48. *Vt benedictio post completorium à sacerdote dicatur.*

ET POST MISSÆ FIANT.] Particula, *Post*, desideratur in aliis cod. N. MSS. nec habetur apud Turrecrematam, nec in editione Colinæi, nec in veteri Parisiensi: sanè superflua videtur, cum non sit in aliis horis supra explicatis.

Ex Regula S. Benedicti. Quo ordine psalmi dicendi sunt. Cap. XVIII.

Appendix 8.

IN PRIMIS semper diurnis horis dicatur versus: Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina, &c. Inde hymnus vniuscuiusque horæ. Deinde Primâ horâ Dominicâ dicēdâ, quatuor capitula psalmi centesimi octaui decimi dicantur. Reliquis verò horis, id est, Tertia, Sextâ, vel Nonâ terna capitula supra scripti psalmi octaui decimi dicantur. Ad Primam autem secundæ feriæ dicantur tres psalmi, id est, primus, secundus, & sextus. Et ita per singulos dies ad Primam vsque Dominicam dicantur per ordinem terni psalmi vsque ad nonum decimum psalmum: ita sane, vt nonus psalmus, & septimus decimus partiantur in duas glorias: & sic fiat, vt ad vigilias Dominicâ semper à vicesimo incipiatur. Ad Tertiam, verò Sextam, Nonamque feriæ secundæ, nouem capitula, quæ residua sunt de centesimo decimo octauo, ipsa terna per easdem horas dicantur. Expenso ergo psalmo centesimo octauo decimo duobus diebus,

Digitized by Google

id est, Dominicâ & secundâ feriâ; tertiâ feriâ iam ad Tertiam, Sextam vel Nonam psallantur terni psalmi à centesimo nonodecimo vsque ad centesimum vigesimum septimum, id est, psalmi nouem. Quique psalmi semper vsque ad Dominicam per easdem horas itidem repetantur. Hymnorum nihilominus, lectionum, vel versuum dispositione vniformi cunctis diebus seruata. Et ita scilicet, vt semper Dominica à centesimo octauo decimo incipiatur. Vespera autem cotidie quatuor psalmorum modulatione canatur. Qui psalmi incipiantur à centesimo nono vsque ad centesimum quadragesimum septimum, exceptis his, qui in diuersis horis ex eis sequestrantur, id est, à centesimo septimo decimo ad centesimum vigesimum septimum, & centesimo tricesimo tertio, & centesimo quadragesimo secundo. Reliqui omnes in Vespera dicendi sunt. Et quia minus veniunt tres psalmi, ideo diuidendi sunt, qui ex numero supra scripto fortiores inueniuntur, id est, centesimus tricesimus octauus, & centesimus quadragesimus tertius, & centesimus quadragesimus quartus. Centesimus verò sextus decimus, quia paruus est, centesimo quintodecimo coniungatur. Digesto ergo ordine psalmorum Vespertinorum, reliqua, id est, lectiones, responsoria, hymni, versus, vel cantica, sicut supra taxauimus, impleantur. Ad Completorium verò cotidie iidem psalmi repetantur, quartus, nonagesimus, & centesimus trigesimus tertius. Dispositio ordine psalmodiæ diurnæ, reliqui omnes psalmi, qui supersunt, æqualiter diuidantur in septẽ noctium vigiliis, partiendo scilicet, qui inter eos prolixiores sunt psalmi, & duodecim per vnamquamque constituantur noctem. Hoc præcipuè commonentes, vt si cui fortè hæc distributio psalmorum displicuerit, ordinet, si melius aliter iudicauerit: dum omnimodis id attendatur, vt omni hebdomada psalterium ex integro numero centum quinquaginta psalmorum psallatur; & Dominico die semper à capite repetantur ad vigilias. Quia nimis iners deuotionis suæ studium vel seruitium ostendunt monachi, qui minus psalterio cum canticis consuetudinariis per septimanæ curriculum psallũt: dum quando legamus sanctos Patres nostros vno die hoc strenuè impleſſe: quod nos tepidi vtinam septimana integra persoluamus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EC.] S. Dunſtanus cum vulgò editis habet; *Et gloria.*

DICENDA.] Vict. p addit: *Sunt*, omittitque verbum, *dicantur*, quemadmodum vetuſta editio Pariſienſis, quæ etiam pro, *dicenda*, ponit, *dicendo.*

DICANTVR.] Hoc vocabulum deſideratur in cod. MSS. S. Germa S. Far. & Vict. p.

CENTESIMI OCTAVI DECIMI.] Cod. p. Vict. addit: *Quæ ſequatur hymnus de fide catholica.* 1. ſymbolum S. Athanaſij. Sed hæc ſunt additicia.

AD DOMINICAM.] Vict. ma. addit: *Diem.*

VSQVE AD NONVM DECIMVM.] Incluſiuè.

VT VIGILIAS.] Vict. p. *Vt vigilia Dominica ſemper à vigeſimo incipiantur.* Vetus editio Pariſienſis, *vt ad vigilias Dominicas.*

VSQVE AD DOMINICAM.] In Vict. ma. deeſt τὸ *Vſque.*

ITIDEM.] Hæc vox deſideratur etiam in Vict. ma.

FORTIORES.] Id eſt, maiores, prolixiores, vt ſupra obſeruatum eſt.

NONAGESIMVS.] Id eſt, *Qui habitat*, &c. eumdem pſalmum exolui iubet S. Baſilius in ſuprema illa hora, quam ἀίτησιν. 1. petitionem appellat, vt ſupra obſeruatum eſt.

PARTIENDO SCILICET QVI INTER EOS PROLIXIORES SVNT PSALMI.] Hanc inſtitutionem ſecuta eſt ſynodus Narbonenſis ſub Recaredo rege: *Hoc quoque definitum eſt, vt in pſallendis ordinibus gloria dicatur omnipotenti Deo. Per maiores vero pſalmos, ſi fuerint prolixiores, pauſationes fiant; & per quamcumque pauſationem gloria Trinitatis Domino decantetur.* Pauſationes autem iſtæ ſunt pſalmorum interſtitia, in quibus ceſſantes à pſalmodiâ breuiter & ſubmiſſe orabant, iuxta veterum monachorum inſtitutum, quod videre eſt apud Caſſianum lib. 2. de nocturn. orat. cap. 11. *Et idcirco ne pſalmos quidem ipſos, quos in congregatione decantant, continuata ſtudent pronunciatione concludere. Sed eos pro numero verſuum duabus vel tribus interſçiſionibus cum orationum interiectione diuiſos diſtinctim particulatimque conſummant.* & hæc loco citato concilij non minimam lucem afferunt.

HOC PRÆCIPVE COMMONENTES, &c.] Sciebat S. B. variè à multis pſalterium ordinari. Et verè humilis non ita ordinem ſuum commendauit, vt noluerit alieno magis ſtare iudicio, quàm ſuo. Quem tamen ordinem numquam Pontifices mutare voluerunt, quemadmodum obſeruat Vvalfridus Strabo cap. 23. lib. de rebus Eccleſiaſticis: *Et etiam ille ordo laudabilis, quem beatus Pater Benedictus monachis conſtituit obſeruandum: Scilicet, vt qui propoſito à cæteris diſcernuntur, etiam continua*

Digitized by Google

seruitutis penso aliquid amplius persoluere studeant. Quam dispositionem ideo à pastoribus Ecclesiarum non interdici putamus: quia & vicina est auctoritati Romanæ: & quia beatus Gregorius vitam egregij Patris Benedicti describens regulam ab eo descriptam, in quâ idem ordo officiorum habetur, suâ auctoritate statutis eius fauere videtur. Sed, quia nonnulli mutationis amatores hunc ordinem immutauerant, in magno concilio Aquisgrani sub Ludouico Pio statutum est, vt omnes monachi hunc ordinem recitarent, vt docet vetus Chron. MS. Bibliothecæ regis Francorum: *Anno tertio Ludouici factum est concilium magnum Aquisgrani in mense Augusto: & præceptum est, vt monachi omnes eursum S. Benedicti cantarent ordine regulari.* Item statutum est etiam Aquisgrani in synodo Abbatum sub eodem Ludouico, vt habetur. 1. additione Capitularis Lud. Imp. tit. 3. *Vt officium, quod in regulâ Sancti Benedicti continetur, celebrent monachi.* Quare Paulus V. Pont. Max. qui nostrâ ætate Breuiarium pro omnibus sub regulâ S. P. Benedicti militantibus instituit, eamdem psalterij dispositionem illibatam seruari voluit.

ORDINET, SI MELIVS ALITER IVDICAVERIT.] Est traiectio; nam, τὸ, *aliter*, referendum est ad verbum, *ordinet*, hoc modo: *Ordinet aliter, si melius iudicauerit.*

CENTVM QVINQVAGINTA PSALMORVM.] Hunc psalmorum numerum S. P. B. deditâ operâ designat; ne quis supposititios, peregrinos, & apocryphos psalmos interiiceret, iuxta canonem 59. Concilij Laodicenæ, quo priuati psalmi prohibentur: ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. 1. quod non oportet priuatos psalmos in Ecclesiâ dici. Nam fuerunt olim psalmi sub titulo Salomonis & quorumdam aliorum, inquit Theodorus Balsamon, quos quidem Concilium priuatos appellat, quòd non essent auctoritate Ecclesiastica recepti. Psalmos & odas Salomonis inter apocryphas scripturas recenset S. Athanasius in synopsi sacræ scripturæ, de quibus etiam agit Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in Canone, & collocat inter scripturas quibus contradicitur. Sed & ipse S. Athanasius in eadem synopsi inter Dauidicos mentionem facit centesimi quinquagesimi primi psalmi, de quo infrà tractabitur. Multi etiam Hæretici psalmos composuerunt, inter quos Hierax, quemadmodum docet S. Epiphanius lib. 2. Panarij, hæresi: 67. Valentinus quoque, vt videre est apud Tertullianum lib. de carne Christi: *Sed remisso Alexandro cum suis Syllogismis, quos in argumentationibus torquet, etiam cum psalmis Valentini, quos magnâ impudentiâ quasi idonei alicuius auctoris interserit, ad vnam iam lineam congressionem dirigamus.* Et infrà. *Nobis quoque ad hanc speciem psalmi patrocinabuntur, non quidem apostatæ & hæretici & Platonici Valentini; sed sanctissimi & receptissimi Propheta Dauid.* Donatistæ psalmos humano ingenio elaboratos in suis ecclesiis canebant, vt docet S. Augustinus epist. 119. *Donatistas nos reprehendunt, quod sobrie psallimus in Ecclesiâ: cum ipsi ebrietates suas ad canticum psalmorum humano ingenio cō-*

Psalmi & odæ Salomonis ante aliquot annos editi sub Ludouico de la Cerda.

poſitorum quaſi tubas exhortationis inflamment. Cum autem S. Benedictus numerum centum & quinquaginta pſalmorum per ſingulas hebdomadas præcipit abſolui, hoc intelligendum eſt, ſi dies feſti non occurrant, in quibus pſalmi ad ipſam diem pertinentes dicuntur, vt ipſe loquitur cap. 14.

DVM QVANDO LEGAMVS.] Ita cod. ma. S. Germ. Vict. p. ſed cod. S. Ebrul. & editio Colonienſis habent, *quando legamus.* Vict. ma. *dum quanti legamus.* S. Dunſtanus Turrecremata, & editio Pariſiēſis vetus, *dum legamus*, cod. MS. S. Faronis, *quia legimus.* In vulgatis ſcribitur, *cum legamus.* Clarius, & rectius.

Digitized by Google

DE DISCIPLINA PSALlendi.

CAP. XXV. §. I.

VBIQVE credimus diuinam esse præsentiam, & oculos Domini in omni loco speculari bonos & malos. Maximè tamen sine aliquâ dubitatione credamus, cum ad opus diuinum assistimus. Ideo semper memores simus, quod ait Propheta: *Seruite Domino in timore.* Et iterum: *Psallite sapienter.* Et: *In conspectu Angelorum psallam tibi.* Ergo consideremus, qualiter oporteat nos in conspectu diuinitatis, & Angelorum esse. Et sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ. S. BEN. Ps. 2. Ps. 46. Ps. 137.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVALITER OPORTEAT NOS IN CONSPECTV DIVINITATIS.] Idem præclarè monet S. Cyprianus lib. de oratione Dominicâ: *Sit autem orantibus sermo & precatio eum disciplinâ quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: placendum est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis.* Sub Dei conspectu psallebant monachi Cistercienses, de quibus sic scribit Stephanus Tornacensis epist. 6. *Diuina officia cum tantâ solemnitate & deuotione celebrant, vt in eorum concentu voces Angelorum sonare putes: psalmis & hymnis & canticis spiritualibus ad laudes Dei inuitant homines, & Angelos imitantur.* Et monachi cœnobij S. Galli tanta cum attentione & deuotione canebant, vt, cum Conradus rex Romanorum in medium chorum nuces & poma spar-

sisset, ne vnus quidem puerulus respicere dignatus sit. Vt est in actis S. Notkeri.

SIC STEMVS AD PSALLENDVM.] Ex hoc loco satis constat monachis S. Benedicti standum esse inter psallendum. Quod satis etiam colligitur ex cap. 9. regulæ: *Quibus dictis, dicto versu benedicat Abbas: & sedentibus omnibus in scammis legantur vicissim à fratribus*, &c. Idem ferme locus habetur cap. 11. nam qui iubentur sedere, dum lectiones recitantur, stetisse, cum psallerent, necesse est: maximè cum tantùm genua flecterent in orationibus & collectis, vt infrà dicetur & cap. 6. *Concedatur ei post Abbatem stare & benedicere.* & cap. 63. *sic accedant ad pacem, ad communionem, ad psalmum imponendum, in choro standum*

VT MENS NOSTRA CONCORDET VOCI NOSTRÆ.] Hunc locum citat Haymo Halberstattensis in cap. 5. ad Ephesios: *Illi verò cantant in corde, quorum mens concordat voci, iuxta illud B. Benedicti: sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ.* Idem monet S. Basilius in ammonitionibus agens de oratione: *Et ne dissonans sit à sono vocis tuæ sensus tuus: sed in lingua verba vigil intendat.* S. Prosper Aquitanicus in sententiis cap. 6. *Vera confessio est benedicentis, cum idem sonus est & oris & cordis.* S. Isidorus cap. 6. regulæ suæ: *Quando celebrantur psalmorum sacramenta spiritualia, refugiat monachus risus & fabulas; sed hoc meditetur corde, quod psallitur ore.* Præclarè sanè S. Cæsarius Arelatensis serm. 12. *Orantes autem, Carissimi, quantum possumus, adiuuante Domino laboremus, vt nulla nobis extranea cogitatio subrepere possit: ne forte aliud habeamus in corde, & aliud proferamus ex ore: ne forte, dum lingua Dominum rogat, cogitatio in rebus vanis occupata ab orationis sensu discedat; & inde acquirat peccatum, vnde potuit habere remedium.*

Cassiodori de psalmo CI.

HVNC modum sanctæ orationis seruandum deuotissimus Christianus intellegat: vt id ipsum cogitet, quod orat; ipsum respiciat mente, cui supplicat. Omnes superfluas cogitationes excludat, aliud non admittat extraneum: ne, vt ait quidam, puriſſimis fontibus apros immittere videatur improuidus. Hinc etiam Ambrosij secundùm Apostolum horæ sextæ reo eus ille hymnus redoluit, cum ait.

Orabo mente Dominum,
Orabo simul spiritu:

Digitized by Google

Ne vox Deo sola canat,
Sensusque noster alibi
Ductus aberret fluctuans
Vanis præuentus casibus.
Tunc enim accepta est
Oratio canentium,
Si pura mens idem gerat,
Quod explicat vox cantici.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HVNC MODVM, &c.] Hæc reperiuntur apud Cassiodorum in commentario in psalmos, psalmo citato.

PVRISSIMIS FONTIBVS APROS IMMITTERE.] Ex Virgilio. 2. Bucolico.

------ *& liquidis immisit fontibus apros.*

ORABO MENTE DOMINVM, &c.] Hi versus non extant, in operibus excusis S. Ambrosij. Canebantur hora sexta, vt notum est ex Cassiodoro hoc loco.

ACCEPTA EST.] Lege: *Deo accepta est*, vt apud Cassiodorum.

Ex Regula Basilij. Cap. CX. §. 3.

QVID est, psallite sapienter? RESP. quod est in omnibus cibis gustu vnumquemque dinoscere, cuius saporis sit, hoc est, & ex verbis sanctæ scripturæ prudentiæ sensus: *Fauces*, inquit, *escas gustabunt, sensus autem verba discernit.* Si quis autem animam suam ita intendit in singula verba psalmorum, sicut gustus intentus est ad discretionem saporis ciborum, iste complet hoc, quod dicitur: *Psallite sapienter.* Psf. 46. Iob. 34. Psf. 46.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVID EST PSALLITE SAPIENTER?] Extat apud S. Basilium interr. 279. regul. breu. & apud Rufinum cap. 57.

QVOD EST IN OMNIBVS CIBIS.] Præclarè Basilius in ammonitionibus. *In tempore psalmorum sapienter psalle, fili, & spiritales cantus vigilanter cane coram Domino: vt virtutem psalmorum facilius possis aduertere. Omnis enim duritia cordis eorum dulcedine emollitur. Tunc dulces fauces habebis, gaudensque cantabis; quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Nec poteris sentire dulcedinem, nisi cum summâ vigilantiâ & sapientia cantaueris. Fauces enim, inquit, escam gustabunt, sensus autem discernent. Sicut ergo ex carnalibus escis alitur caro, ita ex diuinis eloquiis interior homo nutritur & pascitur.*

FAVCES ESCAS GVSTABVNT, &c.] Citatur locus ordine præpostero.

SENSVS.] In recentiori interpretatione, S. Basilij, *Mens*. Vtrumque iuxta locum citatum à Basilio in quo est, νοῦν. i. mens, sensus. At in Bibliæ communi versione est, *auris*, iuxta Septuaginta ὠῦς. i. auris, & textum Hebraïcum, אזן, *Ozen*, quod idem sonat. Citatio ergo olim corrupta apud Basilium, cum ex, ὠῦς, factum est, νοῦς.

Ex Regula Sancti Basilij. Cap. XXXIV. §. 4.

INT. VNDE ergo vagatur mens nostra? & cogitationes diuersæ ascendunt in corde nostro, & quomodo possumus emendare? RESP. Vagatur quidem mens interdum etiam otio, cum non occupatur in necessariâ sollicitudine, in remissione positâ & securitate non credit præsentem Deũ scrutantem renes & corda. Si enim hoc crederet, faceret hoc, quod superius dictum est: *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quia à dextris est mihi, ne commouear.* Qui autem hoc agit, nec horum similia, neque vagabitur vnquam, neque habebit otium vanis cogitationibus indulgere, vel aliquid cogitare, quod non ad ædificationem fidei pertineat, & ad aliquam animæ vtilitatem spectet, quantò magis nihil audebit, quod aduersum sit Deo, & non ei placeat cogitare.

Ps. 7.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VNDE ERGO.] Extat apud S. Basilium interr. 21. regul. breu. & apud Ruf. cap. 28.

NEC HORVM.] Lege, *vel horum*, vt apud Ruf.

VEL AD ALIQVAM ANIMÆ VTILITATEM SPECTET.] In textu Græco, κἂν ἀγαθὸν ᾖ τὸ δοκοῦν. 1. etsi bonum illud esse videatur.

Eiusdem Cap. CVIII. §. 5.

QVOMODO obtinebit quis, vt in oratione sensus eius non vagetur? RESP. Si certus sit se assistere ante oculos Dei. Si enim quis iudicem suum videns vel principem & loquens cum eo non sibi credit licitum esse vagari oculis, & alios aspicere, dum ibi loquitur: quantò magis qui accedit ad Dominum nusquam debet mouere oculum cordis, sed intentus esse in eum, qui scrutatur renes & corda: vt impleat illud quod scriptum est: *Leuantes puras manus sine ira & disceptatione.* INT. Ps 7. 1. Tim. 2.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOMODO OBTINEBIT.] Habetur apud sanctum Basilium interr. 201. reg. breu. & apud Rufinum cap. 57.

QVANTO MAGIS QVI ACCEDIT AD DOMINVM.] Præclarè idē Basilius in ammonitionibus: *Hoc studeas in vitâ tua, vt orationem puram offeras Deo, neque in diuersa rapiatur mens tua. Memento enim te sub Dei stare conspectibus, qui occulta cordis conspicit, & abscondita mentium nouit.*

Item ipse. Cap. CXIX. §. 6.

SI possibile est obtinere hominem, vt in omni tempore & loco non vagetur mens sua? vel quomodo id fieri INT. Interr. 202 reg. br. & c. 57. Ruf.

Digitized by Google

Ps. 34. potest? Resp. Quia possibile est, ostendit ille, qui dixit: *Oculi mei semper ad Dominum.* Et iterum: *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quia à dextris est mihi, ne commouear.* Ps. 15. Quomodo autem possibile sit prædiximus, id est, si non demus animæ nostræ otium: sed omni tempore de Deo, & de operibus, ac de beneficiis eius, & de donis cogitemus: & hæc cum confessione, & gratiarum actione semper voluamus in mente, sicut scriptum est.

Ex Regulâ sanctorum Pauli & Stephani. Cap. IX. §. 7.

In cod. MS. Flor. cod cap. Hier. 48 Ps. 75. Somnvs cum opus Dei dicitur, cum Dei auxilio omnino à nobis fugandus est. Timentes illud Prophetæ: *Maledictus, qui facit opus Dei negligenter.* Et illud. *Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.*

Item ipsi Cap. IX. §. 8.

In eod. eod Flo. c. 10 Nvlli liceat tempore, quo opus Dei canitur, qualibet occasione sermonem contra alium fratrem proferre: nisi seniori tantùm, cui sine dubio solent causæ cuiuscumque rei aut ordinandæ aut corrigendæ nonnumquam emergere.

Ex Regulâ Sancti Aureliani Cap. XXIII. §. 9.

Ad vigilias nullus dormiat. Si verò Dominici, aut festi dies sunt, cum somnus venerit, aliis sedentibus stet, vt possit à se somni marcorem repellere: ne in opere Dei aut tepidus inueniatur aut neglegens.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD VIGILIAS.] Suprà cap. 23. citatur cap. 29. eiusdem regulæ S. Aureliani huic simile; sed quodammodo prolixius.

NVLLVS DORMIAT, &c. Idem monet S. Basilius in ammonitionibus: *Vigilanter igitur adsiste in conspectu Dei: in tempore orationum vel psalmorum non te opprimat somnus.* Circa dormientes in synaxi inquit monachos hæc statuit S. Columbanus in Pœnitentiali MS: *Si quis dormierit, cum oratur, si frequens, duodecim psalmos cantet; si non frequens, sex psalmos.*

Item Ipse. Cap. XXV. §. 10.

CVM psallitur, studeant sanctæ animæ vestræ non vagari animo: Verumetiam nec operari aut loqui præsumant: sed, *psallite sapienter*, sicut dixit Propheta: *Psallam & intellegam.* Et illud: *Psallam spiritu, psallam & mente.* Metuens illud: *Maledictus homo, qui facit opus Dei negligenter.*

Ps. 46. Ps. 100. 1. Cor. 14. Hier. 48.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON VAGARI ANIMO.] In id omnes animi neruos intendere debent monachi, ne præter irreuerentiæ noxam, quam incurrunt, assiduæ seu orationis seu psalmodiæ perdant fructum iuxta illud Aggæi Prophetæ cap. 1 *ponite corda vestra super vias vestras. Seminastis multum, & intulistis parum: Comedistis, & non estis satiati: bibistis, & non estis inebriati: operuistis vos, & non estis calefacti: & qui merces congregauit, misit eas in sacculum pertusum.*

NEGLIGENTER.] Ita apud Septuaginta, ἀμελῶς. 1. negligenter. Et apud S. Cyprianum lib. 3. testim. ad Quirinum. In versione communi: *Fraudulenter.*

Tractatus beati Augustini de eo quod scriptum est in Euangelio: vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo.

Matt. 18 MAGNAM nobis, fratres dilectissimi, securitatem in Euangelio Dominus donare dignatus est dicens: *Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Si duobus, vel tribus interesse dignatur, quantò magis, quando totus populus in Ecclesiâ fideli deuotione colligitur, & concurrentium societate membrorum capiti suo Christo Ecclesiæ corpus vnitur. *Vbi sunt*, inquit, *duo vel tres congregati in nomine meo.* Cum ergo congregatio ad multos pertineat, videndum est, quomodo sermo diuinus de duobus, vel tribus dicendum esse iudicauerit. Ego puto quod de vno possit dici, qui in domo Dei possit congregari, id est, vt ad exorandum Dominũ non solùm exterioribus interioribus sed etiam sensibus & desideriis: fide, & operibus totus intreoat. Nã si intra ecclesiam solo corpore, quisque ille, teneatur, & toto extra Ecclesiam corde versetur, & exterior à spiritu suo diuisus & separatus ingreditur: & quod est in homine pretiosius, hoc diuinis obsequiis peregrinatur: dum solùm in presenti terra retinetur, anima verò per lasciua ludibria in multiplices cursus captiua distrahitur. Et ideo quando quisque nostrum ante iudicem suum æternam causam commendaturus assistit; non aliud appareat intus, & aliud foris sit. Nihil ab homine de parte hominis obtinetur. Nam si dixit: *Vbi sunt duo vel tres congregati*: Quomodo probabitur congregatus, qui à semetipso cogitatione & vagatione dispersus est? Et quomodo erit in medio tui, si tecum tu ipse non fueris? id est; illis, qui poscit, quomodo aderit ille, qui poscitur? Quomodo suscitabitur iudex, si dormitauerit aduocatus? Opus est itaque, vt quod postulat vocis sonus, obtineat sedulitatis affectus. Reuoca intus sollicitã mẽtem, per quam omne sacrificium offerre te conuenit. De

Digitized by Google

templo Dei absentare non conuenit sacerdotem. Hæc ergo considerantes, fratres carissimi, quotiescumque psallimus, aut in oratione procumbimus: iugiter illud Apostoli consideremus, quod ait, *orationi instantes, & vigilantes in eâ.* Et iterum: *Psallam spiritu, psallam & mente.* Si enim aut dũ psallimus aut dũ orationi insistimus, seculares cogitationes intentionem animi nostri à sensu diuinæ contẽplationis auerterint, faciunt nos captiuis sensibus sine vllo animæ fructu huc illúcque discurrere. Quam rem Christo auxiliante citò poterimus euadere, si similitudinem peccatorum nostrorum voluerimus attentius cogitare. Si enim pro peccatis nostris, id est, quæcumque malè cogitauimus, quæcumque iniustè diximus, cum ingenti rugitu & gemitu, sicut expedit, supplicamus, cogitationes superfluæ aut non veniunt, aut si se ingesserint, dum eis non præbemus assensum, citò erubescunt, atque discedunt. Quid enim homo cogitare debet, quando cum Deo loquitur, nisi totâ intentione mentis ad illius misericordiam intentus adspiciat? Et quia difficile est, vt nobis non subripiant aliquæ cogitationes, vel moras habere in nobis non permittantur. Cogitatio enim aut de cupiditate aut de luxuriâ veniens sic est, quomodo si aliquis carbones accensos in suis manibus adprehendat, si eos statim sine morâ proiecerit nocere ei ignis ille non poterit: si verò qualemcumque moram habuerit, sine vulnere iactari non poterunt. Et quia de multis neglegentiis non solùm nos minuta peccata vel vt circumuolantes muscæ iugiter inquietant, sed etiam nos crimina capitalia ad aliquod malum perpetrandum frequenter instigant, sicut etiam suprà suggessi toto corde, & toto animo, diu noctúque contra insidias inimici, de quo scriptum est, quod ei sint.

Col. 4.

1. Cor. 14.

---- *nomina mille,*
Mille nocendi artes, ----

6. Æn.

pugnare fortiter studeamus. Si enim diligenter adtendimus conscientias nostras, spiritales ibi pugnas fieri, & secundùm Apostoli Pauli sententiam spectaculum Deo, & Angelis eius esse cognoscimus: & in arenâ mundi huius contra omnia peccata vel crimina, vel vt contra crudelissimas bestias,

1. Cor. 4.

nos iugiter pugnare sentimus. Hæc enim qui diligenter adtenderit, ipse suus aspector adsistit, & quædam animæ suæ diuortia inter vtiles & contrarias voluntates anxius pugnas nutantes inspiciet: & quid eum deceat oculo interiore considerat. Diligenter, quæso, fratres, adtendite, & cognoscite, quia in nobismetipsis habemus Amphitheatrum spirituale, & illam quam silua barbara in spectaculis fingunt, cotidie patimur & in ambitu cordis nostri. Ego enim fratres, nolo quibuscumque iniuriam facere, neminem profero nuncupatim. Videat vnusquisque in conscientiam suam quid reperiat. Nam video interdum in moribus nostris iras leonum, in affectionibus sæuitias vrsorum, in mente varietates pardorũ, in auaritiâ rapacitatẽ luporum, in concupiscentia sitim onagrorũ, in sensibus stultitiã vulturũ, in memoriâ obliuionẽ ceruorũ, in mendaciis fallaciã vulpium, in inuidiâ venenum viperarũ, in ieiunio tarditatẽ boum, in corde insciti̇ã vitulorum, in superbiâ ceruices taurorum, in impudentia frontem arietum, in leuitate mobilitatem capreolorum, in visceribus callum verrium, in cogitationibus volutabra porcorum, in lingua dentes aprorum, in conscientia maculas tigriũ, in iracundia tumẽtia colla draconum, in peccatis moles elephantorum. Vnde deprecor, vt agnoscentes nos tantis periculis circumdatos adtentius pro nobis inuicem Domino supplicemus. Fiant, ô Benedicti fratres & adiutores, vel conseruì in Domino, fiant manus nostræ, id est, sanctæ orationes simul cum operibus bonis ad Dominum, vt introducti in tam periculoso agone, & in theatro mundi huius, in quo nemo coronatur, nisi qui legitimè certauerit, lætum Deo & Angelis spectaculum præbeamus, vt ipso auxiliante deuictis & prostratis aduersariis cum triumpho ad æternam patriam remeantes illam felicem & desiderabilem vocem audire mereamur: *Venite, Benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Quam rem vt obtinere cum Dei gratia mereamur, sicut suprà suggessimus, quando in oratione aut caput inclinamus, aut genua flectimus, totâ intentione animi, toris viribus laboremus, ne nobis cogitatio aut superflua aut iniqua subripiens mentem nostram à perfectâ & compunctâ possit oratione subtrahere. Et quia

Matth. 25.

quando

quando pro peccatis nostris humiliter supplicamus, ad Dominum nos loqui cognoscimus, timere debemus, ne fortè si aliud, quàm id quod petimus, cogitare poterimus, diuinæ maiestati, ante quam stare videmur, iniuriam faciamus. Certi enim esse & totâ deuotione confidere debemus, quod si quando aut illa psallimus, aut oramus, hoc, quod proferimus ex ore, teneamus in corde. Et tunc oratio nostra omnis exauditur à Domino. Quod ipse præstare dignetur, qui cum Patre & Spiritu sancto, viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MAGNAM NOBIS, &c.] Huic tractatui nomen S. Augustini præfigitur, non tamen exat inter illius opera, nec vlla mentio fit in retractationibus, nec recensetur in catalogo Posidij. Quædam huius tractatus pars extat in breui quodam sermone Eusebij Gallicani, cuius initium est: *Multùm habent salubritatis.*

CVRSVS.] Lege, discursus, vt habetur in præfato sermone Eusebij Gallicani, & quidem conuenientius ad sensum.

DE PARTE HOMINIS OBTINETVR.] Hæc nullum sensum efficiunt; sed lege, vt in sermone præfato: *De parte hominis absentet*, vt infra loquitur: *Deexemplo Dei absentare non expedit sacerdotem.* & sensus est, vt mens, quæ est hominis pars, non absit ab homine, dum orat.

ID EST ILLIS QVI POSCIT.] Hæc corrupta sunt, nulliusque sensus. Lege, vt in sermone citato: *Si deest ille, qui poscit.*

IN ARENA, &c.] Perelegans sanè allegoria ducta ab Amphitheatro.

ET ILLAM QVAM SILVA BARBARA.] Lege: *Et illam silvam barbaram, quam*, &c. appellat syluam: quia sæpe in amphitheatro & Circo syluæ pangebantur, in quibus omnis generis ferarum venationem exhibebant, qualis illa, de qua Iulius Capitolinus in Gordianis, & alia, de qua Flauius Vopiscus in Probo, atque etiam historiam seu fabulã repræsentabant gratia, vt videre est in Amphitheatro Martial. Epigr. 21.

Quicquid in Orpheio Rodope spectasse theatro
Dicitur, exhibuit, Cæsar, arena tibi.
Repserunt scopuli, mirandaque sylua cucurrit,
Quæ fuisse nemus creditur Hesperidum.
Affuit immixtum pecudum genus omne ferarum, &c.

SILVAM BARBARAM.] Ob effusionẽ humani sanguinis. Cassiodo-

dorus lib. 5. Var. epist. 42. eiusmodi Amphitheatrales ludos & pugnas appellat ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam feritatem; quam quidem bellè describit S. Cyprianus epistol. 1.

NAM IDEO IN MORIBVS NOSTRIS.] Eleganter & appositè admodum prosequitur suam allegoriam diuersarum naturam ferarum cum nostris vitiis industriè satis componens. Profusus sane fuit Romanorum luxus, qui in Circi seu Amphitheatri munera omnis generis feras vndequaque exquirebant; quem eleganter admodum describit Claudianus in Panegyrico de Malli Theodori consulatu.

Conueniunt vrsi, magnâ quos mole ruentes
Torua Lycaoniis Helice miratur in astris,
Perfossique ruunt populo mirante leones,
Quales Mygdonio curru frœnasse Cybelle
Optat, & Herculei mallent fregisse lacerti.
Obuia fulminei properant ad vulnera pardi
Semine permixto geniti: cum fortè leœna
Nobiliorem vterum viridis corrupit adulter
Hi maculis patres referunt, & robore matres.
Quicquid monstriferis nutrit Getulia campis,
Alpinâ quicquid tegitur niue: Gallica si quid
Sylua tenet, iaceat: largo diteſcat arena
Sanguine, consumant totos spectacula montes.

Vide Capitolinum, & Trebellium supra citatos.

IRAS LEONVM, &c.] Ita eleganter S. Chrys. ser. 6. in 2. ad Cor. πόθεν δυνόσομαι μαθεῖν ὅτι ψυχὴν ἔχεις ἀνθρώπου; ὅταν λακτίζῃς ὡς ὄνος, ὅταν μηνικηρὴς, ὡς αἱ κάμηλοι ὅταν δάκνῃς, ὡς αἱ ἄρκοι; ὅταν ἁρπάζῃς, ὡς οἱ λύκοι ὅταν κλέπτῃς, ὡς αἱ ἀλωπέκες; ὅταν δολερὸς ἦς, ὡς οἱ ὄφεις, ὅταν ἀναισχυντῇς, ὡς κύων. 1. vnde potero discere te habere animam hominis, cum recalcitres, vt asini? iniuriæ recorderis, vt cameli; mordeas, vt vrsi; rapias, vt lupi; fureris, vt vulpes; fis dolosus, vt serpentes; impudens, vt canis.

VARIETATES PARDORVM.] Claudianus.

Hi maculis patres referunt ----

Vide Plinium libr. 7. cap. 17.

SITIM ONAGRORVM.] Psal. 103. *Expectabunt onagri in siti sua.* Onager, seu ὄνος ἄγριος. 1. Asinus syluestris apud Indos equi magnitudine, aliquando maior, toto corpore albus, capite purpureus, oculis cæruleis. Cornu illi cubitale mediâ procedit fronte, cuius scobis in potu data tuetur à venenis. Eius inferior pars & fronti proxima ad duos palmos egregiè candida est, suprema in acumen desinens cum summo rubore punicea est, quæ media intercedit, nigra. Qui de eo cornu, vel po-

Digitized by Google

culis ex eo tornatis bibunt, nec spasmo, nec morbo sacro corripiuntur. Nec vlla veneni vis eis nocere potest, qui ante vel post haustum venenum aquam aut vinum de eiusmodi cornu seu poculis biberint. Robustissimus est, & velocissimus, vt nec equus, nec aliud animal illum assequi possit: vt refert Ctesias Indicorum libro apud Photium in bibliothecâ, n. 71.

IN SENSIBVS STVLTITIAM VVLTVRVM.] Lege: *In sensibus subtilitatem vulturum.* Nam hæc auis est acutissimi visus inter cætera animalia ex longo interuallo prospiciens escas ab ortu solis in occasum, ab occasu ad ortum, inquit Orus Apollo. De vulture & aliis animalibus hîc enumeratis vide Plinium & Ælianum de animalibus.

CONFIDERE.] Deesse videtur verbum: *Debemus.*

Ex Regula Sancti Cassiani. Cap. V. §. 12.

PRÆDICTÆ autem hoc modo incipiuntur, atque finiuntur; vt finito psalmo non continuò ad orationem inflexis genibus corruatur; sed antequam flectantur genua maiorem temporis partem stantes in supplicatione expendant: & post hæc puncto breuissime procidentes in terram velut adorantes tantùm diuinam clementiam summâ velocitate consurgant: & iterum erecti expansis manibus, sicut prius stantes orauerant, modicùm suis precibus immorentur. Ideo autem sic orare præceptum est; quia, dum diutius orantes in terrâ procumbimus, non solùm cogitationibus, verumetiâ somno grauius impugnamur. Nam multi, qui nesciunt, necdum bene finito psalmo in orationem procumbere festinant, & dum de lassi corporis refectione potius, quàm de orationis vtilitate cogitant, optant incuruatione genuum diutius incuruari. Cum autem is, qui præcedit, de oratione surrexerit, omnes pariter erigantur. Similiter nec antequam ille ad orationem inclinetur, aliquis se inclinare præsumat: ne non tam Prioris conclusionem, qui precem colligit, quàm suam celebrasse videatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRÆDICTÆ AVTEM, &c.] Hæc sumpta sunt ex Cassiano libr. 2. de nocturn. oration. cap. 7. Hîc autem subaudi, orationes, ex capite citato.

ET FINITO PSALMO.] Arguit morem suæ prouinciæ Massiliensis, iuxta quem monachi ad finem psalmi properantes eo nondum finito in genua procumbebant: de his genuflexionibus ad finem cuiusque psalmi infra dicetur.

EXPANSIS MANIBVS.] Mos fuit priscorum Christianorum expansis manibus orare. Tertullianus in Apologetico cap. 3. *Illuc suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus; denique sine monitore, quia de pectore oramus.* & libr. de Orat. cap. 13. *Atqui cum modestia & humilitate adorantes magis commendamus Deo preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed temperatè & probè elatis.* S. Fructuosus Episcopus Bracarensis cap. 3. Regulæ: *Sed omnes summa æqualitate consurgant, extensique ad cœlum palmis orando persistant.* Ioannes Moschus in prato spiritali, cap. 55. ἐκτείνας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς Θεὸν εὔξατο λέγων. i. extensis manibus in cœlum Deum precatus est dicens & cap. 104. Rationem affert S. Asterius Episcopus Amaseæ enarrans hæc verba Euangelij: *Duo homines ascenderunt in templum:* ἡ τὸ ὄρθιον τῆς προσευχῆς ἐκτεινομένας προβαλλόμενον τὰς χεῖρας τὸ τοῦ σωτῆρος πάθος χάραν ἐξωγραφεῖ, &c. id est, *Et rectas tendere in cœlum manus formam est exhibere Christi cruci affixi. Si verò verè orat, & orans placeat Deo, non modò in figura crucem repræsentat, sed etiam affectu. Vt enim in cruce clauis affixus, sic & orans necat omnem carnis concupiscentiam, memoria expellens omnem diuitiarum, gloria & parentum affectum.* Et præclarè S. Augustinus enarratione in psal. 62. *Leua ergo manus in oratione, leuauit pro nobis Dominus noster in cruce; & extensæ sunt manus eius pro nobis. Ideo extensæ sunt manus eius in cruce, vt manus nostra extendantur in bona opera: quia crux ipsius misericordiam nobis præbuit. Ecce leuauit ille manus, & obtulit pro nobis sacrificium, deleta sunt omnia peccata nostra, leuemus & nos manus nostras ad Deum in prece, & non confundantur manus nostra leuatæ ad Deum, si exerceantur bonis operibus. Quid enim facit qui leuat manus? Vnde præceptum est, vt leuatis manibus oremus Deum. Apostolus enim dicit: Leuantes puras manus sine ira & disceptatione; vt cum leuas manus tuas ad Deum, veniant tibi in mentem opera tua.*

QVI PRÆCEDIT.] Id est, qui præest.

SIMILITER NEC ANTEQVAM ILLE.] S. Fructuosus Episcopus cap. citato: *Prosternantur in terram eo scilicet ordine, vt nemo prius seniore aut incurvetur, aut iterum surgat; sed omnes summa æqualitate consurgant.*

INCLINETVR.] Inclinari hoc loco est prosterni, & genuflectere: nam hoc toto capite agitur de genuflexione.

Digitized by Google

Ex Regula S. Cæsarij. Cap. XX. §. 13.

CVM verò psalmis & hymnis oratis Deum, id versetur in corde, quod proferturin voce. Quodcumque operis feceritis, quando lectio non legitur, de diuinis scripturis aliquid ruminate. Ægrotantes verò sic tractandi sunt, vt citiùs conualescant. Sed cum vires pristinas reparauerint, redeant ad feliciorem abstinentiæ consuetudinem. Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis placere vestibus, sed moribus, quod decet propositum vestrum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM VERO PSALMIS, &c.] Hæc habentur in regulâ S. Cæsarij excusâ cap. 20. sed quidem primum membrum sumptum est ex regula S. Augustini cap. 9.

SED CVM VIRES, &c.] Ex regula S. Augustini cap. 17.

NON SIT NOTABILIS, &c.] Item ex regula Sancti Augustini cap. 18.

Dicta Cæsariæ. §. 14.

BEATVS Cæsarius non de superficie labiorum aliquid scripturæ meditatus est, psalmum ipsum, quem recitauit, si vel vnus sermo eum præteriit, vbi sensum intelligentiæ non accommodasset, non ei laborioſum fuit tot vicibus eum repetere, donec nec vnus sermo eum subterfugeret, implens illud: *Psallam spiritu, psallam & mente.* Et illud: *Psallam & intellegam.* 1. Cor. 14. Ps. 100.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DICTA CÆSARIÆ.] Duæ sunt Cæsariæ Abbatissæ monasterij, quod S. Cæsarius Arelatensis quidam ædificauit prope Arelas

tem: prima est S. Cæsaria soror S. Cæsarij de qua Cyprianus lib. 1. vitæ S. Cæsarij: *Euocatáque è Massilienſi cœnobio venerabili ſorore ſua Cæſaria (quam idcirco eò miſerat, vt diſceret, quod doceret; & prius eſſet diſcipula, quàm magiſtra) in præparata domicilia cum duabus aut tribus ſodalibus eam introduxit.* Huius meminit Fortunatus lib. 8. poëmate 4. de Virginitate.

Has inter comites coniuncta Cæſaria fulget
Temporibus noſtris Arelatenſe decus,
Cæſarij monitis luci ſociata perenni,
Si non martyrij, virginitatis ope.

Et infra loquens de sanctâ Radegunde:

Sit tibi dulce decus, veneranda Cæſaria præſens
Præſule Cæſario non tacitura tuo.
Illos corde ſequens, mandatáque corpore complens:
Vt teneas flores, has imiteris apes.

S. Gregorius Turonensis lib. 9. hist. cap. 41. *Post hæc cum Pontificis ſui ſæpius gratiam quæreret, nec poſſet adipiſci, neceſſitate commota cum ſuâ Abbatiſsâ, quam inſtituerat, Arelatenſem vrbem expetunt, de quâ regula S. Cæſarij atque Cæſaria beata ſuſcepta regis ſe tuitioni munierunt.* Et cap. 42. in Epistolâ S. Radegundis: *Inſuper congregationi per me collecta regulam, ſub qua ſancta Cæſaria degit, quam ſollicitudo beati Cæſarij antiſtitis Arelatenſis ex inſtitutione ſanctorum Patrum conuenienter collegit, adſciui.* Qui etiam vltimus locus intelligendus est de primâ Cæsaria S. Cæsarij sorore, siue legatur, *degit*, siue, *degit*. Nam verbum, *dego*, habet etiam, *degit*, in præterito, teste Prisciano lib. 10. quæ sanè iam defuncta erat sanctâ Radegunde superstite, vt notum est ex poëmate citato, vbi Fortunatus admonet sanctam Radegundem, vt imitetur S. Cæsariam iam ad Dominum receptam. Altera est quæ successit S. Cæsariæ in regimen monasterij. Id patet ex Cypriano libro eodem, cum agit de sanctimonialium sepulturis præparatis à sancto Cæsario: *Non multum igitur poſt, ipſam monaſterij matrem germanam ſuam Cæſariam ſanctâ ad præmia Chriſti migrantem inter has, quas præmiſerat, ad medium throni iuxta eam, quã ſibi parauerat, condiderunt, ſepulturam, ſuccedente eidem quæ nunc ſupereſt, Cæſaria matre.* Vbi duæ Cæsariæ manifestè distinguuntur prima, quæ obiit ante Cæsarium; altera quæ ei superstes fuit. Huius secundæ Cæsariæ meminit idem Cyprianus lib. 2. cum agit de obitu S. Cæsarij: *Alloquitur itaque primam quaſi more dulcedinis ſuæ ducentarum puellarum venerabilem Cæſariam matrem.* Eique dicat vitam S. Cæsarij, vt ex locis citatis colligere est, non primæ Cæsariæ, vt quidam malè arbitrantur. Secundæ huius etiam mentio fit in testamento S. Cæsarij: *Ancillæ noſtræ Cæſariæ Abbatiſſæ mantum maiorem quem de cannabe fecit, dari volo.* Et paulo post ibidem atque etiam initio. Quod verò spectat ad dicta Cæsariæ hîc citata, videntur ea esse Cæsariæ secundæ, non primæ. Nam loquitur Cæsaria in præterito: quod

non fecisset; si adhuc in viuis fuisset S. Cæsarius, quando hæc scripsit Cæsaria: sed in præsenti dixisset; *meditatur, recitat*, &c.

Eiusdem. §. 15.

SICVT laudabilis ignis per lectionis assiduitatem adquiritur & nutritur, ita iste per cogitationes malas & sordidas, seu ad Deum non pertinentes, sicut venenum serpentis, & sicut gladius occidit. Qui sicut fieri non potest, vt non veniant, ita si non inuitantur, tardè veniunt. Inuitatio tunc fiet, quando meditatio sancta defuerit. Dominus dicit: *Inuenit mentem vacuam scopis mundatam & assumit septem spiritus nequiores se; & fiunt nouissima illius peiora prioribus.* Quæ si venerint; si non teneantur, citò discedunt: si non ruminantur, non vrent: non delectentur, non maculent: citò excutiantur & puluerem suum non relinquant non illis consentiatur & non vulnerant non audiantur, vt vel in linguam procedunt, & venenum ipsorum non serpit. Luc. 11. Locus corruptus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SED ISTE.] Subaudi, *ignis vituperabilis*, seu quid simile. Est hîc quoddam membrum à suo corpore auulsum.

INVENIT MENTEM VACVAM.] Luc. 11. vbi ita habetur; *Inuenit eam scopis mundatam*, domum videlicet S. Cæsariâ posuit, *mentem* explicans nomen allegoricum per proprium. Nam domus illa scopis mundata nihil aliud est, quàm mens hominis à vitiis purgata.

NOVISSIMA.] Hanc vocem, quæ deerat, restituimus.

NON MACVLENT.] Locus corruptissimus, quem ita corrigendum puto: *Non maculant, si non delectant; si citò excutiantur, puluerem suum non reliquunt; si illis non consentiatur, non vulnerant; si non audiantur, vt vel in linguam procedunt, venenum ipsarum non serpit.* Quæ quidem de prauis cogitationibus intelliguntur.

Eiusdem. §. 16.

PVRITAS cordis omnia vitia excludit, omnes virtutes obtinet: *Vias tuas quæ vitam Domine.* Quia tibi est Ps. 10.

habitaculum Spiritus sancti, vbi fuerit puritas cordis. Quam virtutem qui voluerit obtinere, nihil præter quod de Deo cogitauit, aut loquitur, euidenter scimus. Quod si vel punctum horæ meditatio Dei discesserit, statim inimicus aderit. Quod valde deuitandum est. Et scriptum est: *Abominatio est Domino cogitatio iniqua.* Ideóque, quia omnino mens humana otiosa esse non potest, talis sit meditatio, quæ non fœtorem faciat, sed sit bonus odor Christi.

Prou. 15

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NIHIL PRÆTER QVOD.] Lege, *quod nihil prater quàm de Deo cogitabit, aut loquetur*, &c.

TALIS SIT MEDITATIO, &c.] Nam bona cogitatio seu meditatio est innocentiæ fons & scaturigo; imò ipsa innocentia, vt est in responsis Cariliphidis: *Quæ sit innocentia? bona cogitatio.*

Ex Regulâ Magistri. Cap. XLVII. §. 17.

TANTA debet esse reuerentiæ grauitas vel disciplina psallendi, vt amabilius à Domino, quàm à nobis dicitur, audiatur. Sicut ait scriptura: *Exitus matutini & vespere delectaberis.* Et item: *Bene psallite ei in iubilatione: quia rectus est sermo Domini.* Et item: *Exultate ei cum timore.* Et item: *Psallite Domino sapienter.* Ergo si sapienter & cum timore iubet psalli, oportet psallentem immobili corde, inclinato corpore stare, & laudes Domino moderatè canere: quippe qui ministerium suum ante diuinitatem implet, docente hoc Propheta, cum dicit: *In conspectu Angelorum psallam tibi.* Nam considerare debet, qui psallit, semper, ne alibi sensus eius demigret. Ne, cum in aliam cogitationem sensus noster migrauerit, de nobis dicat Deus: *Populus iste labiis me honorat; cor autem eorum longe est à me.* Et item de nobis dicatur: *Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.* Ne, cum in solâ linguâ Deum laudamus, in solâ regiâ oris nostri Deum admittamus; intus in domum cordis introductum diabolum conlocemus fortiorem. Ab introducen-

Pf. 64.
Pf. 32.
Pf. 2.
Pf. 46.
Pf. 137.
Is. 29.
Pf. 61.

te

te iudicatur, qui intus ingreditur, quàm qui foris expectat. Ergo ad tantum & ad tale officium cor pariter cum linguâ cõueniat cum timore Domino cotidianum debitum redhibere. Et notet sibi in corde, qui psallit ad singula omnia testimoniâ quæ dicit. Qui singuli versus, si notentur, proficiunt animæ ad salutem: & in eis totum inuenitur, quod quæritur: quia omnia ad ædificationem loquitur psalmus, dicente Propheta; *Psallam & intellegam in viâ immaculatâ, quando venies ad me.* Quod sonat in voce, ipsum sit in mente psallentis. Psallamus ergo voce & mente communiter, dicente Apostolo: *psallam spiritu, psallam & mente.* Non solùm vocibus, sed & corde ad Dominum clamate. Cauendum namque est, cum psallitur, ne frequens tussis, aut anhelitus prolixus abundet, aut saliuarum excreatus à psallente inante iactentur: sed debere fratrem post se proiicere · quia Angeli ante psallentes docentur stare, eum dicit Propheta: *In conspectu Angelorum psallam tibi.* Cum hæc ergo omnia impedimenta psallentibus à diabolo fuerint ministrata, mox sibi, qui psallit, signet os Christi sigillo.

Ps. 100.

1. Cor. 14.

Ps. 137.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

TANTA DEBET ESSE, &c.] Habetur regulâ Magistri cod. Corb. cap. 47.

DELECTABERIS.] Ita in psalt. Rom. vide suprà.

BENE PSALLITE EI IN IVBILATIONE.] Ita in psalterio Romano. apud S. Hieronymum, *in iubilo.* Apud Septuaginta ἐν ἀλαλαγμῷ. i. in Iubilatione. Glossæ Cyrilli: ἀλαλαγμός, *Iubilatio.* Versio communis habet: *In vociferatione.*

PSALLITE DOMINO.] Ita in R. MS. cod. Corb. sed, κ', *Domino*, addidit Magister. COMMVNITER.] I. simul.

INCLINATO CORPORE.] Lege: *Inclinato capite*, vt in cod. Corb. & apud Smaragdum.

REGIA.] Id est, ianua.

CONLOCEMVS FORTIOREM.] Locus mutilus, ita restituendus ex Smaragdo: *Et intus in domum cordis nostri introductum diabolum conlocemus fortiorem. Fortior enim ab introducente iudicatur*, &c. Et sensus clarus est.

CHRISTI SIGILLO.] I. signo crucis.

Digitized by Google

DE REVERENTIA ORATIONIS.

CAP. XXVI. §. 1.

S.BEN. SI, cum hominibus potentibus volumus aliqua suggerere, non præsumimus, nisi cum humilitate, & reuerentia; quantò magis Domino Deo vniuersorum cum omni humilitate & puritatis deuotione supplicandum est. Et non in multiloquio, sed in puritate cordis, & compunctione lacrimarum nos exaudiri sciamus. Et ideo breuis debet esse & pura oratio; nisi forte ex affectu inspirationis diuinæ gratiæ protendatur. In conuentu autem omnino breuietur oratio: & facto signo à Priore, omnes pariter surgant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI CVM HOMINIBVS, &c.] Hunc locum citat S. Eligius Episcopus Nouiomensis homil. 9. *Nam cum quali deuotione & reuerentia sit orandum beatissimus & sanctissimus pater Benedictus demonstrat dicens: si, cum hominibus potentibus*, &c. Citat & Haymo Halberstatensis lib. 2. de varietate cap. 20. Aptâ similitudine quâ reuerentiâ sit orandum ostendit S. B. Eâdem vtitur Tertullianus lib. de oratione. *Si quidem irreuerens est assidere sub conspectu, contráque conspectum eius, quem cum maximè reuerearis & venereris; quantò magis sub conspectu Dei viui, Angelo adhuc orationis adstante: nisi exprobramus Deo, quòd nos oratio-*

fatigauerit. Atqui cum modestiâ & humilitate adorantes magis commendamus Deo preces nostras; ne ipsis quidem manibus sublimius elatis; ne vultu quidem in audaciam erecto. Nam ipse Publicanus, qui non tantùm prece, sed & vultu humiliatus atque deiectus orabat, iustificatior procacissimo Pharisæo discessit. Et S. Cæsarius Arelatensis serm. 12. *Si enim apud aliquam personam potentem velles aliquam causam allegare necessariam, & subitò auersus ab illâ, mediâ interlocutione disruptâ, aliquibus te velles scurrilitatibus occupare, qualem putas iniuriam illi personæ cum qua loquebaris, inferres? aut quomodo contra te illius iniuriam commoueres? Si ergo cum homine loquentes tota intentione animi laboramus, ne aliud cogitantes illi, cum quo loquimur, iniuriam facere videamur; cum Deo tamen in oratione loquentes, & ante tantam maiestatem peccatorum nostrorum miserias allegantes, non nos pudet, non erubescimus capitis sensibus huc illúcque discurrere, & infelicem mentem multis occupationibus à conspectu diuinitatis abstrahere.*

ET NON IN MVLTILOQVIO.] S. Eligius legit: *Cum non in multiloquio.* Rectè. Multiloquium in oratione fugiendum docet etiam S. Basilius in ammonitionibus: *Ne longitudinem verborum protrahas ante eum: quia non in multiloquio, sed in purissima mente placabitur Deus.* Quid autem sit orare in multiloquio, & quid differant multiloquium & diuturna precatio, eruditè admodum docet S. Augustinus epist. 121. *Neque enim, vt nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutius oretur. Aliud est sermo multus, aliud est diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est, quod pernoctauerit in orando, & quod prolixius orauerit. Vbi quid aliud pro nobis præbebat exemplum in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus?* Et paulo post: *Absit enim ab oratione nostra multa locutio: sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat. Nam multum loqui est in orando rem necessariam superfluis augere verbis. Multùm enim precari est eum quem precamur, diuturna & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus, quàm sermonibus agitur: plus fletu, quàm affatu.* Est quod dicit S. B. *Sed in puritate cordis, & compunctione lacrimarum nos exaudiri sciamus.* Multiloquium ergo est in ipsâ precatione multa, eáque inutilia insulsè effutire, quemadmodum Pharisæus ille, qui inter orandum præclara sua facinora narrabat cæteros homines vituperans.

INSPIRATIONIS DIVINÆ GRATIÆ.] In cod. MS. S. Ebrul. τὸ, *diuinæ*, apud Smaragdum τὸ, *gratiæ*, desiderantur. Ex hoc loco patet orationem mentalem iniungi à S. B. extra synaxes; quæ etsi breuis esset, tamen bis aut ter resumebatur cotidie.

IN CONVENTV TAMEN OMNINO BREVIETVR ORATIO.] Locus obscurus, vt multi alij in hac regulâ, qui, vt intelligatur, duo notanda sunt. Primum est S. Benedictum in suâ regulâ veterum Patrum instituta secutum fuisse, & maximè ea, quæ à Cassiano scripta

sunt. Secundùm est multa à S. B. in regulâ fuisse tractata fusius, quæ contractius à priscis illis, maximè à Cassiano scripta sunt, vt de Abbate ordinando, de eius qualitate, de Præposito, de decanis, de officio diuino, de lectore mensæ, de Hebdomadariis culinæ & similibus: quædam verò tantùm veluti perstricta, & leui quodam penicillo adumbrata, quæ ab antiquis enucleatius explicata fuerant, tanquam monachis trita ac vulgaria, vt sunt maximè orationes & genuflexiones in psalmorum interstitiis; quæ iampridem in oratoriis monachorum aut propter eorum teporem, aut propter diuinorum officiorum multiplicitatem & prolixitatem obtoluerunt. Locus ergo S. B. intelligendus est de breui illâ oratione, quæ fiebat à monachis maximè ad finem cuiusque psalmi (nam bis aut ter interdum fiebat, si prolixior esset psalmus) adhibitâ genuflexione. Sed quia eiusmodi oratio partim stando, partim genuflectendo fiebat; ideo de orationibus & genuflexionibus simul hîc agendum est. Quæ quidem satis notæ sunt ex Cassiano lib. 2. de noctur. orat. cap. 7. *Apud illos* (monachos Ægypti) *non item, sed antequam flectant genua, paulisper orant, & stantes supplicatione maiorem temporis partem expendunt. Itaque puncto breuissimo procidentes humi, velut adorantes tantùm diuinam clementiam summâ velocitate consurgunt Et rursus erecti expansis manibus eodem modo, quo prius stantes orauerant, suis precibus intentius immorantur.* Et Paulo post: *Cum autem is, qui orationem collecturus est, è terrâ surrexerit, omnes pariter eriguntur.* Et cap. 10. agens de eadem oratione: *Ideoque præcipiunt eam* (orationem) *celeri fine concludi; ne forte immorantibus nobis in eâ redundantiâ quedam sputi seu phlegmatis interrumpat nostra orationis excessum.* Et in fine capitis: *Quamobrem vtilius censent breues quidem orationes, sed creberrimas fieri, illud quidem, vt frequentius Dominum deprecantes ingiter eidem cohærere possimus.* Ex his clarum est id quod dicit S. B. *In conuentu autem omnino breuietur oratio*, qui postea dixit, *facto signo surgant*, nempè ad collectam, ad orationem persequendam, & reliquam psalmodiam, spectans illa Cassiani verba: *Cum autem is, qui orationem collecturus est, è terra surrexerit, omnes pariter eriguntur.* Id etiam clarum est ex S. Athanasio tractatu de Virginitate: *Ad quemlibet psalmum preces & genuum flexio cum lacrimis addatur.* S. *Isidoro* cap. 61. suæ regulæ: *Post consummationem singulorum psalmorum prostrati omnes humo pariter, celeriterque surgentes psalmos sequentes incipiant* S. Fructuoso Episcopo cap. 3. suæ regulæ: *Sane in omnibus singularum horarum orationibus nocturno & diurno tempore ad omnem psalmorum finem gloriam cantantes prostrantur in terram eo scilicet ordine, vt nemo prius seniore aut incuruetur, aut iterum surgat: sed omnes summâ æqualitate surgant, extensisque ad cœlum palmis orando persistant.* Id etiam notum est ex regula Magistri cap. 13. 14. & 33. *Sed & hoc semper tam in hieme, quam in æstate, tam in die quàm in nocte, seu in vigiliis cum psallitur, caueatur, ne psalmi aliquando combiuentur, quod non licet, sed singulos debere definiri cum gloriâ: vt nec oratio-*

nes inter ipſos agenda perdantur, nec gloriæ eorum laudi Dei videamur ſubducere. Vnde cap. 48. *Nam ideo diximus breuem fieri orationem, ne per occaſionem prolixæ orationis aut dormiant, aut forte diu iacentes diabolus eis ante oculos diuerſa ingerat, vel in corde aliud ſubminiſtret.* Quæ ſumpta ſunt ex Caſſiano libr. 2. de noct. orat. cap. 10. vbi cauſam reddit eiuſmodi breuiandæ orationis, cuius etiam nullam aliam habuit S. B. In eâdem regulâ Magiſtri cap. 56. agitur de iiſdem orationibus, quas à fratribus in viâ directis, ſtantibus, non genuflexis recitari præcipit, & cap. 24. 33. & 36. de iiſdem genuflexionibus agit Magiſter. Hinc capiendus articulus. 126. Regulæ S. Pachomij: *Per domos ſingulas veſperi ſex orationes pſalmoſque complebunt.* Sed & luculentum huius ritus teſtimonium habetur in Pœnitentiali MS. S. Columbani. *In communi autem omnes fratres omnibus noctibus in tempore orationum in fine omnium pſalmorum genua in oratione, ſi non infirmitas corporis obfuerit, flectere æquo animo debent, ſub ſilentio dicentes: Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina: quem verſiculum poſtquam ter in oratione decantauerint, æqualiter à flexione orationis ſurgant.* En quomodo breuietur oratio. Verbum, *Decantauerint*, impropriè ſumitur pro, dixerint, recitauerint.

FACTO SIGNO A SVPERIORE SVRGANT.] Nempe ad reliquam orationem & pſalmodiam perſequendam, vt ſupra explicatum eſt. Vt dicit Caſſianus ſupra: *Omnes pariter eriguntur.* S. Fructuoſus: *Sed omnes ſummâ æqualitate conſurgant.* S. Columbanus: *Æqualiter à flexione orationis ſurgant.* Itaque hæc ſurrectio non eſt intelligenda de exitu. Nam infra cap. 52. dixit S. P. B. *Expleto opere Dei omnes cum ſummo ſilentio exeant, & agatur reuerentia Deo.* At hoc loco nihil ſimile præcipit.

Ex Regula S. Baſilij. Cap. CVIII. §. 2.

QVOMODO obtinebit quis vt in oratione ſenſus eius non vagetur? RESP. Si certus ſit ſe aſſiſtere ante oculos Dei, &c. *INT. Vide cap. Superiori.*

Item eiuſdem. Cap. CIX. §. 3.

SI poſſibile obtinere hominem, vt in omni tempore & loco non vagetur mens ſua, &c. *INT. Vide cap. Sup.*

Digitized by Google

Ex Regula Magistri. cap. XLVIII. §. 4.

SI hominibus carnalibus nisi cum humilitate non fit precatio; cum beneficia eos aliqua temporalia postulamus: quantò magis conuenit, vt pro peccatis nostris, vel facinoribus omni, quâ possumus, Christum prece rogemus: Nulla ergo debet esse in oratione duplicitas; non vnum in ore, alterum in corde inueniatur. Non in multiloquio protrahi orationem debere, sicut ait sanctum Euangelium hypocritas eos fieri tales. Non frequens tussis, non excreatus assiduus, non anhelitus abundet. Quia hæc omnia orationibus
Cap. 47. & psalmis ad impedimentum à diabolo ministrantur. Nam illud quod diximus superius & in orationibus caueatur, vt, qui orat, si voluerit expuere, aut narium spurcitias iactare, non inante, sed post se retro proiiciat propter Angelos inante stantes, demonstrante Propheta, ac dicente: *In conspectu Angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum.* Ergo vides, quia ante Angelos ostendimur & orare, & psallere. Nam ideo diximus breuem fieri orationem, ne per occasionem prolixæ orationis obdormiant, aut fortè diu iacentes diabolus eis ante oculos diuersa ingerat, vel in corde aliud submini-stret. Ergo oportet orare cum timore suppliciter; vt qui orat præsentis Christi videatur pedes tenere Et cum tanto debemus orare timore, vt cognoscamus, quia cum Deo loquimur. Orare ergo debemus cum omni mente, sicut Apo-
1. Cor. 14. stolus ait: *Orabo simul & mente & spiritu.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI HOMINIBVS, &c.] Extat in regulâ MS. cod. Corb. eod. cap. 48.

IN ORATIONE DVPLICITAS.] Duplicitas orationis appellatur hoc loco à Magistro, cum quis orans aliud in ore habet, aliud in corde, nec mens voci eius concordat. Est alia orationis duplicitas, de quâ S. Antiochus agit homil. 85. quam & pusillanimitatem appellat; cum quis videlicet inter orandum fluctuat, & vacillat nec credit se postulata im-

Digitized by Google

petraturum, quia de Dei misericordiâ dubitat : idque iuxta doctrinam S. Iacobi cap 1. epistol. vbi ait hominem hæsitantem nihil à Deo impetraturum. Et postea subiicit : *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.* vbi Græce, δίψυχος. i. duplex animo, ille est, qui in oratione fluctuat, nec Dei bonitati confidit ; ac proinde duplex, quia infidelis, cum per hæsitationem in varia distrahitur. Hanc ergo animi labem iuxta mentem Apostoli rectè admodum S. Antiochus appellat δίψυχίαν. i. animi duplicitatem, & ἐνδιψυχίαν. i. pusillanimitatem.

NON FREQVENS TVSSIS, NON EXCREATVS ASSIDVVS.] Idem præcipit S. Ambrosius lib. 3. de Virginibus : *Et tu, in ministerio Dei, Virgo, gemitus, screatus, tusses, risus abstine.* Hæc notent ij qui crebris sputamentis & screatibus, rauco tussis sonitu, & assiduâ mucoris expressione diuinum in choro officium interturbant : Quod quàm sit Deo inuisum subsequens docebit historia. Autisiodori, in monasterio S. Germani, vt refert Glaber libr. 5. hist. cap. 1. quidam monachus coram altari S. Mariæ multo cum gemitu & lacrimarum effusione frequenter orabat ; sed nimio sputamento pauimentum conspurcabat : qui cum aliquando in oratione obdormisset, quidam candidissimâ veste indutus ad ipsum altare se in eius conspectum dedit, & pannum candidissimum proferens conquerebatur se totum eius saliuis & pituitâ coinquinatum esse, addens se eius preces suscipere & in conspectum diuinæ maiestatis deferre. Hac visione correptus frater erratum emendauit. Quæ quidem visio huius Magistri confirmat institutum, quo præcipitur monachis ponè, non ante conspuere propter Angelos : non quod illi nostris possint maculari sputamentis, sed ob reuerentiam. S. Nonna mater S. Gregorij Nazianzeni deuotissima sanè matrona in Ecclesiâ orans numquam in sacrum templi expuit pauimentum, vt de eâ refert ipse Gregorius orat. 19. De huiusmodi sputatoribus hæc edixit S. Columbanus in Pœnitentiali MS. *Si quis emittit sputa, & contingit altare.* XXIV. *Psalmos* ; *Si parietem attingit, sex.* Supp. recitet.

BREVEM FIERI ORATIONEM, &c.] hæc sumpta sunt ex Cassiano libr. 2. de nocturnis orat. 7.

ORABO SIMVL, &c. In communi versione : *Orabo spiritu, orabo autem & mente.*

Ex Regula Patrum, de accedendo ad Deum. §. 5.

QVANTA intentione & custodiâ inquirendum sit, qualiter ad cultum religionis tam operibus, quàm oratione tendatur, hortante Propheta didicimus, qui ait : *Accedite ad Deum, & inluminamini & vultus vestri non confundentur.* Ac- Ps. 33.

cedendum ſemper eſt, vt acceſſum ſequatur inluminatio. Si non accedimus, non inluminamur. Et cum eodem dicere
Eod. Pſ poſſumus: *Inquiſiui Dominum, & exaudiuit me.* Inquirendo etenim & omni intentione petendo exauditur, qui ſe exterius à ſæculi deſideriis atterit & interius cũ omni cordis contritione per ardorẽ cõpunctionis pollet. *Petite*, inquit, *& dabitur vobis.*
Luc. 11. Si omnis qui petit, accipit; cur carnis ignauïa præpediente & facinorũ mole obſtante non hoc cotidie petamus, quod in æternũ poſſideamus? beatæ ſcilicet vitæ præmiũ, æterni muneris perenne ſuffragium, quod ſine grandi labore adquiri nõ poteſt: cum primùm per deſiderium & doctrinam incognitæ menti inſeritur, & poſtmodm opus implendo ſacratur: quod ſine ineffabili omnipotentis Dei præſidio, vel adiu-
1 Cor. 3. torio impetrari non poteſt: quamuis alius riget, & alius plantet, Deus autem incrementum dat. Sic Salomon teſtatur di-
Prou. 16. cens: *Hominis eſt præparare cor, Domini eſt dare conciliũ.* Datur ergo conſilium à Domino, ſi obſtinatæ mentis aditus non denegetur. Sic per Apocalypſim dicitur: *Ecce ego ſto ad oſtium*
Cap. 3. *& pulſo: Si quis aperuerit mihi, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ille mecum.* Ad opus ergo diuinæ ſeruitutis quando adſiſtimus, tam corpore, quàm animo parati eſſe debemus; vt cum pulſantem intra mentis ſepta recipiamus: eaque cor noſtrum Spiritus ſancti igne accenſum ſemper cogitet, quæ Creatoris miſericordiam ad noſtram cœnam venientem, noſque ad ſuam deducentem prouocent: in quâ quis cum venerit, inebriabitur ab vbertate domus eius, & torrente voluptatis eius potabitur: quia apud ipſum eſt fons vitæ; & in lumine eius lumen videbitur; qui prætendit miſericordiam ſuam ſcientibus ſe, & iuſtitiam ſuam his, qui recto ſunt corde. Ea ergo ſemper lingua proferat, quæ Conditori placeãt,
Pſ. 2. iuxta illud Pſalmographi præconium: *Seruite Domino*, inquit, *in timore, & exultate ei cum tremore.* Tunc ergo Creatori timendo ſeruitur, ſi opus bonum voci laudis iungitur, ſicut alibi
Pſ. 46. per Pſalmiſtam dicitur: *Pſallite ſapienter.* Sapienter etenim pſallit, qui voci laudanti noxiis operibus non contradicit; & qualiter oporteat diuinæ potentiæ famulari, ſollicitâ curâ, omnique ſtudio proſequitur. Sic ergo mens noſtra intenta ad pſallendum incedat, qualiter nullo præpedita ſalutaris

deſiderij

desiderij obstaculo, nullo teporis fuscata vitio, sed semper intenta in cœlestibus humilitate & puritate promptissimáque deuotione ornata ad æterna præmia peruenire contendat. Sic cordis compunctione flagret, qualiter in se Creatoris misericordiam excitet. Nec se in multiloquio quisquam, sed potius in puritate cordis & lacrimarum vbertate exaudiri credat. Non enim longæ orationis prolixitas, sed promptæ mentis intentio pietatem clementis Iudicis excitat. Orandus ergo semper est, vt largiatur delinquentibus veniam, qui languenti mundo per crucis passionem infudit medicinam salus mundi æterna Iesus Christus, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANTA INTENTIONE, &c.] Hæc videntur potius ex cuiusdam Patris concione sumpta, quam ex aliqua Patrum regulâ

ACCEDITE AD DEVM.] Vulgò, *ad eum.*

VVLTVS VESTRI.] Iuxta S. Hieronymum & psalterium Romanum.

INQVISIVI DOMINVM.] Ita in psalterio Romano.

HOMINIS EST, &c.] Prou. 16. vbi in vulgatâ versione sic habetur: *Hominis est animam præparare, & Domini gubernare linguam.* In Hebræo est לה i. cor. Sed conspirat cum vulgata versione. In Septuaginta interpretatione hic locus vulgò non reperitur.

SAPIENTER AVTEM QVISQVE PSALLIT, &c.]. Idem docet S. Prosper Aquitanicus sententia. 72. *Rectè in Dei laudem psallit, cuius opera cum voce concordant. Nam finito carmine vox tacet: vita autem in bonis actibus permanens nunquam retinet eius gloriam, quem in se gaudet operari.*

Ex Regula S. Cassiani. Cap. VI. §. 6.

TANTVM autem ab omnibus, qui ad orandum conueniunt, silentium præberi debet, vt in ea hora præcipuè, quando curuatis genibus fit oratio, non sputum, aut excreatio obstrepat, non tussis insonet, non oscitatio

somnolenta dissutis & apertis trahatur maxillis, nulla suspiria, quæ alium impediant, emittantur, nulla vox absque sacerdotis, qui precem concludit, audiatur: nisi quæ per excessum mentis intolerabili feruore compunctionis imittitur. Si quis autem in tepore mentis constitutus cum clamore orat, aut aliquas excreationes, & sputamenta, vel alia, quæ diximus à præcipitatione [se] è faucibus suis emittit, peccat dupliciter; primùm, quia orationis suæ reus est, quod eam negligenter offerat Deo: secundùm, quòd alterius, qui forsitan intentius orare potuit, indisciplinato strepitu obstrepat sensum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

TANTVM AVTEM, &c.] Hæc sumpta sunt ex Cassiano lib. 2. de nocturn. orat. cap. 10.

DISSVTIS MAXILLIS.] Apud Cassianum, *malis*. Sumptum ex Persio Sat. 7.

.....laxumque caput compage soluta
Oscitat hesternum, dissutis vndique malis.

Dissutæ maxillæ sunt apertæ, vt ipse explicat Cassianus, ex ipsa oscitatione hiantes, diductæ & pandiculatæ.

CVM CLAMORE ORAT.] Clamosa oratio ab antiquis Patribus improbatur. Scitè admodum Tertullianus lib. de oratione: *Sonos etiam vocis subiectos esse oportet. Aut quantis arteriis opus est, si prosono audiamur. Deus autem non vocis, sed cordis auditor est, sicut conspector. Daemonium oraculi Pythy, & mutum, inquit, intuligo, & non loquentem exaudio. Dei aures sonum expectant? quomodo ergo oratio Ionæ de ventre eti per tanta bestiæ viscera, ab ipsis abyssis per tantam aquoris molem ad cælum potuit euadere?* S. Cyprianus lib. de orat. Dominicâ: *Placendum est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita congruit verecundo modestis precibus orare.* Et paulo post: *Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus; non passim ventilare preces nostras; nec petitionem commendandam modestè Deo, tumultuosa loquacitate iactare. Quia Deus non vocis, sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes hominum videt.* Et S. Cæsarius Arelatensis serm. 12. *Ante omnia igitur, fratres carissimi, quoties orationi incumbimus, cum silentio & quiete mentis & corporis supplicare debemus. Quicumque volunt*

Digitized by Google

cum altâ voce orare, omnibus iuxta se stantibus orationis fructum videntur auferre.

SE E FAVCIBVS.] τὸ, *se*, redundat.

Item eiusdem. Cap. VII. §. 7.

IDEOQVE ergo vtiliter Patres nostri ipsam orationem celeri fine concludi iusserunt: ne fortè immorantibus nobis in eâ, quidam tussis vel phlegmatis, aliarúmque rerum interrumpat strepitus: & dum adhuc feruet oratio velut ex faucibus diaboli velociter rapiatur. Qui cum nobis semper sit infestus, tunc quàm maximè adsistit infestior, cùm nos contra se offerre preces Domino viderit, festinans mentem nostram ab intentione orationis aut cogitationibus, aut excitatis humoribus reuocare. Propterea ergo breues quidem orationes, sed frequẽtes fieri Patres nostri iusserunt: breues ideo, vt insidias diaboli insistentis tunc præcipuè, cum oramus, in ipsâ breuitate vitare possimus: frequentes autem ideo, vt per ipsam frequentiam Deum precantes iugiter ei cohærere possimus. Propter hanc frequentiam orationis, & illud vtile est, vt longiores psalmos non vsque ad finem continuatâ pronunciatione, sed æquali numero versus diuisos duabus vel tribus incisionibus cum orationis intentione finiamus. Quia non in multitudine versuum, sed mentis intelligentiâ delectari debemus, illud virtute sectantes: *Psallam spiritu, psallam & mente.* Ideóque vtilius decem versus cum rationabili adsignatione cantare, quam totum psalmum cum confusione mentis effundere. Confusio autem mentis pro hoc generatur: quia dum residuum psalmorum numerum, modúmque consideramus, non intelligentiam mentis, aut distinctionem sensuum requirimus, sed ad finem festinare tepiditatis fastidio perurgemur.

Cap. 12. eiusdem libro.

1. Cor. 14.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IDEOQVE ERGO, &c.] Hæc apud Cassianum extant eodem capite 10. lib. 2. &c.

BREVES QVIDEM ORATIONES.] Idem teſtatur de monachis Ægyptiis S. Auguſtinus epiſt. 121. ad Probam: *Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes: ſed eas tantum breuiſſimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter reiecta, qua oranti plurimum neceſſaria eſt, per productiores moras euaneſcat, atque hebetetur intentio. Ac per hoc ipſi ſatis oſtendunt hanc intentionem, ſicut non eſt obtundenda, ſi perdurare non poteſt, ita ſi perduranerit, non citò interrumpendam.* His poſtremis S. Auguſtini verbis conformis eſt S. B. doctrina, cum dixit: *Niſi forte ex affectu inſpirationis diuinæ gratiæ protendatur.* Huiuſmodi orationes artis ſpiritualis doctores appellant iaculatorias, quas mens religioſa incaleſcente diuini amoris affectu in cœlum vibrat: quæ quidem crebrò verſatæ ſunt amoris diuini fomites.

Digitized by Google

DE PRÆPOSITO MONAſterij.

CAP. XXVII. §. 1.

SÆPIVS quidem contingit, vt per ordinationem Præpoſiti ſcandala grauia in monaſteriis oriantur, dum ſint aliqui maligno ſpiritu ſuperbiæ inflati, & æſtimantes ſe ſecundos eſſe Abbates adſumentes ſibi tyrannidem ſcandala nutriunt, & diſſenſiones in congregatione faciunt: & maximè in illis locis, vbi ab eodem ſacerdote vel ab eis Abbatibus, qui Abbatem ordinant, ab ipſis etiam & Præpoſitus ordinatur. Quod quàm ſit abſurdum, facile aduertitur: quia ab ipſo initio ordinationis materia ei datur ſuperbiendi: dum ei ſuggeritur à cogitationibus ſuis extutum eum eſſe à poteſtate Abbatis ſui: quia ab ipſis es & tu ordinatus, à quibus & Abbas. Hinc ſuſcitantur inuidiæ, rixæ, detractiones, æmulationes, diſſenſiones, exordinationes: & dum contraria ſibi Abbas, Præpoſitúſque ſentiunt, & ipſorum neceſſe eſt ſub hanc diſſenſionem animas periclitari: & hi qui ſub ipſis ſunt, dum adulantur partibus, eunt in perditionem. Cuius periculi malum illos reſpicit in capite, qui talibus in ordinatione ſe fecerunt auctores. Ideo nos videmus expedire propter pacis caritatiſque cuſtodiam in Abbatis pendere arbitrio ordinationem monaſterij ſui. Et, ſi poteſt fieri, per Decanos ordinetur, vt ante diſpoſuimus, omnis vtilitas monaſterij, prout Abbas diſpoſuerit: vt, dum pluribus committitur, vnus non S. BEN.

superbiat. Quod si aut locus expetit, aut congregatio petierit rationabiliter cum humilitate, & Abbas iudicauerit expedire, quemcumque elegerit Abbas cum consilio fratrum timentium Deum, ordinet ipse sibi Præpositum. Qui tamen Præpositus agat cum reuerentia quæ ab Abbate suo ei iniuncta fuerint, nihil contra Abbatis voluntatem, & ordinationem faciens. Quia quantùm prælatus est cæteris, ita eum oportet sollicitius obseruare præcepta regulæ. Qui Præpositus, si repertus fuerit vitiosus, aut elatione deceptus superbire, aut contemptor sanctæ regulæ comprobatus, ammoneatur verbis vsque quater: si non emendauerit, adhibeatur correptio disciplinæ regularis: quod si neque sic correxerit, tunc deiiciatur de ordine Præposituræ, & alius, qui dignus est, loco eius subrogetur. Quod si & posteà in congregatione quietus & obediens non fuerit, etiam de monasterio expellatur. Cogitet verò Abbas se de omnibus iudiciis suis Deo reddere rationem; ne fortè inuidiæ, aut zeli flamma vrat animam.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SÆPIVS QVIDEM.] Hoc caput vulgò habetur sexagesimum quintum. Illud sanè S. B. postposuit capiti de Decanis: nam ait: *Et, si potest fieri per Decanos ordinetur, vt ante disposuimus.*

PRÆPOSITI.] Glossæ Philoxeni: *Præpositus*, ἡγεμὼν, προεστὼς. 1. prælatus, qui præest. Moschopulus περὶ σχεδῶν. Πραιπόσιτος ἀξίωμα, id est, Præpositus, dignitas. Satellitij regij præfectus. Theophylactus Simocatta lib. 4. c. 15 *quare eunuchum εἰς τὸν βασιλικὸν δορυφορίας συντεταγμένον αὐτῷ τὸν κοιτωνίτην (ὃν Πραιπόσιτον ἰδιάζει Ῥωμαίοις ἀποκαλεῖν.) 1. Satellitij regij principem (quem præpositum appellare Romani solent; Martyropolimmisit.* De quo Harmenopulus lib. 1. tit. de dignitatibus. Πραιπόσιτοι τὸν αὐτὸν ἔχουσιν ἐξουσίαν τοῖς μαγιστριανοῖς ἐν πάσαις Πραιτωρείοις. 1. Præpositi eamdē habent potestatem ac Præfecti Prætoriorum. Apud Palladium in epilogo hist. Lausiacæ Lausus dicitur Πραιπόσιτος τοῦ ἱερωτάτου κοιτῶνος. i. præpositus sacri cubiculi. In hoc regulæ loco, & in auctoribus in hac Cōcordiâ citatis Præpositus non est princeps monasterij, sed alter ab Abbate: & duæ olim erant hę dignitates Abbas & Prępositus, vt liquet ex Concilio Turonensi 2. can. 17. S. Isidoro lib. 2. de offic. Eccl. cap. 15. S. Gregorio Papa lib. 2. epist. 42. lib. 9. epist. 42. *Ideóque volumus, vt Domitius presbyter Abbas esse Luciani monasterij debeat, eique Præpositus*

Lucifer monachus fiat. Lib. 4. epist. 4. lib. 1. dial. cap. 2. & cap. 7. vbi S. Nonnosus Præpositus appellatur, qui tamē subiiciebatur Abbati. S. Gregorio Turonensi de Vitis Patrum cap. 14. Ita in monasteriis sanctimonialium Præposita, & Abbatissa seu mater monasterij distinguntur, vt planū est ex regula S. Cęsarij Arelatensis cap. 16 *Matri post Deū omnes obediant, præpositæ deferant.* Cap. 25. 28. & 33. dicuntur etiam præpositi superiores monasteriorum aliquot, quæ vni Abbati subiiciuntur, vt clarum est ex eodem S. Gregorio Turonensi de Vitis Patrum cap. 18. Quibus Præpositis aliquando olim Episcopi dignitatem Abbatialem conferebant, præposituris in Abbatias mutatis, vt constat ex fine eiusdem capitis: *Post cuius* (Vrsi Abbatis) *obitum præpositi, qui per monasteria erant, Abbatum officium Episcopis largientibus susceperunt.*

ET AESTIMANTES.] Ita apud Smaragdum, & in editione Colonienſi. Vulgò, *qui æstimantes.*

SCANDALA.] Iurgia, rixæ.

SACERDOTE.] Id est, Episcopo.

VEL AB EIS.] Apud S. Dunstanum, *vel ab eisdem.* Vbi τὸ, *vel* sumitur copulatiuè. Non enim tantum ab Abbatibus ordinabantur Abbates seu Præpositi, sed etiam ab Episcopo, & Abbatibus.

AB EIS ESSE ORDINATVS.] Hęc ponuntur in secunda persona, quasi ipsæ cogitationes introducantur interloquentes. Vulgò tamen legitur: *quia ab ipso ordinatus est.*

IN CAPITE.] Id est, præcipuè.

QVI TALIBVS IN ORDINATIONE SE FECERVNT AVCTORES.] Ita apud Smaragdum, in MS. p. S. Germ. & in cod. Vindocinensi, quasi diceret; *qui talibus scandalis & dissensionibus se fecerunt auctores in ordinatione Præpositi.* i. qui fuerunt auctores huiusmodi scandalorum & dissensionum, dum Præpositum ordinarunt; cum ex huiusmodi ordinatione pendeat omne malum. S. Dunstanus cum vulgatis editionibus legit, *qui talis inordinationis se fecerunt auctores.* MS. ma. S. Germ. *qui tali in ordinatione se fecerunt auctores.* Editio Colonienſis & vetusta Parisiensis legunt: *Qui talibus inordinationibus se fecerunt auctores.* Sed Concordiæ lectio prætualet, vbi, *talibus*, ponitur pro, *talium*, datiuus pro genitiuo. Ita loquitur S. Ambrosius epist. 21. ad Vercellensem Ecclesiam: *Et hunc allegat Stoicos esse auctores sententiæ.* Vide Sixtum Senensem lib. 2. Bibl. ad vocem, Chirographum.

ET DVM PLVRIBVS COMMITTITVR.] Huc respicit Concilium Maguntinum sub Carolo Magno can. 12. *Deinde decreuimus, sicut sancta regula dicit, vt monasterium, vbi fieri possit, per Decanos ordinetur: quia illi præpositi sæpè in relationem incidunt.*

ORDINET IPSE SIBI PRÆPOSITVM.] Sublato abusu statuit, vt ipse Abbas suum ordinet Præpositum. Eadem praxis videtur apud S. Gregorium Papam lib. 2. ep. 42. ad Ioannem Abbatem: *Petiit dilectio tua, vt frater Bonifacius in monasterio à te debeat ordinari Præpositus.*

Digitized by Google

Quod ego valde miror, quia ante factum non eſt: quia ex quo illum tibi dari feci, iam ordinare debuiſti.

ZELI.] Mali videlicet.

ANIMAM.] Ita apud Smaragdum & in editione vetuſtâ Pariſienſi. Vulgò additur, *ſuam.*

Ex Regula Sancti Fructuoſi.
Cap. XI. §. 2.

IN poteſtatem habeant Præpoſiti omnem regulam monaſterij. Et tales Præpoſiti eligentur, quales & ipſi Abbates dinoſcuntur; vt Abbatum curarum onera per eos ſubleuentur. Et hoc ſibi vendicent proprium Abbates cibi aut veſtimenti, quod ab ipſis miniſtratum acceperint. Et excepto aduentu fratrum & langoris neceſſitate delicatiores cibos non audeant edere Abbates, niſi tales, quales & fratres. Omnem verò monaſterij ſubſtantiam Præpoſiti accipiant diſpenſandam. Et, ſi quiſpiam captiuorum aliquid alimenti petierit Abbatem, aut pro quacumque cauſa, ipſe Præpoſitus hoc prouideat, vt Abbas nullum laborem habeat: & exceptis quæ ſupra diximus, omni intentione ſollicitudinem gerat. Excommunicandi tamē cauſam, ſicut Abbas, ſic Præpoſitus habeat. Et quod per ſingulos menſes expenſum fuerit, per omnium capita menſium rationem ſuo Abbati faciat: & hoc cum tremore & ſimplicitate, & vera cordis humilitate tanquam redditurus Domino rationem. Et quod fecerit, ſemper in arbitrio pendeat Abbatis. Nihil de ſua temeritate præſumat; ne (quod abſit) in morbum vanæ gloriæ cadat. Et non prodigus, ſed diſcretus intra Chriſti familiam diſpenſator, piiſque gubernator & optimus ſemper accedat, & Euangelicum documentum ſemper obſeruans, Domino dicente, qui ait: *Quis putas fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis tibum in tempore? Beatus ille ſeruus, quem, cum venerit Dominus, inuenerit ſic facientem: amen dico vobis, ſuper omnia bona ſua conſtituet eum.*

Mat. 24

IN

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN POTESTATEM HABEANT PRÆPOSITI, &c.] Hæc non extant in regulâ S. Fructuoſi Epiſcopi Bracarenſis, ſed videntur eſſe alterius Fructuoſi.

ET HOC SIBI VENDICENT PROPRIVM ABBATES CIBI, &c.] Hæc nihil aliud dicunt, quàm quod Abbates à præpoſitis accipere debeant cibum, veſtimentum & ſimilia.

DELICATIORES CIBOS NON AVDEANT EDERE.] Optima inſtitutio: nam qui cæteris præeſt, debet etiam ſobrietate præcellere, eamque verbo & exemplo prædicare: alioqui periclitatur omnis cœnobij diſciplina. Idem ſtatuit S. Iſidorus cap. 9. regulæ: *Abbas citra languoris neceſſitatem cibos in conſpectu pariter cum fratribus ſumat: nec aliud, quàm cæteri, nec cultius, quàm quæ in communi conſiſtunt, præparari ſibi quidpiam expetat.* Idem ſancitur add. 1. Capit. Lud. Imp. tit. 25. *Vt eâ, quam monachi ſui habent, menſurâ ſint Abbates contenti in manducando in bibendo, in dormiendo, in veſtiendo.* & tit. 17. *Ipſe tamen (Abbas) eâ cibi, potuſque menſurâ contentus ſit, quam reliqui accipiunt fratres.* Idem monet S. Florentinam Abbatiſſam S. Leander cap. 4. lib. de inſtit. Virginum: *Sint tibi accepta, quæ ſunt comitibus tuis communia, & aliorum non ſis intemperationis cauſa: & quibus forma eſſe debes hortamento, ac bonæ vitæ documento, ſcandali non efficiaris occaſio.*

OMNEM MONASTERII SVBSTANTIAM, &c.] Id olim vſu receptum fuit in quibuſdam monaſteriis, vt omnis ſubſtantiæ temporalis curæ penes Præpoſitum eſſet. S. Iſidorus libr. 2. de offic. Eccl. cap. 15. *Præpoſitus autem cum magnâ ſollicitudine omnia diſponens præſtò facit quicquid illorum vitæ propter imbecillitatem corporis poſtulat.* & cap. 2. regulæ. *Ad præpoſitum autem pertinet ſollicitudo monachorum, actio cauſarum, cura poſſeſſionum, ſatio agrorum, plantatio & cultura vinearum, diligentia gregum, conſtructio ædificiorum, opus carpentariorum, ſine fabrorum.* Ita S. Libertinus Præpoſitus monaſterij Fundenſis exteriora negotia adminiſtrabat, vt videre eſt apud S. Gregorium libr. 1. dial. cap. 2. His intentus erat Præpoſitus, dum Abbas animarum regimini vacaret.

EXCOMMVNICATIONIS CAVSAM.] Cauſa hoc loco eſt poteſtas, facultas. Id patet ex S. Iſidoro cap. 18. regulæ, vbi idem conſtituens ait: *Excommunicandi poteſtatem habeant Pater monaſterij, ſiue Præpoſitus.* Vbi quod dixit cauſam Fructuoſus, S. Iſidorus poteſtatem appellat.

Digitized by Google

Item eiuſdem. Cap. III. §. 3.

PRÆPOSITVS ſanè in medio conſiſtens dormitorio quoad vſque cuncti quieſcant, omnibus iam cubantibus circumeat ſilenter lecta ſingulorum: ne quis aut, tardè ſe iactet, aut extra regulam occultis muſſitationibus vacet. Et vt plenius perſcrutans corda ſingulorum, & merita intelligat, quem quomodo veneretur atque ſuſcipiat. Similiter & aut Decanus alius, aut quiſquam è fratribus bene probatus adſiſtat in ſeceſſu communi, quouſque quieti ſe tradant cuncti: ne aut fabulas inter ſe ventilent varias, aut ridiculis ſtudeant, aut quodlibet noxiale vitium conſuescant. Quia inſtitutum eſt regulariter nullum omnino monachum in ſeceſſu loqui debere, ſed aut pſalmos recenſere, ſi plures ſunt, aut certè aliquid meditari voce, ſi ſolus eſt. Ita ante mediam ſurgentes noctem duodenos per choros recitent pſalmos ſecundùm conſuetudinẽ. Priuſquam tamen ſurgant cæteri, à vigilucis fratribus Præpoſitus excitetur: vt cum benedictione ſuâ & ſignum moueatur, & cunctorum lectula ab eo priuſquam ſurgant, ſtrenue viſitentur. Hoc quoque in omnibus nocturnis orationibus gerat; vt ſemper prior ſurgat præpoſitus, quàm ſurgendum reliqui moneantur, vt ipſe videat, quis quomodo iaceat; ne aliquam laſciuiam per incuriam quietionis ſuæ dormiens incurrat. Poſt pauſantes paululum medium noctis perſoluunt officium: vbi quatuor reſponſoria ſub pſalmorum diuiſione concinantur. Sic poſt mediam noctem, ſi hyemis tempus eſt, ſedentibus cunctis, vnus in medio reſidens releget librum: & ab Abbate vel à Præpoſito differente cæteris ſimplicioribus quid legitur, patefiat. Quod quidem & æſtate poſt veſperam conſeruetur, vt priuſquam compleant, liber legatur. Ita denique duodenis iterum cantatis pſalmis adeant cubilia paululúmque quieſcentes Gallicinio iam ſonante recitatis tribus pſalmis cum laude & benedictione ſua matutinum celebrent ſacrificium. Quo peracto, quia meditationi incumbendum eſt, moxad lo-

Digitized by Google

cum conſuetæ meditationis peruenerint, ternos recitent pſalmos, & orationem ex integro finientes meditentur vſque ad ortum ſolis. Sanè in omnibus horarum ſingularum orationibus nocturno ac diurno tempore ad omnem pſalmorum finem gloria cantantes Deo proſternentur in terram: eo ſcilicet ordine, vt nemo prius ſeniore aut incuruetur, aut iterum ſurgat: ſed omnes ſumma æqualitate conſurgant: extenſiſque ad cœlum palmis orando perſiſtant, ſicut & æqualiter merguntur. Sabbatorum verò & Dominicarum noctium curriculis ſeno Miſſarum ſuperadiecto officio ſenis etiam Miſſis vigiliæ cum ſenis reſponſoriis celebrentur: vt reſurrectionis Dominicæ ſolemnitas ampliori officiorum pſalmodia magis honoretur. Quod & præcipuarum feſtiuitate Miſſarum præcedenti nocte competenter officiorum genere de qualibet ſolemnitate ſemper eſt celebrandum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRÆPOSITVS SANE, &c.] Hæc habentur in regulâ MS. S. Fructuoſi Epiſcopi Bracarenſis cod. Craſſenſis eodem cap. 3. Sed exſcriptor huius libri, qui in lemmate poſuit τὸ: *Eiuſdem*, hos duos Fructuoſos non rarò confundit.

DORMITORIO.] Dormitorium eſt conclaue, in quo multi ſunt lecti. Beda libr. 4. hiſt. Angl. cap. 23. *Hac tunc in dormitorio ſororum pauſ.ns.* Add. 1. Capitul. Lud. Imp. tit. 68. *Vt dormitorium iuxta oratorium conſtituatur.* Capitula Caroli Regis tit. 16. *Vt Canonici in ciuitate vel monaſteriis conſtitutis in dormitorio dormiant.* Gloſſæ Philoxeni: *Dormitorium*, ἐκκοίμησις; à verbo κοιμάω. 1. dormio. Dicitur & κοιτὼν: Moſcopulus de Schedis: κοιτὼν κυρίως μὲν ὁ οἶκος παρέχων κοίτας πολλάς. 1. propriè domus complectens lectos multos.

CIRCVMEAT SILENTER LECTOS.] Idem ſtatuitur in Nouellâ Iuſtiniani 133. cap. 1. *Et omnino erunt quidam dormientes inſpicientes.*

SE IACTET.] Id eſt, ſe in lecto cóllocet.

CORDA.] In R. MS. legitur: *Geſta*, rectius.

A VIGILVCIS.] Ita in R. MS. cod. Craſſ. In Gloſſis Cyrilli reperitur Vigilicius: ἄγγαρος, *Vigilicius.* Sed forte legendum, *Vigilucius.* & in hoc loco Fructuoſi, *à Vigiluciis:* vt Vigilucius ſit ille, qui à Magiſtro infra dicitur *Vigigallus*, ſeu *Vigiligallus*, is qui fratres ad vigilias excitat. In cod. Vindocinenſi legitur. *Ad vigilias.*

Digitized by Google

CVM LAVDE.] Intelligit *Alelnia.*

COMPLEANT.] Id eſt, dicant Completorium S. B. cap. 42. *Omnes ergo in vnum poſiti compleant.*

EO SCILICET ORDINE, &c.] Sumptum ex Caſſiano libr. 2. de noct. orat. cap. 7. Vide ſuperiori cap. annotata.

MERGVNTVR.] Id eſt, in terram procidunt, genuflectunt.

QVOD ET PRÆCIPVARVM FESTIVITATE MISSARVM, &c.] Ita in R. MS. cod. Craſſ. & cod. Vind. *Feſtiuitate.* i. celebratione. pro: *Competenter* l. *Competenti. De qualibet*, præpoſitio, *de*, redundat. Senſus eſt igitur, vt quâlibet ſolemnitate idem fiat præcedenti nocte ac Sabbato ac Dominica præcipuarum celebratione Miſſarum, adhibito competenti officio.

Ex Regula S. Ferreoli. Cap. XVII. §. 4.

SVB Abbate perſonam ſtrenuam, & diſciplinam valde amantem, quæ dignam curam præpoſiti nomenque ſuſcipiat, decernimus pro ſolatio Abbatis inſtituti, vt honor illi minus ſit oneroſus, dum labore diuiſo, à duobus cotidiana ſollicitudo ſuſcipitur. Et ideo æquum erit, vt cum iuſſione Abbatis ei veneratio & obedientia exhibeatur. Nam & poſt ipſum, quem ſupra diximus Præpoſitum, qui in bonis ſit forma ſtatuimus regulare reformare formarium: vt facilius adiutoriis iſtis ſubiunctis, Abbas, cui nomen pater eſt, fructus metat de perfectione dulcium filiorum. Ambo tamen ſub poteſtate Abbatis cum reliquis atque inter reliquos ſe eſſe cognoſcant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

REGVLARE REFORMARE FORMARIVM.] Ita in cod. Vindocinenſi. Locus obſcurus, & corruptus, ita caſtigandus: *Regularem formare formarium.* Nam, vt, ex hoc textu S. Ferreoli clarum eſt, duo hîc inſtituuntur, qui poſt Abbatem regant monaſterium, nempe Præpoſitus & alter, qui appellatur formarius, quòd ſit forma in bonis, vt loquitur S. Ferreolus. Quod clarum eſt ex Regula S. Cæſarij Arelatenſis vbi formaria ſub Abbatiſſa curam ſanctimonialium gerit, cap.

Digitized by Google

38. *Si quis verò germanam ſuam vel filiam aut quamlibet parentem, aut ſibi cognitam videre voluerit, præſente Formariâ vel qualibet ſeniore ei colloqui non negetur.* & cap. 40. *Primiceria etiam, vel Formariâ, admoneo & conteſtor, vt vigilantiſſime conſideretis,* &c. Dixit autem S. Ferreolus *Formare*. i. creare, inſtituere, per alluſionem ad Formarium.

Ex Regulâ Tarnatenſi. Cap. XI. §. 5.

PROVISORES tales oportet eligi, vel ordinari, qui alios ædificare vitæ ſuæ probentur exemplo; quique eleemoſynam monaſterio deputatam, vel ea, quæ à fratribus laborantibus colliguntur, ſumma cura pro Domini timore conſeruent. Quia ſi creditam ſibi famulorum Dei neglegit ſeruare ſubſtantiam (ſicut ait quidam Patrum) lædit Deum: & diſpergens eam, rationem eſt Domino redditurus. Quæ verò ipſis fuerint pro Dei amore donata, in oblatione monaſterij adiuncta omni congregationi proficiant. Quia Apoſtolicam vitam optamus eligere, cur quaſi propria vindicemus, quæ nouimus continuò peritura?

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PROVISORES.] Prouiſores hîc potius ſunt intelligendi Cellerarij, quàm Præpoſiti, quia cap. ſequ. in eâdem regulâ Tarnatenſi agitur de Præpoſito. Itaque exiſtimo hoc capitulum eſſe tranſpoſitum & pertinere ad caput de Cellerario. QVIA SI.] Lege, *quia qui.*

Item Cap. XXIII. §. 6.

PRÆPOSITO ſpecialiter obediatur, multò magis Abbati, qui noſtram omnium curam gerit. Quia qui illos ſpernit, ſpernit eum, qui dixit: *Qui vos audit, me audit; qui vos ſpernit, me ſpernit.* Vt ergo cuncta iſta ſeruentur; &, ſi quid ſeruatum non fuerit, non neglegenter prætereatur, ſed emendandum, corrigendúmque curetur: ad Præpoſitum præcipuè pertinebit, vt ad Abbatem, cuius eſt apud Luc 10.

nos maior auctoritas, referat quod modum, vel vires eius excedit. Ipſe verò qui vobis præeſt, non ſe æſtimet & poteſtate dominante, ſed caritate ſeruiente: felici honore coram vobis præclarus ſit, coram Deo ſubditus ſit pedibus veſtris. Circa omnes ſeipſum bonorum operum præbeat exemplum. Corripiat inquietos, conſoletur puſillanimes, ſuſcipiat infirmos, patiens ſit ad omnes, diſciplinam libens habeat, metum imponat: & quamuis vtrumque ſit neceſſarium, tamen plus amari appetat, quàm timeri, ſemper cogitans Deo ſe pro vobis redditurum rationem. Vnde vos magis obediendo non ſolùm veſtri, ſed etiam ipſius miſeremini, qui inter vos quantùm in loco ſuperiori, tantùm in periculo maiori verſatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT ERGO CVNCTA SERVENTVR.] Videtur hîc deeſſe verbum: *Statuimus*, aut quid ſimile.

REFERAT QVOD MODVM VEL VIRES EIVS EXCEDIT.] difficiliora, quæ non valet per ſe expedire præpoſitus ad Abbatem referre debet, iuxta conſilium, quod ſuggeſſit Ietro ſacerdos Madian Moyſi genero ſuo Exodi 18. Idem præcipit regula Orientalis. *Hæc obſeruabit ſenior monaſterij, qui fratribus præpoſitus eſt, referens ad Abbatem omnia, vel præcipue illa, quæ per ſe non valuerit explicare.* S. Fructuoſus Abbas cap. 12. Regulæ ſuæ: *Et quod ipſi* (Decani) *non valuerint emendare: Præpoſito non morentur accuſare: quod & ipſi Præpoſiti ſic diſtrictè & notabiliter agant, vt Abbates ſuos nullo modo præſumant inquietare exceptis quod vtrique non valuerint accelerare.*

POTESTATE DOMINANTE, &c.] Lege: *Poteſtate dominari & caritate ſeruire.* PRÆCLARVS.] Lege: *Prælatus.*

Ex Regula Orientali. §. 7.

ILLE qui ſecundùm ordinem diſciplinæ ordinatione Abbatis, & conſilio & voluntate omnium fratrum fratribus præpoſitus eſt, omnem ad ſe curam de diſciplina fratrum, & diligentiam monaſterij reuocabit, habens poteſtatem Abbate abſente faciendi omnia, quæ Abbas

præſens facit. Ille autem patientiam, manſuetudinem, humilitatem, caritatem, æquitatem ſine perſonarum acceptione: ita agens, vt nec Abbati tædium generet, nec fratres intemperantia illius laborent. Hæc obſeruabit ſenior monaſterij qui fratribus præpoſitus eſt, referens ad Abbatem omnia, vel præcipuè illa, quæ per ſe non valuerit explicare. Commendatum aliquid, etiam à germano fratre nullus accipiat. Nihil in cella ſua abſque Præpoſiti iuſſione quiſpiam habeat, nec poma quidem viliſſima, & cætera huiuſcemodi. Operantes fratres nihil loquantur ſeculare; ſed aut meditentur ea quæ ſancta ſunt, aut cerrè ſilebunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ILLE AVTEM PATIENTIAM, MANSVETVDINEM, &c.] Ita in concordiâ Vindocinenſi. Videtur tamen deeſſe verbum, *Seruabit*, aut quid ſimile.

INTEMPERANTIA.] Intemperantia hoc loco eſt exceſſus prælati, cum nullum in regendis ſubditis ſeruare modum poteſt.

COMMENDATVM, &c.] Hæc conſtitutio iiſdem verbis in regulâ S. Pachomij habetur art. 62. idem ſtatuitur à S. Oſieſio in libro de inſtitutis monachorum: *Hoc quoque maximè prouidendum eſt, ne quis in alteram domum, & in alterius cellulam commendet aliquid.* Commendatum hoc loco eſt depoſitum. Interpres Oſieſij. *Sciat quoque ille, qui ab alio ſuſceperit commendatum.* Et commendare eſt in depoſitum dare. ff. l. *Lucius Titius.* Depoſiti vel contra. *Centum nummos, quos hac die commendaſti mihi, annumerare te ſeruo meo Sthico actore.* Et eodem titulo, l. *Publia Mæuia. Publia Mæuia cum proficiſceretur ad maritum ſuum arcam clauſam cum veſte & inſtrumentis commendauit Gaia Seia.* Et legis Alamannorum tit. 5. § 1. *Si quis res ſuas ad Eccleſiam commendatas habuerit.*

NIHIL IN CELLA SVA, &c.] Hoc decretum extat in regulâ S. Pachomi, art. 63. *Nihil in cella ſuâ abſque Præpoſiti iuſſione quidpiam aondet, nec pomum quidem.*

OPERANTES VERO FRATRES, &c.] Hæc iiſdem verbis extant in regulâ S. Pachomij art. 35.

MEDITENTVR.] Id eſt, loquantur.

Digitized by Google

Item. §. 8.

PRÆPOSITVS non inebrietur, non ſedeat in humilioribus locis; ne rumpat vincula, quæ Deus in cœlo condidit, vt obſeruentur in terris. Ne lugeat in die feſto Domini Saluatoris: dominetur carni ſuæ iuxta menſuram Sanctorum: non inueniatur in excelſis cubilibus imitans morem gentilium: non ſit duplicis fidei: non ſequatur cordis ſui cogitationes, ſed legem Dei: non reſiſtat ſublimioribus tumenti animo poteſtatibus: ne refrænet néve hinniat iratus ſuper humiliores, neque transferat terminos regulæ: non ſit fraudulentus, neque in cogitationibus, ſuis verſet dolos: non neglegat peccatum animæ ſuæ: non vincatur carnis luxoriâ: non ambulet neglegenter: non loquatur verbum otioſum: non ponat ſcandalum ante pedes cæci, non doceat voluntatem animam ſuam: non reſoluatur riſu ſtultorum, ac ioco: non capiatur cor eius ab eis, qui inepta loquuntur & dulcia: non vincatur muneribus: non paruulorum ſermone ducatur: non deficiat in tribu'latione: non timeat mortem, ſed Deum: non præuaricator ſit propter imminentem timorem: non relinquat verum lumen propter modicos cibos: non nutet ac fluctuet in operibus ſuis: non muter ſententiam; ſed firmus ſit, ac ſolidi decreti, iuſtus conſiderans cuncta in veritate abſque appetitu gloriæ, manifeſtus Deo & hominibus, & à fraude procul. Ne ignoret conuerſationem Sanctorum, nec ad eorum ſcientiam cæcus nullinoceat per ſuperbiam, nec ſequatur concupiſcentias oculorum: veritatem numquam prætereat: oderit iniuſtitiam: ſecundùm perſonam numquam iudicet pro muneribus, nec condemnet animam innocentem per ſuperbiam. Non rideat inter pueros, nec deſerat veritatem timore ſuperatus: non deſpiciat eos qui indigent miſericordia, nec deſerat iuſtitiam propter laſſitudinem: ne perdat animam ſuam propter verecundiam, nec reſpiciat dapes lautioris menſæ, nec pulchra veſtimenta deſideret, nec

ſe

Digitized by Google

se neglegat; sed diiudicet cogitationes suas. Non inebrietur vino sed; humilitati iunctam habeat veritatem. Quando iudicat, sequatur præcepta Maiorum, & legem Dei, quę in toto orbe prædicata est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRÆPOSITVS, &c.] Hæc habentur in Regulâ S. Pachomij, art. 128. & infrà hoc capite iterum citantur à nostro auctore sub nomine S. Pachomij.

NON SEDEAT IN HVMILIORIBVS.] In regula S. Pachomij additur, *iuxta vasa monasterij*. Huius institutionis meminit S. Orsiesius, de institutis monasticis.

NE LVGEAT IN DIE FESTO DOMINI SALVATORIS.] Id est, ne ieiunet in die Dominico, quo olim die interdictum fuit ieiunare. Qua de re infrà. Sed toto hoc capitulo legendum *nec*, pro, *ne*.

NON INVENIATVR IN EXCELSIS CVBILIBVS.] Ex instituto S. Pachomij monachi in lectis non dormiebant, sed in sellâ reclinâ & supinâ, vt habetur art. 5. regulæ S. Pachomij: *Non dormiat quis prater reclinam sellam*. Et apud Palladium cap. de Tabennesiotis κοιμῶνται δὲ μὴ ἀνακλινόμενοι, ἀλλὰ θρόνους οἰκοδομητοὺς ὑπτιωτέρους πεποιηκότες, ἐν ἐκείνοις ἐκεῖ τὰ σώματα ἑαυτῶν κοιμῶνται καθήμενοι. i. non verò dormiant decumbentes, sed in extructis supinioribus sedilibus, impositisque ibi suis stragulis dormiant sedentes.

NE REFRŒNET.] Lege, *non fremat*, quemadmodum habetur in regulâ S. Pachomij.

NEC HINNIAT.] Lege, *nec irruat*, vt in regula S. Pachomij.

IRATVS.] Hoc vocabulum non extat in regulâ S. Pachomij.

REGVLÆ.] Neque hoc vocabulum est in regulâ S. Pachomij.

NON DOCEAT VOLVNTATEM ANIMAM SVAM.] Lege, *non doceat voluptates animam suam*, vt in eadem regulâ.

NON PARVVLORVM SERMONE DVCATVR.] Optima institutio. Nam pessima hæc est in monasterio pestis, & vniuersæ disciplinæ corruptela, cum prælatus, cui fixus est animus clauo cupidinis procacium puerorum lenocinatur affectibus, totúsque à proterua eorum lingua sycophantiisque pendet. Tunc enim pueri imperant, & miser ille eorum forma intapistratus in quamuis partem voluerint illi, flectitur: euenitque ei & conuentui vniuerso, quod serpenti olim, qui plus nimiò caudæ suæ desiderio, quæ præcedere affectabat, indulgens, non à capite, vt solebat, sed à cauda cæca per vepres & sentes ductus, miserè cruentatus interiit.

NON RELINQVAT VERVM LVMEN PROPTER MODI-

EOS CIBOS.] Quia nihil tam hebetat mentis aciem, quàm ciborum ingluuies, vt omittam loqui de sancti Spiritus lumine, quod penitus obsoniorum ingurgitatione offuscatur. Euagrius in prouerbiis: *Inuestigantis conniuia extinguitur lumen; anima autem eius videbit tenebras.*

ET A FRAVDE PROCVL NE IGNORET.] In regula S. Pachomij legitur: *Elongans se à fraude non ignoret.*

NON RIDEAT INTER PVEROS.] Quia hæc est mera lasciuia. nō modò puerorum colluforibus, sed etiam ipsis pueris damnosa; ac proinde districtius à S. Pachomio prohibita art. 90. *Si deprehensus fuerit aliquis de fratribus libenter cum pueris videre vel ludere, & habere amicitias ætatis infirmæ, tertiò commonebitur, vt recedat ab eorum necessitudine, & memor sit honestatis, ac timoris Dei: si non cessauerit, corripietur, vt dignus est, correptione seueriſſimâ.*

QVANDO IVDICAT.] In regula S. Pachomij hæc referuntur ad præcedentem sententiam.

Item eiusdem. §. 9.

HI itaque, quibus disciplina, vel vtilitas, vel obsequium, monasterij creditur; officia sibi iuncta fideliter custodiant, & impleant. Hos enim errare non decet, qui ad omnes errores emendandos præpositi sunt. Qui si vel superbia, vel neglegentia, vel desidia aliqua ex his prętermiserint, quæ in regula continentur, per ipsos destructio esse cœperit, per quos debet ædificatio crescere, omnibus condemnationibus, quas regula continet, subiacebunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HI ITAQVE, &c.] Hæc proferuntur à nostro auctore ob ea, quę S. Benedictus præcipit de Præpositi correptione, submotione, & expulsione, si in superbiam incidat, & tandem in contumacia persistat.

PER IPSOS DESTRVCTIO.] Lege, *& per ipsos destructio*, nempe regularis obseruantiæ.

CONDEMNATIONIBVS.] Id est, pœnis.

Digitized by Google

Ex Regulâ Sancti Pachomij. Cap. XVI. §. 10.

SI omnes fratres, qui in vna domo ſunt, viderint Præpoſitum nimium negligentem, aut durè increpantem fratres, menſuram monaſterij excedentem, referent ad Patrem; & ab eo increpabitur. Ipſe autem Præpoſitus nihil faciet, niſi quod Pater iuſſerit, in re noua maximè. Namque ex more ſeruabit regulas monaſterij.

Præpoſitus non inebrietur: non ſedeat in humilioribus locis iuxà vaſa monaſterij: ne rumpat vincula, quæ Deus in cœlo condidit, vt obſeruentur in terris. Ne lugeat in die feſto Domini Saluatoris: dominetur carni ſuæ iuxta menſuram Sanctorum, &c. quæ ſuperius memorauimus.

Manifeſtus Deo & hominibus, & à fraude procul ne ignoret conuerſationem Sanctorum, nec ad eorum ſcientiam cæcus exiſtat. Nulli noceat per ſuperbiam, nec ſequatur concupiſcētias oculorum ſuorum: non eum ſuperent incentiua vitiorum: veritatem numquam prętereat: oderit iniuſtitiam: ſecundum perſonam non iudicet pro muneribus, nec condemnet animam innocentem per ſuperbiam: non deſerat veritatem timore ſuperatus: non deſideret alienam terram: non opprimat animam propter aliorum ſpolia: ne deſpiciat eos, qui indigent miſericordia: ne falſum dicat teſtimonium ſeductus lucro: ne mentiatur propter ſuperbiam: ne contendat contra veritatem ob timorem animi: ne deſeratiuſtitiam propter laſſitudinem: ne perdat animam ſuam propter verecundiam: ne reſpiciat dapes lautioris menſæ: ne pulchra veſtimenta deſideret: ne ſe negligat: vt ſemper diiudicet cogitationes ſuas: ne inebrietur vino; ſed humilitatem iunctam habeat veritati. Quando iudicat, ſequatur præcepta Maiorum, & legem Dei, quæ in toto orbe prędicata eſt. Si quicquam de his præterierit, reddet menſuram iuxta quam menſus

est: & recipiet secundùm opera sua; quia mœchatus est in lingua sua, & propter lapides, & propter fulgorem auri reliquit iudicium; & desiderio temporalis lucri laqueis se induit ethnicorum. Et eueniat ei contritio Heli, & ramorum eius; maledictio Dauid, quam imprecatus est Dohæc; signum, quo denotatus est Caïn, sepultura Asini, de quâ loquitur Hieremias; perditio, qua peccatores terræ hiatu absorbuit; & interitus Chananæorum; contritio hydriæ ad fontem; & arenarum comminutio in littoribus, quæ saxis fluctibus verberantur, & confractio Virgæ glorioſæ: de Isaia, vt sit quasi cæcus manu palpans parietem. Hęc omnia ei eueniant: quia non seruauit veritatem in iudicio, & iniquè egit in omnibus, quę ei credita sunt.

1. Reg. 4 Psal. 51 Gen. 4. cap 22. Num. 16. Iosue. Eccl. 12. Hierem. 48. Cap. 50.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI OMNES FRATRES, &c.] Hæc vsque ad illa verba, *Præpositus non inebrietur*, habentur in regulâ excusâ S. Pachomij art. 127. reliqua verò art. 128.

NAMQVE EX MORE SERVABIT, &c.] In nostro codice MS. apparet vestigium cuiusdam vocabuli erasi inter illa duo, *more*, & *seruabit*. In Concordia Vindocinensi, & in R. S. Pachomij editâ legitur: *Nam quæ ex more descendit, obseruabit regulas monasterij*. Sed nullus est horum verborum sensus. Itaque legendum arbitror: *Nam in eâ, quæ ex more descendit, obseruabit regulas monasterij*, vt sensus sit: nihil faciet Præpositus inconsulto Patre monasterij, maximè in re noua: in ea verò, quæ ex more descendit, id est, quæ in monasterio fieri solet, obseruabit statuta & regulas monasterij.

ET CÆTERA, QVÆ SVPRA COMMEMORAVIMVS.] Hæc verba sunt nostri auctoris nolentis repetere ea, quæ paulò ante retulit ex regulâ orientali.

OB TIMOREM ANIMI.] Lege, *ob tumorem animi*, vt in cod. Vind. & in R. S. Pachomij excusa.

NE SE NEGLIGAT.] Ita in Regula orientali. In regula edita S. Pachomij: *Non senes negligat*.

REDDET EI MENSVRAM.] In R. ed. S. Pachomij: *Reddetur ei mensura*. Rectè.

QVIA MŒCHATVS EST IN LINGVA SVA ET PROPTER LAPIDES.] In regula S. Pachomij excusa: *quia mœchatus est in lingua*

& lapide. Non ita rectè; quia lectio videtur intelligi de idololatria, de qua hoc loco non agitur.

ET RAMORVM EIVS.] In eadem regulâ edita legitur: *Et filiorum eius*. Vide lib. 1. Regum cap. 4.

MALEDICTIO DAVID, QVAM IMPRECATVS EST DOHÆC.] Hic locus corruptus est in regula S. Pachomij excusa, in qua legitur: *Maledictio Dei, quam imprecatus est Cain*. Sed castigandus est ex hoc Concordiæ codice. Maledictio, quam imprecatus est Dauid Dohæc. Idumæo, est psalmus quinquagesimus primus, vt constat ex eius titulo. Historia nota est ex 1. Regum cap. 21. & 22.

SIGNVM QVO DENOTATVS EST CAIN.] Est perpetuus membrorum tremor, vt explicat Alcuinus interr. 88. super Genesim. Vide Theodoretum qu. 4. in Genesim.

CONTRITIO HYDRIÆ.] Hæc & similia, quæ extant cap. vltimo Ecclesiastæ sunt mortis & iudicij ænigmata.

SAXIS FLVCTIBVS.] Lege, *salsis fluctibus*, vt habetur in regula S. Pachomij edita.

DE IAIA.] Hæc verba non sunt in regula excusa S. Pachomij. Auctor autem respicit ad Illud Isaiæ, cap. 59. *Palpauimus, sicut cæci parietem*.

Item eiusdem. §. II.

QVI iudex est omnium peccatorum; & peruersitate mentis, vel negligentia reliquerit veritatem; viginti viri sancti, & timentes Deum, siue decem, & vsque ad quinque, de quibus omnes dent testimonium, sedebunt, & iudicabunt eum & regradabuntur in vltimum, donec corrigatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI IVDEX EST, &c.] Hæc habentur in regula S. Pachomij excusa art. 92. citantúrque à nostro auctore propter decretum S. B. de abdicatione Præpositi.

DE QVIBVS OMNES DENT TESTIMONIVM.] Id est, omnes fratres testentur de eorum probitate, & capacitate.

REGRADABVNTVR.] Optima lectio. Idem quòd, *degradabunt*. Sed de hoc vocabulo infrà. In R. excusa legitur, *degradabunt*, non ita rectè.

Digitized by Google

IN VLTIMVM.] Adde *ro*, *gradum*, vt in regula excusa.

Item eiusdem. §. 12.

QVI viderit de Maioribus, & præpositis fratrem suum in tribulatione, & noluerit causam tribulationis inquirere, eámque contempserit, quæretur causa à suprà dictis iudicibus. Et, si deprehenderint neglegentia Præpositi vel superbia coangustatum fratrem & iudicasse eum non secundùm veritatem, sed secundùm personam, regradabitur de solio suo, donec corrigatur, & ab iniustitiæ sordibus emundetur: quia non considerauit veritatem; sed personas, & seruiuit prauitati animi sui, & non Dei iudicio.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI VIDERIT DE MAIORIBVS, &c.] Extat in R. excusa S. Pachomij art. 94. vbi ita legitur: *Qui viderit de Maioribus, vel præpositis fratrum suorum tribulationem.* Non ita rectè. Nam hîc agitur de particulari fratre.

REGRADABITVR.] In R. excusa, *degradabitur*. Malè. Sed de hoc vocabulo infrà.

EMVNDETVR.] Rectè. Nam additur, *à sordibus*. In regulâ S. Pachomij excusa legitur, *emendetur*. Non ita rectè.

Ex Regulâ Sancti Isidori.
Cap. XX. §. 13.

AD Præpositum pertinet sollicitudo monachorum, actio causarum, cura possessionum, ratio ægrorum, plantatio culturáque vinearum, diligentia gregum, constructio ædificiorum, opus carpentariorum, siue fabrorum.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD PRÆPOSITVM, &c.] Hæc reperiuntur in regula S. Isidori edita eodem cap. 20.

RATIO AGRORVM.] Lege, *satio agrorum*, vt in regulâ excusa.

DILIGENTIA GREGVM.] In regula edita legitur, *diligentia legum*. Malè. Nam hic agitur de re rustica.

Ex Regulâ Sancti Augustini. Cap. XXXVIII. §. 14.

QVANDO necessitas disciplinæ minoribus coërcendis dicere vos verba dura compellit, si etiam in ipsis modum vos excessisse sentitis, non à vobis exigitur, vt eis veniã postuletis: ne apud eos, quos oportet esse subiectos, dum nimia seruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui nouit etiam eos, quos plus iustè forte corripitis, quanta beneuolentia diligatis. Non autem carnalis, sed spiritalis debet esse inter vos dilectio.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANDO NECESSITAS, &c.] Hæc habentur in regula S. Augustini excusa cap. 40.

MINORIBVS.] Id est, inferioribus. Ita in epist. S. Augustini 109. ex quâ hæc regula conflata est. Recta quidem lectio, vt ex huius capitis contextu planum est: quamuis in regulâ excusa legatur, *moribus*.

VT EIS VENIAM POSTVLETIS.] In cod. Corb. & præfatâ epist. *Vt ab eis veniam postuletis*. In regula excusa legitur: *Vt à vestris subditis veniam postuletis*. Ita mutauit quidam regulæ corrector, cum videret non posse veniam postulari à moribus, vt ipse legebat.

NON AVTEM CARNALIS, &c.] diuina planè institutio. Quid enim est aliud carnalis in monasterio dilectio, quàm dilectionis fraternæ

diſſolutio? (vt omittam cætera mala, quæ inde naſcuntur) dum per carnalem dilectionem non tota fratrum congregatio diligitur; ſed qui ſibi pulcher aut elegans, aut quo quo modo vtilis videtur, amatur. Sic dum ſibi quiſque trahit amicum, ſe, & illum à communi caritate diuellit: nec poteſt ibi eſſe cor vnum, vbi ſinguli proprium quærunt amaſium, & *rem concordiæ per diſcordias auſpicantur*, vt loquitur S. Cyprianus lib. de Idolorum vanitate.

Ex Regulâ. Sancti Horſieſij.

§. 15.

VOs qui ſecundi eſtis ſingularum domorum, humilitatem ſectamini, & modeſtiam, & ſingula præcepta Maiorum vitæ communis normam putate: vt in illis conſeruandis veſtras ſeruetis animas, & ſimiles ſitis ei, qui dixit: *Anima mea in manibus meis ſemper.* Filius glorificet patrem: & lætamini in fructibus veſtris: quia abſque operibus & fructibus nullus Domini ſocietate lætabitur: vt cũ habueritis fructũ in Domino ipſo hærede, & cohærede participemini. Sed & vos, fratres, omnes, qui ſubiecti eſtis per ordinem liberæ ſeruituti, habetote accinctos lumbos, & ardentes lucernas in manibus veſtris, ſimiles ſeruorum, qui expectant Dominum ſuum, quando reuertatur à nuptiis: vt cum venerit, confeſtim aperiant ei. Beati ſerui illi, quos veniens Dominus inuenerit vigilantes.

Iſ 18. Aliàs Lætiſicet.

Aliàs potiamini. Luc. 12.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VOS QVI SECVNDI ESTIS, &c.] Per ſecundos ſingularum domorum intelligit S. Orſieſius eos, qui poſt cuiuſque domus Præpoſitos monachorum curam gerebant. Suprà cap. 5. citatum eſt caput, vbi agit S. Orſieſius de Præpoſitis ſingularum domorum monaſterij, hoc verò agit de ſecundis earumdem, ſeu vicariis Præpoſitorum; quorum mentio fit in regulâ S. Pachomij art. 102. *Præpoſitus autem domus, & qui ſecundus ab eo eſt, hoc tantum iuris habebunt.*

SINGVLARVM DOMORVM.] Per domos intelligit varia domicilia monaſterij, in quibus plures monachi habitabant ſub ſingulis eorum Præpoſitis, iuxta inſtituta S. Pachomij, cuius etiam diſcipulus fuit Orſieſius.

siesius. Id testatur S. Hieronymus in præfatione ad regulam S. Pachomij: *Nostrique fratres Ægyptiorum, hoc est, Tabennensium monachorum exempla sequerentur, qui habent per singula monasteria patres, & dispensatores, & hebdomadarios & ministrorum, & singularũ domorum præpositos: ita vt in vna domo quadraginta plus minusve fratres habitent, qui obediant Præposito; sintque pro numero fratrum triginta vel quadraginta domus in monasterio; & terna, vel quaterna domus in vnam tribum fœderentur: vel ad opera simul vadant, vel in hebdomadarum ministerio sibi succedant per ordinem.* Eiusmodi domos Palladius hist. Laus. c. de Tabennesiotis appellat νέμη. i. ordines, classes. Harum mentio fit in regula S. Pachomij art. 104. *Si quis absque conscientia duorum ierit ad alterum domum*, &c. art. 46. *Si quis transfertur de domo ad alteram domum.* art. 110. & art. 111. In his cellæ multæ erant, in quibus habitabant monachi, quarum mentio fit art. 7. eiusdem regulæ. *Mane per singulas domos finitis orationibus non statim ad cellas suas reuertantur.* Sed de his infrà.

Ex Regulâ cuiusdam. §. 61.

PRÆPOSITVS monasterij non ætate senili, sed moribus constituendus est. Multos enim prolixitas annorum adtollit; sed dedecus torpentis vitæ ad infantiæ immaturitatem tepescendo reducit. Constituendus est ergo Præpositus moribus grauis, sermone solers, ingenio fortis, consideratione vigil, cursu impiger, correptione pius, disciplinâ moderatus, actu castus, moribus sobrius, dispensatione æquus, humilitate ornatus, patiens, mitis, non turbulentus, non iracundus, non superbiæ, vel arrogantiæ vitio maculatus, non prodigus, non garrulus; sed omni actu, & religione ornatus; qui sciat languentium moribus subuenire, & tepentium ignauiam excitare; super quem Abbas requiescat: vt in nullo ab eius præceptis deuiet; vt in omnibus subditus, & in iussis senioris detentus, nihilque Abbatis voluntati sit contrarius, aut faciat, aut ordinet faciendum, sed omnia per eius interrogationem, iuxta illud quod scriptum est: *Interroga patrem tuum & annunciabit tibi, maiores tuos & dicent tibi.* Interrogandum semper est, vt in nullo à seniorum consilio animæ subditæ discrepent, in nullo oues à pastoris voluntate declinẽt. Spreuit namque seniorum consilia Roboam, iuuenum secutus Deut. 32.

consilia. Quæ res qualis dispendij fuerit occasio, Scripturæ veritas adtestatur; qui ob missam dominationem vndecim tribuum vix cum vna tribu inter tot pressurarum dispendia absque mortis crudelitate reliquum vitæ peregit. Debet namque esse omnium necessitatum tam corporis, quàm animæ prouidus: & vt subsidia præsentis necessitatis porrigat, & corda subditorum ad laudem creatoris intonandum [ex] sedulâ admonitione excitando erigat humiles, & propter Christum subiectos honorando in sublime prouehat; sese verò attollentes castigationis flagello ad gradus humilitatis retrahat. Curam in rebus monasterij seu vasis, seu supellectilibus ita habeat intentam, vt in nullo negligẽtiæ tenebris reperiatur fuscatus: vt dum sacri laboris omnem curam adhibet, ab omnipotente fructum laboris accipiat. Omnibus Sabbatis post horam orationis nonam tam senior, quàm iuniores Præpositi lectos omnium fratrum visitent, [& faciant] propter eorum negligentias inquirendas; aut si aliquid inueniatur illicitè, & sine commeatu retentum. Itémque post Completam lectos omnium cum luminaribus visitent vt omnium expergescentem sensum, vel tepescentem in oratione cognoscant. Similiter ad omnes cursus nocturnos est faciendum; vt sciant, qui cum feruore, vel cum tepiditate ad cursum adsurgunt: & eos quos tarditate, vel segnitia culpabiles repererint (prout culpa; vel ætas fuerit) aut increpatione aut flagello corripiant.

3. Reg. 6. 14. & 2. Par. cap. 9.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MVLTOS PROLIXITAS ANNORVM ATTOLLIT.] Quòd nempe diu in monasterio vixerint atque ideo se sanctos & perfectos esse existimant. At vitæ monachicæ perfectionem non annorum, sed sanctarum actionum multitudine metiri oportet. Non quamdiu, sed quàm sanctè in monasterio vixeris à te exigetur in iudicio. Vnde præclare Eusebius Gallicanus, seu quis alius homil. 9. ad monachos. *Solemus annos nostros, & temporum spatia, quibus nunc viuimus supputare. Non te fallat, quicumque ille es, numerus dierum, quos hîc relicta corporaliter seculo consumpsisti. Illum diem vixisse te computa, in quo voluntates proprias abnegasti, in quo malis desideriis restitisti, quem sine vllâ regulæ transgressione duxisti. Illum diem te vixisse computa, quem non malitia, non in-*

Digitized by Google

uidia, non superbia maculauit, quem non mendacij, non periurij culpa respersit, qui peccato non cessit, qui diabolo repugnauit. Illum diem vixisse te computa, qui puritatis & sanctæ meditationis habuit lucem. Illum, inquam, diem applica ad tuam vitam, cuius vsus prouenit ad animam tuam. Rectè. Nam dies illos tantùm viuimus quibus bene viuimus. Consule S. Ioan. Chrysost. serm. 13. in epist. ad Rom.

NIHILQVE ABBATIS VOLVNTATI SIT CONTRARIVS, AVT FACIAT.] Lege, vt in cod. Vindocinensi: *Nihil quod Abbatis voluntati sit contrarium, aut faciat.*

QVI OB MISSAM.] Lege, *qui post amissam.*

ABSQVE MORTIS CRVDELITATE, &c.] Id est, vix inter tot calamitates potuit cruentam mortem euadere. Nam rex Ægypti Sezach Hierosolymam cum exercitu ascendit, & sublatis thesauris domus Domini & regis, abscessit: & nisi Dei misericordiâ seruatus esset rex Roboam, eius gladios non euasisset, vt habetur 3. Regum cap. 14. & 2. Paralipom. cap. 9.

EX SEDVLA.] *n*, *ex*, redundat.

SINE COMMEATV.] Id est, sine licentia permissione. Commeatus nomen est militare, estque licentia abeundi à castris ad aliquod tempus, ἐξάμηνος ἄδεια apud Hesychium & Suidam. *i.* impetratio & licentia abeundi. Festus: *Remeare redire: vt commeare vltro citroque ire. Vnde commeatus dari dicitur, id est, tempus, quo ire, redireque possit.* Vegetius lib. 2. de re militari cap. 19. *Tunc enim difficile commeatus dabatur, nisi causis iustissimis approbatis.* ff. l. *Miles* Ex quibus causis maiores, &c. *Miles commeatu accepto, si in domo sua est Reipublicæ causa, abesse non videtur.* C. l. *ne cui liceat.* De commeatu. l. *quicumque.* De scriuiis & l. *Si quis sine commeatu.* Eodem titulo. Et à castris translatum est vocabulum ad Ecclesiam. Conc. Autel. 5. can. 18. *Sine commeatu concilij ipsius discedere fortasse præsumpserit.* Tandem sumitur pro licentia & permissione faciendi, vel omittendi aliquid, vt in hoc eiusdem Patris loco; sæpe in hac Concordiâ occurrit. Id etiam videre est in Cœcilio Aurelian. 4. can. 3. *Tamen si aliquis certâ necessitate astringatur, ab Episcopo postulet commeatum.* Apud Cassianum lib. de institutis renuntiantium cap. 10. *Si Dominus nobis orationibus vestris dederit commeatum.* 1. Permiserit. Et lib. 5. Capitul. Car. & Lud. Imp. tit. 18. *Mulier si sine commeatu viri sui velum in caput miserit.*

ET FACIANT.] Hæc videntur redundare,

POST COMPLETAM.] Id est, post Completorium.

LECTOS OMNIVM, &c.] Ita S. Fruct. Brac. capite 3. R. *Præpositus*, &c. *Omnibus iam cubantibus circuit silenter lectulos singulorum*, &c.

AD OMNES CVRSVS NOCTVRNOS, &c.] Idem statuit S. Fructuosus Bracarensis cap. 3. Regulæ suæ *Et cunctorum lecti ab eo* (Præposito) *priusquam surgant, strunne visitentur.*

EX ORATIONE.] Quia solebant monachi in lectulis suis orare.

DE DECANIS MONASTERII.

CAP. XXVIII. §. 1.

S. BEN. SI maior fuerit congregatio, eligantur de ipsis fratribus boni testimonii, & sanctæ conuersationis; & constituantur Decani, qui sollicitudinem gerant super Decanias suas in omnibus secundùm mandata Dei, & præcepta Abbatis sui. Qui Decani tales eligantur, quibus securus Abbas partiat onera sua. Et non eligantur per ordinem, sed secundum vitæ meritum, & sapientiæ doctrinam. Quique Decani, si ex eis aliqua forte quis inflatus superbia repertus fuerit reprehensibilis, correptus semel & iterum, atque tertiò, si emendare noluerit, diiciatur; & alter in loco eius, qui dignus est, subrogetur. Et de Præposito eadem constituimus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI MAIOR FUERIT CONGREGATIO.] Rectè in maiori congregatione creantur Decani: quia tot monachis vnus non potest sufficere Præpositus.

DECANI.] *Decanus à decem, & decuria, & decurio nomen.* Inquit Priscianus lib. de ponderibus. Glossæ veteres: Δεκανος, *Decanus.* Decanus ille est, qui decem præest militibus. Vegetius lib. 2. de re militari cap. 8. *Erant Decani decem militibus præpositi, quē nunc caput contu-*

berni vocantur. S. Isidorus libr. 3. Origin. cap. 3. *Et Decani eò quòd decem militibus præficiantur.* Aliàs *Decurio*, vt notum est ex Prisciano loco citato, Modesto libello de vocabulis rei militaris, Rufo libello de legibus militaribus, & Glossis Benedicti, *Decurio*, δεκάδαρχος. i. qui Decaniæ, seu Decuriæ præest. Vocabulum à castris ad claustra transtulerunt antiqui Patres: ita vt Decanus sit, qui præest decem monachis, vt videre est apud S. Augustinum libr. 1. de moribus Ecclesiæ cap. 31. S. Isidorum libr. 2. de offic. Eccl cap. 15. & Cassianum libr. 4. de institutis renunciantium cap. 7. & 10. Translatum est etiam ad iudicia. Nam Decanus est iudex, consiliarius Exodi 18. libr. 2. Legis Vvisigothorum tit. 1. l. 26. *Quingenarius, centenarius, Decanus, defensor, numerarius, & qui ex regia iussione etiam ex consensu partium iudices in negotiis eliguntur.* & Legis Longobardorum libr. 1. tit. 25. l. 50. Ita & Decurio. Glossæ veteres. *Decurio*, βουλευτὴς. i. consiliarius. Decani etiam olim in Ecclesiâ dicti sunt, qui corpora defunctorum fidelium sepeliebant, vt patet ex Nouellâ Iustiniani 43. & 59. *Ipsas quoque pecunias, quas hactenus non habebant (sicut & ipsi nostram docuerunt potestatem) expendere circa defunctorum exequias: vt & ex his pecuniis, & ex reditibus prædiorum distributio fiat, & Decanis, & Ascetriis, & Canonicis.* Vbi Canonicæ sunt mulieres, quæ funerum curam etiam gerebant. Horum etiam mentio fit C. L. *Non plures.* de sacrosanctis Ecclesiis, &c. *Non plures, quàm nongenti quinquaginta Decani sacrosancta huius amplissimæ vrbis deputentur Ecclesiæ.* Et in pseudosynodo ad quercum: in quâ accusatur S. Ioannes Chrysostomus, quòd Seueriano calumniam struxerit, κινήσας κατ' αὐτοῦ τοὺς Δεκανούς. i. cum suscitasset aduersus illum Decanos.

NON PER ORDINEM ELIGANTVR.] Nempe receptionis, aut ingressus in monasterium: ne si habeatur sola antiquitatis ratio, contingat malum præferri bono, & inutilem vtili præponi. Quod olim legibus ciuilibus prohibitum est in Abbatum electione C. L. 46. de Episcopis & Clericis, &c. *Sacris nostris legibus existimamus oportere, & hanc addi, quæ ex virtute, non ex temporibus religiosas Abbatias, seu præposituras tribuit: ita videlicet vt in piis monasteriis aut asceteriis non omni modo, mortuo Abbate, vel Abbatissâ, is vel ea qui vel quæ tempore antiquior, aut secundus, secundáve deinceps eligantur,* &c. Si tamen alter ab Abbate mortuo idoneus est, aliis præferendus erit, vt habetur eadem lege: *Ita vt si quidem primus post defunctum vtilis sit, & monachis præesse dignus, ille aliis præferatur: Si verò qui post illum est, similiter in ipsum feratur futuri præfecti calculus.* Quod ita tamen intelligendum est, si ille qui ordine sequitur, omnium optimus, atque aptissimus esse iudicatur. Quod planius declarat Nouella 5. Iustiniani cap. 9. Et quantum fieri potest ordo temporis seruandus est. *Non enim exhonorandum est omnino tempus, sed ex eo ordo,* inquit ipsa Authentica.

QVIQVE DECANI SI EX EIS.] Apud Smaragdum deest particula, *Que.* Sed his verbis, *quique Decani*, expunctis S. Dunstanus, edi-

tio Colonienſis, vetuſta Pariſienſis, aliæque vulgares legunt: *Quod ſi ex eis*, &c. Superior tamen loquendi ratio ſatis familiaris eſt S. Benedicto, vt eius regulam voluendo obſeruare licet, & ſapit Hebraïſmum.

SVBROGETVR.] In eod. ma. S. Germ. & in vtroque Victorino legitur: *Succedat*.

Ex Regula Magiſtri. Cap. XI. §. II.

SVPERIORIBVS huius Regulæ paginis fratres, actus iuſtitiæ nobis Dominus ordinauit; in quibus perfectis & vita acquiratur æterna, & gehennæ æſtus, & incendia fugiantur. Sed ne ille hoſtis bonorum actuum diabolus, ideo eſt humano generi inimicus, cum non patitur ibi aſcendere hominem bene agendo, vnde ipſe per ſuperbiam eiectus eſt, [ne] venenoſis actibus ſuis bene viuentes inficiat, & diuerſis occaſionibus ſuis per obliuionem noſtros quippe præoccupet ſenſus, vt à Deo faciat alienos. Ideóque adiutorio Domini procuratur, & conſtituitur, vt duo electi fratres, quorum grauitas, ſapientia, moderatio, vigilantia ſeu humilitas, vel actuum perfectorum fuerit exercitatio adprobata, decem fratrum curæ præpoſiti ordinentur. Nam ſicut ſcriptum eſt doceant vos terrena quæ ſunt cœleſtia: quia ſicut in hominis domo, vt ſecurus ſit de omnibus præparandis, Dominus rei ordinat maiores familiæ, quos vice Domini minores timeant: Id eſt vice dominum, Villicum, Salutarium, & maiorem domus, ſic in domibus diuinis: Id eſt, in Eccleſiis & monaſteriis Deus minoribus maiores præpoſuit, ignaris peritos, aſtutos ſimplicibus, & diuinæ artis diſcipulis ordinauit magiſtros: Id eſt, in Eccleſiis Epiſcopos, Preſbyteros, Diaconos, quorum vice Domini imperia audiat, & timeat plebs, & notitiam ſalutiferæ legis ab eis addiſcant. In monaſteriis verò Abbates & Præpoſiti, quos pro ſalute animæ ſuæ audiant maiores, & vice Dei propoſiti militiam timeant; quia ſiue ſacerdotibus in Eccleſiâ, ſiue Abbatibus, & Præpoſitis in monaſterio hoc dixit Deus: *Qui vos audit me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* & item dicit nobis per Iſaiam Prophetam:

Luc. 10.

Dabo vobis pastores, & doctores secundùm cor meum, & pascent vos pascentes cum disciplinâ. Ergo secundum illam figuram humanæ domus, quantò magis in diuina domo pro causa Dei gradus doctrinæ, vel timoris debent seruari, vt ad purgãda vitia vel peccata fratrum, cum Præpositi fuerint ordinati, vel quantùm Abbas de animarum in se fratrum susceptarum custodiendis ratiociniis reddatur securus. Cuius ergo honoris ordinatio hæc sit. Conuocatis iisdem decem fratribus ab Abbate præsenti omni congregatione in oratorio susceptione virgæ decem illis preponantur voce Abbatis, scripturæ testimonio dicentis: *Reges eos in virgâ*, hoc est, in timoris vigore. Item dicente Apostolo. *Quid vultis in virgâ veniam ad vos, an in caritate*: Nam & Moses diuina virga virtutis commisso sibi populo per profundum maris salutis viam ostendit: quo iudicio virgæ causam Dei ante Pharaonem egisse monstratur, vt proiecta de manibus in terrã, & mutata in bestiam; item de bestia readsumpta sacris virga manibus redderetur. Ergo secundùm hanc constitutionem, si grandis fuerit congregatio denis fratribus binos debere præponi, huius scilicet meriti ordinari, cuius supra taxauimus. Et ideo decem non amplius ordinauimus duorum curam Præpositorum debere suscipere: vt sequestrati per laboris loca fratres singulos præpositos ad custodienda vitia præsentes habeant secum, & in paucis creditis idoneor sit diligentia custodientis. Nam in multis quod non occurritur, prætermittitur neglegenter: quia in paucis fratribus commissis alterna duorum Præpositorum extat diligentior cura: & apud Abbatem facilis fit ratio de paucis exacta. Cuius de paucitatis idoneum designat Dominus seruatorem: & eius diligentia curæ ampliat creditum dicens: *Euge serue bone & fidelis: quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam.* Ergo hi Præpositi cum decem numero fratres sub sua cura suscipiunt, hanc in eis debent sollicitudinem exercere siue in die, siue in nocte, siue in quouis opere cum eis, vt sint primò præsentes, & cum eis operantes in quouis opere: & cum sedent, ambulant vel stant diligenti sua obseruantia vel curioso intuitu diaboli ab eis debent actus compescere: siue vitia vel peccata oris,

Hier. 3.

1. Cor. 4.

Exodi. 14.

Ex. 4.

Mat. 25.

cum voluerint exercere, mox in eis monitionibus emendare, & omne in eis, quod contra præceptum Domini est remouere, agens illud quod sancta Eugenia, quæ ita suis minoribus præfuit dicente ita ibi scriptura ipsius, circa os omnium auribus erat sollicita, vt nullius putaretur iniuria Matri verba prorumpere, vel de sermone aliquo otioso garrire; sed monebat S. Eugenia susceptos suos, & dicebat, quanta reuerentia debeamus Domino seruire, ex præceptis eius ostenditur, si talē nobis ante oculos personam constituamus, quæ non debeat in nullo præcepto contēni. Ideo duos Decadæ diximus vni Præpositos ordinari, vt si forte aliqui fratres ex eadam Decada ab Abbate in alio sequestrato laboris opere deputentur, vni committantur Præposito sequestratis à se suis fratribus alium relinquentes. Si verò in via vnus mittendus sit frater cum præceptione diuersę vitiorum custodiæ à Prępposito suo monitus itineri dirigatur: Sed talis mittatur de eadem Decada, de quo certus sit Prępositus suus sua vitia posse diligenter cauere, & absentia Præpositi sui Dei magis præsentiam deputare, & amplius debere timeri à fratre pro anima sua sollicito præsentiam Dei, qui discussor noster erit, & iudex, quàm hominis. Qui ergo Præpositi sunt, propter quod omni hora fratribus præsentes sunt, os eorum & gestum à peccato custodiant: & diuersa in eis vitia, vel praua compescant. Id est, si audierit Præpositus fratrem non interrogatum loqui, moneat eum dicens: quid agis, frater, quod Regula prohibet? habeto taciturnitatem vsque ad interrogationem, dic cum Propheta, Domino: *Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis.* Esto promptus ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Quod si datus fuerit fratri locus loquendi, custodiat eum Præpositus, ne satis clamosa voce loquatur, quod sapientes non decet. Et mox moneat eum Præpositus dicēs: cessa frater, nescit sic humilitas loqui: quia scriptum est: *Vir linguosus non dirigetur super terram.* Quod etiam & si lepte fuerit alio forte locutus, custodiat eum Præpositus, ne verbum aliquod vanum, aut risui aptum, vel quod ad ædificationem, & sanctitatem non pertinet, de ore suo emittat.

Locus corruptus.

Ps. 140.

Iacobi. cap. 1.

Ps. 139.

Quod

Quod cum audierit, moneat eum Præpositus suus dicens: quid loqueris frater, quod Regula vetat? quia scriptum est: *De verbo vano reddetis rationem*: & item Apostolus dicit: *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat. Quod si quid est ad ædificationem, vt detur gratia audientibus.* Nam ipsa ædificatio ab Abbate præbenda est, vt Magistri ministratæ doctrinæ tacitus auditus discipuli factis respondeat. Ergo moneat praua loquentem discipulum Præpositus dicens: claude os tuum, frater, à malo eloquio: bonum inde aliquid debet exire, vnde profers malum, vt bonũ oris tui eloquium audientes admiremur, quàm malum tecum pariter potius audientes rideamus. Non enim vtilis est, de quo ridetur. Sedeat enim super os tuum sapientia cum claue iustitiæ, & timoris Dei, & ipsa bonis eloquiis aperiat, & malis eloquiis claudat labia tua. Nam cum verbum vanum, frater, de ore tuo exierit, quamuis per risum, tamen nostro perit auditu; quia exiens per os redire non potest: sed ratio eius seruatur vsque ad præsentiam discussoris, & cum non ædificat actum, adgrauat causam, & vulnerat animam. Et ne de eloquiis nostris in die iudicij dicatur: *Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum.* Nam & orienes sapiens dicit: *Melius est lapidem in vanum iactare, quam verbum.* Si verò fratrem audierit mentientem, moneat veritatem, dicens: quid mentiris, frater, cum scias scriptum: *Perdes eos qui loquuntur mendacium.* Et item cum scias, quia: *Vniuersæ sunt viæ Domini misericordia & veritas.* Si verò audierit multum fratrem iurantem, moneat eum præsens Præpositus dicẽs: retine, frater, linguam tuam. Quid tantùm iuras, cum scriptura præcipiat: *Non iurare omnino, ne per iurare nascatur causa periurij; sed sit sermo tuus, est, est, non, non, crede, crede*: & mox credimus tibi, quodcumque dixeris. Si verò viderit irascentem fratrem fratri, moneat eum præsens Præpositus dicens: quid agis, frater, in mansuetudine & taciturnitate, & caritate opera tua perfice, quia scriptum est: *Desine ab ira, & derelinque furorem.* Et item: *Qui fratrem suum odit, homicida est.* Et item: *Qui fratri suo dixerit racha, reus erit iudicio.* Et: *Quia homo iracundus iustitiam Dei non operatur.* Et non licet vnicuique nisi ante solis occasum cum inimi-

Mat. 12. Eph. 4. Psal. 11. Psal. 5. Psal. 24. Matt. 5. Psal. 36. 1. Ioan. 3. Matt. 5. Iac. 1.

Eph. 4. co redire in gratiam, dicente Domino per Apostolum: *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Si autem viderit fratrem satis promptum in risum, moneat præsens Præpositus dicens; quid agis frater? in grauitate fac, quod facis: quia conuersionis nostræ tempus non est lætitiæ ad ridendum, sed pœnitentiæ tempus ad lugenda peccata: sicut scriptum
Ps. 94. est: *Procidamus ante Dominum, ploremus ante Deum, qui fecit*
Ps. 125. Luc. 6. *nos.* Et item: *Qui seminant in lacrimis, in gaudio metent.* Et item scriptura dicit: *Beati, qui temporaliter fletis: quia ipsi ridebitis in æternum. Nam stultus in risu exaltat vocem suam.* Si verò viderit fratrem, alium maledicentem, moneat eum præsens Præpositus dicens: compesce os tuum, frater, à maledictione. Memorare Dominum, qui dixit per Apostolum: *Benedicite, & nolite maledicere.* Et sicut non potest fons vno foramine aquam proferre simul amaram & dulcem: sic nec os. Cum de lingua nostra benedicimus Dominum, quomodo possumus per eandem linguam maledicere homines, qui ad imaginem, & similitudinem Dei plasmati sunt? Item si viderit fratres fluxis corporibus, vel resoluto sensu se aliqua leuitate extollere, moneat eos præsens Præpositus dicens: Cum grauitate sedete, & ambulate & state, fratres: quia oculi Domini respiciunt nos de cœlo in omni hora & quouis loco bonos, & malos, sicut dicit
Ps. 13. & 52. Dauid: *Dominus de cœlo respicit super filios hominum; vt videat, si sunt intelligentes, aut requirentes Dominum.* Timeamus ergo, fratres, ne qua nos hora declinantes in malum & inutiles factos aspiciat: & non sit, qui faciat bonum, non sit vsque ad vnum. Et quia dicit Propheta: *Odisti obseruantem vanitatem superuacuè.* Quia quicquid non est ex Deo, ex peccato est: & qui non ædificat, destruit. Qui Præpositi dum hæc cotidie, die noctúque omni hora sollicitè in commissis sibi fratribus scrutantur, & ipsi proficiunt, & alios custodiendo, cum à malis euacuant, se omni hora occupant de bonis. Quia beatum os per quod redundant bona in alienum auditum intrantia. Ergo dum in fratribus diligenter custodit Præpositus, in adsignato sibi aliquo laboris opere ab Abbate & cæteris fratribus remissius exigatur: quia quod minus corporaliter in manibus, plus sollicito sensu

Digitized by Google

spiritaliter ad correptionem pro causa Dei laborat: & quod minus laborat manibus, plus mētibus operatur. Ideo etenim opus cuiuslibet laboris remissius exigi Prępositos diximus: ne vrgens eos consignanda carnalis opera in spiritalibus custodiis occupati Præpositi negligentia operetur, & causa Dei prævalescentibus vitiis abolescat: quando plus carnis sumptui curritur, quam causa spiritus laboratur. Sed fidem spe sumentes Dominum Deum credamus vsibus nostris omnia necessaria ministrare, quod minus nobis potuerint manus nostræ perficere, confortante nos de his omnibus scriptura sancti Euangelij dicentis: *Nolite cogitare quid manducetis, aut bibatu, aut quid induamini: quia hæc omnia gentes cogitant, quæ Deum non cognouerunt: Sed quærite regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia apponentur vobis. Scit enim pater vester, qui in cœlis est, quia his omnibus indigetis, considerate volatilia cœli, quæ neque arant, neque seminant, & pater vester cœlestis pascit ea.* Quantò magis suos. Vestiaria fratrum sub cura sua Præpositi contineant. Lectis eorum lecta Præpositi habeant prope propter aliquam in eis vitiorum culpam in nocte emendandam.

Locus corruptus.

Mat. 6.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SVPERIORIBVS HVIVS REGVLÆ PAGINIS, &c.] Extat in R. MS. cod. Corb. eod. cap. 11.

PERFECTIS.] Ita in R. MS. pro, *à perfectis*, est helleniſinus.

NE VENENOSIS.] Particula, *Ne*, redundat.

PER OBLIVIONEM.] Peccati videlicet, iudicij, & sempiterni cruciatus. Vide supra.

VICEDOMINVM.] Vicedomus est œconomus, & procurator domus alicuius, seu familiæ. Gallice, *Vidame*. Ecclesiæ etiam suos habent vicedominos. i. œconomos, seu procuratores. Flodoardus libr. 2. hist. Eccl. Rom. cap. 13. *Contigit itaque quondam, dum ad sanctum Cyricum oratum venisset in Culmisciacum locutum cum œconomo Remensis Ecclesiæ, qui aderat, rogatusque ad prandium exeusauit, vt pote Missas actturus ad sanctum Petrum. Interea mulier quædam anserem attulit Vicedomino*, &c. Vbi videre eumdem esse œconomum ac Vicedominum. S. Gregor. Papa libr. 9. Regesti cap. 99. *Volumus autem, vt memoratus frater noster Paschasius Vicedominum sibi ordinet, & Maiorem domus.* Paulus Apotheca-

rius monachus S. Petri in Valle apud Carnutes in lib. MS. quem Apothecam appellauit, agens de Aydoino Episcopo Carnotensi hæc habet. *Iste monachos exosos habuit. Comitatum Carnotensem fundauit: Vicedominum sub Episcopo, & Vicecomitem sub Comite ordinauit.* In vita S. Mauri cap. 1. memoratur Arderadus Vicedominus Episcopi Cenomanensis. Dicitur & alicuius vrbis præpositus.

VILLICVM.] Villicus est gubernator villæ, inquit S. Isidorus lib. 8. Orig. cap. 4. Glossæ Philoxeni: *Villicus, ὁ κατ' ἀγρὸν οἰκονομῶν.* i. agri œconomus. Glossæ Cyrilli: *οἰκονόμος ἐπὶ τῆς κώμης, Villicus.* i. œconomus villæ.

SALVTARIVM.] Lege, *Saltuarium*, vt in R. MS. Saltuarius est quidam magistratus seu iudex. lib. 1. Legis Longobardorum tit. 25. l. 50. *Tunc Decanus, aut Saltarius, qui in loco ordinatus est.* In alio codice legitur, *Saltuarius.* Et paulo post: *Si verò Saltarius, aut Decanus hoc facere distulerit.* Et lib. 2. tit. 38. l. 2. *Si quis iudex, aut Sculdaïs, aut Saltarius, aut Decanus de loco, vbi arioli, vel ariolæ fuerint, neglexerit à modò intra tres menses eos inquirere.* Sculdaïs autem Longobardico idiomate est rector, seu iudex loci. Paulus Diaconus lib. 6. hist. Longobard. cap. 24. *Rector loci, quem Sculdaïs nominant.* Illi subiacebat Saltarius, vt ex eadem lege notum est: *Et, si decanus, aut Saltarius ipsos ariolos aut ariolas, vel supra scriptos sacrilegos inuenerit, & Sculdaï suo manifestauerit*, &c.

MAIOREM DOMVS.] Maior domus est quidam iudex, qui domui alicuius Principis, atque etiam Episcopi præest. S. Gregorius Papa loco suprà citato: *Volumus autem vt memoratus frater noster Paschasius, & vicedominum sibi ordinet, & Maiorem domus: quatenus possit vel hospitibus superuenientibus, vel causis, quæ eueniant, idoneus & paratus existere.* Vbi vicedominus est œconomus, qui prouideat hospitibus; & Maior domus, qui causis præsit. Lex Ripuariorum tit. 88. *Et legis consuetudine super omnia iubemus, vt Optimates, Maiores domus, Domestici, Comites, Grafiones, Cancellarij, vel quibuslibet gradibus sublimati in prouinciâ Ripuariâ iudicio residentes munera ad iudicium peruertendum non recipiant.* Gundebaldus rex in præfatione legis Burgundionum: *Sciant itaque Optimates, Comites, Consiliarij, & Maiores domus nostræ*, &c. Additio 2. legis Burgundionum tit. 13. *Consiliarij & Maiores domus qui præsentes sunt, ipsas litteras Comitis ipsius aspiciant.* Olim in Francia, vt notum est ex Aimoino & aliis, Maior domus erat, qui præerat palatio Regis, illiusque vice vniuersa regni negotia administrabat. Gallice. *Maire du palais*; quem Cedrenus *πρόεδρον.* i. præfectum, seu principem domus appellat. MAIORES.] Ita in R. MS. l. *minores.*

Ad an. 7. Leonis Isauri.

DABO PASTORES.] Hic locus non est Isaiæ, sed Hieremiæ; citaturq; iuxta veterē interpretationē, quâ vtitur S. Cyprianus in citatione huius loci lib. 1. contra Iudæos n. 14. & etiam iuxta Septuaginta: *ἃ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης.* i. pascent vos pascētes scientia. In vulgatâ interpretatione iuxta Hebraïcum: *Pascent vos scientia & doctrina.*

Digitized by Google

SVSCEPTIONE VIRGÆ.] Notanda est præpositorum ordinatio per Virgam, cuius tamen ipse Magister nullam in Abbatis ordinatione mentionem facit cap. 93. & 94. etsi olim eâ Abbates vterentur, quemadmodum S. Columbanus, vt videre est in vitis sanctorum Galli, & Magnoaldi, vbi eiusmodi Virga appellatur Cambuta, ἀπὸ τῦ κάμπτειν. i. curuare, quia Abbatum, vt & aliorum Ecclesiæ prælatorum Virgæ sunt in summitate curuæ ad pastorum imitationem, quorum Virgæ in fastigio curuæ erant; cum Magistratuum Virgæ essent rectæ, vt notat auctor veteris etymologici: & in antiquo ordine Romano ex Canone S. Theodori Archiepiscopi Cantuariensis Abbates per Virgæ susceptionem ordinantur. Eiusmodi prælatorum Virgæ olim ligneæ, aliquando cypressinæ fuerunt. Vt videre est in epistolâ Abbatis Syluæ maioris ad Stephanum Episcopum Tornacensem, quæ est CCXXXIII. inter epistolas ipsius Stephani: *Mittimus autem vestræ carissimæ paternitati in signum deuotionis & pignoris perpetuæ seruitutis munusculum indignum seruituti vestræ, sed officio congruum baculum videlicet cypressinum.* Et sequ. epist. ad Episcopum Aurelianensem. *Munusculum vobis mittimus, de remotis partibus nobis missum baculum pastoralem cypressinum officio vestro & qualitati mysterij congruum.* Sanè olim sceptrum Iouis cypressinum fuit; quamobrem Pythagoræ discipuli ab arca funebri cypressina abstinebant (etsi iuxta Thucydidem eorum, qui pro patria mortem oppetierant, corpora in arcis cypressinis conderentur.) vt Docet diogenes Laërtius lib. 8. ἀπέχοντο δὲ ἀπὸ σορῦ καὶ κυπαρίσσου διὰ τὸ τῦ Διὸς σκῆπτρον ἐντεῦθεν πεποιῆσθαι. i. abstinebant ab arca funebri cypressina, quod inde Iouis sceptrum fabricatum esset. de Virgis prælatorum plura vide apud Rupertum lib. 4. in Regul. S. Benedicti cap. 2. 3. & 4.

IN BESTIAM.] Id est, in serpentem. Synecdoche, genus pro specie.

DEBERE PRÆPONI.] Ita in Reg. MS. pro, *debent præponi.* Solet hic auctor sæpè ita loqui; quare nihil muto.

CVIVS TAXAVIMVS.] Ita in R. MS. pro, *quod.* Est phrasis Græca, cum relatiuum subsequens conuenit in eodem casu cum antecedente, vt Psalm. 9. *comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant.* i. quæ cogitant. In textu Græco: συλλαμβάνεται ἐν διαβουλίοις, οἷς διαλογίζονται.

IDONEOR.] Ita in R. MS. pro, magis idoneus.

DE PAVCITATIS.] Ita in R. MS. sed τῦ, *de*, redundat.

S. EVGENIA.] Hæc est S. Eugenia Virgo & Martyr, quæ sexum virilem simulans præfuit mulier monachis, filia Philippi Alexandriæ Augustalis. Floruit tempore Commodi Imperatoris: eius acta habentur in vitis Patrum. De eâ agunt Martyrologium Romanum 25. Decembris, & Menologium Græcorum. 24. eiusdem mensis.

MINORIBVS.] Id est, inferioribus. S. Augustinus epist. 109. *Quando*

neceſſitas diſciplina minoribus coërcendis dicere vos verba dura compellit.

SCRIPTVRA.] Id eſt, libro, hiſtoria. Non enim ſumitur hoc loco pro ſancta ſcriptura. Vide ſupra.

VT NVLLIVS PVTARETVR INIVRIA MATRI.] Hæc corrupta ſunt; ſed lege, vt in R. MS. *Vt nullum pateretur in iuramenti verba prorumpere.*

MAGIS DEPVTARE.] Id eſt, magis curare, magis attendere.

ID EST, SI AVDIERIT PRÆPOSITVS.] Hæc & ſequentia fuſius recenſet Magiſter, vt Præpoſiti ſeu Decani in promptu habeant ſacræ ſcripturæ locos, quibus poſſint fratres vel leuiter à ſuo munere deflectentes arguere & commonere. Optima ſane, notandáque inſtitutio. Si enim Præpoſiti ſeu Decani ita eſſent, vt præcipit hic Magiſter, fratribus in omni excercitio aſſidui, quanto ſplendore, & gloria ſe vita religioſa attolleret?

NON DIRIGETVR SVPER TERRAM.] Ita in pſalterio Romano.

DE VERBO VANO.] Ita in R. MS. Citatur locus prout occurrit memoriæ, non vt habetur in ſacro textu.

AVT DETVR GRATIA AVDIENTIBVS.] De hoc loco ſupra dictum eſt.

VT MAGISTRI, &c.] Hæc intricata, & ita euoluta clariora erunt: *Vt tacitus auditus diſcipuli reſpondeat factis miniſtratæ doctrinæ magiſtri.*

QVAM MALVM.] In R. MS. additur, *aut vanum.*

NAM ET ORIENES SAPIENS.] In R. MS. *Nam & Originis ſententiam Sapiens dicit.* In cod. Vind. legitur, *Origenes*, rectius. Sententia tamen habetur inter ſententias Sixti. 144. hoc modo: *Melius eſt lapidem fruſtra iactare, quàm verbum.*

NON LICET VNICVIQVE, &c.] Ita in R. MS. Hæc ſunt obſcura; ſed nihil aliud intelligit auctor, quàm quod redeundum eſt in gratiam ante ſolis occaſum.

IN GAVDIO METENT.] Ita in pſalterio Romano.

FLVXIS CORPORIBVS.] Fluxum corpus, quod huc & illuc mouetur præ leuitate.

ODISTI OBSERVANTEM.] Non ſequitur verſionem communem.

QVIA QVOD MINVS CORPORALITER, &c.] In R. MS. hæc contractiora ſunt, hoc modo: *Quia quod minus corporaliter in manibus, plus mentibus operatur.*

NE VRGENS EOS CONSIGNANDA, &c.] Ita in R. MS. quæ tamen corrupta ſunt, & ita legenda: *Ne vrgente eos conſignandâ carnali operâ, in ſpiritalibus cuſtodiis negligentius operentur.* Hoc autem loco Magiſter vult minus operis exigi à Præpoſitis, quia

Digitized by Google

aliorum fratrum actiones obseruant: ne forte æquale pensum cum aliis reddere coacti remissius eorum actionibus attenderent.

NOLITE COGITARE, &c.] Hæc citantur ex Mathæi 6. sed ex memoria, non ex codice.

VESTIARIA.] Vestiarium est, id omne quod vestitui alicuius necessarium, vt ff. l. *cum hi.* De transactionibus. Gallice, *vestiaire.*

Ex Regula Sancti Fructuosi Episcopi. Cap. XII. §. 3.

DECANI qui super Decanias sunt constituti, tantum sollicitudinem gerant super quos delegatos habent fratres: vt nullus proprias faciat voluntates. Non loquantur, nisi sint interrogati, suo arbitrio nihil faciant, nisi mandati; alibi non pergant, nisi ordinati; seniores timeant vt Dominos, ament vt parentes; faciant quicquid ab eis imperatum acceperint: credant sibi salutare quicquid illi præceperint, si hoc sine murmuratione cum hilaritate, & taciturnitate fecerint, dicente Moyse: *Audi Israël, & tace. Vnus alterius onera portate.* Et nemo neminem iudicet; nemo neminem detrahat: quia scriptum est: *Omnis detractor eradicabitur.* Vnus ab alio quod non habet, accipiat. Vnus ab alio discat humilitatem, vnus ab alio caritatem, vnus ab alio patientiam, vnus ab alio silentium, vnus ab alio mansuetudinem. Comedant sine querela quicquid eis appositum fuerit, vestiant quid acceperint. Non celent fratres Decanis suis quicquid per singulos dies cogitauerint. Decani verò sint eis quasi rectores, & custodes tanquam pro ipsis rationem Domino reddituri. Neglegentias cunctorum ipsi prouideant, & emendandi potestatẽ habeant; & quid ipsi non valuerint emendare, Præposito non morentur accusare. Qui ipsi Prepositi sic hoc districtè & rationabiliter agant, vt Abbates suos nullo modo præsumant inquietare, excepto, quod vtrique non valuerint accelerare. Et in hoc vnus alteri tantam humilitatem habeat, vt numquam vllus vllum offendat: sed vnus in altero tanquam in penso persistat. Id est, iunio-

Deut. 27. Gal 6.

res in Decanis, Decani in Præpositis, Præpositi in Abbatibus, vnus alium portans, tanquam in muro lapides quadrati, Apostolo attestante, sicut supra, *vnus alterius* Gal. 6. *onera portantes, & sic adimplebitis legem Christi.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DECANI, &c.] Hæc non extant in R. MS. S. Fructuosi Episcopi Brac. sed videntur esse alterius Fructuosi.

SENIORES TIMEANT, &c.] S. Hieron. in epist. ad Rust. *Præpositum monasterij timeat vt Dominum, diligat vt parentem.*

CREDANT SIBI SALVTARE, &c.] S. Hieron. ibidem: *Credat sibi esse salutare, quicquid ille præceperit.*

ET NEMO NEMINEM IVDICET.] Præceptum Domini est: *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* Et Pauli Apostoli: *Nolite ante tempus iudicare.* Iudicium Dei est, qui cuncta nouit, qui vera lux est; non hominum, qui cœci sunt, & fallaces: ac proinde de rebus ipsis secus ac sunt, iudicant. Quamobrem præclare monet S. Prosper sententiâ. 21. *De occultis cordis alieni temere iudicare peccatum est: & eum, cuius non videntur opera, nisi bona, iniquum est ex suspicione reprehendere; cum eorum, quæ homini sunt incognita, solus Deus iudex sit iustus, qui & inspector est verus.* Diuina sanè est de eiusmodi iudicio vitando S. Columbæ Virginis & Martyris cœnobij Tabennensis prope Cordubam sanctimonialis doctrina, quam refert S. Eulogius Martyr. lib. 3. Memorialis Sanctorum cap. 10. *Nullum vmquam peccatorem, quamuis grauioribus oppressum peccatis sermone suo læsit, de nullius actibus iudicauit, de nullius desperauit salute, nec quemquam fœdis infamatum despexit rumoribus. Scio, referebat, versutias dæmonum, seu insolentiam hominum, qui interdum ipsum maledictionis subsannatione impetunt, quem probatum dignioribus meritis habet omnipotens. Multa sunt enim iudicio condemnata humano, quæ diuino sunt probata & sanctificata consilio. Et plerumque opinationibus suis transgrediuntur homines diuinam sententiam, dum cuius meriti apud illum quisque permaneat, nesciunt; & tamen iam quasi præsagi occultorum vel dignum prædicent, vel reprobum infament: cum vtique inculpabilius, si ad se reuerterentur, iudicarent: & si, quanto vel quali oneri vnusquisque subiaceat, vel quo sit debito reus, intenderent, nullatenus culpabiliter de incognitis iudicarent.* Hoc iudicandi, vitium est superborum, qui se aliquos esse existimant: quo non caruit Pharisæus ille Euangelicus, cum de illo dicat S. Asterius homil. in hanc parabolam. Μετειώτερον δὲ φαρισαῖος ἡμάρτανεν, εἰ τὸν τελώνην ἀφῆκε τῆς παροινίας ἐλεύθερον. i Pharisæus leuius peccasset, si publicanum à contumeliâ liberum dimisisset. Quàm autem acceptum

Deo

Deo neminem iudicare, subsequens historia manifestat. Quidã monachus negligenter in monasterio vixerat, vt narrat S. Anastasius Sinaïta in sermone de sanctâ synaxi, qui graui morbo oppressus iam animam agere videbatur, nihilo magis de suis peccatis & negligentiis sollicitus: sed nullo mortis metu percussus summâ cum gratiarum actione singularique animi alacritate vitã excedebat. Id miratus vnus seniorum assidentium eum interrogauit, quid causæ esset, vt post tot negligentias nullo mortis pauore afficeretur? Ille respondit equidem, reuerendi Patres negligenter admodum vixi, sed nunc hac ipsa hora attulerunt mihi Angeli Dei chirographum peccatorum, quæ, ex quo nuncium mundo remisi, perpetraueram, hisque lectis dixerunt, an ea agnoscerem. Respondi vtique me agnoscere: attamen, ex quo monachus factus sum, neque de quoquam homine me iudicasse, nec vllius iniuriæ mihi factæ recordatum esse, me itaque cupere, vt in me seruetur verbum Christi, qui dixit: *Nolite iudicare & non iudicabimini: & dimittite & dimittetur vobis.* Vtque hæc Angelis dixi, è vestigio fractum est peccatorum meorum chirographum. Et ecce omni curã solutus & incredibili gaudio perfusus ad Deum abscedo: hisque dictis in pace migrauit.

OMNIS DETRACTOR, &c.] Hic locus non extat in scripturã sacra; sed expressus est ex illo Prou. 10. *Noli diligere detrahere: ne eradiceris.* Quantùm quis detractionis vitium fugere debeat, patet ex Pro. 24. *Et abominatio hominum detractor.* Et infrà: *Et cum detractoribus ne commiscearis: quoniam repente consurget perditio eorum.*

VNVS AB ALIO QVOD NON HABET, ACCIPIAT.] Ita S. Hieronymus in epist. ad Rusticum: *Monachus viuat in monasterio sub vnius disciplinâ Patris consortióque multorum; vt ab alio discat humilitatem, ab alio patientiam, vnus silentium, alter doceat mansuetudinem.* S. Leander lib. de institutione Virginum cap. 16. *Vt in monasterio permaneas, sollicite admoneo, multarum enim societate proficies, & virtutes aliarum videndo eris virgo virtutum.* Non secus ac apes, quæ variorum florum libando succum gratissima fingunt mella. Quare S. Publius Zeugmatensis, vt refert Theodoretus de Vitis Patrum cap. 5. monachos, quos in cellulis dispersos regebat in vnum coëgit cœnobium, vt esset hac sancta æmularione inter eos veluti commercium communicatióque virtutum, vt vnus ab alio mansuetudinem acciperet, alter humilitatem, patientiam ille, hic temperantiam: haud secus ac mercatores in nundinis, à quibus varia mercari possis.

ACCELERARE.] i. celeriter curare, emendare.

IN PENSO.] Id est, in æqualitate.

Item eiusdem. Cap. XIII. §. 4.

OMNES Decani à suis Præpositis commoneantur, vt cuncti fratres à minimo vsque ad maximum diebus Dominicis in monasterio vno loco congregentur, itavt ante missarum solemnia sollicitè ab Abbate percunctentur: ne forte aliquis aduersus aliquem odio liuoris stimuletur, aut malitiæ iaculo vulneretur: ne inteſtinum virus quandoque apertè in superficiem cutis prorumpat; & inter palmarum fructus myrrhæ amaritudo demonstretur. Primùm ergo ipsi Abbates cum suis Præpositis atque Decanis semetipsos discutiant, & ad instar suos iuniores subditos arguant, & omne malitiæ fermentum prædictis diebus radicitus euellãt. Solẽt enim nonnulli pro suis vxoribus, atque filiis, aut etiam quibusque propinquis curam habere more pietatis. Plerique verò, qui non sunt in talibus implicati, pro alimẽto sunt solliciti. Alij verò tristitiæ morbo interius consumuntur, & tanquam vestimentum à tineâ intrinsecùs mentis suæ auiditate deuorãtur, & cum ipso rancoris labore dilabuntur in desperationem. Alij namque spiritu fornicationis acrius inflammantur, & sæpè tali stimulo carnis incitati, interiore oculo cæcati captiui ducuntur vinculo perditionis ligati. Alij acediæ spiritu inflati, otio & somno vacare cupiunt, & curiosis fabulis sollicitantur, & quod peius, est à proprio monasterio se auferre disponunt. Alij vanæ gloriæ elationis telo in diuersis partibus confodiuntur: & alij alia defendentes, & suas causas magnificantes, dum volunt Christi pauperibus similes esse, vnusquisque in vanis istis cogitationibus elabuntur, & quasi nil à Deo acceperint, de propriis viribus extolluntur; & cum laudatores non inueniunt, ipsi sibi in suis laudibus prosiliunt. Alius de genealogia, & de gente sua fatetur esse principes, alius de parentibus, alius de germanis, alius de cognatis, alius de fratribus & consanguineis, & idoneis, alius de diuitiis, alius de specie iuuentutis, alius de belli fortitudine, alius de perlustratione terrarum,

Digitized by Google

alius de sapientia, alius de artificio, alius de assertionis eloquentia, alius de taciturnitate, alius de humilitate, alius de caritate, alius de largitate munerum, alius de castitate, alius de virginitate, alius de paupertate, alius de abstinentia, alius de orationum frequentia, alius de vigilantia, alius de obedientia, alius de abrenunciatione rerum, alius de legendo, alius de scribendo, alius de vocis modulatione. Hæc omnia, quæ suprà perstrinximus, vnusquisque dum aliquoties talia non iussi immoderatè loquuntur, toties in elationem vanæ gloriæ labuntur: & ex ipso morbo, dum quod dicunt, vindicare contendunt, in superbiam præcipitantur. Propter hoc ergo iugiter iubemus in collecta fratres adesse, & non plusquã. VII. dies interponere, & per omnes dies Dominicos mores pristinos, & vitia emendare. Et quis in quo deprehensus fuerit, contra ipsum vitiũ debet pugnare, in quod se cognouerit certamen habere. Et quod fortasse ab aliis deprehenditur, absque verecundia debet manifestare, qui hoc patitur. Quod si minimè fecerit, non se putet effugere diabolum, & se existimet victorem, sed victum. Quod si manifestauerit, & se per pœnitentiam aut flagella emendauerit, continuo hostem in foueam præcipitabit, & impellet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OMNES DECANI, &c.] Hæc habentur in R. MS. S. Fructuosi Episc. Brac. cap. 25. cod. Crass. monasterij.

ACEDIÆ SPIRITV.] ἀκηδία, inquit, Suidas, ἡ ῥᾳθυμία, ἀχθηδών, λύπη. Δαβὶδ. ἠκηδίασεν ἐπ' ἐμὲ τὸ πνεῦμά μου. i. desidia, dolor, tristitia. Dauid. & anxiatus est super me spiritus meus. De hoc vocabulo vide Moschopulum in Schedis, & auctorem veteris etymologici. Hoc vitium maxime infestat monachos. Virus est, inquit Rabanus lib. 3. de agone Christiano, per quod tepor mentis & segnities noxia oritur, quæ hominem inutilem ad omne opus bonum, & procliuem ad inertiam reddit. Hinc nascitur somnolentia, pigritia operis boni, instabilitas loci, peruagatio de loco in locum, tepiditas laborandi, tedium cordis, murmuratio, & vaniloquium. Acedia iuxta Cassianum est tædium & anxietas cordis, quę infestat anachoretas & vagos in solitudine monachos, ma-

ximè circa horam diei sextam, hoc est, meridiem, in ipso solis ardore vehementissimo, quam quidam putant seniores in psal. 90. dæmonium appellari meridianum. Adstipulatur S. Antiochus homil. 10. ὁ σφόδρα βαρύτατος (δαίμων) ἐστὶ περὶ ὥραν ἕκτην ἐμπίπλων τῷ μοναχῷ. i. grauissimus (dæmon) qui circa horam sextam impugnat monachum: quem vide ibi, & Cassianum libr. 10. Et rectè sane: licet enim hunc morbum partim ab ipsâ corporis constitutione & humoribus, partim à fame, partim ab æstu immodico manare certum sit, diabolus tamen, cuius præcipuum est opus hominibus iuxta eorum dispositionem insultare, eiusmodi morbum & langorem non mediocriter intendere solet, humores noxios ad huius veneni instillationem irritando. Eius remedium optimum est diuinorum librorum lectio, quâ feruor deuotionis paulatim excitatur. Quod olim expertus est B. Gosuinus Abbas Aquicinensis, qui cum eiusmodi tabe corroderetur, Moralium S. Gregorij lectione hunc morbum depulit, vt eius acta testantur. Sunt & alia remedia, vt assiduitas boni operis, desiderium præmiorum æternorum, manifestatio tentationis, stabilitas loci & propositi sui, exercitium cuiuslibet artis & laboris, instantia orationis & vigiliarum; quæ recenset Rabanus loco citato.

A PROPRIO MONASTERIO SE AVFERRE DISPONVNT.] Idem notat S. Antiochus homil. citatâ, eiusmodi enim homines sunt vagi & instabiles, atque etiam ex nimia bile

Bellerophontais sollicitudinibus

pleni, ipsi Bellerophonti haud dissimiles. Nam post casum verè accidiosus.

Ipse suum cor edens campis errabat Alais.

Apud Tullium libr. 1. de diuinatione. Hæc instabilitas manat ex tædio accidiosi, qui à rebus creatis consolationem, non à Deo emendicans, nihil quod sibi placeat, inuenire potest.

IDONEIS.] Idonei sunt serui, siue liberti honorabiliores. Id patet ex libr. 3. legis Visigothorum tit. 3. l. 9. *Si idoneus seruus est, qui commississe detegitur, & idoneum libertum rapuisse inuenitur; si voluerit Dominus è solido cum eo componat.* & paulo post: *Sin autem rusticus, & vilissimus seruus esse nosci tur*, &c. Vbi vides distinctionem inter idoneum seruum, & vilissimum seruum, & mentionem idonei liberti, qui necessariò à communi & vili liberto distinguendus est, iuxta mores Visigothorum, inter quos viuebat hic S. Fructuosus.

ASSERTIONIS.] Id est, orationis.

VINDICARE.] Id est, asserere, probare, confirmare.

DEPREHENSVS FVERIT.] Alterius delatione.

ET SE EXISTIMET.] Lege, *Nec se existimet*, vt habetur in R. MS. Non est ille victor, sed victus à diabolo, qui iustè accusatus non fatetur, sed procaciter suum defendit errorem.

Digitized by Google

Ex Regula S. Cassiani. Cap. XXVIII.

§. 5.

DECANI autem sollicitudo, & eruditio hæc erit erga eum, quem sibi ab Abbate traditum susceperit, vt doceat eum primitus suas vincere voluntates; quibus eum diligenter exercens illa ei de industria imperet, quæ senserit animo eius esse contraria. Quia multis experimentis doctum est numquam posse monachum suas concupiscentias refrœnare, nisi prius per obedientiam mortificare suas didicerit voluntates: nec poterit iram, aut tristitiam, aut spiritum fornicationis extinguere, nec cum fratribus humilitatem firmam perpetuámque retinere, nec in congregatione diutius permanere, qui prius voluntates suas non didicerit superare. *Lib. 4. inst. cap. 8.*

Ex Regulâ Orientali. §. 6.

IN monasterio seniores sint duo, ad quos vel præsente Abbate vel absente omnium fratrum disciplina, & omnis cura monasterij pertineat, dantes sibi vices per dies, & diuidentes vnum inter se pondus, ac necessitatem monasterij: ex quibus tempore suo præsens in monasterio semper erit ad præstandum Abbati solatiũ, vel obsequium aduenientibus fratribus, vel ad procedendũ, vbi necessitas cõmunis exegerit; atque diligentiam circa omnia, quæ ad cotidianã custodiam & conuersationem monasterij pertinent adhibendam: vt quæcumque ad obsequium vsumque monasterij facienda sunt, sine negligentia, & querela faciant. Alius cũ fratribus erit tempore suo exiturus cum ipsis ad omnia opera, & omnem necessitatem prouidens, ne quid contra disciplinam faciant. Qui considerans omnes actus singulorum, si contra rationem facta viderit, vel per se emendet, vel Abbati indicet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VNVM PONDVS.] *Vnum*, videtur redundare.

EX QVIBVS TEMPORE SVO.] Lege: *Ex quibus vnus tempore ſuo.*

AD PROCEDENDVM.] Quia olim quibuſdam in locis præpoſiti exteriorum negotiorum munera obibant, vt ſuprà obſeruatum eſt.

ALIVS CVM FRATRIBVS, &c.] Iuxta regulam *S.* Pachomij Præpoſitus exit ad opera cum fratribus, vt videre eſt art. 35. eiuſdem regulæ. *Si ſignum datum fuerit, vt egrediantur ad opus: Præpoſitus antecedat eos.* Sic ſupra in regula Magiſtri ſtatuitur, vt ſaltem vnus ex Præpoſitis eat ad opus cum fratribus ſuæ decadis propter diſciplinam.

CVM IPSIS.] Particula: *Cum*, videtur redundare.

Digitized by Google

QVOMODO DORMIANT Monachi.

CAP. XXIX. §. 1.

§. BEN.

SINGVLI per singula lecta dormiant. Lectisternia pro modo conuersationis secundùm dispensationem Abbatis sui accipiant. Si potest fieri, omnes in vno loco dormiant. Sin autem multitudo non sinit, deni aut viceni cum senioribus suis, qui super eos solliciti sint, pausent. Candela iugiter in eadem cella ardeat vsque mane. Vestiti dormiant, & cincti cingulis, aut funibus: & cultellos suos ad latus suum non habeant, dum dormiunt: ne forte per somnum vulnerentur dormientes: & vt parati sint monachi semper, & facto signo absque mora surgentes festinent se præuenire ad opus Dei, cum omni tamen grauitate & modestia. Adolescentiores fratres iuxta se non habeant lecta, sed permixti cum senioribus. Surgentes verò ad opus Dei se moderatè cohortentur propter somnolentorum excusationes.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SINGVLI PER SINGVLA LECTA.] Ita in cod. MS. S. Faronis & in vtroque S. Germani. Ita in vetusta editione Parisiensi, & apud Turrecremata: nec malè: nam lectum aliquando dicitur in neutro genere. Glossæ veteres: *Lectum*, κλίνη.

Digitized by Google

LECTISTERNIA.] Sunt lecti. Sidonius epist. 15. libr. 4. *Epulum multiplex, & capacissima lectisternia para.* act. S. Findani cap. 4. *Pro lectisterniis, lapides velatos inter fratres pausans occultè corpori supposuit.* Et in templis lectisternia lecti sunt, vt infrà dicetur. Itaque non assentior Turrecrematæ qui per lectisternia hoc loco intelligit loca, in quibus multi lecti sunt. Nam huic explicationi hæc verba : *Pro modo conuersationis,* aduersantur. Quia si lectisternium hoc loco esset conclaue, oporteret, vt ij, qui sunt eiusdem conuersationis, id est, vitæ, debilitatis, ætatis antiquitatis, ac necessitatis in eodem conclaui pausarent, quod regulæ repugnaret, quæ iubet iuniorum lectos seniorum lectis esse permixtos, quod ne vix, ac ne vix quidem fieri posset, si ij, qui sunt eiusdem conuersationis, in eadem cella decumberent. Alia est enim conuersatio senis, alia iuuenis. Præterea in eadem linea secum pugnaret S. B. qui iuberet monachos in diuersis lectisterniis seu conclauibus iacere pro modo conuersationis, & mox præciperet, vt omnes in eodem loco iaceant, si sit minor congregatio, in qua tamen erunt monachi diuersæ conuersationis.

SI FIERI POTEST IN VNO LOCO DORMIANT.] Fuit hæc vetus monachorum disciplina, vt omnes in eadem cella dormiant, maximè propter custodiam castitatis & honestatis. Ita statuitur Iustiniani Imperatoris Authentica 4. *Volumus enim nullum monasterium sub ditione nostrâ constitutum sine plurimorum hominum est, sine paucorum monachos, qui ibi sunt, ab alterutris diuisos, & propriis habitationibus vti ; sed communiter quidem eos comedere sancimus: dormire verò omnes in cõmuni, vnoquoque quidem in propria stratura iacente, in domo verò vnâ collocatos : aut si forte non sufficit ad multitudinem monachorum, in duabus forsan, aut pluribus : non tamen seorsum apud semetipsos, sed in communi testes alterutris sint honestatis & castitatis.* Idem habetur Authentica 133. Suffragatur Cõcilium Turonense 2. can. 14. *Nec liceat monachis cellulas habere communes, vbi aut bini maneant, aut peculiares reponi possint : Sed schola labore communi construatur, vbi omnes iaceant, aut Abbate, aut Præposito gubernante : vt dum vel tres vicissim & legunt, & excubant, alij consolentur : vt non solum sit custodia corporum, sed & surgat pro lectione assiduâ profectus animarum.* Primum membrum obscurum est. Ad illa verba ; *Aut peculiares reponi possint,* in margine cum asteriſco annotatur τὸ *Singulare.* Ex quibus hanc lectionem elicio : *Aut communes, vbi bini maneant ; aut peculiares, vbi singulares reponi possint.* Et sic sensus clarus est, cum prohibet Concilium, ne monachi bini, aut singuli maneant, sed statuit, vt omnes in eadem schola, id est, conclaui iaceant, tribus vicissim aut legentibus propter consolationem animarum, aut excubantibus propter custodiam corporum. Id etiam probatur ex regula Teridij seu Tetradij, c. 3. *Cellam peculiarem aut armariolum, vel quamlibet clausuram nullus habeat: in vnâ scholâ omnes maneant.* Quæ verba mirum in modum Concilij locum citatum illustrant. Confirmatur etiam S. Cæsarij auctoritate, cap. 7. regulæ : *Nulli liceat semotam eligere mansionem, vel armariolum, aut ali-*

In veteri editione.

quid eiusmodi, quod peculiarius claudi possit; sed omnes diuisis lectulis in vnâ maneant cellulâ. & in Recapitulatione cap. 2. *vt nulla cellam peculiarem habeat.* Eamdem rationem secutus est S. Eugendus Abbas, vt in eius actis habetur: *Refutato Archimandritarum more omnes vniuit in medium: destructis namque mansionum adiculis vno cunctos secum Xenodochio quiescere fecit.* Idem videre est in regula S. Fructuosi Bracar. Episc. c. 5. S. Isidori, Magistri, & cuiusdam Patris monachorum, qui hîc à nostro auctore citantur.

SIN AVTEM MVLTITVDO NON SINIT, &c.] Idem statuit Iustinianus Nouellis supra citatis.

CANDELA IVGITER, &c.] Idem statuit S. Eugendus Abbas, vt in eius actis supra citatis habetur: *Et quos causâ vitæ refectionis vna claudebat adicula, discretis quoque lectulis vna ambiret mansio: cui lumen diei, sicut in oratorio indeficiens præbebatur.* vbi l. *de Dei.*

VESTITI DORMIANT, &c.]

ET VT PARATI SINT MONACHI SEMPER.] Est hyperbaton; & series orationis, sensusque erunt clara, si hæc verba referantur ad illa superiora, hoc modo: *Vestiti dormiant, & cincti cingulis, & funibus, & vt parati sint monachi semper* (subaudi, ad opus Dei) *& facto signo absque morâ surgentes festinent se inuicem præuenire ad opus Dei, cum omni tamen grauitate, & modestiâ; & cultellos ad latus non habeant, cum dormiunt*, &c. Est etiam polysyndethon. Illis autem verbis causa redditur, cur monachi debeant dormire vestiti & cincti: nempe vt dato signo sint prompti & parati ad opus Dei, & festinent se mutuò præuenire. Sed nostra interpretatio clara est ex regula Magistri cap. 11. *Ideo vestitos & cinctos dormire diximus fratres, vt cum hora operis Dei aduenerit, & oratorij index sonuerit noctu, mox parati consurgant.* Causa hyperbati est: quia hæc verba, *& cultellos ad latus*, &c. æquum erat his subiungere. *& cincti cingulis aut funibus.*

ET CINCTI CINGVLIS.] Idem statuit Esaias Abbas orat. 3. *Iturus cubitum* (monachus) *zonâ sua semper præcinctus sit.* Idem faciebat S. Fulgentius Episcopus Ruspensis & monachus, vt in eius actis scribitur c. 1. *Nec depositô saltem cingulo somnum petiuit.* *Sur. 1. Ian.*

SED MIXTI CVM SENIORIBVS.] Supp. *Lecta habeant.* In regula à S. Dunstano Archiepiscopo Cantuariensi emendata legitur: *Sed mixtim senioribus.*

SE MODERATE COHORTENTVR.] Gestu quodam, aut nutu, non voce; ne horis nocturnis rumpatur silentium.

Dicta S. Augustini ex libro de ciuitate Dei. Cap. III. §. 2.

POPVLVS diu multúmque fatigatus noua Lectisternia, quod numquam antea fecerat, exhibenda arbitratus est. Lecti autem sternebantur in honorem Deorum: vnde hoc sacrum, vel potius sacrilegium nomen accepit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

POPVLVS, &c.] Hæc verba habentur libr. 3. de ciuitate Dei cap. 17. Nulla autem alia ratione à nostro auctore proferri video, quàm quia S. B. lectisterniorum mentionem facit, etsi alio sensu.

LECTISTERNIA.] Seruius in 12. Æn. *Lectisternia dicuntur, vbi homines in templo sedere consueuerunt.* S. Isidorus libr. 15. Orig. cap. 5. *Lectisternia dicuntur, vbi homines sedere consueuerunt.* Sed locus castigādus est ex Seruio, vnde sumptus est, vt antecedentia, & legendum: *Vbi homines in templo*, &c. Vbi τὸ *Sedere*, latius sumitur. Nam in lectisterniis non sedebant, sed recumbebant. Vnde in sacris Herculis ad aram maximam non fiebat lectisternium, quia epulantes sedebant, vt clarum est ex Macrobio libr. 3. Saturn. *Non vacat, quod dixit, sedili. Nam propria obseruatio est Herculis sacris epulari sedentes. Et Cornelius Balbus* ἐξηγητικῶν *libro* 18. *Ita ait: apud aram maximam obseruatum, ne lectisternium fiat.* Sunt autem in hoc S. Augustini loco lectisternia sacra quædam Romanorum quæ stratis in templo lectis in honorem quorumdam Deorum ad sedandam pestilentiam alioſque morbos in vrbe grassantes fiebant, quorum prima origo manauit à quodam Valesio Sabino, qui in somnio admonitus per alueum Tyberis venit ad quemdam locum homine Tarentum in campo Martio & calefactam aquam ad fumum inde erumpentem propinauit duobus filiis, & filiæ ex peste laborantibus, qui cum sanati essent, ad aram Ditis & Proserpinæ subterraneam ibi forte repertam nigras hostias mactauit, ludosque & lectisternia tribus continuis noctibus fecit, vt docent Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. & Zosimus lib. 1. hist. Vnde Ausonius in gripho de ternario numero.

Trina Tarentino celebrata trinoctia ludo.

Sacrum hoc primitus Romam inuectum est sub Tribunatu militari L. Titinij, P. Meneuij Racilij, C. Genutij, & L. Attilij an. V.C. CCCLIV. vt docet Liuius libr. 3. cum post electionem horum Tribunorum militum

Digitized by Google

subiungit: *Tristem hiemem siue ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium factâ, siue aliâ quâ de causâ grauis pestilensque omnibus animalibus æstas excepit: cuius insanabili pernicie, quando nec causa, nec finis inueniebatur, libri Sibyllini ex Senatus consulto aditi sunt; Duumuiri sacris faciundis, Lectisternio tunc primum in vrbe Romana facto, per dies octo Apollinem, Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium, atque Neptunum tribus, quàm amplissime tum apparari poterat, stratis lectis placauere.* Sed Valerius Maximus cap. citato originem refert ad Publicolam, qui primo anno post reges exactos grassante per vrbem pestilentiâ ad prædictam Ditis & Proserpinæ aram hostias mactauit, ludosque, & lectisternia per trinoctium in campo Martio celebrauit.

Ex Regula Magistri. Cap. XI. §. 3.

SINGVLOS præcipimus, non binos per lectos dormire. Eleuans se frater si lectum suum bene non cooperuerit, pœnæ nomine in sequenti refectione merum non accipiat. Cum dormient, vestiti dormiant, & cincti, id est, aut cingulis, aut retibus, aut corrigiâ, Bracili fratrem in nocte vti ideo prohibemus; ne dum se regirat per somnum oppressus, exiens per thecam mucro cultelli carni eius figatur. In die verò cingantur bracilibus, docente de S. Ioanne Scriptura: *Et circa lumbos erat cinctus zona pellicea.* Et ideo vestitos ac cinctos dormire diximus fratres; vt, cum hora operis Dei aduenerit, & oratorij index insonuerit noctu, mox parati consurgant, dicente de hoc scriptura: *Et index meus in matutinis. Si dicebam narrabo sic.* Nam ideo index nomen accepit ab eo quod sono suo psallendi indicet horam aduenisse. Ideo de eo Propheta dicit: *Si dicebam narrabo sic.* Hoc est, cum indicat aduenisse horam psallendi, sic narrabo laudes Domini. Inde ergo vestiti & cincti debent fratres dormire: quia non licet fratri membra sua nuda contingere. Nam exinde immunditiæ libidinum in animo ingeruntur. Cum membrorum nuditas tactu contingitur, fœminarum illico cordis desideria titillantur: vnde per somnum coinquinantur membra sorditate. Et maximè ideo vestiti & cincti debent fratres dormire, ne quærentes res suas in obscuro vel cingula [ab] ingredientibus torium sollicitis vel paratis fratribus, cum adhuc illi-

Luc. 3.

Psal. 71.

Ibid.

lectos suos per neglegentiam in obscuro subuertendo, & dissipando reuoluunt, aliquot orationes perdant aut psalmos. Lectis eorum lectos habeant præpositi prope propter aliquam, vt diximus, vitiorum culpam in eis emendandam: & vt reuerentius præsente Maiore dormiant. Mensæ eorum præsentes sint, vt cum eis & moderate manducent. Huic de numero in aliquo loco si sine præcepto tam Abbatis, quàm Præpositi frater foràs exierit; ab eis sollicitè requiratur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SINGVLOS PRÆCIPIMVS, &c.] Hæc habentur in R. MS. Magistri cod. Corb. in fine eiusdem vndecimi capitis.

MERVM NON ACCIPIAT.] Per merum intelligit cyathum aut calicem meri, qui initio refectionis fratribus dabatur, vt patebit ex eadem regulâ infra.

RETIBVS.] Ita apud Smaragdum, qui hunc locum profert. Sed lege: *Restibus*, vt habetur in R. MS. cod. Corb. i. funibus, iuxta S. Benedictum, quem ipse Magister sequitur: *Cincti cingulis aut funibus.*

BRACILI.] Id est, zonâ, vt ex hoc loco clarum est. Apud Smaragdum legitur: *Bracale*, sed male. De bracili infra commodius.

ET CIRCA LVMBOS, &c.] Luc. 3. Sed hæc citantur ex memoriâ, non ex codice.

ET IDEO VESTITOS, &c.] Prima est ratio, cur vestiti, & cincti dormiant monachi.

ORATORII INDEX.] Index hoc loco est, signum, nola, seu campana.

ET INDEX MEVS.] Hæc lectio habetur apud Cassiodorum, & in his commentariis, qui vulgò S. Hieronymo tribuuntur, quæ est psalterij Romani. Quamobrem in editione Fabri male legitur: *Iudex*, Sed forsan error est typographicus. In vulgatâ versione, est: *Castigatio mea.* In textu Græco, ἔλεγχός μου. i. argumentatio mea, reprehensio mea. In textu Hebraico יות כוחחי *Vetocachihi.* i. correptio mea. Sed hic Magister sequitur sensum accommodatitium. Cassiodorus per indicem intelligit Christum.

INDE ERGO, &c.] Alteram producit rationem, cur monachi vestiti dormiant.

IMMVNDITIÆ.] Ita in R. MS. legitur. & in cod. Vind. Apud Smaragdum *Incentiua.*

DESIDERIA TITILLANTVR.] lege, vt apud Smaragdum: *Desideria titillantur.*

Digitized by Google

SORDITATE.] Ita in R. MS. apud Smaragdum legitur: *Sordidè.*

ET MAXIME IDEO VESTITI, &c.] Tertia ratio est, cur vestiti dormiant monachi.

AB INGREDIENTIBVS.] particula: *Ab*, redundat.

ALIQVOT ORATIONES PERDANT AVT PSALMOS.] cum tardius veniunt ad oratorium iam inceptis vigiliis.

HVIC DE NVMERO.] In R. MS. legitur: *Huic deno numero.* legendum puto: *Hoc de deno numero*, nempe cuiusque decadis, seu decaniæ.

Ex Regula Magistri. Cap. XXIX. §. 4.

ÆSTIVO tempore, dicta Sexta, aut in ieiunio, aut post refectionem omnes repausent; & noctibus ipsis breuibus sobrij à somno fratres diuino operi, & orationi breues consurgant. Nam in atrio, vel in tricliniolecta in ordine, in circuitu ordinentur: in quo circuitu lectum Abbas in medio habeat considerans omniũ ouium suarum gregem intra vnum ouile collectum quasi diligens ac sollicitus pastor adtendat. In quo atrio pendeat cicendelus, qui cotidie à cellerario factus ab hebdomadariis adseram incendatur, vt videant diuersi, quomodo se collocent: & postquam se omnes collocauerint, à supra dictis tutetur, si forte indigentia olei in monasterio sentiatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ÆSTIVO TEMPORE, &c.] Extat in R. MS. eiusdem Magistri cod Corb. cap. 29.

AVT IN IEIVNIO.] Locus ita intelligendus, vt die ieiunij pausent post sextam fratres ante refectionem in æstate. Idem statuitur. 1. Add. Capitul. Lud. Imp. tit. 71: *Vt quando fratres æstivo tempore ieiunant, post Sextam dormiant*, nempe ante refectionem, quæ fit tantum horâ nonâ, hoc est, tertiâ nostrâ postmeridianâ.

POST REFECTIONEM.] Id est post prandium, diebus videlicet, quibus non ieiunatur.

BREVES CONSVRGANT.] Lege: *Leues consurgant.*

ATRIO.] Atrium hoc loco pro quâdam amplâ aulâ, seu conclaui sumitur.

TRICLINIO.] A tribus lectis, vt vulgò notum est. Donatus in Heauton. Terentij. *Lectis enim stratis antiqui cœnabant, vnde triclinium à tribus lectis.* Ita Seruius 1. Æn. Isidorus libr. 15. Orig. cap. 3. *Triclinium est cœnaculum à tribus lectis discumbentium dictum.* Hîc tamen non pro loco conuiuij. sed somni sumitur.

LECTVM ABBAS IN MEDIO HABEAT.] In quo dormiat: non enim olim Abbatibus erant palatia: sed in eodem cum fratribus dormitorio pausabant: vt faciebat S. Eugendus Abbas Iurensis, quemadmodum videre est in eius actis apud Surium. 1. Ianu. *Destructis namque mansionum ædiculis vno cunctos secum Xenodochio quiescere fecit.* Id decretum est in Concilio Francofordiensi sub Carolo Magno cap. 4. *Vt Abbas cum suis dormiat monachis secundùm regulã S. B.* Dixit Concilium secundùm regulam S. B. quia S. P. dixit: *Omnes in vno loco dormiant.* Qui dicit omnes, neminem excipit. Id etiam satis clarum est exactis S. Lamberti Martyris. Nec est quod quis opponat S. B. & Seruandũ Abbates in turri decubuisse eorum discipulis in opposito habitaculo quiescentibus. Nam tunc erant extra sua monasteria: & Seruandus quidem conuenerat S. B. vt patet ex ea historiâ; nec S. Benedictus erat in Cassino monte, vt palam est ex his verbis. *Cui tantum hoc obstupescenti miraculum vir Dei per ordinem, quæ fuerant gesta, narrauit, statimque in Cassinum castrum Religioso viro Theoprobo mandauit, vt ad Capuanam vrbem sub eâdem nocte transmitteret.* Itaque dicendum est tunc dispensatione diuinâ ob futurum miraculum, & aliâ rationabili causâ, factum esse, vt hi Abbates seorsum à discipulis decumberent.

S. Greg. 1. dial. cap. 25.

CICENDELVS.] Cicendelus vbique Magistro in suâ Regula, aliàs cicendela, cicendele & cicindilis, est candela, lucerna, Glossæ Græco-latinæ: Καιδήλα, *Cicendela.* Glossæ Isidori: *Licini, candelæ, lucernæ, cicendelæ* Glossæ Arabico-Latinæ dictæ: *Licinius quasi lucius; est enim cicindela lucerna,* meminit S. Greg. Turonensis l. 4. hist. c. 3. *In sacrarium autem sub velum transiens cicindilem extinguere voluit.* & Seruius in 1. Æn. *Alij funalia appellant, quod in Cicendula lucet.* l. *Cicendela.* A cicendela, quod est scarabeorum genus, quod volando lucet, de qua S. Isidorus libr. 12. Orig. cap. 8. *Cicendela scarabeorum genus est, eò quòd gradiens vel volans lucet.* Festus: *Cicindela genus est muscarum, quod noctu lucet, videlicet à candore, vnde etiam, candelabra putantur appellata.* Quod satis patet ex his vitæ S. Cæsarij Arelatensis verb. l. 2. *Dum cicindilẽ concinnaret, de manib⁹ super lapides lapsa est, quæ nec versa est, nec fracta, nec extincta.* Papias: *Cicendela species scarabeorum dicta, quod volans cãdet, id est, lucet, inde dicitur, cicendele, quia similiter luceat: quæ cicendelia vitreas lampadas vocamus.* Sunt ergo cicendelæ lampades illæ vitreæ quæ de laqueari pẽdent. Vnde hoc loco magister. *In quo atrio pendeat cicendelus,* & c. 95. *Vel intra eam cicindelum suspensum & factum incendant.* Munitæ erant oleo & myxo papyraceo, hoc est, iunceo. S. Gregorius Turonensis in vitis Patrum cap. 8. *Gratum est illud addi miraculis, quod accensus ad lectum eius fece-*

Digitized by Google

rit cicendilis & paulo post. *Lychni in eâ iugiter accenduntur. Vnus igitur ex his per quadraginta dies totidemque noctes, vt ipse adituus asseruit, absque vllius fomenti adiutorio perduranit splendens, in quo nec papyrus addita: nec gutta olei est stillantis adiecta.* Itaque cum Cicendela appellatur candela, per candelam lampas vitrea est intelligenda, quod patet ex Zacharia Papa, qui in dialogis S. Gregorij eiusmodi lampades interpretatur καντήλας. libr. 1. cap. 5. *vnde lampades accenderet.* Zacharias ὅθεν τὰς καντήλας ὀφείλει ἄπτει. & c. 7. *Cum idem vir Dei lampades vitreas in oratorio lauaret.* Zacharias ἐν ὅσῳ ὁ ἁγιώτατος ἀνὴρ καντήλας ἐν τῷ εὐκτηρίῳ ἔπλυνεν.

TVTETVR.] Id est, extinguatur. cap. 19. eiusdem regulæ: *Candelas monasterij à Cellerario factas cotidie ipsi incendant & tutent.* Antiquus ordo Romanus cap. de officiis in cœna Domini: *Lumen autem Ecclesia apud Romanos ab initio cantus nocturni inchoatur extingui: hoc tamen ordine, vt ab introitu ipsius Ecclesiæ incipiat paulatim tutari.* & paulo post. *Initio psalmi primi sit custos semper paratus in loco dextræ partis Ecclesiæ prope lampades. At vbi audierit primam antiphonam in manu suâ tutat lampadem vnam, in fine verò psalmi tutat aliam sinistræ partis. Sic vnâ ex parte alia ex aliâ tutentur vsque ad Euangelium: in Euangelio verò ante Benedictus non dicatur lectio. Sed tantùm versus: & statim tutatur mediana lampas.* Gallice, *tuer la chandelle.*

Ex Regula S. Isidori. cap. XV. §. 5.

ABBATEM cum fratribus pariter in congregatione commorari oportet, vt communis conuersatio, & testimonium bonæ vitæ, & reuerentiam præbeat disciplinæ. Fratres quoque omnes, si possibile est, in vno conclaui commorari decet. Quod si difficile fuerit, certè vel decem, quibus vnus est præponendus Decanus, quasi rector, & custos. Nocte, dum ad dormiendū itur, seu postquam quiescitur, alteri nemo loquatur. In nocturnis tenebris nemo loquatur fratri, cui obuiat. Duobus in lecto iacere non liceat. Lux autem nocte dormientium locum inlustret; vt pulsis tenebris testimonium pateat singularis quietis. Monachi stratus in nulla turpi cogitatione versetur; sed in sola contemplatione Dei accumbens, & requiem corporis, & quietem habeat cordis, cogitationesque prauas à se repellat, bonisque obiectis turpes à se reii-

Digitized by Google

ciat. Nam animi motus imaginibus suis agitur, & qualis vigilanti cogitatio fuerit, talis & imago per soporem occurrit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ABBATEM CVM FRATRIBVS, &c.] Hæc reperire est in regula S. Isidori excusâ cap. 13.

DVOBVS IN LECTO VNO IACERE NON LICEAT.] Propter castitatis custodiam. Idem S. Isidorus cap. 17. regulæ suæ inter grauia peccata recenset: *Si cum altero in vno lecto iaceat monachus.* Idem prohibet Magister: *Singulos præcipimus, non binos per lecta iacere* S. Fructuosus Episc. Brac. *Duo in vno lecto non iaceant.* S. Pachomius art. 53. regulæ suæ: *Nullus cum altero dormiat.* Concilium Turonense. 2. can. 15. *Vt ergo sinistræ existimationis aditus amputetur, nullus sacerdotum, ac monachorum colligere alium in suo lecto præsumat.* Quod etiam satis innuit S. P. B. cum ait: *Singuli per singula lecta dormiant.*

INLVSTRET.] In R. S. Isidori excusâ: *Illuminet.*

SINGVLARIS QVIETIS.] Quies singularis hîc est, cum singuli monachi in singulis stratis iacent.

SED IN SOLA CONTEMPLATIONE DEI ACCVMBENS.] Hoc est etiam animæ deuotæ singulare exercitium, quod præscribit virginibus sacris S. Ambrosius libr. 3. de virginibus. *Sed etiam in ipso cubili volo psalmos cum oratione Dominicâ frequenti contexas vice, vel cum euigilaueris, vel antequam corpus sopor irriget; vt te in ipso quietis exordio rerum secularium curâ liberam diuina meditantem somnus inueniat.*

Ex Regulâ S. Fructuosi. cap. XVII. §. 6.

DVo in vno lecto non iaceant, nec dormire extra cubile proprium cuiquam licentia pateat. Interuallum singulorum lectorum singulis cubitis intercedat: ne dum inuicem proximant corpora, nutriant libidinis incentiua. In tenebris nemo loquatur alteri; nec accedat iunior quilibet ad lectum alterius post Completam.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DVO IN VNO LECTO; &c.] Habetur in R. MS. S. Fructuosi Episc. Bracar. cod. Crass. cap. 17.

INTERVALLVM, &c.] In R. MS. *Inter aulam singulorum lectorum singuli cubiti intercedant.*

INCENTIVA.] Glossæ Isidori: *Incentiua, aculei vitiorum.*

IN TENEBRIS, &c.] Sumpsit ex S. Isidoro: *In nocturnis tenebris nemo loquatur fratri, cui obuiat.*

POST COMPLETAM.] Completa est Completorium.

Ex Regula S. Ferreoli. Cap. XXXIII.

§. 7.

VT duo quamlibet proximi, vel amici propter secretam orationem, quæ nullo teste melius ad Deum dirigitur, vt maiorem licentiam orandi credat sibi mens cõpuncta concessam, dum neminem vigiliæ suæ testem timescit, aut iudicem. Vigilandum ergo, orandum atque psallendum. Curet vnusquisque minimam noctis somno ducere portionem; vt non decipiatur ab inimico, qui est liber otioso: quia omnino non potest cubile proprium nisi vigilans vindicare. Imitandum enim videtur quod Propheta nobis sub quadam ammonitione decantat: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrimis meis stratum meum rigabo.* Et iterum: *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum.* Et illud: *Memor fui nocte nominis tui, Domine, & custodiui legem tuam.* Hoc ergo vt deuotus vnusquisque vocatione concessa vtilius, possit implere, strati sui, vt supra diximus, erit ipse solus possessor habens secum meliori commutatione pro dormitorio fratrem Dominum vigilantem.

Locus corruptus. *Ps. 6.* *Ps. 133.* *Ps. 118.* *Locus corruptus.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT DVO QVAMLIBET PROXIMI, &c.] Hic locus corruptus est ob quædam verba prætermissa; quæ ex Smaragdo supplenda sunt, hoc modo: *Vt duo quamlibet proximi vel amici propter secretam orationem, quæ nullo teste melius apud Deum dirigitur, vno lecto non teneãtur.* Et sensus clarus est. Nam hoc toto capite nihil aliud intendit S. Ferreolus, quam vt monachi separati in singulis lectis quiescant, vt possint liberius in ipso lecto orationi vacare. Vnde in fine capitis ait: *Hoc ergo vt deuotus vnusquisque vacatione concessâ vtilius possit implere, strati sui, vt supra diximus, erit solus possessor.*

QVI EST LIBER OTIOSO.] Id est, qui facile otioso assidet, & vacat. Otiosis enim monachis diabolus delectatur.

VINDICARE.] Videntur deesse hæc verba: *A turpi cogitatione, & illusione*, vel similia.

IMITANDVM ENIM VIDETVR QVOD PROPHETA, &c.] Præclare S. Ambrosius lib. 3. de Virginibus: *Iam illud quis non ad nostram institutionem dictum intelligat, quod ait sanctus Propheta, lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrimis meis stratum meum rigabo. Nam siue lectum iuxta literam intelligas, tantam vbertatem ostendit profundi oportere lacrimarum, vt lauetur lectus, stratum rigetur fletiibus obsecrantis (fletus enim præsentium, merces est futurorum, quoniam beati qui fletis, ipsi enim ridebitis) siue pro corpore accipiamus propheticum illud, delicta corporis pœnitentia lacrimis abluamus.*

PRO DORMITORIO FRATREM.] Locus corruptus. l. *Pro dormiente fratre*, vt apud Smaragdum. Sensus est: solus in strato monachus, dum orationi vacat, pro dormiente fratre Dominum habet secum vigilantem.

Ex Regulâ cuiusdam. Cap. XIV. §. 8.

OMNES, si fieri potest, vna domus ad dormiendum capiat, præter si infirmitas, aut senilis ætas poposcerit, aut culpa damnauerit, aut nouitas probata non fuerit, vt cellâ separentur. Omnes vestiti dormiant. In domo qua dormitur, per totam noctem lucerna ardeat. Ad cursum verò cum festinatione surgentes signum Crucis Christi fronti inferant, simulque sub silentio dicant: *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me, festina.*

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AVT SENILIS ÆTAS POPOSCERIT, &c.] Indultum olim fuit senibus, & infirmis habere cellas separatas ab aliorum consortio. S. Isidorus cap. 19. regulæ: *Nullus peculiariter separatam sibi ad habitandum cellam expetat, præter eum, qui forte morbo, vel ætate defessus, & hoc ex consulto patris monasterij promeruerit.* Concilium Agathense can. 38. *Seruandum etiam de monachis, ne eis ad solitarias cellulas liceat à congregatione discedere, nisi forte probatis post emeritos labores, aut propter infirmitatis necessitatem ab Abbatibus asperior regula remittatur. Quod ita demum fiet, vt intra eadem monasterij septa manentes sub Abbatis potestate separatas habere cellas permittantur.* Per probatos post emeritos labores intelligit Concilium senes illos, qui diuturna obseruantiâ probati, vt emeriti censendi sunt. Probatis indulgentur cellæ: nam senibus infrunitis, & pueris centum annorum non adeo tutum esset eas concedere. Dabantur etiam cellæ separatæ iis, qui contemplationis studio ab aliorum fratrum consortio secedebant; quos Hesychastas, Anachoretas, atque etiam Inclusos appellabant, vt notum est ex Nouellâ 5. Iustiniani: *Nisi tamen quidam eorum in contemplatione & perfectione degentes vitam remotam habeant in hospitio; quos vocare Anachoretas, & Hesychastas.* i. *quiescentes consueuerunt, tanquam à communione ad meliora exceptos.* Idem statuitur Nouellâ 133. Hesychastarum mentio fit in pœnis breuibus S. Basilio adscriptis art. 33. Εἴ τις εὑρεθῇ λαλῶν εἰς τὰ κέλλια ἑκάστης τῶν ἡσυχαζόντων αὐτὰ, ἢ τῶν ἡσυχαζῶν, &c. i. Si quis inuentus fuerit loquens in cellis præter illos, qui eas habitant, & quiescentes, priuetur benedictione. Vbi male interpres; *Præter eos, qui ædificant illas, & qui quietem & silentium imperant.* At hi quidem infra septum cœnobij cellas habebant. Sed alij fuerunt, qui in cellis haud procul à monasterio habitabãt, siue inclusi essent, siue non. Horum est auctor S. Basilius: Ἵνα μήτε τὸ φιλόσοφον ἀκοινώνητον ᾖ, μήτε τὸ πρακτικὸν ἀφιλόσοφον. i. ne contemplatio communicationis expers esset, nec vita practica, seu communis contemplatione careret, ait S. Gregorius Nazianzenus orat. 20. Eum imitatus Cassiodorus non longè à monasterio suo Viuariensi secreta montis Castelli præparauit, ad quæ monachi contemplationis cupidi secederent, vt ipse testatur cap. 29. libri de diuinis lectionibus. Hinc partim sumpsere initium cellæ illæ, quas Prioratus, Obedientias seu præposituras vocant, quæ Abbatiis subditæ vnum aut paucos monachos complecti solent. Partim ex famâ Abbatum ad quos cum multi discipuli confluerent, nec eos angustiæ sui monasterij caperent, non longè à monasterio, atque etiam aliquando procul, cellas seu monasteriola ædificabant, ad quæ redundantes monachos sub suo tamen regimine victuros mittebant, vt planum est ex multis sanctorum Abbatum actis. Partim etiam ex annexione mona-

steriorum, quæ aut bello diruta erant, aut quorum reditus pene exhausti, vt ditiorum monasteriorum facultatibus instaurarentur, eorumque iuri cederent. Vt videre est libr. 8. Regesti S. Gregorij Papæ epist. 39. & libr. 9. epist. 67. & sequenti, in quâ Ecclesia S. Georgij accrescit monasterio Mariniani Abbatis: Partim ex munificentiâ Episcoporum, Regum, Imperatorum, Principum & Dynastarum, qui multas Ecclesias monasteriis adiunxerunt. Vt notum est ex libro, qui inscribitur Bibliotheca Cluniacensis, & ex libello de Abbatibus Maiorismonasterij, multisque veteribus chartis & monumentis: Partim ex reformatione regularis obseruantiæ, ratione cuius multæ Abbatiæ plurimas cellas & prioratus, imò & Abbatias, quæ ideo in prioratus mutatæ sunt, suæ ditioni subiecerunt. Et Cluniacus, & Maiusmonasterium prope Turones. Partim ex ipsis monasteriorum prædiis, quæ cum redundarent, ex iis Abbates prioratus fundarunt. Horum autem prioratuum siue Cellarum vsus concessus fuit olim Abbatibus in synodo Abbatum Aquisgranensi tit. 44. *Abbatibus liceat habere cellas, in quibus monachi sint aut canonici: & Abbas prouideat, ne minus de monachis habitare permittat, quàm sex.* Sed vt redeamus ad Cellas cœnobitarum, Ægyptij monachi bini in Cellâ habitabant, vt liquet ex Cassiano libr. 4. de institutis renunciantium cap. 16. *Si cum illo, qui cellæ suæ cohabitator non est, confabulari quantulumcúmque præsumpserit.* Et eiusmodi cohabitator *syncellita* appellabatur apud Cassianum Collat. 20. c. 2. id etiam fiebat in monasteriis Syriæ & Palæstinæ, vt videre est eadem collat. cap. 1. Idem instituum secutus videtur S. Columbanus, vt notum est ex eius Pœnitentiali MS. vbi eadem verba profert, quæ ex libr. 4. de institutis citauimus. Sed Tabennesiotæ monachi etiam Ægyptij ex instituto S. Pachomij tres in cella simul habitabant, vt planum est ex Palladio cap. de Tabennesiotis, πλησον δὲ κέλλας διαφόρους ἐν αὐτῇ, καὶ τρεῖς κατὰ κέλλαν μενίτωσαν. i. fac diuersas cellas in eâdem domo, & tres per singulas cellas maneant. Aliquando tamen in cœnobiis Ægyptiorum soli in cellis habitabant, vt obseruare licet apud eundem Cassianum lib. 2. de orationibus nocturnis cap. 12. *Ad suam recurrens cellulam, quam aut solus, aut cum alio tantùm inhabitare permittitur.* Sed locus de senibus, aut debilibus intelligendus est.

CVLPA DAMNAVERIT.] Nempe excommunicatione: nam, vt infra docebitur, excommunicati in cella separata habitabant.

AVT NOVITAS, &c.] Intelligit nouitios, quos etiam excludit à communi dormitorio monachorum, iuxta regulam S. Benedicti.

VT CELLA SEPARENTVR.] Est traiectio. Referendum ad verbum: *poposcerit.*

SVRGENTES SIGNVM CRVCIS, &c.] Ita in memoriali qualiter in monasterio viuendum sit. *Nocturnis horis, cum ad opus diuinum de lectulo surrexerit frater, primùm signum sanctæ Crucis sibi imprimat per inuocationem sanctæ Trinitatis.* Et in Concilio Vvintonensi sub S. Dun-

3. p. app. Apost. Angl.

Clem. Reyneri.

ſtano cap. 1. *Ideóque omni tempore nocturnis horis, cum ad opus diuinum ſurrexerit frater, primùm ſibi ſignum crucis imprimat.*

SVB SILENTIO DICANT, DEVS IN ADIVTORIVM, &c.] In citato memoriali, præcipitur recitatio Pſalmi. *Deus in adiutorium*, &c. præmiſſo verſiculo; *Domine labia mea aperies*, &c. *Deinde dicat verſum, Domine labia mea aperies*; *inde pſalmum: Deus in adiutorium meum intende, totum cum gloria.* Ita etiam in citato Concilio Vvintonienſi: *Deinde dicat verſum: Domine labia mea aperies, deinde pſalmum, Deus in adiutorium meum intende.* Quid verò huius Concordiæ auctor ante vigilias nocturnas recitandum vel faciendum ſtatuerit, vide ſupra in eius vita.

Digitized by Google

DE EXCOMMVNICATIONE culparum.

CAP. XXX. §. 1.

SI quis frater contumax, aut inobediens, aut ſuperbus, aut murmurans, vel in aliquo contrarius exiſtens ſanctæ regulæ, & præceptis ſeniorum ſuorum, contemptor repertus fuerit, hic ſecundùm Domini noſtri præceptum ammoneatur ſemel & ſecundò ſecretè à ſenioribus ſuis. Si non emendauerit, obiurgetur publicè coram omnibus. Si verò neque ſic correxerit, ſi intelligit, qualis pœna ſit excommunicationi ſubiaceat. Sin autem improbus eſt, vindictæ corporali ſubdatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS FRATER, &c.] Huius loci mentionem facit Ioannes Sareſberienſis epiſt. C. & S. Fructuoſus apud Henricum Caniſium tom. 5. antiquæ lectionis.

PRÆCEPTIS SENIORVM SVORVM, &c.] Hæc ita diſtingue, *Vel in aliquo contrarius exiſtens ſanctæ regulæ, & præceptis ſeniorum ſuorum, contemptor repertus fuerit.* Ita diſtinguunt Smaragdus, editio Colonienſis, cod. vterque MS. S. Germ. & S. Far. Et ſenſus eſt: ſi frater vitiis ſupra enumeratis nempe contumaciâ, inobedientia, murmuratione, aut regulæ, ac præceptorum ſeniorum ſuorum violatione

Digitized by Google

contaminatus ea quæ salutis suæ sunt, contemnere repertus fuerit, nec vitia emendare curauerit, moneatur, &c. Aliter S. Dunstanus, & vetus editio Parisiensis: *Vel in aliquo contrarius sanctæ regulæ, & præceptis: si seniorum suorum contemptor repertus fuerit.* Turrecremata ita distinguit: *Vel in aliquo contrarius sanctæ regulæ, & præceptis, seniorum suorum contemptor repertus fuerit*: Et sic exponit: *Quintus est* (casus) *aut si fuerit vel in aliquo contrarius existens sanctæ regulæ, & præceptis per aliquod videlicet malum opus, quod sanctæ regulæ repugnet, & aduersetur. Sextus est, si seniorum suorum contemptor repertus fuerit.* Prior tamen expositio præstare videtur: tum quia τὸ, *præceptis*, referendum est ad τὸ, *seniorum*: Tum quia excommunicatio maximè eorum est, quinon solùm seniores, sed etiam ea quæ agenda sunt, contemnunt; ac proinde emendare nolunt. In vulgatis editionibus legitur: *Et præceptis seniorum suorum contemptor repertus fuerit.* Sed hoc tanquam solœco assidens repudiandum est. In editione Colinæi: *Et præceptorum seniorum suorum contemptor*, &c. Sed casus mutatus est ex industria.

QVALIS PŒNA SIT.] Supp. excommunicatio. Est autem traiectio: nam iuxta communem loquendi vsum, dicendum erat: *Excommunicationi subiaceat, si intelligit, qualis pœna sit.*

EXCOMMVNICATIONI SVBIACEAT.] Hæc est propria excommunicatio, quam maiorem vocant Theologi: nam ex parte excommunicati præcedit contumacia, & contemptus, & grauitas culpæ: ex parte excommunicantis trina admonitio.

SIN AVTEM IMBROBVS.] Glossæ veteres: *Improbus*, ἀναίδης. i. impudens. Et improbitas ἀναίδεια. i. impudentia. Luc. 11. διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ. i. propter impudentiam eius. Rectè in versione communi: *Propter improbitatem eius.* Improbus ergo monachus est impudens, pertinax in malitiâ. S. Fructuosus apud Canisium suprà scribit improbum appellari à S. B. contumacem, aliquando tamen improbum dici eum, qui etsi sæpe corripiatur, non tamen contradicit regulari disciplinæ.

Ex præceptis & institutis B. Pachomij.
Cap. IX. §. 2.

QVI mentitur, & odio quemquam habere fuerit deprehensus, aut plus ioco, quàm honestum est, deditus, aut otiosus, aut durè respondens, aut habens consuetudinem fratribus detrahendi, vel his qui foris sunt: & omnino quicquid contra regulam scripturarum est, & *Art. 119 reg. exc.*

monasterij disciplinam, audiet Pater monasterij, & vindicabit iuxta mensuram opúsque peccati.

Item eiusdem. §. 3.

QVI facilis ad detrahendum, dicitque quod non est; si in hoc peccato est deprehensus, monebunt eum secundò. Et, si audire contempserit, separabitur extra conuentum fratrum septem diebus, & panem tantùm cum aqua accipiet, donec polliceatur, atque confirmet, se ab hoc vitio recessurum; & sic dimittetur ei.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI FACILIS AD DETRAHENDVM, &c.] Habetur in regula S. Pachomij art. 84. vbi legitur: *Qui est facilis, &c.* Idem prorsus statuitur in Concil. Agathensi apud Iuonem 13. parte Decreti cap. 64. *Si quis promptus faciliſque est ad detrahendum dicensque quod verum non est, septem dies in pane & aqua sequestratus à fraterno consortio pœniteat.* Sed cum hæc non extent in concilio Agathensi, credibil est ex regula S. Pachomij sumpta, & citationem minus rectam esse.

PANEM TANTVM CVM AQVA ACCIPIET.] Antiqua hæc multa seu pœna Clericis & monachis irrogata panis & aquæ refectio. S. Isidorus cap. 18 regulæ: *Certe si plurimorum dierum illata fuerit excommunicationis suspensio, sola panis & aqua in vespertinum erit adhibenda refectio.* Concilium Tarraconense. i. can. 1. *Si verò religiosus, vel monachus, in cellâ monasterij inclusus pœnitentiæ lamentis incumbat, vbi singulari afflictione panis & aqua victum ex Abbatis ordinatione percipiat.* S. Columbanus in Pœnitentiali MS. *Si quis ante horam nonam quartâ sextâque feria manducat, nisi infirmus; duos dies in pane & aquâ viuat. Si quis dixerit mendacium nesciens, L, verbera; sciens & audax, in pane & aquâ. Si detegatur mendacium eius, & ille contendit,* VII. *dies in pane & aquâ.* Concil. Matisconense. i. can. 5. *Quod si post hanc definitionem Clericus aut cum indecenti veste, aut cum armis inuentus fuerit, à seniore ita coërceatur, vt triginta dierum inclusione detentus aquâ tantùm & pane medico diebus singulis sustentetur.*

Item

Digitized by Google

Item eiusdem. §. 4.

QVI falsum cupit probare contra alterum, vt opprimat innocentem; tertio commonebitur: & posteà reus erit iniquitatis, siue de prioribus, siue de inferioribus. Qui habet pessimam consuetudinem, vt fratres suos sermone sollicitet, & peruertat animas simpliciorum, tertiò commonebitur: si contempserit, separabunt eum extra monasterium, & verberabitur ante fores: dabuntque ei ad vescendum foris panem & aquam, donec mundetur à sordibus. Qui habet consuetudinem murmurandi, & quasi graui opere se opprimi queritur, docebunt eum quinquies quod sine causa murmuret, & ostendent perspicuam veritatem. Si & post hoc inobediens fuerit, & est perfectæ ætatis, ita eum habebunt, vt vnum de ægrotantibus, & ponetur in loco infirmorum, ibique aletur otiosus, donec redeat ad veritatem. Sin autem iusta est eius querela, & à Maiore iniquè opprimitur: qui eum scandalizauerit, eidem sententiæ subiacebit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI FALSVM, &c.] Videre est in regulâ S. Pachomij excusa art. 86.

SIVE DE PRIORIBVS.] In regulâ excusa: *Siue de priori loco.*

QVI HABET PESSIMAM, &c.] Hîc incipit art. 87. eiusdem regulæ excusæ.

SVOS SERMONE.] Lege, *suo sermone*, vt in regulâ excusâ.

ANIMAS.] In regulâ excusâ, *animos.*

ET VERBERABITVR ANTE FORES.] Lege, vt in regulâ excusâ: *Et verberabunt eum ante fores triginta nouem.* Idem habetur art. 121. eiusdem regulæ. *Si autem in furto fuerit deprehensus, triginta nouem verberabunt eum.* Et in vtroque articulo subaudiendum *ne*, *plagis.* Vt sensus sit: monachi verberabunt eum plagis triginta nouem, iuxta antiquum Iudæorum morem, qui in ipsa flagellatione non excedebant numerum nouem & triginta plagarum vt videre est 2. ad Cor. cap. 11.

vbi S. Paulus ait se quinquies quadragenas vnâ minus accepisse. Idque ita fiebat, quia Deuteronomij cap. 25. in ipsa flagellatione quadragenarum plagarum numerum excedere prohibetur. Hunc morem etiam Ecclesia seruauit, vt videre est in Concilio Matisconensi. 1. can. 8. *Quod si quicumque Clericus hoc implere distulerit, si iunior fuerit, vno minus de quadraginta ictus accipiat*, &c. In regula S. Aureliani, cap. 41. *Pro qualibet culpa si necesse est flagelli accipere disciplinam, numquam numerus legitimus excedatur, id est, triginta & nouem.* Eamdem rationem secutus est S. Cæsarius Arelatensis, vt scribit Cyprianus in eius vitâ lib. 1. *Solebat verò sanctus vir id accurate obseruare, vt nemo ex illis qui sibi parebant, siue illi serui essent, siue ingenui, si pro culpâ suâ flagellandi essent, amplius triginta nouem ictibus ferirentur.* Difficultas oritur ex D. Columbano qui in Pœnitentiali, hunc plagarum numerum sæpè excedit: aliquando enim quinquaginta, aliquando centum, aliquando ducentis verberibus in monachos animaduerti iubet. *Qui solus cum solâ fœminâ sine certis personis familiariter loquitur, maneat sine cibo vel duobus diebus in pane & aquâ, vel ducentis plagis. Qui præsumit facere ambascias non permittente eodem, qui præest, libera & effrenatâ processione, L. plagis inhibeatur. Operis peculiaris præsumptio, centum plagis.* Sed istæ plagæ simul non dabantur, sed tantùm quinque & viginti, vt ipse S. Columbanus in eodem Pœnitentiali præcipit. *Et amplius viginti quinque percussiones simul non dentur.* Ita vt exempli gratia, is qui quinquaginta plagis excipiendus esset, viginti quinque vno die acciperet, & viginti quinque altero. Quod etiam obseruabat S. Cæsarius Arelatensis in eos, qui ob grauiota delicta plusquam nouem & triginta plagis cædendi erant, vt habetur in eius vitâ loco citato: *Si quis verò in graui culpa deprehensus esset, permittebat quidem, vt post dies paucos iterum vapularet, sed paucis.*

FORIS PANEM, &c.] Male omittitur in regulâ excusâ τὸ, *foris*. Nam fuit mos Ægyptiorum monachorum, vt rei aliquando manerent extra monasterium aliquot diebus; de quo infrà.

QVI HABET CONSVETVDINEM.] Hîc incipit articulus. 88. regulæ excusæ; vbi legitur: *Qui habet pessimam consuetudinem.*

ALETVR OTIOSVS.] Non vt lautè curetur; sed vt pudore suffundatur ob ignauiam, & pectoris angustias.

Item eiusdem. §. 5.

SI inobediens qui fuerit, aut contentiosus aut contradictor aut mendax, & est perfectæ ætatis, decies commonebitur, vt desistat à vitiis. Si audire noluerit, mo-

Digitized by Google

nasterij legibus increpabitur. Quod si per alterius culpam ad hæc vitia deuoluuntur, & hoc fuerit comprobatum; ille qui causa extitit, reus erit vltionis. Si deprehensus fuerit aliquis è fratribus libenter cum pueris ridere & habere amicitias ætatis infirmæ, tertiò commonebitur, vt recedat ab eorum necessitudine, & memor sit honestatis & timoris Dei: si non cessauerit, corripient eum, vt dignus est, correptione seueriſſimâ.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI INOBEDIENS QVIS FVERIT, &c.] Extat art. 89. regulæ excusæ S. Pachomij.

QVOD SI PER ALTERIVS CVLPAM.] In regulâ excusâ legitur: *Quod si alterius culpâ.*

DEVOLVVNTVR.] Lege, *deuoluitur*, vt in regulâ excusâ.

SI DEPREHENSVS FVERIT.] Hîc incipit articulus 90. regulæ excusæ. De puerorum amore infrà dicetur.

CORRIPIENT EVM.] In regula excusa: *Corripietur.*

Item eiusdem. §. 6.

QVI contemnunt præcepta maiorum, & regulas monasterij, quæ Dei præcepto constitutæ sunt, & parui pendunt seniorum consilia, corripientur iuxta ordinem constitutum, donec corrigantur. *Art. 91. reg. excus.*

Item eiusdem. §. 7.

PVERI si in domo fuerint dediti lusibus, & otio, & & correpti non potuerint emendari; debet Præpositus vsque ad dies triginta ipsos monere, & corripere: si viderit in prauitate persistere, & non nunciauerit Patri, & aliquod peccatum in eis fuerit deprehensum, ipse pro eis culpæ subiacebit, iuxta quod peccatum fuerit inuentum.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PVERI SI IN DOMO, &c.] Extat in regula excusa art. 96. Et sequenti articulo hæc de pueris qui ab officio deflectunt, statuuntur: *Omnes autem pueri qui non timent confundi pro peccato, & per impudentiam iudicium Dei non cogitant, & correpti verbo non emendauerint, verberentur, quamdiu disciplinam accipiant, & timorem.*

IN DOMO.] Id est, in classe, de quâ sunt.

PRÆPOSITVS.] Domus seu classis, de qua sunt huiusmodi pueri.

PATRI.] Monasterij, id est, Abbati, qui vniuerso monasterio præest.

Item eiusdem. §. 8.

QVI conturbat fratrum animos, & facilis ad loquendum est, lites serens, & iurgia, decies commonebitur: Et, si non fuerit emendatus, corripietur ordine monasterij, donec corrigatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI CONTVRBAT, &c.] Reperire est in regula edita art. 93.

AD LOQVENDVM.] In regula excusa legitur, *ad detrahendum.*

ORDINE MONASTERII.] Id est, iuxta ordinationes & statuta monasterij.

Ex Regula Sancti Basilij.
Cap. XVI. §. 9.

INT. Matt. 18. PECCANTEM quomodo corripiemus, vel emendabimus? RESP. Præceptum sicuti est à Domino dicente: *Si peccauerit in te frater tuus, vade & argue eum inter te &*

Digitized by Google

ipſum ſolum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum: Si verò non te audierit, aſſume tecum alium vel duos; vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quod ſi etiam ipſe non audierit, dic Eccleſiæ: ſi autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut gentilis & publicanus. Si forte increpatio hæc, quæ à pluribus fit, eueniat ei in ſalutem: & ſicut dicit Apoſtolus, *argue, increpa, conſolare in omni patientiâ.* Et rurſum: *Si quis non obaudit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate; & non commiſceamini cum eo ſine dubio ad menſam.* 1. Tim. 4. 2. Theſſ. 3.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PECCANTEM, &c.] Extat apud S. Baſilium interr. 3. regul. breu. & apud Rufinum cap. 17. In textu Græco additur: ἢ μὴ ἐπιστρέφοντα πῶς ἔχειν χρὴ; i. vel erga eum qui non conuertitur, quomodo ſe gerere oportet?

CONSOLARE.] Apud Rufinum: *obſecra, conſolare.* In textu Græco, παρακάλεσον, quod vtrumque ſignificat, ſed vnum horum ſufficit, vt in verſione communi, vbi eſt tantùm, *obſecra.*

AD MENSAM.] In Rufino excuſo: *Ad menſa participationem.* Sed textus Græcus Pauli aliter ſe habet: ἵνα μὴ συναμίγνυσθε αὐτῷ, ἵνα ἐν τροπῇ. i. & ne commiſceamini cum illo, vt confundatur. Sed legiſſe videtur Rufinus, ἐν τραπέζῃ. i. in menſa.

Item eiuſdem. Cap. XXII. §. 10.

QVI pœnituerit pro aliquo peccato, & rurſus in hoc ipſum peccatum inciderit, quid faciet? Is qui ſemel deliquit & iterum in peccatum incurrit, indicare de ſe videtur hoc primum, quod ab illo peccato priori non fuerit expurgatus, ex quo velut à radice quadam peſſima eadem, quæ antea, pullularunt. Sic eſt enim quaſi quis arborum ramos excidens, ſi radicem relinquit, vbi radix firma permanet, virgulta denuo eiuſdem ſeminis germinabit, ita etiam peccatum. Quoniam non omnes qui delinquunt, ex his peccatis initium ſumant; ſed ex aliis interdum delicti occaſio naſcitur. Neceſſarium ergo ei eſt, qui vult omni modo purgare ſe à peccato primas ip-

Digitized by Google

sius causas culpæ succidere. Verbi gratia si ex contentione vel ex inuidia fuerit, non à se sumit exordium, sed radicem habet ex arrogãtia, & cupiditate humanæ gloriæ venientem. Dum enim gloriam quisque quærit ab hominibus, aut contentionibus studet, aut rectè agentibus inuidet, huic scilicet per quem videtur ipse minus in laude, vel in ammiratione haberi. Si quis ergo semel notatus fuerit inuidiæ vel contentionis vitio, & rursum in hoc ipsum inciderit, sciat se primam illam causam, de qua suprà diximus, ex qua inuidia vel contentio nascitur, in interioribus medullis habere reconditam. Oportet ergo eum & per contraria atque aduersa curari, id est, per humilitatis exercitium.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI PŒNITVERIT, &c.] Reperitur apud S. Basilium interr. 289. regul. breu. & apud Rufinum cap. 22.

SED RADICEM HABET EX ARROGANTIA ET CVPIDITATE, &c.] Lege, vt apud Rufinum: *Sed radicem habet arrogantiam ex cupiditate humanæ laudis venientem.* In textu Græco: ἀπὸ ῥίζης τῆς φιλοδοξίας βλαστάνει. i. ab radice appetitus gloriæ pullulat.

AVT CONTENTIONIBVS STVDET, &c.] Ita habetur apud Rufinum; sed parum deflectit à textu Græco: ἐριζει τῷ εὐδοκιμοῦντι, ἢ οἱονεὶ παρευδοκιμοῦντι. i. contendit aduersus eum, qui est in aliqua existimatione, vel inuidet ei, à quo se videt famâ superari: Rectè quidem: nam imprudentes atque inuidi, vt scribit S. Isidorus Pelusiota lib. 5. epist. 256. τὸ μῖσος τρέφουσιν οὐκ ἀφ' ὧν ἠδικήθησαν (ἧττον γὰρ ἂν ἦν ἴσως κακὸν) ἀλλ' ἀφ' ὧν τῆς κατ' ἀρετὴν εὐκλείας ἀπολιμπάνονται. i. alunt odium non erga eos à quibus affecti sunt iniuria (minus enim id malum fortasse foret) sed à quibus virtutis gloria superantur.

Item eiusdem. Cap. XVII. §. II.

SI quis autem in paruis delictis affligere voluerit fratres, dicens, quia debetis pœnitere per singula, ne fortè & ipse immisericors videatur, & dissoluere caritatem? RESP. Cum affirmarit Dominus: *Iota vnum, aut vnus apex*

Digitized by Google

non prætermittit à lege vsquequò omnia fiant. Et rursum definierit: *Quia de omni sermone otioso, quemcumque locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die iudicij*: Nihil oportet tanquam paruum sperni. *Qui enim spernit minima, paulatim defluit.* Sed & quomodo quis audebit breue dicere aut paruum delictum, cum Apostolus dicat, manifestéque definiat, quia per præuaricationẽ legis Deus exhonoratur. Sed & aculeus mortis peccatum esse dicitur: & non dixit tale peccatum, sed omne peccatum. Magis ergo immisericors est, qui intermittit & negligit, quàm ille, qui arguit: sicut is qui in morsu serpentis permittit delitescere venenum, quàm ille, qui educit, & adtrahit. Sed & caritatem destruit ille, qui secundùm quod scriptum est, *parcens baculo odit filium: qui autem diligit, diligenter corripit.*

Matt. 5. *Ibid 12.* *Eccl. 19.* *Rom. 2.* *1. Cor. 13.* *Prou. 13.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS AVTEM, &c.] Extat apud *S.* Basilium inrerr. 4. regul. breu. & apud Rufinum cap. 18.

NIHIL OPORTET TANQVAM PARVVM SPERNI.] Exiguum vitium seu peccatum non spernendum, quia serpendo crescit.

------ *vires que aquirit eundo.*

Ita S. Isidorus Peluſiota epist. 17. l. 5. Ἴσθι ὅτι ἕρπον τὸ δοκοῦν μικρὸν πλημμέλημα εἶναι, εἰς μεγα ἕρπει κακόν. i. scito exiguum in specie vitium serpendo grandius fieri. Et S. Ioan. Chrysostomus serm. 8. in 1. epistolam ad Corinthios. ὁ γὰρ μικρὸν ἀποτὰς, ϗ πολὺ φθεῖρον ἀποτίσεται, &c. Id est, *parum enim deficiens multùm in progressu deficiet. Etenim si corpus gladio vulnus accipit, corrumpitur. Ædificium si paruum dehiscit, dissoluitur. Si radix parum scinditur, inutilis est. Quare hoc parum non est parum; sed propemodum totum est. Cum igitur parum deliquerimus, vel torpuerimus, ne spernamus illud parum: quoniam id quod neglectum est, magnum fit. Sic vestimentum frangi incipiens, & neglectum, tandem omnino scinditur: & tectũ cum paucæ tegulæ ceciderunt, neglectum integram domũ pessumdat. Hæc igitur considerantes numquam parua spernamus, ne in magna dilabamur.* Et sermone. 12. in epistolam ad Romanos: τὰ μικρὰ φύγωμεν κακὰ, τὰ γὰρ μεγάλα ἀπὸ τούτων τίκτεται. ὁ γὰρ καθ' ἕκαστον ἁμάρτημα μαθὼν λέγειν, δυσὶν παρὰ τοῦτο; κατὰ μικρὸν πάντα ἀπολεῖ, &c. i. *parua fugiamus mala, magna enim ab his gignuntur. Qui enim in singulis peccatis nouit dicere,* QVID TVM POSTEA? *Breui omnia perdet. hoc enim malitiam introduxit, hoc portas latroni aperuit, hoc vrbis muros deiecit.*

Digitized by Google

in singulis peccatis dicere, QVID TVM POSTEA? *Sicut in corporibus maximi augentur morbi, cum parua spernuntur.* Illud autem, QVID TVM POSTEA? Erat loquendi formula eorum, qui modicas pernebant, quam videre est etiam apud S. Isidorum Pelusiotam epist. citata.

QVI ENIM SPERNIT MINIMA, &c.] In textu Græco S. Basilij non citatur hic locus Ecclesiastici, sed alius ex cap. 13. Prouerbiorum, hoc modo, ὁς καταφρονῶν πράγματος, φησι, καταφρονηθήσεται ὑπ' αὐτοῦ. Id est, *qui contemnit rem, inquit, contemnetur ab eâ.* In versione Septuaginta habetur, ἐξ αὐτοῦ. i. ex ea. In communi: *Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat.* In quibusdam exemplaribus legitur, *regi*, pro, *rei*, sed malè. In textu Hebræo: ח לדבר יבזבל לו. *Baz ledauar iachauel lo.* Id est, qui contemnit rem, obnoxius est ei, nempe, vt det pœnas ob contemptum. Quidam exponunt: qui contemnit aliquid, corrumpetur propter ipsum.

Ex Regula Sancti Isidori.
Cap. XVI. §. 12.

SI quis in aliquo leui delicto titubans oberrauerit, semel atque iterum admonendus est: qui si post secundam ammonitionem à vitio nequaquam fuerit emendatus, congrua facti sui animaduersione coërceatur. Peccantem nullus occultet: criminis est enim consensio post secundam ammonitionem celare quempiam peccatorem. Si quis sæpius peccantem viderit, prius hoc vel duobus demonstret fratribus, quorum testimonio possit conuinci, si negauerit, qui deliquit; Peccatum palam commissum palam est arguendum; vt dum manifestè peccans emendatur, hi qui eum in malo imitati sunt, corrigantur. Sicut enim vnius delicto sæpè multi pereunt; ita vnius emendatione plerumque multi saluantur. Qui verbo in fratrem peccauerit, si saltem reminiscens ad veniam poscendum fuerit inclinatus, percipiat ab eo indulgentiam, cui cognoscitur intulisse iniuriam. Qui autem non petit, aut non ex animo postulat, in conlationem deductus iuxta excessum iniuriæ, congruæ subiaceat disciplinæ. Qui sibimet conuitia obiiciunt, si iterum inuicem sibi celeriter laxando ignoscunt, hi iam ab alio iudicandi non

Digitized by Google

di non sunt: quia pariter sibi veniam dare festinauerunt: si tamen excedere in semetipsos frequentius non præsumant. Qui sponte culpam confitetur, quam gessit; veniam promereri debet, quam expetit. Oretur igitur pro eo qui confessus est. Si leuis culpa est, postulata indulgentia præbeatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS IN ALIQVO LEVI, &c.] Extat in R. S. Isidori edita cap. 14.

SI QVIS SÆPIVS.] Hîc incipit cap. 15. eiusdem regulæ editæ.

QVI VERBO FRATREM.] Hîc incipit cap. 16. regulæ editæ, vbi legitur: *Qui verò*, rectius.

INCLINATVS.] Id est, eius prouolutus genibus.

IN COLLATIONEM.] Collatio est confessus monachorum, in quo Abbas monachos docet, & hortatur, fratrum culpæ corriguntur, & ea quæ sunt è re monasterij, tractantur. S. Isidorus cap. 7. regulæ: *Ad audiendum in Collatione Patrem tribus in hebdomadâ vicibus fratres post celebrationem Tertiæ dato signo ad collectam conueniant: audiant dicentem seniorem instruentem cunctos salutaribus præceptis: audiant Patrem studio summo & silentio, intentionem animorum suorum suspiriis & gemitibus demonstrantes. Ipsa quoque collatio erit vel pro corrigendis vitiis instruendisque moribus, vel pro reliquis causis ad vtilitatem cœnobij pertinentibus.* Idem Isidorus libr. 2. de Officiis Eccl. cap. 15. *Item conueniunt singulis diebus interpositis, dum adhuc ieiuni sunt, in Collatione ad audiendum Patrem. Audiunt autem cum incredibili studio, summo silentio, affectuque animorum suorum singulis diebus interpositis.* Id est, alternis diebus, seu ter in hebdomade; vt in citato loco regulæ habetur.

Ex Regula S. Fructuosi Episcopi. Cap. XVII. §. 13.

MENDACEM, furem, percussorem quoque & periurum, quod Dei seruum esse non decet, corripi primum à senioribus, verbis oportet; vt recedat à vitio. Post hæc si [nec sic] emendare distulerit, tertiò coram fratribus conuenietur; vt desistat tantisper errare. Si nec sic emendauerit, flagelletur acerrimè, & trium mensium spa-

tio excommunicationis vindictam suscipiens sub pœnitentiæ districtione solus recludatur in cella de vespere in vesperi ex hordeacei panis sex vnciis, & aquæ mensura paruula sustentandus. Ebriosus quis si repertus in cœnobio fuerit, superiori sententiæ subiacebit; siue is qui citra permissum Abbatis, siue Præpositi alicubi litteras destinauerit, vel ab alio destinatas acceperit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MENDACEM, &c.] Habetur in R. MS. S. Fructuosi Episcopi cod. Crass. cap. 16. & in libello CXIV. sententiarum de rectoribus Ecclesiæ. Ita in mendacem animaduertit S. Columbanus in Pœnitentiali MS. *Si dixerit mendacium nesciens, L. verbera; sciens & audax, in pane & aquâ.*

SI NEC SIC EMENDARE DISTVLERIT.] Ita in R. MS. Sed particulæ; *Nec sic*, redundant. Apud Smaragdum legitur: *Si nec sic emendauerit.*

ET TRIVM MENSIVM.] Olim determinatum erat excommunicationis tempus, de quo infrà.

RECLVDATVR IN CELLA.] Iuxta antiquum morem, de quo infrà.

DE VESPERE, &c.] Ita S. Isidorus cap. 18. regulæ suæ: *Certe si plurimorum dierum illata fuerit excommunicationis suspensio, sola panis & aquæ in vespertinum erit adhibenda refectio.*

EBRIOSVS QVIS, &c.] Hunc locum ex S. Fructuosi verbis sic proferunt Burchardus libr. 14. cap. 9. & Iuo Carnotensis cap. 13. Decreti cap. 77. *Si quis Ecclesiasticâ præditus ordinatione, aut monachus repertus fuerit ebriosus, in pane & aquâ, tribus mensibus pœniteat.*

Ex Regula Orientali. §. 14.

CVM verò inuenta fuerit culpa, ille qui culpabilis inuenitur, corripiatur ab Abbate secretius. Quod si non sufficit ad emendationem, corripiatur & paucis senioribus. Quod si nec se emendauerit, castigetur in conspectu omnium. Quod si nec sic emendauerit, excommunicetur, & non manducet quicquam: cui si nec hoc profuerit, postremus inter omnes ordine ponatur. Quod si in

prauitate perseuerat, etiam psallendi facultas ei auferatur. Quem si vel hæc confusio non commouerit, abstineat à conuentu fratrum: ita vt nec mensæ, nec Missæ intersit, neque cum eo vllus frater de iunioribus conloquatur. Abstinebit autem tamdiu, quamdiu vel qualitas culpæ poposcerit secundùm Abbatis, vel seniorum arbitrium, vel se ex corde pro culpa pœnitens humiliauerit, & veniam erroris sui omnibus præsentibus petierit. Quod si in fratrem peccauerit, etiam ab eo fratre veniam petat, cui iniuriam fecit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EXCOMMVNICETVR.] Excommunicatio hæc, non est illa maior, quæ diuinis officiis, sacramentorum vsu, &c. aliquem excludit. Nam postea peruicacem & contumacem maiori excommunicatione ferit. Sed est quædam excommunicatio impropriè dicta, quâ aliquis ad mensæ communis participationem non admittitur.

NON MANDVCET QVICQVAM.] Nempe horâ, quâ fratres reficiunt: sed de his infra.

PSALLENDI FACVLTAS EI AVFERATVR.] Id est, non imponat psalmum, aut antiphonam in choro, vt infra videtur. Nam hîc non priuatur officio diuino: sed postea duntaxat, si vltra perseueret in malitiâ.

MISSÆ.] hoc loco Missa sumitur tam pro sacrificio corporis, & sanguinis Christi, quam pro cursu officij diuini canonico, quibus arcetur, qui maiorem excommunicationem incurrit.

QVOD SI IN FRATREM PECCAVERIT, &c.] Ita S. Augustinus in epist. 109. & S. Cæsarius infra à nostro auctore citatus.

Ex Regula cuiusdam. Cap. XIX. §. 15.

SI quis verò frater instigante diabolo contumax, vel superbus, seu inobediens, vel murmurans apparuerit, vel etiam in quocumque casu lapsus seniorum præcepta vel sanctæ regulæ normam violare tentauerit, hic secundùm præceptum Domini secreto à senioribus semel ab his corripiatur. Si emendare noluerit, tunc simul ab omni congregatione obiurgetur: & si sic emendare noluerit, tunc pro- *Mat. 18.*

vt culpæ magnitudo popoſcerit, ſecundùm regulam iudicetur, id eſt, aut excommunicationi ſubiaceat, ſi eius antea intellectus viguit: aut ſi obſtinatę & duræ mentis tenacitas culpæ, & improbitas perſeueret, tunc corporali diſciplinæ ſubiacebit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS VERÒ FRATER, &c.] Hæc refert Smaragdus hoc capite, quæ ſanè ſumpta ſunt ex regula S. P. Benedicti.

SEMEL AB HIS.] Malè, vt apud Smaragdum; apud quem legitur: *Semel verbis.* Sed legendum: *Semel ac bis*, vt in codice Vindocinenſi, iuxta regulam S. B. quam hic Pater ſequitur; vbi habetur: *Ammoneatur ſemel ac ſecundò ſecretè à ſenioribus ſuis.*

SI EIVS ANTEA INTELLECTVS VIGVIT.] Id eſt, vt loquitur S. B. *Si intelligit, qualis ſit pœna*, nempe excommunicatio.

CVLPÆ.] Hoc vocabulum videtur redundare. Aut l. *Et culpæ improbitas.*

Ex Regula Sancti Cæſarij. Cap. XXXI. §. 16.

LITES nullas habeatis, ſecundùm illud Apoſtoli: *Seruum Dei non oportet litigare.* Et illud: *Abſtine te à lite; & minues peccata.* Aut ſi fuerint, quàm celerius minuantur: ne ira creſcat in odium, & feſtuca conuertatur in trabem; & efficiatur anima homicida. Sic enim legitis: *Qui odit fratrem ſuum homicida eſt.* Et: *Leuantes ſanctas manus ſine irâ & diſceptatione.* Quicumque conuitio, vel maledicto, vel etiam criminis obiectu læſerit fratrem ſuum, meminerit culpam ſatisfactione purgare. Quod vitium ſi iterare præſumpſerit, diſtrictione ſeueriſſima feriatur, vſquequo per ſatisfactionem recipi mereatur. Iuniores præcipuè ſenioribus deferant.

2. Tim. 2. Eccl. 28. 1. Ioan. 3. 1. Tim. 2.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

LITES NVLLAS HABEATIS, &c.] Hæc habentur in regulâ S. Cæsarij excusâ eodem cap. 31. & fere sumpta sunt ex epist. S. Augustini 109.

ABSTINE TE A LITE, &c.] Hic textus non est in regula S. Cæsarij editâ.

CRIMINIS OBIECTV.] Ita in epist. S. Augustini citatâ, & in eius regulâ. In regulâ excusâ S. Cæsarij legitur: *Crimine obiecto.*

MEMINERIT CVLPAM SATISFACTIONE PVRGARE.] Ita in regula S. Cæsarij excusa. In epist. S. Augustini eiusque regula: *Meminerit quantocyus satisfactione curare quod fecit.*

Ex Regula S. Columbani. §. 17.

QVI peccatum pudendum alicubi exprobrat, priusquam inter semetipsum solum [arguat,] sicut Dominus dicit, corripiatur, donec exprobrato satisfaciat, & tribus diebus in pane & aqua pœniteat. *Matt. 18.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI PECCATVM, &c.] Ex pœnitentiali MS. S. Columbani.

ALICVBI.] Lege; *Alicui*, vt in citato Pœnitentiali cod. Flor.

PRIVSQVAM.] Lege: *Prius.*

ARGVAT.] Hoc verbum videtur redundare.

Ex Regula S. Basilij. Cap. XXXII. §. 18.

SI oportet peccantibus fratribus silere, & adquiescere? RESP. quia non oportet, manifestum est ex ipsius Domini præceptis, quibus in veteri quidem testamento dicit: *Argue proximum tuum, & non adsumes ex eo peccatum.* In Euangelio autem dicit: *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum:* *Leu. 19.* *Matt. 18.*

Si verò non audierit, adsume adhuc tecum alium vnum, aut duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Si autem & ipsos non audierit, dic Ecclesiæ. Si verò nec Ecclesiam audierit, sit tibi sicut gentilis, & publicanus. Quantum sit crimen huius peccati dinoscitur: primùm quidem ex sententia Domini, quæ
Ioan. 3. dicit: *Qui autem incredulus filio fuerit, non habebit vitam æternam; Sed ira Dei manet in eo.* Tunc deinde ex historiis, quæ in ve-
Iosu. 7. teri testamento, siue nouo referũtur. Nam Achar ille, [qui] cum furatus esset regulam auream, super omnem populum facta est ira Dei. Et quidem populus peccatum, quod commiserat, ignorabat, vsquequo manifestatum est: & pertulit cum omni domo sua horrendum illum & famosissimum interitum. Sed & Heli sacerdos, & quidem cum non siluisset peccantibus filiis, qui erant filij pestilentiæ, imò
1. Reg. 2. & frequenter commonens & castigans dixit: *Nolite, filij, non bona audio de vobis*, &c. Qui cum peccatum argueret, & Dei iudicium commoneret, tamen quoniam non vindicauit, neque digno zelo Dei aduersus eos motus est, in tantum iracundiam Dei prouocauit, vt etiam vniuersus populus cum filiis suis extingueretur, & arca testamenti ab alienigenis raperetur, & ipse insuper omnibus subuersis miseranda morte corrueret. Quod si in populum ignorantem, vel de vnius peccato, vel in patrem, qui corripuerat & commonuerat filios pro peccato, tanta Dei ira incensa est, quid sperandum est de his qui cognoscunt aliorum delicta, & reticent, nec qualemcumque adhibent correptionem? Quos vtique conuenerat obseruare illud, quod
2. Cor. 5. Apostolus ad Corinthios dicit: *Quare non potius luctum habuistis, vt tolleretur è medio vestrum, qui hoc opus fecit*, & illud:
2. Cor. 7. *Ecce enim & hoc ipsum secundùm Deum contristari quantam operatum est in nobis sollicitudinem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam?* Vnde & metuere debent, ne forte etiam nunc similem veteribus interitum sumant, hi qui similiter negligunt: imo & tantò grauius, quantò spernere legem Christi pernicioſius est, quã legem Moysis. Et his competit illud aptari quod dixit: *Septies vin-*
Gen. 2. *dicatum est de Cain, de Lamech verò septuagies septies.*

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI OPORTET, &c.] Extat apud S. Basilium inter. 47. regul. breu. & apud Rufinum cap. 63.

ARGVE PROXIMVM TVVM.] Leuit. 19. ἐλεγμῷ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, &c. i. correptione corripies proximum tuum. In versione communi: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum; nec habeas super illo peccatum.*

CRIMEN.] Ita apud Rufinum. In textu Græco, κρίμα. i. iudicium, uectius.

QVIA QVI INGREDVLVS.] τὸ *Quia*, redundat: nec extat apud S. Basilium, nec apud Rufinum, nec in textu Euangelij.

HABEBIT.] Ita apud Rufinum. In textu Græco S. Ioannis est, ἄφεσιν. i. videbit.

VITAM ÆTERNAM.] Ita apud Rufinum; Sed in textu Græco Euangelij non est: ἀιώνιον. i. æternam.

ACHAR.] Ita in textu Græco S. Basilij, ita apud S. Antiochum hom. 41. Ἄχαρ παραβάτης νόμου. i. Achar præuaricator legis, & cæteros Patres Græcos, qui sequuntur Septuaginta interpretes, apud quos habetur, Ἄχαρ. Apud Rufinum, & in vulgatâ interpretatione est, *Achan.* iuxta textum Hebraicum Iosu. 7. עָכָן, *Achan.*

MANIFESTATVM EST.] Ita apud Rufinum. In nostra Concordia MS. *Manifestum est*; Sed lege: *Manifestatus est.* Nam in textu Græco legitur: μέχρις ἐφανερώθη ὁ προειρημένος, id est, vsque dum prædictus manifestatus est, nempe *Achar*, seu *Achan.*

Ex Regulâ S. Augustini. Cap. XXIV. §. 19.

SI post admonitionem iterum vel alio quocumque die id ipsum facere videritis, iam velut vulneratum sanandum prodat, quicumque potuerit hoc inuenire, prius tamen & alteri vel tertio hanc petulantiam oculi demonstratam, vt duorum vel trium possit ore conuinci, & competenti [se] veritate coërceri. Nec vos iudicetis esse maleuolos, quando hoc indicatis. Magis quippe innocentes non estis, si fratres vestros, quos indicando corrigere potestis, deperire permittitis. Si enim frater tuus vulnus haberet in corpore, quod vellet occultare, cum timeret sanari, nonne ecfudeliter abs te fileretur, & misericorditer indicaretur?

Digitized by Google

Quantò ergo magis debes manifestare, ne pernicioſius putreſcat in corde. Sed antequam aliis demonſtretur, per quos conuincendus eſt, ſi negauerit, prius Præpoſito debet oſtendi, ſi admonitus neglexerit corrigi: ne forte poſſit ſecretiùs correptus non innoteſcere cæteris. Si autem negauerit: tunc neſcienti adhibendi ſunt alij; vt iam coram omnibus poſſit non ab vno teſte argui, ſed à duobus & tribus conuinci. Conuictus verò ſecundùm Præpoſiti, vel etiam Preſbyteri, ad cuius diſpenſationem pertinet, arbitrium debet emendatoriam ſuſtinere vindictam: quam ſi ferre non curauerit, etiamſi ipſe non abſceſſerit, de veſtra ſocietate proiiciatur. Non enim & hoc fit crudeliter, ſed miſericorditer: ne contagione peſtifera plurimos perdat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI POST ADMONITIONEM, &c.] Hæc habentur in epiſt. S. Auguſtini 109. & in eiuſdem regula, quæ ex eadem epiſtola collecta eſt cap. 23.

HANC PETVLANTIAM OCVLI DEMONSTRATAM.] Lege: *Hanc petulantiam oculi demonſtret*: ſed hæc verba: *Hanc petulantiam oculi*, ſunt in præcedenti periodo tum epiſtolæ, tum regulæ. Itaque in regula edita legitur: *Priùs tamen vel alteri vel tertio demonſtrandum.* Hîc autem S. Auguſtinus petulantiam & laſciuiam oculorum maximè proſcribit, ob mala quæ ex immoderato & laſciuo aſpectu manant: Nam

-------- *Oculi ſunt in amore duces.*

Pudorque, & verecundia citò effluunt, ſi libera ſit oculis quocumque vagandi facultas: quibus ideo natura cilia, & palpebras tanquam virginibus vela prouidit; vt facile pudorem ſuum ſeruent, eorumque pupillas Græci κόρας. i. virgines appellarunt, vt notat S. Iſidorus Peluſiota libr. 5. epiſt. 46. & 146. & S. Cæſarius frater S. Gregorij Nazianzeni dial. 4. cum ait: παρθένων οὖν χρὴ τὰς κόρας ὀφθαλμῶν ἰσοτιμίαν τῶν παρθένων τετιμηκέναι. i. oportet igitur pupillas oculorum virgines eſſe, quæ idem nominis ornamentum ſortitæ ſunt cum virginibus. Si qui ergo aliquam pulchritudinem conſpexerint, erubeſcant, vela trahant, in terram veluti matrem ſuam aſpiciant, quæ doceat eos οὐ μόνον τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἀλλ' ἔτι καὶ τὸ ὀφθὲν κάλλος ἐξ αὐτῆς ἔρρυσαν, καὶ εἰς αὐτὴν ὑποῤῥέῦσει μαρανθησόμενον. i. non noſtram modò naturam, ſed & ſpectatam illam venuſtatem ex ipſa effluxiſſe, & rurſus marceſcentem in illam redituram, inquit idem S. Iſidorus epiſt. 146.

MAGIS QVIPPE INNOCENTES NON ESTIS.] Idem ferme ſupra dixit S. Baſilius inter. 40. regul. breu.

SANARI.] Lege: *Secari*, vt epiſt. S. Auguſtini.

PERNICIOSIVS.] Ita in epiſt. S. Auguſtini, & apud Smaragdum. In regula legitur: *Deterius*.

NESCIENTI.] L. *Neganti*, vt in ep. regula, & apud Smaragd.

Ex Regula Pauli & Stephani. Cap. XXXVI.

§. 20.

SI quis alterum viderit inlicitum quicquam vel ſermone vel opere facientem, & Priori diſtulerit publicare, cognoſcat ſe eſſe nutritorem peccati, & per omnia æqualem peccanti: quia & animæ ſuæ & illi eſt, quem tegit, duriſſimus inimicus. Ex hoc apud Deum, qui mala odit, & apud cunctam fraternitatem execrabilis, & infidelis habebitur: quia per abundantiam malitiæ noluit prodere, vt corrigere poſſet errantem: & odio diſciplinæ dilexit malitiam, & adſtitit omni viæ non bonæ.

QVALIS DEBET ESSE MODUS excommunicationis.

CAP. XXXI. §. 1.

3. BEN.

SECVNDVM modum culpæ excommunicationis vel disciplinæ debet extendi mensura. Qui culparum modus in Abbatis pendet iudicio. Si quis tamen frater in leuioribus culpis inuenitur à mensæ participatione priuetur. Priuati autem à mensæ cõsortio ista erit ratio, vt in oratorio psalmum aut antiphonam non imponat, neque lectionẽ recitet vsque ad satisfactionem. Refectionem autem cibi post fratrum refectionem solus percipiat: vt si verbi gratiâ, fratres sexta hora, ille frater nona: si fratres nona, ille frater vespera; vsque dum satisfactione congrua veniam consequatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SECVNDVM MODVM CVLPÆ, &c.] Hoc caput profertur ab Iuone Carnotensi p. 13. decreti cap. 73.

DISCIPLINÆ.] Id est, vindictæ, pœnæ, supplicij.

QVI CVLPARVM MODVS IN ABBATIS PEND'ET IVDICIO.] Nam in qualibet culpa, & in eius animaduersione multa sunt consideranda: rei grauitas aut leuitas, aliæque eius circunstantiæ:

Digitized by Google

personæ ætas, & conditio, si senex, si puer, si adolescens, si iuuenis, si robustus, aut debilis. Nam eadem pœna ob idem peccatum inflicta iuueni, & robusto erit facilis & tolerabilis; quæ seni & imbecillo difficilis erit admodum, & vix tolerabilis: & robustus punietur iuxta modũ culpæ, imbecillus verò vltra modum. Considerandum est etiam si seruus, si ingenuus, si vili loco, si honesto, vel nobili natus, si lenis, si petulans; si humilis aut superbus, &c.

IN LEVIORIBVS CVLPIS.] In decreto Iuonis cap. suprà citato additur, *ut, culpabilis.*

A MENSÆ PARTICIPATIONE PRIVETVR.] Eiusmodi exclusio à mensa ob delicta videtur etiam in regulâ S. Cæsarij cap. 11. *Qui aliquid ex his quæ iubentur implere noluerit, à communione orationis, vel à mensâ secundùm qualitatem culpæ sequestrabitur.* Dicit, secundùm qualitatem culpæ; vt sit in grauiori, à communione orationis: in leuiori, à mensa sequestratio. Hæc autem priuatio à mensa communi (ita enim intelligendum est) in regulâ S. Benedicti nullam prorsus excommunicationem inuoluit, ne quidem minorem illam Theologorum, quâ quis excluditur participatione sacramentorum, & quibusdam aliis: sed est tantùm quædam pœna quæ ob leues culpas infligitur.

VT IN ORATORIO PSALMVM VEL ANTIPHONAM NON IMPONAT,] Ac proinde missam conuentualem, vt vocant, non celebret. Potest tamen priuatam celebrare. Quia hæc pœna non prohibet monachum sacramentorũ perceptione, cum nullo modo sit excommunicatio.

SI FRATRES HORA SEXTA, &c.] Ita Magister in R. MS. *Si fratres sextâ reficiant, ille ad horam nonam.*

SI FRATRES NONA, &c.] Idem statuit Magister in R. MS. *Si inculpabiles fratres horanona reficiant, illius supra dicti refectio protrahatur in vesperam.*

Ex Regula Patrum. Cap. V. §. 2.

SI quis autem murmurauerit, vel contentiosus extiterit, aut opponens in alio contrariam voluntatem præceptis, dignè coreptus tamdiu abstineat, quamdiu vel culpæ qualitas popposcerit, vel se pœnitendo humiliauerit, vel emendauerit Correptus autem non audeat, vsquam recedere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS AVTEM, &c.] Hæc habentur in prima regula Patrum MS. cod. Flor. cuius initium est: *Cum resideremus in unum in nomine Domini nostri*, &c. Quæ etiam extat in vetusto codice MS. Bibliothecæ Corbeiensis, cuius titulus est, *incipiunt statuta patrum.* Initium verò. *Residentibus nobis in vnum in nomine Domini nostri.* Hoc etiam capitulum extat in libello CXIV. sententiarum de Rectoribus Ecclesiæ edito Coloniæ.

IN ALIO.] Ita in cod. Flor. Sed lege, *in aliquo*, vt in cod. Corbeiensi. In libello CXIV. sententiarum legitur, *in aliqua contrariâ voluntate.* Malè.

ABSTINEAT.] L. *Abstineatur*, vt in cod. Flor. & Corb. & in lib. 114. sent. i. excommunicetur. Nam abstinere, & abstinere communicatione idem est ac excommunicare, vt patet ex epist. Caldonij, quæ est 39. inter epist. S. Cypriani: *Item abstinuimus Sophronium.* & supra. *Abstinuimus communicatione Felicissimum.* Et excommunicatus dicitur *abstentus.* S. Cyprianus epist. 38. *vt abstentum se à nobis sciat.* Et epist. 55.

NON AVDEAT VSQVAM PROCEDERE.] Nempe à loco sibi assignato ab Abbate, vbi pœnitentiam agat. Sed lege, *vspiam.*

Ex præceptis & institutis Sancti Pachomij, Cap. VIII. §. 3.

SI quis tulerit rem non suam, ponetur super humeros eius 5. & aget pœnitentiam publicè in collecta, stabitque in vescendi loco.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS TVLERIT, &c.] Extat in regula sancti Pachomij exc. a. 121. IN COLLECTA.] Collecta in R. S. Pach. est synaxis officij diuini. Estque duplex: maior, cum omnes fratres simul congregati officium diuinum persoluebant in oratorio; minor, quæ in singulis classibus seu domibus à fratribus eiusdem classis seu domus in ipsis domibus fiebat. Art. 107. regulæ S. Pachomij: *Sex orationes facient vespertinas iuxtà exemplum maioris collectæ, in quâ omnes fratres pariter congregantur.* Art. 126. *per domos singulas vesperi orationes psalmósque*

Digitized by Google

complebunt iuxta ordinem maioris collecta, quæ à cunctis fratribus in commune celebratur. Sumitur etiam Collecta pro Collatione, de qua supra actum est. Eadem regula cap. 113. *quomodo Collecta fieri debeat, & fratres sint congregandi ad audiendum verbum Dei iuxta præcepta Maiorum & doctrinam sanctarum scripturarum.*

IN LOCO VESCENDI.] Id est, in refectorio, vt art. 2. eiusdem regulæ: *Et vescendi loco, ordine corripietur.* Sed hic locus corruptus est, & legendum: *Ordine monasterij*, &c. Vt art. 104. *Monasterij ordine increpabitur.* Et art. 93. *Corripietur ordine monasterij, donec corrigatur.* Id est, iuxta ordinationes, & statuta monasterij.

Item eiusdem. §. 4.

SI inuentus fuerit vnus è fratribus aliquid per contentionem agens & contradicens Maioris imperio, increpabitur iuxta mensuram peccati sui. A.

Ex libro institutionum. §. 5.

SI quis igitur gillonem fictilem, quem illi baucalem nuncupant, casu aliquo fregerit, non aliter negligentiam suam, quàm publica diluet pœnitentia: cunctisque in synaxi fratribus congregatis tamdiu prostratus in terram veniam postulabit, donec orationum consummetur solemnitas, impetraturus veniam, cum iussus fuerit Abbatis iudicio solo surgere. Eodem modo satisfaciat quisquis ad opus aliquod accersitus, vel ad congregationem solitam tardius accesserit, aut si decantans psalmum vel modicum titubauerit; similiter si superflue, si durius, si contumacius responderit, si vel leuiter murmurauerit, si negligẽtius obsequia iniuncta compleuerit, si lectionem operi vel obedientiæ præferens officia statuta segnius fuerit executus, si dimissa synaxi non concitus ad cellam recurrere festinauerit, si cum aliquo vel ad modicum substiterit, si ad punctum temporis vspiam recesserit, si alterius manum tenuerit, si cum illo, qui cellæ suæ cohabitator non est, confabulari quantulumcumque præsumpserit, si orauerit cum illo, qui ab oratione

suspensus, si parentum quempiam vel amicorum secularium viderit, vel conlocutus eis sine suo seniore fuerit, si epistolam cuiuscumque suscipere vel rescribere sine suo Abbate tentauerit. Hucusque & in huiusmodi ac similibus admissis proceditanimaduersio spiritalis. Residua verò apud nos indifferenter admissa à nobis quoque reprehensibilius sustinentur. Id est, aperta vitia, manifesti contemptus contradictiones tumidæ, libera, & effrœnata processio, familiaritas apud fœminas, iræ, rixæ, simulationes, & iurgia, operis peculiaris præsumptio, philargyriæ contagio, affectus atque possessio rerum superfluarum, quæ à cæteris fratribus non habentur; extraordinaria ac furtiua cibi refectio. Hæc & his similia non illa increpatione, quam diximus, spiritali, sed vel plagis emendantur, vel expulsione purgantur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS GILLONEM, &c.] Hæc sunt apud Cassianum lib. 4. de institutis renunciantium cap. 16. ex quo multa exscripsit S. Columbanus sub finem sui Pœnitentialis, & S. Isidorus cap. 17. suæ regulæ.

GILLONEM.] Gillo seu gello est aquale. Glossæ veteres: ποδάνιλον, *aquale, gello*. Mentio fit in glossis Isidori mox citandis, & in Catalectis.

Augustum penitus torret Phaëthontius ardor,
Quem recreat fessum gillo, facella, melo.

Hinc Gillonarij lib. 2. legis Vvisigothorum tit. 4. l. 4. qui gillonum curam habent.

BAVCALEM.] Glossæ Isidori: *Baucalem, Gillonem*. Eædem glossæ: *Gillonem, Baucalem*. Glossæ Benedicti: *Gillo*, βαυκάλιον. Mentio fit apud Ioannem Moschum cap. 19. prati spiritalis: δός μοι ὀλίγον ὕδωρ κἀγὼ ἐξενέγκας τὸ βαυκάλιόν μου δέδωκα αὐτῷ. Id est, *da mihi pauxillum aqua. Et ego afferens baucalem meum dedi ei.*

SI ALTERIVS TENVERIT MANVM.] Optima institutio. Nam eiusmodi attrectationes fomitem libidini subministrant; quas etiam vetat S. Pachomius art. 55. suæ regulæ: *Manum alterius nemo teneat; sive ambulauerit, sive sederit, aut steterit, vno cubito distet ab altero.*

FAMILIARITAS APVD FŒMINAS.] Hanc cum mulieribus familiaritatem etiam inter grauia monachorum peccata recenset S.

Isidorus cap. 17. regulæ suæ: *Grauiori autem culpæ obnoxius est, si temulentus quisquam fuerit, si discors, si turpiloquus, si fœminarum familiaris.* Quod sanè attentius considerent nonnulli monachi, qui nescio quo prætextu familiariter cum mulieribus confabulantur. Ex quo sane se omni pudore & verecundia vacuos esse manifestant. Nam, vt ait præclarè Tertullianus lib. de velandis virginibus: *Tam sancti viri est suffundi, si virginem viderit, quàm sanctæ virginis, si à viro visa est.* Quam labem monasteriis attulerit pruriens hæc cum mulierculis colloquēdi impetigo, horrendum dictu est. Nec mirum. Nam, vt scribit S. Basilius lib. de vera virginitate: μάλαγμα ἡδονῆς ἄῤῥην θῆλυ. Id est, viro mulier est voluptatis illex. Et, vt rectè monet S. Leander lib. de institutione virginum: *Dispar sexus in vnum locatus eo titillatur instinctu, quo nascitur; & naturalis, mouetur flamma, si incomposita attigerit. Quis colliganit ignem in sinu suo, & non comburetur? ignis & stupa sibi vtraque contraria in vnum redacta flammas nutriunt: viri sexus & fœminæ diuersus si coniungitur, quo lex naturæ prouocat, commouetur.* Vnde poëta,

Carpit enim vires paulatim, vritque videndo
Fœmina ---------

Et sapienter admodum sanctus Antiochus homil. 17. ὥσπερ γὰρ τὸ τῆς λύχνου λαμπάδος τρέφει ἔλαιον, οὕτω καὶ τὸν τῆς ἡδονῆς πύρσον ἐξάπτει ἡ γυναικὸς συντυχία. Id est, quemadmodum lucernæ fulgorem oleum nutrit, ita facem libidinis accendit mulieris conuersatio. Quod si ita est, quanto periculo obiicit animam is, qui frequens adesse mulierum affatibus non pertimescit?

SIMVLATIONES.] Lege, *simultates.* Vt apud Cassianum. Et hîc est synonymia.

ANIMADVERSIO SPIRITALIS.] Hoc loco animaduersio spiritalis est, qua monachus palam humiliatur, & pudore offunditur, quod fit publicâ pœnitentiâ, prostratione, rectoris obiurgatione & similibus.

EXPVLSIONE PVRGENTVR.] Expulsio ista erat tantùm ad certos quosdam dies, in quibus monachus cogebatur ante fores monasterij manere separatus à consortio fratrum ad sui purgationem. Quæ quidem ad purgationem non valeret, si esset omnimoda reiectio. Id etiam planum est ex regula S. Pachomij art. 87. *Qui habet pessimam consuetudinem, vt fratres suos sermone sollicitet, & peruertat animas simpliciorum; tertio commonebitur: si contempserit, & obstinato animo in duritia perseuerauerit, separabunt eum extra monasteriū, & verberabitur ante fores, dabuntque ei ad vescendum foris panem & aquam, donec mundetur à sordibus.* Iuxta codicem nostræ Concordiæ, vt supra notatum est. Et art. 121. eiusdem regulæ. *Si autem in furto fuerit deprehensus triginta nouem (plagis) verberabunt eum, & foris dabunt ei edere panem & aquam tantum,* &c. Id etiam clarum est ex Pœnitentiali MS. S. Columbani: *Qui transgreditur regulam iussionis, vel disciplinæ generalis, maneat expulsus*

Digitized by Google

sine cibo; vt in crastinum recipiatur. Et ita capiendi sunt duo loci eiusdem Pœnitentialis: *Qui verò præpositum suum despexerit, aut regulam blasphemauerit, foras repellendus est: nisi ipse dicat: pœnitet me, quod feci.* Et paulo post: *Verbosus taciturnitate damnandus est, inquietus mansuetudine, gulosus ieiunio, somnolentus vigilia, superbus carcere, destitutor repulsione.*

Ex Regula Sancti Basilij. Cap. LXX. §. 6.

INT. SI iniunctum fuit aliquid fratri, & contradixerit; posteà autem sponte abierit, quid est? RESP. In eo quod contradixit, quasi non obtemperans iudicandus est, & velut cæteros ad simile concitans malum. In quo sciat se illi sententiæ obnoxium, quæ dixit: *Contradictiones suscitat omnis malus: Dominus autem Angelum immisericordem immittit ei.* Cum autem certum sit, quia non homini obtemperat, sed Domino dicenti, *qui audit vos, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Si compunctus est recordatione mandati, prius satisfaciat: & ita (si permittitur) impleat quod iniunctum est.

Prou 17

Luc. 10.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI INIVNCTVM FVERIT, &c.] Habetur apud S. Basilium interr. 38. regul. breu. & apud Rufinum cap. 42.

ABIERIT.] Ad faciendum opus iniunctum.

CONTRADICTIONES, &c.] Prou. 17. Iuxta septuaginta. In versione communi paulo aliter: *Semper iurgia quærit malus: Angelus autem crudelis mittetur contrà eum.* Iuxta textum Hebraïcum.

IMMITTIT.] Ita apud S. Basilium, ἐκπέμπει, in præsenti: apud Septuaginta ἐξαποστελεῖ, in futuro.

Item eiusdem. Cap. LXXI. §. 7.

INT. Ph. 2. SI obediens quis murmuret? RESP. Apostolo dicente: *Omnia facite sine murmuratione, & hæsitationibus.* Alienus sit

sit à fratrum vnitate, qui murmurat; & opus eius abiiciatur. Manifestum est enim, ille qualis est, quia infidelitate ægrotat, certam futuræ spei fiduciam non gerit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI AVTEM OBEDIENS, &c.] Extat apud S. Basilium interr. sequ. & apud Rufinum cap. eodem.

ALIENVS SIT.] Ita apud Rufinum. In textu Græco legitur, ἀπαλλοτριώτω. Sed legendum puto: ἀπαλλοτριούσθω. i. abalienetur, vel alienus sit, iuxta nostram emendationem. Nam hîc pœna decernitur in murmurantem, nempè à fratrum societate separatio.

Item eiusdem. Cap. CXCIV. §. 8.

QVALIBVS correptionibus vti oportet inter fratres ad emendationem eorum, qui delinquunt? RESP. Hoc sit in iudicio eorum, qui præsunt, vel quali modo corripi debeant: quia & ætas & eruditio multam habere facit differentiam pœnæ.

INT. Non extat apud S. Basil. nec apud Rufinũ.

Ex Regula Sancti Isidori Episcopi. Cap. XVII. §. 9.

DELICTA autem leuia sunt, aut grauia. Leuioris culpę reus est, qui otiosus esse dilexerit; qui ad officium vel conlationem, vel ad mensam tardius venerit, qui in choro riserit, fabulisque vacauerit; qui relicto officio vel opere extra necessitatis causam foris discesserit; qui torporem, aut somnum amauerit; qui sæpius iurauerit; qui multiloquus fuerit, qui ministerium cuiuslibet operis iniunctum sibi sine benedictione susceperit, ac peracto opere benedictionem minime postulauerit; qui iniunctum opus negligenter, vel tardius expleuerit; qui casu vas aliquod fregerit; qui damnum rei paruæ intulerit; qui codice negligenter vsus fuerit; qui alicubi ad momentum secesserit; qui

Digitized by Google

litteras ab aliquo, vel quodlibet munus acceperit, vel epistolam suscipiens occultauerit, sine Abbatis consensu rescripserit, vel quemlibet parentum seu secularium sine iussu senioris aut viderit, aut cum eo locutus fuerit : qui seniori inobediens fuerit ; qui contumaciter seniori responderit; qui erga seniorem linguam non repressérit, qui lasciuus in lingua fuerit, qui inhoneste incesserit ; qui iocauerit, qui satis riserit, qui cum excommunicato locutus fuerit; orauerit, comederit; qui inlusionem nocturnam Patri non patefecerit. Hæc igitur & his similia triduana excommunicatione emendanda sunt.

Grauioris autem culpæ obnoxius est, si turbulentus quisque sit, si discors, si turpiloquus, si fœminarum familiaris, si seminans discordias, si iracundus, si altæ & erectæ ceruicis, si mente tumidus, si iactanti incessu immoderatus, si detractor, susurro, vel inuidus, si præsumptor rei peculiaris, si pecuniæ contagio implicatur, si aliquid præter regularem dispensationem superfluum possideat, si fraudator rei acceptæ vel commissæ sibi, aut minus commissæ, inter hæc si se de rebus secum adlatis extulerit, vel de eis per inobedientiam murmurauerit, si rei maioris damnum intulerit, si furatus fuerit, si periurauerit, si falsum dixerit, si contentiones, & rixas amauerit, si manifestum conuitium fratri intulerit, si personam innocentis falso crimine maculauerit, si contumaci animo seniorem despexerit, si rancorem aduersus fratrem tenuerit, si peccanti in se & postea supplicanti veniam non concesserit, si cum altero in vno lecto iacuerit, si extra communem mensam priuatim vel furtim quippiam sumpserit, si alicubi extra consultum Præpositi vel Abbatis discedens medio die, vel amplius commoratus fuerit, si, vt otiosus sit, falsam infirmitatem prætenderit. Hæc & similia iuxta arbitrium Patris diuturna excommunicatione purganda sunt; vt qui grauiter peccare noscuntur, acriori seueritate coërceantur.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DELICTA AVTEM, &c.] Hæc repetire est in regulâ editâ S. Isidori cap. 17. Sed fere sumpta sunt ex capite supra citato Cassiani.

QVI IN CHORO RISERIT.] Hunc in choro risum ita coërcendum censuit S. Pachomius art. 1. regulæ suæ : *Si acciderit, vt psallendi tempore, vel orandi, aut in medio lectionis aliquis loquatur, aut rideat; soluet cingulum, & inclinatâ ceruice manibus ad inferiora depressis stabit ante altare, & à Principe monasterij increpabitur. Hocidem faciet & in conuentu fratrum, cum ad vescendum pariter conuenerint.* Aduersus eos, quis Ecclesiâ rident, inuehitur S Ioannes Chrysostomus serm. 15. in epist. ad Hebræos.

FABVLISQVE VACAVERIT.] Quàm sit vtile in Ecclesiâ tacere, at contra quam sit indignum omni homine Christiano & sancto vacare ibi fabulis, præclarè docet S. Ambrosius libr. 3. de Virginibus : *Maxima est virtus tacendi præsertim in Ecclesiâ. Nulla te diuinarum sententia fugiet lectionum, si aurem admoueas, vocem premas.* & paulo post. *An quidquam est indignius, quàm oracula diuina circumstrepi, ne audiantur, ne credantur, ne reuelentur : circumsonari sacramenta confusis vocibus, vt impediatur oratio pro salute deprompta omnium, cùm gentiles idolis suis reuerentiam tacendo deferant? vnde illud exemplum proditur. Alexandro sacrificante Macedonum rege puerulum barbarum qui ei lumen accenderet, excepisse ignem brachio, atque adusto corpore mansisse immobilem, nec dolorem prodidisse gemitu, nec tacito pœnam indicasse fletu. Tantain puero barbaro fuit disciplina reuerentiæ, vt naturam vinceret. Atque ille non deos, qui nulli erant, sed regem timebat. Quid enim timeret eos, qui, si idem ignis contigisset, arsissent.* & paulo post : *Frequens sermo est cum plurima arana-rum murmura religiosæ auribus plebis obstreperent, sacerdotem Dei præcepisse, vt conticesceret, ac reuerentiam sacræ deferrent orationi : tunc subito circumfusos strepitus quieuisse. Silent igitur paludes, homines non silebunt? Et irrationale animal per reuerentiam recognoscit quod per naturam ignorat : hominum tantam esse immodestiam, vt plerique deferre nesciant mentium religioni, quod deferunt aurium voluptati?* Val. Max. l. 3. cap 3.

QVI CODICE NEGLIGENTER VSVS FVERIT.] Ita in regulâ excusâ, sed apud Smaragdum corruptè legitur : *Qui cotidie negligenter visus fuerit.*

QVI IOCAVERIT.] Ioca & facetiæ monacho vitandæ sunt Oportet enim eum esse γλυκὺν ἐν τῇς ὁμιλίαις, οὐ διὰ τῆς εὐτραπελίας τὸ ἡδὺ θηρώμενον. i. suauem in conuersatione, nec facetosis sermonibus iucunditatem venari, inquit, S. Basilius epist. ad S. Gregorium Theologum. Vide supra ad caput de Taciturnitate. VEL DERIS.] Sibi Abbatis.

PVRGANDA SVNT.] In R. excusâ additur : *Et flagellis emendanda.*

Digitized by Google

Ex Regula S. Fructuosi Cap. XV. §. 10.

CLAMOSVM in locutione monachum, aut iracundum ridiculosum, subsanatorem siue detractorem esse non decet. Qui eiusmodi est, & sæpe castigatus, non fuerit emendatus, flagellis verberibusque curandus est, & acriter emendandus, crebraque curiositate & industria reducendus. Lasciuus, petulans & superbus sæpius suspendatur à cibo, & biduanis siue triduanis maceretur inediis, operisque adiectione conficiatur: sermone & conloquio castigetur. Si iista perpessus sæpe, minimè fuerit correctus, plagis emendetur instantius, recluſionisq; diutinæ coarctetur angustiis, breuissimè panis & aquæ esu sustentandus, donec se spondeat à vitio recessurum. Inobedientem, murmuratorem, contradictorem, siue furtiuis comestionibus atque bibitionibus vacantem supra scripta coërcebit sententia: & in omnibus omnino monachorum excessionibus congrua animaduersio adhibenda est secundùm Abbatis & seniorum iudiciũ conueniens negligentiç, ętati, siue personę. Eritque summa discretione prouidendum, ne grauia pro leuibus inferantur; aut è contrario pro maximis leuis & parua vltio erogetur. Mensura namque & pondere æquo iustitiaque pia & miseratione continua Pater vel Præpositus debet excellere: vt sic vulnus curet ægroti, quatenus salutem & non debilitatem inferat membris: quia sicut subditorum vitia per Præpositos, ita & Præpositorum negligentias per semetipsum Deus iudicabit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CLAMOSVM, &c.] Habetur in R. MS. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis cod. Crassensis, & in libello CXIV. sententiarum de rectoribus Ecclesiæ, vsque ad illa verba: *Crebraque curiositate*, &c. Clamosum autem esse monachum turpe est admodum. Nam rusticitatis est symbolum μεγάλῃ τῇ φωνῇ λαλεῖν, id est, altâ voce loqui, inquit, Theophrastus charactere de rusticitate. Vnde apud Plautum initio Mostellariæ clamosus sic obiurgatur.

Digitized by Google

Quid tibi malum, hic ante ades clamitatio est?
An ruri censes te esse? abscede ab adibus.
Abi rus, abi directò. --------

BREVISSIME.] Ita in R. MS. id est, parcissimè. Vel certè legendum, *breuissimi.*

BIBITIONIBVS.] Id est, potationibus. Hoc vocabulo vtitur S. Cæsarius Archiepiscopus Arelatensis serm. 6. *Nam qui de choro psallentium it ad comessationes inhonestas, bibitionésque furtiuas.*

EXCESSIONIBVS.] Id est, excessibus.

QVIA SICVT SVBDITORVM VITIA, &c.] Nota. Subditi hîc à Prælatis iudicantur: sed Prælati à Deo seuerius quidem, nempe in illo seuerissimo, & districtissimo iudicio iudicandi sunt.

Ex Regula cuiusdam, Cap. XIX.

§. II.

EXCOMMVNICATIONIS mensura qualis esse debeat, iustum scientibus librare iudicium culpæ modus ostendit. Leuioribus enim culpis leuior est adhibenda correptio; grauioribus verò feruentior exhibenda damnatio. Proinde Abbatis studio pensandum est, vt si aliquis frater in leuioribus inueniatur obnoxius culpis, vsque ad indictam sibi horam mensâ priuetur: de grauioribus verò seu dierum vel mensium definitio in longius protracta correptione finiatur. Ea tamen regula, vt si amplius, quam septem dierum spatium excommunicationis percurrerit; quamdiu pœnitentiæ sub statuto tempore ordo retentus fuerit, sicut à mensa suo loco priuatur; ita & in Ecclesia segregetur: vt in loco, in quo anteà fuit, nec psalmũ cãtet, nec vllũ ordinẽ teneat; vsq; dũ satisfactione humili cum cordis contritione ab Abbate vel à senioribus veniam mereatur. Excommunicatus verò frater qui culpis grauioribus existentibus aut cellula recluditur, aut consortio congregationis separatur, à nullo penitus aut colloquia, aut visitationis munus fruatur: nisi tantummodo cui præceptum ab Abbate fuerit. Si quis transgressus hanc regulam fuerit, regulari pœnitentiæ subiacebit.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVLPÆ MODVS.] Id est, culpæ ratio, scilicet grauitas, aut leuitas, aliæque circunstantiæ.

FERVENTIOR.] Id est, asperior, acerbior.

AD INDICTAM SIBI HORAM.] Indicta hora est, vt si fratres sexta, ille nonâ; si fratres nonâ, ille vespere reficiat.

FINIATVR.] Id est, determinetur.

EA TAMEN REGVLA.] Supp. *Seruatâ*. Hæc autem spectant ad leues culpas, quorum pœnam diffinit, mox de grauioribus acturus. Et sensus est, quemadmodum ob leues culpas excommunicatus suo loco in mensa priuatur, ita in Ecclesiâ segregetur, & nullum psalmum cantet: si tamen eiusmodi excommunicatio excesserit septem dierum spatium.

IN LOCO IN QVO ANTEA FVERAT.] Non tamen sequitur, vt in alio loco psalmum cantet.

CANTET.] S. B, dicit, *imponat*. Ex quo patet idem esse imponere, ac cantare. Sed de hoc verbo infrà.

SICVT A MENSA.] Legendum videtur, *sicut in mensâ*.

CONLOQVIA, &c.] Archaïsmus. Nam olim verbum, fruor, accusatiuo iungebatur.

Ex Regulâ Sancti Aureliani, Cap. XXX. §. 12.

SVPERBIS inobedientibusque, & iracundiam protrahentibus numquam parcendum, donec corrigantur.

Ex Regulâ Sancti Ferreoli. Cap. XXII. §. 13.

VT conuitium vel maledictum ex ore monachi non procedat; neque lingua in impatientiæ excitationes soluta effrenatum quid ministret ostiis labiorum; sed cõmotus ira, (vt est humanitatis) dicat: *Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis.* Adiungat &

Psal. 140.

Digitized by Google

illud: *Dixi custodiam vias meas; vt non delinquam in linguâ meâ:* Habens illud Apostoli ante oculos suos: *Quia neque maledici regnum Dei possidebunt.* Si quis ergo his indomitus mente proruperit, triginta diebus ab omnium fratrum conloquio habeatur alienus, donec agnoscens se tantummodo in congregatione solitudinem incurrisse, veniam eligat postulare. *Psal. 38.* *Cor. 6.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT EST HVMANITATIS.] Id est, vt est infirmitatis, & imbecillitatis humanæ. Phædrus lib. 3. Fab. *Humanitati qui se non accommodat, Plerumque pœnas oppetit superbia.* Sic humanum, apud Terentium in Heautontim. act. 1. sc. 1.

Homo sum, humani à me nihil alienum puto. Vt humanum factum, humanus error. i. ex humanâ fragilitate manans.

TRIGINTA DIEBVS, &c.] Hæc fuit olim vsitata à priscis illis Patribus excommunicationis ratio, quæ certo dierum, aut mensium, aut annorum numero diffinitur pro delictorum modo, & ratione. S. Fructuosus Episcopus Bracarensis cap. 17. regulæ: *Si nec sic se emendauerit, flagelletur acerrimè, & trium mensium spatio excommunicationis vindictam suscipiens sub pœnitentiæ districtione solus recludatur in celiâ.* S. Isidorus cap. 17 regulæ: *Hæc igitur & his similia triduana excommunicatione emendanda sunt.* Et cap. 18. *Si excommunicatio biduana fuerit, excommunicato nihil alimenti tribuendum est.* Concilium Epaonense can. 34. *Si quis seruum proprium sine conscientiâ iudicis occiderit, excommunicatione biennij confusionem sanguinis expiabit.* Concilium Eliberitinum can. 55. *Sacerdotes si tantùm sacrificantium coronam portant, nec sacrificant, nec de suis sumptibus aliquid idolis præstant, placuit post biennium accipere communionem.* Concilium Agathense can. 62. *Si quis proprium seruum sine conscientiâ iudicis occiderit, excommunicatione, vel pœnitentiâ biennij reatum emendabit.* Et can. sequ. *triennio a communione priuentur Ecclesiæ.* Aurelianense. 3. can. 4. *Quod si quilibet antistitum, vel clericorum quod suprà scriptum est, vitare voluerit, triennij excommunicatione multetur.* Concilium Turonense. 2. can. 20. *Nam si inuentus fuerit Presbyter cum suâ Presbyterâ, aut Diaconus cum suâ Diaconissa, aut Subdiaconus cum suâ Subdiaconissa, annum integrum excommunicatus habeatur.* Concilium Nicænum can. 11. & multis aliis. Anycranum can. 4. S. Basilius epist. 3. ad Amphilochium can. 58. ὁ μοιχεύσας ἐπὶ ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔστω τῶν ἁγιασμάτων. i Mœchus quindecim annis à sacramentorum communione arcebitur: & multis aliis locis.

Digitized by Google

TANTVMMODO.] Videntur deesse hæc verba, *ob id*, vel similia.

SOLITVDINEM.] solitudo hoc loco est à fratrum societate separatio.

Eiusdem ex Cap. XXIX. §. 14.

AD illos qui post correctionem impugnantes iudicia seniorum nituntur excusare peccatum, & non ad pœnitentiam recordatione delicti, sed ad duritiam indignationis nimium migrauerint; respice istam sententiam: vt quamdiu à proposita intentione reuocentur, & cum ore mentis manifesta emendatione deponant, secundùm arbitrium Abbatis arduæ omnino subiaceant disciplinæ: quia non dixerunt; peccatum meum ego cognosco; sed dixerunt, quod in Isaia Propheta de rebellibus legitur: *Nullus est, qui agat pœnitentiam super peccatum suum, dicens; quid feci?* Illi namque, se prioribus anteponunt; & aliorum loca non erubescunt elationis vitio inuadere, ac præceptis Dominicis contradicunt, quibus ita iubemur: *Quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister; & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus.* Abbatis vel etiam reliquorum increpatione confusi ad locum proprium quem reliquerant, reuocentur: quos ad maiorem gradum tardius decernimus promoueri, ne addita dignitate, radicata in eis præsumptio præualescat.

Locus corruptus.

Mat. 20

Mar. 10

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

RESPICE ISTAM SENTENTIAM.] Legendum videtur: *Respicit ista sententia.*

QVAMDIV.] Id est, donec. S. Cæsarius in Recapitulatione: *quamdiu dignam pœnitentiam agens humiliter veniam petat.*

IN ISAIA.] Ita in cod. Vind. Sed hic locus extat, non in Isaia, sed. Hieremiæ. 18. cap.

CVM ORE MENTIS.] Locus corruptus. l. *Tumorem mentis*, vt in cod. Vindocinensi.

Item

Digitized by Google

Item eiusdem ex eodem capite. §. 15.

ILLOS igitur monachos, quos vel vnius diei finis discordes inuenerit, qui vsque ad vesperam lites trahunt, & ante non excludunt odium, quàm sol cognoscat occasum, qui dicenti Apostolo per inobedientiam contradicunt, statuimus tamdiu abstinentia macerandos, quamdiu ad veram se concordiam vltronea satisfactione connuertant. Quibus post longum scandalum pacificare in occulto non liceat; ne aliquid fictum puritas caritatis admittat: sed sit eorum reconciliatio publica, quorum fit discordia manifesta. Fratribus ergo cunctis adstantibus veniam inuicem postulent: quia vterque reus diuturna simultate notatur; dum vnus indulgentiam petere destitit, aut alter rogari desiderans non dimisit. Et ideo impius mansit impœnitens: hic damnandus posterum, ille post culpam. Propterea offensus iste iram in contemptu Euangelij non retineat; sed citò ad illud recurrat exemplum: *Dimittite; & dimittetur vobis.* Et illud Apostoli: *Induite vos sicut electi Dei, & dilecti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.* Ille verò qui iniuriam intulit, huiuscemodi exemplo velociter terreatur: *Facit Dominus iudicium iniuriam patientibus.* Et alibi: *Quæ seminauerit homo, hæc & metet.*

Eph. 4.

Luc. 6.
Col. 3.

Psal. 145.
Gal. 6.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DICENTI APOSTOLO.] Nempe vt sol non occidat super iracundiam nostram: cui non obtemperant ij, qui solis occasum non præueniunt, vt cum fratribus in gratiam redeant.

SCANDALVM.] Scandalum est rixa, iurgium, dissensio, pugna, vt suprà notatum est. S. Gregorius Turonensis lib. 5. hist. cap. 10. *Nam hi perpetrato scelere ad Burdegalensem ciuitatem venientes orto scandalo vnus alterum interemit.* Et lib. 10. cap. 15. agens de illâ seditione

exortâ inter sanctimoniales cœnobij S. Radegundis. *Cum autem scandalum quod ſerente diabolo in monaſterio Pictauenſi ortum, in amplioremcotidie iniquitatem conſurgeret.*

SICVT ELECTI DEI.] Omissa est vox, *sancti*, quæ hæc verba sequitur.

EXEMPLVM.] Id est, testimonium, auctoritatem, vt etiam paulo post dixit: *huiuscemodi exemplo*, &c.

Ex præceptis & institutis Sancti Pachomij. §. 16.

QVI iniustè iudicauerit, iniustè ab aliis condemnabitur. Si vnus è fratribus, aut duo, vel tres scandalizati ab aliquo recesserint de domo, & posteà venerint, ventilabitur inter eos, & scandalizantem, iudicium: & si reus inuentus fuerit, monasterij regulis emendabitur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI INIVSTE IVDICAVERIT, &c.] Extat in editâ S. Pachomij regulâ, art. 98.

INIVSTE AB ALIIS.] Lege, *iuste ab aliis*, vt in regula excusa.

SI VNVS E FRATRIBVS, &c.] Hæc non extant in regulâ S. Pachomij excusa.

DE DOMO.] Id est, de classe sua. Vide suprà.

SCANDALIZATI.] Id est, opprobriis & contumeliis affecti, aut verberati.

Ex Regula Sancti Columbani. §. 17.

SI quis detraxerit Abbatem suum, septem dies vnum paximatium: si fratrem suum, XXIV. Psalmos: si secularem, XII. Psalmos.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS, &c.] Hæc habentur in Pœnitentiali MS. S. Columbani cod. Flor.

PAXIMATIVM.] Supp. ei detur. Detractori vnicum paximatium datur multæ nomine: quia cotidie monachi, Ægyptij maximè, quos in multis sequitur S. Columbanus, duo cotidiè paximatia viritim accipiebant, vt clarum est ex Cassiano Coll. 2. cap. 9. *Præposuere cunctis illis refectionem solius panis, cuius modum in duobus paximatiis statuerunt.* Coll. 11. cap. 15. & lib. 4. de Institutis renunciantium cap. 14. Paximitium, seu Paxamatium, vel paxamas, atque etiam paxamades, & paxamadium (varie enim scribitur hoc nomen) est panis recoctus, bis coctus. Suidas: παξαμὰς ὁ δίπυρος ἄρτος. ἔστι δὲ λέξις Ῥωμαϊκή. i. paxamas bis coctus panis. Est autem vox Latina. Et alibi: δίπυρος ἄρτος παρὰ Ῥωμαίοις λεγόμενος παξαμὰς. i. recoctus panis à Latinis dictus paxamas. Quidam nomen deducunt à Paxamo rei culinariæ scriptore, cuius meminere Suidas, & S. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum. In Glossis Isidori dicitur. *Paxamatium, panis subcinericius.* Δίπυρος ἄρτος est denuo coctus panis. Hesychius δίπυροι ἄρτοι ἐκ δευτέρου ὀπλόμενοι. i. Panes secundò cocti Athenæus. lib. 3. οἱ δίπυροι δὲ εἰσίν τινες ἄρτοι τρυφῶντες. i. recocti verò sunt quidam panes delitiosi. Sed hi non sunt monachorum: quia dulciariorum arte medicati. Idem quod bucellatum. Nam Palladius monachorum panem, quem aliàs appellat paxamatem, vt cap. de Paulo simplice, in Macario Alexandrino vocat βουκελλάτον: κλάσας τὸ βουκελλάτον ὁ ἴσχυε. i. cum fregisset buccellatum, quod habebat. Et Leo in constitutionibus militaribus panem siccum militarem, qui vulgò dicitur buccellatum, appellat paxamadium, & paxamadem Constit. 10. §. 13. δαπάνην ἔχειν ἢ παξαμαδίου. i. sumptum habere vel paxâmadij. Et Constit. 12. §. 324. inter alia statuit, vt miles in die belli ferat παξαμάδιον εἰς τὸ σελλοπυγγίφ. i. paxamatium in sellæ marsupio. Buccellati mentio fit C. l. 1. de erogatione militaris annonæ. Meminit Spartianus in Pescennio Nigro: *Buccellato iubens milites & omnes contentos esse.* Olympiodorus appellat ξηρὸν ἄρτον. i. panem siccum: scribitque inde milites Buccellarios appellatos esse, hanc que denominationem datam eis tempore Honorij Imperatoris non modo Romanis militibus, sed etiam Gothis. Sed hoc nomen maximè Galatis seu Gallogræcis militibus attributum est. Suidas; οἱ Βουκελλάριοι Ἑλληνογαλάται ὀνομάζονται, καὶ ἡ Βουκελλαρείων χώρα Γαλλογραικία. i. Buccellarij Gallogræci nominantur, & Buccellariorum regio Gallogræcia: Buccellariorum mentio fit Cod. l. vlt. ad legem Iuliam, de vi priuata, vel &c.

Item eiusdem. §. 18.

SI quis iracundiam, vel tristitiam, vel inuidiam tenet contra fratrem suum, vt tempus tenuerit: ita erit pœnitentia eius in pane & aquâ. Si verò prima die confessus fuerit, viginti quatuor psalmos.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS IRACVNDIAM.] Hoc capitulum extat in Pœnitentiali MS. S. Columbani cod. Flor.

VT TEMPVS TENVERIT.] nempe iracundiæ. i. quanto tempore frater ille iracundiam seruauerit.

VIGINTI QVATVOR PSALMOS.] Supp. recitet.

Item eiusdem. §. 19.

QVI autem rixam commiserit septem dies pœniteat. Qui verò suum præpositum despexerit, aut regulam blasphemauerit, foras repellendus est; nisi ipse dicat, pœnitet me quod dixi. Si autem non se humiliauerit quadraginta diebus pœniteat: quia superbiæ morbo detinetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI AVTEM RIXAM COMMISERIT.] Habetur in eodem Pœnitentiali MS. cod. Flor.

FORAS REPELLENDVS EST.] Expulsio illa erat tantùm ad tempus: ita vt expulsus resideret ante fores monasterij, donec reuocaretur, vt suprà explicatum est.

QVADRAGINTA DIEBVS PŒNITEAT.] Nempe in choro prostratus coram omnibus in synaxi: cum videlicet expulsus ille reuocatus fuerit ab Abbate. Quæ sanè nostram opinionem de repulsione ad

Digitized by Google

aliquot certos dies confirmant: quia si is, qui non pœnitet, foras expellitur, cur ei quadraginta dierum pœnitentia imponitur, si postea non sit reuocandus?

Item eiusdem. §. 20.

SI cum illo qui cellæ suæ cohabitator non est, confabulari quantulumcumque præsumpserit, superpositio.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI CVM ILLO, &c.] Hic textus habetur in MS. Pœnitentiali S. Columbani cod. Flor. emendicatus à Cassiano, quem in quibusdam sequitur S. Columbanus, lib. 4. de institutis renunciantium cap. 6.

CELLÆ SVÆ COHABITATOR NON EST.] Quia monachi S. Columbani duo habitabant in cella iuxta institutum monachorum Ægyptiorum, vt suprà obseruatum est; & eiusdem cellæ habitator syncellita dicebatur apud Cassianum Coll. 20. cap. 2.

SVPERPOSITIO.] Supp. ei iniungatur. Intelligitur superpositio silentij. Nam in hoc S. Columbani Pœnitentiali passim reperiuntur superpositiones silentij: ieiunij vix repereris. Vnde cum in hoc Pœnitentiali dicitur tantùm superpositio, subaudi, *n*, *silentij*. Quid sit superpositio & superponere, infrà dicetur.

Ex Regula cuiusdam. §. 21.

SI quis seniori detraxerit, non seniori detrahit; sed Deo, cui opus facit. Si verò hoc frequenter facit, abscidatur à fraternitate, ac sollicitudine fraterni corporis. Si verò pœniteat, remittenda sunt peccata sua, *Detrahentem*, inquit Propheta, *secretò proximo suo, hunc persequebar.* Si quis inuentus fuerit in aliquo spernere seniorem suum, non hominem spernit, sed Deum, & reliqua. Si quis hoc faciat, pœniteat, & reconciliabitur seniori suo: & omnia *Ps. 100.*

quæcumque senior præceperit, secundum mandatum Domini explenda sunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVI OPVS FACIT.] Lege, *cuius opus facit.* Vt in cod. Vindocinensi nempe prælaturam. Sunt enim Prælati Dei vicarij. *Qui in Christi thronum succesſerunt, de quo ipſi ſermocinantur, de quo Chriſtus dedit eis miniſterium reconciliationis*, docet S. Ioan. Chryſoſtomus ſerm. 3. in epiſt. ad Coloſſenſes.

ABSCINDATVR A FRATERNITATE.] Id eſt, ſaparetur à conſortio fratrum, excommunicetur.

FRATERNI CORPORIS.] Id eſt, fraternæ congregationis. Corpus eſt congregatio, communitas, collegium. Ælius Lampridius in Alexandro Seuero: *Corpora omnium conſtituit vinariorum, lupinariorum, caligariorum, & omnino omnium artium.*

Ex Regula Sancti Baſilij. Cap. XXV. §. 22.

INT. VNDE & nocturnæ phantaſiæ inhoneſtæ ac turpes aſcendunt ad nos? RESP. Veniunt quidem hæc maximè ex diurnis animæ motibus & actibus indignis & incongruis. Si enim vacet in iudiciis Dei, expurgatur anima eius per meditationem legis diuinæ, & ſtudium verbi Dei: ibique ſi indeſinenter curam gerat ſemper requirens, & ſcrutans quid ſit, quod placeat Deo, talia habebit etiam ſomnia.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VNDE NOCTVRNÆ, &c.] Extat apud S. Baſilium interr. 22. regul. breu. & apud Rufinum cap. 29.

VENIVNT QVIDEM HÆC MAXIME, &c.] Huic non abſimile eſt id quod docet S. Leander lib. de inſtit. Virg. cap. 3. *Quos (iuuenes) ad hoc diabolus obiicit, & virgineis opponit oculis, vt formidolorum, quas per diem viderit virgo, meditetur in nocte. Quod ſi pernicio dicat mentis ratio, taleſque imaginationes ab animo reſpuat, recens ta-*

Digitized by Google

non visis, & corporalis inspectio memoriæ exhibet formas quas videndo didicit. Et, si paululum talis imaginatio oblectet mentem, occurret etiam per somnium, quod viderit oculis: sic diaboli sagittis corpus virginis vulneratur, & infigitur cordi amor nexius; vt quod in nocte recordata est, cum amore velit adhuc videre in crastinum.

TALIA HABEBIT ETIAM SOMNIA.] Vt S. Cæsarius Archiepiscopus Arelatensis: qui cum interdiu semper Deum in corde haberet, in conuiuio, in itinere, in collocutione, in consessu, etiam in somnio semper meditabatur, vt scribit Cyprianus lib. 1. de eius vita.

Ex Regula Sancti Isidori. Cap. XXV.

§. 23.

QVI nocturno delusus phantasmate fuerit, tempore officij in sacrario stabit; nec audebit eodem die in Ecclesiam introire, *&c.* *Supra cap. 15. §. 5.*

Ex Regula Tarnatensi. Cap. XVIII. §. 24.

AD conuiuium nuptiale fratrum nullus accedat: ne per lasciuiam secularem quæ sunt sæculi, recognoscat, quod absit, ad mundi huius vitam, etsi non corpore, animo reuocetur, sicut dixit Beatissimus Cyprianus: *Adulterium dum videtur, discitur.* Qui ioculare aliquid, vel risui aptum in conuentu fratrum proferre præsumpserit, vel qui cum iunioribus verba otiosa narrare voluerit, aut habere amicitias ætatis infirmæ, increpationi, vt dignus est, subiacebit. Si quis quælibet inuenerit, inuenta non celet, & cognoscenda non occultet. Quod si reperta vnius diei spatio conuincitur retentasse, furti contagio se maculatum esse cognoscat. Si quis eum, qui districtionem monasterij non ferens, fugam meditari cognouerit, si non statim prodiderit, perditionis illius participem se esse non dubitet: & tamdiu à conuentu fratrum sequestrandus, quamdiu ille valeat reuocari. Si quis hæc non omni virtute studuerit Domino placitura seruare, & semel, ac se- *Epist. 1.*

cundò, correptus non emendauerit, reprehensa iuxta ætatis formam conuenit vendicari.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ADCONVIVIVM NVPTIALE.] Nuptiis interesse, monachis interdictum est Concillo Autisiodorensi can. 29. *Non licet Abbati, nec monacho ad nuptias ambulare.*

QVOD ABSIT.] Lege, *& quod absit.*

QVI IOCVLARE ALIQVID.] Hæc & sequentia videntur ascribenda regulæ orientali: ita vt illis hic titulus præfigendus sit: *Ex regula orientali.* Nam multa hic sumuntur ex regula S. Pachomij, quod sane, vt suprà notauimus, vsitatum est regulæ orientali, non Tarnatensi.

ET HABERE AMICITIAS ÆTATIS INFIRMÆ.] Ætas infirma pueri sunt. In R. S. Pach. art. 90. *Si deprehensus fuerit aliquis de fratribus libenter cum pueris ridere & ludere, & habere amicitias ætatis infirmæ,* &c.

SI QVIS EVM, &c.] Ex reg. S. Pach. art. 124. *Hæc est vltio in eum, qui fratrem de domo perdiderit, tribus diebus aget publicam pœnitentiam. Quod si eâdem horâ, quâ fugerit, non nunciauerit patri, reus erit peccati.*

Ex Regula Sancti Aureliani Episcopi. Cap. XL. §. 25.

SVPERBIS verò inobedientibus, & iracundiam protrahentibus numquam parcendum, donec corrigantur.

Eiusdem. Cap. XLI. §. 26.

PRO qualibet culpa si necesse fuerit flagelli accipere disciplinam, numquam legitimus excedatur numerus, id est, triginta & nouem, & quamlibet iustè disciplina teneatur; tamen secundùm illud *benitatem & disciplinam*

disciplinam, paternum affectum sanctus Abbas circa omnes teneat, secundùm Apostolum : *Tanquam si nutrix foueat pullos suos.* Ps. 118.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DISCIPLINAM.] Id est, correctionem. Vide superius annotata.

PVLLOS SVOS.] In communi versione, *Filios suos*, vt in textu Græco, τὰ ἑαυτῆς τέκνα. Itaque lege: *Paruulos suos*, vt infrà c. 39. 1. Thess. 2.

TRIGINTA ET NOVEM.] Iuxta S. Pauli flagellationem, vt supra notatum est : cuius flagellationis ratio, ita describitur apud Bedam quæstione 2. libri quæstionum variarum, ex quadam pictura de Pauli à Iudæis flagellatione Româ in Angliam allatâ : *Quod ita intelligendum, ab antiquis ita intellectum testatur etiam pictura eiusdem libri quam reuerendissimus, ac doctissimus Cudus* (aliàs Chidonius) *orientalium Anglorum antistes veniens à Româ secum in Britanniam detulit : in quo videlicet libro omnes pene ipsius Apostoli passiones, siue labores per loca oportuna erant depicta. Vbi ita hic locus depictus, quasi denudatus iaceret Apostolus laceratus flagris, lacrimisque perfusus : Superastaret autem ei tortor quadrifidum habens flagellum in manu, sed vnam è fidibus in manu sua retentam : tres verò reliquas solùm ad feriendum habens exertas. Vbi pictoris sensus facillimè patet, quòd ideo ternis fidibus eum fecit verberare, vt inde plagarum quadragenarium numerum non compleret. Si enim quaternis fidibus percuteret, decies percutiens sexaginta* (lege, *quadraginta*) *plagas faceret; Si verò ternis tredecies feriret, inde quadraginta plagas non impleret.* Sed tantùm nouem & triginta.

DE GRAVIORIBVS CVLPIS.

CAP. XXXII. §. 1.

S.BEN. SI autem frater, qui grauioris culpæ noxa tenetur, ſuſpendatur à menſa ſimul, & ab oratorio. Nullus ei fratrum in vllo iungatur conſortio, neque in conloquio. Solus ſit ad opus ſibi iniunctum, perſiſtens in pœnitentiæ luctu: ſciens terribilem illam Apoſtoli ſententiam dicentis: traditum huiuſmodi hominem Sathanæ in 1.Cor.5. interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini. Cibi autem refectionem ſolus percipiat, menſura vel hora, quâ præuiderit ei Abbas competere. Nec à quoquam benedicatur tranſeunte, nec cibus, qui ei datur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI AVTEM FRATER, &c.] Hîc agitur de maiori excommunicatione, quamuis omnes illius effectus non exprimantur breuitatis causâ. Nam excludi à menſæ participatione, ab oratorio, à conſortio & colloquio hominum, vt hîc manifeſtè habetur, ſunt effectus maioris excommunicationis. Quod etiam ſuadent illa verba; *Sciens terribilem illam Apoſtoli ſententiam*, &c. ille enim propriè dicitur tradi Sathanæ, qui maiori excommunicatione plectitur.

IN POENITENTIÆ LVCTV.] Conſilium Tarraconenſe. 1. can. 1. de monacho pœnitentiam agente: *Pœnitentiæ lamentis incumbat.*

NEC A QVOQVAM BENEDICATVR TRANSEVNTE.] Nempe cum ipſe excommunicatus alicubi ſolus operatur. Alioqui in cellâ reſidere debet, vt poſtea videbitur. Benedictio autem hæc eſt, quam iunior à ſeniore tranſeunte petere debet. Vnde Magiſter cap. 13. *Petenti*

Digitized by Google

benedictionem nullus respondeat, Deus. Licet tamen assurgere salutanti, caput inclinare, aut nudare humanitatis officio, vel vitandi scandali causâ, vt docent Angelus in verbo: *Excommunicatio*, De Graffijs libr. 4. p. 1. c. 12. Millardus cap. 101. Sairus libr. 2. cap. 11.

NEC CIBVS, QVI EI DATVR.] S. Fructuosus Episc. cap. 14. R. *Et hoc ab Abbate exsufflatum & non sanctificatum.* Magister cap. 13. *Quicquid ei porrigitur, à nullo signetur.*

Ex Regula Patrum. §. 2.

SI quis verò monachus furtum fecerit, quod potius sacrilegium dici potest, id censuimus ordinandum, vt iunior virgis cæsus tanti criminis reus numquam officium Clericatus excipiat. Si verò iam Clericus in id facinus fuerit deprehensus, nominis ipsius dignitate priuetur. Cui sufficere potest pro actus sui leuitate impleta pœnitentiæ satisfactione communio.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS VERÒ MONACHVS, &c.] Hæc habentur in secunda regulâ Patrum cod. MS. Flor. cuius initium est: *Cum in nomine Domini vnâ cum fratribus nostris conuenissemus.* Quamobrem titulum, qui hîc desiderabatur suppleui in hæc verba: *Ex regulâ Patrum*: fretus etiam auctoritate Smaragdi, qui scribit: *Et alij Patres dixerunt: Si quis verò monachus*, &c. Proferuntur etiam à Burchardo libr. 11. cap. 64. & Iuone Carnotensi 13. parte decreti cap. 51. ex Concilio Agathensi can. 2. *Si quis Clericus aut monachus*, &c. Quæ tamen non extant in dicto Concilio. Quare arbitrior citationem esse vitiosam.

VT IVNIOR VIRGIS CÆSVS.] Furti reos monachos indifferẽter flagellationi subiicit S. Pachomius art. 121. & sanctimoniales S. Cæsarius Arelatensis cap. 24. regulæ

IAM CLERICVS.] Apud Iuonem & Burchardum legitur: *Iam ordinatus.*

LEVITATE.] I. stultitia.

COMMVNIO.] Apud eosdem legitur: *Sola communio.*

Digitized by Google

Ex Regula Sancti Ferreoli Episcopi. ex cap. XXXIX. §. 3.

FVRTI conscium, si adhuc vocare monachum possumus, quasi adulterum secundum flagellis subdi & magna conteri afflictione iubemus, dantes illi vnam cum fornicatione sententiam: quia luxuriatus est, cum furaretur. Similes enim eos non incongruè dicimus, quos in sacra lectione pariter positos inuenimus. Dicit ergo Dominus per Prophetam: *Non est scientia Dei super terram.* & paulo post: *Furtum & adulterium inundauerunt.* & iterum in psalmo: *Si videbas furem, simul currebas cum eo, & adulteris portionem tuam ponebas.* Legimus etiam in Euangelio Dominum dixisse: *Fornicationes, furta.* Nec moratus addidit: *Hæc sunt, quæ coinquinant hominem.* Ex his profecto intellegere possunt horum scelerum serui; quia, sicut æqualiter his dominantur vitia, æqualiter debetur & pœna.

Osee 4. Is 49. Mat. 15.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FVRTI CONSCIVM, SI, &c.] Hæc habentur in libello C. & XIV. sententiarum de Rectoribus, vbi S. Ferreolus appellatur presbyter.

CVM FORNICATIONE.] Lege: *Cum fornicante*, vt in præfato libello.

VNAM SENTENTIAM.] Id est, idem iudicium.

SVPER TERRAM.] In vulgata versione: *In terrâ.*

SIMVL CVRREBAS.] Ita in R. Magistri cap. 13. iuxta psalterium Romanum.

ET ADVLTERIS.] Lege: *Et cum adulteris.*

DIXISSE FORNICATIONES, FVRTA.] Apud Smaragdum legitur, *dixisse: De corde enim exeunt adulteria, fornicationes, furta, & reliqua.*

Digitized by Google

Ex Regula Sancti Fructuosi Episcopi. ex cap. XVI. §. 4.

MONACHVS paruulorum aut adolescentium consectator, vel qui osculo, vel qualibet occasione turpi reprehensus fuerit inhiare, probata patenter per accusatores verissimos, siue testes causa, publice verberetur; coronam capitis, quam gestabat, amittat, decaluatusque turpiter opprobrio pateat, omniumque sputamentis oblinitus in facie, probraque æquè suscipiat, vinculisque artatus ferreis carcerali sex mensibus angustia maceretur, & triduana per hebdomades singulas refectione panis exigui hordeacei vespertino tempore subleuetur. Post deinde, expletis his mensibus, aliis sex mensibus succedentibus sub senioris spiritalis custodia segregata in corticula degẽs opere manuum & oratione continua sit contentus, vigiliis & fletibus, & humilitate subiectus, & pœnitentiæ lamentis veniam percipiat: & sub custodia & sollicitudine duorum fratrum in monasterio ambulet, nulla priuata locutione vel concilio deinceps iuuenibus coniungendus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONACHVS, &c.] Hæc habentur eodem cap. 16. in R. MS. S. Fructuosi Episcopi cod. Crass. In libello CXIV. sententiarum de rectoribus, vbi post *Monachus*, additur: *Vel Clericus.* & apud Henricum Canisium tom. 5. antiquæ lectionis, parte 2.

PARVVLORVM AVT ADOLESCENTIVM CONSECTATOR, &c.] Eiusmodi cum iunioribus familiaritates etiam aliorum Patrum regulæ proscribunt, S. Pachomij art. 90. *Si deprehensus fuerit aliquis de fratribus libenter cum pueris ridere, & ludere, & habere amicitias ætatis infirmæ, tertiò commonebitur, vt recedat ab eorum necessitudine, & memor sit honestatis ac timoris Dei. Si non cessauerit, corripiatur, vt dignus est, correptione seueriſſimâ.* Orientalium seu Tarnatensium cap. 14. *Qui iocularo aliquid, vel risui aptum in conuentu fratrum proferre præsumpserit, vel qui cum iunioribus verba otiosa narrare voluerit, aut habere amicitias ætatis infirmæ, increpationi, vt dignus est, subiacebit.* S. Isidori cap. 17.

regulæ, vbi inter grauia peccata annumeratur: *Si* (quis) *cum paruulis, iocauerit, riserit, vel eos osculatus fuerit.*

REPREHENSVS.] Lege: *Deprehensus.* vt in libr. CXIV. sententiarum, & apud Canisium.

PROBATA.] In citato libello, & apud Canisium: *Comprobata.*

CAVSA.] Ita apud Canisium, & in citato libello. Causa est culpa, crimen, noxa, offensa, de quo infra. Apud Smaragdum malè legitur: *Huius rei causâ.* CORONAM CAPITIS AMITTAT.] Si sit Clericus.

DECALVATVSQVE, &c.] Id est ad cutem rasus. Iuniorum amatores S. Fruct. iubet cædi verberibus, & decaluari. Ignominiosum olim supplicij genus raso capite verberibus, aut colaphis cædi. Cornelius Tacitus de moribus Germanorum. *Paucissima in tam numerosâ gente adulteria, quorum pœna præsens & maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit.* S. Gregorius Turonensis libr. 5. hist. cap. 39. *Et grauiter verberatâ, incidi comam eius capitis iubet.* Lib. 1. legis Vvisigothorum tit. 1. l. 7. *Decaluatus tamen centum flagella accipiat.* & titul. 2. l. 7. *Centum accipiat ictus flagellorum, atque turpiter decaluatus,* &c. libr. 3. tit. 3. l. 8. & 10. lib. 7. Capitularis regum tit. 335. & lib. 1. legis Longobardorum tit. 17. l. 5. Adam libr. 4. hist. Bremensis cap. 1. *Alios etiam legatos ad se pro pace directos publicè verberari & decaluari iussit.* Iuuenalis Sat. 5.

Pulsandum vertice raso,
Prabebis quandoque caput, nec dura timebis
Flagra pati.

Palladius in Lau. cap. de Philoromo, ὃν ξυεισθῆναι ἐκέλευσεν, ἢ ὑπὸ παιδείων ἐντυπώτατα κολασθῆναι. i. quem radi iussit, & validissimè à pueris verberari colaphis.

OMNIVMQVE SPVTAMENTIS.] Olim ignominiæ genus faciem sputamentis conspurcare: Gregorius Turonensis lib. 3. hist. cap. 36. *Tunc cadentes eum pugnis, sputisque perungentes vinctis post tergum manibus ad columnam lapidibus obruerunt.* Cedrenus ad annum 25. Constantini Caballini, ἐθεάμβευσεν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἐμπτυόμενον, ἢ συρόμενον. i. traduxit per circum sputis consputum & tractum. Paulus Diaconus, siue quis alius libr. 18. hist. *Misit omnem inimicum eius iniuriis cumulare & conspuere illum.*

PANIS HORDEACEI.] Fuit olim panis hordeaceus pœnitentium cibus. S. Gregorius Turonensis lib. 9. hist. cap. 21. *Iussit omnem populum in Ecclesiam conuenire, & rogationes summâ cum deuotione celebrari, & nihil aliud in vsu vescendi, nisi panem hordeaceum cum aquâ mundâ adsumi.*

IN CORTICVLA.] Corticula hîc sumitur pro cellulâ. Notandus mos antiquus retrudendi monachos, excommunicatos, seu sanctimoniales, in cellulis separatis: vt videre est apud alterum Fructuosum cap. 4. regulæ: *Cum excommunicatur aliquis pro culpâ, mittatur solitarius in*

Digitized by Google

cellam obscuram. In Concilio Tarraconensi 1. can. 1. *Si verò religiosus, vel monachus, in cellâ monasterij inclusus pœnitentiæ lamentis incumbat.* Apud S. Gregorium Turonensem libr. 9. hist. 4. *Petiit, vt se in cellulam secretam recluderet, dicens: quia multum peccaui in dominam meam Radegundem.* In regula Teridij cap. 25. *Qui pro aliquâ culpâ excommunicatus fuerit, in vna cella recludatur.* In regula cuiusdam Patris cap. 19. *Excommunicatus vero frater, qui culpis grauioribus existentibus aut cellula recluditur,* &c. Hoc autem S. Fructuosi capite duplex notanda est recluſio delinquentium, vna carceris, altera cellæ.

CONTENTVS.] Ita in R. MS. & apud Canisium. In libello CXIV. sententiarum: *Intentus.* Lege ergo: *Operi manuum, & orationi continua sit intentus.*

Ex Regulâ cuiusdam. Cap. VI. §. 5.

HI verò fratres, qui grauioribus culpis in pœnitentia detinentur, in Ecclesia cum cæteris, qui communicant, non stent, sed in alia Ecclesia secretè cursum cantent. Expleto cursu egredientes ante fores Ecclesiæ, in qua communicantes cursum explent, stare præcipiantur. Et egrediente congregatione supra humum prostrati rogent pro se Dominum exorari, vt grauia commissa contritione deleantur cordis, meminentes illud: *Cor contritum & humiliatum Deus non spernit.* Et: *In humilitate nostra memor fuit nostri Dominus.* In oratione positus semper pœnitens dicat: *Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.* Vt ira arguentis iudicis, & in proximo vindictam reddentis per piæ mentis affectum hac humili oratione sedetur. NOTA *Psf.* 50. *Psf.* 135. *Psf.* 50.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVRSVM.] Id est, opus Dei, officium diuinum; de quo vocabulo infrà.

DEVS NON SPERNIT.] Ita in psalterio Romano. & in regula Magistri cap. 4. Apud S. Cyprianum epist. 77. & 81. *Deus non despicit.* Tertiam personam seruant quidem septuaginta interpretes, sed in futuro: Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει, i. Deus non despiciet, iuxta quos Apollinarius in Metaphrasi: Ἤτοι οὐκ ἀτιμάσει χθαμαλὸν ἢ μείλιχον ἢ ὀγέστιν.

i. cor rex humiliatum & lene non despiciet. In vulgata interpretatione iuxta textum Hebraïcum : *Deus non despicies.*

Ex Regula Magistri. Cap. XIII. §. 6.

CVM suggestum fuerit à Præpositis Abbati meritum inobedientis, iam non dicendus est frater, sed hæreticus legis: iam non dicendus filius Dei, sed operarius dæmonis, qui dissipando sanctorum facta velut quædam scabies est procreata in grege. Conuocet eum Abbas præsentibus suis præpositis, vel coram congregatione circumstante. Et interrogati ab Abbate Præpositi eius, quid peccauerit, vel quoties monitus de ipso vitio non emendauerit, respondeant quid eum accusant. Quo audito vitio talem Abbatis contra se audiat vocem. O misera anima, quod responsum datura es Deo, quem per inobedientiam cotidie irritas, cum accesseris adorare eum? quare sub dominio Dei seruis potius mammonæ? quid mentiris Christo, alter Iudas? Ille Iudas iniquitatis portio iustitiam vendidit, tu Christianum nomen laceras malefactis? ille Iudas per pacem falsam Domino scandalum generauit, tu sub nomine sancti seruitij Deo magis rebellis existis? ille Iudas falsus Magistrum tradidit discipulus, tu sub nomine sancto magis diabolum factis sequeris Christianus? Adstare enim tibi habet in iudicio nostra monitio, vel tuus spiritus, cui cum carne, propria voluntate repugnas [Deo] ante tribunal tremendi Iudicis, dicens, Domine noluit intellegere, vt bene ageret. Iniquitatem meditatus est, adstitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit, sed magis gloriatus in ea, potens fuit in iniquitate. Cum hæc accusatus fueris in iudicio post nostram simul & tremendi Iudicis vocē dicentis tibi: tu es, qui odisti disciplinam, & proieciſti sermones meos post te. Si videbas furem, simul currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolum. Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, & ponebas scandalum. Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua

Ps. 36.

Ps. 49.

Digitized by Google

tua, ſicut nouacula acuta feciſti dolum. Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem, iniquitatem magis quam loqui æquitatem. Dilexiſti omnia verba præcipitationis in lingua doloſa. Hæc feciſti, & tacui, & exiſtimaſti iniquitatem, quòd eram tibi ſimilis; arguam te & ſtatuam illam contra faciem tuam, vt deſtruat te Deus in finem; euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium. Tunc etiam & omnes iuſti de ſua gloria in iudicio videbunt te, cum ab eis fueris ſequeſtratus ad ſiniſtram inter hœdos, & ſuper te ridebunt dicentes. Ecce homo qui non poſuit Deum adiutorium ſuum, ſed pręualuit in vanitate ſua, & non fuit timor Dei ante oculos eius: quoniam dolosè egit in cõſpectu eius. Et dixit inſipiẽs in corde ſuo, non requiret Deus; auertit faciẽ ſuã, ne videat in finem, & ignorauit, quia inimici, qui mentiuntur Domino, erit tempus eorum in pœnam æternam. Quid adhæc dicturus es Deo? quas afferre ei habes, miſer, excuſationes in peccatis? cum te primùm impugnauerint mala, & gehenna expectauerit, vt incendat. Poſt hanc increpationis vocem ante congregationem Abbatis ſtatim erigi iubeatur ab oratorio, communi menſa [&] extraneus deputetur; & cum inimicis Dei deſignatus non debet ex illa hora iam fratribus eſſe amicus. Ideoque ab hac excõmunicationis horâ ſoli poſito & ſequeſtrato ei aliqua laboris opera propter otioſitatem à Prępoſito ſuo conſignetur: in quo labore nullo fratrum iungatur ſolatio, nullius eloquio ſoletur, tacito omnium pertranſeatur aſpectu: petenti benedictionem nullus reſpondeat, Deus: quicquid ei porrigitur, à nullo ſignetur: quicquid verò vltra opus aſſignatum peculiariter, vel vltro effecerit, diſpergatur, vel diſſipetur. Sit vbique ſolus, & ei ſola culpa ſolatium. Quod ſi fortè propter leuitatem culpæ non ei voluerit Abbas duplicare ieiunia, ſi fratres ſexta reficiunt, ille ad nonam horam de vno pulmento; & panis cibarij ſibi fragmẽtum & aqua à Præpoſito ſuo pro miſericordia porrigatur. Si inculpabiles fratres nona hora reficiunt, illius ſupradicta refectio protrahatur in veſperã, vt sẽtiat, quid ei malorum culpa intulit, quid per neglegentiam bonorũ amiſit.

Pſ. 51.

Pſ. 49.

Pſ. 10.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM SVGGESTVM, &c.] Habes in R. MS. Magistri cod Corb. eodem cap.

HÆRETICVS DICENDVS EST.] Quia pertinax in malitiæ proposito, vt hæreticus in suæ opinionis, & iudicij tenacitate.

MERITVM.] Id est, demeritum.

PROPRIA VOLVNTATE. Lege: *Per propriam voluntatem*, vt est in R. MS.

DEO.] Hæc vox redundat, nec est in R. MS.

GLORIATVS.] Lege, *gloriatus es*, vt in R. MS.

POST TE.] ita in psalterio Romano.

IN LINGVA DOLOSA.] Ita in psalterio Romano.

EXISTIMASTI INIQVITATEM.] Ita in psalterio Romano, ad verbum ex Septuaginta: ὑπέλαβες τὴν ἀνομίαν. Quod idem sonat, pro, existimasti iniquè, vt habetur in vulgata versione. Iuxta quod Apollinarius in Metaphrasi dixit,

Ὥϊδης ἀθέμως' -------- I.

existimasti inique. Nam ἀθέμως, poëticè pro, ἀθεμίτως. In Hebræo tantum habetur, *existimasti me futurum similem tui.*

STATVAM ILLAM CONTRA FACIEM TVAM.] Ita in R. MS. cod. Corbeiensis, & in psalterio Romano. Sed puto legendum, *statuam illa*, vt in commentario D. Hieronymi: *Et statuam illa contra faciem tuam: vt sic confusus damneris in morte perpetuâ, hoc est, per illa mandata, quæ non custodisti, vel tua peccata, vel aliorum, quæ post te reliquisti.* Huic lectioni fauent septuaginta interpretes: παράστησον κατὰ προσώπου σου τὰς ἁμαρτίας σου. Id est, statuam contra faciem tuam peccata tua. Quos sequitur Apellinarius in Metaphrasi.

Ἁμπλακίας στήσω σῶν ἐνάντιον αἰὲν ἐλέγχων.

Id est, peccata tua statuam contra te semper arguens. Nec potest referri ad τὴν, *iniquitatem*, quia hoc vocabulum sumitur hîc aduerbialiter.

ERIT TEMPVS EORVM IN PŒNAM ÆTERNAM.] In Psalt. Rom. & in commentario S. Hieronymi: *Erit tempus eorum in æternum.* In versione vulgatâ: *Erit tempus eorum in sæcula.* Sed Magister secutus est potius sensum, quàm verba: quia iniqui æterno supplicio plectendi sunt. Vnde Cassiodorus hunc versiculum exponens scribit: *Addit: in æternum erit tempus eorum: scilicet punitionis; quando illis dicetur, ite in ignem æternum.*

Digitized by Google

ABBATIS.] Hæc vox transposita est. Et legendum: *post hanc increpantis Abbatis vocem ante congregationem statim*, &c.

STATIM ERIGI IVBEATVR, &c.] Lege & distingue hoc modo: *Statim erigi iubeatur. Ab oratorio & communi mensâ extraneus iudicetur.*

Item eiusdem Cap. XIV. §. 7.

CVM hora diuini officij excercetur, id est, cum expleto psalmo ab omnibus orationi incumbitur, tunc excommunicationis reus prostratus ante limen oratorij hæc cum lacrimis clamet: peccaui, & peccatum meum ego agnosco: erraui, emendare polliceor; iam de cætero non peccabo. Rogate pro me, sanctæ Congregationes, à quibus quondam per meam neglegentiam & diaboli suasionem separari merui. Rogate pro me, mei quondam præpositi. Ignosce mihi, pastor bone, & pie pastor Abbas. Relinque nonaginta nouem propter vnam. Veni, recollige, & porta humeris tuis me perditam ouem, sicut Dominus noster indicio passionis suæ tibi monstrauit: quia non pro iustis, sed pro peccatoribus venit, & mortuus est: vt cum ipso per iustitiam eius resurgeremus, qui fueramus per nostra peccata adlisi, dicente ipso Domino: *Non veni, nisi propter oues perditas domus Israel.* Et: *Non est opus sanis medicus, sed his, qui malè habent.* Imitare pium magistrum Apostolorum, cuius vices per doctrinam agis in monasterio: quia ipse post Prophetas & Apostolos posuit vos pastores & disciplinæ doctores: quia per beatum Petrum Apostolum demonstrauit vobis dicens: non septies, sed septuagies septies debere peccatum fratri dimitti. Subleua ergo adlisum salutari tuo consilio: solue intercessione tua apud Dominum, quod in me negligentia obligauit. Quod peccaui agnosco; quod emendem, credo quia per tuam mentionem inuenio. Post hanc vocem cessantibus à psalmis per omnes orationes à reo iacente effusam, cum completum fuerit sanctum oratorij opus; & illo reo adhuc iacente ante limen exeunti Abbati omnium fratrum congregatio humilietur ei pro eo ad genua; si

Mat. 15. Mat. 9. Mat. 18.

mul & Præpoſiti eius. Quod cum fuerit adimpletum, ſi tamen propter leuitatem culpæ eadem hora voluerit Abbas veniæ conſentire, ſtatim erigi eum à præpoſitis ſuis præcipiat, & reproperata ei culpa, cum ille reſponderit ſe de cætero emendare, ſtatim Abbas dicat omni congregationi: venite, fratres, vnianimiter cum lacrimis pro hac oue gregis veſtri, quæ peccatum ſuum agnoſcens promittit ſe de cætero emendare, orantes in oratorio reconciliemus eum ante Dominum, quem per inobedientiam inritauit. Et mox ingreſſus Abbas cum fratribus in oratorio, antequam orent tenentes ei manum dextram læuamque foris Præpoſiti introducant eum in Eccleſia, dicentes ambo hunc verſum: *Confitemini Domino, quoniam*
Pſ. 117. *bonum eſt.* Ex ſubſequatur cætera congregatio: *Quoniam in ſæculum miſericordia eius.* Vt cum Præpoſiti foris pœnitenti per hunc verſum confeſſionem ingerunt, intus de oratorio per os reſpondentium fratrum, mox pius Deus miſericordiam repromittat. Ergo cum eum in oratorium introduxerint Præpoſiti eius, proſternant eum pedibus altaris. Statim omnes vnà cum Abbate ſe orationi pro eo proſternant. Tunc ille pro culpa proſtratus cum lacrimis, his vocibus precetur ad Dominum dicens: peccaui Domino, peccaui, & iniquitatem meam ego agnoſco. rogo, peto à te, dimitte mihi, ne ſimul trahas me cum peccatis meis, neque condemnes me in inferioribus terræ, neque in æternum imputes mihi mala: quoniam tu es Deus pœnitentiæ: & in me oſtende bonitatem tuam ſecundùm magnam miſericordiam tuam: quia tu dixiſti,
Ezech. cap. 33. Domine: *Nolo mortem peccatoris, ſed conuertatur, & viuat.* quia malis noſtris ad emendationem, vitam magis largiris cotidie, monſtrante nobis ſcriptura, quæ de pietate
Pſ. 7. Rom. 2. tua ita dicit: *Nunquid iraſcitur per ſingulos dies? niſi conuertamini.* Et Apoſtolus tuus Paulus ita dicit: *An neſcis, quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit?* Gladium ergo ſuum Dominus vibrauit, arcum ſuum tetendit & parauit illum: & in ipſo parauit vaſa mortis. Quæ vaſa, Domine, timemus, & ideo feſtinanter emendare promittimus: & quia diſturus es in iudicio peccatori: hæc feciſti & tacui.

Digitized by Google

Quid? ſemper tacebo? quia ſtatues iniquitatem contra faciem noſtram, vt cognoſcentes eam in reatibus noſtris, iuſtè nos ipſi eam damnemus. Tu enim Domine, mortificas, & viuificas, tu deducis ad inferos & reducis, tu leuas alliſos, tu ſoluis in cœlo compeditos in terrâ, tu ad emendandum oculos cordis noſtri inluminas tua gratia, vel adiutorio tuo iuſtorum dirigis greſſus, dicente ſcriptura, *à Domino greſſus hominis dirigetur.* Et niſi cuſtodieris nos, & ædificaberis domum, in vanum laborant, qui ædificant, & cuſtodiunt eam. Quia velle adiacet nobis, perficere autem tuum eſt. Et, non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerantis Dei. Sed tamen das fiduciam ſperandi de te dicens: *Petite, & accipietis, quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis: quia qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulſanti aperietur.* Et quia dixiſti: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et: *Cum clamaueris, dicam: Ecce adſum.* Et item quaſi pius & miſericors in factura tua vocas nos ad gratiam tuam, licet indignos ſeruos tuos dicens: *Venite ad me, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Vnde non deſpicias, Domine, ſeruum tuum, ſuum agnoſcentem peccatum: ſicut de pietate tua promittit reatui noſtro Propheta dicens: *Cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit.* Quia potens es de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. quia quod in nobis deſperatio impoſſibile putat, tua gratia poſſibile indicat. Poſt hanc vocem cum lacrimis impletam ſtatim eum manu ſua Abbas erigat, dicens ei. Vide, frater, iam de cætero, vide, ne pecces, & ſecundam agas de hac vita pœnitentiam excercere. Quæ cum ſecundò fuerit acta in hæreticorum incidet ſectam. Statim hunc verſum quondam reus imponat: *Erraui ſicut ouis, quæ perierat, recollige ſeruum tuum, Domine.* Reſpondentibus ſecum cunctis. Poſt hunc verſum vocatis eius præpoſitis, reconſignetur ab Abbate eis in manu dicens: recipite ouem veſtram, reintegratenumerum, reſtituite menſæ: mortuus enim fuerat, & reuixit; perierat, & inuentus eſt. Eadem namque die humilitatis reparatæ indicio aquam manibus fratrum intrantibus ad communionem ipſe miniſtret: & cum dat, oſculetur primò Abbatis,

Prou. 20. Mat. 7. Zach. 1. Iſ. 58. Mat. 11. Pſ. 50. Pſ. 118.

deinde singulorum fratrum manus: & petat singulos, cum ministrat ipse, pro se debere orare. Qui & ipse, mox vt ingressus oratorium fuerit, omnes clara voce readmoneat pro se debere orare: & sic exiens cum fratribus consuetam accedat ad mensam.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM HORA, &c.] Hæc reperire est in R. MS. Magist. cod. Corb. eodem cap. 14. cuius titulus est quomodo excommunicatus debet pœnitere?

CVM EXPLETO PSALMO AB OMNIBVS ORATIONI INCVMBITVR.] Quia olim singulis psalmis breues orationes submissa voce interserebantur, de quibus suprà.

PRÆPOSITI EIVS.] Nempe decadis, seu decaniæ, cuius est ipse frater excommunicatus. Supra vidimus in singulis decadibus seu decaniis ab ipso Magistro constitui duos Præpositos, qui aliàs decani appellãtur. QVONIAM BONVM EST.] Ita Apollinarius in Metaphrasi: ---------- ἐπὶ τὸ δὲ καλὸν ἐπύχθη.

NISI CONVERTAMINI.] Ita in psalterio Romano.

A DOMINO GRESSVS HOMINIS DIRIGETVR.] Prou. 20. *à Domino diriguntur gressus viri.* & 16. *Sed Domini est dirigere gressus eius.*

ÆDIFICABERIS.] Pro, *edificaueris.* b, pro, v, vt antea notatum est.

AGAS.] Lege, *cogaris*, vt in R. MS.

ERRAVI SICVT OVIS, QVÆ PERIERAT. Ita in R. MS. Psalterio Romano, & in commentario S. Hieronymi.

RECOLLIGE.] In vulgata editione, *quare.* In Psalt. Rom. & in Comm. S. Hieronymi, *require.*

AQVAM MANIBVS FRATRVM, &c.] Mos fuit antiquus Christianorum, vt ante sumptionem Eucharistiæ manus lauare, vt videre est in eadem regula Magistri cap. 89. *Eodem die pro humilitatis indicio aquam manibus fratrum ad communionem intrantibus ipse ministret.* Et cap. 19. *Ad communionem intrantibus fratribus aquam manibus ipsi ministrent*, nempe Hebdomadarij. S. Anastasius Sinaïta sermone de sacra synaxi, vbi agit de præparatione ad sumptionem Eucharistiæ: *Non enim in Dei Ecclesia & sanctas imagines, venerandásque cruces salutare sufficit*, οὐδὲ τῷ ὕδατι ἐκπλύνειν τὰς χεῖρας πῦτο καθαρσις. i. neque aqua manus lauare purificatio est. S. Dorotheus serm. 9. καὶ ὡς ἔστιν αὐτὸν νίπτονται τὰς χεῖρας· ἵνα ἁγιάθῃ καὶ καινωθῇ. i. &

Digitized by Google

vt vidit eum lauantem manus, vt ingrediatur & communicet. Quæ lautio aliquando in ipsâ Eccleſiâ fiebat, aliquando extra.

Ex Regula Sancti Cæsarij. Cap. XXIV. §. 8.

QVAMVIS non ſolùm cogitari, ſed omnino nec credi debeat, quod ſancti fratres duris ſe ſermonibus vel conuiciis mordeant: tamen ſi forte, vt ſe habet humana fragilitas, in tantum nefas aliqui de fratribus auſi fuerint diabolo inſtigante prorumpere, vt furtum faciant, aut in ſe inuicem conuicia mittant, iuſtum eſt, vt legitimam diſciplinam accipiant, à quibus regulæ inſtituta violantur. Neceſſe eſt enim, vt in eis impleatur illud, quod de indiſciplinatis filiis per Salomonem dixit Spiritus ſanctus: *Qui diligit filium ſuum, aſſiduat illi flagella.* Et iterum: *Tu virga eum cædis, animam eius de inferno liberabis.* Diſciplinam tamen ipſam in præſentia congregationis accipiant, ſecundùm illud Apoſtoli: *Peccantes coram omnibus corrigantur.*

Eccl. 3. Prou. 23 1. Tim. 5.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVAMVIS NON SOLVM, &c.] Habetur eodem cap. 24. in regulâ excuſa S. Cæſarij.

PER SALOMONEM; QVI DILIGIT FILIVM SVVM.] Hic locus non eſt Salomonis, ſed Ieſu Syrach in Eccleſiaſtico. Sed Patres interdum citantes ex memoria attribuunt Salomoni ea, quæ ſunt in Eccleſiaſtico.

IN PRÆSENTIA CONGREGATIONIS.] Aliter conſtituitur in Add. 1. Capitul. Lud. Imp. tit. 24. *Vt nudi pro qualibet culpa coram fratrum aſpectibus non flagellentur.*

PECCANTES CORAM OMNIBVS CORRIGANTVR.] In vulgatâ verſione, *peccantes coram omnibus argue.* Sed locus citatur ex memoriâ, non ex codice.

Digitized by Google

Item eiusdem. Cap. XXXII. §. 9.

SI quis verò pro quacumque re excommunicatus fuerit, remotus ab omni congregatione, in loco, quo Abbas iusserit, cum vno de spiritalibus fratribus resideat. Si autem, vt fieri, solet stimulante Diabolo inuicem se læserint, inuicem sibi veniam petere & relaxare debebunt propter orationes, quas vtique, quantò crebriores, tantò puriores habere debent. Quod si ille, cui venia petitur, indulgere fratri suo noluerit, communione remoueatur & timeat illud, quia si non dimisit, non dimittetur ei. Qui autem numquam vult petere veniam, aut non ex animo petit, aut à quo petitur, si non dimittit, sine causa in monasterio esse videtur. Proinde vobis à verbis durioribus parcite: quæ si emissa fuerint ex ore vestro, non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, vnde facta sunt vulnera.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI VERO PRO QVACVMQVE RE, &c.] Hæc videre est in regulâ S. Cæsarij cap. 32.

PROPTER ORATIONES.] Quæ impuræ sunt cum fratri iniuriam non dimittimus. Et ideo sine fructu, vt docet Tertullianus libro de oratione: *Quam autem temerarium est aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perseuerante iracundiâ perdere.* Quæ vt fructum consequantur, Deo sine veneno iracundiæ offerendæ sunt, vt docet S. Basilius in Ammonitionibus. *In tempore orationis omnem malitiam cordis proiice abs te, & remitte, si quid habes aduersus proximum tuum. Est denique quoddam genus serpentis, (quod) cum coëpeperit ire ad bibendum aquam, antequam veniat ad fontem euomit omne venenum. Imitare & tu hunc serpentem, & remitte conseruo tuo centum denarios, vt tibi Dominus dimittat millia talenta.*

CVM VNO DE SPIRITVALIBVS FRATRIBVS.] Qui illius curam gerat. S. Fructuosus Episcopus cap. 16. *Sub senioris spiritalis curâ, segregatâ in corticulâ degens.* S. Aurelianus cap. 35. *Nulli liceat loqui cum illo, qui fuerit excommunicatus, prater illum, quem sanctus Abbas custodem dederit.*

QVI

QVI AVTEM NVMQVAM VVLT PETERE VENIAM, &c.] S. Isidorus cap. 16. regulæ: *Qui autem non petit* (veniam) *aut non ex animo poscit, in collationem deductus iuxta excessum iniuriæ congruæ subiaceat disciplinæ.*

Item eiusdem. Cap. XIII. §. 10.

SI quis contra regulæ disciplinam inuentus fuerit aliquid ex his, quæ interdicta sunt, facere, quasi contumax, aut prævaricator mandatorum non leuis culpæ reus effectus suspicione praui consilij carere non poterit. Qui nullatenus cum fratribus orare permittatur: nisi prius pro culpa sua publica satisfecerit pœnitentia: aut certe, si publicare contempserit, dignam suæ prævaricationis vindictam suscipiat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS, &c.] Hoc caput neque in regulâ, neque in recapitulatione S. Cæsarij reperitur. Itaque puto illius titulum esse falsum, & pro illo hunc esse reponendum: *Ex regula cuiusdam Patris*, cap. 13.

PRAVI CONSILII.] Id est, prauæ voluntatis.

Ex Regula Sancti Ferreoli. Cap. XXV. §. 11.

TVRPILOQVIVM amore pudicitiæ sit monacho turpe proferre vitando verba luxoriæ quæ, vt mentem excitant, ita corpus inflammant. Ait enim Apostolus: *Deponite malitiam blasphemiæ turpem sermonem de ore vestro.* Interrogo ergo fratres, quid ille minus facit adulterio, cuius communicat lingua peccato? quid luxoria minus exercuit, qui os castum sermonis corruptione fœdauit? Et vt hanc spurcitiam cunctis etiam cauere metus damnationis imponat, statuimus huius culpæ reum communionem Dominicam, vel osculum fratrum sex anni mensibus non habere. Col. 3.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MALITIAM BLASPHEMIÆ.] In versione communi, *malitiam, blasphemiam*, vt in textu Græco: κακίαν, βλασφημίαν.

DAMNATIONIS.] Damnatio hoc loco est pœnæ irrogatio.

IMPONAT.] Id est, cogat.

VEL OSCVLVM FRATRVM.] Intelligit osculum pacis, quod datur ante sacram communionem, de quo infra. Particula: *vel*, hoc loco sumitur copulatiuè.

Digitized by Google

DE HIS QVI EXCOMMVNI-cantur, quomodo ſatisfaciant.

CAP. XXXIII. §. 1.

QVI grauioribus culpis ab oratorio & à mensa excommunicatur, hora, qua opus Dei in oratorio percelebratur, ante fores oratorij proſtratus iaceat nihil dicens niſi tantùm poſito in terra capite ſtratus pronus omnium de oratorio pedibus exeuntium. Et hoc tamdiu faciat, vſque dum Abbas iudicauerit ſatisfactum eſſe. Qui dum iuſſus ab Abbate venerit, voluat ſe ipſius pedibus, deinde omnium veſtigiis fratrum, vt orent pro ipſo: & tunc, ſi iuſſerit Abbas, recipiatur in choro, vel ordine, quo Abbas decreuerit: ita ſanè, vt pſalmum vel lectionem vel aliud quid non præſumat in oratorio imponere; niſi iterum Abbas iubeat. Et omnibus horis, dum completur opus Dei, proiiciat ſe in terra, in loco, quo ſtat: & ſic ſatisfaciat, vſque dum ei iubeat iterum Abbas, vt quieſcat iam ab hac ſatisfactione. Qui verò pro leuibus culpis excommunicantur tantùm à menſa, ſatisfaciant. i. vſque ad iuſſionem Abbatis hoc perficiant, vſque dum benedicat, & dicat ſufficit. S. BEN.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI PRO GRAVIORIBVS CVLPIS, &c.] Hoc caput vulgò locum quadrageſimum quartum obtinet. Citatur in decreto Iuonis p. 14. cap. 73. & in Concilio Duziacenſi 2. cap. 7. *Et alios tres annos ſecundum capitulum* XLIX. (lege XLIV.) *regulæ ſororibus in oratione communicet*, &c.

PRO GRAVIORIBVS CVLPIS.] Ita in cod. MSS. S. Ebr. San. Germ. ma. apud Turrecr. & Smarag. S. Dunſtanus legit: *Pro graui culpa*, editio Colonienſis, & quædam aliæ: *Pro grauiori culpa.*

PERCELEBRATVR.] Ita in MSS. cod. S. Far. apud Smaragdum & S. Dunſtanum. Vulgò: *Celebratur.*

ANTE FORES ECCLESIÆ PROSTRATVS IACEAT.] Hic fuit antiquus mos Chriſtianorum, vt pœnitentes pro foribus Eccleſiæ in luctu pœnitentiæ iacerent, ſeu ſtarent pro diuerſo Eccleſiarum vſu. Tertullianus libr. de pudicicia. *Ad Dominum enim remiſſa, & illi exinde proſtrata, hoc ipſo magis operabitur veniam, quod eam à ſolo Deo exorat; quod delicto ſuo humanam pacem ſufficere non credit; quod Eccleſiæ mauult erubeſcere, quàm communicare: adſiſtit enim pro foribus eius: & de nota ſua exemplo cateros admonet, & lacrimas fratrum ſibi aduocat.* S. Gregorius Neocæſarienſis epiſt. Canonicâ, canone vltimo: *Fletus ſeu luctus eſt extra portam oratorij*, ἐνθα ἑστῶτα τὸν ἁμαρτάνοντα χρὴ τῆς εὐκτηρίου στῆναι πύλης. i. vbi oportet ſtantem peccatorem rogare intrantes fideles. Erāt autem quinque gradus pœnitentium vt ipſe ibi notat. Primus flentium, qui pro foribus Eccleſiæ ſtabant, ſeu proſtrati erant, vt diximus. Secundus Audientium, qui audiebant ſacras ſcripturas, ἔνδοθι πύλης ἐν ῥάθῃ, inquit idem Gregorius. i. intra ianuam in Narthece: vulgò ferulam interpretantur, non ita rectè. ῥάθος locus eſt infimus & profundus, dictus παρὰ ῥέθειν εἶναι τῦ ναῦ, quod ſit infra templum, inquit auctor veteris etymologici. Tertius proſtratorum ſeu ſubſtratorum, ὑποπίπτοντες Gregorio Nyſſeno epiſt. Canonicâ, & dicebantur ὑποπεσεῖν ſeu ὑποπίπτειν locis citatis, & citandis. i. ſubſterni. Moſchopulus in ſchedis ὑποπεσεῖν, ὑποκάτω πεσεῖν, ἢ ὑποταγῆναι. i. infra aliquem cadere, vel alicui ſubiici. Locus eorum erat poſt ambonem Eccleſiæ. i. ſuggeſtum, vt ſcribunt Theodorus Balſamon & Zonaras, quos tamen ſtetiſſe volunt non proſterni. Quartus conſiſtentium, S. Baſilio epiſt. ad Amphilochum ὑφεστῶτες. ij ſunt, quibus expleto ſubſtrationis tempore licebat orare cum fidelibus, non tamen Euchariſtiam ſumere: nec exibant Eccleſiâ cum catechumenis. Audientes verò & ſubſtrati vnâ cum catechumenis egrediebantur, quibus non erat integrum diuinis intereſſe myſteriis, vt ſcribit S. Gregorius Neocæſarienſis canone citato. Quintus eorum, quibus poſt iunctum conſiſtendi ſpatium Euchariſtiam ſumere concedebatur, qui non tam pœ-

Digitized by Google

nitentes, quàm reſtituti ſacramentis Eccleſiæ erant. Pœnitentes aliquãdo omnes iſtos gradus aſcendebant, vt videre eſt apud S. Baſilium epiſt. 2. ad Amphilochium can. 56. 57. & ſequ. aliquando minimè, ſed quibuſdam duntaxat aſcenſis veniam merebantur. Nam can. 11. Concilij Nicæni fidei deſertores nullâ ad id neceſſitate interueniente compulſi omiſſo primo gradu, cæteris decurſis, veniam conſequuntur. & can. 12. reſumentes cingulum, ſi in gradu audientium dignos fructus pœnitentiæ oſtenderunt, omiſsâ ſubſtratione tranſeunt ad gradum Conſiſtentium. can. 4. Catechumeni lapſi tribus annis cum Audientibus ſtare coguntur, quibus euolutis cum catechumenis orare iubentur. & can. 16. ſynodi Ancyranæ animalia bruta ineuntes prætermiſſis flentium & audientium gradibus, in Subſtratorum deinde Conſiſtentium gradu ſtatuuntur, & can. 17. cum hiemantibus orare iubentur. Qui quidem canon cum antecedente non pugnat, vt quidam putant. Quod vt clarius ſit, notandum eſt hiemantes ſeu χειμαζομένους eſſe energumenos ſeu dæmoniacos, vt rectè exponunt Dionyſius Exiguus, & Fulgentius Ferrandus in breuiario cap. 149. metaphorâ ductâ ab hieme ſeu tempeſtate, nam χειμὼν vtrumque ſignificat. Etſi hæc interpretatio diſpliceat Balſamoni, eò quòd dæmoniaci non orent. Sed hæc ratio nulla eſt, cum inſint dæmoniacis lucida interualla, in quibus orare poſſint. Putat Balſamon hos, qui ſubant cum quadrupedibus collocari à ſynodo inter Audientes; quia can. præcedente nulla fit mentio Audientium cum de huiuſmodi libidinis portentis agitur. Sed, vt ſupra diximus, non ſemper hos omnes gradus percurrebant pœnitentes. Vnde ſynodus eiuſmodi ſubatoribus proſtrationis annos multiplicat, eò quòd non fuerint in gradu Audientium. Ac proinde cum præcedens ſtatuit, vt eiuſmodi homines orent quinque annis, rectè ſequens decernit cum quibus orare debeant. Nec anxiè quærendum eſt in quo ordine ſeu gradu pœnitentium erant dæmoniaci. Nam hi de quibus agit canon 17. ſynodi Ancyranæ, non erant pœnitentes: ſed ideo ſeorſum ab aliis fidelibus in Eccleſia ſtabant, ne eos energumeni ſuis agitationibus perturbarent; in quorum ſtatione erant ineuntes bruta animalia ob flagitij ſpurcitiem, cum à Proſtratorum ordine ad Conſiſtentium gradum tranſmeabant. Itaque non aſſentior iis, qui dicunt hiemãtes fuiſſe in ordine Audientium cum Catechumenis. Nec locus ex cap. 3. Eccl. Hierar. vbi dicitur Eccleſiam permittere energumenis, Catechumenis, & pœnitentibus audire ſacras ſcripturas, illis fauet: nam aliud eſt ſacras ſcripturas audire, aliud eas audire in loco pœnitentium Audientium. Catechumeni quidem à Tertulliano libr. de pœnitentiâ dicuntur: *Audientes*, & *auditores*: ſed aliâ ratione, quàm Audientes pœnitentes. Si enim peccaſſent, tranſibant ad locum pœnitentium Audientium, vt patet ex ſynodo Nicænâ, quæ poſtquam Can. 11. & 12. decretum fecit de fidelibus lapſis, can. 14. hoc ſtatuit de lapſis Catechumenis: *De Catechumenis, & qui lapſi ſunt viſum eſt ſancta & magna ſynodo* ὅσοι τριῶν ἐτῶν ἀκροασάμενοι μόνον. i. *Vt ſint tres annos tantùm Audientes.* poſtea ſynodus

dispensans eos à prostratione decernit μετὰ τούτων εὔχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. i. vt postea orent cum Catechumenis. Quod ideo statuit, quia Catechumeni, qui non aderant tremendis mysteriis, non poterant orare cum Consistentibus, qui sacris mysteriis cum cæteris fidelibus intererant, nec discedebant post missam Catechumenorum, vt supra ex S. Gregorio Neocæsariensi notatum est. Quare minus rectè ex hoc loco colligitur à nonnullis Catechumenorum gradum non distingui ab ordine Substratorum. Nam Substrati non dicebantur orare, sed substerni, cum ex Audientibus Substrati fiebant, vt clarum est ex canonibus supra citatis. Quod spectat ad prostrationem monachorum pœnitentium, de eâ agunt Cassianus libr. 2. de nocturnis officiis cap. 16. S. Isidorus cap. 18. Regulæ S. Fructuosus Episcopus cap. 14. Magister cap. 13. & 14. & quidam pater monachorum cap. 6. Regulæ suæ.

STRATVS PRONVS.] Ita in cod. MS. S. German. ma. editione Colonienſi, & apud Smaragdum. Codices SS. Ebrul. & Far. habent tantùm: *Pronus*, vulgati: *Prostratus pronus.*

PEDIBVS EXEVNTIVM.] Vulgò additur: *& proiiciat.* rectè quæ desunt in MSS. SS. Ebr. & Far. vt apud Smaragdum, & S. Dunstanum. Apud Iuonem legitur: *Pedibus exeuntium conculcetur.*

VOLVAT.] Ita Smaragdus, & Turrecremata. At in vulgatis cum S. Dunstano, Iuone, & editione Colonienſi: *Prouoluat.* rectius.

VT ORENT PRO IPSO.] Supp. petens.

IN CHORO.] Apud Smaragdum additur: *Psallentium.*

VEL ORDINE.] τὸ *Vel*, sumitur copulatiue.

HOC PERFICIANT.] Ita cod. MS. S. Ebrulphi, Smaragdus, & editio Colonienſis. In vulgatis cum S. Dunstano: *Hoc semper faciant.* Apud Iuonem & Turrecrematam: *Hoc faciant.*

VSQVE DVM BENEDICAT.] Ita hunc locum exponit Smaragdus: *Quod autem dicit, benedicat, intelligitur: dimittat tibi Dominus.*

Ex Regula S. Isidori. Cap. XVIII. §. 2.

SATISFACTIO delinquentium hæc est. Fratribus in Ecclesia constitutis, peracto pœnitentiæ tempore, soluet statim cingulum extra chorum humo prostratus, quousque celebritas expleatur; cumque iussum fuerit ab Abbate, de terra consurget ingredienſque chorum oret. Post hæc data oratione pro eo ab Abbate, & respõdentibus cunctis amen, surget. Atque omnibus pro neglegentia veniam poscat, adepturus indulgentiam post huius emendatoriæ satisfactionis censuram. In minori ætate constituti non

Digitized by Google

ſunt coërcendi ſententia excommunicationis, ſed pro qualitate nẽglegentiæ congruis emendandi ſunt plagis: vt quos ætatis infirmitas à culpa non reuocat, flagelli diſciplina compeſcat. Excommunicatis autem ab his locis, quibus fuerint conſtituti, ante pœnitentiæ tempus expletum progredi prohibeatur. Ad excommunicatum nulli liceat egredi citra imp[illegible]um ſenioris. Cum excommunicato neque orare, neque loqui licebit. Cum excommunicato nulli penitus veſcilicet: nec ipſi quidem, qui alimentum victui præbet. Cuius biduana, vel triduana fuerit inlata excommunicationis ſuſpenſio ſola panis & aquæ in veſpertinum erit adhibenda refectio. Excommunicatis præter hiemis violentiam cubile humus erit tantum, ſiue ſtoria; amictus autem tegmen raſum, aut forte cilicium. Calciamentum verò ſpartea, aut quodlibet genus ſolearum. Excommunicandi autem poteſtatem habebit Pater monaſterij, ſiue Præpoſitus. Reliqui autem exceſſus monachorum in collecta Abbati vel Præpoſito deferentur: vt is, qui deliquiſſe cognoſcitur, competenti ſeueritate coërceatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SATISFACTIO.] Hæc habetur in R. S. Iſidori editâ, cod. cap. 18.

SOLVET STATIM CINGVLVM.] Notandus mos antiquus, qui fuit, vt monachi ſupplices, cum veniam petebant aut increpabantur, cingulum ſoluerent. S. Pachomius art. 1. ſuæ regulæ: *Si acciderit, vt pſallendi tempore, vel orandi aut in medio lectionis aliquis loquatur, aut rideat, ſolvet cingulũ, & inclinatâ ceruice, manibus ad inferiora depreſſis, ſtabit ante altare, & à principe monaſterij increpabitur.* & arti 78. *Omnis correptio ita fiet, vt diſcincti ſint, qui corripiuntur, & demiſſis manibus, & humiliato capite emendaturos ſe promittentes vitia, in quibus arguuntur, veniam deprecentur.* S. Fructuoſus Epiſcopus cap. 14. regulæ ſuæ: *Sed omnibus ad orationum ſtudia conuenientibus, ille proſtratus humo cingulo opertorioque ablato, poſcet veniam neglegentiæ ſuæ.* Fructuoſus alter c. 14. *Et cingulum in manibus geſtans vel fratrum pedibus cum lacrimis prouolutur.*

EXTRA CHORVM HVMO PROSTRATVS.] In regulâ excusâ: *Humique extra chorum proſtratus iacebit agens pœnitentiam quoque.*

RVRSVS ORET.] Hæc verba deſiderantur in regulâ excusâ.

Digitized by Google

POST HÆC.] Desunt etiam in regulâ excusâ.

IN MINORI ÆTATE, &c.] Ex S. P. Benedicto cap. 15.

CVM EXCOMMVNICATO, &c.] Hic locus ita citatur à Burchardo libr. 11. cap. 31. & ab Iuone p. 14. decreti cap. 95. *Cum excommunicato neque orare, neque loqui, nisi ea, quæ ad eamdem excommunicationem pertinent, neque vesci cuiquam liceat.*

CVIVS BIDVANA, &c.] In R. S. Isidori editâ: *Si excommunicatio biduana fuerit, excommunicato nihil alimenti tribuendum est.*

STORIA.] Aliàs storea, idem quod matta. Smaragdus in hoc caput S. B. *Aut certè storea, id est, matta super humum.*

TEGMEN RASVM.] Idem statuit S. Fructuosus alter 14. *Indutus tegmine raso, aut cilicio seminudus.* Rasum tegmen est rarioribus filis compactum, denso & crassiori oppositum. Vnde iocus Martialis libr. 2. epigr. 85.

Dona quod æstatis misi tibi mense decembri
Si quereris, rasam tu mihi mitte togam.

Aliàs ralla. Nonius Marcellus cap. 14. *Ralla vestis dicta est à raritate.* Isidorus libr. 15. Orig. cap. 22. *Ralla, quæ vulgò rasilis dicitur.* Græcis neotericis ῥᾶσον. i. rasum, vestis monachorum, sed maximè nouitiorum qui ideo dicti fuere ῥασοφόροι, & ῥασοφορούμενος apud Theodorum Balsamonem in can. 5. primæ & secundæ synodi Constantinopolitanæ. & ῥασοφορεῖν. i. rasum ferre apud eumdem. in canonem 19. epist. 3. S. Basilij ad Amphilochium: κἂν γὰρ μὴ ἀποκαρῇ τις, ἀλλὰ ῥασοφορέσῃ. i. etsi qui tonsus non fuerit, sed rasum ferat.

CILICIVM.] Suidas: Κιλίκια τὰ ἐκ τριχῶν συμπλώματα ὑφάσματα. i. telæ ex pilis contextæ. Cassiano cilicina vestis. A Cilicibus populis, apud quos sunt capræ & hirci densissimi pili, ex quo huiusmodi telæ seu textilia conficiuntur, vt docent Varro l. 10. de re rusticâ c. 11. Suidas, & auctor veteris etymologici.

SPARTEA.] Est calceus ex sparto confectus, Hispanis proprium, apud quos calceamenta ex sparto conficiebantur. Plinius l. 9. cap. 2. de sparto agens: *Hinc calceamenta, & pastorum vestis.*

SOLEARVM.] *Solea*, inquit S. Isidorus lib. 19. Orig. cap. 34. *Sunt tantum quibus pedum planta teguntur, dicta à solo pedum.* Agellius libr. 13. cap. 20. *Sed Castricius profectò scitè atque incorruptè loeutus est, omnia enim ferme id genus, quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur cætera prope nuda, & teretibus habenis iuncta sunt, soleas dixerunt.* Hæc aptè describunt solearum formam. Glossæ veteres: *soleas*, σανδάλια. Sed hîc sandalia non sumuntur pro comptis, & concinnis illis antiquorum sandaliis.

COLLECTA.] Est, quam supra diximus appellari collationem à S. Isidoro.

Ex Regula

Ex Regula Sancti Fructuosi Episcopi. Cap. XIV. §. 3.

CVM excommunicatur vel arguitur quisquam pro neglegentia sua, exercebit humilitatem quousque percipiat orationem: nec se audebit inter alios commiscere, vel cuiquam occultè iungere: Sed omnibus ad orationum studia conuenientibus, ille prostratus humo, cingulo, opertorioque ablato; poscet veniam neglegentiæ suæ. Hoc etiam his ab officio egredientibus exhibebit. Similiter quoque & refectionis tempore coram refectorio adstabit vultu deposito & habitu; quousque fratrum compassione solutus veniam percipiat, quam deposcit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM EXCOMMVNICATVR, &c.] Hæc habentur in R. MS. S. Fructuosi Episcopi Cod. Crass.

ORATIONEM.] .i. benedictionem, veniam.

CINGVLO.] Sumpsit ex S. Isidoro supra.

CORAM REFECTORIO.] .i. ad ianuam refectorij.

VVLTV DEPOSITO.] .i. ceruice inclinata, vt præcipit S. Pachomius art. 1. *Soluet cingulum, & inclinatâ ceruice.*

HABITV.] Supra, *Opertorio.*

Ex Regula Magistri. Cap. XIII. §. 4.

FRATER, qui leuem culpam habuerit, & post primam, secundam, & tertiam monitionem de vno quocumque non emendauerit, à mensa excommunicetur, non ab oratorio. Quæ excommunicatio tamdiu inoffensa permaneat, quamdiu à reo maiori humilitatis satisfactio, humiliato ad genua capite, se de cætero promiserit emendari. Qui verò frater grauem culpam admiserit, ipse ab vtroque excommunicetur, id est, ab oratorio &

à mensa. Et non ipse ad indulgentiam Maioris perueniat, nisi ante limen oratorij prostratus lacrimabili voce interuallo cessantium à psalmis horarum Deò & omnibus emendatione satisfecerit repromissa: si tamen propter inanitatem ponderis culpæ citius voluerit Abbas consentire; quod dictante Domino sequens pagina demonstrabit. Ille verò frater qui excommunicatus à mensa, non ab oratorio fuerit, tamdiu antiphonam, aut lectionem non imponat, quamdiu de culpa illa emendatione promissa satisfecerit, aut Abbatis præsentis, aut Præpositi sui ad genua incuruatus: Excommunicati verò fratres, si ita superbi extiterint, vt in superbia cordis perseuerantes in tertia die, hora Nona satisfacere Abbati noluerint, custoditi vsque ad necem cædantur: Et, si placuerit Abbati, de monasterio expellantur: quia talis vita necessarios non habet corporales, vel societas fratrum, quos in anima superba possidet mors. Nam meritò ergo tales debent plagis mactati expelli, qui esse cum Christo humilitatis Domino non merentur: sed sint à perpetuis promissis cum auctore suo diabolo separati, qui de cœlorum regnis propter suam superbiam proiectus est. Ergo ad superiorem excommunicationum, vel satisfactionis sensum, vt cœpimus, prosequamur. Ergo huius pœnitentiæ modum & satisfactionem Deum & Abbatem credimus acceptare.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATER, QVI OB LEVEM CVLPAM, &c.] Hæc reperire est in R. MS. cod. Corb. eod. capite sub finem.

DE VNO QVOCVMQVE.] Adde, *vitio*, vt habetur in R. MS. cod. Corb. & in libello C & XIV. sententiarum de rectoribus Ecclesiæ.

QVAMDIV A REO MAIORI.] In libello citato legitur, *ab eo*. In cod. Corb. & libello citato deest *ō*, *maiori*. Locus corruptus, ita, vt arbitror, castigandus: *quamdiu à reatu humilili satisfactione humiliato ad genua capite se de cætero Maiori promiserit emendare.*

CESSANTIVM A PSALMIS HORARVM.] Ita in Cod. Corb.

Apud Smaragdum, *ceſſantium in pſalmis horarum.* Legendum tamen puto, *orationum*, non, *horarum*. Nam intelligit orationes, quæ fiebant in ſingulorum pſalmorum interuallo, vt conſtat ex capite ſequ. eiuſdem regulæ: *Cum hora diuini officij in oratorio exercetur, ideſt, cum expleto pſalmo ab omnibus orationi incumbitur, tunc excommunicationis reus proſtratus ante limen oratorij hæc cum lacrimis clamet: peccaui*, &c. Et paulo poſt. *Poſt hanc vocem ceſſantibus à pſalmis per omnes orationes à reo iacente effuſam, cum completum fuerit ſanctum oratorij opus, & reo iacente adhuc ante limen exeunti Abbati omnis congregatio humilietur.* Vbi vides hîc legi, *orationes*, non, *horas*.

INANITATEM.] i. leuitatem. Vt habetur cap. 14. *Si tamen propter leuitatem culpæ eadem hora voluerit Abbas venia conſentire.*

QVAMDIV.] Id eſt, donec.

VSQVE AD NECEM.] Ita in cod. Corb. & in libro. CXIV. ſententiarum. Quæ tamen verba non extant apud Smaragdum. Et fanè puto eſſe additicia, aut ſaltem dicta hyperbolicè.

CÆDANTVR.] in libello citato CXIV. ſent. additur, *virgis*.

TALIS VITA.] Monaſtica videlicet.

CORPORALES.] Id eſt, animales, carnales.

PROMISSIS.] Liber citatus addit, *Dei*.

Digitized by Google

DE HIS QVI SINE IVSSIONE Abbatis iunguntur excommunicatis.

CAP. XXXIV. §. I.

S. BEN. SI quis frater præsumpserit sine iussione Abbatis fratri excommunicato quolibet modo se iungere, aut loqui cum eo, vel mandatum dirigere, similem sortiatur excommunicationis vindictam.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS FRATER; &c.] Hoc capitulum profertur ab Iuone par. 14. decreti cap. 34.

AVT LOQVI CVM EO.] *Quoniam depravatio bonorum allocutio est malorum*, inquit Haymo Halberstattensis in cap. 15. epist. 1. ad Cor.

MANDATVM DIRIGERE.] Est aliquid per internuncium significare, quod Gallice dicimus, *luy mander quelque chose*, iuxta versionem Gallicam Guidonis Iuuenalis Abbatis S. Sulpitij. Mandatum est nuncium, significatio, legatio. Phædrus lib. 1. fab. 2.

Furtim igitur dant Mercurio mandata ad Iouem,
Adflictis vt succurrat --------

& lib. 4.

Mandata dant, legati mittuntur, statim.
Adeunt. -------

Cæsarius Arelatensis cap. 23. regulæ: *Vt occulte à quolibet litteras, aut qualibet mandata aut munuscula accipiat.* Glossæ Græco-Barbaræ:

Digitized by Google

μανδάτα (l. μανδάτα) ἀπαγγελίας, μηνύματα, nuncia. Eædem Glossæ: μανδατοφόρος, (l. μανδατοφόρος) πρεσβύτης. 1. nuncius, legatus. Apud Suidam μανδάτωρ εἶδος ἀξιώματος. .i. species dignitatis. Apud eundem πυθὴν πυθοῦς, μανδάτωρ. 1. interrogator emissarius, qui mittitur ad interrogandum & scisscitandum.

SIMILEM SORTIATVR EXCOMMVNICATIONIS VINDICTAM.] Ita loquitur Callixtus Papa epist. 2. ad Episcopos Galliæ: *Quia quicumque in his vel aliis prohibitis scienter excommunicatis communicauerit, iuxta Apostolorum institutionem & ipse simili excommunicationi subiacebit.* Circa hunc locum S. P. Benedicti difficultas est non minima: quia qui excommunicatis communicant minorem tantùm incurrunt excommunicationem, exceptis quibusdam casibus. Itaque nonnulli per similem excommunicationis vindictam intelligunt minorem excommunicationem: quæ cum in genere excommunicationis conueniat cum maiori, ei similis est, vt aiunt, non quidem in specie, sed in genere. Sed hæc explicatio præterquàm quòd nimis extorta est, non valet. Nam Concilium Aurelianense apud Burchardum lib. 11. cap. 5. vtitur eodem vocabulo cum ferit anathemate eos qui communicauerint cum excommunicato in operibus eius malignis, quo in casu docent Summistæ maiorem excommunicationem incurri. Ita loquitur concilium: *Et, si quis ei se sociauerit, & communicauerit operibus eius malignis, nouerit se simili percussum anathemate.* Et Callixtus Papa supra citatus. Itaque dico locum S. B. de maiori excommunicatione intelligendum esse iuxta veterum morem, qui hanc excommunicationem communicantibus cum excommunicatis infligebant, vt videre est apud Burchardum libro citato, & Iuonem parte. 14. & in multis conciliis; maxime cum olim non esset minor excommunicatio. Sed quia modò multa relaxata sunt à summis Pontificibus circa communicationem cum excommunicatis, existimo hanc legem S. B. esse abrogatam, nisi forte quis communicauerit in crimine criminoso, vt loquuntur, & in aliis casibus exceptis à Summistis.

Ex Regula Sancti Isidori Episcopi. Cap. XVIII. §. 2.

AD excommunicatum nulli liceat ingredi citra imperium senioris. Cum excommunicato neque orare, neque loqui cuiquam licebit. Cum excommunicato nulli penitus vesci licet; nec ipsi quidem, qui alimentum victui præbet.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD EXCOMMVNICATVM, &c.] Hæc reperire est in Regula S. Isidori excusa eodem capite 18.

CVM EXCOMMVNICATO, &c.] Hic textus habetur. Causa. 11. qu. 3. c. 18. hoc modo: *Cum excommunicato neque orare neque loqui (nisi ea quæ ad eamdem excommunicationem pertinent) nec vesci liceat.* Apud Burchardum lib. 11. cap. 31. *Cum excommunicato neque orare, neque loqui (nisi ea quæ ad eandem excommunicationem pertinent) neque vesci cuique liceat.* Vbi lege, *cuiquam*, quemadmodum etiam in decreto Iuonis p. 14. cap. 95. vbi idem textus habetur. Sed miror, cur in his tribus auctoribus habeantur hæc verba, *nisi quæ ad eamdem excommunicationem pertinent*, cum non reperiantur in hac Concordia, neque apud Smaragdum, qui etiam hunc textum profert, neque etiam in ipsa regula S. Isidori excusa. Quod autem citati auctores hæc etiam verba; *nec vesci*, addiderint, hoc fit, quia voluerunt sequentem textum, *cum excommunicato nulli penitus vesci licet*, &c. Cum antecedente contrahendo coniungere.

Ex Regula Sancti Fructuosi Episcopi. Cap. XIV. §. 3.

CVM excommunicato nullus loquatur, neque quilibet eum compassione vel miseratione refoueat neque ad contradictionem vel superbiam confortare præsumat. Quælibet causa in conuentu communi fratrum est ventilanda, & iustè ac subtiliter perscrutanda: ne forte dolositate & malitia senioris innocens iunior opprimatur ab Abbate vel præposito iuxta personarum acceptionem: non liceat iudicare, neque aliquem fraudulenter vel iniuste damnare, sed, vt dictum est, spiritalium & veridicorum fratrum huiuscemodi rebus est retinenda sententia: qui sibi Dei iudicium ponentes præ oculis non permittant pessimè deprimere animam innocentis.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM EXCOMMVNICATO, &c.] Hæc reperiuntur in R. MS. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis cod. Crassensis eodem cap. 14. proferunturque à Burchardo lib. 11. cap. 33. & ab Iuone. 1. parte decreti cap. 97. ex dictis Fructuosi Episcopi, vsque ad illa verba: *Qualibet causa*, &c.

AD CONTRADICTIONEM.] Ita apud Burchardum & Iuonem locis citatis. In regulâ MS. legitur, *contritionem*. Malè.

QVÆLIBET CAVSA.] Hæc vsque ad finem capituli habentur in decreto Iuonis p. 6. cap. 399. Laudanda sanè institutio, ne ab Abbate vel præposito inferiores opprimantur, & à senioribus iuniores: cui non absimilis est hæc S. Pachomij sanctio articulis. 92. 94. & 112. qui vult præpositos & maiores à fratribus boni testimonij iudicari; ne forte illi potentia sua opprimant innocentes.

IN CONVENTV FRATRVM.] Apud Iuonem, *in conuentu omnium fratrum*.

AB ABBATE VEL PRÆPOSITO.] Hæc vocabula desiderantur in decreto Iuonis.

IVXTA PERSONARVM ACCEPTIONEM.] Hic locus corruptus est. Apud Iuonem legitur. *Rectori iuxta personarum acceptionem*, &c. Rectè. Itaque hic locus hoc modo est restituendus. *Ne forte dolositate & malitia senioris innocens iunior opprimatur ab Abbate vel præposito. Rectori iuxta personarum acceptionem non liceat iudicare.*

HVIVSCEMODI REBVS.] Lege, *in huiusce modi rebus*.

EST RETINENDA SENTENTIA.] Apud Iuonem corrupte legitur: *Et alia tradenda & retinenda sententia*. In R. MS. legitur *Reddenda*. Malè.

Ex Regula Sancti Aureliani. Cap. XXXV. §. 4.

NVLLI liceat loqui cum illo, qui fuerit excommunicatus, præter illum, quem ei sanctus Abbas eiusdem dederit.

Ex Regula Cassiani. Cap. XIV. §. 5.

SI quis autem pro qualibet culpâ fuerit ab oratione suspensus, nullus cum eo orandi habeat licentiam, antequam submissa in terra pœnitentia coram omnibus fratribus supplicanti ei venia ab Abbate tribuatur. Nam qui se orationi vel confabulationi eius, antequam à Priore recipiatur, inconsiderata pietate sociare præsumpserit, similis damnationis reus efficitur, tradens semetipsum voluntarie fuerat deputatus. Et in hoc grauius peccat, qui seipsi coniungit: quia solatium ei tribuens cor eius amplius facit indurari: & non permittit pro hoc, quod ab oratione fuerat segregatus, de satisfactione suâ & venia cogitare; maiorem superbiæ fomitem & contumaciam delinquentis nutrit in peius.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS AVTEM, &c.] Extat apud Cassinum lib. 2. de orationibus nocturnis cap. 16.

A PRIORE.] i. ab Abbate.

TRADENS SEMETIPSVM VOLVNTARIE.] Locus corruptus, ex Cod. Vind. Cass. & Smaragdo sic emendandus: *Tradens semetipsum voluntariè Sathanæ, cui ille secundùm Apostoli sententiam pro sui reatus emendatione fuerat deputatus.*

Ex Regula Tarnatensi. Ex Cap. V. §. 6.

CVM eo, qui pro admissa culpa ab orationis, vel mensæ consortio remouetur, præter eum, qui ejecti fratris amaritudinem doctrinæ & caritatis possit admixtione dulcare, nullus audeat conferre sermonem.

Ex

Ex Regula Magistri, ex Cap. XIII. §. 7.

SI quis verò frater aut palam, aut absconsè cum eo fuerit adlocutus, aut iunctus communem statim cum eo excommunicationis contrahat pœnam; & ab omnibus reus sit, atque in alio laboris ipse opere sequestretur à Præposito suo: & sit ipse tàm ab illo reo, quàm ab omnibus sequestratus & solus, & mox ab omnium & ipse alienus eloquio. Nam non ad veniam Maioris & ipse pertineat: nisi pœnitentiæ similis satisfactio ab eis æqualiter fuerit operata: illius, propter quod extitit inobœdiens in vitio & peccato; istius, quod mercedem consolationis tribuerit malorum artifici.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS VERO, &c.] Hæc habentur in R. MS. Magistri Cod. Corb. eodem cap. 13. Prima pars huius capituli vsque ad illa verba: *Et ab omnibus reus sit*, à Burchardo lib. 11. cap. 32. ex S. Isidoro; & à Gratiano causa. 11. qu. 3. cap. 28. ex octaua synodo: sed male, nam est huius Magistri.

MAIORIS.] Maior est Abbas, vt sæpe occurrit in his regulis, qui Conc. Carthaginiensi 4. can. 13. dicitur, Maior monasterij.

Ex Regula cuiusdam, ex Cap. XIX. §. 8.

EXCOMMVNICATVS verò frater qui culpis grauioribus existentibus aut cellæ suæ recluditur, aut à consortio Congregationis separatur, à nullo penitus aut eloquij, aut visitationis munus fruatur: nisi tantummodo cui præceptum ab Abbate fuerit. Si quis transgressus hanc regulam fuerit, regulari pœnitentiæ subiacebit.

QVALITER DEBEAT ABBAS sollicitus esse circa excommunicatos.

CAP. XXXV. §. I.

S.BEN. OMNI sollicitudine curam gerat Abbas circa delinquentes fratres: quia non est opus sanis medicus, sed malè habentibus. Et ideo vti debet omni modo vt sapiens medicus: immittere quasi occultos consolatores. Senpectas, id est, seniores sapientes, qui quasi secretè consolentur fratrem fluctuantem, & prouocent eum ad humilitatis satisfactionem, & consolentur eum, ne abundantiori tristitia absorbeatur. Magnopere enim debet sollicitudinem gerere Abbas, & omni sagacitate & industria curare, ne aliquam de ouibus sibi subiectis perdat. Nouerit enim se infirmarum curam suscepisse animarum, non super sanas tyrannidem: & metuat Prophetæ comminationem, per quem dicit Deus: *Quod crassum videbatis, assumebatis; & quod debile erat, proiiciebatis.* Et pastoris boni pium imitetur exemplum, qui relictis nonaginta nouem ouibus in montibus, abiit vnam ouem, quæ erraverat, quærere: cuius infirmitati intantum compassus est, vt eam sacris humeris suis dignaretur imponere, & sic reportare ad gregem.

Mat. 9.

1. Cor. 5

Ezech. 34.

Luc. 15.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ET IDEO VTI DEBET OMNI MODO.] Id eſt, vti debet omni ratione & induſtria artis ſpiritalis, vt ſapiens medicus. In vetuſta editione Pariſienſi legitur: *Commodo*, pro, *omni modo.*

IMMITTERE.] Apud Smaragdum: *Immittere debet*, verbum, *debet*, repetendo. Quod, ſi non repetitur, ſaltem ſubaudiendum eſt.

CONSOLATORES.] In MSS. S. Germ. & S. Faronis: *Conſiliatores*; ſed vulgata lectio præſtat. Nam ſequitur: *Qui quaſi ſecretè conſolentur fratrem fluctuantem.*

SENPECTAS.] Ita codices MSS. Victorini, & S. Germ. min. legunt. MS. S. Ebr. *Sepectas.* Codices. Vind. & S. Germ. ma. *Sinpectas.* Smaragdus, & editio Colonienſis *Senipectas.* Cod. S. Far. S. Dunſtanus, Turrecremata, editio Colinæi, vetuſta Pariſienſis & vulgatæ: *Senipetas.* Sed quid ſit Senipeta, non video. Smaragdus Senipectas putat eſſe verbum Græcum, cum ait: *Senipectas Græcum eſt nomen, non Latinum, quo ſecundùm ipſius beati Benedicti interpretationem ſeniores, & ſapientes fratres intelliguntur.* Quod quàm verum ſit, iudicet doctus lector. Apud Palladium capite de S erapione lego Συμπαίκτην ἀσκητὴν. Διηγοῦντο δὲ οἱ Πατέρες, ὅτι λαβών τινα συμπαίκτην ἀσκητὴν πέπρακε ἑαυτὸν ἔν τινι πόλει μίμοις Ἕλλησιν, ὄντι. id eſt, narrant verò Patres quod aſſumens quemdam ſympæctem monachum vendidit ſe in quadam ciuitate mimis gentilibus. Eiuſmodi ergo Συμπαίκτης monachus videtur eſſe is, qui conſpirat cum Abbate ad ipſum excommunicatum ſapienter ludificandum, ſe eius amicitiæ, veluti per cuniculos inſinuando, vt eum ad ſanam mentem reuocet. Itaque cum Smaragdus dicit: *Senipectas* eſſe vocabulum Græcum credibile eſt eum legiſſe ſympæctas, vel Sinpectas, ſecundùm minus accuratam orthographiam: quam quidem lectionem germanam eſſe exiſtimo: etſi S. P B. interpretetur hoc vocabulum *Seniores ſapientes fratres.* Nam potius habuit rationem perſonæ, quam vocis, quod ſatis patet, quia hoc nomen quouis modo legatur, non poteſt hæc tria nomina ſignificare. Dicit autem ſeniores ſapientes, quia eiuſmodi ſympæctæ erant ſenes & ſapientes, non quod præcisè id ſignificet hoc vocabulum; quod propriè colluſorem ſignificat.

QVOD CRASSVM VIDEBATIS, ASSVMEBATIS.] Ezech. 34. vbi legitur: *Quod craſſum erat, occidebatis*, vt habetur in textu Hebraïco, & Græco, quibus reſpondent antiquæ verſiones. Itaque ſubaudiendum hîc puto, τὸ *Ad occidendum*, aut certè legendum: *Abſumebatis.* id eſt, deuorabatis, mactabatis ad deuorandum iuxta ſenſum Prophetæ.

ET QVOD DEBILE ERAT, PROIICIEBATIS.] In vulgatâ verſione iuxta textum Hebraïcum & Græcum: *Quod infirmum fuit, non*

Digitized by Google

consolidastis. Sed S. B. vsus est antitheto iuxta prioris membri lectionem, retinens tamen sensum Prophetæ, non verba: nam qui proiicit, non consolidat.

Ex Regula Sancti Fructuosi. Cap. XIV.

§. 2.

CVM excommunicatur aliquis pro culpa, mittatur solitarius in cellam obscuram in solo pane, & aqua: vt in vespera post cœnam fratrum medium accipiat paximatium, & non ad satietatem aquam: & hoc ab Abbate exsufflatum, & non sanctificatum. Absque vllo sedeat solatio, vel [in] conloquio fratrum, nisi quem Abbatis vel Præpositi cum eo præceperit auctoritas, vt loquatur. Indutus tegmine raso aut cilicio seminudus atque discalceatus opus monasterij exerceat excommunicatus. Si biduana, vel triduana fuerit excommunicatio eius, mittat Senior, qui eum excõmunicauit, vnum de maioribus quem probatum habet, qui eum verbis contumeliosis increpet, quod non ob religionis venerit occasionem, nec pro Christi amore, nec gehennæ pauore, sed simplicium fratrum facere disturbationem. Si hæc ille patienter tulerit, & de ore eius nulla iracundia vel murmuratio proruperit, simplicitas mentis & humilitatis apparuerit; sic increpator absque immutatione verborum, quod in eo præuiderit, Abbati renuntiet. Abbas verò sollicitè & prudenter tractet, vtrum veram, imaginariam habeat patientiam, per quam possit se ad fratrum reconciliare charitatem. Secundò eiusdem meriti senem probatum ad exprobrandum eum mittat: & quod primitus audiuit, non facile credat. Cumque ita tertiò fecerit, & pari vitio increpatus fuerit, & in priore promissionis patientia excommunicatus perdurauerit, & hoc Abbas per tres testes probauerit, post hoc eum eiici debeat, & sic præsentatum per se increpet coram conuentu fratrum. Cum ita quartò fuerit tentatus, & in humilitate fuerit probatus, & fortis fuerit vt ferrum inuentus, postmodum Ecclesiam ingrediatur, & cingu-

Digitized by Google

lum in manibus geſtans Abbatis vel fratrum pedibus cum lacrimis prouoluatur, & cum ſingultu & gemitu & gemitu genibus humo properando à cunctis veniam accipere mereatur, & ne talia pœnitendo vltra committat, & poſt hæc oſculatus ab Abbate, in ſuo gradu accipiatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM EXCOMMVNICATVR, &c.] Hæc non extant in regulâ S. Fructuoſi Epiſcopi Bracarenſis, ſed videntur eſſe alterius fructuoſi.

EXSVFFLATVM.] Id eſt maledictum, abominatum, eò quòd debeat comedi ab excommunicato & tradito Sathanæ, & verbum exſufflare, id eſt deteſtari, abominari. Beda libr. 5. hiſt. Angl. cap. 22. *Quis, rogo, fidelium non ſtatim cum ipſa magiâ primò deteſtetur & exſufflet?* Fuit quippe mos veterum Chriſtianorum, vt id quod immundum & abominabile iudicarent, exſufflatione reiicerent, Tertullianus libr. 2. ad vxorem: *Latebis ne tu, cum lectulum tuum, cum corpuſculum tuum ſignas, cum aliquid immundum flatu expuis?* & lib. de Idololatriâ: *Quo ore Chriſtianus thurarius, ſi per templa tranſibit, aras expuet, & exſufflabit, quibus ille proſpexerit?* Qui quidem mos ab antiquo baptiſmi ritu manauit, quo baptizandus ter Sathanam exſufflat, vt videre eſt apud S. Dionyſium Areopagitam libr. de Hierarchiâ Eccleſiaſticâ cap. 2. parte 2. ἐμφυσῶσι μὲν αὐτῷ τρὶς διακελόμενοι Σαθανᾶ. i. lubetur ter exſufflare Sathanam. Hac etiam vtebantur exſufflatione ſancti viri dæmonem abigentes tentatorem. Acta S. Pachomij: *Mox ſigno crucis frontem muniens exſufflauit in eum* (dæmonem) *moxque fugatus eſt*: & infra: *& exſufflans in eum dixit: diſcede à me diabole.* Seuerus Sulpitius dialogo tertio: *Memini quodam die ad eum venisse Martinum, qui vbi ſecretarium eius ingreſſus eſt, vidit poſt tergum ipſius dæmonem mirâ magnitudinis aſſidentem, quem eminus* (*vt verbo, quia ita neceſſe eſt, parum Latino loquamur*) *exſufflans, Auitianus ſe exſufflari exiſtimans, quid me, inquit Sancte ſic aſpicis?*

NON SANCTIFICATVM.] Id eſt, non benedictum. vide ſupra.

INDVTVS TEGMINE RASO AVT CILICIO.] S. Iſidorus in Regula cap. 18. *Tegmen raſum, aut certe cilicium.*

VTRVM VERAM IMAGINARIAM.] Lege: *Virum veram aut imaginariam*, vt in cod. Vind.

EIICI DEBEAT.] Lege: *Educi iubeat*, nempe è Cellâ.

CINGVLVM IN MANIBVS.] Vide ſupra, hoc capite annotata ad S. Iſidorum.

OSCVLATVS AB ABBATE.] In ſignum reconciliationis.

Ex libro Gregorij Nazianzeni. §. 3.

1.Cor.5. EVM, qui de Corintho peccauit peccatum, quale nec inter gentes, ad pœnitentiam Paulus suscepit: & non solùm suscepit, verùm etiam in eo caritatem confirmauit. Quandoquidem emendationem vidit, & causam facti exposuit dicens: ne forte ampliori tristitia absorbeatur, qui eiusmodi est, correptionis scilicet nimietate prægrauatus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EVM QVI IN CHORINTHO, &c.] Hæc habentur in oratione 39. eiusdem sancti Patris, quæ inscribitur, ad sancta lumina. Sed quoniam quę hîc citantur, paulo aliter habentur in textu Græco, quædam altiùs repetendo proferemus: Si prius notauerit lector S. Gregorium agere in Nouitianos, qui pœnitentiam minimè admittebant, ἢ οὐδὲ τελειωθέντα δέχα δι' αἵματος; ἴστι γὰρ καὶ τῆς σῆς ἀπονοίας, οὐδὲ τὸν ἐν Κορίνθῳ παρανομήσαντα; Παῦλος δὲ καὶ ἀγάπην ἐκύρωσεν. i. vel neque suscipis sanguine suo consummatum, id est, martyrem, id enim est etiam tuæ arrogantiæ, neque eum qui se Corinthi scelere contaminauit? At Paulus circa eum caritatem confirmauit? Cætera verò hîc satis rite procedunt.

QVALE NEC INTER GENTES.] Hæc non sunt apud sanctum Gregorium, sed ex D. Pauli textu addita.

Ex libro S. Augustini de pastoribus. §. 4.

Cap. 1. sub finē. CVM præpositi ad hoc sint, vt his, qui subiecti sunt, consulant: nec in eo quod præsunt omnino vtilitatem suam adtendant, sed eorum, quibus ministrant. Quisquis tamen præpositus est, vt in eo, quod præpositus est, gaudeat, honorem suum quærat, & commoda sua sola respiciat, se pascit, non oues. Ad hos sermo dirigitur: audite tanquam oues Dei, & videte, quemadmodum vos securos fecerit Deus, qualescumque sint, qui vobis præsunt, id est, qualescumque sumus: Vobis securitatem dedit, qui pascit Israël. Nam si Deus non deserit oues suas, & ma-

Digitized by Google

li paſtores debitas pœnas luent, & oues promiſſa percipient.

Item eiuſdem. §. 5.

SANÆ & craſſæ oues perpaucæ ſunt, id eſt, ſolidæ in cibo veritatis, vtentes paſcuis bene de munere Dei. Sed mali illi paſtores non parcunt talibus. Parum eſt, quòd illas languentes, & infirmas & errantes, & perditas non curant, etiam iſtas fortes & pingues necant, quantùm in ipſis eſt. Et illi viuunt de miſericordia Dei, [viuunt] tamen quantùm ad malos paſtores attinet, occidunt. Quomodo, inquis, occidunt? malè viuendo, malum exemplum præbendo. Sin fruſtra dictum eſt ſeruo Dei eminenti in membris ſummi paſtoris: circa omnes teipſum bonorum operum præbe exemplum, & forma eſto fidelibus. *ad Tit. 2.* Adtendendo enim ouis etiam fortis plerumque præpoſito ſuo malè viuenti, ſi declinet oculos à regulis Domini, & intendit in hominē, incipit dicere in corde ſuo: ſi præpoſitus meus ſic viuit, ego quidſum, qui non faciam, quod ille facit? occidit ouem fortem. Iam de cæteris quid facit: qui illud, quod non ipſe fortificauerat, ſed forte aut robuſtum inuenerat, male viuendo interficit? Dico caritati veſtrę, iterum dico; etſi oues, etſi fortes ſunt in verbo Domini, & tenent illud, quod audierunr à Domino ſuo: *Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite.* tamen qui *Mat. 23.* in conſpectu populi malè viuit, quantùm in illo eſt, eum, à quo adtenditur, occidit. Non ſibi ergo blandiatur, quia ille non eſt mortuus: & ille viuit, & ille homicida eſt. Quomodo cum laſciuus homo intendit ad mulierem ad concupiſcendum, ecce illa caſta eſt, & mœchatus eſt iſte. Domini enim vera & aperta ſententia eſt: *Quiſquis viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* *Mat. 5.* Non peruenit ad eius cubiculum, & in interiori cubiculo ſuo volutatur. Sic omnis, qui malè viuit in conſpectu eorum, quibus præpoſitus eſt; quantùm in ipſo eſt, occidit & fortes. Qui imitatur, moritur: qui non imitatur, viuit.

Digitized by Google

Ezech. 34. *Et quod crassum est*, inquit, *interfeciſtis, & oues meas non paſcitis.* Iam audiſtis, quid diligant. *Quod infirmatum eſt, non confortaſtis: & quod malè habuit, non corroboraſtis: & quod tribulatum eſt* (id eſt, quod confractum eſt) *non colligaſtis: & quod errabat, non reuocaſtis: & quod periit, non inquiſiſtis: & quod forte fuit, confregiſtis, interfeciſtis, occidiſtis.* Infirmatur ouis, id eſt, infirmum corrigit, vt poſſit cedere tentationibus: incauto, & imparato ſuperuenerit paſtor neglegens. Quando credit talis, non illi dicit: *Fili accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in iuſtitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Eccl. 2. Qui enim hoc loquitur, confortat infirmum & ex infirmo facit firmum: vt non ille, cũ crediderit, proſpera huius ſeculi ſperet. Si enim doctus fuerit ſperare proſpera ſeculi, ipſa proſperitate corrumpitur, ſuperuenientibus aduerſitatibus ſauciatur, aut fortaſſis extinguitur. Non ergo cum ædificat ſuper petram, qui ſic ædificat, ſed ſuper arenam ponit. 1. Cor. 10. *Petra autem erat Chriſtus.* Chriſti paſſiones imitandæ, non à Chriſtianis deliciæ conquirendæ. Confortatur infirmus, cum ei dicitur: ſpera quidem tentationes huius ſeculi, ſed ab omnibus te eruet Deus: ſi ab illo non receſſerit cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum venit ille pati, venit ille mori, venit ſputis inliniri, venit ſpinis coronari, venit obprobria viuere, venit poſtremò ligno configi. Omnia hæc ille pro te, tu nihil pro illo, ſed pro te.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SANÆ ET CRASSÆ, &c.] Hæc habentur eodem libr. de Paſtoribus cap. 4. hic citata ob illa S. B. *Nouerit enim ſe infirmarum curam ſuſcepiſſe animarum*, &c.

VIVVNT TAMEN.] *Viuunt*, redundat, nec eſt in editis S. Auguſtini.

OCCIDIT OVEM FORTEM.] In editis S. Auguſtini ſequitur: *Si fortem, occidit ouem.*

IAM AVDISTIS.] Hîc incipit caput 35. eiuſdem libri in editis. *Quod contribulatum eſt.*

NON COLLIGASTIS.] Apud S. Cyprianum epiſt. 54. *Quod contribulatum eſt, non conſolati eſtis.*

ET QVOD

ET QVOD FORTE FVIT CONFREGISTIS.] Apud S. Auguſtinum legitur: *Confeciſtis*, non: *Confregiſtis*, id eſt, interfeciſtis, vt ipſe explicat. In epiſt. 54. S. Cypriani legitur. *Confeciſtis labore.*

INTERFECISTIS.] Lege vt, in editis: *Id eſt, interfeciſtis*

INFIRMATVR OVIS ID EST.] Hæc non extant in editis.

INFIRMVM CORRIGIT.] Locus corruptus, l. *Infirmum corgerit.* in editis S. Auguſt. *Infirmum quippe animum gerit ouis.*

VT POSSIT CEDERE TENTATIONIBVS, &c.] Hæc corrupta ſunt, & ita ex editis caſtiganda: *Quando tentationes ſibi profuturas non credit. Paſtor negligens, quando ſic credit talis infirmus, non illi dicit.* &c.

IPSA PROSPERITATE CORRVMPITVR.] Metuenda proſperitas, cum ſæpe in illa homo ſibi non metuat, quia nimio illius ſplendore, & propria cupiditate obcæcatus periculum non videt, quod in ſola aduerſitate poſitum eſſe credit. Quod ſapienter admodum nos docet S. Auguſtinus ſerm. 13. de verbis Domini ſecundum Mattheum. *Putatis tunc eſſe ventum contrarium, quando eſt huius ſeculi aduerſitas. Quando enim bella, quando tumultus, quando fames, quando peſtilentia, quando cuique hominum, etiam ſingulo euenit priuata calamitas, tunc putatur ventus aduerſus, ibi putatur inuocandus Deus. Quando autem temporali felicitate ſeculum arridet, quaſi non eſt ventus contrarius. Noli hinc interrogare temporis tranquillitatem, interroga ſed tuam cupiditatem: vide, ſi tranquillus es in te: vide ſi non te ſubuertit ventus interior. Hoc vide, magna virtutis eſt cum felicitate luctari; ne illiciat, ne corrumpat, ne ipſa ſubuertat felicitas. Magna, inquam, virtutis eſt cum felicitate luctari, magna felicitatis eſt à felicitate non vinci.* His quadrat illud Virgilij 10. Æn.

Neſcia mens hominum fati, ſortiſque futuræ,
Et ſeruare modum, rebus ſublata ſecundis.

Et S. Iſidori Peluſiotæ libr. 5. epiſt. 382. *Multi itaque difficilius exiſtimãt à rebus ſecundis in aduerſas incidentem celſum ſeruare animum:* ἐγὼ δὲ δυσκολώτατον ἡγοῦμαι τὸ ἀπὸ δυσπραγίας εἰς εὐημερίαν ἀναδραμόντα φυλάξαι μέτριον τὸ φρόνημα. i. *Ego verò difficillimum arbitror eum, qui ab aduerſis rebus ad ſecundas redit, moderatum cuſtodire animum.* Et præclare Salomon ait Prou. 1. *Auerſio parvulorum interficiet eos, & proſperitas ſtultorum perdet illos.* Quem locum exponens S. Gregorius Papa homil. 12. in Ezechielem ſapienter admodum dicit: *Qui enim à Deo auertitur, & proſperatur, tantò perditioni ſit proximus, quantò à zelo diſciplinæ inuenitur alienus.*

NON ERGO CVM ÆDIFICAT.] π' *Cum*, redundat, & legendum: *Non ergo ædificat ſuper petram, qui ſic ædificat.* Aut ſi placet retinere particulam: *Cum*, lege, *non ergo cum ædificat ſuper petram ædificat, qui ſic ædificat.* In quibuſdam editionibus legitur: *Eum*, pro, *Cum.*

SED SVPER ARENAM PONIT.] Verbum: *Ponit*, non eſt in editis S. Aug.

Digitized by Google

IMITANDÆ.] In editis additur τὸ *Sunt*.

OBPROBRIA VIVERE.] *Viuere*, hoc loco ponitur pro: *Bibere*, v. pro, b, Vasconum more: in editis S. Aug. legitur: *Audire*. Sed puto legendum: *Bibere*. Illud enim τὸ *Audire*, non satis significat. In Concordiâ Vindocinensi legitur: *Sustinere*.

Item eiusdem. §. 6.

QVOD *infirmatum est*, inquit, *non confortastis*. Pastoribus malis dicit, pastoribus falsis, pastoribus sua quærentibus, non quæ Iesu Christi: & commodo lanæ & lactis gaudentibus, oues omnino non curantibus, & quod malè habuit non conroborantibus, id est, infirmum, id est, non firmum. Nam [cum] dicuntur infirmi etiam ægrotantes. Sed inter infirmum & ægrotum, id est, malè habentem hoc mihi videtur interesse. Etenim ista, fratres, quæ distinguere vtcumque conamur, fortè & nos possumus maiore diligentia melius distinguere, & alius peritior, vel lumine cordis plenior. Interim ne fraudemini, quod sentio, loquor. Infirmo ne accidat tentatio, & eum frangat, timendum est. Languens autem iam cupiditate aliqua ægrotat, & cupiditate aliqua impeditur ab intranda via Dei, à subeundo iugo Christi. Adtendite illos homines volentes bene viuere, & minus idoneos mala pati, sicut parati sunt bona facere. Pertinet autem ad Christiani firmitatem non solùm operari, quæ bona sunt, sed & tolerare, quæ mala sunt. Qui autem videntur feruere in operibus bonis, sed imminentes passiones tolerare nolle aut non posse, infirmi sunt. Qui verò cupiditate aliqua mala amatores mundi ab ipsis bonis operibus reuocantur, languidi & ægroti iacent: quippe quiipso languore tanquam sine vllis viribus nihil boni possunt operari.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOD INFIRMATVM EST, &c.] Habetur apud S. Augustinum eiusdem libri cap. 6.

ET COMMODA.] L. *Ex commodo*, vt in editis.

Digitized by Google

ID EST, INFIRMVM, ID EST NON FIRMVM.] Primum: *Id eſt*, abeſt ab excuſis.

NAM CVM.] π' *Cum*, redundat, nec eſt in editis.

Item eiuſdem. §. 7.

NON fruſtra ergo cum iam dixiſſet ſuperius : *Quod craſſum eſt, interfeciſtis.* hic iterum in nouiſſimo poſuit. *Et quod forte fuit, confregiſtis.* Ipſa eſt enim repetita ſententia: niſi quia ex his, quæ ſupra dixit, nata eſt. *Quod errabat, non reuocaſtis : & quod perierat, non quæſiſtis.* Hoc faciendo, *Quod forte eſt, interfeciſtis.* Proinde audi quid ſequatur de iſta neglegentia malorum, imò fallorum paſtorum? *Et diſperſæ ſunt oues meæ, & factæ ſunt in comeſturam omnibus beſtiis agri.* Furantur lupi inſidiantes, rapiunt leones frementes, cum oues adhærent paſtori, nam præſens eſt paſtor: ſed malè agentibus non eſt paſtor. Et inhærent paſtoribus, [non] paſtoribus ſeipſos, non oues paſcentibus. Et letalis error conſequitur. Eunt in beſtias deprædantes ſe, & de illorum morte ſe ſatiare cupientes. Tales enim ſunt, qui gaudent de erroribus alienis; beſtiæ ſunt paſtæ mentibus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON FRVSTRA ERGO, &c.] Hæc vſque ad illa verba: *Proinde audi quid ſequitur*, extant apud S. Aug. eiuſdem libr. cap. 7.

PROINDE AVDI QVID SEQVITVR.] Hæc vſque ad finem habentur initio cap. 8.

CVM OVES ADHÆRENT PASTORI.] Ita in Concordia Codicis Vindocinenſis. In excuſis legitur, *Cum oues non hærent paſtori.* Sed negatio videtur expungenda, cum ſequatur. *Nam præſens eſt paſtor : Sed malè agentibus non eſt paſtor, & inhærent paſtoribus.*

NON PASTORIBVS.] Particula negatiua expungenda eſt, nec eſt in editis.

MONTIBVS.] In cod. Vind. legitur: *Mortibus*, rectè in editis *Morſibus diſperſarum.* Sed π' *Diſperſarum*, exſcriptor omiſit, quod tamen neceſſarium eſt.

Digitized by Google

DE HIS QVI IN ALIIS quibuslibet rebus delinquunt.

CAP. XXXVI. §. 1.

S.BEN. SI quis, dum in labore quouis in coquina, in cellario, in miniſterio, in piſtrino, in horto, in arte aliqua dum laborat, vel in quocumque loco, aliquid deliquerit, aut fregerit quippiã, aut perdiderit, vel aliud quid exceſſerit vbi vbi, non veniens continuò ante Abbatem, vel congregationem ipſe vltro ſatisfecerit, & prodiderit delictum ſuum: dum per alium cognitum fuerit, maiori ſubiaceat emendationi. Si animæ verò peccati cauſa latens fuerit, tantùm Abbati, aut ſpiritualibus ſenioribus patefaciat, qui ſciant curare. Et ſua, & aliena vulnera, & non detegere publicare.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS, &c.] Hoc caput quadrageſimum ſextum eſt in regula S. P. Benedicti. Cuius titulus ſic habetur in cod. MS. ma. S. Germ. *De his qui in leuibus rebus delinquunt.* Sed prior inſcriptio prævalet. Non enim hîc dumtaxat agitur de leuibus culpis, ſed etiam de lethalibus. Huius capitis meminit S. Fructuoſus apud Henricum Caniſium tomo quinto antiquæ lectionis, proferturque in conc. Duziacenſi 2. cap. 8.

[illegible] Gloſſæ veteres: *Cellarium, ταμεῖον.* 1. cella pe-

naria, repositorium S. Isidorus lib. 15. Orig. cap. 5. *Cellarium, quod in eo colligantur ministeria mensarum, vel qua necessaria victui supersunt.* In 1. Æn. Aliter Seruius. *Cellarium est paucorum dierum: vnde & in cellâ dicitur importatum frumentum. Penu verò longi temporis.* Hoc vocabulum Latinum quidem, sed Græci illud vsurparunt, vt S. Basilius interr. 147. regularum breuium: ὁ περὶ τὸ ἔργον τῶ κελλαείῳ, id est, qui cellarij curam gerit. Auctor tractatus de pœnis monasticis, qui extat inter opera S. Basilij art. 42. εἰ πς ἀκαίρως ἔρχεται εἰς τὸ ἐψητήριον, ἢ εἰς τὸ κελλάειον. Id est, si quis citra tempus oportunum venit in culinam vel cellarium. Vnde κελλαεικὸν, illud omne quod in cellario reconditur, Palladio cap. 117. hist. Lansiacæ.

IN PISTRINO.] Hæc desunt in cod. MS. Vict. ma.

VBI VBI.] Ita vulgò. Apud Keronem: *Vbi vel vbi.* Cod. S. Ebr. & Smaragdus legunt, *vbi & vbi.* Hæc autem vox geminata, *vbi vbi*, nihil aliud sonat quàm, vbicumque, vbiuis gentium, quocumque in loco. Plautus in Casinâ

Ita quocumque aduenient, vbi vbi sint, duplici damno dominos multant.

Tertullianus lib. de fuga in persecutione: *Vbi vbi fuero, in manu eius sum.* Anastasius Bibliothecarius in Constantino: *Vbi vbi nominatus contingeret Pontifex.*

NON VENIENS CONTINVO ANTE ABBATEM, &c.] Hæc vltronea sui accusatio plurimùm confert monacho, idque triplici potissimùm nomine. Primò, vt delictum statim sequatur emendatio: atque ita semper ab omni peccato, quantùm fieri potest, monachi sit expurgata conscientia: secundò, vt nulla ei desit humilitatis exercitatio: tertio, vt omnis occasio excusationi, contentioni, atque mendacio præcidatur: vt qui se vltro prodere tenetur, forsitan accusatus non se cum procacitate defendat; sed libens culpam fateatur. *Continuò*, est statim, confestim, protinus, nulla intercedente mora. Sed non puto locum intelligi de minusculis & similibus culparum quisquiliis: hoc enim graue esset fratribus, & molestum Abbati. Porro huius rei praxis videtur in vitâ S. Guidonis Abbatis Pomposæ; vbi agitur de quodam eius discipulo Sergio templi custode: qui cum lampades mundaret, excidit vna è manibus & fracta est. *Territus ille* (inquit auctor vitæ) *collegit fragmenta & ante altaris crepidinem condens ea, festinans abiit ad patrem Guidonem, vt multa ab eo propter damnum illatum ipsi irrogaretur. Quod cum factum esset, illico rediit ad altare, & lampadem sanam atque integram inuenit.*

VEL ANTE CONGREGATIONEM.] De hac re ita statuit S. Columbanus in Pœnitentiali MS. *Si non contemptu, sed casu aliquo amiserit aut fregerit, non aliter negligentiam suam, quàm publicâ diluat pœnitentiâ, cunctis in synaxi fratribus congregatis, tamdiu prostratus in terrâ veniam postulabit, donec orationum consummetur solemnitas impetraturus eam, cum iussus fuerit Abbatis iudicio de solo surgere.* Antiqua huius oc-

Digitized by Google

cusationis ratio habetur in memoriali, qualiter in monasterio conuersandum sit.

SATISFECERIT.] Nempe humili & publica prostratione.

PECCATI CAVSA.] Causa hoc loco est noxa, offensa. S. Gregorius Turonensis lib. 4. hist. cap. 14. *Multa enim causa per eum in rationabiliter gerebantur.* Et lib. 7. cap. 21. *Ideoque si rex mortem fratris desideraret vlcisci, nouerit huius causa hunc esse significerum.* S. Hieronymus in epist. ad Damasum qu. 1. de Cain: *Denique respondit Domino. Maior est causa mea, quàm vt merear absolui.* S. Cyprianus libro de lapsis: *Nec hoc ideo dico, vt fratrum causas onerem; sed vt magis fratres ad precem satisfactionis instigem.* Accedit ratio: quia non sola peccati causa Abbati retegenda est, sed ipsum peccatum. Itaque peccati causa, nihil aliud est quam culpæ noxa, vt loquitur cap. 25. S. P. B. Vel certè dici potest, τὸ, *peccati*, redundare, sed quia illud in omnibus codicibus, quos viderim, reperitur: id asserere nolim.

QVI SCIANT CVRARE ET SVA, &c.] Hunc locum tangit Helgaldus in vitâ Roberti Francorum regis: *Tali quippe mandat monachorum Pater & dux confiteri peccata, qui sciret sua, & aliena curare vulnera, non autem detegere & publicare.*

Ex Regulâ Sancti Cassiani.
Cap. XXXIX. §. 2.

SI quis autem aliquid fregerit, aut perdiderit, non aliter neglegentiam suam delebit, nisi coram omnibus fratribus tamdiu suplicauerit Deo in terra prostratus, donec oratione soluatur Abbatis. Similiter etiã qui ad orationem tardius venerit; & qui seniori suo superfluè aut durius, aut contumeliosè responderit; aut si neglegentius, aut tardius obsequia iuncta compleuerit; si vel leuiter murmurauerit, aut lectionem operi, vel obœdientiæ prætulerit; similiter etiam qui completis vigiliis, aut quauis aliqua ratione cum aliquo vel modicum steterit; vel ad punctum temporis alicubi secesserit; si alterius tenuerit manum, si orauerit cum illo, qui est ab oratione suspensus; si aliquem parentum vel amicorum secularium aut viderit, aut conlocutus eis fuerit sine suo seniore si epistolam cuiusque susceperit, aut rescribere sine suo Abbate tentauerit. In his omnibus, & his similibus pœni-

Digitized by Google

tenti & coram omnibus supplicanti venia non denegetur: contemnenti verò, & hæc omnia pro nihilo ducenti spiritalis vindicta omnimodis imponatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS AVTEM, &c.] His similia auctor quædam supra cap. 31. citauerat ex lib. de institutis renunciantium: sed quæ hîc citantur, sumpta sunt ex regulâ Cassiani paululum immutata.

ALIQVID FREGERIT AVT PERDIDERIT.] S. Pachomius art. 70. regulæ suæ: *Si vas fictile fregerit, vel aliquam vtilem rem ad vsus monasterij, aget pœnitentiam.* Et art. 75. *Si aliquis aliquid perdiderit, ante altare publicè corripietur.*

SPIRITALIS VINDICTA.] Legendum, *corporalis*, non, *spiritalis*: nam Cassianus lib. 4. inst. cap. 16. vnde hæc sumpta sunt, leues culpas spiritali animaduersione, hoc est, publicâ confusione emendari solitas ait, grauiores verò & contemptum corporali vindictâ.

Ex Regula cuiusdam. Cap. XVI. §. 3.

NEGLEGENTIÆ culpa, qua per multos casus in multis delinquitur, Abbatis iudicio pensanda est, id est, in refectorio, in quoquina, in dormitorio, vel qualibet vtilitate aut fregerit aut perdiderit, aut neglegenter dimiserit, omnia secundùm suum modulũ sunt pensanda, & iuxta ætatem vel teneram vel senilem vel virilem sunt corrigenda. Quia si in minimis neglegentia vitiorum non corrigitur, mens vitiata in minoribus culpis, in maiora dilabitur delicta. Si frater qui in his casibus fuerit dilapsus, statim Abbati vel Præposito puram, dederit confessionem, & compertum fuerit non suæ voluntatis fuisse, quod casu accidit, hoc tantummodo sufficiat: vt hoc quod deliquit, & perpetrauit, si possit fieri, non deneget, & emendet cum veniæ satisfactione. Si verò non sua confessione, sed alterius proditione cognitum fuerit, provt culpæ magnitudo poposcerit, pœnitentiæ subiacebit: qui culpam per puram confessionem non manifestauit. Si verò de maioribus culpis, quod ad animæ

maiorem pertineat damnationem, hoc secretius per puram confessionem volens suo manifestet Abbati: ne dum tepore animi culpam detegere verecundat, cum reatu culpæ faciem diaboli interius recondat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN DORMITORIO.] Lege, *si quis in dormitorio.*
SI VERO ET MAIORIBVS CVLPIS, &c.] Hæc mendosa quidem, sed ita restituenda ex Smaragdo. *Si vero ex maioribus culpis, quod ad animæ maiorem pertineat damnationem, aliquam commiserit frater, secretius per puram confessionem,* &c.

Ex Regula à Donato collecta. Cap. XXVI.

§. 4.

QVICVMQVE de fratribus, cui sollicitudo coquinandi vel ministrandi commissa est quantulum quid effuderit, oratione in Ecclesia post completum cursum, ita vt fratres pro eo orent, emendare statuitur. Similiter pœniteat, qui humiliationis in synaxi, id est, cursu oblitus fuerit. Hæc est humiliatio in Ecclesia post finem cuiusque psalmi. Simili modò qui perdiderit micas, oratione in Ecclesia emendari cogatur. Ita tamen hæc parua pœnitentia iudicetur, si paruum quid effuderit. Quod si ex neglegentia vel obliuione seu transgressione securitatis tam in liquidis, quàm in aridis amplius solito perdiderit, longa venia in Ecclesia, dum duodecim psalmos ad duodecimam canunt, prostratus nullum membrum mouens pœniteat. Et qui non custodierit ordinem ad sacrificium, sex percussionibus emendetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVICVMQVE DE FRATRIBVS, &c.] Hæc sumpta sunt ex Pœnitentiali S. Columbani, ex quo & nonnullis sanctorum Patrum

trum regulis hic Donatus suam collegit regulam.

ORATIONE.] Ita in Pœnitentiali citato. Et paulo post: *Oratione in Ecclesia emendare cogatur.*

POST FINEM CVIVSQVE PSALMI.] Cum submissa voce oratur à fratribus iuxta sanctionem Magistri supra à nobis explicatam, quam hic locus mirandum in modum illustrat.

QVI PERDIDERIT MICAS.] Circa micarum in mensa collectionem valde religiosi olim fuere monachi. Vide Ioannem monachum in vitâ S. Odonis.

IVDICETVR.] In Pœnit. *ei indicetur.*

QVOD SI EX NEGLEGENTIA AVT OBLIVIONE, &c.] In Pœnitentiali citato corruptè legitur: *quod si neglegentia aut oblisionem, seu transgressionem securitas.* Sed legendum: *Quod si ex neglegentia aut obliuione, aut transgressionis securitate.* Transgressionis securitas est cum quis facile transgreditur, quia de impunitate securus est.

AD DVODECIMAM.] Id est, ad synaxim vespertinam, in quâ olim canebantur duodecim psalmi, vt supra notatum est.

ET QVI NON CVSTODIERIT, &c.] Idem pœnitentialis. (qui) *Ordinem sacrificij non custodierit ad offerendum, sex percussionibus.*

Ex Regula Tarantensi. Cap. VIII. §. 5.

QVI cogitationum impugnationes consolationis suæ causa secretius confitetur, non oportet eum despici, nec aliis publicari, sed quantùm in ipso est, blanda exhortatione foueri. Qui aliis secreta meditatione psallentibus inconuenienter fuerit locutus, arguatur. In quocumque ergo opere aut meditabuntur quæ sancta sunt, aut certè silebunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI COGITATIONVM, &c.] Hæc proferuntur ob illa S. B. verba, *si anima verò peccati causa*, &c. vt & sequens capitulum.

IN QVOCVMQVE ERGO OPERE, &c.] Ex regulâ S. Pachomij art. 55. *Operantes nihil loquantur seculare, sed aut meditentur quæ sancta sunt, aut certe silebunt.* Meditari hoc loco est cantare.

Digitized by Google

Dicta Sancti Bedæ. §. 6.

Comm. in cap. 5. epist. D. Iacobi.

SI in peccatis sit, dimittentur ei. Multi propter peccata in anima facta infirmitate aut morte plectuntur corporis. Vnde Apostolus Corinthiis, qui corpus Domini indigne percipere erant soliti, ait: *Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles sunt, & dormiunt multi.* Si ergo infirmi in peccatis sint, & hæc presbyteris in Ecclesia confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere atque emendare fategerint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emendationis peccata queunt dimitti: *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini.* In hac autem sẽtentia illa debet esse discretio, vt cotidiana leuiáque peccata alterutrum coæqualibus confiteamur, eorũque cotidiana credamus oratione saluari. Porro grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter & quanto tempore iusserit, purificare curemus.

1. Cor. 11.

Iac. 5.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SANCTI BEDÆ.] Nota Bedam non hîc appellari venerabilem, sed sanctum. Ab Alcuino in epistola ad Viuirenses monachos, & alibi appellatur Magister Beda, à Sangallensi in vita Caroli Magni, doctissimus, ab Odoranno in Chron. presbyter, à Guilelmo Malmesburiensi de gestis regum Angliæ, Florentio Vigorniensi, Henrico Huntidoniensi, & Rogerio Houedem dicitur Beda sine adiuncto. Ab Haymone Halberstatensi commentariis in cap. 3. ad Phil. beatus Beda indigetatur. Ex quibus patet Venerabilis appellationem recentiorem esse quàm existimauerit is, qui hos in Pauli Epistolas commentarios à nobis Haymoni, ab aliis Remigio Autissiodorensi attributos adscribit S. Remigio Remensi Archiepiscopo. Refutando locum citatum ex Beda, tum quòd ab omnibus prope auctoribus etiam Bedæ æqualibus ipse Beda Venerabilis appelletur (quod tamen non probat) tum quod locus citatus ex commentario in epist. ad Phil. apud Bedam non extet, in quo tamen memoriâ lapsus videtur nam hic locus, de quo quæstio est: *Beatus Beda locutus in quodam loco de dictis Apostoli, vbi ait: vnusquisquis in sua sensu abundet,*

Digitized by Google

&c. habetur apud Bedam in libr. quæſtionum qu. 5. Itaque non eſt ibi legendum: *Beatus Benedictus*, pro, *Beatus Beda*, vt vult idem auctor, cum etiam hæc verba in regula S. Benedicti non extent. Præterea, vt fuſius probem hos commentarios non eſſe S. Remigi, Remenſis Epiſcopi, in iiſdem commentariis in cap. 11. epiſt. 2. ad Cor. citatur alter locus Bedæ, vbi etiam beatus appellatur. In hoc Bedæ loco deſcribitur quædam imago à Chidonio Anglorum Epiſcopo Roma allata, in qua repræſentatur S. Pauli flagellatio. Idem locus habetur apud Bedam in eodem libr. quæſtionum, qu. 2. Præterea citat horum commentariorum auctor S Gregorium Papam, qui poſt mortem S. Remigij floruit, vt videre eſt ad c. 8. ad Rom. *Quod beatus Gregorius aliis verbis, ſed eodem ſenſu ita exponit dicens: habet, inquit homo eſſe cum lapidibus, viuere cum arboribus, ſentire cum animalibus*, &c. quæ verba habentur apud S. Gregorium Papam hom. 29. Ad cap. 2. 1. ad Timotheum: *Saluabitur mulier per filiorum generationem, id eſt, per bona opera, ſi habuerit caritatem, miſericordiam, hoſpitalitatem, cæteraque talia, quæ Beatus Gregorius intelligi vult per filios.* Quæ habentur libr. 12. Moral. In Iob. cap. 4. Citatur etiam aliis in locis. In cap. 14. epiſtol. 1. ad Corinthios citatur vita S. Cæſarij Arelatenſis: *Sic & in vita S. Cæſarij Arelatenſis Epiſcopi legitur quod Spiritus ſanctus ita ſermonem eius diſponebat, vt omnium conſcientias verbis ſuis concuteret, quaſi ſibi eas omnes auditores indicaſſent, aut pra manibus haberet ſcriptas.* quæ in eius vita ſcripta à Cypriano libr. 1. ſic habentur: *Habuit peculiare vir ſanctus, Deo id in illo agente, vt dum ſuas quibuſque admoniciones proponeret, ſingulis ipſorum vitam omnem ob oculos ſtatueret: vt qui eum audirent, non ſolum cordium ſcrutatorem, ſed etiam ſua quodammodo conſcientiæ teſtem confiterentur.* Quæ quidem vita numquam potuit in notitiam venire S. Remigii Epiſcopi Remenſis qui anno DXXXV. non erat amplius inter viuos, vt notum eſt ex Concilio Aruernenſi eodem anno celebrato P. C. Paulini iunioris, hoc eſt, Conſule Beliſſario iuxta Chron. Marij, cui ſubſcribit Flauius Epiſcopus Remenſis ſucceſſor Romani, qui S. Remigio ſucceſſit: cum S. Cæſarius Arelatenſis nono poſt anno obierit, nempe poſt Conſulatum Baſilij anno ſecundo, vt clarum eſt ex epiſt. Vigilij Papæ ad Auxanium S. Cæſarij ſucceſſorem datâ XV. Cal. Nouembr. iterum P. C. Baſilij V. C. in quâ gratulatur ei de ordinatione ſuâ, differtque vſum pallij quoad certiorem fecerit Imperatorẽ. Et ex his patet error eorũ, qui reiiciunt S. Rem. obitum ad annum DXLV. Præcipuum contrariæ opinionis fundamentum eſt, quia in nonnullis codicibus MSS. hæc explanatio in epiſtolas Pauli S. Remigio Epiſcopo Remenſi attribuitur, ſed id nos minimè mouet, cum error ab ignaro exſcriptore ad cæteros manare potuerit. Quidam ediderũt hoc opus ſub nomine Remigij Autiſiodorenſis auctoritate Trittemij, vt ipſi exiſtimabant, fulti. Quod tamen falſum eſt. Nam cum Trittemius libr. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis illius opera recenſet, nullam facit explanationis ſeu commentariorum in Pauli epiſtolas mentionem. Itaque

Qui ad. Chuduc.

Flod. l. 2. cap. 1.

verus huius explanationis auctor est Haymo Halberstatensis Episcopus, eique hoc opus attribuit Trittemius libro de scriptoribus Ecclesiasticis, cuius hoc ponit initium : *A Corintho ciuitate Metropoli Achaiæ.* Quod habetur in editione eiusdem explanationis, quæ prodiit Parisiis anno Domini CIↃDL. sub nomine eiusdem Haymonis Halberstatensis: & in codice MS. bibl. Corbeiensis huiusmodi Commentarij extant sub nomine Haymonis. Nec nos moratur quod hic Haymo, cum fuerit monachus Benedictinus, citando regulam S. Benedicti non appellet eum patrem: nam ista non ita olim scrupulosè obseruabantur, vt hodie. Similes obiectiones prætermitto, quæ nullius sunt momenti.

VT COTIDIANA LEVIAQVE PECCATA ALTERVTRVM COEQVALIBVS CONFITEAMVR, &c.] Eamdem doctrinam sequitur Radulphus Ardens auctor satis antiquus, concione in litaniâ maiore: *Cui debet fieri confessio? Confessio criminalium debet fieri Sacerdoti, qui solus habet potestatem ligandi atque soluendi : sicut & lepra iudicium solis Sacerdotibus in lege erat commissum. Confessio verò venialium alterutrum & cuilibet, etiam minori potest fieri : quoniam propter venialia non separatur homo à Deo, nisi vltra modum per incuriam excedat, sicut nec per scabiem, vel impetiginem aliquis in lege separabatur à castris. Fit autem hæc confessio, non quod possit a peccatis absoluere, sed quia propter propriam humiliationem, & peccatorum nostrorum accusationem, & fratris orationem mundamur à peccatis. Vnde & non dicimus, ego dimitto tibi peccata tua : sed dicimus orando : misereatur tui omnipotens Deus*, &c. *Quando debet fieri confessio hæc? omni tempore, quo nos peccasse cognoscimus. Siue enim domi, siue in agro, siue in viâ peccauero, debeo statim dicere fratri, qui mecum est : peccaui, ora pro me : qui si non aderit, debeo confiteri Deo, dicens, Domine peccaui, miserere mei.* Hæc ille iuxta vsum temporis, quo viuebat. Sed vt verum fatear, locus ille S. Iacobi : *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra*, non est intelligendus de eiusmodi confessione venialium; sed hoc loco monet S. Iacobus eos, qui se mutuò læserint, vt inuicem reconcilientur, confitentes se fratrem læsisse : & inuicem veniam postulent.

Digitized by Google

DE HIS, QVI SÆPIVS CORREPTI non emendauerint.

CAP. XXXVII. §. 1.

SI quis frater correptus frequenter pro qualibet culpa, si etiam excommunicatus non emendauerit, acrior ei accedat correptio: id est, vt verberum vindicta in eum procedat. Quod si nec ita correxerit; aut fortè, quod absit, in superbia elatus etiam defendere voluerit opera sua: tunc Abbas faciat, quod sapiens medicus. Si exhibuit fomenta, si vnguenta exhortationum, si medicamina scripturarum diuinarum, si ad vltimum vstionem excommunicationis, vel plagas virgæ: etiam si viderit nihil suam prævalere industriam: adhibeat etiam, quod maius est, suam, & omnium fratrum pro eo orationem, vt Dominus, qui omnia potest, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc iam vtatur Abbas ferro abscisionis: vt ait Apostolus: *Auferte malum ex vobis.* Et iterum; *Infidelis, si discedit, discedat.* Ne vna ouis morbida totum gregem contaminet. 1. Cor. 5. 1. Cor. 7.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS FRATER.] Huius capitis meminit S. Fructuosus apud H. Canisium t. 5. ant. lect.

Digitized by Google

CORREPTIO.] Ita apud Smaragdum. Vulgò: *Correctio.*

NEC ITA CORREXERIT.] Ita in MSS. S. Germ. ma. & S. Far. atque etiam apud S. Dunstanum.

SI EXHIBVIT FOMENTA.] Apud Smaragdum: *Si exhibuit curationum fomenta.* Fomenta medicamenta, inquit Kero.

VTATVR ABBAS FERRO ABSCISSIONIS.] Ita placuit priscis rei monasticæ Patribus, vt, qui nullâ arte emendari possunt, è monasterio eiiciantur: vt S. Basilio interr. 44. regularũ breuium ἐὰν ἐπμένῃ ἀναισθητῶν, ἀποκοπτέσθω, ὡς τὸ σαπρὸν καὶ διεφθαρμένον μέλος ἀπὸ τοῦ σώματος. i. si verò sine sensu permaneat, abscidatur vt putridum & corruptum membrum à corpore. S. Augustino cap. 23. regulæ suæ, S. Isidoro Pelusiotæ libr. 1. epist. 318. Alteri Fructuoso cap. 8. *Vt, si se corripere non permiserint, foras proiiciantur.* Lerinensibus ex Eusebio Gallicano Homil. 3. ad monachos: *Illis ipsis, qui grauius apud nos delinquunt, nullam tristiorem, nullam acerbiorem possumus inuenire sententiam, quàm vt à corpore congregationis abscisi sine pace discedant.* Sanctissimo P. N. Vrbano octauo, nuper de huiusmodi incorrigibilium expulsione bullâ editâ: Id denique placuit Patribus in hac Concordia citatis, excepto vno S. Isidoro Hispalensi, qui non vult huiusmodi monachos eiici monasterio, ne eis ad perditionem licentia pateat. Imò & Abbas potest eiici monasterio iuxta sextam synodum cap. 12.

AVFERTE MALVM EX VOBIS.] In communi versione additur *Ipsis.*

NE VNA OVIS MORBIDA, &c.] Quod vsu venire solet, vt testatur Seneca libr. de tranquillitate animi cap. 7. *Serpunt enim vitia, & in proximum quemque transiliunt, & contactu nocent. Itaque vt in pestilentiâ cauendum est, ne corruptis iam corporibus & morbo flagrantibus assideamus: quia pericula trahemus; afflatuque ipso laborabimus. Initium morbi est ægris sana miscere.* & Iuuenalis Sat. 2.

---------- Dedit hanc contagio labem
Et dabit in plures: sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit, & porrigine porci,
Vnaque conspectâ liuorem ducit ab vnâ.

Et præclarè S. Gregorius Papa homilia 9. in Ezechielem: *Vnum est pro quo debet vitari societas malorum; ne, si forte corrigi non valent, ad imitationem sui & alios trahant: & cum ipsi à sua malitiâ non mutantur, eos qui sibi coniuncti fuerint, peruertant. Vnde Paulus ait: corrumpunt bonos mores colloquia mala. Et sicut per Salomonem dicitur: noli esse amicus homini iracundo, nec ambules cum viro furioso: ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ.* Et paulo post: *Sic enim verba prexatorum audiendo cotidie sumimus in mente, sicut flando atque respirando aërem trahimus corpore: & sicut malus aër assiduo flatu tractus inficit corpus; ita peruersa locutio assiduè audita infirmantium inficit animum, vt tabescat delectatione praui operis assidui iniquitate sermonis.*

Digitized by Google

Ex Regula Macarij. §. 2.

QVI sæpius corripitur, non se emendauerit, nouissimus in ordine stare iubeatur. Qui se nec sic quidem emendauerit, extraneus habeatur, sicut dicit Dominus: *Sit vobis sicut ethnicus & publicanus.* Mat. 18.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI SÆPIVS, &c.] Hoc caput non extat in R. MS. Serapionis, Paphnutij, Macarij, &c. cod. Flor.

IN ORDINE.] Id est, in officio diuino, in opere Dei: nam Ordo est officium diuinum, cursus, synaxis, opus Dei: Horæ canonicæ. Rufinus cap. 56. de institutis monachorum. *Et non occurrat adesse ordini psallentium.* S. Hieronymus in epist. ad Demedriadem de virginitate seruandâ: *Prater psalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia*, &c. Concilium Narbonense can. 2. *Hoc quoque definitum est, vt in psallendis ordinibus per quemque psalmum gloria dicatur omnipotenti Deo.* S. Gregorius Turonensis de gloriâ Confessorum c. 37. *Qui cum apud alios iuxta regulas monasteriorum ordini, & lectioni insisteret.*

NON SE EMENDAVERIT.] Lege: *Et non se*, &c. vt in codic. Vind.

EXTRANEVS.] Id est, excommunicatus.

SIT VOBIS.] In versione communi: *Sit tibi*, vt in textu Græco. Sed suo textui accommodat locum Macarius, quasi suis fratribus loqueretur.

Item eiusdem. §. 3.

EX qualibet causâ qui peccauerit frater, ab oratione suspendatur, & ieiuniis distringatur. Quod si coram omnibus prostratus veniam postulauerit, dimittatur ei. Nam si in sua perseuerare voluerit nequitia, & superbia, & dicat, hic ego durare non possum, sed accipiam casulam meam, vt eam vbi voluerit Dominus. Qui de fratribus hoc eum dixisse prius audierit, referat Præposito &

Præpositus Abbati. Abbas coram omnibus fratribus residеat, & eum exhiberi iubeat, & virgis purgetur, & oratio fiat: & sic ad communionem recipiatur: vt si quis sanè non emendatur doctrina, virgis purgetur. Quod si casu quis frater exire voluerit, nihil penitus accipiat, nisi in notatissimo vestimento, & extra communionem infidelis discedat. Nam quieti & pacifici excelsum diripiunt regnum: & filij computantur altissimi, & pretiosas splendidasque accipient coronas: filij autem tenebrarum in exteriora ibunt tormenta: *Super quem requiescam, dicit Dominus, nisi super humilem & quietum & trementem sermones meos.* Is. 66.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CASVLAM MEAM.] *Casula* (inquit S. Isidorus libr. 19. Origin. cap. 24.) *Est vestis cucullata, per diminutionem à casa; quod totum hominem tegat.* Fuit hæc olim monachorum vestis. Acta S. Fulgentij Ruspensis. *Casulam pretiosam, vel superbi coloris ipse non habuit, nec monachos suos habere voluit.* Fuit etiam seruorum indumentum: Procopius libr. 2. de bello Vandalico: *Vestem indutus neque imperatoriam, neque alij viro militari omnino conuenientem,* ἀλλὰ δούλῳ ἢ ἰδιώτῃ παντάπασι πρέπουσαν, Κασοῦλαν αὐτὸ τῇ Λατίνων φωνῇ καλοῦσι Ρωμαῖοι. Id est, *Seruo aut vili personæ omnino conuenientem, Casulam Latinâ voce dicunt Romani.*

NISI IN NOTATISSIMO VESTIMENTO.] Id est, sæculari, quo distinguatur transfuga ille à monachis.

SVPER HVMILEM ET QVIETVM.] Ita apud S. Cyprianum ep. 18. & Cassianum coll. 12 cap. 3. ex Septuaginta: ταπεινὸν καὶ ἥσυχον. id est, humilem & quietum. In vulgatâ editione: *Ad pauperculum & contritum corde.*

Ex Regula Sancti Isidori Episcopi. Cap. XIV. §. 4.

SI aliquis excommunicatus in prima interrogatione querelosus, vel murmurans apparuerit, & suas sententias superbè, vel importunè vindicauerit, & hoc senior manifestum esse cognouerit, vique in diem tertium maneat

neat excommunicatus: ita vt nullus cum eo loquatur. Cum tertio verò die ita ſciſcitatus, & in ſuperbia quam diximus, fuerit deprehenſus, quouſque ergaſtulo coartatus perſeueret, donec omnem arrogantiam ſuperbiæ deneget. Quod ſi in malo perſeuerans perdurauerit & prona voluntate pœnitentiam agere noluerit, & ſæpè ac ſæpè contumax murmurator patulè contra ſeniores vel fratres in facie perſtiterit, & cum propinquis ſe vindicare maluerit; in conlatione deductus exuatur monaſterij veſtibus, & induatur, quas olim adduxerat, ſecularibus; & cum confuſionis nota à monaſterio expellatur: vt cæteri emendentur; dum fortaſſe ſolus tali correptione ille delinquens corrigitur.

Ex Regula Sancti Baſilij Epiſcopi. Cap. XXVIII. §. 5.

ERGA eum, qui pro peccato non pœnitet, qualiter INT. eſſe debemus? RESP. ſicut Dominus præcepit dicens: *Sit tibi ſicut gentilis & publicanus.* Sicut Apoſtolus docuit dicens: *Subtrahite vos ab omni fratre inquietè ambulante, & non ſecundùm traditionem, quam tradidimus vobis.* Mat. 18. 2. Theſſ. 3.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ERGA EVM QVI, &c.] Hæc ſunt apud S. Baſilium interr. 9. regul. breu. & apud Rufinum cap. 24.

INQVIETE.] Apud Rufinum, *immoderatè*. In textu Græco, ἀτάκτως. i. inordinatè, vt habet verſio communis.

QVAM TRADIDIMVS.] Ita apud Rufinum: aliter in textu Græco: ἣν παρελάβομεν παρ' ἡμῶν. i. vt habet verſio communis, *quam acceperunt à nobis.*

Item eiuſdem. Cap. LXXVII. §. 6.

QVOD ſi contriſtatur ille, qui excitatur; aut etiam ſi iraſcitur, quid dignus eſt? RESP. Interim excommu- INT.

nicari debet, & non manducare, si forte compunctus agnoscit quantis & qualibus bonis semetipsum insipienter defraudet: & ita conuersus recipiat gratiam eius, qui
Ps. 76. dixit: *Memor fui Dei, & delectatus sum.* Quod si permanserit in stultitia non intelligens gratiam, abscidatur tanquam putrefactum membrum à corpore. Scriptum est
Mat. 5. enim: *Quia expedit, vt pereat vnum membrum, & non omne corpus tuum mittatur in gehennam.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOD SI CONTRISTATVR, &c.] Extat apud S. Basilium interr. 44. regul breu. & apud Rufinum cap. 43.

EXCITATVR.] Ad vigilias.

NON MANDVCARE.] Id est, vno aut altero die inediam pati, vt supra vidimus in his Patribus à nostro auctore citatis.

ET NON TOTVM CORPVS TVVM.] Ad verbum ex textu Græco Euangelij: ἵ μὴ ὅλον σῶμά σου. Apud Rufinum: *quàm totum corpus tuum*, vt in versione communi.

Item eiusdem. Cap. LXXV. §. 7.

SI quis habet aliquod vitium, quod corrigere non potest, & frequenter notatur, & in peius proficit, si eum
Mat. 18. expedit intermitti? RESP. & hoc alibi iam diximus, quia oportet peccantem corripere patienter secundùm eum, quem supra ostēdimus, modum à Domino positum. Quod
2 Cor. si non sufficit ei ad emendationem, sicut illi Corinthio, obiurgatio hæc, quæ fit à pluribus, sicuti gentilis de reliquo
Math. 5. & publicanus haberi debet, qui eiusmodi est. Quia ei parcere, quem Dominus condemnauit, velle tuum non est;
Matth. 18. maximè cum Dominus dicat: *Quia expedit vnicuique, vt vnum oculum, aut vnum pedem perdat, & ita intret in regnum, quàm dum parcit vni ex his membris, totum corpus mittatur in gehennam ignis: ibi erit fletus & stridor dentium.* Sed & Apostolus de ipsis testatur dicens: *Quia modicum fermentum totam*
Gal. 5. *massam corrumpit.*

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS HABET, &c.] Reperitur apud S. Basilium interr. 57. regul. breu. & apud Rufinum cap. 84.

NOTATVR.] Id est, redarguitur, corripitur, vide supra.

INTERMITTI.] Ita apud Rufinum. In textu Græco, ἀπολύεσθαι, i. dimitti. Rectius.

VELLE TVVM NON EST.] Ita apud Smaragdum. Non ita rectè. Melius apud Rufinum: *Nulli tutum est.* Iuxta textum Græcum, ἀσφαλὲς ὀυδενὶ, quod idem sonat.

Ex Regula Sancti Isidori, ex Cap. XVI. §. 8.

QVI graui vitio sæpè excommunicatus neglexerit emendare, tamdiu damnationi subiaceat, quousque vitia inolita deponat: vt quem semel inlata animaduersio non coërcuit, frequens seueritas censeat emendandum. Quamuis frequentiũ grauissimorumq; vitiorũ voragini sit quisque immersus, non est tamen à monasterio proiiciendus, sed iuxta qualitatẽ delicti coërcendus est: ne fortè qui poterat per diuturnam pœnitudinem emendari, dum proiicitur, ore diaboli deuoretur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI GRAVI VITIO, &c.] Hæc habentur in R. excusa S. Isidori cap. 16.

DAMNATIONI.] Id est, correptioni. Smaragdus legit, *emendationi.*

QVOVSQVE.] In R. excusa, *quisquam.* Malè.

NON EST TAMEN A MONASTERIO PROIICIENDVS.] Dissentit ab aliorum Patrum sententia, vt supra monuimus.

Ex Regula Sancti Fructuoſi. Cap. XV. §. 9.

Habetur ſupra c. 31. §. 10.

CLAMOSVM in locutione monachum aut iracundum, ridiculoſum, ſubſannatorem ſiue detractorem eſſe non decet, &c.

Ex Regula Orientali. §. 10.

SI fuerit aliquis tam durus, tam alienus à timore Domini, vt tot caſtigationibus, & tot remiſſionibus non emendet, proiiciatur de monaſterio, & veluti extraneus habeatur: ne vitio illius alij periclitentur.

Ex Regula Magiſtri. Cap. XII. §. 11.

Habetur in R. Ms. eod. c.

IN his omnibus ſupra dictis ſi quis frater contumax, aut ſuperbus, aut murmurans, aut inobœdiens præpoſitis ſuis frequenter extiterit, & ſecundùm diuinam præceptionẽ ſemel, & ſecundò vel tertiò de quouis vitio monitus & correptus non emendauerit, referatur hoc à Præpoſitis Abbati: & qui præeſt ſecundùm qualitatem vel meritum culpæ perpenſet, & tali eum excommunicatione condemnet, vt ſciat qui Deum contemnit quomodo dignus eſt iudicari propter contemptum maiori exhibitum, dicente Domino doctoribus noſtris: *Qui vos audit, me audit; qui vos ſpernit, me ſpernit.*

Ex Regula cuiuſdam. §. 12.

SI quis à ſenioribus & Abbatibus iracundus inuentus fuerit, notetur, vſquequo corrigatur. Siue ab hoc

vitio insanabilis fuerit, ab imperio fratrum detrudendus est: quoniam siue iustè, siue iniustè irasci non oportet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS A SENIORIBVS.] Lege, *si quis ex senioribus*, vt patet ex sequentibus.

SIVE.] Lege, *si verò*.

AB IMPERIO FRATRVM.] Id est, non debet vltra fratribus præfici ob iracundiam, quæ maximum est in rectore vitium, siue ille sit Abbas, siue præpositus, siue decanus. Sed Abbas abdicari debet ab Episcopo.

Item eiusdem. §. 13.

IGITVR si sæpius correptus emendare noluerit, excommunicatione pro modo culpæ corrigatur. Si nec sic aliquid proficiat increpantis correptio, verberum vindictæ subiacebit. Quod si sic emendare noluerit, sed magis in tumorem superbiæ elatus opera, vel actus, de quibus corrigitur, defenderit, tunc Abbatis sententiæ regimine corrigatur: *Quia scriptum est, qui abiicit disciplinam, infelix est.* Sap. 3. Moderante ergo scientia saniei medendæ cura adhibeatur. Si lethale vulnus per fomenta castigationum & pietatis & lenitatis vnguenta sospitati non redditur, saltem incisionibus amputetur. Et si sic sanies desecta tumorem non amiserit, tunc excommunicationis sententiam vel disciplinæ corporalis pœnam incurrat. Et si nec excommunicationis metu, nec flagelli pœna frangatur, augeatur adhuc pietatis fomes: ita vt ab omni cõgregatione pro eo communis Dominus orationis officio deprecetur, vt qui laqueo diaboli inretitus tenetur, Domini misericordia ac pietate curetur. Quod si nec sic corripi voluerit intra septa monasterij sub pœnitentiæ tenore ab omnibus præter custodibus segregatus tamdiu castigetur diuersis increpationibus, vsque dum eius humilitas omnibus vera credulitate patefiat quia & inuitis sæpe salus

præstatur. Nam ideo sepurandus est à congregatione, vt suo vitio non maculet innocentes. Tenera ætas, quæ excommunicata vim nescit, non excommunicatione, sed flagello corrigenda est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IGITVR SI SÆPIVS, &c.] Hæc ferè sumpta sunt ex regulâ S. Benedicti.

SENTENTIÆ] Apud Smaragdum legitur, *scientia.*

SI LETHALE VVLNVS, &c.] Rectè. Nam, vt præclarè monet S. Cyprianus lib. de lapsis, *imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus visorum virus inclusum dum servat, exaggerat. Aperiendum vulnus est, & secandum, & putraminibus amputatis medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet ager impatiens per dolorem, gratias eget postmodum cum senserit sanitatem.*

PRÆTER CVSTODIBVS.] Lege, *præter quam à custodibus.* Intelligit eos seniores, qui excommunicatorum curam habebant.

CASTIGETVR DIVERSIS INCREPATIONIBVS.] Hæc statuuntur iuxta regulam alterius Fructuosi cap. 14. *Mittat senior, qui eum excommunicauit, vnum de maioribus, quem probatum habet, qui eum verbis contumeliosis increpet.*

QVIA ET INVITIS SÆPE SALVS PRÆSTATVR.] Hoc non ita intelligendum est quasi Deus aliquos inuitos conuertat iuxta errorem Cassiani Coll. 13. cap. 17. Dicitur salus præstari inuitis, sed sæpius correptis, iuxta vulgarem loquendi modum, nisi id sponte feceris, verberibus te cogam. Qua ratione Deus peccatores sæpè castigat; & rectores discipulos peruersos, vt ad cor redeant.

NAM IDEM SEPARANDVS EST A CONGREGATIONE, VT SVO VITIO, &c.] Vitandum est malorum consortium, quia contagiosum est, vt rectè monet Sanctus Basilius in Admonitionibus: *Euita viros, quos erga mandata Dei videris negligentes, qui mortui sunt virtutibus, & videntur viuere passionibus, qui lætantur in prosperis voluntatibus & gaudio carent diuino. Cum huiusmodi viris nulla tibi commixtio sit, neque velis cum eis sermocinari assiduè, nisi valeas solummodo ab erroris eos itinere reuocare. Cæterum si non vales, deuita vt publicum hostem. Sæpe enim per vnam ouem morbidam pollutur totus grex & modica pars fellis magnam dulcedinem in amaritudinem vertit, & fermentum modicum totam massam corrumpit.*

EXCOMMVNICATA.] Lege, excommunicatæ. i. *excommunicationis*, vt congregata, id est, congregatio. Sed de his infra.

SI DEBEANT FRATRES exeuntes de monasterio iterum recipi.

CAP. XXXVIII. §. 1.

FRATER, qui proprio vitio egreditur, *aut proiicitur*, de monasterio, si reuerti voluerit, spondeat prius omnem emendationem vitij, pro quo egressus est: & sic in vltimo gradu recipiatur; vt ex hoc humilitas eius comprobetur. Quod si denuo exierit, vsque tertiò ita recipiatur, iam posteà sciens omnem sibi reuersionis aditum denegari. *S. BEN.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATER QVI PROPRIO VITIO EGREDITVR, &c.] Huius constitutionis mentionem faciunt S. Bernardus, Petrus Venerabilis, & Petrus Blæsensis in epistolis mox citandis.

ET SIC IN VLTIMO GRADV RECIPIATVR.] Idem statuit Fructuosus alter cap. 20. *Non primâ, sed vltimâ cathedrâ recipiantur.* Quidam monachorum Patres *Sic tamen in extremo loco inter pœnitentes receptus.* S. verò Pachomius art. 79. hæc statuit: *Non exit in ordine suo absque maioris imperio.*

IAM POSTEA SCIENS.] Apud Smaragdum, & in vulgatis editionibus, *Iam verò posteà sciat.*

OMNEM SIBI REVERSIONIS ADITVM DENEGARI.] Petrus Venerabilis lib. 1. epist. 18. censet fugitiuum monachum toties admittendum in monasterium, quoties pœnitens regreditur, iuxta Chri-

Digitized by Google

sti præceptum, quo parcendum est inimico septuagies septies, hoc est, quoties veniam deprecatur. Additque S. Benedictum non dixisse, *denegetur*, sed, *sciat sibi denegari*: & cum nullum sit in huiusmodi verbis præceptum, ei non esse denegandum introitum. In eadem est sententiâ Ruthardus cum ait non fuisse Abbati prohibitum plusquam ter recipere fugitiuum monachũ, sed tantũ fugitiuũ constrictũ fuisse, cũ dixit S. P. B. *I. sciat sibi reuersionis aditũ denegari.* Sed hæc subtiliora sunt. Huic sententiæ aduersatur S. Bernardus epist. ad ipsũ Petrũ venerabilẽ, Magistet c. 64. regulæ suæ; vbi hæc statuit explicans mentem S. P. N. Benedicti. *Frater si exierit frequens de monasterio, vsque in tertium reuersus resuscipiatur, amplius iam non suscipiatur.* Et causam addit: *quia talis apud Deum eius cognoscitur diuini seruitij fides, qualis apud homines pedum stabilitas*: Et ita explicat Petrus Blæsensis epist. 88. quam scripsit ad Theoderiensem Abbatem nomine Richardi Archiepiscopi Cantuariensis: *quòd deuotè & humiliter misericordiam petit, quòd omni satisfactioni secundum regulam sancti Benedicti se offert, quòd iudicium à misericordiâ non excludit. Misericordiam, quam monastici ordinis institutor ad ternarium numerum coarctauit, Euangelica mansuetudo gratiæ septuagies septies ampliauit.* Nec id obstat quòd fratri erranti sit septuagies septies, hoc est, semper dimittendum. Nam in hac S. P. N. B. lege agitur de totius conuentus conseruatione, qui ab vno pestilenti facile funestatur, maxime cum eius leuitas post trinam remissionem satis agnoscatur, vt dictum est: non verò de priuatæ offensæ remissione, de quo locus sacræ scripturæ agit: neque hæc S. P. B. constitutio cum illo pugnat: maxime cum possit Abbas post trinam remissionẽ eiecto fratri charitatis officia extra monasterium exhibere. Ne autem eiusmodi monachus eiectus pereat, debet manere sub cura, & regimine Episcopi, vt statuitur in Concilio Meldensi, can. 59. in quo tamẽ astringitur Abbas consulere Episcopum, aut eius vicarium, priusquam monachum eiiciat. *Vt monachus de monasterio sine consultu, & præscientia Episcopi, aut vicarij eius ad hoc regulariter deductus non eiiciatur: cuius dispositione, & auctoritate de catero vita & conuersatio eiecti, ne perditus perpetuò fiat, si aliquo modo saluari potest, ordinari debet atque decerni.*

Ex præceptis & institutis Sancti Pachomij.

§. 2.

SI quis promiserit obseruare se regulas monasterij, & facere cœperit, easque dimiserit: postea autem reuersus egerit pœnitentiam, obtẽdens infirmitatem corpusculi, per quam non possit implere quod dixerat faciant eum inter languentes commorari: & pascetur inter otiosos: donec

donec acta pœnitentia impleat quod promisit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS PROMISERIT.] Extat in regulâ excusâ San. Pachomij art. 9.

OBSERVARE SE.] πὸ Se, redundat; nec habetur in regulâ excusâ.

PASCETVR INTER OTIOSOS.] Vt rubore suffundatur.

Ex Regula S. Fructuosi. Cap. XX. §. 3.

CVM aliquis per vitium elapsus fuerit à monasterio, in aliud non recipiatur cœnobium, neque in humanitatis caritatem, neque in pacis osculum: sed continuò vinctis post tergum manibus Abbati reducatur proprio. Quod si reuersus ad sæculum fuerit, & à propinquis fretus cum eis in superbiam surrexerit, & monasterio minas intulerit, pariter & ipsi cum eo sint à laïcorum concilio publicè expulsi, & ab omni Christianorũ conuentu maneant anathematizati. Quod si & ipsi laïci suo eum receperint consortio, & pariter cum eo contra monasterium exarserint, in contumeliam cuncti à nostra Ecclesia expellantur, & nullo nobiscum caritatis fœdere copulentur: quousque veritatem cognoscãt; & nobiscum stantes iniurias Ecclesiæ vindicantes pari deuotione consurgant. Si certè ipsi apostatæ ab omnibus fuerint expulsi, & huc illucque vagantes diuersis locis instabiles atque vacillantes monasterio suo reuerti se petierint necessitate compulsi, in conuentu maiorum deducantur, & vt vasa figuli in fornace probentur, & cum probati fuerint, suo monasterio reformentur: & non prima, sed vltima cathedra recipiantur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM ALIQVIS, &c.] Hæc non extant in regulâ MS. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis, sed videntur esse alterius Fructuosi:

Digitized by Google

quamuis à Smaragdo appelletur Episcopus.

NEQVE AD PACIS OSCVLVM.] Quod iuxta regulam S. B. datur hospitibus.

IN ALIVD NON RECIPIATVR.] De hac re infra.

REFORMETVR.] Id est, restituatur. Reformare enim est reddere, restituere. Sidonius lib. 4. epist. 24. *Ob hoc ipsum publica auctoritas malè valentem patrem familias violentius ad reformandum debitum arctaret.* Conc. Aurel. 2. can. 24. *Primum admoneatur, qui abstulit, ciuiliter reformare.* Conc. Turon. 2. can. 26. *Et veritate compertà res Dei seruis suis dissimulauerit reformare.* Legis Vvisigothorum libr. 7. tit. 3. l. 4. *Et sic postmodum, qui plagiatus est, domino reformetur*, & libr. 8. eiusdem legis tit. 3. l. 13. & Legis Burgundionum tit. 29. §. 1. *Ita vt, si ea quæ abstulit, non potuerint inueniri, in simplum de suis facultatibus reformentur.* Inde nomen reformatio, id est, restitutio. Conc. Paris. 1. can. 3. *Absque præiudicio libertatis regiæ integrâ reformatione restituat.*

Ex Regula Magistri. Cap. LXIV. §. 4.

FRATER si frequenter exierit de monasterio vsque in tertium reuersus resuscipiatur: amplius non iam: quia talis apud Deum eius agnoscitur diuini seruitij fides, qualis apud homines pedum stabilitas constitit. Et vt quid in monasterio iam opus sit, quem Deus non possidet? Ideoque post tertiam correptionem iustè monasterio sit vt ethnicus & publicanus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATER SI EXIERIT.] Hæc habentur in R. MS. Magistri cod. Corb.

VSQVE IN TERTIVM.] In R. MS. *Vsque tertio.*

QVIA TALIS APVD DEVM, &c.] Notanda ratio, cur desertor post tertiam receptionem non sit vltra admittendus: quia, ex tertio lapsu, & fugâ facile coniicitur hominis leuitas & inconstantiâ in Dei cultu.

CORREPTIONEM.] Id est, iectionem, genus pro specie. Synecdoche.

Digitized by Google

Ex Regula cuiusdam. Cap. XXI. §. 5.

SI vllo tempore (quod absit à Christiana religione) frater à septis monasterij discesserit, & foras fugiens postea recordatus pristinæ religionis, & æterni iudicij perculsus timore reuersus fuerit, prius omnium morum emendationem polliceatur. Postea si probabilis eius pœnitentia agnoscatur, tunc demum intra septa monasterij recipiatur. Et si bis aut tertiò hoc fecerit, simili pietate foueatur: sic tamen, vt in extremo loco inter pœnitentes receptus tamdiu examinetur, vsque dum probabilis eius vita inueniatur. Si verò post tertiam receptionem fugæ culpa maculatus fuerit, sciat omnem reuersionis aditum esse postmodum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI PROBABILIS.] Id est, si recta, bona, approbata. Ita aliquando sumitur hoc vocabulum. Con. Tolet. 4. can. 4. *Probabilis vita atque doctrina extiterit.* & can. 35. *Presbyteros probabiles & diaconos mittat.* Conc. Valent. can. 4. *Eiusque probabilem voluntatem in effectum transmittat.*

POENITENTIA.] Apud Smaragdum legitur: *Patientiâ.*

SCIAT SIBI ADITVM ESSE POSTMODVM.] Post verbum: *Sciat*, adde, *denegandum*, vt in cod. Vindocinensi.

Ex Regula S. Pachomij. Cap. CXXXVI. §. 6.

QVI absque commonitione fratrum recesserit, ac postea pœnitentia venerit, non erit in ordine suo absque maioris imperio. *Art. 79. al. ordine.*

Ex Regula Sancti Ferrioli. Cap. XX. §. 7.

VAGARI per loca monachum sicut non decet, sita non conuenit: ne in quorũque vitio captus seculi delectatione elabetur; vt redeat ad vomitum suum: dum recidua animi voluntate mundi vetus contemptor, nouus quidam amator adsurgens à via salutis distortus exorbitet. Quapropter id definiuimus obseruandum, vt præter illos, qui pro vtilitate monasterij ab Abbate huc illucque abire iubentur excursus, nullus egredi monasterium loco alio moraturus absque voluntate Abbatis pro qualibet re vel necessitate præsumat: ne ad eum respiciat, quod Apostolus de adolescentioribus viduis scribens dicit: *Simul autem & otiosæ discunt circuire domos, non solum otiosæ, sed etiam verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.* Et ideo qui prætermissa sententia, aliqua contrarietate discesserit, intantum, vt eius inueniatur esse transgressor, spatio illo temporis, quo monasterio defuit computato, duplici dierum numero ieiunet, & condemnatione multetur, cibi modum, vino cotidie abnegato, qualem Abbas imposuerit, habiturus. Fugitiuum vero monachum deserentem disciplinam, & perdentem se velut contemptorem placuit reuocare.

1. Tim. 5

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN QVORVMQVE.] In cod. Vind. *In quorum*, lege: *In quecumque.*

ABIRE.] Lege: *Habere*, vt in cod. Vindocinensi.

SENTENTIA.] Lege. *Hac sententia.* i. edicto.

ALIQVA CONTRARIETATE.] Lege: *Sine aliquâ contrarietate.*

FVGITIVVM VERÒ MONACHVM, &c.] Transfugam seu fugitiuum monachum, ab Abbate requiri, & suo monasterio restitui leges Ecclesiasticæ sanxerunt, vt habetur Concilij Aurelianensis 1. can. 19.

Digitized by Google

Toletani 4. can. 5. synodi Constantinopolitanæ 1. & 2. can. 3. Leges vero imperiales censuerunt huiusmodi refugam, si cubi apprehensus fuerit, ab Episcopo, vel à præside prouinciæ nudatum primo in monasterium retrudi: si denuo fugiat, militiâ, aut honore quo fungebatur, spoliatum inter officiales præsidis prouinciæ seruire, vt videre est Nouellâ S. Iustiniani cap. 7. & eiusdem Nouellâ 123. & libr. 3. Basilicorum. Si autem desertor monachus fuerit seruilis conditionis sin quacumque prouinciâ reperiebatur, pristino Domino iterum seruiturus restituebatur, vt statuitur Cod. l. *Seruis. de Episcopis & Clericis*, &c. *Alioqui si relictâ forte vitâ solitaria* (id est monachicâ) *ad aliam quamlibet sese conditionem transtulerint, certum est eos ad seruitutis iugum, quam professionis cultu euaserant, reuersuros.* Idem statuitur Nouellâ 5. citatâ, cap. 4. vbi hæc verba notanda veniunt; *Non enim iniuriam patietur tantam ad verum seruitium tractus, quantum ipse iniuriatus est Dei culturam refugiens.* Vide Photium in Nomocanone, tit. 9. cap. 32. tex. 1. & 2. & Theodorum Balsamonem ibidem.

Digitized by Google

DE PVERIS MINORE ætate, qualiter corripiantur.

CAP. XXXIX. §. 1.

OMNIS ætas vel intellectus proprias debet habere mensuras. Ideoque quoties pueri, vel adolescentiores ætate, aut qui minus intelligere possunt, quanta pœna sit excommunicationis, hi tales, dum delinquunt, aut ieiuniis nimiis affligantur, aut acris verberibus coërceantur, vt sanentur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OMNIS ÆTAS, &c.] Ætas, quæ excommunicationi subiacere non debet, ea est, quæ nondum attigit decimum quintum annum iuxta Magistrum hîc citatum à nostro auctore, pro illo tempore.

VEL INTELLECTVS.] Distinguitur hîc ætas ab intellectu, id est, à capacitate intelligendi. Nam etsi pueris mens immaturior sit, sunt tamen nonnulli grandiores aut duræ ceruicis aut imbecillioris intellectus, quos virga agere solet, non ratio, nec excommunicationis vis.

ADOLESCENTIORES ÆTATE.] i. iuniores, qui nondum ex ephebis excesserunt. Vbi particulæ: *Vel*, *aut*, sumuntur copulatiuè. In hac autem constitutione S. P. B. secutus est S. Orsiesium, seu, vt loquuntur Græci, Arsesium, qui iuniores fratres non excommunicabat, vt docet Socrates libr. 4. hist. Eccl. cap. 14. vbi male legitur Arsenius, pro, Arsesius; nam Arsenius non viuebat tempore illorum monachorum, de qui-

Digitized by Google

bus agit Socrates hoc capite. Idem ſtatuit quidam pater monachorum: *Tenera verò ætas, quæ excommunicata vim neſcit, non excommunicatione, ſed flagello corrigenda eſt.*

ACRIS.] Pro: *Acribus.* Ita in multis excuſis. Ita in vita Alcuini: *Non iſtum verberibus, quia rudis adhuc, acris,* &c. *caſtigemus.* Ita legit S. Fructuoſus apud Henricum Caniſium tom. 5. ant lect. Kero in Alamanicâ expoſitione vocum regulæ S. B. habet: *Caris*, ſed puto litteras fuiſſe tranſpoſitas pro: *Acris.* Smaragdus & S. Dunſtanus legunt: *Acribus.* cod. MS. S. Ebrulphi: *Acrius.*

NIMIIS.] Id eſt, multis. Ita τὸ *Nimis*, in ſacrâ ſcripturâ eſt valde, multùm, vt: *Ego autem humiliatus ſum nimis.* Et: *tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.* Et: *anima mea cognoſcet nimis.*

Ex Regula S. Iſidori. Cap. XVII. §. 2.

IN minori ætate non ſunt coërcendi ſententia excommunicationis, ſed pro qualitate neglegentiæ congruis emendandi ſunt plagis: vt quos ætatis infirmitas à culpa non reuocat, flagelli diſciplina compeſcat.

Ex Regula S. Aureliani. Cap. XL. §. 3.

SVPERBIS verò, inobedientibus, & iracundiam protrahentibus numquam parcendum: donec corrigantur.

Item eiuſdem. Cap. XLI. §. 4.

PRO qualibet culpa, ſi neceſſe fuerit flagelli accipere diſciplinam, numquam legitimus excedatur numerus, id eſt, triginta nouem. Et quàmlibet iuſtè diſciplina teneatur, tamen ſecundùm illud: *Bonitatem & diſciplinam,* paternum affectum S. Abbas circa omnes teneat, ſecundùm Apoſtolum: *Tanquam ſi nutrix foueat paruulos ſuos.* Et *Omnibus omnia factus ſum: vt omnes lucrifacerem.* *Supra cap. 31.* *Pſ. 118.* *1. Theſſ. 2.* *1. Cor. 9.*

Digitized by Google

Ex Regula Magistri. ex Cap. XIV. §. 5.

INFANTVLOS vsque ad XV annos non excommunicari, sed præcipimus vapulare pro culpis. Post XV verò annos iam non vapulare, sed excommunicari condecet. Quia iam intelligunt, quomodo pœnitere & emendare debeant de matura ætate quod malè committunt. Quia meritò corde debet pœnitere, qui peccat, & non pro eo corpus vapulare, quia animi imperio, corporis seruitio magis vtimur. Ergo cum anima imperat, & corpus seruit, agnoscitur amplior esse culpa imperantis, quàm seruientis. Ideo propter intellectus emendationis radix cordis de spinis peccatorum excommunicatione debet purgari, quàm rami corporis, quibus ab inuito à iussione cordis peccatum impositum est, iniustè pro aliena culpa alter debet pœnam sentire. Illi verò fratres post XV annos ætatis vapulent, qui satis grauem aut furti fugacis, aut criminalem aliquam culpam commiserint.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INFANTVLOS.] Habetur in R. MS. Magistri cod. Corb. eodem capite. Hîc autem nititur efficere Magister eos non esse verbere coërcendos, qui annum decimum quintum attigerint: quia in illa ætate imperium mentis est, non corporis: & peccatum imperantis est, non seruientis; ac proinde mens peccans excommunicatione ferienda potius, quàm corpus verbere.

QVIA ANIMI IMPERIO, &c.] Sententia est Salustij in Catilinario circa initium. Meminit S. Hieronymus libr. 2. contra Iouinianum: *Vnde & Historicus: animi, inquit, imperio, corporis seruitio magis vtimur; alterum nobis cum diis, alterum cum belluis commune est.*

DEBET PVRGARI.] Legendum videtur: *Debet potius purgari.*

INIVSTE PRO ALIENA CVLPA ALTER DEBET POENAM SENTIRE.] Lege: *Iniustè enim pro alienâ culpâ alter non debet pœnam sentire.*

AVT FVRTI FVGACIS.] Ita in cod. Vind. & in R. MS. apud Smaragdum legitur: *Aut fasti fugacis*, sed ex citatis codicibus est castigandus.

De Cellerario

Digitized by Google

DE CELLARARIO MONASTERIJ, qualis sit.

CAP. XL. §. 1.

CELLARARIVS monasterij eligatur de congregatione sapiens, maturis moribus, sobrius, non multùm edax, non elatus, nõ turbulentus, non iniuriosus, non tardus, non prodigus, sed timens Deum: qui omni congregationi sit sicut pater. Curam gerat de omnibus. Sine iussione Abbatis nihil faciat. Quæ iubentur custodiat: Fratres non contristet. Si quis ab eo forte aliqua inrationabiliter postulet, non spernendo eum contristet: sed rationabiliter cum humilitate malè petenti deneget. Animam suam custodiat, memor semper illud Apostolicum: *Quia qui bene ministrauerit, gradum bonum sibi adquirit.* Infirmorum, infantium, hospitum, pauperumque cum omni sollicitudine curam gerat: sciens sine dubio, quia pro his omnibus in die iudicij rationem redditurus est. Omnia vasa monasterij cunctamque substantiam quasi altaris vasa sacrata conspiciat. Nihil ducat neglegendum. Neque auaritiæ studeat, neque prodigus sit, & extirpator substantiæ monasterij: sed omnia mensuratè faciat secundùm iussionem Abbatis. Humilitatem ante omnia habeat. Et cui substantia non est, quod tribuatur, sermo responsionis porrigatur bonus, vt scriptum est: *Sermo bo-*

S. BEN.

1. Tim. 3.

Eccl. 6.

nus super datum optimum. Omnia quæ ei iniunxerit Abbas, ipsa habeat sub cura sua, à quibus eum prohibuerit, non præsumat. Fratribus constitutam annonam sine aliqua typho, vel mora offerat: vt non scandalizentur, memor
Mat. 2. diuini eloquij, quid meruerit, qui scandalizauerit vnum de pusillis. Si congregatio maior fuerit, solatia ei dentur, à quibus adiutus & ipse æquo animo impleat officium sibi commissum. Horis competentibus & dentur, quæ danda sunt; & petantur, quæ petenda sunt: vt nemo perturbetur, neque contristetur in domo Dei.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CELLARARIVS.] Ita apud Keronem mox citandum. Vulgò, Cellerarius, à cellâ, vt notum est: dicitur & Cellarius. Plautus in milite glorioso:

Dimisit nardini vini amphoram cellarius.

Lampridius in Heliogabalo: *Mittebat parasitis per cellarios salaria annua.* Kero in interpretatione Alamanica vocabulorum regulæ S. Benedicti. *Cellararius, qui & Cellarius:* Cyprianus. lib. 1. vitæ S. Cæsarij *post breue tempus in congregationis cellarium eligitur.* Græcè etiam dicitur, Κελλάριος. Constantinus Themate 6. κελλάριος ὁ φύλαξ ἄρτου. i. custos panis. Vt in tractatu de pœnis, qui vulgò S. Basilio tribuitur art. 40. πλὴν τοῦ Κελλαρίου. i. excepto Cellario. Glossæ veteres: Κελλάριος, *penuarius.* Et Κελλαρία, Celleraria Hesychio, in voce ταμία. dicitur & Κελλαρίτης, Cellararius apud S. Dorotheum doctrina. 11. Accurate autem hic munus & dotes Cellerarij describuntur, quia, cum penes eum sit totius monasterij substantia, necesse est disciplinam regularem labefactari, si eius socordiâ non rectè administretur. Præterea hoc caput extat in recapitulatione S. Cæsarij mutato genere masculino in fœmininum, potuitque videre S. Cæsarius Regulam S. Benedicti: quia illi æqualis fuit, & in Italia aliquandiu commoratus est.

SOBRIVS, &c.] Quia, cum omnia, quæ ad victum fratrum pertinent, in potestate habeat, pronum illi est seruire gulæ illecebris. Sobrius autem hoc loco est non temulentus.

NON ELATVS.] Ob potestatem.

NON TVRBVLENTVS.] Quia sic vniuersam congregationem turbaret: & omnia confunderet.

NON INIVRIOSVS.] MS. p. Vict. *Non iurgiosus.* Quæ quidem lectio haud contemnenda: nam multarum rerum administratori non deest iurgiorum occasio.

NON TARDVS.] ad ea quæ sunt suarum partium obeunda: & maximè ad suppeditandum fratribus necessaria. Ac proinde huic mini-

Digitized by Google

serio inepti sunt auari & quouis polypode tenaciores. *In Aul.*

Vbi si quid poscas, ad ranim poscas prius,
Quàm quicquam detur.

NON PRODIGVS.] Quia ex eius prodigalitate totius monasterij ruina manaret.

SED TIMENS DEVM.] Hoc est veluti ante dictorum corollarium, ad quod illa omnia referri debent.

QVI OMNI CONGREGATIONI SIT SICVT PATER.] Vt cum caritate cuncta administret, omnes fratres tanquam filios diligat, eisque necessaria affatim subministret.

CVRAM GERAT DE OMNIBVS.] Rebus sibi commissis videlicet. Ita quidam Pater monachorum hoc capite à nostro auctore citatus. *Curam de omnibus sibi commissis rebus habeat.*

SINE IVSSIONE ABBATIS NIHIL FACIAT.] Ne quid plus nimio sibi arroget, & potestatem excedat.

QVÆ IVBENTVR, CVSTODIAT.] Quia is bene ministrat, qui bene obtemperat.

FRATRES NON CONTRISTET.] Superbè aut iniuriosè respondendo, aut eis rationabilia denegando.

SI QVIS AVTEM AB EO FORTE.] S. Dunstanus: *Si quis autem frater ab eo forte.* Smaragdus: *Si quis frater ab eo forte.* Hîc autem clarum est, qualis in Cellerario inesse debeat humilitas, qui irrationabilia etiam petentibus respondere cum humilitate teneatur.

ANIMAM SVAM CVSTODIAT.] A vitiis & peccatis: quia, quò magit rebus exterioribus attendit, eò cautius agere debet: ne anima tot negotiis intricata aliquid intertrimenti percipiat.

MEMOR SEMPER ILLVD APOSTOLICVM.] Ita in cod. Vind. in cod. ma. S. Germ. Ita apud S. Dunstanum, Keronem & Smaragdum: quia adiectiuum, *memor*, perinde ac verbum suum potest cum accusatiuo construi, vt supra cap. de instrumentis notatum est. In vulgatis legitur: *Memor semper illius apostolici.* Cod. p. S. Germ. addit, *præcepti.* Sed malè nam in sententia ex Apostolo citata non præceptum proponitur, sed præmium.

QVIA, QVI BENE MINISTRAVERIT, BONVM GRADVM SIBI ACQVIRIT.] Paulo aliter in textu Apostoli. 1. ad Timoth. 3. *qui enim bene ministrauerint, bonum gradum sibi acquirent.* Sed S. B. textum singulari personæ adaptauit: qui tamen verbum, *acquirit*, ponit in præsenti iuxta Græcum textum: βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται. i. gradum sibi bonum acquirunt. Sibi autem bonum gradum acquirit bonus Cellerarius, nempe in cœlo: vt olim Dietmarus monasterij Garstensis in Austria Cellerarius, qui etsi in vitâ reprehensibilis esset, tamen ob charitatem in fratres pœnas euasit post mortem. Quod manifestatum fuit Adelrammo Abbati monasterij Chrembmunster à quadam energumena, quæ interrogata ab ipso Abbate de statu prædicti Dietmari ita respondit. *Nostræ sorti deputatus fuit: sed dicente illo me-*

nacho, dum iste moreretur; reddat tibi omnipotens Deus omnia bona, quæ mihi feciſti: & alio; retribuat tibi Dominus prius bonum, quo me frequenter ſuſtentaſti, & aliis ſimilia imprecantibus, dum putaremus eum noſtris acceſſiſſe partibus, ſubito raptus eſt, & noſter eſſe deſiit. Vt habetur in vitâ Bertholdi Abbatis Carſtenſis cap. 23.

INFIRMORVM, INFANTIVM, &c.] Quia ij maxime eius ope indigent, qui pro ſua conditione facile ſpernuntur. Ideoque hæc cum interminatione à S. Benedicto præcipiuntur.

QVASI ALTARIS VASA SACRATA, &c.] Quia monaſterium domus Dei eſt, & omnia quæ illius ſunt, Dei ſunt; & quæ Dei ſunt, tanquam ei ſacrata haud dubiè habenda ſunt. Hæc ſane eſt ſanctorum Patrum doctrina, vt vaſa monaſterij eiuſque ſubſtantia tanquam Deo ſacrata reputentur. Ita habetur in regula Patrum, nempe Macarij & aliorum Abbatum: *Noſſe iam debent fratres, quia quicquid in monaſterio tractatur ſive in vaſis, ſive in ferramentis vel cætera* (puto deeſſe vocabulum, *ſubſtantia*) *omnia eſſe ſanctificata.* Idem docet S. Baſilius interr. 143. regularum breuium, cum ait curam gerendam eſſe inſtrumentorum ὡς θεῷ ἀνατεθειμένων ἢ ἀνατιθεμένων. i. tanquam Deo ſacratorum, & dedicatorum, & ſequenti interr. ait ea eſſe Κυρίῳ ἀνατεθειμένα, ἢ τῷ θεῷ ἀνακείμενα. i. Domino dedicata, & Deo conſecrata interrog. 153. ſcribit lanas monaſterij exiſtimandas eſſe ὡς παρακαταθήκην θεοῦ; vt depoſitum Dei. Hæc fuit etiam mens veterum Ægyptiorum Patrum vt planum eſt ex Caſſiano lib. 4. de Inſtitutis renuntiantium cap. 22. *Propter quod, ſi quid fuerit in monaſterio ſemel illatum, vt ſacroſanctum cum omni decernunt reuerentia debere tractari.* Idem patet ex Regula Serui Dei cap. 3. *vaſa vel reliqua vtenſilia, quæ ad hoſpitium baiulant, acſi ſacra Deo, gubernent & cuſtodiant.* Vnde præclare S. Ephræm in ſermone aſcetico dicit. *Quod ſi cœnobij librum in tuâ cella teneas, ne proiicias eum per negligentiam; ſed ſtudioſè complicatum ſerua atque cuſtodi, tanquam Dei eſſet.* Quæ quidem doctrina confirmatur auctoritate Concilij Aurelianenſis cap. 7. *Omnia, quæ Deo offeruntur, conſecrata habentur in vineis, terris, ſyluis, vtenſilibus veſtimentis, pecoribus & reliquis poſſeſſionibus, & quæ Eccleſiis ſine dubio Chriſto, qui ſponſus earum eſt, offeruntur:* Quamobrem Macarius & alij abbates in ſua regula dicunt: *Si quis de fratribus aliquid negligenter tractauerit, partem ſe habere nouerit cum illo rege, qui in vaſis domus Dei ſanctificatis cum ſuis bibebat concubinis.* Porrò hic textus S. B. regulæ citatur à Ioanne monacho lib. 1. vitæ S. Odonis Abbatis Clun.

Apud Burch. lib. 3. c. 129.

NIHIL EI DVCAT NEGLIGENDVM.] Nec etiam minima; quia ex eorum neglectu ſenſim bona monaſterij diſſipantur.

NEQVÆ AVARITIÆ STVDEAT.] Quia auaritia omnium malorum radix omnem diſciplinam peruertit regularem. Hæc vna eſt murmuriorum in monaſteriis ſcaturigo. Væ murmurantibus; ſed væ per quem murmurium venit. Quamobrem in Concilio Francofordienſi ſub Carolo Magno ſtatuitur can. 4. *Vt cellerarij in monaſteriis auari non*

Digitized by Google

eligantur, sed tales electi sint, quales regula S. Benedicti docet.

ET CVI NON EST SVBSTANTIA, QVOD TRIBVATVR.] Ita in cod. MSS. S. Ebru. S. Germ. p. & Vind. sed vulgò legitur, *& cui non est substantia, quæ tribuatur.* Lege tamen, vt in cod. ma. MS. S. Germ. *Et cui non est ex substantiâ, quod tribuatur.* Ex quo apparet in codicibus MSS. frustra non fuisse scriptum, *quod*, neutro genere.

SERMO RESPONSIONIS BONVS.] Hinc patet maximam lenitatem in Cellerario requiri. Nec immeritò: multi enim sunt meticulosi, maximè pueri & iuniores fratres, qui ad morosum & iracundum cellerarium vix auderent accedere, ae proinde multam rerum necessariarum penuriam ferre cogerentur.

SERMO BONVS SVPER DATVM OPTIMVM.] In Regulâ Serui Dei cap. 4. & apud Smaragdum habetur: *Nonne ecce verbum bonum super datum*, Ecclesiastici cap. 18. vbi sic legitur in versione communi. *Nonne ardorem refrigerabit ros? sic & verbum melius quàm datum. Nonne ecce verbum super datum bonum*, Quibus consentit textus Græcus. Sed sanctus Benedictus citans locum ex memoria reddidit sensum, non verba. Nec dubium est, quin in textu Ecclesiastici, in quo bis ponitur, *verbum*, subaudiendum sit, *bonum*, vt sensus huius loci sit. Quemadmodum ros refrigerat ardorem, sic verbum bonum mitigat iracundiam illius, cui aliquid denegatur. Et locum explicauit S. B. cum adiecit adiectiuum, *bonus*, dicens, *sermo bonus*, &c. Quod sane subaudiendum est in loco Ecclesiastici hoc modo: *Sic & verbum bonum melius quàm datum. Nonne ecce verbum bonum super datum bonum.* Quod satis liquet ex sententia, quæ locum citatum præcedit, in quâ sic habetur. *Et in omni dato non des tristitiam verbi mali.* Et clarius quidem ex textu Græco, & accommodatius ad mentem S. Benedicti, in quo legitur, Ἀπορίᾳ. i. inopiâ, quasi dicas, *& in omni inopiâ non des tristitiam verbi mali.* i. cum nihil habes, quod tribuas, ne contristes potentem verbo malo aut durâ responsione, & causa est, quia verbum bonum super datum optimum.

SINE ALIQVA TYPHO.] In interpretatione Alamanica Keronis, *sine aliquo typho* i. sine aliquâ superbiâ, arrogantiâ: nam τῦφος, Κενοδοξία, inquit, Moschopulus in schedis, id est, superbia: vel, vt ait Suidas, τῦφος ἀλαζονεία, μανία. i. arrogantia, furor. In aliis tamen codicibus tam editis, quàm MSS. quos viderim, legitur, *sine aliquo typo.* Quam quidem lectionem magis probo. Et typus est fastidium, contemptus, superbia. Quod satis patet ex regulâ Pauli & Stephani cap. 26. *conueniente deuotione & carissimâ humilitate, quæ necessaria sunt sine mora & fastidio iubente seniore ministrent.* Sed clarius ex D. Augustino, qui epist. 64. typum opponit alacritati. *Et oblationes pro spiritibus dormientium, quas verè aliquid adiuuare credendum est, super ipsas memorias non sine sumptuosa: atque omnibus petentibus sine typo, & cum alacritate tribuantur.* quæ verba mirum in modum illustrant locum S. Benedicti. Hinc typus superbiæ dicitur. S. Valerius supra cap. 3. *Crescunt typo superbiæ*

turgidi. D. Gregorius magnus lib. 6. epist. 28. *tunc enim ostensa caritas vera est, si per typum superbia inter nos schisma non fuerit.* Et rectè quidem superbiæ typus opponitur caritati. Quia caritas alacris est atque hilaris; & contra superbia morosa est & fastidiosa. Typi etiam sunt frigidæ febres, typi frigoretici passim apud D. Gregorium Turonensem. Et Græcè τύπος. i. accessio & remissio morbi apud Galenum, qui librum composuit περὶ τύπων. i. de accessionibus & remissionibus morborum. Ex his notandum apud S. B. & auctores citatos typum dici ad similitudinem typi frigoretici. Quemadmodum enim hoc morbo laborantes sunt tædiosi, morosi, & fastidiosi; ita & superbi.

SOLATIA.] Solatium est auxilium. Regula Tarnatensis: *Solatium ei non denegetur.* S. Gregorius Papa lib. 10. epist. 25. *Vt homines, qui sub eis sunt, cum bobus suis in eius transmittere debeant solatium.* Iornandes de rebus Gotthicis: *In Mundonis solatia veniens Illyricianum exercitum demoliuit.* Marculphus formulâ. 138. *Ipsum in suis seruitiis ac solatiis iuxa legis ordinem retineat.*

Ex Regula Patrum. Cap. XII. §. 2.

SI congregatio multa est, debet is, qui præest, pater disponere hebdomadarios, & ordinem officij, quo sibi inuicem succedant ad ministrandum: & decernere debet ille, quis debeat esse, qui cellarium fratrum contineat. Debet tantummodo talis eligi, qui possit in omnibus euangelico ordine fratribus suum victum gubernare, qui timeat Iudæ sententiam, qui ab initio fur fuit. Studere debet, qui huic officio deputatur, vt videat: *Quia qui bene ministrauerit, gradum bonum sibi adquirit*: Et animæ suæ lucrum facit. Nosse debent etiam fratres, quia quicquid in monasterio tractatur siue in vasis, siue in ferramentis, vel cætera omnia esse sanctificata. Si quis de fratribus aliquid neglegenter tractauerit, partem se habere nouerit cum illo rege, qui in vasis domus Dei sanctificatis cum suis bibebat concubinis: & qualem meruit vindictam? Custodienda sunt ista præcepta, & per singulos dies in aures fratrum recitanda sunt: vt non condemnentur in peccatis suis.

1. Tim. 3.

1. Dan. 5.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI CONGREGATIO MVLTA.] Hoc caput reperitur in R. MS. Macarij, Serapionis, &c. Cod. Flor.

ORDINEM OFFICII.] Officium hoc loco est officialium turba, vt supra notatum est.

TANTVMMODO TALIS.] Apud Smaragdum additur, *cellarius.*

SENTENTIAM.] Id est, iudicium, condemnationem.

VEL CÆTERA.] Ita in cod. Flor. deesse tamen videtur, *n', substantia.*

Ex Regula Sancti Isidori, ex Cap. XX. §. 3.

AD eum, qui cellario præponitur, pertinebit sollicitudo eorum, quæ in promptuario sunt. Iste præbebit hebdomadariis quicquid necessarium est victui monachorum, hospitum, infirmorum. Isto præsente dispensantur ea, quæ mensis deferenda sunt. Is etiam quicquid, residuum sumptui fuerit pro pauperum vsibus reseruabit. Huic quoque hebdomadarius expleta hebdomada vasa sibi tradita exhibebit, ad perspiciendum vtique, si neglegenter habita non sunt. Ac denuo succedenti hebdomadario coram isto tradentur. Ad hunc quoque pertinent horrea, greges ouium & pecorum, lana, linum, auiaria solicitudo cibaria ad ministrandum pistoribus, iumentis, bobus, & auibus: industria quoque calciamentorum, cura pastorum & piscatorum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD EVM, &c.] Hæc habentur in regulâ editâ sancti Isidori cap. 20.

SVMPTVI.] Hoc vocabulum desideratur in regulâ excusa. Nec videtur necessarium.

Digitized by Google

AVIARIA SOLICITVDO, &c.] In reg. excusa, *de area solicitudo, cibaria ministrandi pistoribus.* Sed illud τὸ, *auiaria*, rectum puto, cui si apponantur duo puncta, cætera ritè procedent hoc pacto; *sollicitudo cibaria administrandi pistoribus.* Auiarium autem est ædificium aptum nutriendis auibus villaticis apud Varronem lib. 3. de re rusticâ cap. 3. & Columellam lib. 5. cap. 8. ὀρνιθῶνα appellant ab ὄρνις. i. auis. Hanc vocem Latinè vsurpat Varro cap. citato: *Nunc ornithonas dico omnium alitum, quæintra parietes villæ solent pasci.*

Ex Regula Sancti Basilij. Cap. XI. §. 4.

INT. QVA mensura debet temperare potestatem dispensationis suæ is cui cellarij cura commissa est? RESP. erga eum quidem, qui ei credidit huiuscemodi dispensationem meminisse *debet* Domini dicentis: *Non possum ego* Ioan. 5. *à me facere quicquam.* Ad cæteros verò sollicitè scire debet, quid vnusquisque opus habeat, vt compleat quod Act. 4. scriptum est: *Diuidebatur autem vnicuique, prout opus erat.* Eadem autem ratio obseruari debet ab omnibus quibuscumque aliqua ministerij vel dispensationis sollicitudo commissa est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVA MENSVRA, &c.] Extat apud S. Basilium interr. 148. regul. breu. & apud Rufinum cap. 58.

ERGA EVM QVIDEM, &c.] Hæc nihil aliud dicunt, quàm quod Cellerarius in suâ administratione non suam, sed Abbatis sequi debeat voluntatem.

MEMINISSE DEBET.] τὸ, *debet*, suppleui ex Rufino & cod. Vind.

AD CÆTEROS VERO.] In textu Græco: πρὸς δὲ τοὺς φερτιζομένους. i. erga cæteros verò qui eius curæ committuntur.

Item

Digitized by Google

Item eiusdem. Cap. CXII. §. 5.

QVÆ sententia obseruabitur erga dispensantem, si aliquid secundùm personæ acceptionem, vel contentionem faciat? RESP. Apostolo præcipiente quidem: *Ne quid facias secundùm fauorem, vel in alteram partem declinando.* aliquando autem dicente: *Quia si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Si quis hoc facit, notetur, vsquequo corrigatur. Verumtamen oportet cum summa diligentia, & probatione discutere, & considerare ad quam partem vnusquisque aptus sit vel oportunus: & ita ei iniungi quodcumque illud operis vel officij: vt neque illi, qui iniungunt, ex hoc ipso condemnentur, quod non aptum alicui officium iniunxerint; & inueniantur mali esse dispensatores siue animarum, siue mandatorum Domini: neque illi ipsi, quibus iniungitur, occasionem peccati ex hoc habere videãtur, vel voluntate aliquid agere: sed eius, qui præest, iudicio committendum est. Vnicuique, vt res, vel necessitas expedit, consulat: primùm omnium in his, quæ animæ prosunt: deinde secundo loco etiam vt corporalibus vsibus secundùm voluntatem Dei moderetur. *I N X.* *1. Tim. 5.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVÆ SENTENTIA, &c.] Habetur apud eumdem S. Basilium interr. seq. & apud Rufinum cap. eodem.

NOTETVR.] In textu Græco: ἀλλότριος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ὁ τοιοῦτος γνωριζέσθω. Id est, si quis est eiusmodi, alienus ab Ecclesiâ Dei declaretur, id est, excommunicetur.

NEQVE QVID FACIAS SECVNDVM FAVOREM.] Hæc non habentur apud Apostolum, neque in textu Græco S. Basilij: videntur tamen posita ad alterius partis intelligentiam.

VEL VOLVNTATE.] Hæc vsque ad finem extant quidem apud Rufinum, sed non reperiuntur in textu Græco Basilij.

Digitized by Google

Item eiusdem. Cap. CXIII. §. 6.

INT. SI autem neglexerit dare fratri, quod opus est? RESP. manifesta est de hoc sententia ex ipsius verbis Domini dicentis: *Discedite à me maledicti in ignem aeternum, qui paratus* Mat. 5. *est diabolo & Angelis eius, esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi bibere.* & ea, quæ sequuntur: Hier. 4. quia: *Maledictus omnis, qui facit opus Dei negligenter.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI AVTEM NEGLEXERIT, &c.] Hæc habentur apud S. Basilium interr. 150. & apud Rufinum cap. 58.

MANIFESTA EST DE HOC SENTENTIA.] Idem habet S. Basilius interr. 34. regularum fusius disputatarum: nec immeritò: quia monachi, qui se omnibus facultatibus propter Christum spoliauerunt, veri sunt pauperes, atque etiam vera Christi membra: ac proinde auari, ac negligentes Cellerarij, qui necessaria fratribus non suppeditant, eamdem perditionis aleam subibunt in die iudicij, cum his, qui pauperes & egenos non pauerunt, & cætera misericordiæ opera neglexerunt.

Ex Regula Pauli & Stephani. Cap. XXV. §. 6.

In cod. Floriac. cap. 26. HI quoque, quibus in singulis rebus custodia commissa, conuenienti deuotione & carissima humilitate, quæ necessaria sunt sine mora & fastidio, iubente seniore ministrent: nec per superbam inflationem differendo occasiones faciant querelarum, per quas murmuratio contra eos iusti doloris consurgat. Et è contra iniusta murmuratio contra eorum laborem, qui nobis in adsignatis rebus caritate deseruient, non debet excitari.

Digitized by Google

Ex Regula Tarnatensi. ex Cap. X. §. 7.

AD cellarium talis ordinetur Abbatis iudicio, vel concilio seniorum, non qui voluntates aliquorum, sed necessitates omnium cum timore Domini, & fratrum dilectione consideret. Cui tamen absente Præposito, concors obœdientia præbeatur: &, vbi vtilitas popoſcerit, solatium non denegetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON QVI VOLVNTATES ALIQVORVM.] Iuxta eam animi propensionem seu beneuolentiam & sympathiam, quam S. Paulus προσκλισιν appellat, hoc est declinationem in alteram partem, & Cellerario præcipuè vitandam docet S. Basilius interr. 34. regul. fusius disputatarum, & 150. regul. breu. Quod vt præstare possit, necessarium est, vt credat se Deo, non hominibus ministrare. Hæc autem sententia Tarnatensium extat in regula S. Cæsarij cap. 28. 1. Tim. 5

SOLATIVM.] Id est, auxilium, vt supra notatum est.

Ex Regula Orientali. §. 8.

CELLARARII cura sit, vt abstinentiam & sobrietatem studens inlata in monasterium ad sumptus fratrum diligenter, & fideliter seruet, nihil suscipiens, nec quicquam tradens sine auctoritate vel consilio seniorum. Qui etiam omnia vtensilia, quæ in monasterio sunt, id est, vestem, vas, ferramentum, & quicquid vsibus cotidianis necessarium est, custodiat: & vnamquamque rem proferens, cum fuerit necessarium, ab eo iterum ad reponendum, cui vtendo consignauerit, recepturus. Ad victum vero fratrum proferat ac tradat, septimanariis ad condiendos cibos det necessaria secundùm cotidianæ expensæ consuetudinem, neque profusè, neque auarè: ne vitio

Digitized by Google

illius vel monasterij substantia grauetur, vel fratres patiantur iniuriam. Sed & necessitatem infirmorum fratrum ac laborem considerans, nihil ægrotantium desideriis neget ex his quæ habuerit, quantùm illis necesse fuerit. Aduenientibus fratribus escas parabit. Hæc erit cura custodis cellarij recurrens semper ad seniorum consilium, & requirens de omnibus, vel præcipuè de his quæ proprio suo intellectu non poterit adimplere.

Ex Regula Magistri. Cap. XVI. §. 9.

FRATRES, omnis opera pretium habet: quia digno mercenario mercedes debentur: & *Boui trituranti non alligabitur os.* Nam labores fructuum suorum beatum faciunt manducantem: quia Dominus homini creato, omnia subiecit sub pedibus eius propter quem creauit cuncta. Ergo si iniustis & inimicis Dei, id est, non credentibus paganis & hæreticis, vel diuersis peccatoribus diuersa victualis creatura famulatur subiecta, vt vniuersus mundus diuersis deseruit; quantò magis credentibus in Deo, & bene seruientibus ei iustè & dignè Dominus ad vitam diuersam creaturam tradidit, quam creauit, & quasi pignus futuræ repromissionis in præsenti hoc tempore omnia vitæ necessaria ministrando non derelinquet Dominus quærentes se: quia diuites eguerunt, & esurierunt: inquirentes verò Dominum non deficient omni bono: & esurientes implet bonis Dominus, & diuites dimisit inanes: &, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Ergo Cellarius monasterij non aliunde, quàm dispensator diuinarum rerum; intantum diuinarum, vt Dominus in Euangelio promittat fidelibus dicens: *Nolite cogitare quid manducetis, aut quid bibatis, aut quid induamini.* Simul & de crastino monet non debere quemquam esse sollicitum: sed hoc ammonet dicens: *Quærite regnum & iustitiam Dei, & hæc omnia apponentur vobis: scit enim Pater meus, qui est in cœlis, quia hæc omnia indigetis.* Ergo si Deo seruientibus vitæ necessaria à Domino adponuntur, & scit Pater cœlestis Dominus noster quæ

Deut. 13
1. Tim. 5
Matt. 6.
Ibidem.

Digitized by Google

indigemus, & præparat, vides ergo, quia & victualia nostra, cum ab ipso nobis præparantur, dominica dona sunt. Nam sicut carnalis domini seruus, alter tamen homo, de præbendo seruitio suo solummodo est sollicitus; quia de præparandis à Domino suo annonæ, vestiarij, calciarij vsibus est securus: quantò magis Dominus noster cœlestis necessaria vitæ nostræ iustè nos non præcipit cogitare. quasi homo homini seruiēs ad præparandum sibi idoneus creditur: quantò magis credentibus vel seruientibus Deo, qui creauit ipsa omnia, & cuncta potens est adimplere, omnia poterunt famulari. *Quia iunior fui, & senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius egens*: sed magis tota die miseretur, & commodat. Ps. 36

Ergo cum de solo seruitio nostro in inquirendo regno & iustitiam eius fuerimus solliciti, Deum credamus omnia nobis ministrare, qui vltro se nobis necessaria omnia promittit adponere. Ergo omnia victualia monasterij, quæ in præbenda operariis suis Dominus annona distribuit, si male & fraudulenter à Cellarario distribuantur & pereant, sciat se supra dictus Cellararius in die iudicij, diuinis ante tribunal ratiociniis discuti: cum annonam seruorum Dominus per neglegentiam viderit stricari: quia quod iustè Dominus dignis tradit, indigne ab euersoribus non patitur stricari. Qui Cellararius sine præcepto Abbatis nihil tribuat, aut eroget, aut expendat. Nec infirmo in præsentia eius extra iussum aliquid porrigat. Cellararius eleemosynam faciat cum iussu Abbatis in præsentia eius: in absentia eius liceat ei petēti pauperi eleemosynam exhibere propter præceptum Domini, quod dicit: *Omni petenti tribuite:* Luc. 6. & item: *Da: ne, cui non dederis, ipse sit Christus.* Cotidie Cellararius cum septimanariis coram Abbate in oratorio cum congregatione communicet. Intrantibus in hebdomadam septimanariis vasa coquinæ ipse consignet: completa hebdomada ipse recipiat aliis intrantibus consignanda. Quæ vasa monasterii si sub aliquo per neglegentiam fracta fuerint, non prius, qui fregit, accedat ad mensam, nisi pœnitens Abbati satisfecerit per humilitatem ad genua incuruatus. Eiectis verò de Cellario omnibus neces-

sariis cum congregatione ad mensam sedeat tacitus, & manducet. Qui Cellararius, si seleuauerit aliquid adportare, vsque dum redeat, omnes de mensa, in qua sedebat, ad manducandum expectent eum. Opus aliquod laboris faciendum his horis Cellararius suscipiat, quando aliqua cura & diligentia, vel dispensatio Cellarij minimè exercetur: vt otiosus in illis horis non sit. In oratorio absens per occupationem dicente Abbate pro eo fratribus, vt habeatur in mente, simul & ipse Cellararius, si prope oratorium Cellarium fuerit, sua voce petat se debere in orationibus memorari. Et tamen lentè sic occupatus in facto opus Dei sibi dicat, & ipse sequendo vocem vel versum oratorij. Et meritò intus in oratorio debet ab omnibus memorari: quia pro omnium sollicitudine occupatur: & quomodo ab vno cõmunis pro omnibus vtilitas procuratur, sic omnium cum vno partiatur oratio. Vitia vero oris & corporis ei custodienda ab ipso Abbate custodiantur: quia Cellararius sub nullius decadæ numero sub Præposito cõtinetur: ne forte, quomodo caro amat, quæ sua sunt, propter aliquem adpetitum vel submini-strationem gulæ, causa Dei prætermittatur, & pro cibo vel potu non exacta excommunicatio carnaliter prouendatur. Vtensilia omnia monasterij ipse recipiat ad numerum, & diuersis consignet. De omnibus verò, quę sunt in monasterio, extra Abbatem nullus sibi aliquid velut suum, siue quod attulit, siue quod inuenit, siue quod laborauit, vel adquisiuit [nullus] peculiare vendicet, aut defendat. Quia regulæ sententia est: *Res monasterij & omnium, & nullius est.* Cellararius verò ipse frater ordinetur, qui probatus fuerit ab Abbate fidelis & abstinens se: quem numquam vincit aliquando aliqua desideriorum gula, vel qui non multùm amat manducare, aut bibere; ne detur locus diabolo, sicut dicit scriptura: *Nolite dare occasionem quærentibus eam.* & videatur gastrimargiæ gulæ voracibus vel gluttonibus fratribus prouideri magis, quàm refrenari.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATRES ONNIS OPERA, &c.] Hoc caput habetur in R. MS. cod. Corb. eodem cap. 16.

DIVERSA VICTVALIS.] Hæc vsque ad illa verba: *Quanto magis*, desiderantur in Regulâ MS.

DISPENSATOR.] Supp. sit.

QVÆRITE REGNVM, &c.] Matth. 6. sed producta sunt ex memoriâ, non ex codice.

VICTVALIA.] Quæ ad victum pertinent S. Ambrosius libr. 5. exameri cap. 21. *Inuigilare quærendo victualia.*

ALTER TAMEN HOMO.] Ita in R. MS. hæc claudenda sunt parentesi; vt sensus sit etsi tamen alter, Dominus videlicet, sit homo.

CALCIARII.] Calcearium est id omne, quod homini calceando aptum est. S. Gregorius libr. 2. epist. 37. *Afferat ad calcearium puerorum solidos quadraginta.*

QVASI HOMO.] Lege: *Quia si homo*, vt est in R. MS. & cod. Vind

IDONEVS CREDITVR.] L. *Idoneum dominum credit.*

IVNIOR FVI, ET SENVI.] Ita in psalterio Romano.

NEC SEMEN EIVS EGENS.] Ita in Psalterio Romano.

STRICARI.] Ita R. MS. & cod. Vind. i. disperdi, consumi, Glossarium vetus: *Instricatum, vulneratum.*

DA: NE CVI NON DEDERIS, &c.] Hæc sententia habetur in libello 5. Isidori de norma viuendi capite vltimo: *Omnibus da: ne forte cui non dederis, ipse sit Christus.* Quam doctrinam secutus est S. Ioan. Patriarcha Alexandrinus, cum dixit Datori: *Da ei duodecim numismata, ne forte Christus meus sit, & tentet nos.* Et S. Reimbertus Archiepiscopus Bremensis, vt refert Adam libr. 1. hist. Eccl. Bremensis: *Non est inquies* (S. Reimbertus) *tardendum, vt cunctis subueniamus pauperibus: quia, quis sit Christus, vel quando ad nos veniat, ignoramus.*

COTIDIE CELLARARIVS.] Ex hoc loco inferri potest huius Magistri monachos cotidie sacram Eucharistiam sumere solitos: iuxta cuius regulam cap. 11. Cellararius & hebdomadarij post Abbatem communicabant, & factâ modicâ oratione recedebant. Sacræ Eucharistiæ fuit olim varius apud monachos vsus. Monachi Ægypti diebus Dominicis & sabbati sacram Eucharistiam sumebant, vt docet Cassianus lib. 3. de diurnis orationibus cap. 2. *Quamobrem exceptis vespertinis nocturnisque congregationibus, nulla apud eos per diem publica solemnitas absque die sabbati & Dominicâ, in quibus hora tertiâ sacræ communionis obtentu conueniunt.* Idem testatur de die Dominicâ eiusdem libri cap. 11. Magister, vt paulo ante diximus, suos discipulos cotidie sacri huius mysterij participes esse voluit, quem secutus est S. Dunstanus, qui capite 1. Concordiæ ita

Digitized by Google

statuit: *Post pacem fratres cotidie (nisi qui crimine se aliquo, vel carnis fragilitate reos cognouerint) regulari studio prorsus intenti Eucharistiam accipere non renuant.* Quid de hac re statuerit S. Benedictus, non satis constat. tamen ex his verbis capitis 35. *In diebus autem solemnibus vsque ad missas sustineant*, coniici potest diebus Dominicis & festiuis communicandum esse.

VT HABEATVR IN MENTE.] Ita in R. MS. sed vñ. *Vt*, videtur redundare. sensus est. Si Cellerarius non interfit diuinis officiis, ipse Abbas eum fratrum orationibus commendet.

ET TAMEN LENTE, &c.] Sensus est. Si Cellerarius habens cellam iuxta oratorium faciat aliquod opus, quod debitam orationi attentionem minime impediat, officium diuinum per se recitabit sequendo fratrum in choro psallentium vocem. Ex quo liquet posse horas canonicas persolui faciendo leue aliquod opus, quod debitæ attentioni non officiat. Idque vulgò docent Summistæ, Nauarrus in enchiridio de horis canonicis cap. 13. Soto libr. 4. de iustitia & iure q. 3. a. 5. & alij multi.

NON EXACTA EXCOMMVNICATIO.] Ita dicitur, quia eam præpositi non exigerent, vt possent inire gratiam Cellerarij.

AD NVMERVM.] Gallicè: *Par conte.*

RES MONASTERII ET OMNIVM, ET NVLLIVS EST.] Omnium in communi, nullius in particulari.

Ex Regula cuiusdam. Cap. IV. §. 10.

MONASTERII Cellararius sapiens & religiosus ex omni congregatione eligendus est, qui non sibi, nec suis voluntatibus; sed toti congregationi æquanimiter & piè placeat dispensando, nec inde placere studeat, vnde & se in ruinam peccati, & alios per transgressionis noxam consentiendo introducat. Id est, vt nihil extra debitam mensuram pro qualibet familiaritate, pro gratia meriti dispensando distribuat, sciens: quia: *Iustus Deus iu-*
Ps. 50. *stitiam à seculo dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* Sit ergo omnibus iusta dispensatione gratus, sit moribus maturus, sit sobrius, non edax, non elatus, non turbulentus, non iniurioſus, non tardus, non piger, sed in omnibus actibus sit compositus. Congregationi omni, id est, tam senioribus, quàm etiam iunioribus pro affectu & paterno ordine debet ministrare. Curam de omnibus sibi commissis rebus

rebus habeat. Nihil tamen sine commeatu Abbatis facere præsumat. Fratres tam seniores ætate, quàm iuniores nullatenus conturbet. Et, si aliquis fratrum ab eo inrationabiliter aliquid popoſcerit, leni responsione cum voce humilitatis contra rationem petenti deneget. In infirmitate positis fratribus diligenti cura & promptissimo affectu ministret. Similiter pauperum curam gerat in omnibus timorem Domini præponens, & sciens illi inde rationem redditurum, si non pro eius præceptis implendis hæc omnia faciat, memor semper illius, qui dixit. *Qui mihi ministrat, me sequatur.* Omni ergo operi bono, quod facimus, Domini timorem iungamus. Sic in omnibus curam agat, vt in nullo neglegentiæ damna incurrat. Auaritiæ & cupiditatis pestem omnino fugiat. Similiter sicut non auarus, sic non sit prodigus. Id est, sicut dona omnipotentis Dei sub auaritiæ vitio occultando subtrahere non debet, sic sine iusta dispensatione nimis fœnerando communem substantiam non debet diripere, sed omnia per discretionem temperando pensare. Et, si non habeat, quod ab eo quæritur, quod tribuat, sermone leni sine vlla asperitate in sermone procedat: vt dulcedo cordis & vocis responsione patefiat, iuxta quod scriptum est: *Fauus mellis sermones boni.* Et illud: *Sermo bonus super datum optimum.* Ita sibi commissum opus ad mercedē nouerit pertinere, si omnia cū humilitate & pietate studuerit agere. Et quamuis quod petitur non sit, vnde tribuatur, nullatenus respōdeat se nō habere, sed dicat fideli voce Dominus dabit. Ea verò, quæ danda sunt, sine mora tribuantur; ne scandali occasio aut offensionis casus ex ipsa tarditate generetur, memor semper præceptorum Domini, qui ne minimum suorum patitur scandalizari.

Ioan. 12.

Prou. 16 Eccl. 18.

Mat. 18

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONASTERII CELLARARIVS, &c.] Maxima pars huius capitis sumpta est ex superiori capite S. B. quem ferè in omnibus hic Pater sequitur.

PRO GRATIA MERITI.] Lege, vt in cod. Vind. *Vel pro gratiâ meriti.*

IVSTITIAM.] Ita in psal. Rom. psalm. 10.

A SECVLO.] Additum ab auctore citans locum ex memoriâ, non ex codice.

SINE COMMEATV.] Id est, sine permissu. vide superius annotata.

AVARITIÆ ET CVPIDITATIS PESTEM, &c.] Præclarè S. Basilius in ammonitionibus. *Caue quoque cupiditatem, nec amori pecuniarum subiicias te, sed ab omni auaritia declina; ne condemneris vt adulter, & idolorum cultor. Noli amare mammona; ne te separet à Deo, Noli diligere opes terrenas; ne amittas cœlestes. Multi cupientes aliena à suis priuati sunt. Aliena sunt à nobis huius sæculi facultates: nostra autem possessio regnum cœlorum est.* Et paulo post: *Caue radicem omnium malorum cupiditatem pecuniarum. cupidus enim animam suam venalem habet.*

FENERANDO.] Id est, dissipando.

FAVVS MELLIS.] Prou. 16. *Fauus mellis composita verba.* In textu Græco: λόγοι καλοί. i. sermones boni.

ET QVAMVIS QVOD PETITVR, &c.] Ita construe. Et quamuis non sit, vnde tribuatur, id quod petitur.

Digitized by Google

DE FERRAMENTIS ET rebus monasterij.

CAP. XLI. §. 1.

SVBSTANTIA monasterij in ferramentis vel vestibus, seu quibuslibet rebus præuideat Abbas fratres, de quorum vita & moribus securus sit: & eis singula, vt vtile iudicauerit, consignet custodienda atque recolligenda. Ex quibus Abbas breuem teneat: vt dum sibi in ipsa adsignata fratres vicibus succedunt, sciat quid dat, aut quid recipit. Si quis autem sordide aut negligenter res monasterij tractauerit, corripiatur: si non emendauerit, disciplinæ regulari subiaceat. *S. BEN.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SVBSTANTIA.] Lege, *substantia.*
PRÆVIDEAT.] Lege, *pronideat.*

FRATRES.] Quorum alter ferramentorum; alter vestimentorum, alter linteaminum curam gerat. Et sic de cæteris monasterij rebus.

BREVEM.] Ita omnes MSS. N. cod. cum Smaragdo, S. Dunstano, Turrecremata & editione Coloniensi: quædam tamen vulgatæ legunt, *breue.* Breuis igitur, seu breue, nam vtrumque dicitur, est index, inuentarium, matricula, scheda, in qua quædam breuiter describuntur memoriæ iuuandæ causâ. Flauius Vopiscus in Aureliano: *Bre-*

ue nominum conscripsit. Concilium Hispalense can. 1. *breuem mancipiorum Ecclesiæ*, &c. Liber 5. legis Vvisigotthorum tit. 5. lib. 3. *Et breuem det illi qui commendata susceperat.* Cassiodorus lib. 1. Var. epist. 6. *Vt secundùm breue subter annexum*, &c. Dicitur & breuiculus. Nomen in linguam Græcam transiit. Nam dicitur βρέβιον, i. breue. synodus Carthaginensis can. 37. ἐν τούτῳ τῷ βρεβίῳ. i. in hoc breui. & Can. 97. τὸ βρέβιον τῶν κεφαλαίων. 1. breue capitum. Ad quem locum Theodorus Balsamon, βρέβιον λέγεται ἡ κατὰ ἐπιτομὴν σύντομος γραφὴ. Βρεβίω γὰς κατὰ Λατίνους τίμεται ἡ βρεβίτα (l. βρεβίτας) ἡ συντομία. i. breue dicitur compendiosa scriptura. Breuio enim Latinè scindo, & breuitas consciſio.

IN ADSIGNATA.] Nempe substantiâ monasterij.

SI QVIS SORDIDE, &c.] Hic locus profertur à Ioanne monacho lib. 2. vitæ S. Oddonis Abbatis Clun.

Ex Regula Patrum, ex Cap. XII. §. 2.

Hic textus habetur superiori capite.

NOSSE debent fratres, quia quicquid in monasterio tractatur siue in ferramentis, vel cætera omnia sanctificata esse. Si quis de fratribus aliquid neglegenter tractauerit, partem se habere nouerit cum illo rege, qui in vasis domus Dei sanctificatis cum suis bibebat concubinis: & qualem meruit vindictam?

Dan. 2.

Ex Regula Sancti Pachomij. Cap. LXV. §. 3.

QVANDO reuertuntur in monasterium nemo ex ordine remanebit. Cum ad domos suas peruenerint, ferramenta, quibus opus fecerant, & gallicas tradent ei, qui secundus est post præpositum domus: & ille inferet ea vespere in cellulam separatam, ibique concludet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANDO REVERTVNTVR.] Hic articulus cum sequente non est in regula excusa S. Pachomij. In fine tamen articuli 35.

Digitized by Google

hæc verba quæ hunc spectare videntur, reperiuntur: *omnia autem ferramenta post operationem ad domum reportabuntur.*

GALLICAS.] Gallica est calceamentum, soleæ species, qua præter infimam pedis partem cætera nuda ferè patebant teretibus habenis iuncta. Id patet ex Agellio lib. 7. cap. 20. *Plerique autem ex iis, quæ audierant, requirebant, cur soleatos dixisset. Sed Castritius profectò scitè & incorruptè locutus est: omnia enim ferme id genus, quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cætera prope nuda teretibus habenis iuncta sunt, soleas dixerunt. Nonnumquam Græcâ voce crepidulas. Gallicas autem verbum esse omnino nouum, non ante ætatem Ciceronis vsurpari cœptum,* &c Vnde Tertullianus aduersus Senatorem Isiacum:

------ *caligâque remota.*
Gallica fit pedibus molli redimita papyro.

Sed hæc gallica comptula erat, ea verò, cuius meminit S. Pachomius, rustica & militaris, operi apta, & lignea. Vnde & huiusmodi Gallicæ dictæ sunt calones à voce Græca, κάλον. i. lignum. Glossæ Isidori: *Calones, Gallicæ militum.*

EI QVI SECVNDVS EST.] i. qui post præpositum domui præsidet. Nam in monasterio S. Pachomij plures domus erant, seu classes, singulisque vnus præpositus præficiebatur, cuius vicarius erat hic secundus. Vt suprà notatum est.

Eiusdem. Cap. LXVI. §. 4.

OMNIA autem ferramenta hebdomade completa reportabuntur in vnam domum: vt rursum, qui succedunt hebdomadæ, singulis domibus nouerint quid diu-stribuant.

Ex Regula Sancti Basilij. Cap. CIII. §. 5.

QVOMODO debent ij, qui operantur, curam gerere ferramentorum, vtensilium eorum de quibus operantur? RESP. primùm quidē sicut vasis Dei, vel his, quæ iam Deo consecrata sunt, vti debent: deinde tanquam qui non possint sine ipsis deuotionis & studij emolumenta consequi. INT-

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INT. QVOMODO DEBENT, &c.] Extat apud S. Basilium interrog. 93. reg. breu. & apud Rufinum cap. 55.

VTENSILIVM.] Lege, *vel vtensilium*, vt apud Rufinum.

OPERANTVR.] Ita apud Rufinum. Aliter in textu Græco. πεπιστευμένων αὐτῆς. i. quæ sibi commissa sunt.

Item eiusdem. Cap. CIV. §. 6

INT. *Interr. sequ.* QVOD si per neglegentiam pereat aliquid ex his aut per contemptum dissipetur? RESP. is quidem, qui contemnit, velut sacrilegus iudicandus est. Et qui perdidit per neglegentiam, & ipse simile crimen incurrit: pro eo quod omnia, quæ ad vsus seruorum Dei deputata sunt, Deo sine dubio consecrata sunt.

Vide supra ad R. S. B. hoc cap.

Item eiusdem. Cap. CV. §. 7.

INT. QVOD si à seipso commodare voluerit, aut accipere ab alio? RESP. tanquam insolens & temerarius habendus est. Hæc enim eorum, qui præsunt, & curam dispensationis gerunt, officia propria sunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOD SI A SE IPSO.] Inuenire est apud S. Basilium interr. seq. & apud Rufinum eod. cap.

HÆC ENIM EORVM QVI PRÆSVNT.] Hæc non sunt in textu græco. Mens autem sancti Basilij hæc est: vt, ij soli possint commodatò instrumenta seu ferramenta dare, aut accipere, qui eorum curam gerunt.

Digitized by Google

Item eiusdem. Cap. CVI. §. 8.

QVOD si necessitas poscat, vt, is, qui præest requirat ab aliquo eorum vas vel ferramentum, & contradixerit? RESP, qui se ipsum & membra sua tradidit, in alterius potestatem propter mandatum Domini, quomodo licebit ei de vtensilibus contradicere huic præcipuè, cui cura commissa est? INT.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOD SI NECESSITAS POSCAT, &c.] Habetur apud S. Basilium interr. sequ. reg. br. & apud Ruf. cap. eodem.

HVIC PRÆCIPVE, &c.] Paulo aliter in Græco: τῷ σκευῶν, ᾧ ἡ τῶν σκευῶν ἐστὶ φροντὶς ἀνῆκεν. i. antistiti, & etiam cui cura commissa est ferramentorum.

Ex Regula S. Isidori. Cap. XX. §. 9.

STRMENTORVM custodia, ferramentorum ad vnum, quem pater monachorum elegerit, pertinebit, qui ea operantibus distribuat, receptáque custodiat. Et licet specialiter hæc cuncta singulis maneant distributa, omnia tamen à patre monasterij ordinata ad curam præpositi pertinebunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

STRVMENTORVM CVSTODIA, &c.] Hæc habentur in reg. excusa eod. cap. vbi legitur: *Instrumentorum & ferramentorum custodia.* Strumentorum, autem, pro, instrumentorum. Vide suprà.

A PATRE MONASTERII.] In regula excusa deest τοῦ, *monasterij*.

Ex Regula Sancti Fructuosi. Cap. VII. §. 10.

FERRAMENTA vel vtensilia quælibet artificum sub vno recondenda sunt conclaui, & custodiâ vnius fratris industrij, & prouidi. Quique segregatim illa idoneo collocans loco, provt res experit, poscentibus ad operandũ fratribus tribuat, atq; ad vesperũ suis ea colligens locis curam habebit; ne quid de his aut pereat, aut per neglegentiam æruginet, vel qualibet occasione vilescat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FERRAMENTA VEL VTENSILIA, &c.] Hæc reperiuntur in R. MS. S. Fructuosi Archiepiscopi cod. Crass. eod. cap. 7.

ÆRVGINET.] Id est, æruginem contrahat. ita etiam loquitur Magister cap. 17. *Quia exinde æruginat ferramentum.*

Ex Regula Magistri. Cap. XVII. §. 11.

FERRAMENTA monasterij in vno contineantur cubiculo, & vni fratri, cuius diligentiam Abbas cognouerit, eorum conseruandorum curam committat. Qui cotidie fratribus ad facienda opera consignet ad numerũ, & à disiungentibus similiter munda ipsa recipiat, & reponat, breue de omnibus tenente Abbate. Qui verò frater non mundum ferramentum à terra de agro reuocauerit, accusatus ad mensam à custode ferramentorum pœnæ nomine in refectione in portione panis sui vnam quadram minus accipiat vsque ad satisfactionem, vel emendationem promissam. Quia exinde æruginat ferramentum, cum mundum non fuerit positum. Simulatiam & ipse frater consignatas habeat cotes, & spongias calciariorum, facitergia, mappas vel sabana: similiter & arcam cum rebus

Digitized by Google

bus Abbatis, vel arcas diuersarum decadum cum rebus fratrum, cum clusuris præpositorum, simul etiam & arcam cum cortinis & velis, vel ornatu monasterij. Simul etiam arcam cum diuersis codicibus & chartis monasterij. Simul namque & arcam cum his rebus fratrum, qui nouiter ingressi monasterium, quæ propter, quod absit, repedationem sæculi iubentur seruari, simul & vniuersa expensa artificum, quæ ad diem de diuersis artibus laborantes consignauerint facta, ipse frater profectò recipiat, & reponat; imperfecta, alia die ipse laborantibus consignet. Simul & diuersarum artium ferramẽta ipse à diuersis artificibus serò recipiat, & mane reconsignet. Nam & arcam cum rebus fratrum intrantium nouiter in monasterio per donationem collatis simul vel clusura Abbatis in cubiculo conseruet. Rationes omnes in nummo monasterij expensarum ipse Abbati suggestu erogationis exsoluat. Vnde ipsum fratrem fide oportet diuina constringi, vt timore vel testimonio Dei fideliter possit commissa implere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FERRAMENTA MONASTERII.] Hæc habentur in R. MS. cod. Corb. eodem capite.

A DISIVNGENTIBVS.] Sup. *se* i. qui se ab inuicem separant compleo opere.

DE AGRO.] Sup. reuersus.

REVOCAVERIT.] Id est, reddiderit. Nam reuocare aliquando significat reddere. Conc. Agathense can. 27. de fugitiuo monacho. *Sed vbicumque fuerit, abbati suo auctoritate canonum reuocetur,* i. reddatur.

QVADRAM.] Quadra est frustum panis, quarta pars panis. Glossæ veteres: *Quadra*, τόμος. Lege, τόμος. i. frustum, vt olim à doctis est emendatum. Mentio fit apud Iuuenalem Sat. 5.

Vt bona summa putes alienâ viuere quadrâ.

Sed prouerbialiter dictum. Faciebant Romani panes quadratos habentes incisuras; & vnaquaque pars seu incisura dicitur quadra. Athenæus lib. 1. βλωμίους τε ἄρτους ὀνομάζεσθαι λέγει τοὺς ἔχοντας ἐντομὰς, οὓς Ῥωμαῖοι Κοδράντους λέγουσι. i. buccellatos panes appellari dicit, quos Romani quadratos appellant, habentes incisuras: meminit Suidas: τετράγωνος ἄρτος. i. quadratus panis: ita dictus quod haberet quatuor incisuras seu quadras, vt videre est apud S. Gregorium lib. 1. dial. c. 11. de S. Martyrio mona-

cho prouinciæ Valeriæ: *Dum quadam die fratres illius panem subcinericium fecissent, eique oblici essent signum crucis imprimere, sicut in hac prouinciâ cruds panes signo signari solent; vt per quadras partiri videantur.* Idem etiam liquet ex epist. Theodemari Abbatis Casinensis ad Carolum Magnum, si modò illius sit.

FACITERGIA.] Sunt mappullæ, sudaria tergendæ faciei idonea. S. Isidorus libr. 9. Originum cap. 26. *Facitergium & manutergium à tergendo faciem & manus vocatur.* Glossæ Arabico-Latinæ dictæ. *Facitergium & manutergium vel à tergendo faciem vel manus vocatum.*

SABANA.] Idē Isidorus c. 19. *Mappas, Sabanâ & facitergia.* Sabanū est linteum. Glossæ Græco-Latinæ: Σάβανον *Lentium.* l. linteum. S. Isidorus cap. citato agens de linteis ait: *Sabanum nomen Græcum.* Idem planum est ex D. Gregorio libr. 4. dial. cap. 55. *Inuenit quemdam incognitum virum ad suum obsequium præparatum, qui sibi de pedibus calceamenta abstraheret, vestimenta susciperet, & exeunti de canalibus sabana præberet.*

CVM CLVSVRIS.] Ita in reg. MS. pro: *Clausuris*, libr. 8. Legis Vvisigoth. tit. 3. l. 14. *Quod si de domo eius aut clusura inuolauerit.* clausura hoc loco est aliquod armarium seu arca. Est etiam clausura munimen, præsidium, quod statuitur in transitu alicuius regionis. Suidas: Κλεισοῦρα. οὕτω καλοῦνται τὰ φυλάσσοντα τὴν πατρίδα. καὶ Ρωμαίων φωνή. i. Clausuræ sic appellantur mamumenta transituum patria Romanorum linguâ. Mentiò fit Cod. l. *In nomine Domini.* §. 4. de offic. præf. præt. Afr. Vide Glossarium παλιλλον eruditissimi viri Nicolai Rigaltij.

INGRESSI MONASTERIVM.] Ita in R. MS. subaudi verbum: *Sunt.*

EXPENSA ARTIFICVM.] Ita in R. MS. lege tamen: *Pensa artificum*, vt colligitur ex sequentibus.

SVGGESTV EROGATIONIS.] i. suggerendo erogationem, quam fecit de rebus monasterij.

Ex Regula cuiusdam. Cap. XII.

§. 12.

VTENSILIA monasterij, & quæcumque sunt ad commune opus necessaria, Abbatis cura disponantur. Et tales in congregatione quærantur, quorum & sollicitudo animi vigeat, & conscientiæ firmitas sit probata: & ipsis cura committatur, vt quæ cuique

neceſſaria fuerint, oportunitate exigente, tribuantur. Et ſic ipſa vtenſilia, ſeu quæcumque eis ab Abbate commiſſa fuerint, cum ſollicito timoris ſtudio gubernent, vt mercedem commiſſę curæ recipiant, & non iudicium damnationis incurrant, anteponentes illud men- *Hierem. 48.*
[illegible]lis: *Maledictus, qui facit opus Dei negligenter.*

Digitized by Google

SI QVID DEBEANT MONACHI PROPRIUM HABERE.

CAP. XLII. §. 1.

S. BEN. PRÆCIPVE hoc vitium radicitus amputandum est de monasterio: ne quis præsumat aliquid dare aut accipere sine iussione Abbatis: neque aliquid habere proprium, nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neque graphium, sed nihil omnino: quippe quibus nec corpora sua, nec voluntates licet habere in propria potestate: omnia verò necessaria à Patre sperare monasterij. Nec quicquam liceat habere, quod Abbas non dederit, aut permiserit. Omniaque omnibus sint communia: Act. 4. vt, sicut scriptum est, nec quisquam suum aliquid dicat, vel præsumat. Quod si quisquam huic nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, ammonitus semel & iterum, si non emendauerit, correptioni subiaceat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRÆCIPVE.] Graphicè depingit hoc loco S. P. B. peculiaritatis, seu, vt nunc loquuntur, proprietatis vitium.

VITIVM.] Supp. peculiaritatis, & sic cohærebunt priora sequentibus.

AMPVTANDVM EST.] Ita in cod. M. S. Far. vt apud S. Dunsta-

Digitized by Google

nam, & Trittemium cap. 5. libri de proprietate monachorum. Vulgò: *Amputetur.*

NEQVE ALIQVID HABERE PROPRIVM.] Proprietatis in monasteriis abdicatio sanctorum Conciliorum auctoritate olim cauta fuit Aurelianensis 1. can. 21. Autisiodorensis can. 23. Lateranensis sub Alexandro tertio apud Guillelmum Neubrigensem libr. 3. de rebus Angl. c. 3. synodi Constantinopolitanæ primæ & secundæ can. 6. οἱ μοναχοὶ οὐδὲν ἴδιον ὀφείλουσιν ἔχειν. i. monachi nihil proprium habere debent.

NVLLAM OMNINO REM.] Pro: *Neque vllam omnino rem*, sup. habere præsumat.

NEQVE TABVLAS.] Intelligit tabulas cerâ illitas, in quibus olim stilo characteres incidebantur, quarum meminit S. Vvillibaldus Episcopus Eistetensis in vita S. Bonifacij Moguntini præsulis: *Ego Vvillibaldus Episcopus*, &c. *Vitam & passionem Bonifacij conscripsi in ceratis tabulis.*

GRAPHIVM.] S. B. cap. 55. *Bracile, cultellus, graphium.* meminerunt Suidas, auctor veteris etymologici: γραφίδιον, γράφειον. Iulius Pollux libr. 10. cap. 14. τῷ παιδὶ δίον προσῆκε γραφεῖον, παιγραφίδα. i. puero conuenit habere graphium. & Cassianus lib. 4. de institutis renuntiantium cap. 13. *Magnumque sit crimen ex ore monachi processisse codicem meum, tabulas meas, graphium meum.* Quid sit graphium explicant Glossæ veteres γραφεῖον: *Hic stilus.* quo nimirum in ceratis tabulis litteræ incidebantur: Primum stilo seu graphio ferreo vsi sunt Græci, Tusci & Romani, postea osseo: vt docet S. Isidorus libr. 6. Orig. cap. 8. *Græci enim & Tusci primùm ferro in ceris scripserunt. Postea Romani iusserunt, ne graphium ferreum quis haberet. vnde & apud scribas dicitur: ceram ferro ne cadito. Postea institutum est, vt in cera ossibus scriberent: sicut indicat Atta in Satyra dicens: Vertamus vomerem in ceram, mucroneque aremus osseo. Graphium autem Græcè, Latinè scriptorium dicitur. Nam γραφὴ dicitur scriptura.* Postea tamen ad graphium ferreum rediisse Romanos satis indicat locus Suetonij in Iulio cap. 82. *Cæsar Cassij brachium arreptum graphio traiecit.* id enim osseo graphio fieri non potuisset. & locus Martialis mox citandus. Fuit & graphij argentei vsus S. Bonifacius Præsul Moguntinus epist. 7. ad Eadburgam Abbatissam: *Parua munuscula tuæ veneranda dilectioni transmisi.* i. *vnum graphium argenteum.* Inde graphiarium theca condendis graphiis apta: Martialis libr. 14. epigr. 28.

Hæc tibi erunt armata suo graphiaria ferro
Si puero dones, non leue munus erit.

QVIPPE QVIBVS.] Ad quod referatur antecedens plurale illud relatiuum, obscurum est, cum antea numero sit vsus singulari, sed dicendum est in his verbis: *Ne quis præsumat*, subaudiendum esse τὸ: *monachorum*, quasi dixisset: *Ne quis monachorum præsumat*, &c. *Quippe quibus*, &c.

NEC CORPORA SVA.] Nam sunt in prælati potestate, saluo tamen iure naturæ. Non potest enim monasterij antistes præcipere mona-

cho, vt se mutilet, percutiat, fame eneceat, & similia. Vide Caietanum in opusculis.

IN PROPRIA POTESTATE.] In cod. MSS. S. Ebrul. S. Far. & Victorino vtroque legitur: *In propriâ voluntate.*

A PATRE SPERARE MONASTERII.] Sup. *Liceat.*

NEC QVISQVAM SVVM ALIQVID DICAT.] Iuxta institutionem primorum Christianorum, quorum imaginem referunt monachi. Actorum 4. *Nec quisquam eorum aliquid suum esse dicebat*, quam veteres illi Ægypti monachi religiosissimè obseruarunt, vt planum est ex Cassiano, loco supra citato. Eamdem monachis seruandam edixit San. Columbanus in Pœnitentiali MS. *Meum & tuum dixit*, VI. *plagis.* sup. emendetur. S. Fructuosus Archipræsul cap. 4. *Nec quisquam ex monachis suum adserens dicat.* S. Aurelianus cap. 25. regulæ: *Nullus præsumat quicquam suum dicere.* quidam pater monachorum in sua regulâ: *Qui autem dixerit meum est hoc & illud, peccauit coram Deo: nisi tantùm per subreptionem sermonis.* sup. dixerit. Memoriale qualiter in monasterio conuersandum sit: *Nullus ex fratribus suum aliquid dicat, aut rem quamlibet, aut membrum corporis, sed semper, nostrum. Hoc solum oportet dicere proprium, mea culpa.*

DICAT VEL PRÆSVMAT.] Præsumat est arroget.

HVIC NEQVISSIMO VITIO.] Nequissimum sane vitium est peculiaritas. Illa enim expungit concordiam & charitatem ex monasterio: atque etiam mundi contemptum, vt præclarè monet S. Gregorius magnus epist. 22. libr. 10. *Quia, si illis peculiaritas monachis debetur, nec concordia, nec caritas in congregatione eâdem poterit permanere. Quid est habitus monachi, nisi contemptus mundi? quomodo ergo mundum despiciunt, si qui in monasterio positi aurum quærunt?* Imo nec monachus esse potest, qui peculiaritati studet iuxta doctrinam S. Fulgentij Ruspensis in Africâ Episcopi, vt in eius actis habetur: *Dicebat enim frequenter non debere, nec posse monachum iudicari, cui voluntas habere priuatum peculium persuaserit. Vt enim monachus lautioribus forsan cibis vtatur, interdum cogit infirmitas corporis: vt autem cupiat in quàmlibet exiguis rebus iuris proprij dominium vindicare superba voluntatis & auara cupiditatis euidens testimonium est.* Præterea peculiaritatis vitium adulterij & furti crimen est, vt rectè docet S. Leander. libr. de institutione Virginum cap. 18. *Peculiare quod in cœnobiis pro magno habetur crimine, tu pro grandi cuita contagione. Adulterium sane est, quia conscientiæ bonæ integritatem vsurpata rei prauitate maculat. Furti crimen est, quoniam, dum omnia, quæ habentur in monasterio omnibus sunt communia, habere latenter præsumit, quod à cæteris ignoratur: & aliud publicè cum omnibus vtitur, aliud furtiuè abscondit.* Quamobrem, ô monache (vt paulo post addit S. Leander) *tantæ nequitiæ malum velut gehennæ cuita præcipitium, & quasi iter conducens ad infernum.*

CORREPTIONI SVBIACEAT.] In proprietarios monachos statuit

Digitized by Google

ita animaduertendum S. Columb. in Pœnitentiali: *Operis peculiaris præsumptio. C. plagis. Possessio alicuius rei, quam non necessitas generaliter fratribus concesserit, amissione eiusdem, & centum plagis coërceatur.*

Ex doctrinâ Orsiesij. §. 2.

QVÆ nobis occasio relicta est, vt habeamus quippiam proprium à funiculo vsque ad corrigiam calceamenti; cum habeamus præpositos, qui pro nobis cum timore & tremore sollicitisunt tam in cibo, quam in vestitu, & languore corpusculi, si fortè obuenerit. At in nullo timeamus, & per occasionem carnis animæ emolumenta perdamus. Liberi sumus, iugum de ceruicibus nostris mundanæ seruitutis abiecimus, cur rursum volumus reuerti ad vomitum nostrum, & aliquid habere, vnde solliciti simus, & quod perdere metuamus? Ad quos vsus superfluum pallium? aut epulæ lautiores, aut melior lectus, cum omnia in commune sint præparata, & cruce Christi nihil durius sit? [quia] iuxta quam viuentes patres nostri ædificauerunt nos supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, & Euangeliorum disciplinam; quæ angulari lapide continetur Domino Iesu Christo, quem sequentes de mortifera altitudine ad vitalem descendimus humilitatem, diuitias paupertate mutantes, & delitias simplici cibo.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM HABEAMVS PRÆPOSITOS.] Intelligit præpositos diuersarum domorum, quæ erant in monasterio S. Pachomij.

ET QVOD PERDERE.] Ita apud Trittemium cap. 5. de proprietate monachorum. Sed π: *quod*, abest ab editionibus Orsiesij.

DVRIVS SIT.] π: *Sit*, abest ab editis: extat tamen apud Trittemium capite citato.

QVIA IVXTA QVAM.] Ita in editis, π: *Quia*, tamen redundat.

ALTITVDINE.] Id est, superbia.

Ex Regula Sancti Pachomij. Cap. CVI.

§. 3.

Art. 58. NEMO ab altero accipiat quippiam, nisi præpositus iusserit.

Ex Regula S. Basilij. Cap. XXVIII. §. 4.

INT. SI debet habere aliquid proprium, qui inter fratres est?

RESP. huic contrarium est illud testimonium, quod in actibus Apostolorum de illis, qui credebant primitus, scriptum est. Ibi enim ita dicit: *Quia nemo quicquam ex bonis* *Act. 4.* *suis proprium dicebat esse, sed illis erant omnia communia.* Si quis verò proprium sibi esse dicit aliquid, sine dubio alienum se facit ab electis Dei, & à caritate Domini, qui docuit verbo, & opere compleuit. Et quia animam suam pro amicis dedit, quomodo nos, etiam quæ extra animam sunt, propria vindicamus?

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI DEBET.] Extat apud S. Basilium interr. 55. regul. breu. & apud Rufinum cap. 25.

SED ERANT ILLIS OMNIA COMMVNIA.] Ita apud Rufinum, quæ tamen in textu Græco Basilij desiderantur.

QVI DOCVIT VERBO, &c.] Apud Trittemium cap. 5. de proprietate monachorum: *Qui, quæ docuit*, &c. Sed ista vsque ad finem capitis non assequuntur sensum textus Græci, qui est eiusmodi: τῷ διδάξαντος τῷ λόγῳ καὶ ἔργῳ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τιθέναι ὑπὲρ τῶν φίλων, οὐχ ὅπως τὰ ἐκτὸς. i. docentis verbo & opere animam suam ponere pro amicis, multò magis res externas.

Item

Item eiusdem. Cap. CXVIII. §. 5.

PAVPERES venientes ad ostium & potentes quomodo dimittemus: Et, si debet vnusquisque porrigere panem, vel quodcumque aliud: aut oportet ad eum, qui præest, pertinere? RESP. cum Dominus dixerit: *Non est bonum tollere panem filiorum, & mittere canibus.* Sed & canes manducare de micis, quę cadunt de mensa puerorum, libenter accipiunt: is, cui dispensatio iniuncta est, cum consideratione debet hoc facere. Si quis autem præter illius voluntatem facere hoc præsumit, tanquam inquietus & indisciplinatus confundatur; vsquequo discat loci sui ordinem custodire, secundum quod Apostolus dixit: *Vnusquisque, in quo vocatus est, in eo permaneat.* INT. Mat. 15. Marc. 7. 1. Cor. 7.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PAVPERES VENIENTES.] Extant apud S. Basilium interr. C. regul. breu. & apud Rufinum cap. 52.

AVT SI OPORTET AD EVM, QVI PRÆEST, PERTINERE.] Ita apud Rufinum, in textu Græco aliter: ἢ ἐπὶ χρὴ ἐχ τοῦτο ἐπιτιθέχθαι. i. vel vni cuipiam hoc iniungi oportet.

PVERORVM.] Ita apud Rufinum iuxta Marcum. In textu Græco Basilij est: κυρίων. i. dominorum iuxta Matthæum.

CONFVNDATVR.] Malè apud Rufinum legitur: *Confiteatur.*

Item eiusdem. Cap. CIX. §. 6.

SI licet vnicuique veterem tunicam suam, vel calciamenta dare cui voluerit misericordię causa propter mandatum? RESP. Dare aliquid mandati gratia non est omnium, sed eorum, quibus istud officium creditum est. Sic ergo ad quem pertinet dispensatio siue nouum, siue vetus ipse det, cui dare debet; & ipse suscipiat, à quo suscipi debet. INT.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI LICET VNICVIQVE.] Extat apud Basilium interrog. 87. & apud Rufinum cap. 53.

DARE ALIQVID.] In textu Græco additur τὸ λαμβάνειν. i. vel accipere, rectè, vt ex sequentibus clarum est.

Item eiusdem. capite CLXXXVII. §. 7.

I. N T. Interr. 91. Sinimiriũ Abbas & Cellerarius rite officio fungantur. 1. Cor. 7

QVOD si frater nihil habens proprium, petatur ab aliquo hoc ipsum, quod vestitus est, quid debet facere, maximè si nudus sit ille, qui petit? RESP. siue nudus, siue malus .i. siue necessitatem patiatur, siue fallit, vel si quid aliud est, semel dictum est: quia dare vel accipere non est omnium, sed solius, cui commissum est istud officium: qui vtique cum omni prouidentia, & cautela huiusmodi dispensationem debet implere; vt possit in eo vnusquisque, in quo vocatus est, permanere.

Ex Regula S. Augustini. Cap. I. §. 8.

HÆC sunt, quæ vt obseruetis, præcipimus in monasterio constituti. Prùimm, propter quod in vnum estis congregati, vt vnanimes habitetis in domo, & non dicatis aliquid proprium; sed sint vobis omnia communia, & distribuatur vnicuique vestrum à Præposito vestro.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HÆC SVNT, &c.] Sunt vltima verba præfationis regulæ S. Augustini: & referuntur à Trittemio lib. de proprietate monachorum cap. 5. ex cap. 14. regulæ Tarnatensis, vsque ad illa verba, *vt non dicatis.* Nec mirum, quia regula Tarnatensis quædam sumit ex regula S. Augustini.

Digitized by Google

HABITETIS IN DOMO.] In R. S. Aug. edita & in epist. hæc sequuntur: *Et sit vobis cor vnum, & anima vna in Deo.*

ET DISTRIBVATVR VNICVIQVE VESTRVM.] Nempe *victus & tegumentum*, vt habetur in eadem regula excusa.

Ex Regula sanctorum Pauli & Stephani. Cap. XXIII. §. 9.

NVLLI LICEAT vel instrumentũ, vel calciamentum aut tabulas, vel cuiusque rei paruissimæ tam nouum quàm vetus quicquam quod alio fratri datum fuerit, praua præsumptione contingere ad vtendum. Nec inter se fratribus liceat [vt] id quod de communi quisquam acceperit; nisi permissu Prioris cum alio fratre, quasi peculiaria amore mutuare: ne hac occasione nascatur amor inlicitus: sed vnusquisque quod ei caritatis distributione datur, hoc libens, & bona voluntate accipiat, & ad vtendum delectetur habere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLI LICEAT.] Habetur in R. MS. eorumdem Pauli & Stephani cod. Flor. cap. 28. & citatur à Trittemio cap. 5. de proprietate monachorum.

VT ID.] Ita apud Trittem. τὸ, *vt*, tamen redundat.

MVTVARE.] Ita in cod. Vind. & in R. MS. cod. Flor. sed apud Trittemium legitur; *commutare*. Rectius.

Ex Regula S. Isidori. Cap. VI. §. 10.

MONACHI in commune viuentes nihil peculiare sibi facere andeant: neque in suis cellulis quicquam quod ad victum vel ad quamlibet rem aliam pertineat, sine regulari dispensatione habere vel possidere præsumant. In Pentecoste autem, qui est dies remissionis, omnes fratres sub diuina professione se alligent nihil peculiare apud conscientiam suam habere.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONACHI.] Hæc reperire est in regula sancti Isidori excusa cap. 19.

VEL AD VICTVM.] In R. exc. additur: *Vel ad habitum.* Cautum fuit olim in monasteriis, vt monachi nihil in cellis aut lectis cibi absconderent, vt videre est in regula S. Pachomij cap. 43. *Nullus in cella sua reponat aliquid ad vescendum.* In regula Tetidij cap. 22. *ad lectum suum nullus præsumat habere quod manducetur aut bibatur.*

Item eiusdem, ex eodem capite. §. II.

NON est præsumendum sine conscientia Abbatis egenis vel quibuslibet conferre de eo quod regulari dispensatione noscitur monachus possidere: cum alio quoque fratre quippiam commutare, nisi Abbas vel præpositus iusserit, nulli licebit. Nec habebit quippiam frater præter illa, quæ in communi monasterij lege concessa sunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON EST PRÆSVMENDVM.] Subscribit doctrinæ Basilij magni supra.

CVM ALIO QVOQVE FRATRE, &c.] Ita in cod. MS. Vindocinensi, aliter in regulâ excusâ. *Nec cum alio quoque fratre quippiam commutare, nisi Abbas vel præpositus illi iusserit, vlli licebit.*

Ex Regula Sancti Fructuosi, ex Cap. VI. §. 12.

NEc quisquam ex monachis suum adserens dicat, codex meus, tabulæ meæ, vel reliqua. Quod verbum si de ore eius effugerit, pœnitentiæ subiacebit ne

velut propria quælibet in monasterio habere videatur, sed sint illis, sicut scriptum est, omnia communia. *Act. 4.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEC QVISQVAM.] Habentur in R. MS. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis cod. Crass. eodem 4. capite.

MEVS CODEX, &c.] Apud Trittem. cap. citato, & in Reg. MS. *Meum codicem tabulam esse.* Malè.

QVÆLIBET.] Melius, *quilibet*, in R. MS. & apud Trittemium capite citato.

Item eiusdem, ex capite. VI. §. 13.

PECVLIARE opus institutum est, vt nulla his exerceat monachus, quasi sibi propriè vindicandum: aut cuilibet, cum voluerit, sua præsumptione distribuendum. Nec quodlibet opus sine præceptione & cõhibentia senioris suscipiendum, siue faciendum est: sed in omni re quicquid Abbas vel præpositus præceperit, hoc agendum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PECVLIARE OPVS.] Extat in eodem cod. MS. cap. eodem sub finem. Sed hæc verba, *peculiare opus institutum est* (vt mox videbitur) sunt transposita.

VT NVLLA HIS, &c.] Locus corruptus in cod. Vind. legitur *nullatenus his.* Apud Smaragdum, *nullus*, expuncto, *his.* Rectè. Et hoc membrum hac verborum serie legendum est. *Institutum est, vt nullus monachus exerceat opus peculiare.* Et sic clarus est sensus.

CONHIBENTIA.] Ita in cod. Vind. apud Smaragdum legitur: *conscientia.* In R. MS. *conniuentia.* Rectè.

Item eiusdem. Cap. VIII. §. 14.

PECVLIARITAS aut in vtensilibus aut in vestimentis aut quibuslibet rebus viliſſimis saltim & abiectis

omni modo vitetur: quia abominatio monachis est, & infamium quicquam possidere superfluum [autem] aut reseruare proprium, vel occultum: quod non longe ab Ananiæ vel Saphiræ exemplo segregatur. Munus verò quodlibet siue epistolas nemo monachus accipiat: neque vspiam sine benedictione sui senioris progrediatur, nec cum laïco loquatur, nec cum monacho non iussus stet, siue fabuletur, vel alium aliquem proximum videat, vel extraneum, regulari sententia præfixum est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PECVLIARITAS.] Habetur in eodem cap. R. MS. cod. Crass. & apud Trittemium cap. 5. de proprietate monachorum.

SALTIM.] Pro, saltem, vt supra notatum est, & sæpius occurrit in veteribus codicibus MSS.

ET INFAMIVM.] Ita in cod. MS. Vind. & apud Trittemium cap. catato pro, *infamia.*

SVPERFLVVM AVTEM.] Particula, *autem*, redundat, nec est in R. MS. neque in cod. Vind. & ea expuncta omnia ritè procedunt, in R. MS. legitur; *superfluum vanum.* Malè. Apud Trittemium hæc verba desunt. *Superfluum aut reseruare proprium, vel occultum, quod non longe ab Ananiæ & Saphiræ exemplo segregatur.*

Ex Regula Sancti Ferrioli. §. 15.

ILLVD etiam statui debere perspeximus, vt nullus monachorum aliquid sibi proprium absque societate fratrum [aliquid] vindicare: ita vt etiam in his, quæ sua sunt nihil amplius credat sibi iuris esse, quàm cæteris. Quia cum seipsum alterius subdidit potestati, omnia secum in aliena potestate transmisit. Quicquid ergo secum rerum detulerit, expedito consortio monachorum, * at vbi corpori congregationis membrum factus adhæserit, statim cognoscat omnia in communionem transisse: & hoc tantùm iudicet proprium quicquid cum fratribus possederit indiuisum. Nam & lectio actuum Apostolorum tempore sur-

Cap. 4.

gentis Ecclesiæ taliter fideles Christi vixisse commemorat: *Nullus* (inquit) *de bonis suis dicebat aliquid suum, sed erant illis omnia communia.* Cap. 4.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ILLVD ETIAM, &c.] Hæc referuntur à Trittemio cap. 5. de proprietate monachorum ex capite. 10. eiusdem regulæ S. Ferreoli, quem Episcopum & martyrem appellat.

ALIQVID VINDICARE.] Locus corruptus. Lege: *Audeat vindicare.* Expuncto pronomine, *aliquid.* Vt in cod. Vindocinensi & apud Trittemium.

AT VBI.] L. *ac vbi*: vt apud Trittemium.

VBI CORPORI CONGREGATIONIS, &c.] Idem statuit S. Ioannes Gerundensis Episcopus in regulâ monachorum apud Trittemium capite citato: *Quicumque in monasterium susceptus fuerit, non solùm de substantiâ, quam intulit, sed nec de semetipso ab illâ horâ iudicabit. Nam si aliquid prius intulit fratribus, ipsi tamen non est licitum, vt aliquid habeat in suâ potestate.*

DE BONIS SVIS, &c.] Vt in textu Græco, τὴ τῶν ὑπαρχόντων. In versione communi: *Eorum, quæ possidebant*, &c.

Ex Regula Sancti Aureliani. Cap. XXV. §. 16.

NVLLVS præsumat quicquam suum dicere, aut suum proprium vindicare, sed secundùm actus Apostolorum sint vobis omnia communia, sit vobis anima vna & cor vnum in Domino. *Act. 4.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLVS PRÆSVMAT, &c.] Hæc referuntur à Ioanne Trittemio capite citato, qui etiam infra eodem capite profert alium textum eiusdem S. Aureliani ex Regula ad Moniales hoc modo: *Aurelianus. Episcopus in regulâ ad Moniales capitulo. tertio sic dicit: nihil occulte*

Digitized by Google

accipiatis; sed si quis propinquus aut amicus aliquid in vestimento aut in auro, vel aliud quodcunque dederit aut transmiserit in potestate sit Abbatissæ. Et si illi, cui transmittitur necesse fuerit tribuatur: sin verò illa non indiget, in commune reductum cui est necessarium, tribuatur. Quæ quidem habentur in Regula S. Augustini cap. 28. sed non iisdem verbis.

Ex Regula Sancti Cassiani. Cap. XXVII. §. 17.

NEc quicquam peculiare licet monacho possidere. Similiter & illud, qui conuertitur præ omnibus erudiri debet, vt nihil ei peculiare liceat possidere: sed ita se nudatum ex omni parte cognoscat, vt præter tunicam, pallium, calciariũ vel mattulã suam, nihil amplius habeat. Et nec verbo quidem audeat dicere aliquid suum, quod magnum sit crimen ex ore monachi processisse, tunicam meã, codicem meum, tabulas meas, graphium meum, & cætera his similia. Nam si huiusmodi verbum per subreptionem vel ignorantiam de ore eius effuderit, digna pro hoc pœnitentia satisfaciens veniam petat in terra prostratus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEc qvicqvam.] Hæc sumpta sunt ex Cassiano lib. 4. de institutis renuntiantium cap. 13. & referuntur à Trittemio cap. 5. de proprietate monachorum.

Effvderit.] Ita apud Trittemium: sed legendum, *effugerit*, vt apud Smaragdum, Cassianum loco citato, & in Regula S. Fructuosi Archiepiscopi cap. 4.

Item eiusdem. Cap. XXXIV. §. 18.

SVmma & illud debet verecundia præcaueri, ne vel pro vilibus aliquid rebus reponendi peculiarem clauem monachus sub priore positus portet. Multùm infimus

simus & inutilis est, qui quascumque res vilissimas ita velut proprias vindicat: vt nec digito eas tangi ab alio patiatur; sed tanta contra eum iracundia inflammatur, vt furorem cordis sui à conuiciis & iniuriis reuocare vix possit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SVMMA ET ILLVD, &c.] Hæc sumpta sunt ex Cassiano lib. 4. de institutis renunciantium cap. 15.

NE VEL PRO VILIBVS ALIQVID REBVS REPONENDI.] Lege. *Ne vel pro vilibus aliquibus rebus reponendis.*

QVI QVASCVMQVE RES VILISSIMAS, &c.] Non minima hæc hominis infirmitas, vt qui in mundo multas opes & pretiosa quæque reliquerit, in claustro ad nescio quas gerras & quisquilias animum adiungat, quæ sane nos à Deo separant, cum illis affectu seruiamus, non Deo; nobisque illæ dominentur, non Deus. Quamobrem antiqui illi Patres id vnum maximè studebant, vt animum discipulorum ab eiusmodi rerum affectu auerterent: quemadmodum fecit S. Dorotheus, qui discipulum suum Dositheum elegantis cuiusdam cultelli vsu prohibuit, quòd animū eius erga eiusmodi reculam propensum videret. Vt ipse Dorotheus in eius vita refert.

Ex Regula Orientali. §. 19.

INTER Omnia, fratres, hoc obseruabitur, vt obœdientes senibus suis, & deferentes sibi inuicem habeant patientiam, mederationem, humilitatem, caritatem, pacem sine figmento & mendacio, & maledictione & verbositate & iurandi consuetudine: ita vt nemo suum quicquam vindicet, neque vllus aliquid peculiariter vsurpet: sed habeant omnia communia. Sine seniorum verbo & auctoritate nullus frater quicquam agat, neque accipiat aliquid, neque det, neque vsquam prorsus procedat.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INTER OMNIA.] Hæc proferuntur à Trittemio capite citato.
SINE VERBO.] Id est, sine mandato, vt supra notatum est.
VSQVAM.] Lege, *Vspiam*. Idem autem statuitur in Regula secunda Patrum codicis Floriacensis.

Ex Regula cuiusdam. §. 20.

NIHIL possidendum tanquam proprium & speciaLiter inter monachos: sed sint eis omnia communia. Qui autem dixerit meum est hoc, aut illud, peccauit coram Deo, nisi tantùm per obreptionem sermonis: sed pro hoc ipso tamen veniam petat à Deo; & caueat de reliquo, & ne iterare audeat. Si quis ex hoc vitio insanabilis existat, expellendus est ab vniuersis fratribus.

Ex Regula Magistri. Cap. LXXXII. §. 21.

OMNIS homo in vita sæculi huius, tribus rebus excitatur, laborat & studet, peregrinus in via, miles in pugna, imperator in Palatio, agricola in agro, mercenarius in negotio omnes excitantur, & laborant, vt habeant, dum viuunt, vnde vestiantur, calcientur & viuant. Sed, quibus Dominus seruitij sui contulit donum, & ostendit eis non satis de præsenti sæculo cogitare, quia hæc omnia pertranseunt, & omnia ista quæ videmus & vtimur, paucorum in nobis dierum sunt vsus, & momentanea cum vitæ nostræ tempore transeunt: & per corporis mortem cæcata in nobis sæculi luce, clausis vitæ oculis omnia, quæ habemus, sæculo relinquũtur: sed [de] illa semper æterna, quæ cum venerint vlterius transire non norunt: sed in bo-

Digitized by Google

nis vitæ æternæ iustis, aut in pœnis gehennæ peccatoribus perseuerant. De quibus ergo desiderijs bonorum, vel timore malorum, quasi iam ibi videamur accersiti mentem nostram in hac vita de supernis semper cogitationibus occupemus. Vnde Dominus præcepit seruis suis de necessarijs vitæ huius non debere quenquam esse sollicitum; etiam fideles in se admonet, de crastino non cogitandum; sed regnum & iustitiam eius solummodo desiderare, dicens in sancto Euangelio. *Nolite cogitare quid manducetis aut quid bibatis aut induamini, sed quærite regnum & iustitiam Dei, & hæc omnia adponentur vobis.* Ergo cum hæc omnia necessaria nobis à Deo præparantur, & de omnibus administrandis cum Deo solus est Abbas sollicitus, quare discipulus sibi peculiariter aliquid audeat facere, aut habere, aut vindicare? Nam ideo aliquid peculiare habere denegatur, *quia nemo seruiens Deo, implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat cui se probauit*: vt, cum omnibus rebus suis alieno cum se imperio subdiderit [vt] non sit res, vbi propria eius voluntas extollatur, quæ voluntati Dei est inimica. Nam de peculiari Ananias & Saphira fidem ab Apostolis non meruerunt percipere, cum omnia sua ante pedes Apostolorum adsignarent, de peculiaribus fraudulenter subtractis iudicio subitæ mortis damnati sunt: quia fraus Deo fieri nõ potest; cum nihil est occultum, quod ab eo non reuelabitur. Ergo cum victum & vestitum corpori, calciamenta pedibus vnicuique fratri Abbas præcogitauerit, vt quid alicui sit aliquid peculiare opus habere, aut rem aliquam, aut aurum, aut nummos, aut quoduis necessarium, cum omnia emenda vel habenda Deus ei per Abbatem monasterij adparat? Si quod ergo peculiare, aut aliquid [cum] inuentum in aliquo fuerit, grandi eum Abbas & diuturna excommunicatione condemnet, vt exemplo illius vindictæ nullus hoc audeat imitari. Hoc enim ne fiat in aliquo frequenter omnes scrutentur à præpositis suis; & si in aliqua re visus fuerit sibi frater multùm gauisci aut plaudere, tollatur ei & alio detur; & alterius illi, quod visus fuerit: vt propria in eo non extollatur voluntas.

Mat.16.

2. Tim. 2.

Act.5.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OMNIS HOMO.] Hæc reperire est in Regulâ MS. Magistri codicis Corbeiensis eodem capite 82.

ET VIVANT.] Id est, comedant.

NON SATIS,] Ita in R. MS. & in cod. Vind. sed subaudi verbum, *esse*.

SED DE ILLA SEMPER ÆTERNA.] Ita in R. MS. & cod. Vind. sed particula, *de*, redundat. Sapienter autem hæc dicta sunt à Magistro. Monacho enim non de crastino, sed de æternitate cogitandum est.

SED QVÆRITE REGNVM, ET IVSTITIAM DEI.] Ita in R. MS. eandem lectionem supra in hoc Magistro obseruauimus.

VT NON SIT RES.] Ita in R. MS. particula, *vt*, tamen videtur redundare.

DE PECVLIARI.] Ita in cod. Vindocin. in R. MS. *de peculiare fraudis*. Sed lege, *de peculiaris fraude*. Nam ea fuit fraus Ananiæ & Saphiræ retinendo aliquid peculiare de agri venditione.

SI QVO ERGO PECVLIARE.] In Regula MS. *Quod ergo peculiare aliquid cum inuentum in aliquo fuerit*. Rectius apud Trittemium capite toties citato: *Si quid peculiare apud aliquem inuentum fuerit*.

ILLIVS VINDICTÆ.] Apud Trittemium non est *vindicta*, est tamen in R. MS. hæc autem penultima periodus refertur à Trittemio sub nomine Vigilij Abbatis & Diaconi 33. capitulo suæ Regulæ: ex quo efficitur hunc magistrum monachorum non esse alium ab hoc Vigilio Diacono & Abbate, quamuis apud Trittemium citetur capitulum 33. hîc verò 82. nam ipsis Arithmeticis notis facile potuit error obrepere.

GAVISCI.] Quidam in nostro MS. Concordiæ correxit, *gaudere*. in Regulâ tamen MS. legitur *gauisci*. Id est gaudere quam lectionem retineo, quemadmodum apud Plautum in Rudente, *fruisci*, pro, frui.

QVOD VISVS FVERIT.] Lege, vt in Regula MS. *quoduis fuerit*. Et subintelligendum, *detur*.

Ex Regula Sancti Cæsarij Episcopi. Cap. XV. §. 22.

NEMO sibi aliquid iudicet proprium siue in vestimento, siue in quacumque alia re. Nemo cum murmu-

ratione aliquid faciat. Ne simili iudicio murmuratorum pereat secundùm illud Apostoli: *Omnia facite sine murmurationibus.* Phil. 2.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEMO.] Extat in Regula sanctimonialium eodem cap. 15. & refertur à Trittemio capite supra citato.

IVDICET.] Ita apud Trittemium, in Regula excusa, & in cod. Vind. plausibilius tamen est, si legatur: *Vindicet.*

IN QVACVMQVE ALIA RE.] Apud Trittemium additur: *Magnâ, vel parvâ.*

NEMO CVM MVRMVRATIONE.] Hîc incipit cap. 16. in Regulâ excusâ.

Ex Regula cuiusdam, Cap. XVII. §. 23.

PROPRII aliquid in monasterio nihil habendum: sed potius propter nomen Domini omnia contemnenda. Quid enim proprium aliquid suum fidelis anima de rebus mundi vindicet, cui mundus crucifixus est, & ipsa mundo? Qui semel mundo mortuus cur per aliquam temporalium rerum cupiditatem, vel desiderium ærumnosum denuo incipit viuere mundo, qui contempto mundo cœperat iam viuere Deo? Amputandum ergo est hoc vitium radicitus ab omni monacho: vt nullam rem vel in vestimentis, vel in calciamentis, vel in quibuslibet rebus sibi vindicet, vel suum esse dicat, nisi quantùm ex Abbatis iussione penes se præcipitur, ac si custos alterius, non propriæ rei dominus. Et ea, quæ sibi ab abbate fuerint commendata, Id est, ad necessitatem præsentem, aut in vestimento; aut in qualibet re nihil exinde aut dare aut commodare cuiquam præsumat; nisi tantùm si ab Abbate illi fuerit ordinatum. Quid enim de rebus mundi alteri fratri conferat, qui suas in omnibus voluntates propter Christum in Abbatis tradidit potestatem? Omnia ergo, quæ in monasterio habẽtur, sint omnibus communia, iuxta quod

in actibus Apostolorum legimus. *Et erant*, inquit, *eis omnia* cap. 4. *communia.* Sic tamen communia sunt habenda, vt nullus dare aut accipere, nisi Abbate ordinante præsumat: ne cupiditatis aut temeritatis malum incurrens in laqueum Iudæ proditoris consortio numeretur, qui solus in numero Apostolorum Oculos habuisse refertur, vbi commutantium aut vendentium commercia ponebantur. Quod si huic vitio aliquis frater delectari fuerit deprehensus, & post primam, secundam vel tertiam correptionem emendare noluerit, disciplinæ regulari subiaceat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PROPRII ALIQVID.] Hæc prima periodus vsque ad illa verba: *qui semel mundo*, profertur à Trittemio capite citato ex Regula Serui Dei ad sorores eodem capite 17. Ita vt hic Pater monachorum qui ferè vltimus à nostro citatur auctore, cuiusque regula ad S. Benedicti regulam magis, quam cæteræ hîc citatæ, accedit, sit huius Serui Dei ad sanctimoniales, qui Regulam S. Patris Benedicti ad fœminarum vsum accommodauerit, quam tamen mutato genere fœminino in masculinum quemadmodum in Regula S. Augustini & S. Cæsarij, & S. Aureliani quasi viris præscriptæ essent, auctor noster citare solet.

NIHIL HABENDVM.] Apud Trittemium: *Nihil est habendum.*

OMNIA ERGO.] Hæc contractius ita proferuntur à Trittemio: *Omnia ergo quæ in monasterio habentur, sint omnibus communia: vt nulla dare aut accipere præsumat sine iussione Abbatissæ.*

QVOD SI HVIC VITIO, &c.] Breuius apud Trittemium. *Si quæ secus fecerit, regulari disciplinæ subiaceat.*

Digitized by Google

SI OMNES ÆQVALITER debent necessaria accipere.

CAP. XLIII. §. 1.

SICVT scriptum est: *Diuidebatur singulis, prout cuique opus erat.* Vbi non dicimus, vt personarum, quod absit, acceptio sit, sed infirmitatum consideratio. Vbi, qui minus indiget, agat Deo gratias, & non contristetur: qui verò plus indiget, humilietur pro infirmitate, & non extollatur pro misericordia: & ita omnia membra erunt in pace. Ante omnia ne murmurationis malum pro qualicumque causa in aliquo qualicumque verbo vel significatione appareat. Quod si deprehensus fuerit, districtiori disciplinæ subdatur. *S. BEN. Act. 4.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SICVT SCRIPTVM EST, &c.] Idque iuxta prudentiam & discretionem optimi rectoris, vt docet S. Leander cap. 13. de instit. Virginum. *Laudanda tamen est senior, si discrete cum singulis se gesserit, & vnicuique, prout opus est, diuiserit. Et ista sunt dicta de veste, cibo, potu, vel opere pro infirmis & delicatis: vt quæ durius ferre non potest, tractetur lenius.* Quæ hunc regulæ locum mirum in modum illustrant in quo post sententiam scripturæ subaudi verbum: *Fiat.*

ET NON CONTRISTETVR.] Inuidendo aliis, quibus ob necessitatem plura suppeditantur. Occurrit enim S. Benedictus inuidiæ morbo.

Digitized by Google

ob eiusmodi indulgentiam circa infirmos. Cui simile est illud S. Leandri cap. 8. eiusdem libri. *Nec debet scandalizari, quæ sana est, si remissius & indulgentius, quæ infirma est, alitur: sed magis eo se meliorem sanctioremque esse consideret, quod fragilibus rebus non indiget, quibus eget infirma.*

QVI VERÒ PLVS INDIGET, HVMILIETVR.] Statuit, ne quis infirmus ob indulgentiam animo sit elatior; quasi remissius & lenius secum agatur ob aliquod sui meritum. Ita S. Leander cap. citato: *Illa autem, quæ infirmitatis obtentu meretur aliquid lenius, sit præ cæteris humilis, doleatque se non posse, quæ alii possunt: & abstinentiam tempore laxatam non reputet virtuti, sed infirmitati.* Eamdem plane in distribuendis necessitatibus rationem & doctrinam secutus est S. Fulgentius Episcopus Ruspensis, vt in eius actis habetur hoc modo: *Distribuebat* (Apud Sur. 1. Ianu.) *ipse cum summa discretione seruis Dei necessaria vitæ subsidia singulorum vires infirmitatemque considerans. Verumtamen quibuscumque plus cæteris consulebat, eos humilitatem custodire amplius admonebat dicens eis: de substantia communi quisquis aliis plus accipit, omnium sit debitor, quorum est illa substantia: debitorem porro sola iuuat humilitas. sic efficiebat, ne quis scandalum pateretur, quando vni propter infirmitatem plus dare videretur.*

ANTE OMNIA NE MVRMVRATIONIS MALVM.] S. Dunstanus legit: *Ante omnia ammonemus, ne murmurationis malum.* recte. nam si non addatur verbum: *Ammonemus*, illud saltem subaudiend mest, aut aliud simile.

SIGNIFICATIONE.] Apud Smaragdum legitur: *Considerationè*, non ita rectè.

DEPREHENSVS FVERIT.] In MSS. S. Germ. & S. Faronis: *Deprehensum fuerit.*

Ex Regula S. Basilij. Cap. XCIIII. §. 2.

SI oportet eum, qui plus laborat, requirere plus aliquid à consuetudine? RESP. Si propter retributionem Dei laborem suscipit, non hic requirere debet laboris sui mercedem, vel requiem: sed pro his ad promissa Domini festinare, sciens, quia sicut pro laboribus mercedes parauit Dominus; ita etiam pro angustiis cõsolationes. Verumtamen hi, qui præsunt, obseruabunt regulam illam, quæ dicit: *Diuidebatur vnicuique, prout opus erat.* Debet enim vnumquemque preuenire, vt secundùm laborem etiam solatia refectionis inueniat.

(Interr. 130. Rufin. cap. 50.)

(Act. 4.)

Ex Regula

Digitized by Google

Ex Regula S. Augustini. Cap. II. §. 3.

VICTVS & tegumentum non æqualiter omnibus distribuatur: quia non æqualiter valetis omnes: sed potius vnicuique, sicut cuique opus fuerit. Sic enim legitis in actibus Apostolorum: *Quia erant eis omnia communia, & distribuebatur vnicuique, prout cuique opus erat.* Epistol. 109. & cap. 2. regulæ exeuntes.

Item eiusdem. Cap. XV. §. 4.

SI eis qui venerunt ex moribus delicatioribus ad monasterium, aliquid alimentorum, vestimentorum, stramentorum, operimentorum datur, quod aliis fortioribus & felicioribus non datur, cogitare debent quantùm de sua sęculari vita illi ad istam descenderint. [Qui] quamuis vsque ad aliorum, qui sunt corpore firmiores, frugalitatem peruenire nequiuerint. Nec debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere, ne contingat detestanda peruersitas; vt in monasterio, vbi quantùm possunt, fiunt diuites laborioſi, fiant pauperes delicati.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI EIS QVI VENERVNT.] Hæc habentur in citata Epistolâ & cap. 15. Regulæ. Quibus in locis legitur, & si, quemadmodum in codice Corbeiensi. Intelligit diuites, qui à delicatiori consuetudine viuendi ad austeriorem transeunt.

STRAMENTORVM.] Hoc vocabulum extat in epistola, & in cod. Corbeiensi, non tamen in Regula editionis Colonienſis & Duacensis.

QVANTVM DE SVA SECVLARI VITA.] .i. ex quàm splendida seculi vita ad humilem monasterij vitam descenderint.

QVI QVAMVIS.] *qui*, expungendum. Nec reperitur in Regulâ, nec in epistolâ citatâ.

NEC DEBENT VELLE OMNES, &c.] Ita in Regula S. Augustini, at in epistola præfatâ aliter hoc modo legitur: *Nec debent illa conturbari, quod eas vident amplius*, &c. Hæc autem notanda Sancti Augustini doctrina: quia, vt aiunt Iureconsulti, priuilegium paucorum non facit legem communem.

Ex Regula Sancti Ferreoli. Cap. VII. §. 5.

VT nullius in congregatione murmur, aut detractio [sit] quod familiarissimum habent monachi, contra Abbatem, aut quodlibet aliud de fratribus, audiatur: ne ira Dei quæ sæpe ob hanc culpam miserabilem populum condemnauit in perditionem similiter murmurantium turbæ excitetur, & terram repromissionis, quam nos recte accipimus locum futuræ beatitudinis, perdat murmuratio propria, quæ debetur sponsione diuina. Sic enim damnandos huius vitij sectatores psalmus adnunciat: *Detrahentem aduersus proximum suum occultè, hunc persequebar.* Et iterum arguens Apostolus dicit: *Susurrones, detractores, Deo odibiles.* Et iterum: *Hi sunt murmuratores, querelosi secundùm desideria sua ambulantes, & os illorum loquitur superbiam.*

Psal. 110
Rom. 1.
Iudæ. 1.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AVT DETRACTIO SIT.] τὸ, *sit*, redundat, nec est apud Smaragdum. In cod. Vind. hæc ita leguntur: *Vt nullus in congregatione murmurator, seu detractor sit, quod familiarissimum habent monachi, contra Abbatem, aut quodlibet aliud de fratribus audiatur.* Hoc autem caput citatur ob illa S. B. *Ne murmurationis malum*, &c.

QVAM NOS RECTE ACCIPIMVS LOCVM FVTVRÆ BEATITVDINIS.] Id est, quam nos rectè appellamus locum futuræ beatitudinis: & ideo interpunctiones, quæ habentur apud Smaragdum, delendæ.

DETRAHENTEM ADVERSVS, &c.] Ita in psalterio Romano.

QVERELOSI.] In cap. 1. Epist. S. Iudæ legitur, *querulosi*, quod perinde est. In textu Græco, μεμψίμοιροι Quod idem sonat. Μεμψίμοιρος, inquit Suidas, φιλεγκλήμων. i. criminandi studiosus. Ad verbum, qui de parte suâ, aut portione, quasi cæteris deteriore conqueritur. Et μεμψιμοιρία iuxta Theophrastum charactere. 49. est ἐπιπληξις περὶ τοῦ παρόντος ἀδυνάτου. i. expostulatio, seu obiurgatio, & criminis obiectio nullo iure. Latinis *querela*. Cornelius Fronto in differentiis: *querimonia certæ rei est: querela supernacua est. Itaque prior grauitatis est, posterior lenitatis.* Glossæ veteres: *Querela*, μέμψις μαπία. i. accusatiouana.

Digitized by Google

Ex Regula Tarnatensi. Cap. IX. §. 16.

HÆc sunt, quæ in monasterio constitutis pro Dei amore & timore conuenit obseruare, propter quod in vnum estis pro timore Domini congregati Oportet, vt in domo Domini vnanimes habitetis, & sit vobis anima vna & cor vnum per timorem Domini peruigilans, nihilque habere vos proprium reputetis; sed sint vobis cuncta communia; quæ vobis Abbatis imperio dispensentur; non æqualiter omnibus: sed sicut ratio dispensationis, aut causa infirmitatis exegerit. Vnicuique tamen secundùm quod opus fuerit, tribuatur, sicut in actibus Apostolorum legimus: *Quia erant illis omnia communia, & distribuebatur vnicuique secundùm quod cuique opus erat.* Qui enim aliqua habuerint in seculo, quando expetere monasterium meruerint, libenter tradant omnibus profutura, studentes, vt cùm dimiserint ipsam facultatem, ipsam simul concupiscendi exuant voluntatem: & cum dimittitur possessio, abiiciatur & passio. Qui autem non habuerunt, & turpe est, vt quærant, quæ se non recolunt reliquisse. Et non ideo æstiment se felices: quia inuenerunt in monasterio, quod foris inuenire non poterant. Nec superbiant, quia sociantur eis ad quos ante accedere pro diuitiarum vbertate, aut pro natalium splendore non poterant: sed sursum cor habeant, & quæ sunt caduca vel cursu celeri peritura nõ quærant. Vbi autem diuites humiliantur, pauperes non inflẽtur: ne incipiant monasteria vtilia plus esse diuitibus, quàm egenis. Nam & illi, qui locupletes videbantur in sæculo fratres ad sanctam societatem ex paupertate venientes non fastidiosè suscipiant: sed talium personarum societate, & contubernio gratulentur. Nec ob hoc extollantur, si ad iuuandas fraternitatis expensas quamcumq; facultatũ suarum particulam contulerint: & inde postmodum cadant, vnde prius ascendere cupiebãt. Quid prodest opes dispergere, & pauper fieri pauperibus erogando, si anima mise- *Cap. 4.*

ra ſuperbior efficiatur diuitias contemnendo, quàm fuerat poſſidendo? Omnes ergo in vnanimitate perſtantes honorate in vobis Deum, cuius templa effici meruiſtis. Inprimis diligamus Deum tota virtute animi, deinde proximum. Iſta enim vobis ſunt præcepta ſpecialiter data, Abbati poſtmodum impendatur honor, & reuerentia reſeruetur; Præpoſito, ſicut Dei ſeruos decet, plena dilectio, & concors obœdientia commodetur

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HÆC SVNT.] Hoc caput fere totum emendicatum eſt à Regula S. Auguſtini. Initium ſub nomine eiuſdem regulæ Tarnatenſis profert Trittemius cap. 5. tractatus de proprietate monachorum.

QVI ENIM ALIQVA HABVERINT.] Eadem reperire eſt apud S. Cæſarium Arelatenſem in Regulæ cap. 19.

PER TIMOREM.] Apud Ttrittemium, *in timore.*

VBI AVTEM DIVITES HVMILIANTVR.] Regula S. Auguſtini cap. 4. *Ne incipiant monaſteria diuitibus vtilia, non pauperibus: ſi diuites illic humiliantur & pauperes illic inflantur.* Monaſteria ergo fiunt vtilia diuitibus, ſi æquo animo propter Chriſtum paupertatis incommoda ferant: at contra noxia pauperibus, ſi quas non habebant in ſæculo facultates; in monaſterio quærant.

QVID PRODEST, &c.] Rectè S. Cæſarius loco citato. *Quid prodeſt diſpergere & dando pauperibus pauperem fieri, ſi miſera anima diabolica inflatur ſuperbia.*

NEC OB HOC EXTOLLANTVR.] Hæc ſane notanda: non leue enim impendet monaſterio diſpendium, ſi qui erant in ſeculo diuites, faſtum & ſuperbiam non exuerint in monaſterio. Sæpe enim ſua ambitione ſcandalis & ſeditionibus monaſterium perturbant: vt contigit olim in monaſterio S. Radegundis, in quo Chrodieldis Chariberti, & Baſina Chilperci regum filiæ ſanctimoniales multas procellas & tempeſtates excitauerunt, multas ſtrages ediderunt, iplámque Abbatiſſam leues quaſdam culpas ei obiiciendo multis ignominiis affectam loco ſubmouerunt, vt fusè narrat S. Gregorius Turonenſis lib. 9. hiſt.

Digitized by Google

Ex eadem Regula. Cap. XVI. §. 7.

SI adtenuatus abstinentia frater non valuerit ieiunia susceptа portare, nisi prandij hora completa, aliquid accipere iudicet indecorum. Illis verò qui incommodo detinentur, & designatas horas non possunt custodire licitè concedatur, vt percipiant, quomodo possunt. Nec debet aliis molestiam generare, si largior illis fuerit victus impensus, qui in conuersatione sæculari sumptuosius tractabantur. Atque ab hoc non beatiores æstiment se videri, quos facit aut natalium mediocritas, aut consuetudo alia fortiores. Nec feliciores iudicent, quibus in infirmitate præstatur, quod sanis pro obseruantiæ rigore subtrahitur; & si eis, quos parentes delicioſius aluerunt, victus aut vestimenta largius tribuuntur: non ob hoc cõmoueri debet fraternitas, quòd fortioribus corpore pro cõstitutione regulæ denegatur, quod illis caritatis ratione tribuitur. Quia debet esse respectus, quãta amore religionis contempserint, cui se abiectioni diuina miseratione summiserint. Nec decet supra memorata præsũptio paucis impensa ab vniuersitate quasi canonica reputari. Æquũ namque non est, vt in beata habitatione, vbi inclinantur diuites, pauperes erigantur. Sane inæqualitate constricti, ita sunt tractandi, vt vires incommoditate confectas velocius præstolatio larga roboret. Nec in infirmitate manentibus discretionem victus afferat distãtia personarum. Qui tamen cum integram fuerint virtutem corporis adsecuti consuetudinariis habenis abstinentiæ tenentur. Quia decet famulos Dei boni operis consuetudinem non minuere, sed augere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IVDICET INDECORVM.] τὸ, *Indecorum*, non extat in cod. Vind. quod tamen est necessarium. Eximit à ieiunio attenuatos nimiis ieiu-

iuniis: ita tamen vt nihil comedant ante prandium. Nam olim ieiunantes non prandebant, sed cœnabant tantùm siue horâ nonâ. i. tertia postmeridiana, siue vespere.

NEC DEBET ALIIS MOLESTIAM GENERARE, &c.] Idem statuitur in Regula S. Augustini supra hoc capite à nostro auctore citatâ. Subscribit S. Leander lib. de institutione virginum & contemptu mundi cap. 13. *Quæ potuit honorari in mundo & dives fuit in sæculo, blandius fouenda est in monasterio: & quæ reliquit in sæculo vestem pretiosam, cultiorem in monasterio mereatur: quæ verò sub penuria vixit, & tegumento victuque eguit, gratè ferat, si in monasterio nec algeat, nec esuriat. Nec murmuret, si ea tractatur indulgentius, quæ vixit in sæculo delicatius. Nam si prout cuique opus est, non diuiditur, fit superba in monasterio, quæ fuit vilis in mundo; & quæ erat potens in sæculo, humiliatur in monasterio. Sic agit, qui discretè non sapit, vt superbire faciat ex vili censu conuersas, & dolore stimulet honesto loco natas.*

VIDERI.] Supl. iis.

IVDICENT.] Supp. *Sani.* ex regula S. Augustini cap. 14. *Nec illos feliciores putent: quia sumunt, quod non sumunt ipsi.*

INCLINANTVR.] Id est, *humiliantur.*

INÆQVALITATE.] Id est, morbo. Vide superius annotata.

Digitized by Google

DE SEPTIMANARIIS COquinæ.

CAP. XLIV. §. I.

FRATRES sibi inuicem seruiant, vt nullus excusetur à coquinæ officio: nisi aut ægritudine, aut in causa grauis vtilitatis quis occupatus fuerit: quia exinde maior merces & caritas adquiritur. Imbecillibus autem procurentur solatia; vt non cum tristitia hoc faciant: sed habeant omnes solatia secundùm modum congregationis ac positionem loci. Si maior fuerit congregatio Cellararius excusetur à coquina, vel si qui, vt diximus, maioribus vtilitatibus occupantur: cæteri sibi sub caritate inuicem seruiant. Egressurus de septimana sabbato mundicias faciat. Linteamina cum quibus sibi fratres manus aut pedes tergunt, lauet. Pedes verò tam ipse qui egreditur, tam ille, qui intraturus est, omnibus lauent. Vasa ministerij sui munda & sana cellarario reconsignet. Qui Cellararius item intranti consignet, vt sciat quod dat, aut quod recipit. Septimanarij autem ante vnam horam refectionis accipiant super statutam annonam singulas biberes, & panem; vt hora refectionis sine murmuratione, & graui labore seruiant fratribus. In diebus autem solemnibus vsque ad missas sustineant. Intrantes & exeuntes hebdomadarij in oratorio mox matutinis finitis. *S. BEN.*

Digitized by Google

Dominica omnium genibus prouoluantur poſtulantes prō ſe orari. Egrediens autem de ſeptimana dicat hunc verſum: *Benedictus es Domine Deus, quoniam adiuuiſti me, & conſolatus es me.* Quo dicto tertiò, accepta benedictione egrediens, ſubſequatur ingrediēs & dicat: *Deus in adiutoriū meū intēde, Domine, ad adiuuandum me feſtina.* Et hoc idem tertiò repetatur ab omnibus, & accepta benedictione ingrediatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATRES SIBI INVICEM SERVIANT.] Ita S. Dunſtanus: cod. S. Faronis non habet pronomen, *ſibi.* Vulgò autem: *Fratres ſic ſibi inuicem ſeruiant.* Huius loci mentio fit in vita S. Sturmij Abbatis Fuldenſis. Praxis videtur in vita S. Bathildis Reginæ Franciæ cap. 8. *Ita autem humilitatis magnæ forti animo omnibus miniſtrabat exemplum, vt ipſa quoque in officio coquinæ miniſtraret ſororibus, ipſa munditias omnes faceret.*

NISI AVT ÆGRITVDINE.] Cod. Vict. p. *niſi aut ægritudo ſit.*

AVT IN CAVSA.] Apud ſanctum Dunſtanum deeſt præpoſitio, *in.*

SECVNDVM MODVM CONGREGATIONIS.] Id eſt, ſecundum numerum fratrum.

VEL POSITIONEM LOCI.] Si longius quærendæ ſunt aquæ, herbæ, ligna, & ſimilia.

VEL, SI QVI, &c.] Particula, *vel*, hoc loco ſumitur copulatiuè.

MVNDICIAS FACIAT.] .i. verrat monaſterium. Vnde Magiſter cap. 19. regulæ, *munditias monaſterij exerceant.* Et paulo poſt: *munditias oratorij exhibeant.* Munditias facere eſt verrere. Plautus in Sticho.

Munditias volo fieri; afferte ſcopas.

Neque hic locus S. P. B. comprehendit vaſa, & lances: nam cotidiè tergendæ ſunt.

MANVS, AVT PEDES TERGVNT.] Ita vulgò habetur cum Kerone in expoſitione regulæ Alamanica, *tergunt, ſuuerben, ſcilicet manus ac pedes.* Cod. S. Germ. ma. *tergent.* Vict. p. *terſerint.*

VASA MINISTERII SVI, &c.] Huius loci meminit Ioannes monachus lib. 2. vitæ S. Odonis Abbatis Cluniacenſis: *Sic enim alibi ſeptimanariis coquinæ idem ipſe (S. B.) præcipit, vt vaſa miniſterij ſui munda & ſana cellerario reconſignent: quæ videlicet ſunt fictilia atque vilia.*

Digitized by Google

vilia. Ex quibus vltimis verbis notandum est olim vasa, quibus vtebantur monachi fuisse fictilia, ac proinde vilia. Idem autem, ac S. B. præcipit S. Isidorus cap. 20. suæ regulæ. *Huic* (Cellerario) *Hebdomadarius expleta hebdomada vasa sibi tradita exhibebit, ad perspiciendum vtique, si negligentius habita sunt, & ad denuo succedentem hebdomadarium coram isto tradentur.* Regula Magistri cap. 16. de Cellerario: *Intrantibus in hebdomada septimanariis vasa coquinæ ipse consignet: completâ hebdomadâ ab exeuntibus munda ipse recipiat, aliis intrantibus consignanda.* Per vasa intelligit lances, & similia.

SANA.] i. integra.

QVOD DAT, AVT QVOD RECIPIT.] MS. S. Faronis, *quot dat, aut quot recipit.* Vulgò, *quid dat, aut quid recipit*, rectius.

ANTE VNAM HORAM REFECTIONIS.] MS. Cod. S. Faronis omittit, τὸ, *vnam.*

SVPER STATVTAM ANNONAM.] Itavt vinum de heminæ, panis de libræ statuta mensura sumantur.

SINGVLAS BIBERES.] Vulgò, *singulos.* Apud Sosipatrum Charisium reperitur biber, sed est *mirum* vt ipse interpretatur i. bibere. Ita vt fit apocope biber, pro, bibere. Biberis hoc loco est vas potorium paruulum: cuius mentio fit in Capitulis Hincmari cap. 15. *& singulos biberes accipiant.* Hinc castiganda Regula Teridij cap. 22. *In prandio liberis, & in cœna accipiant, in ieiunio ternas.* Sed locus corruptus ita castigandus est. *In prandio biberes duo, & in cœna accipiant, in ieiunio ternas.* i. cum non ieiunatur, accipiant duos biberes in prandio & in cœnâ; cum ieiunatur, tres nempe in cœna, quia tunc nullum est prandium. Hic autem locus de potu intelligendus est: nam immediate antea de ferculis egit.

IN DIEBVS AVTEM SOLEMNIBVS.] Dies solemnes sunt dominicæ, & festa de præcepto.

VSQVE AD MISSAS SVSTINEANT.] Inclusiuè. Id est, vsque ad missas completas expectent, maximè ob sacram communionem. Missæ hoc loco sunt sacrificium liturgicum corporis Christi.

BENEDICTVS ES.] Hic versiculus sumptus est partim ex psal. 118. partim ex psalmo 83.

ACCEPTA BENEDICTIONE EGREDIENS.] Ita Codex ma. S. Germ. cum Smaragdo. At Cod. S. Ebrulp. & Victorini cum S. Dunstano & vulgò editis habent, *accipiat benedictionem egrediens.* Qua lectio potior est. Codex S. Far. *accipiant benedictionem egredientes.* Vnus Turrecremata legit: *Quo dicto tertio accepta benedictione egrediatur.* Præterea in Victor. MS. cod p. post τὸ, *egrediens*, hæc reperiuntur: *quem in hunc modum ab Abbate vel quopiam sacerdote inibi prosequantur. Mirifica misericordias tuas. R. qui saluos facis sperantes in te, à resistentibus dextera tua. Mitte ei Domine auxilium de sancto. R. & de Sion tuere eum. Salvum fac seruum tuum. R. Deus meus sperantem in te. Sequitur oratio. Deus, qui dixisti, venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, hunc fa-*

mulum tuum miniſtrationum ſuarum præmio refice ſempiterno. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum vivit & regnat, &c. Quamuis autem autem hæc benedictio ſeu collecta non ſit ex textu Regulæ, eſt tamen antiquiſſima & olim in monaſteriis vſitata. Hanc enim eandem profert Smaragdus hoc loco. *Hanc egrediens*, inquit, *à ſacerdote accipiat benedictionem. Deus qui dixiſti, venite ad me omnes, qui laboratis*, &c. Sed vtitur plu. n. *Hos famulos tuos.*

DEVS IN ADIVTORIVM.] Præcipit S P. B. ab ingrediente hebdomadario hunc verſum recitari: quia olim ab antiquis Ægypti monachis hic verſiculus omni operi præmittebatur, vt patet ex Caſſiano Collat. 10. cap. 9.

ET ACCEPTA BENEDICTIONE INGREDIATVR.] Poſt hæc verba in Cod. p Vict. hæc habentur. *Quæ ſequitur in hunc modum: Faciem tuam, Domine, illumina ſuper ſeruum tuum. R. & doce eum iuſtificationes tuas. Fiant aures tuæ intendentes. R. in orationem ſerui tui. Apud Dominum miſericordia. R. & copioſa apud eum redemptio. Adiuua quæſumus, omnipotens Deus, famulum tuum in obſequio miniſtrantem fraterno, & ſine murmuratione illi miſericorditer propria miniſtrationis mercedem concede perpetuam. Per Dominum noſtrum.* Quæ quidem formula collectæ, quamuis non videatur eſſe ex Regula, eſt etiam antiquiſſimâ, vt patet ex Smaragdo, qui etiam eandem hoc loco producit, cum ait: *Et hanc ingrediens accipiat benedictionem: Adiuua quæſumus Domine hos famulos tuos in obſequio laborantes fraterno, & ſine murmuratione illis perſeuerantiam, & proprij laboris mercedem concede propoſitam. Per*, &c. Vbi notandum eſt in Victorino codice deeſſe illa vocabula, *perſeuerantiam &.*

Ex Regula S. Iſidori, ex capite XI. §. 2.

HEBDOMADARIVS ſolus cibos deguſtet; neque alius id audeat: ne ſub occaſione deguſtandi ſuæ gulæ, vel gutturi ſatisfaciat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HEBDOMADARIVS.] Hæc habentur in Regula S. Iſidori typis mandata, capite. 9.

CIBOS DEGVSTET.] Contrarium ſtatuit S. Pachomius art. 21. ſuæ Regulæ. *qui pulmentaria coquunt, ipſi nihil guſtantes edentibus miniſtrabunt.*

Digitized by Google

Item eiusdem, ex capite XX. §. 3.

AD *hebdomadarium* pertinet cura ferculorum, amministratio mensarum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD HEBDOMADARIVM.] Hæc reperiuntur in Regulâ S. Isidori excusâ, eodem cap. 10.

HEBDOMADARIVM.] Græci appellant, Ἀρχιεβδομάδιον eum, qui vniuscuiusque rei operæ per hebdomadem præest, vt planum est ex pœnis monachorum delinquentium, quæ inter opera S. Basilij extant. Art. 4. πλὴν κελλαείου, καὶ Ἀρχιεβδομαείου μετὰ τῶν ἀπολογίας. i. exceptis Cellerario, & Archiebdomario fiat sine benedictione; & art. sequenti: ἵνα ἑκάστης ἑβδομάδος Ἀρχιεβδομάδιος. i. vt vniuscuiusque diurnæ operæ Archiseptimanarius, &c.

Ex Regula Cassiani. Cap. XXXIII. §. 4.

SI quis autem de opere ac sudore proprio plus aliis reditus conferet monasterio, in nullo inflatur, nec sibi de tanto operis sui adquisito blandiatur: nec amplius sibi aut delicatius aliquid solita cotidiani victus parcitate præsumat: sed tamquam peregrinum se huius mundi reputans arreptæ nuditatis virtutem ad finem vsque perducat. *Libr. 4. de inst. 14.*

Item eiusdem. Cap. XXXVII. §. 5.

COTIDIANA autem fratrum obsequia in coquina, seu in diuersis officiis ita reddantur singulis hebdomadis; alteramenta fratrum secundùm ordinem ad hæc officia reddenda succedant: ita vt secundùm multitudinem congregationis ministrorum quoque numerus aut

minor, aut amplior deputetur, ſuſcipientes, quorum ordo eſt, ſeptimanam diei Dominici miniſtraturi obſeruent. Peracta autem cœna conuenientibus in vnum fratribus ad hymnos commendationis, quos dormituri decantent, omnibus in ordinem fratribus pedes lauent, hanc ab eis benedictionem & retributionis mercedem pro labore totius ſeptimanæ fideliter expetentes: vt complentes eos Chriſti mandatum generaliter ab omnibus fratribus emiſſa proſequatur oratio; quæ & eorum conſummata officia velut pium ſacrificium Deo commendet: & quicquid per ignorantiam, aut per humanam fragilitatem peccauerint, ſuppliciter intercedant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

COTIDIANA AVTEM.] Hæc ſumpta ſunt ex c. 19. eiuſdem lib.

ALTERAMENTA.] Lege: *Vt alternamenta.* in cod. Vind. legitur: *Alterna tamen.*

SVSCIPIENTES QVORVM ORDO EST.] Locus corruptus: apud Caſſianum ita legitur: *Has autem ſeptimanas vnuſquiſque ſuſcipiens vſque ad cœnam dominici diei miniſtraturus obſeruet.* ex quibus ita hunc locum caſtigabis: *Suſcipientes, quorum ordo eſt, ſeptimanam vſque ad cœnam Dominici diei miniſtraturi obſeruent.*

AD HYMNOS COMMENDATIONIS.) Semper hæc pia viguit in Eccleſiâ conſuetudo, vt ſero dormituri ſe Deo hymnis & orationibus commendarent. S. Athanaſius in tractatu de Virginitate: *Siue cubitum vadis ad ſomnum capiendum, ſiue cubitu ſurgis non abſiſtat hymnus Dei à labiis tuis.* S. Ambroſius libr. 3. de Virginibus: *Certe ſolemnes orationes cum gratiarum actione ſunt deferenda, &c. Cum denique cubitum pergimus.* S. Fructuoſus Epiſcopus cap. 5. Regulæ monachorum. *Tum demum pergentes ad cubilia, atque in vnum cuncti coëuntes ad perfectionem pacis & reorum abſolutionem cantatis tribus pſalmis iuxta morem cum laude & benedictione ſymbolum Chriſtiana fidei communi omnes recitent voce, vt fidem ſuam puram coram Domino oſtendentes, ſicut non dubium eſt fieri vel accidere, vt nocturno quiſquam tempore vocetur à corpore, commendatam iam ſuam fidem & expiatam ab omni ſcandalo conſcientiam perferat ante Deum. Poſt deinde adeuntes cubilia ſummo cum ſilentio exhibito greſſuque quieto, nec vllus ſe vel vltra cubiti ſpatium iungens ad alterutrum, vel ſaltem alium reſpicere non audens pergat ad lectulum ſuum: vbi tacitè orationi inſiſtens pſalmoſque recenſens vltimò orationem ſuam quinquageſi-*

mi psalmi recitatione consummet. Memoriale quomodo in monasterio conuersandum sit. *Expleto eodem officio* (completorij) *summum silentium custodiatur, & ore & corde fiant orationes secretæ, recordatio peccatorum cum fletu & lacrimis & gemitu seu suspirio, vt vnus alium non noceat. Tunc iterum agant gratias Deo dicẽdo, gratias tibi ago Domine sancte pater omnipotens, qui me dignatus es in hac die custodire, per tuam sanctam misericordiam concede mihi hanc noctem mundo corde & corpore sic pertransire, qualiter nunc surgens gratum tibi seruitium exsoluere possim. Et cum magnâ cautelâ ambulent in Ecclesia & dormitorio. Et cum ad proprium stratum venerit frater, dum se collocauerit, dicat psalmum, Deus in adiutorium meum intende: & post gloriam dicat versum; pone Domine ori meo custodiam,* &c. *Et sicut sibi mane postulat aperiri à Domino, sic requiescens roget poni ori suo custodiam.* Regula cuiusdam Patris cap. 9. *Ab hora verò completionis, cum oratio ad somnum capiendum datur.* Hinc capiendi sunt loci pœnarum breuium apud S. Basilium art. 15. Εἴτις ἐστήκει μετὰ τὸ πατὴρ ἡμῶν εὐρεθῇ ὁμιλῶν, ἀφοριζέσθω. i. si quis vesperi post Pater noster, inueniatur colloquens, excommunicetur. & art. 26. Εἴτις ἐστήκει μὴ φθάσῃ τῷ Πατὴρ ἡμῶν ἐκλὸς αἰτίας, συλλαβὼν ἐις προσευχὴν τοὺς πάντας κοιμάσθω. i. si quis vesperi non occurrerit ad Pater noster sine causa, stet in oratione, donec omnes decubuerint; ex quibus liquet solitam recitari orationem dominicam ab illis monachis ante cubitum. Id etiam notum est ex constitutionibus Apostolicis S. Clementis libr. 7. cap. 49. vbi ponitur hæc serotinæ orationis formula. Αἰνεῖτε παῖδες Κύριον, αἰνεῖτε ὄνομα Κυρίου, &c. i. *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Laudamus, te celebramus te, benedicimus te propter magnam gloriam: Domine rex pater Christi agni immaculati, qui tollit peccata mundi: Te decet laus, te decet hymnus, te decet gloria Deum Patrem per Filium in Spiritu sancto in sæcula sæculorum Amen. Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace,* &c.

Item eiusdem. Cap. XXXVIII. §. 6.

ACTO autem dominico ingredientes secundæ feria, aliis iterùm succedentibus, hi qui egrediuntur, vtensilia in quibus ministrauerint, & vasa consignent; quę tanta sollicitudine curáque custodiant: ne aliquid ex eis imminuatur, aut pereat, vt credant se etiam pro minimis quibusque vasculis tamquam pro sanctis & magnis rebus rationem non solùm homini, sed etiam Domino reddituros; si fortè ex his neglegenter fuerit fractum, aut perdi-

tum. Ita enim septimanarius obsequium suum fideliter peragat, ne vnum quidem granum leguminis neglegenter perire desuis manibus patiatur: quia omnia, quæ in monasterio fuerint semel ingressa tanquam sacro-sancta, & quasi iam Deo consecrata cum summa reuerentia Patres nostri tractare iusserunt. Tanta ergo fide vniuersa debet monachus agere, vt etiam pro despectis rebus ac paruis, id est, si aliquid quod non recte positum est, competentius conlocauerit, aut tenuem festucam de cella submouerit, mercedem se Domino recipere tota credulitate confidat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ACTO AVTEM.] Apud Smaragdum legitur: *Peracto*, hæc autem habentur apud Cassianum capite citato.

NE VNVM QVIDEM GRANVM LEGVMINIS.] Vide eumdem Cassianum capite 20. eiusdem libri. Hæc autem attentius consideret monachus, & recogitet quanto numero habenda sit vita monastica, quàm sedulo leuiores culpæ sint declinandæ, quanto studio anima custodienda, si tanta esse debet vnius grani leguminis cura, de quo sit Deo etiam ratione reddituru. Lege autem: *Vt ne vnum quidem.* Cap. sequenti profert exemplum cuiusdam fratris, qui propter tria lenticulæ grana, quę in terram ceciderant, neglecta, ab oratione suspensus est.

PRO DESPECTIS REBVS.] Quia minima actio ad Dei gloriam facta meritoria est: calix aquæ frigidæ ob Christum datus suâ mercede non carebit, nec vllus capillus de capite iusti peribit.

SE DOMINO.] Lege: *Se à Domino*, vt in cod. Vind.

Ex Regula Magistri. Cap. XVII. §. 7.

SVPERIVS diximus decadam fratrum sub sua cura duos præpositos continere. Qui decem fratres in quoquinæ seruitio vicibus combinati septenos expleant dies. Et cum in vicibus suis vnius decadæ fuerit adimpletum seruitium, eõsignatis omnibus à Cellarario vtẽsilibus, sibi alia in exercitione decada succedat. Qua expleta succedãt singillatim per singulas septimanas. Singuli tamẽ ambo præpositi

Digitized by Google

coquant cum solatio fratris, cuius voluerint, sui. Et ideo quamuis cum solatio cuiuslibet fratris singulos septimanas singulas diximus præpositos quoquinare; vt cum non ambo in quoquinæ simul seruitio occupantur, vnus foris cum decadæ suæ remaneat fratribus, qui in eis culpas vel vitia diuersa custodiat: vt & si alij fratres sequestrantur in alio laboris opere, tales sequestrentur, qui Dei plus possunt præsentiam timere, præoccupato in quoquina prepposito, cum neglegentiore remanente vaciuo præposito: vt & vicibus honorem impleant emendandi, & vicibus humilitatem exerceant seruiendi. Ergo sic omnes explicando decadæ recapitent. Nam vnaquaque decada tali actione septenos expleant dies. Bini fratres à præpositis suis in quoquinæ seruitio per hebdomadam deputentur; quibus à Cellarario omnia quoquinę vasa intrantibus consignentur. Et ideò bini fratres, vt in uicem se suis solatiis iubent. Cuius ordinationis in hebdomada talis debet esse introitus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SVPERIVS DIXIMVS.] Cap. XI. suæ regulæ, quæ autem hic tractantur, habentur in eadem regulâ MS. Codicis Corbeiensis, eodem capite 18.

SINGVLI AVTEM PRÆPOSITI COQVANT.] Non eximit præpositos decadum à coquinæ officio: ita tamen vt nunquam duo vnius decadis præpositi simul coquant, sed sigillatim assumendo vnum ex suæ decadis fratribus in solatium: vt vno præposito coquinæ munus obeunte, alter remaneat, qui fratrum actiones obseruet diligenter. & hic est sensus huius textus.

CVIVS VOLVERINT.] Pro: *quem voluerint*, phrasis Græca, vt supra notatum est.

QVOQVINARE.] Pro: *Coquinare*. i. coquere. Plautus in Pseudolo. *An tu coquinatum te ire quoquam postulas?*

CVM NEGLEGENTIORE.] Lege: *Cum neglegentioribus*, vt in R. MS. sensus est cum alij fratres in aliquo opere sequestrantur à præpositis, soli ij sequestrentur, qui plus possunt Dei præsentiam timere: vt cum vnus præpositus coquinæ officio fungitur, alter qui ab hoc opere vacat, remaneat cum neglegentioribus fratribus cum eis aliquid operans.

Digitized by Google

VACIVO.] In R. MS. *Vacibo*, b, pro, v, id est, vacante, nempe à culinæ officio.

RECAPITENT.] Id est, iterum incipiant à prima decade.

BINI FRATRES.] Subaudi, deputantur ad coquinam.

IVBENT.] Ita in R. MS. pro: *Iuuent.*

Item eiusdem. Cap. XIX. §. 8.

INTROITVRI fratres in hebdomadam post Primam in oratorio dictam adducantur à præpositis suis ante Abbatem, & fiat de eis maioris suggestio dicens: iube domne Abba vocari vniuersam congregationem & orari pro his fratribus, qui ingrediuntur in hebdomadam coquinę: vt mereantur commendati orationibus vestris diaboli impedimenta non timere, & congregationi Dei omnia sine culpa perficere. Post hęc verba prosternant se illi duo fratres orationi ante Abbatem. Quod & retro omnis congregatio vna cum Abbate facere debet: & postquam se leuauerint omnes, illi duo dicant hunc verbum. *Custodi nos, Domine, vt pupillam oculi: sub vmbra alarum tuarum protege nos.* Postquam verò oratum pro eis ab omnibus fuerit, surgentes supra dicti duo fratres osculentur genua Abbatis, & pacem suis tradant præpositis, vel omni congregationi. Quibus post datam pacem præpositi sui dicant: ite fratres in nomine Domini Iesu Christi: intrate in hebdomadam, & petita benedictione omnia facite, dicentes per exercenda omnia, benedicite: & cum benedictum fuerit quodcumque feceritis, maledictus diabolus impediendi ibi non habeat potestatem. Mox ab eodem die, si ad sextam habent fratres reficere, dicta tertia exeuntes cum congregatione de oratorio hebdomadarij cum Cellarario oculos ad Abbatem inquirentes eum quid iubeat congregationi ad refectionem parari: vt mox inchoantibus coquinam à tertia, paratis omnibus, dicta sexta eant ad mensas. Si verò hora nona erit refectionis præparatio, exiens Abbas interrogetur ab hebdomadariis & Cellarario, & statim post sextam inchoet quoquinare: vt dicta Nona omnes

eant

eant ad mensam. Quod si non fortè occurrerint hebdomadarij excommunicationis pœnam suscipiant: quia lassatam congregationem vtrisque operibus, id est, ieiunij & laboris sua pigritia cruciauerunt. Excommunicationis verò hæc sit sententia. Si sexta, VII. si nona, X. hoc est, si ad sextam horam refectionē tricatam hebdomadarij offenderint, & non occurrerint, singulas quadras panis per sequentes septem refectiones perdant: si nonam tricauerint, item singulæ quadræ per sequentes decem refectiones eis subtrahantur. Quæ sententia excommunicationis tamdiu in damno annonæ excommunicatis permaneat, quamdiu satisfactio in sequenti die promissa visa fuerit emendasse. Nam si grandis fuerit congregatio, vel aliqui extranei multi superuenerint adiunctis in solatio fratribus à prima dicta interrogando Abbatem de refectione, incipiant coquinare: vt hora constituta refectioni occurrant. In eadem namque hebdomada seruitium ad mēsas omnium ipsi adimpleant. Omnem diligentiam monasterij ipsi exerceant. Ipsi omnes fratres in hebdomada ipsa discalcient adiunctis in solatio de decada sua fratribus, cū quibus & discalcient, & ipsa calciaria faciant, & facto mane sedentibus ad ordinem fratribus ipsi consignent simul: & in eadem hebdomada mundicias monasterij exerceant, refrigeria lauent, ligna concîdant, aquam faciei tradant, ad communionem intrantibus fratribus aquam manibus ipsi ministrent. Mappas & sabana, & facitergia vel res sordidas fratrum ipsi lauent illis horis in quibus non coquent. Candelas monasterij à Cellarario factas cotidie ipsi incendant & tutent. Mox enim in hebdomadam, vt diximus, prima die post Primam dictam intrauerint, primam dictam intrauerint, primum opus seruitij sui munditias oratorij exhibeant, & mattas oratorij pauimento retendant. Quod in totis septem diebus hebdomadæ suæ post matutinos dictos opus primum seruitij sui oratorio exhibeant. Cum adstant verò in septimana sua, coquinam intrantes ad se fratres mox petant eos pro se secum orare.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INTROITVRI FRATRES.] Hæc videre est in Regula MS. Magistri cod. Corb. eodem cap. 19.

POST PRIMAM.] Dissentit à S. B. qui vult eiusmodi benedictionem seu orationem dari post Matutinos.

ET FIAT DE EIS MAIORIS SVGGESTIO.] Id est, maior seu senior duorum horum præpositorum suggerat Abbati, vt ob Septimanariorum benedictionem vniuersam congregationem arcessat, &c.

CVSTODI NOS DOMINE.] Dissentit à S. Benedicto.

ET PACEM SVIS TRADANT PRÆPOSITIS.] Id est suos præpositos osculentur. ET PETITÀ BENEDICT.] Nihil prisci illi monachi faciebant sine Maioris benedictione ob rationem à Magistro prolatam. Pœnæ breues Monachorum sancto Basilio vulgò asscriptæ. Art. 11. Εἰπὲ· οὐκ ἄρῃ εὐλογίαν εἰς τὸν ὄρθρον ἄνευ γνώσεως ἀπειλείας. i. qui non acceperit benedictionem ad ordinem ministerij sui; careat benedictione. ὄρθρον, est ordo vocabulum Græco-Barbarum. De quo vide Ioannem Meursium in Glossario Græco-Barbaro. Memoriale quomodo in monasterio conuersandum sit. *Cum Domnus Abbas aut certe alius ex senioribus alicui ex fratribus aliquod opus facere præcipit, suscipiat iunior cũ magnâ humilitate iubentis imperiũ: sit auris prompta ad audiendũ, ac si diuinitus dicatur, sint pedes directi, manus verò expeditæ ad faciendum; & humiliatus dicat, benedicite: expleto opere reuertens cum humilitate dicat similiter, benedicite.* S. Isidorus cap. 17. Regulæ inter delinquentes commemorat, *qui ministerium cuiuslibet operis iniunctum sine benedictione susceperit, aut perfecto opere benedictionem minime postulauerit.* Ex quibus vltimis locis patet benedictionem etiam perfecto opere petitam fuisse.

HABENT.] Id est, debent.

OCVLOS AD ABBATEM.] Lege, vt in Regula MS. *Oculos habeant ad Abbatem.* Sup conuersos.

EXCOMMVNICATIONIS PŒNAM SVSCIPIANT.] Hæc non est propriè dicta excommunicatio: quia paulo post eam declarans iubet reum tantummodò aliquot dies vna panis quadra multari.

REFECTIONEM TRICATAM OFFENDERINT.] Id est, non expeditam & non paratam. Nam tricæ, inquit, Nonius cap. 1. sunt impedimenta, & implicationes (& intricare, impedire morari) dictæ quasi tericæ, quòd pullos gallinaceos inuoluant, & impediant capilli pedibus implicati. Vnde & tricari in paruo morari. Glossæ Isidori. *Acinari, tricari, in paruo morari.*

SI NONAM TRICAVERINT.] Ita in R. MS. sed legendum puto, *si ad nonam tricauerint.* i. si ad nonã expedite & opportunè refectionem non parauerint.

Digitized by Google

QVAMDIV.] Id est, donec. S. Ferreolus cap. 29. Regulæ. *Vt, quamdiu à propositâ intentione reuocentur, & tumorem mentis manifestâ emendatione deponant, secundùm arbitrium Abbatis arduæ omnino subiaceant disciplinæ.*

REFRIGERIA.] .i. Latrinas. cap. 79. eiusdem regulæ. *Ipse sibi custodes excitet, cum clauem requirit; quo præsente incipiat adignotum refrigerium foras exire.*

AD COMMVNIONEM INTRANTIBVS.] Vide supra de hac re notata capite 32. §. 7.

MAPPAS.] Mappa est linteum tergẽdis manibus aptum, Gallice *seruiette.* Aimoinus lib. 4. de gestis Francorum cap. 2. *Austregesillus quoque Bituricensis Archiepiscopus sub rege Guntranno diu quoque in palatio commoratus mappam ei ad tergendas præbere consueuerat manus.* Meminit Martialis lib. 12. Epigram. 29.

Attulerat mappam nemo, dum furta timentur.
Mantile à mensa surripit Hermogenes.

Vbi mappa à mantili distinguitur. Nam mappa est qua manus terguntur, quam quisque conuiua afferebat: At mantile quod mensæ sternitur: & Martialis quidem tempore. Nam Varronis ætate mantile dicebatur, quo manus terguntur, vt ipse Varro docet lib. 5. de lingua Latinâ. *Mantelium, quasi manuterium.* A Mappa Mapparius, qui mappam tergendis manibus porrigit Acta S. Austregesilli: *Et erat sanè regi gratissimus, eique manus abluenti offerebat linteum, quo eas extergeret: quò factum est, vt eum mapparium id temporis vocitarent.* Dicebatur etiam Mapparius siue μαππάριος is, qui mappam in circum mittebat signum aurigis, quo viso è carceribus erumperent: vide Glossarium Græcobarbarum Ioan. Meursij. Mappa vox est Punica à Romanis vsurpata, vt docet Fabius lib. 1. instit. cap. 5. *Et mappam quoque vsitatum Circo nomen Pœni sibi vendicant.*

TVTENT.] .i. extinguant. Vide supra.

SABANA.] Vide superius annotata.

CANDELAS.] Hoc vocabulo vtitur Athenæus lib. 13. sub finem. De quo hæc habet Suidas Καυδήλα παρὰ τὸ καίειν δῆλα. i. Candela dicta quod clarum lumen suppeditat, dum vritur. Sed merum putum latinum, à candeo deducendum. Candelæ sunt lampades, vt videre est in dialogis Zachariæ Papæ, vbi lampades passim καυδήλας vertit.

MATTAS.] Quæ substernuntur monachis psallentibus, de quibus infrà.

RETENDANT.] .i. iterum tendant, quia abstulerant eas, vt pauimentum oratorij verrerent.

INTRANTES AD SE FRATRES.] In R. MS. Hæc vocabula, *ad se*, desiderantur. Sensus est: si qui fratres in coquinam ad hebdomadarios intrent, mox hebdomadarij petant ab eis, vt secum pro se orent.

Digitized by Google

Item eiusdem, ex Cap. XXIII. §. 9.

HEBDOMADARII cum seruitium mensarum exercent, si fortè ad ministrandum omnibus non occurrerint, insinuent hoc ipsum suis præpositis: à quibus ordinatus de eadem decada vnus frater in eorum solatio adiungatur. Quotiesque hebdomadarij in seruitio mensarũ neglegenter mensis deseruiunt, alia die hora refectionis leuet se Abbas, & cum vno de præpositis aut duobus, si grandis fuerit congregatio, ipsi faciant, seruitium ad omnes mensas: vt & doceat eos quomodo faciant, quod non possunt implere: & agnoscentes omnes fratres erubescant in communi natura hominum vel pari seruitio Dei æqualem non mereri diuinæ sapientiæ gratiam cum vtilibus fratribus inuenire.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HEBDOMADARII.] Hæc habentur in Reg. MS. Magistri cod. Corb. in fine eiusdem capitis 23.

NON OCCVRRERINT.] Id est, non potuerint occurrere. In R. MS. legitur, *non occurrunt.*

INCOMMVNICATVRA.] i. in eadem societate.

VTILIBVS.] .i. bonis, piis. S. B. cap. 7. *dicat semper vtilis frater.* Ita enim legendum ibi animaduersum est.

Ex Regula cuiusdam. Cap. XII. §. 10.

COCI verò per hebdomadas cocinent: vnaquaque hebdomada tres, vel amplius, si necesse fuerit, ad quoquinandum deputentur: ne impositus sine discretione labor vnde mercedem mercari debuit, inde murmurij fructum reportet. Ingredientes autem pro se orari rogent omnem cœtum fratrum, orantes in oratione dicant; *Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram*: &

Psa. 123 Psal. 78.

adiuua nos Deus ſalutaris noſter. Exeuntes verò lauent omniũ fratrum pedes, & omnia vaſa, quæ ad neceſſarium vſum habuerunt lauata præpoſitis repræſentent: ſimiliter pro ſe orari rogent: & hunc verſum in oratione dicant: *Quoniam tu Domine adiuuiſti me, & conſolatus es me.* Propter ſingulas neglegentias tam coci, quam cellararij XXV. palmarum percuſſionibus cotidianis diebus emendentur: ne minimas parui pendentes culpas, in maioribus procliuiores reperiantur. *Pſ. 85.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

COCINENT.] Aliàs, *coquinent*, i. coquant.

ADIVTOIVM NOSTRVM.] Hac in re non conuenit cum S. Benedicto.

PRÆPOSITIS.] Qui tamen eadem vaſa Cellerario conſignent.

PRO SE ORARI ROGENT.] Completâ hebdomadâ.

QVONIAM TV DOMINE ADIVVISTI ME.] Videntur hæc verba hæc verba ex R. S. B. deſiderari, *Benedictus es Domine Deus*, iſtis præponenda.

Ex Regula Sancti Cæſarij Epiſcopi. Cap. XII. §. 11.

QVI coquunt, ſinguli illis meri pro labore addantur. In omni miniſterio corporali tam in coquina, vel quicquid cotidianus exigit vſus, vicibus ſibi, excepto Patre, vel præpoſito, ſuccedere debent.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI COQVVNT.] Hæc videre eſt in Regula S. Cæſarij excuſa, quæ eſt ſanctimonialium eodem capite 12. vbi legitur, *coquent.*

SINGVLI ILLIS MERI.] Ita in Cod. Vind. In Regulâ excuſa habetur, *Singula illis merito pro labore addantur*, Sed locus corruptus, nullumq; ſenſum efficit. Itaque ex hoc cõcordiæ codice reſtituẽdus. Senſus ergo eſt, vt qui, vel quę coquunt ſingulos meros ad leuandum labo-

Digitized by Google

rem accipiant, nempe antequam se operi coquinæ accingant. Merus autem hoc loco substantiuum est masc. gen. estque vasculum vini, siue cyathus, siue scyphus. Magister in Regula cap. 27. *Mox cum sederint ad mensas fratres singulos meros accipiant. Quos meros accipientes singuli porrigunt Abbati.* Et paulo post. *In suos meros quisque frater de suo pane ternas sibi & non amplius buccellas intingant.* Et posteà. *Post ergo primos meros æstiuo tempore ad refectionem tam sexta, quam nona, caldellis omnibus quaterni sufficiant.*

VEL PRÆPOSITO.] Particula, *vel*, sumitur hoc loco copulatiuè, non disiunctiuè.

Digitized by Google

DE INFIRMIS FRATRIBVS.

CAP. XLV. §. 1.

INFIRMORVM cura ante omnia, & super omnia adhibenda est: vt, sicut reuera Christo, ita eis seruiatur, quia ipse dixit: *Infirmus fui, & visitastis me.* Et: *quod fecistis vni de his minimis, mihi fecistis.* Sed & ipsi infirmi considerẽt in honorem Dei sibi seruiri: & non superfluitate sua contristent fratres suos seruientes sibi. Qui tamen patienter portandi sunt: quia de talibus copiosior merces adquiritur. Ergo cura maxima sit Abbati: ne aliquam neglegentiam patiantur. Quibus fratribus infirmis sit cella super se deputata, & seruitor timens Deum, & diligens ac sollicitus. Balnearum vsus infirmis, quoties expedit, offeratur: sanis autem, & maximè iuuenibus tardius concedatur. Sed & carnium esus infirmis omnino debilibus pro reparatione concedatur: at vbi meliorati fuerint à carnibus more solito omnes abstineant. Curam autem maximam habeat Abbas, ne à cellarariis aut seruitoribus neglegantur infirmi: quia ad ipsum respicit, quicquid à discipulis delinquitur. S. BEN. Mat. 25

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DE HIS MINIMIS.] Ita apud Smaragdum. In Cod. S. Germ. cum S. Dunstano, & vulgò editis. *De iis minimis meis.* In textu

Euangelico: *Vni de iis fratribus meis minimis.*

SVPER FLVITATE SVA.] Petendo irrationabilia.

FRATRES SVOS SERVIENTES SIBI.] Si monachi sanis fratribus seruiunt, æquum est etiam, vt ægrotis: & si maxima caritas & merces acquiritur ab iis, qui sani, seruiunt, quantâ mercede cumulabuntur ij, qui ægrotos fouent. Quantâ sollicitudine & cura suam operam circa infirmos fratres contulerit S. Dositheus, eius acta testantur. Qui toto quinquennio, quo in monasterio vixit, infirmis in nosocomio ministrauit. Singulos quosque humili suo obsequio refocillabat, lectos concinnè & commode sternebat, omnia mundè, puréque agebat. Si casu aliquid ex negligentia omisisset, aut subiratus verbum aliquod protulisset, statim dimissis omnibus cellulam ingressus in lacrimas erumpebat.

SIT CELLA.] Idem instituit S. Eugendus Abbas, vt in eius actis
Ioan. 1. apud Surium habetur. *Verum etiam propter laborem infirmitatis, donec sanitas suppeteret, præstitit sequestratim reficere vel manere.* Cella hoc loco est cubiculum. Est & cella locus in quo necessaria reponuntur. Varrò lib. 4. de lingua Latinâ: *Vbi conditum esse volebant, à celando cellam appellabant.* Locus in templo, vbi sedes Dei erat. Idem Varrò eodem libro: *Et ideo in ædibus sacris ante cellam, vbi sedes Dei sunt, Graci dicunt πρόδομον.* Et lib. 5. *Hinc etiam amplius dicunt eloqui & reloqui in fanis Sabinis, è cella Dei qui loquuntur.* Nomen postea ad claustra monachorum translatum significat angustum monachi cubiculum, vt sæpe occurrit in hoc libro, & apud Cassianum, Dorotheum, Palladium. Moschum & cæteros, qui de re ascetica scripserunt. Diminutiuum Cellula. Vnde & Cellulani monachi à S. Sidonio Apollinare appellati sunt lib. 9. epist. 3. vbi celebre monasterium Lerinense nominat: *Senatum Lerinensium Cellulanorum.* Sumitur etiam Cella pro monasterio. S. Gregorius lib. 1. epist. 54. *Festinitatibus sanctorum desiderabiliter insistentes præsentis præceptionis nostræ paginam ad experientiam tuam necesse duximus dirigendam: indicantes ei oratorium beatæ Mariæ, quod nuper in cella fratrum ædificatum est, vbi Marinianus Abbas præesse cognoscitur.* Idem lib. 6. Epist. 10. *Si ergo, qui vos ex ordine sequitur, talis est, vt circa cellæ ordinationem fratrúmque custodiam,* &c. Hinc capiendus locus lib. 2. dial. cap. 23. *Cui ille respondit, quid est, quod loqueris soror? manere extra cellam nullatenus possum.* Cella enim ibi sumitur pro monasterio, alioqui falsum dixisset S. Benedictus; nam poterat in oratorio pernoctare, aut in dormitorio fratrum iacere. Sumitur etiam pro paruo monasterio, quod subest alicui maiori monasterio, & vulgò dicitur prioratus seu præpositura. Lupus Abbas Ferrariensis epist. 11 *Cellam S. Iudoci, quam magnus Carolus Alcuino, &c.* 1. Addit. Capitul. Lud. Imp. tit. 44. *Vt Abbatibus liceat habere cellas in quibus aut monachi sint aut Canonici. Et Abbas prouideat, ne minus de monachis ibi habitare permittat, quam sex,* Hoc Vocabulum Græci Patres vsurparunt, Sanctus Basilius, Palladius, Dorotheus & alij apud quos legitur

legitur: κέλλα & κελλίον: Meminit Moschopulus in schedis Κελλίον κοινῶς, παρὰ Ἀττικοῖς δωμάτιον. i. communiter, apud Atticos domuncula.

SVPER SE.] Ita Codices S. Germ. S. Faronis & Victorini & Vind. cum Kerone, Smaragdo & editione Colonienſi. Sanctus verò Dunſtanus, & vulgatæ editiones legunt: *Per ſe*, vnus Turrecremata: *Deſuper.* Sed ſiue: *Per ſe*, ſiue: *Super ſe*, legatur, nihil aliud eſt quàm ſeorſum & ſeparatim: ita vt non iaceant ægroti in communi fratrum cellâ, quam dormitorium appellant, ſed in altera.

ET SERVITOR.] Per ſeruitorem intelligit aliquem monachum qui ægrotis ſeruiat, Nam ſupra dixit: *Et non ſuperfluitate ſuâ contriſtent fratres ſuos ſeruientes ſibi*, & in fine capitis: *Cura autem maxima ſit Abbati, ne à Cellerariis & ſeruitoribus negligantur infirmi: quia id ipſum reſpicit, quicquid à diſcipulis delinquitur.* Nam paſſim in Regula monachi diſcipuli appellantur, cap. 2. *Memor ſit ſemper Abbas, quia doctrina ſua & diſcipulorum obedientia vtrarumque rerum in tremendo iudicio Dei facienda erit diſcuſſio.* & paulo poſt: *Et capacibus diſcipulis mandata Domini verbis proponat.*

TIMENS DEVM.] Idem ſtatuit S. Cæſarius in Regula ſanctimon. cap. 30. *Ægrotantium cura, ſiue aliqua imbecillitate laborantium vni ſatis fideli & compuncta debet iniungi, quæ de Cellario petat quodcumque opus eſſe proſpexerit: & talis eligi debet, quæ & monaſterialem rigorem cuſtodiat, & infirmis cum pietate deſeruiat.*

BALNEARVM VSVS.] Additio 1. Capitul. Lud. Imp. tit. 7. *Balnearum vſus in arbitrio Prioris conſiſtat.* Intelligitur autem de balneis tam artificioſis, quàm naturalibus: tam de publicis, quàm domeſticis: quæ quidem ad ſanitatem conducant, non ad voluptatem.

SANIS AVTEM, &c. TARDIVS CONCEDATVR.] Tardius i. rarius. Hanc enim balnearum voluptatem, tamquam veneris irritamentum, carnis titillationem atque eneruationem ſancti Patres abhorruerunt. S. Hieronymus in Epiſtola ad Ruſticum: *Balnearum fomenta non quærat, qui calorem corporis ieiuniorum cupit frigore extinguere.* Sanctus Athanaſius libr. de Virginitate, balnearum vſu virgini interdicit, dum ſana eſt. Eundem prohibet S. Florentinæ ſorori S. Leander lib. de inſtitutione Virginum cap. 10. *Balneo non proſtudio vel nitore vtaris corporis, ſed tantùm pro remedio ſalutis. Viere, inquam, lauacro quando poſcit infirmitas; non, quando ſuaſerit voluntas. Quod enim neceſſe non eſt, ſi egeris, peccabis. Scriptum eſt enim & carnis curam ne feceritis in deſideriis. Cura carnis veniens ex concupiſcentia habetur in vitio; non ea, quæ ſalutis recuperandæ conuenit, quamobrem non te illiciat lauare ſæpius carnis voluntas, ſed infirmitatis imperet neceſſitas: caret omni culpâ, ſi quod neceſſe eſt, egeris.* S. Theodericus Abbas monaſterij S. Huberti, numquam balneis vti voluit, vel ægrotus: dicebat enim illam carnem non indigere lauatione, quæ putredo & vermibus cibus paulo poſt debebat eſſe. S. Epiphanius Epiſcopus Ticinenſis, balneis non vtebatur: *Ne nitorem animæ*

Acta eius MSS.

Digitized by Google

& interioris hominis fortitudinem balnea magis sordibus amica confringerent, inquit S. Ennodius Episcopus Ticinensis in eius vita. S. Georgius monachus Bethlehemiticus, martyr in Hispaniâ sub persecutione Arabica: *A die quâ monasterium petiit, & cohortibus monachorum ascitus est, vsque ad coronam martyrij sui (vt ipse nobis secretius retulit) nec lotus aqua, nec balneis vsus est*, inquit S. Eulogius libr. 2. cap. 10.

SED ET CARNIVM ESVS.] Idem statuit S. Cæsarius in Recapitulatione cap. 17. *Pulli verò pro infirmis præbeantur, nam in congregatione numquam ministrentur. Carnes verò à nulla vnquam penitus in cibo sumantur: si forte aliqua in desperatâ infirmitate fuerit, iubente prouidente Abbatissâ accipiat.*

INFIRMIS OMNINO DEBILIBVS.] Codex S. Faronis, Vind. Smaragdus, S. Dunstanus, Turrecremata, editio Colonienſis legunt: *Infirmis omnino debilibusque*, editio Colinæi: *Infirmis, omninoque debilibus.* Optima lectio: nam cap. 39. ait: *Præter omnino debiles & ægrotos.*

A CARNIBVS MORE SOLITO OMNES ABSTINEANT.] Tam quadrupedum, quam volatilium, quia idem prohibet sanis quod indulsit ægrotis, nempe esum carnium, nec solum quadrupedum, sed etiam volatilium, quas nunquam prohibuit ægrotis, quia hoc absurdum prorsus fuisset.

NE A CELLARARIIS ET SERVITORIBVS, &c.] S. Cæs. c. 40. Reg. sanctimonialium. *Celleraria verò & ea, quæ infirmis seruitura est, super omnem sollicitudinem cura illis & diligentia infirmarum coram Deo & Angelis eius denuntietur.*

Ex Regula Sancti Pachomij. Cap. XL.

§. 2.

QVOD si obtenditur infirmitas, præpositus domus perget ad ministros ægrotantium, & ab eis, quæ necessaria sunt, accipiet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOD SI OBTENDITVR, &c.] Habetur art. 18. Reg. sancti Pachomij.

PRÆPOSITVS DOMVS.] In quâ residet ille frater ægrotus: nam, vt sæpius dictum est, monachi S. Pachomij in plures domos, seu ordines diuisi erant sub singulis præpositis.

Digitized by Google

Item eiusdem. Cap. XLI. §. 3.

SI de ipsis ministris aliquis languerit, non habebit licentiam introeundi in quoquinam vel Cellarium, & sibi aliquid auferendi: sed cæteri ministri id quod ei necessarium viderint, dabunt Nec permittatur quoquere sibi, quod desiderauerit: sed præpositi domorum, quæ necessaria viderint ei, ab aliis ministrisaccipient. *Art. 19. R. ed.*

Item eiusdem. Cap. XLII. §. 4.

NEc poterit languidus ingredi cellam vescentium, & comedere quod desiderat; nisi à ministro, qui huic rei præpositus est, duca r ad vescendum. Non ei licebit de his, quæ acceperit in loco ægrotantium ferre ad cellam suam: nec pomum quidem.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEc poterit langvidvs.] Habetur in Regulâ S. Pachomij art. 20.

Cellam vescentivm.] Id est, commune refectorium fratrum.

Ferre ad cellam] Iuxta id quod in eadem Reg. cautum est art. 43. *Nullus in cellâ suâ reponat aliquid ad vescendum, absque, his, quæ à dispensatore acceperit.*

Item eiusdem. Cap. XVI. §. 5.

SI aliquis eorum, qui peregre mittuntur, in itinere, vel in naui ægrotauerit, & habuerit necessitatem siue desiderium comedendi liquamen de piscibus, vel aliarum rerum, quæ in monasterio comedere consueuerunt, non

manducabit cum fratribus cæteris, sed seperatim ei dabitur à ministris ad omnem abundantiam; ne in vllo languidus contristetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI ALIQVIS EORVM.] Reperire est in Regulâ S. Pachomij capite 23.

VEL IN NAVI.] Ita in cod. Vind. Malè in Regulâ excusâ legitur: *Vel in viâ*, nam antea dixit: *In itinere*: ac proindè superfluum subiungere: *Vel in viâ*. Quod autem nostræ Concordiæ lectio recta sit, patet ex eadem Regula, in qua fit mentio nauis & nauigationis, vt art. 49. *Si quis ambulauerit in via, vel nauigauerit*, art. 66. *In nauibus similis disciplina est. Nemo à terra soluat nauigij funiculum absque iussione Patris. In interiore parte nauis, cæteris fratribus super transtra & tabulata quiescentibus, nullus dormiat*, & paulo post. *Vasa infirmiora cum eis non nauigabunt.* Accedit quod S. Pachomij monasterium situm erat in insulâ Nili Tabenna, in Thebaïde, vt dictum est.

LIQVAMEN DE PISCIBVS.] De hac re infra.

COMEDERE CONSVEVERVNT.] Lege, vt in Regulâ S. Pachomij: *Comedere non consueuerunt.* Non enim Pachomiani illi monachi comedebant liquamen, & multa alia, quæ delitiosa erant. Vnde art. 32. dicitur: *Nec vescentur, nisi iis, quæ edere in monasterio consueuerunt.* Soli autem ægroti edere liquamen, & vinum bibere permittebantur, vt videre est cap. 22. eiusdem regulæ. *Vinum & liquamen absque loco ægrotantium nullus attingat.*

Item eiusdem. Cap. XLVII. §. 6.

ÆGROTANTEM absque concessione Maioris nullus audeat visitare: nec propinquus quidem atque germanus sine imperio præpositi domus ministrandi habebunt potestatem.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ÆGROTANTEM.] Inuenitur in Regula S. Pachomij artic. 24. Optima sane institutio. Nam in cellâ infirmorum, dum ægrotorum

Digitized by Google

recreatio prætexitur, vsu venire solet multa otiosa & scurrilia verba insulsè effutiri.

Item eiusdem. Cap. CXXIX. §. 7.

QVI est infirmus in funere, habebit ministrum, vt eum sustentet. Et omnino ad quemcumque locum missi fuerint fratres, habebunt de hebdomadariis, qui ægrotantibus seruiant, si forte in itinere, vel agro languor obrepserit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI INFIRMVS EST, &c.] Hic articulus non extat in R. exc. S. Pachomij.

IN FVNERE.] Lege: *In itinere*, vt sequentia satis indicant.

HABEBIT MINISTRVM.] Optima institutio, vt fratri laboranti in ipso itinere non desint solatia. Hinc capienda sunt illa verba regulæ S. Pachomij art. 23. *Et dabitur ei à ministris ad omnem abundantiam; vt in nullo frater languidus contristetur.* Ibi enim agitur de ægrotantibus in itinere: ita vt ministri hoc loco sint illi hebdomadarij, qui ægrotantibus in itinere seruire debeant, iuxta hunc nostræ Concordiæ textum.

Ex Regula S. Fructuosi. Cap. X. §. 8.

ÆGROTI omni miseratione & compassione fouendi sunt: eorum languores congruo releuandi sunt ministerio. Tales tamen sunt eis ministri deligendi, qui & pulmenta strenuè præparent, & deuoto eis ministerio obsecundent, & de his, quæ illis residua sunt, neque fraudem faciant, neque occultè comestione se inlicita polluant. *In cod. Crass. eod. cap.*

Ex Regula S. Basilij. Cap. XXXVII. §. 9.

INT. QVALI affectu debemus infirmis fratribus ministrare? RESP. Sicut ipsi Domino offerentes obsequium; qui
Mat. 25 dixit: *Quia cum feciſtis vni ex minimis iſtis fratribus meis, mihi feciſtis.* Expedit autem ad conseruandum huiusmodi affectum in obsequiis, vt & hi, qui obsequia à nobis suscipiunt, tales sint, quibus meritò deferri obsequium debeat. Et ideo oportet eos, qui præsunt, curam gerere, & ne hi, quibus ministratur, tales sint, qui carni indulgeant, & ventri, sed potius in amore Dei, & Christi eius, probabiles inueniantur, & per patientiam suam ac vitæ meritum fratrum mereantur obsequia, vt habeantur ad gloriam Christi, & obprobrium diaboli, sicut & sanctus Iob.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVALI AFFECTV.] Extat apud S. Basilium interrog. 160. Regul. breu. & apud Rufinum cap. 30.

INFIRMIS.] Ita apud Rufinum, non extat in textu Græco.

QVIA CVM.] Ita apud Rufinum & Smaragdum, at in textu Euangelij: *Quamdiu.* In textu Græco ἐφ ὅσον. i. quamdiu. S. Benedictus habet: *Quod.*

QVIBVS MERITÒ DEFERRI OBSEQVIVM DEBEAT.] Ita apud Rufinum & Smaragdum. Quæ tamen verba desiderari videntur in textu Græco.

Ex eadem Regula. Cap. XXXVII. §. 10.

INT. Sequ. inter. Ruf. cap. eod. CVM qualihumilitate debet quis suscipere à fratribus obsequium? RESP. Sicut seruus à domino, & sicut ostendit Petrus Apostolus, cum ei Dominus ministraret.

Digitized by Google

In quo simul etiam periculum eorum ostendit, qui nolunt recipere obsequia fratrum.

Ex Regula S. Isidori. Cap. XXII. §. II.

CVRA infirmorum sano, sanctæque conuersationis viro committenda est, qui pro eis sollicitudinem ferre possit, magnáque cum industria prǫstò faciat, quicquid imbecillitas expostulat. Ipse autem sic ægrotis deseruiat, vt de sumptibus eorum vesci non prǫsumat. Ægrotis delicatiora præbenda sunt alimenta, quousque ad incolumitatem perueniant: postquam autem salutem receperint, ad vsum pristinum reuertantur. Infirmi pro quo delicatius aluntur, fortiores inde nequaquam scandalizentur. Qui enim sani sunt infirmos tolerare debent: qui autem infirmi sunt sanos & laborantes anteponendos sibi non dubitent. Nullam oportet vel veram corporis infirmitatem tacere, vel falsam prætendere; sed qui possunt gratias Deo agant, & operentur: qui verò non possunt, manifestent suos languores & leuius humaniusque tractentur. Sub prætextu infirmitatis nihil peculiare habendum; ne lateat libido cupiditatis sub languoris specie. Lauacra nulli monacho adeunda studio lauandi corporis, nisi tantummodo pro necessitate languoris. Nec differendum est propter medelam, si expedit: nec murmurandum est: quia non fit pro appetitu voluptatis, sed pro remedio tantùm salutis.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVRA INFIRMORVM.] Reperitur in Regula S. Isidori excusa cap. 21.

VT DE SVMPTIBVS EORVM.] Ita docet S. Fructuosus cap. 10. *Et de his, quæ illis residua sunt, neque fraudem faciant, neque occulte sẽ illicita comestione polluant*, recte. Cauendum est enim infirmorum ministris, ne, dum ægrotis, simul etiam gulæ illecebris seruiant: & dum circa alieni corporis sanitatem occupantur, animæ suæ salutem negligant.

Digitized by Google

Quibus S. Dositheum imitandum propono, qui cum infirmis seruiret, lautiores cibos eorum ne primoribus quidem labris degustabat, sed viles tantùm reliquias, vt pisculorum capita, tocinora, & insipida quædam exta comedebat, quemadmodum in eius actis narrat Sanctus Dorotheus.

PRO NECESSITATE LANGVORIS.] In R. S. Isidori excusâ legitur: *Propter necessitatem languoris*: additurque, *& nocturnam pollutionem.* quæ vltima verba hic desiderantur, omissa forsan ex industria.

NEC MVRMVRANDVM.] In regula S. Isidori excusa additur: *Si fiat.*

Ex Regula S. Augustini. Cap. XIII. §. 12.

QVI infirmi sunt ex pristina consuetudine, si aliter tractantur in victu, non debet aliis molestum esse, nec iniustum videri, quos facit alia consuetudo fortiores. Nec illos feliciores putent, quia sumunt, quod non sumunt ipsi: sed sibi potius gratulentur, quia valent, quod non valent illi.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI INFIRMI.] Hæc videre est in Regula S. Augustini eodem cap. 14. & in epist. 109.

EX PRISTINA CONSVETVDINE.] Delicatius viuendi.

ALIA CONSVETVDO.] Durities & parce viuendi, apud Smaragdum legitur: *Aliqua.*

Item eiusdem. Cap. XVI. §. 13.

SANE quemadmodum ægrotantes necesse habent minus accipere, ne grauentur: ita exposita ægritudine sic tractandi sunt, vt citius recreentur: etiam hi qui de humillima sæculi paupertate venerunt: tamquam hoc illis contulerit recentior ægritudo, quod diuitibus anterior consuetudo.

NOTÆ

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SANE QVEMADMODVM, &c.] Hæc habentur in R. S. Augustini excusâ eodem cap. 16.

MINVS ACCIPERE.] Supp. *Cibi*. Id docent omnes medici. Quod tamen pensandum est iuxta morbi intensionem & remissionem, & vires ægroti. Cum morbus in suo vigore constiterit, tenuissimâ diætâ, seu victu vtendum est, vt docet Hippocrates libr. 1. Aphorismo 8. In morbis etiam peracutis, quæ cito veniunt ad suum statum, celerrimèque suam absoluunt historiam, quàm tenuissimâ diætâ vtendum est, vt docet Hippocrates eiusdem libr. Aphor. 7. Hinc capienda sunt hæc verba Cornelij Celsi libr. 2. cap. 16. *Initia morborum primùm famem sitimque desiderant.* Nam in diuturnioribus morbis, si sub eorum initium quam tenuissima diæta præscribitur, cum ad suũ vigorẽ effloruerint, vbi quàm tenuissimo victu vtendum est, vires ægroto ad sanitatem recuperandam non suppetent, iuxta Hippocratem libr. 1. Aphor. 10. Quâ in re consilio petissimi medici stare debet ægrotus. *Neque vllares magis adiuuat laborantem, quàm tempestiua abstinentia*, inquit Celsus eodem capite. Et ægrotus sanitatis recuperandæ studiosus non debet animo suo obsequi: *Cui vel hementer nocet, quoties in eius quod assumitur, vel tempore, vel modo, vel genere peccatur*, inquit Celsus capite citato.

EXPOSITA.] Id est, depositâ. De quo vocabulo infrà.

SIC TRACTANDI SVNT, &c.] Si modò lentè & pedetentim recreantur, maximè si ex morbo diuturno corpus extenuatum sit, iuxta illud Cornelij Celsi libr. 1. cap. 3. *Neque verò ex multa fame nimia satietas, neque ex nimia satietate fames idonea est.* Ex doctrinâ Hippocratis lib. 2. Aphor. 7. τὰ ἐν πολλῷ χείρῳ λεπτυνόμενα σώματα χρόνῳ ἐπανατρέφειν δεῖ. i. longo tempore extenuata corpora lentè reficere oportet. Quo enim diutius vacauit pars nutritioni dicata à suo officio, eo difficilius ad illud redit. Quæ verò breui extenuata sunt, celeriter refici poterunt, vt docet idem eod em Aphorismo. seruata tamen moderatione debita. Nam subitaria cibi satietas admodum periculosa est ab inedia.

Idem ipsius. Cap. XVII. §. 14.

SED cum vires pristinas reparauerint, redeant ad feliciorem consuetudinem suam, quę famulos Dei tantò amplius decet, quantò minus indigent: ne cibi eos teneat voluptas iam vegetos, quos necessitas leuauerat infirmos.

Illi se æstiment ditiores, qui in superanda parcitate fuerint fortiores. Melius minus est enim minus egere, quam plus agere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SED CVM VIRES PRISTINAS, &c.] Hæc reperiuntur in Epist. S. Augustini 109. & in regula excusa eodem cap. 17.

NE CIBI EOS TENEAT VOLVPTAS.] Ita in cod. Corb. & in R. excusa, Smaragdus legit: *Nec eos ibi teneat voluptas.* In Epist. *nec eos ibi teneat voluptas.* Sed prior lectio potior est, quam etiam agnoscit codex Vind.

IAM VEGETOS.] Ita in cod. Corb. in Epistola *iam vegetas.* In Regula excusâ & apud Smaragdum legitur, *iam vegetatos.* Rectius.

ILLI SE EXISTIMENT.] Ita in Cod. Corb. rectè nam in epist. ad Sanctimoniales legitur, *illa.* Smaragdus legit, *illos æstiment.* In Regulâ excusâ *illos existimet*, non ita rectè.

QVAM PLVS AGERE.] Lege, *quàm plus habere.* Ita in cod. Vind. & Corb. In Regulâ excusâ, in Epistolâ, & apud Smaragdum.

Item eiusdem. Cap XXIX. §. 16.

LAVACRVM etiam corporum, ciuius infirmitatis necessitas cogit, minimè denegetur: sed fiat sine murmurio de consilio medicinæ: ita vt etiam si nolit, iubente præposito faciat, quod faciendum est pro salute. Si autem ipse velit, & fortè non expedit, suæ cupiditati non obaudiat. Aliquando enim, etiam si noceat, prodesse creditur, quod delectat. Denique si latens est dolor in corpore, famulo Dei dicenti, quod sibi doleat, sine dubitatione credatur. Sed tamen vtrum sanando illi dolori, quod delectat, expediat, si non est certum, medicus consulatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

LAVACRVM.] Habetur in Regula edita S. Augustini cap. 31 Apud Smaragdum legitur, *lauacrum infirmis.*

Digitized by Google

ETIAM CORPORVM.] Ita in Cod. MS. Corb. & in epistola D. Aug. in Regula excusa, *etiam corpori.*

CVIVS INFIRMITATIS NECESSITAS.] Ita in MSS. Vind. & Corb. Ita etiam in epistola. In qua tamen post τὸ, *cuius*, legitur, *autem*: quia ibi incipit noua periodus ob quædam verba, quæ τὸ, *cuius*, præcedant, quæ neque hic, neque in Regula S. Augustini extant. In Regulâ excusa legitur, *cum infirmitatis*, &c. Recte. Apud Smaragdum, *si necessitas.*

DE CONSILIO MEDICINÆ.] Ita in Cod. Corb. & in R. excusa sed in epistola habetur, *De consilio medici.*

NON OBAVDIAT.] In epistolâ, & in Regula edita & apud Smaragdum legitur, *non obediatur.* In MS. Cod. Corb. *non obediat.*

Item eiusdem. Cap. XXX. §. 17.

NEQVE eant ad balneas, siue quocumque necesse ire fuerit, minus quàm duo vel tres. Nec ille, qui habet aliquo eundi necessitatem, cum quibus ipse voluerit; sed cum quibus præpositus iusserit, ire debebit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEQVE.] Hæc habentur eodem cap. 20. Regulæ excusæ, vbi legitur, *nec*, quemadmodum & in epistola.

MINVS QVAM DVO VEL TRES.] Ita in R. MS. & excusa. In epistolâ verò, *minus quàm tres.* Notanda antiqua institutio, vt numquam monachus sine socio foras progrediatur. Regula cuiusdam Patris, quæ S. Augustini nomine circumfertur cap. 3. *si opus fuerit ad aliquam necessitatem mitti, duo eant.* S. Isidorus cap. 23. Regulæ: *Sed dum pro necessitate aliquâ monasterij diriguntur, duo fratres spirituales ac probatissimi eliguntur.* Additio. 1. Ludouici Imp. tit. 15. *Vt soli, & sine alio fratre in via non dirigantur.* S. Pachomius in Regula cap. 21. *Si fuerit nuntiatum quod de propinquis quis ægrotet, ianitor primus nuntiabit patri monasterij, & ille accitum interrogabit præpositum domus. Videbunt virum, cuius fides & disciplina probata sit, & mittent cum eo, vt visitent ægrotantem.* Recta institutio; vt custodiatur, qui forte leuis esset, à sapiente. Quamobrem S. Isidorus loco citato non vult iuniores fratres & recens conuersos foras progredi: ne forte citius, non satis altè defixa, molet deuotio. *Ne infirma ætas*, inquit, *carnis desiderio polluatur, aut rudis conuersatio ad sæculi desiderium reuertatur.*

NEC ILLE, QVI HABET, &c.] Præclara tanè institutio & tanto patre digna, quâ occurritur peculiari inter monachos familiaritati, quâ nihil peius vita vnquam monastica tulit. Sed de hac re infrà.

Item eiusdem. Cap. XXXI. §. 17.

ÆGROTANTIVM cura, siue post ægritudinem reficiendorum, siue aliqua imbecillitate etiam sine febribus laborantium, vni alicui debet iniungi: vt ipse de Cellarario petat quod cuique opus esse perspexerit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ÆGROTANTIVM CVRA, &c.] Habetur in Regula excusa S. Augustini cap. 33.

ETIAM SINE FEBRIBVS.] Recta lectio. Nam sensus est, vt ægrotantium cura, siue eorum qui post ægritudinem reficiendi sunt, siue eorum qui aliqua imbecillitate seu morbo laborant, etsi nullo febris ardore decoquantur, aliqui detur. Et hæc lectio habetur in cod. Vind. etsi à correctore appareat scriptum, *siue*, cum antea esset, *sine*. At in Regula excusa legitur, *siue aliqua imbecillitate, siue etiam febribus laborantium*. In Epistola vero: *siue aliquâ imbecillitate etiam; siue febribus laborantium*. Sed vterq; locus corruptus est, & ex nostris codicibus MSS. castigandus. Nam cum febris sit imbecillitas, quorsum repetitur, *siue etiam febribus laborantium*?

DE CELLARARIO.] Lege de Cellario. Ita in MSS. cod. Corb. & Vind. in Regula excusa, in epistola, atque etiam Regulâ S. Cæsarij excusa capite 30. & hô: capite Concordiæ citata.

Ex Regula Sancti Aureliani Cap. LII. §. 18.

INFIRMIS verò ita obtemperandum est, vt si sancto Abbati iustum visum fuerit, etiam cellariolum suum in communi, & quoquinam sequestratam habeant:

& cura illis vel ſtudium impendatur, donec conualeſcant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INFIRMIS VERO, &c.] Hæc ſumpta videtur ex Regula S. Cæſarij cap. 30. *Et ſi hæc infirmorum neceſſitas exegerit, & Matri monaſterij iuſtum viſum fuerit, & Cellariolum & coquinam ſuam infirmæ communem habeant.* Recta inſtitutio, ne conuentis ægrotantium multitudine turbetur, & ipſi ægrotantes negligentius habeantur.

Ex Regula Tarnatenſi. Cap. XXI. §. 19.

INFIRMANTIBVS quoque, vel aliqua inæqualitate laborantibus ſatis fidelis & ſtrenua debet perſona præponi, quæ & ægrotis cum pietate ſeruiat, & monaſterialem diſciplinam regulariter cuſtodiat, & quæ conueniant infirmis, rationabiliter expendat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INÆQVALITATE.] .i. morbo, vt toties dictum eſt.

ET MONASTERIALEM DISCIPLINAM.] Quia in cura ægrotorum multæ ſunt occaſiones diſciplinam regularem præuaricandi. Idem ſtatuit S. Cæſarius capite citato, cum de infirmis agit. *Et talis eligi debet, quæ & monaſterialem rigorem cuſtodiat, & infirmis cum pietate deſeruiat.*

Ex Regula Sancti Cæſarij Epiſcopi. Cap. XXVIII. §. 20.

QVIA ſolet fieri, vt cella monaſterij non ſemper vinum bonum habeat, ad ſancti Abbatis curam pertinet, vt tale vinum prouideat, vnde aut infirmi, aut illi qui ſunt delicatius nutriti, palpentur. *In R. exc eod. cap.*

Item eiusdem. Cap. XXIX. §. 22.

LAVACRA etiam, cuius infirmitas exposcit, minimè denegentur. Sed fiat sine murmuratione de consilio medicinæ. Ita vt etiam siue lauari nolit ille, qui infirmus est, iubente seniore fiat, quod opus fuerit pro salute. Si autem nulla infirmitate compellitur cupiditati suæ non præbeatur adsensus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

LAVACRA ETIAM.] Extant in Regula S. Cæsarij eodem cap. 29. sumpta quidem ex Regula S. Augustini cap. 31. Iuxta hanc constitutionem S. Radegundis quæ S. Cæsarij Regulæ seruiebat, fundatrix cœnobij sanctæ Crucis in vrbe Pictauensi balneum in eodem monasterio construi iussit ad vsum sanctimonialium, vt notum est ex S. Gregorio Turonensi lib. 10. hist. cap. 16.

CVIVS INFIRMITAS EXPOSCIT.] Ita in reg. excusa, aliàs, *cum infirmitas.*

MEDICINÆ.] Ita in Regula excusa. Aliàs, *medici.*

Item ex eâdem Regulâ. Cap. XXX. §. 23

Eod. cap. 30. ÆGROTANTIVM cura, siue aliqua imbecillitate laborantium, vni satis fideli & compuncto debet iniungi, qui de Cellario petat, quodcumque opus perspexerit. Et talis eligi debeat, qui monasterialem rigorem custodiat, & infirmis cum pietate deseruiat. Et si hoc necessitas infirmorum exegerit, & Patri monasterij iustum visum fuerit, etiam cellariolum & quoquinam suam infirmi in commune habeant.

Digitized by Google

Ex Regula Sancti Aureliani Episcopi. Cap. XXXVII. §. 24.

INFIRMIS verò ita obtemperandum est, vt si sancto Abbati iustum visum fuerit, etiam cellariolum suum in commune, & coquinam sequestratam habeant. Et cura illis vel studium impendatur, donec conualescant.

Ex Regula Sancti Fructuosi. Cap. VII. §. 25.

INFIRMI quolibet morbo defessi in vna iaceant domo & vnus, qui aptus est, deligatur: & tanto ministerio foueantur, vt nec propinquorum affectus, nec vrbiũ delitias requirant, sed quod necesse habuerint, cellararius & præpositus præuideant. Ipsi verò infirmi tanta sollicitudine admoneantur, vt de ore eorum nec quantulascumque, vel leuis sermo murmurationis procedat: sed in sua infirmitate cum hilari mente sine intermissione, & tulta murmurationis occasione, & vera cordis compunctione semper Deo gratias agant. Et frater qui eis ministrat, nullo pacto offendere audeat. Quod si aliquis, vt diximus, ex ore eorum murmurationis processerit scrupulus, ab Abbate increpentur, & ne talia supra dicta facere præsumant, admoneantur: ita vt ille eos accuset, qui hoc ministerium iniunctum habet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INFIRMI QVOLIBET MORBO.] Hæc non reperiuntur in Regula S. Fructuosi Episcopi Bracarensis cod. Crass. sed videntur esse alterius Fructuosi.

IN VNA DOMO IACEANT.] In cella infirmorum vt loquitur S. B. S. Cæsarius in Regula sanctimonialium cap. 7. *Quæ verò senes*

sunt & infirma, ita illis conuenit obtemperari vel ordinari, vt non singula singulas cellas habeant, sed in vna recipiantur omnes, vbi & maneant.

IPSI VERO INFIRMI.] Hæc statuuntur iuxta sancti Benedicti mentem.

TVLTA.] Id est, sublata. ἀφαίρωμεν.

FRATER.] Hæc confirmant superiorem nostram opinionem quod monachi debeant infirmis monachis ministrare. Lege tamen *τὸν fratrem.*

AVDEAT.] Lege, *audeant.*

Ex Regula cuiusdam. Cap. XV. §. 25.

HORVM cura qui infirmitatibus detinentur, qualis esse debet, pietas auctoris declarat, cum dicit. *Quæcumque vultis, vt vobis faciant homines, & vos facite eis similiter.* Licet hoc in omnibus sit agendum, præcipue tamen in infirmantium cura hæc præceptio est exhibenda: quia Dominus dixit, *infirmus fui, & venistis ad me.* Ita ergo cura infirmis quærenda est, ac si præsenti Christo ministrare putetur. Re vera etenim quicumque pro Christo infirmis curam impendit, Christo in infirmis ministrat. Sic tamen Abbatis cura sit, vt separatim cellam habeant cum omnibus oportunitatibus, vt nullum exteriorem laborem sentiat, qui infirma carne pœnam portat. Quod si tempus poposcerit, sicut tempus quadragesimæ, vt cæteri vitam mutent, infirmis semper cedendum est, vt tàm potus, quàm cibaria vberius ministrentur. Balnearum vsus vel cura medendi summo adhibeatur studio. Sanis verò præcipue iuuenculis tardius concedatur. Abbas talem curam de infirmis habeat, qualem se recipere à Domino sperat: vt nec à Cellarario nec à ministro neglegentiam infirmi sentiant. Decrepita verò ætate fessis talis sit cura, quatenus nulla in eis neglegentia, sed iuxta arbitrium Abbatis, prout cuique necessarium esse viderit consideratione pia eorum imbecillitati concedatur. Non enim hi possunt Regulæ subiacere, sed potius pietatis in eis impendendus est affectus.

Mat. 7.

Matth. 25.

NOTÆ

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HORVM CVRA, &c.] Hoc caput est veluti quædam paraphrasis superioris capitis S. Benedicti. Cod. Vind. ità legit: *Horum qui in infirmitatibus detinentur, qualis debet esse pietas, auctoritas declarat.* Malè.

AVCTORIS.] Id est, principis, capitis, nempe Christi.

SIMILITER.] Hoc vocabulum non est in textu Euangelij.

VENISTIS AD ME.] In textu Euangelico habetur, *& visitastis me.* Sed ad sequens opus misericordiæ illa verba spectant. *In carcere eram, & venisti ad me.* Itaque videtur hic Pater hunc locum citasse ex memoria, non ex codice.

CEDENDVM.] .i. permittendum.

Ex Regula Magistri, ex Cap. XXVIII.

§. 26.

INFIRMIS certa ieiunia, resoluantur, & quando fratres ad sextam reficiunt, infirmi tertia recreentur, absque illis qui grauiter defessi sunt: quia illis nulla hora decernitur, in quibus timetur mortis euentus. Ideoque quomodo necessitas visa, & pro certo probata quosdam permiserit, recreentur. Si verò sani fratres nona, infirmi sexta reficiant. Sed hoc debet diligenti curiositate probare quibusdam signis, vel agnoscere Abbas. Ne quis se fingat propter refectionis vitium edacitatisque infirmum. Nam ideo infirmis resolui ieiunia diximus, propter fragilitatem corporis, per quam non possunt adimplere quod cupiunt dicente scriptura, *spiritus promptus, caro infirma.* *Mat. 26*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INFIRMIS CERTA IEIVNIA, &c.] Hæc habentur in Regula MS. Magistri cod. Corb. eodem 28.

DEFESSI.] In MS. Concordiæ, *prodefessi.* Sed, *pro*, apparet obliteratum. In cod. Corb. legitur, *perdefessi*, id est, multũ defessi. Recta lectio.

Digitized by Google

PROPTER REFECTIONIS VICIVM EDACITATISQVE.] Ita in cod. Concordiæ, vbi: *Vicium*, &, *que*, apparent addita aliâ scripturâ. Itaque lege, vt in cod. Corb. & Vind. *Propter refectionis edacitatem.* Ita etiam legit Smaragdus, qui hunc locum citat sine auctoris nomine.

SPIRITVS PROMPTVS, CARO INFIRMA.] Matth. 26. in vulgata versione: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* In textu tamen Græco non est verbum substantiuum. τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ, ἀσθενής. i. spiritus quidem promptus, caro autem infirma.

Item eiusdem, ex Cap. LXIX. §. 27.

FRATRES ægrotos qui se dixerint esse, & ad opus Dei se non leuauerint, & continuo iacuerint, ad culpam non vocentur: sed in refectione solummodo sucus vel oua aut calidam aquam accipiãt: quod vix possunt viri tędiosi accipere: vt, si se fingunt, vel fame conpellantur leuari. Si verò post diei dictum surrexerint, excommunicentur. Et ad mensam carnalem non accedant, qui ad spiritalem oratorij non adfuerunt, quia laborem fugerunt, & opus Dei contempserunt. Nam in his talibus agnoscitur diabolus per excusationem tædij somnique pigritiam ministrare. Ideoque talem mercedem recipiant. Qui verò frater sine febris membrorumque dolore lassatur, si pœnam supra dictæ [lassitudini] excommunicationis sustinere non vult, intret tamen in oratorium consueta cum fratribus hora: & si stare non potest iacens in matta velut in oratione psallat. Cui à vicino fratre stante insidietur tamen, ne dormiat. Si verò postea ex toto nihil laborauerit, vnam quadram panis minus in annona sua accipiat, & potiones duas subductas. Et hoc tantùm, quia vel ad opus Dei surrexit. Quia nec iustum est, vt ociosus frater contra laborantem fratrem, cui digni laboris merces debetur, æqua-
Deut. 25. liter iudicetur: & quia boui trituranti non alligabitur os:
1. Cor. 9. sic & qui non laborat, si propter iustitiam. Iam si ex toto non manducat, vel pro tædij qualitate tantùm manducet, quantùm laborans aut sanus: quia impotens; quia ad laborem proclamat se non posse, item ad manducandum,

iudicetur non posse, quia vtrumque non posse iustitiæ conuenit, & veram necessitatem ostendit. Si verò ad laborandum non possumus, & ad manducandum iustè debere non posse. Per pigritiam enim otiosi gluttonis talis agnoscitur ægritudo, cum ad laborandum suo ore præclamat se non posse, ad manducandum tacet illud non posse. Si sua non vult dicere, aliena mox incipiat lingua audire se ad manducandum non velle nolle non posse: quia iustitia hoc ostendit, vt si in vno homine anima, venter membra æqualiter conueniunt, sic & vna necessitas in his tribus communiter debet sentiri, vt quod in sanitate tres istæ res supra dictæ communiter possunt, in necessitate verò communiter agnoscitur simul non posse. Nam quare vni rei non posse permittat necessitas, & aliæ [non] posse permittat, cum in vno hominis corpore anima venter & membra separatim ipsam necessitatẽ sentire & sufferre non possunt: quia adhuc anima in nobis omnes sentit dolores, qua abscedente, quid passum fuerit mortuum corpus nescit sentire. O iniustitiæ nefas! caput torquetur doloribus propter laborem, & venter non torquetur propter dilectionem cibi, quasi in alieno corpore ipse venter sit positus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATRES ÆGROTOS.] Hæc habentur in Regula MS. cod. Corb. eodem cap. 69.

SVCVS.] Lege: *Succum*, vt apud Smaragdum, id est, iusculum.

VIRI TÆDIOSI.] Lege: *Veri tædiosi*, vt in R. MS. tædiosi, hoc loco, id est, ægroti.

SOMNIQVE.] In R. MS. *Somnij*, tantùm: sed lege: *Somni*, & textus hoc modo rite procedet. *Nam in his talibus agnoscitur diabolus per excusationem tædij somni pigritiam ministrare.* tædij autem. i. morbi, vt paulo ante tædiosi ægroti.

LASSITVDINI.] Hoc vocabulum redundat, nec habetur in codice Corbeiensi.

QVIA NEC IVSTVM EST, &c.] Sensus est, quia iniustum est, vt desidiosus frater æqualem portionem accipiat, cum eo, qui laborauit.

IAM SI.] Ita in R. MS. sed particula: *Si*, redundare videtur, vt sit sensus. *Sic & qui non laborat, si propter iustitiam ex toto non manducat.* i. *non manducare debet, vel*, id est, saltem, *prostadij, seu morbi qualitate*

tantùm non manducet, quantum laborans, aut sanus.

AGNOSCITVR ÆGRITVDO.] Adde: *Mentiri*, vt in R. MS.

NON VELLE NOLLE NON POSSE.] In R. MS. *Velle nolle non posse.* Sed lege: *Nolle non posse*, tantum sensus est, cum est manducandum eiusmodi glutto tacet illud non posse. Id est, non dicit se non posse manducare, si non ipse profitetur, sua lingua, aliena audiat lingua se ad manducandum nolle non posse. i. nolle carere desiderio & appetitu mandcandi.

VT SI IN VNO HOMINE, &c.] hac vltimâ capitis parte nihil aliud dicit, quod si in sanitate vnum trium istorum valet, ita & cætera: sic in necessitate, id est, in morbo, cum vnum istorum nihil potest facere, ita & cætera.

ET ALIÆ NON POSSE.] *Aliæ*, pro, *alij*, quemadmodum &, alio, pro, alij: vt supra notatum est. *n̄*: *Non*, redundat, nec habetur in Codice Corbeiensi.

PROPTER DILECTIONEM CIBI.] Apud Smaragdum legitur: *Propter cibi distentionem.*

Ex Regulâ Patrum. Cap. XI. §. 28.

1. Thess. 2. 2. Thess. 3. SI quis ex fratribus pro ieiunio vel operibus manuum suarum, quæ Apostolus præcepit: *Operantes manibus nostris, ne quem vestrum grauaremus.* Is qui talis est monachus est dignus in omnibus. In his si fuerit aliquis infirmitate obsessus, prouidendus est ab eo qui præest, qualiter ipsa infirmitas sustentetur. Quod si infirmus est animo huiuscemodi frater, oportet eum frequentius operari, considerans Apostolum, qualiter corpus suum seruituti redegit. Hoc autem obseruandum est, vt in nullo voluntatem suam faciat ille. 1. Cor. 9.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS, &c.] Habetur in Regulâ Serapionis Macarij & cæterorum Abbatum cod. Flor. & cod. Corb.

QVOD SI INFIRMITAS EST EX ANIMO.] Maximè ob accidiam, per quam nonnulli opinione & imaginatione sunt ægroti, quemadmodum & ij, qui, plusquam par est, sanitatis conseruandæ studiosi ob

neſcio quos leues, & pene cotidianos morbos inquietantur: quos eleganter deſcribit Petrus Blæſenſis cap. 1. libr. in Iob. *Illud præ cæteris multis materiam doloris importat, quod hodie viri religioſi & ſancti Ordinis profeſſores de ferculorum numeroſitate contendunt. Si inuenerit Religioſus circa ſe pulſum velocem, aut vrinam intenſam, aut hebetem appetitum, conſulit medicos, examinat ſpecies, electuaria facit, nullis vtitur ſalſamentis, quæ non ſint condita ex cinnamomo garyophyllo & nuce muſcatâ. O quam odioſum eſt in homine, quod, qui ſemper de Hierarchiâ cœleſti debuerat loqui, de hierâ picrâ & hierâ Logadij diſputare diſcit. Religioſus iſte diſcipulus potius eſt Epicuri, quàm Chriſti. Hoc capiti, inquit, hoc oculis, hoc ſtomacho, hoc hepati nocet. Butyrum conuertibilis eſt naturæ, cerniſia ventos facit, caules melancholici ſunt, porri choleram accendunt, piſa guttam generant, faba conſtipat, lentes excæcant, caſeus vniuerſaliter eſt peſſimus: Diu ad orationem ſtare neruos debilitat, ieiunare cerebrum turbat, vigilare deſiccat. Numquid inueniuntur iſtæ differentiæ in Euangelio aut prophetis? certe non habet hoc inſtitutio D. Benedicti; ſed miſeris hoc reuelat caro & ſanguis.* Sunt medicamina. Hæc eſt ſane doctrina hominum, quibus plus eſt negotij cum Æſculapio, quàm cum Chriſto, qui plus verſantur in noſocomio, quàm in oratorio, qui multos annos languidi & inertes in monaſterio, non tam viuunt, quàm cum animâ miſerè colluctantur; Aſæ regi Iuda haud diſſimiles, qui, vt ſcribitur 2. paral. cap. 16. cum vehementiſſimo pedum dolore conflictaretur: *Nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in arte medicorum confiſus eſt.* Itaque eiuſmodi cotidiani morbi ſpernendi ſunt, qui ſæpe à dæmone excitantur, vt feruorem noſtrum, ſi non omnino extinguere, ſaltem tepefacere poſſit; quibus ſi obſequi volumus, vt præclarè monet S. Tereſia à Ieſu, vitæ religioſæ nuncium eſt remittendum. Non timendum eſt corpori, ſed animæ. Nam, vt præclarè monet S. Eucherius epiſt. ad Valerianum: *Maior ægritudo eſt languere animam vitiis, quàm corpus morbis.*

OPORTET EVM FREQVENTIVS OPERARI.] Quia otioſitas inimica eſt animæ, ait S. P. Benedictus; & è contra aſſiduus labor ad impugnationes diaboli retundendas plurimùm confert; multúmque etiam valet ad ſanitatem corporis conſeruandam. *Si quidem ignauia corpus hebetat, labor firmat,* inquit Celſus lib. 1. cap. 10. Deſidem ac torpentem monachum ſtatim corporis inuadit languor. Quare monaſteriorum præfectis in id maxime incumbendum eſt, vt monachi, quantùm vires eorum ferre poſſunt, ſemper in aliquo occupentur; credendumque eſt eiuſmodi laboris occupationem plus eis ad ſanitatem prodeſſe, quàm medicos, non ſecus ac militibus, de quibus hæc præclarè notat Vegetius libr. 2. de re militari cap. 2. *Rei militaris periti plus cotidiana armorum exercitia ad ſanitatem militum putauerunt prodeſſe, quàm medicos.*

Digitized by Google

Item ex alia. Cap. XII. §. 29.

ID etiam pro custodienda fama specialiter statuimus, vt nullus monachus in infirmitate positus relicto monasterio parentum suorum studio commendetur. Quia magis eum secularium spectaculorum visu, aut auditu pollui censemus, quàm ab ægritudine posse purgari.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ID ETIAM, &c.] Hæc habentur in tertiâ Reg. MS. Cod. Flor. eodem cap. 12.

PARENTVM SVORVM STVDIO.] Id etiam alterius Fructuosi regulâ cautum est cap. 7. *Et tanto ministerio foueantur, vt nec parentum affectus, nec vrbium delicias requirant.* Id enim monacho periculosum, vt qui corporis sanitatem quæreret, animæ salutem perderet.

Digitized by Google

DE SENIBVS VEL INfantibus.

CAP. XLVI. §. 1.

Licet ipsa natura humana trahatur ad misericordiam in his ætatibus senum videlicet & infantum: tamen & regulæ auctoritas eis prospiciat. Consideretur semper in eis imbecillitas: & nullatenus eis districtio regulæ teneatur in alimentis: sed sit in eis pia consideratio; & præueniant horas canonicas.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DE SENIBVS VEL INFANTIBVS.] Hoc titulo particula, *vel*, sumitur copulatiuè, non disiunctiuè: quia caput agit de vtrisque.

SENVM.] Eorum ætas iuxta Varronem anno sexagesimo incipit, vt Censorinus refert libr. de Natali die cap. 14. aut sexagesimo secundo, quo vires minui incipiunt, iuxta eorum mentem, qui annorum hebdomadas percurrendo singulas hominis ætates numerant, vt videre est apud Macrobium libr. 1. in somnium Scipionis cap. 6.

ET INFANTVM.] Si strictè hæc vox, *infans*, sumatur, ab hac regulæ indulgentia eos, qui septimum ætatis annum transgressi sunt, excludi necesse est. Nam primam ætatem, quæ est infantum hoc annorum termino circumscripsit Hippocrates Cous medicus, quo; vt ait Macrobius capite citato, dentes, qui primi emerserant, aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedunt, & plenè absoluitur integritas loquendi. Idem docet Moschopulus de Schedis ex eodem Hippocrate παιδίον μὲν ἄχρις ἑπτὰ ἐτῶν, ὀδόντων ἐκβολῆ. i. infans quidem vsque ad septem annos missis dentibus. Sed B. P. B. non ita strictè hoc vocabulum sumpsit, se-

cutuſque eſt Varronis ſententiam, qui pueros ab infantibus non diſtinguit, eorumque ætatem vſque ad quintum decimum annum protrahit, vt refert Cenſorinus loco citato. Quod manifeſtè patet ex cap. 70. Regulæ. *Infantibus verò vſque ad quintum decimum annum ætatis diſciplinæ diligentia & cuſtodia adhibeatur ab omnibus.* Sed ſi velimus regulam percurrere, liquidò conſtabit nullum diſcrimen inter duo hæc nomina ab eodem Patre Benedicto ſtatui cap. 30. vbi pueros excommunicationi ſubiici vetat. *Ideoque, quoties pueri vel adoleſcentiores ætate, aut qui minus intelligere poſſunt, quanta pœna ſit excommunicationis, hîtales, dum delinquunt*, &c. quo in loco non eſt dubium, quin loquatur etiam de infantibus. Idem patet ex capitibus 39. 59. 63. Porro de ætatibus quæ facilius difficiliuſve famem ferunt, hæc docet Hippocrates libr. 1. cap. 13. Γέροντες ὑφορώτατα νηστίην οἴσουσι, δίνητον δὲ παιδαρίοις, ἥκιστα μειρακίοις, πάντων δὲ μάλιστα παιδία. i. ſenes patientiſſimè inediam ferunt, ſecundò ij qui ſunt conſtantis ætatis, poſtà adoleſcentes, minimè omnium pueri. Sed hic locus de his ſenibus intelligendus eſt, quibus eſt cruda viridiſque ſenectus, non de iis qui ſunt ſenectute cõfecti, qui famem minimè ferunt, vt docet Cornelius Celſus libr. 1. de re medica capite 3. *Quod ad ætates verò pertinet, inediam facillimè ſuſtinent mediæ ætates, minus iuuenes, minimè pueri, & ſenectute confecti*, de quibus intelligendus eſt hic San. Benedicti locus. Itaque ſenes vegeti, qui patientiſſimè inediam tolerant, non ſunt à ieiunio eximendi.

IN ALIMENTIS.] Non quoad quantitatem, quia cap. 39. regulæ eamdem cibi & potus menſuram pueris proinde, ac grandioribus diſtribui vetat: quia anguſtior eorum ſtomachus tot cibos concoquere non valeret; ſicut nec frigidior ſenum ſtomachus, cuius calor nâtiuus nimia cibi copiâ extingueretur, vt docet Hippocrates Aphoriſmo ſequ. Itaque hic de qualitate alimentorum quæſtio eſt: ita vt ſucculentiores & delicatiores cibi eis apponantur, vt ſtomachus recreetur; quod viliores cibi minimè præſtare poſſent, vt S. Fructuoſus Archiepiſcopus Bracarenſis cap. 24. præcipit de ſenibus: *Cibi tamen quibus reficiuntur teneri & molles ex induſtria ab hebdomadariis coquantur.*

ET PRÆVENIANT HORAS CANONICAS.] Hunc locum ita enarrat Smaragdus. *Preueniant, dicit, horas canonicas. i. Si fratres ſexta comedunt, illi hora tertia reficiant: ſi fratres nona, illi ſexta cibum accipiant.* Magiſter hic citatus idem ferme dicit, nec vllam tertiæ ſaltem refectionis mentionem facit, ſed tantùm præuentionis horarum modò ſextæ, modò nonæ. Hæc quidem explicatio ſtricta eſt, & iuxta horum Patrum praxim: ita tamen, vt bis cotidie reficiant; alioqui eiuſmodi anticipatio eis parum prodeſſet. Sed S. Fructuoſus cap. 6. Regulæ addit tertiam, & quartam refectionem infantibus hoc modo. *A ſancto Paſcha vſque ad Calendas Octobres manducent per ſingulos dies quatuor vices, ab octauo Kalend. Octob. vſque ad Kalendas Decembres tres vices, à Kalendis Decembribus, vſque ad ſanctum Paſcha in poteſtate ſit ipſius Cellararij.*

Ex Regula

Digitized by Google

Ex Regula Magistri. ex Cap. XXVIII. §. 2.

INFANTVLI quarta, sexta & sabbato, in diebus tamen minoribus, hoc est, in hiemis tempore ieiunent: aliis verò diebus ad sextam reficiant horam. In ætatis verò diebus quarta, sexta & sabbato infantuli sexta hora reficiant: aliis verò diebus tertia recreentur. Quia in maioribus diebus minor est ætas in viribus, sicut & sustinendi sensu discreta. Sed infantes ad hanc relaxationem tales permittimus, qui intra duodecim annos degunt ætate. Ampliori verò qui fuerit, ad formam teneatur maiorum. Nam iusto iudicio infantuli, & senio prouecti, & infirmi æquali debent refectionum iudicio relaxari.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INFANTVLI, &c.] Hæc habentur in R. MS. Cod. Corb. eodem capite circa medium.

QVARTA SEXTA.] Sup. feriâ.

MINOR EST ÆTAS IN VIRIBVS.] Id est, ætas hominis minus virium habet.

SICVT ET SVSTINENDI SENSV DISCRETA.] i. sustinendi facultate distincta, quia omnis ætas non habet easdem sustinendi ieiunia vires.

INTRA DVODECIM ANNOS.] Ita in Reg. MS. & cod. Vind. Apud Smaragdum legitur: *Intra quindecim annos.* in margine, al. *duodecim.*

Ex Regula Sancti Cæsarij Episcopi. Cap. V. §. 3.

SERVVM proprium nulli nec Abbati liceat in seruitio suo habere: sed, si opus habuerit, in solatium suum de iunioribus accipiat. Et si potest fieri, aut difficile, aut nul-

lus vnquam in monasterium infantulus paruulus, nisi ab annis sex aut septem, qui iam & litteras discere, & obœdientiæ possit obtemperare, suscipiatur. Nobilium filij, siue ignobilium ad nutriendum aut ad docendum penitus non accipiantur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SERVVM PROPRIVM.] Hæc reperire est in Regula S. Cæsarij excusâ in fine capitis quarti, vsque ad illa verba. *Et si potest fieri*, à quibus incipit caput quintum eiusdem Regulæ: nec à S. Cæsarij mente abest S. Benedictus, qui nullos Abbati seruos assignauit, sed in coquina Abbatis, & Hospitum duos monachos ad annum ministrare voluit.

AD DOCENDVM.] Hac institutione monachorum tranquillitati consulitur. Idem statuitur 1. Addit. Capitularis Ludouici Imperatoris tit. 45. *Vt schola in monasterio non habeatur, nisi eorum, qui oblati sunt.* Contrarius tamen vsus videtur in epistolâ synodica Theodulphi Episcopi Aurelianensis, n. 19. *Si quis ex presbyteris voluerit nepotem suum aut aliquem consanguineum ad scholam mittere in Ecclesiâ S. Crucis aut in monasterio S. Aniani, aut S. Benedicti, aut S. Liphardi, aut in cæteris iis cœnobiis, quæ nobis ad regendum concessa sunt, ei licentiam concedimus.* In monasterio Fuldensi scholæ fuerunt, vt videre est apud Brouuerum cap. 9. libr. 1. Ant. Fuldensium: in monasterio S. Galli, vt constat ex EKKeardo. iuniore libro de casibus monasterij S. Galli & ex actis S. NotKeri, & S. Vdalrici Episcopi Augustani; & in multis aliis.

Ex Regula Sancti Fructuosi. Cap. VIII.

§. 4.

Qualiter debeant Senes gubernari in monasterio.

SOLENT plerique nouitij senes venire ad monasterium, & multos ex his cognoscimus necessitatis* imbecillitatem polliceri pactum, non ob religionis obtentu. Cum tales reperti fuerint, acrius necesse est, arguantur: & inter cætera instrumenta, nisi ad interrogata non loquantur. Habent enim & ipsi consuetudinem mores pristinos numquam abhorrere, & vt olim fuerunt docti, va-

Digitized by Google

nis fabulis euagari. Et cum fortè ab aliquo fratre ſpiritali corriguntur, continuò in iracundiam proſiliunt, & per diuturnum tempus triſtitiæ morbo ſtimulantur; & à rancore malitiæ penitus non deſiſtunt. Et cum frequenter & immoderatè in tali vitio dilabuntur, triſtitia cum deſerit, ſolita conſuetudine in fabulis & riſu frœna laxantur. Proinde cum tali cautione in cœnobio introducantur, vt die noctuque non fabulis euagentur, ſed ſingultu & lacrimis, cinere & cilicio verſentur, & retroacta peccata cum gemitu cordis peniteant, & penitendo vlterius non committant. Et quantùm habuerunt in peccando prauam ſuæ mentis intentionem, duplum habeant in lamentando plenam deuotionem. Quia per LXX & eò amplius annos arruptè peccauerunt. Et ideo congruum eſt, vt arta pœnitentia coërceantur. Quia & medicus tantò profundius vulnera abſcidit, quantùm putridas carnes videt. Tales ergo per pœnitentiam veram corrigantur: vt ſi noluerint, excommunicatione continuò emendentur. Quod ſi bis ſexies ammoniti ab hoc vitio non fuerint emendati, deducantur in conuentu maiorum, & ibidem denuo diſcutiantur. Et ſi ſe corripere non permiſerint, foras proiiciantur. Eos verò ſenes, quos quietos, ſimplices, & obedientes, in oratione frequentes, & tam propria, quàm aliena peccata deplorantes & cotidie de vita periclitantes, & Chriſtum ſemper in ore habentes [ſi] ſecundùm vires otio non vacantes, & non ſuo, ſed maiorum arbitrio pendentes, & propinquitatis affectum perfectè deſerentes, & cuncta, quæ poſſident non ſuis, ſed Chriſti pauperibus erogantes, & nihil ſibimet ſeruantes, & dilectionem Dei & proximi tota mente & fortitudine tenentes, & die noctuque in lege Domini meditantes eſſe cognoſcimus, pia miſeratione ſicut infantulos foueri, ſicut patres honorari mandamus: ita vt à piſtrino & quoquinarum vice excuſentur, ab agro & duro labore quieti vacentur, excepto quod aliqua leuiora opera eis iniungantur: ne feſſa ætas ante tempus frangatur. Cibi tamen quibus reficiuntur, teneri & molles ex induſtria ab hebdomadariis quoquantur, & carnes & vinum propter imbecillitatem moderatè eis præbeantur,

& omnes ad edendum in vna mensa copulentur, æqualiter cibo & potu vno reficiantur. Vestimentum verò & calciamentum sic eis præbeatur, vt absque foco frigoris ab eis asperitas arceatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SOLENT PLERISQVE.] Hæc habentur quidem in Regula MS. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis, sed cap. 24. quod mihi dubitandi locum præbet, an sit alterius Fructuosi.

NECESSITATIS IMBECILLITATEM.] Paulo post legitur: *Ob religionis obtentu*: sed transferendo præpositionem: *Ob*, hic locus ita legendus est. *Ex his cognoscimus ob necessitatis imbecillitatem polliceri pactum, non religionis obtentu*: necessitas hoc loco est morbus, senilis videlicet. Iuxta illud Poëtæ.

------ *Subeunt morbi, tristisque senectus.*

PACTVM.] Est monastica professio, seu votum.

INSTRVMENTA.] Id est: *Instructiones.*

DVPLVM HABEANT IN LAMENTANDO PLENAM DEVOTIONEM.] Hæc desunt in R. MS.

QVIA PER LXX ANNOS.] ita etiam legitur in R. MS. sed hoc admiratione dignum.

ARRVPTE.] Ita etiam in R. MS. id est, continuò, sine interruptione.

VT SI.] Id est: *Ita vt si.*

IN ORATIONE FREQVENTES.] Ita in R. MS. Apud Smaragdum legitur: *In oratione frequenter assistentes.*

ET SI SECVNDVM.] τὸ *Si*, redundat.

VACENTVR.] Ita in R. MS. in cod. Vind. *Vacent.*

ABSQVE FOCO.] Cum nempe erunt in templo & opere quouis.

Item ex eadem regula. Cap. VI. §. 5.

ELIGATVR Cellararius bonæ patientiæ probatus, quem communis elegerit conlatio, & ab omni excusetur monasterij seruitio, & quoquinæ officio: ita vt semper Cellarium teneat propter ipsos paruulos, senes, infirmos, vel hospites. Si maior fuerit congregatio, iunior eidetur pro ipso seruitio discurrendo; qualiter ipsi infantes ab ipsius imperio ad horas congruas copulentur, & acci-

Digitized by Google

piant alimentum. A sancto pascha vsque ad Kalendas Octobres manducent per singulos dies quatuor vices, ab [octauo] Kalendis Octobribus, vsque ad Kal. decembres tres vices. A Kalendis Decembribus vsque ad sanctũ Pascha in potestate sit ipsius Cellararij. Cæterum verò sic instruantur, vt absque benedictione & imperio nihil in ore suo mittere debeãt. Qui & ipsi infantes suũ habeant Decanũ, qui plus de eis intellẽgit, vt regulã super eos obseruet; & ab eo semper ammoneãtur: ne aliquid absq; regula faciãt, aut loquantur; ne in mendacio, furto vel periurio deprehẽdantur. Quod si in aliquo, quæ diximus, deprehensi fuerint, continuò ab ipso Decano virga emendentur. Et ipse Cellararius eis pedes & vestimenta lauet. Et qualiter in sanctitate proficiant, cum omni intentione edoceat: vt à Domino plenam remunerationem accipiat, & veritatis præcepta dicentis audiat, qui ait; *Sinite paruulos venire ad me, ne prohibeatis eos, talium est enim regnum cælorum.* *Mat 9. Mar. 10 Luc. 18.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ELIGATVR CELLARARIVS.] Hæc non extant in R. MS. S. Fructuosi episcopi Bracarensis Cod. Crass. sed arbitror esse alterius Fructuosi.

CONLATIO.] Id est, congregatio.

QVOQVINÆ OFFICIO.] Excusat tantùm eum S. B. ab hoc officio, si maior est congregatio.

AB OCTAVO KALENDIS OCTORIBVS.] π', *octauo*, redundat lege, *A Kalendis octobribus.* Nam paulo ante dixit, *vsque ad Kalendas octobres.*

QVI PLVS DE EIS INTELLEGIT.] Lege, *intelligat*: Vt in cod. Vind. i. qui sit magis sollicitus super eos, quàm cæteri monachi.

VT REGVLAM] Id est, disciplinam, vt paulo post, *ne aliquid absque regula faciant.* Id est, disciplina.

QVOD SI IN ALIQVO QVÆ DIXIMVS.] Supple, *eorum.* Phrasis Græca.

NE PROHIBEATIS EOS.] Lege, vt in textu Euangelij Mar. 10. *Et ne prohibeatis eos.*

TALIVM EST ENIM REGNVM CŒLORVM.] Ex Matth.

Digitized by Google

19. vbi ita legitur. Nam Marci loco citato, & Lucæ. 18. habetur tam in Latino, quàm in Græco, *talium est enim regnum Dei.* Ita vt auctor videatur locum citasse ex memoriâ, nón ex codice.

Item ex Regula S. Isidori. Cap. XIII. §. 6.

Cap. 11. reg. exc. HI autem, qui vetustate corporis consumpti, aut tenera ætatis fragilitate detenti sunt, non sunt cotidianis exercendi ieiuniis. Ne aut senescens ætas, antequam moriatur, deficiat, aut crescens priusquam proficiat, cadat: & ante intereat, quàm bonum facere discat.

Item ex Regulâ Magistri. §. 7.

Ex cap. 59. R. MS ead. Corb. INFANTVLI verò intra duodecim annos non solùm nullo tempore in via ieiunent: sed etiam nullo die ieiuni de monasterio egrediantur, duntaxat si in proximo non mittuntur, vnde ante tertiam in æstate, aut ante sextam in hieme expectentur, in quibus horis constitutum est eis debere reficere.

Ex Regula cuiusdam. Cap. XXIV. §. 8.

INFANTES in monasterio quanta cura & disciplina sint nutriendi, multis didicimus documentis. Debent enim nutriri cum omni pietatis affectu & disciplinæ ministerio: ne desidiæ vel lasciuiæ vitio sub tenera ætate maculati aut vix, aut nullatenus possint postea corripi. Sit ergo in eis tanta cura, vt nunquam sine seniore huc atque illuc liceat deuiare: sed semper ab eis disciplinæ retenti, & timoris Dei, ac amoris doctrina imbuti ad cultum instruantur religionis. Habeant lectionis vsum, vt sub puerili ætate discant, quod ad perfectam deductam proficiant. In refectorio per se mensam habeant iuxta seniorum mensam positam. Seniores tamen vel duo, seu amplius, de quorum

Digitized by Google

religione non dubitatur, cum eis sedeant: vt semper timore antepositò sub metu seniorum nutriantur. Quibus verò horis reficiant, vel somnum capiant, Abbatis arbitrio pensandum est: vt in omnibus virtutum custodia discretio reperiatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AVT VIX AVT NVLLATENVS POSSINT POSTEA CORRIPI.] Cum à pueritia correctioni haud assueti, grandiores facti iugum pati nesciunt, & iam in praua consuetudine obduruerunt & occalluerunt. Quamobrem, dum tenera est ætas, ad virtutem flectenda est.

Vdum & molle lutum es: nunc nunc properandus & acri
Fingendus sine fine rotâ ------ inquit Persius sat. 3.

VT NVNQVAM SINE SENIORE.] S. Fructuosus cap. 4. *qui & ipsi infantes suum habeant Decanum.*

AB EIS DISCIPLINÆ.] Lege, *ab eius disciplina.*

QVOD AD PERFECTAM DEDVCTAM PERFICIANT.] Locus corruptus, ita tamen castigandus, si legas: *Quod ad perfectam ætatem deductis proficiat.*

CVSTODIA.] Ita correxi ex codice Vind. Custodia sane virtutum discretio est, quæ vbi modum excesseris, illico pereunt. Optima ergo discretio, & modus optimus, vt monet elegánter Phocylides:

Μέτρα μὴ φάγειν καὶ πεῖν, καὶ μυθολογέυειν.
Πάντων μέτρον ἄριστον· ὑπερβαίνειν δ' ἀλιτήριον.

.i. Moderatè cibum potúmque sumas & loquaris. Modus autem optimus: excessus autem vitandus est. & Hippocrates lib. 2. Aphor. 4. Οὐ πλησμονὴ, οὐλιμὸς, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν ἀγαθὸν; ὅτι ἂν μᾶλλον τῆς φύσιος ᾖ. i. neque satietas, neque abstinentia cibi, neque aliud quicquam bonum est, quod supra naturam fuerit.

Digitized by Google

DE HEBDOMADARIO lectore.

CAP. XLVII. §. 1.

S. BEN. MENSIS fratrum edentium lectio deesse non debet. Nec fortuitu casu, qui arripuerit codicem legere audeat ibi: sed lecturus tota ebdomada, dominica ingrediatur. Qui ingrediens post missas, & communionem petat ab omnibus pro se orari: vt auertat ab ipso Deus spiritum elationis, & dicatur hic versus in oratorio tertio ab omnibus ipso tamẽ incipiẽte: *Domine labia mea aperies, & os meũ annunciabit laudẽ tuã;* Et sic accepta benedictione ingrediatur ad legendũ. Summũque fiat silentiũ ad mensam: vt nullius musitatio vel vox, nisi solius legentis, ibi audiatur. Quæ verò necessaria sunt comedentibus & bibentibus sic sibi viessim ministrent fratres, vt nullus indigeat petere aliquid. Si quid tamen opus fuerit, sonitu cuiuscumque signi potius petatur, quàm voce. Nec præsumat ibi aliquis de ipsa lectione aut aliunde quicquam requirere: ne detur occasio; nisi forte Prior pro ædificatione voluerit aliquid breuiter dicere. Frater autem hebdomadarius accipiat mixtum, priusquam incipiat legere propter communionem sanctam, & ne forte graue sit ei ieiunium sustinere: posteà verò cum quoquinæ hebdomariis

&

& seruitoribus reficiat. Fratres autem non per ordinem legant, aut cantent; sed qui ædificent audientes.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MENSIS FRATRVM EDENTIVM.] Lectio in mensa statuitur: vt mens Dei verbo saginetur, & verba futilia, iurgia, rixæ & detractiones vitentur. Hæc semper valuit consuetudo in monasteriis, vt patet ex auctoribus hic citatis. Eius etiam mentio fit in Regula Pauli & Stephani cap. 19. *Reficientes cum gratiarum actione & timore Dei lectiones audiamus.* Idem decernitur in Regula S. Augustini cap. 5. *Cum acceditis ad mensas, donec inde surgatis, quod vobis secundum consuetudinem legitur sine tumultu & contentionibus audite: ne sola vobis fauces sumant cibum; sed & aures percipiant Dei verbum.* In Regula Tetradij, cap. 9. *Ad mensam, dum manducant, nullus loquatur: sed vnus legat quemcumque librum vt sicut corpus reficitur tantùm cibo, ita anima reficiatur Dei verbo: sic dicit Dominus: non autem solo pane viuit homo, sed ex omni verbo Dei. Qualis est terra sine pluuiâ; & caro sine cibo, talis est anima, si non reficiatur Dei verbo.* Et in Regula S. Cæsarij; quæ est Sanctimonialium cap. 16. *Sedentes ad mensam taceant. & animum lectioni intendant.* Id etiam fuit à Clericis vsitatum ex sanctorum canonum præscripto. Vt statuitur in Concilio Toletano 5. can. 7. *In omni sacerdotali conuiuio lectio scripturarum diuinarum misceatur. Per hoc enim animæ ædificantur ad bonum, & fabulæ non necessariæ prohibentur.* Fuit & mos antiquorum paganorum. Spartianus in Ælio Vero. *In conuiuiis tragœdias, comœdias, Atellanas, sambucas, lectores pro re semper exhibuit.*

FORTVITV CASV.] Ita in vtroque cod. MS. S. Germ. & S. Victoris atque etiam in cod. S. Ebrulphi cum Kerone. Optima lectio si interpositâ copulâ, quæ sane scriptorum incuria videtur intercidisse, legas, *fortuitu & casu*, idem quod, *casu & fortuitu* apud Tullium lib. 1. de diuinatione & auctorem ad Herennium. *Fortuitu*, idem quod forte, & fortuitò, de quo Priscianus lib. 15. Vulgo legitur, *fortuito casu.* Sed hæc lectio ex deperditæ copulæ occasione nata est, cum pro, *fortuitu*, scriptum fuit, *fortuito.*

IPSO TAMEN INCIPIENTE.] Ruthardus putat prius integrũ versiculum dicendum esse ab ingrediente, deinde ter repetendum à choro: quia cap. 35. ita ait S. B. *Subsequatur ingrediens & dicat Deus in adiutorium meum intende, Domine, ad adiuuandum me festina. Et hoc idẽ tertio repetatur ab omnibus.* Non contemnenda expositio. Ita vt hoc loco, incipere, idem sit quod, prius dicere.

ANNVNTIABIT LAVDEM TVAM.] In paruo codice MS. Victorino hæc sequuntur. *Hunc versum sequuntur à Priore dicendi tres*

Digitized by Google

versiculi. Mittat tibi Dominus auxilium de sancto R. *& de Sion tueatur te. Conuertere Domine aliquantulum.* R. *& deprecabilis esto super seruum tuum. Dominus custodiat introitum tuum.* R. *& exitum tuum ex hoc nunc & vsque in seculum. Sequitur oratio. Auerte, quæsumus omnipotens Deus ab hoc famulo tuo spiritum elationis, & cor eius diuinis instrue lectionibus, quatenus te opitulante mereeatur perficere officium.* Hanc benedictionem seu collectam paulo aliter tradit Smaragdus, *quæ collecta*, inquit, *hoc modo, si placet lectori, à sacerdote ante altare detur missa peractâ, dicaturq; Auerte, quæsumus, Domine ab hoc famulo tuo spiritum elationis, vt humiliter legens, sensum & intellectum capiat lectionis.*

Hæc epitome est media pars Memorialis quomodo in monasterio conuersandum sit, in cod. MS. S. Victoris.

VT NVLLIVS MVSSITATIO VEL VOX, &c.] Epitome Ludouici Imperatoris super Regulam S. Benedicti. *Et sicut dicit Regula nullius vox ibi audiatur, nisi solius legentis.* Summum antiqui illi Patres in mensa silentium, summam in mensis modestiam requirebant: ita vt nec loqui, nec nugari, nec leue murmur edere liceret. Pœnæ breuiores monachorum delinquentium inter scripta sancti Basilij. Art. 17. εἴης ἐν τραπέζῃ ἰδίων φλυαρεῖ, ἐκβλητὸς εἰς παστοφόριον. Si quis in mensa comedens nugatur, surgat ad orationem. Regula S. Pachomij ab Angelo dictata apud Palladium cap. de Tabennesiotis, οὐκ ἔξεστι λαλῆσαι ἐδόντα, οὐδὲ ἐκτὸς τοῦ πίνακος, ἢ τραπέζης ἀλλαχοῦ παρέχειν τῷ ὀφθαλμῷ. i. non licet loqui vescentem, nec alibi extra discum vel mensam oculum iactare. Regula Tetradij cap. 9. *Ad mensam, dum manducant, nullus loquatur.* Regula S. Cæsarij cap. 16. *Sedentes ad mensam taceant* S. Columbanus in Pœnitentiali: *Si locutus fuerit comedens, non necessitate alicuius fratris, sex percussionibus.* sup. emẽdetur. Et paulo post. *Qui pertunderit cultello mensam, decem percussionibus emendetur.* Et infra non procul à fine: *qui comedens loquens, sex plagis. Et cuius vox obstrepit de mẽsa ad mensã, VI plagis.* additio. 1. Capitularis Ludouici Imperatoris tit. 41. *Vt si quis negligenter sonitum fecerit, aut aliud quid excesserit in refectorio, mox à Priore veniam petat.* Vnde præclarè monet Regula Pauli & Stephani cap. 19. *Non cum contentione, & murmuratione & indignatione, & clamosis vocibus & strepitu pedum & sono vasorum donum Dei, sed cum caritate & quiete & dulcissimo disciplinæ fræno sumamus, metuentes Israëlitarum exempla carnalium, quibus manducantibus ad saturitatem Angelorum panem, & coturnicum carnibus, vsque ad nauseam ore repleto, murmurantibus, ira Dei ad exterminandum dirigitur.*

SIC SIBI VICISSIM] Ita Cod. S. Faronis cum S. Dunstano Smaragdo, & editionibus Colonienſi, & Colinæi: quæ posterior non habet τὸ, *sibi.* Codex S. Germ. ma. cum Victorinis legit, *vicibus.* Turre cremata cum aliquot recentioribus excusis habet, *inuicem.*

SONITV CVIVSCVMQVE SIGNI.] Ita vulgò habetur. Editio Colinæi legit, *cuiuspiam.* Maior Codex S. Victoris habet, *sonitus alicuius signis.* Quæ quidem lectio non est contemnenda. Praxis huius sanctionis videtur apud Ekkehardum iuniorem cap. 2. lib. de casibus mo-

Digitized by Google

nasterij S. Galli. *Milo Eleuuangensis* (Abbas) *cochlearium sibi afferri signo fecit.*

ALIVNDE.] Id est, de alia re. Familiare est S. B. aduerbia loco nominum ponere.

REQVIRERE.] *S.* Dunstanus legit, *referre.*

NE DETVR OCCASIO.] Ita Smaragdus & editio Coloniensis Cod. verò MSS. S. Germ. Far. & Ebrul. habent, *nec detur occasio*: vt sensus sit, nec detur occasio inquirendi de ipsa lectione. S. Dunstanus, Turrecremata, & vetus editio Colinæi habent, *ne detur occasio maligno*, i. dæmoni, vt excitet fratres ad confabulandum in mensa.

NISI FORTE PRIOR.] Prior hoc loco Abbatē significat, & omnibus regulæ locis, vbi hæc vox singulariter & absolutè, nō respectiuè ponitur. Qui etiam dicitur Pater monasterij, is videlicet, cui cæteri monachi subiiciuntur, ipse verò nulli. Cap. 6. *Et ideo, si qua requirenda sunt à Priore, cum omni humilitate & subiectione reuerentiæ requirantur.* Quod hic locus sit de Abbate intelligendus patet ex cap. 33. *Omnia verò necessaria à Patre monasterij sperare, nec quicquam liceat habere quod Abbas non dederit aut permiserit.* Cap. 7. *Et vt ostendat sub Priore debere nos esse, subsequitur dicens.* Cap. 13. *Oratio Dominica omnibus audientibus dicatur à Priore propter scandalorum spinas.* Cap. 20. *Et facto signo à Priore omnes pariter surgant.* Cap. 4. *Quod si aut loci necessitas, vel labor, aut ardor æstatis plus poposcerit, in arbitrio Prioris consistat.* Quod hic locus intelligatur de Abbate, liquidò constat ex cap. 39. *Quod si labor forte factus fuerit maior, in arbitrio & potestate Abbatis erit, si expediat aliquid augere.* cap. 43. *Et si cui offertur aliquid à Priore.* Cap. 53. *Ieiunium frangatur à Priore propter hospites.* Vnde posteà subiungit: *Aquam in manibus Abbas hospitibus det. Pedes autem hospitibus tam Abbas, quàm cuncta congregatio lauet.* Et in eadem significatione sumit Lupus Ferratiensis epist. 29. *Quod nusquam fieri aut tutius aut melius potest, quàm in monasterio, vbi sic libertas voluntatis propriæ pro Dei amore, quod est laboriosissimum, resecatur, vt ex arbitrio Prioris subiectorum actio cuncta formetur.* Ioannes monachus lib. 2. vitæ S. Oddonis: *Cui è contra Odo pater protulit præceptum regulæ, in quo continetur, quòd absque licentia prioris nihil monacho liceret facere*, vbi prior appellatur, qui cap. 67. Regulæ, Abbas dicitur. Sic in Regula S. Cæsarij Prior sumitur pro Abbatissa cap. 3. *Ei ergo quæ conuertitur non licebit statim habitum religionis assumere, nisi antea in multis experimentis fuerit voluntas illius approbata: sed vni ex senioribus tradita annum integrum in eo, quo venit, habitu perseueret. De ipso tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo sit in potestate Prioris, & quomodo personam vel compunctionem viderit, ita vel celerius, vel tardius tēperare.* Et sanè luce meridiana clarius est hîc Priorem sumi pro eâ monasterij antistitâ, quam ipse Cæsarius passim in eadem regula Abbatissam appellat. His accedit quòd prior sumitur pro duce, principe, siue eo qui præest. Nouellâ 117. Iustiniani cap. 11. Πρίορες ἀριθμῶ. i. Priores numeri. Et Priores loci appellantur alicuius terræ domini lib. 9. legis Visigotho-

rum tit. 1. l. 8. *Ad cuius domum venerit fugitiuus, Prioris loci Illius villicus atque præpositus quibuscumque testetur.* Vbi præpositus subiicitur Prioei & in Epistolâ Episcoporum Galliæ quæ extat 44. apud Lupũ Ferrariensem, *Nomenoio Priori gentis Britunnicæ salutem.* Erat enim ille dux Britonum, & principatum Innaserat. Dicuntur etiam Priores regni primates, magnates, summates illius S. Gregorius Turon. 9. hist. Franc. cap. 9. *Post hæc Rauchingus coniunctus cum Prioribus regni Clotharij filij Chilperici.* Hodie tamen Prior sumitur pro monasterij Præposito, qui est post Abbatem secundus. Et ita sumitur à Lanfranco cap. 3. decretorum: *Seruata Abbati in omnibus reuerentiâ Prior, qui Præpositus in Regula nominatur, honorabilior est reliquis ministris domus Dei.*

FRATER AVTEM HEBDOMADARIVS.] MSS. S. Germ. S. Far. & S. Ebrul. cum S. Dunstano & Smaragdo legunt. *Frater autem lector Hebdomadarius.* Ita etiam editio Colinæi quæ tamen particulam, *autem*, omittit. In vulgatis τὸ, *lector*, desideratur.

ACCIPIAT MIXTVM.] Smaragdus hunc locum ita exponit. *Quod dicit accipiat mixtum panis intelligitur simul & vinum. In multis enim prouinciis panis tantùm & vinum quod super altare offertur, mixtum vocatur.* Ita etiam explicat Ruthardus: Kero aliter: *mixtum merodsc. poculum.* Mixtum ad verbum est vinum aquâ dilutum, quod mero opponitur Iocus Martialis in Rauennam vbi, vt cum Sidonio Apollinari loquar, ob aquas paludosas, sitiunt viui, nutant sepulti.

Calidus imposuit nuper mihi caupo Rauenna,
Cum peterem mixtum, vendidit ille merum.

Græcis κεράσιν. Suidas: κεράσις μῖξις οἴνου καὶ ὕδατος. i. mixtio vini & aquæ. De mixtione vini & aquæ, quâ primus vsus est Amphictyon rex Athenarum à Baccho edoctus, vide Athenæum lib. 2.

PROPTER COMMVNIONEM SANCTAM.] Smaragdus hunc locum enarrans ait. *Propter communionem sanctam dicit, ne aliquid inde sumptum excreans proiiciat in sputo.* Rectè, meo quidem iudicio. Quod confirmarur ex Regulâ Magistri cap. 24. *Et ipse* (lector) *similiter suum merum propter sputum sacramenti accipiat.* Sic S. Ioannes Chrysostomus, vt screatum cohiberet diuinis mysteriis celebratis cum vestibus sacris exueretur pastillum comedere solebat; & eo nomine accusatus est ab aduersariis, vt scribit Nicephorus cap. 9. lib. 13. & hoc fuit vigesimum octauum caput accusationis ipsius, vt videre est in Bibliotheca Photij n. 59. in synodo ad quercum contra eum celebrata εἰκοστὸν ὄγδοον ὅτι θρόνῳ ἀποδίεται καὶ ἐνδύεται, καὶ πάστιλον τρώγει. i. vigesimum octauum quod in throno exuitur & induitur, & pastillum edit.

ET NE FORTE GRAVESIT EI IEIVNIVM SVSTINERE.] Duas affert causas sumendi mixti à lectore. Prima est propter sputum, secunda propter ieiunium.

HEBDOMADARIIS ET SERVITORIBVS.] Per hebdomadarios eos, qui coquunt intelligit: per seruitores eos, qui mensis ministrant. De quibus hæc verba sunt intelligenda, *sic sibi inuicem ministrent:*

Digitized by Google

fratres. De seruitorum refectione hæc statuuntur primâ additione Capitularis Ludouici Imp. tit. 28. *vt seruitores non ad vnam mensam sed in propriis locis post refectionem fratrum reficiantur: quibus eadem lectio, qua fratribus, recitetur.* De lectore verò hæc in eadem additione tit. 29. constituuntur: *Vt lectori nihil, nisi quod regula iubet, detur.*

Ex Regula Patrum. XXX. §. 2.

AD mensam autem specialiter nullus loquatur; nisi qui præest, vel qui interrogatus fuerit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD MENSAM AVTEM.] Hæc reperiuntur in fine 2. Regulæ codicis Floriacensis; cuius initium est: *Cum resideremus in vnum.* Et tertia regula eiusdem codicis circa medium; cuius initium est: *Cum in nomine Domini.* Iisdem planè verbis.

NISI QVI PRÆEST.] Vt dicat aliquid ad ædificationem.

VEL QVI INTERROGATVS FVERIT.] Ab eo qui præest.

Item. Sancti Pachomij. XXIX. §. 3.

CVM autem ad vescendum venerint, sedebunt per ordinem statutis locis; & operient capita. *Art. 11.*

Item eiusdem. Cap. XXX. §. 4.

STATIMQVE cum tibi à maiore fuerit imperatum, vt de alia mensa ad aliam transire debeas, in nullo penitus contradicens: nec audeas ante Præpositum domus tuæ manum in mensam extendere, nec circumspicias vescentes alios.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

STATIMQVE.] Hoc capitulum sicut & sequens in R. S. Pachomij excusa cõiungitur cũ superiori: ita vt ex his tribus vnũ tantũ fiat.

TRANSIRE DEBEAS.] Hæc iunt corrupta, & ita ex cod. Vind. & regula S. Pachomij castiganda: *Vt de vna mensa ad alium transeas, ire debebis.*

NEC AVDEAS ANTE PRÆPOSITVM.] In Regula edita S. Pachomij legitur: *Nec ante præpositum domus tua manum in mensa extendas.*

NEC CIRCVMSPICIAS VESCENTES ALIOS.] In Regula S. Pachomij ab Angelo dictata apud Palladium cap. de Tabenensiotis: ἰδίοντες τὰς κεφαλὰς κομπλέπωσαν τοῖς κουκουλλίοις, ἵνα μὴ ἀδελφὸς ἀδελφὸν μασσάμενον ἴδῃ. Id est, comedentes capita operiant cucullis: ne frater fratrem comedentem videat. Sed quid sibi velit verbum, κομπλέπωσαν. i. inclinent, non video. Certè legendum: κολυπλέπωσαν. i. operiant. Idem statuit B. Isaias Abbas orat. 3. *Inter vescendum oculos tuos in proximum ne conuerteris.* Idem seruabant monachi Ægyptij apud Cassianum lib. 4. de instit. cap. 17. Et sano quidem consilio. Nam qui alium comedentem respicit, aut inuidet abstinenti, aut comedentem despicit.

Item eiusdem. Cap. XXXI. §. 5.

VNVSQVISQVE præpositorum docebit in domo sua quomodo debeant cum disciplina, consuetudine comedere. Quod si aliquis, vel locutus fuerit, vel riserit in vescendo aget pœnitentiam, & in eodem loco protinus increpabitur, stabitque, donec alius surgat de vescentibus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM DISCIPLINA CONSVETVDINE.] In Regula excusa legitur, *cum disciplina & consuetudine.* In cod. Vind. legitur, *& mansuetudine.* Recta lectio.

STABITQVE DONEC, ALIVS SVRGAT DE VESCENTIBVS.] Locus corruptus, & ita ex Regula edita castigandus: *& stabit, donec alij surgant de vescendo.* Et sensus est, qui deliquit inmensa, stet donec conuentus surgat. Suprà vidimus in Regula S. Pachomij hanc multam irrogari monachis deliquentibus, vt ipsi in refectorio, aliis sedentibus, stent.

Digitized by Google

Item eiusdem. Cap. XXXIII. §. 6.

SI aliquid necessarium fuerit in mensa, nemo audebit loqui, sed ministrantibus signum sonitu dabit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI ALIQVID.] Extat in Regula S. Pachomij excusa art. 12.

NEMO AVDEBIT LOQVI.] Idem statuitur in Regula S. Pachomij ab Angelo dictata apud Palladium, capite de Tabennesiotis δυκ ἔστι λαλῆσαι ἐσθίοντι. i. vescenti loqui non licet.

SIGNVM SONITV DABIT.] Recta lectio, in Regula excusa. *signi sonum dabit.* Malè. In Regulâ orientalium cap. 131. *soni signum dabit.* Lege, *sonitu*; nam hæc sumpta sunt ex Regula S. Pachomij.

Ex Regula S. Isidori. XXIII. §. 7.

REFECTORIVM pariter cunctis fratribus vnum erit. Ad singulas mensas deni connescentes resideant. Reliqua turba paruulorum adstent. Tempore connescentium fratrum omnes disciplinæ gerant silentium, obtemperantes Apostoli præceptis, qui dicit: *Cum silentio operantes, suum panem manducent.* 2. Thess. 3. Vnus tamen in medio residens, benedictione accepta, de scripturis aliquid legat, cæteri vescentes tacebunt lectionem intentissimè audientes: vt sicut corporalis cibus refectionem corpori præstat, ita mentem spiritalis sermo reficiat. Nullus ad mensas clamor excitetur. Soli tantùm præposito sollicitudo maneat in his, quæ sunt vescentibus necessaria. Abbas citra languoris necessitatem cibos in conspectu pariter cum fratribus sumat; neque aliud quàm cæteri, neque cultius, quàm ea, quæ in commune consistunt, præparari sibi quippiam expetat. Sicque fiat, vt dum præsens est, omnia diligenter administrentur: & dum communia sunt, salubriter & cum caritate sumantur. Æqualia quippe erunt mensarum omnium fercula, simillimisque alimentis cunctis

Digitized by Google

ficiendi sunt fratres. Quicquid præsens refectio dederit omnes sine murmuratione percipiant: neque id desiderent, quod edenti voluptas appetit, sed quod naturæ necessitas quærit: scriptum est enim: *Carnis curam ne feceritis in desideriis.* 2. Cor. 7

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

REFECTORIVM PARITER.] Extat in Regula S. Isidori excusa cap. 9.

BENEDICTIONE ACCEPTA.] Hæc benedictio Lectoris in refectorio, quam ex more lector petit antequam legat de ea hæc habet Magister cap. 29. Regulæ, *Et post omnium sessionem ad mensam petitâ benedictione sedeat in sellâ.* Memoriale qualiter in monasterio conuersandum sit. *Antequam incipiant cibum sumere, petat lector benedictionem, & incipiat legere.*

VT SICVT CORPORALIS CIBVS REFECTIONEM CORPORI PRÆSTAT.] In Regula S. Isidori: *Vt sicut illis corporalis cibus refectionem carnis præstat.*

SPIRITALIS SERMO.] In Regula S. Isidori n̄, *sermo*, desideratur.

ABBAS CITRA LANGVORIS NECESSITATEM.] Egregia sane institutio, quâ disciplina regularis custoditur, & intempestiuis Abbatum comessationibus hospitalitatis prætextu, ac proinde monasterij dilapidationi occurritur, sed de hoc aliàs.

NEQVE CVLTIVS.] Haud Impar sane institutio, quæ catillationibus Abbatum medetur.

MENSARVM OMNIVM FERCVLA.] Rectè. Et ex hoc loco castiganda est S. Isidori Regula, in qua corruptè legitur, *mansura omnium fercula.*

Ex Regula S. Fructuosi Episcopi. Cap. V. §. 8.

CVM hora nona ad vescendum conuenitur, dicto psalmo residentibus aliis, vnus legat in medio in cibo sit strepitus nullus. Nemo comedes loquatur. Si quid deest in mensa, is qui præest, signo dato vel nutibus silenter petat, & indicet ministranti, quid inferri, vel quid auferri sit à mensa necesse. Priusquam ad mensam conueniant, præcedat oratio. Postquam à mensa surrexerint, sequatur

sequatur oratio. Nec ante quisquam alicubi præsumat progredi, quàm coram altario Christo gratiarum resoluerit actiones.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM HORA NONA.] Habentur in Regula MS. S. Fructuosi Bracarensis Episcopi cod. Crass. eodem capite 5.

VNVS LEGAT IN MEDIO.] Nota morem antiquum de loco, vbi legitur in refectorio; quem licet etiam obseruare ex Regula S. Isidori cap. 9. *Vnus tamen in medio residens benedictione acceptâ de scripturis aliquid legat*, ex Regula Magistri cap. 29. *Deinde in medio omnium mensarum sibi ordinet sellam, & post omnium sessionem ad mensas petitâ benedictione sedeat ipse in sellâ cum codice.*

ALTARIO CHRISTO.] In Regula MS. legitur: *Altario Christi*, ex hoc loco constat gratias agi olim solitas in Ecclesiâ à monachis post cibi refectionem, id etiam videtur in epitome Ludouici Imperatoris super regulam S. Benedicti: *Expleto cibo, finiatur & lectio. Surgentes à mensa dicto versu sinister chorus exeat prior, nouissimus Dominus Abbas psallentes psalmum quinquagesimum distinctè, & non festinate, cum introierint psallentes, inclinent se*, &c. Videtur etiam in vitâ S. Odonis Abb. Clun. libr. 1. vbi agitur de micis in mensa non comestis: *Clauso verò pugillo dignum esse sensuit, cùm post versum ab Ecclesia essent regressi, reseruandos fortè Patri monasterij. Factumque est, vt ab oratorio sunt regressi, mox se pedibus prostrauit Patris.* Et apud Ekehardum libr. de casibus monasterij S. Galli cap. 11. *Milo Elevvangensis* (Abbas) *cochlearium sibi afferri signo fecit.* & paulo post. *Surgitur à mensa, itur solitis benedictionum hymnis in Ecclesiam.*

Ex Regula S. Aurelij Episcopi. Cap. XLVIII.

§. 9.

SEDENTES ad mensam cotidie omni tempore, dum cibus sumitur, legatur: vt vterque homo, exterior cibo, interior verbo Dei reficiatur: quia scriptum est: *Non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo Dei.* *Cæs cap. 12. reg.* *Luc. 4.*

Ex Regula B. Cassiani. Cap. XXXVI. §. 10.

Exi 4. de inst. cap. 17.

REFICIENTIBVS autem fratribus sanctæ lectiones ad mensam legantur propter superfluas & otiosas fabulas, & maximè contentiones, quæ frequenter solent ad mensam generari. Et nullus vel mutire sit ausus, præter illum, qui decaniæ præest. Decanus autem si quid in mensam inferri, vel de mensa auferri necesse est, sonitu potius, aut aliquo signo, quam voce significet. Quantùm autem alius reficiat, nullus inuicem vagantibus oculis curiosius notet: sed vnusquisque ante se aspiciat.

Ex Regula Tarnatensi. Cap. VIII. §. 11.

AD mensam loqui specialiter, nisi qui interrogatus fuerit, non præsumat. Quod verò necessarium victui fuerit, præposito decet agnoscere: & quod secundùm consuetudinem deest, secretius iubeat ministrari. Sedentes ad mensam, lectionem quæ legitur, cum silentio audituri. Si verò defuerit persona lectoris, ad instar cibi sacrarum scripturarum meditatio ruminetur: ne escam tantùm corpus accipiat; sed verbo Dei anima pascatur esuriens. Orationibus vacate horis & temporibus institutis. Psalmis & hymnis, cum Dominus exoratur, ea plantentur in corde, quæ proferuntur in voce.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NISI QVI INTERROGATVS FVERIT.] Ita supra in Regula Patrum. Interrogatus, non à quouis, sed ab Abbate vel à Præposito vel à decano.

SEDENTES AD MENSAM.] Videtur deesse verbum: *Taceant*, aut certe legendum: *Audiant*, pro, *Audituri*.

ORATIONIBVS VACATE.] Hæc sumpta sunt ex Regula S. Augustini c. 7. *Orationibus instate horis & temporibus constitutis.*

PSALMIS ET HYMNIS, &c.] In eadem S. Aug. Regula c. 9. *Psalmis & hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod versatur in*

ore. His quadrat illud S. Cæsarij Arelatensis serm. 12. *Orantes autem, fratres charissimi, quantùm possumus adiuuante Domino laboremus; vt nulla nobis extranea cogitatio subrepere possit: ne fortè aliud habeamus in corde, & aliud proferamus ex ore. Ne forte dum lingua Dominum rogat, cogitatio in rebus vanis occupata ab orationis sensu discedat; & inde acquirat peccatum, vnde potuit habere remedium.*

Item ex Regula Orientalium. Cap. CXXXI. §. 12.

QVOD si aliquis locutus fuerit, vel riserit in vescendo, increpetur & agat pœnitentiam. Si quis ad manducandum tardius venerit absque maioris imperio, similiter agat pœnitentiam, aut ad cellam suam ieiunus reuertatur. Si aliquid fuerit necessarium in mensa, nemo audebit loqui: sed ministrantibus soni signum dabit. Ministri vero absque his, quæ in commune fratribus parata sunt, nihil aliud comedant: nec mutatos cibos sibi audeant præparare. Nemo plus alteri dabit, quàm alter accepit. Quod si obtenditur infirmitas, præpositus domus perget ad ministros ægrotantium, & his, quæ necessaria sunt, accipiet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOD SI ALIQVIS.] Hæc sanctio sumpta est ex Regula S. Pachomij art. XI.

SI QVIS AD MANDVCANDVM.] Item ista sumpta est ex eadem Regula cap. 12.

SI ALIQVID NECESSARIVM FVERIT.] Hoc habetur in eadem Regula S. Pachomij art. 5. necessarium. i. deficiens.

SONI.] Lege: *Sonitu*, vt in Regula Pachomij iuxta Codicem MS. Concordiæ huius. in cod. Vind. legitur: *Sonum signi.*

MINISTRI VERO.] Hæc reperiuntur in eadem Regula cap. 14. his simile est, quod præcipit S. Isidorus cap. 9. vt fratres similibus vtantur cibis. & huic institutioni Pauli & Stephani cap. 20; *Nulli fratrum liceat, vel pomum vel quodcumque olerum, vel aliud aliquid ad vsus suos quasi peculiare apparatu in mensâ sibi ad manducandum deferre.*

NEMO PLVS ALTERI DABIT.] Hæc habentur etiam in Regula

S. Pachomij cap. 18. vbi male legitur: *Nemini*, pro ', *neme.*

ET ARS.] Lege: *Et ab eis*, vt in R. S. Pachomij.

Ex Regula Magistri. Cap. XXIX. §. 13.

IN æstatis vel hiemis vtroque tempore, cum ad sextam vel nonam horam reficitur, singuli præpositi de singulis decadis vicibus hebdomadas singulas legendo ad mensas exerceant. Sed tunc de illa decada præpositus non legat, de qua alter præpositus in quoquinæ seruitio occupatur: ne, dum vnus legit, & alter quoquit, vitia suorum fratrum ad mensas non sit, qui præsens emendet. Qui præpositi singulis vicibus in legendo ad missas, cum singulas expleuerint hebdomadas, singulos fratres litteratos per singulas vicibus septimanas ad legendum constituant: vt omnes possint vicibus de singulis decadis legere litterati. Et postquam omnes fratres in legendo suas expleuerint septimanas, singuli recapitent ad inuicem præpositi: vt numquam desit carnali refectioni esca diuina, sicut dicit scriptura: *Luc. 4.* *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei.* Vt dupliciter fratres reficiant, cum ore manducant, & auribus saginantur. Cuius ergo in hebdomada talis debet esse introitus dominico die, quo hebdomadarij quoquinæ ingrediuntur in septimanam. Tunc & iste frater ad sextæ horæ refectionem post versum & orationem mensæ, cum Abbas in sua cathedra sederit, antequam canister cum consuetis panibus trocleæ fune descendat, tunc insinuet voce sua, is qui lecturus est dicens. Iubete domini mei orare pro me, quia ingredior in hebdomada lectionis mensalis. Mox surgens Abbas cum omni congregatione fixis in terra genibus oret cum eo. Et cum surrexerint, dicat nouus hebdomadarius hunc versum: *Psal. 50.* *Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.* Respondentibus secum cunctis. Post versum verò dictum, mox primò Abbati, deinde omnibus pacem tradat. Deinde in medio omnium mesarum sibi ordinet sellam; & post omnium sessionum ad mensas petita benedictione sedeat ipse in sella cum codice. Et cum primum mesæ Abbas cum omnibus acceperit me-

Digitized by Google

rum, & ipse similiter suum merum propter sputum sacramenti accipiat, & sic incipiat legere. Legat namque cotidie regulam hanc posito ad diem signo huc vsque legerit; vt sequenter cotidie tamen omnia perlegantur; vt per vices hebdomadum & finiri possit, & recapitari legendo. Qui hebdomadarius, cum septimanam suam legendo expleuerit, signum sequenti successori ostendat, vnde prosequatur, qui cœperit septimanam. Qui & ipse finiendo & recapitando hebdomada sua signum successori demonstret. Legat namque dispositè, non vrgendo, vt apertius occupati ea auditores agnoscant, quæ eos factis oporteat adimplere. Et vt siqua sunt ambigua aut obscura, & apertius ea non intelligunt fratres, aut interrogatus à fratribus, aut vltro aliqua Abbas exponat. Nam si supervenerint forte mẽsæ monasterij, laïci propter detractionem futuram in sæculo, cum secreta Dei sæcularis agnouerit, si placuerit Abbati, aliam lectionem cuiuscumque codicis legat, vt secretum monasterij vel mensura vitę sanctæ constituta in disciplinam ab inrisoribus non sciatur. Legat namque aliam lectionem, posito tamen in Regula signo. Nam si talis laïcus ad mensam monasterij detineatur, de quo certus sit Abbas, quod non solùm admirari possit constituta diuina, sed etiam huius religiositatis sit [Abbas] qui in conuersatione possit esse pedissequus, & ad mores possit trahi diuinos, in huius lectoris aduentum ad mensam regulam subsequatur. Nam illi debent regulam audire monasterij, qui illam possunt meritò obseruare. Ideo ad mensam hora refectionis debetur regula legi, quia tunc omnis congregatio ad manducandum in vnum collecta sine excusatione tunc lectio obseruantiæ vel emendationis ob omnibus audientibus iustè poterit obseruari; vt omnia regulæ omnes audiant, & nullum prætereat aliqui vt quod omnes audierint, eos factis oporteat adimplere. Ipsi verò fratri in septimana sua, cum in hoc opere occupatur, septimanarij de omnibus mensis mensæ suæ inlatis scutellas leuent, seruante Cellarario panis eis mensuram vel consuetum numerum potionum. Et post omnium leuationem, petita benedictione, & ipse reficiat. Ideo enim

diximus regulam monasterij cotidie legi ad mensas, vt nullus frater excuset se ignorantiæ faciẽtis nõ emendare. Nam cum cotidie in vsu ipsa regula mittitur, ex notitia melius obseruatur: ne fortè dicat se frater nescire, quod possit per obedientiam adimplere. Nam tempore ipso refectionis cum legitur regula, vt solliciti omnium fratrum excitentur auditus, de singulis mensis, quos voluerit fratres, quod lectum est Abbas interroget; vt cum vnusquisque frater recitauerit, quod audiuit, agnoscatur plus lectioni intendisse illa hora, quàm ventri: vt cum surdus neglegens non narrauerit, quod audiuit, plus carnem iudicetur amasse, quàm animam. Qui mox de neglegentia ab Abbate iustè corripi debet: vt dum vnusquisque frater interrogatus timet erubescere, mentem suam alibi non faciat aberrare: sed in hoc intendat, quod legitur. Qui hebdomadarius tamdiu ad mensam cum fratribus: quibus se leuantibus, posito in regula signo, leuans se & ipse cum codice, versu vel oratione ab omnibus adimpleta, respõdeat cum omnibus: *Deo gratias.* Et statim residens ad mensam suam ab hebdomadariis seruatam refectionem vel potionum mensuras signatas aut ab Abbate aut à Præpositis omnia & ipse percipiat.

Locus corruptus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN ÆSTATIS VEL HIEMIS, &c.] Extat in Reg. Mag. MS. cod. Corb. cap. 24.

CANISTER.] Ita in Concordia Vind. & in R. MS. cod. Corb.

RESPONDENTIBVS SECVM CVNCTIS.] Eumdem versum.

PROPTER SPVTVM SACRAMENTI.] Vide superius annotata.

VT APERTIVS OCCVPATI.] Aduerbium: *Apertius*, videtur inspositum & referendum ad verbum: *Agnoscant.*

ET VT.] Particula: *Et*, redundat, nec habetur apud Smaragdum.

NAM SI.] Id est: *Verum si*, & passim occurrit in his Patribus, vt particula: *Nam*, pro, *verùm*, ponatur.

SIT ABBAS.] *ni Abbas*, redundat.

COLLECTA.] In R. MS. *Redacta.*

DE OMNIBVS MENSIS.] Lege: *De omnibus missibus*, missus est ferculum, vt vulgò notum est.

Digitized by Google

SCVTELLAS.] Scutella est lanx: *Patina*, discus. Corona pretiosa apud Ioannem Meursium in lexico Græco-Barbaro: Σκουτέλλα *Paropsis.*, τρύβλιον. Mentio fit apud S. Gregorium libr. 12. ep. 30. *Scutellam quoque argenteam monasterio cuidam reliquit.* Gallicè: *Escuelle.*

PETITA BENEDICTIONE.] Quia olim monachi cibum sumpturi benedicebantur. de qua re infra.

QVID LECTVM EST ABBAS INTERROGET.] Nota antiquum morem de repetendâ lectione mensæ.

QVI HEBDOMADARIVS.] Multa hic desunt verba supplenda ex regula MS. cod. Corb. *Qui hebdomadarius tandem ad mensam legat, quamdiu Abbas sederit ad mensam cum fratribus, quibus se leuantibus*, &c.

SIGNATAS.] Id est, benedictas signo crucis.

Ex Regula cuiusdam. Cap. IX. §. 14.

AD mensam verò nullus penitus præter Abbatem, vel cui ipse præceperit pro communi necessitate fratrum, loqui præsumat: sed omnes intento animo gratias reddentes Creatori in cordibus suis cibi ac potus solidæ mensuræ largitione fruantur. Portarius verò qui pro variis causis eloquium experierit Abbatis, loqui permittatur. Quia forsitan talis superuenit necessitas, quæ moram habere non debeat. Ante mensam verò semper capitulum regulæ vnum, aut amplius, si Abbati placuerit, legatur: vt, cum cibus carnem reficit, lectio animam satiet. Hæc omnia cum grauitate animi & moderatione leni fiant, quatenus in his omnibus Dominus delectetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD MENSAM VERÒ, &c.] Hoc capitulum cum sex sequentibus desideratur in codice Vindocinensi.

INTENTO.] Ita reposui, cum legeretur: *In tanto.*

ANTE MENSAM.] Lege: *Ad mensam.* Nam frustra subiungeret: *vt cum cibus carnem reficit, lectio animam satiet.*

DE MENSVRA CIBORVM.

CAP. XLVIII. §. 1.

S. BEN. SVFFICERE credimus ad refectionem cotidianam tam Sextæ, quàm Nonæ omnibus mensibus cocta duo pulmentaria propter diuersorum infirmitates, vt fortè qui ex vno non poterit edere, ex alio reficiatur. Ergo cocta duo pulmentaria fratribus omnibus sufficiant. Et si fuerit vnde poma aut nascentia leguminum, addatur & tertium. Panis libra vna propensa sufficiat in die, siue vna sit refectio, siue prandij, & cœnæ. Quod si cœnaturi sunt, de eadem libra tertia pars à Cellario reseruetur reddenda cœnaturis. Quod si labor fortè factus fuerit maior, in arbitrio & potestate Abbatis erit, si expediat, aliquid augere, remota præ omnibus crapula: & vt numquam subripiat monacho indigeries: quia nihil sic contrarium omni Christiano, quomodo crapula, sicut Luc. 21. ait Dominus noster: *Videte, ne grauentur corda vestra in crapulâ.* Pueris verò minori ætate non eadem seruetur quantitas, sed minor, quàm maioribus, seruata in omnibus parcitate. Carnium verò quadrupedum omnino ab omnibus abstineatur comestio præter omnino debiles & ægrotos.

NOTÆ

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

TAM SEXTÆ, QVAM NONÆ.] i. siue non sit ieiunium, & prandium fiat horâ sextâ. i. meridie; siue ieiunetur, & cœna fiat horâ nonâ, id est, tertiâ postmeridianâ.

OMNIBVS MENSIBVS.] Ita legunt MSS. codices Victorini, San. Ebrulphi, S. Faronis; & S. Germ. ma. Cum Smaragdo, S. Dunstano, & editione Colonienſi. Quod confirmatur ex regula Magistri cap. 26. in vtroque codice Concordiæ tam Floriacensi, quàm Vindocinensi. *Sufficere namque credimus ad refectionem cotidianam, tàm sextæ, quàm nonæ omnibus mensibus.* etsi in MS. Corb. *Sit ꝛ̃ mensis.* Accedit Ruthardi auctoritas: Qui, *mensibus*, legendum esse asserit, non: *Mensis.* Turrecrematæ, cum ait: *Omnibus mensis, siue, vt alia lectio habet: Omnibus mensibus, quod melius videtur. Id est, omni tempore.* Eandem lectionem agnoscit Guido Iuuenalis Abbas, sancti Sulpicij in sua regulæ versione Gallicâ, cum hæc verba ita exponit: *En tout temps de l'an.* Id-est, omni tempore, quod perinde est, ac: *Omnibus mensibus.* Eandem lectionem illustrat locus S. Isidori cap. 9 suæ regulæ, cum ait: *Vtrisque temporibus refectio mensæ tribus erit pulmentis.* & per vtraque tempora intelligit hiemem & æstatem. In p. MS. S. Germani legitur: *Omnibus diebus.* In vulgò editis legitur: *Omnibus mensis.* Sed malè, & prior lectio potior est. Nam S. B. & S. Isidorus occurrunt prauæ quorundam consuetudini, qui ob calores plura fercula in æstate, quàm in hieme cotidie apponi volebant.

PVLMENTARIA.] Pulmentarium, quod & pulmentum dicitur, est quodlibet obsonium. Catò de re rustica cap. 58. *Pulmentarium familiæ oleæ caducæ quàm plurimum condito.* à pulte, quâ olim prisci illi Romani pro pane vescebantur. Plinius libr. 16. cap. 8. *Pulte autem, non pane vixisse longo tempore Romanos manifestum; quoniam inde pulmentaria dicuntur.* Varro lib. 4. de linguâ Latina: *Et placentæ, quod edebant cum pulte: ab eo pulmentum, vt Plautus: hinc pulmentarium.* Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. *erant autem adeo continentiæ attenti, vt frequenter apud eos* (Romanos) *pultis vsus, quàm panis esset,* &c. Sosipater Charisius lib. 1. *pulmentum & pulmentarium dicit. Nam Cato originum tertio; laserpitium pro pulmentario suo habet. In eodem; multo pulmento vsi. Sed quidam putant pulmentum quasi pulumentum melius dici. Varro autem ad Ciceronem quinto; pulmentum, aut quod idem cum pulte essent, inde pulmentarium.* Vbi verbum, *essent*, id est, ederent. Ausonius in Technopægnia.

Mox ador atque adoris de polline pultiſicum far
Inſtruxit menſas, quo quondam Romulidum plebs
Hinc cibus; hinc potus, cum diluueretur aquâ puls.

Hinc prisci illi Romani dicti pultiphagi.

Digitized by Google

Plautus in Mostellaria:

Non enim hæc pultiphagus opifex opera fecit Barbarus.

Vbi, *Barbarus*, est Romanus, vt vulgò docent interpretes.

VT FORTE, QVI EX VNO NON POTERIT EDERE.] Quæritur an duo pulmentaria monacho edere liceat, cum S. B. ideo illa apponi iubeat, vt, qui de vno edere non possit, edat de altero. Sed puto hæc moraliter intelligenda: & ex æquo & bono multorum infirmitati tum corporis, tum animi consuli ferculorum diuersitate: vt cum quis de vno plusculum degustauerit, iam illud fastidiens ad alterum se conuertat: præsertim, cum regula duo fercula comedere explicite non prohibeat. Quod si ita esset, male consultum esset superfluis impensis: cum duplicatis pulmentariis dapes, quæ v. g. quinquaginta monachis sufficerent, pro centum essent apponendæ: maximè, cum singulæ lances id continere deberent, quod ad vnius monachi satietatem sufficeret; quia illi de vnâ tantùm edere liceret.

ET, SI FVERIT VNDE POMA.] Sup. haberi possint. Ita habetur in omnibus codicibus nostris MSS. cum Smaragdo S. Dunstano, & editione Colinæi. Optima lectio, quæ confirmatur ex. i. Add. Capitul. Lud. Imp. tit. 78. *Vt volatilia in natali Domini & in Pascha tantùm octo diebus, si est vnde, comedant: si verò non fuerit vnde, non requiratur per debitum.* Vulgata lectio: *Et, si fuerint inde poma.* Malè. Poma hoc loco sunt fructus quilibet, saltem vulgares.

AVT NASCENTIA LEGVMINVM.] Id est, nascentia legumina. Vt, *ardua montium, lubrica vallium & roscida cespitum, & glebosa camporum.* Ita hunc locum explicat Ruthardus: *Nascentia leguminum intelliguntur germinantia: quia mos est illius terræ & Romanæ & aliarum prouinciarum mittere legumina in aquam, & cum germinata fuerint, manducari.* Ex quo loco satis constat horum commentariorum auctorem non fuisse Paulum Diaconum monachum Casinatem; dixisset enim, *huius terræ*, non, *illius terræ*. Bernardus Casinas, & alij nonnulli locum explicant rectius quidem de viridibus leguminibus, quæ aceto macerata in Italia comedi solent. An autem tertium illud pulmentarium seu fructuum seu leguminum debeat esse crudum, non id explicite declarauit S. B. itaque iuxta regulam debent primo apponi duo pulmentaria cocta, tertium verò an coctum vel crudum sit, non refert. Id liberum reliquit S. B. ob multorum infirmitates, quorum stomacho fructus crudi & legumina cruda nocere possent.

PANIS LIBRA, PROPENSA.] Controuersia de huius libræ pondere. Casinensis libra est trium & triginta vnciarum & semis, vt habetur in declarationibus Casinensiũ ad regul. S. B. Burdegalæ in monasterio S. Crucis seruatur adhuc libra panis ex ære cyprio cum hac inscriptione.

MENSVRA PANIS S. CRVCIS BVRDEG. Cuius pondus est octo & viginti vnciarum. Sed puto ego hanc S. B. libram nullam aliam esse quàm Romanam seu Latinam. Nam malè panis pondus li-

Digitized by Google

bram appellasset, quæ tot vnciis, ac Cassinensis, vulgarem libram excederet. Qui etiam, si per libram non intellexisset eam, quæ suâ ætate erat vsitata per Italiam, certum pondus panis non definisset, & hunc regulæ locum valde ambiguum reliquisset, cum mensuram sine mensura, & pondus siue pondere statuisset. Nec obstat, quòd libra panis olim seruaretur in monasterio Casinensi, vt constat ex actis S. Mauri & Leone Ostiensi lib. 1. Chr. nam, cum sciret S. B. non eandem esse libram apud omnes nationes, eiusque pondus aliquando pro hominum arbitrio mutari, voluit eiusmodi libram in suo monasterio seruari: quæ tamen non amplius extat ob varias monasterij Casinensis direptiones & incendia. Et sanè monachorum temperantiæ malè consuluisset, quam hîc multa districtione præcipit, si tantumdem panis, quantùm libra Casinensis pensitat, edendum concessisset: maximè cum huiusmodi libra, vt ex præfatis declarationibus constat, plus panis pensitet, quàm monachus vno die comedere possit. Libra autem Romana seu Latina est duodecim vnciarum, vt docent. Epiphanius lib. de mensuris & ponderibus, & S. Isidorus lib. 16. Orig. cap. 24. *Vncia dicta*, inquit, *quod vniuersitatem minorum ponderum suâ vnitate vinciat. i. complectatur. Constat autem drachmis octo.* i. *scrupulis viginti quatuor; quod proinde legitimum pondus habet: quia numerus scrupulorum eius horas diei noctisque metitur, vel quia libram efficit, duodecies computatus*, XII. *vnciis perficitur, & inde habetur perfecti ponderis genus: quia tot constat vnciis, quot mensibus annus.* Post τὸ, *computatus*, videntur, hæc verba, *nam libra*, addenda. His subscribit Fannius Rhemnius poëmate de mensuris.

Vncia fit drachmis bis quatuor: vnde putandum
Grammata dicta, quod hæc viginti quatuor in se
Vncia habet: tot enim formis vox nostra notatur,
Horis, quot mundus peragit noctémque diémque.
Vnciaque in libra pars est, quod mensis in anno.

Gramma autem seu littera est scrupulus, qui continet duos obolos, vt docet idem Fannius

Semioboli duplum est obolus, quem pondere duplo
Gramma vocant, scrupulum nostri dixere priores.

Scrupulus gramma dicitur. i. littera, nam quemadmodum vox humana quatuor & viginti litteris formatur, sic vncia constat quatuor & viginti scrupulis. De libra vide Cassiodorũ lib. 1. Variarum. epist. 10. Sed quia panis hæc mensura angusta est, addidit S. B. *propensa*. i. id est, quæ inclinata præponderet; nam, propensus est inclinatus. Etsi Smaragdus & Ruthardus, explicent τὸ, *propensa*, prius pensa, à præpositione Græcâ, πρὸ, i. prius. Sed non puto eiusmodi vocabulum esse Latinum. Itaque iuxta nostram explicationem mensura panis erit circiter sexdecim vnciarum.

DE EADEM LIBRA, TERTIA PARS.] Ex his verbis satis colligitur cœnam debere esse prandio breuiorem; quod etiam patebit infra ex Regula Magistri. Ruthardus dicit vnicum coctum pulmentum ad

Digitized by Google

cœnam dandum esse. Sed hæc pensanda sunt arbitrio Superiorum.

QVIA NIHIL SIC CONTRARIVM.] Hic textus profertur à Burchardo lib. 14. cap. 1. & ab Iuone part. 13. decreti cap. 69.

QVOMODO CRAPVLA.] Id est, quàm crapula. Iuo addit; *Et ebrietas.* Quid sit crapula docet Suidas: κραιπάλη ἐκ πολλῆς ὀπώσεως πάλμός. i. Crapula ex multa potatione palpitatio. Sed sumpsit impropriè S.B.

IN CRAPVLA.] Ità apud Smaragdum & in cod. Vict. p. Apud S. Dunstanum, Iuonem, Burchardum, & in vulgatis additur; *Et ebrietate.* Vt est in Euangelio Luc. 21. *attendite autem vobis; ne forte grauentur corda vestra in crapulâ & ebrietate.*

PVERIS MINORE ÆTATE] .i. qui sunt infrà duodecimum annum iuxta Magistri mentem hoc capite: *Minoribus verò duodecim annis minus à libra panis in die sufficiet.* Tamen iuxta superiorem nostrâm explicationem intelliguntur ij, qui sunt infrà quintum decimum annum.

CARNIVM VERO QVADRVPEDVM OMNINO AB OMNIBVS ABSTINEATVR COMESTIO.] Editio Colinæi legit, *comestione.* Ex hoc S.B. loco quidam censuerunt vsum volatilium olim monachis fuisse permissum. Et ante D. B. quidam catillones, qui tamen religiosi haberi cupiebant, ab esu quadrupedum abstinebant, & volatilia comedebant, in quos ita inuehitur S. Prosper Aquitanicus lib. 2. de vitâ contemplatiuâ cap. 23. *Cæterum si à quadrupedibus abstinentes phasianis altilibus vel aliis auibus pretiosis aut piscibus perfruantur, non mihi videntur resecare delectationes sui corporis, sed mutare, nec pro abstinentia, sed velut pro nescio qua immunditia, vel certè, quod verius est pro stomachi nauseantis teneritudine delitias illas communes & viles abiicere, quò possint aliis, non solùm carnibus, sed etiam delicatioribus ac pretiosioribus carnibus suas voluptates explere.* Qui ideo se à carnibus abstinere dicebant, quod esum quadrupedum ignorarent, vt planum est ex S. Hieronymo in epist. Ad Siluinam de seruanda viduitate. *Procul sint à conuiuiis tuis phasides aues, crassi turtures, attagen Ionicus, & omnes aues, quibus amplissima patrimonia auolant. Nec ideo te carnibus vesci non putes, si suum, leporum atq; ceruorum & quadrupedum animantium esculentias reprobes: non enim hæc pedum numero, sed gustus suauitate iudicantur.* Eâque ratione id sibi in animum inducebant, quod vna sit auium & piscium ex aquis origo. Itaque minime credendum est à S. Benedicto tales institui monachos qui pedum numero delicias escarum diiudicent: cum ipse cap. 36. Regulæ carnis esu exceptis ægrotis monachos arceat. Nec verò inferri potest quadrupedum interdictione volatilium esum esse permissum. Nam cum vnum prohibetur, non statim alterum permitti concludendum est, maximè si iam à legislatore prohibitum est. Vt Leuit. 19. cum dicitur: *Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum:* Malè quidem inferret aliquis ex eiusmodi legibus permitti non surdis maledicere, & videntibus ponere offendiculum. Quia potest accedere peculiaris ratio, vt eiusmodi prohibitio fiat, etiam si alterum expressè non prohibeatur, vt videre est in citato loco Leuitici, & in hac cautione S. Benedicti. Potest enim esse pecu-

Digitized by Google

ſaris ratio, vt quadrupedum eſus prohibeatur monachis, quia cum quædam ex eis viliores ſint, quis exiſtimaret earum eſum non eſſe monachis interdictum. Non tamen ignoro, quin aliquando conceſſum fuerit monachis comedere volatilia nempe in ſolemnitatibus Paſchæ, Natalis Domini & earum octauis, vt habetur additione. 1. Capitul. Lud. Imp. tit. 78. *Vt volatilia in natali Domini & in paſcha tantùm octo diebus, ſi eſt vnde, comedant; ſi verò non fuerit vnde, non requiratur per debitum. Si autem abbas aut monachi abſtinere ſe voluerint, in eorum ſit arbitrio.* Idem patet ex Epiſtolâ Theodemari Abbatis Caſinenſis ad Carolum Magnum, ſi tamẽ illius ſit: ſunt enim in eâ multa caſtigatione digna. Idcõ firmatur ex chartâ Ludouici & Lotharij ad monachos S. Germani à pratis, quæ extat apud Aimoinum lib. 5. de geſtis Francorum cap. 10. *Volatilia cum ouis de duobus feſtis, id eſt, paſcha & Natalis Domini.* Quod verò vltra has ſolennitates non fuerit licitum monachis edere volatilia planum eſt ex eâdem additione tit. 8. *Vt volatilia intus foriſue, niſi pro infirmitate nullo tempore comedant.* Et tit. ſeq. *Vt nullus epiſcoporũ monachis comedere volatilia præcipiat.* Quare, cùm Rabanus lib. 2. de vita Clericor c. 27. ait. *Auiũ quoque eſum credo inde à patribus permiſſum eſſe, eo quod ex eodem elemento, de quo & piſces, creata ſunt. Nam in regula monachorum non inuenitur aliarum carnium eſum eis interdictum eſſe, niſi quadrupedum.* Hæc non ſunt ita capienda, itavt liceat monachis vt plurimũ edere volatilia, ſed ſi eis interdũ cõcedatur, id non facere contra hunc expreſſum Regulæ textũ iuxta quidẽ Rabani explicationẽ, quæ laxior videtur, vt ex ſupra dictis patet. Idẽ dicendũ eſt de hoc textu, qui habetur apud eundẽ Rabanum lib. 3. de Agone Chriſtiano cap. de gula. *Hæc tamen non ita dicimus, quaſi monachorum regulam, quæ à quadrupedum eſu prohibet, vituperemus.* Sed vide Ioannem monachum lib. 2. vitæ S. Odonis Abbatis Cluniacenſis, vbi ſcribit monachum quemdam in ædibus parentum diuerſantem ad primum volatilis morſum repentina morte interiiſſe. Itaque S. Odo reformator ordinis præcipuus nunquam eiuſmodi eſum altilium ſuis monachis permiſit, vt conſtat ex lib. citato. Quod ſpectat ad pinguedinem, adipem ſeu ſagimen, etiam priſci illi monachi eo vſi ſunt: idque ipſis indultum fuit in ſynodo Abbatum Aquiſgranenſi ſub Ludouico Pio tit. 22. *Pinguedinem ad eſum, excepto vi. feria & xx. diebus ante natiuitatem Domini, & ſeptimanâ illâ, quæ ante quadrageſimam vocatur quinquageſima.* Et tit. 77. Nec eſt quod quidam recentior per pinguedinem, adipem, & ſagimen oleum interpretetur, cum nulla aſſertionis ſuæ teſtimonia proferat. Sed & contrarium conſtat ex actis S. Meinuuerci Epiſcopi Paderbonenſis, vbi agitur de Monaſterio Helinuuardeſhuſen: cuius Abbati iuſſit prædictus Epiſcopus dare monachis ſagimen: *Et data auctoritate* (inquit auctor horum actorum) *quomodo Dominus Eccleſiæ claues beato Petro Apoſtolo tradiderit: Et Eccleſia tantam habens poteſtatem in generali ſynodo monachis, quoniam olei copiam non haberent, non carnium quadrupedũ eſum, ſed carnibus agnatum adipem indulſerit, aduocatis villicis porcos da-*

Concordia S. Dunſtani cap. 32. decreta Lanfranci. §. 37. liber miracul. S. Hugonis Abbatis Clun. c. 19. ſtatuta Petri Venerabili cap. 10. Viſitatorium monaſt. Cultura Cenomanenſis MS.

ri mandauit, de quorum adipe & sagimine cibum fratrum parari iussit. S. Dunstanus in Conc. Vvintonienſi, ſeu Concordia cap. 2. *In Aduentu Domini pinguedo interdicitur scilicet lardi, nisi festiuis diebus.* Sed hæc mera relaxatio inducta ob multiplicitatem diuinorum officiorum, vt satis liquet ex capite citato miraculorum S. Hugonis, qui ne quidem ad preces Petri Damiani permitere voluit, vt saltem bis in hebdomade ab sagimine sui monachi abstinerent ob laborem chori.

Ex Regula S. Columbani. III. §. 2.

CIBVS sit vilis & vespertinus monachorum, satietatem fugiens; & potus ebrietatem, vt & sustineat, & & non noceat. Olera, legumina, farina aquis mixta cum paruo panis paximatio: ne venter oneretur, & mens suffocetur. Etenim vtilitati & vsui tantùm consulendum est æterna desiderantibus præmia. Et ideo temperandus est vitæ vsus, sicut temperandus est labor. Quia hæc vera discretio, vt possibilitas spiritalis profectus cum abstinentiâ carnem macerante retentetur. Si enim modum abstinentia excesserit, vitium, non virtus erit. Virtus enim multa sustinet bona, & continet. Ergo cotidie ieiunandum est, sicut cotidie reficiendum est. Et dum cotidie reficiendum est, vilius & parcius corpori indulgendum. Quia ideo cotidie edēdū est, qūia cotidie reficiendū est. Sicut cotidie orandum est, cotidie laborandū est, cotidie legendum est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CIBVS SIT VILIS, &c.] Habentur in R. MS. S. Columbani cod. Flor. Vilis debet esse cibus monachorum; quia superuacaneum est lautitias in ieiunio quærere: idem docet S. Hieronimus epist. ad Paulinum *sit vtilis & vespertinus cibus.* Vbi sanè legendum est, *vilis.*

Lib. ep. VESPERTINVS.] Non ita strictè sumitur hoc vocabulum. Nam vespertinus cibus est, qui non solùm vespere, sed etiam horâ nonâ, i. tertiâ post meridiem, cum sol ad vesperum vergere incipit, sumitur. Siquidem monachi S. Columbani feria quarta & sexta reficiebant horâ nonâ, vt planum est ex eius Pœnitentiali MS. *Si quis ante horam nonam quartâ sextâque feriâ manducet, nisi infirmus, duos dies in pane & aquâ.*

PANIS.] Lege, *pane*, vt in R. cod. Flor. & in editione Insulæ, vt sit appositio.

Digitized by Google

VTILITATI.] Nempe spiritali.

ET VSVI.] Vitæ corporalis. Quasi diceret: ita cibus temperandus est, vt animæ simul & corpori prosit.

RETENTETVR.] Ita in editione Parisiensi & Insulæ. In cod. Flor. *sustentetur.*

SI ENIM MODVM ABSTINENTIA EXCESSERIT, VITIVM, NON VIRTVS ERIT.] Aurea mediocritas, beata discretio, quæ virtutes fouet, & auget, virtutum mater, & lux animi: cui vni primas dedit magnus Antonius. Μέτρον ἄριστον. i. modus optimus, inquit Cleobulus. *Philosophorum quoque sententia est* μεσότητας ἀρετὰς, ὑπερβολὰς κακίας εἶναι. i. mediocritates esse virtutes, excessus vitia. Inquit S. Hieronymus in epist. Ad Demetriadem Vnde præclare docet idem Columbanus cap. 8. regulæ: *Discretio monachis quam sit necessaria, multorum error ostendit, & aliquorum ruinæ demonstrant, qui sine discretione incipientes, & absque moderatrice scientia degentes vitam finire laudabiliem non potuerunt. Quia sicut sine viâtendentibus error euenit, ita sine discretione viuentibus excessus in promptu est, qui semper virtutibus in medio inter vtramq; nimietatem positis contrarius est.* Id à Deo edocta per S. Adalricum didicit B. Virgo & Martyr Vviborada, quæ in monasterio S. Galli reclusa carnem ieiuniis & vigiliis immoderatis opprimebat: sed ab Angelo monitus B. Adalricus ad eam venit, Deique voluntatem, vt aliquid de tam durâ, & asperâ vitæ ratione remitteret, aperuit. Ergo noscenda est mensura sui, quid valeant humeri, quid vires ferre recusent. Nam, vt sapienter monet Seneca lib. de tranquillitate animæ, *necesse est opprimant onera, quæ ferente maiora sunt.* *Acta S. Viboradæ.*

QVIA COTIDIE REFICIENDVM EST.] Lege, *proficiendum est*, vt in R. MS. cod. Flor. & editione Parisiensi, & Insulæ. Sed nè, *quia*, videtur redundare.

Item ex Regula S. Isidori. Cap. XI. §. 3.

PER omnem autem hebdomadam fratres viles olerum cibos & pallentia vtantur legumina. In diebus verò sanctis interdum cum oleribus leuissimarum carnium alimenta. Non enim erit ad saturitatem reficiendum corpus; ne forte intereat animus. Nam ex plenitudine ventris citò excitatur luxuria carnis. Qui autem appetitum edacitatis reprimit, sine dubio lasciuiæ motus restringit. Tanta cum discretione reficiendum est corpus, vt nec nimia abstinentia debilitetur, nec superflua edacitate per lasciuiam moueatur. In vtroque enim temperantia adhibenda est, scilicet vt & vitia carnis non prævaleant, & vir-

tus ad ministerium bonæ operationis sufficiat. Quicumque ad mensam residens à carnibus & vino se abstinere voluerit, non est prohibendus. Abstinentia enim non prohibetur, sed potius conlaudatur; tantum ne ex contemptu creatura Dei humanis concessa vsibus execretur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PER OMNEM AVTEM, &c.] Hæc videre est in regulâ S. Isidori excusa cap. 9.

VTANTVR.] In regula edita legitur, *habeant.*

INTERDVM.] In reg. exc. habetur, *inducant.*

LEVISSIMARVM CARNIVM.] Quantitatem tangit, non qualitatem, vt ex sequentibus clarum est.

NAM EX PLENITVDINE VENTRIS CITO EXCITATVR LVXVRIA CARNIS.] Rectè Huc spectat illud Tertulliani lib. aduersus Psychicos: *Per edacitatem transit salacitas.* Et paulo ante: *Monstrum scilicet haberetur libido sine gulâ.*

VIRTVS.] .i. Vires.

Item ex eâdem, capite ipso. §. 4.

IN vtrisque temporibus refectio mensæ tribus erit pulmentis olerum scilicet & leguminum; & si quid tertium fuerit, pomorum. Ternis quoque poculis fraterna reficienda est sitis. In obseruatione autem quadragesimæ, sicut fieri solet, post expletum ieiunium pane solo vel aqua contenti omnes erunt. Vino autem & oleo omnes abstinebunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN VTRISQVE TEMPORIBVS.] Videlicet æstatis, hiemis, quibus continentur ver, & autumnus.

TETIVM.] Ab oleribus, & leguminibus.

POMORVM.] In Regulâ excusâ, *id est, pomorum.*

TERNIS QVOQVE POCVLIS.] Iuxta Ausonium in gripho

Ter bibe ------

Augustus

Digitized by Google

Augustus Imperator in castris ad Mutinam ter dumtaxat bibebat, vt refert Suetonius cap. 77.

POST EXPLETVM IEIVNIVM.] Id est, cum hora refectionis aduenerit. In reg. excusa legitur, *exemptum*.

VEL AQVA.] Particula, *vel*, hoc loco sumitur copulatiuè.

Item ex eadem, capite ipso. §. 5.

LAICI ministri mensis monachorum nullatenus intererunt. Neque enim potest illis mensæ communis esse locus, quibus est diuersum propositum. Monachi autem cum à mensis surrexerint, ad orationem omnes cõcurrant. Quod mensæ redundauerit, omni cura seruatum egentibus dispensabitur. In refectione monachorũ à diebus Pentecostes vsque ad autumni principium tota æstas interdiana prandia inuitat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MINISTRI.] Ita in regula excusa. hæc tamen vox redundare videtur, vt patet ex sequentibus.

QVOD MENSÆ REDVNDAVERIT, &c.] Optima institutio. Hinc monachi facile aliquid ventri subducunt, in pauperum vsus seponendum,

INTERDIANA PRANDIA.] Nempe cum alternis diebus fiunt prandia, & ieiunia: quod clarius ipse Isidorus explicat cap. 11. *secundum ieiunium interdianum post Pentecosten alia die inchoatum vsque ad aquinoctium autumnale protenditur, ternis scilicet diebus per singulas hebdomadas propter æstiuos solis ardores ieiunium celebratur.*

Ex Regula S. Ferrioli Episcopi. Cap. XXXIV. §. 6.

ILLVD itaque statuimus, vt ad mensam fratribus congregatis de his, quæ apponuntur, nemo alterius, aut præsumat, aut rapiat portionem, nec frequentius cæteris manum parapsidi importunus immergat, propter illud

Apostoli: *Alius quidem esurit, alius autem ebrius est.* Et iterum. *Esca ventri, & venter escis, Deus autem hunc & hæc destruet.* Et iterum: *Non est regnum Dei esca & potus; sed iustitia & pax & gaudium in Spiritu sancto.* Et iterum: *Huiusmodi enim Christo Domino nostro non seruiunt.* Et iterum: *Quorum Deus venter, & gloria in confusione ipsorum.*

1 Cor. 11. 1. Cor. 6 Rom. 4 Rom. 16 Phil. 3.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEMO ALTERIVS AVT PRÆSVMAT AVT RAPIAT PORTIONEM.] Frequentius, quàm alij, manum mittendo in catinum.

PARAPSIDI.] Dicitur & paropsis. de quibus Hesychius: παραψίδες ἢ παροψίδες τὰ μεγάλα τρυβλία. i. Parapsides & paropsides magni catini S. Isidorus libr. 20. cap. 4. *Parapsis quadrangulum & quadrilaterum vas, id est, paribus apsidis.*

QVORVM DEVS VENTER.] Deest verbum substantiuum, *Est*, iuxta textum Græcum: ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία, καὶ δόξα, &c. i. quorum Deus venter, & gloria, &c. quod tamen habetur in vulgata versione.

Ex Regula S. Aureliani. Cap. L. §. 7.

CARNES in cibo numquam sumantur. Pulli verò, & altilia cuncta in congregatione non ministrentur, infirmis tantum præbeantur, & accipere liceat. Pisces verò certis festiuitatibus, aut quando sanctus Abbas indulgentias facere voluerit, tunc procurentur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CARNES IN CIBO, &c.] S. Cæsarius cap. 17. Recapitulationis: *Carnes verò à nullâ vnquam penitus in cibo sumantur.*

PVLLI VERÒ, &c.] Ex eodem capite eiusdem Recapitulationis: *Pulli vero infirmis tantummodò præbeantur; nam in congregatione numquam ministrentur.*

Digitized by Google

Item ex eadem. §. 8.

CIBARIA cotidie ad refectionem tria, ad prandium duo, ad cœnam duo. Bibere ad refectionem, id est, in æstate merum & tres caldellos; ad prandium tres tantùm: ad cœnam in æstate mensibus Iunio, Iulio & Augusto ternos. Reliquis verò diebus ad cœnam binos bibant. In festiuitatibus verò & quando Abbas indulgentias voluerit facere, & cibaria, quantùm ipse voluerit, & recentes addantur. Cotidiana verò olera caseo & oleo semper condiantur. Iuniores binos ad prandium, binos ad cœnam accipiant: si ieiunauerint, ternos.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CIBARIA COTIDIE AD REFECTIONEM TRIA.] Quænam sit illa refectio distincta à prandio, & cœna obscurum est dicere. Nam olim ter in die monacho edere piaculum erat. Itaque puto toto hoc capite refectionē sumi pro vnica illa comestione, quæ fit hora nona. i. tertia postmeridiana, seu vesperi ieiuniorum diebus: ac proinde S. Aurelianus auget in ea numerum ferculorum & potionum, vt S. Cæsarius, quem Aurelianus sequitur, illis diebus instituit, vt habetur cap. 16. Recapitulationis: *Cibaria omnibus diebus in ieiunio tria.*

AD PRANDIVM DVO, AD COENAM DVO.] Diebus, in quibus non ieiunatur.

BIBERE.] Sup. concedatur, aut quid simile.

MERVM.] Vide superiori cap. ad S. Cæsarium.

CALDELLOS.] Caldellus est vasculum potorium cerusiæ, aut zythi: nam distinguit caldellum à mero Magister cap. 27. *Post ergo primos meros æstiuo tempore ad refectionem tam sexta, quàm nona caldelli omnibus quaterni sufficiant extra illum merum.* Caldelli mentio fit in recapitulatione Cæsarij, cap. 16. *Cotidianis verò diebus ad prandium in æstate binos, ad refectionem ternos caldellos accipient.*

ET RECENTES.] Videtur deesse vox: *Panes*, aut, *fructus.*

IVNIORES BINOS, &c.] Ex S. Cæsario capite citato. *Iuniores verò ad prandium, ad cœnam, ad refectionem binos.* sed puto legendum. *Iuniores verò ad prandium binos, ad cœnam binos, ad refectionem ternos.* Nam S. Aurelianus, qui sumpsit ex S. Cæsario ait: *Si ieiunauerint, ternos.* Et refectio hoc loco Cæsarij sumitur pro vnica comestione, quę fit ieiunij diebus.

Digitized by Google

Ex Regula Magistri. Cap. XXVI. §. 9.

SVFFICERE namque credimus ad refectionem cotidianam tam sextæ, quàm nonæ omnibus mensibus cocta duo pulmentaria, & tertium quodcumque fuerit crudum cum pomis. Medius panis pensans libram singulis fratribus in die sufficiat secundùm formam diuinæ dispensationis, cum medium panis cœlestis coruus Paulo seruo Dei cotidie vescendum parauerit. Quando ergo ad sextam horam tempore æstiuo, vel aliis temporibus reficiunt, tertia quadra ipsius dominici panis à Cellarario subtracta sera ante illud crudum pulmentarium inferendũ mensis ponatur. Et ideo in Cellario diximus eas quadras, de omnium annonis anteceſſus subtrahi: ne fortè cum integræ annonæ in mensis fuerint positæ, & fortè aduenies frater nouitius nescius adhuc mensuram regulæ putet sibi iteratò ad cœnam reponi, ad prandium explicet totum, & sera cum pomis habeat nihil: aut frater multùm edere amans, quamuis mensuram nouerit regulę, cum petenti regulę vult satisfacere, ad horam totum eligat manducare, & ad seram putet se esse contemptum. Quæ omnes quadræ cum fuerint in Cellario reseruatę, sera eiectæ, & in mensa Abbatis, & ab eo signatę, sicut consuetudo ostendit, prius sibi vel mensæ suæ tollat, & residuę à Cellarario leuatę per singulas mensas ponantur tollentibus: vt ipsę solę partes cum crudo quocumque pulmentario mixto cũ pomis, vel si quid de pulmentariis prandij remãserit, fratrum cœnę sufficiant. Nam die Dominico, vel aliis diebus festis, sed & propter extraneas aduenientes personas quouis die quicquid Abbas in cibo voluerit, vt potè maiori conceditur, vel dulciorum aliqua secundùm testimonium quod legitur in vitis Patrum. Vbi pro diebus festis delicatum petierunt à Domino cibum, & apparuit eis cum fauo Angelus. Tantùm est vt consideret æqualitatem, & fugiat corruptibilem nimietatem. Minoribus verò duodecim annis minus à libra panis in die sufficiat.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SVFFICERE CREDIMVS, &c.] Hæc habentur in R. MS. Magistri cod. Corb. eod. cap. 26.

MENSIBVS.] Ita habetur apud Smaragdum, & in cod. Vind. vide superius annotata ad S. Benedictum. In cod. Corb. legitur: *Mensis.* male.

COELESTIS.] Epitheton ad τὸ *Panis*, refertur; qui cælestis dicitur, quia à Deo missus.

ANTECESSVS.] Ita in R. MS. lege tamen: *Ante sessus.* i. ante sessiones, seu antequam sedeant fratres in mensa.

EIECTÆ.] Id est, eductæ è cellario.

VEL MENSÆ SVÆ.] Particula: *Vel*, hoc loco est copulatiua, pro *Et*; nam sibi & mensæ suæ, hoc est, iis, qui vnâ accumbunt, quadras sumit Abbas.

TOLLENTIBVS.] Id est, sibi accipientibus.

QVICQVID.] In R. MS. sequitur: *Addere*, rectè.

SED ET PROPTER EXTRANEAS ADVENIENTES PERSONAS.] Monachi olim propter hospites plenius procurabantur: vt videre est add. 1. Cap. Lud. Imp. tit. 29. *Si verò propter hospitem voluerit* (Abbas) *ad solitam mensuram fratribus, sibique augere aliquid, in eius maneat potestate.*

VEL DVLCIORVM ALIQVA.] Quæ vulgò dicuntur dulciamina, quæ subinde recreationis causâ dabantur monachis, maxime diebus festis, vt statuit Magister, siue solennioribus, vt S. Cæsarius in Recapitulatione cap. 16. *In festiuitatibus maioribus ad prandium & ad cœnam fercula addantur, & recedentibus de eâ dulciamina addenda sunt.* Huc spectat illud Pachomij art. 17. *Qui ante fores conuiuij egredientibus fratribus erogat dulciamina, in tribuendo meditetur aliquid de scripturis* quæ verba sunt de solennitatibus intelligenda.

Ex Regula cuiusdam. §. 10.

MENSÆ administratio vel obseruatio quanta æqualitate vel sobrietate percurri debeat, Abbatis scientia est trutinandum: vt in omnibus, sicut decet Dei ministros, religionis vigeat fomes. Ministrandus est namque omnibus æqua libratione tam potus, quàm cibus, prout tempus, siue solemnitates, siue abstinentiæ siue quotidiani vsus poposcerint. Quotidianis enim diebus suffice-

re credimus duo fercula, exceptis pomorum donis, leguminibus, vel de oleribus conferta, seu farinæ qualibet consperſione. Omnibus etenim æquâ mensurâ ministrandum, præter si ætas infirmior, quæ sustinere non valeat, aut ægritudo corporis, & nouellæ conuersionis nouitas improbata sufficere non queat; quod Abbatis iudicio pensandum est. Potus verò [si] siceræ liquoris, id est, ceruisiæ mensura solita tribuatur. Si voluntas fuerit, vel labor, vel festus dies: vel hospitis aduentus pia precatio exagitauerit, vino potio augenda est. Et si duabus vicibus reficiendum sit, præter vini potionem similis regula seruetur. Festis verò diebus pro reuerentia sanctæ solemnitatis pluribus cibis, id est, ternis, vel quaternis sunt corpora reficienda: sic tamen, vt, si plura sunt cibaria numero, sint minora: vt corpora necessario cibo reficiantur, non nimia satietate damnentur. Sedentes verò ad mensam fratres nullus alterum comedentem sublimatione oculorum respiciat, nec alterius mensuram cibi vel potus iniquâ consideratione oculorum respiciat. Quando in mensam cibus administratur, nullus prius cibum comedat, quàm signum ad benedicendum insonet. Abbas verò vigilet, vt confestim, cum cibus ministratus fuerit, signum tangere procuret, & omnes, cum signum audierint, vna voce benedictionem rogent: quorum vocem Abbas subsequatur dicens: *Dominus dignetur benedicere.* Hoc ad omnia fercula, vel pomorum ac potus administrationem obseruandum est. Illud præcipuè decernimus, vt nullus alteri dare ex mensura sua vel accipere ab altero præsumat præter Abbatem, vel Præpositum, cui ab Abbate commissum est. Si verò aut nouitate, aut temeritate aliquis hæc, quæ supra diximus, fuerit transgressus, disciplina regulæ corrigatur pro præsumptæ temeritatis audacia.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CONFERTA.] Ita in cod. vind. pro: *Confertione.* Sed de eiusmodi vocabulis infra.

NOVELLÆ CONVERSIONIS NOVITAS IMPROBATA.] Id est, nouitij nondum sufficienter probati.

Digitized by Google

SVFFICERE.] Lege: *Sufferre*, vt in cod. Vind.

POTVS VERO SI SICERÆ.] Particula: *Si*, redundat. Quid sit Sicera, docet Hesychius: Σίκερα οἶνος συμμιγὴς ἀδύσμασι, ἢ πᾶν πνεῦμα ἐμποιοῦν μέθην, μὴ ἐξ ἀμπέλου δὲ σκευαστὸν συνδεπνον. i. Sicera vinum mixtum aromatibus, vel omnis potio gignens ebrietatem, quæ non sit composita ex fructu vitis. Suidas: Σίκερα σκευαστὸν πνεῦμα, ἢ παὸ Ἑβραίοις οὕτω λεγόμενον μέθυσμα, οἷνος συμμιγὴς ἀδύσμασιν ἐκ τῆ συσκευάζεσθαι. i. Sicera potio præparata confecta, apud Hebræos sic dicta potio inebrians: vinum aromatibus conditum, ab eo quod commiscetur dictum. Duas hic tangit etymologias, primam, quæ est Hebraïca, ab inebriatione: nam שכר, *Schecar*. i. Sicera à radice שכר, *Schacar*. i. inebriare; vnde Tertullianus lib. aduersus Phychicos appellat ebriamen: alteram Græcam à commixtione, sed impropriam. S. Methodius libr. de castitate apud Photium in Bibliotheca. n. 237. Σίκερα πᾶν τὸ μέθυ φέρον μετὰ τὸν οἶνον τὸν ἐξ ἀμπέλου. i. Sicera id omne, quod infert ebrietatem, post vinum ex vite factum. Theodorus Balsamon in 3. Canonem Apostolorum: Σίκερα δέ ἐστι πᾶν τὸ ἄνευ οἴνου μέθυν ἐμποιοῦν. i. Sicera est omne id, quod sine vino ebrietatem inducit. S. Isidorus libr. 20. Orig. cap. 3. *Sicera est omnis potio, quæ extra vinum inebriare potest, cuius licet nomen Hebræum sit, tamen Latinum sonat, pro eo quòd ex succo frumenti & pomorum conficiatur: aut palmarum fructus in liquorem exprimantur, coctisque frugibus aqua pinguior, quasi succus colatur.* Sed hæc ex S. Hieronymo ep. 2. ad Nepotianum, apud quem male legitur: *Coloratur*, pro, *colatur*. Ex his sciendum est Siceram dupliciter sumi, primò pro vino ex aromatibus condito, quod posteriores vocauerunt pigmentum, secundò pro potione omni, quæ extra vinum inebriare potest ex variis frugibus confectâ, idemque est, quod Ceruisia; & ita hoc loco sumitur.

ID EST, CERVISIA.] Quid sit Ceruisia satis liquet ex Plinio lib. 22. cap. vlt. *Ex iisdem* (frugibus) *fiunt & potus zythum, in Ægypto cœlia, & ceria in Hispaniâ, ceruisia & plura genera in Galliâ.* S. Isidorus c. citato. *Ceruisia à Cerere, id est, fruge vocata: est enim potio ex seminibus frumenti vario modo confecta.*

SI VOLVNTAS.] Lege: *Si vel astas.*

HOSPITIS ADVENTVS.] Lege: *Hospitis aduenientis.*

VINO POTIO.] In cod. Vind. *Vini potio*, sed prior lectio præstat. Nam hic Pater non cotidie monachis vinum permittit.

PRÆTER VINI POTIONEM.] id est, exceptâ vini potione.

SIMILIS REGVLA SERVETVR.] De solitâ mensura ceruisiæ.

VNA VOCE BENEDICTIONEM ROGENT.] Dicentes: *Benedicite.*

AVT NOVITATE.] Aduentus in religionem, & ideo nondùm plane regulam monasterij nouit.

Digitized by Google

Ex Regula S. Fructuosi. §. 11.

CARNEM cuiquam nec gustandi, nec sumendi est concessa licentia. Non quod creaturam Dei iudicemus indignam; sed quod carnis abstinentia vtilis, & apta monachis æstímetur. Seruato tamen moderamine pietatis erga ægrotorum necessitudines, vel longè proficiscentium qualitates: vt & volatilium esibus infirmi sustententur, & longinquo itineri destinati: sicut à principe vel Episcopo sperantur, pro benedictione, & obœdientia degustare non metuant, seruantes apud se de reliquo continentiam. Quod si quis monachus voluerit, & contra sanctionem regulæ vsumque veternum vesci carnibus præsumpserit, sex mensium spatio retrusioni, & pœnitentiæ subiacebit. Viuant enim solis oleribus, & leguminibus, raróque pisciculis fluuiatilibus, vel marinis, & hoc ipsum, quoties opportunitas fratrum vel festiuitas solemnitatis dederit alicuius, seruata in his vel similibus discretione Maioris.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CARNEM CVIQVAM NEC GVSTANDI, &c.] Habetur in R. MS. S. Fructuosi Archiepiscop. Bracar. cap. 5. Hic locus de carnibus profertur de Consecratione distinct. 5. p. 8. sed truncatus; cætera producuntur à Glossa.

INFIRMI.] Hoc vocabulum non habetur in Glossa citatæ distinctionis.

ET LONGINQVO ITINERI DESTINATI.] Hoc iuxta æquitatis rationem instituit S. Fructuosus ob longioris itinerisfatigationem, debilitatem, & morbos, qui in ipso possunt occurrere. Notent multi huius ætatis monachi, qui, vbi pedem è limine monasterij extulerint, sibi carnium esum licitum arbitrantur; & dedita opera sæpius ad sæcularium ædes conuolant, vt ibi se carnibus & sagina ingurgitent: quasi verò de loco & domesticis parietibus, aut non potius de gulâ à Deo iudicandi sint.

SICVT A PRINCIPE.] Lege vt in R. MS. *Si aut*, &c. in Glossa citatæ distinctionis legitur: *Si autem.*

VEL EPISCOPO.] Contra tamen additione. i. Capitul. Lud. Imp. tit. 9.

Digitized by Google

tit. 9. statuitur, *vt nullus Episcoporũ monachis volatilia comedere præcipiat.* S. Gosvvinus Abbas Aquicinctensis Episcopis, & Archiepiscopis Cardinalibus, vtcarnes ederet, præcipientibus contrarius extitit, quemadmodum eius acta testantur.

SPERANTVR.] Ita in R. MS. in glossâ citatâ legitur, *inuitantur*

VETERNVM.] Ita in R. MS. & in cod. Vind. id est, veterem, sumitúrque adiectiuè.

VIVANT.] .i. vescantur.

VEL FESTIVITAS SOLEMNITATIS DEDERIT ALICVIVS.] Non modò laïci Christiani & Clerici, sed etiam monachi Dominicis & festis diebus lautius epulabantur, vt constat ex S. Hieronymo, epist. ad Eustochium: *Festus est dies, & natalis sancti Petri festiuius est solitò condiendus.* Ex regulâ S. Isidori cap. 9. S. Aureliani cap. 50. S. Cæsarij, in recapitulatione cap. 16. Cuiusdam Patris monachorum, & Magistri cap. 26. id etiam constat ex vita S. Leutfridi Abbatis cap. 2. ex vitâ Apollonij apud Palladium & Rufinum, & vita Candidæ apud eundem Palladium, & ex multis aliis vitis Patrum.

FLVVIALIBVS.] In R. MS. *Flumineis.*

Ex Regula sancti Basilij. Cap. XCII. §. 12.

QVI non vult his cibis vesci, ex quibus fratres reficiunt, sed alios requirit, si rectè facit? RESP. Specialiter hoc ipsum quærere cibum, contra mandatum est Domini dicentis: *Nolite quærere quid manducetis, vel bibatis.* Et vt magis nos adtentos faceret ad ea, quæ dicebat, addidit: *Hæc enim gentes inquirunt.* Sane debet sollicitudo esse ei qui præest, vt impleat illud, quod scriptum est: *Diuidebatur autem vnicuique, secundùm quod opus erat.*

1 R. T. *Luc. 12.* *Matt. 6* *Act. 4.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI NON VVLT, &c.] Hæc reperiuntur apud S. Basilium interr. 131. & apud Rufinum cap. 50.

SPECIALITER HOC IPSVM.] Lege, *specialiter quærere cibum hoc ipsum contra mandatum est Domini.* In textu Græco καθόλου. i. in vniuersum.

ATTENTOS.] Ita apud Rufinum, sed videtur legendum, *attonitos*: quia in textu Græco legitur, κατεπλαγμένους ἐπὶ τοῖς λεγομένοις. Id est, &

vt magis obstupefaceret, hoc est, attonitos faceret.

Ex eâdem. Cap. XCII. §. 13.

INT. QVI dicit, quia lædit me hoc: & contristatur, si ei aliuscibus non fuerit datus? RESP. Apparet, quia hic non est fixus in spe illa, quam Eleazarus habuit. Nec de caritate eius, qui præest, & sollicitudinem tam sui, quàm omnium gerit, certus est. Verumtamen absolutè neque de his quæ lædunt, neque de his quæ prosunt, permittitur vnicuique suo iudicio vel voluntate aliquid agere, sed eius, qui præest, iudicio committendum est: vt vnicuique, provt res vel necessitas expetit, consulat: tunc deinde secundo loco etiam vt in corporalibus vsibus secundum Dei voluntatem moderetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI DICIT, &c.] Habetur apud S. Basilium interr. 132. regul. breu. & apud Ruf. cap. 50.

ELEAZARVS.] Ita in cod. Vind. In texru Græco, & apud Rufinum legitur: *Lazarus.* Sed malè. Nam respicit ad senem illum Eleazarum qui mori maluit, quàm carnes suillas edere, vt habetur. 2. Mach. cap. 6.

Item in eadem regula. Cap. XCIII. §. 14.

INT. *Apud S. B. inter 137. Ruf. cap. 50.* SI oportet eum, qui plus laborat, requirere plus aliquid à consuetudine? RESP. Si propter retributionem Dei laborem suscepit, non hîc requirere debet laboris mercedem vel requiem, sed pro his ad promissa festinare, sciens quia sicut pro laboribus mercedes parauit Dominus, etiam pro angustiis consolationes. Verumtamen hi *Act. 4.* qui præsunt, obseruabunt regulam illam, quæ dicit: *Diuidebatur vnicuique, provt opus erat.* Debet enim vnumquemque præuenire, vt secundum laborem etiam, solatia refectionis inueniat.

Digitized by Google

Item eiusdem Regulæ. Cap. VIII. §. 15.

SI oporteteum, qui se piæac religiosæ vitæ dederit, etiam continentiam obseruare? Resp. Quia in omnibus necessaria sit continentia, manifestum est. Primò omnium, & ex eo quòd Apostolus Paulus inter fructus Spiritus sancti etiam continentiam nominat. Tum deinde etiam immaculatum ministerium per hanc seruari posse designat, cum dicit: *In laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate.* Et iterum: *In labore, & fatigatione, in vigiliis multis, in fame & siti in ieiuniis frequenter.* Et iterum: *Omnis, qui in agone contendit ab omnibus continens est.* Et iterum: *Macero corpus meum, & seruituti subiicio.* Quod vtique non aliter, quàm per continentiam videtur impleri. Et iuuentutis tumor ac feruor ætatis velut fœno restringi & reprimi per solam continentiam potest. Non enim expediunt stulto deliciæ, secundùm Salomonem. Et: *Carnis curam*, inquit Apostolus, *Ne feceritis in concupiscentiis.* Et iterum: *Vidua, quæ in deliciis viuit, mortua est.* Sed exemplum illud diuitis in deliciis viuentis necessariam nobis ostendit esse continentiam: ne forte & nos audiamus quod audiuit & diues: *Quia consecutus es bona in vitâ tuâ.* Quomodo autem incontinentia periculosa sit, etiam Apostolus docet, cum eam propriè illis ascribit, quos recedere à Domino dicit: ait enim: *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: erunt enim homines se ipsos amantes.* Et cum plura malitiæ genera enumerasset, ad vltimum posuit: *Comessores, incontinentes, immites.* Sed & Esaü malorum suorum quasi fomitem habuit incontinentiam, qui pro vno cibo vendidit primitiua sua. Sed & illa prima præuaricatio non aliunde homini, nisi per incontinentiam accidit. Omnis Sanctorum vita, atque ipsius Domini in carne positi præsentia quæ nobis alia, nisi continentiæ proponit exempla? Moyses quoque dum cõtinuato quadraginta dierum ieiunio adstitisse indefessus dicitur Deo, & meruisse legis auxilium humano generi deferre. Helias quoque visione Dei tunc dicitur dignus effectus, cum & ipse simili spatio temporum à cibo se con-

Gal. 5. *2. Cor. 2.* *2. Cor. 9* *1. Cor. 4.* *1. Cor. 9* *Prou. 13* *Rom. 13.* *1. Tim. 5* *Luc. 16.* *1. Tim. 3* *Gen. 25.* *Ex. 24.* *3. Reg. 9*

tinuisse scribitur. Sed & Daniel, & trium puerorum meritum apud Deum, quo de omnibus inimicis suis, & de ipso tyranno triumphum cœperunt, non aliunde, nisi per continentiam venit. Ioannis autem omnis vita continentia fuit. Ab hac etiam Dominus manifestationis suæ initia prima patefecit. Continentiam autem dicimus, non quòd à cibo penitus abstinendum sit, hoc est enim violenter vitam dissoluere, sed eam, qua vitæ vsus non superfluus, sed necessarius constat: cum refugimus quod suaue est, explemus ea, quæ sola corporis necessitas exposcit: & vt breuiter dicam, omnia, quæ per passibilem concupiscentiam requiruntur, ab his abstinere virtus est continentiæ. Et ideò ergo non solùm in esu cibi, & in libidine continentiæ virtus agnoscitur, sed cum ab omnibus, in quibus delectamur quidem, sed in anima lædimur, abstinemus. Verus ergo continens nec gloriam humanam desiderat, sed à vitiis se continet, & ab ira, & à tristitia, & omnibus, quæ occupatas tenere consueuerunt inerueditas animas & incautas. Pene autem in omnibus mandatis Dei hoc inueniemus, quod vnum alteri cohæret, & separatum aliud ab alio compleri impossibile est. Id tamen præcipuè in hac ipsa continentia deprehenditur, quoniam quidem humilis ille deprehenditur, vel iudicatur, qui se à superbia continet; & ille renunciat omnibus *facultatibus* suis, & secundùm Euangelium vendit omnia sua, & diuidit, qui sine dubio continet se à pecunia & desiderio. Sed & mansuetus ille erit, qui iram continet, & cohibet furorem. Quid verò iam vagos oculi visus, & auris auditus, & linguæ intemperantiam, aliud quàm continentia moderatur & cohibet? Sed & intemperatos risus continentia coërcet. Et sicut incontinentiæ signum est, inordinatis & incompositis motibus agere in risu, cum vtique subridendo tantummodo lætitiam mentis oporteat indicari. Indecorum autem est sic crepitantem cum sonitu eleuare risum, quod certum est per incontinentiam mētis accidere. Solet etiam euenire inuitis; quæ res grauitatem & constantiam animi emollire ac resoluere solet. Vnde & Salomonem, *risui*, inquit, *dixi amentiam.* Et: *Sicut vox spinarum sub olla, ita risus*

Dan. 1.

Eccles. 2 Eccl. 7.

stultorum. Et iterum: *Stultus in risu exaltat vocem suam: vir autem sapiens vix tacitè ridebit.* Eccl. 21. Ostendit autem Dominus in semetipso necessarias quidem carnis habuisse passiones, id est, quæ virtutis ferrent testimonium, velut laborem, fletum, & tristitiam. Nusquam autem inuenitur risu vsus, quantùm ad historiam pertinet Euangelij, sed & flere magis inuenitur eos, qui rident, dicens: *Væ vobis, qui nunc ridetis; quia flebitis.* Luc. 2. Nec enim seducere nos debet similitudo nominis risus. Mos namque est scripturæ interdum lætitiam animi, affectumque lætiorem risum nominare: sicut ibi Sara inquit: *Risum fecit mihi Dominus.* Gen. 21 Et iterum: *Beati qui flent nunc; quia ridebunt.* Luc. 6. Et in Iob quod dictum est: *Os autem verecium replebitur risu.* Iob. 8. Hæc enim omnia nomina pro gaudio animæ accipiuntur. Qui ergo liber est ab omni passione, & nihil per incitamenta libidinum gerit, sed continenter, & sobrie aduersus omne, quod potest lædere, nititur, hic perfectè continens dicitur: qui & sine dubio per hoc alienus inuenitur ab omni genere peccati. Libido namque est totius mali muscipula: & per hanc omnes decipimur ad peccatum; per quam qui non resoluitur, neque inclinatur ab ea, omne ex se peccati pessimum germen excidit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI OPORTET EVM.] Extat apud S. Basilium interr. 16. regul. fusius disputatarum, & apud Rufinum cap. 9.

NON EXPEDIVNT STVLTO DELICIÆ.] In versione cõmuni: *Non decent stultum deliciæ.*

VIDVA QVÆ IN DELIGIIS VIVIT, MORTVA EST.] Lege, vt apud Rufinum: *Vidua, quæ in deliciis est, viuens mortua est.* Vt in Apostolo: *Nam quæ in deliciis est, viuens mortua est.* καὶ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν. Vbi σπαταλῶσα à σπαταλῶ, *delicias ago*, in Glossis veteribus. Apud Hesychiũ σπαταλᾷ, τρυφᾷ. i. deliciose viuit. Hinc σπατάλη, lasciuia, deliciæ. Male apud Suidã σπατάλη, τρυσή. legendũ enim, τρυφή. id est, deliciæ.

COMESSORES.] Ita apud Rufinum. In textu Græco Apostoli, ἀβέβηλοι. i. criminatores.

DELECTANTVR QVIDEM HIC.] Desiderari videtur τὸ, *corpore.*

SICVT ET CONTINENTIÆ SIGNVM, &c.] Hæc habens

tur apud S. Basilium circa initium capitis sequentis, quod integrum non profertur.

RISVI INQVIT DIXI AMENTIAM.] Hæc sententia non reperitur in textu Græco S. Basilij. Vt nec & illa; *Vae vobis*, &c.

BEATI QVI FLENT.] Ita apud Rufinum. Est tamen in secundâ personâ Luc. 6.

OS VERACIVM IMPLEBITVR RISV.] Ita apud Rufinum. In textu Græco Basilij, vbi locus citatur ex Iob, ita habetur: ἀληθινὸν στόμα ἐμπλήσει γέλωτος. Id est, os verax implebit risu. Lege tamen ἀληθῶν, i. veracium, iuxta Septuaginta, quos hîc sequitur S. Basilius. In versione communi: *Donec impleatur risu os tuum*, iuxta textum Hebraïcum.

Item ex eadem regula. Cap. IX. §. 15.

INT. QVÆ est mensura continentiæ? RESP. Quantùm spectat ad vitia & passionem penitus abstinere, nec vnquam superari: quantùm spectat ad cibos, provt vsus deposcit, vel ætas, vel labor, vel robur corporis, vel incommoditas eius, ita etiam modus & æqualitas temperabitur cibi. Neque enim possibile est omnes fratres vnum ordinem, vel modum ac regulam custodire. Hi verò qui sani sunt, possunt eamdem omnes mensuram tenere in abstinentia. Immutari verò oportet per singulos, in quibus causa aliqua diuersitatis existit prouidentia & prouisione rerum, quibus dispensandi hæc cura commissa est. Nec enim per singula sermonem complecti possumus; sed tantummodo comprehendimus, quæ ad communem & generalem pertinent institutionem. Solatio verò incommodorum in cibis vel eorum, qui iam fessi sunt ex opere continentiæ, siue ex aliis quibuslibet laboribus, quos pro religione pertulerunt, hi qui præsunt, secundùm quòd res & ratio deposcit, adhibebunt. Neque ergo tempus reficiendi omnibus idem statui potest, neque modus cibi, neque qualitas; sed prospectus iste sit omnibus vnus: vt non vsque ad satietatem persistamus in edendo. Repleri enim ventrem, & grauari ex cibis valde inutile est, etiam corpori ad omne opus. Tunc deinde quia & grauatur in somno, & quia etiam lædi ex his facile potest. Sed nec sua-

uia quæque ad finem ciborum sectanda sunt, sed sufficit vsum explere viuendi refutata luxuria. Si enim libidini seruiamus, nihil aliud est, quàm Deum facere ventrem nostrum. Quoniam quidem corpus humanum semper exolescit & defluit, idcirco & repleri indiget, ac reformari. Propter quod & naturale est desiderium. Id quod secundùm rectam rationem, aut vsus ipse ad reparationem deposcit, eorum, quæ exinanita fuerint, & absumpta tam aridi, quàm etiam humidi alimenti. Si quid ergo illud est, quod potest vel breuius, vel facilius explere hãc necessitatẽ corporis in cibis, id potius eligendũ est. Sed & Dominus hoc opinor, ostendit, cum esurientes refecit in deserto: qui vtique possit maiore miraculo copiosiores eis cibos parare, nihil horũ fecit, sed simplicẽ eis exhibuit victũ; secundùm Ioannem quinque panes hordeaceos & piscículos duos apponit. De potu verò nec mentio quidem vlla fit. Ex quo illud sine dubio designatur, quod omnibus sufficiens esse possit aquæ vsus, & perneccssarius: nisi fortè aliquis per infirmitatem corporis lædi ex hoc videatur: qui sine dubio secundùm consilium Apostoli Pauli cauendus est; quia noxius: sed & quæcunque manifestam inferunt noxam corpori, deuitanda sunt. Absurdum enim videtur propter substantiam corporis cibos sumere, & rursus per ipsos cibos corpori inferre perniciem & inutile illud reddere ad ministerium mandatorum. Oportet tamen omnimode illis vti cibis, qui & facilius & vilius comparantur: vt ne occasione abstinentiæ inueniamur pretiosiora quæque & difficiliora sectari, dum suauitate condimentorum viles naturæ cibos in summum ac delicatum saporem extollere conamur. Sed siquid est, quod in vnaquaque prouincia facilius & vilius comparatur, & quod in vsu hominum communiter habetur, hoc ad vsus nostros oportet adsumi; & ea tantummodò requiri, quæ ad vitam perneccssaria sunt, id est, oleum, vel alia huiuscemodi, vel si qua etiam ad infirmantium solamen adhibentur.

Cap. 6.

2. Tim. 3.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVÆ EST MENSVRA CONTINENTIÆ, &c.] Hæc habentur apud S. Basilium interrg. 19. Regul. fusius disput. & apud Rufinum cap. 10.

INCOMMODORVM.] Id est, morborum: in textu Græco ἀῤῥώστων. i. ægrotorum.

PISCICVLOS DVOS.] Ioan. 16. *duos pisces*, iuxta versionem communem. In textu Græco, δύο ὀψάρια. i. duos piscículos. ὀψάριον enim est piscículus. Suidas: ὀψάριον, ἰχθύδιον. i. piscículus.

Ex Regula cuiusdam. §. 16.

CARO, & vinum siue potus, in quo sit ebrietas, refutanda sunt monachis, nec suscipienda, quibus pro Christo crucifixus est mundus, & ipsi mundo: & ferias monachorum non esse super terram: nisi modicùm in aduentu fratrum tanquam Christi lectior fuerit cibus gratia caritatis. Veruntamen abstinentia tegenda est, ne iactantiæ vitio decidamus in lapsum; quod præ omnibus vitiis grauissimum est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

REFVTANDA SVNT.] Id est, recusanda sunt. Refutare enim aliquando est recusare. S. Gregor. Turonensis de vita Patrum cap. 10. *Romanus verò adhuc adolescentior, & ad opus Dei animum extendere cupiens nuptias refutauit.* Glossæ Anonymæ: *Renuebat, qui refutant Abbatem habere.*

ET FERIAS MONACHO NON ESSE SVPER TERRAM.] Deest aliquod verbum, nempe, *sciendum est*, vel quid simile. Hic autem Pater ab aliorum sententia discrepat, cum prohibet in solemnitatibus fratres paulo melius procurari; quemadmodum & Euagrius in prouerbiis: MS. *Ne dicas, hodie festiuitas, & bibam vinum: & eras Penteçoste, & manducabo carnes: quia non est festiuitas apud monachos super terram.*

NISI IN ADVENTV FRATRVM.] Solebant veteres illi monachi fratribus aduenientibus paulo lautius epulari, vt clarum est ex Cassiano Collat. 24. cap. 20. & sequ. ex Vitis Patrum & ex nonnullis his Patribus hoc capite ab auctore nostro citatis.

Digitized by Google

EX REGVLA S. BENEDICTI
De Mensura potus.

CAP. XLIX. §. 1.

S. BEN. NVSQVISQVE proprium habet donum ex Deo, alius sic, alius verò sic. Et ideo cum aliqua scrupulositate à nobis mensura victus aliorum constituitur. Tamen infirmorum contuentes imbecillitatem credimum hemina vini per singulos sufficere per diem. Quod si aut loci necessitas, vel labor, aut ardor æstatis amplius poposcerit in arbitrio Prioris consistat. Considerans in omnibus ne subrepat satietas aut ebrietas. Licet legamus vinum monachorum omnino non esse. Sed quia nostris temporibus id monachis persuaderi non potest, saltem vel hoc consentiamus, vt non vsque ad satietatem bibamus, sed parcius. Quia vinum apostatare facit, etiam sapientes. Vbi autem necessitas loci exposcit, vt nec supra scripta mensura inueniri possit, sed minus, vel ex toto nihil, benedicant Deum, qui ibi habitant, & non murmurent. Hoc autem ante omnia ammonentes, vt absque murmurationibus sint.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HEMINAM VINI.] Quid sit Hemina, explicant Glossæ veteres: *Hmina ἡμίξεστον*, id est, Semisextarius. vbi legendum: *Hemina*. Id colligitur ex Gellio libr. 10. cap. 13. *Contrà autem, si ex sextario Hemina fusa est, dimidium, non dimidiatum sextarium, fusum dicendum est.* Idem docet Festus: *Hemina ex Graco ἥμισυ, quod est dimidia pars sextarij.* Ita

etiam censet S. Isidorus mox citandus & Rhemnius Fannius carmine de ponderibus & mensuris.

At cotylas (quas, si placeat, dixisse licebit
Heminas) recipit geminas Sextarius vnus.

Vbi obseruandum eandem esse Cotylam Græcorum cum Hemina Latinorum. Quod etiam notat Hesychius, cum ait: ἡμίνα, κοτύλη. Accedit, quod Cotyla Græcis sit Semisextarius, vt docent S. Epiphanius libr. de ponderibus, Scholiastes Aristophanis in Plutum Act. 2. sc. 4. κοτύλη δέ ἐστι εἶδος μέτρου ὃ λεγόμενον ἡμῖν ἡμίξεστον. i. Cotyla est species mensuræ dicta à nobis semisextarius & Suidas κοτύλη, ὃ καλοῦμεν ἡμίξεστον. i. Cotyla, quod vocamus semisextarium. Ita vulgò vsurpatum. nam olim, vt planum est ex Athenæo, cotyla erat alterius generis vas, quod multis modis sumitur, etiam pro hemina, vt ipse notat. Hæc autem Cotyla seu Hemina capit cyathos sex iuxta Fannium.

At Cotyle cyathos bis ternos vna receptat.

Et S. Isidorum libr. 16. Originum cap. 25. *Cotyla Hemina est habens cyathos sex.* Cyathi verò pondus est drachmarum decem auctore Plini libr. 21. cap. vltimo. *Cyathus pendet per se drachmas decem.* Fannio.

At Cotyle cyathos bis ternos vna receptat,
Sed de abaco nobis id pondus sæpe notatur;
Bis quinque id faciunt drachma, si appendere velles.

Et S. Isidoro cap. 16 citato: *Cyathi pondus decem drachmis appenditur.* Ex quo sequitur Heminam sexaginta drachmis appendi. Quod etiam auctoritate Plinij capite citato confirmatur: *Cum acetabuli mensura dicitur, significat Heminæ quartam partem, id est, drachmas quindecim.* Si enim acetabulum seu oxybaphus, vt alij vocant, quarta pars Heminæ quindecim drachmas capit, sequitur Heminam sexaginta drachmarum esse. Quare necesse est S. Isidorum errasse, cum capite citato scribit: *Hemina autem appendit libram vnam, quæ geminata sextarium facit.* Qui in eodem capite sibi manifestè contradicit, cum ait cyathum decem drachmis appendi, & sex cyathos Heminam componere. Quod, si ita est, sequitur cyathum appendi duabus vnciis, cum in libra, vt est in confesso apud omnes, sint tantùm duodecim vnciæ; ac proinde cyathi mensuram esse drachmas sexdecim, quod est cõtra ipsum Isidorum atque auctores supra citatos. Vncia enim pendet octo drachmas iuxta eundem Isidorum eodem libr. cap. 24. Priscianum libr. de ponderibus & mensuris cap. 3. & Fannium.

Vncia fit drachmis bis quatuor.

Itaque cum sex cyathi debeant efficere duodecim vncias iuxta Isidorum, necessario cyathus pendet sexdecim drachmas, quod est contra ipsum Isidorum & omnes auctores, qui scribunt cyathum appendi duntaxat decem drachmis, nec obstat quod Hesychius & Suidas scribant cyathum esse duarum vnciarum. Nam Græci Grammatici in rebus Latinorum sæpius errant. Sed, vt Heminæ mensura plenius cognoscatur, quanti va-

Digitized by Google

leat drachma videndum est. Drachma igitur iuxtà S. Isidorum libri citati capite 24. Priscianum cap. 3. libri de ponderibus & mensuris, & Fannium appenditur argenteis scrupulis tribus.

In scrupulis trinis drachma est, quæ pondere doctis.
Argenti facilis signatur pondus Athenis.

Vnde optimè Isidorus cap. citato. *Drachma octava pars vnciæ est; & denarij pondus argenti tribus constans scrupulis, id est, octodecim siliquis.* Rectè sanè, & iuxta mentem Plinij capite citato. *Drachma Attica (fere enim Attica obseruatione medici vtuntur, denarij argentei habet pondus: eadem sex obolos pondere efficit.* Sex autem oboli tres scrupulos pondere efficiunt; nam scrupulus constat duobus obolis, vt docet Fannius,

Semiobolì duplum est obolus, quem pondere duplo
Gramma vocant, scrupulum nostri dixere priores.

Quanquam Priscianus scrupulum confundat cum obolo. Quod autem dicat S. Isidorus tres scrupulos; esse octodecim siliquas, id fit, quia scrupulus iuxta Priscianum constat sex siliquis. Ex his omnibus efficies Heminam non plus pendere, quàm septem vncias & semis. Nam si ex cyathis sex quos capit Hemina, tollas duodecim drachmas, remanebunt sex vnciæ, & ex duodecim drachmis subductis vnam vnciam & semis efficies. Et hæc de hemina: etsi aliter sentiat Budæus S. Isidorum, qui sibi contradicit, vt ostendimus, secutus. At quispiam dicet hanc mihi totam esse mensuram, quàm sufficiat monacho per diem: sed respondeo primò monachis iuxta Apostoli sententiam modico vino vtendum, eoque multâ aquâ diluto. 2. S. Benedictum de sua patria, loqui maximè, hoc est, Italiâ vinorum generosorum feracissimâ, quæ multam aquam, remanente sufficiente sapore, & viribus, ferre possunt. Vnde postea subiunxit: si loci necessitas postulet, amplius addendum: si nempe illius regionis, in quâ situm est monasterium, vina debilia sunt: aut certè si est illa siticulosa natio. Adde etiam cum officia diuina, cantus, cerimoniæ quadruplò ferè auctæ sint necessariò augendam esse mensuram, vt S. P. Benedicti, eiusque regulæ discretio seruetur.

IN ARBITRIO PRIORIS CONSISTAT.] Prior hoc loco Abbas est, non Præpositus, vt infra demonstrabitur. Vnde permittenda illa quæstio cuiusdam recentioris, cur mensura vini sit penes arbitrium præpositi, & mensura cibi ex iudicio Abbatis pendeat. Et sanè S. Ferreolus vini mensuram permittit iudicio Abbatis: *Quantum eis secundùm vires monasterij per singulos dies iussu vel dispensatione Abbatis vini offertur, accipiant.* S. Fructuosus ponit in arbitrio Abbatis vel præpositi. Nec ratio opposita valet nimirum, quod is qui vini mensuram assignat debeat vires, & ingenia nosse singulorum, quæ magis perspecta sunt præposito, quàm Abbati, qui sæpius abest à monasterio, quàm præpositus. Quasi verò non teneatur Abbas, qui pastor est, vultum pecoris sui agnoscere perinde, ac præpositus.

LICET LEGAMVS VINVM NON ESSE MONACHORVM.]

Locus habetur in vitis Patrum interprete Pelagio libr. 4. n. 34. *Narrauerunt quidam Pastori Abbati de quodam monacho, qui vinum non bibebat: & dixit eis, quia vinum monachorum omnino non est.* Vinum non esse monachorum docet S. Augustinus libr. de moribus Ecclesiæ cap. 31. Vino interdicit monachis S. Basilius orat. de exercitatione monastica. Monachi Ægyptij, exceptis senibus, vini vsum ignorabant, docet S. Hieronymus libr. 1. ep. 2. monachorum S. Martini *vinum nemo nouerat, nisi quem infirmitas coëgisset*, inquit, Seuerus Sulpitius libro de eius vita. Vinum prohibetur monachis S. Pachomij, vt habetur in eius regula, art. 20. Illius vsum non probat in monachis Euagrius in prouerbiis, loco supra citato. Nitrienses tamen in Ægypto monachi vino vtebantur, teste Palladio in Lausiaca. S. Ferreolus, Magister, & S. Fructuosus hic citati permittunt: quemadmodum sanctimonialibus S. Cæsarius cap. 28. regulæ. Sed tantùm ægrotis concedit S. Leander cap. 9. libr. de institutione Virg.

Ex Regula S. Fructuosi. Cap. V. §. 2.

Vide supra c. 6. §. 10.

NE, quod absit, murmurando ea sententiâ pereant, quâ perierunt hi, qui in deserto murmurauerunt, &c.

Item ex regula alterius Fructuosi. Cap. V. §. 3.

PER dies singulos vini potionibus sustententur. Iuxta tamen prouidentiam Abbatis vel Præpositi hæc ipsa potionis parsimonia temperetur: ita duntaxat, vt inter quatuor fratres sextarius diuidatur. Sabbato verò vel Dominicis diebus ad vesperam vna potio adiiciatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PER DIES SINGVLOS, &c.] Hæc videre est in R. MS. S. Fructuosi Archiep. Brac. cod. Crasl. cap. 5.

INTER QVATVOR FRATRES SEXTARIVS DIVIDATVR.] Ita vt vnicuique dimidia duntaxat hemina detur. De Sextario vide quæ supra diximus.

SABBATO VEL DOMINICIS.] *vel*, Vel, hoc loco sumitur copulatiuè. Addit potionem ad vesperam sabbati, quemadmodum & Domini-

Digitized by Google

cæ: quia olim in multis locis non ieiunabatur dies sabbati, & hic dies pro festato habebatur, atque etiam à monachis, vt videre est apud Cassianum libr. 3. de diuinis orationibus cap. 9. & 11. In Regula S. Columbani cap. 7. apud Palladium cap. de Nitrienſibus; & in regula eiusdem S. Fructuosi cap. 3. Et eodem die sicut & Dominico monachi sacris mysteriis communicaturi in Ecclesiam conueniebant, vt passim videre est in vitis Patrum.

Ex Regula S. Ferrioli. Cap. XXXIX. §. 4.

DE ebrietate verò superfluum puto monachum commoneri: cum, vel si parum vini accipiat, à proposita corporis contritione declinet. Attamen quia latere monachos non poterit, quod Apostolus Timotheo scribit dicens: *Vino modico vtere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates*, quantùm eis secundùm vires monasterii per singulos dies iussu, vel dispensatione Abbatis vini offertur, accipiant, & amplius penitus non requirãt. Hoc etiam de reliquis stipendiis statuimus obseruandum. Nam ebrietatem illis etiam qui sæculo vacant, Prophetæ testimoniis adprobamus, scribente Apostolo Ephesiis: *Nolite*, inquit, *inebriari vino, in quo est Luxuria.* Et Propheta: *Væ qui fortes sunt ad bibendum vinum; & potentes ad miscendam siceram.* Et iterum: *Væ qui consurgunt mane, & sectantur siceram: qui expectant vesperam, vt vino æstuent.* Et ideo monachum si ebrium (quod dici nefas est) videri aliquando contigerit, zelans illi, plenus ira præcipio, vt triginta diebus à vini potatione suspendatur: quatenus anima infusione concessa digestionis hoc spatio vacuetur.

2. Tim. 5.

Cap. Is. 5.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CONTRITIONE.] Id est, maceratione, mortificatione.

ADPROBAMVS.] *Reprobamus*, apparet correctum in cod. Vind. sed puto deesse vt *Fugiendam esse.*

PROPHETÆ.] Puto legendum: *Scripturæ.* Nam primò citat Apostolum, deinde Prophetam.

VÆ QVI FORTES SVNT, &c.] Iuxta textum Hebraïcum. In versione communi ita habetur: *Væ qui potentes estis ad bibendum, & viri*

fortes ad miscendam ebrietatem. Vbi pro *in ebrietatem*, S. Fructuosus scripsit: *Siceram.* sed nomen Hebraicum שכר, vtrumque significat, & ebrietatem & siceram.

VAE QVI CONSVRGVNT MANE, &c.] Iuxta textum Hebraicum.

CONCESSA.] Lege: *Confecta*, vt sensus sit: anima infusione vini confecta & aggrauata.

Ex Regula Magistri. Cap. XXVII. §. 5.

MOX cum sederint ad mensas fratres, antequam comedant, singulos meros accipiant. Quos meros accipientes singuli porrigant Abbati sibi signandos, & per alias mensas suis fratribus suis signent Præpositi vicibus. In quibus omnibus mensis in suos meros quisque frater de suo pane ternas non amplius buccellas intingat. Ideo non amplius, ne frater multum ibi panem expendens, cum in pulmentariis non habuerit voracitatis suæ causa, in panis sui mensura aliorum fratrum aspectum in se prouocet detrahentem. Post ergo primos meros æstiuo tempore ad refectionem tam sextæ, quàm nonæ caldelli omnibus terni sufficiant extra illum merum. In eodem verò tempore, cum ad sextam reficitur, ternæ serâ omnibus sufficiant potiones. Quibus completis tam in refectione sextę, quàm nonæ, vel cœnæ stans in medio mensarum clara voce Cellararius dicat: qui sitit, fiducialiter indicet. Post hãc vocem qui fuerit sitiens, respondeat, benedic. Statim temperata in vno vase pusca calida, aut si voluerint fratres cum iuxta, quæ semper amplius propter sitientes, fieri debet in pulmentariis fortioribus, aut galleta, aut calices sitientibus porrigantur. Nam & his æstatis diebus cum ad nonam reficitur, serâ antequam compleant, binæ sufficiant omnibus potiones: ita tamen vt antequam bibant, orent, & postquam rebiberint, reorent. Item in his æstatis diebus cum ad sextam reficitur post dictam nonam cotidie exiens Abbas de oratorio in sua sedeat cathedra, & circumadstantibus ante eum in ordine omnibus, electo à Cellarario vino, misceantur ab hebdomadariis in consue-

Digitized by Google

to vase per singulas mensarum decadas omnium singulę potiones secundùm numerum congregationis & suum. Statim surgens Abbas oret cum omnibus; & post orationem, antequam sedeat, oblatum sibi vas cum mixto signet. Mox secum omnes ad mensas suas iubeat, sicut consueuerunt, sedere, & bibens priùs ipse, deinde singillatim mixtum per mensas singulas omnibus faciat propinari. Quibus surgant, iteratò & orent. Et post orationem redeant omnes ad opera, quæ dimiserant facientes. Ergo quiuis sitiens post nonam mox bibat. Iam si introierit decima nemo bibat vsque ad vesperam. Si verò frater amplius sitierit in ipsa nona, antequam veniat, vt diximus, decima, & bibere si voluerit aquam, non ab vrceo, vno hausto, sed ad calicis aut galletæ aut cancelli bibat mensuram: quia quod extra mensuram est, hoc est nimium & iniustum, & desiderij satisfactionem ad corruptelam videbitur adimplere. Nam secundùm sententiam illam quæ dicit: *Ne quid nimis*, potest & nimia aqua debriare sensum in phantasiis somniorum, & corpus necessitatibus occupare, id est, in venis flatus in medullis frigus, in supercilijs grauitas, in capite girus, in naribus sternutus assiduus. In hiemis verò tempore in sextæ & nonæ refectione omnibus caldi terni sufficiant, quia æstus non est, qui prouocet sitim. Illis verò diebus in hieme, in quibus sexta reficiunt, serâ penitus nihil cœnetur: nisi singuli caldi omnibus sufficiant: ita tamen, vt antequam bibant, orent; & postquam biberint, reorent. Post nonam verò illa potio, quæ cotidie de Cellario in æstate proferebatur sitientibus in hieme non detur: quia nec sitis suppeditat: nec longe restat à refectione in vesperam. Illis vero diebus, in quibus in hieme ad nonam reficitur, post dictam vesperam non amplius, quàm singuli caldi accipiantur: ita tamen, vt antequam bibant, orent; & postquam biberint, reorent. In illis vero diebus à Pascha vsque ad Pentecosten, in quibus ad sextam reficitur absque quinta feria & Dominica, aliis diebus nihil aliud ad seram nisi bini caldi propter dies accipiantur, absque Paschæ octauarum octauis, in quibus iugiter cœnent. Nam ideo supra dictis diebus

absque quinta feria, & Dominica vsque in Pentecosten cœnas subduximus, vt vna refectio in his diebus custodiatur: & quamuis non sua hora, consueti tamen ieiunij videatur causa seruari, cum cœnæ eorum mutantur in prandia. Quinta verò feria, & Dominica hoc cœnent ad serã, quod supra de cibis taxauimus: addito tamen vno pulmento cotidie in prandio; vel si Paschæ restiterit merces, potio cuiuslibet. Calix verò & galleta per quem erit in diuersis vicibus ministrandum, talis erit, qui tertius impleat mixtam heminam. Sed eius æqualitatem mensuræ, aut duo aut tres oportet calices aut galletas mensarum ministerio deseruire: vt per multa pocula vniuersis citius erogetur. Infantuli verò intra duodecim annos agentes in hieme binos caldos accipiant, ad seram singulos. Æstatis vero tempore ternas ad refectionem, & serò binas accipiãt potiones propter ætatis qualitatẽ. Nam sicut superius de cibis cõstituimus, ita & de potionibus permittimus. Dominica verò & diebus festis vel propter extraneas aduenientes personas quicquid aptum duxerit addere Abbas, vt pote maiori; conceditur simul & propter caritatem & lætitiam sanctorum dierum, vel amicorum aduentum addat mercis, cuius voluerit, potionem. Tantùm est, vt memor sit sobrietatis, & fugiat vinolentiæ ebrietatem. Quia nisi sobrium fuerit corpus, ad opus Dei vigilare non potest, & anima cogitatione libidinis non carescit. Iam si aliquis discipulorum de constituta mensura potus, & panis sui remanente fragmento recusare aliquantulum ad mensam voluerit, spiritum plus agnoscitur amare, quàm carnem, & frœnum castitatis imponit luxuriæ. Nam cum hoc ipsum recusat abstinens frater leuanti Cellarario dicat lentè; suscipe, & hoc quod negatum est carni, proficiat Deo. Mox semotè in vno vase à Cellarario hoc ipsum mittatur Deo feliciter profuturum, & pro aliquo munere adiunctum eleemosynæ monasterij mendicanti pauperi à Cellarario porrigatur in manum. Hæc omnis mensura de indicis monasterij. Nam si quid transmissum foris congregationi suæ apparauerit Dominus, grataner suscipiatur transmissum Domini donum: &, si placuerit Abbati, mensis addatur.

NOTÆ

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MOX CVM SEDERINT AD MENSAS, &c.] Extat in R. MS. eiusdem Magistri eodem cap. 17.

MEROS.] Merus substantiuè significat calicem siue cyathum vini, vt supra notatum est.

BVCCELLAS.] In R. MS. *Buccillos*, quod perinde est. Glossæ veteres: *Buccella*, ψωμίον. i. frustulum.

SINGVLI PORRIGANT ABBATI.] Qui sunt de eius mensa.

SVIS SIGNENT PRÆPOSITI VICIBVS.] Quisque præpositus in sua mensa. Erant autem duo in singulis mensis per singulas decadas diuisis.

CALDELLOS.] Caldellus est quoddam cyathi genus. S. Cæsarius in Recapitulatione cap. 16. *Cotidianis vero diebus ad prandium in æstate binos caldellos accipient: adcœnam vero bini caldelli sufficiant.*

TEMPERATA.] i. fusa.

PVSCA CALIDA.] Ita in R. MS. sed lege: *Posca.* Celsus libr. 3. cap. 6. *Si ille languet, vel hæc profluit, ex posca.* Quidam explicant loram. i. vinum secundum, quod fit ex maceratis aqua vinaceis, sed non ita rectè: nã posca est, quod Græci vocant ὀξύκρατον. Glossæ veteres: *Posca*, ὀξύκρατον. Et quod Dioscorides li. 3. cap. 8. ὀξύκρατον dicit, Plinius, qui sæpe locos Dioscoridis interpretatur, lib. 27. cap. 4. poscam appellat. Aliter ὀξυκρᾶμα. Apud Palladium cap. 79. Lausiacæ. τὸν δὲ ἄλλον πάντα χρόνον διατελοῦσι ὀξυκράμασι καὶ τῷ ξηρῷ ἀρκούμενοι. Id est, vt reddit vetus interpres Heraclidis: *Per reliquum aui sui tempus posca & sicco pane contenta vinebat.* Est autem ὀξύκρατον, seu, ὀξυκρᾶμα acetum aquâ temperatum. vt ex medicis notum est.

IVTTA.] In R. MS. legitur: *Iotta.* In cod. Vind. *Iuta.* In Glossis Arabico-Latinis legitur: *Iota, causa*, Sed quid hæc sibi velint, nescio. In Glossis Isidori legitur: *Iutia, Lactare.* Sed legendum puto: *Iutta*, ita vt sit spissa potio ex lacte confecta: ac proinde: *Lactare*, hoc loco sit nomen neutrius generis.

IN PVLMENTARIIS FORTIORIBVS.] Ita correxi ex Reg. MS. & cod. Vin. id est, maioribus, abundantioribus pulmentaria fortiora sunt prandia, quia hic Magister vult cœnas esse leuiusculas.

AVT GALLETA.] Ita in R. MS. cod. Corb. est poculi genus, infra; *Sed ad calicis, aut Galletæ, aut caucelli bibat mensuram*, & infra. *Calix autem aut galleta, per quem erit in diuersis vicibus ministrandum, talis sit, qui tertius impleat mixtam heminam.*

POST DICTAM NONAM, &c.] Mos olim fuit in monasteriis, & videtur ab huius Magistri instituto deriuatus, vt monachi extra tempus ieiunij post nonam biberent, maximè æstatis tempore. Ekehardus iunior

libr. de casibus monasterij S. Galli cap. 11. *Abbas inuitat tandem omnes ad nonales fratrum, quibus conscripti erant, bibere, ibi tantâ hilaritate vsque ad vesperam iam pene sonatam commanent.* Petrus venerabilis statuto 27. *statutum est, vt non in vasis illis vinariis, quæ iustitiæ vocantur, sicut olim facere cogebantur, sed propriis scyphis vnusquisque bibat eo tempore quo post nonam ad potus fratres pergere solent.* agit autem ibi de æstiuo tempore. S. Dunstanus cap. 5. Concordiæ: *Nona vero celebrata, poculisque hausti, dicatur versus; Deus in adiutorium.* Ibi loquitur de æstate, mentione prius factâ prandij. Sed & in hieme idem fieri instituit, cap. 2. eiusdem Concordiæ in diebus festis, exceptis his qui occurrunt inter festum S. Martini, & Purificationis: *A festiuitate S. Martini refectis fratribus Ecclesiam intrantibus agatur signum nonæ; quod sequatur ipsa Laus. Quam nonam non sequitur potus vsque ad Purificationem sanctæ Mariæ.*

DIMISERANT FACIENTES.] *Facientes*, pro, *facere.* Phrasis Græca, quia verba cessandi iunguntur participio loco infinitui. Act. 20. *Non cessaui monens cum lacrymis vnumquemque vestrum:* In textu Græco: οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον. pro, non cessaui monere. *Dimiserant*, hoc loco est, cessauerant.

ORCEO.] Id est, vrceo, o, pro, u, vt sæpius notatum est.

CAVCELLI.] Caucellus genus poculi diminutiuum à cauco, cuius meminit Spartianus in Pescennio Nigro: *Et cum milites quosdam in cauco argenteo expeditionis tempore bibere vidisset.* Trebellius Pollio in Claudio: *Item in caucos & scyphos pondo vndecim.* Titulus epigrammatis 25. apud Ennodium: *De cauco cuiusdem habente Pasiphaën & taurum.* Idem habetur tit. 29. vide notas doctissimi viri R. P. Iacobi Sirmondi societatis Iesu.

DEBRIARE.] Id est offuscare, turbare.

NECESSITATIBVS.] Id est, morbis, incommodis.

ID EST IN VENIS FLATVS.] Deest verbum, fit, vel quid simile.

CALDOS.] Caldus est genus poculi, cuius diminutiuum est caldellus.

SVPPEDITAT.] Neutraliter sumptum, id est, suppetit: vt 5. Phil. *Si vita suppeditasset.*

A REFECTIONE.] Non intelligit cœnam, sed potationem, quam paulo ante instituit ad seram in hieme, sublata cœna, etiamsi reficiant fratres ad sextam.

ABSQVE PASCHÆ OCTAVARVM OCTAVIS.] τὸ *Octauarum* videtur redundare, id est, præter Paschæ octauas. Id instituit Magister propter solennitatem octauarum Paschæ, quæ olim feriatæ erant: & tota illa hebdomade populus cotidie conueniebat in Ecclesiam, vt patet ex codice canonum Ecclesiæ Africanæ can. 61. vbi statuitur, vt in die Dominica, & reliquis sanctorum festis non fiant spectacula, μάλιστα ὅτι ἐν ἑβδομάδι τῇ ἁγίᾳ Πάσχα οἱ ὄχλοι μᾶλλον εἰς τὸ Ἱππόδρομον, ἢ εἰς Ἐκκλησίαν

συνέρχονται. i. maxime quia in octo diebus sancti Paschæ potius in Hippodromium, quàm in Ecclesiam conueniant. Conc. Trull. can. 66. ἀπὸ τῆς ἁγίας ἀναστάσεως χρὴ τὸν Θεοῦ ἡμᾶς μέχρι τῆς καινῆς Κυριακῆς τὴν ἑπτὰ ἑβδομάδα ἐν ταῖς ἁγίαις Ἐκκλησίαις σχολάζειν δεῖ ἀπαρεγκλήτως τοὺς πιστοὺς ἐν ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἀναφαινομένους ἐν Χριστῷ, καὶ ἑορτάζοντας, &c. i. à sancto Domini nostri Iesu Christi resurrectionis die vsque ad nouam Dominicam, totam hebdomadem in sanctis Ecclesiis vacare fideles iugiter oportet psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus lætantes in Christo, & feriantes, &c. Conc. Matisconensis 2. can. 2. vbi de Paschatis solennitate agitur, statuiturque: *Vt illis sanctissimis sex diebus nullus seruile opus audeat facere.* Nominat tantùm sex dies, quia de ipso die Paschæ, & sequenti Dominica nihil necesse erat statuere. Nicephoro Homologeta in Canonibus: οὐ δεῖ ἐργάζεσθαι τὴν ἑβδομάδα διακαινισίμου. id est, non oportet operari in hebdomade Diacæniſimi, ita vocabant hebdomadem Paschæ: de quo vocabulo infra l. 1. Cap. Caroli & Lud. Impp. t. 164. Inter festiuitates habentur: *Paschæ dies octo.* Leges Imperiales statuerunt septem dies ante & post Pascha omni strepitu forensi vacandum. C. L. *Vt in die, de feriis.* l. *omnes*, eodem titulo. l. *Actus omnes*, eodem titulo. Constantinus Imperator τεῖπον νόμον ἔχαιρεν, ἀπεράλους εἶναι τὴν τε τοῦ πάθους ἑβδομάδα, καὶ τὴν τοῦ διακαινισίμου. inquit Alexander monachus in libr. de inuentione S. Crucis, id est: *Tertiam legem tulit, vt hebdomas passionis & diacæniſimi, hoc est, octauarum Paschæ sine opere transmitteretur.* Emanuel Comnenus voluit hanc ab omni opere cessationem incipere à Lazari resurrectione. Vide Photium in Nomocanone tit. 7. cap. 1. & Theodorum Balsamonem ibidem, cuius ætate duo tantum dies post Pascha celebrabantur, vt ipse testatur in Canonem citatum Concilij Trullensis.

ET QVAMVIS NON SVA HORA.] Id est, nonâ supp. *Reficiatur.*

CVM COENÆ EORVM MVTANTVR IN PRANDIA.] Iuxta priscorum Patrum institutum, de quo S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de custodiâ Virginitatis: *A Paschâ ad Pentecosten cœnæ mutantur in prandia.* Sed hic Magister eximit hebdomadem Paschæ, in qua instituit prandium & cœnam.

POTIO CVIVSLIBET.] Speciei, quâ vti solent monachi.

SED EIVS ÆQVALITATEM MENSVRÆ.] L. *Sed secundùm huius æqualitatem mensuræ.*

IN HIEME BINOS CALDOS ACCIPIANT.] Ita in R. MS. sed videntur deesse ista vocabula: *Ad refectionem.* i. ad prandium. Nam postea cum agit de æstate, dicit: *Æstatis vero tempore ternis ad refectionem, & serò binas accipiant potiones.* Sensus est igitur, vt infantes hiemis tempore bīnos caldos accipiant ad prandium, & serò singulos caldos; quemadmodum in æstate accipiunt tres ad prandium, & serò duos.

ADDAT MERCIS, CVIVS VOLVERIT, POTIONEM.] Ita

in Regul. MS. id est, vasis, seu cadi: merx enim est vas apud Iuuenalem Sat. 4.

-------- *Magnâ qui voce solebat.*
Vendere municipes fracta de merce siluros.

Vbi vetus scholiastes: *Id est, fracto vase sardarum eiusdem municipij.*

ET ANIMA COGITATIONE LIBIDINIS NON CARESCIT.] Recte, quia vinum est luxuriæ incentiuum. Οἶνος ἔρωτος τεκμήρ. i. vinum est nutricius amoris, inquit Achilles Tatius libr. 1. Leucippes. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα. i. vinum lac Veneris, inquit Aristophanes apud Athenæum libr. 10. *Luxuriam facit & nutrit vini perceptio nimia*, inquit S. Prosper Aquitanicus libr. 2. de vita contemplatiua cap. 22. Vinum spiritalem abigit lætitiam, confusionem & incendium gignit in corde, inquit Marcus Eremita.

CARESCIT.] Pro, caret.

DE INDICIS.] In R. MS. *De inthicis*, pro, *enthecis*. i. promptuariis, de quo vocabulo supra.

Digitized by Google

QVIBVS HORIS OPORTET reficere.

CAP. L. §. 1.

A Sancto Pascha vsque ad Pentecosten ad sextam reficiant fratres & sera cœnent. A Pentecoste autem tota æstate, si labores agrorum non habent monachi; aut nimietas æstatis non perturbat, quarta, & sexta feria ieiunent vsque ad nonam. Reliquis vero diebus ad sextam prandeant. Quæ prandij sexta, si opera in agris habuerint, aut æstatis feruor nimius fuerit, continuanda erit: & in Abbatis sit prouidentia. Et sic omnia temperet atque disponat, qualiter animæ saluentur, & quod faciunt fratres, absque iusta murmuratione faciant. Ab idibus autem septembris vsque ad caput quadragesimæ, ad nonam semper reficiant. In quadragesima vsque ad Pascha ad vesperam reficiant. Ipsa tamen vespera sic agatur, vt lumine lucernæ non indigeant reficientes, sed luce adhuc diei omnia consummentur. Sed & omni tempore siue cœnæ, siue refectionis, hora sic temperetur, vt cum luce fiant omnia. S. BEN.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

A PASCHA VSQVE AD PENTECOSTEN, &c.] Seruat S. B. antiquum Ecclesiæ morem, quo à Pascha vsque ad diem Pentecostes ob reuerentiam & lætitiam resurrectionis Christi, & Aduentus Spiritus sancti ieiunium relaxatur. De quo Tertullianus libr. de Corona militis. *Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eâdem immunitate à die Paschæ in Pentecosten vsque gaudemus.* Hinc ca-

piendus est eiusdem Tertulliani locus libr. contra Psychicos. *Cur Pascha celebramus annuo circulo in mense primo? cur quinquagintà exinde diebus omni exultatione decurrimus?* Idem docet S. Epiphanius in synopsi sub finem. S. Augustinus epistol. 119. ad Ianuarium. Cassianus lib. 2. de nocturnis orationibus cap. 18. Collat. 21. cap. 11. 12. 19. & 20. S. Isidorus libr. 1. de offic. Eccl. cap. 33. & 42. in regula monachorum cap. 10. Beda lib. 3. Angl. cap. 5. Haymo Halberstattensis libr. 1. de varietate cap. 14. *Porro quinquagesimam ab ipso Dominico resurrectionis die inchoare, & gaudiis potius laudibusque diuinis, quàm ieiuniis voluerunt esse celebrem, quatenus annuis eius festis admoneremur desiderium nostrum ad obtinenda festa, quæ non sunt annua, sed continua; non terrena, sed cœlestia, semper accendere, fixumque tenere.* Concilium Turonense 2. can. 18. *Vt de Pascha vsque ad quinquagesimam, exceptis rogationibus, omni die fratribus prandium præparetur.*

A PENTECOSTE AVTEM, &c.] Binam refectionem in æstate indulget S. Benedictus, nec excipit feriam quartam & sextam, si forte nimius sit calor aut labor ob regulam discretionis, quam vbique seruat. Nec id recedit à medicorum regulis, cum S. P. semel in hieme, bis in æstate cibum sumere præcipit, vt notum est ex Cornelio Celso lib. 1. de re medicâ cap. 3. *Hieme plus esse conuenit*, & paulo post: *Semel die cibum capere*, &c. & infra: *Æstate vero, & potione & cibo corpus sæpius eget Ideo prandere quoque commodum est.* & paulo post. *Vt sæpius autem cibo vtendum, sic exiguo est.* Idque iuxta doctrinam Hippocratis libr. 1. Aph. 18. qui ait æstate cibum difficillime ferri, hieme facilius, quia in æstate quasi effœtus languescit natiuus calor, & ideo sæpius edendum, sed minus. In hieme verò calor natiuus fortior est, & somnus longior; proinde plus edendum, sed semel tantùm.

AD SEXTAM REFICIANT.] i. prandeant. Nam cum non ieiunabant monachi, sexta hora, id est, meridie prandebant. Quod videtur apud S. Gregorium libr. 3. dial. c. 15. *Cumque vir Dei ieiunare volebat ad nonam, præcipiebat vrso eadem horâ cum ouibus reuerti; cum vero, noluisset, ad sextam.* Idque iuxta morem laïcorum, qui prandebant meridie. Festus: *Merendam dicebant pro prandio, quod scilicet medio die caperetur.* Athenæus libr. 1. enarrans Æschyli locum: Δεῖπνον δὲ μεσημβρινὸν ὃ ἡμεῖς ἄριστον. i. Δεῖπνον *Vero* (dicit) *refectionem meridianam, quod nos* ἄριστον, *id est, prandium.*

QVARTA ET SEXTA FERIA IEIVNENT VSQVE AD NONAM.] Iuxta antiquum Christianorum morem, qui quartâ & sexta feria singularum hebdomadum ieiunabant, vt videre est in canonibus S. Petri Patriarchę Alexandrini & Martyris can. 15. ἐκ ἐγκαλοῦσι τὸ ἡμῶν παραπεφυλαγμένοις τετράδα ἢ παρασκευὴν ἐν αἷς νηστεύειν ἡμῖν κατὰ παράδοσιν ἐνδέχεται τεσσαρακοστῆς. i. nemo reprehendet nos obseruantes quartam feriam & parasceuen, in quibus ieiunare iuxta traditionem rationabiliter nobis præscriptum est. Apud sanctum Epiphanium in synopsi: τετράδ δὲ καὶ

Digitized by Google

τετραββάτῳ ἐν τοῖς ἕως ὀψὲ νηστεύειν, &c. id est, quartâ & sextâ feria in ieiuniis vsque ad nonam manere ab Apostolis institutum est. Hinc capiendus est Tertullianus libr. aduersus Psychicos: *Cur stationibus quartam & sextam sabbati dicamus?* nam stationes sunt ieiunia: Glossæ Arabico-Latinæ dictæ: *Statio, ieiunium.* Id etiam notum est ex Beda libr. 3. hist. Angl. cap. 5. *Religiosi quoque viri & femina consuetudinem fecerunt exceptâ remissione quinquagesimæ Paschalis quartâ & sextâ sabbati ieiunium ad nonam vsque horam protelare.* Hinc decretum S. Columbani in Pœnitentiali MS *Si quis ante horam nonam quartâ sextaque feriâ manducat, nisi infirmus, duos dies in pane & aquâ viuat.*

ABSQVE IVSTA MVRMVRATIONE.] Ita legit Ruthardus, lectionemque probat ex loco Cassiodori, in quo illud psalmistæ: *Et, si non fuerint saturati, murmurabunt*, explicat de Apostolis, qui iustè in Iudæos Euangelium respuentes murmurauerunt: rursus ex loco S. Gregorij illud Iob enarrantis. *Si aduersum me terra mea clamat*, cum ait: *Terra etenim contra possessorem suum clamat, quando contra pastorem suum iustè Ecclesia murmurat.* Sed hæc non est proprie murmuratio, sed iusta querimonia subditorum in malos pastores. Ipse tamen Ruthardus notat in quibusdam aliis exemplaribus legi: *Absque vllâ murmuratione*, quemadmodum in aliis cod. N. MSS. Atque etiam editis.

VSQVE AD CAPVT QVADRAGESIMÆ.] Id est, vsque ad secundam feriam post Dominicam primam quadragesimæ: ita vt quadragesima hoc loco sumatur pro ieiunio quadragesimali.

IPSA TAMEN VESPERA SIC AGATVR.] Tempore quadragesimæ.

SED LVCE DIEI OMNIA CONSVMMENTVR.] Quæ ad refectionem spectãt. Ratio est: quia cum lucernæ lux sit subobscurior, daretur occasio maligno, præcipue in amplo refectorio, instigandi fratres ad confabulationem, & quædam alia illicita.

SIVE COENÆ.] Cum non ieiunatur: quia bis reficiunt monachi.

SIVE REFECTIONIS.] Cum ieiunatur.

SIC HORA TEMPERETVR.] Cibi sumendi in diebus breuioribus. Tamen notandum est S. P. Benedictum maximè huic constitutioni astringere eos qui in Italiâ similibusque regionibus habitant, vbi circa solstitium brumale dies non sunt ita breues, ac in regionibus Borealibus, vt in Angliâ, Scotiâ, Daniâ, extremâ Belgiâ, & similibus, in quibus ob breuitatem dierum hæc obseruari non potest institutio.

VT CVM LVCE FIANT OMNIA.] Quæ spectant ad refectionem: nam propter hospites, infirmos, & multa alia necesse est lucernæ lumen adhiberi.

Digitized by Google

Ex Regula S. Isidori. Cap. XI. §. 2.

IN refectione monachorum à diebus Pentecostes vsque ad autumni principium, tota æstas interdiana prandia inuitat: reliquum tempus suspendit prandia, cœnam tantùm apponit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN REFECTIONE MONACHORVM, &c.] Extant in R. exc. S. Isidori cap. 9. vbi hæc omnia efferuntur imperandi modo.

VSQVE AD AVTVMNI PRINCIPIVM.] Quod cadit octauo Cal. Octobris, quo incipit æquinoctium autumnale iuxta eundem Isidorum, vt supra notatum est, qui infra hoc ieiunium producit vsque ad æquinoctium autumnale.

INTERDIANA PRANDIA.] Id est, alterna, nempe Dominicâ, feria tertiâ, quintâ & septima. Nam iuxta hanc regulam illo tempore ter ieiunandum est in hebdomadâ, feria secunda, quarta, & sexta.

Item eiusdem. Cap. XII. §. 3.

HÆc sunt feriæ monachorum in quibus ieiunia conquiescunt: inprimis venerabilis dies Dominicus, nomini Christi dicatus, qui sicut propter mysterium resurrectionis eius solemnis est, ita & apud omnes seruos eius celebritatem conuiuij votiuo gaudio retinebit. Item à primo die Paschæ vsque ad Pentecosten quinquaginta scilicet continuis diebus ieiunium à sanctis Patribus dissolutum est propter resurrectionem videlicet Christi & Aduẽtum Spiritus sancti: vt hi dies non in figura laboris, quod quadrageſimæ tempus significat, sed in quiete lætitiæ laxatis ieiuniis celebrentur. Placuit etiam Patribus à die Natalis Domini vsque ad Circuncisionem solemne tempus efficere, licentiámque vescendi habere. Non aliter & dies Epiphaniæ ex veteri regula reficiendi licentiam consecutus est. Si quidem, & dum quisque fratrum conuertitur, aut

aut ex aliis monasteriis fratres visitandi gratia concurrunt, pro caritate adimplendâ interrumpuntur ieiunia: si tamen non fuerint generalia. Præter hæc alia tempora liberè licenterque cultui ieiuniorũ inseruiunt. Si qui autẽ monachorum prædictis temporibus ieiunare disponunt, nequaquam prohibendi sunt. Nam & multi sanctorum Patrum his diebus in eremo abstinuisse, nec aliquando ieiunia soluisse leguntur; nisi diebus Dominicis propter resurrectionis Christi lætitiam.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HÆ SVNT FERIÆ MONACHORVM, &c.] Hæc habentur in Regula excusa S. Isidori cap. 10.

VENERABILIS DIES DOMINICVS.] Iuxta antiquum Ecclesiæ morem. Tertullianus lib de corona militis: *Die Dominico ieiunare nefas ducimus.*

SI TAMEN NON FVERINT GENERALIA.] .i. Ecclesiastica & communia omnibus Christianis. Hæc verba non sunt in regula excusa.

SI QVI AVTEM MONACHORVM PRÆDICTIS TEMPORIBVS, &c.] Idem docet idem Isidorus lib. 1. de offic. Eccl. cap. 42. *Post pascha autem vsque ad Pentecosten licet traditio Ecclesiarum abstinentiæ vigorem prandiis relaxauerit, tamen qui monachorum vel Clericorum ieiunare cupiunt non sunt prohibendi: quia Antonius & Paulus & cæteri Patres antiqui etiam his diebus in eremo leguntur abstinuisse: nisi tantùm die Dominico.*

NISI DIEBVS DOMINICIS.] Monachi licet valde austeri, nunquam tamen ieiunabant diebus Dominicis. Id statuitur in regula Macarij & aliorum Patrum: *Debet ergo ille ordo teneri, fratres, vt nullo die, nisi nonâ reficiantur fratres, excepto Dominico die.* Idque faciebant ex præscripto Concilij Gangrensis, quod can. 18. prohibet monachis ieiunare die Dominico. Εἴ τις διὰ νομιζομένην ἄσκησιν ἐν τῇ Κυριακῇ νηστεύσῃ ἀνάθεμα ἔστω. i. si quis propter eam, quæ existimatur, exercitationem (hoc est, vitam monasticam) die Dominico ieiunauerit, anathema sit Vnde in regula Tetradij seu Teridij cap. 22. dicitur: *Si quis die Dominico ieiunauerit, peccat.* Et quamuis multi Ægyptiorum monachi die Dominico non cœnarent, & tantum prandierent, vt notat Cassianus lib. 3. de diurn. orat. cap. 12. quia tamen prandebant horâ sextâ, non ieiunare censebantur.

Digitized by Google

Item ex eiusdem Regula. Cap. XIII. §. 4.

IEIVNIORVM autem hos dies potissimum veteres elegerunt. Primum ieiunium quadragesimæ cotidianũ, in qua maior abstinentiæ obseruantia manebit in monachis: quando non solùm à prandiis, sed etiam à vino & ab oleo abstinetur. Secundum ieiunium interdianum post Pentecosten alia die inchoatum vsque ad æquinoctium autumnale protenditur: ternis scilicet diebus per singulas hebdomadas propter æstiuum calorem. Tertium sequitur cotidianum ieiunium ab Octauo [decimo] cal: Octobris vsque ad Natale Domini, in quo cotidiana ieiunia nequaquam soluuntur. Quartum item ieiunium post diem Circumcisionis exoritur, peragiturque vsque ad solemnitatem Paschæ.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IEIVNIORVM AVTEM &c.] Hæc videre est in regula excusa cap. 11.

INTERDIANVM.] i. alternis diebus.

TERNIS SCILICET DIEBVS.] nempe feria secunda, quarta, & sexta.

AB OCTAVO DECIMO CAL. OCTOBRIS.] *n*, *Decimo*, videtur redundare: nec habetur in regula excusa: rectè: quia ieiunium Pentecostes producit, vsque ad æquinoctium autumnale, quod iuxta eumdẽ lib. 5. orig. c. 34. & l. de natura rerũ c. 8. incipit ab. 8. cal. Octob.

POST CIRCVMCISIONEM.] Lege, *à circumsisione*, quia illis temporibus, & anterioribus tenebantur ieiunare Christiani Cal. Ianuarij. Vt notum est ex Concilio Toletano. 4. can. 10. S. Isidoro lib. 1. de offic. Eccl. cap. 40. *Ieiunium Calendarum Ianuariarum propter errorem gentilitatis instituit Ecclesia.* S. Ambrosio serm. 17. *Vnde qui calendas Ianuarij colit, peccat; quoniam homini mortuo defert diuinitatis obsequium.* vbi, *homini mortuo.* i. Iano. & paulo post, *obseruauit eum diem & mensem, qui his diebus non ieiunauit, aut ad Ecclesiam non processit.* vbi particula, *aut*, sumitur copulatiuè. Ex quo loco plures dies, quàm vnum alicubi ieiunatum fuisse constat. Conc. Turonense secundum tres dies ieiunij statuit can. 17. *Et quia inter Natale Domini & Epiphaniam omnes die festiuitates sunt, itemque prandebunt. Excipitur triduum illud, quo*

ad calcandam gentilium consuetudinem Patres nostri statuerunt, priuatas in calendis Ianuariis fieri Litanias. Error ille gentilis erat, vt homines etiam Christiani fœmineâ veste induti paganis permixti se petulantius gererent, vt videre est in sermone S. Asterij Amaseæ Episcopi de Calendis Ianuarij: γυναικίζεται ἀεικὴς. ὁ τὸν θυμὸν λεοντώδης ὁ μετὰ τὴν ὅπλισιν θαυμαστὸς ὀφθῆναι τοῖς ὁρῶσι, ἐν τῇ χειρὶ μάχαιρα, ἐν τῷ στέρνῳ ἀσπίς, &c. i. miles mulieris formam assumit, animo leoninus, & cum armis aspectu admirabilis, & tunicam ad talos demittit, pectus zona circumcingit, indumento muliebri vtitur, & crobylum capiti imponit. Apud S. Isidorum c. citato. *Alij. Fœmineo gestu demutati virilem vultum effœminant.* Alij Idolorum formas assumebant; quos redarguit S. Petrus Chrysologus serm. 155. de Cal. Ianuariis. *Similitudinem perdiderunt Christi, cuius sunt indumentum, qui se simulacrorum formis sacrilegis formauerunt.* Alij ferarum & belluarum formis assumptis veluti insani per campos, & plateas saltabant. S. Maximus Taurinensis homil. de cal. Ianu. *Numquid non omnia ibi falsa sunt & insana; cum se à Deo formati homines aut in pecudes, aut in feras, aut in potenta transformant,* &c. Idem testantur S. Isidorus cap. citato, & Alcuinus de offic. Eccl. cap. 4. Quod prohibetur in conc. Autisiodorēsi can. 1. *non licet calēdis Ianuarij vetula & ceruolo facere.* Vbi lege, *vetulas, & ceruolos.* Vt in sermone S. Eligij Episcopi Nouiomensis apud Surium in eius vita. τὸ, *vetulas*, est τὸ, *vitulas*, vt notat vir doctissimus Iac. Sirmondus in notis ad præfatum concilium. Hæc superstitio manat à Persis. Nam apud eos Mithræ (quem solem esse credunt) initiati in eius speluncâ orgia sua celebrantes varias ferarum formas vt leonum, hiænarum, coruorum, &c. assumebant, vt notat Porphyrius lib. de abstinentia ab animalibus: *In Mithræ mysteriis significantes communionem, quam in bru[illegible] animantibus habemus, nos per animantes significare solent: ita vt eorumdem orgiorum participes leones appellent, fœminas verò hianas, & ministros ceruos.* πρὸς Πατέρων δὲ, ἀετοὶ γὰρ ἐν ἱεροῖς εἶται σεσαγορεύονται: ὅτι τὸ λεοντικὸ πειλομβάτων πειθεται πανδαπὰς ζώων μορφὰς. i. *De Patribus verò, aquilæ enim & accipitres ipsi appellantur, cum quis Leontica assumens induit omnigenas animalium formas.* Hinc capiendus est Tertulliani locus lib. 1. contra Marcionem. *Sicut arida & ardentis naturæ sacramenta Mithræ Leones Philosophantur.*

Ex Regula S. Fructuosi. Cap. XVIII. §. 5.

IEIVNII ista oportet tempora obseruare. A Pascha vsque ad Pentecosten reficiendum ad sexta m[illegible]s, & monofogia, id est, conseruāda per diem. A Pentecoste vsque ad octauum decimum Calendas Octobris interdiana ieiunia retinenda, excepto quòd vna quadragesima, quæ

festiuitatem sanctorum Iusti & Pastoris præcedit, sollicitè conseruanda est: in qua vsque ad nonam cotidie ieiunandum est, & à vino penitus abstinendum. Seruanda tamen Abbati discretio est: vt cum hos graui labore perspexerit onerari ad refectionem singulas potiones tribuat. Ab octauo decimo, Calendas Octobris vsque ad Pascha solicite ieiunandum est: & in quadragesima vino & oleo penitus abstinendum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IEIVNII ENIM ISTA OPORTET TEMPORA, &c.] Hæc habentur in R. MS. S. Fructuosi Archiepiscopi Bracar. Cod. Crass.

ET MONOFOGIA ID EST CONSERVANDA PER DIEM.] Ita in R. MS. sed lege, *& monofagia, id est, vnica refectio conseruanda*, &c. Nam monofagia Græcum est, quod vnicam refectionem significat. Hæc autem institutio est iuxta mentem priscorum Patrum, qui à Pascha vsque ad Pentecosten cœnas vertebant in prandia vnica refectione contenti, vt superiori capite ad regulam Magistri notatum est.

INTERDIANA IEIVNIA.] Id est, alternis diebus, nempe secunda, quarta, & sextâ feria, iuxta mentem S. Isidori, à quo nonnulla S. Fructuosus emendicauit.

EXCEPTO QVOD VNA.] Reposui particulam, *quòd*, quæ hîc desiderabatur, vt in regulâ MS

QVÆ FESTIVITATEM SANCTORVM IVSTI ET PASTORIS.] Incipiendo à 17. Iunij. Nam horum dies festus sexto Augusti die notatur. Fuerunt Iustus & Pastor fratres pueri, qui Compluti, in Tarraconensi regione passi sunt, de quibus Vsuardus in Martyrol. Chron. Dextri Flauij (si modò illius sit) CCXCVI. *Sancti Christi Martyres Iustus & Pastor.* Prudentius in Peristephano hymno. 6.

Sanguinem Iusti, cui Pastor hæret,
Ferculum duplex, geminumque donum
Ferre Complutum gremio iuuabit
Membra duorum.

Horum mentio fit in vita S. Theodardi Episcopi Narbonensis. Eorum reliquias diuina reuelatione admonitus S. Asturius Pontifex Toletanus inuenit: & eorum amore ductus, relicta sede, Compluti mansit, vbi primus fuit Episcopus, vt refert S. Hidelphonsus cap. 2. lib de viris illustribus. Hanc autē quadragesimā in horum Martyrum honorem instituit S. Fructuosus, quia suum monasterium sub illorum patrocinio dedicauerat: quod quidem situm est in diœcesi Asturicensi ad radices montis Iragi, ad ripam riuuli Molinæ, in finibus Vergidi opidi, in quo ipse natus est.

Digitized by Google

vt constat ex priuilegio Chindasvvindi regis, quod refertur à doctissimo viro Dom. Antonio d'Yepez in appendice centuriæ 2. Chron. ord. S. Benedicti ex chartulari Ecclesiæ Asturicensis.

SINGVLAS POTIONES.] Nempe vini.

VINO ET OLEO PENITVS ABSTINENDVM.] Sumpsit ex S. Isidoro supra.

Ex Regula sancti Aureliani. Cap. VI. §. 6.

IEIVNIVM verò à Cal. Septembris vsque ad Calendas Nouembris secunda, quarta, & sexta feria ieiunandum est. A Calendis Nouembris vsque ad Natale cotidie ieiunandum est absque Sabbato, & Dominica. Ab Epiphania verò vsque ad Pascha cotidie ieiunandum est absque maioribus festiuitatibus Sabbato, & Dominica. Post Pascha verò vsque Pentecosten sexta feria tantùm ieiunãdum est. Post Penteçosten mense Iunio, Iulio, & Augusto in potestate Abbatis sit de ieiunio, & prandio, vt sicut viderit possibilitatem fratrum, ita studeat temperare.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IEIVNIVM] Hoc vocabulũ videtur redũdare & legendũ, *à Cal. verò.*

A CALENDIS SEPTEMBRIS.] Sumpsit ex S. Cæsario, qui idem statuit in Recapitulatione. *A Calendis Septembris vsque ad calendas Nouembris secundâ, quartâ, & sextâ feriâ ieiunandum est.*

A CAL. NOVEMBRIS.] Ex eodem Cæsario ibidem. *A Calendis verò Nouembris vsque ad Natalem Domini, exceptis festiuitatibus, & sabbato omnibus diebus ieiunari oportet.*

ABSQVE SABBATO ET DOMINICO.] Eximit à ieiunio diẽ Sabbati perinde ac Dominicum iuxta morem Orientalium non solùm monachorum, sed etiam reliquorum Christianorum, qui hos dies feriatos habebant; ac proinde Sabbato, æque ac Dominica non ieiunabant. Id moris etiam fuit apud quosdam occidentales & maximè Gotthos, quippe qui fidem ab orientalibus acceperunt. Id patet ex Recapitulatione S. Cæsarij cap. 15. *A Calendis vero Nouembris vsque ad Natalem Domini exceptis festiuitatibus, vel Sabbato, omnibus diebus ieiunari oportet.* S. Fructuosi regula cap. 5. vbi die Sabbati ieiunium relaxat: *Sabbatorum verò vel Dominicorum diebus ad vesperam vna potio adiiciatur.* Ex Conc. Agathensi can. 12. vbi, cum præcipiat ieiunium Sabbati in quadrage-

sima, signum est hunc diem non ieiunari solitum aliis temporibus à quadragesima. Nam si extra quadragesimam illarum partium ieiunassent Christiani die Sabbati, multo magis in quadragesima; ac proinde non opus fuisset eiusmodi constitutione. Imo Sabbatum ne quidem ieiunabatur ab omnibus qui erant sub ditione Caroli Magni, vt patet ex lib. 6. Capitul. tit. 184. *Praeter haec omnia tempora ieiuniorum omni sextâ feriâ propter passionem Domini ieiunetur: sed & Sabbati dies à plerisque propter quod in eo Christus iacuit in sepulchro, ieiunio consecratus habetur.* Vbi vides statui ieiunium feriae sextae, non verò Sabbati, quod non ab omnibus, sed à plerisque ieiunabatur. Et ratio haec est, cur S. Benedictus tempore aestiuo nihil statuerit de Sabbati ieiunio: tempore verò hiemali generaliter loquens nihil de eo definierit, sicut, nec de die Dominico & festis, ista, vt arbitror, permittens Ecclesiae consuetudini. Sed de his consule epistolas S. Augustini. 86. ad Casulanum. Et 119. ad Ianuarium, & acta S. Nili Abbatis Cryptae ferratae.

POST PENTECOSTEN MENSE IVNIO &c.] ex S. Caesario in recapitulatione: *Ieiunium â Pentecoste vsque ad Cal. Septembris, quomodo* virtutem *& possibilitatem viderit mater monasterij, sic studeat temperare.*

VT SICVT.] Addidi particulam, *vt*, quae desiderabatur ad sensum.

Ex Regula Cassiani. Cap. IX. §. 7.

SIMILITER à vespera Sabbati, quae lucescit in die Dominico, vsque ad vesperam ipsius Dominici, & totis quinquagesimae diebus nec genua curuari, nec ieiuniorum regulas custodiri Patrum constituta sanxerunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SIMILITER ETIAM, &c.] Haec sumpta sunt ex Cassiano lib. 2. de orat. noctur. cap. 18.

VESPERA SABBATI, QVÆ LVCESCIT IN DIE DOMINICO.] Apud Cassianum, *In diem Dominicum.* Prior lectio plausibilior est. Nam vespera Sabbati quae lucescit in die Dominico, est quâ incipit dies Dominicus. Nam vespera Sabbati erat initiũ ipsius diei Dominici iuxta morem Iudaeorum & Athenienſium, qui initium diei ducebant à solis occubitu, vt notat Theodorus Gaza libello de mensibus, quos posteà imitata est Ecclesia, vt notum est ex can. 91. sextae synodi, vbi circumscribitur dies Dominicus, & cessatio à genuflexione à synaxi vespertina Sabbati ad sequentem synaxim vespertinam Dominicae. Locum

Digitized by Google

vide supra, vbi egimus de Lucernario. Idem de cessatione ab opere seruili, & aliis operibus prohibitis statutum fuit: ita vt eiusmodi opera cessarent à vespera Sabbati, & Dominicæ vespera resumerentur: quod satis patet ex lib. 6. Capitul. Car. & Lud. tit. 186. *Diem Dominicum secundum reuerentiam colite. Opus seruile, id est, agrum, pratum, vineam, vel si qua grauiora sunt, in eo non faciatis: nec causas, nec calumnias inter vos dicatis, sed tantùm diuinis cultibus seruiatis. Et à vespera vsque ad vesperam dies Dominicus seruetur.* Et ex synodo antiqua, quæ tribuitur S. Vdalrico Augustano Episcopo can. 53. *Diem Dominicum & alias festiuitates absque opere seruili à vespera vsque ad vesperam celebrare docete.* Vbi idem nota de festis diebus.

NEC GENVA CVRVARI.] Olim ex antiqua Ecclesiæ institutione & ab ipsis Apostolis manante, die Dominico, & quinquagintæ illis diebus à sancto Pascha vsque ad Spiritus sancti aduentum Christiani in Ecclesia non genu flectebant. Ita docet S. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 27. agens de Apostolicis traditionibus, ἐν ὀγδοὰδι μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν μιᾷ Σαββάτου. i. in prima Sabbati erecti complemus preces. Et infra agens de quinquagesima: ἐν ᾗ τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προπεμψάντες οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμᾶς ἐξεπαίδευσαν. Id est, in qua (quinquagesima) potius erecto corporis habitu precari nos Ecclesiæ leges edocuerunt. S. Petrus Alexandrinus Patriarcha & martyr can. 15. χαρισαμένης ἡμέραν ἄγομεν διὰ τὸν ἀναστάντα ἐν αὐτῇ, ἐν ᾗ οὐδὲ γόνατα κλίνειν παρειλήφαμεν. i. lætitiæ diem (Dominicum) agimus, in quo propter Christi in eo resurrectionem neque genua flectere traditione accepimus. S. Dorotheus doctr. 15. πεντηκοστὴ γάρ ἐστιν ἀνάστασις ψυχῆς, ὡς λέγει τοῦτο γὰρ ἡ σύμβολόν ἐστι, τὸ μὴ κλίνειν ὑμᾶς γόνυ ἐν ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ πᾶσαν τὴν πεντηκοστήν. i. est enim Pentecoste, vt quidam ait, animæ resurrectio: cuius quidem signum est, quod per totam Pentecosten (hoc est quinquagesimam) genua in Ecclesiâ non flectimus. Idem scribunt S. Epiphanius in synopsi. Tertullianus lib. de corona militis loco supra citato. S. Augustinus epist. 119. Ad Ianuarium, Photius in nomocanone tit. 7. cap. 4. S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus in mystica Theoria: τὸ μὴ κλίνειν γόνυ ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς ἁγίας Κυριακῆς, &c. i. *Non genu flectere in die resurrectionis sanctæ Dominicæ significat casus nostri erectionem factam per Christi resurrectionem die tertiâ. Vsque ad Pentecosten verò, & septem dies post Pascha ἀνακαινισίμου, id est, renouationis; septies multiplicatos continere quadraginta nouem dies, & Dominicâ Pentecostes addita, quinquaginta.* Vbi vides ἀνακαινισίμου esse primam paschæ septimanam, quam Theodorus Balsamon in can. 16. Apostolorum, in supplemento appellat ἑβδομάδα ἀνακαινισίμου. Idem statuunt Conc. Nicænum can. 20. & sexta synodus loco supra citato. & S. Columbanus in Pœnitentiali MS. *Exceptis diebus Dominicis, & à die primo Paschæ vsque ad quinquagesimum diem, in quibus moderate se in tempore psalmodiæ humiliantes, genua non flectentes sedule Dominum orent.* Vide statuta Petri venerabilis.

Digitized by Google

Ex Regulæ Magistri Cap. XXVIII. §. 8.

OMNI tempore in septimana duobus diebus ad sextam reficere debent, hoc est, quinta feria, & Dominica: cæteris aliis in septimana diebus ad nonam horam reficere oportet. Nam erubescamus nos, qui sumus spiritales, fugere hora nona ieiunium: cum vetusta consuetudo antiquitus agnoscitur prandia ignorasse; sed semper vesperam, hoc est, cœnam suis refectionibus ordinauit: intantum, vt annonam, quæ erogabatur aut laborantibus, aut militibus, ideo annona vsque hodie dicitur, quia ad horam nonam diei erogatur: & ideo vsque hodie annona nomen remansit. Nam ipsius Domini testimonium proferam, quem cœnasse cognouimus, non legimus prandisse, cum dicit S. Euangelij scriptura: *Vespere autem facto recubuit Iesus cum duodecim Apostolis & cœnantibus illis dixit.* Nam ideo ad nonam horam vniuersis diebus constituta sunt solui ieiunia: vt sit aliquid prolixius, quod quadragesimæ diebus addatur, id est, vsque ad vesperam, id est, post Lucernariam. A sexagesima verò quarta, sexta, & Sabbato post Lucernariam semper reficiant: aliis verò diebus vsque ad quadragesimam ad nonam reficiant: vt quod Dominicæ quadragesimæ de quadraginta ieiuniis subtrahunt, quarta sexta, & Sabbato à sexagesima ieiunia vsque ad vesperam continuata restituant: vt quadraginta ieiunia in numero compleantur.

Mat. 26

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OMNI TEMPORE IN SEPTIMANA, &c.] Hæc habentur in R. MS. eodem cap. excipienda tamen est quadragesima. Nam infra excipit à ieiunio quadragesimæ solam Dominicam.

QVINTA FERIA.] Ieiunium relaxat quinta feria iuxta constitutionem Melchiadis Papæ. De qua Anastasius Bibliothecarius in Melchiade. Alcuinus cap. 8. de off. eccl. Carolus Magnus epist. ad Alcuinum, & anonymus in epist. quæ extat. 109 inter Alcuini epistolas.

PRANDIA IGNORASSE.] Veteres Romani primis reip. temporibus

poribus non prandebant, sed cœnabant tantùm: S. Isidorus lib. 20. Orig. cap. 2. *In vsu enim non erant prandia*, S. Saluianus libr. 1. de Prouidentia. *Numquid parcam illam tunc agrestemque vitam cum gemitu & dolore tolerabant, cum viles & rusticos cibos ante ipsos quibus exercebantur, focos sumerent, eosque ipsos capere nisi ad vesperam liceret?*

SED VESPERAM, HOC EST, COENAM.] Lege: *Vespernam.* Festus: *Vesperna, quam nunc cœnam appellamus.* Idem: *Vesperna apud Plautum cœna intelligitur.* Hinc castigandus locus S. Isidori cap. citato: *Est autem cœna vespertinus cibus, quam vespertinam antiqui dicebant.* legendum enim, *vespernam.*

IDEOQVE ANNONA VSQVE HODIE DICITVR.] Ita censet Isidorus cap. citato: *Annona tractum est à tempore; quo Romani veteres ad cibos aduocabantur, sicut Martialis.*

Imperat excelsos frangere nona toros.
Quod adusque hodie Persa faciunt.

NON LEGIMVS PRANDISSE.] Hæc dicuntur iuxta præcisum Euangelij verba, in quo nulla prandij mentio, cùm de Christo agitur. Illum tamen aliquando prandisse satis colligitur ex Ioan. cap. 4. vbi dicuntur discipuli intrasse in ciuitatem Sichar, & emisse cibos, cum esset hora quasi sexta, quæ est prandij; & inuenisse Dominum cum muliere colloquentem, eumque rogasse, vt manducaret, quod non fecissent, si numquam prandere statuisset.

VESPERE AVTEM FACTO, &c.] Matth. 26. vbi sic versio communis: *Vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis suis: & edentibus illis dixit.*

A SEXAGESIMA VERO QVARTA, SEXTA, ET SABBATO.] Ita in R. MS. videtur tamen deesse π *Secunda.* Nam hic Magister in hebdomade sexagesimæ instituit ieiunium quatuor dierum ad instar ieiunij quadragesimalis; ita vt monachi reficiant tantùm ad vesperam, ad supplementum sex Dominicarum, in quibus ex more antiquo Ecclesiæ non ieiunatur. Cum igitur à prima Dominica quadragesimæ vsque ad Pascha sint duo & quadraginta dies, vt numerus quadraginta dierum seruetur, addit Magister quatuor in sexagesima, vt cum illis duobus qui quadragenarium numerum excedunt, suppleantur sex Dominicæ, in quibus non ieiunatur. Lege ergo: *Secundâ, quartâ,* &c.

ALIIS VERO DIEBVS VSQVE AD QVADRAGESIMAM AD NONAM REFICIANT.] Iuxta morem solitum ieiuniorum regularium, in quibus reficiunt fratres ad nonam secundum instituta Magistri, non verò quadragesimalium.

QVARTA SEXTA ET SABBATO.] Deest π *Secundâ*, iuxta superiorem rationem.

Digitized by Google

VT POST COMPLETORIVM nemo loquatur.

CAP. LI. §. 1.

S. BEN. OMNI tempore silentio debent studere monachi, maximè tamen nocturnis horis. Et ideo omni tempore siue ieiunij, siue prandij, si tempus fuerit prandij, mox, vt surrexerint à cœna, sedeant omnes in vnum, & legat vnus collationes vel vitas Patrum, aut certè aliquid, quod ædificet audientes: non autem eptateucum, aut regum; quia infirmis intellectibus non erit vtile illa hora hanc scripturam audire: aliis verò horis legantur. Si autem ieiunij dies fuerit, dicta vespera, paruo interuallo mox accedant ad lectionem collationum, vt diximus, & lectis quatuor aut quinque foliis, vel quantum hora permittit, omnibus in vnum occurrentibus per hanc moram lectionis. Si quis fortè in adsignato sibi commisso fuerit occupatus, occurrat. Omnes ergo in vnum positi compleant. Et exeuntes à completoriis nulla sit licētia denuo cuiquam loquialiquid. Quod si inuentus fuerit quisquam præuaricari hanc taciturnitatis regulam, grauiori vindictæ subiaceat: exceptò si necessitas hospitum superuenerit, aut fortè Abbas alicui aliquid iusserit: quod tamen, & ipsum cum summa grauitate, & moderatione honestissime fiat.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MAXIME NOCTVRNIS HORIS.] Hac lege multis malis, quæ tenebrarum subsidio perpetrantur, occurrit S. Benedictus.

ET IDEO.] Hæc verba sunt continuationis, non consequentiæ.

SI TEMPVS FVERIT PRANDII.] Id est, si non fuerit ieiunij tempus: quia non ieiunantes prandebant, ieiunantes verò minimè, vnde prandia, & ieiunia opponuntur. Sidonius libr. 6. epist. 12. *Vt constet indesinenter regem præsentem prandiatua; reginam laudare ieiunia.*

ET LEGAT VNVS COLLATIONES.] Fuit olim hæc consuetudo monachorum, vt post cœnam aut vespertinam synaxim simul congregati, vno legente, audirent sacram scripturam, vitas aut collationes Patrum. Ita statuit S. Isidorus cap. 6. regulæ: *Post vespertinum autem congregatis fratribus oportet vel aliquid meditari, vel de aliquibus diuinæ lectionis quæstionibus disputare.* vbi meditari est legere. Beda libr. 3. hist. Angl. cap. 5. *Meditari deberent, id est; aut legendis scripturis, aut psalmis discendis operam dare.* Idem statuit S. Fructuosus cap. 3. regulæ, sed tantùm æstatis tempore: *Quod quidem æstate conseruatur; vt priusquam compleant, liber legatur.*

EPTATICVM.] Ita in aliis MSS. N. & apud Ruthardum, pro Heptateucho. vide superius annotata. Eptaticum seu heptateuchum complectitur quinque libros Mosis, Iosue & Iudicum. nonnulli Iudicum libro annectunt librum Ruth.

REGVM.] Supp. libros.

QVIA INFIRMIS INTELLECTIBVS NON ERIT VTILE, &c.] Hæc non dicuntur propter obscuritatem librorum illorum, quia Prophetæ, epistolæ Pauli, Euangelia, &c. sunt æque obscura: sed quia in heptateucho, & Regum libris describuntur quædam historiæ, quæ possent imperfectis monachis obscœnas quasdam imaginationes secundùm quietem offerre, maxime si serò legantur paulo antequam eant cubitum.

VEL QVANTVM HORA PERMITTIT.] Subaudi vocabulum: *Tot*, hoc modo, *vel tot: quantùm hora permittit.* Hora hoc loco est tempus.

OMNIBVS IN VNVM OCCVRRENTIBVS PER HANC MORAM LECTIONIS. SI QVIS FORTE, &c.] Locus obscurus. primò, quia quò tendant illa verba: *Et lectis quatuor aut quinque foliis*, non video. Secundò quid sibi velint hæc verba: *Omnibus in vnum occurrentibus per hanc moram lectionis*, obscurum est. Non enim per illa intelligi potest, quod fratres non debeant adesse initio lectionis, sed tantùm dum legitur: quia antea dixit: *Mox accedant.* Et sanè cur non debeant adesse initio, nulla ratio est? sed esto, cur potius tempore ieiunij, quam altero? In cod. ma. MS. S. Germani deest verbum: *Occurrat*, sed tantùm

additur in margine alia ſcriptura, & recentiore; & recte ad noſtrum propoſitum: deinde in his verbis: *Omnes ergo in vnum poſiti*, particulam, *ergo*, expungendam putat, quæ non extat apud Ruthardum: vt hæc tota periodus ſic à nobis interpuncta legatur, adiectâ particulâ, *etiam*, quæ habetur in editione Colinæi: *Et lectis quatuor, aut quinque foliis, vel quantum hora permittit (omnibus in vnum occurrentibus, etiam per hanc moram lectionis, ſi quis forte in aſſignato ſibi commiſſo fuerit occupatus) omnes in vnum poſiti compleant.* Et ſenſus eſt: vt lectis quatuor vel quinq; foliis, &c. omnes in vnũ poſiti dicant Completorium, omnibus in vnum occurrentibus ad hanc lectionem, etiam per moram illius, ſi quis fortè in aliquo opere ſibi commiſſo eſt occupatus: qui, cum breue ſit ſpatium inter Veſpertinam ſynaxim, & hanc lectionem, ægre adeſſe poſſet illius initio ob opus ſibi iniunctum.

COMPLEANT.] Id eſt, Completorium dicant: S. Fructuoſus cap. 3. regulæ: *Vt priuſquam compleant, liber legatur.*

NVLLA SIT LICENTIA DENVO LOQVI ALIQVID.] Hunc locum tangit Amalarius Fortunatus libr. 3. de offic. Eccl. cap. 8. *Vnde & apud monachos tenetur vſus ex regula Sancti Benedicti, vt ab eo officio* (completorio) *clauſtra oris muniant.* Nocturnum ſane ſilentium omnibus expletis horis Canonicis in vſu ſemper fuit apud veteres monachos. Caſſianus libr. 2. de nocturnis orationibus cap. 15. *Finitis itaque pſalmis & cotidiana congregatione, ſicut ſupra diximus, abſolutâ, nullus eorum vel ad modicum ſubſiſtere, aut fermocinari audet cum altero.* Pœnæ breuiores quæ tribuuntur S. Baſilio n. 15. Εἴτις ἀσυνέχως μετὰ Πάτερ ἡμῶν ἐυρεθῇ ἑωλῶν, ἀφορίζεσθω. i. ſi quis veſpere poſt Pater noſter inuentus fuerit cum aliquo colloquens, excommunicetur. Hoc ſilentium obſeruabatur etiam extra clauſtra monaſterij, & cum vitæ diſcrimine. S. Stephanus Obazinæ Abbas cum nocte ſe ad Dolonenſe monaſterium conferret, interceptus à latronibus nullis minis adduci potuit, vt loqueretur, etiam librato in eius ceruices ferro, à quo diuinitus liberatus eſt, latronibus terrore panico perculſis. Eadem fuit conſtantia duorum diſcipulorum S. Oddonis Abbatis Cluniacenſis, qui à barbaris ligati, diuque laceſſiti ſilentium nocturnum neutiquam violauerunt, etiam barbarorum duce, vt eorum conſtantiam tentaret, inruente in eos, & lanceâ mortis metum incutiente, vt refert Ioannes monachus libr. 2. vitæ S. Odonis.

Acta illius.

Ex Regula S. Pachomij. Cap. VIII. §. 2.

HÆc enim præcepta vitalia nobis à maioribus tradita. Si acciderit, vt pſallendi tempore, vel orandi, aut in medio lectionis aliquis loquatur, aut rideat, illico ſoluat cingulũ, & inclinata ceruice, manibuſque ad inferiora depreſſis ſtabit ante altare, & à principe monaſterij in crep a

bitur. Hocidem faciet, & in conuentu fratrum, cum ad vescendum pariter conuenerint.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HÆC SVNT PRÆCEPTA, &c.] Hæc habentur in regulâ S. Pachomij excusâ art. 1. Sed quorsum ista huc referantur, non video. Nam in hoc capite S. Benedicti agitur de lectione post cœnam & vesperas, & de silentio post Completorium. At in hoc sancti Pachomij capitulo agitur de culpis in Ecclesiâ commissis, de earum correptione, & satisfactione. Itaque existimo non hunc esse locum huius articuli, sed eum esse transferendum ad sequens caput, in quo tractatur de culpis in oratorio commissis.

Ex Regula S. Isidori. Cap. XV. §. 3.

NOCTE dum ad dormiendum itur, seu postquam quiescitur, alteri nemo loquatur. Duobus in lecto vno iacere non liceat. In nocturnis tenebris nemo loquatur fratri, cui obuiat. Lux autem nocte dormientium locum illustret: vt depulsis tenebris testimonium pateat singularis quietis. In nulla turpi cogitatione versetur, sed in sola contemplatione Dei accubans & requiem corporis, & quietem habeat cordis, cogitationesque prauas à se repellat, bonisque obiectis turpes à se reiiciat Nam animi motus imaginibus suis agitur: & qualis vigilanti cogitatio fuerit, talis & imago per soporem occurrit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NOCTE DVM AD DORMIENDVM ITVR, &c.] Hæc videre est in regula excusa S. Isidori cap. 3.

TESTIMONIVM PATEAT SINGVLARIS QVIETIS.] Vt cognoscatur, an fratres soli in lectis suis decumbant.

IN SOLA CONTEMPLATIONE DEI ACCVBANS.] Præclara admonitio. Nam multum confert aduersus carnis & dæmonis tentationes in lecto oratio, aut pia aliqua meditatio. Quod etiam monet S. Fructuosus Episcop. cap. 17. regulæ: *Nocturnum tempus peculiaribus orationibus, & sacris vigiliis ducendum est propter lucifugas dæmonas ser-*

uorum Dei deceptores. & S. Pachomius art. 50. regulæ: *Postquam obdormierit, si post somnum vigilauerit, orex.*

Ex Regula S. Fructuosi. Cap. XVI. §. 4.

IN tenebris nemo loquatur alteri: nec accedat vllo modo iunior quilibet ad lectum alterius post completam.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN TENEBRIS NEMO LOQVATVR ALTERI, &c.] Hæc habentur in R. MS. S. Fructuosi Episc. Brac. cap. 17. cod. Crass.

IN TENEBRIS NEMO LOQVATVR ALTERI.] Hæc constitutio sumpta est ex S. Isidoro supra.

POST COMPLETAM.] Completa est completorium.

Ex Regula Orientalium. §. 5.

NEMO alteri loquatur in tenebris; in psiatho cum altero dormiat: manus alterius nemo teneat, sed siue steterit, siue ambulauerit, siue sederit, vno cubito distet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEMO ALTERI LOQVATVR IN TENEBRIS, &c.] Hæc habentur etiam in regulâ S. Pachomij cap. 53.

IN PSIATHO.] Psiathus, ψίαθος, & ψιάθιον Græcè, matta Latinè est storea, in quâ quis sedet aut cubat. Cassianus libr. 5. cap. 35. *Et incubantem psiathio reperisset.* Collat. 1. cap. 23. *Adhuc nos auidos, & de suo ore pendentes degustare somnum pancis perhortatus est iisdem ipsis, quibus insidebamus, psiathis admonens incubare.* Hesychius Illustris in Menedemo: τῷ μὲν θέρους ψίαθος ἐπὶ τῆς κλινῆς. i. & in æstate psiathus in lectis. Iulius Pollux libr. 10. cap. 6. inter illa, quæ lectis necessaria sunt, ψίαθον retensetet. Hesychius lexicographus ψίαθος ὁ χαμεύνιον, ἢ τὸ σύνθεμα ἐξ οὗ πλέκεται ψίαθος. i. Psiathus est humile stratum seu id quod substernitur in terra decumbenti, & virgultum ex quo psiathus contexitur. Psiathia etiam sternabantur cathedris iudicum teste eodem Hesychio. & In-

Digitized by Google

lio Polluce libr. 8. cap. 10. substernebantur etiam orantibus. Vt liquet ex sancto Gregorio lib. 2. dial. cap. 10. *Præcepitque vir Dei in cellâ suâ, in psiathio, in quo orare consueuerat, proiici.* & ex S. Eulogio libr. 3. Memorialis cap. 10. *Adèo vt subtus matta, in quâ illa prostrato corpore exorabat, humectum lacrimis pauimentum ostenderetur.* substernebātur etiam psallentibus in choro. Vt notum est ex regula Magistri cap. 18. & 68. Fiebant autem ex scirpo, aliquando ex ramis palmarum.

VNO CVBITO DISTET AB ALTERO.] S. Fructuosus Episc. Brac. cap. 2. regulæ: *Nec vllus se vel vltra cubiti spatium iungens ad alterum*, &c.

Item ex eadem. §. 6.

AD collectam & ad psallendum nullus sibi occasiones inueniat, quibus se dicat occupatum, quasi ire non possit. Etsi in monasterio, vel in agro, aut in itinere, aut in quolibet ministerio fuerit, orandi & psallendi tempus non prætermittat.

Ar. S. R.S.Pachomij sed referendus est ad c. 50. R.S. Bened.

Ex Regula Magistri. Cap. XXX. §. 7.

VBI omnia, cum adhuc loquendi, & aliquid imperandi licentia tribuitur, fuerint adimpleta, factis completoriis, in vltimo dicant hunc versum: *Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis.* Mox ingrediantur silentium, & suis se conlocent lectis: & tanto silentio redigantur, vt vsque ad nocturnos putetur, nullus ibi esse de fratribus. Ideo enim post Completorios tacere debemus, vt meritò in nocturnis primò dicamus Domino: *Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.* Hoc est, petamus Dominum debere in nocturnis aperire labia nostra, quæ sua custodia in Completoriis clauserat. Vides ergo, quia quicquid aperitur, agnoscitur prius fuisse clausum. Sed ne fortè, cùm silentium custoditur, aliqua necessitas vtilitatis ad loquendum fratrem perurgeat, & frater fratri vult loqui, si lumen cicendeli aut lucernæ fuerit, vel manu, vel nutu capitis, vel nutu oculorum, aut certè, si deest lumen, frater cum fratre adn-

cessarium vadat, & quod opus fuerit, tamen ad aurem lẽte loquatur, vt alter tertius eum non audiat. Simul & si frater aliqua necessitate post somnũ ante nocturnos compellatur loqui aliquid, prius versum consuetum nocturni dicat sibi lentè, id est: *Domine labia mea aperies, & os meum adnunciabit laudem tuam.* & loquatur quod opus est. Nam manducandi aliquid, aut bibendi, vel aliquam rem operandi nullam fratri post Completorios permissionem concedimus. Si qui vero de extraneis post Completorios perfectos monasterium aduenerint, à domesticis fratribus tacito ministerio recreentur, & lentè eis responsum reddatur propter regulæ constitutum, & lotis eorum pedibus complentes postmodum sibi lentè, & ipsi peregrinorum lectis delegentur dormire: mox clausis ab ostiariis regiis, in suis & ipsi iacentes stratis per horarum silentium & noctis adpetant somnum. Si quis vero frater post Completorios aut manducare, aut aliquid bibere deprehensus fuerit, hanc excommunicationis pœnam suscipiat: alia die accusatus, [in] ieiunio continuato, tertia die reficiat qui præsumpsit inlicita. Quæ excommunicationis pœna tamdiu in continuatione permaneat, quamdiu per humilitatis satisfactionem de emendatione promissa ab eo, Abbate presente, aut à Præpositis venia fuerit postulata.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VBI OMNIA, &c.] Hoc capitulum est pars capitis trigesimi, vt videre est in R. MS. Mag.

PRIMO DICAMVS DOMINE LABIA, &c.] Eamdem rationem incipiendi nocturnos ab hoc versiculo profert Amalarius Fortunatus libr. 3. de offic. Eccl. cap. 9. *In nocturnali officio dicimus primò: Domine labia mea aperies*, &c. *Deinde sequitur gloria. Quando pridem in nocte conuenti fuimus, commendauimus nos Deo, & concluſimus ora: atque post singuli quasi quodammodo in singulis sepulchris quieuimus, & soli Domino mente astitimus: cui non sunt verba necessaria, quia cogitationes nouit. At nunc, quia iterum conuenimus ad confitendum Domino, precamur eum, vt sua directione labia nostra aperiat.* Hinc capiendus locus regulæ Magistri cap. 44. *Oportet in nocturnis ab Abbate dici versum apertionis*: vbi per versum apertionis intelligit versum *Domine labia*, &c.

CICENDELI.]

Digitized by Google

CICENDELI.] Vide supra.

AD NECESSARIVM.] Id est, ad secessum.

VEL ALIQVAM REM OPERANDI.] Ita restitui hunc locum ex cod. Vind.

COMPLENTES.] Id est, orationem seu collectam lautionis pedum dicentes.

REGIIS.] Id est, ostiis.

IN IEIVNIO.] *In*, redundat.

Ex Regula cuiusdam. Cap. IX. §. 8.

REGVLAM silentij omni tempore seruandam scripturarum series declarauit, dum per Prophetam dicitur: *Cultus iustitiæ silentium & pax.* Tacendum namque est ab otiosis & friuolis, & scurrilibus, & prauis & malitiosis fabulis: de quibus Propheta orabat dicens: *Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis. Non declines cor meum in verba malitiæ.* Cessandum quippè est à fabulis superfluis, ne damnationis per ineffrenatæ mentis ignauiam anima fructum capiat. Qui non solum de scurrili & iniurioso sermone, sed etiam de otioso iuxta Domini præceptum rationem sumus reddituri. Quid aliud debet monachus studere, quàm soli Deo, in quo semel desiderium fixit, & oris sermone, & animæ desiderio vacare? Omnibus ergo horis diurnis præterquam ad mensam ab hora secunda vsque ad Completam quicquid vtilitas sacræ regulæ poposcerit, per Abbatis commeatum loquendum est. Ab hora verò Completionis, cum oratio ad somnum capiendum datur, nullus omnino loqui præsumat, nisi grandis necessitas monasterij poposcerit. Cui ab Abbate fuerit ordinatum, loqui studeat, vel etiam à Præposito, qui curam aliorum portat. *Isa 32.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SILENTII REGVLAM, &c.] Ita S. Columbanus cap. 2. Regulæ: *Silentij regula diligenter custodienda decernatur; quia scriptum est: cultus iustitiæ silentium & pax.*

AB HORA SECVNDA.] Matutina videlicet post Primam re-

Digitized by Google

citatam iuxta antiquum morem numerandi horas.

COMMEATVM.] Id est, permissum, licentiam, vt supra notatum est.

COMPLETIONIS.] Id est, Completæ, vt paulo ante dixit, vel, vt vulgò loquuntur, Completorij.

Ex Regula S. Aureliani episcopi. Cap. XXXV. §. 9.

HOc specialius coram Deo monemus custodiri, vt nulli liceat cum alio secretius loqui aut sedere, præcipuè vespertinis ac nocturnis horis. Si secretè inuenti fuerint, tanquam si crimen admiserint, seueriſſimè distringantur, absque illis, qui probati sunt ætate & sanctitate.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT NVLLI LICEAT CVM ALIO SECRETIVS LOQVI.] Optima sanctio, quæ peculiares monachorum familiaritates præscindit: per quas erga cæteros fratres charitas alget, secretæ murmurationes aluntur, ex quibus paulatim clandestina peccata, eaque tandem exitialiâ nascuntur, ac denique vniuersa regularis obseruatio periclitatur. Ex iisque oriuntur diuisiones & schismata in congregatione, suntque improbitatis eorum qui coëunt, argumentum, inquit S. Basilius in constitutionibus monasticis cap. 29. ac proinde hanc secretioris locutionis familiaritatem omnino proscribit S. Leander cap. 2. de institutione virginum: *Noli assumere vnam ad loquendi familiaritatem, & declinare alias; sed quod scire vni vtile est, sciatur ab omnibus.* Et paulo: *Si bonum est quod loqueris, cur vna tantùm & non potius omnes informentur? Sit turpe est, nec cogitare, nec loqui debes, quod alias erubescis scire.* Quapropter *publicum sit apud religiosos.* (Inquit Ennodius) *omne quod geritur, clandestina repudietur obscuritas: multos habeat actuum conscios, qui Deo debet innocentiam: audiant æmuli, quia, qui testes adhibet vult probari; malè deprehensa iudicetur conuersatio, quæ non optat agnosci.*

Parau. 9.

DE HIS QVI AD OPVS DEI, vel ad mensam tarde occurrunt.

CAP. LII. §. 1.

AD horam diuini officij mox, vt auditum fuerit signum, relictis omnibus, (quælibet fuerint) in manibus, summa cum festinatione curratur: cum grauitate tamen; vt non scurrilitas inueniat fomitem. Ergo nihil operi Dei præponatur. Quod si quis in nocturnis post gloriam psalmi nonagesimi quarti (quem propter hoc omnino subtrahendo, & morosè volumus dici) occurrerit, non stet in ordine suo in choro, sed vltimus omnium stet; aut in loco, quem talibus negligentibus seorsum constituerit Abbas; vt videantur ab ipso, vel ab omnibus; vsque dum completo opere Dei, publica satisfactione pœniteat. Ideo autem eos in vltimo, aut seorsum iudicauimus debere stare, vt visi ab omnibus, vel pro ipsa verecundia sua emendentur. Nam si foris oratorio remaneant, erit fortè talis, qui se aut recollocet & dormiat, aut certè sedeat sibi foris, vel fabulis vacet: & datur occasio maligno. Sed ingrediatur intus: vt nec totum perdat, & de reliquo emendetur. Diurnis autem horis qui ad opus Dei post versum & gloriam primi psalmi, qui post versum dicitur, occurrerit, lege quâ supra diximus in vltimo stet, nec præsumat sociari choro psallentium vsque ad satisfactionem: nisi fortè Abbas licentiam dederit permissione sua: ita tamen, vt satisfaciat reus ex hoc. Ad mensam autem qui ante versum non occurrerit (vt simul omnes dicant versum & orent, & sub vno omnes accedant ad mensam) qui per negligentiam suam

aut vitium non occurrerit, vsque secundam vicem pro hoc vitio corripiatur: si denuo non emendauerit, non permittatur ad mensæ communionis participationem: sed sequestratus à consortio omnium reficiat solus, sublata ei portione sua de vino vsque ad satisfactionem & emendationem. Similiter autem patiatur, qui ad illum versum non fuerit præsens, qui post cibum dicitur. Nec quisquã præsumat ante statutam horam, vel posteà quicquam cibi, aut potus præsumere. Sed & sicui offertur aliquid à Priore, & accipere renuerit, hora, qua desiderauit hoc, quod prius recusauit, aut aliud omnino nihil accipiat vsque ad emendationem congruam.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MOX VT AVDITVM, &c.] Huius institutionis meminit Ioannes monachus lib. 3. vitæ S. Odonis, & S. Fructuosus apud Henricum Canisium tom. 5. antiquæ lectionis.

SIGNVM.] Est campana seu nola. lib. 6. Capitul. Caroli & Ludouici, tit. 168. *Sacerdotes signa tangunt horis canonicis.* S. Eulogius Martyr in Apologetico: *Et excelsa pinnaculorum prosterneret, quæ signorum gestamina erant ad conuentum canonicum cotidie Christicolis innuendum.* Gallicè, *Sein*: vnde, *Toc-sein.*

SVMMA CVM FESTINATIONE CVRRATVR.] Ita monet S. Isidorus cap. 6. Regulæ: *Dato enim legitimis temporibus signo ad horas canonicas festinâ cum properatione omnes ad chorum occurrant.* Hîc autem S. B. potius animi feruorem indicat, quàm corporis impetum nam sequentia illa verba: *Cum grauitate tamen*, temperant quodammodo præcedentia.

PSALMI NONAGESIMI QVARTI.] In Vict. p. additur, *venite exultemus.*

SVBTRAHENDO.] Ita vulgò in excusis legitur, vt apud Smaragdũ. Eandẽ lectionẽ agnoscit cod. Vict. p. sed Codices Vict. ma. S. G. ma. S. Ebrulphi, & S. Faronis cum S. Dunstano legunt, *protrahendo.* Quæ est vera & germana lectio: & supra in hac Concordia ita legitur.

VEL AB OMNIBVS.] Particula, *vel*, hoc loco est copulatiua. Nam paulo post subiungit; *Vt nisi ab omnibus.*

PVBLICA SATISFACTIONE.] Se prosternendo coram omnibus.

ET DATVR.] Ita apud Smaragdum, in codicibus S. Germ. vtroque, Vind. Vict. ma. & in editione Colonienſi. Rectè satis, vt sensus

sit, *& sic datur*, &c. Vulgò legitur, *& detur*. In editione Colinæi: *Et sic detur*. Optimè.

SE RECOLLOCET.] Id est, iterum se collocet in lecto.

DIVRNIS AVTEM HORIS.] Intelligit cæteras horas à nocturnis vigiliis.

QVI POST VERSVM DICITVR.] Mediatè, vel Immediatè; hæc tamen verba non extant in cod. MSS. S. Ebrul. & S. Faronis.

LEGE QVA.] Phrasis Græca, *quâ*, pro, *quam*.

ITA TAMEN VT SATISFACIAT REVS EX HOC.] Se nimirum in ipso choro prosternens in fine officij. S. Columbanus vult huiusmodi negligentes prosterni tempore officij, donec ab Abbate iubeantur surgere, vt habetur in eius Pœnitentiali MS. *Si non contemptu*, &c. *Cunctis in synaxi fratribus congregatis tamdiu prostratus in terrâ veniam postulabit, donec orationum consumetur solemnitas, impetraturus eam cum iussus fuerit Abbatis iudicio de solo surgere. Eodem modo satisfaciat, quisquis ad orationem vel opus aliquod âcciersitus tardius occurrerit.* Et supra in eodem Pœnitentiali idem Columbanus pro eâdem culpa multat suos monachos: *Si quis non audierit sonitus orationis. XII. psalmos.* Et postea: *Si tardius veniat orationi* L. supp. psalmos recitet.

QVI ANTE VERSVM.] Fuit illa pia semper in Ecclesia consuetudo orare ante cibum & post cibum Deo gratias agere. lib. 7. constitutionum Apostolicarum. cap. 50. extat oratio ad sumendum cibum: apud Prudentium in Cathemerino duo sunt hymni, vnus ante cibum, & alter post cibum. Luculentum est huius rei testimonium apud S. Athanasium tractatu de virginitate. Id patet etiam ex S. Basilio in epist. ad S. Gregorium Theologum, *S.* Ambrosio lib. 3. de Virginibus, S. Hieronymo epist. ad Eustochium de custodia virginitatis, ex S. Ioanne Chrysostomo homil. de precatione, sancto Martino Bracarensi episcopo in collectione canonum orientalium can. 65. Cassiano lib. 3. de orat. diurn. cap. 12. Palladio in Lausiacâ cap. 28. S. Gregorio Papa lib. 1. dial. cap. 9. *S.* Columbano in Pœnitentiali MS. S. Isidoro cap. 9. regulæ, Beda lib. 3. hist. Angl. cap. 6. S. Fructuoso episcopo. cap. 6. regulæ. Magistro cap. 38. regulæ, Additione 4. Capitul. Lud. Imp. tit. 48. Epitome Ludouici Imp. super regulam S. Benedicti, S. Gregorio Turonensi mox citando, & Grimoldo Abbate libro Sacramentorum, vbi ponuntur orationes ante, & post cibum dicendæ. Nec solùm cibi benedicebantur, sed etiam comedentes. S. Gregorius Turon. lib. 8. hist. cap. 2. *Ablutis Rex manibus, accepta à sacerdotibus benedictione, ad mensam resedit.* Et cap. 7. *Tunc conturbati sacerdotes de fratris* (Palladij Episcopi Sanctonum) *humilitate dixerunt regi: vidimus enim eum conuiuio tuo adesse, & de eius manu te benedictionem accipere.* Ioan. Moschus cap. 57. vbi quidam monachus missus, cum panibus comedere noluit, quia non fuerat benedictus ab Abbate. S. Basilius in pœnis breuioribus: Εἴ τις μὴ λάβοι εὐλογίαν, καὶ ἐσθίει ἄνευ παιδείας ὤν, ἀφορίζεσθω. i. Si quis non accipit benedictionem, & commedit sine disciplina, excommunicetur S. Co-

lumbanus in Pœnitentiali MS. *Si quis comederit ſine benedictione. XII. percuſſionibus.* Supp. multetur. eratque pœnæ genus comedere ſine benedictione acceptâ. S. Baſilius interr. 122. regul. breu. in titulo: ἐάν τις ἐπιτιμᾷθεὶς εὐλογίαν μὴ λαβεῖν λέγηι ὅτι ἐὰν μὴ λάβω εὐλογίαν, μὴ ἐσθίω. i. ſi quis animaduerſionis nomine benedictionem non accipiens dicit; non comedam, niſi prius benedictionem accepero. Magiſter cap. 73. regulæ *ad menſa verò antiphonam, vel verſum priorem qui non adfuerint, ſemotè, & non ſignatum, ſine datâ & acceptâ benedictione manducent & bibant.*

QVI PER NEGLIGENTIAM SVAM ET VITIVM NON OCCVRRERIT.] Subaudi, *inquam.*

SVB VNO.] Sup. momento temporis.

COMMVNIONIS.] Ita in Concordia Vindocinenſi. Vulgò, *communis*, rectius. PARTICIPATIONEM.] Sup. *accedere.*

DE VINO.] Ita in codicibus MSS. Victorinis, Vind. S. Germa. & S. Far. cum Smaragdo, S. Dunſtano, & editione Colinæi. In vulgatis legitur, *vini.*

PRÆSVMERE.] Ita in cod. MSS. Victorinis & Vind. Codices S. Faronis & S. Ebrulphi legunt, *percipere.* Sed legendum eſt, *ſumere*, cum S. Dunſtano, Turtecremata, Smaragdo, editione, Colonienſi, vetuſtâ Pariſienſi, Colinæi, & vulgatis.

SED ET SI CVI OFFERTVR, &c.] Ita hunc locum exponit Smaragdus: Hyperbaton, hoc eſt, quod aliter ordinatum intelligitur ita: *Cui aliquid à Priore offertur, & renuerit accipere, horâ, quâ deſiderauerit ſubauditur, accipere, aut hoc percipiat, quod prius recuſauit, aut aliud omnino nihil.* Tamen propter illa verba: *Vſque ad emendationem congruam.* Videtur eſſe ſenſus quod nihil omnino dandum ſit huiuſmodi recuſanti horâ quâ deſiderauerit aliquid, ſiue illud ſit, quod antea recuſauit ſiue aliud, niſi prius ſatisfecerit: & ita apud S. Baſilium infra hoc capite, vnde ſumpſit S. B.

Ex Regula Patrum. Cap. VI. §. 2.

AD horam verò orationis dato ſigno ſi quis non ſtatim prætermiſſo opere quod agit (quia nihil orationi præponendum eſt) paratus fuerit, foras excludatur confundendus. Operam vero dabunt ſinguli fratres, vt tempore quo miſſæ fiunt ſiue die, ſiue nocte, quando diutius ad orationem ſtandum eſt, non deficiant, vel ſuperfluo foras recedant; quia ſcriptum eſt in Euangelio: *Oportet autem ſemper orare, & non deficere.* Luc 18. Et alio loco: *Non impediaris orare ſemper.* Si quis autem non neceſſitate, ſed magis vitio procedendum putauerit, ſciat ſe cum deprehenſus

Digitized by Google

fuerit, culpabilem iudicandum: quia per suam negligentiam, & alios in vitium mittit. In vigiliis obseruandum est, quando omnes conueniunt, quicumque grauatur somno, & exiit foras, non se fabulis occupet, sed statim redeat ad opus ad quod conuenitur. In congregatione autem ipsa, vbi legitur, aurem semper ad scripturas habeant, & silentium obseruent omnes.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD HORAM VERO ORATIONIS, &c.] Hæc habentur in secunda regula codicis Floriacensis, cuius initium est *Cum resideremus.* Et in veteri cod. MS. Abbatis à Corbeiensis.

MISSÆ.] Missæ hoc loco sunt horæ canonicæ, seu cursus diuini officij, quemadmodum in Conc. Agathensi can. 30. *Et hymni matutini vel vespertini diebus omnibus decantentur: & in conclusione matutinarum vel vespertinarum missarum post hymnos capitella de psalmis dicantur.* Ibi enim intelliguntur matutini & vesperæ.

PROCEDENDVM.] Ita in cod. MSS. Vind. & Flor: lege tamen *secedere*, vt in cod. Corbeiensi MS. nempe à communi oratione, seu officio diuino.

IN CONGREGATIONE.] Id est, collatione, seu conuentu, in quo sanctæ scripturæ leguntur, de quo suprà.

Idem ex regula aliorum Patrum. Cap. VI. §. 3.

AD horam orationis dato signo, qui non statim prætermisso omni opere, quod agit (quia nihil orationi præponendum est)* ab Abbate vel Præposito corripiatur: & nisi prostratus veniam petierit, excommunicetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD HORAM, &c.] Habetur in tertia regula, Cod. Flor. cuius initium est: *Cum in nomine Domini vnà cum fratribus.*

PRÆPONENDVM EST.] Adde, *paratus fuerit*, vt habetur in capite superiori ex aliâ regula Patrum, ex quâ initium huius capituli sumptum est. Quæ quidem verba desunt etiam in cod. Flor. & Vind.

Digitized by Google

Ex Regula S. Pachomij. Cap. V. §. 4.

SIN autem nocte signum insonuerit, ne steteris ad focum, qui propter calefacienda corpora, & repellendum frigus ex more succenditur: nec otiosus in collecta sedebis, sed funiculos in mattarum stamina manu celeri præparabis, absque infirmitate dumtaxat corpusculi, cui cessandi tribuitur venia.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SIN AVTEM, &c.] Hoc capitulum non extat in regulâ S. Pachomij excusa.

IN COLLECTA.] Per collectam intellige officium diuinum. Nam hoc vocabulum ita vsurpatur in regula S. Pachomij, vt supra notatum. Et intelligendum est hos funiculos, esse nectendos dum recitantur lectiones in Nocturnis, ne somnus obrepat, vt supra videre est.

SED FVNICVLOS, &c.] Hæc desiderantur in cod. Vindocinensi: funiculi ex iunco, vel palmarum ramis sunt quas Græci vocant φλοιξὰς in Vitis Patrum.

Item ex eadem regula. Cap. IX. §. 5.

QVANDO ad collectam clangor tubæ increpuerit per diem, qui ad vnam orationem tardius venerit, superioris increpationis ordine increpabitur & stabit in loco vescendi.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANDO AD COLLECTAM.] Hoc capitulum reperitur in regula S. Pachomij excusa art. 2. Collecta est opus Dei, seu officium diuinum passim in regula S Pachomij.

CLANGOR TVBÆ.] Mos Iudæorum: qui tubis ad synaxim populum cogebant. Syri monachi vtebantur cuiusdam ligni crepitu. Ioan. Moschus cap. 15. λέγων ὅτι ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀνέβην ἐπ' ᾧ κρούεται τὸ ξύλον, ἐμοῦ γὰρ κατεδέχετο. Id est, vnâ nocte surrexi ad pulsandum signum: erat eni

enim pulsator. In Regula excusa legitur : *Tuba insonuerit.*

AD VNAM ORATIONEM.] Lege : *Vna oratione*, vt in regula excusa: *Vna*, id est, prima, vt in Euangelio : *Vna sabbatorum*, phrasis hebræa. Intelligit primam orationem, quæ dicitur post primum psalmum. De huiusmodi orationibus vide superius annotata.

SVPERIORIS INCREPATIONIS ORDINE.] De quo agit S. Pachomius art. 1. citato superiori capite huius concordiæ sub titulo capitis octaui.

Item ex eadem Regula. Cap. X. §. 6.

NOCTE vero, quia corporis infirmitati plus aliquid conceditur, qui post tres orationes venerit, eodem, & in collecta, & in vescendo, ordine corripietur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NOCTE VERO, &c.] Hic articulus in regula S. Pachomij excusa iungitur articulo secundo.

POST TRES ORATIONES.] Quæ olim dicebantur in interstitiis psalmorum.

IN VESCENDO.] Ita in cod. Vindocinensi, lege tamen, vt in regula excusa: *In vescendi loco*, id est, in refectorio.

Item ex eadem Regula. Cap. XI. §. 7.

QVANDO in collecta orant fratres, nemo egredietur absque iussione Maiorum, nisi interrogauerit, concessumque ei fuerit exire pro naturæ necessitate.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANDO IN COLLECTA, &c.] Habetur in regula edita S. Pachomij art. 4.

INTERROGAVERIT.] Id est, commeatum seu licentiam petierit. Et interrogatio est licentia, quæ petitur à Superiore. S. Columbanus in pœnitentiali MS. *Aut extra vallum, id est, extra sepem monasterij sine interrogatione exierit.*

Item ex eadem Regula. Cap. XXI. §. 8.

QVI vna oratione de sex orationibus vespertinis tardius venerit: vel qui mussitauerit, & locutus fuerit ad alterum, vel subriserit in reliquis orationibus, constituto ordine aget pœnitentiam.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI VNA ORATIONE, &c.] Hæc habentur in regula S. Pachomij excusa art. 68. *Vna*, id est, prima, vt paulo ante obseruatum est.

DE SEX ORATIONIBVS VESPERTINIS.] Hæc verba non sunt in regulâ excusâ: non sunt tamen aliena à mente S. Pachomij, qui art. 107. sex orationes vespertinas faciendas instituit.

Item ex eadem. Cap. XXVII. §. 9.

SI quis ad comedendum tardius venerit, excepto Maioris imperio, similiter aget pœnitentiam, aut ad domum ieiunus reuertetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS AD COMEDENDVM, &c.] Reperitur in regulâ S. Pachomij excusâ art. 12.

SIMILITER AGET POENITENTIAM.] Id est, increpabitur in refectorio, stabitque, donec fratres surgant à mensa, vt statuitur art. 11. eiusdem regulæ.

Ex Regula S. Aureliani Episcopi. Cap. XXX. §. 10.

SIGNO tacto omne opus prætermittitur: & sicut apes prudentissimæ ad aluearium, ita veloci festinatione

properare contendite. Si quis tardius venerit, districtioni subiaceat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SIGNO TACTO.] Ad opus Dei; vel ad refectionem.

SICVT APES PRVDENTISSIMÆ.] Elegans comparatio ab apibus sumpta, quarum vna, cum tempus est ad quietem proficisci, à rege iubetur somni significationem dare, quâ auditâ statim omnes accipere somnum pergunt. scribit Ælianus libr. 5. de animalibus cap. 11.

Item ex eadem. Cap. LI. §. 9.

EXTRA mensam communem nec quicquam cibi potusque gustare liceat, absque infirmis, & illis ætatibus quæ adhuc perenutriri indigent.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EXTRA MENSAM COMMVNEM, &c.] Notanda institutio omnino necessaria ad seruandas abstinentiæ & ieiunij leges. De quâ Cassianus libr. 4. de instit. renunc. cap. 16. vbi inter grauia delicta recenset extraordinariam & furtiuam cibi refectionem. cap. 18. & aliis locis hic à nostro auctore citatis. S. Fructuosus Episc. cap. 8. reg. *Nec ieiunium soluat quilibet ex monachis, nec priusquam in commune reficiant cæteri, vel postquam refecerint cum aliis, quicquam, quod ad edendum pertinet, degustare præsumat.* S. Isidorus cap. 9. regulæ: *Nullum esus furtiui contaminatio polluat: excommunicationis enim sententia subiacebit, qui vel occulte, vel extra ordinariam mensam aliquid gustauerit*, &c. & cap. 17. inter grauiora peccata connumerat: *Si* (monachus) *extra communem mensam priuatim vel furtim quippiam sumpserit.* Quod olim summâ districtione obseruabatur. Nam S. Amnichadus, eò quòd fratribus aduenientibus, & post cœnam se calefacientibus ab eis rogatus potum non permissus à seniore dedisset, eiusdem senioris sententia iussus est Hibernia excedere: qui in de Fuldam veniens in magnum virum euasit, vt refert Florentius Vvigornienſis ad annum 1043.

Ex Regula Magistri. Cap. LIIII. §. 10.

CVM aduenisse diuinam horam percussus in oratorio index monstrauerit, mox laborantes opus proiiciant, artifices ferramenta dimittant, scriptores litteram non integrent, omnis fratrum manus deserat, quod agebat, festinet statim [mox] cum grauitate pes ad oratorium, sensus ad Deum: vt mox ad primam orationem occurrant, tanquam apes ad mel, intrantium ad oratorium fratrum examen ebulliat: vt qui tacitus erat sancti oratorij locus, statim psalmorum clamoribus impleatur, & silentium sancti loci ad relictas migret officinas & opera. Cum verò index in oratorio semper percussus fuerit, mox omnes audientes antequam currant, faciant sibi crucem in fronte respondentes, Deo gratias.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM ADVENISSE, &c.] Habentur in R. MS. Magistri cod. Corbeiensis eodem cap. 54.

INDEX.] Id est, signum, vt infra hoc capite, quo vocabulo supra vsus est.

FRATRVM EXAMEN EBVLLIAT.] Ebullire hoc loco est cum abundantia & copia erumpere proserpere, vt apud Tertullianum lib. de Idololatria. *Priusquam huius monstri artifices ebullissent, sola templa & vacua ædes erant.* In Scorpiaco: *Tunc Gnostici erumpunt, tunc Valentiniani proserpunt, tunc omnes martyriorum refragatores ebulliunt.* Et apud eumdem libro ad Scapulam ebullire vermibus est scatere pediculis. *Solusque in prætorio suo vastatus peste cum vermibus ebullisset.*

FACIANT SIBI CRVCEM.] Corippus libr. 2. de laudibus Iustini minoris:

Atque crucis signum faciens venerabile sedit.

RESPONDENTES.] Id est, dicentes: de quo vocabulo infra.

Item ex eiusdem regula. Cap. LXXIII. §11.

FRATER qui in Nocturnis, Matutinis & Lucernariis primam orationem aut psalmum perdiderit, eiectum

eum ab oratorio cũ terrore in capite foris [eum] apud semetipsum de emendatione Abbas moneat. Si secundam orationem, vel psalmum perdiderit, ibi in oratorio præsente congregatione post psalmum expletum corripiatur acerbè. Si verò post tertiam orationem, vel psalmum intrauerit, mox vna cum præpositis suis foris de oratorio excommunicatus iactetur: & non prius ad veniam reuertatur, nisi humilitatis satisfactio ab eo æqualiter ante limen oratorij fuerit operata. Sed hoc, vt superiori titulo diximus, de intra quinquaginta passus latitudine. In Prima verò, Tertia, Sexta, & Nona, qui post signum indicis percussi ad primam orationem, & primum psalmum non adcurrerit, in oratorio præsentibus omnibus acerbè corripiatur: post secundam verò orationem, vel secundum psalmum qui occurrerit, iam sic excommunicatus cum suis exeat præpositis foras. Ad mensæ verò antiphonam, vel versum priorem, qui non adfuerint, semotè, & non signatum, & sine data & accepta benedictione manducent & bibant sine alicuius hominis eloquio, vsque dum se eleuent. Et merito sine alicuius eloquio hominis debet reficere: quia ante refectionem cum Deo non est locutus. Qui posteriori vero versu mensæ non adfuerit Deo gratias redhibere, in sequenti refectione talem pœnam in sequestrato suscipiat, quam ille, qui ante refectionem non est locutus cum Deo. Hæ vero correptiones vel excommunicationes dumtaxat his constitutæ sunt, qui sunt voluntatis negligentia tardi, & nullis necessitatibus occupantur. Qui etiamsi propria voce ad oratorium debere se vt absentes proclamant in orationibus memorari, prætermittantur à fratribus: & socient excommunicatis, quos non vtilitas monasterij, sed negligentia occupauit. Nam pro vtilitate monasterij occupati digne absentes à præsentibus in oratorio memorantur: sic tamen occupati in eodẽ loco dicentes sibi opus Dei & ipsi. Nam frater, qui correptus in oratorio fuerit, etsi non oratorio iubeatur exire, tamen psalmum & responsorium aut lectionem aut versum tamdiu non imponat, vsque dum in ipso oratorio pro culpa satisfecerit ad genua incuruatus, & in vo-

ce humili petierit pro se orari. Frater, qui pro vtilitate monasterij occupatur, absens in oratorio habeatur in mente: qui per negligentiam aut tarditatem occupantur, tacite prætermittantur: quia potius peccatum adquiritur, nolentes Deum in orationibus memorare.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATER QVI IN NOCTVRNIS, &c.] Hæc reperire est in R. MS. Magistri.

AB ORATORIO CVM TERRORE IN CAPITE.] Ita in cod. Vind. At in R. MS. cod. Corb. *Agitato ei in oratorio in terrore capite.* lege, *agitato ei in terrore capite.*

DE INTRA QVINQVAGINTA PASSVS LATITVDINE.] Horum verborum explicatio emendicanda est ex cap. 55. eiusdem regulæ, vbi statuitur quod si frater audito signo operis Dei quinquaginta passus abest ab oratorio laborans, non debet se ad oratorium conferre, sed posito ferramento, flexâ ceruice, in loco operis pensum diuinum soluere.

SINE ALICVIVS HOMINIS ELOQVIO.] Si nempe ei necessarium esset loqui, vel aliquid petere. Nam aliis fratribus iuxta hanc regulam, si necessitas id postulat, loqui conceditur, in mensa; huic autem negligenti, etiam necessitate postulante, minimè.

QVI ETIAMSI, &c.] Hæc transposita sunt, quæ hac serie clariora apparebunt: *Qui etiamsi propriâ voce ad oratorium proclamant debere se, vt absentes, in orationibus memorari, prætermittantur.*

NAM PRO VTILITATE MONASTERII.] Absentes ab oratorio pro vtilitate monasterij aut alia causa legitima non minus meriti consequuntur, quàm præsentes, vt olim Patri Horatico monstrauit Angelus quidam, qui splendidâ veste indutus tempore officij diuini cœlesti quodam thymiamate perfundebat non solùm præsentes, sed etiam locum legitimè absentium, vt scribit S. Dorotheus doctr. II.

QVIA POTIVS, &c.] Ita correxi ex R. MS.

Item ex eiusdem. Cap. XXIII. §. 12.

QVI vero frater ad versum primum mensæ dicendum non adfuerit, non sedeat ad mensam cum fratribus; sed semotè in scutella sine data benedictione manducet non signatum, & potio ei non signata tradatur semotè mixta. Et vsquèdum se leuent, nullus cum eo loquatur. Iam si spiritalis est, doleat ei sine Deo reficere. Qui vero

Digitized by Google

ad versum posteriorem mensæ finitæ non adfuerit, in sequenti refectione, & ipse à mensa sequestratus non signatũ manducet & bibat. Quæ excommunicationes tamdiu in eis permaneant, quamdiu in satisfactione humiliati ad genua capitis emendatio fuerit Maiori repromissa.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI VERÒ FRATER, &c.] Hæc habentur in R. MS. cod. Corb. sub finem eiusdem capitis 23.

QVANDIV IN SATISFACTIONE HVMILIATI VSQVE AD GENVA CAPITIS.] Est quod ait cap. 73. *Vsque dum in ipso oratorio pro culpa satisfecerit ad genua incuruatus.*

Ex Regula S. Fructuosi. Cap. XVIII. §. 13.

AD mensam qui tardius venerit prohibeatur à cibo. Ad orationes diurnas, qui ad primum psalmum non occurrerit, introire in oratorium cum cæteris non audeat, sed pœnitentiæ delegabitur. Hoc idem sustinebit, qui nocturnis orationibus vsque ad tertium psalmum tardius venerit, aut post tres psalmos dictos in choro se miscere conatus fuerit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD MENSAM, &c.] Extat in R. S. Fructuosi Episc. Brac. Cod. Crass. sub finem eiusdem capitis.

PROHIBEATVR A CIBO.] Iuxta regulam S. Pachomij art. 2. *Ad domum ieiunus reuertetur.*

SED POENITENTIÆ DELEGABITVR.] Iuxta Cassianum lib. 3. de diurn. orat. cap. 7. & Magistrum cap. 73. *Foris de oratorio excommunicatus iactetur.*

AVT POST TRES PSALMOS.] Iuxta S. Pachomium art. 2. *Qui post tres orationes venerit.*

Digitized by Google

Item eiusdem. Cap. XIX. §. 14.

MINISTRI siue præpositus cum fratribus reficiant, & mutatos sibi cibos præparare non audeant, nec extra communem refectionem quippiam edant. Hoc etiam studeat Abbas agere, quoties aduenientes vel filij Ecclesiæ occursione sibi non aspexerit obuiare. Abbas vel Præpositus fratres in furtiua passim, prout voluerint, comestione non inquinent: ni fortasse patula vnumquemque aut ægritudo aut defectionis instantia defatigat. Cui quidem apertè cum consensu reliquorum congruam ordinabit annonam ætati suæ valetudine competente.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MINISTRI SIVE PRÆPOSITVS, &c.] Hęc habentur in regula MS. S. Fructuosi eodem cap. 19.

ET MVTATOS SIBI CIBOS.] In R. MS. legitur: *Inusitatos*, id est, diuersos ab iis, quos fratres edere solent. idem sancitur in regula Pauli & Stephani cap. 20. *Nulli fratrum liceat vel pomum vel quodcumque olerum, aut condimentorum, vel aliud aliquid ad vsum suum quasi peculiari apparatu in mensâ sibi ad manducandum deferre.*

QVOTIES ADVENIENTES VEL FILII DEI, &c.] Ita in cod. Vind. & in R. MS. locus corruptus, atque ita castigandus videtur. *Hoc etiam Abbas studeat agere, vt quoties aduenient fratres vel filij Ecclesiæ, occursione ipsâ non desipiat obuiare.*

ÆTATI SVÆ VALETVDINE COMPETENTE.] Hæc corrupta sunt. In Regula MS. legitur: *Ætatis suæ valetudini competentem.* sed lege, *ætati siue valetudini competentem*, vt in cod. Vind. nam hic agitur de ætatis debilitate, & de morbo.

Item eiusdem, ex Cap. V. §. 15.

QVILIBET ex monachis ieiunium soluere non præsumat, nec priusquam in commune reficiant cum cæteris

cæteris, vel postquam refecerint, quicquam, quod ad potandum vel edendum pertinet gustare vel contingere audeat, vel occulte quodlibet peculiariter recondere, vel habere præsumat. In præcipuis solennitatibus tria pulmentaria, & totidem potiones fratribus præbeantur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVILIBET EX MONACHIS, &c.] Extat in R. MS. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis cod. Crass. in fine eiusdem capitis 5.

VEL OCCVLTE QVODLIBET RECONDERE, &c.] Ad edendum vel bibendum videlicet. Idem statuit S. Pachomius art. 63. *Nihil in cellâ suâ absque iussione præpositi quippiam condet, nec poma quidem.* Tetradius seu Teridius cap. 22. regulæ: *Ad lectum suum nemo præsumat habere, quod mandducetur, aut libatur.*

Ex Regula Pauli & Stephani. Cap. IV. §. 16.

NVLLI liceat absque Prioris permissu de opere Dei discedere; sed quem causa manifesta compulerit, oratione à Priore sperata & concessa discedat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLI LICEAT, &c.] Hæc habentur in R. MS. Pauli & Stephani cod. Flor. hæc autem statuuntur iuxta regulam S. Pachomij artic. 3.

SPERATA.] Id est, petita, sperare aliquando idem est quod petere. Epistola Leonis Episcopi Senonensis ad Childebertum Regem: *Litteras celsitudinis vestræ honore, quo dignum est, me indico suscepisse: vbi sperare dignamini, vt ad ordinandum Mecledonensem Episcopum aut præsentia nostra adesse debeat, aut consensus.* idem videtur cap. sequ.

Item eiusdem. Cap. V. §. 17.

NEc bini, nec terni, sed singillatim exeuntes orationem sperent: ita vt qui sani sunt, protinus reuertantur, qui vero infirmi, ex permissu redeant ad cubile.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEC BINI, &c.] Reperitur in eadem regula MS. cod. Flor. eodem cap. 5.

EXEVNTES.] Oratorio videlicet, pro necessitate aliquâ.

ORATIONEM SPERENT.] Id est, licentiam petant, vt supra: *Oratione à priore sperata*, quia licentia dabatur oratione seu benedictione Prioris.

REVERTANTVR.] Ad oratorium.

EX PERMISSV REDEANT AD CVBILE.] Si nimirum licentiam petierint exeundi infirmitatis causâ.

Item eiusdem, ex Cap. XVII. §. 18.

NVLLI liceat supra statutam consuetudinem siue in potu, siue in cibo præsumere, nisi Prioris, cui ordinandi facultas est: ita vt in graui operatione fatigatis fratribus supra consuetudinem oportet quicquam adiungi, annuente & permittente Patre, & non quolibet præsumente, hoc ipsum fieri liceat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLI LICEAT, &c.] Habetur in R. MS. Pauli & Stephani cod. Flor. cap. 18.

CONSVETVDINEM.] i. annonâ solitam. Sed de hoc vocabulo infra.

CVI ORDINANDI.] In R. MS. sequitur: *Et considerandi.*

FACVLTAS EST.] Ita in R. MS. videtur tamen deesse n̄, *Permissu.*

Ex Regula S. Isidori. Cap. XI. §. 19.

TEMPORE, quo refectionis debitum soluitur; claustra monasterij obserentur, nec vllus extraneus interesse præsumat: ne quietem fraternam præsentiâ impediat. Refectionis tempore dato signo pariter omnes concurrant. Qui autem ad mensam tardius venerit, agat pœ-

Digitized by Google

nitentiam, aut ieiunus ad suum opus vel cubile recurrat. Nemo autem ad vescendum ibit, antequam ad vocandum omnes vox signi solita sonuerit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

TEMPORE QVO, &c.] Extat in Regulâ S. Isidori excusâ cap. 9.

PRÆSENTIA.] In R. exc. additur, *suâ*.

AGAT POENITENTIAM, &c.] Iuxta instituta S. Pachomij art. 11. *Similiter aget pœnitentiam aut ad domum ieiunus reuertetur.*

VEL CVBILE.] Vt ibi legat.

Item ex eodem Capitulo. §. 20.

NVLLVM esus furtiui contaminatio polluat, aut impudens vel priuatus extra communem mensam appetitus. Excommunicationis enim sententiam subibit, qui vel occultè vel extra ordinariam mensam aliquid degustauerit. Ante refectionis tempus nullus comedere audeat præter eum, qui ægrotat: qui enim edendi tempus anteceſſerit, sub sequẽtibus pœnis abstinentiæ subiacebit. Sitienti cuipiã vel defectum patienti ante edendi tempus consulendum est ab Abbate, vel præposito ordinante: non tamen palam: ne forte sitire vel esurire videntes alios cogat. Hebdomadarius solus cibos deguſtet, neque id alius audeat: ne sub occasione degustandi suæ gulæ vel gutturi satisfaciat.

Ex Regula S. Basilij. Cap. XCVII. §. 21.

SI neceſſe est omnes conuenire ad horam prandij, & INT. eum, qui remanet, quomodo transigimus? RESP. Si quidem necessitate vel loci vel operis remansit à communi ordine, qui præest, probauit, & ignoscit. Si verò cum possit, non satis egit occurrere, fateatur culpam neglegentiæ, & sine cibo maneat vsque ad illam horam quâ co[illegible] ad cibum in posterum diem.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI NECESSE EST, &c.] Habetur apud S. Basilium interr. 136. reg. breu. & apud Ruf. cap. 52.

PROBAVIT ET IGNOSCIT.] Apud Rufinum: *Probabit & ignoscet*, rectè.

SATIS EGIT..] Apud Rufinum: *Satisfecit.*

SINE CIBO MANEAT.] Hæc supplcui ex textu Græco, & Rufino.

Item ex eiusdem regula. Cap. XCV. §. 22.

INT. QVALI affectu oportet accipere vestimentum vel calciamentum qualecumque fuerit? RESP. Si quidem breue aut grande est ad mensuram staturæ suæ, hoc indicare debet, sed cum omni verecundia, & mansuetudine. Si verò pro abiectiori vel viliori molestus, aut quia est nouum, meminerit mandati Domini dicentis: *Quia dignus est, non quicumque, sed operarius mercede sua.* Discutiat seipsum, si digne operatus est opera Dei, & impleuit omnia quæcumque præcepta sunt: & tunc non aliud requiret, sed de eo ipso, quod ei datur, erit sollicitus, quia supra meritum suum excipit. Hoc enim quod de esca dictum, etiam de omni re, quæ ad vsus corporis pertinet, eadem forma seruari potest.

Luc. 10.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVALI AFFECTV, &c.] Extat apud Basilium inter. 168. regul. breu. & apud Rufinum cap. 51. Hæc autem interrogatio videtur hic citata ob illa verba S. B. *Sed & si cui offertur a Priore*, &c. vt sequens.

MERCEDE SVA.] Ita apud Rufinum, quemadmodum habetur in Euangelio Luc. 10. μισθοῦ αὐτοῦ. In Græco S. Basilij legitur τῆς τροφῆς αὐτοῦ. i. cibo suo, quod miror: ita vt locus citatus sit ex memoriâ, non ex codice; aut certe corruptus.

HOC ENIM QVOD DE ESCA DICTVM EST.] Ita in textu Græco, τὸ γὰρ ἐπὶ τῆς τροφῆς εἰρημένον, quod idem sonat. Apud Rufinum:

Digitized by Google

Hoc enim quod de vestimento dictum est; rectè. Nam hic agitur de vestimento, non de cibo; & videtur hoc loco vsus correctione exemplari Rufini.

Item. Cap. CXVI. §. 23.

SI quis iratus nolit suscipere aliquid eorum, quæ præbentur? RESP. Iste talis dignus est, vt, etiamsi quærat, non accipiat, vsquequo probet is, qui præest: & cum viderit vitium animi curatum, tunc etiam quod corporis vsibus necessarium fuerit, præbebit. *INT. inter. 134. & cap. cit. Ruf.*

Ex Regula Cassiani. Cap. XVI. §. 24.

AD has ergo orationes cum fuerit signi sonitus auditus, tanta celeritate debet monachus exilire, vt non dicam alia artificia, sed is qui opus scripturæ exercet in eodem puncto, quo ad aures eius sonus pulsantis aduenerit, cœptam litteram non audeat consummare.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD HAS ERGO, &c.] Hæc sumpta sunt ex Cassiano libr. 4. de instit. cap. 12.

COEPTAM LITTERAM NON AVDEAT CONSVMMARE.] Idem statuit Magister cap. 54. regulæ suæ. *Scriptores litteram non integrent.* Exempla vide in vitis Patrum.

Item. Cap. XVII. §. 25.

SI quis autem antequam finitur psalmus incœptus, non occurrerit, vlterius in oratorium inter psallentes fratres introire non audeat. Stans foris ad ianuam sustineat, donec finitis psalmis congregatio relaxetur: & tunc submissa in terra pœnitentia neglegentiæ suæ, vel tarditatis coram omnibus ab Abbate impetret veniam. Quod si cō- *Lib 3. de diur. or. cap. 7.*

tempſerit ſatisfacere, nullo modo inter fratres ſocietatem pſallendi habebit. In nocturnis autem orationibus vſque ad ſecundum pſalmum datur tardandi dilatio. Attamen antequam finito eodem pſalmo fratres in orationes procumbant, congregationi ſe inſerere atque immiſcere feſtinet. Quod ſi amplius vel modicum retardauerit, finitis vigiliis vera humilitate ſubmiſſus veniam neglegentiæ, ſicut ſuperius diximus, expetere non omittat.

Item. Cap. XVIII. §. 27.

Lib. 3 de diur. or. cap. 12. DOMINICO autem, vel ſabbato, ſeu feriatis diebus pro vigiliarum laſſitudine prandium & cœna fratribus exhibeatur. Sed cum ad cœnam acceditur, pſalmus non dicitur, ſicut ad prandium ſolet fieri, aut cum poſt ieiunium ſerò reficitur: ſed tantummodo ſiue cum ad ipſam acceditur, ſiue cum ab ea conſurgitur, ſine pſalmis, ſed ſimplex tantùm completur oratio. Pro hac ratione, quia inter monachos extraordinaria eſt iſta refectio, & non omnes ad eam venire coguntur niſi aut peregrini fratres, qui ſuperuenerint, aut hi, quos infirmitas corporis, aut quos propria voluntas inuitat.

Item ex eadem Regula. Cap. XXXIII. §. 28.

Li. 4. de Inſtit. cap. 18. ONNIMODIS autem & hoc caueri debet, ne ante illam vel poſt illam horam, quâ omnes fratres in commune reficiunt, extra menſam quodcumque vel modicum aliquis manducare præſumat: vt etiam poma, quæ tempore ſuo ſub arboribus iacent, non tantùm deguſtare, ſed etiam tangere abſque his, quæ in commune comeduntur, ſacrilegium ſit.

Digitized by Google

Ex Regula Tarnatensi. Cap. V. §. 29.

QVI signo dato ad opus Dei, vel ad quæcumque opera tardius venerit, exclusus pro reatu tanti facinoris confundatur.

Ex Regula cuiusdam Patris. §. 30.

IN abstinentia ciborum vnam regulam seruari oportet ab omnibus fratribus præter senes & infirmos, siue infantes: & vna mensura sit [ab] omnibus; id est, ab hora, nona vsque ad alteram à cibis temperandum est: nec ante, siue post mensam, quæ communiter fratribus apponitur, aliquid ori indulgendum est: nisi infirmitas, siue differentia ætatis siue corporis aliquid coëgerit. Sed neque ad saturitatem edendum est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VSQVE AD ALTERAM.] Nonam postmeridianam sequentis diei. Hic enim Pater cotidianum instituit ieiunium, ac proinde vnicam refectionem in die, quæ fiat hora nona post meridiem iuxta priscorum Christianorum consuetudinem; quæ satis nota est ex his Patribus in hac Concordia citatis, Tertuliano libr. de ieiuniis contra Psychicos, Prudentio in Peristephano de SS. Fructuoso & Augurio.

Ieiunamus, ait, recuso potum.
Nondum nona diem resignat hora.

COMMVNITER.] Id est, simul, vt supra notatum est.

INDVLGENDVM EST.] Ita reposui, ex cod. Vind. cum legeretur *Indigendum est.*

NISI INFIRMITAS, SIVE DIFFERENTIA ÆTATIS, SIVE CORPORIS.] Lege: *Nisi infirmitas corporis, siue differentia ætatis.*

ALIQVID COËGERIT.] Suppl. indulgere ante, vel post mensam.

Digitized by Google

Ex Regula S. Cæsarij. Cap. X. §. 31.

QVI signo tacto tardius ad opus Dei, vel ad opera venerit, increpationi, vt dignum est, subiacebit. Quod si secundò ac tertiò admonitus emendare noluerit, à communione, vel conuiuio separetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI SIGNO TACTO, &c.] Habetur in regula sanctimonialium eiusdem Cæsarij cap. 10.

VEL AD OPERA:] Manuum videlicet.

INCREPATIONI, VT DIGNVM EST, SVBIACEBIT.] Ita Magister supra. Teridius cap. 11. regulæ eiusmodi desides ferulæ subiicit: *Qui in remoto loco est, si signo tacto ad omne opus Dei nullus tardius veniat: si tardius venerit, de ferulâ in manus accipiat.* Sed locus corruptus, & ita castigandus: *Præter eum, qui in remoto loco est, signo tacto ad omne opus Dei nullus tardius veniat.*

A COMMVNIONE VEL CONVIVIO.] Id est, à communione seu participatione mensæ communis iuxta S. Benedictum supra.

Ex Regula S. Aureliani episcopi. Cap. XXXV. §. 32.

EXTRA mensam communem nihil cibi potusve gustare liceat absque infirmis; & illis, qui minoris ætatis sunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EXTRA MENSAM COMMVNEM.] Supra hoc capite eadem ex ipso auctore proferuntur, paucis mutatis, ex cap. 51.

ET ILLIS, QVI MINORIS ÆTATIS SVNT.] Supra dixit: *Et illis ætatibus, quæ perennem viri indigent*, vbi senilem, & minorem complectitur ætatem. Hic verò senilem omittit. Itaque legendum puto: *Et illis, qui senilis & minoris ætatis sunt.*

Ex Regula

Ex Regula cuiusdam. Cap. VIII. §. 33.

QVANDOCVMQVE vel diurnis vel nocturnis horis ad opus diuinum signum insonuerit, mox cum summa festinatione surgendum est, ac si præco regis insonet, omni opere, quod in manibus habebatur, postposito: vt nihil operi Dei præponatur, sed mens ad sonitum præconis intenta, & operi Dei innixa cum omni grauitate & mansuetudine ad intonandam gloriam maiestatis eius, & pietati eius gratias referendas festina currat. Quod si morosè & segniter veniat post primi psalmi, qui in cursu canitur, finem, nouerit se à suo ordine, dum cursus expletur reuocari, & in loco vltimo positum, id est, in eo loco, qui talibus neglegentibus fuerit deputatus adstare, & ibi cum verecundiæ metu expectare, & post expletum cursum prolixa venia ante cœtum fratrum egredientium satisfacere. Nam foris omnino non segregetur; ne à somno detentus dormiat, aut in aliquo maligno hosti adeundi detur occasio. Intus etenim positus nec totum perdit, quod cœperat; & verecundia, & metu frangitur, dum ab omnibus videtur. Et quando cæteri expleto officio foras egrediuntur, ille in Ecclesia pro ipsa tarditate positus duodecim psalmos supra cursus seriem cantet. Si vero ex toto cursum suum perdiderit, præcipuè nocturnis horis, in quibus nullum aliud opus impedit, superpositione damnetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANDOCVMQVE VEL DIVRNIS, &c.] Hæc ferè nihil aliud continent, quam superius caput S. Benedicti.

MANSVETVDINE.] Id est, modestia.

QVI IN CVRSV CANITVR.] Cursus est id quod vulgò dicitur diuinum officium, horæ canonicæ, opus Dei, pensum diuini officij, quod à monachis cotidie excurritur & persoluitur. Quod vocabulum sæpe in Patribus hîc citatis reperire est, S. Columbano Regulæ cap. 7. Macario cap. 6. & aliis. Id etiam videre est in actis MSS. S. Sigolenæ Abba-

tissæ : *Iugiter cursum decantans discalciata peragebat vigilias*, & in actis MSS. S. Cerenici Abbatis: *In orationis autem studio tantus illum feruor accenderat, vt absque peculiari supplicatione Romanum seu Gallicanum, & Sanctorum Patrum Benedicti seu Columbani cursum horis singulis Domino decantaret.* In Chron. MS. Bibliothecæ regis. *Anno tertio Ludouici Regis factum est concilium magnum in Aquisgrani, in mense Augusto: & præceptum est, vt monachi omnes cursum S. Benedicti cantarent ordine regulari.* In pœnitentiali MS. S. Columbani : *Et quis subridens in synaxi, id est, in cursu sex percussionibus.* Apud S. Gregorium Turonensem libr. 5. hist. cap. 20. cum agit de Sagittario & Salonio Episcopis : *Nulla prorsus de Deo erat mentio, nulla omnino cursus memoria habebatur*, & ita hic locus legendus est, & libr. 9. cap. 6. *Sic ingressi sumus explere cursum, numquam tamen psallentibus nobis potuit excitari*, apud Fortunatum libr. 2. epigr. 10.

Celsa Parisiaci cleri reuerentia pollens
Ecclesiæ genius, gloria, munus, honor.
Carmine Dauidico diuina poëmata pangens
Cursibus assiduis dulce reuoluit opus.

ADEVNDI.] Eiusmodi fratrem, vt eum tentet.

QVOD COEPERAT.] Hæc verba redundant, aut certè legendum : *Quod non incœperat.*

SVPERPOSITIONE.] Supp. ieiunij de quo vocabulo infra cap. 54. §. vlt.

Digitized by Google

DE HIS, QVI FALLVNTVR in oratorio.

CAP. LIII. §. 1.

SI quis dum pronunciat psalmum, responsorium, antiphonam, vel lectionem fallitur, nisi satisfactione ibi coram omnibus humiliatus fuerit, maiori emendationi subiaceat: quippe qui noluit humilitate corrigere, quod neglegentia deliquit. Infantes pro tali culpa vapulent.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS DVM PRONVNCIAT PSALMVM, &c.] Hic nulla fit mentio versuum, litaniæ, & collectarum. Sed dicendum ista aliorum commemoratione breuitatis causa comprehendi.

NISI SATISFACTIONE IBI CORAM OMNIBVS, &c.] Hęc præscribuntur iuxta antiquorum monachorum statuta, vt videre est apud Cassianum libr. 4. de institutis renunciantium cap. 16. §. Pachomius vult eiusmodi delinquentes ante altare increpari art. 5. eos S. Columbanus in pœnitentiali MS. plagis subiicit: *Qui ob tussim in exordio psalmi non bene cantauerit, sex percussionibus emendare statuatur.*

INFANTES PRO TALI CVLPA VAPVLENT.] Duplex hic culpa; vna pronunciationis, altera superbiæ. Smarag. & Bernard. Cassinas de posteriori locum interpretantur. Videtur tamen de priori intelligendus: ita vt hæc verba sint altera huius capituli pars, in quâ specialiter agatur de infantibus, qui in eiusmodi pronunciatione errauerint: maximeque cum pueri plus ducantur sensu, quam humiliatione, & ita explicat Ruth. MS. cũ ait: *Notandum est enim, quia infantes debent petere veniam, si fefellerint: & post si viderit Maior, quia digni sunt flagellari, tunc flagellandi sunt.* Porro quia multis capitib. S. P. B. agit de pœnis delinquentium, ad eorum intelligentiã quædam ex S. Fruct. proferam, quæ habentur apud Henricũ Canisium virum de re litteraria bene meritum tom. 5. antiquæ lectionis.

Plurimi (inquit Fructuosus) *nequaquam plenius intelligentes iudiciorum sententias in regulâ S. P. B. aliter, quàm præcipit iudicare solent. Sciendum itaq; est quatuor ibi contineri modos, quibus delinquentium error corrigitur.*

Primus namque est, quem idem Pater Benedictus proprio iudicio determinauit: vt est, qui per negligentiam tempore constituto ad nocturnos non pulsauerit signum, vnde in oratorio satisfieri iubet: & qui ad officium diuinum tarde occurrerit; & qui per negligentiam horâ refectionis ad mensam: & si quis dum pronunciat psalmum aut lectionem fefellerit: & qui pro aliquâ arte extollitur.

Secundus est de spiritualibus rebus: vnde ipse dicit: Si quis fuerit contumax aut inobediens, aut superbus, vel in aliquo (id est spiritali) tantùm contrarius existens sanctæ regulæ: qui proficiendo ad septem gradus extenditur: occulta videlicet castigatio: publicè corripiendo in leuioribus culpis: excommunicando: in seiuniis nimis affligendo: verberibus coërcendo, quo inemendato, ab omnibus orando, vsq; ad vltimũ de monasterio expellẽdo.

Tertius de rebus exterioribus, hoc est, si quis damnum per negligentiam aliquod intulerit monasterio.

Quartus de rebus criminalibus.

Denique per ordinem eosdem repetentes: de primo sciendum quod nullatenus aliter, nisi quod regula iubet, fieri debet, hoc est, non aliud, sed proprium est iudicium ponendum.

De secundo considerandum, quia non omnibus personis supra dicti gradus conuenire poterunt: quia aliter sunt corrigendi honesti, aliter improbi. Nam regula præcipit de contumaci, vt secretè semel aut bis admoneatur: & dicit: Si contumax fuerit, de monasterio expellatur. Necesse est ergo, vt iusto moderamine vtrumque decernatur, qualiter secundum regulam & contumax secretè moneri possit & de monasterio expelli. Ille namque secretè est admonendus, qui licet aliquid à Priore imperatum refutans, mox tamen increpatus emendationem promittens, qui & honestus iure dici poterit: & ille de monasterio expellendus, qui & contumax existit, & nullo vnquam pacto acquiescit suscipere disciplinam, quem omnimodo contumacem regula vocat. Vnde & merito improbus est dicendus: quamquam & improbum etiam vocet, qui, licet frequenter corripiatur, disciplina tamen regulari non contradicit: qui honestatem quam prius, dum se emendare profitens habere videbatur, relinquens ad improbam duramque mentem transit: vt, vnde vnus medetur, inde alter perimitur. Quapropter quorumdam verberibus coërcenda sunt personæ, quorumdam verò minimè, de quorum qualitatibus regula dicit: Secundum vniuscuiusque, *inquit*, qualitatem, vel intelligentiam omnibus se conformet & aptet. *Itemque alibi:* Vt viderit cuique expedire prudenter & cum caritate studeat amputare vitia. *Et notandum tria inspicienda esse semper, personam videlicet, intentionem, atque modum delicti: personam vtrum intellectu & modestiâ vigeat, vel duritiâ & [illegible] dine mentis contradictor existat: intentionem, vtrum studio, an infir[illegible]*

deliquerit; modum, vtrum graniter, vel certè leuiter, errauerit. Vnde regula dicit: Secundum modum culpæ, excommunicationis, vel disciplinæ debet extendi mensura. *Igitur omnis spiritaliter delinquens tamdiu secretè moneri debet, donec se ipsum & improbum reddendo ab occulto transeat ad publicum. In quâ publica correptione, si non emendauerit, ad excommunicationem leuiorum culparum transibit. Vbi cum diu nequiuerit corrigi nimirum ieiuniorum macerationè affligatur: per quam non correptus, si persona fuerit talis, flagellorum coërceatur acredine; sin verò personæ non admiserit consideratio, communiter ab omnibus imploretur misericordia omnipotentis, quod si nec isto modo fuerit sanatus, proiiciatur à corpore monasterij. Et si contigerit, vt per negligentiam, dum aut in occultò, aut in publico admonetur, aliquid damni monasterio intulerit, excommunicetur in leuioribus culpis secundùm modum culpæ: & peractæ pœnitentia, iterum reuertatur ad id, vbi prius tenebatur: & non solùm dum verbis monetur, verum etiam si aliquo ex supra dictis gradu deprimatur.*

Capitula quoque istius modi noscenda sunt, quibus ordinate intelligi valeant. Primum capitulum est vigesimum tertium: ibi omnes gradus inueniri valent. Secundum capitulum est de pueris minore ætate, qualiter corripiantur. XXX. *vbi patet facile quod in* XXIII. *scriptum est:* Sin autem improbus est vindictæ corporali subdatur. *In fine videlicet capituli,* XXX. *vbi dicit:* Hi talès dum delinquùt, aut ieiuniis nimis affligantur, aut acribus verberibus coërceantur, vt sanentur. *Hinc sequitur* XXVIII. *de his, qui sæpius correpti emendare noluerint: vbi similiter septem prædicti gradus inserti sunt.*

De tertio autem modo iudiciorum, sicut supra dictum est, de damno cuiuslibet rei exteriori est intelligendum: vbi solummodo animaduertendum, si negligentia interueniente damnum extiterit fratrum, tunc secundum modum delicti, & personam & intentionem leuioris culpæ iudicio subiacebit. In quo modo continetur quicquid in regulâ inuenitur, siue grauissimæ vindictæ subiaceat. Præter hoc, quod in quibusdam locis inuenitur, districtiori disciplinæ subiaceat: quod quidam ita intelligi volunt, vt, si occultè aut publicè verbis monebatur in eodem gradu acrius corripiatur.

Quartus quoque modus, vt prædictum est, de capitalibus criminibus constat, fornicatione videlicet, adulterio atque ebrietate assiduâ, cæteris-que, quæ nullo modo, nisi pœnitentiâ corporali secundùm auctoritatem canonicam purgantur. In quibus & modus, nec non & persona atque inuentio semper inspicienda sunt: vbi pariter quoque sanctorum Patrum institutio sollicite est perpendenda. Hinc autē textus in quibusdam corruptus est.

Ex Regula Pauli & Stephani. Cap. VII. §. 2.

IVNIORES & maxime qui adhuc psalmos discere meditantur, per choros ex ordine & sine neglegentia dicent: ita vt ab eo loco, quo minores ignorant, hi iu-

niores, qui iam psalterium finierint, per ordinem sibi in dictando succedant: vt omni tempore pronunciandi vsus non desit. Psallendi quoque modus, si possibile est, omni tempore cum temperamento nobis tenendus: vt nec nimium protractè, nec supra modum correptè; sed, vt dictum est, temperata semper modulatione dicatur. Seruate tamen, vt secundum voluntatem & arbitrium Prioris (cui semper considerandi & perpendendi tempus, horam, causam per omnia imminet, siue protrahi, siue accelerare iusto considerationis iudicio iusserit, ad eius nutum siue etiam eleuatius, siue humilius voluerit) consona tamen, quasi vno ore, voce dicatur. Nec quisquam præsumat absque Prioris permissu, vel elata vocis extollentia, quæ sæpius inflationis iactantiam & arrogantiam elationis minus cautis generat, aut turbulenta festinatione temperamenti modum excedere, vel mutare. Nec Prior concessam considerationis licentiam in vsu absque certa necessitate audeat vsurpare, sciens se Domino redditurum rationem, qui dixit: *Psallite sapienter.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IVNIORES ET MAXIME, &c.] Hæc habentur in capitibus 7 & 8. regulæ MS. Pauli & Stephani cod. Flor. statuitur autem hîc, vt cotidie psalterium à iunioribus per ordinem semper recitetur & pronuncietur per choros. Quod quidem extra diuinum officium intelligendum est.

DICTENT.] Ita in R. MS. cod. Flor. id est, pronuncient: quia postea subiungit: *Vt omni tempore pronunciandi vsus non desit.*

PSALLENDI QVOQVE MODVS.] Hic incipit caput octauum eiusdem regulæ in citato cod. Floriacensi.

SERVATE.] Lege, *seruatò*, vt in cod. Flor. quod sumptum aduerbialiter idem est ac exceptò.

CAVSAM IMMINET.] Ita in cod. Flor. lege tamen, *causa imminet.* Vbi causa est potestas, vt supra notatum est.

IN VSV.] Psallendi videlicet.

Digitized by Google

DE SIGNIFICANDA HORA operis Dei.

CAP. LIV. §. 1.

NVNCIANDA hora operis Dei die noctuque sit cura Abbatis aut ipse nunciare, aut tali solicito fratri iniungat hanc curam, vt omnia horis competentibus compleantur. Psalmos autem, vel antiphonas post Abbatem ordine suo, quibus iussum fuerit, imponant. Cantare autem & legere non præsumat, nisi qui potest officium implere, vt ædificentur audientes. Quod cum grauitate, humilitate, & tremore fiat, & cui iusserit Abbas.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVNCIANDA HORA OPERIS DEI, &c.] Variæ sunt huius loci lectiones. Alij legunt *nunciare*, alij, *aut ipse nunciet*, alij, *vt ipse nunciet*. Legendum puto, *aut ipse nunciet*. Vt in MSS. S. Ebrulphi, & Vict. p. hoc modo: *Nuncianda hora operis Dei die noctisque sit cura Abbatis. Aut ipse nunciet, aut tali sollicito fratri iniungat hanc curam.* Ita vt primò ponatur propositio generalis, vt nimirum nunciandæ horæ operis Dei cura penes Abbatem sit; deinde speciales, nempè, aut vt ipse Abbas horam diuini officij significet, aut vt hanc pronunciam diligenti fratri committat.

IMPONANT.] Imponere hoc loco, & aliis est cantare, dicere, pronunciare, siue id fiat cantu seu recitatione: non verò incipere, vt vulgò putatur: vt & vsurpatum à quibusdam, qui post S. P. Benedictum vixerunt, auctoribus, Sangellensi, & nonnullis aliis. Quod satis liquet ex regula cuiusdam Patris in hac Concordiâ citatâ, quæ est veluti quædam paraphrasis regulæ S. P. Benedicti, quæ vbi dixit S. P. Imponere, canere, posuit: vt videre est cap. 22. eiusdem regulæ. *In cursu verò positi, prout ab Abbate fuerint ordinati, ad psalmum canendum, vel ad*

Digitized by Google

lectiones recitandas, vel etiam ad communicandum euntes suum ordinem seruent. Vbi vides locum cap. 63. S. B. exponi: *Ergo secundum ordines, quos constituerit* (Abbas) *vel quos habuerint ipsi fratres, accedant ad pacem, ad communionem, ad psalmum imponendum.* Et cap. 19. eiusdem regulæ hic Pater sic loquitur. *Sicut à mensa suo loco priuatur, ita & in Ecclesia segregetur, vt in loco, in quo antea fuit, nec psalmum cantet, nec vllum ordinem teneat, vsquedum satisfactione humili cum cordis contritione ab Abbate, vel à senioribus veniam mereatur.* S. B. cap. 24. sic loquitur. *Priuati autem à mensa consortio ista erit ratio, vt in oratorio psalmum non imponat, neque lectionem recitet, vsque ad satisfactionem.* Id etiam notum est ex auctoribus infra hoc cap. ad S. Aurelianum citandis, vbi agetur de ordine psallendi, qui dicunt canere, aut cantare, dicere psalmum, vbi S. Benedictus dixit imponere. Idem confirmatur ex regula S. P. Benedicti cap. 44. *Ita sane vt psalmum, aut lectionem, aut aliud quid nō præsumat in oratorio imponere.* Vbi τὸ, *imponere*, nō significat incipere. Nā lectio non incipitur à lectore, vt eam chorus persequatur. Imponere ergo hoc loco est dicere, pronunciare, siue id fiat cantu, siue recitatione. Id etiam manifestum est ex S. Gregorio Turonensi in Vitis Patrum cap. 4. de S. Quintiano: *Suggesserunt ei, vt ipse antiphonam dignaretur imponere, dicentes, si beate Pater deuotè antiphonam imposueris, confidimus de sanctitate tuâ, quòd protinus nobis Dominus pluuiam dignabitur pietate diuinâ elargiri.* Vbi non est quæstio de inceptione Antiphonæ, sed de modulatione. Vnde subiungitur: *Cumque psallere deuotissimè cœpisset, penetrauit excelsa potentia aures humilis oratio Confessoris.* Et ex Epistola Gogi ad Petrum Episcopum, vbi *Impositio* sumitur pro cantu: *Saluto Sinderocum psalmorum carmina impositionis ordine modulantem.* Dixit *Impositionis ordine*, quia cantores singuli per ordinem singulos psalmos canebant, vt infra hoc capite videbitur.

QVIBVS IVSSVM FVIT,] Siue permissum: nam multi sunt qui prohibentur hoc facere, vt desides, qui tarde occurrunt ad opus Dei, excommunicati à mensa, cantus ignari, & qui rectè legere nequeunt.

CANTARE AVTEM, &c.] Idem statuitur. Cap. 38. *Fratres autem non per ordinem legant, aut cantent, sed qui edificent audientes.* Vbi illa verba, *non per ordinem*, minimè aduersantur his quæ dixit hoc capite S. B. cum iubet, vt post Abbatem ordine suo fratres psalmos imponant & antiphonas, nam hoc præceptum non præcisè intelligitur de ordine continuo, sed de interrupto; si nimirum quidam reperiantur cantui minimè idonei: tunc enim sequentes suo ordine cantare debent, minimè aptis ad canendum prætermissis.

Ex

Ex regula S. Isidori Episcopi. Cap. XX. §. 2.

AD Custodem sacrarij pertinet cura & custodia templi, signum quoque dandi in vespertinis nocturnisque officiis; vela, vestesque sacræ: codices quoque, instrumenta cuncta, oleum in vsus sanctuarij, cera & luminaria.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD CVSTODEM SACRARII, &c.] Hæc reperire est in regulâ S. Isidori excusa cap. 20. Custos sacrarij est qui vulgò sacrista. Lanfranco cap. 6. Constitutionum *secretarius*, vnde vox Gallica *secretain*. Græcis Κιμηλιάρχης Thesaurarius vasorum sacrorum custos, & Κιμηλιαρχεῖον sacristia, locus in quo pretiosa quæque templi reconduntur, vt vasa sacra vestes sacræ, & similia, apud Ioannem Moschum cap. 195. S. Gregorium lib. 2. epist. 49. *Res autem quæ apud eum inuentæ sunt, in Cimiliarchio seruari modis omnibus studebis.*

INSTRVMENTAQVE CVNCTA.] Eadem custodienda à Secretario instituit Lanfrancus cap. citato. Instrumenta sunt chartæ fundationum, contractuum, &c. Vt videre est lib. 1. legum Neopolitanarum tit. 73. & 78. Tertullianus pro libris vsurpauit lib. de spectaculis: *Nec aliunde inuestigandum est, quàm de instrumentis ethnicalium litterarum.*

Ex regula Fructuosi. Cap. X. Quid debeant obseruare Abbates. §. 3.

PRIMVM horas canonicas, id est, Primam, missis operatiis in vineam: Tertia Sanctum Spiritum in Apostolos descendisse: Sexta Dominum in crucē ascendisse: Nona spiritum emisisse: Vespera Dauid ceciniſse dicens: *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Medium noctis: quia ea hora. *Clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obuiam ei:* vt ea hora cum ad iudicium venerit, non nos dormientes, sed vigilantes inueniat. Gallicinium; Christum à mortuis resurrexisse. Has horas Canonicas ab oriente vsque ad

Ps. 140.

Mat. 25.

occidentem Catholica, id est, vniuersalis indesinenter celebrat Ecclesia.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRIMVM HORAS CANONICAS, &c.] Non extat in regulâ MS. S. Fructuosi Episc. Bracar. Sed videtur esse alterius Fructuosi: quamuis quindecim horas canonicas instituerit, vt supra diximus, hîc verò tantùm septem recensentur. Si haberemus integrum hoc caput, de hac re aliquid certi statuere possemus. Dici tamen potest eum hoc capite loqui de eo horarum numero, qui communiter suo tempore ab Ecclesiâ receptus erat: non verò de aliis horis, quas tum ipse, tum nonnulli alij addiderant.

GALLICINIVM.] Gallicinium iuxta Censorinum lib. de Natali die cap. 24. & Macrobium lib. 1. Saturn. cap. 3. est tempus illud noctis, quod sequitur illud, quod dicitur *de media nocte*, hoc est, iam nocte inclinante ad diem, præcedit vero conticinium, id est, cum galli tacent: ita vt Gallicinium sit nona noctis hora circiter.

Ex Regula Cassiani. Cap. XI. §. 4.

IS autem, cui nocturnarum orationum sollicitudo committitur, non qua hora illi libitum fuerit, fratres ad vigilias suscitare præsumat, vt secundùm oportunitatem somnij & insomnij ætatis suæ horas noctis temperet. Nam quamuis eum consuetudo diurna hora solita vigilare compellit, tamen sollicitè, & frequenter stellarum constituta signa exploret, & sic totam congregationem ad officium orationis inuitet; præcauens ne in vtroque inueniatur incautus, id est, ne veluti oppressus somno statutam noctis transeat horam, vel eamdem festinus anticipet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IS AVTEM CVI NOCTVRNARVM ORATIONVM SOLLICITVDO COMMITTITVR.] Hæc sumpta sunt ex lib. 2. Cassiani de Noctur. orat. c. 17. Porro is cui cura significandi operis Dei committitur à Cassiano lib. 3. de diurn. orat. cap. 2. appellatur *compulsor*, à

S. Fructuoso Episc. cap. 3. Regulæ *Vigilucius*, à Magistro cap. 50. regulæ & alibi, *Vigigallus* &, *Vigiligallus*, à Græcis Καντάχης. i. qui præest Canoni seu operi Dei apud Ioannem Moschum cap. 11. ἐν κεφαλαίῳ τῆς καντάχου ἐφ' ᾧ πάντας ἀθλιους συναχθῆναι. i. pulsante compulsore ad omnes fratres congregandos & cap. 50. Apud S. Dorotheum doctr. 11. ἰδοὺ ὁ Καντάχης ἐξύπνισε με. i. ecce excitauit me compulsor, & supra eadem doctrinâ idem vocabulum repetit. Quare malè exponitur ab interprete cerimoniarum magister.

STELLARVM CONSTITVTA SIGNA, &c.] Id iuxta morē veterū, qui cum non haberent horologia, nocte, certâ quadam scientiâ, obseruato stellarum cursu horas distinguebant. Quod faciebat quidam Drogo monachus Floriacensis & postea eremita, vt narrat Aimoinus lib. 1. de miraculis S. Benedicti cap. 4. *Quâdam namque nocte quæ vnam festiuitatem excellentissimi legislatoris antecedebat Benedicti, maturius peruigil surgens eremita explorabat sub dio progressu stellarum in ortu competentis horæ aduētum, in quâ Domino protectori suo laudum præconia sancto solueret.* Hanc veteribus artem fuisse satis indicat machina illa, quam describit Varro lib. 3. de re rusticâ cap. 5. *Intrinsecus sub tholo stella lucifer interdiu, nocte Hesperus ita circumeunt ad infimum hemisphærium, ac mouentur, vt indicent quot sint horæ.*

Ex Regula. S. Basilij. Cap. LXXV. §. 5.

QVOMODO debet quis habere eum, qui ad orationem suscitat fratres? RESP. Si quis cognoscit damnum, quod de somno patitur: cum neque sui ipsius sensum habet, & intelligit quantum sit lucrum vigiliarum, & præcipue cum vigilatur ad glorificandum Deum in orationibus: ita debet habere eum, qui ad hoc se inuitat & suscitat dormientem, tanquam eum, per quem diuina lucra & cœlestia dona consequitur, siue is, ad orationem, siue ad aliud quodcumque mandatum Dei inuitat. IN T.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOMODO DEBET, &c.] Habetur apud S. Basilium inr. 43. regul. breu. Non tamen extat apud Rufinum.

CVM NEQVE SVI IPSIVS SENSVM HABET.] Hinc fit, quod somnus appelletur imago mortis, iuxta illud Ouidij:

Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago.

& germanus mortis esse videatur iuxta illud Virgilij 6. Æn.

Et consanguineus lethi sopor --—

Quod satis indicauit Gorgias Leontinus apud Ælianum lib. 2. de varia hist. cap. 35. nam aduersa valetudine correptus cum paulatim in somnum prolaberetur, & vitæ exitum sibi impendere prospiceret, interroganti amico, vt se haberet, respondit: iam me somnus incipit fratri suo reddere.

Item ex eadem... Cap. LXXVII. §. 6.

Interr. 36 apud Ruf. c. 43.

QVOD Si contristatur ille, qui excitatur, aut etiam si irascitur, quid dignus est? RESP. Interim excommunicari debet, & non manducare, si forte compunctus agnoscat, quantis & qualibus bonis semetipsum insipienter defraudet: & ita conuersus recipiat gratiam eius qui dixit: *Memor fui Dei, & delectatus sum.* Quod si permanserit in stultitia non intelligens gratiam, abscidatur tanquam putrefactum membrum à corpore. Scriptum est enim: *Quia expedit, vt pereat vnum membrorum tuorum, & non omne corpus tuum mittatur in gehennam.*

Ps. 76.

Matt. 5.

Macarij. Cap. VI. §. 7.

ADSTANTIBVS ergo ad orationem nullus præsumat sine præcepto, qui præest, Patris psalmi laudem emittere. Ordo iste teneatur, vt nullus priorem in monasterio ad standum, vel psallendi ordinem præsumat præcedere, dicente Salomone: *Fili primatum concupiscere noli: neque accubueris prior in conuiuio; ne veniat melior te, & dicat tibi surge, & confusionem patiaris in die illâ*, Et iterum dicit: *Noli alium sapere, sed time.* Quod si tardat is, qui præest, oportet primùm in notitiam eius deferre, & secundùm imperium eius obedire conuenit fratres.

Rom. 12

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

[ADSTANTIBVS ERGO, &c.] Hæc habentur in R. MS. Macarij & aliorum cod. Flor.

Digitized by Google

SINE PRÆCEPTO, QVI PRÆEST, PATRIS.] in cod. Corb. MS. legitur, *sine præcepto præpositi.* Idem statuitur in regula S. Pachomij art. 73. *Nullus ante psallat, nisi ei iussum fuerit.*

AD STANDVM VEL PSALLENDI ORDINEM.] Ita in cod. Vind. In cod. Corbeiensi: *Adstandum, vel psallendum*, tantùm: Lege tamen, *ad standi vel psallendi ordinem.*

DICENTE SALOMONE.] Ita in R. MS. cod. Flor. & Corb. sed puto legendum, *dicente Saluatore.* Locus extat Luc. 14. qui hîc citatur ex memoriâ, non ex codice. Neque vsquam in libris Salomonis repereris.

OPORTET PRIMVM IN NOTITIAM EIVS DEFERRE.] Sensus est, quod si rector monasterij abest à choro, non psallendum est, sed monendus est, vt quid facto opus sit, ipse dictet.

Ex Regula Aureliani Episcopi. Cap. XXII. §. 8.

IN omni ministerio, siue in ordine psallendi aut legendi, vel operandi vicibus sibi succedant, absque sancto Abbate, & nimis senibus, & paruulis infantibus, aut certè ita infirmis, vt surgere quid non præualeant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SIVE IN ORDINE PSALLENDI.] Ita loquitur S. Aurelianus: quia olim monachi seu Clerici non simul canebant psalmum, sed vnus stans psallebat aliis attentius auscultantibus iuxta ritum Ægyptiorum monachorum, quem videre est apud Cassianum lib. 2. de nocturnis orationibus cap. 5. *Cotidianos orationum ritus volentibus celebrare vnus in medium psalmos cantaturus exurgit: cumque sedentibus cunctis (vt est moris nunc vsque in Ægypti partibus) & in psallentis verba omni cordis intentione defixis,* &c. Et cap. 10. *Tantum à cunctis silentium præbetur, vt cum in vnum tam numerosa fratrum multitudo conueniat, præter illum, qui consurgens psalmum decantat in medio, nullus hominum prorsus adesse credatur.* Et cap. 12. *hunc sane canonicum, quem prædiximus, duodenarium psalmorum numerum, tali corporum quiete reuoluunt, vt has easdem congregationum solemnitates ex more celebrantes, absque eo, qui dicturus in medium psalmos surrexerit; cuncti sedilibus humillimis insidentes ad vocem psallentis omni cordis intentione dependeant.* Et cap. 11. *prædictum verò duodenarium psalmorum numerum ita diuidunt, vt si duo fuerint fratres, senos psallant; Si tres quaternos, si quatuor ternos. quo numero numquam minus in congregatione decantant. Ac proinde quantalibet multitudo conueniat, numquam amplius psallunt in synaxi, quàm quatuor fratres.* Locus sane obscurus, & ita exponendus. Si fuerint duo

fratres, nempe, qui stantes canunt in synaxi cæteris attentis, senos psalmos expediunt; si tres, singuli quaternos; si quatuor, singuli ternos; donec compleatur duodenarius psalmorum numerus. Nec hic locus Cassiani ex lib. 3. de diurnis orat. capite 8. nostræ assertioni aduersatur, cum dicit: *Nam humi post hæc vel sedilibus humillimis insidentes tres psalmos, vno modulante, respondent.* Nam τὸ *respondent*, hoc loco est expediunt, persoluunt, non quidem ore, sed animi attentione. Vnde non dixit, *vni incipienti*, sed, *vno modulante, respondent.* Hæc disciplina monachorum Ægyptiorum in persoluendo seruitutis suæ penso, quã alij secuti sunt; etsi plures quàm quatuor, iuxta numerum psalmorum suo ordine singuli singulos psalmos canerent, exceptis his, vt diximus, qui ob aliquam causam cantare prohibebantur. Ita obseruabant Tabennesiotæ, vt liquet ex præfatione S. Hieronymi ad regulam S. Pachomij: *Quicumque autem monasterium primus ingreditur, primus sedet, primus ambulat, primus psalmum dicit.* Ex Regula Macarij & aliorum cap. 6. *Ordo iste teneatur, nullus priorem in monasterio ad standi vel psallendi ordinem præsumat præcedere.* Ex S. Hieronymo epist. ad Rusticum. *Dicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur.* Ex regulâ S. Fructuosi Episcopi Brac. cap. 23. *Qui prius in monasterio conuersus fuerit, &c. Prior dicat psalmum in choro, prior constet.* Ex regula cuiusdam Patris cap. 22. *in cursu verò positi prout ab Abbate fuerint ordinati, vel ad psalmum canendum, vel ad lectiones recitandas, vel etiam ad communicandum euntes suum ordinem seruent.* Et ita capiendi hi loci regulæ S. P. Benedicti cap. 54. *Psalmos autem, vel antiphonas post Abbatem ordine suo, quibus iussum fuerit, imponant.* Et cap. 63. *Ergo secundùm ordines, quos constituerit (Abbas) vel quos habuerint ipsi fratres, sic accedant ad pacem ad communionem, ad psalmum imponendum.* Idem patet ex loco epistolæ Gogi supra citato. In quibusdam tamen Ecclesiis aliter res se habebat, nam vno incipiente, cæteri canebant, maximè in Ecclesiâ Cæsariensi, vt planũ est ex epistolâ 64. S. Basilij: ἐπιτεταμένην ἐπιτοίχαντες ἀνὴρ ἀρχὴν τὸ μέλος οἱ λοιποὶ ὑπηχοῦσιν. Id est, deinde vni prouinciam incipiendi concedentes, cæteri succinunt. Idem fiebat in monasterio Pauli, & Stephani, vt clarum est ex eorum Regula MS. *Initium versuum per psallentium choros, priores, qui in eis stant, incipiant, &c. Quibus incipientibus maximè omnes, si potest fieri, in primâ aut secundâ syllabâ parùm, vnanimiter vno ore subiungant.*

VT SVRGERE QVID NON PRÆVALEANT.] In cod. Vind. *vt surgere omnino non possint, non compellantur facere pro eo quòd non prævalent.* Optimè, si legas, *qui non compellantur*, &c.

Ex Regula Patrum. Cap. IV. §. 9.

ILLVD quoque obseruandum est, vt præsente seniore, quocumque vel præcedente in ordine psallendi

sequens non habeat facultatem loquendi, vel aliquid præsumendi: nisi tantùm is, qui in ordine, vt dictum est, præcedere videtur. Hoc vsque ad imum ante omnia in oratione, seu in opere, siue in responso dando erit seruandum. Si verò simplicior fuerit, vel impeditior sermone, & dederit locum, ita demum sequens loquatur. Omnia tamen in caritate fiant, non per contentionem & aliquam præsumptionem.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ILLVD QVOQVE, &c.] Hæc extant in Regula secunda MS. cod. Flor. Cuius initium est; *Cum resideremus in vnum in nomine Domini.* Et in cod. MS. Corbeiensi.

VEL PRÆCEDENTE IN ORDINE PSALLENDI.] Distinguit seniorem ab eo, qui præcedit in ordine psallendi: quia vel propter dignitatem vel propter vitæ meritum, aut aliam rationabilem causam potest Abbas iuniorem in altiori gradu vel loco constituere, qui tunc præcedet seniores suos in ordine psallendi, iuxta illam psallendi rationem supra à nobis obseruatam.

IMPEDITIOR.] Ita in cod. Flor. In Corb. *imperitior.*

Ex Regula Pauli & Stephani. Cap. VI. §. 10.

INITIVM psallentium in choro priores qui in eis stant, incipiant. Aut si eis aduersatur infirmitas, incipiant, quibus iusserit Pater. Quibus incipientibus, mox omnes si fieri potest, in prima, aut secunda syllaba pariter vnanimiter & vno ore subiungant: vt non sit dissonantia cantantium, quæ maximè ab inordinato initio, & quodammodo contentiosa varietate solet accidere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INITIVM PLALLENTIVM, &c.] Hæc habentur in R. MS. eorumdem Patrum cod. Floriacensis.

INITIVM PSALLENTIVM IN CHORO.] Hic locus corruptus est: lege, vt in cod. Flor. *initium versuum per psallentium choros.* Et notandum quod non dixit, *Psalmorum*, sed *versuum*: quia loquitur generaliter tam de primis psalmorum versibus, quàm de intermediis, cum

maiores psalmi intersecabantur aliquâ pausatione, aut oratione, vt suprà notauimus, quâ absolutâ cantor sequentem versum incipiebat

Ex Regula cuiusdam. Cap. IX. §. II.

HORAS verò ad cursum procurare iuxta dispositionem Abbatis debet, cuicumque ordinatum fuerit, id est, qui mente sollicita & impigra fuerit ad hoc opus idoneus inuentus, vt opus Dei non tardetur. Si verò qualibet occasione à iusto ordine deuiatum fuerit, vt non secundùm ordinem suum horæ custodiantur, superpositione damnetur.

NOTÆ ET OBSESVATIONES.

AD CVRSVM.] Cursus est opus Dei, officium diuinum, vt supra notatum est.

SVPERPOSITIONE DAMNETVR.] Non semel in hac Concordia, sed sæpe sæpius nomen superpositio reperitur. Pœnitentiale MS. S. Columbani superpositionibus plenum est. Vocabulum habetur in conc. Eliberitano can. 26. *Errorem placuit corrigi, vt omni Sabbati die ieiuniorum superpositionem celebremus.* Et can. 23. editionis nouæ: *ieiuniorum superpositiones per singulos menses placuit celebrari.* Græcis ὑπέθεσις. Dicitur etiam superponere, Græcis ὑπιτθέναι. Quidam putant superpositionem esse ieiunium, & superponere, ieiunare. Quod quidem concedi posset, si hæc vocabula simpliciter & sine adiuncto ponerentur; sed quia in citatis, canonibus & in hac concordia non semel reperitur superpositio ieiunij, & superponere ieiunium, vt in regula Magistri cap. 15. *Superponatur ieiunium*, & in Pœnitentiali MS S. Columbani multæ reperiuntur superpositiones silentij, horum vocabulorum alia est inuestiganda significatio. Superpositio igitur & superponere duo significant. 1. dilatio, procrastinatio, differre & procrastinare. Ita vt si diceretur superpositio cibi, superponere cibum, non verò superpositio ieiunij, aut silentij, superponere ieiunium, &c. superior explicatio plausibilis esset. 2. superpositio est superaddito, adiectio, superadiectio. Ita accipit Stephanus Parisiensis in commentariis MSS. in regulam S. Benedicti, ad cap. 19. *De diuinis officiis non est mei propositi tractare. Hoc solùm dicam, vtinam fiant, secundùm quod discretissimus Benedictus diuino spiritu dignatus est ordinare. Tamen monasteria quædam quâdam vtuntur psalmorum, & officiorum superpositione.* Ita & superponere est addere superaddere, adiicere. Ita vtitur Tetullianus lib. de oratione. *Exinde aperiè Dominus amplians legem iram in fratrem homicidio superponit.* i. addit, superaddit. Et sensus est, cum

Lex

lex tantùm prohiberet homicidium, Christus in Euangelio iram in proximum superadiecit. Itaque in hoc Concordiæ libro superpositio ieiunij est superadditio ieiunij, & cum non additur τὸ ieiunij, sub audiendum est: & superponere ieiunium est superaddere ieiunium: quia cum monachi certis diebus ieiunare soleant ex instituto, si accedente culpa ieiunij multa irrogaretur, dicebatur superpositio ieiunij, id est, multiplicatio & superadiectio ieiunij ad solita ieiunia. Sic in citatis canonibus concilij Eliberitani nouæ institutiones ieiuniorum dicuntur superpositiones, id est, superadiectiones. Et ita accipienda sunt illa vocabula ὑπόθεσις. i. superpositio & ὑπερτίθημι. i. superpono in epist. Dionysij Alexandrini, cano. 1. quia ibi agitur de multiplicatione, & superadiectione dierum quos transmittebant Christiani sine cibo in hebdomade sanctâ. ἀλλ' οἱ μὲν καθ' ἑκάστας ὑπερτίθενται ἄσιτοι διατελοῦντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ τέσσαρας. i. alij quidem omnes dies sine cibo superponunt, alij duo, alij tres, alij quatuor. Et paulo post. καὶ τοῖς μὲν πάνυ διατιθεῖσαν τὸ πᾶς ὑπερθέσιν. i. & nonnullis quidem multùm laborantibus in superpositionibus.

DE OPERE MANVVM cotidiano.

CAP. LV. §. 1.

S.BEN. OTIOSITAS inimica est animæ. Et ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum, certis iterum horis in lectione diuina. Ideoque hac dispositione credimus vtraque tempora ordinari: idest, vt à Pascha vsque ad Cal. Octobris à mane exeuntes à Prima vsque ad horam pene quartam laborent, quod necessarium fuerit. Ab hora autem quarta vsque ad horam quasi sextam lectioni vacent. Post sextam autem surgentes à mensa pausent in lectis suis cum silentio: aut forte qui voluerit legere, sic legat, vt alium non inquietet: Agatur Nona temperius mediante octaua hora, & iterum quod faciendum est, operentur, vsque ad vesperam. Si autem necessitas loci, aut paupertas exegerit, vt ad fruges colligendas per se occupentur, non contristentur, quia tunc verè monachi sunt, si labore manuum suarum viuunt, sicut & patres nostri & Apostoli. Omnia tamen mensurate fiant propter pusillanimes. A Calendis autem Octobris vsque ad caput quadragesimæ vsque ad horam secundam plenam lectioni vacent: hora secunda agatur Tertia, & vsque ad Nonam omnes in opus suum laborent, quod eis iniungitur. Facto autem primo signo horæ Nonæ disiungant se ab opere suo singuli, & sint parati dum secundum signum pulsauerit. Post refectionem autem vacent lectionibus suis.

Digitized by Google

aut psalmis. In quadragesimæ verò diebus, à mane vsque ad tertiam plenam vacent lectionibus suis: & vsque ad vndecimam plenam operentur, quod eis iniungitur. In quibus diebus quadragesimæ accipiant omnes singulos codices de bibliotheca, quos per ordinem & integros legant. Qui codices in capite quadragesimæ dandi sunt. Ante omnia sane deputentur vnus aut duo seniores, qui circumeãt monasterium horis, quibus vacant fratres lectioni: & videant ne forte inueniatur frater accidiosus, qui vacat otio, aut fabulis, & non est intentus lectioni: & non solùm sibi inutilis est, sed etiam alios extollit. Hic talis si, quod absit, repertus fuerit, corripiatur semel & secundò: si non emendauerit, correptioni regulari subiaceat taliter, vt cæteri timeant. Neque frater ad fratrem iungatur horis incompetentibus. Dominico die lectioni vacent omnes, exceptis his, qui variis officiis deputati sunt. Si quis verò ita negligens aut desidiosus fuerit, vt non velit, aut non possit meditari, aut legere, iniungatur ei opus. Fratribus infirmis, aut delicatis talis opera aut ars iniungatur, vt nec otiosi sint, nec violentia laboris opprimantur, vt effugentur: quorum imbecillitas ab Abbate consideranda est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OTIOSITAS INIMICA EST ANIMÆ.] Eandem sententiam producit Theodulphus Episcopus Aurelianensis cap. 3. Capitularis: *Sed &, si quando à lectione cessatur, debet manuum opera subsequi; quia otiositas inimica est animæ.* & Rabanus libr. 3. de Agone Christiano cap. de Acedia: *Vnde scriptum est, otiositas inimica est animæ.* Vera quidem sententia, nam otium omnibus bonis animam spoliat: *Qui sectatur otium implebitur paupertate*, inquit, Sapiens Prou. cap. 28. Incultus ager vepres & tribulos parit, anima nullo exculta labore vitia: mentem otiosam malæ cogitationes circumcingunt, dilacerant atque dinexant, &, vt vno verbo dicam, mens otiosa tota diaboli est. *Exercitus labore proficit, otio consenescit*, inquit Vegetius, sic & monasterium. *Lib. 3. de re mi. cap. 26.*

OCCVPARI DEBENT FRATRES IN LABORE MANVVM.] Ecclesia exemplum Apostolorum secuta (qui, etsi cotidie concionando terras & maria obirent, tamen opere manuum victum sibi quærebant) laborem manuum magno numero semper habuit, & eos, qui illum tanquam homine Christiano indignum repudiarent, vt hæreticos condem-

nauit, quales maxime fuerunt Massaliani, qui se Euchitas, id est, precatores appellabant, quod soli orationi, exploso labore manuum, vacandum esse crederent, quorum hæresim refutat S. Epiphanius libr. 3. contra hæreses, tom. 2. hær. 80. damnat Synodus Sidetana apud Photium in Bibliotheca, num. 52. Quibus accedit auctoritas S. Augustini. Cum enim Carthagine cœpissent esse monasteria, orta inter monachos contentione, an è re monastica magis esset, aut animum duntaxat ad orationem & contemplationem appellere, & piorum Christianorum oblationibus vitam sustentare, iuxta illud Euangelij; *Nolite solliciti esse, quid manducetis aut bibatis:* aut iuxta Apostolum: *Qui non laborat, non manducet*, labore manuum victum sibi comparare: Aurelius Carthaginensis Antistes totam litem S. Augustini arbitrio permisit, qui obtemperans librum illum præstantissimum de opere monachorum composuit: atque ita, qui laborem manuum à monachorum disciplina remouendum esse contendebant, lite ceciderunt, vt ipse testatur cap. 1. eiusdem libri & libr. 2. Retractationum cap. 21. Sed non est, quod de hac re pluribus disputem; cum nihil notius sit apud S. Basilium, Cassianum, Theodoretum, Seuerum Sulpitium, Ioannem Moschum, Palladium, Rufinum, & cæteros, qui de re ascetica, Regulis monachorum & vitis Patrum scripserunt. Verùm non modo monachis, sed etiam Clericis labor manuum olim iniunctus est, vt planum est ex Concilio Carthagin. 4. can. 51. *Clericus quantumlibet Dei verbo eruditus artificio victum quærat.* Illum non refugiebat olim S. Nicetius Episcopus Lugdunensis, de quo S. Gregorius Turonensis in vitis Patrum cap. 8. *Iam Clericus in domo paternâ residens cum reliquis famulis manu propriâ laborabat: intelligens commotiones corporeas non aliter, nisi laboribus & ærumnis comprimi posse,* & paulo post: *ætate quoque iam tricenaria presbyterij honore præditus nequaquam se à labore operis, quod prius gessit, abstinebat, sed semper manibus propriis operabatur cum famulis.* Neque S. Seuerus presbyter, qui accersitus ad ægroti visitationem in putandâ vineâ occupatus repertus est, vt refert S. Gregorius libr. 1. dial. cap. 12. Neque etiam Theodosius Iunior Imperator (vt de Clericis & monachis taceam) à labore manuum abhorrebat, nam scribendis libris sibi victum cotidianum comparabat, vt cuidam monacho, cui diuinitus reuelatum fuerat eũ non aliam mercedem in cœlis, quàm Imperatoris habiturum, frateri coactus est, quemadmodum, refert Glycas par. 4. hist.

CERTIS ITERVM HORIS IN DIVINA LECTIONE.] *Iterum*, hoc loco est vicissim. Hic pulchro ordine distinguuntur monachorum exercitia, quò tædium fallatur. Quantùm autem obstringantur monachi lectioni diuinæ, satis declarat S. Gregorius Papa cum libr. 2. Regesti cap. 42. his vehementer obiurgat Abbatem Ioannem, eò quòd eius monachi huic pio exercitio minimè vacarent: *In ipsis autem fratribus monasterij tui, quos video, non inuenio eos ad lectionem vacare, vnde considerare nec esse est, quantum peccatum est, vt ex alienâ oblatione Deus ali-*

niam vobis transmiserit, & vos mandata Dei discere negligatis. Iure quidem: nam sine lectione diuina, inquit S. Athanasius in exhortatione ad monachos, nemo ad Deum esse valebit intentus. Illius beneficio mens à Spiritu sancto illustratur. Nam Spiritus sanctus cum legente colloquitur, eumque scientiam Sanctorum docet. In oratione quidem homo cum Deo, in lectione diuina Deus cum homine loquitur: *Cum oramus*, inquit Smaragdus cap. 5. Diadematis, *cum Deo loquimur; cum verò legimus, Deus nobiscum loquitur.* Oratione quidem petimus, lectione diuinâ, quid petendum sit, edocemur. Vnde S. Leander libr. de Institutione Virginum cap. 6. *Lectio te doceat quid orando petas, postquam verò oraueris, iterum legendo inquire, quid postules.* Illa denique ad meditationem confert plurimum. Mens enim per eiusmodi lectionem piis cogitationibus veluti saginata statim in ipsa oratione inuenit, quid cogitet, quid sapiat & gustet: nec variis cogitationibus circumagitur, quia citò reperit, in quo consistat. Hæc autem lectio diuina, in qua monachos S. Ben. versari cupit, est sacra vtriusque testamenti scriptura, necnon sanctorum Patrum orthodoxorum scripta, vt liquido constat ex capite vltimo regulæ: *Caterum ad perfectionem qui tendit, sunt doctrina sanctorum Patrum, quarum obseruatio perducit hominem ad celsitudinem perfectionis. Quæ enim pagina aut quis sermo diuinæ auctoritatis, veteris ac noui testamenti non est rectissima norma vitæ humanæ? aut quis liber sanctorum catholicorum Patrum hoc non resonat, vt recto cursu perueniamus ad creatorem nostrum.* Si igitur sacræ scripturæ & Catholicorum Patrum doctrinæ beneficio recta ad perfectionem & ad Deum tenditur, monachus procul abest à perfectione; qui in his assidue non versatur. Quod spectat ad paganorum libros, cum de his taceat S. P. B. signum est hanc lectionem ab eo minime probari. Eam monachis prohibet S. Isidorus cap. 8. suæ regulæ, & Episcopis Concilium Cartaginense 4. can. 10. *Vt Episcopus libros gentilium non legat.*

Qui corda falsis atque vanis imbuunt,
Tantúmque linguas instruunt:
Nihil adferentes, vt salutem conferant,
Quod veritatem detegat.
Quid enim tenere vel bonum aut verum queant,
Qui non tenent summum caput,
Veri bonique fomitem & fontem ad Deum?
Quem nemo, nisi in Christo, videt.

Inquit S. Paulinus epist. ad Ausonium. Sed, quod peius est, hac lectione obductæ vitiorum cicatrices recrudescunt, & spiritus improbus vehementiori impetu reuertitur, & priore ignorantia cladem efficit deteriorem, vt rectè monet S. Isidorus Peluſiota libr. 1. epistol. 63. Mens enim his addicta quodam vanitatis & superbiæ tumore inflatur, & dæmonum

patet illusioni. Itaque huiusmodi librorum lectio, quantùm fieri potest, monachis est vitanda, & tantùm capacioribus ingeniis, idque raro, permittenda est.

A CALENDIS OCTOBRIS.] Calendæ Octobris non sunt hîc primus dies Octobris, sed postridianus Iduum Septembris: quia postridie Iduum dies à Calendis sequentis mensis denominantur. Calendæ igitur Octobris hoc loco sunt dies decimus octauus ante Calendas Octobris: & ita hoc caput cum capite 41. conciliatur, in quo hæc habentur: *Ab Idibus Septembris vsque ad caput Quadragesimæ ad nonam semper reficiant.*

POST SEXTAM SVRGENTES A MENSA, &c.] Permittitur monachis in æstate somnus meridianus ob nimios calores. Id videtur apud S. Gregorium cap. 6. libr. 1. dial. *Cumque meridiano tempore cuncti fratres quiescerent, more solito fur aduenit.* Ita statuit S. Fructuosus Episc. cap. 6. regulæ: *Peracto officio sexta ab oratione pergant ad mensam refectique congrue quiescant, & fiat silentium vsque ad horam nonam*, & S. Isidorus cap. 5. regulæ: *A tertiâ autem vsque ad sextam lectioni vacare: dehinc vsque ad nonam requiescere.* iisque locis agitur de æstiuo tempore, in quo fratres ad sextam reficiũt. De somno meridiano cum fratres ad nonam reficiũt, nihil à S. B. decernitur, qui tamen indulgetur monachis Add. 1. Cap. Lud. Imp. tit. 71. *Vt quãdo fratres æstiuo tempore ieiunant, post sextã dormiãt.* Eratque ante refectionem. Fuit etiam somnus meridianus post cibum secularibus familiaris, vt videre est apud Suetonium in Augusto cap. 78. Sidonium lib. 1. ep. 2. Ioannem Moschum cap. 77. & alios.

SIC LEGAT VT ALIVM NON INQVIETET.] Quia olim hæc lectio fiebat in lecto, vt clarum est, ex Epitome Ludouici Imperatoris super regulam S. Benedicti: *Æstiuo omni tempore post prandium vnusquisque ad proprium eat lectum cum summa cautela, & sine alterius perturbatione aut legat, aut dormiat*, & ex add. 1. Capitul. Lud. Imp. tit. 38. *Vt quando fratres post sextam dormiunt, si quis eorum voluerit legere, in Ecclesiâ, aut in lecto suo legat.*

A CALENDIS OCTOBRIS.] Id est à decimo octauo Cal. Octobr. inclusiue.

VSQVE AD HORAM SECVNDAM.] Subaudiendum est: *A mane.*

PLENAM.] Id est, consummatam, nam opponitur particulis: *Pene, Quasi.*

AD VNDECIMAM.] Apud S. Dunstanum, Smaragdum, Turrecrematam, & in omnibus codicibus quos viderim tam editis, quàm MSS. legitur: *Ad decimam*, quam lectionem libenter amplector, vt dictis vesperis circa vndecimam cœnare incipiant monachi, vt lumine lucernæ non indigeant in refectione.

ACCIPIANT OMNES SINGVLOS CODICES DE BIBLIOTHECA.] Circa hos codices hæc decernuntur in add. 1. Capitul. Lud.

Digitized by Google

Imp. tit. 19. *Vt in quadragesima libris de Bibliothecâ secundum Prioris dispositionem acceptis, alios, nisi Prior discreuerit expedire, non accipiant.*

DEPVTENTVR VNVS AVT DVO SENIORES, &c.] Circuitor monasterij, qui fratres desidiosos obseruat, appellatur: *Circa*, vt videre est in Concordia S. Dunstani cap. 7. *Iam & secundum regula preceptum constitui debet aliquis frater, qui ab officio circuitus sui Circa vocatur: est enim eius officium circuire claustrum: ne forte inueniatur frater acediosus, aut alicui vanitati deditus.* Et apud Lanfrancum c. 4. decretorum, *circumitores monasterij, quos alio nomine Circas vocant, iuxta S. Benedicti preceptum certis horis circumire debent monasterij officinas obseruantes incurias & negligẽtias fratrum, & statuti ordinis preuaricationes.* A verbo circare, id est, circumire. Glossæ veteres. *Circitat & circat*, κυκλίνει. i. circumit. Hinc castigandæ Glossæ Isidori: *Circat, circumuenit*, legendum enim, *circumit.* Vnde paulo post sequitur in iisdem Glossis: *Circitorum, circantium.* At Circitores in castris non erant circumuentores, sed vigilias circumibant, vt renunciarent, si qua emersisset culpa, vt scribit Vegetius libr. 3. cap. 8. Circitores etiam sunt quidam institores: *Quibus vestiarij, vel lintearij dant vestem circumferendam ac distrahendam,* inquit Vlpianus ff. l. *Cuicumque igitur.* de institoria actione.

QVI CIRCVMEANT MONASTERIVM:] Ex his liquidò constat fratres non simul in certo quodam loco legere solitos, sed habuisse cellas per monasterium spatias, in quibus lectioni vacarent, operi, & orationi peculiari. Quod satis liquet ex Beda libr. 4. hist. Angl. cap. 25. vbi agit de monasterij Coludiani Incendio. *Nam & domuncula qua ad orandum, vel legendum facta erant, nunc in comessationum, potationum, fabulationum & caterarum illecebrarum cubicula conuersa.* Ex S. Isidoro, qui qu amuis cap. 13. regulæ statuat, vt omnes fratres in vno conclaui dormiant; tamen cap. 1. cellulas fratribus assignat: *Cellulæ*, inquit, *fratribus iuxta Ecclesiam constituantur, vt possint properare quantocyus ad officium.* & S. Fructuoso Episcopo Bracarensi, qui cap. 6. regulæ suæ statuit, vt perfectæ ætatis monachi habeant cellas iunioribus cum suis decanis lectioni & recitationi vacantibus, etsi velit omnes in vno loco pausare: ipse etiam S. Benedictus cellam habebat, in qua orabat, vt videtur lib. 2. dial. S. Greg. cap. 11. *Precepitque vir Dei statim eum in cellâ suâ, in prætorio, quo orare solebat proiici.* Tamen postea vsu receptum est, vt hęc lectio fieret in vno loco, nempe in illo peristylio, quod vulgò claustrum appellatur. Epitome Ludouici Imperatoris in Regulam S. Benedicti: *Certis iterum horis lectioni pleniter vacent; &, si fieri potest, in vno claustro sedeant.* Concordia S. Dunstani cap. 5. *Tertia vero peracta, & missa subsequente celebrata, vti regula precipit, sedentes in claustro vacent lectioni.* Petrus Blæsensis ser. 25. *Inde est, quòd in claustro conuentuum quatuor loca cum pro deputantur officiis, in latere claustri occidentali est scholaris subiectio: in eo quod contingit Ecclesiam, lectio moralis: ad orien-*

salem in capitulo correctio materialis. Vbi nota hāc lectionem fieri in eo latere, quod Ecclesiā contingit. Cuius rei signum adhuc superest in monasterio S. Dion. prope Lutetiam. Nam in vitreis claustri eiusdē partis visuntur depictæ artes liberales. Per scholarē subiectionem intelligit nouitios, qui olim sedebant in parte occidentali, cuius obseruantiæ quondā vestigiū vidi in eodē S. D. monasterio in diebus cœnæ Domini & parasceues. Clerici etiam regulares, quos Canonicos, vocant, in claustro legentes sedebant: vt videre est in actis S. Vvolphangi c. 7. *Effecit autem apud illos* (Clericos) *tum minis, tū suasionibus, vt, quod prius non fecerant, communi mensa & dormitorio vterentur, in claustro sederent, & lectioni incumberent.* Sed in hieme propter nimios imbres & frigus non fiebat in claustro eiusmodi lectio, sed in alio conclaui, vt ex eadem S. Dunstani Concordia cap. 2. manifestum est. In eo certis horis dabatur copia fratribus confabulandi, aliàs silentium obseruabatur. Lantfrancus in constitutionibus §. 3. *Post sextam reuertantur in claustrum locuturi: cum tempus fuerit, pulsetur vnum de mediocribus signis, quo pulsato, statim silentium fiat in claustro.* Constitutiones comitiorum generalium prouinciæ Cantuariensis anni 1225. cap. 7. *Vt permissis colloquiis in claustro & alibi à turpiloquiis, & vaniloquiis & scurrilitatibus abstineatur. Nam tanta erat in seruandi ordinis cōtinua iugitate prolixitas, tanta præsertim in Ecclesiasticis officiis protelabatur instantia, vt in ipso cancri siue leonis æstu, cum longiores sunt dies, vix per totum diem vnius saltem vacaret horæ dimidium, quo fratribus in claustro licuisset miscere colloquium.* Petrus venerabilis statuto XX. *Statutum est, vt in quadragesimali tempore, additis ad silentium tribus diebus, hoc est tertiâ feria, & quintâ & sabbato, quibus in claustro iuxta morem pristinum locutio esse solebat, continuum per totam quadragesimam silentium teneatur.* Itaque in monasteriis creatus est prior claustri, qui fratres aut legentes aut colloquentes obseruaret, vt habetur 3. decretorū Lantfranci: *Prior claustri quocumque maior Prior eat, si fieri potest, in claustro, vel circa claustrum debet semper esse, & ordinem claustri in omni sollicitudine seruare.* Et ne fratres interturbarentur, non dabatur copia extraneis seu Clericis seu laïcis ingrediendi claustrum, nisi certis de causis, vt videre est statuto 23. Petri Venerabilis: *Statutum est, vt in claustrum, vel in reliquas regulares domos nullus Clericorum aut laïcorum ingrediatur, nisi aut causa operis alicuius, aut videndi domos, vt honesti hospites facere solent,* &c. Claustri vsus antiquus est: nam illius mentio fit in vita S. Guil. Gellonensis, qui claruit tempore Caroli Magni: *Quamprimum condecens metitur oratorium, metitur etiam totius claustri spatium, domum etiam infirmorum, & domum refectionis atque dormitorium, cellam nouitiorum, aulam hospitum.*

ACCIDIOSVS.] Ita in cod. ma. S. Germ. pro: *Acediosus*, vt vulgò habetur. i. piger, atque etiam, qui acediæ morbo laborat. Is enim vix potest animum lectioni applicare.

ALIOS EXTOLLIT.] Id est, aufert, amouet, subducit a opere. Extollere

tollere videlicet hoc loco est auferre, amouere. Id clarum est ex Plauto in Mercatore.

Hunc hodie postremum extollo meâ domo patriâ pedem.

VT CÆTERI TIMEANT.] Ita apud Smaragdum, & in cod. S. Ebrul. & S. Germ. ma. vulgò: *Vt cæteri metum habeant.*

NEQVE FRATER AD FRATREM IVNGATVR HORIS INCOMPETENTIBVS.] Iungitur frater alteri horis incompetentibus, qui tempore operis Dei, laboris manuum, lectionis, refectionis, aut alicuius exercitij regularis cum altero confabulatur iniussus. Quod satis patet ex textu regulæ. Nam cum S. B. iussit acriùs animaduerti in eum qui dum fratres lectioni incumbunt, nugis & fabulis vacat, statim subiungit: *Ne frater ad fratrem iungatur horis incompetentibus.* Vbi recte Smaragdus ait: *Illæ enim sunt horæ incompetentes fabulis vanis, quæ sunt competentes lectionibus sacris.* Idem videre est apud Ruthardum. Sed cùm S. B. ita distribuat quid singulis horis faciendum sit, vt vix extra regularia exercitia aliquid temporis restet, nullæ erunt horæ competentes; quibus aliquando fratres se possint inuicem de necessariis interrogare. Itaque non puto eam fuisse S. Benedicti mentem, vt monachi tot horas in opere manuum ad rigorem obseruent, sed instituisse tantùm horas in quibus laborandum sit, & posse monachos absoluto opere quod ipsis iniunctum fuit non expectato horæ præstitutæ termino, se ab opere disiungere, vt aut lectioni, aut orationi, aut aliis suis necessitatibus vacare possint.

INIVNGATVR EI OPVS.] Quod non sit seruile, nec sit eiusmodi diebus prohibitum: aut si seruile, quod sit licitum, vt ministerium aliquod in culina, vel in domo infirmorum.

AVT DELICATIS TALIS OPERA, &c.] Delicatus est in deliciis pastus, inquit Smaragdus. Vide superius annotata. Circa delicatos & debiles idem statuit S. Leander libr. de institutione Virginum cap. 13. *Et ista sint dicta de veste & cibo & potu vel opere pro inualidis: vt quæ durius ferre non potest, tractetur leuius.* Et hæc est discretionis regula. Hinc notandum nouiter venientes, qui non sunt assueti labori manuum, non statim onerandos, sed paulatim assuefaciendos. *Neque ex nimio otio subitus labor sine graui noxa est.* Inquit Celsus lib. 1. c. 3. De opere manuum plura vide apud Rupertum lib. 3. in regulam sancti B. cap. 5, & sequ.

Ex Regula S. Macarij. Cap. X. §. 2.

DEBENT ergo fratres istum ordinem tenere. A Prima vsque ad horam Tertiam Deo vacent fratres. A Tertia verò vsque ad horam Nonam quicquid iniunctum fuerit à Patre, sine aliqua murmuratione faciant. Memi-

Phil. 2. nere debent in quibus iniungitur, dictum Apostoli: *Omnia quæ facitis, sine murmuratione facite.* Timere debent illud di-
2. Cor. 10 ctum terribile: *Nolite murmurare, sicut quidam eorum murmurauerunt, & ab exterminatore perierunt.* Debet etiam, qui præest, pater, opus, quod faciendum est, vni iniungere, vt cæteri eius præcepto, cui iniunctum fuerit, fratres obœdiant sine querela.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DEBENT ERGO, &c.] Extat in R. MS. Macarij, & aliorum Abbatum cod. Flor. & Corb. sed codex Corbeiensis multùm differt in verbis quidem ab hac Concordiâ, & à cod. Flor. sed non in sensu.

SINE ALIQVA MVRMVRATIONE FACIANT.] Monasteriorum est pernities murmuratio. Estque illorum præcipuè qui corpore, non animo in claustris habitant, quorum non est cor vnum, nec anima vna. Vt præclare docet S. Augustinus enarratione in psalmum 132. *Nam murmuratores omnes magnifice descripti sunt quodam loco scripturarum:*
Eccli. 33 *præcordia fatui sicut rota carri. Fœnum portat & murmurat. Non enim potest rota carri quiescere à murmure. Sic sunt multi fratres, non habitant in vnum, nisi corpore.* Similia sanè sunt præcordia murmuratorũ rotæ carri, qui semper cum murmuratione opus iniunctum faciunt, quemadmodum rota carri quæ fert cum murmuratione fœnum. Multùm laborant & nihil proficiunt. Vnde præclarè S. Ioan. Chrysostomus serm. 8. in cap. 2. ad Philippenses: βέλτιον μηδὲν ἐργάζεσθαι, ἢ μετὰ γογγυσμοῦ. ἀπόλλυται γὰρ ἡ αὐτὸ γινόμενον. i. melius est nihil facere, quàm cum murmuratione. Perit enim illud quod fit. Idque iuxta mentem S. P. Benedicti cap. 5. *Etsi impleat iussionem; tamen acceptum iam non erit Deo, qui cor respicit murmurantis.*

IN QVIBVS INIVNGITVR.] Ita in cod. Flo. Lege, *ij, quibus iniungitur.*

OMNIA QVOD FACITIS, SINE MVRMVRATIONE FACITE.] In cod. Corb. additur, *& hæsitatione.* In versione communi: *Omnia autem facite sine murmurationibus, & hæsitationibus.*

Item eiusdem. Cap. XI. §. 3.

SI quis ex fratribus pro ieiunio, vel operibus manuum
1. Thess. suarum, quæ Apostolus præcipit: *Operantes manibus nostris, ne quem vestrum grauaremus,* is qui talis est monachus, di-
2. & 2. Thess. 3.

Digitized by Google

gnus est in omnibus. In his si fuerit aliquis infirmitate obsessus, prouidendum est ab eo, qui præest, qualiter ipsa infirmitas sustentetur. Quod si infirmus est animo huiusmodi frater, oportet eum frequentius operari, considerans Apostolum, qualiter corpus suum seruituti redigit. Hoc autem obseruandum est, vt in nullo voluntatem suam faciat ille. 1. Cor. 9.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS EX FRATRIBVS, &c.] Habetur capite sequenti sæpius citati codicis Floriacensis. Extat etiam in cod. Corb. profertur supra cap. 45. sub nomine regulæ Patrum. Hîc autem citatur ob illa verba S. P. B. *Fratribus infirmis aut delicatis.*

MANIBVS NOSTRIS.] Ita in cod. Flor. & Corb. Hæc tamen verba non habentur in locis citatis Apostoli. In versione tamen Syrâ 1. ad Thess. 2. habetur: *In opere manuum nostrarum.*

OBSESSVS.] In cod. Corb. *oppressus.*

Ex Regula Patrum. Cap. V. §. 4.

CVRSVS verò orationum vel psalmorum, sicut dudum statutum est, vel tempus istud meditandi, operandique seruabitur. Ita meditem habeant fratres, vt vsque ad horam secundam legant: si tamen nulla causa extiterit, qua necesse sit etiam prætermisso meditem, aliquid fieri in commune. Post horam verò secundam vnusquisque ad opus suum paratus sit, & vsque ad horam nonam quicquid iniunctum fuerit, sine murmuratione & hæsitatione perficiant, sicut docet sanctus Apostolus. Phil. 2.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVRSVS VERO, &c.] Hoc capitulum reperitur in secunda R. MS. cod. Flor. cuius initium est; *Cum resideremus in vnum:* Habetur etiam in cod. MS. Corb.

MEDITANDI.] Id est, legendi. Meditari enim aliquando legere est. Vnde postea subiungitur: *Vt vsque ad horam secundam legant.*

MEDITEM.] Ita in regula MS. cod. Flor. & Corb. & alibi in eadem regula cod. Flor. *Sed unusquisque opus suum & meditem custodiat*. In Cod. Vind. legitur *ita tamen meditationis causam*. Quid sibi velit *ne meditem*, non satis video. Itaque legendum puto, *meditationem*, id est, lectionem.

VT VSQVE AD HORAM SECVNDAM LEGANT.] Idem statuit S. Cæsarius cap. 17. regulæ suæ *Omni tempore duabus horis, hoc est à mane usque ad horam secundam lectioni vacent.*

PRÆTERMISSO MEDITEM.] Ita in R. MS. cod. Flor. In cod. Corb *Prætermisso medite*. In Vind. *Prætermisso meditentur*. Legendum puto, *prætermissa meditatione*, i. lectione.

Item ex Regula Patrum. Cap. V. §. 5.

MATVTINO dicto fratres lectioni vacent vsque ad horam secundam: si tamen nulla causa extiterit, qua necesse sit, etiam prætermissa lectione, aliquid fieri in cõmune. Post horam secundam vnusquisque ad opus suum paratus sit. Vsque ad horam nonam quod iniunctum fuerit, sine murmuratione perficiat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MATVTINO DICTO, &c.] Hoc capitulum habetur in tertia regula totties citati cod. Flor. cuius initium est, *Cum in nomine Domini*. Nihilque aliud complectitur, quàm præcedens capitulum.

PRÆTERMISSA LECTIONE.] In superiori capitulo iuxta nostram emendationem: *Prætermissa meditatione*, ex quo confirmatur meditationem esse lectionem.

Item ex Regula Patrum, de Cap. IX. §. 6.

DIE autem Dominico nihil aliud agant, nisi Deo vacent: nec pro aliqua occasione se velint, aut alios excusare. Tamen contestor, fratres, nulla operatio in die illâ sancta comperiatur, nisi tantùm hymnis & canticis spiritualibus dies illa transeatur.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DIE AVTEM DOMINICA.] Hoc capitulum habetur in regula Serapionis, Macarij, & aliorum cod. Corb. & Flor.

NVLLA OPERATIO.] Ita in cod. Flor. Smaragdus legit, *quod nulla operatio.*

DIES ILLA TRANSEATVR.] In cod. Corb. & apud Smaragdum, *dies memorata transigatur.*

Ex Regula Pachomij. Cap. LVIII. §. 7.

SI signum datum fuerit, vt egrediantur ad opus, Præpositus domus antecedet eos: & nullus in monasterio remanebit, nisi is, cui Pater præceperit: & hi, qui pergunt non interrogabunt, quo vadant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI SIGNVM DATVM FVERIT, &c.] Extat in regulâ excusâ S. Pachomij art. 55.

PRÆPOSITVS DOMVS.] In regula excusa deest, vocabulum, *domus.* Sed rectè positum, & legendum *Prioris domus.* Vt ex sequenti articulo patet.

PATER.] Id est, Abbas.

NON INTERROGABVNT, QVO VADANT.] Recta institutio, vt discipuli suis præpositis dempta omni curiositate obtemperent.

Item capitulo. LIX. §. 8.

CVMQVE vniuersæ domus in vnum fuerint congregatæ, prioris domus Præpositus antecedet; & pergent iuxta ordinem domorum & hominum singulorum, nec loquentur mutuò: sed vnusquisquis de scripturis meditabitur. Si forte eis aliquis occurrerit, & voluerit cum aliquo eorum loqui, ianitor monasterij, qui huic operi fuerit delegatus, occurret, & respondebit ei, eoque vtentur [illegible]. Si ianitor coram non fuerit, præpositus domus,

vel alius, cui hoc fuerit iniunctum, occurrentibus respondebit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVMQVE VNIVERSÆ DOMVS.] Hæc verba & sequentia vsque ad illa, *non loquentur*, non extant in regulâ excusâ S. Pachomij art. 35. licet quædam sint immutata.

IANITOR.] In regulâ S. Pachomij excusa legitur, *præpositus*. Malè.

SI IANITOR CORAM NON FVERIT.] Hæc vsque ad finem articuli non extant in regulâ excusâ.

PRÆPOSITVS DOMVS.] De quâ est illè quem extraneus alloqui cupit.

Item. Cap. LX. §. 9.

OPERANTES nihil loquantur seculare: sed aut meditabuntur ea quæ sancta sunt, aut certe silebunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OPERANTES NIHIL LOQVANTVR, &c.] Hæc videre est in regula S. Pachomij excusa eodem cap. 35.

MEDITABVNTVR.] Id est, loquentur. Ita sensus postulat: quia sequitur; *Aut certè silebunt.*

Item. Cap. LXII. §. 10.

Eod. art. OPERANS non sedebit sine maioris imperio.

Item. Cap. LXII. §. 11.

NEC plus operis fratres compellantur facere, sed moderatus labor omnes ad opus pronocet. Sitque inter eos pax & concordia, & libenter maioribus subiiciantur sedentes, & ambulantes, ac stantes in ordine suo, &

Digitized by Google

inuicem de humilitate certantes. Si quid peccatum fuerit, Patres monasterij emendare poterunt, & constituere quid sequi debeant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEC PLVS OPERIS FRATRES COMPELLANTVR FACERE.] Supp. quàm vires eorum ferre possint. Hoc capitulum extat in regula excusa partim art. 100. partim 101.

SI QVID PECCATVM FVERIT?] Hîc incipit art. 101. in regula S. Pachomij excusa: vbi legitur, *si quis peccatum fecerit.*

DEBEANT.] In eadem regula excusa legitur, *debeat*, iuxta superiorem lectionem.

Ex Regula S. Basilij. Cap. XXXIV. §. 12.

VNDE ergo vagatur mens nostra, & cogitationes diuersæ ascendunt in corda nostra, & quomodo hoc possumus emendare, &c. *INT. Vide supra cap. 25. §. 4.*

Ex Regula Stephani. Cap. XI. §. 13.

ÆSTATIS tempore nulli liceat meridie, præter in suo lecto dormire: nisi forte iubente Priore ad nubila pro custodia areæ extra lectum suum dormiat. In cãpo vero quando, messis colligitur, si meridie dormire licuerit, non diuisi, sed in vno loco, aut duobus locis dormient: quia non est incognitum, quantũ mali ex occasione diabolus fecerit. Tempora vero, in quibus, si vacauerit, meridie dormiendum nobis est; à die Iduum Maiarum vsque in diem Iduum Septembrium obseruemus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ÆSTATIS TEMPORE, &c.] Hæc habentur in regulâ MS. Pauli & Stephani cap 20.

AD NVBILA.] Idest, sub dio, sub axe.

AREAM.] Area est locus agricolæ arte factus ad proterendum triti-

cum. Vide Virgilium lib. primo Georg. Columellam lib. 2. cap. 20. & S. Isidorum lib. 15. cap. 13. Orig.

Item. Cap. XXXII. §. 14.

Cap. 33. eiusd. R. cod. Flor.

MAGNOPERE autem ab omnibus cauendum est, ne aut in pistrino, aut in quacumque manuum operatione aliquis fratrum pigrè, & non inter primos occurrat.

Item capitulo. XXXIII. §. 15.

NAM adhortatio laborandi, quæ hactenus cum tanto temperamento à nobis caritati vestræ insinuata est, ab illâ Apostolica beati Pauli instantia tantùm tepida est & remissa, quantum est differentia personarum; cum ille nos iubeat hactenus manibus laborare, vt habeamus, vnde tribuere possimus necessitatem patientibus: nos diximus, vt, vel quod nobis sufficiat, laboremus. Ille dicit seipsum in fame & siti; in frigore, & nuditate nocte & die suis manibus laborasse: vt sibi, & quicum eo erant necessaria non deessent. Nos è contra duplicia habentes in nostris vsibus vestimenta, & calciamenta, & cotidiani victus de donis Dei ad saturitatem plenissimum apparatum hortamur, vt otium non ametis, sed per sincerum vnanimitatis consensum vnusquisque, vt prævalet, sic laboret. Ille præcepit: *Qui non laborat, non manducet.* Et nos fragilitatem nostram in vobis pensantes nulli vestrum, qui hactenus subdola, & lubrica voluntate laborare feliciter distulistis, de necessariis rebus à fidelium fratrum ordine quicquam subtraximus, patienter hactenus tolerantes, vt non vinceremur à malo, sed vt vinceremus malum in bono.

Eph. 4.

2. Cor. 11. 27. 20.

2. Thess. 3.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NAM ADHORTATIO LABORANDI, &c.] Extat in R. MS. Pauli & Stephani cod. Flor. cap. 34.

Digitized by Google

AB ILLA APOSTOLICA BEATI PAVLI INSTANTIA.] Idest, præ illa Pauli instantia, seu vehementi adhortatione qua nos hortatur & vrget ad laborem manuum.

AB ORDINE.] Ordo hoc loco est quod ordinariè datur seu ad victum, seu ad vestitum.

Item eiusdem. Cap. XXXVIII. §. 16.

HOc scientes fratres, quia otiosus corpore monachus mẽte à sordidis cogitationibus numquam poterit esse otiosus, dicente Salomone: *In desideriis est omnis otiosus.* Et iterum: *Multa mala excogitat otiositas.* Abiecto ergo à se, qui hucusque talis fuit hoc vitio, promptus ad omne opus occurrat, quia scriptum est: *Non oderis opera laboriosa & rusticationem ab Altissimo creatam.* Vt donante Domino de propriis laboribus & rebus cotidianis & necessariis abundemus: & his, quos amor spiritalis ad visitandos nos inuitat, possimus conuenienti mediocritate occurrere: aut quos grauis vrget necessitas debito ministerio valeamus de proprio labore seruire: quia Dominum redemptorem nostrum *beatius esse dare, quàm accipere* certum est præcepisse. Eccl. 7. Act. 20.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HOC SCIENTES FRATRES, &c.] Hæc habentur in eadem R. MS. cod. Flor. cap. 35.

QVIA OTIOSVS CORPORE MONACHVS, &c.] D. Hieronymus in epist. ad Rusticum de viuendi formâ: *Texantur & lina capiendis piscibus, scribantur libri, vt & manus operetur cibum, & animus lectione saturetur. In desideriis est omnis otiosus. Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent, vt nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quàm propter animæ salutem: ne vagetur perniciosis cogitationibus mens, & instar fornicantis Hierusalem omni transeunti diuaricet pedes suos.*

DICENTE SALOMONE, IN DESIDERIIS EST OMNIS OTIOSVS.] Loco citato hanc sententiam profert S. Hieronymus auctoris nomine suppresso, quam nequeo in Salomone; neque in tota scriptura reperiri: est tamen Prou. 214. quid simile: *Desideria occidunt pigrum* &c.

MVLTA MALA EXCOGITAT OTIOSITAS.] Eccleſiaſti. c. 33. vbi in communi verſione ſic habetur: *multam enim malitiam docuit otioſitas.* Cui reſpondet textus Græcus.

PRÆCEPISSE.] Id eſt, præmonuiſſe.

Ex Regula S. Iſidori. Cap. VII. §. 17.

MONACHVS ſemper operetur manibus ſuis: ita vt quibuſlibet variis opificum artibus laboribuſq; ſtudium ſuum impendat, ſequens loquentem Apoſtolum, qui
2. Theſſ. dicit: *Neque panem gratis manducauimus: ſed in labore, &*
3. Ibid. *fatigatione nocte & die laborantes.* Et iterum: *qui non vult operari, non manducet* Per otium enim, libidinis, & noxiarum cogitationum nutrimenta concreſcunt: per laboris verò exercitium, vitia nihilominus elabuntur. Nequaquam debet dedignari monachus verſari in opere aliquo monaſterij vſibus neceſſario. Nam & Patriarchæ greges pauerunt, Philoſophi gentiles ſutores, & ſartores fuerunt, Ioſeph iuſtus, cui Virgo Maria deſponſata extitit, faber ferrarius fuit. Siquidem & Petrus princeps Apoſtolorum piſcatoris geſſit officium, & omnes Apoſtoli corporale opus faciebant, vnde vitam corporis ſuſtentabant. Si igitur tantæ auctoritatis homines laboribus, & operibus, etiam ruſticanis inſeruierunt, quantò magis monachi, quibus oportet non ſolùm vitæ ſuæ neceſſaria propriis manibus exhibere, ſed etiam indigentiam aliorum laboribus ſuis reficere. Qui viribus corporis, & integritate ſalutis conſiſtunt, ſi in opere otioſi ſunt, dupliciter peccare noſcuntur: quia non ſolùm non laborant, ſed etiam alios vitiãt, & ad imitationem ſuam inuitant. Propterea enim quiſque ad Deum conuertitur, vt ei deſeruiens laboris habeat curam, non vt otio deditus inertia pigritiaque paſcatur. Qui ſic volunt vacare lectioni, vt non operentur, ipſi lectioni contumaces exiſtunt: quia non faciunt quod ibi legunt. Ibi enim ſcriptum eſt: *Operantes ſuum panem manducent.* Et iterum: *Ipſi enim ſcitis, quomodo oporteat imitari nos: quia non in-*
Theſſ. 3. *quieti fuimus apud vos, neque panem gratis ab aliquo manducauimus, ſed in labore & fatigatione die & nocte operantes, ne quem veſtrum*

grauaremus. Qui per infirmitatem corporis operari non possunt, humanius, clementiusque tractandi sunt: nec contra eos murmurandum est ab eis qui vires laborandi habent; sed magis consulendum est eis, quos sciunt corpore infirmos. Ipsi autem, qui non possunt, eos qui laborant & possunt, meliores sibi felicioresque fateantur. Qui verò languidus est, & laborem operum corporalium sustinere non potest, consulendum est illi, & eius infirmitas temperanda est. Qui verò sani sunt, & fallunt, procul dubio dolendi atque lugendi sunt: quia non corpore, sed (quod peius est) mente ægroti sunt: quique, etsi humanis oculis conuinci non possunt, Deum tamen non fallunt. Tales igitur ferendi sunt, si ægritudo latet; aut distringendi, si sanitas patet. Monachi operantes meditari aut psallere debent: vt carminis verbique Dei delectatione consolentur ipsum laborem. Si enim seculares opifices inter ipsos labores suorum operum amatoria turpiáque cantare non desinunt, atque ita horam suam in cantibus & fabulis implicant, vt ab opere manus non substrahant: quantò magis seruus Christi sic manibus operari debet, vt semper laudem Dei in ore habeat, & lingua eius psalmis atq; hymnis inseruiat. Laborandum est ergo corpore, animi fixa in Deum intentione: sicque manus in opere implicãda est, vt mens non auertatur à Deo. Propriis autem temporibus oportet operari monachum, & propriis, orationi, lectionique incumbere. Horas enim debet habere monachus congruas, & ad singula officia deputatas. Partes autem tẽporum suis quibusque operibus taliter deputantur. Æstate enim à mane vsque ad horam tertiam laborare oportet: à tertia verò vsque ad sextam lectioni vacare: dehinc vsque ad nonam requiescere: post nonam autem vsque ad tempus vespertinum iterum operari. Alio autem tempore, id est, hieme, autumno, siue verno à mane vsque ad tertiam legendum: post celebrationem Tertiæ vsque ad nonam laborandum est: post refectionem nonæ aut operari oportet aut legere aut sono vocis aliquid meditari. Quæcumque autem operãtur monachi manibus suis Præposito deferant: Præpositus autem principi monachorum,

nihilque operis apud fratres remaneat; ne sollicitudinis cura mentem ab intentione contemplationis auertat. Hortos olerum, vel apparatus ciborum propriis sibi manibus fratres exerceant. Ædificiorum autem constructio, & cultus agrorum ad opus seruorum pertinebunt. Nullus monachus amore priuati operis inligetur; sed omnes in commune laborantes Patri sine murmuratione obtemperabunt. Monachi Præpositis suis sine vlla murmuratione obtemperare debent: ne forte ea sententia pereant, qua perierunt hi, qui in deserto murmurauerunt. Si enim illis paruulis adhuc in lege, & rudibus nequaquam indultum est, quantò magis his, qui perfectionis legem perceperunt, non parcet, si talia gesserint.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONACHVS SEMPER OPERETVR, &c.] Extat in regula excusa S. Isidori cap. 5.

NAM ET PATRIARCHÆ, &c.] Hanc totam periodum vsque ad illa verba, *qui viribus corporis*, &c. Profert Haymo Halberstatensis lib. 2. de varietate cap. 2.

ET GENTILES PHILOSOPHI.] Qualis fuit Hippias Sophista, qui Pisam veniens certamen Olympicum spectaturus, omnia sua vestimenta, quibus tum indutus erat, sibi confecerat, vt scribit Apuleius lib. 2. Floridorum. Simon Athenienſis Philosophus coriarius fuit, Menedemus Eretrienſis tarbernacula faciebat, vt docet Diogenes Laërtius lib. 2. & Hesychius Illustris in Menedemo.

EXTITIT FABER FERRARIVS.] Controuertitur inter doctores de arte S. Ioſephi B. Virginis ſponſi, aliis eum fuiſſe fabrum ferrarium, aliis fabrum lignarium aſſerentibus. Haymo Halberſtatenſis cap. citato S. Iſidori ſententiam ſequitur eiuſdem verba, vt ſupra notauimus, proferens. In Euangelio communi & generali vocabulo dicitur τέκτων, id eſt, faber. Heſychius: τέκτων πᾶς τεχνίτης. i. omnis artifex: ſiue, vt loquitur Suidas, τέκτων κοινὸς τεχνίτης. i. communis artifex. Tamen propriè tribuitur hoc nomen fabro lignario, vt docet Moſchopulus cap. 1. de Schedis: τέκτων πᾶς τεχνίτης. ἰδίως δὲ τέκτονες λέγονται οἱ ξυλουργοί. Id eſt, τέκτων. omnis artifex. Propriè verò τέκτονες dicuntur fabri lignarij. Idem docent Gloſſæ veteres: τέκτων, *faber tignarius, faber lignarius.* Ex quo non immeritò communi ſententia fertur S. Ioſephum fuiſſe fabrum lignarium, cui aſtipulatur S. Leander cap. 14. de inſtitutione virginum hac in re fratri Iſidoro aduerſatus? *Sed & Ioſeph, cui fuerat deſponſata, cum*

Digitized by Google

esset iustus, erat tamen & pauper, ita vt vitam & vestitum artificio quareret, certe faber lignarius fuisse legitur.

AD DEVM CONVERTITVR.] Hæc verba: *Ad Deum*, redundant, nec sunt in regula excusa. Nam qui veniebant ad monachatum, dicebãtur simpliciter conuerti.

NEC CONTRA MVRMVRANDVM EST.] Vide S. Basilium cap. 32. monasticarum institutionum. Sed in regula excusa hæc verba vsque ad ista: *Qui verò sani sunt & fallunt*, non extant, sed ex hoc codice supplenda sunt.

MEDITARI ET PSALLERE DEBENT.] vt labor sit rerum diuinarum meditatione leuior, nec mens, dum corpus operatur, maneat otiosa. Quod sane contingit, cum tota operi immergitur, aut aliud agens, vanisque cogitationibus indulgens à Deo distracta longius auolat. Idem de antiquis monachis refert ipse Isidorus libr. 2. de off. Eccl. cap. 15. *Canunt autem psalmos manibus operantes, & ipsum laborem diuino celeumate consolantur*, Locus sumptus est ex D. Augustini libro de opere monachorum cap. 17. *Cantica verò diuina cantare etiam manibus operantes facile possunt, & ipsum laborem diuino celeumate consolari.* Celeuma est vox nautarum se ipsos ad opus nauticum adhortantium. Idem locus profertur ab Haymone Halberstatensi libr. 2. de varietate cap. 50.

SI ENIM SECVLARES OPIFICES, &c.] Locus sumptus ex D. Augustino libr. de opere monachorum cap. 17. *A nignoramus opifices quibus cantibus & plerumque etiam turpitudinibus theatricarum fabularum donent corda & linguas suas, cum manus ab opere non recedant.* refertur etiam ab Haymone loco citato.

QVÆCVMQVE AVTEM OPERANTVR, &c.] Idem Isidorus libr. 2. de offic. Eccl. cap. 15. Quid simile habet S. Augustinus lib. 2. de moribus Ecclesiæ.

Ex Regula S. Fructuosi Episc. Cap. VI. §. 18.

IN operando hæc ratio conseruetur. Verno vel æstate, dicta Prima commoneantur Decani à Præposito suo quale opus debeant exercere: atque illi reliquos fratres. Tum demum dato signo, sumptis ferramentis congregẽtur in vnum, factaque oratione, pergent recitantes ad opus vsque ad horam diei tertiam: reuertentesque ad Ecclesiam, Tertiaque celebrata residentes suis locis studeãt lectioni vel orationi. Verùm si opus tale est, quod non intermittatur, in opere ipso Tertia dicatur, & sic recitando reuertantur ad cellam, & consummata oratione, ablutisque manibus confestim ad Ecclesiam conueniant. Et si re-

ficiendum ad Sextam est, peracto officio Sextæ, ab oratione pergant ad mensas: refectique congrue, iterum facta oratione, quiescant. Deinde celebrata Nona, si necesse est, reuertantur ad opus, quousque ad Duodecimæ officium conueniant. Sin autem, residentes taciti per cellulas suas, hi quorum iam ætas perfecta est, & conscientia pura, meditentur eloquia Domini, vel opus quodlibet intra cellulam iniunctum exercentes nusquam prorsus, exceptâ causa necessitatis, audeant progredi; nisi fuerint à seniore præcepti. Iuniores verò coram suis residentes Decanis, lectioni, vel recitationi vacent; nec se inconsulto seniore iunior à sua auferat sessione, aut ad alterius Decani locum audeat pergere: sed tam in sessione, quàm etiam in operatione semper Decani à decania segregata consistant, Iuniores quippe suos iugiter Decanus ille cõmoneat: ne in aliquam negligentiam decidant: sed viros spiritales & sanctos illis semper in exemplo proferat: vt illorum contemplatione assidua ad meliora proficiant. Autumni, vel hiemis tempore vsque ad Tertiam legant, vsque ad nonam operentur, si tamen est quodlibet opus, quod fiat. Post Nonam iterum vsque ad Duodecimam legant: à Duodecima meditentur vsque ad Vesperam: Ad opera cum egressuri sunt orationem facturi inuicem conueniant: qua completa, incipiat Præpositus psalmum, & sic recitantes pergant ad operationem. Cum operantur, non inter se fabulas vel cachinnos conserant, siue luxurietur; sed operantes intra se recitent taciti; aut psallant aliquid, aut recitent pariter, aut certe sileant.

Decadis à decanis separata cõsistat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN OPERANDO, &c.] Hæc reperire est in R. MS. S. Fructuosi Episcopi cod. Crass. cod. c. 6.

VERNO VEL ÆSTATE.] Particula: *Vel*, hic sumitur copulatiue, sicut infra hoc capitulo.

RECITANTES.] Psalmos videlicet in ipso itinere, vt ex infra dictis clarum est: *Ad opera cum egressuri sunt, orationem facturi inuicem conueniant, quâ completa incipiat Præpositus psalmum, & sic recitantes pergant ad operationem.*

Digitized by Google

RECITANDO.] Psalmos.

AD CELLAM.] Id est, ad monasterium : quia egrediebantur foras ad opus. Vide superius annotata.

CONSVMMATA ORATIONE.] Id est, absoluto psalmo & collecta ad finem operis.

ABLVTISQVE MANIBVS.] Quæ sordidatæ erant propter opus.

CONFESTIM AD ECCLESIAM CONVENIANT.] Sextam celebraturi: quia cum non intermittebatur opus, dicebant Tertiam in ipso operis loco : & consummato opere redibant Sextæ cursum acturi.

AD DVODECIMÆ OFFICIVM.] Id est, ad synaxim vespertinam, quæ hora duodecima, cadente sole agebatur antiquitus, vt supra notatum est.

SIN AVTEM.] Nempe nihil supereſt, quod necesse sit agere.

VSQVE AD VESPERAM] Hoc loco sumitur latius vespera pro ipso noctis initio: cum aliàs idem sit vespera ac Duodecima, vt supra dictis patet.

Ex Regula S. Ferrioli. Cap. XXVI. §. 19.

VT vsque ad horam diei tertiam omni tempore lectioni monachus tam senior, quàm extremus vacare procuret. Et sic demum in reliqua parte diei deputati operis cura succedat præter ægrotos tantum, quibus imponi hoc supra propriam voluntatem vel potius virtutem communis infirmitas non permittit. Nam & hi, quibus fructuum colligendorum tempore fuerit ab Abbate imperatum, vt matutinis horis aliquid vel laboris exerceant, hac lege non tenebuntur: neque huic definitioni putabuntur extitisse contrarii, cum imperata sibi vtilitatis causa compleuerint. Etenim moris est agricolis, vt vix reddito adhuc mane arida frumenta non nisi deciduo madida facta rore succidant, vt lætam minus segetem facilius feruoribus insecutoribus eripiant, dum in exordio diei blandi aëris temperamenta custodiunt. Sæpe enim ex industria factum scio, vt dubia adhuc luce priusquam, vt dicere possumus, orbe solis ardorem biberit redactam in manipulos segetem igne iubaris flammas cum fructibus messuram eius euaserit. Hoc ergo si etiam à monachis, qui operi insistunt, vt superius diximus, fuerit obseruatum, non erunt pronuntiandi pro compendio operis regulæ transgressores.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT VSQVE AD HORAM DIEI TERTIAM, &c.] Regula Tetradij seu Teridij cap. 4. *Omni tempore vsque ad tertiam legant: post tertiam vnusquisque sibi iniuncta opera faciat.*

SÆPE ETENIM EX INDVSTRIA, &c.] Locus corruptus & ita emendandus: *Sæpe etenim ex industriâ factum scio, vt dubiâ adhuc luce, priusquam, vt dicere possumus, orbis solis ardorem biberit redacta in manipulos segete igneas iubaris flammas cum fructibus eius messura euaserit.* vbi τὸ *orbis*, est terra, & τὸ *iubaris*, solis, non enim iubar hoc loco sumitur pro aurora, sed pro sole.

DVBIA ADHVC LVCE.] Dubia lux est diluculum, ita apud Tragicum in Hippolyto act. 1.

Dum dubia lux est --------

Sic dubius dies in Oedipo:

Dum nocte pulsâ dubius effulsit dies.

Græce, λυκόφως. Homero Iliade. 7. ἀμφιλύκη νὺξ. τὸ μιτέχον σκότους καὶ φάους ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς τριχῶν τῆς λύκων. Id est, particeps tenebrarum & lucis, translatione sumpta à pilis luporum, inquit auctor veteris etymologici: quia, vt scribit Demetrius Triclinius in Electram Sophoclis, lux circa initium habet lupi colorem: vel quia intempesta nocte numquam lupus oculorum vsura caret. Idem scribit Ælianus lib. 10. de animalibus cap. 20. dicitur & λύκη. Macrobius libr. 1. Saturnal. cap. 17. *Prisci Græcorum primam lucem, quæ præcedit primos exortus* λύκην *appellauerunt* ἀπὸ τοῦ λύκου: *Id est tempore, hodieque Lycophos nominant*: sed locus corruptus, & pro, *id est tempore*, lege, *id temporis hodieque*, &c.

COMPENDIO] vtilitate. S. Cyprianus libr. de zelo & liuore: *Vt animam pecuniâ capiat, ingerit perniciosa compendia.* contrarium est dispendium.

Item. Cap. XXVIII. §. 20.

MONACHVM absque certis solemnitatibus, vel manifesta ægritudine diem sine operatione transigentem à conuiuio decernimus excludendum iubente beato Apostolo: *Qui non laborat, non manducet*: Secuturas tamen excusationes inutilium præuidemus: & propterea modum ponimus otiosis. Dicturus est enim vnus ex talibus, ego non possum operari, quia amisso robore iuuentutis sum ad omnia senex inualidus. Alius, neque ego possum,

2. Thess. cap. 3.

Digitized by Google

sum, quia sum infirmitate iam fractus: dicturus etiam tertius, (si potuerit inueniri) non possum etiam ego, quia laborum me assiduitas contriuit, itinerum longitudo quassauit, fortitudinem mihi abstulit sollicitudo commissa, virtutem meam actio expoliauit imposita: Sed his quasi contrarius sermo rationis occurrat reuincens eos & dicat: vt quis non valet insistere operi, det, promptius operam lectioni: quicumque agrum non excolit, Deum dupliciter colat; & inter reliquas etiam hanc quærat artem, vt paginam pingat digito, qui terram non præscribit aratro: quia qui, vt supra diximus, agriculturam exercere non valet, legere, scribere, quod est præcipuum opus, piscium etiam prouidere capturam, retexere, calciamenta fratribus præparare, vel reliqua, quæ similia sunt, facere atque implere potest. Quisquis ergo ex his omnibus non elegerit, quo occupetur opere, famem cum improperio sustinere contentus sit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI NON LABORAT, NON MANDVCET.] 2. ad Thess. 3. ita etiam citatur locus in Regula Pauli & Stephani cap. 34. sed potius ex memoria, quam ex codice: nam in versione communi, quæ textui Græco omnino respondet, ita habetur, *Si quis non vult operari, non manducet.*

SCRIBERE QVOD EST PRÆCIPVVM OPVS.] Antiquum & vsitatissimum monachorum opus fuit libros scribere. Monachi San. Martini Iuniores librorum scriptioni operam dabant, grandioribus contemplationi rerum diuinarum incumbentibus, vt refert Seuerus Sulpitius in eius vita. S. Ephræm Paræneſi 47. recensens opera monachorum hæc ait: *Pulchre & eleganter scribis.* S. Hieronymus in epist. ad Rusticum monachum de viuendi forma ei suadet, vt libros scribat: *Scribantur libri, vt & manus operentur cibum, & animus lectione saturetur.* Euagrius libros scribebat, vt refert Palladius in Lausiacâ cap. 86 *S.* Theodoricus Abbas S. Martini Sagiensis eamdem operam nauabat, vt à nobis notatum fuit in obseruationibus ad nostrum Martyrologium. Sed id testantur veteres bibliothecæ monasteriorum multis codicibus MSS. adhuc refertæ in quibus scribendis monachi desudantes doctrinam posteritati conseruauerunt. Sed de his vide Trittemium libr. de laude scriptorum manualium cap. 5.

Digitized by Google

RETEXERE.] Lege: *Rete texere*, vt in cod. Vind. quod opus etiam iniungit monacho Rustico S. Hieronymus epistola citata: *Texantur & lina capiendis piscibus.*

Ex Regula Cassiani. Cap. VIII. §. 21.

ILLVD quoque apud Patres omni obseruantia custoditum est, vt in responsione Alleluiæ nullus dicatur psalmus, nisi ille, qui in titulo sub alleluiæ inscriptione prænotetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ILLVD QVOQVE APVD PATRES, &c.] Hic textus sumptus est ex libr. 2. Cassiani de nocturn. orat. cap. 11. Sed quorsum huc referatur, non video.

IN RESPONSIONE.] Responsio hoc loco cantus est, & respondere est cantare. Gregorius Turon. libr. 6. hist. cap. 4. *Quia, inquit, gloriam non recte respondetis: nos dicimus, gloria Patri per filium.*

SVB ALLELVIÆ INSCRIPTIONE.] Psalmi quibus inscriptio est Alleluia, sunt viginti quos solos cum Alleluia monachi Ægiptij canere solebant.

Item ex eadem Regula. Cap. IX. §. 22.

CVM autem fuerint orationes canonicæ ex more finitæ, vnusquisque ad suum recurrens locum, aut solus aut cum alio pro societate operis, vel disciplinatus sedere permittitur, idem iterum orationum officium velut peculiare sacrificium studiosius celebrare non cesset.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM AVTEM, &c.] Hic textus habetur cap. sequenti eiusdem libri.

AVT CVM ALIO PRO SOCIETATE OPERIS.] L. *Aut cum alio cum quo pro societate operis*: nam duo in cella habitabant, vt supra notatum est.

Digitized by Google

IDEM ITERVM OFFICIVM.] Id est, duodenarium psalmorum numerum, iam antea in vigiliis nocturnis persolutum, vt ex capite Cassiani citato manifestum est.

Item ex eadem Regula. Cap. X. §. 23.

NEC vlterius quisquam post purificationem nocturnarum vigiliarum in requiem somni iterum resoluatur: donec superueniente die nocturnæ meditationi operatio diurna succedat: ne forte puritatem nostram psalmis, orationibus adquisitam inuidus diabolus quadam somni inlusione contaminet. Quia post illam satisfactionem confessionis, quam Deo pro negligentiis, siue ignorationibus nostris obtulimus, inuidus inimicus, si tempus quietis inuenerit, maculare festinat, & tunc fiduciam nostram præcipue deiicere: atque eneruare contendit; cum frequentius & purius nos orare præuiderit. Nam multoties quos per totum noctis spatium sauciare non potuit, post completas vigilias sub vnius horæ breuissimo tempore quiescentes dehonestare conatur. *Ex eodem l. & c. 1.*

Item ex eadem Regula. Cap. XII. §. 24.

COMPLETIS autem vigiliis, & absoluta congregatione, nullus, vel ad modicum, stare cum altero, aut sermocinari præsumat, nisi forte necessitas alicuius operis opportuni aliquid ante deliberare compellit. Cum verò in opere fuerint fratres, nulla inter eos sermocinatio penitus conferatur: sed sic vnusquisque opus exequatur iniunctum, vt psalmum aut scripturam quamlibet memoriter recenseat: & non solùm conspirationi noxiæ, vel consiliis prauis, sed nec otiosis quidem fabulis aliquam vnius horæ partem impertiat; sed in spiritali meditatione & linguæ & cordis sit iugiter occupatus. Summa namque obseruantia custodiri debet, ne quis cum alio præcipue vel ad punctum temporis pariter stet, aut alicubi in partes cedat, vel manus suas inuicem teneant.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

COMPLETIS AVTEM VIGILIIS, &c.] Hæc sumpta sunt ex cap. 15. eiusdem libri.

AVT PSALMVM.] Olim fuit monachis vsitatum semper vbique psalmos Dauidicos meditari, aliisque viris sanctis: nec immeritò: nam, vt ait S. Ephræm in tractatu, quod ludicris est abstinendum: *Psalmus dæmonas propellit, psalmus telum in nocturnis timoribus, psalmus diurnorum requies laborum, psalmus infantibus tutela, psalmus senibus consolatio, mulieribus ornamentum decentissimum. Hic festa collustrat, hic eum, qui secundùm Deum est, dolorem procreat. Psalmus siquidem ex lapideo licet corde lacrimas excitat, Psalmus Angelorum opus, cœlestis vitæ ratio & institutum, spiritalis est quidam suffitus. Hic mentem illuminat, hic in cœlum reducit, hic homines Deo familiares colloquio reddit, animam latificat, otiosas collocutiones remouet, risumque exterminat, de iudicio nos admonet, dissidentes reconciliat. Vbi psalmus cum compunctione, ibi & cum Angelis suis Deus adest.* Hæc ille. Sed præclare etiam Cassiodorus lib. de institutione diuinarum scripturarum cap. 4. *Psalterium est quædam cœlestis sphæra, stellis densa micantibus, & (vt ita dixerim) quidam pauo pulcherrimus, qui velut oculorum orbibus & colorum multiplici & decorâ varietate depingitur. Paradisus animarum poma continens innumera, quibus suauiter mens humana saginata pingueſcit.* Quàm formidabilis sit dæmoni psalmus, præclarè docet Marcellus Abbas in Scithi, apud Ioannem Moschum cap. 152. *Credite mihi, filioli, nihil ita perturbat, & concitat, & irritat, & vulnerat, & perdit, & contristat, & contra nos commouet dæmones ipsumque perditionis auctorem, sicut perpetua psalmorum meditatio.* Et paulo post. *Nam cum psalmos meditamur, partim quidem nobis ipsis Deum laudando oramus, partim verò maledictis insequimur dæmones, vt cum dicimus: Miserere mei Deus*, &c. *Tunc verò persequimur dæmones, cum dicimus: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & rursus vidi impium superexaltatum*, &c. S. Athanasius in epist. ad Marcellinum psalmorum volumen appellat paradisum, in quo sunt omnia genera lignorum plantata, dæmonstratque cæteros scripturæ libros hoc vno psalmorum volumine contineri. Quàm præstans sit & excellens psalmorum materia fusè declarat S. Anastasius Sinaïta in oratione de sacra synaxi: ἡ ψαλμῶν βίβλος θεοσέβειαν παιδεύει, περὶ πίστεως τυποῖ, σωφροσύνην διδάσκει, &c. id est: *Liber psalmorum pietatem docet, de fide instituit, temperantiam tradit, ad timorem Dei ducit, de punitione differit, de compunctione, de continentiâ, de penitentiâ, de compassione, de caritate Dei, de patientiâ, de castitate, de longanimitate, de ieiunio, de beneficentia.*

Digitized by Google

Ex Regula Tarnatensi. Cap. X. §. 25.

OMNI tempore duabus horis in die spiritali meditationi vacabunt. Æstatis verò tempore matutinis ex more completis, & Prima dicta omnes opera, quæ iubentur, assumant. Deinde Tertia celebratâ, ad expedienda, quæ suscepta fuerant, reuertantur. Nec conlocutione quarumque fabularum secularium occupentur: nisi fortasse hæc proferat sermo relatoris, quod animam ædificet audientis. A Sexta quoque hora vsque ad Nonam vacent quieti vel etiam lectioni. Post horam verò nonam vsque ad horam Lucernarij omnes in vnum solatium commodabunt. Hiemis verò tempore, matutinis, vel Prima transactis, omnibus vsque ad Tertiam vacare conceditur lectioni. Qua consummata, gratanter quod eis iniunctum fuerit, implere festinent, vt iam dictum est, vsque ad horam Lucernarij. Hi verò, qui deputati esse videntur culturæ, hac obseruatione constringi pro operis assiduitate non possunt; sed, vt tempus exegerit, aut labor eorum opera iniuncta mònstrauerit, sic consideratione Præpositi gubernentur, binis & ipsi horis lectioni nihilominus vacaturi. Quando messes & vindemiæ colliguntur, bis in die, id est, hora sexta, & duodecima refectionem accipiãt. Quarta verò & sexta feria ita moderari opera debet, vt, si fieri potest, statuta ieiunia non amittant, sed vniuersa, prout vtilitas aut labor exegerit, ita senioris iudicio disponantur. Nemo tamen extra monasterium manducet aut bibat: hoc enim regulæ non recipit disciplina, vt vel poma vilia sumantur. Aquam ipsam ante refectionem legitimam bibere non præsumant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MATVTINIS.] Intelligit laudes matutinas, quæ dici debent sub auroram. MEDITATIONI.] i. *Lectioni*, vt postea dixit.

NEC CONLOCVTIONE QVARVMCVMQVE FABVLARVM

SECVLARIVM OCCVPENTVR.] Idem præcipit S. Pachomius art. 35. *Operantes nihil loquantur seculare.*

OMNES IN VNVM SOLATIVM COMMODABVNT.] Id est, simul laborabunt se mutuò adiuuando. Solatium hoc loco est auxilium.

HI VERO QVI DEPVTATI ESSE VIDENTVR CVLTVRÆ.] Agrorum. Idem statuit S. Ferreolus cap. 26. regulæ suæ.

Ex Regula cuiusdam Patris. Cap. XII. §. 26.

OPERANDVM namque est omni tempore præter dies festos, vt habeatur vel propriæ necessitatis vsus, vel egenis vnde detur suffragium. Sic tamen operi manuum insistendum est, vt lectionis fructus non omittatur, sed statuto tempore operi detur intentio, ac deinceps lectioni diuinæ vacetur. Operatio manuum ab hora secunda sumat exordium, & in horam nonam finem accipiat: ab hora verò nona lectio vsitetur. Et si aliquando propriu aliquod opus faciendum aut vestimenti consuendi vel lauandi, aut quodlibet aliud opus, per Abbatis, vel Præpositi cõmeatum faciant. Et si forte opus fortius superuenerit, vt maturius arripiant operari, vel propter feruentem æstum, hoc Abbatis arbitrio considerandum est, vt secundũ quod tempus exigit, aut fortioris laboris pondus, vel ad sextam, vt iuste iudicauerit, ab opere sit quiescendum, & post quietem vel refectionem vsque ad vesperam sit operandum. Illud inter omnia vel Abbas, si præsens fuerit, coërceat, aut Præpositus, qui eius vice relinquitur, vt nullus penitus monachus fabulis otiosis præter necessariam interrogationem vacare permittatur: sed in ipso opere manuum operis Dei recordatio teneatur. Id est, vt dum exterius per temporalem opportunitatem manus operibus occupantur, interius mens cum linguæ meditatione, psalmorũ ac scripturarũ recordatione dulcescat Nam si violator huius regulæ fabulatione delectetur, silentij pœna castigetur. Focos verò in schola pœnitentes (si fuerint) bini & bini per hebdomadas faciant Similiter ad caput fratrũ lauandum per singula sabbata, vel balnearum vsus per festas solem-

Digitized by Google

nitates præparent: aut si sunt alia extrema, pœnitentes faciant: vt dum mente humili & contrito corde hęc propter timorem Domini faciunt, ab omnipotentis Dei misericordia celerius à suis delictis lauentur. Quando ad opera eundum est, istud capitulum psallatur: *Sit splendor Domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige.* Quando vero finitur opus, istud dicatur capitulum: *Benedicat nos Dominus Deus noster, & benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SVFFRAGIVM.] Suffragium hoc loco est alimonia, sustentatio. Ita in Concilio Toletano 3. can. 3. *Hæc sancta synodus nulli Episcoporum licentiam tribuit res alienare Ecclesiæ: quoniam & antiquis canonibus hoc prohibetur. Si quid verò quod vtilitatem non grauet Ecclesiæ pro suffragio monachorum, vel Ecclesiarum ad suam parochiam pertinentium dederint, firmum maneat.*

FORTIVS.] Id est, maius, difficilius.

IN SCHOLA.] Id est, in dormitorio, vt supra notatum est.

AD CAPVT FRATRVM LAVANDVM.] Olim monachi caput lauabant, quod apparet ex MS. S. Columbani Pœnitentiali: *Pœnitentes fratres, quamuis opera difficilia & sordida efficiant, non lauent capita, nisi in die Dominico, id est, octauo. Sin autem, nisi in quinto decimo die, aut certe propter fluentium capillorum incrementum.*

VEL BALNEARVM VSVS PER FESTAS SOLEMNITATES.] In MS. Concordiæ legitur: *Per fectas*, reposui: *Per festas*, aut sanè legendum: *Per certas*. Olim monachi & moniales quibusdam solennitatibus instantibus, maxime Paschæ & natalis Domini balneis vtebantur. Concordia S. Dunstani cap. 3. *Crucis verò venerationis peractâ* (loquitur de die Parasceues) *quibus vacuum fuerit, ministri vel pueri se radant, & balneent, si tanta fuerit cohors societatis, vt sabbati crastini ad hoc non sufficiat dies.* Lantfrancus in decretis c. 1. §. 2. *Vigilia tamen Apostoli* (Thomæ) *si dies Dominicus non fuerit, radantur fratres, vt duobus diebus ante Dominicam Natiuitatis sint omnes balneati. Si necesse sit, ipso Apostolica festiuitatis die balneari possunt.* Postea describitur modus in ipsis balneis tenendus, & §. 4. de tempore Passionis dominicæ. *Feriâ tertiâ radendi sunt fratres in claustro simul ipsa die, & in crastina debent esse balnea præparata.* Rituale MS. monasterij Culturæ Cenomanensis, quod Visitatorium vocant: *Balnetia quinta vel quarta die peragantur omnia lucente die.* Beda libr. 4. hist. Angl. c. 19. de sancta Ethelrida Abbatissa: *Erat quippe in suis balneis, præter imminentibus solemnitatis maioribus*

verbi gratia Paschæ, Pentecostes, Epiphaniæ lauari voluerit. S. Vviborada Martyr inclusa in monasterio S. Galli ter quotannis de licentia Abbatis sui, balneis vtebatur, vt in eius actis habetur: forsitan istis diebus Paschæ, Pentecostes, & Epiphaniæ instantibus, vt probabile est. Neque hæc Regulæ S. B. aduersantur, qui non omnino à sanis balneum remouit, sed tardius concedendum edixit. Nec immeritò, quia ad pellendum ex animo mœrorem conducit, vt notum est ex S. Augustino lib. 9. Confes. cap. 12. *Visum est etiam mihi, vt irem lauatum, quod audieram inde balneis nomen inditum: quia Graci βαλανεῖον dixerint, quod anxietatem pellat ex animo.*

AVT SI SVNT ALIA EXTREMA FACIENDA POENITENTES FACIANT.] Idem præstabant pœnitentes in monasterio S. Columbani, vt satis liquet ex eius pœnitentiali: *Pœnitentes fratres quamuis opera difficilia, & sordida efficiant*, &c. *extrema*, hoc loco, id est, vilia.

QVANDO AD OPERA EVNDVM EST, &c.] Monachis vsitata fuit oratio ante opus manuum, ad poscendum Dei auxilium: S. Fruct. cap. 6. *Ad opera cum egressuri sunt, orationem facturi inuicem conueniãt*, &c. S. Columbanus in pœnitentiali MS. *Ingredi, vel egredi domum, aut opus facere sine oratione & signo crucis, duodecim plagis*, supp. emendetur. Ibid. supra: *Similiter qui orationem ante opus aut post opus oblitus fuerit, duodecim percussionibus.* Huiusmodi orationis formula habetur in memoriali, quomodo in monasterio conuersari debemus.

SIT SPLENDOR, &c.] Nota antiquum morem canendi hunc versum pro opere manuum: qui adhuc perseuerat; dicta Prima.

QVANDO VERO FINITVR OPVS, &c.] Sic etiam fiebat oratio completo opere. Et patet ex loco citato S. Columbani, & ex regula San. Fructuosi Archiepisc. cap. 6. *In ipso opere Tertia dicatur, & sic recitando reuertantur ad cellam, & consummmata oratione, ablutisque manibus confestim ad Ecclesiam conueniant.* Huius orationis formula habetur in citato Memoriali.

Ex Regula Fructuosi. §. 28.

CVM vacant ab operatione fratres, nullus se proprio citra permissionem Decani, vel Præpositi mouere audeat loco, neque conferre fabulas, deambulationesque peragere inquietas, & otiosas: sed residens operi manuum, siue lectioni intentus, aut in orationis contemplatione defixus signo vniuersali monitus surgat concitus communi oratione, vel operatione detinendus. Aliàs neque respicere, neque appellare alium citra permissionem sui senioris est

est quisquam è fratribus permittendus. In habitu quoque & gressu monachi ita definitum est, vt nulla diuersitas esset, sed omnes cultu vestimentorum, non vario, sed vno & sincero manerent.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM VACANT, &c.] Hæc habentur in R. MS. S. Fruct. Brac. cap. 8. cod. Crass.

AB OPERATIONE.] Communi videlicet.

NVLLVS SE PROPRIO, &c.] Idem statuit cap. 6. regulæ suæ.

OPERI MANVVM.] Particulari videlicet; quia paulo ante locutus est de communi.

Ex Regula S. Augustini, Cap. XIII. §. 29.

Vide supra cap 45. §. 12.

QVI infirmi sunt ex pristina consuetudine aliter tractantur in victu, &c.

DE QVADRAGESIMÆ obſeruatione.

CAP. LVI. §. 1.

S.BEN. LICET omni tempore vita monachi Quadrageſimæ debeat obſeruationem habere, tamen, quia paucorum eſt iſta virtus, ideo ſuademus iſtis diebus Quadrageſimæ omni puritate vitam ſuam cuſtodire, omnes pariter & negligentias aliorum temporum his diebus diluere. Quod tunc digne fit, ſi ab omnibus vitiis temperamus, orationi, fletibus, lectioni & compunctioni cordis, atq; abſtinentiæ operam damus. Ergo his diebus augeamus nobis aliquid ad ſolitum penſum ſeruitutis noſtræ orationes peculiares, ciborum & potus abſtinentiam: vnuſquiſque ſuper menſuram ſibi indictam aliquid propria voluntate cum gaudio ſancti Spiritus offerat Deo. Id eſt, ſubtrahat corpori ſuo de cibo, de potu, de ſomno, de loquacitate, de ſcurrilitate: & cum ſpiritalis deſiderij gaudio ſanctum Paſcha expectet. Hoc ipſum tamen quod vnuſquiſque offert, Abbati ſuo ſuggerat, & cum eius fiat oratione & voluntate. Quia quod ſine permiſſione patris ſpiritalis fit præſumptioni deputabitur, non mercedi. Ergo cum voluntate Abbatis omnia agenda ſunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

LICET OMNI TEMPORE VITA MONACHI, &c.] Quia monachi vita pœnitentia perpetua eſt. Hanc Quadrageſimæ vitam duxerunt priſci illi monachi, qui exceptâ Dominicâ & aliquando Sabbato, cotidie vſque ad veſperam ieiunabant duobus paruis paximatiis &

Digitized by Google

aquâ contenti: ad quæ leuiusculis quædam olera, vel legumina nonnulli adhibebant; vt taceam de his, qui tres aut quatuor dies, aliquando hebdomadem integram sine cibo & potu transmittebant. Vt videre est apud Cassianum passim, maximè lib. 4. de institutis renunciantium, Seuerum Sulpitium in dialogis, Palladium, Ioannem Moschum, & in vitis Patrum.

ERGO HIS DIEBVS AVGEAMVS, &c.] Idem monet S. Ambrosius lib. 3. De Virginibus: *Debere esse aliquid, quod quadragesimæ diebus addatur.* Id videre est etiam passim in vitis Patrum.

INDICTAM.] Est quod cap. 35. dixit, *statutam.* Indicere enim aliquando est statuere. 5. Verùm: *Legem enim sibi indicunt innocentiæ.*

PROPRIA VOLVNTATE.] i. spontaneâ: quæ, vt postea præcipit subiicienda est Abbatis iudicio.

CVM GAVDIO SANCTI SPIRITVS.] Id est, cum gaudio vere spiritali, quod procedat à Spiritu sancto, non à spiritu superbiæ, & vanæ gloriæ, iuxta S. Ambrosium loco supra citato, cum agens de hoc augmento subiungit: *Sed ita vt nihil ostentationis causâ fiat, sed religionis.*

SVBTRAHAT CORPORI SVO DE CIBO DE POTV.] Id statuit iuxta morem prisci cœnobiorum monachorum, qui in quadragesimâ austerius & districtius viuebant, vt notum est ex Palladio in Macario Alexandrino, & ex vitis Patrum.

DE LOQVACITATE, DE SCVRRILITATE.] Non hîc ita præcipitur aliquid de loquacitate & scurrilitate subtrahere, quasi eiusmodi vitia monachis permittantur, quemadmodum potus & cibus; sed hæc addidit S. B. propter infirmos, qui, si non possint loquacitatem, & scurrilitatem ex toto amputare, saltem ex parte minuere conentur.

CVM SPIRITALIS DESIDERII GAVDIO, &c.] Ille sanctum Pascha cum spiritalis desiderij gaudio expectat, qui totam Quadragesimam in pœnitentiæ actibus traducens cum Christo in Paschate spiritaliter resurgere peroptat, in pœnitentiæ præmium hoc sacro die eius gratia affatim cumulandus.

SANCTVM PASCHA.] Vocat sanctum Pascha ob huius diei reuerentiam. Ita hunc sacrum diem sexta Synodus can. 66. ἁγίαν ἀναστασίμου ἡμέρας appellat, id est, sanctum resurrectionis diem & Ioan. Moschus cap. 165. Canon 61. Eccl. Africanæ ἅγιον Πάσχα. Quemadmodum & constitutio Emanuelis Comneni Imperatoris. Conc. Carthag. 5. *Venerabilem Paschæ diem.* Sidonius lib. 4. epist. 14. *Sacrum Pascha.* Concilium Matisconense. 2. *sanctum Pascha.* Codicis lex, *vt in die*, de feriis, *sanctum diem Paschæ.* Lex, *prouinciarum præsides.* Eodem titulo, *venerabilem Paschæ diem.*

ORATIONE.] Id est, permissione, vt supra notatum est, & sequentia indicant.

QVIA QVOD SINE PERMISSIONE PATRIS SPIRITALIS FIT, &c.] Aurea prorsus ac diuina sententia, sanctóque Bene-

dicto digna; quam ſi in animo altè defixam habet monachus, facili negotio poterit diaboli ſtrophas & præſtigias eludere, ac ſuperbiæ faſtum calcare.

Ex Regula S. Baſilij. Cap. LXXXVIII. §. 2.

INT. SI quis ſupra vires vult abſtinere, ita etiam, vt in opere mandatorum impediatur per nimiam abſtinentiam, ſi oportet ei concedi? RESP. interrogatio veſtra non mihi videtur competenter adhibita. Non enim continentiã in cibis ſolùm eſſe diximus: nam hæc ab Apoſtolo Paulo etiam culpabilis inuenitur, ſi non cum fide & ratione fiat, cum dicit; *abſtinentes ſe à cibis, quos Deus creauit.* Sed illam diximus eſſe perfectam continentiam, quâ ſe quis à prioribus ſuis voluptatibus continet. Quantùm autem habeat periculi, qui voluntatem propriam facere vult, & non Domini, certum eſt ex his, quæ Apoſtolus dicit: *Facientes voluntatem carnis & cogitationum eramus naturâ filij iræ, ſicut & cæteri.*

Col. 2.

Eph. 2.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS SVPRA VIRES.] Extat apud S. Baſilium interr. 118. & apud Rufinum cap. 50.

NON ENIM CONTINENTIAM IN CIBIS.] Ita apud Rufinum. In textu Græco additur, ἀλόγων. i. ratione carentibus. Sed hoc vocabulum non videtur eſſe ad mentem S. Baſilij. Hic enim agitur tantùm de abſtinentia à cibis.

NAM HÆC ETIAM AB APOSTOLO PAVLO CVLPABILIS INVENITVR.] Rectius in textu Græco: συμβαίνει ἀπὸ τῆς Ἀποστόλου κατηγορουμένη ἀφειδία. i. ex qua contigit immoderata corporis afflictatio; quæ à diuo Paulo damnatur. Reſpicit enim ad verba Apoſtoli cap. 2. ad Coloſſ. *Et non ad parcendum corpori.* In textu Græco, τῇ ἀφειδίᾳ σώματος. i. in afflictatione corporis. ἀφειδία, κακοπάθεια. Id eſt, tolerantia, patientia apud Heſychium, rigor ille, quo quis non ſibi parcens ſe nimio labore aut abſtinentia, & ſimilibus macerat, qualis ille Menedemus apud Terentium, qui filij fugam iniquius ferens manum à raſtris non remouebat, cui proinde dicebat amicus Chremes:

------ *quæſo tandem aliquantulum.*
Tibi parce ------

Digitized by Google

CVM DICIT ABSTINENTES SE A CIBIS, &c.] Ita apud Rufinum. Sed hæc non extant in textu Græco, & rectè quidem.

Item. Cap. LXXXIX. §. 3.

QVI ſatis ieiunat, & in refectione non poteſt communem cibum cum omnibus ſumere, quid magis eligere debet, ieiunare cum fratribus & cum ipſis reficere: aut propter maiora ieiunia alios cibos requirere? R. ieiunij menſura non debet ex vniuſcuiuſque voluntate pẽdere, ſed ex iuſſu & inſtitutione eorum, qui communiter Deo ſeruiunt: ſicut & illorum in omnibus vnanimitas & conſonantia refertur: quia in actibus Apoſtolorum cor & animam vnam habuiſſe ſignantur. Si quis ergo rationabiliter ieiunat, etiam virtutem, vt ſuſtinere poſſit, â Domino conſequitur: fidelis enim eſt, qui repromiſit. *INT.* *Cap. 4.* *Hebr. 10*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI SATIS IEIVNAT, &c.] Extat apud S. Baſilium interr. ſequ. & apud Rufinum capite eodem. In textu Græco legitur, πολλὰ νηστεύων. i. qui multum ieiunat, rectius.

EX IVSSV] Ita apud Rufinum. Sed lege, *ex vſu*. Nam in textu Græco eſt ἐκ χρείας. Id eſt, vſus.

EORVM QVI COMMVNITER DEO SERVIVNT.] Id eſt, monachorum, qui communiter, id eſt, ſimul Deo ſeruiunt. In textu Græco, τῶν εἰς θεοσέβειαν ἰόντων. Id eſt, eorum, qui ad Dei cultum accedunt, quod perinde eſt: in recentiori verſione: eorum, quæ pertinent ad cultum Dei: non ita rectè.

SICVT ET ILLORVM IN OMNIBVS VNANIMITAS ET CONSONANTIA REFERTVR.] Hæc deſunt in textu Græco, quæ tamen ad huius capitis intelligentiam non parum faciunt.

COR ET.] Lege ita apud Ruf. Lege, *cor vnum &*. In textu Græco generaliter actus Apoſtolorum citantur nullo certo loco deſignato: Sed huius interrogationis ſenſus ſatis manifeſtat hunc locum citatum ex cap. 4. eorumdem actuum eſſe iuxta mentem S. Baſilij. Non vero illum ex cap. 13. eorumdem actuum. *Ieiunantes & orantes & imponentes manus Saulo & Barnabæ*, &c. vt quidam putant. Non enim agitur hîc de ieiunio ſimpliciter, ſed de conformitate ieiunij inter monachos.

HABVISSE SIGNANTVR.] In textu Græco ſequitur: ἀφ' ἑνὸς δὲ ἐκλεκτοῦ Δαβὶδ μανθάνομεν. i. & ex electo Dauid diſcimus. Nullo ta-

Digitized by Google

men certo loco citato: sed puto S. Basilium respicere ad locum Psalmi 67. *Qui inhabitare facit vnius moris in domo.* Propter eam rationē; nō verò ad illum ps. 34. *Humiliabam in ieiunio animam meam*, vt quidā putāt.

SI QVIS VERO RATIONABILITER ET FIDELITER IEIVNAT.] In textu Græco: ἐὰν οὖν τις κατὰ λόγον τοῦτον νηστεύῃ. i. si quis igitur iuxta hanc rationem ieiunet. Rectius.

Ex Regula Magistri. Cap. XLIII. §. 4.

VNVM coctum omnibus pulmentum sufficiat; & * in secundum, quodcumque fuerit crudum cum pomis: panis hordeacei quadræ duæ. Ab ipso die Quadragesimæ vsque in Triceſimam propter laborem binas ad diem fratres non amplius accipiant potiones, id est, vnum merum, & vnum caldum. A Triceſima verò vsque in Viceſimam singulos meros accipiant. A Viceſima verò vsque ad Pascha vinum omnibus subtrahatur, absque infirmis, & infantibus intra duodecim annos, & senio iam defessis. Sed hoc de infirmis consideret Abbas, ne aliquis mentiatur, & fingat infirmum. Firmis verò vel suo voto abstinentibus mixta salibus cum cumino vel apii semine calida aqua misceatur. Oleum non in cacauis, sed in ferculis propter abstinentes mittatur. Qui abstinentes in ipsis tamen mensis decadum suarum [quod in mensa quæ in suo numero fuerunt] ordinatione Maioris iuxta iubeantur sedere: vt abstinentes de vna mēsa in vna cōmedāt scutella. Ideo enim diximus inter alios fratres cōmuniter abstinentes sedere: vt erubescant voraces in communi natura non posse pariter gulæ desideria refrœnare, & in eligendis bonis diuinā cū abstinētibus non posse gratiā promereri. Nā ipso die Quadragesimæ cū cōmunicant, primo ieiunio, antequam cōmunicent, detur licentia ab Abbate in oratorio talis. Dicat Abbas omnibus fratribus: qui vult pro anima sua spiritaliter laborare & aliquid abstinere, ad bonum hoc opus liberam ei voluntatem concedimus. Qui verò noluerit, regulæ de hoc titulo constituta accipiet, & quadragesimæ contentus erit mensura. Iam qui de fratribus voluerint aliquid abstinere, ibi in oratorio vadant, & humilient se ad genua Abbatis agentes gratias de boni actus voluntate concessa: & post impensam humilitatem simul &

Digitized by Google

ore ſuo Abbati indicet, quis quid voluerit abſtinere. Nam ideo in oratorio abſtinentes diximus deſignari, vt ad menſas cum hoc ipſum continent ad eſcam in Quadrageſima corpori perdendam, à tepidis vel guloſis fratribus non iam hoc ipſum repræſumere, vel ſecum comedere ſuadeantur: cum non vult quis videre à se alium meliorem. Sed ſint ergo hi tales teſtimonio oratorij de omnibus apud Deum electi etiam abſtinentes deſignati. Merito enim de reſurrectione Domini debent in Paſcha lætari cum Chriſto, qui corpus ſuum per abſtinentiam cum eo crucifixerũt in Quadrageſima, dicente de triſtitia ſcripturâ: *Qui ſeminant in lacrimis, in gaudio metent.* Et: *in paucis vexati, in multis bene diſponentur.* Nam Quadrageſima huius præſentis parui ſeculi obtinet typum, Paſcha verò futuræ vitæ æternam lætitiam bonis indicat: in tantum, vt quod in * ſexaginta diebus abſtinetur, manducare liceat toto anno. Sic qui in præſenti vita ſeculi huius aliquid deſideriis ſuis vel carni ſubduxerit, in loco ſancto abundanter licet animæ de melioribus diuinis deliciis in perpetuo ſaginari. Quia in hoc paruo tempore pro Domino voluit contriſtari, cum eo merebitur in futuro lætari. Ieiunia verò Quadrageſimæ protrahentur in veſperam; id eſt, poſt Lucernaria reficiatur omnib* ipſis * ſexaginta diebus. Quia quinta feria ieiunatur, abſque Dominica. In qua Dominica ſero penitus nihil cœnent, vt vna ſit in ipſis diebus à die refectio. Ieiunium verò in Quadrageſima propter ſuperuenientes non frangatur à domeſticis fratribus. Qui verò voluerint fratres ieiunium ſuperponere, in ipſo ſuperpoſito die, in labore cum fratribus non ſpectentur, ſolummodo laborantibus fratribus legant: vt otioſi non ſint, & pro pane verbo Dei reficiantur. Ideo enim in ſpiritu legendo laborent, vt, ſicut ſcriptum eſt, *qui non manducat, non laboret*: Niſi in illa refectione, in qua ſine pane reficitur, hoc eſt in eloquio Dei, dicente ſcriptura: *Non in pane ſolo viuit homo, ſed in omni verbo Dei.* In ipſis verò ſexaginta diebus, in monaſterio fratribus ab hebdomadariis pedes non lauantur, ſolummodo diſcalciantur Superuenientibus quibuſuis lauentur, propter illius mulieris teſtimonium, quæ lauit, & de alabaſtro vnxit pedes Saluatori cœnanti. In cœna ve-

Pſ. 125. Sap. 3.

Luc. 4.

Ioan. 12.

rò Domini mittant manus pro benedictione ad lauandos pedes Abbatis: & poſteà omnibus Præpoſitis cum ſolatio fratrum. Inchoando tamen Abbas lauet ſimul & oſtiariis. Ipſe maior lauet pedes; cum & ipſe humilem ſe in hoc obſequio præbet, dignè omnibus in honorem exaltatior iudicetur. Deinde Præpoſiti omnibus in Decada ſua lauent pedes & tergant. Sexta verò feria luceſcente, quæ eſt ante Sabbatum ſanctum, nocturnos ſolummodo faciant: quia adhuc nocturni ante pullorum cantum dicti de quinta adhuc feria ſunt:* etiam Matutinos, vel cæteras horas vel cõſtituta officia Dei vſque ad miſſas Sabbati: vbi tam prolixum pſalmorum ſilentium in ore pſallentium reſurrectionis alleiuia aperiat. Ergo cum ad nocturnos quintæ feriæ dictos vlterius vſq; ad miſſas Sabbati non pſallent. Orationes tamen illas Quadrageſimæ puras cõpleant, & ipſo ſextæ feriæ die lentè ſibi loquantur de triſtitia Dominicæ paſſionis: nec ſe ſuperuenientes ſalutent. Nam extra infirmos, & infantes & ſenio peruinctos, quicumquè de ſanis reficere voluerit, ſine accepta benedictione & non ſignata refectione reficiat: vt à gula ſua, vel à ſemetipſis communicati erubeſcant cum aliis ſuperponentibus pro Dei ſperanda mercede vnum diem non poſſe ieiunum voluntarie pertranſire, cum aliis ab inuito interdum triduana tranſire ieiunia indigentiæ imponat neceſſitas. Et tum qua fronte futura octaua Paſchæ in Dominicæ reſurrectionis victoria deſideret epulari, qui in triſtitiæ cauſam ipſius paſſionis vna die noluit cum Chriſto crucifigere carnem. Sacramenta verò altaris in patena maiore vitrea finiantur: vt cũ ſexta feria Iudæi ad paſſionem Chriſtum quæſierint, ſit ipſo die mentibus noſtris recluſus, vt Sabbato nobis per reſurrectionem in nouo ſacramento appareat. Iam qui ſexta feria refecturi ſunt, ſine communione reficiant: vt agnoſcatur iamque ſexta feria iniuſtè refici ſine Chriſto. Lotio verò rerum, vel apparatus Paſchalis ipſo die procuretur. In qua ſexta feria altaris velamen, vel vniuerſus oratorij ſubtrahatur ornatus; ſimul & lucernæ & cicendeli totum intra monaſterium negetur aſpectus. In nobis triſtitia habeatur ipſo die, cum mundo verum Domini lumen per paſ-

ſionem

ſionem abſcedit. Et in ſequenti lumen luceſcente Sabbato per totum mundum pro lætitia reponatur, quando per reſurrectionem Chriſti lætitiæ ad nos lumen reuerteretur. Nam omni tempore ſic ornatum & mundum debet eſſe monaſterium, vt per omnia introïtorum loca munda ornata velis videatur vbique quaſi vna Eccleſia: vt vbique ad ſe inuicem occurrentes deceat, libeat, & delectentur orare.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VNVM COCTVM OMNIBVS, &c.] Extat in R. MS. Magiſtri cod. Corb. cap. 53.

IN SECVNDVM.] Lege, *in ſecundis*, vt in R. MS. id eſt, ſecundo loco.

VSQVE IN TRICESIMAM] Triceſima eſt hebomada ſecunda Quadrageſimæ: eâ ratione quâ ante Quadrageſimam dicuntur Quinquageſima, Sexageſima, & Septuageſima. Nam hæ tres hebdomadæ non à numero dierum nomen habent, ſed quia à Quadrageſimâ, quam præcedunt, gradatim numerantur, vt rectè docet Carolus Magnus in epiſt. ad Alcuinum: ſic hoc loco illa hebdomada, quæ primam Quadrageſimæ hebdomadam ſequitur, appellatur Triceſima: & quæ hanc hebdomadam ſubſequitur, Viceſima, quę eſt tertia Quadrageſimæ; cuius etiam fit hîc mentio.

CVM CIMINO.] Lege, *Cymino*, vel, *Cumino*. Cuminum herba eſt, de qua Plinius lib. 19. cap. 5. *Condimentorum tamen omnium faſtidiis Cuminum amiciſſimum*, &c. duplex ſatiuum & agreſte. Cuminum ſatiuum ori gratum eſt, ſed multò magis Æthiopicum, quod Hippocrates regium appellauit: ſecũdùm locum tenet Ægyptium. Excalfacit, exſiccat, aſtringit, &c. colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem, vt docet Dioſcorides lib. 3. cap. 57. Vndo Perſius ſat. 5.

-------- pallentis grana cymini.

Græcè Κύμινον. à quo Κυμινοπρίστης. i. Cumini ſector apud Ariſtotelem lib. 4. Ethic. ſumitur pro auarò & ſordido homine, vt notat Scholiaſtes Ariſtophanis in Veſpas. Et Heſychius: Κυμινοπρίσται φαυλοι. ἰσοῖον Καρδαμογλύφοι. i. auari. ſimiliter naſturtij ſectores. Cardamus herba eſt, quæ Latinè naſturtium dicitur.

QVOD IN MENSÆ QVÆ IN SVO NVMERO FVERVNT.] Hæc verba redundare videntur.

COMMVNITER ABSTINENTES SEDERE.] Lege, *abſtinentes communiter ſedere*. Vbi, *communiter* eſt ſimul.

IN COMMVNI NATVRA.] Id eſt, quæ ſimilis ſit & earumdem virium.

Digitized by Google

IEIVNIA VERO QVADRAGESIMÆ, &c.] Ita ſtatuit Siluerius Papa apud Burchardum lib. 13. cap. 12.

VT QVOD IN SEXAGINTA DIEBVS ABSTINETVR.] Alibi in hoc cap. legitur, *ſexaginta*: At in cod. MS. Corb. vbique legitur, *quadragima*. Rectè. Nam cum Magiſter hoc capite eximat tantùm diem Dominicum à ieiunio quadrageſimali, ſignum eſt non obſeruaſſe Septuageſimam, quæ ſeruabatur ab iis, qui præter Dominicam in Quadrageſima non ieiunabant feria quinta & ſabbato: ita vt eſcis quadrageſimalibus ſexaginta dies veſcerentur, vt clarum eſt ex epiſtola citata Caroli Magni ad Alcuinum, & ex ipſo Alcuino cap. 8. de offic. Eccl.

MANDVCARE LICEAT TOTO ANNO.] Hæc dicuntur confusè & generaliter: nam excipienda ſunt quædam ieiunia præter quadrageſimale per annum occurrentia.

QVIA FERIA QVINTA IEIVNATVR.] Olim feria quinta non ieiunabatur ex inſtitutione Melchiadis Papæ: quia Pagani hac die ieiunabant, vt habetur in Pontificali Damaſi, & quia eodem die Chriſtus corporis & ſanguinis ſui ſacramentum inſtituit, vt docet Alcuinus capite citato: quod etiam à multis in Quadrageſima obſeruabatur: ita vt hi, qui in Quadrageſima non ieiunabant Dominica, ſabbato, & feria quinta, in ſupplementum Septuageſimam ſeruarent, vt ſupra docuimus. Hic tamen Magiſter, qui ſupra ieiunium feriæ quintæ prohibuit, illud in Quadrageſima obſeruari iubet.

IEIVNIVM SVPERPONERE.] I. aliquot dies ſine cibo ducere.

DE ALABASTRO.] Alabaſtrum eſt vas condendis vnguentis aptum, Heſychius: *ἀλάβαστρον μυροθήκη.* i. theca vnguentaria. Moſchopulus in ſchedis: *λήκυθος, ἡ καὶ θήκη τὸ μυρεῖον ἀγγεῖον, ὃ ἀλάβαστρον λέγεται, ἡ ἀλάβαστον χωρὶς τοῦ Ἀττικῶς.* i. lecythus vas vnguentarium, quod alabaſtrum dicitur: Attice alabaſtum ſine, r. Suidas: *ἀλάβαστρον ἄγγος μύρου μὴ ἔχον καβὰς λίθειον, ὃ λίθινος μυροθήκη.* i. alabaſtrum vas vnguenti lapideum non habens anſas vel reconditorium vnguenti lapideum: vel quod præ lætitate teneri non poſſit, inquit etymol. vetus ex Methodio. Iuxta alios, & rectius, dicitur alabaſtrum à lapide alabaſtrite, ex quo fiunt vaſcula vnguentaria. Lapis candidus eſt, & interſtinctus coloribus, & conſeruandis vnguentis aptus, vt docet Plinius libr. 36. cap. 8. & poſt eum S. Iſidorus libr. 16. Orig. cap. 5. Sed & alabaſtrum eſt etiam vitreum vas, vt docet S. Epiphanius libr. de menſuris & ponderibus: quia cum multi non poſſent habere ex lapide alabaſtrite eiuſmodi vaſcula, habebant vitrea, quæ nihilominus ex vſu loquendi alabaſtra appellabant. Idem docet auctor etymologici veteris agens de alabaſtro: *σκεῦος τι ἐξ ὑέλου, ὃ μυροθήκη*, id eſt, vas quoddam ex vitro, theca vnguentaria. Hinc fit, quod mulier, quæ vnxit pedes Chriſti, Marci 14. fregerit alabaſtrum.

INCHOANDO TAMEN ABBAS LAVET.] Vt præbeat humilitatis exemplum. Idem ſtatuitur 1. Add. Capitul. Lud. tit. 23. *In cœnâ verò Domini pedes fratrum ſi valet Abbas, lauet & oſculetur.*

Digitized by Google

QVIA ADHVC NOCTVRNI ANTE PVLLORVM CANTVS, &c.] Lege: *Qui*, vt in R. MS. cod. Corb. & τὸ *adhuc*, redundat, & ſenſus eſt. Qui nocturni ante pullorum cantum dicti, id eſt, ante mediam noctem, de feria quinta ſunt, id eſt, feria quinta dicuntur poſt Completorium iam ſecundum morem Eccleſiæ lucente, i. exorta feria ſexta, & iuxta morem ſeculi nondum finita feria quinta. Atque ita licet eiuſmodi nocturni incipiant poſt exortum feriæ ſextæ, ſunt tamen adhuc de feria quinta, quæ iuxta morem ſeculi abſoluitur tantùm media nocte. Et hoc loco pullorum cantus ille eſt, qui media nocte auditur, non verò ille, de quo ſupra dictum eſt.

ETIAM MATVTINOS, VEL CÆTERAS HORAS, VEL CONSTITVTA OFFICIA.] Ita in R. MS. ſed videtur deeſſe aliquid, nempe iſta: *Non faciant*, vel quid ſimile. Nam ex ſequentibus ſatis manifeſtum eſt finitis nocturnis feriæ ſextæ cæteras horas eſſe prætermittendas vſque ad miſſas Sabbati magni.

ERGO AD NOCTVRNOS.] Lege: *Ergo à nocturnis*, vt habetur in R. MS.

VSQVE AD MISSAS SABBATI.] Incluſiue; quæ dicebantur ſabbato ſancto circa mediam noctem, vt docet Theodorus Balſamon in can. 90. ſextæ ſynodi: vbi ait religioſiores Chriſtianos toto illo ſabbato in Eccleſia manere ſolitos & ſexta noctis hora, id eſt, media nocte diuinis ſacramentis communicare, & hora ſeptima eiuſdem noctis pſalmodias matutinas audire. Id videtur etiam in antiquo ordine, vbi etiam iubetur nõ dimittendum populum ante mediam noctem, & in ipſa nocte matutina luce erumpente redeundum eſſe in Eccleſiã ad nocturnas vigilias Paſchæ celebrandas. Eadem de miſſa huius ſabbati ſancti docet Alcuinus lib. de offic. Eccl. cap. 18. & 19. Id etiam patet ex Collecta miſſæ. *Deus qui hanc ſacratiſſimam noctem*, &c. ex benedictione Cerei Paſchalis, quæ fit paulo ante miſſam ſabbati, vbi dicitur: *Hæc eſt nox, quæ hodie per vniuerſum mundum*, & infra: *O vere beata nox*, & in benedictione etiam Cerei Paſchalis apud Ennodium: *Vt principe loco fores beatæ noctis*, & infra: *In huius ergo ſuſcipiendæ noctis officio.*

ORATIONES TAMEN ILLAS QVADRAGESMÆ PVRAS.] Intelliguntur orationes illæ, quas ipſe Magiſter inſtituit in Quadrageſima dicendas, vt aliquid monachi adderent ſupra penſum ſeruitutis ſuæ, quas horis, Primæ, Tertiæ, &c. interſerebant, quas & nocte faciebãt ante lectos ſuos poſt primum accubitum Abbate orationem complente, poſt nocturnos in ipſo Gallicinio, atque inter Matutinos & Primam, vt eſt in regula eiuſdem Magiſtri cap. 51. & 52. in quibus hæc oratio etiam pura appellatur, quia ſine pſalmodiâ fiebat.

QVICVMQVE DE SANIS REFICERE VOLVERIT, &c.] Præcipit hoc loco paraſceuen ſanctam ob Chriſti Paſſionem ſine cibo & potu traduci. Quod quidem veteres non modo obſeruabant, ſed etiam ſequentem diem, hoc eſt ſabbatum magnum ſine potu & cibo tranſmit-

tebant: ita vt ante horam Chriſti reſurrectionis ne tantillum quidem guſtarent, aliis vſque ad mediam noctem, aliis vſque ad Gallicinium ſeu tertiam noctis horam circiter ieiunium protrahentibus iuxta diuerſas opiniones de hora reſurrectionis Chriſti, vt videre eſt in Epiſtola Dionyſij Alexandrini ad Baſilidem, apud Caſſianum Collat. 21. cap. 25. qui eiuſmodi ieiunium ſabbati affirmat produci vſque ad Gallicinium, & S. Dorotheum doctr. 15. qui protendit hoc ſabbati ieiunium vſque ad mediam noctem.

COMMVNICATI.] In R. MS. *Scommunicati.* lege, *excommunicati.*

SVPERPONENTIBVS.] Hoc loco ſuperponere eſt diem integrum ſine cibo, & potu tranſmittere. Nam paulo ante præcipit, vt paraſceue ſine cibo ducatur; vnde rectè ſubiungit, vt hi qui nolunt hanc diem ſine cibo tranſmittere, manducent ſine benedictione, & non ſignata refectione, vt erubeſcant non potuiſſe vnum diem ſine cibo ducere cum ſuperponentibus, & ſupra hoc capite Magiſtri ſuperponere ieiunium eſt aliquot dies tranſmittere ſine cibo, vt ſatis ex antecedentibus, & conſequentibus manifeſtum eſt. Idem eſt ὑπόθεσις. i. Supetpoſitio, & ὑποτιθέναι. i. Superponere in ep. Dion. Alexandrini ad Baſilidem. Nam ibi agitur de diebus quos olim Chriſtiani in hebdomade ſanctâ ſine cibo tranſmittebant. Itaque ſuperponere, præterquam quod ſignificat addere, & ſuperadiicere ieiunium, vt ſupra c. 54. notauimus, eſt etiam aliquando diem integrum, vel plures ſine cibo ducere.

IN TRISTITIÆ CAVSAM.] Id eſt: *Ob triſtitiam.*

IN PATENA.] In R. MS. *In patinâ.* Dixit, *finiantur*; quia vult illo die omnes hoſtias ſumi à fratribus ob rationem allatam. Et notandus eſt antiquus ritus communicandi ipſo die ſanctæ Paraſceues. Qui etiam notatur ab Alcuino cap. 18. de offic. Eccl. cum agens de hac ſexta feria ſcribit: *Tunc communicant omnes cum ſilentio.*

LOTIO VERO RERVM, &c.] Res, quæ lauantur ſunt altaria, tēpli parietes, & pauimenta? ipſa etiam vaſa ſacra purificantur, iuxta Magiſtrum quidem feriâ ſexta; at iuxta Veterem ord. Rom. & Iſidorum, in cœnâ Domini, l. 1. de officiis Eccl. cap. 28. cum agit de feria quinta maioris hebdomadæ. *Hinc eſt quod eodem die altaria, templique parietes & pauimenta lauantur, vaſaque purificantur, quæ ſunt Domino conſecrata,* & iuxta Alcuinum de offic. Eccl. cap. 16.

ALTARIS VELAMEN, &c.] Hæc altaris nudatio fit hodie in cœnâ Domini, quemadmodum olim tempore Alcuini, vt ex capite citato conſtat: *His finitis nudantur altaria iam circa noctem.*

Digitized by Google

Item Bedæ. §. 5.

ECce ieiunium. Quadrageſimale, Domino auxiliante, iam plurima ex parte compleuimus. Teſtis eſt vnicuique conſcientia ſua, quia quanto diſtrictius ſe ſanctis his diebus Domino manci pasſe meminit, tanto amplius gaudens ſanctum Dominicæ reſurrectionis tempus expectet. At ſi quem forte adhuc conſcientia minus perfectè caſtigata accuſat, nulli dubium, quin pauidus & tremens tantæ ſolemnitatis præſtolatur aduentum. Nec tamen hic talis de ſalute diffidat, neque aliqua ſuorum numeroſitate vel enormitate ſcelerum confuſus barathrum deſperationis incidat, iuxta illud Salomonis: *Impius cum venerit in pro-* Prou. 18.
fundum malorum, contemnit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ECCE IEIVNIVM, &c.] Extat apud Bedam homilia quadrageſimali in Dominicam Palmarum: proferturque à noſtro auctore ob hæc S.B. verba: *Et cum ſpiritualis deſiderij gaudio ſanctum Paſcha expectet.*

MALORVM.] Vt in textu Græco, κακῶν. In verſione communi: *Peccatorum.*

DE FRATRIBVS, QVI LONge ab oratorio laborant, aut in via sunt.

CAP. LVII. §. 1.

S. BEN. FRATRES, qui omnino longe sunt in labore, & non possunt occurrere hora competenti ad oratorium, & Abbas hoc perpendit, quia ita est, agant ibidem opus Dei, vbi operantur, cum tremore diuino flectentes genua. Similiter qui in itinere directi sunt, non eos prætereant horæ constitutæ: sed, vt possunt, agant sibi, & seruitutis pensum non negligant reddere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATRES QVI OMNINO, &c.] Non vult omitti opus Dei ab his, qui procul ab oratorio laborant, aut in via diriguntur. Idem sanxit regula Orientalis: *Etsi in monasterio, vel in agro aut in itinere, aut in quolibet ministerio fuerit, orandi, aut psallendi tempus non prætermittat.*

FLECTENTES GENVA.] Nempe in orationibus, quæ fiunt in psalmorum interuallis, de quibus supra: in precatione Litaniæ, oratione Dominica, & collectis. Etsi tamen non sit dies Dominicus, aut præcipua aliqua solemnitas. Non video rationem cur præciperet totum opus Dei in agro genibus flexis persoluere, cum in oratorio velit illud stando duntaxat fieri: alioqui plus reuerentiæ in agro, quàm in oratorio requireret. Adde quod moris erat apud veteres psallere stando vel sedendo, orare vero genua flectendo, vt supra diximus.

SED VT POSSVNT.] Agens hoc loco S. P. B. de fratribus in via directis nullam facit mentionem genuflexionis; sed dicit: *Sed, vt possunt.* Quia aut fratres sunt in naui aut in curru: aut si pedes iter agunt, aut si equitant, forte non licet eis per itineris prolixitatem in aliquo loco consistere, de equo descire, vt possint genua flectere: ac proinde non astringuntur eiusmodi genuflexionibus, nisi vbi est opportunum.

Digitized by Google

AGANT SIBI.] Variant editiones & codices MSS. aliis: *sibi*, aliis *ibi*, legentibus. Legendum tamen, *ibi*, id est, in itinere. Nihil autem statuit S. B. de his, qui sunt in monasterio & non intersunt choro. Nam iuxta præscriptum regulæ hi, qui in aliquo opere occupantur, simul atque signum insonat, debent omnia relinquere, & ad officium conuolare: nisi forte aliquando Cellerarius rationabili causa dispensetur, aut hi qui coquunt, qui vix possunt interesse Sextæ, aut Nonæ, aut Vesperis, quia tunc maxime detinentur escis parandis iuxta rationem temporis siue prãdij, siue ieiunij: aut nosocomij ministri, & si qui sint rebus necessariis, quæ vix differri possint, intenti: qui sine omnes possunt seruare normam eorum, qui in agro laborant.

Ex Regula S. Pachomij. Cap. CXLII. §. 2.

ET si in naui fuerit, & in monasterio, & in agro, & in itinere, & in quolibet ministerio, orandi & psallendi tempora non prætermittet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ET SI IN NAVI FVERIT, &c.] Hoc caput desideratur in regula S. Pachomij excusa.

IN NAVI.] Hic mentio fit nauis: quia S. Pachomij discipuli habitabant in insula Nili; ac proinde sæpe nauigabant, vt supra notatum est.

ORANDI ET PSALLENDI.] Non solùm dixit: *Psallendi*, sed etiam, *orandi*, ob orationes illas, quæ psalmorum interuallis interserebantur: de quibus supra.

Ex Regula S. Basilij. Cap. CVII. §. 3.

SI quis circa Cellarium: vel coquinam, vel alia huiusmodi opera occupatus est, & non occurrat adesse ordini psallentium, vel ad orationem, nihil damni patitur in anima? RESP. Vnusquisque in opere suo obseruare debet propriam regulam. Sicut membrum in corpore & dãnum habebit, si neglexerit in eo, quod iniunctum est ei: & de communi fratrum vtilitate negligens amplius periclitabitur. Et mente & deuotione cõplere debet id quod INT.

Eph. 5. scriptum est: *Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino.* Si enim corporaliter non occurrerit adesse cum cæteris ad orationis locum, in quocumque loco inuētus fuerit, quod deuotionis est, expleat. Oportet tamen obseruare, ne forte quis possit complere in tempore suo, quod complēdum est, & occurrere; sed dum loqui vult, occasiones nectit, tanquam in ministerij opere occupatus. Quod qui facit, & offendiculum cæteris præstat, & ipse negligentis crimen incurrit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS CIRCA CELLARIVM, &c.] Extat apud S. Basilium interr. 147. regul. breu. & apud Rufinum cap. 56.

ORDINI PSALLENTIVM.] Ita apud Rufinum. Ordo psallentium, seu ordo psalmorum, atque etiam ordo, sine adiuncto est officium diuinum, opus Dei, horæ canonicæ; de quo vocabulo supra. In textu Græco S. Basilij est, τῷ κανόνι τῆς ψαλμῳδίας. vbi versio recentior. *Statuto tempore modulandorum psalmorum*, non ita rectè. Nam κανὼν apud Græcos est cursus, officium diuinum, opus Dei, horæ canonicæ. Ioan. Moschus cap. 27. μετὰ γὰρ κανόνα νυκτερινὸν τῆς ἁγίας Κυριακῆς. i. post canonem, seu officium nocturnum sanctæ Dominicæ cap. 147. ὅσα ἐις κανόνα μόνον λαλῶν, ἔξωθεν δὲ τοῦ κανόνος σιωπῶν. i. loqueris tantùm in officio diuino, extra officium diuinum mutus eris. Theodorus Balsamon in can. 52. sextæ synodi: περὶ τῆς Τυροφάγου ψάλλουσι καὶ ἀναγινώσκουσι τοὺς κανόνας καὶ τὰ μαρτύρια τῶν κατὰ τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν, προβατουσῶν ἑορτῶν. i. ante hebdomadem Tyrophagi psallunt & legunt officia & martyria festorum, quæ tota quadragesima cadunt. S. Antiochus in epist. ad Eustachium ἐπλήρωσε ἐπ' αὐτοῖς τὸν συνήθη κανόνα. i. cum persoluisset pro ipsis solitum officium, defunctorum videlicet. Rationem appellationis reddit idem Antiochus homil. 105. ψαλμῳδία ἡμῶν κανὼν λέγεται. ὥσπερ γεωργὸς, ἐὰν μὴ δῷ πλέον καὶ καλὸν τὸν κανόνα αὐτοῦ εἰς φυλακὴν ἐμβάλλεται, &c. i. *Psalmodia nostra canon appellatur: quemadmodum colonus, nisi dederit plenam & bonam mensuram suam, in vincula conijcitur, & cruciatur: sic monachus, qui negligit suum canonem, seu mensuram, cui astrictus est, Deo cotidie persoluere, à Dei gratia excidit, & traditur inimicis suis, hoc est, diabolis.* Κανὼν ergo proprie est mensura, quam colonus Domino suo soluere tenetur. Quod vocabulum Latini in eadem significatione vsurpant. Cassiodorus libr. 5. Var. epist. 39. Vbi agitur de his, qui agros domus regiæ conducunt. *Transmarinorum igitur canonem, vbi non parua fraus fieri utilitatibus publicis intimatur, vos attente iubemus inquirere, atque statui tam numerum pro virium qualitate definire.* Et per similitudinem officiū diuinū dicitur

dicitur Canon & mensura: quia monachi, & Clerici in sacris constituti tanquam Dei coloni hanc ei cotidianam mensuram soluere tenentur. Ita etiam diuinum officium appellarunt Latini Patres Cassianus lib. 2. de orat. noctur. cap. 6. *Ex hinc venerabilis Patrum senatus intelligens Angeli magisterio congregationibus fratrum generalem canonem non sine dispensatione Domini constitutum, decreuit hunc numerum tam in vespertinis, quàm in nocturnis conuenticulis custodiri.* S. Columbanus cap. 7. regulæ: *Sed per quaternas in nocte vices hunc canonem reddunt.* Conc. Turonense. 2. can. 22. *licet hymnos Ambrosianos habeamus in canone.* i. in ordine seu cursu diuini officij. Et hinc Horæ canonicæ appellatæ.

Ex Regula Magistri. Cap. LVI. §. 4.

CVM fratres spiritales sine laïco ambulant iuncti ad se, & cantantes modicè de via, flectant genua: & post orationem redeant in viam: mox ab omni verbo alieno à Deo tacentes propter reuerentiam operis Dei, & sic ambulando petita prius benedictione impositum prorumpant in psalmum: quem cum expleuerint stent modicùm, & inclinato capite modicè orent: qua oratione expleta, mox inchoent viam ambulare cum psalmo: quo expleto stantes orent: qua item expleta oratione, psalmum simul ambulando inchoent: quo expleto, iteratò curuati in humilitate orent. Ergo cum omnem ipsius horæ consuetudinem expleuerint, modicùm secedentes in partem, flexis genibus, orent, & complentes vicibus sibi, tunc demum reuertantur ad viam: & sic se communibus fabulis, si voluerint, misceant. Tamen illis horis, quibus opus Dei ambulando perficiunt, caueant, ne diuino occupati in opere aliud inter se verbum immisceant. Si verò mixti cum laïcis ambulant, sequestrantes se ab eis in partes stirpium, aut si immundus fuerit locus & latebras non præbuerit eis, retro se aliquantulum faciant, & flexis genibus trium psalmorum capita dicentes mox vna gloria explicent: deinde dicentes versum, & post versum modicam orationem facientes, complentes exurgant, & sequantur viæ collegas. Ideo enim plus ad singula capita trium psalmorum cum vna gloria à fratribus non diximus dici: ne perambulante solatio laïco, cui de causa Dei cura non fuit, de-

relicto forte fratribus spiritalibus triuio, nescientes forte fratres viam in multifariam separentur semitam per errorem, & postea amara in anima tristitia occupentur, & pœniteat forte eos in lucris animæ remorasse. Sed hoc, vt sic compleant, exeuntes de monasterio fratres ab Abbate, aut præpositis suis debent moneri. In nubilo verò die, cum radios suos sol mundo abconderit, siue in monasterio, siue in via, siue in agro horarum transacta perpensatione fratres æstiment, & quæuis hora sit, consuetum tamen compleatur officium: & siue ante, siue retro à certa hora dictum sit, consuetum horæ opus tamen Dei non prætereat, sed agatur: quia obscuritas nubium cito absente sole: hos religio excusat, quos culpa agentes non inuenit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM FRATRES SPIRITALES, &c.] Hæc videre est in R. MS. cod. Corb. eod. cap. 56.

CANTANTES.] Locus corruptus. In R. MS. legitur, *camsantes*, pro, *campsantes*. i. flectentes. Nam campsare est flectere. Glossæ Isidori: *Campsat, flectit.* legendum ergo, *campsantes*: Et sensus est: vt fratres directi in via, si ambulent sine laicorum comitatu, de via modicè flectentes, seu declinantes simul iuncti genua flectant, & orent, & post orationes redeant in viam, & ambulando psalmos recitent.

STENT.] Id est, consistant, subsistant.

ORENT.] R. MS. *reorent*. Rectè. Iuxta rationem loquendi Magistri.

SECEDENTES IN PARTEM.] Est, quod Gallicè dicimus, *se retirant à part*. i. secedentes seorsim ab aliis in locum aliquem: nam pars locum significat. Marculphus formula. 96. *Ciuis Romanus portis apertis, eam pergat partem, quam voluerit ambulare.* Et formula sequ.

COMPLENTES VICIBVS SIBI.] Lege, *complentes vicibus ibi*. i. in eodem loco dicentes collectas alterni.

COMMVNIBVS FABVLIS.] Id est, consuetis sermonibus, de sacra scriptura, & rebus piis videlicet. Nam cap. 5. regulæ Magister tantùm de rebus sanctis colloqui fratribus permittit.

AVT SI IMMVNDVS.] Lege, *aut si mundus*, nempe à stirpibus, vt in R. MS. & cod. Vind.

EIS RETRO SE ALIQVANTVLVM FACIANT.] Id est, dent operam, vt aliquantulum ab eiusmodi laïcis præcedantur.

DERELICTO FORTE FRATRIBVS SPIRITALIBVS TR-

Digitized by Google

VIO.] Lege, derelictis forte fratribus spiritalibus in triuio.

PERPENSATIONE HORARVM TRANSACTA.] Id est, perpensatione horarum apud se tractata, æstiment. i. iudicent, quando videlicet officium diuinum persolui debeat.

CONSVETVM HORÆ OPVS TAMEN DEI NON PRÆTERBAT.] Lege: *Consuetum hora tempus tamen opus Dei non praeteret.*

SED AGATVR. QVIA OBSCVRITAS NVBIVM CITO.] Lege, *Sed agatur citò, quia est obscuritas nubium, absente sole.*

Ex Regula Stephani. Cap. XII. §. 5.

OPVS Dei, quod per diem in quocumque loco operantes fratres per horas institutas dicent, cum disciplina, & timore Dei consona voce dicatur: non prout vnusquisque operis excusatione, aut occupatione voluerit obrutè: nec præsumendo iunior ante seniorem prosiliat, & immatura festinatione præcedat: & diuinum opus, quod cum timore agendum est, per inordinatam audaciam insipienter & non sapienter psallatur. Tali enim consuetudine iam infectæ mentes & fauces aliquorum fratrum ad consonantiam intra oratorium, nisi cum magno commotionis fœno non queunt retineri. Vt ergo hoc vsurpationis vitium abiiciatis à vobis, caritatis simplicitatem hortamur. Talium enim Deus omnium exauditor est. Ipse enim misit Angelum suum, & tulit me de ouibus Patris mei.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OPVS DEI, &c.] Extat in R. MS. Pauli & Stephani cod. Flor. cap. 17.

OBRVTE.] In R. MS. cod. Flor. *abrupte.*

IPSE ENIM MISIT ANGELVM SVVM, &c.] Probat exemplo Dauidis Deum esse simpliciuim exauditorem. Per Angelum intelligit Samuelem. Hæc autem verba sumpta sunt ex psalmo 151. qui vulgò inter Dauidicos non collocatur. Reperitur tamen apud Septuaginta in quibusdam codicibus, complectens versus septem. Illius initium est. *Μικρὸς ἤμην ἐν τοῖς ἀδελφοῖς μου*, &c. i. paruus eram inter fratres meos. Habetur etiam in Metaphrasi Apollinarij, in fine, sicque incipit.

Digitized by Google

Αμεὶ κασιγνήτοισιν ἐμοῖς μάλα τυτθὸς ἐπήχθην, &c.

.i. inter fratres meos valde paruus eram. De hoc Psalmo hæc habet S. Athanasius in synopsi sacræ scripturæ veteris instrumenti, Lib. 13. περὶ τὸν Γολιαὰ, ὁ ρνὰ. ἰδιόγραφος ὅυτος ὁ ψαλμὸς τῦ Δαβιὰ, καὶ ἔξωθεν τῦ ἀριθμῦ, ὅτι ἐμονομάχησε τὸν Γολιάθ. i. Contra Goliath. 151. psalmus peculiariter Dauid, & extra numerum aliorum inscriptus est, cum singulari certamine Goliath strauisset. Et supra inter psalmos qui habent inscriptionẽ, *psalmus Dauidis*, recenset psalmum 151. Idem innuit in paruâ synopsi, cum ait: ψαλτήριον Δαβιδικὸν, ἔχον ψαλμοὺς ρνὰ. i. psalterium Dauidicum habens psalmos CLI. Locus citatus à Stephano & Paulo ita habetur in dicto psalmo: ὅτος ἐξαπέστειλε τὸν Ἄγγελον αὐτῦ, καὶ ῥῦσί με ἐκ τῶν σοβάτων τῦ πατρός μου. Et in Metaphrasi Apollinarij, hoc modo:

Αὐτὸς ἐπουρανίης σταθμῆς ταχὺν Ἄγγελον ἧκεν
Ἐκ δέ με πατρῴης ἀγέλης ἐξείλετο μήλων.

i. Ipse cœlestis militiæ celerem Angelum misit, me verò ex paterno grege assumpsit ouium. Hîc videtur Apollinarius intelligere verum Angelum; sed sequentia satis indicant per Angelum intelligendum esse Samuelem, cum dicitur: καὶ ἔχεισέ με τῷ ἐλαίῳ τῆς χείσεως αὐτῦ. i. & vnxit me oleo vnctionis sũæ: & apud eumdem Apollinarium ibidem:

Καί μευ παλίῳ δίμας αὐτὸς ἔχεισεν ἐλαίῳ.

i. & meum corpus pingui vnxit oleo. Samuel autem vnxit Dauid in regem, non Angelus, vt videre est. Lib. 1. Reg. cap. 16.

Digitized by Google

DE FRATRIBVS QVI LONGE satis proficiscuntur.

CAP. LVIII. §. 1.

FRATRES qui pro quouis responso diriguntur, & eodem die sperãtur reuerti ad monasterium, non præsumant foris manducare: nisi forte ab Abbate suo eis præcipiatur. Quod si aliter fecerint, excommunicentur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRO QVOVIS RESPONSO.] Responsum est negotium, quod quis tractat foris. S. Gregorius. 2. dial. cap. 12. *quoties ad responsum egrediebantur fratres.* Idem epist. 47. lib. 11. *Ad vrbem regiam pro faciendis responsis transmittimus.* Inde Responsales dicti, qui mittuntur ad negotia tractanda Idem Gregorius lib. 4. regesti cap. 54. *Nisi quia multi apud ciuitatem fraternitatis vestræ Responsales sæpius fuerunt.* Lib. 11. cap. 47 *Ante hoc enim temporis Bonifacij Chartularij Responsalis mei, qui in vrbe regia demoratur, vehementer, me scripta turbarunt.* Græcè. Ἀποκρισιάριος est Responsalis à verbo ἀποκρίνομαι. Id est, respondeo, qui negoria sanctarum Ecclesiarum tractat, vt habetur Nouella VI. Iustinani. Glossæ Isidori: *Apocrisiarius minister Ecclesiæ Romanæ.* Nuncius, siue Legatus Apostolicus. Est etiam procurator monasterij apud Ioan. Moschum in prato, cap. 88. ὅτι Ἀποκρισιάριος κοινοβίου τῶν μόνων Ἀπαμίας. i. quod Apocrisiarius cœnobij partium Apamiæ. & Cod. l. 29. de Episc. & Cler. &c. *Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi non habeant, vel in ciuitate Antiochensi, seu in aliis quibuslibet ciuitatibus conuersandi ὑπεξαιρουμένων μόνων τῶν καλουμένων Ἀποκρισιαρείων.* i. *exceptis his solis, qui Apocrisiarij appellantur.*

SPERANTVR.] In vulgatis cum MSS. S. Ebr. & S. Far. *sperant.* Apud S. Dunstanum, *se sperant.*

NON PRÆSVMANT FORIS MANDVCARE.] Egregia sanè institutio, quæ fuit, & quorumdam aliorum Patrum, vt Tarnatensium

cap. 9. *Nemo tamen extra monasterium manducet, aut bibat. Hoc enim regula non recipit disciplina.* S. Augustini, siue alterius cap. 3. *Nemo extra monasterium sine præcepto manducet, neque bibat. Non enim hoc ad disciplinam pertinet monasterij.* Hæc est antiqua monachorum disciplina nobis sanè imitanda, vt mensas laïcorum, præsertim nobilium & diuitum, quantum in nobis situm erit, declinemus. Sunt enim illæ monachis pernicioſæ admodum, tum propter luxum profusiorem, tum propter apparatum curiosum nimis & exquisitum, tum propter archimagirorum & dulciariorum condimenta varia, gulæ & Veneris languentis irritamēta. Noluit Daniel pollui dapibus regiis, nec Tobias gentilium escis. Catillationibus anima polluitur: & qui eiusmodi cupediis monachus delectatur, sine dubiō contaminatur. Qui multâ sagina suffertus, cibis & vino ingurgitatus nocte importunis tentationibus vndique impugnatur. Hinc carnis titillatio pungit miserum, lancinat infelicem. Hinc puellarum imagines, quibuscum inter hesterna pocula confabulatus est, eius phantasiæ importunius obuersantur, acrius insultant, etiam nullo premente dæmone, qui iam de prædâ securus ad sobrios oppugnandos aliò se confert. Præterea quis potest esse deuotionis sensus in epulone? quæ cogitatio sana, quæ pia meditatio in nidore crapulæ? Quod cœli lumen in mente ganearum tenebris offuscatâ? Quod præclare monet Euagrius in prouerbiis: *Inuestiganti conuiuia extinguitur lumen: anima autem eius videbit tenebras.* Quamobrem prisci illi monachi extra monasterium peregre profecturi secum ferebant viaticum, panes & quæ in monasterio fas ipsis erat comedere, ne cibos laïcorum gustare cogerentur, vt manifestum est ex Ioannis Moschi prati spiritalis cap. 57. & ex regulâ S. Pachomij art. 32. *Quod si eis cognati vel propinqui præparauerint cibos, nec accipient omnino, nec vescentur, nisi iis, quæ in monasterio edere consueuerunt. Non gustabunt liquamen, nec vinum bibent, nec aliud quippiam, quorum edendi non habent consuetudinem.* Si tamen officium aut necessitas aliqua monachum cogit diuitum interesse conuiuiis, sibi sobrietate consulere, vilioresque dapes appetere meminerit, imitetúrque magnum illum monachum Dionysium Exiguum, qui, vt refert Cassiodorus lib. de diuinis lectionibus cap. 23. *Ieiunabat sine exprobratione prandentium: & ideo conuiuiis grataner intererat, vt inter corporales epulas inquisitus spiritales copias semper exhiberet. Quod si tamen aliquando comederet, paruo quidem cibo, sed tamen escis communibus vtebatur. Vnde summum genus æstimo patientiæ inter humanas esse delicias, & abstinentiæ custodire mensuram.* Et S. Aidanum Scotorum Episcopum: qui, vt ait Beda lib. 3. hist. Angl. cap. 5. *Si forte euenisset (quod tamen raro euenit) vt ad regis conuiuium vocaretur, intrabat cum vno Clerico aut duobus: & vbi paululum reficiebatur, accelerabat ocyus ad legendum cum suis, siue ad orandum egrediens.* Si igitur aliquis est in monacho vitæ regularis sensus, laïcorum mensas & conuiuia, præsertimque magnatum cane peius & angue, vt aiunt, oderit: citius enim eiusmodi conuiuiis monachi feruor remittitur, sæpe violatur regulare ieiunium, sensim obrepit lautitiarum

Digitized by Google

cupiditas, & vilium ciborum nausea: durum est enim à rhombis & mullis ad caules redire.

Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Aristippus -------

inquit Horatius. Hinc familiaritas cum mulierculis, solitudinis tædium, tandemque vitæ religiosæ fastidium. Sed quàm graphicè depingat erronem monachum secularium epulas appetentem Petrus Blæsensis, videamus. *Quandòque enim sub obtentu sanitatis egreditur monachus ad propinquos, ad natale solum redit; vt ibi liberum & consuetum aëra bibat aliquot dies, vel forte aliquam refectionem referata fratribus, ab amicis. Quandòque sub obtentu vtilitatis fratrum egreditur monachus ad principes terræ, rogator importunus; quæstum quocumque modo factum pietatem appellat. Cum redierit, horam ingressus sui diligenter explorat; ne oporteat eum ingredi ad communem fratrum mensam, vel ad orationem communem. Et cum obtentu boni hoc se facere propenat, verior tamen causa, quoniam olera claustri semicocta fastidit & inuncta, & vinum aqua mixtum, silentium, sessionem in claustro carcerem reputãs. Appetit enim edere lautius, bibere sapidius, loqui licentius, cubare mollius, vigilare parcius, orare tenuius.* Hæc est vita ardelionum monachorum, qui non monasticam, sed parasiticam vitam ducunt, alienâ viuere quadra appetunt, & veluti mures semper alienum rodunt panem: qui quouis hamaxobio instabiliores nil tam oderunt, quàm cellam; quibus solitudo carcer, oppidum paradisus.

Lib. 1. epist. ad Scauũ.

Serm.

EXCOMMVNICENTVR.] Hæc excommunicatio est tantùm comminatoria: nempe à mensa: nam si maior, durum esset.

Ex Regula Patrum. Cap. IX. §. 2.

SI quis verò extra conscientiam Abbatis, vel Præpositi qualemcumque locum egressus gulæ, vel ebrietati se sociauerit: aut si in proximo transmissus pro sua leuitate vel gulæ, non statim expedita necessitate ad cellulam redierit, vt canones docent, aut triginta diebus à communione separetur, aut virgis cæsus emendetur.

Reg. S. MS. cod. Flor.

Ex Regula Magistri, Cap. LXI. §. 3.

EXIENS frater de monasterio interroget: quid tu iubes, Domine Pater: Si pro charitate ab eo, ad quem mittor, aut ab alio aliquo retentus fuero ad mensam & cum iuramento fuasum mihi fuerit ad manducãdum, quid?

frangendum erit, aut non, ieiunium? Respondeat Abbas dicens: si spiritalis frater pro aduentus tui lætitia secum tamen ad manducandum te per caritatem petat, primam quidem eius petitionem, si quarta, aut sexta feria, aut Sabbatum fuerit, nega: secundæ verò iteratæ eius petitioni pro caritate iam consenti: aliis verò diebus extra istas ferias primæ petitioni spiritalis ad manducandum effectum concede. Si verò secularis erit apud se reficiendi petitio, quarta, sexta feria & Sabbato non permittimus te ieiuniũ frangere: quantisuis petitionibus nega vsque tamen ad iuramentum. Nam forte cum per aliqua diuina & sancta fueris adiuratus, iam consenti in his tribus feriis: vt agnoscaris Dominum amare, cum per eum coniuratus consentis. Et quod secundæ petitioni spiritali fratri pro caritate volendo concedis, iustè laïco diuino te nomine coniuranti, licet nolendo, consentis. Si verò in his tribus feriis sine adiuramento diuini nominis apud te erit persuasio frangendi ieiunium, * excommunicare apud laïcos non permittimus fratres; sed ad suam * excommunicationem expectet oratorium reuertentes. Si verò prolixitate itineris sero erit frater reuersurus, si tamen ab aliquo, vt diximus, laïco in his tribus feriis sine iuramento suadeatur ieiunium frangere, non tamen ei se promittat reficere. Si verò ad hunc secularem frater mittitur, qui in omnibus iam conuersum similantem religiosis actibus sola adhuc videatur tonsura dissimilis, huius suasioni in tribus feriis pro iam conuersi forma vel charitate post primam, vt diximus, petitionem refectionis concedatur effectus. Aliis verò feriis si apud suadentem de refectione à trãsmisso fratre adhuc tarda fuerit agenda mora, aut sexta, aut nona aut vespera fratri manducare permittatur: ne extra horas refectionum constitutas consuetus modus sancti propositi excedatur. Iam si nulla est mora, & via à fratre repedari sub die necesse est, quaqua hora festinantibus fratribus fuerit persuasum, mox consentiat: ne non sumptus monasterij habeat frater, & consueram refectionis horam loginquæ occurrere viæ, & tardè fratri per lassitudinem reuertenti in præparata diuersorum refectione

ne mensa monasterij iam explicita leuetur, & vtrumque decipiatur aduenientis. Et item ideo à festinante fratre extra horam consuetam refectioni consensus conceditur, vt non petentis pro caritate hospitis animus contristetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EXIENS FRATER, &c.] Hæc reperire est in R. MS. Magistri cod. Corb. eodem cap. 61.

QVID FRANGENDVM ERIT, AVT NON, IEIVNIVM.] Ita reposui ex R. MS. cod. Corb.

APVD TE ERIT PERSVASIO FRANGENDI IEIVNII.] Id est, suadeat tibi, vel roget te frangere ieiunium.

EXCOMMVNICARE.] Lege, *communicare*, vt in R. MS. id est, non permittimus communicare, hoc est, participes esse mensæ laicorum fratres. Nam communicare iuxta hunc Magistrum est in communi mensa cum aliis reficere, vt cap. 72. *Fracto ieiunio omnes fratres monasterij cum eis ad Sextam communicent.*

EXCOMMVNICATIONEM.] Lege, *communicationem*, vt in R. MS. hoc est, mensæ communis participationem.

ORATORIVM EXPECTET REVERTENTES.] Ita loquitur, quia monachi reuersi ex itinere debent accipere benedictionem in Ecclesia.

SI VERO PROLIXITATE ITINERIS.] Lege: *Si verò a prolixitate*, &c. Id est, si emensis aliquot diebus itineris.

QVI IN OMNIBVS IAM CONVERSVM SIMILANTEM, &c.] Hæc sunt transposita. L. *Si verò ad hunc secularem frater mittatur iam conuersum, in omnibus actibus similantem Religiosis, qui sola adhuc videatur tonsura dissimilis.*

SI ADHVC TARDA FVERIT AGENDI MORA.] Id est, si non est eodem die ad monasterium reuersurus.

ET CONSVETAM REFECTIONIS HORAM.] Lege, *& ad consuetam refectionis horam.*

LONGINQVÆ OCCVRRERE VIÆ.] Lege, *longinquitate viæ occurre non possit.*

ET VTRVMQVE.] τὸ, *vtrumque*, videtur redundare.

DE ORATORIO MONASTERII.

CAP. LIX. §. 1.

S. BEN. ORATORIVM hoc sit, quod dicitur: nec ibi quicquam aliud geratur & contendatur. Expleto opere Dei omnes cum summo silentio exeãt & habeatur reuerentia Deo: vt frater, qui forte sibi peculiariter vult orare, non impediatur alterius improbitate. Sed etsi alter vult sibi forte secretius orare, simpliciter intret & oret: non in clamosa voce, sed in lacrimis & intentione cordis. Ergo, qui simile opus non facit, non permittatur explicito opere Dei remorari in in oratorio (sicut dictum est) ne alius impedimentum patiatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ORATORIVM.] Græcè εὐκτήριον apud Photium in nomocanone tit. 11. cap. 14. & alios: ab εὔχομαι. i. oro. εὐκτήριος οἶκος, id est, domus oratoria in Concilio Laodiceno can. 6. & Trullensi can. 59. dicitur & οἶκος θεοῦ in Conc. Gangrensi can. 5. id est domus Dei. Κυριακὸν i. Dominicum apud S. Athanasium in vita S. Antonij: ἐξελθὼν εὐθὺς ἐκ τοῦ κυριακοῦ. i. egressus statim è templo. In Conc. Laodiceno, can. 28. Neocæsarienſi, can. 14. Ancyrano, can. 15. & sexta synodo, can. 74. & in regula S. Pachomij art. 32. μαρτύριον. i. memoria martyris in Concilio Calcedonensi can. 6 & 8. & apud Palladium in Lausiaca cap. 103. dicitur & templum, Basilica, memoria, & Ecclesia. Sunt qui statuunt discrimen inter Ecclesiam & oratorium: dicunt enim Ecclesiam esse Clericorum, oratorium monachorum. Huius autem capitis prior pars refertur distinct. 42. cap. 6. à Burchardo lib. 3. cap. 81. & ab Iuone Carnotensi. 3. parte, cap. 71. quibus locis, post verbum, *Condatur*, hæc sequun-

Digitized by Google

tur, *quàm quod diuinis ministeriis conueniat.* Quæ quidem verba, etsi in nullo codice seu excuso seu MS. reperire vnquam potui, certum est tamen hanc regulæ sententiam esse mutilam, & hæc citata verba ei restituenda; cum à tantis viris Gratiano, Burchardo, & Iuone ei attribuantur, & ratio manifesta; nam in oratorio aliud geri necessarium est, quam id quod dicitur. i. orationem, vt parare, quæ ad sacrificium, & laudes diuinas spectant, ornare altaria, & parietes templi tapetibus, verrere pauimentum, &c.

CONTENDATVR.] Lege, *condatur*, vt habetur in aliis omnibus MSS. N. & editis, & etiam apud præfatos auctores. Condatur autem hoc loco est, recondatur, reponatur. Id patet ex his verbis Concilij Turonensis cap. 3. *Si enim domus Dei domus orationis vocatur, hoc debet esse quod dicitur: nec ibi aliud debet geri, aut recondi:* Quæ quidem ex regula S. B. sumpta sunt. Et rectè sane statuitur nihil esse in oratorio reponendum, quod non spectet ad diuinum ministerium: ne detur occasio agendi in eo secularia ob res seculares illic reconditas.

Apud Iuonem 3. p. c.

SED SI ALTER VVLT SIBI SECRETIVS ORARE.] Hæc verba intelliguntur de iis, qui post laborem manuum aut lectionem, aut si quoquo modo vacat, secretioris orationis gratia se ad oratorium conferunt: non de iis, qui expleto Dei opere in oratorio secretius oraturi remanent.

SIMPLICITER.] Id est, sine fastu & ostentatione.

NON IN CLAMOSA VOCE.] Vt fluat nostra oratio, sicut aquæ Siloë, quæ currunt cum silentio; quod præclarè manet S. Basilius in admonitionibus: *Non in clamore vocis oraueris Deum; sed clamor cordis tui pulset aures eius.* Vide superius annotata.

ET INTENTIONE CORDIS.] .i. feruore animi: ita vt cor tanquam arcus intentus fortius ac velocius orationibus veluti iaculis Deum feriat. Vel intentione cordis, id est, directione affectus ad Deum.

Ex Regula S. Augustini. Cap. VIII. §. 2.

IN oratorio nemo aliquid agat: nisi ad quod est factũ, fiat. Aut si forte etiam aliqui præter horas constitutas, si eis vacat, & orare voluerint, non eis sint impedimento, qui ibi aliquid agendum putauerint.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN ORATORIO.] Hæc reperire est in Regula S. Augustini cap. 8. & in eiusdem epist. 109.

ALIQVID.] Apud S. Isidorum lib. 5. Orig. cap. 4. *aliud.*

Digitized by Google

FIAT.] Hoc verbum videtur redūdare. Nam neq; est in ep. citatâ, neque in regula excusâ, neque apud S. Isidorum, qui hanc eandē S. Augustini sententiam refert, cū ait; *oratorium tantum est orationi consecratū, in quo nemo aliud agere debet, nisi ad quod est factum, vnde nomen accepit.*

AVT SI.] Lege, *vt si*, vt in epist. R. MS. & excusâ, & in Regula Tarnatensi.

ET ORARE.] Ita in R. MS. cod. Corb. sed particula, *Et*, neque in Regula excusa, neque in epistola reperitur.

AGENDVM.] Præter opus Dei, vel id, quod ad illud pertineat.

Item. Cap. IX. §. 3.

PSALMIS & hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in voce.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PSALMIS.] Hæc sunt in citata S. Augustini epistolâ, & in eiusdem Regula eodem capite. 9. & in Regula S. Cæsarij Arelatensis cap. 20. hoc modo: *Cum verò psalmis & hymnis oratis Deum*, &c.

PROFERTVR.] In cod. Corb *profitetur*, prior lectio tamen potior videtur.

Ex Regula Tarnatensi. Cap. XV. §. 4.

IN oratorio præter orandi & psallendi cultum penitus nihil agatur: vt nomini huic & opera ingiter impensa concordent: vt si aliquis præter constitutas horas Domino supplicaturus ingreditur, votum suū occupatio aliena non tardet. Nolite cantare, nisi quod legitis esse cantandum. Carnem vestram mortificate per abstinentiam, domate ieiuniis & vigiliis. Animam verò vestram nitore bonæ conscientiæ abluite.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN ORATORIO.] Prima huius capituli pars vsque ad hæc verba; *vt si aliquis* citatur distinct. 42. c. VII. ex D. Augustini epist. 109.

Digitized by Google

sed nec in hac epistola, neque in toto Augustino habentur. Etsi Smaragdus in hoc caput Regulæ, Burchardus. 3. p. cap. 80. & Iuo. 3. etiam parte c. 72. eadē ex illa referant, nullo certo capite citato; sed ex hac concordia discimus clarè hæc verba non esse S. Augustini, sed Regulæ Tarnatensis; & citationem in his auctoribus fuisse à quibusdam corruptam, qui nescientes, quid sit regula Tarnatensis, videntesque quid simile haberi in in regula S. Augustini, hæc verba S. Augustino attribuerunt. Sed cum viderent quidam Iuris Canonici expositores non reperiri apud S. Augustinum, dixerunt prolatum fuisse à Gratiano sensum, non verba.

NOLITE CANTARE, NISI QVOD LEGITIS ESSE CANTANDVM.] Ex Regula S. Augustini, cap. 10. his autem verbis videtur arcere à cantu Ecclesiastico psalmos & hymnos apocryphos, de quibus supra.

LEGITIS.] Ita in R. MS. S. Augustini cod. Corb. & in eiusdem epist. 109. at in Regula excusa habetur, *legistis*.

CARNEM VESTRAM MORTIFICATE, PER ABSTINENTIAM, DOMATE IEIVNIIS.] In Regulâ excûsâ S. Augustini cap. sequ. *carnem vestram domate ieiuniis & abstinentia esca, &c.*

Ex Regula Magistri. Cap. LXVIII. §. 5.

EXEVNTES de oratorio fratres mox taceant: nec etiã psalmos meditando exeãt: ne quod in tempore suo cum reuerentia dictum est, extra tempus foris per extollentiam decantetur. Ergo exeuntes de oratorio taceant statim: quia psalmorum explicatum est tempus, & taciturnitatis incœptum est, sicut dicit scriptura: *Omni rei tempus.* Eccl. 3.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EXEVNTES DE ORATORIO FRATRES.] Hæc habentur in Regula Magistri cod. Corb. eodem cap. 68. spectantque ad illa verba S. B: *Expleto opere Dei omnes cum silentio exeant.*

MEDITANDO.] i. canendo, meditari enim est canere, vt Ecloga 1. Virgilij.

Syluestrem tenui musam meditaris auenâ. Et sæpe in sacrâ scrip.

OMNI REI TEMPVS.] Ecclesiastæ 1. in vulgata versione: *Omnia tempus habent.* In Septu. τοῖς πᾶσιν ὁ χρόνος. Id est, omnibus rebus tempus.

DE HOSPITIBVS SVSCIpiendis.

CAP. LX.

S.BEN. MNES superuenientes hospites, tanquam
Mat 25. Christus, suscipiantur. Quia ipse dicturus est: *Hospes fui, & suscepistis me.* Et omnibus cõgruus honor exhibeatur, maxime domesticis fidei & peregrinis. Vt nunciatus fuerit hospes, occurratur ei à Priore vel à fratribus cum omni officio caritatis; & primitus orent, & sic sibi socientur in pace. Quod pacis osculum non prius offeratur, nisi oratione præmissa, propter inlusiones diabolicas. In ipsa autem salutatione omnis exhibeatur humilitas. Omnibus venientibus, siue discedentibus hospitibus inclinato capite vel prostrato omni corpore Christus in eis adoretur, qui & suscipitur. Suscepti autem hospites ducantur ad orationem: & postea sedeat cum eis Prior, aut cui iusserit ipse. Legatur coram hospite lex diuina, vt ædificetur; & post hæc omnis ei exhibeatur humanitas. Ieiunium à Priore frangatur propter hospitem: nisi forte præcipuus sit dies ieiunij, qui non possit violari. Fratres autem consuetudinem ieiuniorum prosequantur. Aquam in manibus Abbas hospitibus det. Pedes hospitibus tam Abbas, quam cuncta congregatio lauet. Quibus lotis, hunc versum dicant: *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui.* Pauperum & peregrinorum maximè susceptioni cura sollicitè exhibeatur. Nam diuitum terror ipse sibi exigit honorem. Coquina Abbatis & hospitum super se sit: vt incertis horis superuenientes hospites, qui numquã

desunt monasterio, non inquietent fratres. In quam coquinam ad annum ingrediantur duo fratres, qui ipsum officium bene impleant. Quibus, vt indigent, solatia administrentur: vt absque murmuratione seruiant: & iterũ, quando occupationem minorem habent, exeant, vbi eis imperatur, in opera. Et non solum ipsis, sed & omnibus officiis monasterij, sit ista consideratio, vt, quando indigent, solatia accommodentur eis; & iterum, quando vacant, obœdiant imperanti. Item & cellam hospitum habeat adsignatam frater, cuius animam timor Dei possideat: vbi sint lecti strati sufficienter. & domus Dei à sapientibus sapienter administretur. Hospitibus autem, cui non præcipitur, nullatenus societur, neque conloquatur: Sed si obuiauerit, aut viderit, saluturis humiliter, vt diximus, & petita benictione, pertranseat dicens, sibi non licere conloqui cum hospite.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OMNES SVPERVENIENTES HOSPITES.] Quanti ducenda sit monachis hospitalitas, docet Petrus Blæsensis epist. 29.

SVSCEPISTIS ME.] In versione communi: *Collegistis me*, iuxta textum Græcum.

TANQVAM CHRISTVS SVSCIPIANTVR.] Præclara hæc est admonitio S. Gregorij Papæ hom. 23. in Euangelia: *Pensate fratres quanta hospitalitatis virtus sit: ad mensas vestras Christum suscipite: vt vos ab eo suscipi ad cœlestia æterna valeatis. Prabete modo peregrino hospitium: vt vos in iudicio non quasi peregrinos nesciat, sed vt proprios recipiat in regnum.* Ita se olim gerebant circa hospites monachi Legerenses, vt refert S. Eulogius in epist. ad Villesindum Pompelonensem Episcop. *Exercebant alij peregrinorum & hospitum diligentius curam, & quasi declinanti Christo ad hospitia eorum omnibus aduentantibus obsecundabant.*

VEL FRATRIBVS.] Non addidit: *Omnibus*, quod non omisisset, si ab omnibus fratribus hospiti aduenienti occurrendum voluisset; quemadmodum postea declarauit de lotione pedum: *Pedes autem hospitibus omnibus tam Abbas, quàm cuncta congregatio lauet.*

ET PRIMITVS ORENT.] Tam susceptor, quàm hospes eodem vestigio loci & temporis orent ob diabolicas illusiones, vt postea dicit, quæ in ipsa oratione reteguntur. Vide Ioan. Moschum cap. 119.

INCLINATO CAPITE, VEL PROSTRATO OMNI CORPORE.] Iuxta personæ qualitatem.

Digitized by Google

DVCANTVR AD ORATIONEM.] Nempe ad oratorium. Duplex ergo hic oratio, prima in ipsis foribus monasterij propter illusiones diabolicas: altera cum salutatus hospes & susceptus ducitur ad oratorium gratias acturus Deo de prospero aduentu, & erratorum in via veniam deprecaturus. Huius orationis mentio fit in actis S. Galli: *Igitur illi recto itinere, cum ad viri Dei cellam peruenissent, nunciati aduenisse ducti sunt ad orationem.* Ita & in actis S. Deodati Niuernensis Episcopi: *Eumque magno apprehensum ducebat ad orationem more antiquorum Patrum, & vt habet institutio beatissimi Benedicti Abbatis.*

AVT CVI IVSSERIT IPSE.] Is frater, qui cum hospitibus sedere iubetur, debet esse litteratus, vt sancitur Additione 1. Capit. Lud. Imp. tit. 63. *Vt docti fratres eligantur, qui cum superuenientibus loquantur.*

LEGATVR CORAM HOSPITE LEX DIVINA.] Hæc non sunt ita stricte sumenda pro solo decalogo, aut Leuitico, aut aliis Mosis legibus. Nam hoc vocabulum Lex aliquando sumitur pro omnibus veteris instrumenti codicibus indifferenter. Vnde Christus Ioan. 15. sumpsit pro libro psalmorum: *Vt adimpleretur sermo, qui in lege eorum scriptus est; quia odio habuerunt me gratis,* qui textus habetur Ps. 34. *Qui oderunt me gratis.* Hîc tamen lex diuina sumitur præcipue pro vtroque testamento nouo, & vetere. Quod etiam planum est ex cap. 64. regulæ, cum de Abbate dicitur: *Oportet eum esse doctum lege diuinâ.* Quæ verba non possunt intelligi de solo decalogo, aut legibus Mosis, vel instrumento vetere, sed sane de vtroque.

ET POST HÆC OMNIS EI EXHIBEATVR HVMANITAS.] Id est, perhumaniter accipiatur pro eius conditione, merito, & dignitate; atque illi necessaria affatim suppeditentur omni luxu remoto præsertim circa obsonia. Hospites enim non causa hellùationis, sed ædificationis in monasteriis diuersari æquum est, & a sobriis monachis sobrietatem discere, vt præclarè monet S. Basilius in regulis fusius disputatis, interr. 20. *Alius venit ex seculari vita, discat operibus, quod ei ratio non persuasit: formam & exemplar vitæ frugalioris accipiat: recordetur mensæ Christianorum, & non pudenda propter Christum paupertatis.* Turpe est monachis, si in eorum monasteriis Apitij & Paxami à laïcis inueniantur, quorum cupediis illecti inde ebrij discedant, vbi sobrietatem discere debebant. Timotheus dux Athenienſis rei militaris gloria præstantissimus aliquando à Platone frugali cœna acceptus postridie bene habēs splendidos cœnæ apparatus vituperauit, quod die sequenti nihil voluptatis afferrent. Iniquum est, & nullatenus ferendum, si in monasteriis hospites ita laute & profusè epulentur, vt vix tota nox ad crapulam exhalandam sufficiat. Quare olim Pontificibus, regibus, & cæteris magnatibus pisces, olera, legumina, & similia monachorum edulia in monasteriis apponebantur, vt patet ex his versibus Caroli Magni ad Paulum Diaconum.

Ælian. l. 2. Var. hist. c. 18

Leo Ostiensis l. 1. cap. 17.

Alma

Alma Deo charè Benedicti tecta require:
Eſt nam certa quies feſſis venientibus illuc.
Hîc olus hoſpitibus, panis, hîc piſcis abundat.

S. Ioannes Gualbertus auctor congregationis Vallis Vmbroſæ Leonem Papam cum vniuerſa curiâ Romanâ hoſpitio excepit, eiſque tantùm piſces appoſuit, vt in eius actis habetur. Parcius S. Bernardus Clarauallenſis Abbas, qui Pontifici Maximo Innocentio piſciculum appoſuit, cum Cardinales vix haberent legumina, vt in eius actis fertur. Anglorum rex interdum in monaſterium Lindisfarnenſe ſub S. Colmanno veniebat & communibus fratrum cibis cum eis in refectorio veſcebatur, vt ſcribit Beda lib. 3: hiſt. Angl. cap. 26. Rex Caſtellæ Fernandus cum veniret ad monaſterium S. Facundi cibis fratrum regularibus tantùm vtebatur, vt refert Rodericus libr. 6. de rebus Hiſpaniæ cap. 14. Conradus Rex Romanorum in die Innocentum cum duobus Epiſcopis comedit in refectorio monaſterij S. Galli vnâ cum monachis, vilibus eorum cibis contentus: ſicut & poſtridie fecit, ſolo pane & fabis crudis ſatiatus, vt lautius, quam pridie exciperetur, vt habetur in vita S. Notkeri cap. 16. *Apud Hen. Caniſ. t. 6. ant lect.*

IEIVNIVM A PRIORE FRANGATVR.] *A Priore*, id eſt, ab Abbate (Prior eſt Abbas, vt ſupra dictum eſt) non à præpoſito, vt quidam recentior putat. Nam: *Menſa Abbatis cum hoſpitibus & peregrinis ſit ſemper*, vt eſt in cap. 56. regulæ, non Præpoſiti. *Coquina Abbatis & hoſpitum per ſe ſit*, vt hic habetur, non verò Præpoſiti & infra: *Abbas aquam in manibus hoſpitibus det*, non Præpoſitus. Propter hoſpites ieiunium frangitur, vt charitatis officium impleatur: quemadmodum præclarè monet S. Proſper libr. 2. de vita Contemplatiua cap. 24. *Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermiſſo, reficio, non ſoluo ieiunium, ſed impleo charitatis officium.* Vide exempla in vitis Patrum.

NISI FORTE PRÆCIPVVS DIES SIT IEIVNII.] Nempe Eccleſiaſtici, quod ex Eccleſiæ præcepto ſit inuiolabiliter ſeruandum: ita S. Iſidorus cap. 10. regulæ: *Pro charitate adimplenda interrumpuntur ieiunia, ſi tamen non fuerint generalia.* Eadem ratione Magiſter cap. 53. regulæ non vult ſolui ieiunium Quadrageſimæ propter hoſpitem: *Ieiunium verò*, inquit, *in Quadrageſimâ propter ſuperuenientem non frangatur à domeſticis fratribus.*

IN MEDIO TEMPLI TVI.] In cod. Vict. p. hæc ſequuntur: *Sequitur oratio: adeſto, Domine, officiis noſtra ſeruitutis, qui pedes tuorum dignatus es lauare diſcipulorum: ne deſpicias opera manuum noſtrarum, quæ nobis retinenda mandaſti: & ſicut hîc exteriora abluuntur inquinamenta, ſic à te omnium noſtrum lauentur peccata.* Hæc autem verba: *In medio templi tui*, id eſt, *in medio cordis noſtri*, (inquit Smaragdus) *quod tuum dicit Apoſtolus eſſe templum, ſuſcipimus iſtius hoſpitis cum charitatis dulcedine aduentum.*

SVSCEPTIONI CVRA SOLLICITE EXHIBEATVR.] Ita in MSS. S. Germ. Ebrul. & apud Smaragdum, rectè. In vulgatis, *Suſceptio*

omni curâ sollicitè exhibeatur.

NAM DIVITVM TERROR IPSE SIBI EXIGIT HONOREM.] Hunc locum regulæ producit Radulphus ardens serm. de Dominica 21. post Trinitatem': *Sed quia diuites facilius scandalizantur, quàm pauperes: & vt ait S. Benedictus: ipse timor potentum sibi exigit honorem.* Sed locum citat ex memoriâ, non ex codice.

IN QVAM COQVINAM AD ANNVM INGREDIANTVR DVO FRATRES] Non per singulas hebdomadas, vt supra statuit de hebdomadariis, &c. Nam si singulis septimanis coqui hospitum mutarentur per ordinem, cum multi occurrerent artis culinariæ non adeo periti, non satis honestè & humaniter cum hospitibus ageretur.

VT INDIGENT.] Id est, quando indigent, vt, pro, quando. Apud Virgilium; *Vt ventum est.* Vnde paulo post dicitur: *Vt, quando indigent solatia accommodentur.* OFFICIIS.] i. officialibus.

VBI SINT LECTI STRATI.] Hic loquitur de lectis, non de mensa, scyphis, & patinis: quod signum est eiusmodi cellam non ad edendum, sed ad cubandum assignari.

VT DOMVS DEI A SAPIENTIBVS, &c.] Est hyperbaton: nam hæc verba referenda sunt ad ista: *Cuius animam timor Dei possidet.* Sed ob sequelam textus, sunt postposita his verbis: *Vbi sint lecti.*

HOSPITIBVS CVI NON PRÆCIPITVR, NVLLATENVS SOCIETVR.] Idem statuitur in pœnis breuibus S. Basilij art. 39. Εἰ τις συντυχῶν ὁμιλήσει τῷ ὑποχριτῶν ξένων, πλὴν τῦ δοῦναι τὴν εἰρήνην, ἐκλὲς ἐντετυπωμένων, μενέσθω ἀπευλογίας. i. Si quis aduenientibus peregrinis colloquatur præter pacis osculum, exceptis his ad hoc deputatis, careat benedictione: idem instituit S. Eugendus, vt habetur in eius actis: *Omni cautelâ iuxta Patrum regulam seruans, ne se conspectui aduentantium laicorum, vel propinquorum saltem inuissus monachus præsentaret.* Ita S. Fructuosus Archiepiscopus cap. 8. regulæ suæ: *Ne cum laico loquatur, nec cum monacho non iussus stet, siue fabuletur, nec alium proximum videat, vel extraneum regulari sententiâ præfixum est.* Similiter S. Isidorus cap. 17. regulæ, & S. Columbanus in Pœnitentiali MS. Idque ex monachorum Ægyptiorum instituto, vt videre est apud Cassianum libr. 4. de instit. Renunc. cap. 16. nec sine iusta ratione: quia forsan infirmus frater cum seculari secularia loqueretur non sine magno animæ suæ detrimento.

Apud Surium an. 1.

BENEDICTIONE.] Id est, oratione.

Ex Regula Macarij. Cap. VIII. §. 2.

VENIENTIBVS eis nullus, nisi vnus, cui cura circa hospitale fuerit iuncta, responsum det. Venienti-

bus orare, vel pacem offerre nulli liceat, nisi prius iubeatur ab eo, qui præest, Patre: & oratione simul peracta sequatur ordinem suum pacis osculum. Nec licebit alicui fratri cum superueniente sermocinari, nisi soli, qui præst, Patri, aut quibus ipse iusserit.

NOTÆ ET OBSESVATIONES.

VENIENTIBVS EIS.] Hospitibus, hoc capitulum habetur in R. MS. Macarij, Serapionis & aliorum cod. Flor. & Corb. sed fusius & veluti periphrasticè.

VENIENTIBVS ORARE.] Præposui punctum, qui deerat in nostris codicibus. Sed tamen legendum puto: *Cum venientibus orare*, &c. Et hæc est oratio, quæ fit ad introitum hospitis, de qua supra.

Ex Regula Patrum. Cap. IV. §. 3.

ADVENIENTI peregrino nihil plus exhibeat quam pacem: reliquum non sit illi cura vnde venerit, pro quo venerit, vel quando ambulaturus sit: nec se iungat ad fabulas cum illo.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ADVENIENTI PEREGRINO, &c.] Hoc capitulum habetur in regula 2. cod. Flor. & in vetusto cod. MS. Corb.

NIHIL PLVS EXHIBEAT.] Priuatus monachus videlicet.

QVAM PACEM.] Id est osculum pacis. in pœnis breuibus S. Basilij art. 39. πλὴν τῦ δοῦναι τὴν εἰρήνην. i. præter pacis exhibitionem. in codicibus Flor. & Corb. legitur: *Quàm occursum humilem & pacem.*

Ex Regula S. Pachomij. Cap. LI. §. 4.

QVANDO ad ostium monasterij aliqui venerint: Si Clerici fuerint, aut monachi, maiori honore suscipiantur; lauabuntque pedes eorum iuxta Euangelij præceptum: & deducent ad locum Xenodochij, præbebunt- Ioan.

que omnia, quæ apta sunt vsui monachorum. Quod si voluerint orationis tempore atque collectæ venire ad conuentum fratrum & eiusdem fidei fuerint, ianitor vel minister Xenodochij nunciabit Patri monasterij; & sic deducentur ad orandum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANDO AD OSTIVM MONASTERII, &c.] Extat in regula S. Pachomij excusa, art. 28. apud Smaragdum legitur: *Quando ad hospitium monasterij*, non ita rectè.

IVXTA EVANGELII PRÆCEPTVM.] Ita apud Smaragdum. in regula excusa legitur: *Seruabunt Euangelij præceptum.*

COLLECTA.] Collecta hoc loco est synaxis officij diuini, vt passim in hac regula.

Item ex Regula Macarij. §. 5.

Rom 12. HOSPITALITATEM *sectantes per omnia*, & ne auertas oculum, aut inanem dimittas pauperem: ne forte Dominus in hospite aut paupere adueniat, & videat te hæsitantem, & contemneris: sed omnibus te hilarem ostende & fideliter age.

Ex Regula Fructuosi. Cap. X. §. 6.

HOSPITIBVS & peregrinis fratribus cum summâ reuerentia charitatis & ministrationis obsequia sunt præbenda; & ad vesperum lauandi pedes. Et si ex itinere sunt confecti, oleo perungendi sunt. Lectuaria, lucerna, & stramina mollia exhibenda: ac proficiscentibus iuxta posse cœnobij viaticum imponendum. Ægroti omni miseratione fouendi sunt, eorumque languores congruo releuãdi sunt ministerio. Tales tamen sunt eis ministri deligendi qui, & pulmentaria strenuè præparent: & deuoto eis ministerio obsecundent: & de his, quæ illis residua sunt

Digitized by Google

neque fraudem faciant, neque occultè comestione se inlicita polluant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HOSPITIBVS ET PEREGRINIS.] Hæc habentur in R. MS. S. Fructuosi Archiepiscopi cod. Crass. eodem cap. 10.

ET OLEO PERVNGENDI.] Ad tollendam lassitudinem. Idem faciendum statuit B. Esaias Abbas oratione. 3. *Si ad te in cella tua commorantem frater peregrinus accesserit, idemilli officium exhibeto, oleoque pedes eius iungito.*

LECTVARIA.] Vel lectualia, quæ lectis insternuntur, stragula. Cæsarius cap. 42. regulæ: *Lectualia vero simplicia sint: nam satis indecorum est, si in lecto religioso stragula secularia, aut etiam tapetia picta resplendeant.*

VIATICVM IMPONENDVM.] Mos fuit olim vt recedenti hospiti daretur viaticum, vt essent hospitium fortasse non inuenienti in via suppetiæ. Magister cap. 1. regulæ: *Mox & ipse reconsignare bisacias cogitur, quas diuersorum hospitum iam panes tost impleuerant*, &c. Palladius cap. 64. Lausiacæ, vbi Protocomes S. Paphnutio sic loquitur: οὐκ ἐξῆλθε πέμψας ξένος χεναῖς χερσὶ τὴν ἐμὴν αὐλὴν μὴ πέμψειν ἐφοδιασθεὶς κατὰ λόγον. i. non egressus est domo mea pauper vel hospes manibus vacuis, cui non prius congruum viaticum imposuerim, ita verti clarius ad sensum. Nam ἐφόδια sunt πρὸς τὴν ὁδὸν ἐπιτήδεια ἀναλώματα. i. sumptus ad viam necessarij, vt docent scholiastes Aristophanis ad Plutum, & Suidas. Vnde verbum ἐφοδιάζειν. i. viaticum alicui dare, Deuteron. 15. καὶ ἐφοδιάσεις αὐτὸν. i. & dabis ei viaticum.

Ex Regula S. Isidori. Cap. XXIII. §. 7.

ADVENIENTIBVS hospitibus prompta & alacris susceptio adhibenda est, scientes ob hoc nouissimã consequi retributionem, sicut Dominus dicit: *Qui vos recipit, me recipit: qui me recipit, recipit eum, qui me misit. Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* Et licet omnibus hospitalitatis bonum cum gratia oporteat referri, vberior tamen Clericis & monachis deferenda honorificentia hospitalitatis. Præbeantur eis ha- Mat. 10.

bitacula, lauentur eorum pedes, vt præceptum Dominicum impleatur. Congruis etiam sumptibus eisdem humanitatis gratia præbeatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ADVENIENTIBVS HOSPITIBVS, &c.] Habetur in Regula S. Isidori excusa cap. 22.

VBERIOR CLERICIS ET MONACHIS DEFERENDA HONORIFICENTIA HOSPITALITATIS.] Tanquam Dei seruis & ministris præcipuis. idem iubet S. Pachomius art. 28. *Si Clerici fuerint aut monachi maiori honore suscipiantur.* Idem Clericis faciendum instituit regula Macarij & aliorum. *Idemque qualiter Clerici hospites suscipiendi sunt in monasterio, vt ministri altaris, non licebit nisi ipsis complere: siue ostiarius, siue minister templi Dei.* Ita etiam Magister cap. 77. Regulæ: *Sacerdotes verò cum monasterio ad refectionem tenti fuerint, ipsi omnes cibos & pocula mixta signent, vel primos in mensa sua meros, & benedictionem petentibus ipsi suo responso tradant.* & paulo post: *Clerici verò si seruorum Dei mensis interfuerint, & ipsis detur locus complendi.* Rectè: nam benedicere, & complere orationem honorificum est.

Item eiusdem. Cap. XXIV. §. 8.

NVLLVS propinquum vel extraneum hospitem vel monachum familiarem, seu parentem videre absque imperio audeat senioris.

Ex Regula Tarnatensi. Cap. VII. §. 9.

ADVENIENTIBVS quoque nihil præter humilitatis affectum & debitum famulatum iunior exhibebit: & curam habere de causa, quâ venerit, quandoque reuersurus sit, non præsumat: quia hoc seniorum sollicitudo, non iuniorum præsumptio debet requirere.

Digitized by Google

Ex Regula Magistri. Cap. LXXII. §. 10.

CVM fratres monasterio extranei superuenerint, si quarta, sexta feria, & Sabbatum fuerit, voce præsentis Abbatis aut Cellerarij, si absens fuerit Abbas, rogentur ad refectionem remorari ad Nonam. Si autem vsque ad tertiam admonitionem non vsque ad nonam consenserint remorari, sed pro certo se vrserint ambulare, propter caritatem aduentus eorum, fracto ieiunio, omnes fratres monasterij cum eis ad Sextam communicent. Si autem ante Sextam se vrserint ambulare, quæuis hora fuerit festinationis inuenta, iam sine domesticis fratribus ipsi soli reficiant, & ieiuni de monasterio non permittantur abscedere propter viam: quia in panis fractione cognita est caritas Christi: sicut in actibus Apostolorum legitur fracta Eucharistia & sumpta, à se Apostolos discessisse Andream & Ioannem.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM FRATRES, &c.] Hæc habentur in R. MS. Magistri cod. Corb. eodem cap. 72.

COMMVNICENT.] Id est, communi in mensa cum fratribus reficiant, vt loquitur idem Mag. c. 71. vt supra c. 58. obseruatum est.

IN PANIS FRACTIONE COGNITA EST CARITAS CHRISTI.] Cum pauit multitudinem Ioan. 6. & Mar. 8. nolens dimittere ieiunam, ne deficeret in via.

IN ACTIBVS APOSTOLORVM, &c.] Quæ hîc dicuntur de Andreâ & Ioanne ex actibus Apostolorum, non sunt in actibus Apostolorum à S. Luca conscriptis, sed videntur sumpta ex quodam libro apocrypho, aut ex illis actibus, quæ duodecim Apostolorum nomine vocãtur, & Andreæ maximè, quibus vtebatur impostor quidam Agapius, vt scribit Photius in Bibliotheca n. 179. seu Andreæ, Ioannis, & aliorum Apostolorũ, de quibus Eusebius l. 3. c. 19. hist. aut certè ex actibus Andreæ & Ioannis, quibus vtebantur Encratitæ, quorum meminit S. Epiphanius libr. 2. tom. 1. hæresi. 47.

Digitized by Google

Item ex eadem. Cap. LXXIX. §. 11.

CELLA autem peregrinorum semotè in monasterio constituatur, cum lectis stratis vbi superuenientes fratres, maximè ignoti dormiant, & bisacias suas ponant: in qua res monasterij, aut ferramenta, aut vtensilia non sint posita: ne forte cum putantur hospites spiritales, subito in damno fures inueniantur. Nã & propter cautelam custodiendi, duo fratres de quorũ decada & alij coquinam exercent, tãdiu ex ipsa decada deputati vicibus à suis præpositis fratres peregrinos ex improuiso custodiant, quamdiu omnes de eadem decada suis vicibus explicent septimanas; & cum de alia decada inchoauerint coquere, & in diebus septimanarum suarum si superuenerint peregrini, tamdiu & de eadem decada deputati à suis Præpositis superuenientes ex improuiso custodiant, quamdiu & ipsis alia decada succedat. Ergo sic omnes decadæ explicando, & recapitulando omnes peregrinos aduenientes semper custodiant. Ergo ipsi duo fratres, quorum ad custodiam fuerint vices, cum peregrini aduenerint, in eadem cella simul sibi faciant lectos: vt, si forte vnus de hospitibus ad oratorium nocte voluerit ire, & alius noluerit propter lassitudinem se leuare, aut forte voluerint vicibus foras exire, vtrique habeant singulos ex improuiso custodes: vt & ille, qui aut ad oratorium aut egreditur foras per incertos monasterij exitus nocte, & ingressus per occasionem custoditus à domestico fratre ducatur, & cum remanente alter remaneat custos: vt & caritarem solatij videantur hospitibus adimplere, & res monasterij ab incertis ex improuiso custodiant. Nam & in die ipsi sibi sollicitudinem faciant eos intra monasteriũ de nihil facto oculo custodire. Nam ideo duobus hæc cura committitur: vt & in nocte vicibus sint circa peregrinos solliciti, & in die: si forte ex eis vnus defuerit occupatus, alter peregrinum à longè custodiens respiciat. Cella ipsa habeat clusuram talem ab intus, qualem à foris: vt nocte ab eis, inclusis secum hospitibus, ab intus missis clusuris clauis tollatur: quam, vbi norunt, abscondant:

scondant: vt cum foras forte voluerit hospes exire, ipse sibi custodes excitet, cum clauem requirit; quo præsente incipiat ad ignotum refrigerium foras exire. Ipsi enim fratres bisacias eorum & virgas suscipiant in cella eadem seruaturi claue forensi fideliter conseruandas. Iam si forte tales inuenti fuerint hospites: qui diu persistendo fideliter & animo laborando indicauerint se monasterio perfirmare, suggerant eorum custodes Abbati, & lecta eis regula, videant quot dies iam habeant in monasterio, & residui dies de induciis eis ad tractandum secum cedãtur. Et cum expleti fuerint constitutarum iuduciarum dies, & tunc demum si placent eis probatæ vitæ, vel regulæ disciplinæ, sicut de firmandis monasterio fratribus posteriori titulo cõstitutum est, se monasterio vsque ad mortem perseuerando contradant. Quod si non se voluerint firmare, sed sic laborando cotidie cum fratribus monasterio voluerint remorari, si contenti sunt pannos suos, vel indumenta in alieno opere stricare, sola tamen communis mensa vel vitę mensura eis de monasterio præbeatur, de cæteris necessariis præparatio denegetur. Quia firmis debent omnia præparari, talibus verò de firmitate dubiis sola monasterij mensa sufficiat: & hoc tantùm quòd vel laborare cum fratribus volunt remorãdo, à fratribus illis custoditi dumtaxat die noctuque.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CELLA PEREGRINORVM, &c.] Hæc videre est in R. MS. Magistri cod. Corb. cap. 79.

ET BISACIAS SVAS.] Vide suprà, cap. de generibus monachorum.

RECAPITVLANDO.] Aliàs. *Recapitando.* Id est, à capite iterùm incipiendo, quo vocabulo vsus est supra.

NIHIL FACTO.] Id est, malè facto.

REFRIGERIVM.] Id est, latrinas eiusdem R. cap. 14. *Refrigeria lauent*, & cap. vltimo, *machina, refrigerium.*

CLAVE FORENSI.] Id est, quæ foris ostium claudat.

SE IN MONATERIO FIRMARE.] Id est, stabilitatem in monasterio promittere. Quod dicit S. B. cap. 61. *Stabilitatem suam firmare.*

STRICARE.] Id est, consumere, de quo vocabulo supra.

FIRMIS.] Id est, qui stabilitatem in monasterio promiserunt.

FIRMITATE.] Id est, stabilitate in monasterio.

SI DEBEAT MONACHVS litteras, eulogias, vel aliquid ſuſcipere.

CAP. LXI. §. I.

NVLLATENVS liceat monacho neque à parentibus ſuis, neque à quoquam hominum, nec ſibi inuicem, litteras, Eulogias, vel quælibet munuſcula accipere, aut dare ſine præcepto Abbatis. Quod ſi etiam à parentibus ſuis ei quicquam directum fuerit, non præſumat ſuſcipere illud, niſi prius indicatum fuerit Abbati; quod ſi iuſſerit ſuſcipi, in Abbatis ſit poteſtate, cui illud iubeat, dari. Et non contriſtetur frater, cui forte directum fuerat, vt non detur occaſio diabolo. Qui autem aliter præſumpſerit, diſciplinæ regulari ſubiaceat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLATENVS, &c.] Prima pars huius capitis citatur in Conc. Duziacenſi. 2. cap. 2.

LITTERAS.] Olim prohibitum fuit monachis litteras accipere, aut tranſmittere iniuſſu Abbatis. Ita cautum eſt in pœnis breuibus, quæ vulgò S. Baſilio tribuuntur. art. 49. *Εἴ τις ἰδιωτῶν ἐκλέξ Ἀρχιμανδρείτου γράμματα τινι, ἢ δεχόμενος γράμματα, ἴσω ἀφωρισμένος.* Id eſt, ſi quis inuentus fuerit ſcribere, aut accipere litteras ſine Archimandritæ ſcientia, ſit excommunicatus. In regula Teridij cap. 15. *Præcipue epiſtolas ſine ſcientia Abbatis nec accipiat, nec tranſmittat.* In Pœnitentiali MS. S. Columbani. *Si epiſtolam cuiuſcumque ſuſceperit, ſi tribuere præſumpſerit ſine Abbate, ſuperpoſitione.* Sup. emendetur. In regula S. Cæſarij cap. 23. & in eius re-

Digitized by Google

capitulatione cap. 6. in regula S. Iſidori cap. 17. Idem videre eſt apud Caſſianũ lib. 4. de inſtitutis renũciantium c. 16. Nec immeritò. Nã eiuſmodi litteris ſæpè vtitur diabolus tanquam proxenetis ad animam perdẽdam.

EVLOGIAS.] Recta lectio: quæ habetur in cæteris cod. N. MSS. quemadmodum apud Smaragdum, Donatum c. 5. Turrecrematam, in editione Colonienſi & in Concilio Duziacenſi ſupra citato. At in vulgatis & in editione Colinæi legitur, *eulogia*, in plurali malè. Nam Eulogium non dicitur in neutro, etſi reperiatur in vita S. Ludgeri, & fortaſſe alibi, ſed corruptè. Eulogia autem eſt munus ex charitate datum generaliter loquendo, Latinè benedictio, loquendi formulâ ab Hebræis deductâ, qui munus benedictionem appellant. 1. Regum cap. 25. *Quapropter accipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua.* In textu Hebraïco eſt, ברכה. BERACAH. i. benedictio, apud Septuaginta εὐλογία. Sumitur etiam Eulogia pro pane illo qui ad Euchariſtiam conſecrandam deſtinatur, vt videre eſt apud Ioannem Moſchum cap. 25. Sunt & munera, quæ ex reliquiis ſanctorum mittuntur apud S. Gregorium lib. 11. Regeſti cap. 47. *Eulogias verò S. Marci à beatiſſimâ fraternitate veſtrâ tranſmiſſas cum eâ caritate, quâ tranſmiſſæ ſunt, ſecundum notitiam earum ſuſcepimus;* Quas interdum, *Benedictionem* appellare ſolet, vt in eadem epiſt. *Pratereà tranſmiſimus crucem paruulam, in quâ de catenis amatorum veſtrorum inſerta eſt benedictio.* Sed communiter Eulogiæ panes ſunt, qui in Eccleſia à ſacerdote benedicuntur, olimque diſtribuebantur iis, qui ob quoddam impedimentum diebus feſtis & Dominicis non ſumebant Euchariſtiam, ex decreto Pij Papæ apud Burchardum lib. 5. cap. 27. Et habetur in Concilio Nannetenſi can. 9. & in capitulis Hincmari Archiepiſcopi Remenſis cap. 7. Mittebantur etiam fidelibus in ſignum beneuolentiæ, & communicationis in eadem fide. Vnde in Concilio Laodiceno can. 32. ſtatuitur, ὅτι οὐ δεῖ τὰς ἀιρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν. i. Quòd non oportet hæreticorum Eulogias accipere. Aliquando etiam tragemata, bellaria, vt fructus, nuces, aridæ ficus, &c. à preſbytero benedicta pro Eulogiis dabantur, vt patet ex Palladio in Lauſiacâ cap. de Valente. Nec dabantur excommunicatis. Vnde S. Arſenius cum non accepiſſet aliquando Eulogiam fratrũ geſſit ſe pro excommunicato, vt habetur in vitis Patrum interprete Pelagio lib. 15. n. 8. & qui ab excommunicatione abſoluebantur Eulogias accipiebant, vt videre eſt apud Gregorium Turonenſem lib. 5. hiſt. cap. 14. & excommunicati epiſcopi Eulogias aliis dare prohibebantur, vt videtur apud eumdem Gregorium lib. 8. hiſt. cap. 20. de Vrſicino Cadurcenſi Epiſcopo excommunicato. Et de his Eulogiis panis intelligendus eſt hic S. Benedicti locus, quas antiqui Patres ſine ſuperioris licentia dare prohibuerunt. S Cæſarius cap. 23. regulæ: *Si aliqua voluerit tranſmittere eulogiam panis, Matri ſuggerat.* Et Donatus cap. 53. regulæ: *Si aliquis voluerit tranſmittere litteras, aut eulogias panis, Patri ſuggerat.* Ita capiendus eſt locus in pœnis breuibus S. Baſilij art. 59. Εἴ τις πέμψειέ τινι εὐλογίαν. i. *Si quis miſerit eulogiam alicui.*

VEL QVÆLIBET MVNVSCVLA.] Item ſtatuit S. Pachomius

art. 58. *Nemo ab altero accipiat quicquam.* S. Basilius in pœnis breuibus art. 38. Εἴ τις δίδωι ἔξω τι, ἢ λαμβάνει παρὰ γνώμην τοῦ Ἀρχιμανδρείτου: ἀφορίζεσθω. i. si quis dederit foras aliquid, aut acceperit præter voluntatem Abbatis, excommunicetur. Et S. Isidorus cap. 17. regulæ: *Qui occultè ab aliquo litteras, vel aliquod munus acceperit*, &c.

QVOD SI ETIAM A PARENTIBVS SVIS EI QVICQVAM DIRECTVM FVERIT, &c.] Id olim seruabatur in monasterio S. Eugendi Abbatis, vt videre est in eius actis *Si quid verò cuicumque fuit à proximis fortassis oblatum confestim hoc Abbati vel œconomo deferens nihil exinde absque paterno præsumsit imperio.*

Ex Doctrinâ S. Orsiesij. §. 2.

SI quis in domo monasterij sub Præposito manens nulla re indigens, quam in monasterio habere permissum est; & habet patrem fratremque & amicum carissimum, nihil ab eis penitus accipiat non tunicam, non palliolum, non aliam quamlibet rem. Si autem fuerit comprobatum quod minus habeat de his, quæ præcepta sunt, culpa omnis atque correptio ad Præpositum conuertetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS, &c.] Hæc habentur in lib. excuso S. Orsiesij vltra medium.

QVOD MINVS HABEAT.] Reposui τὸ, *habeat*, ex lib. edito.

CVLPA OMNIS ATQVE CORRETIO AD PRÆPOSITVM CONVERTETVR.] Is est Præpositus domus, de quâ est ille frater, qui tanquam culpæ reus ab Abbate corripietur, si non suppeditauerit illi fratri quæcumque ei ex præscripto regulæ necessaria sunt.

Ex Regula S. Basilij. Cap. XXXI. §. 3.

INT. SI quis debet à carnalibus propinquis accipere aliquid?

RESP. Propinquos quidem reddere, quæ sua sunt iis, qui ad seruitium Dei accedunt, necessarium est, & nihil subtrahere: vt non crimen sacrilegij incurrant. Verumtamen hæc prærogari in conspectu eorum, ad quod visa sunt pertinere *Et illis ipsis præstat occasionem elationis & superbiæ, &*

Digitized by Google

aliis fratribus eiusdem propositi pauperioribus tristitiam generat: ita vt accidat illud in quo Corinthij increpantur ab Apostolo dicente: *Quia confunditis non habentes.* Et ideo & his qui per loca singula Ecclesiis præsunt, si sunt fideles & prudentes dispensatores, offerre debent, secundùm imitationem eorum, qui in actibus Apostolorum id fecisse præscribuntur, de quibus dicitur: *Qui offerentes pretia prædiorum suorum ponebant ante pedes Apostolorum.* Cæterum, quoniam non est omnium huiusmodi dispensationes explere fideliter, illis offerre conuenit, qui apud omnes in hoc officio probati habentur. Verumtamen de his probabit ille, qui præest, per quem debeant dispensari.

1. Cor. 12

Cap. 4.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI DEBET QVIS, &c.] Apud S. Basilium interr. 187. regul. breu. & apud Rufinum cap. 26.

PRÆROGARI.] In textu Græco, ἀναλίσκεσθαι. Id est, consumi.

PER QVEM DEBEAT DISPENSARI.] In textu Græco additur. ἢ τὸ παρὰ τῶν τοιούτων δεδόμενον. i. & illud etiam, quod ab huiusmodi hominibus datum est.

Ex Regula S. Augustini. Cap. XXV. §. 4.

QVICVMQVE autem in tantùm progressus fuerit malum, vt occulte ab aliquo litteras, vel quælibet munuscula accipiat, si hoc vltra confitetur, illi parcatur, & oretur pro illo: si autem deprehenditur, atque conuincitur, secundùm arbitrium præpositi, vel præsbyteri grauius emendetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVICVMQVE AVTEM, &c.] Hæc videre est in regula excusa S. Augustini cod. cap. 25. & in epist. eiusdem 109. Extant etiam in regula S. Cæsarij cap. 23. & in regula Donati cap. 53.

VEL QVÆLIBET MVNVSCVLA.] Ita in cod. Corb. MS. &

in epist. Agin regula excusa, *vel quodlibet munus*. In regulis Cæsarij & Donati, *Aut qualibet mandata, aut munuscula*. Sed Donatus sumpsit ex Cæsario, non ex Augustino: nam ferè eadem Cæsarij verba profert.

Item. Cap. XXVI. §. 5.

CONSEQVENS ergo est, vt etiam qui suis filiis, vel aliquâ necessitudine ad se pertinentibus in monasteriis constitutis aliquis vel aliqua contulerit vestimenta siue quodlibet aliud inter necessaria monasterij deputandum est. Non accipiatur, sed sit in potestate Præpositi, vt in rem communem redactum, *cui necessarium fuerit, præbeatur*. Quod si aliquis rem sibi collatam celauerit, furti iudicio condemnetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CONSEQVENS ERGO EST, &c.] Extat in regula S. Augustini editâ cap. 28. & in eiusdem epist. 109.

QVI SVIS, &c.] Ita in R. excusa. Malè: quemadmodum & in cod. Corb. MS. vbi *qui*, deest. Lege ergo vt in epist. *Illud quod suis, vel filiis, vel aliqua necessitudine ad se pertinentibus in monasterio constitutis aliquis vel aliqua contulerit, siue vestem, siue quodlibet aliud*, &c. In epistola legitur, *filiabus*, quia scribitur ad Sanctimoniales. Locum contraxit S. Cæsarius cap. 41. hoc modo: *Ante omnia obseruandum est, vt si filiæ suæ aliquis vel aliqua necessitudine ad se pertinenti vestimenta, vel aliquid aliud dederit, vel transmiserit, non occulte accipiatur*. Sed lege, *vt si aliquis filiæ suæ, vel aliqua*, &c.

DEPVTANDVM EST.] Recta lectio, si post *ri est*, scribatur punctum. Nam parens, qui dat filiæ suæ, vel alteri, non dat eo nomine vt inter res monasterij deputetur, sed Sanctus Augustinus iubet deputari.

QVOD SI ALIQVIS, &c.] Hæc habentur cap. sequenti eiusdem regulæ.

Ex Regula S. Isidori. Cap. VI. §. 6.

SI quid à parentibus, vel extraneis cuilibet monacho conlatum fuerit, non eris sub iure priuatæ rei haben-

Digitized by Google

dum, sed in potestate Abbatis in commune redactum, cum necesse est, præbeatur. Monachus enim quicquid quoquo modo adquirit, non sibi, sed monasterio adquirit. Nullus peculiariter separatam sibi ad habitandum cellulam expetat, in qua priuatim à cœtu remotus viuat, præter eum, qui forte morbo vel ætate defessus hoc ex consulto Patris monasterij promeruerit. Cæteri tamen quibus nec languor, nec senectus inest, in sancta societate communem vitam conuersationemque retinebunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVID A PARENTIBVS, &c.] Habentur in regula excusâ cap. 9. vbi primum membrum huius capitis ita legitur: *Si quid à parentibus vel extraneis muneris cuilibet monacho fuerit directum, in conuentum fratrum redactum sit, & cui necesse erit, præbeatur.*

CVM NECESSE EST.] L. *cui*, &c.

Item. §. 7.

NON est præsumendum sine conscientia Abbatis egenis vel quibuslibet conferre de eo quod regulari dispensatione noscitur monachus possidere: cum alio quoque fratre quippiam commutare, nisi Abbas vel Præpositus iusserit, nulli licebit: nec habebit quicquam præter illa, quæ in communi lege monasterij concessa sunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON EST PRÆSVMENDVM, &c.] Hæc videre est in regulâ S. Isidori excusa cap. 19.

EGENIS.] Non vult dari eleemosynam à monachis inconsulto Abbate: si tamen vrgeat necessitas, posse dari à monacho eleemosynam docent S. Thomas 2. 2. qu. 32. art. 8. & alij. Et dat nomine conuentus non suo, docet gloss. 16. qu. 1. cap. 5.

CVM ALIO QVOQVE FRATRE QVIPPIAM COMMVTARE.] Quia hoc assidet peculiaritati. Quæ dantur monacho, in suum vsum, non in alienum ei dantur. Idem prohibuit S. Pachomius art. 55. *mutare de his, quæ à Præposito acceperit, nemo audebit.* S. Basilius in pœnis

breuibus art. 14. Εἴ τις ἀλλάξει τι μετά τινος παρὰ γνώμην τοῦ Ἀρχιμανδείτου, χωρὶς ἀπολογίας. i. si quis permutauerit aliquid cum aliquo, & dederit præter mentem Abbatis, sit sine benedictione.

Item ex eadem. Cap. XXIV. §. 8.

In R. exc. cap. 13. NEQVE sine Abbatis iussu quisque accipere epistolam, vel dare cuiquam præsumat.

Ex Regula S. Fructuosi Episcopi. Cap. VIII. §. 9.

MVNVS deniquequodlibet, siue epistolas nemo monachus accipiat: neque vspiam sine benedictione sui senioris progrediatur: nec cum monacho non iussus stet, siue fabuletur: vel alium proximum videat, vel extraneum, regulari sententia præfixum est.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MVNVS DENIQVE, &c.] Hæc habentur in R. MS. S. Fructuosi Archiepiscopi cod. Crass. cap. eodem.

NEQVE VSPIAM SINE BENEDICTIONE SVI SENIORIS PROGREDIATVR.] Antiquus, & laudabilis in monasteriis mos inualuit, vt numquam monachus sine benedictione vel oratione sui rectoris foras progrediatur, vt hac veluti circumuallatus mundi pericula & dæmonum tela declinare possit. Id apparet ex pœnis breuibus toties citatis: Εἴ τις ἐξέλθοι τὸ μοναστήριον μὴ λαβὼν εὐλογίαν, ἢ ἀπολυθεὶς ὑπο Ἀρχιμανδείτου μετὰ εὐχῆς, ἔστω ἀκοινώνητος. i. si quis egressus fuerit monasterio non acceptâ benedictione, vel non dimissus ab Abbate cum oratione, excommunicetur. Ex sexta synodo can. 46. *Sed & viri, qui persequuntur vitam monasticam vrgente necessitate ἢ ἀνὺ μετὰ εὐλογίας τοῦ τὴν ἡγεμονίαν ἐμπιστευσάμενου φερέτωσαν.* i. *& ipsi cum benedictione illius, qui præest, procedant.* Idem paulo ante eodem can. de sanctimonialibus præcipitur. Ex actis sancti Columbæ lib. 2. cap. 8. *vir sanctus Columbanus, cui emigranti benediximus, nusquam in hoc sæculo faciem videbit meam.* Ex S. Gregorio lib. 1. dial. cap. 2. *Erat prouitilitate monasterij causa constituta. Expletis igitur hymnis matutinalibus Libertinus ad lectum Abbatis venit, orationem sibi humiliter petiit.* Ex Pœnitentiali MS. S. Columbani: *Qui ministrat in die Dominico, aut in alio sollemne ad lamacrum, aut quamcunque necessitatem*

necessitatem vna oratione ante exitum, & introitum eget, interroget tamen. Si non procul exeat, signo crucis indiget, &c. Cum autem plures essent domus in monasterio S. Columbani ad instar monasterij S. Pachomij, in quibus monachi veluti per classes diuisi habitabant, nulli licebat domo sua egredi sine benedictione, & oratione senioris sui seu præpositi, siue ille monasterio egrederetur, siue in eo remaneret, vt videre est in vita S. Eustasij Abbatis Luxouiensis, vbi huiusmodi benedictionē redarguit in synodo eiusdem monasterij monachus & desertor Agrestinus: *Ait superflua quædam & canonica institutioni contraria in eorum studiis teneri, cochleam scilicet, quam lamberent, crucis signo crebro signari, & in ingressu cuiuslibet domus intra cœnobium tam introeuntem, quam egredientem benedictionem postulare.* Qui locus mirè illustratur ex citato Pœnitentiali. *Qui egrediens domum ad orationem poscendam non se humiliauerit & post captam benedictionem non se signauerit, crucem non audierit* (lege, *adierit*) XII. *Percussionibus emendare statuitur.* Et paulo post: *Et qui egrediens domum, orationem petens non se curuauerit intra domum*, XII. *percussionibus emendetur.* Quod spectat ad alterum crimen ab Agrestino obiectum de cochleari signando, hæc habentur in eodem Pœnitentiali circa initium, *& qui non signauerit cochleare, quod lambit, sex percussionibus.* Ex quibus doctorum virorum tollitur scrupulus, qui ab Agrestino obiecta in regula S. Columbani hactenus quæsiuerunt; non sunt enim in regula, sed in citato Pœnitentiali, MS.

Ex Regula S. Aureliani Episcopi. Cap. V.

§. 10.

NIHIL occultè accipiatis. Sed si quis propinquus aut amicus aliquid in vestimento aut auro, vel aliud quodcumque dederit, aut transmiserit, in potestate sit Abbatis Et si cui transmiserit, necesse fuerit, tribuatur: Sin verò ille nihil indiget, in commune redactum, cui est necessarium, tribuatur.

Item. Cap. VI. §. 11.

EPISTOLAS præcipimus nec dandas, nec accipiendas sine scientia & permissu Abbatis.

Digitized by Google

Ex Regula Tarnatensi, Cap. XVIII. §. 12.

QVI verò litteras, vel munuscula cuiuscumque accipere præsumpserit, si non statim à quo accepit, & quæ accepit, publicauerit, districtioni seueriſſimæ subiacebit. Illa verò quæ transmissa sunt, peregrinis & ignotis deputabuntur, aut certè incendio cremabuntur. Sane si quis suis filiis vel aliqua ad se necessitudine pertinentibus aliquid contulerit, in re communi redactum cui necessarium fuerit, tribuatur. Si verò cui transmissum est, Abbas iusserit dare, tanquam reliqua fidelium munera cum gratiarum actione percipiet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PEREGRINIS AVT IGNIBVS DEPVTABVNTVR.] Nota priscorum obseruantiam, qui ipsas res peculiaritatis vitio possessas nolebant in monasterio remanere, sed eas statim extrancis donabant, aut ignibus tradebant.

SANE SI QVIS, &c.] Hoc membrum sumptum est ex regula S. Augustini cap. 8.

Ex Regula Orientali. §. 13.

MVTARE de his, quæ à Præposito acceperit, cum altero non audebit. Nec accipiat melius, & dabit deterius: at contrario datis melioribus & deterius accipiens. Nemo ab altero accipiat quippiam, nisi Præpositus iusserit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEMO DE HIS, &c.] Prima pars huius capituli sumpta est ex regula S. Pachomij art. 55. ACCIPIAT.] L. *Accipiet.*

ACCIPIENS.] Lege, *accipiat*, vt in regula S. Pachomij.

NEMO AB ALTERO.] Hæc secunda pars sumpta est ex art. 58. regulæ S. Pachomij.

Digitized by Google

NISI PRÆPOSITVS IVSSERIT.] Intelligit Præpositum domus, non monasterij. Nam in monasterio S. Pachomij Præpositus cuiusque domus administrabat necessaria monachis qui suæ domus erant, vt clarum est ex multis eiusdem regulæ locis.

Ex Regula à Donato collecta. Cap. LIII. §. 14.

NVLLATENVS liceat fratri à parentibus suis neque à quoquam hominum, nec sibi inuicem litteras, Eulogias, vel quælibet munuscula accipere aut dare sine præcepto Abbatis. Quod si etiam à parentibus suis ei quisquam directum fuerit, non præsumat illud suscipere, nisi prius indicatum fuerit Patri. Quod si iusserit suscipi, in ipsius sit potestate, aut ei (si necesse est) aut cui illud iubeat, dare. Quicumque autem (quod Deus non patiatur) in tantum progressus fuerit, vt occultè litteras ab aliquo aut quælibet mandata aut munuscula accipiat, si hoc vltro confessus fuerit, indulgentiam mereatur, & oretur pro eo. Si autem celans proditur, vel conuincitur, secundùm institutа monasterij regulæ grauius emendetur. Simili etiam districtioni subiaceat, si vel ipse cuicumque litteras, aut munuscula transmittere sacrilego ausu præsumpserit. Pro affectu parentum aut cuiuscumque notitia si aliquis transmittere voluerit litteras aut eulogias panis, Patri suggerat. Et si ipse permiserit, per posticiarios det, & ipsi de nomine eius transmittant, cui voluerit ipse. Sine Præposito aut posticiario per se nullus præsumat nec dare, nec accipere à quoquam. Quod si præsumpserit, superpositionibus pœniteat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLATENVS LICEAT.] Hæc vsque ad illa, *quicumque*, &c. Sumpta sunt ex cap. 54. regulæ S. Benedicti.

QVICVMQVE AVTEM, &c.] Hæc sumpta sunt ex regula S. Cæsarij, cap. 25. extantque in regula S. Augustini cap. 8.

SIMILI ETIAM DISTRICTIONI SVBIACEAT, &c.] Hæc etiam exprompta sunt ex regula S. Cæsarij cap. eodem.

PER POSTICIARIOS.] Posticiarius est, qui curam habet re-

cipiendi ea, quę in monaſterium deportantur, & tranſmittendi, ea quæ tranſmittuntur. Et poſticiaria in cœnobiis ſanctimonialium, quæ idem opus exercet, vt notum eſt ex regula S. Cæſarij cap. 23. Gallicè: *La tourriere*, à nomine poſticium; de quo Papias in vocabulario: *Poſticium eſt latens oſtium, dictum quod remotum ſit à publico.* Reperitur in regula San. Cæſarij cap. 30. *Aut poſticio aut lanipendio præponuntur.* Aliàs poſticum apud Horatium libr. 1. epiſt. 5.

Atria ſeruantem poſtico falle clientem.

Et in regula S. Iſidori cap. 1. *Monaſterij autem munitio tantùm ianuam extrinſecus habeat, vnumque poſticum, per quod eatur ad hortum.* dicitur & pſeudothyrum apud Seuerum Sulpitium dial. 3. cap. 16. *Vidi præterea ad pſeudothyrum monaſterij.*

Digitized by Google

DE VESTIARIIS ET CALcearijs fratrum.

CAP. LXII.

VESTIMENTA fratribus secundùm locorum qualitatem, vbi habitant, vel aërum temperiem dentur: quia in frigidis regionibus amplius indigetur: in calidis verò minùs. Hæc ergo consideratio penes Abbatem est. Nos tamen mediocribus locis sufficere credimus monachis per singulos cucullam & tunicam: cucullam in hieme villosam, in æstate puram & vetustam: & scapulare propter opera. Indumenta pedum pedules & caligas. De quarum rerum omnium colore & grossitudine non causentur monachi, sed quales inueniri possunt in prouincia, qua habitant, aut quod vilius comparari potest. Abbas autem de mensura prouideat, vt non sint curta ipsa vestimenta vtentibus ea, sed mensurata. Accipientes noua, vetera semper reddant in præsenti reponenda in vestiario propter pauperes. Sufficit enim monacho duas tunicas & duas cucullas habere propter noctes & propter lauare ipsas res. Id quod supra fuerit, superfluum est: amputari debet. Et pedules, & quodcumque est vetustum reddant, dum accipiunt nouum. Femoralia hi, qui in via diriguntur, de vestiario accipiant: quæ reuertentes lota ibi restituant. Stramenta autem lectorum sufficiant, matta, sagum, læna & capitale. Quæ tamen lecta frequenter ab Abbate scrutanda sunt propter opus peculiare, ne inueniatur. Et, si cui inuentum fuerit, quod ab Abbate non

acceperit, grauissimæ disciplinæ subiaceat. Et vt hoc vitium peculiaris radicitus amputetur, dentur ab Abbate omnia quæ sunt necessaria, id est, tunica, cuculla, pedules caligæ, bracile, cultellum, graphium, acus, mappula, tabulæ, vt omnis auferatur necessitatis excusatio. A quo tamen Abbate semper consideretur illa sententia Actuum Cap. 4. Apostolorum: *Quia dabatur singulis, prout cuique opus erat.* Ita ergo Abbas consideret infirmitates indigentium, non malam voluntatem inuidentium. In omnibus tamen iudiciis suis Dei retributionem cogitet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DE VESTIARIIS ET CALCEARIIS.] Ita legit S. Dunstanus, cum editione Colinæi. Vulgò legitur: *De vestimentis & calceamentis fratrum.*

VEL AERVM TEMPERIEM.] Ita omnes MSS. N. codices, cum Smaragdo & S. Dunstano, vulgò legitur: *Vel aëris temperiem.*

PENES ABBATEM EST.] Ita legunt codices MSS. Victorini, S. Ebrulphi, & Faronis cum Smaragdo, S. Dunstano, & editione Colonienſi. vulgò legitur: *Penes Abbatem sit.*

IN MEDIOCRIBVS LOCIS.] Id est, temperatis: quia paulo ante dixit: *In frigidis regionibus, amplius indigetur, in calidis verò minus.* aliàs mediocria loca dicuntur ea, quæ sunt mediocris census, vt est in Concilio Aquisgranensi sub Ludouico Pio, cap. 122.

CVCVLLAM.] Cuculla est quoddam capitis operimentum. Græce κοκούλλιον. Sozomenus libr. 3. hist. Eccl. cap. 14. Σκέπασμα κεφαλῆς, ὃ κουκούλλιον καλοῦσι. i. tegumentum capitis, quod cucullam vocant, dicitur & cucullio. Iulius Capitolinus in Vero. *Obiecto capiti cucullione veteri.* Lampridius in Heliogabalo: *Tectus cucullione mulionico*: etiam Cucullus apud Sidonium infra citandum. Hinc bardocucullus apud Martialem libr. 4. epigr. 128.

Gallia Santonico vestit te bardocucullo,
Cercopithecorum penula nuper erat.

Quos versus quidam vir doctus enarrans dicit esse pallium viaticum: quia, vt ille arbitratur, βάρδις est via Gallorum linguâ. Sed tota viâ aberrat loco Hesychij corrupto deceptus, vbi sic legitur: Βάρδοι οἱ ὁδοὶ παρὰ Γαλάταις. i. bardi viæ apud Gallos. Sed legendum: Βάρδοι ἀοιδοὶ παρὰ Γαλάταις. i. bardi vates apud Gallos. Nam Bardi olim in Gallia vates erant, qui præclara illustrium virorum facinora versu celebrabant, vt clarum est ex Lucano libr. 1. de bello ciuili:

Digitized by Google

Vos quoque qui fortes animas belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis ævum
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.

Et ex Feſto, Strabone libr. 4. Geographiæ, Diodoro Siculo libr. 5. bibliothecæ, & aliis. Eſt ergo bardocucullus genus quoddam cuculli, quo vtebantur Bardi illi Gallorum, de quibus hic locus Martialis intelligendus eſt: quod etiam ſuadet mentio Galliæ & Santonum; non de Bardæis Illyricis militibus. Monachi vtuntur cucullis, quod mundus ipſis crucifixus ſit, & illi mundo, inquit S. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Theoriâ myſticâ, & quod ſimplicitatem, & vitæ innocentiam puerorum habere debeant: quia olim pueri cucullis vtebantur, vt docet Palladius in Lauſiacâ cap. de Tabenneſiotis, Sozomenus ſupra citatus, Caſſianus infra citandus, S. Dorotheus doctr. i. τὸ κουκούλλιον δέ ἐστι σημεῖον τῆς ἀφελείας, ἐν τῇ ἐν χριστῷ νηπιότητος. i. cuculla verò ſignum eſt innocentiæ & puerilis ſimplicitatis in Chriſto, & Eucho'egium Græcorum in ſequentia magni ſchematis ἐνδύεται κουκούλλιον τῆς ἀφελείας. Id eſt, induitur cucullam innocentiæ. Sanctimoniales etiam cucullis vtebantur, maximè in Orientali Eccleſia, vt notum eſt ex S. Athanaſio tractatu de virginitate, S. Hieronymo in epiſt. ad Euſtochium de cuſtodiâ virginitatis, & Palladio in Lauſiaca cap. citato. Forma autem cucullæ antiquorum monachorum Ægypti ita deſcribitur à Caſſiano libr. 1. de habitu monachi cap. 4. *Cucullis namque perparuis vſque ad ceruicis humerorumque demiſſis conſinia, quibus tantum capita contegant, indeſinenter diebus vtuntur & noctibus: ſcilicet vt innocentiam & ſimplicitatem paruulorum iugiter cuſtodire etiam inſtitutione ipſius velaminis commoneantur.* De longitudine cucullæ nihil ſtatuit S. Benedict. ac proinde Benedictinis monachis varia fuit olim cucullæ menſura, quibuſdam etiam vſque ad talos pendentibus, vt habetur in vita S. Benedicti huius concordiæ auctoris. Sed tandem ſtatutum eſt: *Vt menſura cuculle duobus conſiſtat cubitis*, vt habetur 1. Add. Capitul. Lud. Imp. tit. 21. Hic Benedictus noſter Abbas Anianæ, idem inſtituit vel ſaltem, vt vſque ad genua pertingeret, vt in eius vita habetur: *Quamobrem vir Dei monachis inſtituit modum, vt non amplius à duobus cubitis excederet menſura, vel vſque ad genua pertingere poſſet.*

In hieme villosam.] S. Sidonius libr. 7. epiſt. 16. agens de cuculla, quam mittit Chariabaudi Abbati. *Quãquam non oportune ſpecies villoſa mittatur hieme finitâ.* Cuculla villoſa hoc loco eſt groſſioris panni, cuius adhuc villi, id eſt, filamenta, ſeu veluti flocci quemadmodum in rudiori panno, non adeo arte fullonis polito, ſeu coacto, & conciliato extant, & promment. Nam villus non ſolùm dicitur de ſetis & pilis brutorum animalium, nec villoſus de eorum pellibus, quæ non ſunt adhuc pilis ſuis ſpoliatæ, ſed etiam de pannorum filis, & de ipſis paunis, qui ſuis pilis & flocculis nondum nudati ſunt, vt videre eſt apud Martialem libr. 14. ep. 147.

Digitized by Google

Stragula purpureis lucent villosa tapetis

& epigr. 136. eiusdem libri.

Tempore brumali non multùm lanea prosunt,
Calfaciunt villi pallia vestra mei.

Quæ etiam vocabula de linteis dicuntur. apud Martialem eiusdem libr. epigr. 138.

Nobilius villosa tegunt tibi lintea citrum.

vbi citrum est mensa citrea, apud Virgilium.

------tonsis mantilia villis.

Et Sidonium libr. 5. epist. 17. dicitur: *Linteum villis onustum.* Vnde villosa dicitur mantile à S. Bonifacio Moguntino epist. 8 *Et villosam vnam ad tergendos pedes, cum laueris, seruorum Dei.* & epist. 11.

PVRAM.] Pura est tenuis, læuis, opponitur enim villosæ. Glossæ veteres: *Purus*, καθαρὸς, ψιλὸς. i. purus, tenuis. Eędem Glossæ: *Pura*, ἀγνὰ, καθαρὰ, ψιλὴ. i. casta, pura, tenuis.

SCAPVLARE PROPTER OPERA.] Scapulare est genus vestis monachalis. Græcis καπαπόπον. ita apud sanctum Ephræm de colenda humilitate cap. 88. *Arbitror conducere monacho, maximè inniori, non exire ἄπῃ καπαπολίου.* Hinc castigandus locus Ioannis Moschi cap. 134. vbi malè legitur καπανόχιον, pro, καπαπόπον. dicitur & Επώμιον apud S. Athanasium tract. de Virginitate. Hesychio ἐπωμίδιον ἐπ' ὤμῳ. Id est, quod super humeros ponitur, vt in vita S. Arsenij, & apud Macarium Chrysocephalum infra citandum. Dicitur etiam ἀνάλαβος. Michaël Psellus libr. de operatione dæmonum: ὑπέγραφέ μου τὸ σχῆμα, τὸν τρίβωνα, τὸν ἀνάλαβον. i. subindicabat & meum habitum & analabum: etsi quidam vir doctus legat ἀναβολὴν, sed perperam: nam ἀναβολὴ est rebrachiatorium, succinctorium quod duobus resticulis constat ad succingendas vestes, vt notum est ex Cassiano lib. 1. cap. 6. At ἀνάλαβος est genus vestis, & verbum ἀναλαμβάνειν, vnde ἀνάλαβος deducitur, ad rem vestiariam spectat: nam κοσμίως ἀναλαμβάνειν τὴν ἐσθῆτα apud Suidam est vestem ornatè & decenter componere. Analabi mentio fit in auctoribus mox citandis. Epomadium autem seu scapulare siue analabus erat in modum crucis, vt monachus instar Christi crucem humeris gestaret. S. Dorotheus doctrina. 1. ἀνάλαβος τίθεται σταυροειδῶς ἐπὶ τοῖς ὤμοις ἡμῶν τοῦτ' ἔστι, τὸ σταυρὸν τὸ σύμβολον βαστάζομεν ἐν τοῖς ὤμοις ἡμῶν, καθὼς λέγει, ἆρον τὸν σταυρόν σου. Id est, analabus ponitur in formam crucis super humeros nostros, hoc est, crucis symbolum gestamus, iuxta id quod dicit: tolle crucem tuam. Vita S. Arsenij μονάτατος ὢν ἄσκευος ἐπωμίδιον τὸν τοῦ χριστοῦ σταυρὸν φέρων. i solus sine vasis scapulare crucem Christi ferens. S. Ephræm in vitâ S. Iuliani anachoretæ: *Cum enim deduxisset eum miser & ignauus homo in quemdam subterraneum locum, vbi multum auri putabatur reconditum ab eis, qui sacra sepulcra reparabant. Dæmon conspecto crucis signo, quo puer amictus & consignatus erat, non est ausus ei nocere: nam cum analabo adduxerat eum vir ille.* Macarius Chrysocephalus de exaltatione crucis τὸν σταυρὸν ὡς ἐπωμίδιον

Vulgò malè legitur analaboys.

Digitized by Google

δὸν ἔχων ἑκουσίως ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον. Id est, Crucem tanquam scapulare habens sponte propter nos mortem subiit. Euchologium Græcorum in sequentia magni schematis. λαμβάνει τὸν ἀνάλαβον, &c. id est: *Assumit analabum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, assumens crucem suam super humeros, & sequens Dominum Christum.* Hinc capiendus est locus vitæ S. Guillelmi Gellonensis: *Veste Apostolicâ instar crucis induitur*: Scapulare autem formam crucis refert, cum duobus pannis hinc independentibus, latius per exspatiatur, humeros.

PROPTER OPERA.] Id videtur in citata vita S. Guillelmi: *Sicque propriis manibus extra factis carbonibus, & scapulari illæso expositis cineribus lares aptat & temperat intromittendis panibus.*

PEDVLES.] Hoc vocabulum reperitur in regulis S. Isidori, S. Fructuosi, & Magistri hic citatis. Pedules per ellipsin, subintelligitur τὰ fasciæ, factumque est substantiuum, vt τὰ mortales. dicuntur & pedulia, de quibus Festus: *Peduliaqua dicimus,* πήδιλα Græcos *appellare manifestum est.* παρὰ περιελίττεσθαι τοῖς ποσὶν. i. quod circumuoluantur pedibus, inquit Etymol. vetus: & Glossæ Benedicti, Πεδύλια ποδῶν καλύμματα, τινὲς ἀρτάρια ἑρμήνευσαν. i. pedulia pedum operimenta, quidam artaria interpretati sunt. Artaria iuxta Suidam sunt τὰ ποδῶν πῖλοι. πῖλοι verò pedum sunt quædam textilia, quibus pedes inuoluntur, inquit Ioannes Tzetzes illud operum & dierum Hesiodi enarrans.

---------πίλοις ἔντοσθε πυκάσσας.

Id est tegumentis intus condensans. Auctor etymologici veteris eumdem locum enarrans: σημαίνει, inquit, ἢ τὰ ἀρτάρια ἢ παγίδα. Παγίδα autem fascias & lacinias ex vestibus rescisas appellant Græci recentiores. Dicitur & pedule. Glossæ veteres: *Pedule,* πόδιον, ita legendum non, *pedale.* Quid sit πόδιον explicat Hesychius: πόδια ἐγειλήματα ποδῶν, ἤγουν, φασκία. Id est, inuolucra pedum, hoc est, fascias. Quæ quidem correctio satis patet ex Cornelio Frontone: *Pedale,* inquit, *mensura est pedis, pedule verò sub pedibus præstat vtilitatem,* vbi τὸ *sub*, redundat: nam pedule est singulare τῶ pedulia, supra. Hinc *fascia crurales peduleſque* Vlpiano ff. l. *Argumento sunt. de auro & argento legato*, & substantiuum pedules, vt supra diximus. Nostram explicationem confirmat mos antiquus inuoluendi pedes fasciis, qui satis patet ex Apollinari Sidonio libr. 8. epist. 11.

Vide Ioan. Meursium in Lexico Graco-barb.

Si vestigia fasceata nudis
Per summum digiti regant citatis
Firmi ingressibus-------

Et Carmine 2.

Perpetuo stat planta solo, sed fascia primos
Sistitur ad digitos. ------

His vtebatur S. Eugendus Abbas, vt ex eius actis clarum est: *Habebat namque Eugendus beatissimus calciamenta fortia rusticaque in modum priscorum patrum, constrictus ocreis crura, fasciolisque plantas*, qui locus mi-

BRACILLE.] Ita passim legitur tam in editis, quàm in aliis MSS. S. Dunstanus, Papias infra citandus & lex Salica titul. 29. §. 37. legunt. *Brachile.* Vict. p. *Bracille.* Quid sit bracile, docet S. Isidorus libr. 19. Orig. cap. 33. *Redimiculum est, quod succinctorium, sive bracile nuncupamus, quod diuidens per ceruicem, & à lateribus colli diuisum* (lege *demissum*) *vtrarumque alarum sinum ambit, atque hinc inde succingit, vt constringens latitudinem vestiat corpus, atque coniungendo componat. Hoc vulgò bracile, quasi brachiale vocant, quamuis nunc non brachiorum, sed renum sit cingulum.* Hæc ferè ex Cassiano exscripta sunt libr. 1. de veste monachi cap. 6. subscribit S. Isidoro Papias: *Brachile, quod succinctorium sive redimiculum dicimus, quod nunc non brachiorum, sed renum sit cingulum.* Vbi bracile in secundâ significatione est zona, seu renum cingulum. In qua etiam manifestè sumitur à Magistro cap. 11. regulæ: *Cum dormitum, vestiti dormient, & cincti, aut cingulis, aut restibus, aut corrigiâ. Bracile fratrem in nocte vti ideo prohibemus; ne, dum se regirat per somnum oppressus, exiens per thecam mucro cultelli carni eius figatur. In die verò cingantur bracilibus, dicente de sancto Ioanne scriptura, & circa lumbos erat cinctus zona pellicea.* Ex quo Magistri loco satis patet quid S. B. per bracile intelligat; maximè cum nullam zonæ mentionem fecerit, quæ tamen necessaria.

MAPPVLA.] Mappula sudarium est, seu linteum tergendæ pituitæ aptum. Alcuinus de offic. Eccl. cap. 39. *Mappula, quæ in sinistra parte gestatur, qua pituitam oculorum & narium detergimus,* meminit S. Gregorius lib. 2. dial. cap. 19. *Qui fuerat missus monachus post admonitionem factam à sanctimonialibus rogatus mappulas accepit,* vbi in textu Græco Zachariæ mappulæ exponuntur ἐγχείρια. quid sit ἐγχείριον. explicat San. Germanus Archiepiscopus Constantinopolitanus in mysticâ Theoriâ τὸ δὲ ἐγχείριον τὸ ἐπὶ τῆς ζώνης ἐξ οὗ τὸ ἀπομάξασθαι τὰς χεῖρας αὐτῶ λευτήριον. i. manuale verò est linteum de zona pendens ad eius manus tergendas.

ACVS.] Praxis videtur in vita S. Eugendi Abbatis: *Nam vsque ad acum ipsam, lanasque netas etiam suendi consuendique cuncta prabebantur in medium.*

Ex Regula Patrum. Cap. III. §. 2.

Extat in 3. reg. Patrum cod Flor

VESTIMENTA verò fratribus necessaria ita Abbas omnibus ordinare debet, quæ monachos deceant, non diuersis coloribus tincta, exceptis cucullis, quæ comparantur, si fuerint nigræ, vti eas debere censemus.

Digitized by Google

Ex Regula S. Pachomij. Cap. LXXXI. §. 3.

NEMO in domo & cella sua habeat præter ea, quæ in commune lege monasterij præcepta sunt: non tunicam laneam, non pallium, non pellem intonsis arietum lanis molliorem, non paucos nummos, non puluillium quidem ad caput, aut aliud variæ supellectilis: exceptis his, quæ à Patre monasterij per domorum Præpositos diuidẽtur, id est, armatura sua, leuitonariis duobus, & vno adtrito ex vsu, sabano longiori, quo collum, humerique circumdantur, pellicula, quæ pendet ex latere, gallicis & cucullis duobus, zona, & bacillo. Præter hæc quicquid inueneris, absquẽ contradictione auferes.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEMO IN DOMO, &c.] In regula S. Pachomij excusa artic. 41. hæc valde mutilata & contracta habentur.

ID EST, IN ARMATVRA.] Armatura hoc loco est id omne quod vestitui alicuius necessarium est.

LEVITONARIIS DVOBVS ET VNO ADTRITO.] Eadem tribuit monachis Pachomianis S. Hieronymus in præfatione ad regulam S. Pachomij: *Et duo lebitonaria (quod Ægyptiis monachis genus vestimenti est sine manicis,) & vnum iam adtritum ad dormiendum, vel operandum.* Leuitonarium autem, seu lebitonarium, apud S. Ephræm de comparanda humilitate, cap. 88. & apud Palladium in Lausiacâ cap. de Tabennesiotis λεβιτῶν, est vestis quædam sine manicis, qua olim vtebantur monachi, aliàs colobium, vel vt ait D. Hieronymus: *Ægyptiis monachis genus vestimenti sine manicis*, & quia Ægyptij monachi lebitonario vtebãtur lineo, ita auctores Lebitonariũ definire solent. Glossæ Isidori: *Leuitonarium colobarium lineũ sine manicis*, Glossæ Arabico-Latinæ, *Leuitonariũ est colobium lineũ sine tunicis*, lege, *manicis*. Papias: *Leuitorium* (lege, *Leuitonarium*) *colobium lineum sine manicis, qualibus monachi Ægyptij vtuntur*. Quare castigandus est locus S. Isid. l. 19. Orig. c. 22. *Lebitonari est colobium sine manicis, qualibus monachi Ægyptij vtuntur*, legendum est enim: *Lebitonarium est colobium lineum*, &c. non dubium est enim quin Papias ex S. Isidoro sumpserit, vt multa alia, vsusque fuerit exemplari correctiore. Colobia monachorum Ægyptiorum fuisse linea etiam testatur Cassianus loco mox citando. Quare nescio quid sibi velit Suidas

can. 42. & 45. Causam reddit Gregorius Pachymeres in cap. 6. Eccl. Hierarchiæ S. Dionysij Areopagitæ: *Monasticus ordo maximè solitariè & vnicè, non dupliciter, vel tripliciter, vel multipliciter conuersatur*, τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἀμφιεννύμενον μέλαν, &c. Id est: *Hoc enim ostendit nigra vestis, qua amicitur, alij enim colores facile in alios transeunt, & omnes in nigrum niger verò in alium colorem numquam mutatur.*

NON CAVSENTVR.] Causari est murmurare hoc loco.

AVT QVOD VILIVS COMPARARI POTEST.] Subaudi verbum: *Accipiant.*

VTENTIBVS EA.] Ita in cod. MSS. S. Germ. Ebrul. Far. & Vind. nam verbo, *Vtor*, veteres accusatiuum dederunt. Plautus in Sticho.

Posticam partem magis vtuntur Ædium.

PROPTER NOCTES.] Ex his verbis manifestum est, quod, etsi vestiti dormirent monachi, tamen positis diurnis vestibus, nocturnas assumebāt, cum quibus dormiebant, & nocturnas vigilias celebrabant: nam surgentes à lecto eas minimè deponebant. Quia S. B. ideo præcipit, vt monachi vestiti dormiant, vt sint parati atque expediti, cum ad nocturnum cursum excitantur; quod fieri non posset, si, exutis nocturnis vestibus, diurnas induere tenerentur, cum ad vigilias properant. Et ita capiendus locus Sidonij libr. 7. epist. 16. cum dat cucullam Chariabaudi Abbati, quâ vtatur inter orandum & cubandum: *Per quos nocturnalem cucullum, quo membra confecta ieiuni.s inter orandum cubandumque dignanter tegare, transmisi.*

FEMORALIA.] Quæ & feminalia dicuntur & ἐπωμίδα, vt apud Hesychium & Suidam, vulgò braccæ. Ita describit S. Hieronymus in epist. ad Fabiolam de veste sacerdotali *Lineis feminalibus, quæ vsque ad genua & poplites veniunt, verenda celantur, & superior pars sub vmbilico vehementer adstringitur.* Subscribit S. Isidorus libr. 19. Orig. cap. 22. Græcis ἀναξυρίδες, apud Suidam, Hesychium citatos & Iulium Pollucem libr. 7. Onomast. cap. 22. quæ tamen aliquando à summis plantis ad nates pertingebant, quales gerebat Abaris Athenas veniens, vt describit Himerius Sophista ad Vrbicium Comitem: ἀναξυρίδες ἐκ ποδῶν ἀχρὶ ἄκρων ἄχει τῶν γλουτῶν ἀνατείνουσαι. Id est, à summis plantis ad nates extensæ. Vnde Auctor veteris etymologici eas appellat βαθέα ὑποδήματα. Id est, profunda calceamenta. & Iulius Pollux cap. citato σκελίας. Id est, tibialia, seu tibiarum operimenta: Porro S. P. B. femoralia viatoribus solùm concedit, S. verò Fruct. Episcopus cap. 4. regulæ permittit etiam his, qui implicantur ministerio altaris: *Femoralium vsus cuiquam est permittendus, maxime his, qui ministerio implicantur altaris.* De femoralibus vide Rupertum libr. 3. in regul. S. Benedicti cap. 17.

MODICE.] Ita omnes membranæ nostræ cum S. Dunstano, Smaragdo, Turrecremata, editione Colonienſi, & Colinæi, quod in vulgatis non habetur.

ET REVERTENTES RESTITVANT.] Ita in MSS. cod. S. Ger.

Digitized by Google

& S. Faronis cum S. Dunstano, Smaragdo, & editione Colonienſi. Turrecremata legit: *Et reuertentes sibi restituant*, vulgò: *Et reuertentes sibi lotas restituant.*

MATTA.] Eſt ſtratum durum, mortificationi carnis aptum, & mattarij, qui eiuſmodi ſtrato vtebantur, vt clarum eſt ex S. Auguſtino l. 5. contra Fauſtum Manichæum cap. 5. *Et quia in mattis dormiunt, mattarij appellantur, à quorum ſtratis longe diſſimiles fuerunt pluma Fauſti, & caprina lodices, quâ deliciarum affluentiâ non ſolùm mattarios faſtidiebat.* Mattæ fit mentio apud S. Eulogium libr. 3. Memorialis Sanctorum cap. 10. Conſule Ioannem Sauaronem in epiſt. 24. libr. 4. Sidonij, & Onomaſticon Heriberti Roſuueidi.

SAGVM.] Vſitatiori ſignificatione eſt pallium militare quadrum de quo Nonius Marcellus cap. 3. Hoc loco eſt ſtragulum. Papias: *Sagum ſtragulum, vel cooperterium.* Gloſſæ veteres σάγον, *Lodix*, lege, σάγος. & σάγα apud Heſychium eſt σκέπασμα. i. operimentum.

LÆNA.] Varro libr. 4 de linguâ Lat. *Læna quod de multa lana.* Eſt pallium craſſum, meminit Perſius Sat. 1.

--------- *cui circa humeros hyacinthina læna.*

Et Iuuenalis Sat. 5.

--------- *plurima ſunt, quæ*
Non audent homines pertuſa dicere læna

à Græco χλαῖνα per aphæreſin litteræ, χ, potius quàm à lanâ; de quo vocabulo Heſychius: χλαῖνα; χλαμὺς, ἢ ἱμάτιον χειμερινὸν ἀπὸ τοῦ χλιαίνειν, ἢ ἐκ θερμαίνειν. i. clamys vel hiemale veſtimentum à χλιαίνειν. Id eſt, calefacere. Idem docent Suidas & auctor veteris etymologici. Læna hoc loco eſt ſtragulum ſeu tegmen craſſum in quo quis dormit, quæ quidem ſignificatio ſatis patet ex S. Gregorio libr. 12. epiſt. 16. vbi læna inter ſtramenta lectorum connumeratur: *Filio noſtro Simplicio renunciante cognouimus lectos vel lectiſternia in gerontocomio, quod illic ab Iſauro conſtructum eſt, deeſſe, propterea miſimus lanas quindecim, racanas triginta*, &c. & ex Ennodio libr. 9. epiſt. 17. *Lanam & racanas, cuius volueritis coloris, rubei, vel fuſci, mihi ſub celeritate dirigite.* Quid ſit racana, infra dicetur. Ita etiam χλαῖνα à Græcis vſurpatur. Iulius Pollux de lectis agens libr. 10. cap. 8. ait: τὰ δὲ ῥώματα, ἐπιβλήματα, περιβόλαια, ἐφεστρίδες, χλαῖναι.

CAPITALE.] Eſt puluinum, ceruical. Quod ſatis coniicitur ex Gloſſis veteribus. πλοσοκεφάλαιον, *Capitale, pilentum*, & alibi, *puluinum* προσκεφάλαιον. Ita Pelagius in vitis Patrum libr. 5. n. 78. *Et modicum capitale de carticâ ſub caput eius.*

QVÆ LECTA FREQVENTER AB ABBATE SORVTANDA SVNT.] Regula cuiuſdam Patris. *Omnibus ſabbatis poſt horam orationis nouam tam ſenior, quàm iuniores præpoſiti lectos omnium fratrum viſitent, & faciant propter eorum negligentias inquirendas, aut ſi aliquid inueniatur illicitè, & ſine commeatu retentum.*

rum in modum illustrat explicationem præsentem.

CALIGAS.] Caliga est calceamentum ex pellibus, quod ad mediam suram surgebat, de quo Horatius libr. 1. Sat. 6.

Nam vt quisque insanus nigris medium impedit crus
Pellibus ---------

Locus intelligitur de eo qui ex humili loco ad senatorium ordinem assurgit. Vnde exprobrat Isiaco senatori Tertullianus in poëmate, siue quis alius, quòd, abiecta caliga, gallica vteretur.

---------- *caligâque remotâ*
Gallica sit pedibus molli redimita papyro.

Caliga multis ligulis seu corrigiis constringebatur, vt ex Iuuenali Sat. 5. planum.

---------- *habet Trebius quod rumpere somnum*
Debeat, & ligulas dimittere, sollicitus ne
Tota salutatrix iam turba peregerit vrbem.

Ad quem locum vetus Scholiastes: *Caleiarij* (lege, *calceari*) *cum festinant, ansas caligarum pratereunt nonnullas.* Id patet etiam ex S. Gregorio libr. 3. dial. cap. 20. de quodam Stephano Valeriæ prouinciæ presbytero: *Qui quodam die mancipio suo negligenter loquens præcepit dicens, veni diabole discalcea me. mox cœperunt se caligarum corrigia in summa velocitate dissoluere.* & paulo post: *Ita vt inuenta sint magna ex parte dissoluta corrigia.* Imò iactantiæ gratia multiplicabantur corrigiæ. Vnde S. Ferreolus cap. 22. regulæ dicit: *Sed & hoc curandum est, vt pes sit ligamentis temperatius cumulatus, vt non in iactantiæ signum multos astrictus habeat.* Caligæ pedem tegebant, illum enim muniebant à frigore & æstu, vt liquet ex Cassiani libr. 1. cap. 10. *Calceamenta verò velut interdicta Dominico præcepto recusantes cum infirmitas corporis, vel nuda vtinus hiemis rigor, seu meridiani æstus feruor exegerit, tantummodo caligis suos muniunt pedes.* Monachos olim vsos caligis fuisse præter citatum Cassiani locum notum est ex S. Gregorio libr. 1. dial. cap. 2. *Pro amore verò eiusdem venerabilis Honorati quocumque Libertinus ibat, eius semper caligulam in sinu portare consueuerat.* Et cap. 4. eiusdem libri, cum agit de S. Equitio Abbate: *Tunc ecce vir Dei elauatis calceatus caligis.* Nec dicendum est caligas nihil aliud esse quàm sandalia illa, quæ vulgò soleæ appellantur. Nam ex supra dictis satis constat caligas distingui ab eiusmodi soleis rudioribus & vilioribus, quibus modò quidam monachi calceantur. Et ipse Magister, vt infra videbitur, distinguit caligas ab eiusmodi sandaliis seu soleis. Nec nos moratur illud quod profertur ex ca. 12. Actuum Apostolorum: *Calceate caligas tuas.* vbi, in textu Græco habetur, σανδάλια. Cum enim caligæ non sint sandalia, non est dubium, quin nomen caligæ hoc loco impropriè sumptum fuerit ab interprete, quemadmodum etiam à Papia & Glossis veteribus. Nec vllus potest cogi ita interpretari locum sancti Benedicti. Nam si proprio vocabulo non vsus fuisset, reliquisset institutionem obscuram. Imò nec sandalium in textu Græco

Digitized by Google

Actuum citato ptopriè sumitur. Nam propriè sandalium est concinnum mulierum calceamentum, vt videre est apud Iulium Pollucem lib. 7. onomastic. cap. 22. habenis tenuiter sectis, insuperque aureis floribus concinnatum, qualiter describit Cephisodorus ibidem, qui illud opponit περιβαίοις ancillarum, quod erat vile calceamentum. Vnde cap. 10. Iudith dicitur: καὶ ἐνεδύσατο σανδάλια εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς, id est: *Induitque sandalia pedibus suis.* Quæ quidem sandalia non erant Apostolorum, qui abhorrebant eiusmodi ornatum.

DE QVARVM RERVM OMNIVM COLORE.] Nempe vili: nam statim subiungit: *Et grossitudine*, quæ non potest esse non vilis. Quamuis nihil de colore vestium S. P. B. expressè & explicitè constituerit: tamen eius regulæ addicti nigris vestibus vsi sunt. Id docet Petrus Blæsensis epist. 97. *Inter album & nigrum habitum non distinguit ille, apud quem non est distinctio Iudæi & Graeci. Attendit Dominus mentem, non vestem; merita, non colorem. In monte Cassino Schema monasticum, quo beatus Benedictus est vsus, vsque hodie, sicut dicitur, perseuerat, quis audeat tanti Patris habitum blasphemare in filiis?* Ibi autem purgat se, quia videbatur monachos albos Cistercienses, & Carthusienses prætulisse monachis nigris. Petrus Casinas in appendice ad Leonem Hostiensem c. 115. in disputatione aduersus monachum Cistellēsem coram Imperatore: *Cur nigris vestimentis semper vtimini? quia talibus Benedictus pater vsus est, vt habitu quoque, mundo renuntiasse videretur.* Rupertus Abbas Tuitiensis exponens cap. 7. Zachariæ Prophetæ: *Quadriga secunda, in qua erant equi nigri, pœnitentium est, qui ab Apostolorum temporibus incipientes, in his, qui sanguinem Christi fuderant, vitam nobis cœnobialem sanxerunt, vsque hodie per orbem niger tam professione, quam habitu perseuerat ordo monachorum.* Hinc monachi sub regula S. Benedicti militantes nigri appellati sunt, vt videre est in charta Ethelbaldi regis Merciorum pro fundatione monasterij Croilandensis, quam refert. Ingulphus Abbas in historia fundationis eiusdem monasterij: *Trado & concedo omnipotenti Deo Beatæ Mariæ, & S. Bartholomeo de dominiis meis ad fundationem nigrorum monachorum sub norma S. Benedicti Deo famulantium totam insulam Croilandiæ.* Vide epist. 17. libr. 4. Petri Venerabilis. Idque ex consuetudine priscorum monachorum, qui nigro colore vsi sunt, vt planum ex S. Athanasio, tractatu de Virginitate: ὁ ἱμάτιος μέλας, μὴ βεβαμμένος τὸ χρῶμα ἀλλ' αὐτοφυὴς ἰδιόχροος ἢ ὀνυχίζων. i. amictus tuus niger nulla tinctura infectus, sed natiui coloris, & fuscus. Synesio epist. 146. ad Ioannem, qui institutum monachum arripuerat καὶ φαιὸν τεβέννιον ἀμπέχεσθαί σε φησὶν, id est, & pallium pullum te induisse dicit, & paulo post, εἰ δὲ καὶ τὸ μέλαν ἐπῄνεσας, &c. i. *Quod si nigrum colorem probasti, quod id aliorum, qui antete sumpserunt, imitatione feceris, laudo quicquid sit Dei causa.* Eodem colore vsus est S. Martinus, vt constat ex Seuero Sulpitio dial. 2. *Sed vbi Martinum in veste hispida, nigro penduloque pallio circumtectum contingua de latere iumenta viderunt.* Vide sextam synodum

cum ait: λεβιτωνάριον χιτὼν μοναχικὸς ἐκ τριχῶν συντεθειμένος. i. Lebitonarium est tunica monachica ex pilis contexta. & (quod magis miror) cum addidit κατὰ τὴν ἐγχώριον γλῶτταν Περσικόν. i. iuxta patriam linguam Prusæensium, cum hoc vocabulum sit potius Ægyptiacum. Porro colobia seu leuitonaria monachorum Ægyptiorum ita describit Cassianus lib. de habitu monachi cap. 5. *Colobiis quoque lineis induti quæ vix ad cubitorum ima pertingunt nudas de reliquo circumferunt manus.* Et rectè colobium describitur. Erat enim tunica sine manicis, vt satis liquet ex Seruio, cum enarrat illud 9. Eneidos.

Et tunica manicas, & habent redimicula mitræ.

Tunicæ vestræ habent manicas. Quod etiam Cicero vituperat dicens: manicatis & talaribus tunicis. Nam colobiis vtebantur antiqui. Et olim probrosum erat apud Romanos habere tunicas χειριδωτὰς. i. manicatas: quippe quæ solis fœminis & effœminatis conuenirent, vt docet Agellius lib. 17. cap. 12. Quare monachi ab iis abstinebant. Colobiis autem monachorum Syrorum assutum erat signum ex purpurâ instar militum, vt innuerent se Christo militare, vt docet S. Dorotheus doctrinâ primâ: ἔχει δὲ τὸ κολόβιον ἡμῶν σημεῖόν τι πορφυροῦν, &c. Id est, habet vero colobium nostrum signum quoddam purpureum, &c.

SABANO LONGIORI.] Sabanum est linteum, vt suprà notatum est. Hoc loco est quod dicit S. Hieronymus præfatione citatâ *amictum lineum.* Sed vox, *longiori*, mihi suspecta est. Nam Pachomiani monachi breuiore pallio amiciebantur, sicut & alij Ægyptij. Quod satis manifestat S. Orsiesius discipulus S. Pachomij cum assignat monachis *lineum palliolum.* Quod satis confirmatur his S. Pachomij verbis: *quo collum humerique circumdantur.* Itaque crediderim omissam esse particulam, *non*, & legendum esse *Sabano non longiori.* Hoc palliolum appellatur Mafortes, vt videre est apud Cassianum lib. 1. de habitu monachi cap. 7. & Mafortium. Glossæ Arabico-Latinæ. *Mafortium fascialis*, id est, *augustum pallium, quo vruntur monachi collum pariter & humeros tegens.* Græci μαφόριον dicunt. S. Athanasius in tractatu de Virginitate, καὶ τὸ μαφόριον ἀπρόσιτον. i. & mafortes sine fimbriis. Mentio fit in pœnis breuibus S. Basilij art. 7. & apud S. Dorotheum doctr. 1. dicitur Mauortes & Mauorte. Eo etiam mulieres caput tegebant Glossæ Isidori: *Mafortes operimentum capitis mulierum* Consule Isidorum lib. 19. cap. 25. Baronius ad annum Christi CXCIII. ex Gregorio Turonensi cap. 16. colligit mafortem fuisse etiam amplam mulierum vestem. Cui fauent Glossæ Arabico-Latinæ: *Peplum, mauorte.* Nam peplum amplum erat: quippe vestimentum muliebre.

BACILLOQVE.] S. Orsiesius dat monachis *caligas, pellem, & virgam.* Hoc vtebantur ad imitationem Patrum veteris testamenti, vt notat Cassianus lib. 1. de habitu monachi cap. 8. *Et baculus, quem gestat ad imitationem horum, qui professionis eius profigurauere lineas in veteri testamento.*

Ex

Digitized by Google

Ex Regula S. Basilij. Cap. XI. §. 4.

QVIS est dignus, vel decens habitus Christiani? RESP. quoniam sermo in superioribus humilitatem necessariã docuit: ita vt qui vult religiose & piè viuere in omnibus & simplicitatem & humilitatem requirat, id est, ea quæ paruo sumptu adquiruntur. Id obseruandum puto in corporalibus vsibus, per quod occasiones nobis maiorum occupationum minimè fiant. Hoc ergo etiam in obseruatione indumentorum custodiendum puto: Si enim studium nobis habendum est omnium esse minimos & omniũ nos nouissimos certum est quia & indumentis omnium nos nouissimos deputare debemus. Nam si hi, qui gloriam ex indumentorũ splendore cõquirunt, satis agunt, quomodo pretiosis & magnificis vestibus videantur induti, ita consequens est, eum, qui de vltimis & nouissimis, id est, per nimiam humilitatem placere studet, eligere debere hoc, in quo omnium & vltimus & nouissimus appareat: sicut ille è contrario, id est, de summis & pretiosis videri clarior & nobilior vult. Si enim in publicâ cœnâ arguuntur Corinthij, quod per suam abundantiam confundant eos, qui non habent, certum est, quia & in hoc communi & simplici indumento. Quod ad communem habitum vel vsum pertinet, & si alter altero differat habitus, vel pretiosior inueniatur, confundimus non habentes. Sufficienter quoque etiam Apostolus huiusce modi vsibus breui sermone regulam posuit dicens: *Habentes victum & vestitum hic cõtenti sumus.* Ostendens indumento solo, quo contegamur indigere nos, & non varietate aliqua vestis, & ornamento eius, & decore iactari. Quæ vtraque postmodum introducta sunt humanæ vitæ artificiis & luxuriæ ingenio conquisita. Sed & primus ille indumenti vsus hæc eadem indicat: cum dicitur Dominum fecisse primis hominibus pellicias tunicas Sufficiebat enim ad confusionem contegendam huiusce modi indumenti vsus. Verùm quoniam nobis prospectum est indumentis etiam & calefieri, & foueri, necessarium videtur, vt ad vtrumque vsus ipse temperetur, quo & operiri nuditas videatur & vel vis frigoris,

INT. 2. Cor. 11. 1. Tim. 6. Gen. 3.

vel omne quod extrinsecus lædit, arceri. Sed quoniam in his ipsis alia quidem sunt meliora, alia inferiora, consequens est ea eligere, quæ vsum exhibeant longiorem: ita tamen, vt in nullo lædatur regula voluntariæ paupertatis, id est, ne eadem nobis sint vestimenta ad procedēdum præparata & alia ad vsum domesticum, & rursus alia ad aliud tempus; vel in nocte, & alia & in die: sed oportet illud ipsum tale esse indumentum, quod nobis sufficere possit ad omnia: vt & in die honestum videatur indumentum, & in nocte expleat necessitatem. Ex hoc enim fiet, vt & habitus noster communis & similis atque vnius formæ sit omnium, & Christianum etiam visio ipsa designet. Ea enim quæ vno prospectu ac proposito geruntur, similia, imò eadem in omnibus esse debent. Vtile autem est etiam ex ipsa proprietate vestis & habitus intelligere vnumquēque & professionem suam agnoscere in ea vita, quâ secundùm Deum viuit: vt sciat sibi etiam actus consimiles esse debere: & ad eos, qui nos vident, secundùm habitum nostrum æquales etiam in actibus apparere debemus. Non enim similiter turpe est, in quolibet alio, si inhoneste quid agat, sicut in his, qui vitam sobriam etiam in ipso habitu profitentur. Si enim quis videat de triuio aliquem hominem cædentem alium aut vapulantem publicè, vel turpiter proclamantem, aut in tabernis aliisque locis vitam cum dedecore ducentem, nec obseruabit quidem facile huiuscemodi hominem, vel notabit sciens eum consequenter ad reliquam vitam suam gerere. Si verò eum, qui religiosam vitam profitetur, viderit quis vel parum aliquid contra, quàm decet, facere, obseruant omnes & increpant & ad religionis opprobrium ducunt. Itaque velut pædagogus est infirmioribus habitus iste religiosior: vt etiam inuitos eos ab opere inhonestò indecentique custodiat. Denique & Apostolus ordinatum Episcopum designat, quæ res ad habitum magis reuocatur. Sed & de mulieribus dicit in habitu ordinato esse debere. Ordinatus autem esse habitus Christiani dicitur is, qui secundùm propositum & professionem eius aptus intelligitur. Sicut enim proprium est aliquid militi in habitu [vestimenti,] & alias est habitus senatoris, ex quo præcipuè intelligitur, vel iste quòd

senator est, vel ille quòd miles est. Ita etiam Christianus habere aliquid proprium etiam ex ordinatione indumenti ipsius debet. Sed & de calceamentis eadem ratio obseruabitur: vt quod simplicius est, & paratius & aptum proposito & vsibus sufficiens, id adsumatur. Zonæ quoque vsum ostendunt necessarium esse etiam qui præcesserunt nos, Sancti. Nã Ioan. Zonâ pelliciâ cõstringere lumbos suos dicitur: & Heliæ antea tanquam proprius habitus ipsius designatur; cum dicitur: *Vir hirsutus, & Zonam pelliciam habens circa lumbos suos.* Sed Zonâ vsus Petrus ostenditur: sicut ex verbis Angeli, quæ ad eum dicta sunt, recognoscimus: *Accingere*, inquit, *& calcea te caligas tuas.* Sed & beatus Paulus Zonâ vsus ostenditur per Agabum Prophetam dicentem: *Virum enim, cuius est Zona hæc, ita illigabunt in Hierusalem.* Sed & Iob audit à Deo: *Accinge sicut vir lumbos tuos.* Virtutis namque cuiusdam & prompti ad opera animi signum videtur esse vsus cinguli. Sed & discipulis Domini Zonæ vsus fuisse videtur ex more, quibus prohibeatur ne pecuniam haberent in Zonis suis. Re verâ enim necessarium videtur eum ex more, qui manuum opere vti in aliquo deberet succinctum esse, & in omnibus præparatum: ac sine vllo impedimento inueniri ad omne boni operis ministerium. Vnde & cingulo indiget, vt vel colligata circa corpus tunicâ, ex quâ & magis confoueri possit, si vndique constrictus sit, vel non impediri ad omnem rem, quam agere parat. De numero autem indumentorum nihil possumus dicere: cum manifesta definitione perscriptum sit, in quo dicit: *Qui habet duas tunicas, det non habenti vnam.* Ex quo sine dubio duas habere inlicitum est. Quibus ergo habere duas tunicas non licet, hi quomodo aliquid de diuersitate indumentorum præcipi potest?

Mat. 3. Mar. 1. 4. Reg. 1.

Act. 12.

Act. 21.

Cap. 38.

Luc. 3.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVIS EST DIGNVS, &c.] Extat apud S. Basilium interr. 22. & 23. regul. fusius disputatarum, & apud Rufinum cap. 12. constractius tamen.

SATIS AGVNT.] Lege, *satagunt*, vt apud Rufinum.

SICVT ILLI E CONTRARIO, &c.] Hæc corrupta sunt, & non extant in textu Græco: quæ tamen ita leguntur apud Rufinum: *Sicut ille, qui è contrario est, de summis & pretiosis videri clarius & nobilius gestit.*

SI ALTER ALTERO DIFFERAT.] Apud Rufinum, *si alter alteri præferatur*, rectius & clarius.

ORDINATVM.] Ita apud Rufinum. In textu Græco, κόσμιον. i. ornatum. Ita legendum, cum sic habeatur apud Apostolum. 1. ad Tim. 3.

IN HABITV ORDINATO.] Lege, *in habitu ornato*, vt est in Apostolo. 1. ad Timoth. 2.

ORDINATVS.] Lege, *ornatus.*

NE PECVNIAM HABERENT IN ZONIS SVIS.] Zonæ olim ita erant compositæ, vt in illis pecunia recondi posset, vt clarum est ex illo dicto Alexandri Seueri apud Lampridium: *Miles non timet nisi vestitus, armatus, calciatus, & satur, & habens aliquid in Zonulâ.* Oratione Gracchi apud Gellium lib. 15. cap. 12. *Zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia vacuas retuli.* Et ex edicto Pescennij Nigri apud Spartianum. *Idem iussit, ne in Zonis militem aurum bellum aureos vel argenteos nummos portarent, sed publicè commendarent.* Hinc prouerbium, *Zonam perdere*, apud Horatium lib. 2. ep. 2.

Ibit eò quò vis, qui Zonam perdidit, inquit.

Dicitur de homine omni censu, & pecuniâ exhausto. Vnde & decoctores, & similes, qui non sunt soluendo, Zonam ponere coguntur.

Item. *Cap. CXLII.* §. 5.

INT. Cor. 13. QVID est perperam agere? RESP. quod non propter vsus necessarios, sed vel maximè ornatus causâ vel decoris alicuius fit, hoc est perperam agere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVID EST PERPERAM AGERE, &c.] Habetur apud S. Basium interr. 49. regul. breu. & apud Rufinum cap. 73.

QVOD NON PROPTER VSVS NECESSARIOS, &c.] Ad hunc locum S. Basilij respexit Suidas cum scripsit: Περπερία ὁ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν πραττόμενον. ἐν ᾗ καὶ μαλακία καὶ προπέτεια. Id est, id quod non propter necessitatem, sed propter ornatum assumitur. Quod & mollities, & præcipitatio & temeritas. Et apud eumdem & Hesy-

Digitized by Google

chium: πέπτηος ὁ μετὰ βλακείας ὑπερφίαλος, &c. i. perperam agens, qui cum mollitie inflatus est, vt loquax, præceps, nihil cum ratione agens. Apud auctorem veteris etymologici: πέπτηος, φλύαρος. i. nugator: & ibidem: ὅθεν καὶ πεπτήρισται ἀντὶ τοῦ κατεσύρθαι, ἀπακλεῖ, καταπαίρεται μετὰ βλακείας. i. Inde & perperam agit, pro eo, qui frustra aliquid & petulanter agit, qui cum mollitie extollitur.

Item. Cap. CXLIII. §. 6.

QVIS est, qui ab Apostolo dicitur habitus ordinatus? is qui secundùm propositum vniuscuiusque honestus est, vsus vel secundùm locum, vel secundùm tempus vel secundùm personam. Non idem vsus esse hominis potest in tempore hiemis, & in tempore æstatis. Non idem habitus est operantis, & quiescentis: nec militis idem est, & priuati: nequeviri idem, qui mulieris. *INT. Interr. 210. & cap. 73. Ruff. 1. lim. 8*

Item. Cap. CXLIV. §. 7.

SI quis prætiosas vestes abiiciat, ipsa autem indumenta viliora, quibus vtitur, vel calceamenta ita compositè vtatur, vt studeat decorem inde aliquem capere, si peccat aut vitio aliquo id facere putandus est? RESP. Qui vult per decorem habitus placere hominibus, manifestum est huius ipsius vitij ægritudine laborare, id est, hominibus placendi: & certum est mentem eius à Deo longiùs euagari: sed & hoc ipsum est vitium perperam agere, cum indumentis vel calceamentis non vsus causa vtitur. *INT. Interr. 50. regul brev. & Ruff. c. 73.*

Item. Cap. XCV. §. 8.

QVALI affectu oportet accipere vel vestimentum vel calciamentum qualecumque fuerit? RESP. Siquidem breue aut grande est ad mensuram staturæ suæ, &c. *Vide supra cap. 52. §. 22.*

Digitized by Google

Ex Regula S. Augustini. Cap. XXXIV. §. 9.

VESTES vestras in vno habete sub vno custode, vel duobus, vel quot sufficere potuerint ad eas excutiendas; ne à tineâ lædantur. Et sicut pascimini ab vno cellario, sic induimini ex vno vestiario. Et, si fieri potest, non ad vos pertineat, quid vobis induendum pro temporis congruentiâ proferatur: vtrum hoc recipiat vnusquisque vestrum, quod deposuerat, an aliud, quod alter habuerat: dum tamen vnicuique, quod cuique opus est, non negetur. Si autem hinc inter vos contentiones, & murmurationes oriuntur, cum queritur aliquis deteriùs se accepisse quàm prius habuerat, & indignum se esse, qui ita vestiatur, sicut alius frater eius vestitur hinc vos probate, quantùm vobis desit in illo interiore habitu cordis, qui pro habitu corporis litigatis. Tamen si sic vestra toleratur infirmitas, vt hoc recipiatis, quod posueritis, in vno tamen loco sub communibus habete, quod ponitis.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VESTES VESTRAS, &c.] Hæc videre est in regulâ S. Augustini excusa cap. 26. & in eiusdem epist. 109.

IN VNO HABETE.] Ita in cod. MS. Corb. in regula excusa, *in vnum habeatis.* In epistola, *in vno loco habete.* Rectè, vt in fine capituli huius:

NON AD VOS PERTINEAT.] Id est, ne solliciti sitis.

QVID VOBIS INDVENDVM.] Ita in cod. Corb. & in epist. rectè. At in regula excusa, *quod vobis indumentum.*

SI AVTEM HINC INTER VOS, &c.] Hæc habentur in regula S. Cæsarij cap. 26. sed quodammodo immutata.

CVM QVERITVR.] In epist. *Et conqueritur.*

INDIGNVM SE ESSE.] Id est, vilem & abiectum haberi.

QVI ITA VESTIATVR.] Ita in cod. Corb. & Vind. addenda tamen particula, *non*, vt in regula excusa, & in epistola.

CORDIS.] In R. MS. cod Corb. additur, *ornatus.* Rectè, vt sensus sit: hinc probate quantum vobis desit ornatus in illo interiore habitu cordis: etsi hoc vocabulum desideretur in regula excusa & in epistola.

Digitized by Google

COMMVNIBVS.] Adde, *custodibus*, vt in regula excusa, epist. & cod. Corb. in regula S. Cæsarij legitur, *sub communi custode.*

Ex Regula S. Isidori. Cap. XIV. §. 10.

CVLTVS vestium & indumentorum insignes monacho deponendi. Munitus enim debet esse monachus, non delicatus. Sicut autem non oportet in monacho esse notabilis habitus, ita nec satis abiectus. Nam pretiosa vestis animam ad lasciuiam protrahit: nimis vilis aut dolorem cordis parit, aut morbum vanæ gloriæ contrahit. Vestimenta non erunt æqualiter distribuenda omnibus, sed cum discretione, vt cuiusque ætas graduſque expostulat. Ita enim & Apostolos fecisse legimus, sicut scriptum est: *Erant illis omnia communia, & distribuebatur vnicuique, pro-* Act. 4. *vt opus erat.* Vniuscuiusque autem fratris supplementum vel indigentia inspiciatur: vt, qui habent contenti sint, & qui non habent, accipiant. Porro linteo non oportet monachum indui: orarium, birros, planetas non est fas indui: neque illa indumenta vel calceamenta quæ cætera monasteria abutuntur. Ternis autem tunicis & binis palliis, singulisque cucullis contenti erunt, nihil præter hæc in habitu præsumentes. Pedules autem vtentur, quandiu hiemis coëgerit violentia, siue dum fratres gradiuntur in itinere, vel proficiscuntur ad vrbem. Monachi autem in monasterio palliis semper operiantur: vt & pro honestate tecti semper incedant, & in ministerio operis expediti discurrant. Sane si forte quis pallium non habet, humeris mappulam superponat. Nullus monachorum vultus curam gerat, per quod lasciuiæ, & petulantiæ crimen incurrat. Non est enim mente castus, cuius aut corporis cultus, aut impudicus incessus. Nullus monachorum comam nutrire debet. Nam qui hoc imitantur, etsi ipsi hoc ad decipiendos homines per speciem simulationis non faciant, alios tamen scandalizant ponentes offendiculum infirmis, & sanctum propositum vsque ad blasphemiam producentes. Tondere ergo debent isti, & omnes, imò simul, ac pariter omnes. Nam reprehensibile est diuer-

sum habere cultum, vbi non est diuersum propositum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVLTVS VESTIVM, &c.] Extat in regula excusa S. Isidori cap. 12.

SVPPLEMENTVM.] Id est, abundantia.

ORARIVM.] Orarium prohibet monachis S. Isidorus iuxta decretum concilij Aurelianensis primi can. 22. *Monachum orarium in monasterio vel cucullas habere non liceat* Orarium duo significat, primò est linteum seu textile oblongum ad mucorem excipiendum, aut sudorem ex facie tergendum. Glossæ Basilicorum: ὀδονάρεια, καὶ ὀδόνια ὑφάσματα ἐπιμήκη, καὶ ὠράρεια παρὰ πᾶσι λέγεται, ταῦτα δὲ οἱ εἰς παλάτιον εἰσιόντες συγκλητικοὶ ἐπιφερόμενοι, ἐν αὐτοῖς καὶ ἀπεμύττοντο καὶ ἀπέπτυον. Id est, odonaria & odonia textilia oblonga, quæ & oraria à quibusdam dicuntur. Hæc in palatium intrantes senatores ferentes in his mungebantur & spuebant. De quo & Suidas, atque auctor veteris etymologici in voce φάσσων. ὃ σημαίνει τὸ ἐκμαγεῖον· λέγεται δὲ οὕτω καὶ ὁ παρὰ Ῥωμαίοις καλούμενος ὠράριον. i. vel faciei sudarium seu tersorium. Dicitur autem sic, & quod apud Romanos appellatur orarium. Hinc capiendæ Glossæ Isidori: *Manuale, orarium*: Ad cuius similitudinem secundò orarium appellatur textile illud oblongum sericum pretiosum quo ex antiquo Ecclesiæ vsu vtuntur Pontifices, presbyteri & Diaconi, quod postea stola dictum est, de quo Papias, & Alcuinus de offic. Eccl. cap. 39. Concilium Toletanum 4. can. 27. Concilium Laodicenum can 22, ὅτι οὐ δεῖ ὑπορέτην ὠράριον φορεῖν. i. quod non oportet subdiaconum orarium ferre, & Liturgia S. Chrysostomi, καὶ τὸ ὠράριον ἀσπασάμενος ἐπίβαλε τῷ ἀριστερῷ ὤμῳ. i. & orarium osculatus imponit illud humero sinistro. Ibi autem agitur de Diacono. Putat Theodorus Balsamō in citatum canonem Cōcilij Laodicenì orarium dici à verbo ὠρέω. i. custodio, quòd Diaconus obseruare debeat, quando fit prolatio petitionis catechumenorum. Sed vocabulum Latinum est, vt volunt Suidas, & auctor veteris etymologici, & ab ore tergendo dictum: quia ad hunc vsum orarium primò inuentum est. Locus autem Isidori de orario in secunda significatione intelligendus est.

BIRROS] Birrus plura significat. Primò est color rufus seu flauus. Glossæ veteres: βυρρὸν, ξανθὸν, καὶ πυρρὸν. i. byrrum, flauum, & rufum. Festus. *Burrum antiqui quod nunc dicimus rufum.* Scholastes vetus Iuuenalis in sat. 3. *Quod Græci coccum. Latini teres* (lege, *veteres*) *birrum appellant.* Glossæ Isidori. *Birrus, rufus.* 2. vestimentum. Suidas βίρρος, ἱμάτιον Ῥωμαϊκόν. i. Birrum vestimentum Romanum; illudque erat crassum. Papias: *Birrus á Græco fit, vestis, amphiballus villosus*, eoque vtebantur Romani instar pœnulæ & lacernæ, aliquando serui vsi sunt.

Codicis

Codicis Theodosiani libr. 14. l. *Sine exceptione*, tit. 10. de habitu, quo vti oportet intra vrbem. *Seruos sanè omnium (quorum tamen Dominos sollicitudine constat militia non teneri) aut birris vti permittimus, aut cucullis.* Hoc autem loco S. Isidori birrus est vestis pretiosa, ac proinde monachis prohibitus. Cassianus de habitu monachi libr. 1. cap. 7. *Atque esta planeticarum, atque birrorum pretia, simul ambitionemque declinant.* Eratque Episcoporum. S. Augustinus serm. 2. de vita Clericorum *Offeratur mihi verbi gratia birrum pretiosum, forte decet Episcopum, quãuis non deceat Augustinum, id est, hominem pauperem de pauperibus natum.* Palladius cap. 35. de S. Athanasio fugiente: λαβὼν ἑαυτῦ τὸ σιχάριον, καὶ τὸ βίρριον, &c. id est, cum accepisset suam tunicellam & birrum. S. Gregorius Turonensis libr. 2. hist. cap. 1. de S. Bricio Episcopo. *Ille autem ad satisfaciendum adhuc populo prunas ardentes in birrum suum posuit.*

PLANETAS.] Cassianus loco citato appellat planeticas. Planetæ sunt vestes prætiosæ, de quibus S. Isidorus libr. 19. Orig. 24. *Sic & Græcè planetas dictas, quia oris errantibus euagantur.* Idem docet Papias. in Vocabulario.

INTENTI ERVNT.] In regula excusa additur: *Serui Christi, quibus adiicietur melotes pellicea, mappula, manicæ quoque, pedules, & caligæ.*

TONDERE ERGO DEBENT ISTI ET OMNES.] Olim monachis totum caput tondebatur, vt videre est in Theoria S. Germani Epis. Copi Constantinopolitani, vbi agit de monachis: τὸ δὲ κείρεσθαι τὴν κεφαλὴν ὁλοτελῶς, &c. i. tonderi verò caput ex toto. Cum facti sunt Clerici in modum coronæ attonsi fuere. Vnde S. Fructuosus Pontifex Bracarensis cap. 16. Regulæ: *Coronam capitis, quam gestabat; amittat.* Postea Græci monachi attonsi sunt in modum crucis, vt liquet ex Græcorum Euchologio, vbi in sequentia Nouitij, parui & magni schematis hæc verba ter habentur: ὁ Ἱερεὺς κουρέυει αὐτὸν σταυροειδῶς. i. sacerdos tondet eum in formam crucis. Qui verò inter nos choro deputati sunt toto capite tondentur, excepto inferiori capillorum circulo, iuxta antiquam formam Clericorum, quæ statuitur in Concilio Toletano 4. can. 46. & in Concilio Aquisgranensi sub Ludouico Pio cap. 1. ex S. Isidoro libr. 2. de offic. Eccl. cap. 4. quæ etiam videtur apud S. Gregorium Turonensem in vitis Patrum cap. 57. *Nam cum partu fuisset effusus, omne caput eius, vt est consuetudo nascentium infantium, capillis nudum quidem seruabatur, in circuitu verò modicorum pilorum ordo apparuit, vt putares ab eisdem coronam Clerici esse signatam*: Pontifices Græci medium duntaxat caput attondebant, vt docet S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus in mysticâ Theoriâ: τὸ δὲ ξύρισμα τῆς κεφαλῆς τῦ ἱερέως, καὶ τὸ γυροειδὲς αὐτῦ τρῆμα τὸ μέσον τῆς τρίχῶν, id est; tonsura capitis Pontificis, & rotunda ipsius sectio media capillorum. De tonsura vide Bedam lib. 5. hist. Angl. cap. 22.

Item. Cap. XV. §. II.

SPECIOSAM vel variam supellectilem monacho habere non licet: cuius stratus erit historia & stragulum, pellesque lanatæ: galnabis quoque geminusque ad caput puluillus. Per singulas hebdomadas Abbas siue Præpositus lectulos cunctorum prospiciat: ne quid indigeat frater seu superfluum habeat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SPECIOSAM VEL VARIAM SVPELLECTILEM.] Hæc videre est in regula excusa S. Isidori cap. 13.

PELLESQVE LANATÆ DVÆ.] In regula S. Fructuosi Archiepiscopi: *Duabus lanatis pellibus arietum.*

GALNABIS.] Lege, vt in Concordia MS. Vindocinensi: *Galbanis.* In Regula S. Fructuosi Episcopi Concordiæ Floriacensis: legitur *Calbanemque villatam*, C, pro, G, vt alibi occurrit in eodem cod. *Castrimargia*, pro, *gastrimargia*, galnabis ergo seu potius galbanis est læna, stragulum villosum. Ita Smaragdus, apud quem tamen male legitur: *Galnapem*, vt apud Isidorum libr. 19. Orig. cap. 26. *galnapes.* Hinc galbanatus galbane inuolutus apud Martialem lib. 3. epigr. 46.

Iacet occupato galbanatus in lecto.

Apud Papiam *Galbana genera vestium à galbaneo colore, qui est subluteus & subalbus cum pallore.* Hinc capiendus Iuuenalis Sat. 2.

Cærulea indutus scutulata & galbana rasa.

à galbus. Glossæ veteres: *Galuus* χλωρὸς, pro, *galbus* (nam in eiusmodi Glossis sæpe scribitur, u, pro, b) id est, pallidus, non viridis. Nam χλωρὸς est etiam pallidus, vt manifestum est ex Hesychio: χλωρὸς, ὠχρὸς. i. pallidus, & paulo ante, χλωρὸν δέος τὸ χλωροποιὸν, &c. id est, pallidus timor pallidum efficiens: ita sane explicandus hic locus, cum timor viridem hominem non efficiat. Galbana ergo sunt vestimenta subalba cum pallore in citato Iuuenalis loco; estque substantiuum, non adiectiuum. Nec legendum *galbina*; nec, *galbanatus*, in loco Martialis: sed retinenda vtrobique antiqua lectio. Quamuis in vetere Scholiaste Iuuenalis legatur, *galbina.*

Digitized by Google

Item, ex Cap. XX §. 12.

QVI vestiaria monasterij suscipit, quique etiam fila diuersa pro consuendis vestibus fratrum habebit, & quibuscumque, vt necesse est, ministrabit. Ad hunc quoque pertinebit aurum & argentum, cæteraque facta infectaque æris ferrique metalla: ordinatio quoque linteariorum, fullonum cerariorum, atque sartorum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI VESTIARIA MONASTERII.] Hæc habentur in regula excusa S. Isidori eodem cap. sed aliter leguntur: *Iste à vestiariis monasterij suscipiet acus etiam & fila diuersa pro consuendis vestibus fraternis habebit.* Intelligiturque custos sacrarij, vt clarum est ex eadem regula excusa, quæ tamen ibi videtur corrupta, & ex hoc codice emendanda.

QVIQVE ETIAM FILA.] Lege: *Acus etiam & fila.*

FACTA INFECTAQVE ÆRIS.] In regula excusa; *Fractaque æris.*

CERARIORVM.] In regula excusa legitur: *Calciariorum*, rectius.

Ex doctrina S. Orsiesij. §. 13.

NOLITE obsecro vos obliuisci semel arrepti propositi, & traditiones Patris nostri scalas putemus ad cœlorum regna tendentes. Ne desideretis quæ ante calcastis. Sufficit nobis habere quod homini satis, duo leuitonaria, & aliud adtritum, & palliolum lineum, duos cultellos, zonam lineam, gallicas, pellem, & virgam. Cui ministerium aliquod & dispensatio monasterij creditur, etsi ex ea lucrum faciat, scelus putetur & sacrilegium quicquam ex ea contingere, & in propriam vertere requiē, quasi despiciens eos, qui non habent, & felici paupertate sunt diuites: vt non solùm ipse perierit, sed & cæteros

prouocet ad pereundum. Et illi quidem, qui incuruauerunt ceruicem suam, & cum omni humilitate & adflictione lugentes, atque plangentes inpræsentiarum placuerunt Deo, cum de corpusculo isto exierint *ducentur*, & accumbent cum sanctis Patribus omnibus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NOLITE OBSECRO VOS, &c.] Hæc habentur in regulis S. Orsiesij circa medium tom. 4. bibliothecæ Patrum editionis Colonienſis.

PATRIS NOSTRI.] Id est, Pachomij.

DVO LEVITONARIA ET ALIVD ADTRITVM.] S. Pachomius supra hoc capite citatus: *Leuitonariis duobus & vno adtrito ex vsu.*

PALLIOLVM LINEVM.] Quod supra in regula S. Pachomij dicitur sabanum.

DVOS CVLTELLOS.] Quorsum duo cultelli monachis conceduntur, cum vnus sufficiat: sed lege, vt in libro edito Orsiesij: *Duos cucullos*, quos etiam concedit suis monachis S. Pachomius supra hoc capite.

GALLICAS, PELLEM.] In libr. edito S. Orsiesij malè legitur: *Gallicam pellem*, quid sint Gallicæ, supra explicatum est. Pellis est melotes, quæ olim erat vsui monachis Ægypti, vt notat Cassianus libr. 1. de habitu monachi cap. 8. *Vltimus est habitus eorum pellis caprina, quæ melotes & pera appellatur.*

REQVIEM.] Id est, vtilitatem, commoditatem, refocillationem.

Ex Regula S. Ferrioli Episcopi. Cap. XXXI. §. 14.

VT monachus quamlibet delicati corporis linea ad nuda corporis non vtatur: quia incongruum est, vt caro, quæ semper vitio naturæ superbit, mollibus foueatur indumentis, & ei quasi minus validæ blandiatur, quæ cotidie ad expugnationem animæ nouus quidam prælia-tor & fortissimus commouetur. Etenim toties reparat vires contra animam bellatura, quoties aliquid *velut* re-

belle mancipium remissionis acceperit.

Item eiusdem. Cap. XIV. §. 15.

VESTIMENTA supersufficientia monachus non requirat: quia non amplius, quàm ad cotidianum vsũ Abbas necessarium viderit, consequatur, dicente Domino, ad discipulos: *Neque duas tunicas habeatis*, quas duas tunicas intelligere debemus non numero, sed propter hiemes necessarias, & supra vsum, si reseruatæ fuerint, cõputari. Super ergo si quid fuerit, putabitur alienum: dũ quid possessor auarus inclusit, magis vtitur arca, quàm Dominus. Quod vt vitetur, maximus nobis beatus Apostolus testis adsurgit qui dicit: *Habentes victum & vestitum his contenti sumus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Radix omnium malorum est cupiditas, quam appetentes errauerunt à fide & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem, ô homo Dei, hæc fuge, sectare verò iustitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in quâ vocatus & confessus bonam confessionem coram multis testibus, præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia & Christo Iesu qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem, vt serues mandatum sine maculâ irreprehensibile vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi.* Studete ergo, fratres, vt quod ad vnum hominem, id est, ad Timotheum scribitur, ad vnam congregationem seruetur.

Luc. 7.

1. Tim. 6.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VESTIMENTA, &c.] Hunc locum ita contractum profert Smaragdus; *Vestimenta superflua monachi non requirant.*

[ET SVPRA VSVM, SI RESERVATÆ FVERINT, COMPVTARI.] Ita hunc locum emendaui ex Smaragdo.

POSSESSOR AVARVS.] Apud Smaragdum: *Possessor alienus*, non ita rectè.

HABENTES VICTVM ET VESTITVM.] In textu Græco: ἔχοντες

πώματα. i. operimenta: & ita legendum contendit Cassianus libr. 1. de habitu monachi cap. 3. *Habentes autem alimenta & operimenta, operimenta, inquit, non vestimenta, vt in quibusdam Latinis exemplaribus non proprie continetur: quæ corpus operiant tantùm, non quæ amictus gloriæ blandiantur.*

QVI VIVIFICAT OMNIA.] Ita in textu Græco τὸ ζωοποιοῦντος τὰ πάντα. In versione communi: *Qui iustificat omnia.*

Item eiusdem. Cap. XXXII. §. 16.

VESTIMENTORVM fragrantiam, vel nimium propter elationem nitorem monachus non studeat habere, sed sequens melius Apostolum dicentem: *Bonus odor sumus Christi Iesu.* 2. Cor. 2. Colorem etiam in his album, vel nimis rufum, per quem sæpe species corporis ad perniciem suam videntibus commendatur, vitet; ac habere non ambiat: ne & iactantiæ suæ secum testimonium ferat: & (quod absit) dum corpus vestimentis citò consumendis adornare temporaliter elaborat, de animæ suæ, quæ æterna esse poterant, ornamentis non curet. Etenim ista facientes taliter scriptura castigat: *In amictu vestimentorum ne glorieris, & in die gloriæ noli extolli.* Eccl. 11. De calceamentis verò reliquorum vos tenere statuimus consuetudinem monachorum. Sed & hoc curandum est, ne pesita sit ligamentis temperatius vinculatus, vt non iactantiæ signum multos adstrictus habeat, sed sanctius vinculo laxiori folleſcat: vt in omnibus simplicitas commendet Deo, quem eius amore possessum, probatum seculi viderit contemptorem.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

TEMPERATIVS.] Id est, elegantius, cultius.

VT NON IN IACTANTIÆ SIGNVM MVLTOS ADSTRICTVS HABEAT.] Diximus supra in caligis multas fuisse ligulas seu corrigias, quod etiam ex hoc loco S. Ferrioli confirmatur: qui tamen hanc corrigiarum multiplicitatem improbat tanquam iactantiæ signum: quod proprium erat laicorum, qui cultum in calceamentis quærebant, non verò monachorum, qui simplicitatem quærentes paucas ligulas ad-

Digitized by Google

hibebant: ita vt laxior caliga follicaret. Quem simplicem cultum suis monachis præcipit S. Ferreolus. At contra damnat S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis: *Apud quos affectata sunt omnia, laxa manica, caliga follicantes, vestis crassior.* Sed ibi arguit quosdam pseudo-monachos, qui follicationem, hoc est, laxitatem caligarum plusquam par erat, affectabant; vt inde aliquam sanctimoniæ famam sibi conciliarent, & mulierculas affectata cultus simplicitate deciperent. Et ita vterque Sanctus conciliatur, cum alter follicationem calceamenti commendat, alter verò reprobat.

Ex Regula S. Fructuosi. Cap. IV. §. 17.

VESTIMENTA non multa, nec superflua sint. Duabus tantum cucullis, villata, & simplici, & vno palliolo, terniisque tunicis, & staminiis duabus cuiusque necessitatis querimonia sufficienda est. In ipsis quoque calcariis hoc videndum est, vt hiemæ pedules calcient, qui voluerint à die Calendarum Nouembrium ad Calendas Maias. Reliquis æstiuis mensibus caligarum tantum solatiis muniendi sunt. Femoralium vsus cuiquam permittendus est, maxime his, qui ministerio implicantur altaris Sed hoc qui studere noluerit, reprehendendus non erit: cum nunc vsque constet pleraque hunc vsum monasteria etiam in his regionibus non habere. In stramentis competens adhibenda est disciplina, nec amplius quicquam ab aliquo requirendum est, quàm vnum stragulum calbanemque, villatam mattulam, & duas lanatas pelles arietum. Quicquid in veste vel cultu est monachorum, non peculiariter apud vnumquemque habendum est, sed sed sub manu vnius fratris spiritalis in vnâ cellâ recondendum est: quique, cum necessitas poposcerit, petenti cuique congrua staturæ mutatoria tribuet. Vnde & studere idem custos debet, vt summam in his vestibus deligendis habeat solertiam, & cuique, vt dictum est, apta distribuat. Nec quisquam hoc murmurare præsumat, cum sibi distributa aliorum conspicit indumenta vestiri. Subulæ sanè, acus & fila diuersa pro consuendis, emendandis, sarciendis vestibus ipsi tribuenda sunt ab Abbate; & cum necessitas poposcerit, lauandi atque emendandi habeat potes-

Digitized by Google

statem. Quicquid in vestimentis, calciamentis vel lectariis monachorum vetustum fuit, dum noua percipiunt, totum ab Abbate detur pauperibus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VESTIMENTA, &c.] Hæc habentur in R. MS. S. Fructuosi Bracarensis Archiepiscopi cod. Crass. eodem capite.

VILLATA.] In hieme, id est, villosa.

SIMPLICI.] In æstate, id est, pura, & tenui.

TERNISQVE TVNICIS.] Sumpsit ex regula S. Isidori supra.

STAMINIIS.] Ex his patet, quàm sit antiquus staminearum vsus in monasteriis. Staminea sunt camisiæ seu interulæ laneæ, quibus vtebãtur, monachi pro lineis sibi interdictis, de quibus Magister cap. 80. regulæ: *Habere debent fratres in hieme paratiuam grossam, staminiam & tunicam aliam nocturnam.* S. Ardo in vita S. Benedicti Abbatis Indensis: *Concessit etiam necessitatis causa, prater quam regula iubet, duas scilicet stamineas & femoralia.* Guillelmus Gemmeticensis libr. 3. hist. cap. 8. *Verumtamen cucullam & staminiam ab eo extorquens secum asportauit*, & cap. 12. eiusdem libri.. Sigebertus in Chron. agens de exordio ordinis Cistertiensis. *Reiiciẽtes quicquid regulæ refragatur foricas videlicet pelliceas, estamina* (lege, *& staminea*) *caputia quoque & femoralia.* & de his intelligendus est Arnoldus libr. 2. de S. Emmerano. *Lineis camisiis vtebantur seniores, qui habere poterant, cæteri laneis induebantur ob penuriam scilicet cilicinarum vestium.* & add. 1. Capitul. Lud. tit. 22. *Alioquin hæc omnino prouideat & camisias duas, & tunicas duas:* nam locus intelligendus de laneis camisiis, seu staminiis. Camisia autem est interula, in qua dormire solent, à camis, id est, lectis appellata. S. Isidorus libr. 19. cap. 22. *Camisias vocamus, quod in his dormimus in camis, id est, stratis.* Hinc castigandæ Glossæ Basilicorum. Καμίσιον ὁ ἐπὶ κραμάτων χιτών, lege, ὁ ἐπὶ κραμῶν. i. Camisia tunica est, qua in lectis vtimur. Quòd cama lectus sit, præter S. Isidorum docent Glossæ Arabico-Latinæ: *Camis, id est, lectis.* Papias ait esse lectum breuem: *Cama lectus breuis.*

MAXIME HIS, QVI MINISTERIO IMPLICANTVR ALTARIS.] Iuxta id, quod præcipitur Exodi 28. *

SED ET HOC QVI NOLVERIT STVDERE.] Id est: *Sed & hoc qui noluerit obseruare.*

CVM NVNC VSQVE CONSTET PLERAQVE MONASTERIA.] Quæ tunc erant ordinis S. Benedicti in Hispania.

IN HIS REGIONIBVS.] Hispanicis. CALBANEMQVE.] Lege, *galbanemque.*

MATTVLLAM:] Id, paruam mattam.

SVB MANV VNIVS FRATRIS SPIRITALIS.] Iuxta regulas SS. Augustini & Cæsarij supra.

EMENDANDI]

EMENDANDIS.] Apud Smaragdum: *Tantum dandis*, malè.
LECTARIIS.] Apud Smaragdum: *Electariis*. malè. L. *lectuariis*.

Item eiusdem. Cap. XVIII. §. 17.

LECTVLA singulorum Abbas & Præpositus bis in hebdomadâ reuoluant, & perscrutentur: vt videant ne quis superfluum aliquid illic, vel occultum habeat.

Ex Regula S. Aureliani Episcopi. Cap. XLIII. §. 18.

SI quid verò superfuerit expensis aut vsibus fratrum in auro aut vestibus, vel cellario, sanctus Abbas per manus prouisoris, aut per quamlibet fidelem personam pauperibus, peregrinis aut captiuis faciat dispensari.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVID VERO SVPERFVERIT EXPENSIS AVT VSIBVS.] Apud Smaragdum: *Si quid superfuerit ex vsibus.* Lege: *Siquid superfuerit eximpensis aut vsibus.*

PROVISORIS.] Sæpiusin regula S. Cæsarij, vnde suam sumpsit S. Aurelianus, mentio fit prouisoris. Ille erat, qui necessaria emebat, inferebat, exportabat, lites & cætera negotia procurabat.

Item. Capitulo XLIV. §. 19.

VESTIMENTA etiam, cum noua accipiunt, Abbati refundant, incipientibus aut pauperibus eroganda.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VESTIMENTA ETIAM, &c.] Hęc sumpta sunt ex regula S. Cęsarij, cap. 41. *Indumenta verò ipsa, cum noua accipiunt, si veteranecessaria non habuerint, Abbatissa refundat pauperibus, aut incipientibus, vel iuniioribus dispensanda.* Sed lege: *Abbatissa refundant.*

Digitized by Google

INCIPIENTIBVS.] Hæc vox non extat apud Smaragdum, sed restituenda ex his locis SS. Aureliani, & Cæsarij. Incipientes sunt nouitij, quos Græci ἀρχαρίους vocant, id est, incipientes, ab ἀρχὴ, id est, initium. De quâ voce infra.

Ex Regula Cassiani. Cap. L. §. 20.

PRIMVM de habitu monachorum donante Deo sumimus exordium. Oportet ergo primùm, vt talis sit vestis monachi, quæ corpus contegens tantùm verecundiam nuditatis repellat, & frigoris refundat iniuriam; non quæ occasionem vanitatis nutriat, quæ ita vilis sit, vt nulla coloris, vel compositionis nouitate inter cæteros fratres spiritales habeatur insignis: & ita ab studiosis superfluisque accurationibus aliena, vt nullus iterum per incuriam collectis aut adfectatis sordibus sit deformis. Postremò sic ista vestis ab huius mundi separetur ornatu, vt in omnium seruorum Dei cultum communis sit. Nam quicquid inter famulos Dei non ab omnibus tenetur, sed ab vno vel paucis præsumitur, aut superfluum aut elatum est: & propterhoc noxium iudicandum est: quod magis verò non virtutis speciem, sed vanitatis ostendit. Quamobrem cilicinam quoque vestem vel circumspectam omnibus atque notabilem Patres nostri omnimodis refutauerunt: quia non solùm nulla spiritui emolumenta confert, sed etiam elationis concipit vanitatem, & quæ ad necessarij operis exercitium quasi inhabilis pigrum semper impeditumque monachum reddat. Quod si aliquos hac veste, aut quibusdam damnosis cultibus vsos fuisse aut audiuimus aut vidimus, non ideo antiqua Patrum decreta sunt relinquenda: quia generali omnium constitutioni paucorum non debet præponi, nec præiudicare sententia. Illas enim regulas indubitanter, & indiscussè per omnia seruare debemus, quas non paucorum voluntas intulit, sed quas antiquitas, tantorum temporum & numerus Sanctorum concordi institutione definiuit. Oportet quoque monachum, quasi militem Christi in apparatione pugnæ semper positum cingulum habentem accinctis lumbis die noctuque iugi-

Digitized by Google

ter permanere, sicut Heliam, Helisæum, Ioannem quoque & Paulum legimus zonis semper fuisse accinctos: quia lumborum accinctio castitatis indicat continentiam, quæ nihil resolutum in se habere permittitur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRIMVM DE HABITV, &c.] Hæc sumpta sunt ex libr. 1. cap. 9. de habitu monachi.

CILICINAM QVOQVE VESTEM, &c.] Idem censet S. Epiphanius in synopsi.

QVIA LVMBORVM ACCINCTIO CASTITATIS INDICAT CONTINENTIAM.] S. Augustinus serm. 32. de verbis Domini: *Ad continentiam pertinet, sint lumbi vestri accincti.* Diana virgo dicitur à Pindaro βαθύζωνος, id est, alte cincta. Olim virgines zonâ cingebantur, quam soluebant in nuptiis virginitatem amissuræ, docet Scholiastes Callimachi in hymnum ad Dianam. Hinc lasciui discincti appellati Persius Sat. 2.

Non pudet in morem discincti viuere Natta.

Discinctus Mœcenas à Seneca dicitur epist. 114. *Non oratio eius æque soluta est, quàm ille discinctus.* Et Cæsar, quod laxiori veste delicatè vteretur, à Sylla per iocum malè cinctus appellatus est, apud Dionem libr. 43.

Ex Regula Tarnatensi. Cap. XIX. §. 21.

OBSERVANDVM est etiam, ne interioris animæ sordes contrahat vestis mundæ nimius appetitus. Quapropter secundum Præpositi sunt ordinationem lauandæ. Quæ tam simplici erunt & natiuo colore procurandæ: ne disparilitas vestium nutriat arrogantiæ vitium: & ita sunt indigentibus tribuendæ; ne per vitium anaritiæ reseruatæ, prouidendi singulis detur audacia. Si quis verò his neglegenter expetenda putauerit, Præpositi sit cura, vt interuersior rerum monasterialium corrigatur. Ante omnia procurantes, vt lites nullas habeatis. Si autem diabulo instigante factæ fuerint, celeri satisfactione sanentur: & inde proferantur remedia, vnde facta sunt vulnera: nec occidat sol super iracundiam vestram. Consuetudinem iurandi abiicite. Sit sermo vester, est, est; non, non: quia sicut

Dominus ait *Quod his abundantius est, à malo est.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PER VITIVM.] Adieci particulam, *Per*, quæ desideratur.

EXPETENDA.] Lege: *Vicedum.*

INTERVERSOR.] Id est: *Dissipator.*

VT NVLLAS LITES HABEATIS, &c.] Hæc sumpta sunt ex regula S. Augustini, cap. 37. habentur etiam in regula S. Cæsarij Arelatensis cap. 21.

Ex Regula S. Pachomij. Cap. LXVII. §. 22.

LEVITONARIVM, & quicquid in veste est, nemo lauet, [nisi] die Dominica, præter nautas & pristinarios.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

LEVITONARVM, &c.] Hic articulus non extat in regula S. Pachomij excusa.

NISI.] Hæc particula videtur redundare.

PRÆTER NAVTAS.] Nautæ erant in monasterio S. Pachomij: quia situm erat in Tabennâ insula Nili, de quibus vide articulum. 65. eiusdem regulæ.

PRISTINARIOS.] Lege: *Pistrinarios*, à pistrino, de quibus vide art. 65. eiusdem, regulæ. Permittitur autem nautis & pistrinariis die Dominico lauare vestes, quòd aliis diebus non vacaret.

Item eiusdem. Cap. LXVIII. §. 23.

NON vadant ad lauandum, nisi omnibus signum vnum insonuerit; sequenturque Præpositum suum, & lauabunt taciti cum disciplina.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NON VADANT, &c.] Hic quoque articulus non extat in Regula S. Pachomij excusa. In quâ tamen sunt constitutiones de priuata vestimentorum lautione, nempe art. 37. & 77. hic autem de lautione cõmuni intelligitur, cum fratres exeunt ad lautionem vestimentorum vna cum suis Præpositis.

Item. Cap. LXIX. §. 24.

NEMO lauet retractis in altum pluſquam ſtatutum eſt, veſtibus: cumque lauerint, omnes pariter reuertentur. Si quis remanſerit eo tempore, quo ibunt ad lauandum, vel in præſenti non fuerit, commonebit Præpoſitum ſuum, & ille mittet cum eo alterum: & ſic loto veſtimento reuertentur domum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEMO LAVET, &c.] Neque hic articulus extat in regula excusa S. Pachomij.

COMMONEBIT PRÆPOSITVM SVVM.] Hoc eſt, Præpoſitum domus ſuæ, cuius videlicet poſtea ſeorſim ab aliis lauare veſtimentũ ſuũ cupiet: ſicut ſtatuitur art. 37. de eo qui vult lauare veſtimentũ ſuũ: *Si quis voluerit lauare veſtimentum ſuum, commonebit præpoſitum ſuum, & ille mittet cum eo alium, & lota veſte, reuertentur domum.*

REVERTENTVR DOMVM.] Ita loquitur, quia lauabant extra domos ſuas, non extra monaſterium.

Item. Cap. XCIII. §. 25.

NEMO lauare alterum poterit, aut vngere, niſi ei fuerit imperatum.

Ex Regula Stephani. Cap. XVIII. §. 26.

VESTIMENTA vel lectuaria nullus lauare audeat absque oratione præmissa Prioris.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VESTIMENTA, &c.] Extat in R. MS. Pauli & Stephani cod. Flor. cap. 29.

SINE ORATIONE PRÆMISSA.] Iuxta antiquum morem, de quo supra.

PRIORIS.] Id est, Abbatis. Nam sæpe in hac regula Prior vsurpatur pro Patre, seu principe monasterij. de quo vocabulo supra.

Ex Regula Magistri. Cap. §. 27.

HABERE debent fratres in hieme paraturam grossam cotidianam stamineam & tunicam aliam nocturnam, quam post nocturnos puduclent: quia in die diuersis occupantur laboribus. Habeant enim in hieme & pallium stamineum, braccas lineas, & fasciolas, aut pedules. In æstate verò habeant paraturam linostimam non satis grossam propter laborem: & habeant pallios linostimos subtiles non satis propter æstus sudoris, & braccas lineas, & fasciolas lineas verò vti Dei homines prohibemur, vt aliquid distet à Clerico monachus. Et habeant singulas paraturas linostimas subtiliores, quas in diebus festis solùm in processionibus vtantur. Et in æstate habeant singula mannariora linea propter sudores, & singula facitergia per decadam. Quas omnes res per singulas decadas singulæ arcæ contineant, tenentibus ex eis clauem Præpositis suis, quæ positæ sunt: de cuius cellæ custode iam supra diximus. Ideo enim diximus in vna arca vnius decadæ sub claue Præpositorum omnes mutandas consistere, * vt cum vnusquisq; frater in potestate peculiare aliquid abscondat, quem ordinem omnes decadæ ob-

Digitized by Google

seruant. Si quis verò frater in specie sua sibi visus fuerit scemari, vel satis gauisci, mox à Præpositis suis ei tollatur & alio detur, & alterius illi. Hoc ideo vt non extollatur propria in fratre voluntas: quia quicquid eius anima petit, ei magis dari non debet: quia contra desideria carnis spiritus sentit. Ideo spiritalis homo Dei est, non carnalis. Hebdomadariis coquinam intrantibus sacci sunt tonicæ & cucullæ segestræ. Quæ tales res, maximè intra monasterium, sine verecundia omne sordicium iniuriamque simul caceauorum, cucumæ & hiemarum, nec non & foci calorem vel quoquinæ sordes diuersas sustineant. Quæ ergo res expleta hebdomada vltimo die serò lotæ hebdomadariis aliis intrantibus consignantur. De calceariis verò oportet fratres caligas habere ferratas viclinas nō ad lusū sed ad vsum, quas debent tēpore hiemis vti: æstatis verò tempore vnctas reponi. Et caligas omnes oportet habere clauatas tam in monasterio, quàm in via: vt diu repositæ caligæ conseruentur: & pes fratris in caliga refrigeretur. Ad nocturnos verò in æstate * ligneos cuspus putātur pelliciis: ne inquinatis pedibus ad suum reuertentes stratum lectorum sagos coïnquinent. In hieme verò ad nocturnos pedulibus vtantur pelliciis propter frigus pedum. In lectis habeant in hieme singulas mattas, & sagos tumentatitios singulos, & lænas: in æstate verò pro lęnis rachinis propter æstus vtantur: & ante ipsos lectos singulas pelles, vbi tergant à sordibus pedes, & sic in suos lectos ascendant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HABERE DEBENT FRATRES, &c,] In regula Magistri hoc caput est 81.

PARATVRAM.] Paratura est vestimentum, ornatus. Sangallensis in vita Caroli Magni: *Erat antiquorum ornatus vel paratura*, &c. Tertullianus de Pallio cap. 3. *Tantam igitur paraturam materiarum ingenia quoque vestificina prosecuta primùm tegendo homini, quà necessitas præcessit, deinc & ornando, imò & inflando, quà ambitio successit, indumentorum formas promulgauere.*

PVDVCLENT.] Ita in regula MS. cod. Corb. puduclo hoc loco videtur idem esse quod, exuo.

HABAT ENIM.] Particula: *Enim*, hoc loco, est, *verò*: quemadmodum particula *nam*, vt sæpe occurrit in hac Magistri regula.

FASCIOLAS AVT PEDVLES.] Particula, *aut*, expositiuè sumitur: nam hoc loco fasciolæ & pedules idem sunt. Nec nos moratur, quòd in add. 1. Capitul. Ludouici Imp. tit. 22. fasciolæ distinguantur à pedulibus: nam ibi fasciolæ sunt crurales fasciæ, non pedules.

PARATVRAM LINOSTIMAM.] S. Isidorus libr. 19. Orig. cap. 22. *Linostima vestis est ex lana linoque contexta: & linostima, quia in stamine linum, in trama lanam habet.*

SVBTILES NON SATIS.] Ita in R. MS. sed videtur addendum, *nec grossos*: nam paulo ante dixit: *Non satis grossam.*

ET FASCIOLAS.] τὸ, *&*, expungendum. Et L. *fasciolas verò lineas.*

IN PROCESSIONIBVS.] Id est, quando conueniunt & procedũt in Ecclesiam officij diuini celebrandi causa. ita sumitur processio à Sidonio libr. 5. epist. 17. *Conueneramus ad S. Iusti sepulchrum, sed tibi infirmitas impedimento, ne tunc adesses. processio fuerat antelucana, solennitas anniuersaria.* & S. Gregorio libr. 1. dial. c. 10. *Processionem verò imperaret verecundia.* Nempe ad dedicationem oratorij S. Sebastiani, vt ibi habetur. Sic procedere apud Tertullianum est infirmum visitare, & Ecclesiam adire lib. 2. de cultu Fœminarum; *vobis autem nulla procedendi causa non tetrica; aut imbecillus aliquis ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut sermo Dei administratur.* & libr. 2. ad vxorem: *Si procedendum erit, numquam magis familiæ occupatio obueniat.* Id est, si conueniendum est in Ecclesiam. Idem patet ex S. Gregorio libr. 1. dial. cap. 10. *Ad dedicationem prædicti oratorij fuerat processura.* & paulo post: *Ad dedicationem oratorij processit.*

MANNARIORA.] In reg. MS. cod. Corb. *Mannariola*, lege, *Manuariola.* Manuariolum est sudarium, mappula, aliàs manuale. Græcè ἐγχείριον.

QVÆ POSITÆ SVNT.] Hic locus mutilus est, sed ex R. MS. ita suæ integritati restituendns: *Quæ arcæ in vestario* (lege, *vestiario*) *ponantur, vbi ferramenta monasterij, & omnes positæ sint.* nempe arcæ.

SVPRA DIXIMVS.] Cap. 17. eiusdem regulæ.

MVTANDAS.] Mutandæ sunt mutatoria S. Fructuoso Episcopo: vestimenta & similia, quæ reponuntur ad mutandum.

VT CVM VNVSQVISQVE FRATER, &c.] Locus manicus est, & ita ex R. MS. legendus. *Vt cum vnusquisque frater in potestate arcam non habuerit, non habeat, vbi peculiare aliquid abscondat.*

IN SPECIE SVA.] Species sunt vestimenta, ornamenta, varia supellex, ita hoc vocabulum sæpe vsurpat S. Gregorius Turonensis in hist. Franc.

SCEMARI.] Ita in R. MS. scemare est sibi placere, quasi schemate, seu gesticu latione lætitiam præ se ferre, quod verbum explicare videtur Magister, cum addit, *vel gaudisci*, id est, gaudere. Scematio libr. 2. legis

Digitized by Google

gis Longobardorum tit. 15. l. 16. est corporis defiguratio: *Verumtamen non occidatur, sed ei scematio corporis fiat.* Et infra: *Non in occisione & scematione corporis.*

SACCI SINT TONICÆ.] Phrasis Græca, pro, tunicæ sint ex sacco. Sacci tunicæ id est, cilicinæ. Saccus Græcè σάκκος passim apud septuaginta interpretes est cilicium. In cod. Vind. legitur: *Sat sint tunicæ.* Malè.

CVCVLLÆ SEGESTRÆ.] In cod. Vind. *cuculla segestratæ*, satis rectè. In R. MS. Magistri, *cuculla segestri*, lege, *ex segestri*. Segestre à segete est tegumentum. Varro lib. 4. de lingua Latina: *Nisi quod Græci dicunt λεκτὸν lectum potius quàm lecticam, quod involuebant, quod fere stramenta erant à segete segestria appellant, vt etiam nunc in castris: nisi à Græcis. Nam σήραγξ, vbi lectus mortui fertur.* Idem lib. 1. de vita populi Romani apud Nonium cap. 1. *quod frontem lectica struebant, ex eâ herbâ tortâ torum appellatum, hoc quod iniicitur, etiam toral dicitur. Lecticam quæ involuebant, segestria dicebant.* Meminit Lucilius lib. 15. apud eumdem Nonium cap. 14.

Panula, si quaris, canterius, seruus, segestre.
Vtilior mihi, quàm sapiens -------

In glossis Isidori. *Segestre, teges.* Dicitur & Segestrum. Glossæ Benedicti: *Segestrum σήραγξ.* i. pellis, seu operimentum pelliceum aliæ Glossæ: *Segestrum περίστρωμα, σήραγξ.* i. pellis Nam σήραγξ Græcis pellis est, & tunica pellicea. Vide Iulium Pollucem lib. 10. cap. 46. Cucullæ ergo segestratæ, vel ex segestri sunt ferè straminеæ, vel pelliceæ.

OMNE SORDICIVM INIVRIAMQVE.] Lege, vt in R. MS. *omnem sordium iniuriam.*

CACCAVORVM.] Pro, *cacaborum*, de quo vocabulo supra.

CVCVMÆ.] Cucuma est vas coquinarium, olla. S. Isidorus lib. 20. Orig. cap. 8. *cacabus, & cucuma à sono feruoris cognominantur. Hæc in Græcis & Latinis communia. Sed vtrum Latini à Græcis, an Græci à Latinis hæc vocabula sumpserunt, incertum est.* Cucuma Græcè κουκούμιον.

HIEMARVM.] In R. MS. *gemarum.* Videtur legendum, *heminarum.*

FERRATAS.] Propter glaciem.

VICLINAS.] Ita in R. MS. In cod. Vind. *biclinas.*

CALIGAS.] In R. MS. legitur, *gallicas*, rectius. Nam subiungit, *vt diu* (nempe toto æstatis tempore) *caligæ repositæ* (id est reconditæ) *conseruentur.* Et Gallica aptior in æstate, quæ ferè totam superiorem pedis partem nudam relinquat, vt supra obseruatum est.

CLAVATAS.] Clauis suffixas. Sic S. Equitius Abbas vtebatur caligis clauatis, vt notum est ex S. Gregorio Papa lib. 1. dial. cap. 4. *Tunc vir Dei clauatis calceatus caligis falcem fœnariam in collo deferens veniebat.* Idque militum more, qui caligis calceabantur clauatis ad opera diuersa, & ne pes in acie titubaret Leo constitutione 6.

§. 26. agens de calceis militaribus: ἀναγκαῖον δὲ ὀλίγοις μικρᾶις ἥλοις περιπαλοῦσθαι αὐτά. i. necessarium est ipsos paucis paruis clauis suffigi. Hinc capiendus Iuuenalis sat. 3.

---------- plantâ mox vndique magnâ
Calcor & in digito clauus mihi militis haret

& sat. 16. si modo illius sit.

---------- offendere tot caligatos
Millia clauorum.

erantque hi claui præacuti, vt clarum est ex Plinio lib. 9. cap. 18. *squamis conspicui crebris & præacutis clauorum caligarium effigie.*

In caliga.] Lege, vt in R. MS. *Ingallicla*, id est, gallicula, iuxta præfatam rationem.

Ligneos cvspvs pvtantvr.] Lege, vt in R. MS. *Ligneos cuspos vtantur.* Quid sit Cuspus docent Glossæ veteres. *Cuspus*, ξύλινον σανδάλιον. Id est, ligneum sandalium.

Pellicis.] Hoc vocabulum redundat, nec habetur in R. MS.

Pedvlibvs vtantvr pellicis.] Præter caligas quæ superponantur.

Sagos.] Ita in R. MS. rectè: nam hoc vocabulum dicitur masculinè & neutraliter. Nonius cap. 3. *Sagum generis neutri & plerumque masculini*, &c. Arrianus in Periplo maris Erythræi posuit masculinè: σάγοι ἀποπεπλυμένοι, καὶ βεβαμμένοι. i. sagi ad vsum virorum arte fullonis præparati, & tincti.

Rachinis.] In regula MS. *rachanis*. Rachina, racana, seu rachana cum aspiratione, & rachanella est stragulum, seu lectorum operimentum. Papias: *Rachina, strata lectorum.* Vita S. Ioannis Eleemosynarij *iustum est enim & bene acceptum Deo, vt tegantur centum potius quadraginta quatuor fratres & domini tui, quam tu infelix. Venundantur enim quatuor rachanella numismate vno.* Et in eâdem vita: *Illicenim fieri fecerat, quasi tholos quosdam prolixos ligneis tabulis pauimento strato adrequiescendos eos, & simul cum storeis & racanis per totam hiemem.* Racana tamen seu racanella est simplex & tenuis propter hiemem, vt euidenter patet ex hoc loco Magistri, & satis colligitur ex Gregorio Papa lib. 12. Regesti epist. 16. vbi agens de lectis, quos mittit ad monasterium montis Sinai, distinguit lænas à racanis: *Misimus lanas quindecim, rachanas triginta, lectos quindecim.* Et ex Ennodio lib. 9. epist. 17. *lanam & racanas, cum volueritis coloris rubei aut fusci mihi cum celeritate mittite.* Et hic locus sanus est, nec vllo medicamine indiget.

Digitized by Google

DE MENSA ABBATIS.

CAP. LXIII. §. 1.

MENSA Abbatis cum hospitibus & peregrinis sit semper. Quoties tamen minus sunt hospites, quos vult de fratribus vocare in ipsius sit potestate. Seniores tamen vnum aut duos semper cum fratribus dimittendum propter disciplinam. P. BEN.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MENSA ABBATIS CVM HOSPITIBVS ET PEREGRINIS SIT SEMPER.] Arnolphus lib. 1. de S. Emmerano hunc regulæ locum tangit agens de S. Ramualdo Abbate monasterij S. Emmerani: *Mensa illius secundùm regulam sancti Benedicti erat cum hospitibus & peregrinis.* Hospites sunt eiusdem nationis, peregrini alterius: non sunt hi hospites, qui in eâdem ciuitate & oppido, in quo situm est monasterium, residentes vltro conuiuium emendicant, aut ab Abbate inuitantur: Sunt enim potius conuiuæ, quàm hospites. Hîc autem sola mentio fit mẽsæ, non cellæ aut cameræ, aut palatij Abbatis in quo seorsùm à suâ cõgregatione reficiat cum hospitibus & peregrinis. Ex quo efficitur ipsi Abbati reficiendum esse cum peregrinis & hospitibus in ipso conuentu fratrum maximè in refectorio, vel certe alibi, si commodum. Non erit refectorium frãtrum iuxta rationem à nobis explicandam. Is fuit vsus antiquorum Patrum quibus S. Benedictum in re tanti momenti contrarium fuisse minimè credẽdum est. Id præcipit regula Patrũ MS. *Illud quoque statuimus, vt Abbates omni tempore cum fratribus reficiant.* S. Isidori cap. 9. *Abbas citra languoris necessitatem cibos in conspectu pariter cum fratribus sumat.* S. Aureliani cap. 49. *Abbas, nisi inæqualitate faciente, extra congregationem non reficiat.* S. Cæsarij cap. 39. *Abbatissa nisi inæqualitate aut infirmitate aut occupatione impellente extra congregationem*

penitus non reficiat. Vbi videtur solum inæqualitatis. i. morbi, vel occupationis casum excipi. Id etiam videtur ex S. Cæsario Epist. ad Orariam: *Et in cotidiano corporis alimento atque communi cibo par sis his, cum quibus pari in mensa veteris consensu, vt qui ad vnam sedetis mensam, vnō vosparque reficiat alimentum.* Idem faciebat S. Eugendus Abbas, vt habetur in eius actis apud Surium: *Ille, inquam, Abbas sanctus nec mensulam suam (vt facere quosdam nuper audiui) nec victum vnquam exceptauit à fratribus.* His accedat constitutio Abbatum in synodo Aquisgranensi sub Ludouico Pio Imperatore tit. 27. *vt Abbas vel quispiam fratrum ad portam monasterij cum hospitibus non reficiatur. In refectorio autem omnem eis humanitatem manducandi & bibendi exhibeat. Ipse tamen eâ cibi potusque mensura contentus sit, quàm reliqui fratres accipiunt.* Neque huic titulo aduersatur sexagesimus secundus, in quo statuitur, *vt laïcus causâ manducandi & bibendi in refectorium non ducatur.* Nam hic titulus ad hospites non spectat. Nostræ sententiæ fauet Magister, qui etsi statuat mensam Abbatis, vt S. B. tamen cap. 24. vbi agit de lectore hebdomodario, statuit quid legendum sit in refectorio, cum superueniunt extranei. Ne autem quis putet hanc nouam esse interpretationem, Ruthardus antiquus scriptor hoc caput regulæ exponens ait quosdam in eâ esse opinione: *Quaritur*, inquit, *in hoc loco vbi debet Abbas manducare, vtrum in refectorio, an foris. Sunt alij, qui dicunt foris, alij verò intus. Quomodo ergo dimittere debet seniores duos, vel tres cum fratribus, si illic in refectorio debet manducare? qui respondentes dicunt propterea dixit S. Benedictus seniores dimittere: quia sunt talia refectoria, in quibus sedent fratres, vt propter multitudinem fratrum ab Abbate non possint videri, veluti in sancto Gallo.* Hæc sententia confirmatur ex regula S. B cap. 38. *nec præsumat ibi aliquis de ipsa lectione, aut aliud quicquam requirere: ne detur occasio maligno: nisi forte Prior voluerit pro ædificatione aliquid breuiter dicere.* Vbi Prior pro Abbate vsurpatur, vt supra declaratum est. Sed si Abbas numquam reficiat in conuentu fratrum, quia cap. 53. dicitur numquam hospites deesse monasterio, aut saltem rarò, si locus sumatur hyperbolicè, absurdum esset permittere ipsi Abbati aliquid in refectorio de lectione dicere, qui numquam, aut rarò debeat interesse. Præterea si contraria sententia valet, nescio quid deterius monasterio contingere possit, cum ipsi Abbati fenestram ad omnem licentiam eiusmodi institutio patefaciat: datur enim ei occasio cotidie comessandi cum secularibus, decoquendi, obliguriendi, & dilapidandi bona monasterij, vt cotidianâ patet experientia, quod etiam præclarè notat Petrus venerabilis lib. 1. epist. 18. Hinc orta est omnis monasticæ vitæ corruptela diuisio illa bonorum monasterij inter Abbatem & monachos, cū sibi Abbates opimiorem & meliorem partem, quam occasione huius capituli mensam abbatialem appellant, seposuerunt. Nec id me mouet, quod in constitutionibus, *ne in agro Dominico, cum ad monasterium*, & in Benedictinâ fiat mentio cameræ Abbatis, in qua possit, quos velit ex fratribus melius procurare. Non enim interpretantur regulam summi Pontifices,

Add. 1. Cap. Lud.

Digitized by Google

sed id, quod dudum introductum fuerat, & ægrè auelli poterat, tolerant. Cæteris difficultatibus mox satisfiet. Et hæc sententia vindicat S. Benedictum à multorum iniuria, qui dicunt passim ex hoc regulæ capite ruinam monasteriorum natam esse, cum data sit libertas Abbatibus cotidie epulandi. Sed cum hæc libertas non clarè pateat in hoc capite, sed tantum ex quibusdam verbis colligatur, satius est sequi nostram sententiam, quàm tantam iniuriam S. B. facere.

QVOTIES TAMEN MINVS SVNT HOSPITES.] Quàm videlicet sufficiat ad explendam Abbatis mensam.

QVOS VVLT DE FRATRIBVS VOCARE IN IPSIVS SIT POTESTATE.] Vocantur fratres ad mensam Abbatis, vt ipse Abbas humilitatis recordetur: ne vel tanquam princeps, aut monarcha solus in mensa sedeat; vel, si habeat aliquot hospites, extollatur, fratresque spernat, quòd solus cum hospitibus separatus à grege accumbere possit. Vnde S. Eugendus Abbas (vt in eius actis habetur) numquam mensam separatam à fratribus habuit. Nec dicendum est fratres vocari ad mensam Abbatis, vt lautius epulentur. Nam si valent, non indigent lautioribus epulis; si infirmi sunt, aut omnino debiles, habent cellam infirmorum, in qua melius accipiantur, & procurentur, & si opus est, carnes comedant, quas in refectorio comedere nefas. Nec dixit. S. Benedictus debiles & infirmos, sed, quos volet. Nec, cum separauit coquinam Abbatis & hospitum à coquina fratrum, hoc ideo instituit, vt Abbatis olla ferueret, fratrum verò cacabus algeret, sed, *vt incertis horis superuenientes hospites, qui numquam desunt monasterio, non inquietent fratres.* Et si aliquid addendum est in gratiam hospitum, illud etiam fratribus indulgendum, vt supra notatum est. *Vt habetur cap. 53 regulæ.*

SENIORES TAMEN VNVM AVT DVOS SEMPER CVM FRATRIBVS DIMITTENDVM.] optima lectio, si verbum substantiuum, *est*, subintelligitur. Nam gerundium aliquando accusatiuum regit. In Concordia Vindocinensi legitur: *Seniores tamen vnus, aut duo cum fratribus dimittendi.* Vulgò additur *ut*, *procuret*. In cod. p. MS. Victorino additur, *mandamus*. Sed cum hucusque ritè cuncta procedant, in his verbis totius difficultatis cardo versatur. Nam si vnus aut duo seniores dimittendi sunt propter disciplinam, acta res est, (vt aiunt aduersarij) nam inde clarum est Abbati non reficiendum esse in eodem cum fratribus loco: sed clarior esset hæc consequentia, si additum fuisset, in refectorio, vel quid simile. Itaque primò respondemus iuxta superiorem responsionem ex Ruthardo allatam. Quæ clara est ex verbis Magistri, qui cap. 82. vt sæpe alibi, optime S. B. mentem interpretatur, cum ait: *Ad mensam Abbatis sedeant seniores, extranei superuenientes, vel vicibus fratres psalterati quos voluerit Abbas, præter Præpositos, qui in decadis suis ideo ad suas mensas iubentur esse præsentes; vt causam Dei, id est, taciturnitatis & grauitatis in susceptis suis custodiant.* Hæc clara sunt, & nullis ambagibus inuoluta: maximè cum extranei superuenientes iuxta Magistri regulam debeant in refectorio cum fratribus reficere,

vt supra notatum est. Respondeo secundò locum esse intelligendum de illis diebus, in quibus Abbas frangit ieiunium propter hospites; cum nimirum fratres reficiunt hora nona, & Abbas cum hospitibus hora sexta. Tunc enim dimittet vnum, aut duos ex senioribus, qui hora nona reficiant cum fratribus propter disciplinam: quia tunc Abbas iam refectione sumpta cum hospitibus non intererit refectorio. Neque his obstat quòd cap. 53. fratres ieiuniorum consuetudinem prosequi debeant. Nam hæc ita intelligenda sunt, si non vocentur ad mensam Abbatis, cui potestas absoluta hoc capite conceditur quemlibet è fratribus vocandi ad mensam suam sine vllo dierum discrimine. Quidam obiiciunt, quòd S. Maurus Theodebertum regem conuiuio excepit in domo hospitum. Verùm quidem est, sed non inde concluditur S. Maurum à sua congregatione separatum cum rege epulatum fuisse Si verò non duxit regem in refectorium, id contingere potuit, quia locus minimè aptus erat ad regem accipiendum cum suo comitatu. Opponunt etiam quòd S. Columbanus non intromittebat hospites seculares in interiora monasterij. Concedo quidem, sed non inde efficies S. Columbanum seorsum à sua congregatione cum eiusmodi hospitibus semper, aut plerumque comedisse. Opponunt etiam id valde incommodum esse fratribus, si sæpius hospites cum eis comedant. Sed contrarium cotidiana patet experientia. Et, si quid incommodi inde emergit, illud minus est, quàm si Abbati numquam aut rarius cum sua congregatione reficienti detur occasio dilapidandi bona monasterij cum laicis: fratribus verò murmurandi, & remissius in sancto proposito agendi: quæ facile inter vescendum obrepunt, maximè si illi prælatum numquam aut rarò in refectorio videant: cum etiam eiusmodi seniores ob disciplinam relicti numquam satis auctoritatis ad eos compescendos habituri sint.

Ex Regula Magistri. Cap. LXXXII. §. 2.

AD mensam Abbatis sedeant seniores, extranei superuenientes, vel vicibus fratres psalterati, quos voluerit Abbas præter Præpositos, qui in decadis suis ideò ad suas mensas iubentur esse præsentes, vt causam Dei, id est, taciturnitatis, & grauitatis in susceptis suis custodiant. Ideo enim ambos diximus in mensa decadæ suæ præesse, vt decem fratres sibi commissos vicaria sollicitudine ab vniuersis vitiis certatim custodiant.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD MENSAM ABBATIS, &c.] Hæc habentur in R. MS. Magistri cod. Corb. eodem capite.

VEL VICIBVS.] In cod. Vind. additur, *alienis.*

FRATRES PSALTERATI.] In cod. Vind. deest, τὸν, *psalterati.* Psalterati sunt ij, qui psalterium memoria tenent, vt satis liquet ex eadem regula Magistri cap. 57. *Si verò in viam longiorem dirigatur, codiculum modicum cum aliquibus lectionibus de monasterio secum portet: vt quamis horam in via repausauerit, aliquantulum tamen legat: ita tamen, si fuerit psalteratus. Si verò non fuerit, tabulas à maiore superpositas psalmis* (lege, *cum aliquibus psalmis*) *secum portet, vt ad refectionem prandij aut ad mansionem quando applicuerit, aliquantulum, quantum occurrerit, tamen meditetur, vt cotidie regulæ reddat, quod suum est.* Psalterati ergo sunt, qui psalterium callent, non psalterati verò, qui illud nondum plenè didicerunt: qui non admittuntur ad mensam Abbatis: quia, vt plurimum iuniores sunt.

VICARIA SOLLICITVDINE.] Si forte alter in coquina, aut in aliquo negotio occupatus est, vel morbo detinetur.

Ex Regula Patrum de capitulo VIII. §. 3.

VENIENTIBVS verò fratribus ad horam refectionis, non licebit peregrino fratri cum fratribus manducare: nisi cum eo, qui præest, Patre, vt possit ædificare. Nulli licebit cum eo loqui. *In R. MS. Serapionis, & aliorum cod. Flor.*

Ex Regula S. Fructuosi Episcopi. Cap. X. §. 4.

CVM fratribus aduenientibus hospitibus & peregrinis in vna mensa communiter viuant: quia de ipsis Dominus ait, *Hospes fui, & collegistis me.* *Mat. 25*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM FRATRIBVS, &c.] Hæc non habentur in R. MS. S. Fructuosi Episcopi Bracarensis, sed videntur esse alterius Fru-

ctuosi. Capite 10. quod supra citatur capite, qualis debet esse Abbas.

COMMVNITER.] Id est, simul, vt toties explicatum est.

VIVANT.] Id est, vescantur, nempe Abbates, de quibus hoc capite agitur.

DE

DE ARTIFICIBVS MONASTERIJ.

CAP. LXIV. §. I.

ARTIFICES si sunt in monasterio, cum omni humilitate faciant ipsas artes, si permiserit Abbas. Quod si aliquis ex eis extollitur pro scientia artis suæ, eò quòd videatur aliquid conferre monasterio, hic talis euellatur ab ipsa arte, & denuo per eam non transeat, nisi forte humiliato ei iterum Abbas iubeat. Si quid verò ex operibus artificum venundandum est, videant ipsi per quorum manus transigenda sunt, ne aliquam fraudem præsumant inferre. Memorentur semper Ananiæ & Saffiræ: ne forte mortem, quam illi in corpore pertulerunt, hanc isti, vel omnes, qui aliquam fraudem de rebus monasterij fecerint, in animâ patiantur. In ipsis autem pretiis non subripiat auaritiæ malum, sed semper aliquantulum vilius detur, quàm ab aliis secularibus dari potest, vt in omnibus glorificetur Deus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM OMNI HVMILITATE.] Italin cod. ms. S. Germ. vulgò tamen additur, *& reuerentia.*

SI PERMISERIT ABBAS.] Ita Smaragdus, Turrecremata, & cod. MS. S. Far. qui addunt particulam, *tamen.* Vulgò legitur: *Si tamen iusserit Abbas.*

QVOD SI ALIQVIS EX EIS EXTOLLITVR, &c.] Longe sane à Christi præcepto, quo iubetur, vt in omnibus operibus nostris nos seruos inutiles reputemus, longè etiam à perfectione monachorum Ægyptiorum de quibus Cassianus lib. 4. de institutis renunciantium cap. 14. *Et cum tãtos vnusquisque eorum cotidie de opere & sudore proprio redditus conferat monasterio, vt ex eis sustentare non solùm suam valeat paretatem, verum etiam vsibus possit exuberare multorum: in nullo tamen inflatur, nec sibi de tanto operis sui quæstu ac, ac sudore blanditur: Sed præter duo paxamatia, quæ tribus vix denariis ibidem distrahuntur, nihil sibi amplius vnusquisque præsumit.*

HIC TALIS EVELLATVR AB IPSA ARTE.] Hoc sapienter à S. Benedicto institutum est. Nihil enim iniquius ferre potest superbus, quàm si videat se ab omnibus tanquam aliis inutilem despici, & monasterium suâ industriâ, & labore minimè indigere. Quapropter S. Columbanus circa finem sui pœnitentialis dicit superbum puniendum esse despectu.

VT ILLI MORTEM QVAM IN CORPORE PERTVLERVNT, &c.] Ita S. Gregorius lib. 1. epist. 36. agens de Venantio vitæ monasticæ desertore: *Si ergo mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat nummos, Deo abstulit: considera quanto periculo in diuino iudicio dignaberis, qui non nummos, sed te ipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu denoueras, subtraxisti.* Ex quibus colligitur Ananiam & Sapphiram iuxta mentem sanctorum Benedicti & Gregorij non esse damnatos, sed eorum mortem duntaxat fuisse temporalem, non æternam. In qnâ opinione est etiam Cassianus Coll. 6. cap. 11. qui scribit eorum culpam leuem fuisse, *qui parum quid clam de substantiâ suâ infidelitatis errore seruauerant*, inquit ille.

AB ALIIS SECVLARIBVS.] Ita in cod. S. Germ. Ebr. Far. cum Smaragdo, S. Dunstano, Turrecremata, & editione Coloniensi. In vulgatis *vt*, *aliis*, desideratur.

DARI POTEST.] Ita apud Smaragdum & Turrecrematam. In editione Coloniensi, & quibusdam vulgatis, *datur*. In codicibus S. Germ. & Victorinis, *detur*. In cod. S. Ebr. S. Far. editione Colinæi, & apud S. Dunstanum nihil horum habetur, sed verbum subintelligitur.

Ex Regula Macarij. §. 2.

In R. MS. Serapionis & ex cod. Flor.

ILLVD etiam tenendum fuit, vt extra monasterium artificium non faciat vllus; nisi ille cuius fides probata fuerit: qui ad vtilitatem & necessitatem monasterij poterit quid facere.

Digitized by Google

Ex Regula Caſſiani. Cap. XXXIV. §. 3.

SI quis autem de opere & ſudore proprio plus ab aliis reditus confert monaſterio, in nullo infletur: nec ſibi de tanto operis ſui adquiſito blandiatur: nec amplius ſibi aut delicatius aliquid ſolitâ cotidiani victus parcitate præſumat: ſed tanquam peregrinum ſe huiuſce mundi reputans arreptæ nuditatis virtutem ad finem vſque perducat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS AVTEM, &c.] Hæc ſumpta ſunt ex lib. 4. de inſtitutis renunciantium cap. 14.

NVDITATIS.] Id eſt, paupertatis, quam S. Baſilius, & nonnulli Patres Græci ἀκτημοσύνην appellant, id eſt, poſſeſſionis carentiam. Apud Heſychium ἀκτήμων πένης, ἐνδεής. i. pauper, indigens. ἀκτημοσύνη, ἔνδεια. i. indigentia.

Ex Regula Magiſtri. Cap. LXXXV. §. 4.

CVM vnaquæque ars aliquid perfectum ſuperuacaneum vſibus monaſterij *habuerit*, vel mittendarum Eulogiarũ abundauerit; interrogatâ qualitate pretij quãtùm à ſecularibus diſtrahi poteſt, tantùm infra nummorum minori ſemper diſtrahatur pretio: vt agnoſcantur in hac parte ſpiritales à ſecularibus actorum diſtantia ſeparari: cum non negotij cauſa, quæ eſt inimica animæ, lucrum ſupra iuſtitiam quærant; ſed etiam ab ipsâ iuſtitiâ minus accipiendi pretij humanitate conſentiant: vt non propter cupiditatem & auaritiam artes operari credantur; ſed ne otio poſſit paſcenda dignis ſumptibus manus vacare, & horas operoſi diei gratis tranſire. Pretium verò acceptum Abbati debet ab ipſis artificibus fideliter conſignari. Quæ diminutio pretij æſtimatione Abbatis artificibus debet conſtitui: vt ſciant item quanta ementibus ſum-

ma respondeat, & accepti pretij fraudem non possint facere de ipsa quantitate iam scienti Abbati.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM VNAQVÆQVE ARS, &c.] Hæc habentur in R. MS. Cod. Corb. cap. eodem.

HABVERIT.] Adieci hoc verbum, quod deesse videtur.

EVLOGIARVM.] Hoc vocabulum hîc impropriè sumitur. Nam turpe esset vendere Eulogias.

DISTRAHI.] Id est, vendi. Distrahere, vendere. Vlpianus. ff. l. *præcipiant.* De Ædilitio edicto, *vt ecce plerique solent mancipia, quæ nouitia non sunt, quasi nouitia distrahere.* Cassianus lib. 4. de institutis renunciantium cap. 14. *Sed præter duo paxamatia, quæ tribus vix denariis ibidem distrahuntur, nihil sibi amplius vnusquisque præsumit.* S. Leander de institutione virginum cap. 1. *Virus se distrahunt, simulque cum pudicitiâ libertatem perdunt.* Nonius c. 4. *distrahere est vendere.*

ACTORVM DISTANTIA.] Ita reposui ex R. MS. cum in concordia legeretur, *actibus distantiaque.*

NEGOTII] id est, negotiationis.

SED ETIAM AB IPSA IVSTITIA MINVS ACCIPIENDI PRETII, &c.] Ita in R. MS. sed hæc corrupta sunt, & videtur deesse verbum, *discedere.* Itaque legendum puto, *sed etiam ab ipsa iustitiâ minus accipiendo pretium discedere humanitate consentiant.* Quasi hic Magister imperaret discipulis, vt à iustitiâ commutatiuâ discedant minus pretium accipiendo humanitatis gratia.

Ex Regula S. Hieronymi. Cap. VI. §. 5.

FRATRES eiusdem artis in vnam domum sub vno Præposito congregentur, verbi gratia, vt qui lina texunt, sint pariter: qui mattas, in vnam reputentur familiam: sarcinatores, carpentarij, fullones, galligarij seorsùm à suis Præpositis gubernentur. Et per singulas hebdomadas ratiocinia operum suorum ad Patrem monasterij referant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATRES EIVSDEM ARTIS.] Hæc videntur esse ex præfatione D. Hieronymi ad regulam S. Pachomij; etsi in codicibus ex-

Digitized by Google

cusis non habeantur. Nam infra cap. 70. quædam proferuntur ex D. Hieronymo, quæ habentur in eâdem præfatione. Et quæ hîc citantur, institutis S. Pachomij similia sunt, de quibus S. Hieronymus disserit in citatâ præfatione.

SARCINATORES.] Horum mentio fit in vitâ S. Pachomij apud Palladium cap. de Tabennesiotis.

FVLLONES.] Horum etiam mentio fit in vitâ S. Pachomij ibidem.

GALLIGARII.] Lege, *Gallicarij*. Sunt Gallicarum sutores.

Ex Regula S. Basilij. Cap. CII. §. 6.

SI oportet eos, qui nouerunt artificia suscipere aliquod opus absque conscientia, vel iussione eius, qui præest & operum sollicitudinem gerit? RS. furti reus erit eiusmodi, vel similis eis, qui furibus concurrunt. INT.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI OPORTET EOS, &c.] Extat apud S. Basilium interr. 142. regul. breu. & apud Rufinum cap. 54.

EIVSMODI.] Pro hoc vocabulo in textu Græco est, ἑκάτερος. i. vterque: & additur ὁ, τε δίδους, καὶ ὁ λαμβάνων. id est, qui dat, & qui accipit opus videlicet.

Item. Cap. CIV. §. 6.

QVOD si per negligentiam pereat aliquid ex his, aut per contemptum dissipetur? &c. INT. *Vide supra cap. 42. §. 6.*

Digitized by Google

DE DISCIPLINA SVSCIPIENdorum fratrum.

CAP. LXV. §. 1.

S. BEN. NOVITER veniens quis ad conuersionem, non ei facilis tribuatur ingressus, sed
1. Ioan. 4. sicut ait Apostolus: *Probate spiritus, si ex Deo sunt.* Ergo si veniens perseuerauerit pulsans, & inlatas sibi iniurias & difficultatem ingressus post quatuor aut quinque dies visus fuerit patienter portare & persistere petitioni suæ, annuatur ei ingressus; & sit in cellâ hospitum paucis diebus. Postea autem sit in cellâ nouitiorum, vbi meditetur & manducet, & dormiat. Et senior ei talis deputetur, qui aptus sit ad lucrandas animas, qui super eum curiosè omnino intendat, & sollicitus, si reuera Deum quærit, si sollicitus est ad opus Dei, ad obœdientiam, ad opprobria. Prædicentur ei omnia dura & aspera, per quæ itur ad Deum. Et, si promiserit de stabilitatis suæ perseuerantia, post duorum mensium circulum legatur ei hæc regula per ordinem. Et dicatur ei: ecce lex sub quâ militare vis; si potes obseruare, ingredere; si verò non potes, liber discede. Si adhuc steterit, tunc ducatur in supra dictam cellam nouitiorũ, & iterum probetur in omni patientia. Et post sex mensium circulum relegatur ei regula: vt sciat ad quid ingreditur. Et, si adhuc stat, post quatuor menses iterum ei legatur eadem regula. & si habitâ secum deliberatione promiserit se omnia custodire, & cuncta sibi imperata seruare; tunc recipiatur in congregatione, sciens se lege regulæ constitutum, quòd ex illâ die non liceat egredi de monasterio, nec collum excutere de sub iugo regulæ,

Digitized by Google

quam ſub tam moroſa deliberatione licuit ei excuſare, aut ſuſcipere. Suſcipiendus autem in oratorio coram omnibus promittat de ſtabilitate ſuâ & conuerſione morum, & obœdientia coram Domino & Sanctis eius: vt ſi aliquando aliter fecerit, à Deo ſe damnandum ſciat, quem irridet. De quâ promiſſione ſuâ faciat petitionem ad nomen Sanctorum, quorum reliquiæ, ibi ſunt, & Abbatis præſentis. Quam petitionem manu ſuâ ſcribat; aut certè, ſi neſcit litteras, alter ab eo rogatus ſcribat: & ille nouitius ſignum faciat, & manu, ſua eam ſuper altare ponat. Quam dum poſuerit, incipiat ipſe nouitius mox hunc verſum: *Suſcipe me, Domine, ſecundùm eloquium tuum, & viuam: & non confundas me ab expectatione meâ.* Quem verſum omnis congregatio reſpondeat, adiungentes, *gloria patri.* Tunc ipſe frater nouitius proſternatur ſingulorum pedibus; vt orent pro eo. Et iam ex illâ die in congregatione reputetur. Res ſi quas habet, aut eroget prius pauperibus, aut factâ ſolenni donatione conferat monaſterio, nihil ſibi reſeruans ex omnibus: quippe qui ex illo die nec proprij corporis poteſtatem ſe habiturum ſciat. Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis, & induatur rebus monaſterij. Illa autem autē veſtimenta, quibus exutus eſt, reponantur in veſtiario conſeruanda: vt ſi aliquando ſuadente diabolo conſenſerit, vt egrediatur de monaſterio (quod abſit) tunc exutus rebus monaſterij, proiiciatur. Illam tamen petitionem, quam deſuper altari Abbās tulit, non recipiat, ſed in monaſterio ſeruetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NOVITER VENIENS QVIS, &c.] Id eſt nouiter venienti ad conuerſionem non facile tribuatur ingreſſus. Hæc phraſis ſapit Hebraïſmum.

POST QVATVOR AVT QVINQVE DIES, &c.] Sic S. Antonius monaſticæ vitæ princeps Paulum Simplicem quatuor dies ante fores ſuas perſeuerantem vix tandem intromiſit, vt docet Palladius cap. de Paulo Simplice.

ET SIT IN CELLA HOSPITVM FAVCIS DIEBVS.] Quid

faciat in cellâ hospitum nouiter veniens, non declarat S. B. sed hoc ex aliis Patribus discendum est, qui statuunt, vt eiusmodi nouitius seruiat hospitibus. Ita statuit auctor regulæ Tarnatensis: *Vni de senioribus deputatus tamdiu iubeatur aduenientibus deseruire, quousque deuotio eius fuerit patientia teste monstrata.* S. Isidorus cap. 4. regulæ: *Vitam enim vnius cuiusque in hospitalitatis seruitio tribus mensibus considerari oportet.* S. Fructuosus Archiepiscopus cap. 21. regulæ agens de vitæ monasticæ cãdidato: *Hospitibus, siue peregrinis stramina comportabit aquam calefaciens pedibus.* Ita statuitur Additione primâ Capitularis Ludouici Imperatoris tit. 34. *Vt nouitio non facilis in monasterium tribuatur ingressus: & vt in cellâ hospitum probationis causâ hospitibus seruiat paucis diebus.* Idque iuxta institutum Ægyptiorum monachorum; ita tamen vt prius nouiter venientes veste monachica induerent, & aliquandiu probarent, quàm hospitij ministerium eis imponerent, vt planum est ex Cassiano lib. 4. de institutis renunciantium cap. 7. sed S. B. quædam circa priscorum institutionem immutauit, hospitij etiam seruitio ad paucos dies redacto; ne à spiritalibus exercitiis nouitij retardarentur.

POSTEA AVTEM SIT IN CELLA NOVITIORVM.] Antiqua huius rei praxis videtur in vitâ S Hermelandi Abbatis: *Vbi ex more instituti monastici in cellâ, vt vocant, nouitiorum probatus,* &c. Huius cellæ mentio fit in vita S. Guillelmi Gellonensis: *Quamprimum condecens metitur oratorium, metitur etiam totius claustri ambitum.* Et paulo post: *Atque dormitorium, & cellam nouitiorum.* Hæc cella ab aliis monasterij domiciliis erat separata, & in extremis locis illius sita. Id patet ex Beda lib. 4. hist. Angl. cap. 23. vbi agit de monasterio sanctæ Hildæ: *Erat enim hac ipsa hora cum aliis nonnullis Christi ancillis in extremis monasterij locis seorsum posita, vbi nuper venientes ad conuersionem feminæ solebant probari; donec regulariter instituta ad societatem congregationis suscipiantur.* Et ex S. Fructuoso Archiepiscopo cap. 21. regulæ. *Neque interna fratrum diuersoria accedet, sed delegatâ in exteriore curte cellâ perfruetur.* Sed videtur S. Fructuosus singulis nouitiis singulas cellulas assignare: quemadmodum & S. Ferreolus cap. 5 regulæ: *vicinam tamen monasterio cellulam, dum prænotatum tempus obseruat, accipiat.* Nouitij autem ab aliis fratribus separabantur; ne ea, quæ in monasterio geruntur in eorum notitiam venirent; & discedentes ea secularibus reuelarent. Id etiam eorum tranquillitati maxime congruum erat; vt ab omni consortio seiuncti facilius contemplationi, & vitiorum extirpationi starent.

NOVITIORVM.] Nouitius propriè seruus nouus est, nouiter emptus. Glossæ veteres: *Nouitius*, νεόγνιος. i. nouiter emptus. Meminit Cicero orat. in Pisonem: *De grege nouitiorum.* Iuuenalis sat. 3.

--------- *tetrumque nouitius horret*
Porthmea ---------

quo in loco agitur de nouitio, qui in balneis seruiebat. Nouitius opponitur Veteratori. Veterator, qui anno seruiuit; Nouitius, qui minus, communit e

muniter docent I. C. vide titulum de edicto ædilitio. Recte igitur Nouitij appellantur à S. Benedicto ij, qui nouiter accedunt ad ſeruitutem Dei. Sunt enim monachi ſerui Dei, & ita paſſim appellantur à ſanctis Patribus; monaſterium ſchola eſt diuini ſeruitij, vt loquitur S. B. Sic à Tertulliano libr. de Pœnitentia Cathecumeni appellantur nouitioli: *Sic præcipue nouitiolis iſtis, quicum maxime incipiunt diuinis ſermonibus aures rigare.* Vitæ Monaſticæ nouitios S. Iſidorus Peluſiota libr. 1. epiſt. 258. appellat νεοπαγεῖς, id eſt: neophytos. Græci communiter appellant ἀρχαείους. i. incipientes. Palladius cap. 21. de B. Marco: ἐγὼ παρεκαθίζομαι τῇ θύρᾳ τῆς κέλλης αὐτοῦ ὡς ἄπτι ἐγὼ ὁ Ἀρχάδιος ὢν νομίζων αὐτὸν ὑπὲρ ἄνθρωπον. i. & aſſideo foribus cellæ illius, quem ego, vt pote qui eſſem adhuc incipiens & nouitius, ſupra hominem exiſtimabam. Quod vocabulum ita reddit interpres Heraclidis: *Tyro nouuſque monachus.* Anonymus quidam tractatu de ſilentio: ἐν σιωπεῖον ἐν ὠφέλιμον τοῖς Ἀρχαείοις, ἐν μέσοις, ἐν τελείοις, id eſt, res ſalubris eſt & vtilis incipientibus ſeu nouitiis, mediis ſeu proficientibus & perfectis. Et Euchologiũ Græcorum: ἀκολουθία εἰς Ἀρχάειον ῥασοφορεῦντα. i. ſequentia ſeu ordo inſtituendi nouitij ferentis raſum. Sic quidam Patres Latini appellant nouitios incipientes S. Cæſarius cap. 41. & S. Aurelianus cap. 44. ſupra cap. 62. S. Baſilius interr. 13. regularum fuſius diſputatarum appellat εἰσαγομένους. i. qui introducuntur. S. Iſidorus cap. 4. regulæ, & S. Fructuoſus Archiepiſcopus cap. 21. regulæ & 22. *Conuerſos.*

VBI MEDITETVR.] Meditetur. i. legat.

ET SENIOR TALIS EI DEPVTETVR.] Ita S. Fructuoſus cap. 21. regulæ: *Sicque anno illo vni ſpiritali traditus ſeniori non ſtatim commiſcendus erit congregationi.* S. Cæſarius Arelatenſis cap. 3. regulæ: *Sed vni ex ſenioribus tradita annum integrum in habitu, quo venit, perſeueret.* An autem ſingulis nouitiis ſinguli ſeniores dandi ſint, non exprimitur; nec puto hanc eſſe mentem S. Benedicti & S. Fructuoſi, qui fere ſequuntur Ægyptiorum monachorum normam, iuxta quam vni ſeniori decem iuniores dantur inſtituendi, vt conſtat ex Caſſiano libr. 4. de inſtitut. cap. 7.

SI REVERA.] Erat tantùm ſcriptum, *ſi vera*; ſed ex MSS. N. Smaragdo, S. Dunſtano & Turrecremata repoſui, *ſi reuera.* In vulgatis *ſi verè.*

SI SOLLICITVS EST AD OPVS DEI.] Sumitur opus Dei pro officio diuino, miſſa, & horis canonicis, vt paſſim alibi: Nec eſt minima virtus monachi, ſi ſollicitus eſt ad opus Dei; ſine qua vix monachi nomen & perſonam ſuſtinere poteſt; quæ ſi à rectore monaſterij abeſt, non video quomodo monaſterij diſciplina poſſit integra & ſalua conſiſtere. Quatuor autem inſpicienda ſeniori circa nouitium præcipiuntur, primum, ſi reuera Deum quærit, id eſt, ſi verâ & purâ intentione Deo in monaſterio ſeruire cupit: ſecundum, ſi omni ſollicitudine horis canonicis & ſacris liturgicis intereſſe cupit: tertium, ſi nihil carius, nihil anti-

quius obedientia ducit. Quartum, si opprobria & iniurias sibi factas æquo animo & summâ alacritate sustinet; quæ si præstiterit, verè monachatu dignus est.

PRÆDICENTVR EI OMNIA DVRA ATQVE ASPERA, PER QVE ITVR AD DEVM.] Hunc S. Benedicti locum citat San. Gregorius Papa. In 1. Reg. cap. 4. cum ait: *Qui arctissimam conuersationis viam imperant, nouiter venientibus facile habitum non impendunt. Quare eiusdem arctissimæ vitæ magister optimus, veritatis discipulus eruditus præcipit dicens: probate spiritus, si ex Deo sunt. Et iterum nuncientur eis dura & aspera, per quæ itur ad Deum, vt sciat, ad quid intrat.*

LEGATVR EI HÆC REGVLA.] Idem statuit S. Cæsarius cap. 8. suæ regulæ: *Quacumque ad conuersionem venerit, in salutatorio ei frequentius regula relegatur*, & Regula Tarnatensis: *Deinceps omnis regulæ constitutio relegatur.*

SI POTES OBSERVARE, INGREDERE.] Non est temere subeundum onus, quod viribus nostris impar sit. Tentandæ vires, cum arduum aliquid aggredimur.

-------- versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri.

Inquit Horatius, in arte. Quod si in aliis rebus faciendum est, id maximè cum de vita monastica amplectenda agitur, præstandum est, quod præclare docet S. Gregorius cap. citato. *Cum infirmi fortia promittunt, non est expertum robur, sed confusio discretionis quos omnes sub vnius denotatione sapiens admonet, qui dicit: supra te onus ne leueueris. Qui ergo in regularis vitæ forti proposito aliis præsunt, tanto discretius debent ad eamdem vitam conuersos recipere, quanto & vilius prænoscendum est, accedentium petitio ex virtute sit animi, an ex præcipitatione voluntaris. Nam qui in suis actibus faciles sunt, solent tam instanter vitæ spiritalis asperitatem appetere, vt videantur magnâ animi virtute, quod expetunt, desiderare.* Notanda doctrina his quorum est spiritus appetentium vitam monasticam probare.

EADEM REGVLA.] Ita apud Smaragdum & S. Dunstanum, vulgò τὸ *Eadem*, desideratur.

TVNC SVSCIPIATVR IN CONGREGATIONE.] Anno videlicet euoluto; qui vnicus datur à S. Benedicto ad probationem, vt ex hoc capite notum est, cuius institutionis à S. Benedicto factæ mentio fit in rescripto Alexandri 2. Papæ ad Vdonem Treuirensem, & Theodoricum Verdunensem Episcopos apud Iuonem p. 6. cap. 428. & Causa 17. qu. 2. cap. 1. Idem præscripsere spatium S. Cæsarius cap. 5. supra citato. S. Ferreolus cap. 5. suæ regulæ, S. Fructuosus Archiep. cap. 21. Fructuosus alter ca. 18. Magister cap. 90. & regula Tarnatensis: *Et nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur.* Idem statuitur in Conc. Aurelian. 5. cap. 19. de puellis vel quæ propria voluntate monasterium expetunt,

Digitized by Google

vel à parentibus offeruntur. S. Iſidorus cap. 4. regulæ probationem cõtraxit ad trimeſtre ſpatium. Aliàs maxime in oriente tres anni concedebantur, antequam aſcriberetur nouitius in numerum monachorum, vt habetur C. L. *Seruis* §. *verum. De Epiſcopis & Clericis*, &c. *Verùm &, ſi legitimo probatus experimento monachus efficiatur, euadet iugum ſeruitutis. Debent enim per triennium antequam monachi efficiantur in monaſterio permanere; poſtea verò ſi monachi facti fuerint, liberi erunt.* Idem ſtatuitur Nouella. 5. Iuſtiniani Imperatoris cap. 2. *Sancimus ergo ſacras ſequentes regulas eis qui ſingularem conuerſationem profitentur non prompte mox à reuerendiſſimis præſulibus venerabilium monaſteriorum habitum percipere monachalem; ſed per triennium totum ſiue liberi ſint, ſiue ſerui, tolerare nondum habitum monaſticum promerentes*, & paulo poſt: *Et dum triennio toto permanſerint optimos ſemetipſos & tolerabiles aliis monachis demonſtrantes hos monaſticam promereri veſtem atque tonſuram.* Idem ſtatuit Synodus Conſtantinopolitana prima, & ſecunda can. 5. ὥρισεν οὖν διὰ τοῦτο ἡ ἁγία σύνοδος μηδένα τῷ μοναχικῷ καταξιοῦσθαι σχήματος, πρὶν ἂν τῆς τελετίας χρόνος εἰς πεῖραν αὐτοῖς ἀρκοῦσαν δοκίμους αὐτοὺς ᾖ ἀξίους τῆς πολιτείας βιοῦς καταστήσῃ. i. propterea igitur decreuit ſancta ſynodus, vt nemo monachi habitu dignus putetur, priuſquam triennij tempus eis ad experientiam relictum eos probatos & dignos eſſe tali vita oſtenderit. De eadem re agit Photius in Nomocanone tit 11. cap. 3. In Conc. Aurelianenſi. 5. can. 19. Sanctimonialibus, quæ non perpetuo tenentur incluſæ, probationis triennium ante habitus ſumptionem decernitur. Idem triennale ſpatium præſcriptum fuit S. Pachomio ab Angelo, vt videre eſt apud Palladium cap. 38. τὸν μὴ τοι εἰσελθόντα εἰς ἅπαξ συμμεῖναι αὐτοῖς, ἐπὶ τελετίαν εἰς ἀγῶνα ἀδύτων οὐ δέξῃ, ἀλλὰ ἐργοπικώτερα ἔργα ποιήσας οὕτως εἰς τὸ στάδιον ἐμβαινέτω μετὰ τὴν τελετίαν. Id eſt, cum qui ingreſſus eſt ad ſemel manendum cum illis, vſque ad triennium non ſuſcipies ad certamen rerum ſecretiorum; ſed cum difficiliora opera fecerit, ſic poſt triennium accedat ad ſtadium. Quod ſpectat ad alios Ægypti monachos ratio alia fuit circa probationis ſpatium. Non enim canditati prius apud eos admittebantur in monaſterium, quàm decem dies, vel amplius excubaſſent pro foribus monaſterij omnium fratrum ludibrio expoſiti, qui eos dedita opera conuiciis proſcindebant, quæ ſi æquo animo pertuliſſent, ac ſuis rebus perfectè renunciaſſent, propriis exuti veſtibus habitu monachico ab Abbate coram fratribus induebantur. Si verò proceſſu temporis eos in ſancto propoſito non poſſe perſtare animaduertiſſent ex quadam murmurationis vel paruæ inobedientiæ culpa, eos rebus monaſticis exutos & ſuis indutos eiiciebant: ſi verò nihil eiuſmodi in eis deprehendiſſent, admittebant, eorumque veſtes ſeculares pauperibus erogabant. Nec tamen illis fratrum congregationi commiſceri permittebant, ſed eos ſeniori, qui non procul à monaſterij veſtibulo cellam habebat, & curam hoſpitum gerebat, tradebant; vt anno integro cum omni humilitate & patientia ſerui-

rent hospitibus : quo reuoluto, si quæ suarum partium erant, in hospitio strenuè egissent, vni ex decanis disciplinis spiritalibus imbuendi committebantur, vt fusè narrat Cassianus libr. 4, de institutis renunciantium capitibus 3. 4. & sequ.

SCIENS SE LEGE REGVLÆ CONSTITVTVM.] Variè hoc membrum legitur. In vulgatis non est τὸ, *Se*, in multis aliis habetur, ex quo faciendum est verbum, *esse*, & legendum: *Sciens esse lege regulæ constitutum.*

EXCVSARE.] Optima lectio. Ita omnes codices nostri MSS. cum Kerone in expositione Alamanicâ vocabulorum regulæ S. Benedicti, Smaragdo, S. Dunstano, & Turrecremata: & excusare hoc loco idem est, quod recusare. Glossæ veteres: παραιτοῦμαι, *excuso, recuso.* Pontius Diaconus in vitâ S. Cypriani: *Magis enim dignus efficitur, qui quod meretur, excusat.* i. *recusat.* S. Gregorius Turonensis in vitis Patrum cap. 5. *Quod ille diuersis modis excusans asserebat hoc non posse fieri.* Rufinus cap. 42. institut. Monast. *Si autem ratio est aliqua, quâ sibi rectè excusare videatur opus illud quod excusat.* Ergo in vulgatis malè legitur, *recusare.*

SVSCIPIENDVS IN ORATORIO.] Rectè in oratorio emittuntur vota: quia locus sacer est; & qui solemnem emittit professionem Deo se consecrat. Idem statuit S. Fructuosus Archiepiscopus cap. 21. regulæ suæ: *Expleto anno probatus moribus & laboribus elimatus, perceptâ in Ecclesiâ benedictione, fratrum societate donetur.*

PROMITTAT DE STABILITATE SVA.] Stabilitas illa est in congregatione, vt alibi S. B. loquitur, hoc est, in cœnobio fratrum in communitate viuentium: per quam excluditur status eremiticus; qui quidem monasticus est, non tamen cœnobialis; ad quem tamen monachus in congregatione viuens traduci potest. Nec soluit prius votum: quia licet à statu minus perfecto ad perfectiorem migrare: & qui vouet, non ita se astringit, vt per eiusmodi votum impediatur, quominus ad statum perfectiorem Deo inspirante aliquando gradum faciat; alioqui votum ineptum esset. Præterea status cœnobialis ordinatur ad eremiticum, estque via ad illum, vt notum est ex capite primo regulæ: & sic in cœnobio debent viuere monachi, vt aliquando vitæ eremiticæ digni euadant. Præterea cum regula eiusmodi statum cœnobitis permittat, & proponat, is non violat votum stabilitatis in congregatione, qui de licentia prælati à statu cœnobitico ad eremiticum traducitur. Dixi, de licentiâ prælati. Nam prælati est iudicare, an cœnobita sit eremiticæ vitæ idoneus, & ad illam à Deo vocatus: ne specie pietatis & vmbra à dæmone decipiatur, vt de multis legitur.

ET CONVERSIONE MORVM SVORVM.] Quid sit conuersio morum præclarè docet S. Anselmus eleganti illo carmine de contemptu mundi & vita monachorum:

Digitized by Google

Vouiſtis Domino veſtros conuertere mores,
Iam non peccetis, ſit modus & vitiis.
Nunc humilis viuat, qui vixerat ante ſuperbus,
Sit caſtus, quiſquis luxurioſus erat.
Quærebat cenſus aliquis, captabat honores,
Hinc iam vileſcant cenſus, honorque ſibi.
Gaudebat dapibus, gaudebat diuite menſa,
Nunc tenuem victum ſobria menſa dabit.
Ipſe ſuis lætus ſucceſſibus eſſe ſolebat,
Nunc lacrimis culpas diluat ipſe ſuas.
Oſtro conſpicuus, gemmis inſignis & auro,
Veſte modo vili ſqualida membra tegat.
Verboſus taceat, miteſcat feruidus ira,
Inuidus inuidia dira venena vomat.
Cuique prius cædes placuit, placuere rapinæ,
Nunc pius & mitis pacis amator erit.
Quiſquis adulantum ventoſa laude tumebat,
Nunc hominum laudes æſtimet eſſe nihil.
Et qui ſponte malus, gratiſque nocereſoleb at
Nunc etiam lætus vtilis eſſe velit.
Ad lites fuit hic facilis, ad iurgia præceps,
Fortiter alterius nunc maledicta ferat.
Non hunc contemptus, non hunc iniuria frangat,
Omnia robuſto corde moleſta ferat.
Pax animæque quies inter conuitia duret:
Nam fortem rerum nulla procella mouet.
Hæc veniam fratres conuerſio vera meretur:
Hæc valet offenſum flectere vita Deum.

Conuerſio morum eſt, qualis decet monachum, non modò à grauioribus noxis ſe abſtinere, ſed etiam à leuioribus culpis; oblectamenta mundi, etiam licita, & honeſta, fugere; vitam duram & auſteram amplecti; ſe à ſæculi actibus alienum facere; crucem ferre; & perfectioni Euangelicæ impenſius ſtudere. Quod autem hæc tria vota ſtabilitatis, conuerſionis morum & obedientiæ maximè conueniant ſtatui monaſtico, ſic declaratur. Quia mens humana inconſtans eſt, & mutationi obnoxia, conuenienter admodum inſtitutum eſt votum ſtabilitatis, per quod promittit monachus ſe perſeueraturum in ſtatu cœnobitico, vt ſupra expoſuimus. Quia vero, non ſufficit permanere in cœnobio, ſed conuenienter ſtatui cœnobitico viuendum eſt, accedit ſecundum votum, conuerſio videlicet morum, iuxta rationem à S. Anſelmo, & à nobis explicatam. Quia tandem in congregatione multæ poſſunt oriri difficultates, diuerſæ opinationes & ſtudia, ex quibus non leues procellæ & tempeſtates ſurgere &c.

excitari possunt in cœnobio, & quia etiam circa perfectam viuendi rationem multæ possunt singulis monachis illusiones obuenire, votum obedientiæ conuenientissime adiunctum est; vt singuli & omnes monachi vni rectori subditi summa cum securitate & tranquillitate, & sine vlla dæmonum infestatione in eiusmodi statu cœnobitico viuere possint.

CORAM DOMINO.] Vulgò: *Coram Deo.*

QVOD SI ALIQVANDO, &c.] Circa hanc doctrinam hæc verba S. Gregorij Papæ cap. citato notanda veniunt: *Loqui ergo tain auribus Domini debemus, vt ipse sponsionis verba suscipiat; qui dum verba audit, corda discutit, & ex textu professionis vsuras exquirit robusti operis. Hæc namque nouitiorum mentes audiant, & expauescant.*

A DEO.] Ita S. Dunstanus, vulgò legitur: *Ab eo.*

PETITIONEM.] Id est, scripturam obligatoriam. Petitio enim est syngrapha, chirographum, charta donationis, vt clarum est ex Cassiodoro libr. 1. Var. epist. 18. *Si Romani prædium, ex quo, Deo propitio, fontis fluenta transmisimus, vbi primum Italiæ nos suscepit imperium, sine delegatoris cuiusquam petitione præsumptor barbarus occupauit, id priori domino semotâ dilatione restituat.* Et recta lectio: nec legendum: *Pietatio*, vt quibusdam placet.

AD NOMEN SANCTORVM, ET PRÆSENTIS ABBATIS.] Tanquam testium.

ET NOVITIVS SIGNVM FACIAT.] Siue per se petitionem scribat, siue per alium. Antiqua olim fuit consuetudo in eiusmodi petitione imprimere signum crucis; quæ hodie perseuerat, vt videre est ep. 13. Arnulphi Lexouiensis Episcopi: *Nosse si quidem debes in eo, qui religionem professus est, inobedientiam crimen esse, ipsumque ad exactissimam diligentiam teneri, qui obedientiam Prælato suo viuâ voce, & scripto, iuramento etiam corporaliter interueniente, adhibitâ salutifera Crucis impressione signauit.*

EAM SVPER ALTARE PONAT.] Tanquam Deo offerens ad maiorem confirmationem: quâ de re hoc cap. ad regul. Tarnatensem.

INCIPIAT IPSE NOVITIVS HVNC VERSVM, &c.] Idem præcipitur in veteri ordine Romano, in ordine monachi: *Et indutus ipsum melotem corpore prostratus ante altare dicat hunc versum: Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum & viuam.*

QVEM VERSVM OMNIS CONGREGATIO RESPONDEAT.] Ita in cod. Vind. videtur tamen deesse *ter tertiò*. i. ter, quod habetur tam in editis, quàm in cæteris codicibus N. MSS. Quod ex veteri ordine Romano confirmatur loco citato; *Per tres vices omnibus eumdem versum respondentibus.* Respondeat, id est, dicat. Nouitius igitur semel versum dicit, chorus verò ter repetit, adiungens: *Gloria Patri*: cui Magister cap. 90. Regulæ hæc subiungenda præcipit: *Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis, post quem versum dictum, mox datâ ab omnibus pace,*

Digitized by Google

compleat Abbas. Smaragdus verò ait post gloriam, dicendam esse orationem Dominicam sub silentio, & subsequentem collectam ab Abbate; *Suscipe quæsumus, Domine, hunc famulum tuum ad te de procellâ seculi huius, laqueisque Diaboli fugientem: vt à te susceptus, & instanti seculo saluatum, & in futuro se gaudeat à te feliciter remuneratum. Per Christum.* Vetus ordo Romanus multas addit orationes. Quædam etiam alia, quæ olim obseruabantur, notanda veniunt. Ex Ruperto libr. 8. de Spiritu sancto cap. 8. *Episcopus, ait B. Gregorius, debet missam celebrare in ordinatione presbyteri, & Abbas in consecratione monachi, & quatuor orationes super caput eius dicere; & sicut per quatuor Euangelia docetur, ita per quatuor orationes consecretur: & ita vsque ad diem tertium velatum habeat caputo cum silentio summo & debita reuerentia figuram gestans Dominica Passionis. Die autem tertia tollat Abbas capitium de capite eius: vt deposita tristitia veteris peccati reuelata facie gloriam Dei speculetur. Secundò ergo baptizatus est, & emundatus ab omnibus peccatis. Et subinde tribus diebus sunt sub silentio iuxta Apostolos, qui ob metum Iudæorum in conclaui residebant, vsquedum die tertio resurgens Christus dicit pax vobis: sic Abbas det pacem monacho, & capitium de capite eius auferat.* Hæc capitis velatio triduana constituitur longè ante Ruperti ætatem addit. prima Capitul. Lud. Imperatoris, tit. 35. *Vt monachus professione facta tribus diebus coopertum habeat caput.* Sed vt rem ab ipsa origine repetamus, breuiter perstringendum est, qualiter se prima illa temporibus Apostolorum Ecclesia gerebat. Primò, vt tradit S. Dionysius Areopagita cap. 6. Eccl. Hierarchiæ, sacerdos stans ante altare orationem, quæ monachum attingit, recitat, pone adstante consecrando, seu initiando: quâ perfectâ ad initiandum conuersus sacerdos eum interrogat, num abiuret non modò diuiduas distinctasque vitas, id est, vt exponit vetus eius Scholiastes, quæ ad mundum pertinent, & in multas partes diuisæ sunt, vt sunt mercaturæ & contractus; sed etiam an renunciet visis, id est, vt explicat idem Scholiastes, mentis cupiditatibus, perturbationibus, motuumque imaginibus, deinde perfectissimam ei vitam exponit. Quæ vbi omnia is qui initiatur, se facturum professus est, sacerdos eum signo crucis consignatum tondet appellans tres personas diuinæ beatitudinis, omnique veste detractâ illum aliâ induit, & cum aliis sanctis viris, qui adsunt. vbi cum salutauit, diuinorum mysteriorum facit participem. In his notandum est vnicum illius temporis votum monachorum, quod non est aliud quam morum conuersionis promissio, cum initiandus seu consecrandus interroganti sacerdoti promittit se ea quæ mundi sunt, atque etiam mentis cupiditates, perturbationes, motuumque imagines abiutare, seque posthac perfectissimam vitam ducturum.

MOX ERGO IN ORATORIO EXVATVR REBVS PROPRIIS, &c.] Ex his & sequentibus verbis: *Illa autem vestimenta, quibus exutus est, reponantur in vestiario conseruanda,* &c. discendum est nouitios olim toto tyrocinij seu probationis tempore sæcularibus vestibus

fuisse indutos, nec nisi illo expleto monachi vestem induere solitos. Id clarum est ex synodo Constantinopolitana, & Codicis lege supra citatis. Ita statuit Cæsarius Arelatensis cap. 3. regulæ: *Sed vni ex senioribus tradita anno integro in eo quo venit, habitu, perseueret.* Conc. Aurel. 5. can. 19. *Quacumque puellæ seu propriâ voluntate monasterium appetunt, seu à parentibus offeruntur, annum in ipsâ, quâ intrant, veste permaneant. In his vero monasteriis, vbi non perpetuo tenentur inclusæ, triennium in ipsa, quâ intrauerint, veste permaneant: & postmodum secundùm statuta monasterij ipsius, in quo elegerint permanere, vestimenta religionis accipiant.* San. Fructuosus Abbas cap. 18. *Et anno integro à cunctis fratribus ex industriâ conuitiis comprobetur & postquam probatus in cunctis, obedientiis fuerit,* & paulo post: *Postmodum exuatur sæcularibus vestibus, & induatur monasteriis religiosis simplicibus.* Regula Tarnatensis. *Et nisi expleto anno nullus habitum mutare permittatur.* Ita etiam Magister cap. 90. Additio 1. Capitul. Lud. Imp. tit. 34. *Expleto autem probationis suæ anno, secundùm quod regula præcipit, inde faciet: ipse verò nec tondeatur, nec vestimenta pristina immutet, priusquam obedientiam promittat.* In Iustiniani Nouellâ 5. cap. 2. videmus eos vsos aliquando tonsurâ & veste eorum, qui tunc Laïci in monasteriis appellabantur. Postea Nouitij apud Græcos induti sunt raso, seu rasâ veste, & hinc appellati ῥασοφόροι. i. rasum ferentes, vt videre est apud Theodorum Balsamonem in can. 5. Synodi Constantinopolitanæ supra citatæ, & ῥασοφορεῖν. i. rasum ferre apud eumdem Balsamonem in can. 19. epist. S. Basilij ad Amphilochium: κἂν γάρ μὴ ἀποταγῇ τις, ἀλλὰ ῥασοφόρος. i. si quis non tonsus fuerit, sed rasum ferat, id etiam patet ex Euchologio Græcorum ἀκολουθία τῆς Ἀρχιερέως ῥασοφορείου. i. ordo instituendi Nouitij rasum ferentis.

CONSENSERIT VT EGREDIATVR, &c.] Cap. 48. S. P. B. incorrigibilem monachum eiiciendum esse decernit: hoc verò cap. statuit proiiciendum esse eum, qui vult exire, quod ita intelligendum est, si tentationi succumbens, sæpius rogatus, vt maneat, nolit omnino regulæ & Abbati morem gerere: quia dum inuitus retineretur, totum couentum turbaret, multosque ex fratribus subuerteret. Quod quidem clarius fiet ex verbis Magistri c. 90. regulæ: *Ne forte (quod non in Conuersis contingat) cum ad suos vomitus redire voluerit, & sæculi elegerit iterato repedare itinera, & nullis scripturarum, vel monitionis potuerit vinculis retineri, reddat Christo quod suum est, id est, exutus sanctis vestibus, & suis, quibus venerat, vestitus resimilans sæculo ad suæ sorem diabolum reuertatur.*

EXVTVS REBVS MONASTERII.] Proiiciendus monasticis vestibus exuitur: quia non decet aliquem veste monachicâ indutum cum sæcularibus habitare, aut forte vagari, ob scandalum.

PETITIONEM EIVS, &c.] Non est petitio reddenda proiecto: quia potest illum Abbas cogere, vt ad monasterium redeat, ait Smaragdus: quia etiam forsitan in militiam adscribi, aut vxorem ducere vellet, & recepta illa petitione se esse monachum negaret.

Ex Regula

Digitized by Google

Ex Regula Patrum. Capitulo I. §. 2.

QVOD ſi de ſæculo in monaſterio conuerti voluerit, regula ei introeunti legatur, & omnes actus monaſterij illi patefaciant. Quod ſi omnia aptè ſuſceperit, ſic dignè à fratribus in cellula ſuſcipiatur. Nam ſi aliquam in cellâ voluerit inferre ſubſtantiam, in menſa ponatur coram omnibus fratribus, velut regula continet. Quod ſi ſuſceptum fuerit, non ſolùm de ſubſtantia, quam intulit; ſed nec de ſe ipſo ab illa iudicabit horâ.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOD SI QVIS, &c.] Habetur in regula 3. cod. Flor. vbi pro his verbis ſcribitur: *Placuit ſi de.*

IN CELLVLA.] Id eſt, in monaſterio. NAM.] i. verùm.

IN CELLA.] Id eſt, in monaſterio.

IN MENSA PONATVR.] Menſa hoc loco eſt communis monaſterij ſubſtantia, ſeu poſſeſſio, ita apud S. Gregorium Turonenſem libr. 11. cap. 3. dicitur: *Menſa canonicorum.* acta S. Cæſarij Arel. hiſt. l. 1. *Dones omnes ab ipſo eſſent redempti eo argento, quod venerabilis Eonius anteceſſor eius, Eccleſia menſa reliquerat.*

Item ex aliorum patrum regulâ. Cap. IV. §. 3.

QVALITER verò examinatio erga eos, qui de ſeculo conuertuntur, teneri debeat, oſtendamus. Amputandæ ſunt primò ab huiuſmodi diuitiæ ſæculi, [quod] ſi habet ipſe diuitias, quas amputare debeat, quas Spiritus ſanctus oſtendit per Salomonem dicens: *Odit anima mea pauperem ſuperbum, & diuitem mendacem.* & alio loco dicit: *Sicut vulneratum, ſuperbum.* Debet ergo is, qui præeſt, Pater magno ſtudio hanc regulam tenere: vt ſi pauper conuertitur, primo exponat ſarcinam ſuperbiæ: [&] quia ille debet ante omnia humiliter imbui; quod magnum, & Deo ſacrificium acceptum eſt. Nam ſuam voluntatem non faciat vnuſquiſque veſtrum, fratres, ſed ad omne opus bonum parati eſtote, vel quicquid acciderit, aut iuſtum fuerit, me- *Eccl. 25.* *Pſ. 89.*

mores esse debetis, *in tribulatione patientes*, in operibus
Rom.12 honesti. Nolite vos inuicem ad iracundiam prouocare; sed semper bona sectamini. Hi qui tales sunt, cum de saeculi labyrinthis liberari voluerint adpropiantes monasterio, hebdomada pro foribus iungantur, & durus sermo & laboriosus eis proponatur: si vero perseuerauerint pulsates, eis non negetur ingressus; sed is qui praest, Pater huiuscemodi homines introire permittat, & qualiter vitam fratrum, vel regulam tenere possint, ostendat. Quod si dives est, habens multas diuitias, & conuerti voluerit, debet primo Dei voluntatem implere, & consequi praeceptum illius, praecipue quod adolescenti diuiti dicitur: *Vende om-*
Mat.19. *nia tua, & da pauperibus; & tolle crucem tuam, & sequere me.* Deinde instruendus est ab eo, qui praest, Patre, vt nihil sibi relinquat nisi crucem Christi, quam teneat, & sequatur Dominum. Crucis vero fastigia quae tenenda sunt, primo omni obedientia non suam voluntatem facere, sed alterius. Quod si voluerit in monasterio partem conferre, noueri: quo ordine siue ipse, siue eius oblatio suscipiatur. Et, si voluerit de suis seruis secum in monasterio conducere, noueri iam non eum seruum habere; sed fratrem: vt in omnibus perfectus inueniatur homo ille.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVALITER AVTEM, &c.] Hoc caput inuenire est in R. MS. Macarij, Serapionis & aliorum cod Flor.

QVOD SI HABET IPSE.] Ita in cod. Flor. tamen *n' quod*, videtur redundare.

PER SALOMONEM.] Hic textus non est Salomonis, sed Iesu filij Sirach. Ecclesiastici cap. 25.

EXPONAT.] Ita cod. Flor. id est, deponat. Nonius Marcellus cap. 4. *Exponere, deponere.* Virg. libr. XI.

------ *socios de puppibus altis*
pontibus exponunt. ------

Et *exponere veterem hominem* apud Tertullianum lib. de resurrectione carnis, id est, deponere. Et *expositio* i. depositio apud eumdem lib. de Praescript. Haeret. *Expositionem peccatorum de lauacro repromittis.*

ET QVIA ILLE.] Ita in MS. R. Sed copula redundat.

ET SERMO DVRVS ET LABORIOSVS EIS PROPONA-

TVR.] Ita apparet correctum in noſtrâ Concordia. Sed lege, vt in Concordiâ Vindocinenſi: *Et ſemper dura & laborioſa eis proponantur.* Iuxta illud S. P. B. *Prædicentur ei dura & aſpera, per quæ itur ad Deum.*

VENDE OMNIA TVA, &c.] Matth. 19. Mar. 10. Luc. 19. in quibus tamen locis non ſunt hæc verba, *& tolle crucem tuam.* Sed addita ab huius regulæ auctoribus, quòd facerent ad propoſitum.

QVÆ TENENDA SVNT.] Supp. oſtendat.

PRIMO OMNI OBEDIENTIA NON SVAM FACERE VOLVNTATEM, SED ALTERIVS.] Ita in R. MS. cod. Flor. ſed videntur quædam deeſſe.

PARTEM.] Bonorum ſuorum videlicet.

NOVERIT IAM NON EVM SERVVM HABERE, &c.] Ita B. Ioannes de monte Mirabili ſeruum, quem ſecum duxerat in monaſterium, non ſolùm habebat vt fratrem, ſed etiam ei ſeruiebat. De quo vide obſeruationes ad noſtrum Martyrologium.

Ex Regula S. Macarij. §. 4.

ERGO ſi quis voluerit ad monaſterium conuerti, regula ei introëunti legatur, & omnes actus monaſterij illi patefiant. Quod ſi omnia aptè ſuſtinuerit, ſic dignè à fratribus ſuſcipiatur in monaſterio. Nam ſi aliquam in cellulam voluerit inferre ſubſtantiam, in menſa ponatur coram omnibus fratribus; velut regula continet. Quod ſi ſuſceptus fuerit, non ſolùm de ſubſtantia, quam intulit, ſed etiam nec de ſe ipſo ab illâ iudicabit hora. Nam ſi aliquid prius intulit fratribus, ipſi tamen non eſt licentia, vt aliquid habeat in ſua poteſtate. Et, ſi ex qualibet cauſa ſcandali poſt tertium diem exire voluerit, nihil penitus accipiat, niſi in veſte qua venit. Quod ſi caſu tranſierit, nullus hæredum eius adire debeat. Quod ſi impulſare voluerit, regula ei legatur, & confundatur turpiter, & diſcedat confuſus: quia & illi, à quo repetit, fuerit recitata.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ERGO SI QVIS, &c.] Eorum quæ hîc citantur ſub nomine S. Macarij, media pars ſupra hoc capite ex regulâ Patrum producta eſt. Quædam verò habentur in R. MS. tertia cod. Flor. cuius inij

tium est: *Cum in nomine Domini vnà cum fratribus nostris conuenisse mus.* SVSCEPTVS.] L. *Suscepta.*

ET, SI EX QVALIBET CAVSA SCANDALI.] Hæc vsque ad finem huius capituli non extant in citata regula cod. Flor.

TRANSIERIT.] Id est, mortuus fuerit.

ADIRE DEBEAT.] Nempe hæreditatem eius de bonis, quæ monasterio intulerat.

IMPVLSARE.] Vsurpatur pro, *pulsare*, quod est aliquem in ius vocare, agere in aliquem, citare aliquem Conc. Aurelian. 5. can. 7. *eiusmodi quoque libertas si à quoquam pulsata fuerit, cum iustitiâ ab Ecclesiis defendatur* Cassiodorus lib. Var. epist. 8. *Si nihil est quod rationabiliter à pulsato possit opponi, postulatas res tutori facias sine dilatione restitui.* Lib. 2. legis Longobardorum tit. 13. *Si intra quinque annos creditor pulsauerit, & debitor non habuerit, vnde soluat,* &c. Glossæ veteres: *Pulsat, αἰτιᾶται*, id est, accusat.

REGVLA EI LEGATVR.] Vt cognoscat pulsator seu astor non esse repetenda ea quæ à monacho collata sunt monasterio: & quòd hanc legem monachus non ignorauerit.

Ex Regula S. Pachomij. Cap. XLIX. §. 5.

SI quis accesserit ad ostium monasterij volens sæculo renunciare, & fratrum adgregari numero, non habebit intrandi libertatem, sed prius nunciabitur Patri monasterij, & paucis diebus manebit foris ante ianuam, ac docebitur orationem Dominicam, ac psalmos, quantos poterit edisscere, & diligenter sui experimentum dabit: ne forte mali quippiam fecerit, & turbatus ad horam timore discesserit: aut sub aliqua potestate sit. Et vtrum possit renunciare parentibus suis, & propriam contemnere facultatem. Si enim viderint aptum ad omnia, docebitur & reliquas monasterij disciplinas, quas facere debeat, quibusque seruire siue in collecta omnium fratrum, siue in domo, cui tradendus est, siue in vescendi ordine: vt instructus atque perfectus in omni opere bono fratribus copuletur. Tunc nudabunt eum vestimentis sæcularibus, & induent habitu monachorum, tradentque ostiario, vt orationis tempore adducat eum in conspectu omnium; sedebitque in loco, vbi ei præceptum fuerit. Vestimenta autem, quæ secum detulerat, accipient, qui huicei rei præ-

poſiti ſunt, & referent in repoſitorium, eruntque in poteſtate Principis monaſteriorum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS ACCESSERIT, &c.] Hæc habentur in R. edita S. Pachomij art. 26.

AGGREGARI.] In R. exc. *congregari.* Malè.

QVANTOS.] Id eſt, quot: vt, tantos, tot; de quibus ſupra.

NE FORTE MALI QVIPPIAM FECERIT.] In R. editâ non eſt τὸ, *mali*, ſed reſtituendum eſt.

ET TVRBATVS AD HORAM TIMORE, &c.] Lege, *& turbatus timore ad horam*, &c.

SVB ALIQVA POTESTATE.] Id eſt, ſeruus.

IN DOMO, CVI TRADENDVS EST.] Id eſt, in domo, in qua manere debeat: quia S. Pachomij monaſterium ſuo continebat ambitu plures domos, in quibus habitabant fratres ſub ſingulis domorum præpoſitis, vt toties dictum eſt.

IN VESCENDI ORDINE.] Id eſt, in refectorio, vt artic. 2. eiuſdem regulæ: *Et in veſcendi ordine corripietur.*

REPOSITORIVM.] Eſt veſtiarium hoc loco.

MONASTERIORVM.] L. *Monaſterij.*

Item. Cap. I. §. 6.

QVI rudis in collectam ſanctorum ingreditur, & quem per ordinem ianitor ab oſtio monaſterij introduxerit, & ſedere fecerit in conuentu fratrum, non licebit ei ſedendi locum vel ordinem mutare, donec eum transferat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI RVDIS, &c.] Hoc capitulum non extat in regula S. Pachomij edita.

RVDIS.] Id eſt. Nouitius.

IN COLLECTAM SANCTORVM.] Id eſt, in Eccleſiam.

IN CONVENTV FRATRVM.] Siue in Eccleſia, ſiue in refectorio.

DONEC EVM TRANFERAT.] Ianitor ad alium locum videlicet.

Digitized by Google

Ex Regula S. Basilij. Cap. V. §. 7.

INT. SI oportet eum, qui seruis Dei sociari vult, relinquere indifferenter propinquis suis portionem facultatum suarum, Domino dicente: *Vende omnia tua, & da pauperibus,* Mat. 19. *& habebis thesaurum in cœlis, & veni, & sequere me.* Et iterum: Luc. 12. *Vendite omnia, quæ habetis, & date eleemosynam?* RESP. Arbitror quidem quòd is qui accedit ad Dei seruitium, non debeat contemnere & vt libet relinquere ea, quæ sibi competunt; sed temnet omnia, si fieri potest cum summa diligentia adsumpta, tanquam ea quæ iam à Domino consecrata sunt, quantùm fieri potest, rationabiliter dispensare, sciens quia non est absque periculo in opere Dei agere neglegenter. Si verò propinqui eius vel parentes contra fidem veniant, debet rursus meminisse Domini dicentis: Marc. 10. *Quia non est, qui reliquerit domum aut fratres, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter mè, & propter euangelium, qui non accipiet centuplum in præsenti tempore, & in futuro seculo vitam æternam.* Verumtamen non oportet eum his qui sibi, quæ sua sunt, denegant, resistere: sed fidem facere, protestari, & denuntiare, quia sacrilegij crimen incurrunt. Secundùm mandatum Domini dicentis: Mat. 18. *Quia si peccat in te frater tuus, vade & argue eum.* Et reliqua. Iudicio verò experiri de his apud iudices seculi abnuit religionis auctoritas per id quod dixit Apostolus: 1. Cor. 6. *Audet aliquis vestrum negotium habens aduersus alium* ibidem. *iudicari apud iniustos, & non apud sanctos.* Et rursum: *Quia iam quidem omnino delictum est in vobis: quia iudicia habetis inter vos.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI OPORTET EVM, &c.] Hæc habentur apud S. Basilium interr. 9. regul. fusius disputatum, sed valde hic contracta.

DOMINO DICENTE, &c.] Hæc testimonia sunt in responsione, in textu Græco.

Digitized by Google

SED TEMNET.] Lege, *Sed contendet.* Nam in textu Græco eſt, ἀλλὰ πιέζει. i. ſed contendere; alioqui nullus eſt ſenſus.

VERVMTAMEN NON OPORTET, &c.] Hæc ita emendaui; quia valde corrupta erant in Concordiæ codice.

QVIA IAM QVIDEM OMNINO, &c.] Hic locus non extat in textu Græco.

Cap. VI. §. 8.

SI oportet omnes qui veniunt ad nos ſuſcipere, aut cum probatione; aut qualis iſta debet eſſe probatio? Cum Dei clementia omnes vocet, & per illam prædicationem, qua dicitur: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis; & ego reficiam vos.* RESP. Non eſt abſque diſcrimine abiicere quempiam venientem ad nos. Verumtamen neque immundis (vt aiunt) pedibus indulgendum eſt introïre quempiam in ſanctam doctrinam; ſed ſicut Dominus noſter Ieſus Chriſtus iuuenem illum, qui ad ſe venerat, interrogauit de priore vita ſua: & cum audiſſet, quia recta ei tranſacta eſſet, quod deerat ei præcepit adimplere: & ita domum iuſſit eum ſequi ſe. Ita etiam nos oportet inquirere de præterita vita, & conuerſatione: ne forte ſimulata quis mente, & fallaci animo accedat ad nos. Quod ita demum dignoſcitur, ſi facile omnem laborem corporis, qui iniungitur, ferat, & ad caſtitatem vitæ pronus inclinatur: vel ſi etiam delictum aliquod ſuum, cum interrogatus fuerit, nequaquam pronunciare confunditur; & medelam delicti, quæ adhibita fuerit, grauiter adſumit: &, ſi ad omnem humilitatem abſque vlla iracundia inclinatur, ac vilioribus & abiectioribus artificiis (ſi ita ratio poposcerit) tradi ſe non aſpernatur. Cum ergo ex his ſingulis documentis fuerit comprobatus, quia firmâ mente, & ſtabili conſilio, ac prompto animo ſit, tunc ſuſcipi eum decet. Et priuſquam corpori fraternitatis inſeratur, oportet ei iniungi quædam laborioſa opera, & quæ videantur opprobria haberi à ſæcularibus: & obſeruari oportet, ſi libenter hæc & liberè & fiducialiter expleat: nec confuſus

TNT. Interr. 10 reg. fuſ. di. p. Mat. 11.

Mat. 19.

nem eorum grauiter ferat; vel etiam, si in labore impiger inueniatur, ac promptus.

Item interrogatio. Cap. XVIII. §. 9.

Interr. 89. R. breu. Prou. 13.

QVONIAM scriptum est: *Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ eius*, nobis, quibus non accidit dispergere pro animæ redemptione diuitias, quid faciemus? Si quidem voluimus, & non potuimus, memores simus responsionis Domini ad Petrum: cum de hac re sollicitus esset, ac diceret: *Ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* respondit ei dicens: *Omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, centuplum accipiet, & vitam æternam consequetur.* Quod si per negligentiam accidit cuiquam amisisse diuitias, vel nunc adhibeat propensius studium, vt ex opere manuum largiens neglectum resarciat censum. Quod si non nunc quidem vel tempus nobis supereſt, vel virtus ad huiuscemodi ministerium, consolatur nos Apostolus dicens: *Non quæro, quæ vestra sunt, sed vos.*

Mat. 19.

2. Cor. 12.

Ex Regula S. Isidori. Cap. V. §. 10.

QVI vero renuncians sæculo ad monasterium venerit: non statim in cœtum delegandus est monachorum. Vitam enim vniuscuiusque in hospitalis seruitio tribus mensibus considerari oportet: quibus peractis ad cœtum sanctæ congregationis accedere. Neque enim suscipi intus quemquam conuenit: nisi prius foris positus eius humilitas, siue patientia comprobetur. Qui relicto sæculo ad militiam Christi piâ & salubri humilitate conuertuntur, omnia sua primum aut indigentibus diuidant, aut monasterio conferant. Tunc enim serui Christi liberum animum diuinæ militiæ offerunt, quando à se spei sæcularis vincula cuncta præscidunt. Qui non rigidâ intentione conuertitur, cito aut superbiæ morbo, aut vitio luxuriæ subditur. Nequaquam ergo debet à tempore inchoare

choare, qui mundo renunciat: ne per ipſum tẽporem rurſus in amorem ſeculi cadat. Omnis conuerſus non eſt recipiendus in monaſterio, niſi ſe prius ibi ſcriptis ſuę profeſſionis ſpopõderit permanſurum. Sicut enim hi qui ſæcularem promouentur ad militiam, in legionem non tranſeunt niſi antea in tabulas conferantur: ita hi qui in ſpiritualibus caſtris cœleſti militia ſunt ſignandi, niſi prius profeſſione verbi, aut ſcripti teneantur, in numerum ſocietatemque ſeruorum Chriſti tranſire non poſſint.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI VERO, &c.] Hæc habentur in regula excuſa San. Iſidori cap. 4.

IBI SCRIPTIS SVÆ PROFESSIONIS, &c.] In R. edita: *Ipſe ſcripto ſe ſpoponderit permanſurum.*

SICVT ENIM HI QVI AD SÆCVLAREM PROMOVENTVR MILITIAM, &c.] Tyrones olim Romæ expleto tyrocinij ſui tempore, in quo multa probatione adhibita experimentum ſui dabant, an militiæ eſſent idonei, eorum nomine in matriculis ſcripto, dato ſacramento, in legiones conſcribebantur, vt docet idem Iſidorus libr. 7. Orig. cap. 3. & Vegetius libr. 2. de re militari cap. 5. *Lectis iunioribus, animis corporibuſque præſtantibus, additis etiam exercitiis cotidianis quatuor vel eo amplius menſium, iuſſu, auſpiciiſque inuictiſſimi principis legio formatur. nam puncturis in cute punctis milites ſcripti, & matriculis inſerti iurare ſolent per Deum, & per Chriſtum, & per Spiritum, & per maieſtatem imperatoris, quæ ſecundùm Deum generi humano diligenda eſt & colenda,* & lib. 1. cap. 8. *Sed non ſtatim punctis ſignorum inſcribendus eſt tyro, verùm ante exercitio prætentandus, vt vtrum verè tanto operi aptus ſit, poſſit dignoſci.*

COELESTI MILITIA SVNT SIGNANDI.] Metaphora ducta à militibus, qui expleto tyrocinio quibuſdam puncturis in cute ſignabantur, vt clarum eſt ex citatis Vegetij locis.

Ex Regula Ferrioli. Cap. V. §. II.

SI quis veniat religionem expetens monaſterium intraturus, *niſi enim ſobrius anni circulo, aut certe, ſi Abbati viſum fuerit aliquantulum temperare, antequam ſex menſes dierum numero compleantur, monachorum con-

turbernio non iungatur: vt in tanto spatio ignorantibus, qualis sit futurus, ostendat, & diurna obseruatione catere possit, si quid secum crudelitatis attulerit. At verò quando prius ad monasterium venit, & recipi se in numero postulat monachorum, interrogetur ab eo vtrum liber sit. Hæc Abbati primum cum satisfecerit responsio, adiiciat si nullâ præter deuotionis causam cõpulsus monasterium duxerit expetendum. Post hoc monasterij regula Abbatis ei iussu legatur: vt in posterum nihil nouum vel inusitatum, aut si discessurus, prætereat; aut si permansurus, agnoscat. Vicinam tamen monasterio cellulam, dum prænotatum tempus obseruat, accipiat. Victumque cotidianum à monasterio, si inter reliquos operetur, expectet, lectioni ante omnia, & orationi dans operam: vt dignetur eum ille omnipotens scrutator animi, cognitorque secreti familiæ suæ meritis sanctæ conuersationis adnumerare: & fiat, sicut scriptum est: *Vnus grex, vnus pastor.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NISI ENIM SOBRIVS.] Locus corruptus, & legendum vt in altero exemplari: *Nisi elapso prius*, &c. vt sensus sit, nullum in fratrum contubernium esse admittendum, nisi post vnius anni, aut saltem sex mensium curriculum.

VEL CERTE SI ABBATI VISVM FVERIT ALIQVANTVLVM TEMPERARE, &c.] Diximus supra probationis tempus olim aut trium annorum, aut vnius anni spatio, vt plurimum, terminari solitum. Si tamen persona monasterium appetens religiosè in mundo vixisset, aut in ea tempore probationis singularis quidam deuotionis feruor eluxisset; ante præfinitum tempus ad habitum, seu professionem admittebatur. Ita statuit synodus Constantinopolitana prima & secunda can. 5. Ἢ εἰ μή πως ἐξ ἀνὴρ ἐυλαβὴς, ἢ τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῷ κοσμικῷ διαιτῶν σχήματι. ἐπὶ γὰρ τοιούτου ἀνδρὸς εἰς ἀπόπειραν πάντως ἢ ὁ ἑξαμηνιαῖος ἀρκέσει χρόνος. Id est, vel si quis nondum sit religiosus, & tamen vitam monachicam in habitu sæculari peragens. Tali enim viro ad experientiam omnimodam semestre spatium sufficiet. S. Fructuosus Archiepiscopus cap. 20. regulæ: *Quod si quis licet adhuc [illegible] bonis ac puris moribus enitens Abbatis & aliorum fratrum spiritalium fuerit iudicio comprobatus, pro merito & purificatione suæ conscientiæ celerius poterit fratrum consortiis misceri.* Regula Tarnatensis: *Et nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur. Sed si pœnitentiæ fuerit tanta compunctio, vt hoc sibi supplicatione assiduâ exigat, non mo-*

ſur. Sanct. Cæſarius Arelatenſis cap. 3. regulæ. *Sed vni ex ſenioribus tradita, annum integrum in eo, quo venit, habitu perſeueret. De ipſo tamen habitu mutando, vel lecto in ſcholâ habendo, ſit in poteſtate Prioris: & quomodo perſonam vel compunctionem viderit, ita vel celerius vel tardius ſtudeat temperare*, vbi nota poſſe differri profeſſionem etiam completo probationis anno. Sed ſacrum Tridentinum Concilium ſeſſ. 25. cap. 15. decreuit, ne quis ante expletum probationis annum ad vitæ regularis profeſſionem admittatur.

INTER RELIQVOS OPERETVR.] Manibus ſuis; alioqui ſe ſuis ſumptibus alat.

Ex Regula S. Fructuoſi, Cap. XXI. §. 12.

CONVERSORVM de ſæculo Patrum decreta docent non ſuſcipiendum in monaſterio, niſi experimentum ſui in opere & *penuriam ob probriis dederit, & conuitiis: quique decem diebus perſiſtens ad ianuam cœnobij orationibus, & ieiuniis patientiæ & humilitati operam dederit. Sicque anno illo vni ſpiritali traditus ſeniori non ſtatim commiſcendus erit congregationi, neque interna fratrũ diuerſoria accedet, ſed delegata in exteriore corte cellula perfruetur, vbi omnem ſinceriter exerceat obedientiam. Hoſpitibus, ſiue peregrinis ſtramina comportabit, aquam calefaciens pedibus, & omnia humiliter miniſteria exercebit, faſcemque lignorum ſuo cotidie dorſo ferens hebdomadariis tribuet. Atque ita in omni penuria & vilitate ſubactus expleto anno probatus moribus, & laboribus elimatus perceptâ in Eccleſiâ benedictione fratrum ſocietate donetur: vnique Decano delegetur cunctis bonorum operum exercitiis edocendus. Quod ſi quilibet cõuerſus bonis ac puris moribus enitens Abbatis, vel aliorum fratrum ſpiritalium fuerit iudicio comprobatus pro merito & puritate ſuæ conſcientiæ celerius poterit fratrum conſortiis miſceri ſecundum quod Abbatis vel fratrum* ob timorem conſuerit deliberatio faciendum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CONVERSVM DE SÆCVLO, &c.] Hæc Habentur in regula MS. S. Fructuosi Archiepiscopi Cod. Crass.

QVIQVE DECEM DIEBVS.] Totidem dies ambientes monachatum in monasteriis Ægypti pro foribus excubabant, teste Cassiano lib. 4. de inst. cap. 3.

ET PENVRIAM OBPROBRIIS.] In R MS. & Cod. Vind. *Et penuriam, & opprobriis.* in alio codice: *Penuria, & opprobriis.* Lege, *in opere & penuria, in opprobriis dederit & conuitiis.* Et penuria hoc loco est afflictio, maceratio, vt paulo post. *Atque ita in omni penuria & vilitate subactus.* & cap. 17. eiusdem regulæ: *Amplior & districtior animaduersio, flagellorumque penuria irrogabitur.*

INTERNA.] Ita correxi, ex R. MS. cum in nostra Concordia legeretur: *Integra.*

PERCEPTA IN ECCLESIA BENEDICTIONE.] Antiquus mos est benedicendi monachos professionem emittentes. Acta S. Guillelmi Gellonensis: *Die natalis Apostolorum Petri & Pauli Guillelmus Comes auro textis depositis vestibus per Dei gratiam solemniter benedicitur.* Causa 20. qu. 3. cap. *præsens.* vbi agitur de quodam monacho exculullando auctoritate summi Pontificis. *Salomon Episcopus cum quibusdam aliis absque patris oblatione, vel Abbatis percepta & benedictione eumdem Lambertum monasticum habitum induere fecit.* Ægidius Aureæ Vallis monachus tom. 2. de Episcopis Leodiensibus cap. 2. *Abbas Theodoricus quosdam ex Malmundariensibus Malmundarij benedixit, & profiteri fecit.*

OB TIMOREM CONSVERIT.] Lege: *Optimorum censuerit.*

Item ipse. Cap. XXII. §. 13.

OMNIS conuersus vt ad cœnobium venerit, seque suscipi postulâuerit, confestim in conspectu totius congregationis adductus scisitabitur ab Abbate, vtrum liber an seruus sit; vtrum bonâ & spontaneâ voluntate, an fortasse qualibet compulsus necessitate conuerti voluerit. Cumque eius spontaneam ad conuersionem præuiderit existere voluntatem, neque quolibet eum conditionis nexu adflictum esse perspexerit, accipiet pactum eius omnem suæ professionis continens originem; in quo item ita se isdem conuertens alligabit: vt omnia se instituta cœnobij

Digitized by Google

mente deuota profiteatur implere : nec ea vllo vnquam tempore violare : neque à diſtrictione cœnobij, quam expetiit, polliceatur vllatenus euagari. Cumque hac ſe profeſſione adſtrinxerit, ſubiiciatur regulis ſupra ſcriptis per bonorum operum induſtriam quandoque Domino placiturus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OMNIS CONVERSVS, &c.] Extat in R. MS. S. Fructuoſi Archiep. Bracarr. eodem cap. 22. quod eſt de ſuſceptione Conuerſi.

AN SERVVS.] Quia nefas eſt admittere ſeruum ad habitum monachicum inuito domino. Vnde S. Ferriolus ſupra: *Interrogetur ab eo, vtrum liber ſit.* & Fructuoſus Abbas cap. 4. regulæ: *Quod ſi ſerui ſunt, non recipiantur, niſi libertatem à proprio domino pra manibus attulerint præſentandam.* Ita ſancitur can. 4. Concilij Chalcedonenſis, μηδένα ἀπορρίχεσθαι δοῦλον ἐπὶ τῷ μονάζειν παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου. i. nullum ſeruum ſuſcipere ad vitam monachicam præter voluntatem domini ſui. Ita ſtatuitur Cod. L. *Seruis*, de Epiſc. & Clericis, &c. Nouellâ 12. Valentiniani Imperatoris, & Nouellâ 11. Leonis Imperatoris, in quâ ſtatuitur, vt ſerui ad monaſterium confugientes quacumque de cauſa ſiue intra triennium, ſiue poſt triennium repetiti inde auellantur, vt dominis reſtituantur. S. Baſil. inter. 11. regul. fuſ. diſp. prohibet præter dominorum ſuorum voluntatem recipi ſeruos in monachos, ſi modò non cogantur à dominis ſuis Dei legem violare : alioqui recipiendos cenſet, etiam inuiis dominis. Seruorum conditioni indulgentior fuit Iuſtinianus Imperator eorum ſaluti ſimul, & vitæ monaſticæ dignitati conſulere cupiens Nouellâ 5. cap. 2. quâ ſtatuit, vt ſi ſerui ob mores flagitioſos ſimulatione, non veritate ſanctimoniæ ex dominorum ſuorum ædibus ad monaſterium fugerint, & furto aliquid forſitan ſuſtulerint, ſi ita res eſt, intra triennium à dominis repetiti reddantur : ſin autem ſecus ſit, & compertum ſit eos honeſtè apud dominos vixiſſe, ſintque in monaſterio mites & diſciplinati, etſi nondum forte completum ſit triennij tempus, in monaſterio remanere debeant trahentium aſperitate liberati. Si verò triennio expleto ſchema ſumpſerint monachale, vt pote digni iudicati, vt non poſſint inde auelli à dominis ſuis, decernit, etſi ob furtum aliquod & profligatos mores ad monaſterium confugerint, furto tamen ablatis domino reſtitutis. Nam, vt ibidem ait Imperator: *Si multis caſibus etiam ex lege hoc ſit & talis quædam libertas datur, quomodo non præualebit diuina gratia talibus eos abſoluere vinculis?* Idem conſtituit Nouellâ 123. cap. 35. At libr. 5 Capitularium Caroli & Ludouici Impp. tit. 227. ſtatuitur; vt ſerui ad monaſterium confugientes, ſi ante triennium repetantur, dominis reſtituantur, ſi poſt triennium, non inde trahantur. Vide Photium ad

Nomocanone tit. 1. cap. 36. & tit. 11. cap. 3. & Theodorum Balsamonem ibidem, & in citatum canonem Concilij Calcedonensis.

CONDITIONIS.] Id est, seruitutis.

ADFLICTVM.] L. *Adstrictum.*

IN QVO ET ITEM SE CONVERTENS ALLIGABIT.] Expleto videlicet probationis anno iuxta ea quæ statuuntur capite superiori: alioqui secum pugnaret S. Fructuosus.

Item Fructuosi. Capite IV. §. 14.

MONACHI, qui ob religionis obtentum monasterium ingredi petunt, primum ante fores tribus diebus, & noctibus excubent, & ex industria iugiter ab hebdomadariis exprobrentur. Quibus diebus peractis, primùm interrogentur, vtrum liberi sint, an serui. Quod si serui sunt, non recipiantur, nisi libertatem à proprio domino præ manibus attulerint præsentandam. Cæteri verò, siue liberi, siue serui, siue diuites, an pauperes; coniugati, an Virgines, stulti, an sapientes; insciij, an artifices; infantes an senes: si quispiam horum fuerit, acrius percontentur, vtrum rectè abrenuntiauerint, an non; si omnia fecerint, quæ in Euangelio per vocem veritatis audierunt:

Luc. 14. *Qui non renuntiauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et illud quod diues quondam adolescens, qui omnia, quæ in lege præcepta sunt, se implesse iactabat, ad quem Dominus ait: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes,*

Mat. 19. *& da pauperibus: & veni, sequere me, habebis thesaurum in cælo.* Iterum [ad eum] Dominus loquitur: *Qui vult esse perfectus* [*qui*] *cum Apostolis patrem & matrem, retéque & naviculam, dimittit.* Et qui omnia dixit, nihil de propria facultate reseruari mandauit: & non cuilibet; sed cuncta Christus pauperibus eroganda præcepit. Non enim dixit patri, non matri, non fratri, non propinquo, non consanguineo non filio adoptiuo, non vxori, non liberis, non Ecclesiæ, non principi terræ, non seruis, exceptis libertatibus confirmandis. Cum hæc, quæ diximus, fuerit scisciatus, postmodum in vltimo gradu recipiatur. Quod si horum, quos supra diximus, more pietatis, vel vnum nummum alicui malè abrenuntians reliquit, statim eum foras pelli

Digitized by Google

mandamus: quia non eum in Apoſtolorum numero, ſed Ananiæ & Saphiræ ſequacem eſſe videmus. Sciatis enim eum non poſſe in monaſterio ad menſurã venire monachi, neq, ad paupertatem deſcẽdere Chriſti, neque humilitatẽ adquirere, neque obœdiens eſſe, neque ibidem perpetuò perdurare: ſed cum aliqua occaſio pro aliquo à ſui Abbate monaſterij diſtringendi, aut emendandi acceſſerit, continuò in ſuperbiam ſurget, & acediæ Spiritu inflatus monaſterium fugiens derelinquet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONACHI QVI OB RELIGIONIS OBTENTVM, &c.] Hæc non extant in R. MS. S. Fructuoſi Arch. Sed videntur eſſe alterius Fructuoſi.

A PROPRIO DOMINO.] Supp. *Obtentam.*

ET ILLVD QVOD DIVES QVONDAM ADOLESCENS.] Supp. *Audiuit.*

ITERVM AD EVM DOMINVS LOQVITVR.] *τὸ ad eum*, redundat: nam poſt hanc reſponſionem non vltra locutus eſt contriſtato adoleſcenti; ſed Apoſtolis. Hæc autem verba: *Qui vult perfectus eſſe*, &c. ſunt prolata ex memoriâ, non ex codice.

QVI CVM APOSTOLIS.] *τὸ Qui*, redundat.

NON LIBERIS.] Secluſa tamen legitima, quam eis tenetur dare. Id docet Photius in Nomocanone, tit. 11. cap. 1. & habetur Cod. L. *Si qua mulier.* Idem de filio adoptiuo dicendum eſt.

NON ECCLESIÆ.] Niſi forte ſit ei curta ſupellex, & res familiaris anguſta.

IN VLTIMO GRADV RECIPIATVR.] Ad probationem videlicet.

QVOD SI HORVM QVOS SVPRA DIXIMVS.] [Adieci pronomen, *quos*, quod deſiderabatur.

SEQVACEM.] Id eſt, ſectatorem, Paulus Diaconus lib. 1. hiſt. Longobard. cap. 26. hym. de S. B.

Hæc inter inſtar nectaris
Mirando plectro claruit:
Nam pinxit aptè lineas
Vitæ ſacræ ſequacibus.

Significat etiam obedientem. Sidonius libr. 7. epiſt. 17. *Caius diſciplinæ ſi qui rebelles, ipſe caſtiga: ſiqui ſequaces, ipſe collauda.*

Item ipse. Cap. XVIII. §. 15.

COMPERIMVS per minus cauta monasteria, qui cum facultatibus suis prius ingressi sunt, postea tepefactos, cum grandi exprobratione repetere, & sæculum, quod reliquerant, vt canes ad vomitum reuocare; & cum suis propinquis, quod monasterio contulerant, hoc extorquere, & iudices sæculares requirere, & cum saionibus monasteria dissipare, & per vnum neglegentem multos simplices deturbatos videmus esse. Proinde solerter prouidendum est, & omni intentione discernendum, vt tales non recipiantur: quia non pro amore Christi isti veniunt; sed vicina morte perterriti, & infirmitatis angustia compulsi, non ob amorem cœlestem incitati, sed solummodo pœnam formidantes inferni: de quib Apostolus ait: *Qui timet non est perfectus in caritate: quoniam timor pœnam habet; sed perfecta caritas foras mittit timorem.* 1. Ioan. 4. Non sunt isti discipuli Christi: & non in Ecclesia sunt requirendi. Sed in membris Antichristi inueniendi sunt: non sunt accolæ terræ repromissionis, nec veri Israëlitæ; sed de longinquo aduenæ, & proselyti: sed neque fratribus fideles, neque in pugnâ inuenti sunt fortes. Tales enim in Leuitico Dominum cognoscimus detestasse, & in bello ne pergerent, prohibuisse: *Si quis*, inquit, *in corde pauidus est, non egrediatur ad bellum; vadat, & reuertatur in domum suam: ne pauere faciat corda fratrum suorum, sicut & ipse timore perterritus est.* De talibus in Euangelio veritas ait: *Quàm difficile est, qui pecunias habent, intrare in regnum cælorum.* Mat 19. Nihil enim de pristinis facultatibus suis in eumdem locum, vbi ingredi se petit monasterium vel vnus nummus recipiatur; sed ipse manu sua cuncta pauperibus eroget: & postmodum quod probatus monasterio sub regula introducatur: & anno integro à cunctis fratribus ex industria conuitiis comprobetur. Et postquam probatus in cunctis obœdiens fuerit, & non in plumbi laminâ mollitus; sed acer perdurauerit, vt ferrum, postmodum exuatur sæcularibus vestibus, & induatur monasterij religiosis simplicibus;

Digitized by Google

ſimplicibus, & adnoteturin pacto cum fratribus, & viuat inter monachos probatus & ipſe monachus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

COMPERIMVS PER MINVS CAVTA MONASTERIA, &c.] Hæc non ſunt S. Fructuoſi Archiepiſcopi, ſed alterius Fructuoſi. His autem ſimile eſt illud Caſſiani lib. 4. de inſtitutis renunciantium cap. 4. *Nam per alia minus cauta monaſteria ſimpliciter quidam ſuſcepti eorum quæ intulerant, quæque in Dei opere fuerant diſperſata, cum ingenti poſt blaſphemiâ redhibitionem poſcere tentauerunt.*

REPETERE ET SÆCVLVM.] Copula, *&*, tranſpoſita eſt. Sed lege: *Repetere ſæculum; & quod reliquerant, ſeu canes ad vomitum, reuocare.*

CVM SAIONIBVS.] *Saiones* ſunt lictores, de quo vocabulo ſupra.

SED VICINA MORTE PERTERRITI, &c.] Eorum qui graui infirmitate oppreſſi cucullam induerunt, plenæ ſunt hiſtoriæ.

QVI TIMET NON EST PERFECTVS IN CARITATE.] Ioan. epiſt. 1. cap. 4. vbi hæc ſententia eſt aliis huius loci poſterior.

IN LEVITICO.] Non citauit ex codice; nam locus habetur Deut. cap. 20.

IN EVMDEM LOCVM, VBI INGREDI SE PETIT MONASTERIVM.] Lege, *In eodem, vbi ingredi ſe petit, monaſterio.*

QVOD PROBATVS.] Vocabulum, *quod*, redundat.

IN PLVMBILAMINA, &c.] Ex regula S. B. cap. 1.

IN PACTO.] Videtur legendum: *In pittacio.* Pittacium, ſeu pictacium eſt breuis, tabella, matricula. Gloſſæ veteres: *πιττάκιον, pittacium, breuis.* Gloſſæ Iſidori: *Pittacium, Epiſtola breuis, & modica.*

Item ipſe. Cap. XIX. §. 16.

QVI grauioribus culpis ſe deliquiſſe cognoſcunt, primùm eos optamus regulæ colla ſubmittere ſub probatiſſimo Abbate, in monaſterio deſudare, & cuncta retro acta peccata tanquam ægrotos medico ſpirituali ſeniori manifeſtare, & ſicut publicè peccauerunt, publicè pœnitere, & pœnitenda vltro non committere: timorem de ſupplicio, amorem de regno, ſpem de miſericordia habere, & numquam deſperare: quia in vltimo eſt extrema vitæ iuſtificare, aut condemnare. Scriptum eſt enim: *Ipſe iudicabit extrema terræ.* Vnumquemque Dominus in fine aut iuſti-

Digitized by Google

ficat, aut condemnat, & vniuersorum finem ipse considerat: vt nec peccator, si fortiter ingemiscit, desperet veniam, nec iustus de propriâ sanctitate confidat. Nihil prodest, si aliquis de regno hodie subtractus, à regni potentiâ exclusus, ferro constrictus hodie carceri est mancipatus: ita nihil obstat, si hodie à carcere quis rapitur, & in regali honore constituitur: nullus ei sordes carceris imputat; sed hoc solùm laudat, quod in eo miratur. Sic nihil prodest iusto bene viuere, & malè vitam finire: ita magnum bonum est peccatori ad pœnitentiam redire; olim male viuere, & postmodum bene finire, à nullo retro acta peccata imputata habere. Credimus iudicem, qualem in fine inuenerit, talem coronare, aut certe damnare. Et quamuis sint grauia delicta, non est tamen illico de Dei misericordiâ desperandum. Liquidò ergo cognoscimus publicanos & peccatores nullo præcedente merito, qui futuri per iustitiam erant damnandi, gratuitâ miseratione per breuem pœnitentiam esse redemptos. Sed non est in eis tam considerandâ mensura temporis, quàm doloris. Agat ergo vnusquisque dignam pœnitentiam secundùm qualitates culparum. vt quis in quo delicto se esse cognoscit reum, de eo delicto necesse est obseruare primùm secundum instituta Canonum. In lege habetur, vt quis cui quantum intulerit damnum, aut fecerit cædem, aut commouerit vltionem, iudicis dirimatur iudicio, & de numerositate solidorum ad suum reducatur arbitrium: ne fortasse persona damnet oppressum, & qui legali censurâ centenarium habebat incurrere damnum, tertiam reddat: quod de liberis continetur. Certe nos cum essemus serui peccati, Deo miserante & nullo nostro merito præcedente; liberi facti sumus iustitiæ, & de innumerositate peccaminum in misericordissimi iudicis pendet arbitrio nostri peccati debitum: & pro centesimo pondere peccatorum iniquitatis cognoscimus apponere villicum, qui de centum cadis olei octingenta, de centum coris tritici quinquaginta decurtatum quæsiuit debitum statim se cognouit à proprio Domino esse laudatum. Ita plerique sunt in monasteria ingressi, qui ob immanitatem scelerum exce sserunt nu-

Luc. 16.

merũ, quo ſancti Canones foras Eccleſiæ agere pœnitentiam cenſuerunt: & niſi in fine vitæ cõmunionem peroipere negauerunt. Nos tamẽ miſericordia Domini cõperta puſillanimes ſumus conſolati: ne graui triſtitia coarctati pereant deſperati, de multitudine annorũ ad breuẽ recurrimus numerũ, & citò recõciliamus, quàm citò eũ cognouerimus in patientia & humilitate fundatũ. Quia & tunc medicus ab inciſione ſuſpendet ægrotum, cum eum per medicamina cognouit eſſe ſanandum. Cibos verò tales eis præſcribere mandamus, qui nec laſciuiam nutriant, nec nimis corpus affligant. Carnes tamen, ſiceram vel vinum eis auferre mandamus. Quod ſi per infirmitatem, aut nimiam ſenectutem, aut certe aliquam neceſſitatem ex his imbecillitas patuerit, in arbitrio & pŏteſtate maiorum ponimus. Veſtimentum verò cilicinum præbere iubemus qualiter per id cõpuncti per hœdos à ſiniſtris ſuorum ſemper reminiſcantur peccaminum. Lectum tamen ſternere mandamus corio aut pſiatho, quod latine hiſtoria nuncupatur, aut certè paleis tenuibus, ſi ibi horum nihil habetur, exceptis infirmis, & nimia ſenectute depreſſis: & ipſi arbitrio foueantur Abbatis. Per hanc quam ſupra notauimus, pœnitentiam dignam, & non fictam humilitatem vnumquemque venire cognoſcamus ad veram ſanitatem.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI GRAVIORIBVS CVLPIS, &c.] Non modò qualeſcumque peccatores, ſed etiam ij, qui grauiorum ſcelerum conſcientia ſtimulantur, in monaſterium admittendi ſunt; ſi non ſimulata erratorum pœnitentiâ ducuntur. Chriſtus clamat: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Laborantes ſunt ij, qui mediocribus vitiis affecti ſunt: onerati, qui ſcelerum pondere premuntur, & incuruati ſub faſce gemunt. Non eſt obſerandum clauſtrum ei, cui Deus aperit cœlum. Chriſtus ipſe publicanos, & conclamatos peccatores ad ſe vocauit. In hiſtoriis Eccleſiaſticis, & vitis Patrum legimus profligatos & perditos homines, immanes parricidas & latrones, & proſcriptæ libidinis lupas ad Chriſtum tandem conuerſos pœnitentiæ beneficio in ſanctiſſimos euaſiſſe. Hi ſunt theſauri bonitatis, patientiæ & longanimitatis Dei; qui diues in omnes, qui inuocant illum, cuius manus non eſt abbreuiata: cuius opus miſericordia; cuius ſane non eſt numerus: nam-

miserationes eius super omnia opera eius. Præstantissimi est medici deplorátos curare morbos, humanissimi Saluatoris ex sentina & pollubro vitiorum peccatores extrahere: magnificentissimi regis est suscitare de terrâ inopem, & de stercore erigere pauperem; vt collocet eum cum principibus populi sui. *Quare non est desperandum de malis. Sed pro ipsis, vt boni fiant, studiosius supplicandum: quia numerus sanctorum de numero semper est auctus impiorum*, inquit S. Prosper sent. 184. Ne verò propudiosi peccatorum mores religiosam vitam, vel leuiter labefactare valeant, circa eorum studia, qui religiosam vitam appetunt, hæc statuit S. Basilius obseruanda interr. 10. regul. fusius disputatarum. Hi qui in sæculo vitam sanctam egerunt, sunt religioni maximè idonei. Hi verò qui in vitiorum situ, & pædore immersi erant, & ij qui mediam quasi vitam inter bonum & malum tenebant, sunt quidem suscipiendi; sed explorandi eorum mores & ingenia, an leuitate quadam animi facile in contraria studia & consilia mutentur. Non sunt tamen ab ipso limine desperandi: quia nulla est tam inueterata peccandi consuetudo, quæ Dei gratia, & timore, atque laboris assiduitate non peruincatur. Periculum est faciendum eos exercendo durioribus laboribus. Si quid inesse in eis constantiæ animaduertimus, admittendi sunt; sin minus, repudiandi: ne cæteri fratres eorum contagione & porrigine coinquinati contabescant.

QVIA IN VLTIMO EST.] Leg: *Quia in altissimo est.*

VT QVIS IN QVO DELICTO, &c.] Id est, in reorum emendatione secundùm delicti qualitatem obseruandum est, quid statuant Canones.

IN LEGE HABETVR, &c.] Sensus est, si quis ob cædem seu percussionem centum solidos componere & soluere debeat, clementia tamen iudicis tertiam duntaxat partem soluere cogetur: sicut cum multa Deo debeamus, ipse tamen singulari sua humanitate parua satisfactione pro tot & tantis delictis contentus est.

QVOD DE LIBERIS CONTINETVR.] Id est quod in lege de liberis continetur.

COGNOSCIMVS.] Videtur deesse τὸ *minus*.

EXCESSERVNT NVMERVM, &c.] Annorum videlicet. Nam olim pœnitentes plurimis annis pro delictorum grauitate ante fores Ecclesiæ stabant, vt supra annotatum est.

FORAS ECCLESIÆ] Lege: *Ad fores Ecclesiæ.* Nam olim pœnitentes ad fores Ecclesiæ stabant, vide supra.

VT NISI IN FINE VITÆ, &c.] Ea fuit antiquorum Canonum districtio, vt atrocioris criminis rei in morte tantùm reciperent communionem, vt habetur in Conc. Ancyrano can. 27. Arelatensi 1. can. 14. & nonnullis aliis.

PER HOEDOS A SINISTRIS.] Id est, qualiter hoc vestimento cilicino, ex pilis hircinis confecto sibi in animum inducant se tanquam hœdos ad sinistram Dei stare ob peccata iudicandos.

Digitized by Google

CORIO.] Iuxta morem antiquum. Virgilius 7. Æn.

Pellibus incubuit ſtratis, ſomnoſque petiuit.

PSIATHO.] Id eſt, matta, vide ſupra.

HISTORIA.] Pro, ſtorea. eſt culcita: quòd ſit terrâ ſtrata, inquit S. Iſidorus libr. 20. Orig. cap. ult.

PER HANC QVAM SVPRA.] Ita emendaui, cum legeretur: *Hac quam ſupra.*

Ex Regula Tarnatenſi. Cap. V. §. 17.

SI quis fidei ardore ſuccenſus renuncians ſæculo monaſterium magnæ diſpoſitionis elegerit expetendum, non confeſtim licentia tribuatur intrandi; ſed primùm ſtudioſius indagetur, vtrum voluntariè, an neceſſitate aliqua coactus aduenerit, aut ſi nullâ ſeruitutis conditione obnoxius teneatur. Quod cum ad Abbatis notitiam Præpoſito nunciante peruenerit, vni de ſenioribus deputatus tamdiu iubeatur aduenientibus deſeruire, quouſque deuotio eius fuerit patientia teſte monſtrata. Atque vt informetur regularibus diſciplinis, & quæ facere debeat, quibuſque eum conueniat ſeruire, cognoſcat, deinceps omnis regulæ conſtitutio relegatur, & ad comprobandam obœdientiam eius dura ei & aſpera præcepta mandentur, nihil in poteſtate de his, quæ ſecum attulit habiturus. Sed ſi eius votum tale eſt, vt quæ monaſterij vſibus conferre deſideret, oblationem eius ad integrum deuotio ſincera cõmendet: & ſuper altare inſtituat, vnde repoſci aliquid ſacrilegium iudicatur. Si pecora cuiuſlibet generis ad monaſterium, quo migraturus, adduxerit, ab Abbate pretium conſequatur: cui de eodem pretio faciendo quod voluerit, non negetur. Quæ ſi Abbas noluerit comparare, cui voluerit vendere permittatur; aut quod melius eſt, præpoſita venundanda comittat. Pretium verò ipſum, vt iã dictum eſt, ab eo cui res fuerant,* dummodo in eius nihil poteſtate reſideat. Nefas eſt enim, vt qui decipulam huius ſæculi intendit euadere, reſeruet vnde eum infeſtatio diabolica valeat inretire. Clientem vero & famulum aut parentem ſecum exhibens, ſi poſtulet in conſortium religionis admitti, ſimili examinatione probatum fratribus veniat;

adgregari. Et qui ei fuerat ante in seruitute subiectus, frater est in Domini positus seruitio computandus: quia apud Deum, vt Apostolus docet, nulla est acceptio personarum, Ille tamen, qui ex humili conditione est in germanitatis æqualitate susceptus, non aliquo elationis tumore superbiat; sed per humilitatem in eo, quæ bona sunt, conualescant: & non solùm ei, cui æqualis effectus est; sed omni fraternitati, vt verus famulus Christi, cum pietate & humilitate deseruiat. Quia sicut is, qui esse maior videbatur in sæculo, per humilitatis affectum frater vocatur ex domino: ita ille sui memor conditionem suam non, altiora petendo, despiciat; sed testimonio humilitatis exaltet: vt apud Deum inueniat gratiam. Et nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur. Sed si pœnitentis fuerit tanta compunctio, vt hoc sibi supplicatione assidua exigat, non negetur. Quod vni fideliter poscenti conceditur, non quasi licitum habeatur. Vestimenta quoque secum delata, quæ primi anni vsus non valet expendere, redacta in pretium, cui Abbas præceperit, tribuantur: quia cum alia meruerit indumenta, priores exubiæ, in sua non erunt potestate: vt exterioris hominis immutatio cum interioris perfecta plena ratione conueniat. Nihil de his, quæ perceperit, ei sit licitum commutare, nec pro abiectione vilior, anec pro commodo meliora; sed qualiacumque fuerint adtributa, cum gratiarum actione suo tantùm vsui vindicabit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MAGNÆ DISPOSITIONIS.] Lege: *Magnâ dispositione.*

SVPER ALTARE INSTITVAT.] Id est, super altare ponat. Olim eorum quæ Deo offerebantur, chartæ super altare ponebantur, vt offerens magis altringeretur: *Vnde*, vt hic additur, *reposci aliquid sacrilegium indicatur.* Id patet ex cap. 58 regulæ S. B. *Et manu suâ eam* (petitionem) *super altare ponat.* ex chartâ Fulconis Iunioris Comitis Andegauensium: *Ipsisque videntibus & concedentibus super altare S. Nicolai ipsam chartam porto.* & chartâ Berlaii: *Et Berlaius cum vxore suâ, donum quod fecerat, iterum Abbati cum ipso missali concessit, & super altare posuit.* ex Magistro ca. 89. regulæ: *Tunc ille brevis vel donatio rerum suarum Deo vel monasterio facta ipsius donatoris manu super altare ponatur.*

In Breuiculo fundationis S Nicolai Andegauensis. Ibidem.

Digitized by Google

AB EO, CVI RES FVERANT.] Videtur deeſſe verbum: *Accipiatur.*

PRÆPOSITA.] L. *Præpoſito.*

PARENTEM.] Id eſt, propinquum, cognatum, affinem. S. Hieronymus lib. 2. contra Rufinum: *Forte parentes militari vulgarique nomine cognatos, & affines nominat.* S. Cæſarius Arelatenſis cap. 38. regulæ: *Si quis verò germanam ſuam, aut filiam, aut quamlibet parentem videre voluerit.* S. Greg. Turon. libr. 3. hiſt. cap. 14. *Munderius igitur, qui ſe parentem regum aſſerebat, elatus ſuperbiâ*, &c. Lex Burgundionum tit. 35. §. 3. *Quod ſi parentes puellæ parentem ſuam punire noluerint, puella libenter careat.*

SERVITVTI SVBIECTVS, &c.] Ita in regula Macarij, Serapionis, & aliorum ſupra hoc capite: *Nouerit iam non eum ſeruum habere; ſed fratrem: vt in omnibus perfectus inueniatur homo ille.*

EXVBIÆ.] Pro, exuuiæ, id eſt, veſtimenta relicta: Virgilius 4. Æn.

Dulces exuuiæ, dum fata, Deuſque ſinebant.

Ex Regula Caſſiani. Cap. XIX. §. 18.

SI quis monachus diſciplinam intrare deſiderat, non ante monaſterium permittatur ingredi, quàm diebus decem, ſeu amplius ante ianuas permanendo durauerit: vt indicium perſeuerantiæ, ac deſiderij ſui, humilitatis etiam vel patientiæ ſe habere demonſtret. Qui tranſeuntium fratrum genibus prouolutus ab vniuerſis de induſtria refutetur, atque deſpiciatur; tanquam cui non propter religionem; ſed propter aliquam neceſſitatem oportet monaſterium introire. Inſuper etiam iniuriis, & exprobrationibus eum adficiant: vt experimentum conſtantiæ, vel qualem tolerantiam in tentationibus iniuriarum ſit habiturus, oſtendat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS MONACHVS, &c.] Ex libr. 4. de inſtitutis renunciantium cap. 5.

REPVTETVR.] Id eſt, reſpuatur, recuſetur. S. Columbanus ep. ad Sethum:

Spernit auaritiam, vanoſque refutat honores.

Digitized by Google

S. Gregor. Tur. in vitis Patrum : *Cumque ille refutaret, tandem Abbatis precibus super oculos domini sui signum crucis imposuit.*

Item ipse. Cap. XX. §. 19.

Cap. citato. CVMQVE fuerit in monasterio exploratæ mentis ardore susceptus, summâ diligentiâ perquiritur; ne de pristinis facultatibus suis, vel vnum nummum reseruauerit sibi. Nam si in conscientia eius quantulacumque facultas pecuniæ latitauerit, nullo modo sub monasterij disciplinâ diuturnus poterit permanere; nec humilitatis aut obœdientiæ institutum apprehendere valebit, nec in monasterij paupertate aut districtione poterit esse contentus; sed mox, vt orta fuerit quælibet commotionis occasio, stipis illius, quam sibi reseruauit, fiducia animatus continuò de monasterio fugiturus egredietur.

Item ipse. Cap. XXI. §. 20.

In cap. sequ. SI quid verò ab eodem pecuniæ vel quarumcumque rerum offeratur, nullo modo, qui præsunt, suscipere ea in monasterij vsibus adquiescant: ne confidentiâ huius oblationis dedignetur pauperibus se fratribus coæquare. Aut cetè si susceperint, cautius per multum tempus prudenti debent seruare consilio. Nam multis experimentis frequenter perhibitum quosdam per monasteria minus cauta susceptos ea quæ secum detulerant, & quæ iam in Dei opere fuerant dispensata, tepefactos postea non sine iniuria monasterij sacrilego spiritu ingenti post blasphemiâ repetisse.

Item ipse. Cap. XXIII. §. 21.

SI quis autem ex diuitibus huic mundo & facultatibus eius renunciat, ita necesse est eum congregationis disciplinam expetere, vt in nullo sibi ex his quæ reliquit aut intulit

intulerit monaſterio, blandiatur. Qui ſi forſitan fortiori fuerit ætate prouectus, ſic præparet ſe omnibus obœdire; vt ſecundùm ſententiam Domini ad ſimplicitatem priſtinę infantiæ humilitatis gratia reuertatur: & nihil ſibi de conſideratione ætatis, vel annorum numeroſitate præſumat, quam in ſęculo nouiter conſumptam perdidiſſe ſe putet; ſed nouitate conuerſationis, quam in Chriſti militia gerere cupit, ſubdere ſe etiam iunioribus non moretur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS EX DIVITIBVS, &c.] Hoc capitulum non extat apud Caſſianum; ſed puto eſſe ex regula cuiuſdam Patris, quam dixi, aliam eſſe à regula Serui Dei; quæ etiam in hac Concordia ſuppreſſo auctoris nomine dicitur cuiuſdam Patris.

PRÆPARET SED.] addidi πρ' ſe, quod deſiderabatur.

AD SIMPLICITATEM PRISTINÆ INFANTIÆ.] Hæc ſimplicitas, quam Chriſtus commendat in Euangelio, ſummum eſt in religione bonum. Nam ſimplex neminem iudicat, omnibus cedit, nulli iniuriam facit, nec reddit, curioſitatem fugit, nihil innouat, curas ſuperfluas à ſe amolitur. Sententiam ſuam aliis poſtponit: quia de ſe vilia, de aliis excelſa iudicat. Semper verax nihil ſimulat, aut diſſimulat, ac proinde cum Deo ſemper, qui eſt ſumma veritas, & ſimplicitas, conuerſatur.

Item ipſe. Cap. XXIV. §. 22.

CVM vero receptus quis in monaſterio fuerit, ita fideliter omni priſtinâ facultate nudetur; vt ne ipſum veſtimentum quo à ſęculo venit indutus, habere amplius permittatur; ſed in medio productus exuatur propriis, & per manus Abbatis induatur monaſterij veſtimentis: vt per hoc non ſolùm vniuerſis rebus ſuis antiquis ſe nouerit expoliatum, verum etiam, omni ſuperbia mundiali depoſita, ad Chriſti paupertatem & inopiam deſcendiſſe: & nihil iam de craſtino cogitans pauperibus ſe æquare; quibus cognominari Chriſtus, & quorum ſe fratrem non erubuit nuncupare: ſed potius domeſticis eius glorietur factum ſe eſſe conſortem.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM VERO RECEPTVS, &c.] Hoc capitulum sumptum est ex Cassiano cap. 5. libri citati.

ÆQVARE.] Id est, se similem & parem iudicare, vt supra dixit, coëquare.

COGNOMINARI.] Id est, idem nomen sortiri, apud Cassianum legitur: *Connumerari.*

Item ipse. Cap. XXV. §. 23.

ILLA, vero quæ deposuit vestimenta Præposito tradantur: quę tamdiu ab eo seruentur, donec profectus conuersationis eius diuersis tentationibus, euidentius cognoscatur. Et, si transactis multis temporibus, in ipso feruore, quo ingressus est, perstiterit, ipsa vestimenta, quibus ingressus est, pauperibus erogentur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ILLA VERO VESTIMENTA, &c.] Hoc capitulum sumptum est ex cap. 6. eiusdem libr. 4.

PRÆPOSITO.] Apud Cassianum habetur: *Oeconomo.*

TRANSACTIS MVLTIS TEMPORIBVS.] Apud Cassianum: *Tempore procedente.*

Item ipse. Cap. XXVI. 24.

SI vero aliqua murmuratio, aut inobedientia in eo fuerit deprehensa, exuatur monasterij vestibus, quibus indutus fuerat, & reuestitus suis antiquis, quæ à Præposito conseruantur, [&] foris expellatur: quia non est fas cum vestimentis monasterij, quæ accepit, abscedere. Nulli autem, qui de monasterio exire vult, in palam discedere conceditur: nisi forte sicut seruus captans densissimas tenebras nocte defugiat: aut certe, sicut superius

Digitized by Google

diximus, cum confuſione exuatur coram omnibus fratribus, & depoſita monaſterij veſte pellatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI ALIQVA MVRMVRATIO.] Ex cap. 6. eiuſdem lib. 4. de inſtitutis renunciantium.

ET FORIS.] Copula, *&*, redundat.

ET DEPOSITA MONASTERII VESTE PELLATVR.] Hæc eiectio eſt eorum tantùm, qui probantur; cum eorum veſtimenta ſæcularia nondum fuere pauperibus erogata: ac proinde malè à nonnullis eadem eſſe exiſtimatur cum illa, de qua S. P. B. loquitur cap. 26. 29. & 54. altera habetur expulſio apud Caſſianum libr. 4. de inſtit. cap. 16. ſed erat ſolùm ad tempus, cum quis confuſionis gratiâ cogebatur manere tres aut quatuor dies extra fores monaſterij, vt ſupra obſeruatum eſt.

Ex Regula Orientali. §. 25.

SI quis acceſſerit ad oſtium monaſterij volens ſæculo renunciare, & fratrum adgregari numero, non habeat intrandi libertatem; ſed prius nuncietur Patri monaſterij: & manebit paucis diebus foris ante ianuam, ac docebitur orationem Dominicam, & pſalmos, quantos poterit diſcere. Et diligenter ſui experimentum dabit: ne forte mali quippiam fecerit, & turbatus ad horam timore diſceſſerit, aut ſub aliquâ poteſtate ſit: & vtrum poſſit renunciare parentibus, & propriam contemnere facultatem. Si eum viderint aptum ad omnia, tunc docebitur & reliquas monaſterij diſciplinas, quas facere debeat, quibuſue ſeruire, ſiue in veſcendi ordine: vt inſtructus atque perfectus in omni opere bono fratribus copuletur. Hæc obſeruabit cuſtos ianuæ, referens omnia, ſicut ſuperius ſcriptum eſt, adnuncians ſenioribus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS ACCESSERIT.] Maior pars huius capitis eſt ex regula S. Pachomij art. 26.

SIVE IN VESCENDI ORDINE.] Quædam desunt, quæ ex excitato Pachomij articulo hic restituenda: *Siue in collectâ omnium fratrum, siue in domo nutriendus est, siue in vescendi ordine.*

HÆC OBSERVABIT, &c.] Huius capitis clausula non extat in regula S. Pachomij.

ADNVNCIANS.] Lege: *Et nuncians.*

Ex Regula Magistri. Cap. LXXXVII. §. 26.

INGREDIENTI in monasterium nouo fratri, siue iam conuerso, siue adhuc laïco, & hoc petenti debere in monasterium suscipi, respondeat ei hoc primò Abbas non forte eum posse constituta regulæ conseruare. Cum verò ille dixerit posse se ad omnia obœdire: tunc hęc monasterij regula ei legatur. Qua regula in lectione expleta, & omnia Abbatis verbis prædicta cum se responderit nouus frater ad omnia factis se esse paratum, tunc Abbas subsequatur & dicat. Quid de tuis rebus, quas proprio arbitrio vteris? Non enim tibi expedit te hîc pro causa Dei posito res tuas alibi remanere, sed sicut dicit scriptura: *Vbi & thesaurus tuus ibi erit & cor tuum.* Nam ideo non expedit: ne forte titillatione diaboli à rebus tuis foris positis per desiderium earum de monasterio prouoceris, & relicto seruitio sanctæ scholæ proprio redeas militaturus arbitrio, & sicut canis delectatus redeas ad vomitum tuum & saliuas à te proiectas in terram denuo cum sordibus resorbeas. Sed qui perseuerantiam diligit, occasionem migrandi cupit nescire. Ideoque constituimus salubre consilium, vt audias vocem Domini tibi dicentis: *Vade, vende omnia, & da pauperibus: & veni, sequere me.* Quam ergo si sequi vis vocem, vende quæ habes, & omne pretium huc ante me defer: vt te præsente à me pauperibus erogetur: vt nullum sæculo pignus tuum remaneat ad illud iterum reuertendi. Ideo enim cum nondum firmatam ingressionem tuam in monasterio habes, tibi de rebus tuis libera adhuc voluntas conceditur. Quia post firmatam ingressionem discipulo siue in monasterio, siue foris peculiare aliquid habere à regula denegatur: vt non sit vbi propria eius vol ntas

Matt. 6.

extollatur. Quod [enim] ſi totum diſtrahere tibi graue videtur, & ſunt tales res, quæ vna tecum poſſunt monaſterio deſeruire, nec eæ pro pignore reuertendi ſæculo dimittuntur, omnia fideliter tecum in monaſterium defer, nihil ſubcelando Deo, cuius te cum omnibus rebus tuis ſubdis ſeruitio; qui vbique omnia reſpicit, & nihil eſt ei occultum, qui reuelat abſconſa. Memor eſto fraudis Ananiæ & Saphiræ, qui de rebus ſuis Deo oblatis exinde ſubcelare volentes mortem perpetuam inruerunt pro fide. Mox vt hæc audierit nouus frater, ſi priori diuina ſententia omnibus diſtractis, & per manus Abbatis erogatis, [ſi] hoc pro certo habuerit votum omnia diſtrahere, & monaſterio non aliquid reſeruare, non cogatur; niſi ex ſua voluntate voluerit. Ergo cum omnibus per manus Abbatis erogatis, ſe firmare monaſterio voluerit, charta ab eo perſeuerantiæ non petatur, quia pignus fidei eius apud Deum omnium rerum ſuarum per erogatam eleemoſynam fuit. Nam per omnium rerum ſuarum erogationem expenſam cognoſcitur apud Deum poſſe fideliter permanere, qui rebus ſuis pro eo cupit non parcere. Solummodo hanc det fidem ſibi penitus foris nihil remanſiſſe celatum. Hanc ideo voluntatem Abbas ingredientibus tribuit, vt non ab introeuntibus iudicetur, potius res hominum deſiderare, quàm animas. Qui vero frater hoc elegerit cum rebus ſuis monaſterio tradere, & diſtrahendi voluntatem non habuerit: ne aliquando mutatus à diabolo vel armatus propter res ſuas exigendas aliquas moleſtias, monaſterio generans exigere deſideret, cauens manum ſuam * Deo & oratorio monaſterij per donationem offerat, totum ſubſcribentibus religioſis teſtibus Epiſcopo, presbytero, & diacono, vel ipſius territorij Clero: & in ipſâ cautione taxans hoc, quod ſi aliquando monaſterio vel ſino indulgentia peccatorum à Deo non diſcedat. Iam de ipſis rebus Abbas in poteſtate ſua mutatis quicquid neceſſariæ vtilitati monaſterij abundare viderit, pro anima fratris ipſius propter præceptum ſupra dictum ſequendi Dominum per eleemoſynam diſtracta illa re ſuperuacua pretium eius pauperibus tribuat; vt quod ille imperitus frater non me-

ruit facere, pro illo iste quasi doctus magister valeat adimplere. Qui verò frater ex toto indicauerit se nihil habere, prius exquiratur à vicinis illius regionis, vbi mansit: &, si inuentum fuerit, quod certè sit ex toto eius paupertas, tunc dato perseuerantiæ fideiussore sub cautione pœnæ interposita. Si tamen iam notus fuerit, sic debet monasterio suscipi, ne forte aliquibus rebus suis ad tempus foris commendatis, mentitâ in monasterio paupertate, non solùm nihil Deo per eleemosynam, vel monasterio per donationem conferat; sed etiam ab spectantibus eum foris rebus suis prouocatus; & cum quid venerit, exeat causæ. Nam cum dederit cautos fideiussores cum pœnâ, iam tunc demum ei pro actibus monasterij sine suspicione securè res monasterij aut pretia emendorum vel vecturarum alimonia contradantur. Si vero talis monasterio aduenerit frater, quem ipsa patria ignorauerit, vel omnibus habuerit vultum ignotum, & se ad monasterij societatem firmare voluerit*, cum notitia Abbatis vel omnium exeat: & cum iam exire voluerit, prius iuret se de rebus monasterij nulla furti commissione, aut foris antecessus commendasse, aut absconsa secum portasse: nisi forte ei pro misericordia voluerit aliquid donare Abbas, vt si periurauerit, ferat in anima, quod in corpore non potuit adimplere. Res tamen, quibus indutus fuerat, monasterij, vel calceamenta reconsignet Abbati; & remanenti in perseuerentia fratri proficiant, quæ migrantibus auferuntur: & res monasterij ille habeat, qui in monasterio habitat: & iustè illi retollatur, qui iniustè animos suos à perseuerantia monasterij separat; nec illi dare placeant, cui ipsarum rerum displicuit disciplina. Si vero ita iurauerit, & non se firmet; sed ad tempus remoretur: hoc solùm testetur, vt sine notitia vel vale Abbatis, vel cũ furto non exeat. Etiam ex improuiso custodiatur & in potestate nihil habeat; & ad laborem cum fratribus communiter impellatur, vt laborando viuat Si tamen nudus fuerit, & induere eum Abbas voluerit ad tempus vtatur: vt sciat se quod habet omne reconsignaturum; cum exire voluerit: & velut ignotus nullã cathenã fidei Abbati de securitate intulerit: siue si nulla

ſacramenti fide teneatur ; cum forte incertus de firmitate frater miſſus fuerit cum vehiculis animalium, & emendarum pretio rerum, mox ducatu diaboli inuentis per occaſionem ſumptibus vel vehiculis in alienas terras de rebus monaſterij incipiat magis ordinatus migrare, ſecurus de ſe per deceptionem cotidie expectandus & prolongando aut tarde, aut numquam ſequendus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INGREDIENDI IN MONASTERIVM, &c.] Hæc reperire eſt in R. MS. Mag. cod. Corb. cap. 87.

SIVE IAM CONVERSVS.] Conuerſus eſt, qui iam monachus eſt.

ET OMNIA ABBATIS VERBIS PRÆDICTA.] Ita in R. MS. lege : *Et omnibus Abbatis verbis prædictis*, Id eſt, prædicatis.

QVID DE REBVS TVIS.] Subaudi, facies.

PROVOCERIS.] Ita in R. MS. ſupp. exire de monaſterio.

SED QVI PERSEVERANTIAM DILIGIT, &c.] In R. MS. *Quia perſeuerantia occaſionem migrandi cupit neſcire.*

VADE, VENDE.] Matth. 19. ita apud Fructuoſum Abbatem, iuxta textum Græcum ; ὕπαγε, πώλησον. quod idem ſonat. In verſione communi additur copula : *Vade, & vende.*

FIRMATAM INGRESSIONEM.] Id eſt, ſtabilitatem.

DISTRAHERE.] Id eſt, vendere, de quo ſupra.

SÆCVLO.] Pro, ad ſeculum.

DIMITTVNTVR.] Supp monaſterio.

PRO FIDE.] Id eſt, vt maiorem fidem Chriſtiani adhiberent Apoſtolis.

PRIORI DIVINA SENTENTIA.] Quæ paulo ante prolata eſt ex Matth. 19.

SI HOC.] Particula, *ſi*, redundat, nec habetur in R. MS.

SE FIRMARE MONASTERIO.] Id eſt, ſtabilitatem in monaſterio promittere.

CHARTA PERSEVERANTIÆ.] Id eſt, petitio, ſeu profeſſio ſcriptis mandata.

VOLVNTATEM.] Diſpenſandi de bonis ſuis.

IVDICETVR POTIVS RES HOMINVM DESIDERARE, QVAM ANIMAS.] Hæc notanda Magiſtri ſententia hoc miſerando ſæculo ; in quo multi coguntur religionem Græca mercari fide, hoc eſt, præſenti pecunia, & prænumeratis nummis, quæ eſt ſanè turpis licitatio & nundinatio, Simonis magi opus, ſi fiat ex pacto pretio, antiquis conciliis prohibita, ſynodi 7. can. 19. Conc. Francofurd. ſub Carolo

Magno 17. Conc. Later. an. 1163. apud Guill. Neubrigensem libr. 2. de gestis Angl. cap. 15. & altero Concilio Lateranensi apud eumdem libr. 3. cap. 20. *Monachi non pretio recipiantur in monasterio.* Si tamen non sunt sufficientes redditus, potest dari aliquid in alimoniam.

MONASTERIO TRADERE.] Lege, vt in R. MS. *Se monasterio tradere.*

CAVENS MANVM SVAM, &c.] Locus mutilus, sic ex R. MS. restituendus: *Cauens manu suâ prius de stabilitate simul rerum suarum breue (L. breui) adiuncto vnâ cum animâ sua Deo & oratorio monasterij offerat.* Cauens manu sua est cautionem seu chirographum manu sua faciens securitatis causa. Glossæ veteres: *Canisti*, ἀσφαλῶς ἐχειρογράφησας. i. tutum fecisti, chirographum fecisti. Vlpianus ff. l. 1. tit. *Vsufructuarius quomodo caueat. Si cuius rei vsusfructus legatus sit, aequissimum Praetori visum est legatarium cauere.*

IN IPSA CAVTIONE.] Cautio est Chirographum, charta, litteræ, quæ dantur securitatis, seu recordationis causa. Papias: *Cautio à cauendo dicta breue, vel charta recordationis.* Glossæ veteres: *Cautio*, ἀσφάλεια. i. securitas. *Cautiones*, ἀσφάλειαι. Legis Longobardorum tit. 21. l. 13. *Si quis mutuauerit cuiquam homini solidos per cautionem*, &c. Luc. 16. *Accipe cautionem tuam*, in textu Græco, γράμμα. i. litteras. Dicitur & cautum. Corippus lib. 2. de laudibus Iustini minoris.

Debita persoluit genitoris, cauta recepit.

Glossæ veteres: *Cautum*, ἀφαλὲς, χειρόγραφον. i. securum, chirographum.

QVOD SI ALIQVANDO.] Locus mutilus, sed ita ex R. MS. restituendus: *Quod si aliquando discedere voluerit, sine rebus suis de monasterio: vel sine indulgentia peccatorum à Deo desecendat.* lege *discedat.*

MVTATIS.] Id est, derelictis. Nonius Marcellus cap. 4. *Mutare, derelinquere.* Lucilius libr. XXVI. *Mihi quidem non persuadetur, publicè vt mutem meos.*

QVICQVID NECESSARIÆ VTILITATI MONASTERII ABVNDARE VIDERIT, &c.] Notanda hominis integritas, sinceritas, simul & charitas. Quàm longè abest à quorumdam auaritia, aut curiositate, qui aut bona Nouitiorum in arca recondunt, aut ea insanis substructionum molibus erigendis, similibusque vanitatibus impendunt, Christo in suis membris algente, & esuriente.

QVI VERO FRATER.] Ita in R. MS. legendum tamen videtur: *Si vero frater.* ita sensus postulat, & tota huius capitis constructio.

SVB CAVTIONE POENÆ INTERPOSITA.] Ita in R. MS. videtur tamen deesse verbum, *Suscipiatur*, vel quid simile. Hæc autem pœna est pecuniæ aut rerum æquiualentium, si forte monachus desertor furtum intulerit monasterio, vt ex sequentibus colligere est.

SIC DEBET IN MONASTERIO SVSCIPI.] Dato nimirum fidei iussore.

COMMENDATIS.]

Digitized by Google

COMMENDATIS.] Id eſt, in depoſitum datis, cõmendare enim eſt in depoſitum dare. Spartianus in Peſcennio Nigro: *Idem iuſſit, ne in zonis milites ad bellum aureos, vel argenteos nummos portarent, ſed publicè commendarent, recepturi poſt pralia quod dederant.*

SPECTANTIBVS.] Pro, expectantibus.

ET CVM QVID VENERIT, EXEAT CAVSÆ.] Hæc tranſpoſita ſunt. lege: *Et cum quid cauſæ venerit, exeat.*

CAVTOS.] Id eſt, qui ſunt ſoluendo: ſi forte ipſe transfuga aliquid de rebus monaſterij furto ſuſtulerit.

PRO ACTIBVS.] Id eſt, pro negotiis.

VECTVRARVM.] Vecturæ hoc loco ſunt iumentæ, caballi, aſini & ſimilia.

IPSA PATRIA.] Id eſt, regio, in quâ ſitum eſt monaſterium.

FIRMARE VOLVERIT.] Poſt hæc verba, quædam deſunt ex regula MS. reſtituenda: *Sola ſacramenti fides ab eo expoſcatur: vt ſi aliquando de monaſterio exire voluerit, cum notitiâ Abbatis*, &c.

ANTECESSVS.] Gloſſæ veteres: *Anteceſſus*, ὑπεξιὼν βαδίζων. i. ante vadens. Hic eſt ergo anteceſſus, qui prius aliquò iuerit, vt nimirum res monaſterij abſconderet, aut in depoſitum daret ante fugam ſeu exitum à monaſterio.

DISPLICVIT DISCIPLINA.] Eſt paronomaſia. eleganter Alcuinus epiſt. 79. *Diſciplina Domini, non debet eſſe cuiquam diſplicina.*

CATHENAM FIDEI.] L. *Chartam fideiuſſoris*, vt cap. ſequ.

Item. Cap. LXXXVIII. §. 27.

CVM de omnibus ſupra dictis conuentus nouus frater regulæ per Abbatem de ſtabilitate firmanda, aut per rerum eleemoſynam, aut per donationem monaſterio, aut per chartam fideiuſſoris pœnalem, aut ſi ignotus per iuramenti fidem: duorum tamen menſium ſpatium in inducias ad tractandum accipiat. Laborando tamen cum fratribus contentus annonæ communi menſura, vel regulæ diſciplina, & excommunicationum: vt & mores monaſterij probet, & à monaſterio ipſe probetur: & ſecum tractet, ſi debeat ſe ad Deum firmare, aut ad diabolum expeditius remeare. In quibus duobus menſibus ſub cura illorum fratrum, qui peregrinos cuſtodiunt, & ipſe ſimiliter ex improuiſo cuſtodiatur, & in cellâ peregrinorum dormiat, & ingreſſus illius vel exitus in monaſterio cuſtodum præſentia videatur. Et omni hora ſi ali-

cubi à conuentu fratrum ſeceſſerit, ſollicitè à cuſtodibus requiratur: ne forte anticipet ambulare ſine vale cum furto. Quod ſi explicitis duobus menſibus non placabili diſciplina, & iſdem monaſterio placuerit ambulare, cum notitia Abbatis, vel omnium poſt datam fidem nullius furti commiſſi, vel reconſignatis rebus monaſterij, quas ad tempus forte acceperat: mox data vniuerſis pace, & accepta virga, poſt factam orationem, vel dictum verſum, vel redditam ei pacem, ſi tamen vult, vt hoſpes abſcedat: & reſuſcipiat vicem ſuam diabolus, quem nolens hoſpitem ſuſceperat Chriſtus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM DE OMNIBVS SVPRA DICTIS, &c.] Hæc habentur in R. MS. Magiſtri Cod. Corb. eodem cap. 20.

CONVENTVS NOVVS FRATER.] Ita correxi ex R. MS. ſed add. de *n' fuerit.*

REGVLÆ] In R. MS. legitur, *à regula*, rectè.

RERVM.] Adde, *ſuarum*, vt habetur in R. MS.

CONTENTVS ANNONÆ COMMVNI MENSVRA.] Ita emendaui ex R. MS.

VEL REGVLÆ DISCIPLINA ET EXCOMMVNICATIONVM.] Clarius: *Vel regulæ & excommunicationum diſciplinâ*, vt in R. MS.

AD DEVM FIRMARE.] Id eſt, ſtabilitatem in monaſterio Deo promittere.

ET ANNONA VIATICA.] Quia olim egredientibus hoſpitibus annona ad viam peragendam dabatur.

VICEM SVAM.] Lege: *Ciuem ſuum*, vt in R. MS.

Item. Cap. LXXXIX. §. 28.

CVM expletæ duorum menſium ad tractandum inducias fuerint, & placabili diſciplina ab eo magis ſtabilitas eligatur, & perſeuerantiam repromiſſam lectæ regulæ firmitate ei placeat adimplere, interrogatus ab Abbate nouus frater, quid ſecum in conceſſo inducias ſpatio definiſſet: ſi cum reſponſo ejus implenda in omnibus pro-

Digitized by Google

mittatur obœdientia, reſpondeat Abbas, Deo gratias. Alia die poſt Primam dictam miſſas explicitas exeunti limen oratorij cum congregatione Abbati flectet ad genua eius nouus frater ceruicem, rogans eum, vel omnem congregationem eum debere modicum in oratorio remorari, & orare pro ſe. A quibus mox diutiſſimè pro eo oretur. Et completis omnibus Abbas volens egredi, humiliter adprehenſo eius veſtimento, noui retineatur manu diſcipuli; cui hæc rogando inſinuet: eſt quod ſuggeram primò Deo, & oratorio iſti ſancto, vel tibi & congregationi. Cum reſponderit Abbas dicens: & hoc placet tibi: ſubſequatur futurus diſcipulus: hoc primò Deo, ſic & mihi. Tunc dicat Abbas: vide, frater, nihil mihi promittis, ſed Deo, & huic oratorio, vel altari ſancto: ſiad omnia obaudieris diuinis præceptis, vel meis monitis, in die iudicij tu coronam accipies bonorum actuum, & ego de peccatis meis indulgentiæ aliquid promerebor; qui, vt diabolum cum ſæculo vinceres, incitaui. Si autem nolueris mihi in aliquo obaudire, ecce ego Dominum conteſtor, [quia] & hæc congregatio teſtimonium mihi eſt in die iudicij præbitura: quia, vt ſupra dixi, cum non mihi, vel congregationi in aliquo obaudieris, in iudicio Dei ego ſolutus; tu vero pro tua anima, vel tentatione rationem reſtitues. Poſt hæc verba, ſi cum rebus ſuis introierit, tunc ille breuis, vel donatio rerum ſuarum Deo vel monaſterio facta ipſius donatoris manu ſuper altare ponatur, dicente ipſo fratre: ecce Domine, cum anima mea, & paupertate mea quicquid mihi donaſti, tibi reconſigno, & offero: & ibi volo, vt ſint meæ res, vbi fuerit cor meum, & anima mea, ſub poteſtate tamen monaſterij & Abbatis, quem mihi, Domine, in vice tua timendum proponis: cum eis dicis: *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Vnde quia per eum nobis tu omnia neceſſaria cogitas, ideo nihil oportet peculiare habere: quia tu nobis de omnibus es idoneus, & in omnibus ſufficis ſolus: vt iam nobis viuere, & ſpes Chriſtus ſit, & mori lucrum. Poſt hæc dicta dicat ipſe nouus frater reſponſorium hoc: *Suſcipe me, Domine, ſecundum verbum tuum, & viuam; & non confundas me* Pſ. 118.

ab expectatione mea. Post hoc responsorium dicat Abbas hunc versum: *Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.* Post quem dictum, data ei ab omnibus pace, compleat Abbas; & tollens breuem de super altare mox ab eo nouus discipulus sub Præpositis ordinetur: & in manu eorum cõsignatus cum aliis fratribus exeat disciplinæ. Eadem namque die pro humilitatis indicio aquam manibus fratrum, ad communionem intrantibus, ipse ministret: & cum dat, osculetur omnium manus, & petat singulos pro se debere orare. Breues verò donationum factos à fratribus tempore mortis suæ Abbas in quod vsibus monasterij expensis restituerit, testamento suo inferat, etiam nomina eorum, quorum noscuntur conlata: vt nullus post mortem eius forte de monasterio exiens repetendi rerum suarum fiduciam habeat; & stabilitatem monasterio, & fidem frangat defuncti, vel dicat sine donatione aliquid suum in monasterio contineri.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM EXPLETÆ DVORVM MENSIVM, &c.] Hæc videre est in R. MS. Magistri cod. Corb. eodem cap. 89. in quo, quemadmodum in duobus superioribus agit permixtim tam de iam conuersis, quàm de laïcis, seu de his, qui ex sæculo ad monasterium accedunt. Sed ista à nobis distinguentur: vt initium huius capitis in quo dantur tantum duorum mensium inducíæ ad probationem in ipso hospitio, intelligatur de iam conuersis, qui olim non tenebantur migrando ad alterum monasterium anni integri tyrocinium iterare; sed perspectis in hospitio eorum moribus, admittebantur in societatem, iuxta præscriptum S. Benedicti cap. 16. regulæ.

SI CVM RESPONSO EIVS, &c.] Ita hunc locum correximus.

ET POST PRIMAM DICTAM MISSAS EXPLICITAS.] Lege: *Et post prima dicta missas explicitas.* quid sint missæ, supra diximus.

CVM EIS DICIS.] Nempe Ecclesiæ pastoribus.

SI CVM REBVS SVIS, &c.] Hæc sunt intelligenda, de laicis, non de conuersis.

SVSCIPE ME, DOMINE, SECVNDVM VERBVM TVVM.] Ita in R. MS. in versione communi: *Secundum eloquium tuum*, & Magister adiecit *ô Domine.*

DATA OMNIBVS PACE.] Id est, dato osculo pacis, seu salutatione. Nam Nouitius admissus ad societatem fratrum debet eos osculari,

Digitized by Google

aut ſalutare, ſiue vt ſtatuit S. Benedictus eorum pedibus prouolui. Cap. 6. Eccl. Hierar. S. Dionyſij Areopagitæ, in benedictione monachi huius ſalutationis fit mentio, quemadmodum & in Euchologio Græcorum, in ordine parui, ſchematis, ἡ γίνεται ἀσπασμὸς. i. & fit ſalutatio.

PRÆPOSITIS.] Ita correxi, cum legeretur, *Præpoſite.* quia hic Magiſter in vnaquaque decade, ſeu decania inſtituit duos Præpoſitos inſtar decanorum, vt ex ſuperioribus notum eſt. Et hanc lectionem ſuadet pronomen, *eorum.*

EXEAT DISCIPLINÆ.] Supp. gratia, id eſt, cum reliquis fratribus eat ad omnia exercitia diſciplinæ. eſt eclipſis, phraſis Græca: vt oratione in Piſonem: *Quæ ſit hominum querelæ frontis tuæ,* Supp. cauſa.

IN QVOD VSIBVS MONASTERII EXPENSIS RESTITVERIT.] In R. MS. legitur: *Reſtiterit*, rectè, lege autem, *& quod vſibus monaſterij expenſis reſtiterit.* Id eſt, & quod, omnibus expenſis in vſus monachorum factis etit reſidui ex pecuniis & aliis rebus cum chartis donationum illud in ſuo teſtamento ſcribendum curet Abbas moriturus.

TESTAMENTO SVO INSERAT.] Non eſt hoc loco teſtamentum ſuprema teſtatoris voluntas; ſed charta, inſtrumentum, breuiculus ſeu inuentarium, in quo Abbas omnem cœnobij ſubſtantiam & expenſas ſcribebat, de quo vocabulo ſupra.

Item. Cap. XC. §. 29.

CVM aliquis nouellus ad ſeruitium Dei in monaſterium confugerit & indicauerit ſe velle conuerti, non ei credatur tam facile. Nam fidè ab Abbate ſolo verbo, non facto habitatio ei monaſterij denegetur. Ad probationem grauia proponantur, ad obœdientiam eius inueniendam prædicentur contraria, & voluntati eius amara, cotidiana ieiunia ei promittantur. Nam & hoc ex lectione regulæ, & dicto Abbatis agnoſcat, quia in monaſterio nulli licet dicere; hoc volo, & hoc nolo: hoc amo, & hoc odio: vt nec propria eligatur voluntas, & ſciat, quia qui in monaſterio conuerſus fuerit, quicquid ex voluntate ſua voluerit, hoc magis non permittetur. Quare, quia *ſunt viæ, quæ videntur hominibus rectæ, quarum finis vſque ad profundum inferni demergit:* & quod noluerit, hoc cogitur, vt voluntas in eo propria amputetur, quæ inimica eſt Deo. Qui ergo cupit perfectè conuerti, quicquid amauerit, & deſi-

derio habuerit, ei denegetur, & quicquid voluerit, ei adponatur, dicente Domino: *Qui vult meus esse discipulus, abneget semetipsum sibi, & sequatur me.* Mat. 16. Hoc est non suam, sed Dei faciat voluntatem. Omnia enim debet pro Domino sustinere, qui in eius cupit militare schola. Aut quid enim dignè possumus pro Domino sustinere? dicente Apostolo: *Non sunt condignæ passiones huius seculi, ad superuenturam gloriam.* Rom. 8. vt si ignem persecutor seruo Christi inferat, vt temporalis calor finito non sentiatur dolore; non tamen talis est, qualis est ignis inextinguibilis; aut sic incendit, quomodo æterna pœna gehennæ peccatrici animæ immortaliter reseruatur. Si vngulæ vel eculei, vel verberum pœnas ingerat, in ipsa parui doloris tolerantia æternæ lætitiæ coronatus succedit: si carcer nos pro Deo tenebrosus reclaudat, ædificata ex margaritis, & auro, vel gemmis ornata nos Hierusalem expectat. Si obscuritas clausuræ nos pro Deo obcæcet, in momento nos poterit obscurare; sed pro hac illa nos lux in æterna vita suscipiet, quæ non solis candore vel lunæ, non stellarum cœli, sed ipsius Dei perpetua maiestate lucebit. Si terra ista, quam in hac vita calcamus, moriendo pro Deo meruerimus abscedere, mox superillam terram ambulare perpetuo deputamur, quæ septies argento lucidior. Si verò quæ putantur huius sæculi esse deliciæ, quæ inquinant potius interanea nostra, quàm reficiunt, pro Deo ea contempserimus; ad illa statim flumina in æternum currentia perpetuò deputamur, quæ sunt mellis, & lactis, vini & olei abundantia plena: simul & illarum fructus arborum varios & diuersos duodecies in annum nascentes non cultura hominis; sed abundantia Deitatis; qui non fame delectant ad vescendum, vel esurie adpetuntur ad manducandum; sed postquam oculi Sanctorum ipso visu fuerint saginati, insuper hoc vnicuique sapit in ore quod fuerit delectatus. Ergo dignè ad paruum tempus ieiuniis & abstinentia pro Domino cruciamur, vt in eis, quæ præparauit bonis in perpetuum satiemur: obscuramur pro Deo à persecutore in carcere, vt in illa perpetua luce fulgeamus, tãquam scintillæ in arundineto discurrentes: mortem momentaneam pro Deo libenter ad-

petimus, vt in æternum à gehennæ morte perpetua liberemur. Poſtremò & ſine perſecutione in ipſa Chriſtianitatis pace, in ſchola monaſterij ideo probationibus, vel amaricationibus voluntatum ſub Abbatis imperio militemus: vt poſt peregrinationem vitæ ſęculi huius, cum Dominus noſter in iudicio nos accerſierit ſuo, digna ei noſtra opera conſignemus, offerentes ei patientiam noſtram, per quam dura omnia, & diuerſa nobis ab Abbate imperata, quæ pro nomine eius gratanter portauimus, vel amaricationes voluntatum noſtrarum diuerſas, quas pro nomine Dei, vel ſalute animæ libenter magis ſuſtinuimus, dicentes Domino: *Propter te mortificamur totâ die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis*, & cum hęc omnia venerint ſuper nos, obliti non ſumus te, & per obſeruationem obœdientiæ iniquè non egimus in teſtamento tuo; & à perſeuerentia bonorum actuum vel deſiderio ſpei futuræ non receſſit retro cor noſtrum: quia non declinauerunt ſemitę noſtræ à viis tuis in quibus viis probaſti nos, Deus, ſicut examinatur argentum. Induxiſti nos probationis in laqueum, poſuiſti amaricationum tribulationes in dorſo humilitatis noſtrę: vt noſtram non permitteremur; ſed tuam cogeremur facere voluntatem. Vnde impoſuiſti homines ſuper capita noſtra. Quia oſtendiſti nos ſub Abbate doctore, vel præpoſito diſciplinæ debere eſſe probandos. Ergo hi tales ſubſequentes, Domino dicant: in illo iam ſęculo tranſiuimus per ignem & aquam, & induxiſti nos in refrigerium, hoc eſt, tranſiuimus per amaricationes voluntatum noſtrarum & ſeruitium ſanctę obœdientiæ, ecce peruenimus ad tuæ refrigerium pietatis. Et item dicimus ei: delectati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti, annis, in quibus vidimus mala: vt nihil habeat in nobis gehennæ ignis, ſibi quod vindicet: quando nihil ſuum in nobis incendendum ibi diabolus egit. Ergo omnia debet pro Domino ſuſtinere, qui eius cupit militare ſcholæ: & tanquam aurum lima & malleis, & igne fornacis probetur ad diadema Dei, & coronam Dominicam profuturus. Quia cum propriam non fecerit voluntatem aliquis, cogitur facere, cui cotidie dicimus in oratione: *Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in*

terrâ. Terra enim est corpus nostrum, cui dicit Dominus: Gen 3. *Terra es, & in terram ibis.* Quia omnis propria voluntas carnalis est, & à corpore descendit. Ideo nos cogit inlecebra & iniusta committere: quæ ad tempus paruum vitæ huius * carni per desideria esse dulcis amarior felle futura in posterum, & in æternum. Ideoque enim cogitur lingua nostra iustè cotidie clamare ad Dominum: fiat voluntas tuâ in terrâ corporis nostri. Quæ voluntas cum fuerit nobis in schola monasterij à maioribus tradita, & per obœdientiam à nobis fuerit adimpleta cotidie, iustè nobis credamus in futuro Dominum parcere; & confidamus insuper gratiâ eius posse nos coronari: quia semper eius fecimus voluntatem, non nostram: & numquam nos desideria carnis prætulimus amori eius; & propter eum etiam parati sumus perdere animas nostras in præsenti tempore: vt mereamur eas in futuro inuenire cum ipso. Ergo accedēs ad timorem Dei aliquis in monasterio cupiens conuerti, vel volens esse discipulus, hoc ei pro Domino futurus magister proponat, vt supra diximus. Quia quicquid aliquando pro desiderio voluntatis suæ adpetierat, sciat sibi posse negari; quicquid noluerit, audiat sibi posse imponi. Anteceſſus ei peculiaria denegentur. Regula ei tota legatur, & factis implenda promittatur. Domum parentum de cætero sciat sibi esse extraneam, inaccessibile limen eius vlterius habere iam credat. *Quia, nisi quis reliquerit patrem, aut matrem, aut fratres, aut domum, non potest esse Christi discipulus.* Citra iussionem maioris à monasterio fortasse non exire sciat. Cum hæc omnia ab Abbate prædicta promiserit se ad omnia obaudire, & eius, vel regulæ monitionibus ad omnia factis esse paratum, tunc suscipiatur in monasterium. Nec tamen tam facile sancti propositi habitus imponatur: ne ad horam promittens fallat in posterum, & sub nomine ouis lupus ingrediatur. Quia cum secularis erat, eum diabolus non tentabat, cuius aperte semper voluntatem perfecit, cum eius operarius fuit; sed ex quo se à diaboli suasionibus vel militiâ seculari ad timorem Dei in seruitium Christi tradidit, certissimè ab eâ die diabolum sibi inimicum sciat effectum, quem cum seculo suo propter timorem Domini dereliquit. Ergo tam facile ingredienti non debet credi: nisi videatur si quod promittit

mittit verbis, factis adimplet, dicente ſcripturâ: *Nolite omni ſpiritui credere; ſed prius probate.* Et iterum: *Quia multi ad vos veniunt in veſtitu ouium, intus autem lupi rapaces.* Vide ergo, quia cauſam Dei cautè nos iubet agere ſcriptura, vt non mittatur ſanctum canibus, nec margaritæ pretioſæ ante porcos; ſed monens eum cotidie Abbas dicat: fili, interim iſtæ res, quibus vteris in monaſterio, nihil tibi præiudicant apud nos; ſed prius in diuinis interanea cordis tui de ſecularibus factis cum mundaueris, iam tunc demum mutabis veſtes: vt merito iam ab omnibus hoc videaris in corpore, quod à Deo poſſideris in mente: & iuſtè poſt pectoris cæſam malitiam tondebis & caput. Et cum hæc omnia, quæ in regula monaſterij continentur, in tuis adhuc veſtibus perfectè impleueris, & noſtrum cum ſuſceperis habitum, ſanctior permanebis. Cum ergo ex illa die omnia cum cęteris fratribus inculpabiliter in monaſterio per integrum annum impleuerit, tunc demum ſine vllâ dubitatione tondeatur, & ei [ſancti propoſiti] veſtes mutentur. Tondeatur enim ſic. Stet ipſe frater in mędio oratorio curuatis genibus: tondente eum Abbate, pſallentibus in circuitu cunctis. In quo probationis anno pſalmum, antiphonam, aut reſponſorium, vel verſum non imponat, quamdiu ſancti propoſiti habitum habere mereatur: nec cum Abbate auſus ſit manducare. Veſtes verò ſeculares, quas, dum mutat, exutus fuerit, diligentiâ repoſitæ conſeruentur: ne forte (quod non in conuerſis contingat) cum ad ſuos denuo vomitus redire voluerit, & ſeculi elegerit iteratò repedare itinera, & nullis ſcripturarum, vel monitionis potuerit vinculis retineri, reddat Chriſto, quod ſuum eſt: id eſt, exutus ſanctis veſtibus, vel habitu ſacro, ſuis, quibus venerat veſtitus veſtibus reſimilans ſeculo ad ſuaſorem diabolum reuertatur, & non Chriſti prędatus habitus polluatur in ſæculo à fugaci, recipiat talem, qualem miſerat ſæculum: quia retulit quod ſuum eſt, indigno quod dederat Chriſtus: cum inuenire in eo Dominus non potuit, quod quærebat. Quicquid enim in monaſterio adquiſiuit, vel laborauit, aut contulit, abſcedenti ei penitus non reddatur: quia omni rei ingreſſæ ad Do-

1. Ioan. 4. Matt. 7.

minum in monasterio perseuerantia opus est: ideo exitus licentia denegatur: solùm ab inuito ea res, quæ liberum habet arbitrium, non detinetur: id est, anima ipsa & corpus, quæ in voluntatibus, & desideriis suis, vt à diabolo captiuetur, libero se dicit esse constitutam arbitrio, & putat sibi licere quod malum est. Res apostatarum vel collata ideo à Patribus non iubentur à monasterio reddi: quia licet erogatę, vel consumptæ in vsus Sanctorum remoueri & restitui non possint, tamen plurima ideo certissimè denegantur, vt vel occasione rerum suarum ad Dei disciplinam in monasterio permanentes retineantur discipuli. Ideo res Deo oblata reuocari seculo ab homine non debet. Nam & ista huius regulæ tripartita sententia: *labor in monasterio fratres pascit; perseuerantia calciat, & vestit; discessus restituit debitas monasterio res: & si capit, abscedat.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM ALIQVIS NOVELLVS, &c.] Hæc reperire est in R. MS. cod. Corb. eodem cap. 90. agitur autem hîc specialiter de laicis, qui in monasterio conuerti cupiunt.

QVICQVID AMAVERIT, &c.] Hæc compendiosa ad perfectionem via, iuxta traditionem priscorum illorum Ægypti monachorum; qui ea discipulis suis imperabant, quæ eorum voluntati aduersari videbant, vt notat Cassianus lib. 4. de institutis renunciantium cap. 8. *Cuius haberit solicitudo, & eruditio principalis, per quam iunior introductus ascendere consequenter etiam culmina perfectionis summa præualeat: vt doceat eum penitus vincere voluntates, quem studiosè in his diligenter exercens hæc illi imperare de industriâ curabit, quæ senserit animo eius esse contraria.*

AD SVPERVENTVRAM GLORIAM.] In versione communi, *Ad futuram gloriam.*

CORONATVS.] Id est, coronatio, in R. MS.: *Corona.*

INTERANEA NOSTRA.] Ita in R. MS. Magistri, id est, interna, quæ ad animam spectant, metaphoricè: nam propriè interanea sunt exta, intestina. Glossæ veteres: *interanea*, ἔγκατα. i. exta. item. *Intestina, interanea, exta*, ἔγκατα. Lex Salica dicit: *Intrania*, tit. 19. §. 5. *Si verò intra costas nullus intrauerit, & vsque ad intrania peruenerit.* Gallicè, *entrailles.*

SVBSEQVENTES.] Id est, persequentes.

TERRA ENIM EST CORPVS.] Ita idem Magister in expositio-

ne orationis Dominicæ, quam poſuit poſt regulæ ſuæ prologum: *Ita & in terrâ, dixit, hoc eſt, corporis noſtri machinâ de limo terræ formatâ, cui per ſententiam Dei dictum eſt: terra es, & in terram ibis.*

INLECEBRA.] Ita in R. MS. Lege: *Inlecebroſa.*

QVÆ AD PARVVM TEMPVS VITÆ HVIVS CARNI, &c.] Locus corruptus, in R. MS. additur verbum: *Videntur*, rectè. Sed ita lege. *Quæ ad tempus parvum vitæ huius per carnis deſideria videntur eſſe dulcia, amariora felle futura.*

ANTECESSVS EI PECVLIARIA DENEGENTVR.] Id eſt, non præcedat alios.

SANCTI PROPOSITI HABITVS IMPONATVR.] Ita correxi, cum deeſſet, τὸ *ſancti*, & τὸ *propoſiti*, legeretur; ex ſequentibus: *Quamdiu ſancti propoſiti habitum habere mereatur.*

QVIA CVM SÆCVLARIS ERAT, &c.] Notanda doctrina, ne quis incipiens ſe acrius à dæmone impugnari animaduertens, animo cadat. Nec ſolum diabolus; ſed etiam ipſa caro initio conuerſionis vehementius inſurgit, pungit, ac lancinat: & ipſa vitia, inueterata etiam peccandi conſuetudo nouiter conuerſos inſtantius vrgent: & quæ prius amica, fiunt inimica. Quod præclare docet Iſidorus libr. de conuerſis cap. 3. *Quiſque conuerſus ſi mox carnales ſtimulos calcare cupiat, & ſumma virtutum ſubire contendat, ſi forte adhuc aliqua aduerſa de carnis moleſtiis tolerat, non frangatur: quia diſpenſator bonorum nouit aduerſitatis reprimere vitium ſucceſſione virtutum. Tunc magis grauari ſe quiſque impulſu vitiorum agnoſcit, dum ad cognitionem Dei acceſſerit. Sicut populus Iſraël graniore onere ab Ægyptiis premitur, dum per Moyſen diuina illa cognitio aperitur. Vitia enim ante conuerſionem quaſi pacem in homine habent: quando autem expelluntur, acriore virtute conſurgunt. Fiunt autem inimica conuerſo, quæ peccatori proſpere blandiebantur atque item fiunt blanda conuerſo, quæ peccatori aduerſa extiterunt. Multos habet conflictus Dei ſeruus ex recordatione operum præteritorum, multique poſt conuerſionem etiam nolentes motum libidinis ſuſtinent: quod tamen ad damnationem non tolerant, ſed ad probationem, ſcilicet vt ſemper habeant pro excutiendâ inertiâ hoſtem, cui reſiſtant; dummodo non conſentiant.*

SED PRIVS PROBATE.] In verſione communi: *Sed probate Spiritus*, &c. i. Ioan. 4.

RES ISTÆ.] Id eſt, veſtes ſeculares.

SANCTI PROPOSITI VESTES MVTENTVR.] Ita in R. MS. ſed hæc vocabula: *Sancti propoſiti*, redundant.

TONDENTE EVM ABBATE.] Olim cum monachus habitu monachico induebatur, ante altare ipſe ab Abbate, ſeu à ſacerdote tondebatur. Id patet ex actis S. Mauri, vbi Florus ante altare habitum ſuſcipiens à S. Mauro tondetur prius, deinde à Theodeberto rege, & aliis eius optimatibus, rogante S. Mauro: ex actis S. Galli Epiſcopi Aruernenſis apud S. Gregorium Turonenſem cap. 6. de vitis Patrum: *Ille aſſum-*

pro secum vno puerulo monasterium Cremonense expetiit sexto situm ab Arverna vrbe milliario suppliciter Abbatem exorans, vt sibi comam capitis tondere dignaretur. Ioanne Moscho cap. 143. τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἀββᾶς ἠξίωσεν αὐτὸν ἐνδὺσαι τὸ μοναστήριον καὶ ἀποκείρας αὐτὸν ἔδωκε αὐτῷ τὸ ἅγιον σχῆμα i. his auditis Abbas suscepit eum in monasterium, & cum totondisset, dedit ei sanctum habitum Euchologio Græcorum, vbi describitur ratio vestiendi monachi: ὁ ἱερεὺς κουρίζει αὐτὸν σταυροειδῶς. i. sacerdos tondet eum in modum crucis. Id videtur etiam apud Theodorum Balsamonem in Can. 6. synodi Carthaginensis, vbi ait tonsuras monachorum posse fieri à sacerdote monasterij præfecto, ab alio verò sacerdote monacho minimè: nisi de licentia Episcopi. Antiquus sane ritus, & ab Apostolicis temporibus deriuatus, vt constat ex cap. 6. Hierarchiæ Ecclesiasticæ supra citato: τῷ σταυροειδεῖ τύπῳ σφραγισάμενον αὐτὸν ὁ ἱερεὺς ἀποκείρει. i. forma Crucis signatum ipsum (monachum) sacerdos tondet. Hanc orationem, quæ dicebatur, antequam monachus tonderetur, refert Smaragdus: *Præsta quæsumus, omnipotens Deus, vt, sicut hic famulus tuus comum amittit capitis, vitia similiter amittat corporis & cordis: vt corpore pariter innouatus & mente, tecum feliciter valeat in æternum regnare, Per Christum.* Sed hic ritus abiit in desuetudinem.

RESIMILANS SECVLO.] Ita in R. MS. id est, iterum similis seculo factus.

QVICQVID ENIM IN MONASTERIO ADQVISIVIT, VEL LABORAVIT.] Particula: *Enim*, hoc loco sumitur pro, *verò*, *autem*. vt passim occurrit in hoc auctore.

ABSCEDENTI PENITVS NON REDDATVR.] Olim prohibitum fuit abscedentibus monachis bona, quæ monasterio contulerant, reddere. Idem videtur in regula Magistri supra cap. 89. & statuitur in regula Macarij seu Patrum supra hoc cap. *Et, si ex qualibet causa scandali post tertium diem exire voluerit, nihil penitus accipiat; nisi in veste, quâ venit.* Quemadmodum Nouella 5. Iustiniani cap. 5. *Si quis autem forte semel dedicatus, schema eque potitus, deinde à monasterio discedere voluerit, & postmodum fortasse eligere aliam vitam, ipse quidem sciat, quæ pro hoc Deo dabit satisfactionem: res autem quascumque habuerat, dum in monasterium intrabat, eas esse monasterij.* Et C. L. 54. de Episcopis, & Clericis, &c. *Quod si illi monasteria, aut Ecclesias relinquant, & mundani fiant, omne ipsorum ius ad monasterium aut Ecclesiam pertinet.*

REVOCARI.] Id est, restitui, de quo supra.

ETSI CAPIT, ABSCEDAT.] In R. MS. *Etsi capit, abscedit.* lege, *etsi capit, qui abscedit.* nam dixit: *Discessus restituit monasteriores.*

Ex Regula Sancti Aureliani Epiſcopi. Cap. I.

§. 30.

HOc iubente Deo in primis ſtatuimus tenendum; vt ſi quis ad conuerſationem venerit, regula ei in ſalutatorio legatur: &, ſi profeſſus fuerit ſe omnia impleturum, tunc excipiatur. Exceptus verò vſque ad mortem ſuam nec præſumat, nec permittatur de monaſterio egredi propter illud propheticum: *Vnam petij a Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Pſ. 26. Veſtimenta vero religioſa non accipiat, niſi de omni facultate ſuâ, ſiue grandi, ſiue paruâ chartas donationis, aut venditionis, cui voluerit, faciat propter Domini mandatum, vbi dicit: *Si vis perfectus eſſe, vende omnia, quæ habes.* Mat 19 Et: *ſi quis non renunciauerit omnia, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe* Luc. 14. *diſcipulus.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD CONVERSATIONEM.] Lege: *Ad conuerſionem*, vt in cod. Vind.

REGVLA EI IN SALVTATORIO LEGATVR.] Ita ſtatuit S. Cæſarius in Recapitulatione cap. 8. *Quæcumque ad conuerſationem venerit, in ſaluatorio ei frequentius regula legatur.* De ſalutatorio ſupra dictum eſt.

LEGATVR.] Videtur legendum: *Frequentius legatur*, quemadmodum S. Cæſarius, quem ſequitur S. Aurelianus.

TVNC EXCIPIATVR.] Anno videlicet probationis euoluto.

EXCEPTVS VERO VSQVE AD MORTEM SVAM.] Ita ſtatuit S. Cæſarius cap. 1. regulæ ſuæ: *Si qua relictis parentibus ſuis ſeculo renunciare, & ſanctum ouile voluerit intreire, vt ſpiritualium luporum fauces Deo iuuante poſſit euadere, vſque ad mortem ſuam de monaſterio non egrediatur.* Teridius ſeu Tetradius cap. 1. regulæ: *In primis ſi quis ad conuerſionem venerit, eâ conditione excipiatur, vt vſque ad mortem ſuam ibi permaneat.*

VESTIMENTA VERO RELIGIOSA NON ACCIPIAT. &c.] Idem ſtatuit S. Cæſarius c. 4. regulæ ſuæ: *Quæ autem viduæ aut maritis relictis, aut mutatis veſtibus ad monaſterium veniunt, non recipiantur.*

nisi antea de omni facultatula sua, cui voluerint chartas aut donationes aut venditiones faciant, &c. lege: *Aut donationis, aut venditionis.* Per viduas quæ mutatis vestibus veniunt ad monasterium, intelligit eas, quæ mutatis vestibus in domibus conuertuntur, siue sanctimoniales fiunt, de quibus Conc. Aurelian. 5. can. 19. Idem etiam decernit Tetradius cap. 1. regulæ: *Vestimenta verò laïca non ei mutentur; nisi antea de facultate sua chartas venditionis esse sicut Dominus præcipit dicens*, &c. Sed hic locus etiam corruptus est, atque etiam ita castigandus: *Chartas donationis & venditionis faciat, sicut Dominus præcipit*, &c.

Item. Cap. IV. §. 31.

SI quis laïcus tonsurandus est, de capillis illius in confessione mittatur: vt ei in testimonium sit. Quod si tonsuratus, aut in habitu religioso venerit, non excipiatur; nisi, vt superius diximus, chartas de eo, quod proprium in seculo habuerat, faciat: vt nihil sibi reseruet, quod non à se alienet. Et id quod secum exhibuerit, totum in potestatem Abbatis timens exemplum Ananiæ & Saphiræ.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DE CAPILLIS ILLIVS IN CONFESSIONE MITTATVR.] In professionis monasticæ testimonium. In actis S. Guillelmi Gellonensis videmus barbam & comam depositam Deo consecrari: *Guillelmus Comes auro textis depositis vestibus per Dei gratiam benedicitur, totus ille in eo sacer ordo perficitur; comâ nobili, barba venerabili depositâ, & Deo consecratâ.*

IN CONFESSIONE.] Confessio est capsa seu tabernaculum ex auro vel argento, & seu aliâ quauis pretiosa materia in honorem alicuius Sancti fabricatum. Anastasius Bibliothecarius in Hilario Papa: *Confessionem sancti Ioannis Baptistæ fecit ex argento, quæ pensat libras centum.* & paulo post: *In oratorio sanctæ Crucis fecit confessionem, vbi lignum Dominicum posuit cum cruce aurea cum gemmis, quæ pensabat pondus librarum viginti.* In Symmacho Papa: *Fecit autem oratoria duo, S. Ioannis Baptistæ, & sancti Ioannis Euangelistæ, in quorum confessione arcus argenteos posuit pẽsantes libras triginta.* In Sixto tertio: *Item fecit Sixtus Episcopus confessionem beati Laurentij Martyris cum columnis porphyreticis, & ornauit transennam & altare, & confessionem sancti Laurentij Martyris de argen-*

Digitized by Google

eo purriſſimo. & innumeris prope eiuſdem auctoris locis.

AVT IN HABITV RELIGIOSO.] Si nempe monachatum ageret in ædibus ſuis, aut certè habitum pœnitentis ſuſcepiſſet. Nam hæc verba non intelliguntur de cœnobitis, qui chartas donationum facere non poterant migrando de vno monaſterio ad alterum. Quod autem nonnulli vitam monachicam in ſuis domibus agerent, patet ex epiſt. 14. Sidonij libr. 4. *Cum ſurgeremus percontor aſtantes, quod genus vitæ de tribus arripuiſſet ordinibus, monachum ageret, an Clericum, pœnitentemne?* Ibi agitur de Maximo palatino, qui conuerſus vitam ſanctam in ſuis ædibus agebat; & fruſtra an monachum ageret, interrogaſſet, niſi etiam aliqui in ſuis ædibus vitam tunc ducerent monachicam.

IN POTESTATEM ABBATIS.] Deeſt verbum: *Conſignet*, vel quid ſimile.

Digitized by Google

DE FILIIS NOBILIVM, & pauperum, qui offeruntur.

CAP. LXVI. §. 1.

S. BEN. SI quis forte de nobilibus offert filium suum Deo in monasterio, si ipse puer minore ætate est, parentes eius faciant petitionem, quam supra diximus: & cum oblatione ipsam petitionem & manum pueri inuoluant in palla altaris, & sic eum offerant. De rebus autem suis, aut in præsenti petitione promittant sub iureiurando, quia numquam per se, numquam per suffectam personam, nec quolibet modo, ei aliquando dent, aut tribuant occasionem habendi: vel certè si hoc facere noluerint, & aliquid offerre voluerint in eleemosynâ monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus, quas dare voluerint, monasterio donationem, reseruato sibi, (si ita voluerint) vsufructuario. Atque ita omnia obseruantur, vt nulla suspicio remaneat puero, per quam deceptus perire possit (quod absit) quod experientia didicimus. Similiter autem & pauperiores faciant. Qui verò ex toto nihil habent, similiter petitionem faciant, & cum oblatione offerant filium suum coram testibus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS FORTE DE NOBILIBVS OFFERT FILIVM SVVM.] Huius oblationis mentio fit in Chron. Noualegiensi, in petitione Vvidilonis suum filium offerentis tempore Caroli Magni: *Dum legaliter sancitum*

ſancitum antiquitus teneatur & cautum cum oblationibus Domino parentes ſuos tradere filios in templo feliciter ſeruituros, &c.

PARENTES.] Id eſt, pater, & mater, & non alij. Vide Petrum Blæſ nſem ep. 54.

ET CVM OBLATIONE IPSAM PETITIONEM ET MANVM PVERI, &c.] Id videtur in eadem petitione Vvidi onis, *I circo ego Vvidilo hunc filium noſtrum Amblulfum cum oblatione in manu altaris palla manu mea inuolutis ad nomen S. Petri & S. Andreæ, caterorumque Sanctorum, quorum reliquiæ hîc continentur, & tibi Vvarnari præſenti Decano ad vicem domni Vvitgari Epiſcopi, ſeu & Richarij Præpoſiti trado coram teſtibus regulariter permanſurum.*

CVM OBLATIONE.] Hæc oblatio erat hoſtia cum vino in calice, vt habetur in conſtitutionibus Lantfranci cap. 18. *Offerendus puer facta prius corona manibus portans hoſtiam & calicem cum vino, ſicut mos eſt*, &c. Sed hic mos non vbique viguit: nam in monaſterio Eremi S. Mariæ in Heluetiis puer ferebat hoſtiam in mappula, & vinum in ampulla, vt ſcribit Ruthardus eiuſdem cœnobij monachus in hoc caput. *Debet ponere in dextra manu filij ſui oblatam cum mappula, in ſiniſtra autem ampullam vini.* Et videtur Ruthardus hæc dicere iuxta conſuetudinem monaſteriorum Germaniæ. Oblata, eſt oblatio ſeu hoſtia, panis qui offertur in miſſa. Antiqua ſynodus, quæ videtur celebrata ſub S. Vdalrico Epiſcopo Auguſtano, conſtitutione 19. *Calicem & oblatam recta cruce ſignate.* Græcis προσφορὰς. Sed locus ſynodi intelligitur de hoſtia tam conſecrata; quàm nondum conſecrata; locus S. Benedicti, vt & Lantfranci, & Ruthardi de hoſtia non conſecrata.

PALLA ALTARIS.] Soteris Papæ decreto prohibetur ſacratis Deo fœminis, & monachabus ſacratas pallas tangere. ac proinde minùs licitum laicis, ſeu viris, ſeu mulieribus, & ſynodi Autiſidorenſis can. 37. *Non licet mulieri manum ſuam ad pallas Dominicas mittere.* Itaque cum S. P. B permittat puero, & eius parentibus tangere pallam altaris, videtur palla altaris eſſe quid diſtinctum à ſacratis ſeu Dominicis pallis: quę, vt arbitror, ſunt linteum illud ſacratum, quod corporale vulgò dictum ſupponitur corpori Dominico; ſed palla altaris eſt illud velamen, quo velatur altare, ſiue ſit lineum, ſiue ſericum, quæ quidem pallæ altaris diſtinguuntur à corporali, vt videre eſt in concilio Meldenſi apud Burchardum libr. 4. cap. 13. *Similiter ad corporale lauandum, & ad pallas altaris propria vaſa habeantur, in quibus nihil aliud fiat.* & in ſynodo Aruernenſi can. 7. vbi opertorium Dominici corporis, quod eſt Corporale. diſtinguitur à palla altaris: *De opertorio Dominici corporis, ſeu palla altaris numquam ſacerdotis corpus, dum ad tumulum euehitur, obtegatur.* Et recte Corporale dici poteſt opertorium Dominici corporis: quia olim ſacroſanctum Domini corpus illo operiebatur in altari. Ruperlibr. 2. de diuinis officiis cap. 23. *Sacroſanctum Domini corpus lineo corporali ſuperpoſitum obtegitur.* Eadē differentia videtur in Concilio Remenſi

Diſt. 23 c. 26.

apud Burchardum libr. 3. cap. 97. *Obseruandum est, vt mensa Christi, id est, altare, vbi corpus Dominicum consecratur*, &c. *Cum omni veneratione honoretur, & mundissimis linteis & pallis diligentissime cooperiatur.* & apud eumdem cap. sequ. in eodem Concilio. *Corporale super quod sacra oblatio immolatur, ex mundissimo & purissimo linteo sit.* Huic nostræ explicationi fauet Lantfrancus constitutione supra citata: *inuoluant prædicti parentes manus* (lege, *manum*) *pueri in palla, qua altare coopertum est, & cuius pars anterius pendet.* Sed discrepat Ruthardus, qui scribit pallam altaris dici mappulam cum qua puer offert oblationem. Sed id probandum esset. Huius tamen ritus rationem affert, quia pannus altaris sacratus erat; sed hoc peculiare erat huic monasterio, & nonnullis aliis.

DE REBVS AVTEM SVIS AVT IN PRÆSENTI PETITIONE PROMITTANT, &c.] Ita in citata petitione Vvidilonis: *Et vt hæc nostra traditio inconuulsa permaneat, promitto cum iureiurando coram Deo, & Angelis eius, quia numquam per me, numquam per suspectam personam, nec quolibet modo per rerum mearum facultates aliquando egrediendi de monasterio tribuam occasionem.*

AVT PER SVFFECTAM PERSONAM.] Recta lectio, & habetur in codicibus MSS. SS. Germani Far. & Vict. cum editione Colonien. S. Dunstano, & Smaragdo tam in textu, quàm in formula petitionis, quam profert, hancque vocem explicat: *Suffecta persona dicitur supposita, vel subrogata. suffectus dicitur in loco alterius suppositus.* fauet Lantfrancus constitutione citata, cum ait: *Quo facto prafati parentes coram Deo, & sanctis eius statim promittant, quod per se, aut a se suppositam personam susceptum ordinem puer numquam relinquet: neque se ei scienter aliquid daturos, vnde puer (quod absit) perire possit.* vbi τὸ *suffectam*, explicauit per τὸ *suppositam*. Turrecremata, Chron. Noualegiense, & vulgatæ editiones legunt, *suspectam*. sed hæc mihi valde suspecta lectio: quasi verò nihil possit dari puero, quàm per suspectam personam? Suffecta ergo persona est vicaria. suppositia, subrogata. Nouella 38. Theodosij: *Si propria non compleueris onera ciuitatis vniuersa, per suffectum reddere compellatur.*

VSVFRVCTVARIO.] Smaragdus legit: *Vsu fructuum*, & ita explicat: *Vsu fructuum dicit quod nos dicimus vsum fructuarium*, editio Colinei legit, *vsufructu*. Vulgò tamen legitur, *vsufructuario*. i. vsufructu. ita loquitur S. Gregorius Papa libr. 2. epist. 9. *Retento sibi vsufructuario diebus vitæ suæ.* Quidam legunt diuisim, *vsu fructuario*, alij coniunctim vno vocabulo. vt nomen sit nutrius generis. ita Ruthardus: *Vt dum ego vixero, eius portionis vsufructuarium habeam.* ab adiectiuo, *vsufructuarius*, factum substantiuum: quo adiectiuo vtitur Marculphus form. 25. *Pater facultatum filij integram vsufructuario iure vendicet portionem.*

SVSPICIO.] Facultatum, quas in sæculo esset habiturus.

PER QVAM DECEPTVS PERIRE POSSIT.] Ex his verbis sa-

tis constat pueros, seu infantes oblatos à parentibus astringi perpetuo monachatui, nec posse hunc statum repudiare siue ante pubertatis annos, siue post. Et hæc antiqua fuit praxis Ecclesiæ, & monasteriorum. Id patet ex formula petitionis apud Smaragdum. *Idcirco hunc filium nostrum. N. cum oblatione in manu, atque petitione, altaris pallâ omnibus inuolutis, ad nomen Sanctorum, quorum hîc reliquiæ continentur, & Abbatis trado coram testibus regulariter permansurum: ita vt ab hac die iam non liceat illi collum de sub iugo regulæ excutere*, &c. idem habetur in petitione Vvidilonis supra citata. Quæ quidem verba nugatoria essent, si pueri oblati tenerentur remanere in monasterio tantùm vsque ad annos pubertatis. Et clarius patet ex formula petitionis, quam profert Ruthardus in hoc regulæ caput, *Promitto ego ille coram Deo & sanctis eius pro filio meo de stabilitate suâ, & conuersione morum, atque obedientiâ.* Ibi vouetur sine restrictione & conditione, quæ tamen in re tam necessaria, & tanti ponderis exprimẽda esset: præsertim cum in voto solenni conceptis verbis exprimẽdo nihil sit in animo retinendũ, quod ore non proferatur. Præterea votum stabilitatis non est ad paucos annos, sed ad vitam, vt supra explicatum est. His dictis ex eodem Ruthardo postea dicebat pater. *Promitto per viuentem in sæcula, quia numquam do illi hæreditatem suam, aut aliquid quidquam; sed exheredo illum ab omni mea hæreditate, vt exheres sit in perpetuum: ita vt per nullum ingenium possit quærere hæreditatem meam* quæ quidem verba omnem explodunt explicationem: nisi dicamus patrem offerendo filium, Deo & sanctis eius in testimonium adhibitis, coram sacro altari nugari velle, imò peierare. Id cautum est concilij Toletani 4. can. 48. *Monachum aut paterna deuotio, aut propria professio facit: quicquid horum fuerit alligatum, tenebit: proinde his ad mundum reuertendi intercludimus aditum, & omnes ad seculum interdicimus regressus.* Vulgò respondetur loqui Concilium de pueris, qui sunt adhuc impuberes, quod tunc non liceat eis excutere iugum sibi à parentibus impositum non verò de puberibus, qui postea possunt hoc iugum deponere. Sed hæc solutio nulla est. Nam qui proprio arbitratu profitetur religionem, numquam debet in mundum regredi, ergo, nec is, qui paterna deuotione offertur. Probatur. Ideo qui proprio arbitrio profitetur, numquam potest in mũdum regredi, quia ex præfato Concilio monachus est, sed qui paterna deuotione offertur ex eodem Concilio monachus est: *Monachum aut paterna deuotio, aut propria professio facit*, Ergo ei, qui offertur à parentibus per hoc concilij decretum numquam licebit à monasterio recedere, & iugum sibi à parentibus impositum excutere. Ita etiam statuit S. Isidorus hic citatus à nostro auctore, & à Smaragdo, & relatus 20. qu. 1. c. *quicumque. Quicumque à parentibus propriis monasterio fuerit delegatus, nouerit se ibi perpetuo permansurum.* Eadem causa, qu. 3. cap. 4. agitur de quodam Lamberto, qui inuitus inter octauum & decimum annum cucullâ à patre indutus fuerat, nec multo post habitum monachicum acceperat ab Episcopo, etiam inuitus: qui cum vellet reclamanti-

bus fratribus adire hæreditatem, Papam conuenit, ab eoque dispensari petiit, quod facile obtinuit, patre, qui iam runcium mundo remiserat, sub iureiurando obtestante, quòd eum inuitum cuculla induisset, nec manum eius palla altaris inuoluisset, nulla ab Abbate benedictione perceptâ Hæc tota dispensationis causa, non minor ætas: Si igitur hic Lambertus. nullum ponens obicem fuisset solenni ritu à patre oblatus, manu eius pallæ altaris inuoluta & Abbatis benedictione percepta, non fuisset dispensatus; ac proinde post pubertatis annos non potuisset legitimam dispensationem postulare. Id etiam clarè constat ex Conc. Tolet. 11. cap. 6. *Ideoque si in qualibet minori ætate; vel religionis tonsuram, vel religioni debitam vestem in vtroque sexu filiis, aut vnus, aut ambo parentes dederint: certè vel nolentibus, aut nescientibus esse susceptam, & non mox visam in filiis abdicauerint, sed vel coram se, vel coram Ecclesiâ palamque in conuentu eosdem filios talia habere permiserint, ad sæcularem reuerti habitum quandoque penitus non licebit,* &c. vbi hæc posteriora verba satis indicant non licere eiusmodi pueris post pubertatem ad sæculum redire, & satis explicant mentem Concilij Toletani 4. supra citati. Et cap. q. 1. eiusdem Can. *Quem progenitores ad monasterium tradiderunt, & in Ecclesia cœpit canere, & legere, nec vxorem ducere, nec monasterium deserere poterit: sed si discesserit, reducatur: si tonsuram dimiserit, rursus tondeatur: vxorem si vsurpauerit, dimittere compellatur.* Quæ profecto de his, qui pubertatis annos excesserunt, intelligenda sunt: cum sit inusitatum pueros ante pubertatem relicto monasterio ducere vxores. Sed esto quod eiusmodi matrimonium sit ante pubertatis annos ab eiusmodi pueris contractum, tamen ex citato canone sequitur eiusmodi pueros esse religioni perpetuæ astrictos, cum eiusmodi canon iubeat hoc matrimonium dirimi, quod non posset fieri, si pueri à parentibus oblati perpetuæ religioni non essent obnoxij. probatur, quia eiusmodi oblatio minus obligaret pueros oblatos, quàm votum simplex religionis & castitatis; sed hæc vota etsi impediunt matrimonium contrahendum, non tamen dirimunt contractum; igitur eiusmodi oblatio, quæ iuxta aduersarios non astringit perpetuæ religioni, non posset dirimere contractum matrimonium, licet impediret contrahendum. probatur maior: quia prædicta vota perpetuò obligant, sed eiusmodi oblatio iuxta aduersarios non perpetuò obligat, ergo minus, quàm eiusmodi vota. Sed nostra assertio maximè probatur ex cap. 2. qu. 1. eiusdem causæ, vbi Gregorius 3. Papa S. Bonifacio sciscitanti, an pueri eiusmodi possint post annos pubertatis egredi monasterio, & vxorem dicere, sic respondet: *Addidisti adhuc quod si pater vel mater filium vel filiam intra septa monasterij in infantiæ annis sub regulari tradiderit disciplina, vtrum liceat eis postquam pubertatis implenerint annos egredi & matrimonio copulari: hoc omnino euitamus: quia nefas est, vt oblatis à parentibus Deo filiis voluptatis frena laxentur.* Vbi vides hanc solam & vnicam rationem, cur non debeant eiusmodi pueri ad mundum redire post pubertatis annos: quia Deo oblati sunt à parentibus; non verò, quòd manen-

Digitized by Google

do in monasterio vsque ad annum decimum quartum sine vlla eiusmodi status reclamatione pueri oblati censeantur tacite ratam habere eiusmodi oblationem de se à parentibus factam, vt nonnulli respondent. Quod non multum fauet ipsis pueris oblatis: nam aut forte, vt primùm ad hunc annum peruenerunt, ætatem suam nesciunt, aut non cogitant de ratificanda ipsa oblatione. Et sane dandum esset eis aliquod deliberandi spatium vnius anni aut aliquot mensium. Et durius cum illis agitur, si pridie, quàm attigerint decimum quartum annum nullo modo obligati perpetuò manere, posterâ die obligentur. Quid? si vno, aut altero mense si quindecim, vel octo diebus duntaxat oblati fuerint à parentibus ante annum ætatis decimum quartum, quomodo ratam habebunt eiusmodi oblationem, cui tam breui spatio temporis ad deliberandum concesso obstringi necesse erit; cum adultis annus integer concedatur?

Huic nostræ opinioni vulgò opponitur decretum Marcelli Papæ, quod habetur 20. qu. 1. cap. 10. vbi permittitur pueris anno ætatis decimo quinto huiuscemodi parentum oblationem aut confirmare, aut rescindere. Sed hoc decretum non adeo certum est, cui palea præfigitur, vt etiam ipse glossæ auctor testatur; & merito quidem: quia cum tunc rari essent monachi, atque illi in solitudinibus vitam durissimam agerent, non est credibile tempore huius Marcelli Papæ puerorum oblationem in vsu fuisse: maxime cum nihil de eâ ante tempora S. Benedicti, aut saltem S. Leonis primi, qui agit de puellis oblatis à parentibus, legatur.

Obiicitur etiam non esse probabile tale ius fuisse parentum in liberos, & hoc aduersari sacræ scripturæ. Sed dico hoc ius esse à naturali potestate, quam habent parentes in liberos, qui possunt etiam eos vendere necessitatis causa, ergo etiam deuotionis causa Deo offerre in perpetuum eius obsequium, tam pro salute suâ, quàm liberorum, modò id fiat purâ intentione & deuotione. Et hæc oblatio summæ est virtutis, quæ vincit amorem naturalem parentum in liberos, & etiam desiderium naturale propagandæ familiæ suæ, maximè cum vno oblato cæteri superstites possint sine liberis mortem obire: & etiam solatij, quod parentes possent ex eiusmodi oblatis percipere, quo tamen priuantur illos Deo sponte offerendo. Quapropter non est dubium quin hæc oblatio sit Deo gratissima & acceptissima; cuius gratia tum parentes, tum liberos summis beneficiis cumulat Deus & ditat; maximè liberos, vt possint onera æquo animo ferre vitæ monasticæ, quæ leuiora sunt iugo seruitutis, quod tamen possunt liberis suis parentes imponere, vt in confesso est apud omnes. Iugum enim Christi suaue est & onus leue, maximè ipsis pueris, qui nullis vitiis conspurcati sunt; nullâ prauâ consuetudine corrupti, ab ineunte pueritia bonis monachorum exemplis imbuti, piis institutionibus, & præceptis informati, sæculi, & vanitatum eius, ac delitiarum penitus ignari; præsertim antiquis illis temporibus, cum rara essent in vrbibus monasteria, rarò sæculares ad monasteria accederent, & rarius monachi suis asceteriis egrederentur. Neque his aduersatur sacra scriptura, &,

si quæ testimonia proferri possunt, ea sunt de adultis, & iuxta communem vsum hominum itelligenda. Neque etiam obstat id quod obiicitur de sponsalibus, quæ facta à parentibus nomine filij, ab eo possunt rescindi. Nam aliud est filium alicui puellæ despondere, aliud est eum Deo offerre: & status matrimonij, licet de bonis sit, non est tamen de optimis & perfectis, vt loquuntur: at stutus religionis est de optimis & perfectis. Deinde onus matrimonij grauius est iugo religionis, id experimento norunt, qui cum malâ muliere coniuncti sunt. Nec etiam cap. *Firma*, nostræ sententiæ aduersatur. Nam ibi agitur de his, qui proprio voluntatis arbitrio vouent; non verò de his, qui à parentibus offeruntur, vt ibi rectè explicat Gratianus. Sed postea eiusmodi oblationes abrogatæ sunt cap. *Cum simus*, de regularibus.

CORAM TESTIBVS.] In petitione nobilium & pauperum nulla fit mentio testium, sed tantum in petitione eorum, qui nihil habent omnino. Tamen in antiquis petitionum formulis, quæ generaliter tam de nobilibus, quàm de his, qui nihil habent omnino, sunt, testes adhiberi videmus, vt apud Smaragdum hoc loco: *Et vt hæc petitio firma permaneat, manu nostra eam firmamus, & testibus roborandam tradidimus.* Id videtur etiam in petitione Vidilonis nobilis viri: *Trado coram testibus regulariter permansurum.* Et statuitur Add. 1. Capitul. Lud. Imp. tit. 36. *Vt puerum pater & mater tempore oblationis offerant altari, & petitionem pro eo coram laïcis testibus faciant*, & hoc decretum generale est. Id etiam constat ex Ruthardo, cum agit de ritu puerorum offerendorum indifferenter; siue illi sint nobiles, siue pauperes, aut nihil omnino habeant: *Ille debet respondere dicens: volo tradere filium meum Deo omnipotenti ad seruiendum sibi in hoc monasterio.* & paulo post: *Deinde debet dicere Abbas testibus: auditis, fratres, & videtis, quid iste dicat; illi debent dicere: audimus, & videmus.* Itaque hæc verba: *Coram testibus*, referuntur etiam ad nobiles, & ad pauperes. Adhibentur autem testes: ne forte parentes liberos repetant, aut pueri reclament.

Ex Regula S. Basilij. §. 2.

EX qua ætate oportet nosmetipsos offerre Deo, vel Virginitatis professionem quando oportet firmam vel stabilem iudicari? dicente Domino: *Sinite infantes venire ad me.* & Apostolo Paulo, conlaudante eum, qui ab infantia sacras litteras didicisset: & rursum præcipiente educari filios in doctrinâ, & correctione Domini. Firma tamen tunc erit professio Virginitatis, ex quo adulta iam ætas esse cæperit, & ea quæ solet nuptiis apta deputari ac perfecta. Oportet tamen infantes voluntate & consensu

Mat. 19 *2. Tim.* 3 *Eph.* 6.

Digitized by Google

parentum, imò ab ipsis parentibus oblatos sub testimonio plurimorum suscipi: vt omnis occasio maledicti gratia excludatur hominum pessimorum. Adhiberi autem eis oportet summam diligentiam, quò possint ad omne virtutis exercitium probabiliter instituitam in verbo, quàm intellectu & opere. Quicquid in tenero & paruo quis inseruerit, firmius & tenacius in posterum conseruabit. Iniungenda est ergo infantium cura his, qui ante omnia in virtute patientiæ documenta sui probabiliter præbuerint, qui possint pro merito delicti, & ætatis singulis quibusque etiam correptionis adhibere mensuram: & qui seruent eos primo omnium à sermonibus otiosis, & ab iracundia atque ab incitamentis gulæ & à cunctis indecentibus & inordinatis motibus. Si vero cum ætatis augmento nullus in eis deprehenditur profectus industrius; sed vaga mens, & animus cassus, etiam post instituta probabilia, infructuosus permanserit, huiuscemodi abiici oportet; & maximè cum iuuenilis feruor rudem lacessit ætatem. Eorum vero qui ætate robusta accedunt ad seruitium Dei, oportet inquirere, vt diximus qualitatem vitæ præteritæ, & sufficere etiam hoc ipsum, si satis instanter hoc expetunt, &, si verum, & ardens desiderium est eorum erga opus Dei. Huiusmodi vero fieri documenta ab his oportet, qui valde prudenter de his discutere potuerint & probare. Cum autem fuerint suscepti, si forte propositum transgressi fuerint, nec videri eos oportet amplius, tanquam eos, qui in Domino deliquerunt, quod est confessionis suæ pactum, cum professi sunt. Et, si peccauerit, quis orabit pro eo? 1. Reg. 2.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EX QVA ÆTATE, &c.] Habetur apud S. Basilium interr. 15. regul. fusius disput. & apud Rufinum cap. 8. sed contractum.

VIRGINITATIS PROFESSIONEM.] Erat hoc vnicum olim apud Græcos vitæ monasticæ votum παρθενίας. i. Virginitatis, vt vocat S. Basilius hac interrogatione, in iunioribus quidem: ἀγαμίας. i. cœlibatus, in his qui thorum olim experti sunt apud eumdem, in 2. epist. ad Amphilochium can. 19. *Virorum autem professionem non nouimus præter eos, qui*

seipsos monachorum ordini addixerunt, οἱ κατὰ τὸ σωτήριον πάθος ἐλθεῖν τὴν ἀγαμίαν, &c. 1. Qui tacite videntur cœlibatum admisisse, &c. Et in admonitionibus idem Basilius mentionem facit voti virginitatis: *Si ad feminarum domus accesserit clericus aut monachus, & virgo patiatur huiusce modi introire ad se, statim immutant pristinam dignitatem, & quod Deo polliciti sunt, sua voluntate amittunt. Nec enim puterunt huiusmodi mansionem in se Deo preparare, sed dissoluuntur, vt lignum aridum. Numquid virginitatem Dominus ab aliquo extorquet inuito?*

FIRMA TAMEN ERIT PROFESSIO VIRGINITATIS, &c.] Hic textus profertur à Gratiano 20. qu. 1. cap. 2. ex nona synodo; sed ibi non reperitur. S. Basilius hoc loco professionem adulta ætate faciendam esse præcipit epist. 2. ad Amphilochium can. 7. ætatem professioni idoneam determinat; docetque votum virginitatis emittendum esse supra annum decimum sextum aut decimum septimum. Verùm Concilium Trullense can. 40. permisit professionem fieri anno ætatis decimo, non antea. ἴσον τοίνυν ὁ μέλλων μοναχικὸν ὑπέρχεσθαι ζυγὸν οὐχ ὕπλων ἢ λειτης. i. qui ergo monachicum subit iugum, non sit minor decem annis. Agit Concilium de monachica professione, aitque votum non esse differēdum ad ætatem à S. Basilio præscriptam, imò accelerandum: quia Ecclesia Dei firmior, est & robustior. Sed vtramque ætatem amplectitur Nouella sexta Leonis Imperatoris. *Itaque qua magnus iste & admirandus decreuit Basilius, vt videlicet qui monachicum habitum ambiunt decimo sexto primùm ac decimo septimo ætatis anno digni illi habeantur, quæque sancta sexta mandat Synodus anno decimo, qui eiusmodi vitam capesserent, suspiendos esse, noueris. Hæc cum sanctissimo Patriarcha, Deique amantissimis Metropolitanis diligenter expendentes neutram sacrarum legum duximus esse contemnendam. Sed contra ad vtrumcumque tempus religioso habitu, qui illam vitam sumere cupiunt, dignos haberi iubemus.* Videndus Theodorus Balsamon in Canonem citatum. Hæc ideo instituta sunt, quia bonũ est viro portare iugum ab adolescentia sua. Flos ætatis Deo consecratus odorem spirat suauiorem. Postea statutum est, vt nemo ante annum decimum quartum vitæ religiosæ professione solenni astringeretur, vt habetur cap. *Ad nostram.* de Regularibus, &c. Sed tandem propter abusum multorum, qui auaritia ducti liberos suos monasteriis obtrudunt inuitos, qui à fratrum consortio, vt verbis Maioriani Imperatoris vtar, *Nou. 8.* parricidali quodammodo arte subtrahuntur, ne patris matrisque congrua largitione, aut eorum æqua cum reliquis filiis successione potiantur, sacrum concilium Tridentinum sanxit, ne quis ante decimum sextum ætatis annum expletum ad professionem religiosam admittatur. *Sess. 25. cap. 15.*

QEOD EST CONFESSIONIS SVÆ PACTVM CVM PROFESSI SVNT.] Locus corruptus. Lege, vt apud Rufinum: *Et professionis sua pactum transgressi sunt.*

Ex Regula

Digitized by Google

Ex Regula S. Isidori. §. 3.

QVicumque à parentibus propriis in monasterio fuerit delegatus, nouerit se ibi perpetuo permansurum. Nam Anna Samuel puerum natum & ablactatum Deo pietate, quâ vouerat, obtulit: quique in ministerio templi, quo à matre fuerat functus, permansit; & vbi constitutus est, deseruiuit. 1. Reg. cap. 1.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVICVMQVE A PARENTIBVS, &c.] Hæc non reperiuntur in regula S. Isidori excusâ. Referuntur 20. qu. 1. cap. *Quicumque*, sine villâ libri, aut capitis citatione. Referuntur etiam à Smaragdo; sed ex nostro auctore sumpsit.

PIETATE, QVA VOVERAT, OBTVLIT.] in causâ citatâ, & apud Smaragdum legitur tantum, *cum pietate obtulit.*

FVNCTVS.] Ita apud Smaragdum; sed in causâ citatâ legitur, *deputatus.* rectius.

Ex Regula S. Aurelliani Episc. Cap. XLVI. §. 4.

QVI verò minoris ætatis sunt, aut viuis parentibus in monasterio ingrediuntur, chartas tunc facere compellantur, quando ætate probati fuerint, aut res parentum in potestate habuerint.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI VERO, &c.] Hoc capitulum desideratur in Cod. Vind. quod quidem sumptum est ex regulâ S. Cæsarij cap. 4. *Illa verò, quæ adhuc viuis parentibus substantiam suam in potestate habere non possunt, aut adhuc minoris ætatis sunt, chartas tunc facere non compellantur; quando res parentum in potestate habuerint, aut ad legitimam ætatem peruenerint.* Vbi lege, *sed quando, &c.* Idem præcipit Tetradius, seu Teridius cap. 1. regulæ. *Si verò pater aut mater eius viuat, & non habet potesta-*

tem faciendi (chartas) *si migrauerint, cogantur facere.*

CHARTAS.] donationum.

QVANDO ÆTATE PROBATI FVERINT.] Id est, quando ætate competenti fuerint. Hæc constitutio non recedit à nouellâ Leonis Imperatoris sextâ, quâ prohibetur, ne puer decimum ætatis annum agens monachus factus condat testamentum ante ætatem legitimam. Hęc autem ætas erat annus decimus quartus completus. Vlpianus. ff. *L. qua ætate.* tit. *Qui testamenta condere possunt.* Quod quidem de masculis intelligendum est: nam fœminis olim concessum est condere testamentum anno duodecimo ætatis suæ completo. Vlp. ibidem. Porrò ex hoc S. Aureliani decreto planum est olim monachos defunctis parentibus non fuisse legitimâ suâ exclusos. id clarum est ex locis Cæsarij, Teridij & Nouellæ paulò ante citatis & 20. qu. 1. cap. *Non liceat*, ex Nouellâ. *Non liceat parentibus liberos, vel liberis parentes ab hereditate sua repellere monachos factos, quamuis, dum laici fuerant in causam ingratitudinis inciderunt.* Et Cod. l. 54. de Episcopis & Clericis, &c. statuitur vt parentes testamentum condentes necesse habeant liberis seu Clericis seu monachis *quadrantem relinquere:* quod si non fecerint, locum esse *ab intestato.* Et Cod. Theod. lib. 5. tit. 3. l. *Si quis Episcopus*, sancitur, vt, si monachus aut monacha nullo condito testamento decesserit, bona quæ ad eum pertinent, monasterio, cui fuerat destinatus, omnifariam socientur, si antea nihil à parentibus acceperit. Id etiam constat ex S. Saluiano Massilienſi, qui libr. 4. ad Ecclesiam Catholicam, fusè probat eos qui in monasteriis conuertuntur, non esse à parentibus legitimâ suâ spoliandos. Nec tamen poterant monachi pro arbitrio vti eiusmodi bonis; sed tenebantur ea factis chartis dare monasterio aut pauperibus, aut Ecclesiis.

Quæ si monasterio dabant, vendebantur: & inde pecunia facta pauperibus erogabatur, paucis nummis in subsidium fratrum sepositis. Non enim accumulandis possessionibus animum appellebant, alioqui eiusmodi testamentis seu chartis donationum fere vniuersum orbem sibi comparassent.

AVT RES, &c.] Particula, *aut*, sumitur copulatiuè.

Item Cap. XVII. §. 5.

MInori ætate non excipiantur in Monasterio, nisi ab annis decem, aut duodecim; qui & nutriri non egeant, & cauere nouerint culpas.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MINORI ÆTATE NON EXCIPIANTVR NISI AB ANNIS DECEM.] Iuxta Concilium & nouellam præfata. Tamen S. Cæsarius Arelatensis cap. 5. Regulæ infantulas paruulas ab annis sex aut septem recipi permittit.

Ex Regula Magistri. §. 6.

CVM alicuius nobilis filius propter Dei seruitium in monasterium voluerit conuolare, non prius suscipiatur, nisi, vt diximus, omnem à se obœdientiã promiserit implendam. Deinde conueniant eius parentes, vt & eorum, quale sit votum, agnoscatur de eo. Quod si contrarij extiterint interim vsque ad vim pro eo Domino inferendam ad claustra monasterij, vindicetur, quem potest Dominus defendere propter se: quia fortior est dextera eius ad protegendum, quam diaboli iniquitas ad lædendum. Quod si magis fuerint consentientes eius voto parentes, conuocatis eis ab Abbate in Monasterium, votum filij conuertentis exquiratur ab eis: vt ab ipsis potius videatur deuoueri vel offerri, qui eum genuerunt. Cum ergo magis responderint parentes gratanter se velle adimplere quæ cupit: tunc dicat eis Abbas: equidem omnibus nobis vnus ad omnia sufficit Deus; sed quia accedentibus ad diuinum seruitium, vel intrantibus in monasterium sæculi prius amputetur spes, excarricato de se suarum onere facultatum, nullis vlterius sæculi laqueis inretitus, securus pergat, & solus ad Dominum: quia nemo seruiens Deo implicat se negotiis sæcularibus, vt ei placeat, cui se probauit. Quia homo onustus auro sequi Christum non potest; dum non potest duobus Dominis seruire. Ipse verò bene seruit Deo, qui voluerit illum in cœlis cum eo thesaurum possidere, quem non tinea comedit, neque fures effodiunt, & furantur, dicente Domino in Euangelio: *Nisi qui renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest, sequi me, & meus esse discipulus.* Quia, vt diximus, homo onustus auro sequi Christum non potest: in tantùm vt admoneat Dominus in Euangelio quem-

2. Tim. 2.

Luc. 14. 2.

Mat.19. dam sua sequentem vestigia dicens ei: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia, quæ habes; & veni, sequere me.* Vnde contristatus ille propter multas diuitias meruit hanc Dominicæ vocis audire sententiam: *Facilius potest camelus per foramen acus transire, quàm intrare posse diuitem in regnum cœlorum.* Quos & sua sententiâ damnat Apostolus dicens: *Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueos & desideria multa, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix omnium malorum est auaritia, quam quidam appetentes à fide exciderunt, & inseruerunt se doloribus multis.* Videtis ergo, quia nec sequi Deum potest, qui in sæculo quæ possidet, bona sua non vult relinquere; nec amare poterit Deum, qui diuitias suas voluerit non odire. Quia non tanta, vel talia, qualia pro Deo contemnuntur, nouit Deus retribuere his, qui pauperes se faciunt propter eum, insuper ad fruendum in æternum ipsam vitam eis tribuit sempiternam. Non ideo Deus quærit rebus vestris vos exui, vt aliquid exinde ipse iuuetur, aut vestrâ paupertate gaudeat, vestrâque indigentiâ gratuletur; sed vt euntibus vobis ad eum eius diuitias sempiternas desiderantes momentanea sæculi [per] impedimenta, cum sibi vestros occupant cogitatus de animâ vestrâ numquam vos faciant cogitare, vel de morte; vt possitis esse solliciti; & post dies vestros in extremo vitæ termino per neglegentiam definitos, relictis omnibus sæculi, de quibus cogitabatis, vltima mortis ratio in iudicio vobis cum solis peccatis occurrat, nihil aliud nisi pœnas perpetuas habituri, & tunc vos in æternum incipiat pœnitere; cum ipsius pœnitentiæ non poteritis meritò inuenire remedium. Vnde nobis clamat meritò Scriptura:

Mar.10 Luc 8. 1.Tim 6

Ioan.12. *Currite, dum licentia ad prouidendum vobis lumen habetis, ne ad discutiendam neglegentiam tenebræ vobis mortis occurrant.* Quid ergo, si aliquis ita accedat ad Dominum, vt à diuitiarum suarum auaritiâ non recedat, hos tales superius dixit Apostolus non posse in hoc quod Deo cupiebant permanere, & totâ facultate à fide posse discedere, quibus de sæculo remanet, quod amatur. Ita enim nos considerantes, ô parentes, iustè vobis secundùm Deum pro vestro filio suademus, vt si filium vestrum dignè Deo cupitis offerre, à sæculo eum prius exuite. Quod si aliquid apud vos ei à sæculo remanserit conseruandum, ha-

Digitized by Google

bebit aliquando titillationem diabolici desiderij, sicut canis delectatur ad suum redire vomitum: & posità manu super aratrum respiciens retro non sit aptus regno cœlorum, relicto quandoque monasterio securus de portione suâ ei seruatâ à vobis, cupiens in secularem domum vestram reuerti, fratribus suis volens esse cohæres [in] suarum redire incipiat sponsus, & dominus facultatum, & pristinis restitutus deliciis, & pompis nonaliud desideraturus, quàm nuptias. Ergo, sicut superius diximus, si dignè eum vultis Deo offerre, de auferendo prius impedimento eius, quam de anima cogitate. Itaque audite vocem illius Domini, quam filius vester dicit se sequi, ipso dicente: *Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me; & habebis thesaurum in cœlo.* Mat. 19. Sed quia portio eius adhuc in vestra est potestate; & consensu vestro, vel promissione magis videtur Deo offerri, vos tangit de câ secundùm Dominicam vocem, quam si vultis audire, pro filio vestro apud vos nihil remaneat in seculo, nisi Deus. Quod si forte propter immanitatem diuitiarum vel amorem nutritæ domi familiæ grauis vobis & minus dulcis hæc diuina præceptio conuenit, audite regulæ nostræ à Patribus salubre statutum consilium. De portione eius tres fiãt æqualiter partes, vna distributa Abbatis manibus pauperibus, vel indigentibus erogetur: aliam vobis vel fratribus suis pergens ille ad comitatum sanctorum exagiliario munus titulo derelinquat: tertiam verò partem viatici sui vtilitatem deferat secum monasterij Sanctorũ vsibus profuturam. Quia quomodo filius vester omnibus in monasterio fratribus ad solatium vitæ portionem suam conferat, dicente Apostolo de erogatione: *Maxime ad domesticos fidei.* Gal. 6. Ita & vniuersi monasterij fratres suis singulis vicibus, prout quis habet, ad hanc, ingredientes monasterium, deferunt formam filio vestro communiter cum omnibus profuturum. Quod si vtræque vobis graues sunt, vt nec Deum audiatis pauperibus erogando, & filij animam redimendo nec nostrum consilium partibus diuidendo, & auferendo ab eo secularem substantiam, vel nudum ac solum filium Deo largite, ita vt iureiurando per sacrosancta Euangelia

promittatis ei vlteriùs eum de vestrâ patrimonij substantia nihil habere : vt firmiter iam perseuerans in Domino, sciens se de seculo nihil sperare; cum se à vobis & ab eo viderit alienum, solummodo superna desideret. Quia hoc expedit animæ illius; vt aut ordinatus à vobis vadat ad Dominum, aut pro eò exhæredatus à vobis solutus magis pergat ad Deum, clamans Deo, quem sequitur nudus: *Tu, Domine, restitues mihi hæreditatem meam.* Tantùm est, vt
Ps. 15. nihil habeat de seculo, quod, viuis vobis, mortuus de vestris facultatibus iam speret. Quia cum semel crucifixus est mundus, denuo ab eo redelectari non debet. Nam si ex toto nihil de eo ordinare volueritis, causam eius puto vobis diuino reseruari iudicio: eum verò certissimè sciatis plura à Domino recipere, quàm contempsit: cum Dominum sibi fecit, quem nudus secutus est, debitorem. Recipiet enim in cœlis filius vester sine dubio multa, promittēte ei Domino, dicens: *Qui reliquerit aurum, argentum, aut*
Mat. 19 *possessiones, aut domos propter me, centuplum accipiet, & regnum Dei, insuper & vitam æternam.* Hæc audiens filius vester paratus est (si vultis) relinquere vobis totum: vt apud Deum centuplum inuenire valeat: quia de omnibus Dominus noster est nobis idoneus. Nam illi sufficit, cui ipse Dominus non sufficit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM ALICVIVS NOBILIS FILIVS, &c.] Hæc habentur in R. MS. cod. Cob. cap. 91.

CONVENIANT.] In. R. MS. *Conueniantur*, rectius.

SED QVIA ACCEDENTIBVS.] Ita in R. MS. verùm particula, *sed*, videtur redundare, & τὸ *quia*, referendum ad superiora, hoc modo. *Equidem quia omnibus nobis vnus ad omnia sufficit Deus, accedentibus*, &c.

EXCARRICATO.] Lege: *Et excarricato*, vt in regula MS. Excarricare est onus deponere, carricare onerare, vt supra notatum est.

NON POTEST SEQVI ME.] Ita in R. MS. quæ tamen non reperiuntur in textu Euangelico; sed addita sunt potius ex Christi sensu, quam ex Euangelij textu.

HOMO ONVSTVS AVRO CHRISTVM SEQVI NON POTEST.] S. Hieronymus in epist. ad Heliodorum: *Vociferatur ille sæpe:*

Digitized by Google

si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me, Et ego onustus auro arbitror me Christum sequi.

INTANTVM VT.] Id est, ita vt.

ET LAQVEOS.] 1. ad Tim. 6. ita in R. MS. in communi versione: *Et in laqueum diaboli.* in textu Græco, καὶ παγίδα, tantum, id est, & laqueum.

QVIA NON TANTA VEL TALIA, &c.] Sensus est, non talia reddit Christus, qualia pro eo contemnuntur, id est, non eadem vel æqualia reddit iis quæ pro eo spernuntur; sed longe maiora, & præstantiora; insuper & vitam æternam.

SED VT EVNTIBVS VOBIS.] Particula, *vt*, hoc est *n* quòd.

PER IMPEDIMENTA.] Particula, *per*, redundat.

VT POSSITIS ESSE SOLLICITI.] De vestrâ salute videlicet. Addidi particulam, *vt*, quæ deesse videtur.

ET POST DIES VESTROS.] Adieci præpositionem, *post*, quæ desiderabatur.

CVRRITE DVM LICENTIÆ AD PROVIDENDVM, &c.] Ita in R. MS. sed legendum: *Currite dum licentiam*, &c. Locus habetur Ioan. 12. *Ambulate, dum lucem habetis; vt non vos tenebræ comprehendant.* Sed Magister potius hîc paraphrasim posuit, quàm textum.

QVOD DEO CVPIEBANT.] Lege: *Quod de Deo cupiebant.*

VT SI.] Pro, *Quod si*, vt supra.

DELECTATVR.] Lege: *Qui delectatur.*

ET POSITA.] Lege: *Vt posita.*

RELICTO.] Lege: *Et relicto.*

IN SVARVM.] Particula: *In*, redundat.

PROMISSIONE.] Lege: *Permissione*, vt in R. MS.

VOS TANGIT DE EA.] Id est, vestra res est de ea disponere.

IMMANITATEM.] Lege: *Inanitatem.* i. quia forte timetis, ne vestræ diuitiæ minuantur, si integram portionem filio vestro conceditis.

EXAGILIARIO MVNVS TITVLO DERELINQVAT.] Ita in R. MS. & cod Vind. Apud Smaragdum: *Exagilario.* Legendum tamen videtur: *Exagellario*, ab exagellâ, quæ est quoddam munus, seu legatum quod morituri amicis seu seruis relinquunt. Id apparet ex hoc loco Ennodij in vitâ S. Epiphanij Ticinensis. *Rauennam egressus est, & per omnes Æmiliæ ciuitates celer venit, tanquam ad sepulchri receptaculum properãs: omnibus sacerdotibus in itinire potius munificus, communis, & affabilis, quasi exagellam relinquens, se ipso præstantior.* Munus ergo exagellario titulo est quod datur nomine exagellæ, seu legati. Itaque hic puer monasterium ingressurus, mundo moriturus diuidere debuisset fratribus suis partem suæ hæreditatis titulo exagelario, seu tanquam exagellam, quemadmodum S. Epiphanius sacerdotibus munificus morte impendente tanquam exagellam reliquit. Exagella videtur deduci à nomine exagium.

Digitized by Google

Græcè ἑξάγιον, ponderis quoddam genus, quod olim centesimam libræ partem complectebatur, postea septuagesimam secundam, vt docet Theodorus Balsamon in Canonem 17. synodi Nicænæ.

CONFERAT.] Lege: *Confert.*

AD HANC.] Est hyperbaton, referendum ad τὸ *Formam.*

QVOD SI VTRÆQVE VOBIS GRAVES SVNT.] Supp. conditiones propositæ.

PARTIBVS DIVIDENDO.] Ita in R. MS. id est, in partes diuidendo.

LARGITE.] Id est, largimini; à largio pro, largior: de quo suprà.

NIHIL HABERE.] Id est, nihil habiturum, præsens pro futuro; est enallage. Sæpe occurrit in hac regula; quemadmodum interdum in regula S. Benedicti.

ORDINATVS A VOBIS.] Nempe data ei sua legitima, aut certè aliqua eius parte.

TANTVM EST VT.] Id est, modò, dummodo.

CVM SEMEL.] Lege: *Cui semel*, vt in R. MS. & apud Smaragdum.

RECIPERE.] Pro, recepturum.

QVI RELIQVERIT AVRVM.] Hæc omnia vocabula non sunt in Euangelio; sed proferuntur expositiè, & paraphrasticè.

IDONEVS.] Id est, sufficiens.

NAM ILLI SVFFICIT, &c.] Lege, vt in R. MS. *Nam quid illi sufficit.*

De Sacerdotibus,

Digitized by Google

DE SACERDOTIBVS, QVI forte voluerint in monasterio habitare.

CAP. LXVII. §. 1.

SI quis de ordine sacerdotum in monasterio se suscipi rogauerit, non quidem citius ei assentiatur. Tamen si omnino perstiterit in hac supplicatione, sciat se omnem regulæ disciplinam seruaturum. Nec aliquid ei relaxabitur: vt sit sicut scriptum est: *Amice, ad quid venisti?* Concedatur tamen ei post Abbatem stare, & benedicere & missas tenere; si tamen iusserit Abbas: sin aliàs, nullatenus aliqua præsumat, sciens se disciplinæ regulari subditum: & magis humilitatis exempla omnibus det. Et, si forte ordinationis, aut alicuius rei causa fuerit in monasterio, illum locum attendat, quando ingressus est monasterium; non illum, qui pro reuerentia sacerdotij concessus est. Clericorum autem si quis eodem desiderio monasterio voluerit sociari, loco mediocri conlocetur: & ipse tamen si promittat de obseruatione regulæ, vel propria stabilitate. S. BEN. Mat. 26

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS DE ORDINE SACERDOTVM, &c.] Quamuis sacerdotium longè præcellat monachatui; sacerdotibus tamen perfectioris vitæ, aut pœnitentiæ cupidis patuere semper claustra monachorum, vt præclarè disputat Lupus Abbas Ferrarienſis, qui hunc regulæ locum profert epist. 129. *Verùm ne nos magni facere videamur, B. Gregorius,*

Digitized by Google

uiustanta in Ecclesiâ resplendet auctoritas, Patrem nostrum Benedictum commendat: scripsit monachorum regulam discretione præcipuam: sermone luculentam. Sanctus autem Benedictus sacerdotes suscipi in monasterium & posse, debere ostendit, cum (quamquam non facilem) tamen eis promittit ingressum, & retinendi officij ex iussione Abbatis præbet auctoritatem. Quod nullo modo faceret, si soli admittendi essent criminosi. Nam & eos interdum, sed difficillimè, & vehementer compunctos recipimus. Venit enim homines quærere, & saluare quod perierat. Cum autem B. Gregorius regulam S. Benedicti approbat, eadem autem regula sacerdotes cum officio suscipiendos docet; nisi qui contentioso spiritu laboret, & susceptos iam inde ab initio nostri ordinis & esse integræ vitæ sacerdotes in monasterio minime dubitat. Id eis etiam per sacras synodos mox citandas licitum fuit. Rupertus libr. 3. in regulam S. B. hunc locum de Episcopis interpretatur potest etiam intelligi de presbyteris, imò & præcipue de illis.

TAMEN SI OMNINO PERSTITERIT, &c.] Hîc nulla mentio est annui tyrocinij seu nouitiatus; quemadmodum etiam nec paulo post, cum agitur de Clericis: quia olim eo non indigebant, quippe qui viri maturi, & grauitate morum conspicui essent. Et eorum ingenia & mores hospitalitatis tempore, aut duorum, vel sex ad summum mensium spatio satis explorari poterant. Vide superius annotata.

NEC ALIQVID EI RELAXABITVR.] Nempe de regulæ districtione, non de nouitiatu. Id satis indicant præcedentia: *Et sciat se omnem regulæ disciplinam seruaturum.* Vnde bene sequitur: *Nec aliquid ei relaxabitur.* nempe de regulæ disciplina, quoad vixerit in monasterio, non verò in nouitiatu. Quia insulsum esset aliquem astringere regulæ disciplinæ tantùm pro eo tempore.

POST ABBATEM STARE.] Ac proinde ante Præpositum, & Decanos, si non sint sacerdotes.

MISSAS TENERE.] Ita in omnibus codicibus MSS. N. & apud Rupertum loco supra citato, Ruthardum, & Smaragdum, qui hanc lectionem seruat etiam in commentario: *Huic rite conceditur & post Abbatem stare, & benedicere, & missas tenere.* Missas tenere est facere, celebrare, vulgò, canere. Concilium Agathense can. 21. *Clerici verò si qui in festiuitatibus, quas supra diximus, in oratoriis, nisi iubente aut permittente Episcopo, missas facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.* Dixit Concilium nè *Clerici*, quia complectitur vnico decreto tam sacerdotes, quàm ministros. Vnde in Aruernensi can. 14. dicuntur Presbyteri, & Diaconi diuina celebrare mysteria: *Si quis ex Presbyteris, aut Diaconis, qui neque in ciuitate, neque in parochiis canonicus esse dignoscitur: sed in villulis habitans, in oratorio deseruiens celebret diuina mysteria.* Presbyter offerendo, Diaconus ministrando. Missas tenere est etiam eis interesse, eas audire, vt clarum est ex eodem Conc. Agathensi can. 47. *Missas die Dominico secularibus totas tenere speciali ordine præcipimus.* & Conc. Braccarensi primo, can. 16. *Si quis feriâ quintâ Pas-*

Digitized by Google

chali, quæ vocatur Cœna Domini, horâ legitimâ post nonam ieiunus in Ecclesiâ missas non tenet, &c. Sit ergo hæc indubitata lectio; quamuis, apud S. Dunstanum Turrecrematam, & in vulgatis editionibus legatur: *Missas canere.* quod vix vsitatum ante, & circa tempora S. Benedicti repereris.

ALIQVA PRÆSVMAT.] Supp. facere, quæ videlicet ad munus sacerdotale spectant.

ET, SI FORTE ORDINATIONIS, AVT ALICVIVS REI CAVSA FVERIT IN MONASTERIO.] Subaudi: *Exaltatus.*

QVANDO INGRESSVS EST.] Apud Ruthardum legitur: *Quem habuerat, quando ingressus est*, rectè. Quæ priora verba: *quem habuerit*, si non sunt ex S. B. textu, saltem subaudienda sunt.

CLERICORVM AVTEM SI QVIS, &c.] Posse Clericos in monachos recipi clarum est ex Concilio Toletano 4. can. 49. *Clericis, qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos ab Episcopo in monasterio largiri oportet ingressus*, &c. Vbi Concilium intelligit tam Presbyteros, quàm cæteros Clericos: at S. B. intelligit eos, qui sunt inferioris gradus à Presbyteris. Idem statuitur in Concilio Augustano celebrato anno DCCCCLII. can. 7. vbi mentio fit decreti Concilij Toletani.

Ex Regula Magistri. Cap. LXXXIII. §. 2.

PEREGRINORVM loco habeantur sacerdotes, maxime quorum primatus & honor in Ecclesiâ continetur, & militat. Qui si elegerint, vt pro amore Dei, vel propter disciplinam & mensuram sanctæ vitę monasteriis habitēt, in solo [enim] nomine patres monasterij nuncupentur: & nihil aliud in monasteriis liceat, nisi orationes colligere & signare. Aliud verò nihil aut præsumant, aut eis liceat; vel aliquid ordinationis, aut dominationis, aut dispensationis vindicent; sed omnem formam licentiæ, vel ordinandæ dominationis monasterij Abbas, qui super gregem vniuersum est ordinatus, cum regula vendicet, vel defendat. Nam solo honoris nomine ideo statuimus eos patres monasterij appellare propter sacrationem sacerdotij aut ordinationem. Et ne ipso obtentu honoris de ratiociniis, vel dominatione, vt pote laïci, Abbates excludant. Nam si ipsi sacerdotes victum aut vestitum monasterij vti magis eligant, & operari communiter secundum præceptum

Digitized by Google

Apostolicum fratribus debent, non imperatiue satis coacti ab Abbate; sed cum reuerentia admoniti. Nam si spirituales sunt, ipsi sibi imperent, [nam & propter cautelam] quod poterant ab aliis cogi; memores semper Apostoli
1 Thess 3. Pauli formam ostendentis de se, & dicentis: *Non gratis panem vestrum manducauimus.* Et item dicit: *Laborauimus manibus nostris, ne quem vestrum grauaremus.* Et item ipse dicit: *Qui non laborat, non manducet.* Ergo quod si diutissimè otiosi labore manuum suarum quærere victum noluerint, cum reuerentia per multorum religiosorum testimonia conuenti ab Abbate Ecclesiis reuertantur. Si verò, quòd absit, non pacificè; sed magis per scandalum exire voluerint, tenti & exuti rebus monasterij dumtaxat sine graui iniuria, clausa regia excludantur. Quia magis ipsi amplius agere debent, quod aliis prædicant generaliter à Deo esse præceptum otiosis debere laborantium panes negari.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PEREGRINORVM LOCO, &c.] Hæc habentur in R. MS. Magistri cod. Corb. eodem cap. 83. Hic autem Magister statuit, vt sacerdotes, qui voluerint in monasterio habitare, habeantur peregrinorum loco, nec voueant stabilitatem.

SOLO ENIM.] τὸ *enim*, redundat.

SIGNARE.] Id est, benedicere: ita correxi ex R. MS. & cod. Vind. cum legeretur, *saginare.*

NAM ET PROPTER CAVTELAM.] Hæc non extant in R. MS. & certe redundant, quæ si deleantur sensus clarus erit.

NON GRATIS PANEM VESTRVM MANDVCAVIMVS.] In versione communi: *Neque gratis panem manducauimus ab aliquo.*

LABORAVIMVS MANIBVS NOSTRIS.] Citat ex memoriâ, non ex cod. nam in Apostolo legitur: *Nocte, & die operantes; ne quem vestrum grauaremus.*

CONVENTI.] Apud Smaragdum legitur: *Conuicti.*

ECCLESIIS REVERTANTVR.] Lege, vt apud Smaragdum: *Ecclesiis reddantur.*

SCANDALVM.] Id est, rixa, iurgium, contentio, & hîc rectè opponuntur τὸ *non pacificè*, & τὸ *per scandalum.* Vide superius annotata.

REGIA.] Id est, ianua. Idem Magister cap. 4. regulæ: *In solâ regiâ oris nostri.* id est, ianuâ cap. 30. *Mox clausis ab ostiariis regiis.* cap. 92. *Duobus fratribus atate decrepitis cella intra regiam monasterij construatur.*

Digitized by Google

& paulo post: *Omnia verò necessaria intus intra regias esse oportet.* & sæpius in eodem capite. S. Ennodius in lemmate epigrammatis 17. *Super regiam triclinij in domo.* S. Gregorius Turonensis libr. 4. hist. cap. 13. *Ad regias adij sacræ, quæ tunc reserata fuerant, appropinquans.* Acta S. Mariæ Ægyptiacæ: *Manu atrij regiam pulsauit.* infra: *Hisque peractis monasterij aperiebantur regiæ.* Ioann. Monachus libr. 2. vitæ S. Odonis Abbatis Cluniacensis: *Vt ingrediendi aditus à quouis concederetur, prædictas regias diutius pulsauit.* Anastasius Bibliothecarius in Honorio est castigandus: *Inuestiuit regias ianuas in ingressu Ecclesiæ maiores, quæ appellantur mediana, ex argento.* Nam τὸ, *ianuas*, redundat, estque Glossema, quod irrepsit ex margine in textum. Antiquus ordo Romanus: *His ita compositis, inuitante ad regiam secretarij prædicto Diacono scholam.*, &c. Chronicon cœnobij Noualicien sis in valle Segusiana: *Et veniret ad Ecclesiam S. Michaëlis, vel S. Syri seu cæteras alias, aperiebantur statim regiæ diuinitus ante sunm conspectum.*

Digitized by Google

DE MONACHIS PEREGRINIS, qualiter ſuſcipiantur.

CAP. LXVIII. §. 1.

S. BEN.

SI quis monachus peregrinus de longinquis prouinciis ſuperuenerit, ſi pro hoſpite voluerit habitare in monaſterio, & contentus fuerit conſuetudine loci, quam inuenerit, & non ſuperfluitate ſua perturbat monaſterium; ſed ſimpliciter contentus eſt, quod inuenerit: ſuſcipiatur: quanto tempore cupit. Si quæ ſanè rationabiliter, & cum humilitate reprehendit, aut oſtendit, tractet Abbas prudenter; ne forte pro hoc, ipſum Dominus direxerit. Si vero poſtea voluerit ſtabilitatem ſuã firmare, non renuatur ei talis voluntas: & maximè, quia tempore hoſpitalitatis potuit eius vita dinoſci. Quod ſi ſuperfluus inuentus fuerit tempore hoſpitalitatis, non ſolùm non debet ſociari corpori monaſterij, verùm etiam dicatur ei honeſtè, vt diſcedat; ne eius miſeriâ etiam alij vitientur. Quod ſi non fuerit talis, qui mereatur proiici, non ſolùm, ſi petierit, ſuſcipiatur congregationi ſociandus; verùm etiam ſuadeatur, vt ſtet: vt eius exemplo alij erudiantur: & quia in omni loco vni Domino ſeruitur, vni regi militatur. Quem ſi etiam talem eſſe perſpexerit Abbas, liceat eum in ſuperiore aliquantulum conſtituere loco: non ſolùm autem monachum: ſed etiam de ſupradictis gradibus ſacerdotum, vel Clericorum, ſtabilire poteſt Abbas in maiore, quàm ingreditur loco; ſi eius talem perſpexerit vitam eſſe. Caueat autem Abbas, ne aliquan-

Digitized by Google

do de alio noto monaſterio monachum ad habitandum ſuſcipiat ſine conſenſu Abbatis eius, aut litteris commendatitiis: quia ſcriptum eſt: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CONSVETVDINE.] Id eſt, victus menſurâ & qualitate ſolitis. Id enim ſonat nonnumquam hoc vocabulum, Tertullianus de ieiunio aduerſus Pſychicos: *Plane veſtrum eſt in carcere popinas exhibere martyribus incertis: ne conſuetudinem quærant; ne tædeat vita; ne nouâ abſtinentiæ diſciplinâ ſcandalizentur.* S. Fructuoſus Bracarenſis cap. 20. Regulæ ſuæ: *Exquiſitas epulas menſæ lautioris, conſuetudinemque contẽnat.* Regula Pauli & Steph. c. 17. *Supra ſtatutum conſuetudinẽ ſiue in potu,* &c.

CONTENTVS EST QVOD INVENERIT.] Id eſt, contentus eſt eo, quod inuenerit, Phraſis Græca. Interdum enim Græci pronomina antecedentia, ἐκεῖνο, ἀυτὸ, ſupprimunt per ellipſin.

NE FORTE PRO HOC IPSVM.] Ita apud Ruthardum, & in MS. p. S Germ. aliæ editiones variant.

SI FORTE VOLVERIT STABILITATEM SVAM FIRMARE.] Quæſtio eſt, an expediat monachò in aliud monaſterium migrare, vt ibi firmet ſtabilitatem de conſenſu priſtini Abbatis, ſi nulli Congregationi, ordini, aut ſocietati ſit obnoxium; vel an ei conueniat de ſuo ordine in alium traduci. Sed illam monaſterij, ſeu ordinis mutationem tanquam leuis animi notam ſuſpectam habent ſancti Patres, omninoque improbant; etſi vitæ durioris, & cum Deo coniunctioris prætendat rationem. Quia eiuſmodi voluntas ſæpe ex dæmonis impulſu naſcitur, qui vitæ religioſæ odium in monacho parere non valens, tamen vitæ, in quâ diudum militat, tædium generare conatur: & quamuis eum de vita monachica eiuranda minimè ſollicitet; imò quodammodo, vt in ea perſeueret, aſſentiri videatur; nihilominus, quia in tali palæſtra decertare cœpit ſub hoc Abbate, cum his fratribus, tali exercitatione, non ceſſat diabolus inquietare & perturbare parum cauti miniméque prudentis monachi mentem; cum eius motu & ſuaſione ipſi non ſapit bonum, quod in ipſo Deus ſingulari ſuâ miſericordia incœpit. Hinc fit, vt miſer ille aut nullo modo, aut parum in virtute procedat; aut quod acquiſierat, amittat, aut ſine fructu in clauſtro maneat: & dum mentem alio migrandi cogitatione paſcit, in virtutis ſtudio proficere minus curat. Hæc & ſimilia docet vir diu multumque in clauſtrali palæſtra exercitatus S. Anſelmus, cum epiſt. 29. libr. 1. Lanſonem monachum ab eiuſmodi voluntate deducere conatur. In eadem ſententia eſt S. Bernardus ſummum illud vitæ monachicæ lumen libr. de præcepto & diſpenſatione cap. 20. idque tribus potiſſimùm cauſis. Primâ, quia eos à quibus diſcedimus pudore ſuffundi-

mus tanquam noſtra conuerſatione indignos ob eorum vitia. Secundâ, quia dum certa tenemus, incerta venari minimè tutum eſt: cum fortaſſis vnam vitæ rationem ſectari facile erit, aliam non item; quam poſtmodum à noſtris moribus & ingenio diſcrepare ſentiemus. Tertiâ, quia deplorandæ leuitatis eſt, per quam olim inexperta deſideramus, quæ vix apprehenſa faſtidiamus; vno momento eadem volumus, & noſumus; probamus, & reprobamus non minori inconſtantiâ, quàm ſocordia. His accedit, quòd facilior ad progreſſum munitur via in eâ, quâ incœpimus religione, quàm in alienâ, quâ hactenus ignoramus, cuius ſtatutis ſumma cum difficultate vix vnquam aſſueſcere poterimus. Maiora, & perfectiora appetere facile eſt, aſſequi perdifficile. Auſterior quidem vita plerumque deſideratur; ſed quàm ſit amara, experimento diſcitur. Dulce bellum inexpertis. Dicet aliquis in hoc ordine, vel monaſterio vita ſpiritalis non ducitur, diſciplina regularis remiſſior eſt, deuotio tepet. *Atque* (inquit S. Anſelmus epiſt. citatâ) *aliorum mores, aut loci conſuetudines ſi contra præcepta diuina non ſunt; etiamſi inutiliter videantur, diiudicare refugiat. Quod ſi ſibi videtur maiora quædam & vtiliora ſpiritali feruore appetere, quàm illi prioris monaſterij inſtitutionibus liceat; æſtimet aut falli ſe ſine præferendo paria paribus, vel minora maioribus, ſine præſumendo ſe poſſe, quod non poſſit; aut credat ſe non meruiſſe, quod deſiderat.* Sed quod attentius conſiderandum eſt, in nobis ſæpe, non in loco vitium eſt. Æger animus omnia faſtidit & fruſtra locum mutat, alios fugit, qui nec ſe, nec morbum effugit.

In cauſa eſt animus, qui ſe non effugit vnquam.

Inquit Horatius. Et præclarè Seneca lib. de tranquillitate vitæ: *Inde peregrinationes ſuſcipiuntur vagæ, & littora percurruntur: & modò mari ſe, modo terrâ experitur, ſemper præſentibus infeſta leuitas.* Et paulò poſt. *Et vt ait Lucretius:*

Hoc ſe quiſque modò ſemper fugit, ſed quid prodeſt, ſi non effugit: ſequitur ſeipſe, & vrget graueſſimus comes. Itaque ſcire debemus non locorum eſſe vitium, quo laboramus; ſed noſtrum. Ægrotus quocumque vadat, ſecum morbum vehit. Οὐ τόπος, ἀλλὰ τρόπος, inquit S. Chryſoſtomus. i. non locus; ſed mores. Et præclarè S. Gregorius lib. 1. hom. IX. in Ezechielem: *Sæpè verò cum de vitâ proximorum querimur, mutare locum conamur, ſecretum vitæ remotioris eligere, videlicet ignorantes, quia, ſi deſit ſpiritus, non adiuuat locus.* Iob in terrâ Hus, in terrâ pagnorum iuſtus inuentus eſt: Adam in ipſo Paradiſi voluptatis meditullio peccauit: Loth Sodomæ flammas effugit vini ac libidinis extra Sodomam arſurus incendio. Quis nouit præterea quas in loco, vel ordine, quem appetimus, inſidias nobis moliturus eſt veterator ille ac verſipellis cacodæmon? Scit enim ille peccandi occaſiones ſibi ad nos tentandum opportunas; quas in hoc, vel tali loco nacturi ſumus, quæ in quo reſidemus loco, non ſuppetunt: qui propterea nos importunius de migratione ſollicitat ſpecie maioris boni decepturus. His & ſimilibus rationibus, quæ

In oratione, quam de hoc themate compoſuit.

proferri

proferri poſſent, inducti SS. Patres eiuſmodi mutationem ordinis, ſeu monaſterij minimè probarunt; niſi graui & vrgente neceſſitate, vt monet S. Anſelmus Epiſt. citatâ. vt ſi quis in ſuo monaſterio malè agere cogeretur. *Quapropter* (inquit) *quicumque cœnobitarum fortè propoſitum aggreditur, expedit ei in quocumque monaſterio profeſſus fuerit, niſi tale fuerit, vt ibi malum inuitus facere cogatur, tota mentis intentione amoris radicibus ibi radicare.* Aſtipulatur S. Bernardus cap. citato. *Nam ſi hæc* (conuerſio morum & obedientia) *Pro improbitate nimirum atque irreligioſitate cohabitantium obtineri nequiuerint, duce ſpiritu libertatis indubitanter ſuadeo tranſire ad alium locum, vbi non impediatur homo reddere vota ſua, quæ diſtinxerunt labia ſua.* Et epiſt. 7. ad Adam monachum. *Hac ratione illos ſuſcipimus; quoniam non putamus eſſe malum, ſi vota labiorum ſuorum, quæ in locis ſuis potuerunt quidem promittere; ſed nequaquam perſoluere Deo, qui vbique eſt, vbicumque reddant.* His accedit auctoritas Lanfranci, quam producit S. Anſelmus in fine carminis de contemptu mundi: *Si ego Lanfrancus manu propriâ me de aliquo monaſterio non receſſurum iuraſſem, & viderem in hoc, quòd animam meam ſaluare non poſſem; exirem: nec periurij crimen incurrerem. Qui enim Deo propter Deum alligatur, non ab ipſo, niſi contra eum ſoluitur. Porrò ab ipſo contra ipſum non ſoluitur, qui propter amorem eius, vt ei bene placeat, à filiis ſuperbiæ & diffidentiæ, à filiis diſcordiæ, & (vt apertius dicam) à filiis diaboli migrauit ad filios pacis, ſpei, & humilitatis, imò filios Dei. Qui enim ſic tranſit, nonne fugit à ſede diaboli ad ſedem Dei?* Tria autem ſtatuit S. Anſelmus Epiſt. citatâ, ob quæ poteſt quis locum mutare. *Tria* (inquit) *capitula, quibus mutare liceat loca, in quibus ſe ſtabiles eſſe promiſerunt religioſi. Primum, nimia paupertas: ſecundum, perſecutio nimia: tertium, irreligioſitas. Nam ſtabilitas in loco non promittitur, niſi propter regulam ſeruandam.* His addam doctorem Angelicum, qui docet eiuſmodi migrationem, niſi ſummæ vtilitatis, aut neceſſitatis cauſsâ non eſſe permittendam. Quod ſpectat ad neceſſitatem, clara eſt: quod verò ad vtilitatem, quorumdam Sanctorum habemus exempla, S. Hugonis Epiſcopi Lincolnienſis, qui à Canonicis regularibus ad Carthuſianos monachos tranſiit, S. Antonij Patauienſis, qui etiam à Canonicis regularibus ad Franciſcanos traductus eſt, S. Lutgardis, quæ à nigris ſanctimonialibus ad Ciſtertienſes migrauit: quorum iuſtam fuiſſe migrationem patefecit euentus. Hæc autem vtilitas ſeriò penſitanda eſt, ne forte fucata in ruinam animarum cedat: Quamobrem etſi B. Benedictus peregrinos monachos ſuſcipi permittat, ſi petierint; vel, ſi non petierint, rogari, vt maneant; tamen non prius, quàm probè notos & ſpectatos.

2. 2. qu. 189. art.

MISERIA.] id eſt, vitio, peruerſitate.

STET.] id eſt, ſtabilitatem ſuam firmet.

ET QVIA IN OMNI LOCO VNI DOMINO SERVITVR.] Duas rationes proponit, vnam pro monacho, qui admittitur; qui fortaſſis op poneret ſe non perinde in illo, ac in ſuo monaſterio Deo ſeruitu-

rum. Ac proinde additur copula; vt posterior ratio iungatur priori.

QVEM SI ETIAM TALEM PERSPEXERIT ABBAS.] Nempe vt mereatur promoueri ad altiorem locũ, Ex his patet monachum peregrinum in vltimo loco esse statuendum, non in eo quem habuerat in pristino suo monasterio. Id etiam patet ex sequentibus: *Non solum autem monachum, sed etiam ex supra dictis gradibus sacerdotum & Clericorum stabilire potest Abbas in maiore, quàm ingreditur loco.* Atque inde huius monachi probatur humilitas. ET CLERICORVM.] supp. aliquem.

INGREDITVR.] Optima lectio. Quia supplenda est vox, *aliquem*, post τὸ, *Clericorum*, vt diximus. Quare in editione Colonienſi, & vulgatis malè legitur, *ingrediuntur*.

CAVEAT AVTEM ABBAS, &c.] Antiqua concilia vetant suscipi monachum alienum sine Abbatis sui consensu, Agathense can. 27. Augustodunense sub S. Leodegario can. 10. Synodus. 7. can. 21. οὐ λαμβάνεσθαι ἄνευ γνώμης τοῦ ἡγουμένου ἀπὸ τῆς παροικίας, i. recipi sine Abbatis sui voluntate non cõuenit. Id etiam prohibet S. Gregorius Papa l. 1. regesti Ep. 40. & Fructuos. alter c. 20. regulæ suæ. Quæ tamen videntur capienda iuxta mentem S. B. si videlicet isti monachi non sint de ignotis monasteriis. Solebant enim monachi antiquitus deuotionis causâ ad loca sancta peregrinari: ita vt ad propria non remearent; sed in alieno monasterio, cuius districtionem tempore hospitalitatis perspectam habuerant, se suscipi rogabant. Hanc enim libertatem habebant sancti illi viri.

Magni Heroës nati melioribus annis.

qui non leui quâdã animi inductione; sed putâ intẽtione monasteria mutabãt; vt de S. Saba in eius vitâ legitur, & de multis aliis in vitis Patrum; maximè quia tunc stabilitatẽ non vouebant. Præterea loci citati intelliguntur de monachis vagis & fugitiuis, de quibus non agit S. P. B. cum eiusmodi hominum mores facilè sit tempore hospitalitatis internoscere. Cur autẽ quis de ignoto seu remoto veniens monasterio possit recipi sine litteris commendatitiis, aut sine Abbatis licentiâ, hanc dat rationem S. Bernardus lib. de præcepto, & dispensatione cap. 20. *Porrò de vicino prohibet, quod iubet de peregrino; ne vicinitas inter monasteria fomes scandali & rixæ materiâ sit, si alterutrum recipere monachos aequieuerint absque mutuo dumtaxat assensu.* Si autem inter Abbates duorum monasteriorum quædam aut per litteras, aut quoquo modo consuetudo interesset, aut familiaritas, non esset aliquis ex his monasteriis sine Abbatis licentiâ recipiendus: quia eiusmodi monasteria pro notis habẽnda sunt. Nec propterea violatur stabilitatis votum à monacho in alienum cœnobium migrante: siquidem hoc fit secundùm regulam quæ eiusmodi in aliena monasteria migrationem permittit, seruatis tamen his quæ supra dicta sunt.

AVT LITTERIS COMMENDATITIIS.] Litteræ commendatitiæ Græcis συστατικαὶ, à verbo ϛνίστημι. i. commendo dicuntur & ἀπολυτικαὶ. i. dimissoriæ, quæ ostendunt Clericum à suo Episcopo in aliam

Digitized by Google

Eccleſiam dimitti, vt docet Theodorus Balſamon in can. 13. Concilij Chalcedonenſis.

QVOD TIBI NON VIS, ALII NE FECERIS.] Poſt verbum, *vis*, omittitur *ne fieri*, vt etiam à S. Ferreolo citato infra hoc capite: habetur tamen c. de inſtrumentis bonorũ operum: *Et quod ſibi quis fieri non vult.* Locus extat Tobiæ 4. *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide, ne tu aliquando alteri facias.* Sed citatur locus ex memoria, & profertur potius ſenſus, quàm verba. Hanc ſententiam his verſibus exprimit S. Columbanus in Monaſticis:

Quod tibi vis fieri, hoc alij præſtare memento:
Quod tibi non optes, alij non feceris vlli.

Vide annotata in cap. 7. Hæc autem à S. P. B. ſententia prolata confirmat noſtram ſuperiorem opinionem de ſuſcipiendis monachis ignoti & remoti monaſterij ſine litteris commendatitiis. Nam ſi hoc paſſim licitum non fuiſſet ex more, in hanc ſententiam, quæ eſt cõmune caritatis vinculum, peccaret, qui de ignoto monaſterio ſine Abbatis conſenſu reciperet, & extra rem hæc ſententia à S. B. citaretur.

Ex Regula Patrum. Cap. XIII. §. 2.

NON licebit de alio monaſterio ſine voluntate Patris fratres recipere: non ſolùm recipere, ſed nec videre oportet, dicente Apoſtolo; *Qui a qui primam fidem irritam fecit, eſt infideli deterior.* 1. Tim. 5. Quod ſi precatus fuerit abeo, qui præeſt, Patre, vt in alio monaſterio ingrediatur, commendetur ab eo ei, qui præeſt, vbi eſſe deſiderat; & ſic ſuſcipiatur. Nam ſine voluntate *eius*, qui præeſſe videtur in monaſterio, nullatenus recipiatur frater. Quod ſi præſumpſerit talia facere, nouerit ſe in ſynodo Epiſcoporum, aut in conuentu fratrum ſuorum in audientiam venire. Et tunc recedat tanquam iunior ſuus; donec ab eo, cui iniuriam fecit veniam petat: vt non per ipſius vitium alij deſpiciantur Patres. Ille verò monachus quantos fratres in alio inuenerit, tantos ſe nouerit habere priores. Sed nec adtẽdendum eſt, quod fuit antea: ſed probandus eſt, qualis eſſe cœperit. Suſceptus verò ſi habere videtur aliquid ſiue in rebus, ſiue in codicibus, vltra ei poſſidere non licebit: vt poſſit eſſe perfectus: quia alibi non potuit eſſe ſenex. Reſidentibus verò fratribus, ſi fuerit aliqua deſcri-

pturis conlatio, & fuerit ex his talis scitus, non licebit ei aliquid dicere, nisi præceptum fuerit à Patre.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NOON LICEBIT, &c.] Hoc caput reperitur in R. MS. Macarij, Serapionis, & aliorum cod. Flor.

PRIMAM FIDEM IRRITAM FECIT.] 1. ad Tim. 5. *Fidem negauit, & est infidelis deterior.* & paulo post: *Quia primam fidem irritam fecerunt:* sed citatur locus ex memoria, non ex codice: & ex duobus locis vnus conflatur.

VOLVNTATE EIVS.] Addidi τὸ *eius*, quod deerat.

PRÆSVMPSERIT.] Abbas alterius monasterij.

ET TVNC RECEDAT TANQVAM IVNIOR SVVS.] Hic locus non extat in duobus codicibus Bibliothecæ Corbeiensis, estque corruptissimus.

PATRES.] Monasteriorum videlicet. i. Abbates.

ILLE VERO MONACHVS.] Qui transit ad illud monasterium.

QVANTOS.] Id est, quot, Luc 15. *quanti mercenarij in domo patris mei*, id est, quot.

TANTOS.] Id est, tot Ioan. vlt. *Et cum tanti essent, non est scissum rete*, in Græco, τοσοῦτοι. i. tanti. Marculphus form. 31. *Ministretis veredos siue paraueredos tantos*, &c. id est, tot.

TANTOS SE NOVERIT HABERE PRIORES.] Hæc constitutio confirmat nostram sententiam, quod videlicet ij, qui in aliud migrãt monasterium, stabilitatem suam ibi firmaturi, debeant vltimum tenere locum, nisi altius ab Abbate promoueantur.

QVIA ALIBI.] Lege: *Qui*, &c.

EX HIS.] Scripturis: & τὸ *scitus*, est doctus. Quæ omnia satis clara sunt ex alia lectione codicis Corbeiensis: *Et si forsitan is, qui susceptus est, habet scientiam Scripturarum.*

Ex Regula Patrum. Cap. XIV. §. 3.

MONACHVM nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem nullus Abbas aut suscipere, aut retinere præsumat. Quod si ad districtiorem regulam non pro actus sui leuitate tendentem Abbas suas, ipsum ad alterum monasterium transire permiserit, vt inde postea sub aliqua occasione egredi præsumat, nulla ratione permittimus.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONACHVM NISI. &c.] Hoc capitulum reperire eſt in regula tertia MS. cod. Flor. quæ incipit: *Cum in nomine Domini.* Eius etiam prior pars vſque ad illa verba? *Quod ſi ad diſtrictiorem.* extat in Concilio Agathenſi, can. 27.

AD ALTERVM.] Repoſui præpoſitiouem, *ad*, ex dicto Concilio, & R. MS.

AVT PERMISSV.] Particula, *aut*, non eſt in citato Concilio.

AVT SVSCIPERE.] Similiter particula, *aut*, non habetur in præfato Concilio.

Ex Regula S. Baſilij. Cap. LXXXVII. § . 4.

SI dicat quis volo apud vos parum aliquid temporis facere; vt proficiam ex vobis: ſi oportet eum ſuſcipi? RESP. Domino pronuntiante: *Quia venientem ad me non eiiciam foras.* & Apoſtolo nihilominus dicente: *Propter ſubintroductos, aut falſos fratres, qui ſubintroierunt explorare libertatem noſtram, quam habuimus in Chriſto Ieſu: quibus nec ad horam ceſſimus ſubiectioni; vt veritas Euangelij permaneat apud vos.* Ioan. 6. Gal. 2. Concedere quidem ei conuenit ingreſſum propter incertos exitus rerum. Interea enim poteſt fieri, vt per tempus proficiat, & delectetur ſanctitate vitæ, & permaneat cœptis ſicut & frequenter factum ſcimus. Sed vt manifeſtetur veritas inſtitutionum noſtrarum, de quibus fortaſſis homines aliter opinantur. Oportet tamen circa eum cautius agi, & diligentius: vt ſiue in veritate permaneat, vel proficiat, ſiue inſtitutionum noſtrarum veritas explorabitur: probabilis inueniatur, & pura. Ita namque & nos Deo placebimus: & ille aut proficiet; aut, ſi ſimulator eſt, erubeſcet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI DICAT QVIS, &c.] Extat apud S. Baſilium interr. 97. regula breuium, & apud Rufinum cap. 49.

INSTITVTIONVM NOSTRARVM.] In textu Græco: τῆς ἐν ἡμῖν ἀκειβείας, id est, exactæ obseruantiæ nostræ.

DE QVIBVS FORTASSIS HOMINES ALITER OPINANTVR.] In textu Græco, ἀλλοιοτέρας ἴσως περὶ ἡμῶν ὑποψίας ἔχοντι. Id est, qui fortasse aliter de nobis suspicatur.

VT SIVE IN VERITATE PERMANEAT, &c.] Aliter in textu Græco, ἵνα ἤτε ἀλήθεια φανερωθῇ, ἢ ἡ ὑποψία πάσης ἀδιαφορείας ἀναιρεθῇ. i. vt & veritas illustretur, & suspicio negligentiæ omnis tollatur.

ERVBESCET.] In textu Græco, ἐλεγχθήσεται. i. conuincetur.

Ex Regula Ferreoli. Cap. XI. §. 5.

MONACHVM omnino, siue Clericum alterius [loci] monasterij recipi sub qualibet causa nolumus, interdicimus, prohibemus prospicientes talia studio caritatis: ne nouum aliquod forte scandalum surgentes inducant. Dicit enim scriptura: *Quicquid tibi non vis, alio ne feceris.* Hinc enim plerumque non tantum inter Abbates; sed etiam inter monasteria lites insanabiles oriuntur: dum vnus nititur defendere, quem recipit; alter reuocare, quem perdidit. Et ad extremum nisi reddatur isti petitori petitus, & istius restauratio recepti placauerit iniuria macceptam; fit, vt non secundùm Apostolum vincant in bono malum; sed vtrique mali vincantur vno malo. Attamen nec illud prætereundum censuimus: vt si forte alterius loci, vt supra dixi, monachus, siue Clericus scripta Abbatis vel Episcopi deferat; in quibus manifestè probetur, non propter vitia curanda, sed propter caritatem missus, ipse tantùm socius fieri congregationis obtineat. Si tamen credi vllo modo potest bono suo quemquam velle expoliari, & alium sua nuditate vestiri.

Tob. 4.

Rom. 12.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MONACHVM OMNINO.] Hoc capitulum in cod. Vind. falsò ascribitur S. Basilio.

CLERICVM.] Qui sit monachus. LOCI.] Redundat.

SCANDALVM INDVCANT.] Inter Abbates: vel monasteria, vel Episcopos. Scandalum est rixa, lis, iurgium, vt ex sequentibus patet, & supra toties notatum est.

Digitized by Google

SVRGENTES.] Lege : *Fugientes.*

VEL EPISCOPI.] Quia Clerici, qui monachi erant, olim peculiari quodam modo ad Epiſcopum ſpectabant, vt capite ſequenti tractabitur, & ideo non ſine litteris ſui Epiſcopi hac conſtitutione eis permittitur migrare in aliud monaſterium. Quod tamen, ita intelligendum eſt, ſi monaſterium illud, ad quod migrare vellent, eſſet alterius diœceſis, vt canones ſtatuunt de aliis Clericis, adhibitis etiam Abbatis ſui litteris commendatitiis : ſi autem monaſterium, ad quod migrandum eſt, ſit eiuſdem diœceſis, ſufficiunt ſolæ Abbatis commendatitiæ : quia tunc nulla fit iniuria Epiſcopo.

Digitized by Google

DE SACERDOTIBVS MONASTERIJ.

CAP. LXIX. §. 1.

S.BEN. SI quis Abbas sibi Presbyterum, vel Diaconum ordinari petierit, de suis eligat, qui dignus sit sacerdotio fungi. Ordinatus autem caueat elationem, aut superbiam: nec quicquam præsumat, nisi quod ei ab Abbate suo præcipiatur; sciens se multò magis disciplinæ regulari subditũ. Nec occasione sacerdotij obliuiscatur regulæ obedientiam, & disciplinam; sed magis, ac magis in Deum proficiat. Locum verò illum semper attẽdat, quando ingressus est in monasterium, præter officium altaris: &, si forte electio congregationis, & voluntas Abbatis pro vitæ merito eum promouere voluerint. Qui tamen regulam à Decanis vel Præpositis constitutam sibi seruare sciat. Quod si aliter præsumpserit, non sacerdos, sed rebellio iudicetur. Et sæpe ammonitus si non correxerit, etiam Episcopus adhibeatur in testimonium. Quod si nec sic emendauerit, clarescentibus culpis, proiiciatur de monasterio; si tamen talis fuerit eius contumacia, vt subdi, aut obedire regulæ nolit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS ABBAS SIBI PRESBYTERVM, &c.] Additur particula, *sibi*, id est, pro suæ Ecclesiæ, non alienæ ministerio. Nam olim duplici nomine monachi ordinabantur sacerdotes, vel pro monasteriis suis, vt ex hoc capite constat, vel pro Ecclesiis secularibus, seu parochiis,

Digitized by Google

rochiis, vt habetur 16. qu. 1. cap. *Si quis.* cap. *in parochiâ tuâ.* cap. *cum pro vtilitate Ecclesia.* cap. *monachi*, & cap. *ne pro cuiuslibet.* Hinc explicatur locus S. Gregorij epist. 18. libr. 7. Regesti: *Quisquis autem ex predicto monasterio ad Ecclesiasticum ordinem peruenerit, vlterius illic nec aliquam potestatem, nec licentiam habeat manendi.* Non enim ibi agit S. Gregorius de monachis, qui pro suis monasteriis ordinantur; sed de iis qui ab Episcopo è monasterio tollebantur, permittente Abbate; ad officium Ecclesiasticum administrandum. Sic enim supra in eadem epistola beatissimus Papa scribit: *Pariter autem custodiendum est, vt inulto eiusdem monasterij Abbate, aut ad ordinis clericatus officium tolli exinde monachi non debeant; sed si abundantes fuerint, & ad celebrandas Deo Laudes vel vtilitates monasteriorum complendas sufficiant, Abbas cum deuotione de iis, qui superfuerint, offerat, quos dignoscoram Deo putauerit.* Ex his autem clarum est monachos olim fuisse sacerdotes; qui & omnia sacerdotij munia obire poterant, vt manifestum est eadem Causa & qu. cap. *doctos.* cap. *si monachus.* cap. *moderamine.* cap. *ex auctoritate.* In quo dicuntur monachi sacerdotes Apostolorum figuram tenere. & cap. *nonnulli.* in quo hæc S. Bonifacij verba notanda veniunt. *Neque enim B. Benedictus monachorum præceptor admisicus huius rei aliquo modo fuit interdictor.* S. Augustinus Eudoxium Abbatem eiusque monachos Capraríæ insulæ hortatur ad Ecclesiæ munia obeunda epist. 81.

VEL DIACONVM.] Ita in omnibus codicibus quos viderim tam editis, quàm MSS. sed quò tendant hæc verba, difficultas est non minima. nam statim subiungit S. B. *Qui dignus sit sacerdotio fungi*, quæ diacono minimè conueniunt. Sed notandum est sacerdotij nomen aliquando diaconis attribui. nam diaconatus est quidam ordo sacerdotij, qui tertius appellatur, & presbyteratus secundus, vt patet ex Optato Mileuitano lib. 2. contra Parmenianum: Quid (commemorem) *Diacones in tertio, quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos.* ac proinde rectè dici potest, *diaconus dignus sacerdotio fungi*, quia sacerdotium non modo de Episcopatu, & presbyteratu, sed etiam de diaconatu dicitur. Postea verò loquitur S. B. tantùm de presbyteris, non de Diaconis, & aliis Clericis: quia id, quod de presbyteris dicit, facile de aliis concludi potest, ducto argumento à maiori ad minus.

CAVEAT ELATIONEM.] i. aliis non se præferat, nec eos, qui sunt inferioris gradus, despiciat.

AVT SVPERBIAM.] i. neque aspiret ad superiorem gradum. nam superbiæ est altiora quæque appetere, dicitur enim à super habendo. Cornelius Fronto: *Superbia est à super habendo.*

NEC QVICQVAM PRÆSVMAT.] Sup. facere.

PRÆCIPIATVR.] Ita in Victor. p. Vulgò: *Præcipitur.*

QVANDO INGRESSVS.] Ita in Concord. Vind. & cod. ma. S. Germ. recta lectio & subaudienda hæc verba: Quem *habuerit*, hoc modo, *locum verò illum semper attendat, quem habuerit, quando ingressus*

est in monasterium, vulgò legitur: *quo ingressus est.*

REGVLAM A DECANIS VEL PRÆPOSITIS CONSTITVTAM SIBI SERVARI SCIANT.] Varie legitur hic locus, lege tamen & distingue, vt apud Smaragdum: *Regulam à decanis vel præpositis constitutam sibi, seruare sciat.* quæ nihil aliud sonant, quàm quod debeat sacerdos suis decanis & præpositis obtemperare. Regula hoc loco est lex, disciplina. ita passim loquitur S. Gregorius lib. 1. epist. 40. *Sub Abbatis sui regula.* & 2. dial. cap. 1. *Sub Theodati patris regula.*

NON SACERDOS, SED REBELLIO.] Recta lectio. Ita apud Keronem, Smaragdum, & S. Dunstanum, ita in editione Colinæi. quemadmodum in vtroque codice S. Germani, S. Victoris, Vindocinensi & S. Ebrul. apud Turrecrematam legitur: *Sed rebellio, & rebellis*; sed illa verba, *& rebellis*, sunt Glossema. In vulgatis, & in cod. S. Faronis: *Non vt sacerdos, sed vt rebellis.* sed hæc manant à cuiusdam correctoris officina. Rebellio autem idem est, ac rebellis: Epistola Faustinæ ad Marcum Philosophum: *Tamen iam hortor, vt, si amas liberos tuos, istos rebelliones acerrime persequaris.* Marcellinus Comes, in Chron. *Plinta Comes idemque rebellio apud Palæstinam prouinciam deletus est.* Iornandes de rebus Geticis: *Gothi verò tam regis sui mortem, quàm suam iniuriam à rebellionibus exigentes ita praliati sunt*, &c. Ioannes 8. Papa Neopolitanis apud Iuonem p. 11. cap. 90. *Cum enim regis rebellionibus quocumque participio coniungantur, pari sententia condemnantur.* Ekerhardus iunior de casibus monasterij S. Galli cap. 7. *Victor autem rebellio factus inter conuitia illum insilire parans alapam minatur.* Glossæ veteres: ἀντάρτης, *rebellio, perduellio.* vbi etiam perduellio pro perduelle sumitur. Glossæ veteres: *Perduelliones*, οἱ κατὰ δήμου τῶν Ρωμαίων βουλευόμενοι, ἢ κατὰ βασιλέων. i. contra populum Romanum consilium dantes, vel contra reges. Rebellio ergo est etiam rebellis; vt perduellio perduellis. & ἀντάρτης est rebellio, ab ἀντὶ & ἄρω. ad verbum, qui in aliquem insurgit, vt est rebellio, seu rebellis, qui rebellat.

Vlcatius Galicanus in Amdio Cassiano

EPISCOPVS ADHIBEATVR IN TESTIMONIVM.] Nempe contumaciæ, vt postea eiici possit. Hoc statuit S. B. de solis sacerdotibus, non de aliis monachis: idque ob dignitatem & reuerentiam sacerdotij: & quia presbyteri peculiari ratione ad curam Episcopi pertinent, ob gradum quem obtinent in Ecclesia: sunt enim secundi ab Episcopo. Eadem ratione neque illos flagellis, aut excommunicationi subiicit: sed statuit, vt iudicentur, vt rebelles; deinde, si non emendauerint, sæpius admoneantur, si nec sic correxerint, Episcopus adhibeatur in testimonium: tandem claréscentibus culpis. i. patentibus & manifestis, ita vt propter dignitatem presbyteratus sint aliis scandalo, proiiciantur. Itaque olim eiusmodi presbyteri monasteriorum non solùm erant sub Abbate, sed etiam sub Episcopo, vt patet ex epistola Friderici Archiepiscopi Colonienſis ad Adelberonem Episcopum Leodiensem ex hoc S. Benedicti loco: *Neque à solo Abbate*, inquit, *super monachum presbyterum iudicium est diffinien-*

Apud Ruper. in lib. 4. in reg. S. B. cap. 2.

Digitized by Google

dum, nisi Episcopus adhibeatur in testimonium iuxta ipsius B. Benedicti instituti sanum ac legitimum. qui supra in eadem epistola omnes sacris ordinibus initiatos ait sub cura esse tum Episcopi, tum Abbatis. Concilium Arelatense tertium omnes Clericos monasterij Lirinensis subiicit Episcopo, laicos verò Abbati. *Hoc enim & rationis & religionis plenum est, vt Clerici ad ordinationem Episcopi debita subiectione respiciant: laïca verò omnis monasterij congregatio ad solam ac liberam Abbatis proprij, quam sibi ipse elegerit, ordinationem dispositionemque pertineat.* Sed modo propter exemptiones alio iure viuitur. Et sanè olim hoc tolerabile erat; cum pauci essent in monasteriis sacerdotes, seu Clerici. *Tom. 1. Concil. Gallia.*

Ex Regula S. Aurelij. Cap. XLV. §. 2.

NVLLVS honorem presbyterij aut diaconatus accipiat præter Abbatem: si voluerit ordinari Presbyterum, & vnum Diaconum, vel Subdiaconem; quos ipse voluerit, ordinandi habeat potestatem. Si verò Deo propitio ita profeceritis, vt aliquis ex vobis ad Episcopatum petatur, ipse solus egrediatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AVRELII.] Lege: *Aureliani*, vt supra monuimus.

NVLLVS HONOREM PRESBYTERII, &c.] Ex hoc capite satis constat S. Aurelianum duas composuisse regulas, vt supra monuimus, vnam monachorum, ad quam pertinet hoc caput, alteram sanctimonialium: sed de hac re supra.

PRÆTER ABBATEM.] Id est, præter Abbatis voluntatem.

SVBDIACONEM.] Quo modo dicimus Diaconem, sæpius tamen Diaconum. Non enim solùm dicitur Diaconus; sed etiam Diacon; genit. Diaconis. à Græco Διάκων Διάκονος. Vide Lexicon Græco-barbarum Ioannis Meursij.

ORDINANDI HABEAT POTESTATEM.] Non per se, sed per Episcopum.

IPSE SOLVS EGREDIATVR.] Nempe monasterio ad habitandum in sua diœcesi; nec ducat secum monachum habitationis socium.

Digitized by Google

Ex dictis S. Hieronymi. §. 3.

SI in monasterio viuens Clericus esse desideras, ita te exhibe, vt vitæ meritum consequaris. Id est, adolescentiam tuam nulla libidinis sorde commacules: vt ad altare Domini quasi de thalamo virgo procedas: & habeas deforis bonum testimonium. Fœminæ, quæ nomen tuum nouerint, vultum nesciant. Multo tempore discе, quod doceas. Ne credas laudatoribus tuis: imo inrisoribus aurem ne libenter accommodes.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI IN MONASTERIO VIVENS, &c.] Hæc habentur in epistola S. Hieronymi ad Rusticum de forma viuendi.

FOEMINÆ QVÆ NOMEN TVVM NOVERINT, VVLTVM NESCIANT.] In epist. excusa S. Hieronymi hic locus ita legitur: *Fœminæque nomen tuum nouerint, vultum nesciant.* Sed rectius in nostra Concordia. Hinc autem discat monachus vitare familiaritatem mulierum: quæ quàm periculosa sit, ita præclare docet S. Cæsarius Arelatensis in epistola ad quosdam germanos: *Attende omnia sancta, diligenter intellige, quanta mala de inordinata familiaritate nascantur. Familiaritas enim cuiuslibet fœminæ, si frequens esse cœperit, non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, libidinem concipit, ignominiam parat, porrigit furiam, lasciuiam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas edificat*, &c.

Digitized by Google

DE ORDINE CONGREgationis.

CAP. LXX. §. I.

ORDINES suos in monasterio ita conseruent, vt conuersionis tempus, & vitæ meritum discernit, atque Abbas constituerit. Qui Abbas non conturbet gregem sibi commissum; nec quasi liberâ vtẽs potestate iniustè disponat aliquid; sed semper cogitet, quia de omnibus iudiciis, & operibus suis redditurus est Deo rationem. Ergo secundùm ordines quos constituerit, vel quos habuerint ipsi fratres, sic accedant ad pacem, ad psalmum imponendum in choro standum. Et in omnibus omnino locis ætas non discernat ordines, nec præiudicet: quia Samuel, & Daniel pueri presbyteros iudicauerunt. Ergo exceptis his quos, vt diximus, altiori consilio Abbas prætulerit, vel degradauerit certis ex causis, reliqui omnes, vt cõuertũtur, ita sint: vt verbi gratiâ, qui secũdâ horâ diei venerit in monasterio, iuniorẽ se nouerit illius esse, qui primâ horâ venit diei, cuiuslibet ætatis, aut dignitatis sit. Pueris verò per omnia ab omnibus disciplina teneatur. Iuniores igitur priores suos honorẽt, priores iuniores suos diligãt. In ipsâ autẽ appellatione nominũ nulli liceat alium puro nomine appellare: sed priores iuniores suos fratrũ nomine; iuniores priores suos nonnos vocent, quod intelligitur paterna reuerentia. Abbas verò, quia vices Christi agere videtur, dominus & Abbas vocetur; nõ suâ adsumptione, sed honore, & amore. *S. BEN.*

Christi. Ipse autem cogitet, & sic se exhibeat, vt dignus sit tali honore. Vbicumque autem sibi obuiant fratres, iunior à priore benedictionem petat: transeunte maiore minor surgat, & det ei locum sedendi: nec præsumat iunior considere, nisi ei præcipiat senior suus: vt fiat quod scriptum est: *honore inuicem præuenientes.* Pueri parui vel adolescentes in oratorio vel ad mensas cum disciplina ordines suos consequantur. Foris autem, vel vbi & vbi custodiam habeant & disciplinam, vsque dum ad intelligibilem ætatem perueniant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ORDINES SVOS IN MONASTERIO ITA CONSERVENT, &c.] Idem in vita S. Fulgentij Episcopi Ruspensis statutum legitur, vt monachi videlicet *Tempus inter se conuersionis ordinemque seruent.*

NON CONTVRBET GREGEM SIBI COMMISSVM.] alios extollendo, alios deprimendo: præferendo, vel postponendo sine rationabili causâ.

NEC QVASI VTENS LIBERA POTESTATE.] Quod ne quidem reges decet; qui bene regnant, si cum ratione imperant. Vide sup. c. 5.

SIC ACCEDANT AD PACEM.] Id est, ad osculum pacis. Idque dupliciter intelligitur: Primò, cum aduenientibus hospitibus occurritur, quibus, cum salutantur, datur osculum pacis: secundò, cum fratres ante sumptionem Eucharistiæ se mutuò osculantur iuxta antiquum Ecclesiæ morem, quem videre est apud Dionysium Areopagitam in Hierarchia Ecclesiastica, ὅταν οὖν ὁ Ἱεράρχης ἐυχὴν ἱερὰν τελῇ, τὴν ἀρίστην εἰρήνην ἅπασι διαγγέλλων, καὶ ἀσπαζόμενος ἀλλήλους &c. postea diuinus Pontifex orationem sacram perficit, & sanctam pacem omnibus annunciat, & posteaquam omnes se inuicem osculati sunt, mysterium sacrarum plicarum peragitur: apud Tertullianum lib. de oratione, vbi arguit eos, qui cum ieiunabant, osculum pacis omittebant. *Alia iam consuetudo inualuit, ieiunantes habita oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax est, nisi cum oratione commendabilior ascendit; vt ipsi de nostrâ operatione participes iam audeant de suâ pace fratri transigere? quæ oratio cum diuortio sanctli osculi integra, quam Domino officium facientem impedit pax? quale sacrificium est à quo sine pace receditur?* In actis S. Mariæ Ægyptiacæ: *& expleto, Pater noster, qui es in cœlis, sicut mos est, pacis osculum obtulit seniori, & sic vinifica mysteriorum sanctorum suscipiens dona,* &c. Apud S. Grego-

Digitized by Google

rium lib. 3. Dial. cap. 37. vbi agit de Maximiano Abbate, & fratribus in mari Adriatico periclitantibus : *Tunc tam in naui residentes non tam de morte vicinâ, sed de ipsâ eius præsentiâ & visione turbati omnes sibimet pacem dederunt, corpus & sanguinem redemptoris acceperunt.* Et apud S. Ferriolum cap. 25. regulæ suæ : *Statuimus huius culpæ reum communionem Dominicam & osculum fratrum sex anni mensibus non habere.* Hinc capiendus est canon. 12. Concilij Autisiodorensis : *Non decet mortuis nec Eucharistiam, nec osculum tradi.* Quia qui dabant Eucharistiam mortuis, id faciebant osculo præmisso.

NON DISCERNAT ORDINES.] Ita apud Smaragdum, & in Vict. p. vulgò legitur, *Non discernatur in ordine.* Quamuis autem ætas non discernatur in ordine, quem debeant tenere monachi, si tamen Abbas præponat senes pueris, & adolescentibus, id fiet rationabili causâ.

SAMVEL ET DANIEL PVERI PRÆSBYTEROS IVDICAVERVNT.] De Daniele clarum est, de Samuele non ita; qui nihilominus dici potest iudicasse Heli presbyterum lib. 1. Reg. cap. 2. cum ei iudicium patefecit, quod de eo, & domo eius statuerat Deus.

NVLLI LICEAT ALIVM PVRO NOMINE APPELLARE.] Sic S. Fulgentius Ruspensis Episcopus in Africâ neminem fratrum puro nomine appellabat, vt habetur in eius actis apud Surium. *Alias autem circa singulos ita mansuetus fuit, vt neminem fratrum puro nomine clamitaret.* Ex quo loco nota neminem puro nomine esse appellandum mansuetudinis causâ.

FRATRVM NOMINE.] Subaudi, *appellent.* Vulgò legitur, *Fratres nominent.* quod est plausibilius.

NONNOS VOCENT.] Nonnus, vox satis vulgaris est, nondum tamen bene nota. Nonnus vulgò monachum significat, & ita interpretantur Glossæ veteres : nonna monacham, vt videre est in visione Flotildis, quæ extat ad calcem supplementi Flodoardi : *Audiuit quòd fieri nonna deberet.* Sed non est hæc propria horum vocabulorum significatio, nata ex eo, quod monachi se nonnos, & monachæ nonnas appellarent. Nam si nonnus monachum significaret, omnes sine discrimine iussisset S. B. nonnos appellari; cum iuniores æquè sint monachi, ac priores, & seniores iui. Deinde non adeò magnus honor esset, si iuniores seniores suos nominarent nonnos. i. monachos, cum hoc nomen esset omnibus monachis commune. Aliam sanè significationem ei attribuit Ioan. Xiphilinus in Domitiano : Πολλάκις δὲ τῶν ἀγώνων νυκτῶν ἐποίησε, καὶ ὅτι ὅτε γύναιξι συνέβαλε, καὶ γυναῖκας. i. sæpè etiam certamina nocte edidit, & interdum nonnas & mulieres commisit. Qui videtur in hunc locum Suetonij in Domitiano cap. 4. respicere : *Nam venationes* (commisit) *gladiatoresque & noctibus ad Lychnuchos, nec virorum modò pugnas, sed & fœminarum.* Non enim nonnæ hoc loco sunt monachæ, vel sanctimoniales : vidénam has habuisset Domitianus ? Quis credat tantam fuisse tunc Ecclesiæ corruptionem, vt monachæ gladiatorum more decertarent ? Hæc dico propter eos, qui hoc Xiphilini loco putant

nonnas significare monachas : Itaque dico nonnum propriè significare patrem, maiorem, seniorem : quod plane indicant hæc S. P. Benedicti verba : *Quod intelligitur paterna reuerentia*, id est, Pater. Vnde Add. 1. Capitul. Lud. Imp. tit. 54. *Vt qui præponuntur, nonni vocentur, id est, paterna reuerentia.* Ita etiam Papias : *Nonnos vocamus maiores, ob reuerentiam. Nam intelligitur paterna reuerentia.* Et Glossæ Arabico-Latinæ dictæ. *Nonnus, maior.* Id planè colligitur ex Epist. S. Hieronymi ad Eustochium de seruanda virginitate : *Quia maritorum experta dominatum vidnitatis præferunt libertatem, casta vocantur, & nonna.* Castæ ergo; quia viduæ & continentes sunt: Nonnæ; quia maiores : quippe quæ matresfamilias fuere, & viduitatis libertate gaudentes iunioribus præferuntur. Et in hac significatione videtur sumpsisse hoc vocabulum supra citatus Xiphilinus, & interpretatum esse addendo ἢ γυναῖκας. i. & mulieres ; non quidem virgines, sed matresfamilias, ac matronas. Et ita interpretandus supra citatus Suetonius, cum τὸ *Feminæ*, dixit, non τὸ *virgines*. Quod sane notasset ; quemadmodum infra eodem capite : *In stadio verò, cursu etiam virgines.* Et sanè τὸ *nonnus* est nomen honoris. Arnobius in psal. 105. *Si ille, qui sanctus vocatur, & nonnus sic agit; ego quis, aut quotus sum, vt non agam?* Et Psal. 140. *Væ autem mihi, & mei similibus : quia inuicem nobis oleo capita impinguamus, & adulantes nobis inuicem in præsenti positi sanctos nos vocamus & nonnos; absentes verò nos ita mordemus, & percutimus, vt rectè canibus comparemur.* Nonnus aliquando est nomen proprium. Moschopulus in schedis. νόννος ὄνομα κύριον. i. nonnus nomen proprium, vt S. Nonnus Pontifex Edessenus, qui S. Pelagiam ad fidem adduxit, & Nonnus Panopolitanus poëta, qui Dionysiaca, & Euangelium Ioannis metricè scripsit. Ita & nonna. Idem Moschopulus : νόννα κύριον. i. nonna nomen proprium : quod nomen sortita est mater S. Gregorij Nazianzeni, vt clarum est ex eius oratione de laudibus Gorgoniæ : ac proindo malè arguitur Moschopulus à quodam viro docto.

DOMINVS.] Ita in Victorinis MSS. Huic lectioni fauet vita S. Mechthildis Diezzensis cap. 10. *Soror Mechthildis contendit appellari sine dominæ adiectione; altum omne contempsit in nomine : sed vsus exegit domus, & monasterij regula, vt domina vocaretur & Abbatissa.* In aliis tamen cod. MSS. N. atque etiam editis omnibus; quos viderim, legitur, *domnus.* Et rectius. Nam τὸ *Dominus*, est nomen regium & imperatorium, quod etiam Augustus Imperator recusauit. Sed postea à scriptoribus, vt vocabulo humiliori vterentur, ex vocabulo, *dominus*, factum est, *domnus*, per syncopen. Quo vocabulo olim sanctos viros, Episcopos, aliásque honorabiles personas appellarunt. Seuerus Sulpitius Epist. 2. *Domnum Martinum obiisse nunciant.* Epist. 3. *Domnus Martinus.* Idem videtur in chartâ S. Germani Episcopi Parisiensis; in subscriptionibus Conc. Arelatensis 4. Concilij Aurelianensis. 3. in epistolâ Pappoli Episcopi Carnotensis ad Episcopos in Concilio Parisiensi congregatos,

libr.

Digitized by Google

libr. 4. Gregorij Papæ epist. 45. in epistola Constantij & Dadonis Episcoporum ad Desiderium Episcopum Cadurcensem, & passim in epistolis ipsius Desiderij Episcopi Cadurcensis, in epistola S. Radegundis ad Episcopos apud S. Gregorium Turonensem libr. 9. hist. cap. 42. S. Ennodij libr 3. epist. 4. & passim alibi. Eadem ratione dicitur, *domna*, pro *domina*; vt patet ex epist. 29. Ennodij libr. 9. *Bene fecisti, domna Agnella.* & alibi passim. epist. citata S. Radegundis. epist. 27. S. Gregorij Papæ libr. 6. *Gloriosissimas autem filias meas domnam Dominicam, & dōnam Eudochium meâ vice salutato.*

A Græcis recentioribus pro τὸ κύριος. i. dominus, dicitur κυρὸς, etiam per syncopen. Ita apud Theodorum Balsamonem in can. 55. sextæ Synodi: μέχρι τῆς ἐφημερίας τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ. i. vsque ad tempora sanctissimi Patriarchæ domni Michaëlis. & in 4. can. Synodi primæ, & secundæ Constantinopolitanæ: ἐπὶ τῆς ἐφημερίας τοῦ ἁγιωτάτου κυροῦ Λουκᾶ Id est, tempore sanctissimi domni Lucæ. & infra in eumdem canonem. διὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς ἁγιώτατος κυρὸς Λουκᾶς ἐπέτρεψε τῷ μοναχῷ, καὶ ἱερεῖ ἐκείνῳ κυρῷ Μακαρίῳ τῷ Ἱεροσολυμίτῃ. i. idcirco ipse sanctissimus domnus Lucas permisit monacho, & sacerdoti illi domno Macario Hierosolymitano. Hoc vocabulo vtitur Theorianus in legatione Armenorum: καὶ χαιρετήσαντες τὸν καθολικὸν τῆς Ἀρμενίας κυρὸν Νερσῆν. ita in editione Parisiensi; nam quidam legunt κῦρεν. i. Salutato vniuersali Armeniæ domno Narsesio. Dicitur & , κῦρις. Ioannes Moschus prati spiritalis cap. 76. κῦρι ἀδελφὲ, οὐκ οἶδας. i. domne frater, nescis. Ita & fœminino num κυρὰ, vel, κυρὴ, pro, κυρία. in Chron. Constantinopolitano: κυρὴ τῆς ἀνατολῆς. i. domna orientis. Vetus sanè vocabulum; nam Cnidij olim ita Cererem indigetarunt. Auctor veteris etymologici: Κυρὴ παρὰ Κνιδίοις Δημήτηρ. παρὰ τὸ κυρία εἶναι τῆς ζωῆς. Ὧρος. i. Kure apud Cnidios Ceres: ab eo quod sit vitæ domina. Horus.

IPSE AVTEM COGITET.] Quod dicitur, supp. vt supra cap. 2. regulæ: *Meminisse debet quod dicitur.* i. quale nomen sortitur, vt facta respondeant huic nomini.

BENEDICTIONEM PETAT.] Hæc inter se mutuò conuersantes, sibique occurrentes, seque salutantes benedicendi ratio veterum Christianorum fuit, vt liquet ex Tertulliano libr. de testimonio animæ cap. 2. *Et quod penes Deum bonitatis & benignitatis omnis benedictio inter nos summum sit disciplina & conuersationis sacramentum, benedicat te Deus, tam facile pronuncias, quàm Christiano necesse est.* Se ergo mutuò salutantes Christiani dicebant, *benedicat te Deus.* Cum monachi sibi occurrebant iunior dicebat, *benedicite*, vt statuitur in epitome Ludouici Imp. super regulam S. B. *Cum verò sibi obuiant fratres, vbicumque iunior dicat priori inclinato capite, benedicite.* Senior verò respondebat, *Deus.* vt clarum est ex cap. 13. regulæ Magistri, vbi agitur de excommunicato: *Petenti benedictionem nullus respondeat, Deus.* Et hæc quidem salutatio maximè facit ad deuotionem, caritatem, grauitatem, mutuamque obser-

uantiam & reuerentiam, ablegatque insulsam & scurrilem nescio quam familiaritatem.

ET DET EI LOCVM SEDENDI.] Si ibi consistat senior.

PVERI PARVI.] Ita in vtroque cod. MS. S. Germ. Apud Smaragdum verò, & S. Dunstanum, & in vulgatis legitur, *pueri paruuli.* Pueri parui sunt infantes.

VEL ADOLESCENTES.] Particula, *vel*, hoc loco sumitur copulatiuè, non disiunctiuè, vt sæpe in hoc opere; quemadmodum toties monuimus.

ORDINES SVOS CONSEQVANTVR.] Iuxta tempus ingressionis suæ in monasterium, non solùm inter se, sed etiam inter alios monachos: quia ætas non debet discerni, nec præiudicare in ordine, vt supra dixit: nisi forte Abbas rationabili causa velit aliquem eis præferre.

VBI ET VBI.] Lege: *Vbi vbi*, expuncta copula, vt supra cap. 36. dicitur: *vel aliud quid excesserit, vbi vbi.*

Ex Regula S. Basilij. Cap. X. §. 2.

INT. QVOMODO oporteat obseruare nos circa cathedras, & accubitus, cum tempus poposcerit: quoniam Domini habemus præceptum, quod nos in omnibus informat ad humilitatem; in quo etiam de hoc pronunciat, vt cum ad conuiuium imus discumbendi locum nouissimum
Luc. 14. requiramus, & non occupemus locum priorem? RESP. Illud nos scire oportet, quia vbi omnes eodem prospectu, & proposito conuenimus, maximè si in multis, & in maioribus humilitatis documenta dedimus, cupere quidem præuenire vnumquemque inferiorem locum secundùm mandatum Domini condecens est. Sed rursum, si res ad contentionem venit de hoc, & vnus alium detrudere velut de loco inferiori conatur, valde est improbabile. Causa enim ex hoc perturbationis & inquietudinis nascitur, si incipiet nemo alteri cedere: & si pro hoc certamina moueantur, similiter erit tanquam si de primatibus contendatur. Propter quod oportet etiam in hoc considerantius prouidere, vel quid vnicuique nostrum competat, vel certe indulgere ei, cui cura commissa est, & in cæteris, & in recumbendo custodire ordinem, & obtemperare ei; vt impleatur in nobis illud quod di-

Digitized by Google

ctum est: *Omnia vestra honeste, & secundum ordinem fiant.* c. Cor. 14.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOMODO OPORTEAT OBSERVARE, &c.] Hæc habentur apud S. Basilium interr. 21. regularum fusius disputatarum, & apud Rufinum MS. cap. 11. qui hoc caput, vt multa alia contraxit.

PRÆVENIRE.] Legendum videtur: *Præoccupare*, vt in textu Græco, προλαμβανειν.

SI RES AD CONTENTIONEM.] Adieci particulam, si, quæ desiderabatur.

S. Hieronymi. Cap. III. §. 3.

QVICVMQVE autem monasterium primus ingreditur, primus sedet, primus ambulat, primus psalmum dicit, primus in mensa extendit manum, prior in Ecclesia communicat: nec ætas inter eos requiritur, sed professio.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVICVMQVE AVTEM, &c.] Hæc sumpta sunt ex epist. S. Hieronymi, quæ præfixa est regulæ S. Pachomij, quæ in codice Vindocinensi non ita rectè per imperatiuum enunciantur.

PRIMVS SEDET, &c.] Hæc & similia non habentur in regula S. Pachomij, quæ extat apud Palladium cap. de Tabennesiotis, & apud Sozomenum libr. 3. hist. Eccl. cap. 14. neque in maiori regula S. Pachomij. Quare dicendum est, aut regulas S. Pachomij non esse integras, aut S. Hieronymum hoc loco narrare tantum quasdam traditiones non scriptas, quas de more tantùm seruarent discipuli S. Pachomij.

PRIMVS PSALMVM DICAT.] Non dicit, incipiat, quod confirmat opinionem à nobis supra tractatam de ordine canendorum psalmorum à singulis fratribus.

SED PROFESSIO.] Id est, tempus, quo quis vitæ monachicæ professionem inire cœpit.

Digitized by Google

Ex Regula S. Isidori, de Capite V. §. 4.

QVI in monasterium prior ingreditur, primus erit in cunctis gradu vel ordine. Non quærendum est, si diues sit, aut pauper; seruus, an liber; iuuenis, an senex; rusticus, an eruditus. In monachis enim nec ætas, nec conditio quæritur: quia inter serui & liberi animam nulla apud Deum est differentia.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI IN MONASTERIVM, &c.] Hæc reperire est in regula edita S. Isidori cap. 4.

NON QVÆRENDVM EST, SI DIVES SIT, AN PAVPER,] Præclarè S. Hieronymus in epist. ad Celantiam. *Nulli te vmquam de generis nobilitate præponas, neque obscuriores quasque & humiliore loco natas te inferiores putes. Nescit religio nostra personas accipere; nec conditiones hominum, sed animos inspicit singulorum: seruum & nobilem de moribus pronuntiat.*

QVIA INTER SERVI ET LIBRI ANIMAM NVLLA APVD DEVM EST DIFFERENTIA.] Nam vt ibidem ait D. Hieronymus. *Sola apud Deum libertas est, non seruire peccatis, summa apud Deum est nobilitas clarum esse virtutibus.*

Ex Regula S. Fructuosi. Cap. XII. §. 5.

CAVTELA & moderatio, & pudicitia, fides, & sinceritas ornant habitum monachi. Duplex enim nullo modo esse debet famulus Christi, sed veridicus & simplex, superciliosi fastus carens effigie. Coram senioribus suis prior nullus ambulet; neque non iussus sedeat, vel loquatur; sed honorem fratri seniori, & reuerentiam, vt condecet, competenter exhibeat.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CAVTELA ET MODERATIO, &c.] Hæc videre est in R. MS. S. Fructuosi Archiepiscopi Bracarensis Cod. Crass. eodem cap. 12.

DVPLEX ENIM NVLLO MODO ESSE DEBET FAMVLVS CHRISTI.] Duplex ille est, qui non sincere coram Deo & hominibus ambulat, qui non purè Deum quærit; sed duabus viis graditur, vt explicat S. Gregorius libr. 1. Moral. cap. 11. *Sunt namque nonnulli, qui in his bonis, qua faciunt, simplices non sunt; dum non in his retributionem interius, sed exterius fauorem quarunt. Vnde bene per quemdam sapientem dicitur: va peccatori terram ingredienti duabus viis. Duabus viis peccator quippe terram ingreditur: quando & Dei est, quod opere exhibet; & mundi, quod per cogitationem quærit.* Quapropter eiusmodi hominibus maledicit scriptura: *Va duplici corde & labiis sceleſtis,* Eccl. 2.

ET SIMPLEX.] Verus ille monachus, qui simplex est; qui numquam ingredietur regnum cœlorum, nisi efficiatur sicut paruulus: & hoc est Christi oraculum. Sed quàm sit eximia simplicitas declarat San. Ambrosius in exhortatione ad virginem: *Bona enim diuitia sunt innocentia, atque simplicitatis, quibus peccatum non imputatur: quia nulla in iis doli fraudisque versutia est. Omnis enim simplex obtrectare non nouit, nescit inuidere, suo contentus est, aliena non quarit: etsi egeat, sibi diues videtur, si suppetat quod alimento est satis. Denique pulchrè Apostolus: & profunda, inquit, paupertas eorum abundauit in diuitiis simplicitatis eorum.* Et libro de obitu Satyri fratris de eadem agens: *Ea est quadam mentem temperantia & sobrietas.* & paulo post. *Anima benedicta omnis simplex.*

SVPERCILIOSI FASTVS CARENS EFFIGIE.] Ita correxi ex regula MS. cum in codice nostro corruptè legeretur: *Supercilio fastus carens effigiem.*

Item, Cap. XIII. §. 6.

QVI prius in monasterio conuersus fuerit, primus ambulet, primus sedeat, primus eulogiam accipiat, primus communicet in Ecclesia, prior loquatur, cum interrogantur fratres pro aliqua quæstione, prior psalmum dicat, in choro prior constet, hebdomadam prior faciat, manum in mensam primus extendat: nec ætas sola inter fratres requirenda, sed conuersio est

& laboris ſtudiique propoſitum. Vnde & hæc diſcretio ſenioris eſt præſtolanda: vt quem quomodo erga Dei amorem, cultumque feruentem viderit, ſic honoret. Non enim generis dignitas, aut rerum opulentia, quam quiſque habuit in ſeculo, vel ætatis grandæuitas exquirenda, ſed vitæ rectitudo, & ardentiſſimæ fidei merita debent eſſe penſanda. Ille enim potior, qui Deo proximior, iudicandus eſt. Monachi in monaſterio ſanctè, & pudicè atque honeſtè viuentes perſiſtant: Laïci foris Abbatis, vel Præpoſiti mandata peragant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI PRIVS IN MONASTERIO, &c.] Hæc habentur in Reg. MS S. Fructuoſi Archiep. Brac. cod. Craſſ. eodem cap. 13 partim ſumpta ex inſtitutis S. Pachomij, vt videre eſt in epiſt. citata S. Hieronymi, partim ex regula ſancti Patris Benedicti.

HEBDOMADAM FACIAT.] In culina.

LAICI.] Eiuſmodi laici erant veluti quidam ſerui, ſeu famuli monaſteriorum ad negotia ſecularia deputati, vt ex hoc S. Fructuoſi loco patet, & ex regula S. Iſidori cap. 20. *Arsaurem piſtoria ad laïcos pertinebit.* Meminit Iuſtinianus nouellâ 5. ex quâ apparet fuiſſe diſtinctos à monachis tonſurâ, & veſte vbi agens de nouitiis ſtatuit eos κουρᾶ τε καὶ ἐσθῆτι τῇ τῶν κοσμικῶν χρῆσθαι λαϊκῶν. i. vti tonſura, & veſte eorum qui Laici vocantur. In Conc. Arelatenſi 3. in quo controuerſia inter Theodorum Epiſcopum, & Fauſtum Abbatem Lerinenſem componitur, fit mentio laicæ multitudinis, & congregationis in monaſterio, quæ ſubijcitur Abbati, & Clericorũ monaſterij qui Epiſcopo: ſed eiuſmodi laici, ſeu laïca congregatio erant verè monachi, atque ita appellantur, quòd non eſſent Clericali tonſura inſigniti, quamuis impropriè. Non ſunt enim monachi laici, ſed medij inter Clericos, & laicos, vt docet S. Dionyſius Areopagita. Poſtea tamen illi monachi, qui ad chorum non ſunt deputati, Laici appellati ſunt, atque etiam Conuerſi, Robertus Autiſiodorenſis in Chron. *Cum quidam Ciſtercienſis ordinis Abbas prouecta ætatis, mira ſimplicitatis cum ſuo monacho & conuerſo pro quibuſdam negotiis iter aggeret.* Petrus de Vallibus Sarnay cap. 3. hiſt. Albigenſium. *Abbatis triginta ſex, conuerſo vero viginti quatuor plagas infligens*, &c. Omnes tamen monachi olim Conuerſi appellabantur, vt ſupra obſeruatum eſt.

Cap. 6. Eccl. Hier.

Digitized by Google

Ex Regula cuiusdam. Cap. XVI. §. 7.

QVanto se affectu, vel caritatis ministerio in monasterio animæ positæ debeant diligere, sanctorum Patrum instituta sanxerunt. Sed in quibus sit actibus vel officiis demonstrandum, à nobis pro parte indicandum est. Habet denique latissimum virtutum copia ambitum, quo circumsepta facile hostem sibi superet aduersantem. Sunt etenim nonnulla, quæ in actu videntur exigua, & tamen vel custodita, vel neglecta, aut tepescente, aut feruente animi motu demonstrantur: vt est humiliatio capitis, & sermonum affabilis salutatio, quæ aut rigidæ mentis vel in corde, aut [si] certè piæ purissimum patefacient affectum. Seruandum est ergo famulis, vel famulabus Christi, vt semper intra mentis statum ea nutriant, quę à verâ humilitate ac caritate non discedant; quibus summa constat virtutum. Nam sicut numquam sine verâ humilitate vera manet caritas; ita numquam absque verâ caritate vera manet humilitas. Arripiamus ergo instruere fundamentum, vt ad culmen perueniamus virtutum. Sic prius humilitas monstranda tam in actu, quam in affectu, vt post caritatis copia ædificetur. Et quando sibi mutuatim in viâ, vel in quocumque loco occurrerint, omni humilitate ab inuicem flectentes benedictionem rogent. Et si vnus ex eis senior fuerit, prius iunior benedictionem postulet. Tunc demum senior prosequatur. In cursu verò positi, prout ab Abbate fuerint ordinati, vel ad psalmum canendum, vel ad lectiones recitandas, vel etiam ad communicandum euntes suum ordinem custodiant: nec constitutum sibi locum transilientes in ambitionis, vel arrogantiæ vitio demergantur. Abbati verò studendum est, vt per ordinem, sicut conuersi in monasterio fuerint, ita in suo ordine constituantur, præter si vberis conuersatio religionis meruerit, vt inantea permoueatur: vel si grauis culpa exegerit, vt retrò regradetur: siue aliquis à fratribus agnoscatur seniorem affectare locum, cum vere-

cundâ castigatione refellatur: quia non debiti honoris locum præsumpsit; nec religionis commeritum, sed ambitionis honorem indebitum conatus est arripere. In confessu fratrum, si alius superuenerit, qui iuniores sunt ordine, adsurgant, & seniori locum præbeant. Iuniores verò senioribus nullatenus superbiendo contradicant, sed cum omni humilitate vel interrogati, vel correpti respondeant. Si labentem in quodlibet delictum iunior seniorem aspexerit, non exprobrando ad confitendum Abbati vel Præposito dirigat. Similiter senior iuniori faciat. Ad confessionem veniens prius prostratus supra humum suam culpam esse dicat: sic priusquam surgere iubeatur, suam confessionem manifestet. Quando ad aliquod opus fieri commeatus rogatur, venia prius petatur, & sic de opere quod faciendum est, commeatus rogetur. Quando ad Abbatem venitur, cum omni humilitate veniam petendo accedatur. Similiter quando egreditur, cum veniæ petitione benedictio quæratur. Nullus monachorum per semetipsum de propriâ necessitate Abbati suggerat; sed omnes per Præpositum, quicquid necessitatum fuerit, Abbati studeant intimare. Si sacerdos vel quilibet Religiosus venerit, vt eis per Abbatis commeatum sit occurrendum, à longè adstantes cum omni humilitate flectentes genu sub silenti voce benedictionem rogent. Et si ordinatum fuerit ab Abbate, vt cum his aliquis fratrum loquatur, cum omni humilitate, & modestiâ, ac sobrietate loquendum est: vt in omnibus his virtus humilitatis & sobrietatis inueniatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRO PARTE.] Id est, aliquâ ex parte.

AVT TEPESCENTE AVT FERVENTE ANIMI MOTV DEMONSTRANTVR.] Lege, *aut tepescentem, aut feruentem animi motum demonstrant.* AVT SI CERTE.] particula, *si*, redundat.

MVTVATIM.] id est, mutuò. FLECTENTES] apud Smaragdum additur, *genua.* Et in margine annotatur cum asterisco, *ri, capita.*

Digitized by Google

IN CVRSV.] Id est, in opere Dei, in officio diuino, in horis canonicis: nam cursus id significat. S. Gregorius Turonensis de gloriâ Confessorum cap. 37. *Nam post expletum in oratorio cursum eleuabatur à præsentiâ fratrum.* Et lib. 10. hist. cap. vlt. *de cursibus etiam Ecclesiasticis vnum librum edidi.* S. Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus Epist. 17. *Vvigbertus presbyter, & Megingordus diaconus regulam vestram vobis insinuant, & spirales horas, & cursum Ecclesiæ custodiant.* Sed de his suprà fusius actum est.

AD PSALMVM CANENDVM.] Ita loquitur idem pater cap. 19. suæ regulæ: *Vt in loco in quo antea fuit, nec psalmum cantet, nec vllum ordinem teneat.* Vbi vides, *psalmum canere,* idem esse quod dicit S.P.B. *psalmum imponere.* Sed de his supra.

REGRADETVR.] Id est, degradetur. Nam particula, re, in compositione sæpè destruit, vt, refigo, retego, recludo, resero, quemadmodum vulgò docent Grammatici. Idem vocabulum videre est in regulâ S. Pachomij art. 91. *Et regradabunt in vltimum, donec corrigatur.* Et art. 94. *Regradabitur de solio suo, donec corrigatur.* Ita legitur in regulâ MS. Floriacensi, & in Conc. Vindocinensi; Etsi in regulâ S. Pachomij excusâ legatur: *Degradabunt,* &, *degradabitur.* Sed eiusmodi lectiones manant à quodam correctore. Hoc vocabulo vtitur concilium Aurelianense. 4. can. 10. *Illi verò, qui illicitè promoti sunt, regradentur.* Hinc *regradatio.* i. degradatio. Concil. Aurel. 3. can. 4. *in regradatione honorum, priorum statuta seruentur.*

INANTEA PROMOVEATVR.] id est, in superiori ordine collocetur.

NON EXPROBRANDO AD CONFITENDVM.] Lege, vt apud Smaragdum. *Non exprobrando, sed magis dolendo ad confitendum.*

COMMEATVS.] Id est, licentia, vt supra notatum est.

VENIA.] Culparum videlicet.

VEL QVILIBET RELIGIOSVS.] Siue Clericus, siue monachus.

BENEDICTIONEM ROGENT.] Illum Religiosum videlicet.

QQQqqq

DE OSTIARIIS MONASTERII.

CAP. LXXI. §. 1.

S. BEN. AD portam monasterij ponatur senex sapiens, qui sciat accipere, vel reddere responsum: cuius maturitas eum non sinat vagari. Qui portarius cellam debet habere iuxta portam; vt venientes semper præsentem inueniant, à quo responsum accipiant. Et mox, vt aliquis pulsauerit, aut pauper clamauerit, Deo gratias respondeat, aut benedic: & cum omni mansuetudine timoris Dei reddat responsum festinanter cum feruore caritatis. Qui portarius, si indiget solatio, iuniorem fratrem accipiat. Monasterium autem (si fieri potest) ita debet constitui, vt omnia necessaria, id est, aqua, molendinum, hortus, pistrinum, vel artes diuersæ infra monasterium exerceantur: vt non sit necessitas monachis vagandi foras: quia omnino non expedit animabus eorum. Hanc autem regulam sæpius volumus in congregatione legi; ne quis fratrum se de ignorantiâ excuset.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DE OSTIARIIS.] Ita in vtroque cod. S. Germ. & apud Smaragdum; rectè, quia hic ponit duos ostiarios, nempe alterum senem, & alterum iuuenem. At in vulgatis, & in Regulâ à S. Dunstano emendatâ habetur, *de Ostiario.*

AD PORTAM MONASTERII, &c.] Hoc caput extat etiam

in recapitulatione S. Cæsarij Arelatensis, capite vltimo, masculino genere in fœmininum mutato; quia scribit Sanctimonialibus.

SENEX SAPIENS.] senis portarij sapientia ob duo potissimùm requiritur: primò, vt aduenientibus prudenter satisfaciat; secundò, vt animam suam custodiat: ne vagandi ei libertas subrepat. Qui non solùm moribus, sed etiam ætate senex esse debet: nam statim subiungit dandum esse ei iuniorem fratrem in solatium, qui licet iunior sit ætate, tamen debet esse senex moribus.

ACCIPERE RESPONSVM.] Id est, concipere aduentientis voluntatem, quam ab eo scisciatus fuerit.

VEL REDDERE.] particula, *vel*, hoc loco sumitur copulatiuè: nam non modò horum vnum præstare debet ianitor, sed vtrumque, nempe bene accipere, & reddere responsum.

DEO GRATIAS RESPONDEAT.] *Deo gratias*, est antiqua Deo gratias agendi formula, quâ olim Christiani vtebantur in occursibus, & congressionibus. S. Augustinus in Psal. 132. *Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres, cum vident homines, Deo gratias dicunt. Quid est, inquiunt, Deo gratias? Itane surdus es, vt nescias, quid sit Deo gratias? Qui dicit Deo gratias, gratias agit Deo. Vide, si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicem vident, qui habitant in Christo?* Optatus Mileuitanus li. 2. contra Parmenianum: *Tunc Secundus dixit, sedete omnes. Tunc dictum est ab omnibus: Deo gratias, & sederunt.*

AVT BENEDIC.] Ita in Concordia MS. Vindocinensi, & in cod. S. Germ. ma. Vulgò tamen legitur, *benedicat*, vt apud Smaragdum. Sed textus regulæ apud eum vitiatus est, & legendum est: *Benedic*, non, *benedicat*. Quod planè indicant eius annotata in hunc locum: *eleganter hîc duas venientium beatus posuit Benedictus personas, vnam potentis; qui si ianuam monasterij inuenerit clausam, manu vel fuste pulsat eam: aliam verò pauperis posuit, qui non pulsat, sed tantùm humiliter ad ianuam clamat. Quibus & satis apta à portario respondenda composuit responsa: videlicet vt voce pauperis audita, Deo gratias agat: potenti verò occurrens obuiam humiliter ab eo benedictionem petat.* Si ergo iuxta Smaragdum ianitor à diuite benedictionem petere debet, necessarium est legisse Smaragdum τὸ *benedic*, non τὸ *benedicat*. Itaque legendum est, *benedic*. Ita vt ianitor benedictionem ab hospite petere debeat: quia monachi humilitati magis consentaneum est petere benedictionem, quàm benedicere, magisque ad S. P. Benedicti mentem accedit, qui cap. 53. vult, vt monachi ab hospite obuio benedictionem petant; cum nullum hac in re discrimen inter ingressum & occursum intercedat. Quæ quidem benedictio, vt plurimùm est precatoria.

CVM OMNI MANSVETVDINE TIMORIS DEI.] Id est, cum mansuetudine, quæ timorem Dei spectet, non vanam & aulicam adulationem, cum Christus sit in hospite suscipiendus, siue ille sit diues,

siue pauper.

FESTINANTER CVM FERVORE CHARITATIS.] Duas S. Benedictus requirit in reddendo responso virtutes, mansuetudinem, quæ ex timore Dei, & diligentiam, quæ ex caritate procedat: quia spiritali viro omnia spiritaliter agere conuenit.

MONASTERIVM AVTEM SI FIERI POTEST, &c.] Idem habet Concilium Moguntinum sub Carolo Magno cap. 20. Idque ex auctoritate regulæ. Et liber. 5. Capitul. Impp. tit. 78. vbi præcipitur, vt missi Regis simul cum Episcopis vniuscuiusque diœcesis perspiciant loca monasteriorum, *si in apto & congruo loco sint posita, vbi commodum ac necessarium possit acquiri, quod ad vtilitatem pertinet monasteriorum, sicut in sanctâ regula dicitur. Monasterium autem ita debet constitui, vt omnia necessaria infra monasterium exerceantur: vt non sit necessitas monachis vel Clericis vagandi foras, quia non expedit animabus eorum.* Vbi addita sunt illa verba, *vel Clericis.* propter Canonicos.

VT NON SIT NECESSITAS MONACHIS VAGANDI FORAS, &c.] Optima constitutio, & monachorum mentibus altius defigenda, si eos vitæ perfectæ sensus aliquis tenet, stimulatque desiderium. In mundo enim alget pietas, torpet deuotio. Mundi pestilens aër est, qui citiùs monachos sua contagione funestat. Mundus retibus, & plagis redundat, quæ statim monachum inuoluunt, & irretiunt. οἱ βούχοι, ἡ παῤῥησία τῆς ἰδιλνου σωθῆναι ἐν τῷ κοσμικῶν συντυχίαι. i. mundanorum congressus, & frequentationes his, qui volunt saluari, laquei sunt, inquit S. Antiochus homil. III. Ita sentiebat olim S Nonnosus præpositus monasterij Soractis montis. Cum enim in eo monasterio olei penuria esset, iam parati erant monachi per vicos, & oppida oleum quærere: id non tulit S. Nonnosus; Sed magnâ humilitate, vt Abbas iussa reuocaret, effecit: ne fratres monasterio exeuntes, dum olei lucra quærerent, animarum damna paterentur. Itaque paucas oliuas, quæ in arboribus remanserant, in prælum mitti iussit, & quantùm olei exprimi posset, sibi deferri. His ita perfectis, vasculum oleo impletum ante altare posuit, & dimissis arbitris orauit; & postea ex hoc oleo parumper in omnia vasa monasterij diffundi iussit, quæ continuò claudi iussa, alterâ die aperta omnia plena reperta sunt, vt refert S. Gregorius lib. 1. dial. cap. 7. Idque olim sacris humanisque legibus cautum fuit; ne monachi vrbes aut pagos obambularent, sed vt in monasteriis manerent inclusi, vt habetur can. 4. synodi Chalcedonensis, & can. 46. synodi Trullensis, & Cod. l. 29. de Episc. & Cler. &c. οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις διατρίβοντες μὴ ἐχέτωσαν ἐξουσίαν ἐξιέναι ἀπὸ μοναστηρίων. i. *Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exundi non habeant; vel in ciuitate Antiochensi, seu in aliis quibuslibet ciuitatibus conuersandi: exceptis duntaxat iis, qui vocantur Apocrisarij, quibus licentiam damus volentibus ad sola responsa necessaria exire.* Consule Photium in Nomocanone tit. M. cap. 4. Idem statuitur Cod. Theod. l. 1. & 2. *de monachis.* nisi fortè de iudiciariis iniuriis agatur. Nec se ita inclusum doleat monachus. Nam si vel minimo Religionis amore tenetur, se ipsâ

Digitized by Google

inclusione in libertatem assertum putabit. Vera vtique libertas est huius mundi carcere liberari. Veris monachis cellæ amatoribus id dicam quod olim Tertullianus sanctis Martyribus in carcere vinctis scribebat: *Nec vos hoc contristet, quòd segregati estis de mundo. Si enim recogitauerimus ipsum magis mundum carcerem esse, exisse vos è carcere, quam in carcerem introisse intelligemus.* Verè mundus carcer est, in quo homines vitiorum vinculis colligati detinentur inclusi. Felix monachus, qui tam tetro carcere solutus est: & potest dicere cum Dauid: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.* Si igitur in monasterio sedet inclusus mentem rerum humanarum cupiditate solutam per hanc vniuersitatem mirabilia diuinæ bonitatis opera considerando euagari sinat: Deumque laudet & benedicat in omnibus. Mens omni sollicitudine libera per immensam illam cœlorum regiam expatietur, sedésque illas beatorum suspiciat, nunc choros Angelorum perlustret, nunc se Patriarcharum & Prophetarum cœtibus adiungat, nunc Martyribus consocietur, nunc virginibus assideat. Hinc Deum adoret, admiretur, & stupeat. Hæc vera libertas, sed illius, qui vnius cellæ inclusus angustiis latitudine fruitur Paradisi. Hæc optanda monachis euagatio, dum in cellâ sedent inclusi. Nam *etsi* (inquit Tertullianus) *caro detinetur, omnia spiritui patent. Vagare spiritu, spatiare spiritu: & non stadia opaca & porticus longas proponens tibi, sed illam viam, quæ ad Deum ducit. Quoties eam spiritu deambulaueris, toties in carcere non eris.* Tert. lib. 3

Ex Regula Orientali. §. 2.

QVando ad ostium monasterij aliqui venerint, si Clerici fuerint, aut monachi, maiori honore suscipiãtur: lauabuntque pedes eorum, iuxta Euangelij præceptum, & præbebunt eis omnia quæ apta sunt vsui monachorum. Si quis ad ostium monasterij venerit dicens velle se videre fratrem suum vel propinquum, ianitor nunciabit Abbati: & permittente, eum accipiet comitem, cuius fides probata est; & sic mittetur ad frattem videndum vel proximum. Si propinquus alicuius mortuus fuerit, prosequendi funus non habebit licentiam, nisi Pater monasterij præceperit. Nullus de horto tollat olera, nisi ab hortulano acceperit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANDO AD OSTIVM MONASTERII, &c.] Hæc habentur in regulâ editâ S. Pachomij art. 28. non tamen articulus integer producitur.

SI QVIS AD OSTIVM, &c.] Secunda huius capituli pars extat etiam in regulâ excusâ S. Pachomij art. 30. etsi quædam hîc desiderantur, quæ apud S. Pachomium reperire est.

EVM ACCIPIET COMITEM, &c.] Nota disciplinam antiquam illorum Patrum, qui non permittebant monacho soli cum extraneo colloqui; sed dabant ei comitem, & sermonum testem, non quemuis de triuio, sed probatum moribus: ne fortè daretur occasio maligno.

SI PROPINQVVS, &c.] Hæc tertia pars etiam reperitur in regulâ S. Pachomij art. 33. paucis verbis immutatis, seruato tamen eodem sensu.

NVLLVS IN HORTO, &c.] Hæc quarta huius capituli pars continetur etiam in regulâ S. Pachomij art. 38.

Ex Regula Magistri. Cap. XCV. §. 3.

DVobus fratribus ætate decrepitis cella intra regias monasterij prope constituatur: qui deputati ibi & claudant monasterium omni horâ post exeuntes, aperiant ingredientibus, & aduenientes nuntient Abbati. Nam & hoc obseruare debent ipsi duo fratres cotidie, vt horis quibus oportet in monasterio legere seratis regiis se iungant, & legentes audiant: & cum ad opus diuinum oratorij index sonauerit, seratis item regiis oratorio præsententur. Ad opus laboris hoc quæratur quod possunt pro ætatis possibilitate implere, id est, aut si artes sciunt, aut certè, si nesciunt, in quo possunt cotidie adiuuent septimanarios. Tamen labori alio non quęrantur, si propter opus aperiendi & claudendi omni horâ occupentur Annonam canum à cellarario ipsi accipiant, & eis cum aquâ, vel culinæ remanente iuscello ministrent. Animalium intra monasterium curas adiuncto in septimanâ illorum hebdomadariorum solatio ipsi impleant, & regiæ munditias ipsi exerceant: vel intra eam cicindelum suspensum & factum incendant coti-

Digitized by Google

die: vt noctu foris cuiusque cognoscatur ingressus. Qui senes, vt superius diximus, pro honore ætatis cum Abbate manducēt secundùm formam prçfatæ humilitatis; vt sancta Euangelica demonstrat, quæ dixit nec ipsis se superiorem velle ostendere. Nam talibus dicit Scriptura perfectis; *Quantò magnus es, tantò humiliate: & apud Deum & homines inuenies gratiam.* Omnia verò necessaria intus intra regias esse oportet, id est, furnum, macinç, refrigerium, hortus, vel omnia necessaria; vt non sit frequens occasio propter quam fratres multoties foras egressi sęcularibus mixti forte à religiosorum oculis visi ad damnationem potius nostram ab eis pro Angelis adoremur, & *benedicite* nobis non meritis indignè dicatur: cum forte sancti putemur esse, quod non sumus: aut magis per inrisionem quorumdam infidelium vilescat in publico vel plateis sanctus habitus in ambulando. Cum ergo hæc omnia intus fuerint cōstituta, clausa sit semper monasterij regia; vt intus clausi cum Domino fratres veluti à sæculo sint iam clausâ Dei in cœlestibus separati. Quæ regia monasterij circellum habeat ferreum in simella, quo ab adueniente concusso, cuiuslibet superuenientis intus indicetur aduentus.

Eccl. cap. 3.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DVOBVS FRATRIBVS, &c.] Hæc habentur in regulâ MS. Magistri cod. Corb. eodem cap. 93.

ÆTATE DECREPITIS.] Id est, senibus, hac voce latius sumptâ; nam decrepiti huic officio minus essent idonei. Decrepitus est, cuius vita præ senectute in dubio est: Nonius Marcellus cap. 1. *Crepera res proprie dicitur dubia, & crepusculum dicitur lux dubia, & senes decrepiti dicti in dubio vitæ constituti.* REGIAS.] Id est, ianuas. Vide suprà.

ET LEGENTES AVDIANT.] Quia hic Magister non vult, vt seorsum fratres legant, sed vt congregati per decadas legentem audiant, vt habetur cap. 50. eiusdem regulæ: *A primâ vsque ad tertiam segregata à se per loca diuersa decade, ne in vnore dacta omnis congregatio, suis sibi inuicem vocibus obstrepent, id est, lectionibus vacent, vnus de decem per loca legat, & residui suo numero audiant.* INDEX.] i. signum, campana, vt supra notatum est.

CICINDELVM-SVSPENSVM.] vide suprà.

VT SANCTA EVANGELICA DEMONSTRAT.] In R. MS.

legitur: *In sanctâ Eugenia demonstratur.* Lege, vt in cod. Vind. *vt sancta Eugenia demonstrat.* Probat humilitatem, quæ in Abbate requiritur ab exemplo S. Eugeniæ Martyris, quæ dissimulato sexu tandem in Abbatem electa cæteris fratribus humilitate præluxit, vt in eius vitâ habetur, cuius textum, quia lumen affert huic loco, alioqui satis obscuro proferam: *Ipsa tamen ante omnes opus monasterij, quod infima solebat exercere persona, suscepit.* Et paulò post: *Aquam portare, ligna concidere, mundicias adhibere: in eodemque loco habitare sibi elegit, vbi ostiarius monasterij manebat, ne vel ipso se superiorem ostenderet.*

QVANTO MAGNVS ES, TANTO HVMILIAT TE.] Vt in textu Græco: ὅσῳ μέγας εἶ, τοσούτῳ ταπείνου σεαυτόν. At in versione communi: *Quantò magnus es, humilia te in omnibus.*

ET HOMINES.] Hæc non sunt in textu Græco, & in versione communi. MACINÆ.] Ita in R. MS. & in cod. Vind. pro μ̃, *machinæ*, quia in vetustis illis cod. MSS. sæpè omittuntur aspirationes. Sunt molendina, prælа, & similia. *Refrigerium.* i. latrinæ.

ET BENEDICITE, NOBIS NON MERITIS INDIGNE DICATVR.] Is olim honor monachis deferebatur à secularibus, vt cum eis occurrerent, benedictionem peterent; vt videre est in vitâ S. Hilarionis apud S. Hieronymum: *Igitur audito quòd S. Hilarion praeteriret (multos enim Saracenorum arreptos à dæmone frequenter curauerat) gregatim ei cum vxoribus & liberis obuiam processere, submittentes colla, & voce syrâ barach, id est, benedic, clamantes.* Idem clarum est ex Beda lib. 3. hist. Angl. cap. 26. *Vnde & in magnâ erat veneratione tempore illo religionis habitus: vt vbicumque Clericus aliquis aut monachus adueniret, gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur: & etiam si in itinere pergens inueniretur, occurrebant, & flexâ ceruice vel manu signari, vel ore illius benedici gaudebant. Verbis quoque horum exhortatoriis diligenter auditum præbebant.* Id etiam scribit de Vvallensibus Giraldus in descriptione Cambriæ, cap. 8.

CLAVSA DEI.] *L. Causâ Dei*, vt in R. MS.

CIRCELLVM HABEAT FERREVM.] Circellum est annulus simellæ ianuæ inserus, quem mouet is qui sibi vult ianuam aperiri. Glossæ Benedicti *Circellum*, κειλίον: diminutiuum à κείλος, à quo & κειλέλλιον. i. annulus, περὶ τὸ κλείω. ὁ πανταχόθεν περικλεισμός. i. vndique clausus, inquit auctor veteris etymologici, seu potius à strepitu, quem edit.

IN FIMELLA.] Fimella: seu femella est ferrum ianuæ affixum per quod circellum ei insertum ducitur, vt ad eius strepitum ianitor fores aperiat, quod in Gothiâ Gallicâ dicitur *fimelle*: Glossæ Benedicti cap. de Ferramentis: *fimella*, ἀμφίδρυς, quòd vtroque capite seu parte infigatur ianuæ. ab ἀμφὶ, & δρυμὶ.

Ex

Ex regula cuiusdam. Cap. III. §. 4.

POrtarij seu ostiarij tales esse debent, qui omnium mercedem simul ædificent: ætate senili, quibus * mundus sequi iam ex præsentibus pompis nihil desiderent; sed toto cordis affectu Creatori inhærentes singuli dicant: *mihi autem adhærere Deo bonũ est, ponere in Domino Deo spem meam.* Quid enim ex præsentibus phaleramentis desiderent? quia perfunctoriis contemptis Christum amare cœperunt, in quo summum bonum contemplatione mentis manere conspexerunt. Sint mentis suæ statu firmissimi, vt Domino cum Propheta orando dicant: *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem: in viâ tuâ vivifica nos.* Tale semper superuenientibus ostendant exemplum, vt & foris ab extraneis nomen Domini glorificetur, iuxta quod Dominus ait: *Sic luceat lux vestra coram omnibus hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est.* Et intus à consodalibus suis mercedis præparent lucra, dum omnium vice foris gerunt curam. Sic cautis moribus cum virtutum magistra humilitate existant, vt omnis patientiæ blandimenta ex conloquio affabili ostendant. Numquam * singuli vel bini ad tollentes laïcos vel Clericos intentè aspiciant; sed demisso cum humilitate vultu inclinatis oculis necessaria conloquantur. Pauperum, peregrinorum, & hospitum curam inter omnia habentes; quia in his Christus suscipitur: quia ipse ait, *Quæcumque his minimis feciſtis, mihi feciſtis.* Foris aliquid dare, vel cuilibet ministrare, vel à foris aliquid accipere nullatenus sine commeatu Abbatis præsumant. Et quodcumque à foris accipiunt ex donis & eleemosynis aliorum nullatenus antea ad cellarium portent, quàm ante oratorium deferentes cõgregatio pro eo orent, qui hoc exhibuit. Fabulis quas ad portam vel à secularibus, vel à quibuslibet audierint, nullatenus aurem accommodent: & si nolentes audierint, vel intellexerint, nullatenus consodalibus suis referant. Si horum aliquid, quę

Ps. 72.

Ps. 118.

Mat. 5.

Mat. 25.

diximus, transgressi fuerint, regulari pœnitentia castigentur. Si humili satisfactione patefaciant, prout humilitas confitentis cernitur, ita delinquentis culpa iudicetur. Si verò contumaciæ crimen incurrit, & modum pœnitentiæ augebit. Claues ostiorum vel portæ nullo modo penes se retineant; sed ad Abbatem nocte deferentes præsentent, & mane post Secundam recipiant. Idipsum & Cellararij, & pistores, & coci implere studeant: & ab occasu solis, vel cum fuerit opus necessitate perfectũ, vsque ad secundam Abbas claues retineat: nisi necessitas euenerit, vt per commeatũ Abbatis nocte retineantur, & post secundam denuo tribuantur. A signo vespertino vsque ad secundam impletam nullatenus portarum fores aperiantur, neque vllus à foris introïtus pateſiat, sed si necessitas talis aduenerit, vt post vesperam sit deliberandum, per fenestram, quæ in eâdem portâ fuerit, totum deliberetur. Si talis necessitas hospitum vel peregrinorum aduenerit, vt horâ refectionis cum fratribus esse non possint, post cum cocis vel ministris, vel cum reficiendi spatium habuerint, reficiant. Vasa vel reliqua vtensilia, quæ ad hospitium baiulant, ac si sacra Deo, gubernent atque custodiant: ne per ipsorum neglectum ab ipso mercedem non recipiãt, cuius res diripiendo non seruant. Intra septa monasterij vel ostia nullum virorum omnino vel fœminarum edere, vel bibere permittãt; sed de omnibus aduenientibus foris in hospitale, prout honor exigit, per Abbatis ordinationem ministrent; intus verò tantummodo, qui sacram Deo vouerint religionem, & immunitate obœdientiæ sub vnâ regulâ sunt ligati, edere vel bibere censemus. Sic semper ostiarij agant, vt in omnibus zelum Dei habentes regulæ tenorem conseruent; vt pro studij sui vel culturæ labore incorruptam recipiant mercedem.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PORTARII SEV OSTIARII.] Ita correxi ex cod. Vind. cum legeretur: *Portarius seu ostiarius.* Apud Smaragdum legitur: *portarius*, tantùm.

QVI OMNIVM MERCEDEM SIMVL ÆDIFICENT.] Id est, qui ita sint exemplo superuenientibus, vt ex eorum moribus, quæ-

Digitized by Google

les sint reliqui fratres, iudicetur.

QVIBVS MVNDVS SEQVI IAM,&c.] apud Smaragdum, *quibus mundus si qui iam.* Legendum puto, *quibus mundus senuerit iam, & ex præsentibus pompis nihil desiderent.* In cod. Vind. *Ætate senili, qui iam ex præsentibus pompis nihil desiderent.*

VIVIFICA NOS.] Vulgò, *vivifica me.* Psal. 118.

CORAM OMNIBVS HOMINIBVS.] Matth. 5. in vulgatâ versione, *coram hominibus.*

ET INTVS A CONSODALIBVS SVIS.] apud Smaragdum. *Et intus cum sodalibus suis.* Lege, *& intus consodalibus suis*, id est, & pro fratribus, qui intus sunt, aduenientes ædificent, vt ex eorum moribus alij cognoscuntur.

NVNQVAM SINGVLI VEL BINI ATTOLLENTES.] Locus corruptus: Lege, vt in cod. Vindocinensi; *Nunquam singuli vel bini sine tertio teste loquantur, nunquam oculos in sublime attollentes.*

HIS MINIMIS FECISTIS.] Matth. 25. in editione vulgatâ. *Quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis.*

QVAM ANTE ORATORIVM DEFERENTES.] Lege, *quam ante ad oratorium deferentes*, optima institutio: Neque enim tardè gratia beneficij est rependenda.

FABVLIS.] Egregia institutio. Nam si portarij quibuslibet rumusculis & sermonibus aduenientium secularium aurem commodarent, cito à virtute recederent, totumque conuentum labefactarent, si ea quæ audiunt, fratribus renunciarent.

POST SECVNDAM.] Horam matutinam quæ est octaua nostra, nempe primâ dictâ.

ID IPSVM ET CELLERARII ET PISTORES ET COCI IMPLERE STVDEANT.] Id est, claues officinarum suarum nocte consignent, ne videlicet aliqui de nocte surgentes comessentur.

ET POST SECVNDAM.] Vespertinam, quæ est nostra octaua. Itaque cum paulò ante dixit, *ab occasu solis*, hæc verba paulo latius sumenda sunt pro initio noctis.

DELIBERANDVM.] Id est, colloquendum.

SI TALIS NECESSITAS HOSPITVM.] Hic locus intelligetur tantùm de hospitibus vel peregrinis monachis. Nam paulò post prohibet, ne quis virorum vel fœminarum intra monasterij septa comedat, præter eos, qui sacram Religionem Deo vouerint.

DE OMNIBVS.] Nempe ad victum necessariis, atque etiam ad capiendum somnum.

Digitized by Google

Item ex eâdem Regulâ. Cap. XII. §. 5.

PIstores verò alternatim per vices opus commune faciant. Nec tamen [vt] minus tribus non sint propter loquendi necessitatem. Et si necesse fuerit, vt ibidem maneatur, minus quatuor non sint, & vnus ex eis senior sit præpositus, cuius religioni credatur: qui & loquendi licentiam habeat, & panem, quem faciunt per vices, senior, qui ex eis est, cellarario repræsentet: vt omni custodiâ tuti in nullo reprehensibiles reperiantur. Similiter, & qui in brachisitorium ad ceruisiam faciendam inhabitauerint, vnus ex eis senior [sit] præpositus secundùm regulam pistoris omnia custodiat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT OMNI CVSTODIA TVTI.] Est hyperbaton: nam his verbis, *qui & loquendi licentiam habeat*, subiungendum erat hoc membrum, vt referatur ad pistores.

IN BRACHISITORIVM.] Ita in cod. Vind. lege tam *in bratiatorio*, vel *bratiario*: cuius mentio est in libello supplici Monachorum Fuldensium ad Carolum Imperatorem supplicatione. 16. *Vt ipsa monasterij ministeria per fratres ordinentur, id est, pistrinum, hortus, bratiarium, coquina, agricultura.* Bratiarium, seu bratiatorium, aut braxiatorium, quod nos Franci occidentales vocamus, *brasserie*, est officina, in quâ ceruisia seu Zythum conficitur, à nomine, *bratium*, seu, *brasium*, quod veteri Germanorum linguâ significat hordeum de madido torrefactum. Vide Christophorum Brouuerum lib. 3. Antiquitatum Fuldensium c. 12.

SIT PRÆPOSITVS.] *n*, *sit*, redundat.

Ex Regula Orientali. §. 6.

OStiario cura sit, vt omnes aduenientes intra ianuas recipiat dans eis responsum honestum cum humilitate & reuerentiâ; ac statim nuntiet vel Abbati vel senioribus, quis venerit, & quid petierit: nec vllus extraneorum patiatur iniuriam: neque habeat cum aliquo de fratribus

necessitatem ac facultatem loquendi absque conscientiâ Abbatis vel seniorum: mandatumque quod fuerit, nihil ad ipsum perueniat, priusquam Abbati vel senioribus indicetur. Ante omnia ostiarius monasterij hæc obseruabit, ne quem de fratribus foris ianuam exire permittat.

Ex Regulâ S. Isidori, de Cap. XIX. §. 7.

AD Ianitorem pertinebit cura hospitum, denuntiatio aduenientium, custodia exterorum claustrorum. Item cura peregrinorũ vel pauperum eleemosyna pertinebit ad eum, cui dispensationis potestas commissa est. Iste quod habet distribuat, communicet in quod potest, non ex tristitiâ aut necessitate: *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Item. 2. Cor. 9. Ars autem pistoria ad laïcos pertinebit. Ipsi enim triticum purgent. Ipsi ex more molant. Massam tantumdem monachi conficiant: & panem sibi manibus propriis ipsi faciant. Porrò pro hospitibus & infirmis laïci faciant panes.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD IANITOREM PERTINEBIT.] Hæc habentur in Regulâ excusâ S. Isidori cap. 20.

EXTERORVM.] Lege, *exteriorum*, vt in Regulâ excusâ Claustra exteriora sunt officinæ vel domus, quæ sunt extra sepia monasterij.

ITEM CVRA PEREGRINORVM.] Hæc vsque ad illa verba, *ars autem pistoria*, habentur in fine capitis in Regulâ excusâ.

IN QVOD.] Lege, *in quantum*, vt in Regulâ excusâ.

AD LAICOS PERTINEBIT.] De laïcis vide, quæ supra annotata sunt hoc capite ad sanctum Fructuosum.

Item eiusdem. Cap. XII. §. 8.

HOrtulus fane intra monasterium sit ineluſus, quatenus, dum intus monachi operantur, nullâ occasione exterius euagentur.

Item ex capitulo XIX. §. 9.

Cap. 20. R. exs. AD hortulanum pertinebit munitio custodiaque hortorum, aluearia apum, cura seminum diuersorum, ac denuntiatio quid, quando oporteat in hortis seri, aut plantari.

Ex Regula S. Augustini Cap. XL. §. 10.

VT autem vos in hoc libello tanquam in speculo positis inspicere, ne per obliuionem aliquid neglegatis, semel in septimanâ vobis legatur: & vbi vos inueneritis, quæ scripta sunt, facientes, agite gratias Domino bonorum largitori. Vbi autem sibi quicumque vestrum videt aliquid deesse, doleat de præterito, caueat de futuro, orans, vt sibi & debitum dimittatur, & in tentationem non inducatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VT AVTEM.] Habetur in Regula S. Augustini cap. 43. Quod est vltimum, & in fine Epistola 109. eiusdem S. Augustini.

ORANS VT SIBI.] Illud, sibi, non extat in Regula excusa, nec in cod. MS. Corb. nec in epistolâ citatâ.

Ex Regulâ Aurelij Episcopi. Cap. LIV. §. 11.

ET vos, sancta congregatio, vt omnia, quæ in hac regulâ pro remedio animæ nostræ, & pro animarum vestrarum salute statuimus, integra & inlibata custodiatis, & ne per obliuionem aliquid neglegatis, semel ea in triginta diebus relegite, id est, in Kalendis.

Digitized by Google

Ex Regula S. Pachomij Cap. LXVII. §. 12.

LEuitonarium, & quicquid in veste est monachorum, nemo lauet [nisi] die Dominicâ prȩter nautas & pistrinarios.

Item Cap. CXVI. §. 13.

QVando farinam conspergunt aquâ, & massam subigunt, nemo loquatur alteri. Mane quando tabulas ad furnum vel ad clibanos deportant panes, simile habebunt silentium: & tantùm de psalmis & de scripturis aliquid decantabunt, donec opus impleant. Si quid necessarium habuerint, non loquentur, sed signum dabunt his, qui possunt afferre, quibus indigent.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANDO FARINAM.] Extat in Regulâ S. Pachomij excusâ art. 65.

DECANTABVNT.] In Regula S. Pachomij excusâ legitur, *meditabuntur*, quod perinde est.

SED SIGNVM DABVNT.] In eâdem Regulâ excusâ, *sed signum dent*.

Idem Capitulo XVII. §. 14.

QVando ad miscendum farinam vocati fuerint, nullus resideat in loco panes coquentium: exceptis his, qui coctioni sufficient, & quibus iussum fuerit, nemo residebit.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVANDO AD MISCENDAM FARINAM.] In Regula S. Pachomij excusâ hic articulus non separatur à præcedente: & puto in titulo deesse notam, C, vt secundum nostrum auctorem hic articulus sit CXVII: cum superior, cui in Regulâ excusâ annexus est, sit iuxta nostrum auctorem CXVI. & ambo ad eandem materiam spectent.

NEMO RESIDEBIT.] Verba, hæc non extant in Regulâ S. Pachomij editâ: quæ sane videntur superflua.

Ex Regulâ Pauli & Stephani. Cap. XXXII.

§. 15.

In R. MS. cod. Flor. c. 33. MAgnopere autem ab omnibus est cauendum, ne aut in pistrino, aut in quâcunque manuum operatione aliquis fratrum pigre, & non inter primos occurrat.

Ex Regula Tarnatensi. Cap. X. §. 16.

QVando panes faciunt, vel in omni monasterio corporalem laborem suum mutuò releuabunt: & quamlibet cuicumque operi esse videantur intenti, orandi & psallendi tempora non omittant: vt dum escas eligunt præparare carnales, spiritaliter verbo Dei & bonæ conscientiæ meditatione pascantur. De quo tamen opere nullum deesse conuenit: nisi quem retentat infirmitas, aut quem Præpositus in aliâ causâ præceperit occupari.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VEL IN OMNI MONASTERIO.] Legendum puto, *vel in omni ministerio.*

CORPORALEM LABOREM SVVM MVTVO RELEVABVNT.] Id est, in corporali labore suo sibi inuicem succedent.

CAVSA.] Id est, opere.

Ex

Ex Regula Pachomij. §. 17.

NVllus de horto tollat olera, nisi ab hortulano acceperit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLVS DE HORTO.] Extat in Regulâ editâ S. Pachomij art. 38. & refertur supra hoc capite ex Regulâ Orientali. Citatur autem à nostro auctore. quia S. Bened. hoc capite horti mentionem facit.

Digitized by Google

DE FRATRIBVS IN VIA directis.

CAP. LXXII. §. 1.

S. BEN. DIRIGENDI fratres in viâ omnium fratrum vel Abbatis se orationi cõmendent: & semper ad orationem vltimam operis Dei commemoratio omnium absẽtium fiat. Reuertentes autem de via fratres, ipso die, quo redeunt, per omnes canonicas horas, dum expletur opus Dei, prostrati solo oratorij ab omnibus petant orationem propter excessus, ne qui forte subripuerint in via visus, aut auditus malæ rei, aut otiosi sermonis. Nec quisquam præsumat referre alio quæcumque foris monasterij viderit, aut audierit: quia plurima destructio est. Quod si quis præsumpserit, vindictæ regulari subiaceat. Similiter & qui præsumpserit claustra monasterij egredi, vel quocumque ire, vel quippiam, quamuis paruum, sine iussione Abbatis facere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IN VIA.] S. Dunstanus, Smaragdus & MSS. S. Ebr. & vict. p. legunt: *In viam.*

OMNIVM FRATRVM VEL ABBATIS SE ORATIONI COMMENDENT.] Particula, *vel*, sumitur hoc loco copulatiuè, fratres autem in via dirigendi, se olim ante altare prosternebant, vt docet Smaragdus, qui & preces dicendas profert. *His vero fratribus in viam dirigendis & ante altare prostratis, & ab omnibus orationem poscentibus dicat sacerdos hos versus, ipso incipiente & aliis respondentibus, saluos*

fac seruos tuos: Deus meus sperantes in te. Perfice gressus meos in semitis tuis: vt non moueantur vestigia mea: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Angelis suis Deus mandauit de te: vt custodiant te in omnibus viis tuis. Tunc sacerdos orationis dicat collectam. Angelus Domini bonus comitetur vobiscum; vt peracto obedientiæ cursu, ad nos iterum reuertamini cum gaudio. Per Christum. S. Benedictus loquitur in plurali, *dirigendi fratres*: quia numquam solus monachus, sed duo vel tres in via dirigendi sunt ob mutuam custodiam animi præsertim, vt supra notatum est.

COMMEMORATIO OMNIVM ABSENTVM FIAT.] In MS. p. Vict. hæc sequuntur: *Et sic oretur pro eis: Saluos fac seruos tuos.* R. *Deus meus, sperantes in te. Mitte eis auxilium de sancto.* R. *Et de Sion tuere eos. Nihil proficiat inimicus in eis,* R. *Et filius iniquitatis non apponat nocere eis. Domine exaudi orationem meam.* R. *Et clamor meus ad te veniat. Oratio. Deus, qui diligentibus te misericordiam tuam semper impendis, & seruientibus tibi in nulla es regione longinquus, Dirige viam famulorum tuorum omniumque tibi adhærentium in voluntate tuâ: vt te protectore & te prænuce per iustitiæ semitas sine offensione gradiantur. Per Dominum.* Eiusmodi orationis hanc tradit formulam Smaragdus: *Hoc in loco prinsquâ quinquagesimus inchoëtur psalmus à sacerdote dicatur. Oremus pro fratribus nostris absentibus, fratribus respondentibus: Saluos fac seruos tuos, Deus meus, sperantes in te. Prosequatur sacerdos & dicat: Mitte eis Domine auxilium de sancto; fratresque respondeant: Et de Sion tuere eos. Item sacerdos dicat:* Domine, *exaudi orationem meam, respondeant fratres: Et clamor meus ad te veniat. Et tunc subsequatur quinquagesimus psalmus ab omnibus decantandus.* Porro per vltimam orationem operis Dei intelligit collectam Completorij, post quam orandum est pro omnibus absentibus; non verò vltimam orationem seu collectam cuiusque horæ Canonicæ, quod sane expressisset, si ita eius mens fuisset, quemadmodum explicite de reuertentibus significauit: cum præcipit, vt ad finem cuiusque horæ Canonicæ pro eis oretur. Itaque ex antithesi & oppositione vtriusque sententiæ huius loci manifesta est interpretatio.

NE QVI FORTE SVBRIPVERINT IN VIA VISVS.] Recta lectio. Vulgò tamen legitur: *Ne quid forte subripuerit*, &c.

AVT OTIOSI SERMONIS.] In cod. Vict. p. hæc sequuntur: *Et his verbis pro redeuntibus fratribus de viâ vel itinere placuit ab omnibus orari. Oculi Domini super iustos.* R. *Et aures eius ad preces eorum: Si iniquitates obseruaueris.* R. *Domine, Domine, quis sustinebit? Apud Dominum misericordia.* R. *Et copiosa apud eum redemptio. Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, nostrorum temporum, vitaque dispositor, famulis tuis continuæ tranquillitatis largire subsidium: vt quos incolumes propriis laboribus reddidisti, tua facias protectione securos. Per Dominum.* Suî temporis consuetudinem notat hoc loco Smaragdus. *Reuertentibus autem de via & solo oratorij prostratis, orationemque petentibus, hanc eis colla-*

Etam sacerdos dicat. Quæsumus, omnipotens Deus, vt his famulis tuis, quos ad nos incolumes de viâ redire fecisti, quicquid illic impediente fragilitate deliquerunt, tu propitiatus dimittas. Per Christum.

NEC QVISQVAM PRÆSVMAT REFERRE.] Hoc intelligitur de vanis & futilibus, aliisque eiusmodi quæ animæ puritatem contaminare possunt: nam si quid viderit vel audierit, quæ ad animæ ædificationem conferre possint, non prohibetur ea referre.

VEL QVOCVMQVE IRE.] Hoc intelligitur, de his, qui in via diriguntur, vt tantum ad locum, ad quem missi sunt, nec declinando ad dexteram vel ad sinistram rectà se conferant.

VEL QVIPPIAM QVAMVIS PARVVM.] Hoc sumptum est ex antiquorum monachorum disciplina, vt videre, & apud Cassianum infra citatum. Cum tamen S. B. loquatur generaliter, puto locum intelligendum de iis, quæ extraordinariè fiunt, id nos exemplo docuit S. Odo postea Abbas Cluniacensis, qui Episcopo roganti exscribere librum noluit iniussu Abbatis, textum regulæ allegans, vt refert Ioann. monach. lib. 2. vitæ S. Odonis.

Ex Regula Patrum. Cap. LVIII. §. 2.

AD necessaria quærenda in cellula bini egredientur, vel terni fratres: & ita illi, quibus creditur, non qui verbositatem aut gulam sectantur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AD NECESSARIA QVÆRENDA.] Hoc capitulum extat in Regula 3. cod. Flor. cuius initium est: *Cum in nomine Domini, vna cum fratribus*, &c. Sed notandum est in Concordiæ codice MS. male scriptum fuisse LVIII. Itaque puto notam, L. esse delendam, vt remaneat numerus, VIII. quia in Regula citata cod. Flor. hoc caput est tantum, VIII. hæcque Regula quatuordecim duntaxat capita complectitur.

IN CELLVLA.] Id est, pro cella: & cellula hoc loco sumitur pro monasterio.

ET ITA ILLI, QVIBVS CREDITVR.] Id est, illi, quibus obstrictam obseruantiam Abbas confidit.

Digitized by Google

Ex Regula S. Pachomij. Cap. LVI. §. 3.

NVLLVS solus foras mittatur ad aliquod negotium nisi iuncto ei altero. *Art. 14. R. eod.*

Item. Cap. LVII. §. 4.

QVANDO autem reuersi fuerint in monasterium, si ante ostium viderint quærentem aliquem suorum affinium de his, qui in monasterio commorantur, non audebunt ire ad eum, & nunciare, vel vocare: & omnino quicquid foris gesserint & audierint, in monasterio narrare non poterunt. *Eod. art.*

Item. Cap. XLVI. §. 5.

SI quis eorum, qui peregre mittuntur, in itinere vel in naui ægrotauerit, & habuerit necessitatem siue desiderium comedendi liquamen de piscibus, vel aliarum rerum, quæ in monasterio comedere consueuerunt: non manducabit cum cæteris fratribus: sed seperatim ei dabitur à ministris ad omnem abundantiam: ne in nullo frater languidus contristetur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI ALIQVIS EORVM.] Habetur in Regula S. Pachomij excusa art. 23.

LIQVAMEN DE PISCIBVS.] Liquamen, vel liquamen de piscibus, est liquor ex piscibus in salsamento solutis manans, seu expressus. S. Isidorus libr. 20. Orig. cap. 3. *Liquamen dictum ab eo quòd soluti in salsamento pisces eundem humorem liquant; cuius liquor appellatur salsugo vel muria.* Quod etiam Garum dicitur. S. Isidorus ibidem. *Garum est liquor piscium salsus, qui olim conficiebatur ex pisce, quem Graci γάρον vocabant: & quamuis nunc ex infinito genere piscium, fiat nomen tamen pristi-*

num retinet, à quo initium sumpsit. Glossarium vetus: *γάεσν, liquamen.* Æschylus apud Athenæum libr. 5. dixit *τὸν ἰχθύων γάεσν.* i. ex piscibus garum, ex quo loco probat Athenæus hoc nomen esse etiam masculini generis, meminit Plato apud eundem loco citato: *ἐν σκαρῷ γάρῳ βάπτοντες ἀποπνίξουσί με.* i. in putido garo mergentes suffocabunt me. Marculphus formula 35. *Gari libras tantas.* meminit & Martialis libr. 13. epigr. 111.

Expirantis adhuc scombri de sanguine primo
Accipe facosum munera cara garum.

& Epigrammate sequenti, quod inscribitur, Muria.

Antipolitani, faceor, sum filia thynni,
Essem si scombri, non tibi missa forem.

Recte ergo muria seu garum filia thynni siue scombri ex horum piscium liquore. Antipolitani thynni ab Antipoli dicti, quæ est vrbs Deciatorum apud Ptolemæum in ora Massilienſi, non procul à Varo fluuio, qui Galliam separat ab Italia; vt patet ex Plinio libr. 3. cap. 4. *At in ora opidum Latinum; Antipolis, regio Deciatium, amnis Varus.* Gallice dicitur *Antibe.* Muria etiam dicitur aqua sale mixta teste Isidoro loco citato. Gallice, suamure, quasi muria salsa. Festo Muries, *Muries est, quemadmodum Veranius docet, ea qua fit ex sale sordido in pila pinsato.* & Paulo Diacono ex eodem Festo. *Muries dicebatur sal in pila tunsum, & in ollam fictilem coniectum, & in furno percoctum, quo deinc in aquam misso Vestales virgines vtebantur in sacrificio.* Liquamen autem Gallice dicitur: *Gellee de poisson.*

Item. Cap. LXXXIV. §. 6.

NVLLVS neque exeundi in agrum, neque ambulandi in monasterio, neque extra murum monasterij procedendi foras habeat facultatem: nisi interrogauerit præpositum domus, & ille concesserit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLVS EXEVNDI.] Extat in Regula S. Pachomij excusa art. 47 in quo hæc verba: *Exeundi in agrum*, desiderantur. Idem præcipitur articulo 72.

NEQVE AMBVLANDI IN MONASTERIO.] Extra domum suam.

Digitized by Google

Item. Cap. LXXXV. §. 7.

CAVENDVM, ne quis de domo in alteram domum verba transferat; nec de monasterio in monasterium; nec de monasterio in agrum; nec de agro in monasterium. *Art 48. R.E.*

Item. LXXXVI. §. 8.

SI quis ambulauerit via, vel nauigauerit, aut operatus fuerit foris, non loquatur in monasterio, quæ ibi geri viderit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS AMBVLAVERIT.] Habetur in Regula S. Pachomij excusa art. 49. qui eo sensu intelligendus est, quo superior.

VIA.] Lege: *Invia*, vt Regula excusa.

NAVIGAVERIT.] Sæpe enim nauigabant monachi Tabennesiotæ, quia monasterium S. Pachomij situm erat in insula Nili, vt supra notatum est.

Item. Cap. CIV. §. 9.

GALLICVLAS, & si quid aliud iungendum est, vel componendum, absque eo; cui hoc ministerium delegatur, & præposito domus facere nullus audebit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

GALLICVLAS.] Hic articulus non inuenitur in Regula sancti Pachomij excusa. *Gallicula*, inquit Papias, *Calceamenta pastorum*, diminutiuum à Gallica, vide superius annotata.

IVNGENDVM EST.] Id est, suendum est.

ABSQVE EO.] Id est, absque licentia eius.

Digitized by Google

Item. Cap. LXXXIX. §. 10.

CELLVLAM alterius, nisi prius ad ostium percusserit, intrare inlicitum est. Ad cibum non pergent, nisi generali sonitu conuocentur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CELLVLAM ALTERIVS.] Hic etiam articulus non habetur in Regula S. Pachomij edita. Quamuis articulo 61. hæc reperire liceat. *Ad alterius cellam intrare nullus audebit*: nam diuersa præcepta sunt.

AD CIBVM CVM PERGENT.] Hæc verba, licet superioribus sint annexa, nihilominus tamen seiungenda: nam videntur efficere articulum alium: cum sint rei diuersæ. Signi autem ad vescendum mentionem facit S. Pachomius art. 18. *Qui percutit ad vescendum*, &c.

Item. Cap. CXXIII. §. 11.

NEMO iuncos infusos aqua sibi tollet ad operandum, nisi minister ebdomadis ei dederit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEMO IVNCOS.] Hic etiam articulus non extat in Regula S. Pachomij excusa, nihilominus quid simile habetur art. 39. *Palmarum folia, vnde texuntur sportæ, nemo iure suo tollet, absque eo cui palmæ sunt creditæ.* Intelliguntur hîc iunci nilotici, quos monachi aquis madefactos consuebant ad conficiendas mattas seu psiathos, quemadmodum etiam folia palmarum aquâ infundebant ad conficiendas sportas: vt videre est apud Palladium cap. de Macario Alexandrino ὅτι βρέξας θάλλους τοὺς ἐκ φοινίκων εἰς πλῆθος. i. cum ipse madefecisset multitudinem foliorum ex palmis. Erat autem tunc hic Macarius in monasterio Sancti Pachomij.

Item

Digitized by Google

Item ex eadem Regula. Cap. XV. §. 12.

NVLLVS in domo quicquam faciet, nisi quod præpositus iusserit. *Non extat in R. exc.*

Ex Regula S. Basilij. Cap. LXVIII. §. 13.

SI quis industrius sit & promptus ad implenda mandata, agat autem non quod ei iniungitur, sed quod ipse vult, quam mercedem habet? RESP. Merces eius illa ipsa est, quod sibi placet. Cum Apostolus dicat: *Vnusquisque vt in proximo suo placeat in bono ad ædificationem.* Et, vt amplius inclinaret & constringeret audientes addidit dicens: *Quia ipse non sibi placuit.* Scire debet vnusquisque periculum esse in eo quod vult sibi placere; simul enim & inobediens inuenitur. *INT. interr. 118. R. 6. cap. 42. Ruf. Rom 15.*

Item. Cap. LXXX. §. 14.

SI oportet ire quocumque, non commonito eo, qui præest. RESP. Cum Dominus dicat: *Non veni, vt à me faciam quicquam, sed ab illo, qui me misit:* quantò magis vnusquisque vestrum sibi permittere nihil debet. Qui enim sua auctoritate aliquid agit, manifestissimæ superbiæ morbo detinetur, & subiectus est illi sententiæ, quæ dicit: *Quod in omnibus superbum est, abominatio est in conspectu Dei.* Sed in omnibus sua sponte vel auctoritate aliqua agere, culpabile est. *INT. Ioan. 7. Luc. 16.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI OPORTET IRE.] Extat apud S. Basilium interrog. 120. Reg. breu. & apud. Rufinum cap. 46.

NON ENIM VENI, VT A ME FACIAM QVICQVAM.] Ita apud Rufinum. In textu Græco οὐ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα, i. non

enim à meipso veni, ex Ioannis cap. 7. vbi sic habetur, ἀφ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα i. & à me ipso non veni.

SED AB ILLO, QVI ME MISIT.] Apud Rufinum : *Sed ille, qui me misit, ipse facit.* Aliter in textu Græco S. Basilij : ἀλλ' ἐκεῖνος μὲ ἀπέστειλε. i. sed ille me misit. Sed discedit à textu Græco Ioannis, ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με. i sed est verax, qui misit me. Itaque citatur locus ex memoria.

QVOD IN OMNIBVS SVPERBVM EST.] Lege: *Quod in hominibus superbum est.* Luc. 16. *Quod hominibus altum est.* in textu Græco τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν. Apud Rufinum: *Quoniam in hominibus superbientibus.*

Item. Cap. CI. §. 15.

SI debent peregrini intrare ad illa loca, vbi fratres operantur, vel etiam si alij de eodem monasterio debent relictis suis locis intrare ad alia, præter illum, cui creditum est requirere operantes, id est, ad quem opus pertinet & dispensatio? RESP. Si quis inuentus fuerit hoc faciens, tanquam interturbans disciplinam & ordinem fratrum, à communi conuentu excludatur, & omnino à licitis progressibus inhibeatur: & sedens in vno loco, in quo iudicaueritis qui præest, apto ad correctionem & vindictam, nusquam prorsus permittatur abscedere; sed vrgeatur in opere multò plus, quàm est consuetudo, & cotidie exigatur, vsquequo discat implere hoc, quod Apostolus dixit: *Vnusquisque, in quâ vocatione vocatus est, in ea* 1. Cor. 7. *permaneat.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI DEBENT PEREGRINI.] Habetur apud S. Basilium interrog. 141. regul. breu. & apud Rufinum cap. 54.

A COMMVNI CONVENTV EXCLVDATVR.] Hæc non sunt in textu Græco.

A LICITIS PROGRESSIBVS.] Id est, à concesso egressu.

Digitized by Google

Item. Cap. CII. interrg. §. 16.

SI oportet eos, qui nouerunt artificia, suscipere ab aliquo opus absque conscientia vel iussione eius, qui præest, & operum sollicitudinem gerit? RESP. Furti reus erit eiusmodi, vel similis eis, qui furibus concurrunt.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI OPORTET EOS.] Habetur apud S. Basilium sequenti interrogatione: & apud Rufinum eodem capite.

FVRTI REVS ERIT.] Ita apud Rufinum, sed aliter in textu Græco: τῷ κείμαπι τοῦ κλέπλου, ἢ τῷ συντρέχοντος τῷ κλέπλῃ ὑποκείσθω ἐξέτασις ἑ, τὸ δίδοὺς ϗ ὁ δεχόμος. i. iudicio furis, & eius, qui cum fure concurrit, subiiciatur vterque & dans & suscipiens opus, videlicet absque conscientia eius, qui præest operibus.

Ex Regula S. Stephani. Cap. XXVI. §. 17.

NVLLI liceat tam in cellario: quàm in singulis officinis artificum improba atque importuna absque senioris iussu audacia introire. Quia & communi vtilitati valde impedit hæc præsumptio, & ipsis artificibus rancorem animorum ex superfluâ hac importunitate impingit.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLI LICEAT.] Inuenire est in Regula MS. Pauli & Stephani cod. Flor. cap. 27. refertur autem hoc caput; quia S. B. prohibet aliquid facere iniussu rectoris: ac proinde non intrandum in cellarium & in artificum officinas sine eius permissu, quæ quidem institutio optima est propter rationes allatas: tum quia confusionem ipsis artificiis affert, atque etiam artificibus eiusmodi promiscuus in eorum officinas ingressus: etiam non sine iactura instrumentorum, cum passim ab omnibus sine discrimine tractantur. Idem statuitur in pœnis breuibus, quæ S. Basilio asscribuntur art. 42. Εἴ τις ἀναίσως ἔρχεται εἰς ἐφπήσιον, ἢ εἰς κελλάσιον ἐκλῆς τῆς ἀπειπομένου, ἢ τῆς φερνιζόντων τῆς ἐντολῆς, μηδέσθω ἀπολογίας. i. si quis

importune ingreditur in culinam & vel cellarium exceptis designatis, aut his qui curam gerunt ordinationis & disciplinæ, careat benedictione. Eadem est mens S. Pachomij, cum id solis præpositis permittit. art. 6. *Ad officinas diuersarum artium soli pergent præpositi: vt accipiant, quod necessarium est.* Idem videre est in Regula Tarnatensi hoc capite: *Et vbi artifices operantur absque supra scriptis personis (Abbate & præposito), nullus præsumat accedere.*

Ex Regula Ferreoli. Cap. XX. §. 18.

Vide supra c. 38. §. 7.

VAGARI per loca monachum, sicut non decet, ita non conuenit, &c.

Ex Regula Cassiani. Cap. XXX. §. 19.

TANTA autem obœdientia regulæ debet iunior imbui vt absque senioris sui scientia vel permissu non solum de cella exire, sed ne communi ac naturali necessitati satisfacere sua auctoritate præsumat: nec illa etiam quæ vtilia sunt, id est, aut cellam mundare, aut aquam deferre, aut si quid aliud oportunum est, sine conscientia & ordinatione sui senioris vsurpet.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

TANTA AVTEM.] Hæc sumpta sunt ex Cap. 10. libr. 4. de institutis renuntiantium.

NEC ETIAM ILLA QVÆ VTILIA SVNT.] Hæc non extant apud Cassianum.

Ex Regula Tarnatensi. Cap. VII. §. 80.

MEDITANTIBVS etiam fratribus nulli liceat rebus se, aliis implicare: nec liberum iudicet ab schola vel vbi meditantur fratres, discedere. Qui vero in hac præsumptione proruperit, excommunicationi, vt dignus est, subiacebit. Cellulam alterius præter Abbatem & præposi-

Digitized by Google

tum, nisi dato signo, est licitum introire : quia ipsis tantùm conceditur fratrum secreta cognoscere, & qualiter [se] vnusquisque agat, occulta inspectione perquirere: & vbi artifices operantur absque supra scriptis personis nullus præsumat accedere. Aduenientibus quoque nihil præter humilitatis affectum & debitum famulatum iunior exhibebit: & curam habere de causa qua venerit, quandoque reuersurus sit, non præsumat: quia hæc seniorum sollicitudo, non iuniorum præsumptio debet inquirere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

MEDITANTIBVS.] Id est, legentibus, discentibus. Regula Pauli & Stephani cap. 32. *Sed neque ad meditandas litteras vel psalmos aut lectiones quisquam ex sua quasi potestate præsumat.* Beda libr. 3. hist. Angl. cap. 5. *Vt omnes, qui cum eo incedebant, siue attonsi, siue laïci meditari deberent. Id est, aut legendis scripturis aut psalmis discendis operam dare.*

ET SCHOLA.] Schola est conclaue ingens, in quo monachi legebant & dormiebant, vt supra notatum est.

CELLVLAM ALTERIVS.] Idem præcipit S. Pachomius hoc capite supra citatus: *Cellulam alterius, nisi prius ad ostium percusserit, intrare illicitum est.*

QVALITER SE VNVSQVISQVE AGAT:] Pronomen, *se*, redundat.

ET VBI ARTIFICES OPERANTVR.] Idem præcipitur in Regula Pauli & Stephani supra hoc capite. ABSQVE.] i. sine permissu.

ADVENIENTIBVS QVOQVE.] Idem statuitur in Regula Patrum MS. quæ est secunda cod. Flor. vnde hic locus videtur esse emendicatus: *Aduenienti peregrino nihil plus exhibeat, quam occursum humilem & pacem. Reliquum non sit illi cura vnde venerit, pro quo venerit, vel quando ambulaturus sit, nec se iungat ad fabulas cum illo.*

Ex Regula Orientali. §. 21.

NVLLVS mittatur foras ob aliquod negotium. Missi verò non singuli, sed bini vel terni ambulent: vt dum se inuicem custodiunt & consolantur, & seniores eorum de honesta eorum conuersatione securi sint, & illi non periclitentur. Obseruantes tamen hoc, vt non se inuicem

fabulis inanibus destruant, neque neglegenti cedant locum destructionis, sed vnusquisque in actu suo adtentus sit, prout tempus fuerit. Quando autem reuersi fuerint in monasterium, si ante ostium viderint aliquem quærentem suorum adfinium de his, qui in monasterio commorantur, non valebunt ire ad eum & nuntiare vel euocare. Et omnino quicquid foris gesserint, in monasterio narrare non præsumant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLVS MITTATVR FORAS.] Ex Regula S. Pachomij art. 34. *Nullus solus mittatur foras ad aliquod negotium, nisi iuncto ei altero.*

VT NON SE INVICEM FABVLIS INANIBVS DESTRVANT.] Recte sane, quia maxima est monachorum destructio loqui inania, futilia & secularia, quorum relatione monachi feruor cito remittitur, & torpet vt præclarè monet S. Antiochus homil. 102. ἡ χαυοῦται ὁ νοῦς καὶ καταρρίπτεται ἐκ τῆς πνευματικῆς ἐγρασίας, καὶ ἐκλύεται πρὸς τὸν τῆς ἀσκήσεως τόνον. i. mens monachi remittitur, ab operatione spiritali desidet, eneruis resoluitur ad seruandum exercitationis monasticæ vigorem. Nec mirum sane quia eiusmodi confabulationes mentem à Deo auertunt, eamque obtenebrant & sterilem efficiunt, vt præclarè docet Hesychius presbyter Centur. 2. n. 25. πηνικαῦτα ὁ νοῦς σκοτίζεται, καὶ ἄκαρπος μένει, ὁπόταν ἢ λόγους κοσμικοὺς λαλήσῃ, ἢ κατὰ διάνοιαν καταδεχόμενος συγκοινολόγῃ αὐτοῖς. Id est tunc mens obtenebratur & sine fructu manet, quando seculares sermones loquitur, aut cum illis ab intellectu suscepxis confabulatur. Quamobrem vitæ religiosæ institutores eiusmodi verba proscripserunt, sancta sola & diuina monachis permittentes. S. Pachomius art. 35. *Operantes nihil loquantur seculare, sed aut meditentur quæ sancta sunt; aut certè silebunt.* Serapion & alij Abbates in sua regula: *Nec alicuius audiatur sermo, nisi diuinus, qui ex pagina* (sacrâ) *proferatur.* Si quis ergo loquitur, inquit Apostolus, quasi sermones Dei.

NEGLEGENTI CEDENT.] Lege: *Negligentiæ se dent.*

QVANDO AVTEM REVERSI FVERINT.] Reliqua huius capitis sumpta sunt ex Regula S. Pachomij art. 34.

Ex Regula S. Isidori. Cap. XXIV. §. 22.

NVLLVS monachorum inconsulto Abbate audeat vspiam progredi, nec aliquid præsumere sine impe-

Digitized by Google

rio eius, seu præpositi. Si quando Abba vel præpositus alicubi proficiscuntur, illæ ferat fratrum sollicitudinem, qui est post præpositum secundus in ordine. Quando fratres foris proficiscuntur vel redeunt congregatis omnibus in vnum in Ecclesia benedictionem accipiant. Eodemque modo hebdomadarij vel quarũlibet rerum dispensatores, siue dum promouentur, siue dum recedunt. Propter necessitatem aliquam monasterij duo fratres spirituales comprobatissimi eligantur, qui ad vibem vel ad possessionem mittantur. Adolescentuli autem, vel nuper conuersi à tali ministerio remouendi: ne aut infirma ætas carnis desiderio polluatur, aut rudis conuersio ad seculi desideria reuertatur. Monachus dum ad aliud monasterium mittitur visitandum, quandiu cum eis fuerit, ad quos destinatus est, ita eum ibi oportet viuere, sicut reliquum cœtum Sanctorum videt, propter scandalum scilicet, & perturbationem infirmorum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NVLLVS MONACHORVM.] Extat in Regula excusa S. Isidori cap. 13.

PRÆSVMERE.] Id est, ex suo arbitrio facere.

VEL PRÆPOSITVS.] Particula, *vel*, hoc loco sumitur copulatiuè.

VEL QVARVMLIBET RERVM DISPENSATORES.] Optima institutio, vt non solùm hebdomadarij, sed etiam præpositi, Decani, cellerarij aliique officiarij data in Ecclesia benedictione promoueantur.

VEL AD POSSESSIONEM.] Possessio est villa, curtis, vicus. Lex Salica tit. 56 §. 4. *Si quis per malum ingenium in curtem alterius, vel in casam vel vbicumque miserit aliquid, quod furatum est, nesciente domino, cuius possessio est.* & libr. 5. Capitul. tit. 169. *Qui in vicis vel possessionibus chorepicopi mittuntur.*

ADOLESCENTVLI AVTEM ET NVPER CONVERSI.] Optima institutio, & valde notanda propter rationes allatas: tum etiam, vt semper intersint communibus exercitiis: ne citò desuescant, & tandem torpescant.

PROPTER SCANDALVM SCILICET ET PERTVRBATIONEM INFIRMORVM.] Quæ suboriri possent ex remissiori vita peregrinorum monachorum.

Digitized by Google

Ex Regula Magistri. Cap. XXVIII. §. 23.

NAM & fratres in via dirigendi hoc præceptum Abbatis vel præpositorum suorum accipiant. Quarta, sexta & sabbato in diebus maioribus, id est, à Pascha vsque VIII. Calend. Octobr. quod est æquinoctium hiemale, vt non in via ieiunent propter æstum & sitim: deinde ab æquinoctio hiemali vsque ad Pascha, quia breuiores sunt dies ambulantium fratrum in quarta, sexta & Sabbato ieiunia protrahantur in vesperam: ne occupati fratres nonâ horâ per refectionem in viâ adcelerata breuitas diei fratribus mansionem protendat, aut, vt est lucrum seculi totum vernale, cum iam ad seram finiti cum ieiunio diei inclinata iam secunda refectio [cum] nihil sibi emendum mansionem promiserit propter nullum distractionis adquæstum, deieiunatum iam fratrem non vellet taberna suscipere, & propter susceptionem à nullis lucris fratribus denegatam cogantur fratres propter hospitalitatem iterato de sumptibus suis expendere, & per secundam refectionem quæ non licet ieiunium violare. Aliis verò diebus extra quarta, sexta & sabbato in diebus minoribus sexta hora ad refectionem in via repausent & sera cœnent propter viæ laborem. A Pascha verò vsque Pentecosten exceptis missis in longinqua via in monasterio vel vbiuis sexta semper hora reficiant, & cœnas suas mutent in prandiis d cente sancta scriptura: *Non licet vobis ieiunare cum sponsus vobiscum est*, & non cœnent, nisi quinta feria & Dominica. Nam ideo omni tempore quinta feria non licet ieiunare, quia ascensa Domini ipso die omni tempore occurrit. Dominica verò die non licet ieiunare: quia resurrectio Domini imputatur, quod in libris suis fieri prohibet S. Syluester. Nam ideo à Pascha vsque Pentecosten non licet ieiunare: quia Sabbatum Paschæ claudit tristitiæ ieiunia & aperit letitiæ alleluia, & sabbatum Pentecostes claudit alleluia & aperit ieiunia. Sed Ecclesiis clauditur alleluia. Nam monasterio, quasi in

in peculiari seruitio Dei alleluia vsque ad Epiphaniam per modum psalmorum constitutum aperta à seruis Dei psallitur Domino.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NAM ET FRATRES.] Hæc sumpta sunt ex eodem capite 28. Regulæ Magistri, cui titulus est de diebus ieiuniorum vel hora refectionis, paulo post medium: vt apparet ex eadem Regula cod. Corb.

NE OCCVPATI FRATRES.] Est nominatiuus absolutus loco Ablatiui absoluti.

MANSIONEM PRÆTENDAT.] Id est, anticipet tempus mansionis, vt non possint ante lucis defectum ad illam peruenire.

VERNALE.] In Regula MS. *Binale*, pro, *vinale*. i. *venale*, vt supra *vidunt*, pro, *vendunt*. Itaque legendum puto, *venale*, vt in cod. Vind.

CVM NIHIL SIBI.] Ita in R. MS. sed particula, *cum*, redundat & legendum, *cibi*, pro, *sibi*.

DISTRACTIONIS ADQVÆSTVM.] i. venditionis quæstum. adquæstus pro quæstu, Gallice, *acqueſt*.

DEIEIVNATVM IAM FRATREM.] Id est: *Qui iam iantasset*. Gallicè: *Qui auroit deia deieunè*. Sensus autem omnium horum verborum est. Si ad seram finito cum ieiunio die nulla refectio supereſt monachis; ac propterea nihil lucri ab eis speraret caupo, nollet eos suscipere: ac proinde vt susciperentur, iterum reficere cogerentur: & sic ieiunij legem violarent.

A NVLLIS LVCRIS.] *Lege: Nullius lucri*, præpositione expuncta.

ALIIS VERO DIEBVS EXTRA QVARTA, SEXTA ET SABBATO.] Ita in Regula MS. & isti Ablatiui sumuntur veluti aduerbialiter.

REPAVSENT.] Id est, reficiant. Sumitur actiuè à Cass. coll. 18. c. 14.

NON LICET VOBIS IEIVNARE, CVM SPONSVS VOBISCVM EST.] Matth. 9. Mar. 2. Luc. 5. profert autem sensum scripturæ hic Magister, non verba. Dicit autem sponsum esse nobiscum in his diebus quinquagesimæ Paschalis: quia Christus post resurrectionem illis diebus conuersatus est cum Apostolis, licet non integris ob ascensionem, quæ facta est die quadragesimo. Sed hic sumitur maior pars pro toto.

FERIA QVINTA NON LICET IEIVNARE.] Ex institutione Melchiadis Papæ, vt supra notatum est. Sic beata Genouefa tota hebdomade ieiunabat exceptis Dominica, & feria quinta, vt in actis eius habetur.

Digitized by Google

ASCENSA DOMINI.] Ita in cod. Vind. Aſcenſa eſt aſcenſio, vt in ſacramentario S. Gregorij: *In Aſcensâ Domini*, Et paulò poſt. *Dominica prima poſt aſcenſam Domini.* Ita etiam in Aimonis ſermone MS. Bibl. S. Germ. à Pratis: *In aſcensâ Domini*, &c. Sic miſſa pro, miſſio: remiſſa pro, remiſſio. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem cap. 18. *Diximus de remiſsâ peccatorum.* S. Cyprianus Epiſt. 10. *Qui blaſphemauerit ſpiritum ſanctum, non habet remiſſam*: Et epiſt. 59. *Grauiſſimis delictoribus & in Deum multum ante peccantibus, cum poſtea crediderint, remiſſa peccatorum datur.* Sic defenſa eſt defenſio. i. vindicta. Tertullianus lib. 2. contra Marcionem: *Vt quia duriſsimo & infideli in Deum populo longum vel etiam incredibile videretur à Deo expectare defenſam edicendam poſtea per Prophetam: mihi defenſam, & ego defendam dicit Dominus.* Sic reſona eſt reſonatio: Gloſſæ veteres, *Reſona*, ἠχὼ. i. Echo. Mina minatio. Gloſſæ Arabico-Latinæ dictæ: *Mima mimatio beſtiarum*: Lege *mina minatio.* Vnde ſubiungitur, *minabamur.* i. *minabamus.* Proba probatio. C. Th. tit. 31. l. 1. *vt ab ſtratoribus vnus tantùm ſolidus proba nomine peteretur.*

SED IN ECCLESIIS.] Clericorum & Canonicorum videlicet. Nam Eccleſiæ ſunt Clericorum & Canonicorum propriè, oratoria Monachorum.

MODVM.] i. numerum. Ita in eâdem regulâ cap. 35. in lemmate, *de modo pſalmorum, vel numero*, & poſtea in eodem capite quot pſalmi ſingulis horis decantandi ſint, inſtituitur. In Cod. Theod. l. ſupra citatâ: *Quos etiam fiſco certo ſolidorum modo obnoxios facimus.*

APERTA.] Ita in R. MS. Mag. cod. Corb. Refertur ad *alleluia* (quod vocabulum Magiſter hoc loco fœmininum facit) & opponitur verbo, *clauditur.*

Item. Cap. LVII. §. 24.

FRater, qui pro actibus monaſterij mane miſſus fuerit, & quia propter occupationem viæ à Primâ vſque ad Tertiã in hieme, ſiue à nonâ vſque ad veſperam in æſtate legerit: ſi ſub eodem die monaſterium reuerſus fuerit, quâuis horâ redierit, prandeat, aliquantulum tamen legat, aut meditetur, vt regulam ipſo die videatur implere. Si verò in viam longiorem dirigatur codiculum modicum cum aliquibus lectionibus de monaſterio ſecum portet, vt quauis horâ in viâ repauſauerit, aliquantulum tamen legat: Ita tamen ſi fuerit pſalteratus. Si vero non fuerit, tabulas à

Digitized by Google

maiore superpositas psalmis secum portet: vt ad refectionem prandij, aut ad mansionem cum adplicauerit, aliquantulum, quantum occurrerit, tamen meditetur: vt cotidie Regulæ reddat, quod suum est. Ita & frater, qui adhuc litteras discit, tabulas superpositas à maiore de monasterio secum portet: vt si cum litterato vadit, ipse, se cum ad refectionem aut mansionem adplicauerit, cum eo tamen aut solus aliquantulum, quantum occurrerit, meditetur, vt supra diximus, aut ad prandium aut mansionē aliquantulum tamen meditetur: vt videatur cotidie consuetam regulam adimplere. Item frater, qui pro actibus monasterij aut noluerit ire, aut certe ambulans murmurauerit, vel cum aliquâ tarditate exire voluerit; si placuerit Abbati, iam non mittatur, & statim excommunicationis pœnam suscipiat: & sciat se adeptum superbiam præceptioni repugnare diuinæ: Ideo diuinę: quia dicit Dominus doctoribus nostris: *Qui vos spernit, me spernit.* Adplicantes verò in viâ ad mansionem fratres tali loco lectum sibi eligant facere, qui sit semotus & mundus; vbi digne super stratum leniter in nocte Deum memorentur. Nam & hoc præceptum Abbatis vel Præpositorum exeuntes in viam fratres accipiant, vt quotiescumque fratres spiritales positos visitent: & cum eorum introierint cellas aut oratoria, orantes dicant hunc versum: *Introiuimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.* Exeuntes exinde orantes similiter dicant hunc versum semper. *Vias tuas, Domine, notas fac mihi, & semitas tuas edoce me: Dirige me in veritate tuâ.* Aut forte alium versum pro isto, si voluerint dicere: *Perfice gressus meos in semitis tuis; vt non moueantur vestigia mea.* Ergo cum cœperint à monasteriis & cellulis spiritalium fratres nostri exire, prius oratorio vale faciant: & item peculiariter pro egressu, * quos in monasteriis suis vel cellulis derelinquunt, se debere in sequèti Dei opere memorati & sic ambulent. Cum vero Ecclesias nostri fratres intrauerint, post orationem humilitatis Deo incuruati, erecti dicant hunc versum: *Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.* Et modicè incuruati [in] orationem complentes sibi sic exeant foras.

Luc.10.

Ps. 131.

Ps. 24.

Ps.118.

Ps.149.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATER QVI.] Habetur in Reg. MS. eiusdem Magistri cod. Corb. eodem cap. 57.

PRO ACTIBVS.] Id est, pro negotiis.

AVT MEDITETVR.] Meditari hoc loco est legere, idemque significat toto hoc capite. Nam hîc agitur tantum de lectione siue in mensâ siue extra mensam, non de oratione mentali. Vult enim hic Magister, vt fratres in viâ directi legant, & ferant codicillos seu tabulas, vt videantur cotidie regulam implere.

A PRIMA VSQVE AD TERTIAM IN HIEME.] Quia iuxta huius Magistri Regulam in hieme fratres legunt à Primâ ad Tertiam, in æstate à Nonâ ad Vesperam, vt habetur cap. 50. eiusdem Regulæ.

REFAVSAVERIT.] Id est, refectionem sumpserit.

PSALTERATVS.] Qui psalterium didicit, litteratus. Vide, quæ supra de hoc vocabulo notata sunt.

TABVLAS PSALMIS SVPER POSITAS.] Id est, codicillum, in quo sint psalmi, vt illiteratus ille, & nondum psalteratus aliquid meditetur de psalterio.

AD MANSIONEM.] Id est, diuersorium. Lex Burgundionum tit. 38. §. 3. *De legatis verò extranearum gentium vt dictum est, id volumus custodiri, vt vbicunque eos mansio contulerit.* sic & mansiones militares Plin. lib. 6. cap. 23. *A Copto camelis itur aquationum ratione mansionibus dispositis.*

QVANTVM OCCVRRERIT] Id est quantum licuerit.

QVI VOS SPERNIT, ME SPERNIT.] in resp. ms. *qui vos expernit, me expernit.*

INTROIVIMVS.] pro *introibimus*, u, pro b. NOTAS FAC MIHI DOMINE.] Ita in psalterio Romano.

ET ITEM PECVLIARITER PRO EGRESSV.] Hîc desunt nonnulla, sed hoc modo supplenda ex R. MS. *Et item peculiariter pro egressu suo foris orent, & exeuntes ab eis nostri peregrini petant omnes, quos in monasteriis, &c.* Sensus est, cum fratres foras exeunt, orent, & petant ab eis quos derelinquunt, vt sui memoriam faciant in sequenti opere Dei, seu officio canonico.

CVM VERO ECCLESIAS.] Nempe Canonicorum, aut Clericorum, quas distinguit ab oratoriis monachorum.

Digitized by Google

Item. Cap. LIV. §. 25.

AMbulantes longo itinere fratres quartâ, sextâ, sabbato in hieme, hoc est, ab æquinoctio autumnali, quod est octauo kal. Octob. vsque in Pascha in viâ ambulantes fratres ad vesperâ reficiant. Nullâ ratione hæc frangant ieiunia. Ideo enim ad vesperam diximus: quia si nonâ volunt in die reficere, occupati in refectione breuibus horis prolongatâ, mansio eis clauso paruo die subducetur. Sed qui tamen hæc in hieme non frangant ieiunia, si carricati in dorsis suis grauibus oneribus non vadunt. Nam tunc Abbas fratres faciat reficere, consideratâ propensatione aut temporis, aut necessitatis, siue in hieme, siue in æstate, si grauia gelicidia camporum, aut feruentes æstus viarum, aut montes excelsos subire, aut graue sarcinarum pondus existimauerit, vel imbecillitates quorumdam impossibilitatis fratrum considerauerit: tunc refectos aliquid faciat de monasterio properare; in hiemis graui algore calefactos, in feruenti æstate temperatos in viam debet fratres dirigere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

AMBVLANTES LONGO ITINERE.] Reposui titulum omissum, ex R. MS. cod. Corb.

SED QVI TAMEN.] Lege, *sed ita tamen*, vt in R. MS.

CARRICATI.] Id est, onusti. GELICIDIA.] Id est, Gelu.

SVBIRE.] pro, *subituros*. enallage.

TEMPERATOS.] Id est, potos.

Item. Cap. LX. §. 26.

COnsiderans Abbas fratrum debitum cotidianę mensuræ, necnon & longinquitatem itineris, vel moras agendi actus, & perpensans substantiæ monasterij quanti-

tatem in nummis & in his, quę cruda possunt portari sufficientibus consuetæ mensuræ sumptibus aliquantulũ * probare itineris, magis propter adiuncti fortè in viâ collegæ vel socij caritatem quantùm Abbas voluerit panis aut vini seu & aliarum rerum vel nummorum iungat mensuræ.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CONSIDERANS ABBAS.] Habetur in R. MS. eodem cap. 6.
COTIDIANÆ MENSVRÆ.] Quæ singulis fratribus cotidie datur. ACTVS.] Id est, negotij.
PROBARE.] Lege, *pro labore*, vt in R. MS. & cod. Vind.

Item. Cap. LXIII. §. 27.

FRatres spiritales in viâ quando à se abscedunt, si vale sibi non faciant, vel orationem communem offerant Domino, vel pacem sibi tradant, sciãt se à caritate excommunicatos discedere, vsque dum se reuideant, & caritatis inter se vinculum nectant; sicut in vitas legitur patrum: abscedens vnus frater de partibus orientis, veniens in partes occidentis, rememoratus quod vni fratri vale non fecerat, prætermissæ caritatis repedauit itinera; vt quod minus compleuit in fratre perficeret. Vnde debent ad hanc caritatem fratrum fratres esse solliciti.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATRES SPIRITALES] Hæc habentur in R. MS. cod. Corb. eodem capite 63.
IN VIA.] Ita in R. MS. sed subaudiendum videtur, *directi*.
VEL ORATIONEM COMMVNEM OFFERANT.] Ita in R. MS. sed supplenda est particula, *non*.
EXCOMMVNICATOS.] Id est, separatos.
IN VITAS PATRVM.] Ita in R. MS. quia hoc nomen, *vitas*, hac formâ indeclinabile est, vt suprà notatum est.
PRÆTERMISSÆ CARITATIS.] Sup. *causâ*, gratiâ. Helnisinus.

Digitized by Google

Item LXVI. §. 28.

EXeuntes in viâ fratres petant pro se orari dicentes versum: *Vias tuas Domine notas fac mihi, & semitas tuas edoce me.* Aut si voluerint, alium: *Perfice gressus meos in semitis tuis; vt non moueantur vestigia mea.* Semper enim versum quando exeunt, siue quando ingrediuntur, cum gloria explicent. Similiter & reuertentes petant pro se orari dicentes hunc versum: *Introiuimus in tabernaculum eius, adorauimus in loco vbi steterunt pedes eius.* Cum gloria. Vel quotiescumque limen forum vltimarum monasterij egressus ingressùsque frater fuerit sine versu tamen petat pro se orari semper.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EXEVNTES IN VIA FRATRES.] Extat in R. MS. eodem cap. 66.

LIMEN FORVM VLTIMARVM.] In R. M.S. *Limen forense vltimæ regiæ.* Vbi forense est à foribus, non à foro.

EGRESSVS INGRESSVSQVE FRATER FVERIT.] In R. MS. deest τὸ *egressus*, non ita rectè. Qui locus ita intelligitur, vt frater petat orationem nullum versum proferens siue egrediatur, siue ingrediatur limen ianuæ vltimæ monasterij. Quod non repugnat initio huius capitis, in quo præcipitur, vt exeuntes & ingredientes fratres dicant versum, nam hoc intelligitur, cum petunt orationem in ipso oratorio, siue pro egressu, vel ingressu.

Item. Cap. LXXVII. §. 29.

FRatres quouis horæ tẽpore de viâ reuersi ad monasterium fuerint, & fratres psallentes in oratorio inuenerint orantes, mox psallant cum ipsis: & post psalmum expletum à psallentibus pariter voce vniuersos petant pro se orari debere, vt videantur de ingresso limine forensi exterioris regiæ monasterij in petenda oratione regulam adimplere: & post missas operis sancti in oratorio primò,

Digitized by Google

Abbatem, deinde præpositos suos vel omnes post regressum viæ ad pacem accipiant.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATRES QVOVIS HORÆ TEMPORE.] Reperire est in R. MS. eodem capite 67.

POST PSALMVM EXPLETVM.] Non dicit post horam expletam ex quo intelligitur, ad finem cuiusque psalmi, cum fratres in oratione prosternuntur, eiusmodi orationem à reuersis fratribus esse petendam.

MISSAS.] Id est, Collectas, seu expletum officium.

VEL OMNES.] particula, *vel*, hoc loco sumitur copulatiue.

ACCIPIANT.] Id est, excipiant.

Ex Regula S. Cæsarij Cap. VI. §. 30.

NEmo sibi aliquid operis vel artificij pro suo libito eligat faciendum: sed in arbitrio senioris erit, quod vtile prospexerit, imperandum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

NEMO SIBI ALIQVID OPERIS.] Extat in Regula S. Cæsarij eod. cap. 6. Hoc autem capitulum hîc citatur ob illa S. B. verba, *Vel quippiam, quamuis parum, sine iussione Abbatis facere.*

Digitized by Google

SI FRATRI IMPOSSIBILIA iniungantur.

CAP. LXXIII. §. 1.

SI cui fratri aliqua forte grauia aut impossibilia iniunguntur, suscipiat quidem iubentis imperium cum omni mãsuetudine & obœdientia. Quod si omnino virium suarum mensuram viderit pondus oneris excedere, impossibilitatis suæ causas ei, qui sibi præest, patienter & opportunè suggerat, non superbiendo aut resistendo vel contradicendo. Quod si post suggestionem suam, in sua sententia prioris imperium perdurauerit, sciat iunior ita sibi expedire, & ex caritate, confidens de adiutorio Dei obediat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

IMPOSIBILIA.] Id est, admodum ifficilia. Hæc enim non physicè, sed moraliter capienda sunt. Quæ quidem perfectam requirunt obedientiam, qualem suis discipulis optat S. B. cuius beneficio onus quod vltra vires esse videbatur, Deo opitulante leue erit. In hoc maximè enituit obœdientia monachorum Legerentium, quàm ita describit San. Eulogius in Epistola ad Vvilliſindũ Pampilonensem Episcopum. *Sic quoque in aliquos principatum suum obœdientia, quæ omnium virtutum magistra est, vindicans suos non patiebatur executores degenerare, sed supravires grandia exercere compellebat, quoscumque munere suo illustrauerat.* Neque est quod ex hoc loco suæ tyrannidi indulgendum cẽseant quidam rectores monasteriorum. Nam eiusmodi impossibilia rarius, probationis aut necessitatis causa tantum imperanda sunt.

PONDVS ONERIS.] Ita omnes MSS. N. vno excepto. Ita S. Dunstanus, Turrecremata, & editio Colonienſis. In vulgatis *τὸ*, *oneris*, deest.

Digitized by Google

In MS. S. Germ. p. & apud Smaragdum legitur, *operis.*

PRIORIS IMPERIVM.] Per Priorem hoc loco intelligit senio-rem, quem iuniori opponit, cum ait: *Sciat iunior sibi expedire.*

ET EX CARITATE CONFIDENS DE ADIVTORIO DEI OBOEDIAT.] In cod. Vict. p. præpositio, *ex*, desideratur. In MS. S. Germ. ma. legitur: *Et de caritate confidens & de adiutorio Dei.* vulgata nihilominus lectio præualet, vt quis obediat ex caritate. Id est, Dei amore impulsus de Dei auxilio confidens, non de sua caritate: nam qui de sua caritate confideret, præsumptionis notam non euaderet.

Ex Regula S. Basilij. Cap. LXIX. §. 2.

NT. SI licet alicui excusare opus, quod ei iniungitur & aliud quærere. RESP. Cum definitum sit mensuram obœdientiæ vsque ad mortem esse, qui deuitat hoc, quod ei iniungitur, & aliud quærit, primum omnium obœdientiæ reus est, & manifestè ostenditur, quia nondum negauit semetipsum. Deinde malorum multorum causa efficitur tam sibi, quam etiam cæteris: quia aditum contradictionis pluribus aperit, & seipsum ad contradictionem insuescit: & cum non possint singuli discernere quod melius est, & eligere, potest fieri, si talis est licentia, vt aliquid deterius eligat. Tunc deinde etiam suspicionem dabit fratribus, quod passione aliqua, vel ad opus illud eligit, adstringatur, vel certe erga eos, cum quibus id necesse est operari. Itaque omnimodo non obedire multorum malorum causa est & radix. Si autem ratio est aliqua, qua sibi rectè excusare videatur opus illud, quod excusat, exponat hanc ipsam causam huic, qui præest; & relinquat eius iudicio, vt ipse probet, si excusatione dignum est, quod allegat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI LICET ALICVI EXCVSARE.] Extat apud S. Basilium inter. 119. Reg. breu. & apud Ruf. cap. 42. *Excusare* hoc loco est recusare, vt supra notatum est.

VEL AD OPVS ILLVD ELIGIT.] Apud Rufinum, *Vel ad opus*

quod eligit. l. *Vel ad opus illud, quod eligit.*

EXCVSATIONE.] Id est, recusatione.

Item ipse. Cap. LXXXII. §. 3.

SI licet vnicuique vitare opus, quod grauius videtur? I N T. RESP. Qui fideliter, & puriter Deum diligit, & certus est de tribulatione Domini, nec sufficere sibi putat ea, quæ sibi iniunguntur, sed semper augmenta operis quærit, & maiora quàm iniunguntur, desiderat & exoptat: etiamsi supra vires videatur esse quod facit: nec aliquando securus est, tanquam opere non expleto: sed è contrario sollicitus est & anxius, tanquam, qui nihil dignum præceptis Euangelicis egerit, memor illius Dominici sermonis dicẽtis: *Cum autem feceritis omnia, quæ præcepta sunt quæcumque præcipio vobis, tunc dicetis, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Luc. 17. Sed & imitabimur Apostolum, cui cum mundus esset crucifixus, & ipse mundo, non erubescit dicere: *Quia ego meipsum nondum æstimo adprehendere: vnum autem: ea quidem, quæ retro sunt, obliuiscens, ad ea autem, quæ inante sunt, me extendens secundum propositum sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.* Philipp. 3. Et qui cum haberet potestatem, vt Euangelium adnuntians, de Euangelio viueret. *Magis in labore & fatigatione*, inquit, *nocte ac die operans vixi. Non quia non habemus potestatem, sed vt nos formam daremus vobis ad imitandum nos.* 1. Cor. 9. 2. Thess. 3. Quæ cum ita sint, quis ita stultus est, vel infidelis, vt putet se maioribus, quàm debet, oneribus pergrauari, cum in hoc, quod mensura poscit, nondum possit implere?

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI LICET VNICVIQVE.] Habetur apud S. Basilium interr. reg. breu. 122. & apud Rufinum cap. 46.

DE TRIBVLATIONE.] Lege: *De retributione.* ita apud Rufinum & textus Græcus postulat. τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου μισθαποδοσίας. i. de remuneratione Domini.

APPREHENDERE.] Ad Philippenses 3. ita apud Rufinum, in vul-

gata interpretatione, *comprehendisse*, textus Græcus idem sonat, κατειληφέναι.

QVÆ INANTE.] Inante. i. antea, vt apud Rufinum legitur, in vulgata editione: *Quæ sunt priora.*

OPERANS VIXI.] Ita apud Rufinum. In vulgata editione, *operantes*, vt in textu Græco Apostoli, ἐργαζόμενοι. quemadmodum etiam in textu S. Basilij: at illud, *vixi*, non repetitur.

CVM IN HOC QVOD MENSVRA POSCIT.] Præpositio, *in* redundare videtur. Apud Rufinum: *Cum hanc quoque mensuram*, &c. Sed hoc vltimum membrum in textu Græco desideratur.

Ex Regula Cassiani. Cap. XXXI. §. 4.

ILLA enim vera obœdientia est, quæ quamuis aliquid difficile ei imperetur, nihil tamen discutiens sine aliqua cordis hæsitatione perficere nititur & consummare quod iussum est, & pro reuerentia senioris nihil de impossibilitate aut stultitia præcepti diiudicat, sed plena fide ac deuotione quicquid dictum fuerit, non tanquam ab homine, sed tanquam à Deo sibi suscipit imperatum. Ita enim omnibus virtutibus præferre debet obœdientiam, vt huic omnia postponantur, & vniuersa dispendia monachus subire contentus sit: dummodo hoc bonum in nullo violare videatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

ILLA ENIM VERA OBOEDIENTIA EST.] Hæc sumpta sunt ex capite 10. libr. 4. de institutis renuntiantium.

NIHIL DISCVTIENS.] Quia obœdientia simplex & cœca esse debet nihil diiudicando, sed mandatum simpliciter & humiliter amplectendo. Idem Cassianus collat. 18. cap. 3. *Cæterum nunquam rationem veritatis intrabit, quisquis à discutione cœperit erudiri: quia videns eum inimicus suo potiùs, quam patrum iudicio confidentem, facile in id vsque propellit vt etiam illa, quæ maxime vtilia atque saluberrima sunt, superflua ei videantur & noxia.* Vnde B. Antiochus homil. 39. ita obedientiam præclarè definit ὑπακοὴ ἐστὶν ἀδιάκριτος πειθώ. i. obedientia est sine diiudicatione persuasio.

Digitized by Google

VT IN MONASTERIO NON præsumat alter alterum defendere.

CAP. LXXIV. §. 1.

PRÆCAVENDVM est, ne quauis occasione præsumat alter alterum defendere monachum in monasterio, aut quasi tueri: etiamsi quauis consanguinitatis propinquitate iungantur. Nec quolibet modo id à monachis præsumatur: quia exinde grauissima occasio scandalorum oriri potest. Quod si quis hæc transgressus fuerit, acrius coerceatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRÆCAVENDVM EST.] Ita in nostris MSS. & apud Smaragdum, in cod. Vict. p. *Cauendum est*, in vulgatis cum S. Dunstano: *Summopere præcauendum est.*

NE QVAVIS.] Vict. p. *Nequalicunque.*

AVT QVASI TVERI.] Ita loquitur: quia plus est tueri, quam defendere: nam tueri est seruare, custodire, Nonius cap. 4. in tutelam accipere à curando & tutela. Varro libr. 6. de ling. Lat. at defendere non item: etsi interdum hæc duo verba confundantur. Particula, *quasi*, abest à MS. S, Germ. quemadmodum & hæc verba, *in monasterio*. Hæc autem defensio ita capienda est, si nempe iniusta sit, & contra veritatem: alioqui potest quis innocentem defendere, humiliter tamen & non proterue.

ETIAMSI QVAVIS.] Ita vulgò habetur. At in cod. S. Far. Ebr. Vict. ma. vt apud Smaragdum & S. Dunstanum legitur, *qualibet.*

SCANDALORVM.] Id est, iurgiorum, rixarum, contentionum. Hoc autem malum defensionis mutuæ in monasteriis præcipuè manat, à

claudestina illa quorundam monachorum familiaritate, quæ vt supra monuimus, vniuersam pessundat disciplinam, & obseruantiam.

Ex præceptis S. Pachomij. §. 2.

QVI consentit peccantibus, & defenditalium delinquentem, maledictus erit apud Deum & homines, & corripietur increpatione seueriſſima. Quod si per ignorantiam deceptus est, & non ita putauit, vt verum est, ignoscatur ei. Et omnis, qui peccat per ignorantiam, facile accipiet veniam. Qui autem sciens peccauerit, sustinebit increpationem iuxta mensuram operis sui.

NOTÆ. ET OBSERVATIONES.

QVI CONSENTIT.] Hîc minime notatur numerus articuli: nihilominus hic habetur textus in Regula S. Pachomij, excusa art. 909. hic autem locus vsque ad illa verba quod si per ignorantiam habetur in decreto Iuonis p. 14. cap. 110. & apud Burchardum libr. 11. cap. 4. sub nomine S. Basilij, & 11. qu. 3. cap. 6. sub nomine S. Isidori; sed malè.

QVOD SI PER IGNORANTIAM DECEPTVS.] Idest, si is, qui aliquem defendit insontem existimans ignorantiâ facti deceptus est, ei ignoscatur.

Ex doctrina S. Orsiesij. §. 3.

SI præpositus domus aliquem corripuerit ex fratribus, qui sibi subiecti sunt, erudiens eum in timore Dei, & cupiens ab errore corrigere, & alius voluerit, pro eo loqui, & eum defendere subuertens cor illius; qui hoc facit peccat in suam animam: quia subuertit eum, qui corrigi poterat, consurgentem deicit in terram, atque ad meliora tendentem mala persuasione decepit, errans ipse & alios errare faciens. Huic illud aptabitur congruenter. *Væ, qui potum dat proximo suo subuersionem turbidam, & inebrians eum. Væ, qui errare facit cæcum in via, qui scandalizat quempiam de his, qui credunt Deo: expedit ei, vt appendatur ei mola asinaria super collũ*

Abac. 2. *Deut. 27* *Mat. 18.*

Digitized by Google

eius, & præcipitetur in mare: quia subuertit, vt diximus subleuantem se, & obœdientem transtulit ad superbiam, & eum, qui in dulcedinem caritatis poterat ire, conuertit in amaritudinem, & subiectum legibus monasterij malis cõsiliis deprauauit, fecitque odisse illũ, & contristari contra illum; qui eum docebat Domini disciplinam, lites serens inter fratres atque discordias, & non timens illud, quod scriptum est: *Tu qui es, qui iudicas alienum seruum: suo Domino stat, aut cadit. stabit autem. potens est autem Dominus rursum statuere eum.* Non ille potens est, qui verba Domini præteriit. Vnde, fratres, magno opere deuitemus alicuius mentem subuertere contra doctorem & monitorem suum: & meminerimus scripturæ dicentis: *Libera cor tuum à malitia: vt saluerís.* Nec pro obœdientia superbiam & contumaciam in cordibus nostris inuicem seminemus. Qui enim timet Dominum, si viderit fratrem suum errare & labi, magis debet monstrare, quæ sancta sunt, & rectum iter ostendere: vt cum omni castitate & timore Dei incedens illam Salomonis exequatur sententiam: *Libera eos, qui ducuntur ad mortem, & redimere de interfectione non cesses.* Ne dicas: nescio hunc. Scito, quoniam Dominus corda omnium nouit. Et Iudas in Epistola sua loquitur: *Et hos quidem de igne rapientes, & odio habentes carnem commaculatam tunicam, caueamus huiusce modi vestimentum, induamus potius* [*vt*] *armaturam Dei*, vt possimus resistere contra insidias diaboli. Non est enim nobis pugna contra carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, & potestates, & aduersus rectores tenebrarum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus.

Rom. 14

Hier. 4.

Prou. 24

Iud.

Eph.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS PRÆPOSITVS DOMVS.] Sequitur doctrinam Magistri sui Pachomij S. Orsiesius. Quid sit domus, & præpositus domus in monasterio S. Pachomij, cuius discipulus fuit S. Orsiesius, supra dictum est, in cod. Vind. male hæc asscribuntur S. Basilio.

QVI SVBVERTIT.] Ita in libro Orsiesij edito, legendum tamen puto, *quia*, &c. & paulo post ait: *Quia subuertit, vt diximus.*

VÆ QVI POTVM DAT PROXIMO SVO.] Abacuc 2. iuxta Septuaginta: ἰναὶ ὁ πλήσων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀπατεῶν βουλεύων, ἢ μεθύσκων.

væ, qui potat proximum suum subuersione turbida & inebriat. paulo aliter uersio communis: *Va qui potum dat amico suo, mittens fel suum & inebrians.*

QVI SCANDALIZAT QVEMPIAM.] Ita in Orsiesio edito, Mat. 18. In communi versione: *Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius & demergatur in profundum maris.*

QVI IN DVLCEDINEM CARITATIS POTERAT IRE.] In edito: *Qui in dulcedine caritatis poterat ambulare.*

POTENS EST AVTEM DOMINVS RVRSVM STATVERE EVM.] Ita in Orsiesio edito. In vulgata editione: *Potens est enim Deus statuere illum.* ad Rom. 14.

NON ILLE POTENS EST.] Subaudi, *statuere eum.*

LIBERA COR TVVM A MALITIA, VT SALVERIS.] Hic locus extat in cap. 4. Hieremiæ, aliter in vulgata versione hoc modo iuxta septuaginta: *Laua à malitia cor tuum, Hierusalem, vt salua fias.*

SI VIDERIT.] In excuso Orsiesij libro: *Non viderit*, male.

LIBERA EOS QVI DVCVNTVR.] Prou. 24. in versione communi: *Erue eos, qui ducuntur ad mortem: qui trahuntur ad interitum liberare non cesses.*

NE DICAS NESCIO HVNC.] Ita in textu Græco ibidem, ἐὰν δὲ εἴπῃς, οὐκ οἶδα τοῦτον γνῶσκε, ὅτι Κύριος καρδίας πάντων γινώσκει. i. si dixerit non noui eum, &c. his consonat textus Hebraïcus. At discrepat versio communis. *Si dixeris, vires non suppetunt, qui inspector est cordis, ipse intelligit.*

ET HOS QVIDEM DE IGNE RAPIENTES.] In edito Orsiesio hic locus ita citatur: *Et hos quidem de igne rapientes, & odio habentes cõmaculatam tunicam.* Sed mutilè: In communi versione ita habetur. *Illos verò saluate de igne rapientes, aliis autem miseremini in tempore, odientes illam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.* In textu Græco sic Οὓς δὲ ἐν φόβῳ σώζετε ἐκ τοῦ πυρὸς ἁρπάζοντες, μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα. Id est, & hos quidem in timore saluate ab igne rapientes, & odio habentes carnalem commaculatam tunicam: & ita hic locus apud Orsiesium legendus est. Putoque ita redditum ab eius interprete, qui non sequitur vulgatam interpretationem, sed textum Græcum, in quo nihil est, quod respondeat verbis Latinis: *Aliis autem miseremini.* Itaque in codice concordiæ pro, *carnem*, legendum est, *carnalem*, vt in textu Græco & communi versione satis manifestum est, vel potius, *carnis*, vt in cod. Vind. interpres non sequitur versionem vulgatam.

ET INDVAMVS POTIVS VT ARMATVRAM DEI.] Ad Eph. 6. particula, vt, redundat. in textu Apostoli: *Induite vel armaturam Dei.* Sed locum connectit suo textui Orsiesius.

NON EST ENIM NOBIS PVGNA.] In versione communi & in Orsiesio edito. *Non est enim nobis colluctatio.*

PRINCI-

Digitized by Google

PRINCIPATVS.] Ita apud Orsiesium, in communi versione, *principes*, in textu Græco, ἀρχὰς. i. principatus.

TENEBRARVM.] In versione communi, & in Orsiesio edito additur, *harum.*

Ex Regula S. Basilij. Cap. XXVIII. §. 4.

QVALE iudicium esse debet de his, qui peccantes defendunt. RESP. Vt mihi videtur, grauius ab illo, quod dixit Dominus: *Quia expedit illi, vt suspendatur mola asinaria ad collum eius, & præcipitetur in mare, quàm scandalizet vnum de minimis istis.* Non enim iam correptionem ad emendationem, sed defensionem ad confirmandum peccatum suum suscipit, qui delinquit. Sed & alios ad simile prouocat malum: ita vt conueniat ei, qui peccantes defendit, illud quod dictum est: *Quia si non ostenderitis fructus dignos pœnitentia, excidemini, & in ignem mittemini.* Vel rursum, quod à Domino dictum est: *Quia si oculus tuus dexter scandalizat te, eiice eum, & proiice abs te: expedit enim, vt pereat vnum membrorum tuorum, & non omne corpus tuum mittatur in gehennam.*

INT. Mat 18. Luc. 17. Luc. 3. Matt. 3. Mat. 15.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVALE IVDICIVM ESSE DEBET.] Extat apud S. Basilium interrog. 7. Reg. breu. & apud Rufinum cap. 24.

PRÆCIPITETVR IN MARE.] Vt supra apud S. Orsiesium. in Græco textu ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν. quod idem sonat, quæ quidem verba sumpta sunt ex cap. 17. Luc. cætera vero ex Matth. 18.

ITA VT CONVENIAT ILLI QVOD DICTVM EST.] Ita apud Rufinum, sed aliter in textu Græco, qui ita sonat apud S. Basilium: *Ex quo fit, vt nisi fructus dignos pœnitentia ostenderit, qui alium defendit, in eum conueniat illud, quod à Domino dictum est: quod si oculus tuus*, &c.

IN GEHENNAM.] Apud Rufinum additur: *Ignis ardentis.*

Item ipse. Cap. CXX. §. 5.

INT. SI is, qui facit voluntatem alicuius, etiam particeps est, vel socius? RESP. Scire debemus Domino dicente: Ioan. 8. *Quia qui facit peccatum, seruus est peccati*, & iterum: Ibidem. *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri facere vultis*? Scimus quia non solùm socium & participem, sed dominum sibi ac patrem adscribit eum, cuius opus facit. Testatur autem de his Apostolus dicens: Rom. 6. *Aut nescitis, quia cui exhibuistis vos seruos ad obœdiendum, serui estis eius, cui obœdistis, siue peccati in mortem, siue obœdientiæ ad iustitiam.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS FACIT VOLVNTATEM.] Reperire est apud S. Basilium interr. 283. & apud Rufinum cap. 62.

ETIAM PARTICEPS EST.] Lege per interrogationem? *Numquid est etiam particeps?* vt apud Rufinum.

SCIRE DEBEMVS DOMINO DICENTE.] In textu Græco aliter. Εἰ πιστεύομεν τῷ Κυρίῳ λέγοντι. i. si credimus Domino dicenti.

Item. Cap. CXX. §. 6.

INT. Interr. 46. Reg bre. Ruf. ca. cit. Ioan. 15 SI is, qui consensit alterius peccato, si etiam ipse peccatireus est? RESP. Hæc sententia manifesta est ex verbis, in quibus ait ad Pilatum dicens: *Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet.* Manifestum namque est ex hoc, quia & Pilatus adquiescens his, qui tradiderunt Dominum peccatum habebat, licet minus, quàm illi. Ostenditur etiam hoc in eo, quod Adam adquiescit Euæ; vel consentit, quæ adquieuerat serpenti. Nullus enim ex ipsis aut innocens iudicatus est, aut impunitus abscessit. Sed & ipsa Dei indignatio, quæ aduersus eos habita est, hoc ipsum indicat. Cum enim Adam pro excusatione sua obiecisset: Gen. 3. *Quia mulier quam dedisti mihi, ipsa mihi dedit, & manducaui. Quia audisti*, inquit Deus, *vocem mulieris tuæ, & manducasti de ligno,*

Digitized by Google

de quo præceperam tibi, ne manducares, maledicta terra erit in operibus tuis.

Ex Regula Orientalium. §. 7.

SI quis errori eius consenserit, & secundùm duritiam illius magis consilium dederit, vt se tardius humiliet; sciat se, cum in hoc errore fuerit deprehensus, simili modo culpabilem iudicandum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS ERRORI.] Hic textus producitur à Smaragdo, qui illum attribuit cuidam Patri anonymo. In codice Vindocinensi iungitur superiori capiti S. Basilij, non ita recte: quia non extat apud S. Basilium: habetur etiam apud Burchardum libr. 11. cap. 46. & Iuonem in decreto parte 4. cap 110. ex dictis S. Basilij, & quidem contractius, hoc modo: *Hinc & quidam sanctissimus pater ait: si quis errori alterius consenserit, sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum & excommunicandum.* & 11. qu. 3. cap. *qui consentit.* ex S. Isidoro, in fine. Sed non extat apud S. Isidorum. Ex quibus patet restituendam esse hanc sententiam regulæ Orientalium, vt in hac Concordia habetur.

EIVS.] Apud Smaragdum, Burchardum & Iuonem legitur, *alterius* quæ quidem lectio videtur plausibilior.

SECVNDVM DVRITIAM ILLIVS.] Hæc verba non sunt apud Smaragdum.

CVM IN HOC ERRORE FVERIT DEPREHENSVS.] Hæc verba non extant in causa citata.

Item, ex eadem Regula. §. 8.

QVI consentit peccatis & defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum & homines: & corripietur increpatione seueriſſima.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI CONSENTIT.] Hic textus habetur etiam in Regula S. Pachomij excusa art. 99. producitur etiam à Smaragdo hoc capite, & apud Burchardum & Iuonem citatis capitibus: ex Basilij dictis, sed non extat apud sanctum Basilium. In causa citata producitur ex S. Isidoro: sed non extat apud illum. Est igitur ex regula Orientalium & S. Pachomij.

PECCATIS.] Lege: *Peccantibus*, vt apud S. Pachomium, tum in Regula excusa, tum in citata supra hoc capite: & etiam apud Smaragdum, Burchardum, Iuonem & causam eamdem. Vbi hæc sequuntur, quæ huc referri possunt. *Hinc & alius Pater ait: Si quis peccantem defendit, acrius, quam ille: qui peccauit, coërceatur.*

Ex Regula Patrum. Cap. V. §. 9.

SI quis verò de fratribus, vel, qui in oratorio sunt, vel qui in cellis consistunt, errori fratris consenserit, culpabilis erit atque excommunicatione dignissimus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS VERO DE FRATRIBVS.] Hæc reperiuntur in secunda regulâ MS. cod. Flor. cuius initium est: *Cum resi teremus: in vnum.*

VEL QVI IN ORATORIO SVNT, &c.] Per eos, qui in oratorio sunt intelligit eos monachos, qui simul habitant & conuersantur. Ita loquitur: quia fuit olim quorundam monachorum mos, vt dormirent in oratorio. In pœnis breuibus S. Basilio asscriptis, art. 16. Ε'ί τις τῶν ὑγιαινόντων ἔξω του κοιμᾶται τῦ ευκλειου, &c. i. si quis ex sanis dormiat extra oratorium, excommunicetur. Per eos autem, qui in cellis consistunt, intelligit reclusos.

ERRORI FRATRIS CONSENSERIT.] In R. MS. legitur: *Eius errori consenserit*, refertur ad antecedentia: *Correctus autem non audeat*,

Ex Regula S. Columbani. Cap. XXXIII. §. 10.

DEFENDERE proximum vel consanguineum in monasterio nullo modo permitti censemus. Quid enim alium defendat, qui iam sibi non viuit, sed Christo, quem imitatus, manet crucifixus; qui propriam animam, vt vbe-

Digitized by Google

rius ſaluti iungeret, perdidit? Qui vero proprias perdidit voluntates, vt Chriſti in ſe voluntatem impleret, cur aliorum dicta defendat, qui propria crucifixit? Et ſi in veritate crucifixit, & non modo etiam, ſed Chriſto viuit, cur in mundi facinoribus labentes pro qualibet familiaritate defendat? ſit ergo ei æquus amor tam in conſanguineo, quam in cætero fratre, qui ei ſanguinis adfinitate non iungitur. Maneat ergo in omnibus amor corde clauſus: nec quenquam ſub diſciplinæ moderamine poſitum tueri ſtudeat, ne vitium defendendi in aliis dimittat. Sit ergo in arbitrio corrigentis, vt quos corrigit ſub amoris ſtudio, non propria implenda voluntate, ſed vitia corrigendo inferat diſciplinam.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DEFENDERE PROXIMVM.] Hoc caput non extat in Concordia MS. cod. S. Arnulphi Metenſis: nec in Regula S. Columbani, quam habemus manuſcriptam in codice Floriacenſi: neque in edita, quæ exiit ex bibliotheca cœnobij Bobienſis: neque in ea, quæ prodiit ex bibliotheca S. Galli opera Melchioris Haiminsfeldij Goldaſti. Et quidem in Regula, quæ ex Bobienſi cœnobio exiit, & ea, quæ extat in dicto codice Floriacenſi ſunt tantùm nouem capita, non computato pœnitentiali, qui in codice Floriacenſi habetur. In ea verò, quæ edita eſt ex cœnobio S. Galli, ſunt quidem quatuordecim capita: ſed ea, nonnullis capitibus in alia diuiſis, non eſt aliis prolixior, imò contractior: quia in ea caput de oratione deſideratur, vt taceam de Pœnitentiali, qui neque in ea extat. Quamobrem mirum eſt hic citari caput trigeſimum tertium Regulæ S. Columbani. Quod autem huius capitis titulus quoad nomen S. Columbani, verus ſit liquet ex Smaragdo, qui hoc totum fere caput citat ſub nomine S. Columbani. Quoad numerum tamen capitis ſuſpicor mendum eſſe, & hoc caput eſſe decimum eiuſdem regulæ; etſi in cod. Vind. idem ſit numerus trigeſimus tertius.

PERMITTI CENSEMVS.] Apud Smaragdum: *Permittimus.*

QVID ENIM.] Lege: *Vt quid enim*, ita apud Smaragdum.

CÆTERO.] Id eſt, alio.

NE VITIVM DEFENDENDI.] Apud Smaragdum: *Ne vitium defendendo.* Sed retineo, defendendi: vt ſenſus ſit, ne hoc alterius defendendi vitium malo ſuo exemplo in alios fratres traducat.

SVB AMORIS STVDIO.] In cod. Vind. *Sub amaro ſtudio.*

NON PROPRIA IMPLENDA VOLVNTATE.] Lege: *Non propriam implendo voluntatem.*

VT NON PRÆSVMAT passim quisquam alium cædere.

CAP. LXXV. §. I.

VETETVR in monasterio omnis præsumptionis occasio. Ordinamus atque constituimus, vt nulli liceat quenquam fratrum suorum excommunicare aut cædere; nisi cui potestas ab Abbate data fuerit. Peccantes autem coram omnibus arguantur, vt cæteri metum habeant. Infantum verò vsque quindecim annorum ætates disciplinæ diligentia adhibeatur ab omnibus, & custodia sit. Sed & hoc cum omni mensura & ratione. Nam in fortiori ætate, qui præsumpserit aliquatenus sine præcepto Abbatis, vel in ipsis infantibus sine discretione exarserit, disciplinæ regulari subiaceat, quia scriptum est? *Quod tibi non vis fieri, alio ne feceris.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

VETETVR.] Ita in omnibus MSS. N. & apud Smaragdum, Ruthardum, S. Dunstanum, Turrecrematam: ita in vetusta editione Parisiensi, Colonensi, & Colinæi. Itaque illud membrum: *Vetetur in monasterio omnis præsumptionis occasio*, est quoddam generale edictum ad sequenda stabilienda. In vulgatis legitur: *Vt vitetur.*

PECCANTES CORAM OMNIBVS ARGVANTVR.] Cum prius bis aut ter ab ipso rectore secretò admoniti fuerint, vt habetur cap. 23. Regulæ.

INFANTVM VERO VSQVE AD QVINDECIM ANNO-

RVM ÆTATES DISCIPLINÆ DILIGENTIA ADHIBEATVR.] Ita in cod. Vind. & apud Smaragdum. i. diſciplinæ infantum adhibeatur diligentia, &c. in aliis tamen noſtris MSS. atque etiam editis: item apud S. Dunſtanum & Turrecrematam legitur. *Infantibus vero vſque ad quintum decimum annum ætatis diſciplina diligentia*, &c. MS. S. Farodis & editio Colinæi legunt, *ætatis ſuæ.*

DILIGENTIA ADHIBEATVR AB OMNIBVS ET CVSTODIA SIT.] In vetuſta editione Pariſienſi: *Diligentia ſit, & cuſtodia adhibeatur ab omnibus.* cum dicitur, *ab omnibus*, hoc de Præpoſitis, decanis, ſacerdotibus, diaconis, ſenioribus, aliiſque intelligitur, qui ad eam ætatis maturitatem peruenerint, vt tempus rationem & modum diſcretæ correctionis cognoſcere valeant: vel, vt loquitur S. Ferreolus: *Ad quos pertinet correctionis vel noſſe modum, vel tenere iudicium.* Nec puto fuiſſe vnquam permiſſum iis, qui decimum ſeptimum aut decimum ſextum, imò & vigeſimum ætatis annum vix attigerunt, paſſim pueros cædere. hanc autem cuſtodiam vſque ad decimum quintum ætatis annum definiit S. B. quia tunc pueri incipiunt duci ac regi ratione. Per infantes autem intelligit pueros, & infantes propriè dictos.

NAM IN FORTIORI ÆTATE, QVI PRÆSVMPSERIT.] In editione Colinæi legitur. *Nam in fortiori ætate qui aliquatenus hæc præſumpſerit.* Sed hæc editio multa addit Regulæ, quæ non habentur in codicibus MSS. & excuſis. Senſus autem huius loci eſt eiuſmodi: nam in maiori ætate conſtitutos, qui aliquo modo præſumpſerit cædere, &c.

ALIO NE FECERIS.] Ita in MS. S. Germ. ma. *Alio*, pro, *alij*. vt ſupra obſeruatum. In veteri editione Pariſienſi, *aliis ne feceris.*

Ferrioli. Cap. XXI. §. 2.

VT monachus in monachum ira inflammatus, quod eſt turpiſſimum, manus iniicere non præſumat; præter illos, ad quos pertinet correctionis vel noſſe modum vel tenere iudicium: ne vno peccante cæteris præſumendi creſcat audacia, & ita diſciplinæ ordine confuſo inruptaque lege viuendi ipſius ſacræ religionis per ſingulos iura perdantur. Quapropter quiſquis taliter incontinens manibus inuenitur, ita vt neſciat ab inlicitis temperare, manus illæ, quas erexit in proximum, per longum tempus non ſolum ieiunio, ſed etiam operis aſſiduitate laſſentur: vt deinceps ad Deum leuentur in oratione, non cum furore extendantur in fratrem. Dandam tamen veniam decernimus, iuxta vt Abbas moderari voluerit, poſtulanti, ſi

pœnitentia præmissa, etiam dum deprecatur, reatus sui, faciem lacrimarum effusione rigauerit.

Ex Regula S. Aureliani. Cap. XIII. §. 3.

FRater in fratrem si ausus fuerit manum mittere, legitimam disciplinam accipiat.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

FRATER IN FRATREM.] Eadem verba citat Iuo Carnot. 6. p. decreti cap. 292. ex Concil. Ilerdensi cap. 7. Idem statuit S. Cæsarius cap. 24. Regulæ: *Tamen si forte, vt se habet humana fragilitas, in tantum nefas aliqua de sororibus ausæ fuerint Diabolo instigante prorumpere aut vt furtum faciant, aut in se inuicem manum mittant, iustum est, vt legitimam disciplinam accipiant*, disciplina autem in vtroque loco S. Aureliani, & S. Cæsarij est flagellatio, vt supra notatum est.

Ex Regula Orientali. §. 4.

QVI minister est, habeat studium, ne quid operis pereat in monasterio. In qualicumque omnino arte quæ exercetur à fratribus, si quid perierit, & per negligentiam fuerit dissipatum, increpetur à Patre minister operum, & ipse iterum increpet alium, qui opus perdiderit, duntaxat iuxta voluntatem & præscientiam principis: absque quo nullus increpandi habebit potestatem.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI MINISTER EST.] Operum videlicet, quæ fiunt cotidie in monasterio. i. qui præest operibus monasterij.

PRINCIPIS.] Nempe monasterij. i. Abbatis. nam in Regula S. Pachomij, ex qua hæc Orientalis ferè sumpta est, Abbas passim appellatur princeps monasterij.

Ex

Ex Regula Magiſtri, de Cap. XIV. §. 4.

INFANTVLOS verò vſque quindecim annorum non excommunicari, ſed præcipimus vapulare pro culpis, &c. *Vide ſupra c. 29. §. 6.*

Ex Regula S. Cæſarij. Cap. V. §. 5.

SI poteſt fieri, aut difficile, aut nullus vnquam in monaſterio infantulus paruulus, &c. *Vide ſupra c. 46 §. 3.*

Ex Regula S. Iſidori, de Cap. XX. §. 6.

CVRA nutriendorum paruulorum pertinebit ad virum, quem elegerit Pater, ſanctum ſapientemque, atque ætate grauem, informantem paruulos non ſolum ſtudiis litterarum, ſed etiam documentis magiſterioque virtutum.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVRA NVTRIENDORVM PARVVLORVM.] Hæc habentur in Regula S. Iſidori excuſa eodem cap. 20.

STVDIIS LITTERARVM.] Ergo pueri monachi ſunt litteris imbuendi. Vnde S. Cæſarius paulo ante citatus non vult ſuſcipi in monaſterium pueros, niſi qui litteras ediſcere valeant. Horum Patrum neglecta doctrina propter operoſam olim in monaſteriis cantus, cerimoniarum & officiorum diuinorum multiplicitatem puerorum ingenia excoli deſierunt, quia tempus & otium ad id non ſuppetebant: atque inde ignorantia vitiorum mater & nutrix, atque etiam animorum ærugo acedia ex eiuſmodi rerum faſtidio nata vniuerſam monaſteriorum diſciplinam radicitus extirparunt.

Digitized by Google

VT OBEDIENTES SIBI sint inuicem fratres.

CAP. LXXVI. §. 1.

OBEDIENTIÆ bonum non solum Abbati exhibendum est ab omnibus; sed etiam sibi inuicem ita obediant fratres, scientes per hanc obedientiæ viam se ituros ad Deum. Præmisso ergo Abbatis, vt præpositorum, qui ab eo constituuntur, imperio, cui non permittimus priuata imperia præponi, de cætero omnes iuniores prioribus suis omni caritate & sollicitudine obediant. Quod si quis contentiosus reperitur, corripiatur. Si quis autem frater pro quauis minimâ causâ ab Abbate vel à quocumque priore suo corripitur quolibet modo, vel si leuiter senserit animos prioris cuiuscumque contra se iratos vel commotos, quamuis modicè, mox sine morâ tamdiu prostratus in terra antepedes eius iaceat satisfaciens, vsque dùm benedictione sanetur illa commotio. Quod qui contempserit facere, aut corporali vindictæ subiaceat, aut, si contumax fuerit, de monasterio expellatur.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

OBEDIENTIÆ BONVM.] Hoc caput multum confert ad obseruantiam, quia continet summam obedientiam, & honorem.

SED ETIAM SIBI INVICEM ITA OBEDIANT FRATRES.] Quod etiam præclare monet Haymo Halberstattensis libr. 2. de Varietate cap. 47. *Inuicem obedire debemus, sicut serui Dominis, secundum quod præcepit Dominus: quia, qui vult in vobis esse magnus, fiat omnium*

Digitized by Google

nouissimus, & omnium seruus, quibus addit, vt magis nos inclinet ad humilitatem, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare: sed & illud, quod ab Apostolo dictum est, per caritatem Spiritus seruite inuicem. Epitome Ludouici Imperatoris super Regulam S. Benedicti: *Oportet omnino vt obedientes sibi sint inuicem, & ipsa obedientia, si recto corde ostendatur, Deo offertur. Ipsa est via, qua ducit ad vitam. Citius enim exauditur vna oratio obedientis, quam decem millia contemnentis.*

VT PRÆPOSITORVM.] In omnibus editis & MSS. N. legitur: *Aut præpositorum*, optima tamen lectio nostræ Concordiæ: nam rectum sensum efficit: per præpositos hoc loco intelliguntur tam præpositus, quam Decani.

CVI NON PERMITTIMVS.] In MS. S. Ger. ma. *Quibus non permittimus*, malè.

PRIVATA IMPERIA.] i. priuatorum monachorum imperia, qui nullam præposituram seu magisterium habent in monasterio: nam priuatus proprie ille est, qui nullum gerit magistratum. S. Isidorus libr. 8. Orig. cap. 4. *Priuati sunt extranei ab officiis publicis.* Cornelius Fronto: *Priuatum non publicum, quia priuatus non gerit personam publicam.* Apud Athenienses ἰδιώτης, qui nullum gerit magistratum, qui non est persona publica, vt videre est passim apud Demosthenem & Isocratem.

PRIORIBVS.] i. senioribus, antiquioribus, præcedentibus dignitate vel officio, vt sunt Presbyteri, Diaconi, &c. Dicuntur etiam priores, qui ob vitæ meritum in altiori gradu & loco ab ipso Abbate constituuntur. Degradati tamen, hoc est, qui ob vitium suum in vltimum, seu inferiorem locum deturbantur, non possunt dici priores eorum, à quibus præceduntur.

OMNI CARITATE.] In Vict. ma. *Cum omni caritate.*

REPERITVR.] In Vict. p. *Fuerit reperta.*

SI QVIS AVTEM FRATER.] Circa hanc prostrationem hæc statuuntur. 1. add. Capitul. Lud. imp. tit 13. *Vt cum à quocumque priore suo increpatus quis eorum fuerit, mea culpa, primò dicat: deinde prosternens se illius pedibus cum cappâ, si habuerit, veniam petat, & tunc iubente priore surgat, & vnde interrogatus fuerit, rationem humiliter reddat.* nota, quia se non debet excusare iunior, nisi rationem errati petat prior, seu senior. Item in Epitome Ludouici Imperatoris super super regulam S. B. *Si frater increpatur à maiore priore qualicumque, aut ab alio quolibet, aut certè à iuniore reprehenditur pro aliâ qualibet re, cum summâ velocitate cadens veniam postulet: quia hæc eadem humilitas Deo exhibetur, non homini: & si ex corde fuerit, cito indulgentiam merebitur.* Vbi obserua hoc decreto statui, vt etiam prior seu senior à iuniore reprehensus in terram prosternatur, quod tamen à Regula non præscribitur. Porro non modò frater ab Abbate suo aut præposito, sed etiam à quibuscumque prioribus & senioribus suis obiurgatus se eius pedibus prouoluere debet: vt ex ver-

bis regulæ liquidò constat: *Vel à quocumque priore suo corripitur quolibet modo, vel leuiter senserit animos prioris cuiuscumque contra se iratos.* Neque enim hæc de præposito, qui vulgo dicitur Prior, possunt intelligi. Hæc autem præclarâ est institutio, quia iuniorum petulantiam comprimit, qui vbi seniores spernere cœperunt, citò à vita religiosa deficiunt.

CAVSA.] Id est, culpa, vide superius notata.

ANIMOS.] Ita in cod. S. Germ. ma. vulgò in singulari.

BENEDICTIONEM.] Id est, bona precatione, vt si dicat senior: *Benedicat te Deus*, vel quod simile.

ILLA COMMOTIO.] In cod. Vict. p. deest, *illa*.

EXPELLATVR.] Adhibitis omnibus iis, quæ supra statuta sunt.

Ex Regula S. Basilij. Cap. LXIV. §. 2.

INT. QVomodo inuicem obaudire debemus? RESP. Sicut
Mat. 10 serui Dominis, secundum quod præcipit Dominus: *Quia qui vult in vobis esse magnus, fiat omnium nouissimus, & omnium seruus.* Quibus addit, vt magis nos inclinet ad humilitatem: *Sicut filius hominis non venit ministrari,*
Gal. 5. *sed ministrare.* Sed & illud, quod ab Apostolo dictum est: *Per caritatem spiritus seruite inuicem.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOMODO INVICEM.] Habetur apud S. Basilium interr. 115. Regul. breu. & apud Rufinum cap. 42.

MAGNVS.] Vt apud Haymonem Halberstattensem loco supra citato, & in textu Græco Euangelij: μείζων: in vulgata interpretatione, maior, hic autem locus contractè citatur à S. Basilio.

Item. Cap. XIII. §. 3.

INT. SI oportet omnibus vel quibuscumque obedire? RESP.
Eorum quidem, qui imperant differentia vel diuersitas non debet impedire obedientium propositum: Quia ne-
Ex. 18. que Moyses intemperans extitit cognato suo Iethro, cùm vtilia moneret & iusta. Commotionum sane non parua est diuersitas. Aliæ namque contrariæ videntur esse man-

Digitized by Google

datis Dei, aliæ verò interrumpere mandatum vel contaminare illud videntur, aliæ verò ad explendum id atque ædificandum veniunt. Necessarium ergo est meminisse Apostolici præcepti dicentis: *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est, retinete: ab omni specie malâ abstinete vos.* & iterum: *Cogitationes purgantes vel destruentes & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & captiuantes omnem intellectum ad obediendum Christo.* Si quid ergo est, quod conueniat cum mandato Dei, & animæ expediat, & hoc nobis ab aliquo fuerit imperatum, velut voluntatem Dei promptè, ac libenter debemus accipere & explere, quod dictum est: *Obtemperantes inuicem in caritate Christi.* Sin autem contrarium aliquid mandatis Dei, vel quod ea corrumpere videatur aut contaminare facere iubemur aliquo tempus est nos dicere: *Obtemperare oportet Deo magis, quàm hominibus.* Et rursum meminisse Domini dicentis: *Alieni autem vocem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quoniam nesciunt alienorum vocem.* Sed & sancti Apostoli memores esse debemus, qui ad nostram cautelam ausus est, ne Angelis quidem parcere dicens: *Etiamsi Angelus de cœlo euangelizauerit vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Ex quo edocemur, vt etiamsi valde vobis carus sit aliquis, etiãsi magnificus habeatur, & in ammiratione sit positus, qui prohibet nos facere, quod à Domino præceptum est: vel rursum imperat fieri, quod Dominus prohibuit, execrabilis debet esse, qui eiusmodi est, omnibus, qui diligunt Dominum.

1. Thess. 5. 1. Cor. 10. Eph. 4. Act. 5. Ioan. 10. Gal. 1.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI OPORTET.] Habetur apud S. Basilium interr. 114. Reg. breu. & apud Rufinum cap. 14. hic autem titulus contractior est, quam apud S. Basilium.

IMPEDIT OBEDIENTIVM PROPOSITO.] Ita in Rufini cod. MS. S. Germ. Et κωλύει, *Impedit*, id est, nocet, vnde in textu Græco legitur ὀφείλει παραβαίνειν, i. debet nocere.

QVIA NEQVE MOYSES INTEMPERANS.] Ita apud Rufinum. Sed lege: *Inobtemperans*, id textus Græcus παρήκουσεν, quod idem

sonat, & historia postulant. Et notanda est summa Moysis humilitas, qui, etiamsi cum Deo facie ad faciem loqueretur, non tamen hominis peregrini consilium aspernatus est: vt discant rectores suorum consilia inferiorum non spernere.

COMMOTIONVM.] Lege: *Commonitionum*, vt apud Rufinum.

OBTEMPERANTES INVICEM IN CARITATE.] Ad Eph. 4. ita apud Rufinum. nihilominus in versione communi: *Supportantes inuicem in caritate*, iuxta textum Græcum Apostoli: ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ.

ALIQVO.] Lege: *Ab aliquo*.

ALIENI AVTEM VOCEM NON SEQVVNTVR.] Ita apud Ruf. nam in vulgata interpretatione Ioan. 10. *Alienum autem non sequuntur*. His autem locis docet S. Basilius non esse obtemperandum præcipientibus ea, quæ cum lege diuina pugnant. Itaque si videat inferior mandatum superioris manifeste legi diuinæ aduersari, nec tenetur, nec debet obtemperare: neque etiam talia imperari debent. Etsi Mutio imperatum legamus, vt filium, & alteri, vt se in ardentem clibanum proiicerent ipsos vero sine mora obtemperasse: & quædam alia similia, hæc tamen potius admiranda, quam imitanda, nec facienda nisi ex peculiari motu spiritus sancti, qui ne sequeretur homicidium, miracula edidit: alioqui homicidium, nec imperandum, nec faciendum.

Cass. li 4. dein. stit. c. 27 Seuerus Sulp. l. 2. dial. ca. 13.

Item. Cap. XXIII. §. 4.

Vide supra c. 5. §. 22.

QVali affectu vel quali sensum oportet increpare eum, qui increpat, &c.

Item. Cap. XXIV. §. 5.

Vide supra c. 5. §. 23.

QVali affectu quis debet suscipere correptionem, &c.

Item. Cap. XXV. §. 6.

INT. QVi tristatur aduersus eum, qui se increpat; qualis est?

RESP. Neque periculum peccati agnouit iste, maximè ad Deum, neque lucrum pœnitentiæ: nec credidit illi, qui dixit: *Quia, quem diligit, diligenter corripit*: sed se ip-

Prou. 13.

sum alienum facit ab illa vtilitate dicens : *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me* : sed & ad læsionem cæterorum iste talis permanet inter fratres: resoluit enim, & impedit animos eorum, qui possunt proficere. *Psal. 140.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVI TRISTATVR.] Reperitur apud S. Basilium interrog. 159. Regul. breu. & apud Rufinum eodem cap. 23.

QVI DILIGIT, DILIGENTER CORRIPIT.] Prou. 13. *Qui parcit virgæ, odit filium suum : qui non diligit illum, diligenter erudit.* in paruis Bibliis MSS. S. Germ. *Instanter erudit.*

Item. Cap. XV. §. 7.

POenitentem ex corde quomodo oportet suscipi? RESP. Sicut Dominus ostendit, cum dicit : *Quia conuocat amicos & vicinos dicens : congratulamini mihi, quia inueni auem meam, quam perdideram.* *INT. Luc. 15.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

POENITENTEM EX CORDE.] Inuenire est apud S. Basilium inter. 8. Reg. breu. & apud Rufinum cap. 24. apud quem est, *pœnitentes.* sed in MS. legitur, *pœnitentem*, vt in textu Græco μετανοοῦντα.

Item. Cap. LXXII. §. 8.

SI frater fratrem contristauerit, quomodo debet emendari? RESP. Si quidem contristauerit, sicut Apostolus dicit, *Contristati enim estis, vt in nullo detrimentum pateremini ex vobis.* Non ille, qui contristauit, emendari debet, sed ille, qui contristatus est, [&] indiciat eius tristitiæ, quæ secundum Dominum est, debet ostendere. Si verò indifferenter contristauit. Id est, non secundum Deum, memor sit is, qui contristauit Apostoli dicentis : *Si autem pro-* *INT. 2. Cor. 7*

Digitized by Google

pter escam frater tuus contristatur, iam non secundum caritatem ambulas. Et cum cognouerit tale delictum esse suum; *Impleat illud, quod à Domino dictum est: si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris ibi, quia frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI FRATER FRATREM CONTRISTAVERIT.] Habetur apud S. Basilium interr. 40. regul. & apud Rufinum cap. 43.

CONTRISTATI ENIM ESTIS.] Ita apud Rufinum: sequitur tamen in textu Græco Apostoli: κατὰ θεὸν. i. secundum Deum.

PATEREMINI.] Lege, *patiamini*, ita apud Rufinum, & interpretatione vulgata.

ET INDICIA.] Particula, *&*, redundat.

ET VADE PRIVS RECONCILIARI.) Ita apud Rufinum, sed lege & distingue: *Et vade prius, reconciliare.* ita in versione communi, vt in textu Græco: καὶ ὕπαγε, διαλλάγηθι. quod idem significat.

OFFERES.] Ita apud Rufinum, & in vulgata versione Matthæi. sed in textu Græco, etiam apud S. Basilium in imperatiuo: προσένεγκε. Id est, offer.

Item. Cap. LXIX. §. 9.

INT. QVod si non adquieſcit, vt satisfaciat? RESP. Implere debemus in eo quod à Domino dictum est de eo, qui peccauit, & non egit pœnitentiam, cum dixit: *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut gentilis & publicanus.*

Item. Cap. LXXIV. §. 10.

INT. QVod si satisfaciente eo, qui contristauit, noluerit reconciliari is, qui contristatus est? RESP. Manifesta est de hoc Domini sententia, quæ refertur in illa parabola de seruo, qui rogatus est à conseruo suo, & noluit patienter agere: *Et videntes*, inquit, *conserui renunciauerunt Domino*

Digitized by Google

Domino suo: Iratus autem Dominus reuocauit omnem gratiam, quam concesserat, debiti, & tradidit eum tortoribus, vsquequo redderet omne debitum.

Item. Cap. LXXXIV. §. II.

CVm quali affectu obedire oportet ei, qui nos ad opus mandati cohortatur? RESP. Eo affectu, quo esuriens paruulus nutrici obtemperat ad vbera inuitanti: vel quo affectu omnis homo suscipit ab aliquo ea quæ ad vitam pertinent: immò & si quid amplius, pro eo quod multo est pretiosior futura vita, quam præsens, sicut Dominus dicit: *Quia mandata mea vita æterna sunt.* Sicut ergo præsens vita constat in cibo panis, ita æterna vita constat in opere mandati, sicut ipse Dominus iterum dicit: *Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui me misit, Patris.*

Ioan. 12.

Ioan. 4.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

CVM QVALI AFFECTV.] Habetur apud S. Basilium interr. 166. Regul. breu. & apud Rufinum cap. 46.

OMNIS HOMO.] Ita apud Rufinum. In textu Græco sequitur, ἀνὴρ φιλόζωος τῆ ζωῆ. i. cui vita cara est.

ET SI QVID AMPLIVS.] Ita apud Rufinum. In textu Græco: μᾶλλον δὲ ἢ πολλῶ πλέον. i. imò & multò amplius.

QVIA MANDATA MEA VITA ÆTERNA SVNT.] In textu Græco S. Basilij: ἡ γὰρ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ Κύριος, ζωὴ αἰώνιός ἐστιν. i. mandatum enim Dei, inquit Dominus, vita æterna est. Sed paulo aliter in textu Euangelij: ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστιν. i. vt in versione cõmuni: *Quia mandatum eius vita æterna est.* mandatum eius est Patris sui, de quo ibi loquitur Christus. Itaque locum citauit S. Basilius ex memoria.

Ex Regula Patrum. Cap. VII. §. 12.

HOc etiam addendum fuit, vt frater, qui pro qualibet culpa arguitur vel increpatur patientiam habeat, & non respondeat arguenti; sed humiliet se in omnibus

1. Petri. 5. Luc. 14. secundum præceptum Domini dicentis: *Quia Deus humilibus dat gratiam, superbis autem resistit, & qui se humiliat, exaltabitur.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

HOC ETIAM ADDENDVM EST.] Hic textus habetur in Regula secunda MS. cod. Flor. cuius initium est. *Cum resideremus ad vnum in nomine Domini.* in cod. Vind. male scribitur in titulo: *item capitulo quarto.*

PATIENTIAM HABEAT.] In libello de Rectoribus, Coloniæ edito legitur: *Pœnitentiam habet*, malè. In Codice Corbeiensi: *Patienter habeat.*

ET NON RESPONDEAT ARGVENTI.] Se excusando nimirum, quod etiam vetat S. Columbanus in Pœnitentiali MS. *Excusans ad veniam.* L. *Percussionibus.* & infra. *Caterum, qui se excusauerit, non filius Dei spiritalis, sed filius Adam carnalis iudicetur.* & infra. *Si quis veniam non petit, aut dicit excusationem, duos dies vnum paximatium & aqua.* aut etiam contradicendo, quod etiam prohibet idem Columbanus ibidem. *Qui nonciro ad portum requiei humilitatis Dominica confugerit, nimirum contradictionis aditum aliis aperiens in superbia verbo persistens, de libertate sanctæ Ecclesiæ in cellulâ ob pœnitentiam agendam separetur: vsque dum bona eius voluntas cognoscatur, atque per humilitatem denuò sanctæ congregationi inseratur.* Id etiam prohibetur in pœnis breuibus, quæ vulgò S. Basilio tribuuntur, art. 18. Εἴπις χάριτος ἀπυλογίας, λυπηθὶς ἀνπαιδίυσυ, τὴν παιδίυσιν, ἢ ἀπολίγων ἐπὶ κατακλίξαι, ἀφορίζέσθω. i. si quis caruerit benedictione, & contristatus castigantem se rursus castigauerit, aut contradicens non susceperit, excommunicetur.

DOMINI DICENTIS: QVIA DEVS HVMILIBVS DAT GRATIAM.] Ita in R. MS. tam Floriacensis, tam Corbeiensis codicis. Sed puto hos locos esse transpositos, & legendum: *Domini dicentis: qui se humiliat, exaltabitur.* Et: *quia Deus humilibus dat gratiam, superbis autem resistit.* Ita vt hic vltimus locus, qui est. i. Petri cap. 5. non referendus sit ad illa verba: *Domini dicentis*: qui etiam est transposito membrorum ordine citatus: *Quia Dominus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* ita in vulgata editione: in textu Græco est, θεὸς. i. *Deus*, vt in codice Concordiæ, & citatis Regulis MSS.

Digitized by Google

Ex Regula cuiuſdam. §. 13.

AD primum verbum diſcuſſionis ſenioris ſiue œconomi, ſiue alicuius fratris venia petenda eſt: & tamdiu in terra proſtratus, donec ſenior diſcuſſionem conſummauerit. Si autem ſenior diſcuſſionem iterauerit, & ipſe veniam iterare debet. Si quis tardior ad veniam inuentus fuerit, ſiue aliqua verba religioni contraria ſiue pro excuſatione dilecti ſui protulerit, mittendus eſt in carcerem; & pœniteat ſecundùm quod iudicauerit ſenior, vſquequo corrigatur. Si autem obſtinatus inuenitur, ſeparandus eſt à fratribus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

DISCVSSIONIS.] Id eſt, redargutionis, reprehenſionis, correptionis.

VENIA PETENDA EST.] Circa hoc notanda eſt doctrina beati Iſaiæ Abbatis orat. 3. *Si quis te durius compellarit, ne extollas aduerſus illum cor tuum: ſed operam da, vt illi ſatisfacias, antequam animus tuus indignetur: ira enim ex ſtudio prouenit. Si aliquâ in re, vel iure vel iniuria ab aliquo reprehenſus fueris, ne perturberis, ſed pœnitentiam age ignoſce, inquiens, mihi, non faciam amplius.*

OECONOMI.] Oeconomus eſt qui bonorũ & reddituum familiæ alicuius curam gerit, eaque pro neceſſitate & dignitate ſingulis diſtribuit & adminiſtrat. S. Iſidorus Peluſiota libr. 5. epiſt. 301. Ἐ'ι οἰκονόμος ἔιρηται παρὰ τὸ ἑκάστῳ τὸ οἰκεῖον νέμειν, ἢ παρὰ τὸ ἑκάστῳ τῶν ἐν τῷ οἴκῳ τὸ πρὸς ἀξίαν νέμειν. i. ſi Oeconomus dictus eſt ab eo quod ſingulis id, quod proprium eſt, diuidat: vel quod ſingulis, qui in domo ſunt pro dignitate diſtribuat: Oeconomus monaſterij eſt Cellerarius. Eccleſiæ etiam ſuum habebant Oeconomum, cuius officium ſic deſcribit S. Iſidorus in Epiſt. ad Leudefredum Epiſcopum Cordubenſem: *Ad Oeconomum pertinet ſeparatio* (lege, *reparatio*) *Baſilicarum atque conſtructio, actiones Eccleſiæ in iudiciis vel in proferendo vel in reſpondendo: tributi quoque accepta & rationes eorum, qua inferuntur. Cura & agrorum & cultura vinearum, cauſa poſſeſſionum & ſeruitiorum, ſtipendia Clericorum, viduarum & deuotarum pauperum, diſpenſatio veſtimenti & victus domeſticorum Clericorum, ſeruitiorum quoque & artificum, qua omnia cum iuſſu & arbitrio Epiſcopi ab eo implentur.* Erant autem plures Oeconomi, & qui eis præſidebat, ma-

gnus Oeconomus dicebatur. De quo vide Ioannem Meursium in lexico Græco-barbaro. In monasteriis etiam maior fuit Oeconomus. S. Columbanus in Pœnitentiali : *Si quid præceperit Abbas, vel Oeconomus maior.* Oeconomus dicitur etiam vicedominus, de quo supra.

VENIAM ITERARE.] Iterum petere.

TARDIOR AD VENIAM.] Sup. petendam.

Item ex eadem. §. 14.

VIrtus obedientiæ expetenda est, & secundùm vniuscuiusque vires exercenda est: & ad primum verbum senioris omnes, qui audierint ex fratribus, adsurgere oportet: & qui non surrexerit veniam petat, & pœniteat, quantùm iudicauerit senior; & impleat quod iussum est, licet durum videatur. Obedientia vsque ad mortem facienda, secundum exemplum Domini, qui factus est obediens Patri vsque ad mortem. Et vnumquemque oportet fratri suo seruire sicut Abbati proprio vel patri. Sicut A-
Eph. 5. postolus dicit: *Seruite inuicem in timore Christi.* Et iterum.
1. Cor 16 *Omnia vestra cum caritate fiant.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SERVITE INVICEM IN TIMORE CHRISTI.] Ad Eph. 5. vbi in vulgata editione, legitur: *Subiecti inuicem*, &c. vt in textu Græco ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις. quod idem significat.

CVM CARITATE FIANT.] 1. Cor. 16. vbi in vulgata lectione iuxta textum Græcum legitur: *In caritate fiant.*

Ex Regula Fructuosi. Cap. XVII. §. 15.

QVisquis frater pro qualibet neglegentiâ vel reatu arguitur, vel excommunicatur, & tamen humiliter veniam petit, vel confitetur lacrimabiliter, congrua ei remissionis & indulgentiæ medela tribuetur. Procaci autem & persistenti, atque per superbiam vel controuersiam deneganti amplior & districtior animaduersio flagellorumque penuria irrogabitur.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVISQVIS FRATER.] Habetur in R. MS. S. Fructuoſi Archiepiſcopi Bracarenſis cod. Graſſ. eodem cap. 17. In cod. Vind. malè in ſummate ponitur ex eadem regula.

HVMILITER VENIAM PETIT.] S. Iſidorus cap. 16. regulæ: *Qui ſponte culpam confitetur, quam geſſit, veniam promereri debet, quam expetit.*

FLAGELLORVMQVE PENVRIA.] ita in R. MS. & eodem capite ſupra citato: ita vt penuria hoc loco ſeueritatem atque acerbitatem ſignificet.

Ex Regula Ferrioli, de Cap. XXXIX. §. 16.

AD illos verò, qui poſt correctionem impugnantes iudicia ſeniorum nituntur excuſare peccatum, & non ad pœnitentiam recordatione delicti, ſed ad duritiam indignationis nimium migrauerint, reſpicit iſta ſententia: vt quamdiu à propoſita intentione reuocentur & cum ore mentis manifeſta emendatione deponant, ſecundum arbitrium Abbatis ardua omnino ſubiaceant diſciplinæ, quia non dixerunt, peccatum meum ego cognoſco; ſed dixerunt quod in Iſaia Propheta de rebellibus dicitur. *Nullus* Hier. 8. *eſt, qui agat pœnitentiam ſuper peccatum ſuum dicens; quid feci?*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

EX REGVLA S. FERRIOLI.] In cod. Vind. legitur, ex regula S. Fructuoſi cap. 17. malè.

SENTENTIA.] Id eſt, iudicium, condemnatio.

VT QVAMDIV.] Id eſt, vt donec, vt ſupra notatum eſt.

CVM ORE MENTIS.] Locus corruptus, lege: *Tumorem mentis*, ſenſus clarus eſt, *& tumorem mentis manifeſtâ emendatione deponant*: vt in cod. Vindocinenſi.

DISCIPLINÆ.] Id eſt, flagellationis, vt ſupra notatum eſt.

IN ISAIA.] Aut lapſus memoriæ, aut error exſcriptoris qui ſcripſerit: *In Iſaia*, pro, *in Hieremia*: nam locus habetur, Hieremiæ octauo capite.

Digitized by Google

SVPER PECCATVM SVVM.] In versione communi: *Super peccato suo.*

Ex Regula Aureliani. Cap. XXXVIII. §. 17.

Si quis pro qualibet culpa aut transgressione regulæ increpatur, aut disciplinam accipit, arguenti respondere non præsumat: quia peccatum, quod hic distringitur, in æterna examinatione non punitur. Et sic debetis animæ curam excipere, quomodo æger curam medici, tenentes illud sacræ scripturæ: *Qui abiicit disciplinam, infelix est.* & illud: *ego in flagella paratus sum.*

Sup. 3.
Psal. 37.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI QVIS PRO QVALIBET CVLPA.] Idem statuit S. Cæsarius Arelatensis cap 11. *Qua pro qualibet culpa admonetur, castigatur, corripitur, respondere penitus non præsumat.* hoc capitulum in cod. Vind. nullum habet titulum.

DISCIPLINAM ACCIPIT.] Id est, flagellatur.

DISTRINGITVR.] Id est, punitur coercetur, hinc districtio animaduersio, coercitio, districtus, seuerus, regidus, districtum examen. Et districtus, territorium in quo quis dictrictionis ius habet. 2. de feudis tit. §4. *Ad hoc quod allodium vendiderit, districtum & iurisdictionem Imperatoris vendere non præsumat.*

IN ÆTERNA EXAMINATIONE.] Examinatio hoc loco est supplicium, pœna, *damnatio.*

CVRAM.] Id est, curationem.

Ex Regula Tarnatensi. Cap. V. §. 18.

PRo qualibet etiam culpa qualibet aspera fuerit increpatione correptus, respondere nefas iudicet arguenti. Sed humiliando se emendationem delicti doceat secuturam: quia Deus humilibus daturum se gratiam repromisit.

1. Petri. 5.

Digitized by Google

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

PRO QVALIBET ETIAM CVLPA.] Lege: *Pro qualibet etiam culpâ qui qualibet aſpera fuerit increpatione correptus.* Quanta autem diſciplina & correptio facienda ſit, lege tractatum S. Cypriani de diſciplina, & ſermonem S. Valeriani Epiſcopi Cemelienſis de bono diſciplinæ. in cod. Vind. hoc capitulum attribuitur Aureliano. malè.

Item. Cap. VIII. §. 19.

INcrepare iunior non audeat ſeniorem: ſed ſi extra regulam aliquid fieri aut factum eſſe cognoſcit, Abbati eſt aut præpoſito reſeruandum, vt correptione regulari quod reprehenditur, corrigatur. Quæcumque ab aliquo abſque teſtibus ammittuntur, ſi ad Abbatis notitiam peruenerit, ſecretius emendetur. Si omnibus innotuerit, coram omnibus eſt reus amiſſi criminis arguendus.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

INCREPARE IVNIOR NON AVDEAT SENIOREM.] Optima inſtitutio, vt non detur licentia iunioribus ſpernendi ſeniores.

ALIQVID FIERI AVT FACTVM ESSE.] A ſeniore videlicet.

ABSQVE TESTIBVS.] Id eſt, ſecretò, nullis videntibus. Rutilius in itinerario.

Quod ſoli nullo viuere teſte volunt.

AMMITTVNTVR.] Recta lectio, pro. admittuntur; vt ammirari pro, admirari, ammonere pro, admonere, vt ſupra notatum eſt.

PERVENERIT.] Nempe ille, qui in regulam peccauit.

AMISSI.] Lege: *Ammiſſi.* i. admiſſi.

Ex Regula S. Columbani. §. 20.

SI cui iniunxerit Abbas aut præpoſitus de fratribus iter agere, ita obſeruandum eſt, vt ſeniori iunior obediat; ſi tamen rectum fuerit, quod ei indicauerit, obſeruare ſtudeat. Si quid præceperit Abbas vel Oeconomus maior, &

Digitized by Google

alius humilior iterauerit Oeconomus, ipse obedire debet, indicans tamen in silentio, quod præceperit alius maior. Infra monasterium vero nullus tamen alio imperio præcellente imperet, nisi qui præest.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SI VERO INIVNXERIT ABBAS.] Hæc videre est in Pœnitentiali MS. S. Columbani cod. Flor.

SI QVID PRÆCEPERIT ABBAS VEL OECONOMVS MAIOR.] Sensus est: si Abbas vel Oeconomus maior præceperit aliquid, & alter Oeconomus infirmior iterauerit. i. rursus aliud imperauerit fratri, ipse frater debet maiori obedire, indicans illi submissa voce sibi aliquid imperatum fuisse ab Abbate, vel maiore Oeconomo.

OECONOMVS MAIOR.] Per Oeconomum maiorem hîc videtur intelligi præpositus monasterij, qui secundus est ab Abbate. Olim enim præpositi, vt supra notatum est, in multis monasteriis negotia exteriora tractabant tamquam Oeconomi, & necessaria monachis distribuebant.

NVLLVS TAMEN ALIO IMPERIO PRÆCELLENTE IMPERET.] Id est, nullus ita imperet, vt velit mandatum suum Abbatis imperio anteponi.

DE ZELO BONO QVEM debent monachi habere.

CAP. LXXVII. §. 1.

SICVT est zelus amaritudinis malus, qui separat à Deo, & ducit ad infernum: ita est zelus bonus, qui separat à vitio, & ducit ad Deum & ad vitam æternam. Hunc ergo zelum feruentissimo amore exerceant monachi. Id est, vt honore se inuicem prœueniãt, infirmitates suas siue corporũ, siue morum patientissimè tolerent: obedientiam sibi certatim impendant. Nullus quod sibi vtile iudicauerit, sequatur, sed quod magis alio; caritatem fraternitatis casto impendant amore: Deum timeãt: Abbatem suum sincera, & humili caritate diligant: Christo omnino nihil præponant, qui ad vitam æternam perducat. Amen.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

SICVT EST ZELVS AMARITVDINIS.] Quia inter eos, qui simul viuunt, inuidia facile obrepere potest, ideo hoc vltimo eam capite fugiendam monet S. B. proponit ergo duplicem zelum vnum malum, alterum bonum. Hîc verò notandum zelum propriè apud veteres inuidiã significare. Etymologici veteris auctor: ξῆλος ὁ φθόνος. i. zelus inuidia. dicitur παρὰ τὸ ζέω καὶ λίαν. θερμὸς γάρ ἐστιν λίαν. i. à verbo ζέω. i. ferueo & λίαν. i. nimis, est enim inuidia calida nimis, vel quod faciat animam ardere intus. ἢ ἀπὸ τοῦ ζάλη ζάλος καὶ ζῆλος. ὁ γὰρ ζῆλος ζάλην ἐμβάλλει εἰς τὸν ἄνθρωπον. vel à ζάλη. i. tempestas: nam inuidia homini tempestatem immittit, dicit idem Etymologici auctor. Et rectè sanè quia inuidus semper, furias

rum facibus inflammatus nunquam quiescit. Vnde præclarè S. Cyprianus eleganti illa oratione de zelo & liuore. *Zelo excæcante sensus nostros atque in ditionem suam mentis arcana redigente Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies non prouidetur. Inflat superbia, exacerbat sanitia, perfidia prænaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira feruescit.* Nihilominus zelus in sacra scriptura & sanctis patribus est nomen indifferens modò bonæ, modò aduersæ significationis: bonæ, vt Psal. 68. *Zelus domus tuæ comedit me.* aduersæ 1. Cor. 3. *Cum sit inter vos zelus & contentio.* Bonus zelus à S. Ambrosio libr. 2. de officiis cap. 3. Zelus Dei dicitur, malus vero humanus. *Sit ergo inter vos,* inquit, *Dei zelus, non iste humanus, quem inuidia generat.* vbi distinguit zelum humanum ab inuidia: ita vt iste zelus addat aliquid inuidiæ, sitque vehemens quidam animi motus, quo quis inardescit aduersus proximi bonum: quem S. Benedictus vocat zelum amaritudinis S. Iacobum secutus, qui in sua epist. cap. 3. appellat: *Zelum amarum.* Vulgò tamen ista vocabula confunduntur.

ID EST, VT INVICEM SE HONORE PRÆVENIANT.] Octo enumerat effectus boni zeli, quibus doctè explicatur in quo consistat eiusmodi zelus. Primus ergo est, vt fratres se inuicem honore præueniant: quia inuidus proximi sui honore maxime cruciatur.

INFIRMITATES SVAS SIVE CORPORVM SIVE MORVM PATIENTISSIME TOLERENT.] Quia inuidus, etsi semper malo lætetur alieno, tamen ex illo occasiones contentionum & rixarum quærit, nec vnquam pacem habet cum proximo. *Hinc vultus minax, toruus aspectus, pallor in facie, in labiis tremor, stridor in dentibus, verba rabida, effrenata conuicia, manus ad cædis violentiam prompta, etiam si à gladio interim vacua, odio tamen furiata mentis armata.* inquit S. Cyprian. oratione citata. Sed qualis sit eiusmodi zelus satis declarat S. Iacobus capite citato: *Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum.* At contra iuxta Apostolum: *Caritas omnia suffert omnia sustinet*: & ex aliorum infirmitate proficit, quod præclarè docet S. Leander. cap. 16. libri de institutione Virginum: *Etsi interdum pro varietate voluntatum oriatur quadam congregationi simultas, & nonnumquam murmuriis carnalium tristentur spirituales, non tamen deerunt, quas in actibus bonis imiteris. Et certè tolerare carnales probatæ virtutis est, imitari vero spirituales spei est maxima. Erudiunt carnales spiritalium patientiam: & dant, quæ sancta sunt, bonarum documenta virtutum: ac sic anima proficienti vtraque sunt* 2. Cor. 12 *vtiles, & quas patienter tolerat, & quas imitatur suauiter. Libenter, inquit Apostolus sustinetis insipientes, dum sitis sapientes. Et ipse idem dicit: debetis enim vos, qui firmiores estis, imbecillitates infirmorum sustinere, & non vobis placere. Vnusquisque autem proximo suo placeat in bonum ad* Rom. 15. *ædificationem.* At contra inuidus nihil ex aliorum virtute proficit, qui etiam vt ei virtus aliena multum officiat, efficit; alterius meritum in sui tormentum, medicamentum in venenum conuertens, vt præclarè docet S.

Cyprianus oratione citata: *Qualis vero est anima tinea, qua cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo zelare in altero vel virtutem eius, vel felicitatem, id est, odisse in eo vel merita propria vel beneficia diuina, in malum proprium bona aliena conuertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam, velut quosdam pectori admouere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta maleuolentia vngulis pulsent.* Et Prosper Aquitanicus lib. 3. de vita Contemplatiua cap. 5. *Quis facile potest, quale sit hoc malum verbis exprimere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinum munus in homine; cum potius amari homo debeat pro sui meriti sanctitate? tantos inuidus habet pœnâ iustâ tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores.*

NVLLVS QVOD SIBI VTILE IVDICAVERIT SEQVATVR.] Quia caritas non quærit, quæ sua sunt inquit Apostolus, ac proinde non appetit aliena; nec alienæ inuidet prosperitati quæ non suam, sed alterius quærit vtilitatem.

ABBATEM SVVM SINCERA ET HVMILI CARITATE DILIGANT.] Quod non facit inuidus, qui eo difficilius alteri subiicitur, quò magis alterius inuidet honori: *Hinc vinculum pacis rumpitur*, inquit S. Cyprianus oratione citata, *hinc caritas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata prosilitur, dum obtrectatur sacerdotibus, dum Episcopis inuidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum. Hinc recalcitrat, hinc rebellat de zelo superbus, de æmulatione peruersus; animositate & liuore non hominis, sed honoris inimicus.* Sincera autem caritas est verba non facta humilis, quæ cum timore coniuncta est, vt non degeneret in sulsam familiaritatem.

CHRISTO OMNINO NIHIL PRÆPONAT.] Quia malo zelo *Magisterium Christi negligitur*, inquit S. Cyprianus supra.

OBEDIENTIAM SIBI CERTATIM.] Vt cap. 17.

MAGIS ALIO.] Ita in cod. S. German. ma.

AMEN.] Deest in cod. S. German. ma.

Ex Regula S. Basilij. Cap. XXXVIII. §. 2.

QVALEM debemus habere caritatem ad inuicem? *Ioan. 16. reg. 62. Ref. c. 81 Ioan. 15.*
RESP. Qualem Dominus ostendit & docuit dicens: *Diligite inuicem, sicut & ego dilexi vos, maiorē autem caritatem nemo habet, quàm vt quis animam suam ponat pro amicis suis.* Si autem & animam poni oportet, quanto magis in aliis votum & studium debet ostendi, sine dubio non secundùm humanas voluntates, sed secundum illum prospe-

&um, in quo est commune omnium propositum placendi Deo.

Item. Cap. XXXIX. §. 3.

QVomodo poterit quis implere caritatem erga proximum? RESP. Primùm, quidem metuens iudicium
Ioan. 3. prævaricantis mandatum Domini: quia ipse dixit; *Qui non crediderit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum.* Tunc deinde velut cupiens ad æternam vitam peruenire: *Quia mandatum eius vita æterna est.* Primum autem &
Luc. 10. magnum mandatum est: *Diliges Dominum tuum ex toto*
Mat. 22. *corde tuo & ex tota mente tua, & ex tota anima tua*: *secun-*
Ioan. 13. *dum vero simile illi: diliges proximum tuum sicut teipsum.* Et si quis desiderat similis effici Domino dicenti: *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut & dilexi vos.* Sed ex cõmuni consensu sentire hoc debemus, quasi beneficium consequamurà fratre; in eo quod diligimus fratrem, debitores ei efficimur, vt eo merito diligamus; quod etiam inter gentiles obseruari solet; sicut Dominus in Euangelio dicit: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? quia*
Luc. 6. *& peccatores & gentiles diligentes se diligunt.* Si autem in aliquo vel lædit nos, vel aduersetur quis, hunc non solum propter mandatum, sed & propter hoc ipsum, quod plus nobis præstat, in quo lædit, diligere debemus. Si quidem credimus Domino dicenti: *Beati estis, cum exprobrabunt vos,*
Matt. 5. *& persequentur, & dicent omne malum aduersum vos mentientes propter me: gaudete & exultate: quia merces vestra magna est in cœlis.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOMODO POTERIT QVIS.] Habetur apud S. Basilium interr. 163. regul. breu. & apud Rufinum cap. 31.

NON HABEBIT VITAM.] Apud S. Cyprianum libr. 2. contr. Iudæos legitur. *Non habet vitam.* in textu Græco tamen, οὐκ ἔχει ζωήν. Id est, vt in vulgata editione: *Non videbit vitam.*

ET EX TOTA ANIMA TVA.] Luc. 10. hæc non sunt in textu

Græco Basilij, sed *ex toto corde tuo, ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua.* Sed ex locis Lucæ, Matthæi & Deuteronomij 6. magis confecit sententiam citans ex memoria, non ex codice.

Item. Cap. XL. §. 4.

QVOMODO intelligitur quis, si zelo Dei moueatur aduersus fratrem, aut à propria iracundia? RESP. Si ad omne peccatum fratris patitur illud, quod scriptum est: *Consumpsit me zelus Domus tuæ: Quoniam obliti sunt verborum tuorum inimici.* Manifestus est enim in hoc Dei zelus. Verumtamen etiam in his oportet prudenter omnia dispensari. Si ergo hunc affectum etiam antea non habuit in animo suo, motus suos sciat magis ex passione, quàm ex Deo defendere, & in nullo posse officium pietatis implere.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

QVOMODO INTELLIGITVR.] Habetur apud S. Basilium interrog. 165. Regul. breu. & apud Rufinum cap. 45. nullus autem erat titulus in codice, sed reposui, iuxta rationem, quam auctor Concordiæ persequitur, in serie capitulorum S. Basilij.

CONSVMPSIT ME ZELVS DOMVS TVÆ.] Aliter in textu Græco, ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλος σου. Id est, tabescere me fecit zelus meus Ps. 118. sed Rufinus initium huius versiculi sumpsit ex Ps. 68. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me.*

PRVDENTER DISPENSARI.] Ita etiam apud Rufinum, sed in textu Græco additur πρὸς οἰκοδομὴν πίστεως. i. ad ædificationem fidei.

FINIS.

Laus Deo, Virginique matri.

INDEX RERVM ET VERBORVM memorabilium quæ in hoc libro & obſeruationibus continentur.

A

ABBAS qualis eſſe debet, 133, 154, & ſequ. ex congregatione eligēdus, 134, 140. non neophytus. 141, 142. eius ordinandi ratio, 141. & ſequ. ordinandus ab Epiſcopo, 146 non olim tenebatur eſſe ſacerdos, 350. qualiter peccet in rerū temporalium adminiſtratione. 162. ei rem monaſterij vendere aut alienare non licet. 178, non debet habere proprium, 161. nō debet vti libera poteſtate 176. 1019. ſi eius permiſſu nihil faciendum. 834. 836. debet reficere cum ſua congregatione. 921. eiſdem fratrum cibis debet eſſe cōtentus. 695 non debet habere ſeruum proprium 161. Lauet pedes fratrum, 842 hoſpitum. 862. eius coquina. ibidem. litigare non debet 140. 141. cubare debet in dormitorio 462. eius lectus in medio dormitorij 461. quā curam gerere debet de excommunicatis. 546

Abbatiæ clericis & laïcis datæ. 47

Abbatiſſæ ordinatio ab Epiſcopo. 146

s. Abbo abbas. 207

Ablactatum. 238

Ablutio manuum ante ſumptionem Euchariſtiæ. 516

Abnegare ſemetipſum ſibi. 203

Abſolutionis forma. 564

Abſoluendi monachi excommunicati ritus. 523, 531.

Abſentes ab oratorio pro vtilitate monaſterij. 774

Abſentium cōmemoratio in oratorio. 1048. 1049. 1069

Abſtentus, quid. 492

Abſtinentia moderata. 710

qualis eſſe debeat. 816

Abſtinere aliquem. 492

Acceptio perſonæ. 155

Accuſatio ſui. 556. quam ſit vtilis. 557

Acedia. 451. eius remedia. 452

Achar, Achan. 487

Acta Apoſtolorum. 871

Actum, coactum. 112

s. Adalardus Abbas. 350

s. Adalricus. 711

Aduſto corpore puer manet immobilis, ne ſacrificium interrumpatur. 499

Ædificans ſupra petram, vel ſuper arenā 92

B. Ægil Abbas Fuldenſis. 192

Ægrotantes in itinere vt tractandi. 859 & ſequ.

Ægroti monachi vt tractandi. 665. vt tentandi 674. non ſunt fouendi in ædibus parentum. 678

Ægyptiorum monachorum in ſuſcipiendis monachis ratio. 939

Æquare quid. 970

Æquinoctium autumnale. 44

Æſopus quomodo appellatus. 165

Æſtate bis cibus ſumendus eſt. 742

Ætas iuuentutis 150

profeſſionis religioſæ emittendæ. 990.

teſtamenti condendi. 992

Ætates quæ facilius, aut difficilius famem ſuſtinent. 680

Afri olim remiſſi in celebratione horarum canonicarum. 499

Agapius impoſtor. 871

Agaunenſe monaſterium. 338. eius officium. 347

Agenda quid. 355

Agricolarum mos. 813

Digitized by Google

INDEX.

S. Aidanus Epiſc. 854
Κίνησις. 362
ἀκλησεσία. 931
ἀκλήσιον. 932
Alabaſtrum. 842
Alaricus Gotthorum rex. 37
Albinus 51
Albuinus preſbyter. 963
Albus color vitandus monachis. 910
Alcuinus ſeu Albinus. 350
Alleluia. 358. quando dicendum. 357. in Dominicis. 358. eius intermiſſio in ſeptuageſimâ. 358
Alexander Seuerus Imperator. 203
Alexandri magni effigies. 315
Altare in honorem ſanctæ Trinitatis. 16
Altaris ornatus ſublatus in paraſceue. 840. 844. ſuper altare ponere. 996
Alteri non faciendum, quod tibi fieri non vis. 203. 1009
Altercari. 172
S. Alto. 280
Amari pluſquam timeri oportet. 138
Ambroſiana Eccleſia. 358
Ambroſianum. 344
S. Ambroſius. ibidem
Amor prælati erga ſubditos qualis ſit. 155. 164
Amphictyon. 692
Amphitheatrum ſpiritale. 391. 392
Anachoretæ. 99. 103. 109. 110. 122 falſit. 120. 122. ἀνάλαβις 888. ἀναλαμβάνειν ibidem
Ἀναλογίων 345
Analogium. 344. 345. Ananiæ & Sapphiræ peccatum qualc. 730
Anaſtaſius Papa. 351
Anaxagoras Clazomentus. 306
Ἀνάξυρις. 892
S. Andreas. 871
Angeli referunt noſtras actiones Deo. 163. 295. 266
Anglorum Rex contentus cibis monachorum. 865
Aniana monaſterium. 8. 32. 47
Anianus 8
Animarum regimen quàm difficile. 159
Anniuerſariæ preces pro defunctis fratribus. 219. S. Anno Archiepiſcopus Colonienſis. 41
Annona, vnde. 51. &ſequ.
Annorum multitudo parum confert ad vitæ monaſticę perfectionem. 414.
Annus probationi monachorum conceſſus. 218. &ſeq. ἀνομασία. 272
S. Anſelmus Cantuarienſis. 104
Anteceſſus. 967
Antiphona. 354
Antipholis. 1052
S. Antonius. 711
Apes ſigno ad quietem vocatæ. 771
ἄφετος. 376
ἀφυδρία. 836
Apocriſiarius. 853
Apollonius Aſtronomus. 165
ἀπολυτικὰ. 1008
ἀποτάσσω. 545
Apoſtoli opus corporale faciebant. 818
Aquæ nimius potus noxius. 705
Aquiſgranenſis conuentus. 42
Ara Ditis & Proſerpinæ ſubterranea. 458
Arcellæ. 170
S. Ardo. 32
Area quid. 815. 816
Arelate Tertiæ Sextæ & Nonæ officium quãdo inſtitutum. 364
Ἀργιεῖον. 307
Ariſtomenes. 306
Arnulphus Abbas. 52
s. Arſeſius. 54
s. Arſenius. 875
Ἀρτεῖον. 889
Artifices monaſterij extolli non debent. 929. eiuſdem artis ſimul habitent. 932. non accipiant opus ſine permiſſu. 913. non eligant opus pro ſuo arbitrio. 195. 196.
Auernis. 40
Arundo quis dicatur. 137
Ἀρχεῖον. 914 937
Ἀρχιέδημα ἀλείου. 643
Aſa rex Iuda. 677
Aſcenſa Domini. 1064
Ἄσκησις ἀσκητής. 101
s. Aſturius Epiſcopus. 748
Ataulphus Gotthorum rex. 37
Athalaricus Gotthorum rex. 37
Attentio in oratione. 698. & ſequ. 860
Attenuatus abſtinentiâ quid faciat. 657
Attila Hunnorum rex. 37
Attonitus. 91
Auaritia fugienda. 602. inſatiabilis. 130
Audientes qui. 532. eorum genus duplex. 533
s. Auguſtinus componit librum de opere monachorum. 804. eius regula. 56. nullam compoſuit regulam eremitarum. 64. eligit ſibi ſucceſſorem 223. &ſequ.
Auiarium. 592
s. Auitus Viennenſis Epiſcopus. 347
Auxesis ſinuius. 58

Digitized by Google

S. Aurelius Arelatensis Episcopus 60. eius regula. 61
Aurelius Carthaginiensis Episcopus. 804
Aydoinus Episcopus Carnotensis. 444

B

BAculi vsus apud monachos. 896. & sequ.
Balnearum vsus. 655. 657. ægris concedendus. 955. 666. 672. sanis tardius. 655. noxius animæ. 657. ante certas festiuitates concessus. 830. 831. & sequ.
Balneum vnde. 892
Bancor monasteria duo. 337. Bardi. 886
Bardocucullus. 886
Barnabas presbyter. 225
S. Basilij regula. 56
Basina sanctimonialis turbat suum monasterium. 636
Baucalis. 494
Beda olim sanctus, & beatus appellatus, venerabilis tardius. 562
Benedicendi se mutuo in occursibus mos 1023.
Benedicere monachum. 956
Benedicite. 111
Benedictio Abbatissæ. 344 ciborum, & edentium. 765. merorum. 714. monachorum in exitu monasterij. 880. septimanariorum. 640. & sequ. 648
Benedictiones. 353
S. Benedicti regulæ perfectio. 80. & sequ.
S. Benedicti Anianæ Abbatis vita. 1. & sequ. obitus. 34. profligat hæresim Felicianam 40. eius opera. 46. & sequ. visitat Albinum Abbatem. 51.
Bellerophon. 452
Biber. 641
Biberes. 641
Bibitio. 501
Birrus. 904
Bisacia. 111
Bona latentia in quibusdam. 298
Bona, per quæ Deo parendum est, sunt à Deo. 91.
Bonum omne ex Deo est. 206
Bracile. 894
Bratiarium, bratiatorium, bratium. 1042
Βρέβιον. 604
Breue seu breuis. 603. & sequ.
Breuiarium. 316
Bruta incuntes olim inter dæmoniacos consistebant. 533
Buccella. 737
Buccellarij milites. 507
Bucellatum. 507
Burgundiofara. 292
Burgundofar. 293

C

CAcabus. 111
Cæcilianus Archidiaconus. 113.
Cædentis alterum pœna. 1086
Cædere inuicè in monasterio non licet. 1084
Cæsar malè cinctus. 915
Cæsar spiritalis. 149
Cæsariæ duæ. 397. 398
S. Cæsarius Arelatensis. 563. eius regula. 59. attentio in oratione. 397. meditatio de rebus diuinis etiam dormiendo. 511.
Caïn maledictio. 429
Caïni hæretici. 366.
Calamus quassatus non conterendus. 137
Calceamenta monachorum. 885
Calcearium. 599
Caldellus. 715. 737
Caldus. 738
Calices cum duabus ansis. 40
Caligæ. 890. clauatæ. 921. follicantes. 910. & seq.
Cama. 918
Cambuta. 445
Camisiæ. 912
Cal. Ianuarij ieiunium. 746
Campsare. 850
Candela quid. 463. ardens noctu in dormitorio. 455. 457. 463.
Candor. 129
Canonicæ horæ vnde. 849
Canonicæ mulieres. 437
Canon officium diuinum. 848. mensura, quam colonus reddit domino suo. ibid.
Cantica in officiis diuinis. 349
Capilli monachorum in confessione positi, & Deo sacrati. 980.
Capitale. 893
Capitis demissio omni in loco. 308. lotio. 830 831. velatio inter vescendum. 693. & sequ.
Capitulare institutum. 25
Carmina. 115.
Carnes haud apponendæ monachis. 714. 720, 721. infirmis & omnino debilibus cõcessæ 655. 658. & longo itineri destinatis 718
Carnotensis Comitatus à quo institutus. 444
Caro mollibus vestita vires resumit aduersus

ſus animam. 408. vehementius impugnat monachum recens conuerſum. 977.
Carolus Magnus. 38. 40. eius veſtis 864. & ſequ.
Carolus Martellus. 38
Carricare. 112
Caſinenſes monachi. 864. & ſequ.
Caſſiani error, regula, ſanctitas. 57. 58. 574
Caſtè quid. 135
Caſula quid. 568
Catechumeni nouitioli. 937. pœnitentes 533. 534
Caucellus. 738.
Caucus. 738
Cauere. 676
Cauſa culpa 558. defenſio 131. poteſtas. 417 790
Cauſari. 141. 160
Cauſarius. 142
Cauſatio. 160
Cauſator. 141
Cauti. 977
Cautio. 976
Cautum. 976
Cella ægrotorum. 467. 655. 671 hoſpitũ 863. nouitiorum 936. monachorum. 807 ſenum 467. variæ eius acceptiones 656. cuſtodia: quot in vna olim monachi habitabant. 468 509. vt paradiſus habẽda. 210
Cellarium. 556 557
Cellararij dotes. 585 vaſa ei conſignanda ab hebdomadario. 591. neglector fratrum iudicandus cum impiis. 594. 597
Cellarius. 586
Ceſſero, oppidum. 48
Χειμαζόμενος. 533
Χειμών. ibid.
Chidonius Epiſcopus. 513
Chilpericus Burgundionum rex. 63
Chindaſvvindus rex. 549
Χλαῖρα. 893
Χλιαίνω. 893
Χλωρός. 906
Chriſtus via. 171. eius paſſiones imitandæ. 552
fleuiſſe legitur, non riſiſſe. 306 prandiſſe non legitur. 752. prandiſſe probatur. 753. ἀ, & ἀ. 165. in hoſpite ſuſcipiendus. 863. 868. ſub vultu pauperis. 599 Chrodieldis monacha turbat ſuum monaſterium 636
Cibi monachorum iidem. 776. 783
Abbatis & monachorum etiam iidem. 417
ſenum molles & delicati. 683
Cœindelus. 662
Cilicina veſtis vitanda monacho. 914
Cilicium. 536
Cincti dormire debẽt monachi. 455 457. 459
Cinguli ſoluendi mos petendo veniam, 534. 535. 537. 538
Circa quis. 807
Circare quid. 807
Circelliones. 121. 123
Circellum quid. 1038
Circitores. 807
Circumcelliones. 123
Ciſtertienſium monachorum deuotio. 383
Clamitatio ruſticitatis ſignum. 500
Clamor vitandus in oratione. 410. 859
Claudij Imp. ſocordia. 159
Claues monaſterij & officinarum nocte dandæ ſunt abbati. 1040
Claui in caligis. 921. quales. 922
Clauis forenſis. 875
Clauſtrum monaſterij, eiuſque partes, & vſus. 808
Clerici olim artificio ſibi victum quærebant. 804. in hoſpitium exceptis maior honos exhibendus eſt. 867. & ſequ. poſſunt recipi in monachos. 1001. quomodo in monaſterio recipiendi. 999 habitu monachico donabantur ante annum elapſum. 1000. monachi ſub poteſtate Epiſcopi. 1013.
Clodouæus I. Francorum Rex. 37
Cluſura. 610
Cochlear ſignare, & lambere. 881
Cochlearium. 253
Cœlibatus profeſſio. 990
Cœna olim veſperna. 753
in prandium mutata. 739
ad eam non dicebatur pſalmus. 782
Cœnobitæ. 99. 103. 104. 105
Cœnobiticæ vitælaus. 111. & ſeq. 120
Cœnobium. 103. 104
Collario. 481
Collecta. 768 matutina. 43
duplex in monaſteriis S Pachomij. 493
ab ea non exeundum ſine licentia. 769
Collectæ orationis formula. 286
cuius erat eam dicere ibidem. loco benedictionis poſt Euangelium. 351
Cogitationes malæ prælato reuelandæ. 277. 281. ſanctæ in lecto habendæ. 463. 464
S. Colmannus. 865
Colobium. 895. & ſequ.
Color veſtium qualis. 915

Digitized by Google

s. Columbanus Abbas. 63. 337. 881. 926
s. Columbæ Tabennensis præclarum dictum. 448
Comam nutrire haud decet monachum. 903
Comedere ante statutam horam non debet monachus. 776. & seq. 782. 784 neque extra suum monasterium. 853. 855 quando id ei permittitur. 856
Commeatus. 435
Commendare. 423. 467
Commendatum. 423
Communicare. 857
Communicatio virtutum & bonorum spiritalium inter monachos. 447. 449
Communiter. 231
Complere. 285. 756. 761
Completa. 288. 377
Completio. 762
Completorium. 377. 755
Compluticum monasterium. 748
Concordia regularum. 70. 73
Confessio culpę. 556. non reuelanda. 290 561. venialium cuilibet 562. 564. turpium non erubescēda 279 eius vtilitas. 287 humilis. 312 antè mensam. 289 ter in die. 288
Confessio pro capsâ, seu tabernaculo. 980
Confitemini Domino quoniam bonus. 353
Confiteri quibus oportet. 278
Conradus Rex Romanorum. 383. 865
Consentientes alterius peccato. 1080
Consilium sumendum. 190 quomodo. 191 sine illo nihil faciendum. 190. 192. 199
Consistentes. 532
Constantinus Imp. 739 Constantius Placidiam ducit. 27
Consuetudinis vis. 312
Consuetudo pro annona & victu solitis. 778, 1005
Contentio fugienda. 190. 192
Conticinium. 328
Continentiæ laus. 723
& sequ. mensura. 728. & seq.
Conualescentes vt tractandi. 665
Conuenire quid. 356
Conuentus Abbatum initio mensium. 180
Conuersi. 102. 937. 1028
Conuersionis morū votum quale. 940. 941
Coquí hospitum ad annum. 866
Coquina Abbatis. 862
Cormeriacum monasterium. 45
Corona Clericorum. 905
Corporale. 983. 984
Corpus congregatio. 510
Crapula fugienda. 704
vnde dicta. 708
Crassus ἀγλαφος. 306
Crucis signum. 466. 468. 772. panis olim impressum. 610
Crucitus. 375
Cuculla 886. & seq. segestrata. 921
Cucullio., cucullus. 886
Cucuma. xii. 921
Culpa latens cui reuelanda. 556 in eius animaduersione quæ sunt considerandā. 490. 491
Cuminum. 841
Cursus pro horis canonicis. 785. 1031
Custos excommunicati fratris. 828
Cuspus quid. 922
s. Cyprianus Martyr. 41
Cypressinæ virgæ Episcoporum. 445

D

DAre aliquid monachus non debet. 610
Debriare. 738
Decaluare. 518
Decanus quid. 447 officium. 453 qualiter eligendus, 436 in militia, in claustris, in iudiciis, in funeribus. 437
Decas. 286
Decrepitus quis & vnde. 1057
Decurio. 436. 437
Defendere inuicem in monasterio non licet 1075. & sequ.
Defensa quid. 1064
Defunctorum fratrum nomina olim missa in monasteria. 42
Deieiunatus. 1065.
Delicati leuius & melius habendi. 633 637. 808
Deo gratias. 1013
Desideria non implenda. 263. 267
Desiderius impostor pseudoeremita. 123
Detractio fugienda. 213. & sequ. 637
Detractoris pœna. 471, 472
Deum inquirere quantâ intentione oportet. 407. 408
Deus monas. 100
Deus Deus meus, &c. 357
Δεωπεσιεος. 169
Diaboli exsufflandi mos, 549 qualiter monachos perdit. 198
Διακονισμος. 739. 751
Diacon. 1017
Diaconatus genus Sacerdotij. 1017
Diæta in morbis qualis esse debet. 665
Dictare pronunciare.

Digitized by Google

INDEX.

Diei initiũ apud Iudæos & Athenienſes. 750
Dies quibus ſponſus eſt nobiſcum. 1063
Dietmarus Cellerarius pœnas inferni euadit ob charitatem in fratres. 587
Difficiliora ad Abbatem referenda. 422
Dilectio carnalis fugienda. 431. 432
Dionyſius Exiguus. 854
Διψυχιὰ δίψυχος. 407
Diptycum quid. 147
Δίπυρος ἄρτος. 507
Dirigendi fratres in via quomodo. 1048. & ſequ.
Diſcipulus Chriſti verus. 118
Diſcincti laſciui. 915
Diſciplina pro flagellatione. 223
Diſcretionis virtus. 134. 687. 710. & ſequ.
Diſſimulare peccata puſilli eſt animi. 159
Diſtrahere vendere. 932
Diſtribuere oportet cuique prout opus eſt. 631. & ſequ.
Diſtringere, Diſtrictus. 1100
Diuites in ſeculo non extollantur in monaſterio. 635. blandius fouendi. 638
Doctrinæ gradus in Eccleſia. 109
Dohæc Idumæus. 429
Dominico die non eſt operandum manibus. 812. ieiunare nefas. 745. a quo id inſtitutum. 1062
Dominicarum ſupplementum in quadrageſimâ. 753
Domna. 1023
Domnus. 1022
Domus variæ, ſeu claſſes in monaſterio S. Pachomij. 433
Donatiſtæ frequentius ſuos pſalmos canebant. 361
Donatiſtarum pſalmi. 381
Donati regula. 63. 64
S. Donatus Abbas. 64
S. Donatus Epiſcopus Veſontionenſis. 65
Dormire in vno loco debent monachi. 455. 456. nefas poſt vigilias nocturnas. 322. 325.
Dormitorium. 419
S. Dorotheus. 235
Dorſennus. 130
S. Doſitheus. 394. 625. 656. 664
Dubia lux. dubius dies. 824
Dulciamina diebus feſtis monachis danda. 716. 717.
Duplex animo. 1027
Duplicitas in oratione. 406. 407
Dura omnia prædicanda nouitio. 938
Dyas. 109

E

EBrius quidam pro martyre cultus. 124
Ebullire quid. 772
Ἐγχείριον. 894
Egredi monaſterio non oportet ſine permiſſu. 1055. 1060
Iectio ex monaſterio. 970. 971
Εἰρηνικὰ. 539
Εἰσαγόμενοι. 917
Eleazarus. 712
Electio prælatorum iuxta ordinem receptionis non facienda. 437
Eleemoſina. 879. omni petenti danda 599. è quo danda eſt in monaſterio. 617. 618
Elipandus Epiſcopus Toletanus. 39
Emmanuel Comnenus Imp. 739
Encratitæ hæretici. 871
Ἔνδυμα. 125
Ἔνατα. 219
Enthecæ. 148
Ἐφόδια. 869
Ἐφοδιάζειν. ibid.
Ἐπιλύχνιος εὐχαριστία. 367
S. Epiphanius Ticini Epiſcopus. 37. 657
Epiſcopi non debent præcipere monachis vt edãt volatilia. 781. mittunt Eulogias 875. jis inconſultis non eſt eiiciendus monachus 576. eorum poteſtas in preſbiteros & Clericos monachos. 1016. 1017
Eptaticum quid. 755
Ἑπταμοίρου. 888
Ἑπάμιον. ibid.
Equorũ multitudo in Abbatib⁹ damnata. 182
Eratoſthenes. 165
Eremitæ. 99. 110
Eremiticus ſtatus non obeſt voto ſtabilitatis. 940
S. Erminoldus Abbas & martyr. 151. 203
Euangeliũ dũ legitur, ſtare oportet 348. 351
Εὐχαριστία. 362
Euchariſtiæ ſumptio in paraſcene. 840. 844 quando ſumebatur à monachis. 599
Euchitæ hæretici. 804
S. Eugendus abbas. 889. 924. 925.
S. Eugeniæ humilitas. 1037. 1038
Euireſcere. 240
Εὐκτήριον. 858
Εὐλογία. 875
Eulogiæ varia ſignificata. 879. non accipienda a monachis ſine permiſſu. 878 & ſequ eius vſus. 879. non dabatur excommunicatis. 878

Euoriacas monasterium. 292
s. Eutropius Valentinus Episcopus. 64
Exagella. 997. ἐξάγιον. 998
Excommunicandi monachi ratio seu norma antiqua. 320
Excommunicari quis debeat. 470
Excommunicati in cellulas separatas retrusi. 518 519. se eis iungere non licet. 540 & sequ. licet resalutare, &c. 515. quomodo satisfaciant. 532. ante fores Ecclesiæ. 519
Excommunicatio ad certos dies vel annos olim determinata. 503. Benedictina maior. 514
Excarrico. 112
Excessus vitandus. 127
Ex corde recitare. 345
Excusare quid. 940
Expansis manibus orare. 396
Exponere, Expositio. 946
Expulsio à monasterio. 495
Exsufflare. 549
Exuuiæ. 967

F.

FAbulis abstinendum in Ecclesiâ. 499
Facitergium. 610
Factis implendum quod docetur. 171
Familiaritas particularis vitanda. 762
s. Fara Abbatissa. 292
s. Faro Episcopus. ibid.
Fasciis pedes inuoluere. 889
Fauus mellis die festo patribus ab Angelis datus. 716
Felicis Vrgelitani Episcopi hæresis. 39
Feminalia, femoralia. 892
Ferarum profusa multitudo in Circo, & in Amphitheatro. 398
Ferarum formam homines induti Cal. Ianu. 747
Fercula fratrum æqualia. 695
Feriâ quintâ non ieiunandum. 752. 842.
Feriæ monachis non sunt super terram. 728
Feriæ in quibus ieiunia conquiescunt. 744
Fernandus Castellæ rex. 865
Fermentum iustitiæ. 156
Ferramenta spiritalia. 227
Ferramentorum cura vt gerenda. 603. 604. 605. & sequ.
Ferramentum quid. 227
s. Ferreolus Martyr. 61
s. Ferreolus Episcopus Vceticensis. ibid.
s. Ferreolus Episcopus Lemouicensis. ibid.
Festinandum ad opus Dei. 785
Festis diebus pulmentaria augenda. 718. 720. 721.
Fictilia monachorum vasa. 641
Filij nobilium vel ignobilium non sunt in monasteriis docendi. 682.
Fimbriæ. 124
Fimella. 1038
Finis malus. 207
Firmitas. 873
s. Firminus Vceticensis Episcopus. 61
Firmus. 973
Flagellationis Pauli tabula antiqua. 513
Flauius Remensis Episcopus. 553
Flentes quinam dicti. 532
Flexuosa verba. 247
s. Florentia Martyr. 48
Fœminarum familiaritas fugienda monachis. 495. 1018
Fœminarum habitu viri induti Cal. Ianu. 747
Fœminis sacras pallas tangere prohibitum. 983
Formaria. 420
Formarius. ibid.
Formosi non sunt aliis præferendi. 172
Fornicationis remedium. 280
Fortior pro maiore. 149
Fortuitu. 689
Fossatum. 285
Francofordiense concilium. 23
s. Fructuosus Abbas. 62
s. Fructuosus Episcopus Braccarensis. 62. 748
s. Fructuosus Episcopus Segouiensis. 63
Fruticare. 317
s. Fulgentius Episcopus Ruspensis. 172. 454
Furti reus vt tractandus. 515. quasi adulter habendus. 516

G.

GAlbinatus. 906
Galbanis. ibid.
Galbanum. ibid.
Galleta. 737
s. Galli monasterium 865. eius disciplina. 383
Gallica. 605
Gallicarij. 913
Gallicinium. 328
Gallicula. 1053
Galnabis. 906
Gallograeci buccellarij. 507
Galuus. 906
Γαῦρ. 1051
Garum. ibidem & sequ.
Gastrimargia. 138

Digitized by Google

INDEX.

Γαστρίμαργος. 130
Gaudium spiritale. 835
Gauisci. 628
Gellonense monasterium. 40. 47. 48.
s. Genouefa. 1063
Genua osculari in signum reuerentiæ 148. 149. quando in Ecclesia curuantur. 754
Genuflexiones in orationibus. 846. inter psalmos. 404 405.
Georgius Abbas. 46. 47.
s. Georgius monachus Martyr. 658
B. Gerardus Abbas. 203
Gillo. 494
Gillonarij ibid.
Gloria Patri, &c. diuersâ ratione olim cani solitum 342. Arianorum. Ibidem. In responsoriis. 345
Glutto. 111
Gluttum. ibid.
B. Gosuinus Abbas. 320 452. 721.
Gotthia Gallica à Francis subacta 37. 38.
Gotthorum in Galliam migratio. 36
Gotthis sabbatum celebre olim. 749
Graduum humilitatis ratio. 263
Græci quidam tollentes ossa mortuorum pro reliquiis. 114
Gramma quid. 707. 731
Granum leguminis non contemnendum in monastario. 646
Γραῦς. 613
Graphiarium. 613
Graphium. ibid.
Gratè. 261
Gratiæ post cibum agendæ in Ecclesiâ. 297
Gratus. 261
s. Gregorius Neocæsarienſis. 360
s. Guido Abbas. 557
s. Guillelmus Comes. 18 40 274.
Guillelmus Londonienſis seditiosus suspensus. 124. pro martyre cultus. ibid.
Gyrouagi. 99. 105. & sequ.

H.

HAbitus monachorum similis. 813. ordinatus seu ornatus 901. non pretiosus nec nimis abiectus. 903
Haymo Halberstatensis auctor commentariorum in epistolas Pauli. 564
Hebdomadæ sanctæ ieiunium. 844.
Hebdomadarij culinæ. 639. & sequ.
s. Helenus Episcopus. 326. 329
Helizachar Abbas. 34. 44.
Hellen monachus. 329.
Hemina. 729 & sequ.
Heraclij Episcopi electio. 223. 224. successor S. Augustini. 225.
B. Herluca. 280
Hesychastæ. 464
Hieme semel in die edendum. 742
Hierax hæreticus. 381
s. Hieronymus. 54. eius regula. 56
Hippias sophista. 820
Hippo regius. 225
Historia. 965
Homicidæ animarum malus prælatus. 182. 183
Hominis natura, & perfectio septenario consistit. 364
Honor olim monachis & Clericis exhibitus. 1038.
Honorius Imp. 37
Hora operis Dei à quo nunciandâ. 797
Hora refectionis. 741. 752
Horæ incompetentes. 808
Horæ monasticis exercitiis cõgruæ 802. 809. 811. 812. 819. 821. & sequ. 817. 830
Horæ canonicæ vnde appellatæ. 849. possunt recitari laborando. 600. earum olim diuersitas. 361. quindecim in monasterio S. Fructuosi Abbatis 181. septem diurnæ. 364
Horatici visio. 772
Hordeaceus panis cibus pœnitentium. 518
Hortulani officium. 1044
Hortus in monasterio. 1043
Hospites qualiter suscipiendi. 862. ducendi in oratorium. 864. iis seruire debet nouitius. 936. 952. 955. debent comedere in refectorio. 623. & sequ. eorum aduentu aliquid fratribus augendum. 718 eorum custodia. 872 stabilitas in monasterio. 573. humanitas qualis est eis exhibenda. 864
s. Hugo Abbas Cluniacensis. 710
Humanitas. 503
Humanum. ibid.
Humbertus discipulus S. Bernardi. 306
Humilis sufferit omnia. 1029
Humilitas. 157. & sequ. 1029
Hymni à SS. Patribus compositi in Ecclesia cani possunt. 344.

I.

IAculatoriæ orationes. 412
Ibices. 74
Ἰβὶς. 75
Ἰβονίμιον. 75

Digitized by Google

Idolatres. 189
Idoneus. 412
Ieiunij 214 817. relaxatur ægrotis. 772. 673. nullum olim à Paschate vsque ad Pentecosten. 741. vsque ad nonam 783. monachorum. 476 quartæ & sextæ feriæ 742. Cal. Ianu. 746. quadragesimę. 741. 858. & sequ. hebdomadæ sanctæ. 844 parasceues 840 Sabbatini cur nulla sit mentio à S Benedicto. 750.
Ignis erumpens è sepulchris. 292. 293 ex cilice elicitus in lucernario. 369
Imitatio. 314
Imperanti contraria legi Dei non obediendum. 1091. 1092.
Imperare nihil debet prælatus quod non ipse prior fecerit. 151. 171.
Imperare oportet monacho voluntati eius contraria. 976
Imperatori seu regi vt Deo parendum est. 231
Imponere psalmum. 791. 792
Impositio. 792
Improbitas. 471
Improbus. ibid.
Impulsare. 948
In impossibilibus obediendum. 1071
Inæqualitas pro morbo. 179
Incentiua. 463
Inchoatio boni non est sine gratiâ Dei. 90
Incipientes nouitij dicti. 914. 937
Incluſi in monasterio duplices. 467
Inclusionis in monasterio bonum. 1035
Incessus qualis. 216. 217. 313
Incorrigibiles monasterio expellendi. 565. & sequ.
Increpatus monachus quid faciat. 1095
Inda riuulus. 23
Indanum monasterium. 23. 41. & sequ.
Index pro campanâ. 460
Indicere. 819
Infans & puer idem S Benedicto. 680
Infantium ætas 679. eorum potiones. 736 vt puniendi cum falluntur in oratorio 787. indulgentius habendi 679. & sequ. qualiter tractandi. 685. & sequ.
Inferiorem se omnibus debet iudicare monachus. 296
Infirmi & ægroti differentia. 554
Infirmi fratres vt tractandi 655. & sequ. cum eis plus datur, quàm cæteris non debent esse clariores 631. & sequ. 637. eorum cellarium & coquina 659. 669. 671. quomodo se gerant. 655. 671.
Infirmum animo frequentius operari oportet. 676
Ingrati s tuis. 868
Ingratus. ibid.
Ingredi, ingressus. 313
Ingredi non licet monacho in cellarium & cæteras officinas. 1057
s. Iniuriosus Episc. 364.
Instrumenta bonorum operum 200. & sequ.
Interdiana prandia. 713. 744. 746. 748.
Interranea. 976
Interrogatio. 769
Inticæ. 148
Inuidia tormentum, tortor. 131
Inuidorum ingenium. 478
Inuidus contentionis amator. 1104. alterius meritum in sui tormentum conuertit. 1105. vix alteri subiicitur. ibid.
Inuitos Deus non conuertit. 574
Ioannis Abbatis responsum. 235
s. Ioannes Alexandrinus Patriarcha. 599
s. Ioannes Chrysost. 692
s. Ioan. Euangelista. 871
s. Ioan. Gualbertus. 865
s. Ioannes Marre Episcopus Cõdomensis. 182
s. Ioannes Reomaensis Abbas. 38
Ioca monachis interdicta. 499. etiam honesta vitanda. 244.
s. Ioseph faber ferrarius. 818. 820 faber lignarius. 820.
Ira non perficienda. 405
Iracundia fugienda 220. 222. eius remedium. 405.
s. Isidorus Episcopus Asturicensis. 67
s. Isidorus Episcopus Hispalensis. 62. eius regula. ibid. 84. 566
Iudicare quemquam non oportet. 448
Iudicia Dei timenda. 215
Iudicium pro iustitiâ. 136
Iugum Christi quibus suaue. 235
s Iulianus Sabba. 362
Iunci madefacti ad faciendas mattas. 1054
Iuniorum mores. 300. officium. 197
Iurandi consuetudo abiicienda. 915
Iurare prohibitum Clericis & monachis. 220. & sequ.
s. Iustus Martyr. 748
Iutta quid. 737

K.

Καχεξία. 114
Καμίσιον. 912
Καυδίλα. 463
Καὶρὸς. 848. & sequ.
Καπυώτου. 888

Digitized by Google

Κεμαρία. 586
Κεμαρικὸν. 557
Κεμάριον. 556 557
κιμάρεις. 586
Κίμα. 657
Κίμιον. ibid.
Κοδείτης ἄρτος. 609
κοίτη. 419
κοτύλη. 730
Κοχλιάριον. 253
Κρῖτας. 691
κρίκος. 1038
Κυμινοπρίστης. 841
κύριε, Κύρι. 1023
Κυριακὸν. 858
Kyrie eleison. 353
Κύριος. 1023
Κυρίος. ibid.

L.

LAbor manuum moderatus esse debet. 814
Labor manualis in officio nocturno. 333. 334
Laborandum manibus quare. 816
Laborans non plus requirere debet à consuetudine. 722
Læna. 863. 922
Laïci fratres. 1028
Laïci non debent reficere cum monachis. 713. 924.
λαμαρχία λαϊκάργος. 130
Lampades vitreæ. 462. 463
Lambda mater Cypseli appellata. 165
Lamberti cuiusdam secularizatio. 986
Lampetius hæreticus. 360
Languidus non debet edere quæcúmque cupit. 659. 665
Largire pro largiri. 111
Lauacrum ægrotis concedendum. 666. 670
Laudes quid. 353. pro alleluia. 332
Laudes Deo soluere statis horis vetus Ecclesiæ institutum. 360
Laus tibi, Domine, &c. 358
Laus perpetua in quibusdam Ecclesiis. 328
Λαύρα. 101. 103
Λαυριῶται. 101
Lazarus diaconus. 225
Lectio in lecto 806. in mensa. 688. 689. 695. & sequ. in medio refectorio. 697. 700. vespertina. 752
Lectiones Nocturnorum. 349
Lectioni vacandum. 832
Lectoris mensæ benedictio. 696. 709
Lecti monachorum frequenter visitandi. 893. 813. in singulis singuli iaceant monachi, non duo in vno. 463. & sequ. in eis pia oratio. & meditatio esse debet. 463. 464. 757. eorum stramenta. 885
Lectisternium pro lecto. 456. pro sacro. 458
Lectrum. 344
Legerenses monachi. 297. 863. 1071
Leiradus Episcopus Lugdunensis. 82
S. Leobardus. 42
Leontius Patriarcha Antiochen. Arianus. 342
Leporius monachus Gallus. 225
Leporius presbyter Afer. ibid.
Lerinenses monachi. 566
Leuitonarium. 895
Lex diuina. 864
Liberti duplices. 452
Libra S. Benedicti. 707. vna sufficiat in die monacho. 704. 716. Romana. 707
Librorum piorum lectio quàm vtilis, 809. paganorum noxia. ibid.
Ligaturæ. 125
Ligni vsus pro campana. 768
Ligula. 253. 254
Limes. 48
Lineis vti non debet monachus. 908 nec lineis fasciolis. 918
Lingula. 253. 254
Linostima vestis. 920
Liquamen quid. 1051
Litania. 353
Littera incœpta non perficienda audito signo. 772. 781
Litterarum neglectus quid peperit monasteriis. 1087
Litteræ non recipiendæ, nec scribendæ sine permissu. 622. 874
Litteræ commendatitiæ. 1008. solutoriæ. 125
Locutio fugienda in opere Dei. 388
Λόγος. 197
Loqui non debet monachus nisi interrogatus 302. 303. nec cum hospite. 863. 866. 870 1058. 1059. nec secularia. 1060
Lora. 737
Lordicare. 111
Λορδή. ibid.
Lotio vestimentorum. 916. & seq. pedum in cœnâ Domini. 837. & sequ. rerum in parasceue. 840. 844
Luce diei omnia agẽda in monast. 741. & seq.
Lucernariũ quid. 366. & sequ. eius celebrandi ritus. 367. & seq. dupliciter sumptum. 369
Lucilla mulier Donatistarum fautrix. 123
Lucretius Episcopus Decensis. 62. 96.

Digitized by Google

Ludonicus Pius. 33. 35
Lumborum accinctio castitatis symbolum. 914. & sequ.
Lumen offerre. 368
Luminis extinctio in parasceue. 840. accensio in Sabbato Sancto. 841
S. Lupicinus Abbas. 36.
Lux dubia 814
Lux in dormitorio. 757. 759
Luxuriæ origo. 711. 712
Luxuria, redundantia. 247
Luxouiense monasterium. 886
Lychni plurimi in Lucernario. 37
Λυχναψία. 367
Λυχνικὸν. ibid.
Λύχνα 814
Λυχνίφορος. ibid.
Lyra. 364

M

MAcarij plures. 55. 56
Macarij regula duplex. 55
Mæcenas discinctus. 615
Mafortes. 896
Mafortium. ibid.
Magalona vrbs. 34
Magister. 85. eius regula. 66
Maior quis. 545
Maior domus. 444
Maiorum exempla sequenda. 299
Mala alterius reuelare quando licet. 212
Maledicere non oportet. 211
Malorum materies & causa. 217
Mandatum. 540
Μανδάτον. 541
Μανδατοφόρος. ibid.
Manibus expansis orare vetus cõsuetudo. 399
Manicationes. 345
Mansio. 1065
Manuale. 345
Manuariolum. 910
Manum alterius tenere monacho nefas. 494
Manumissio duplex. 188
Mappula. 894
Μαφόριον. 896
Marcelli Papæ decretum apocryphum 987
Martiani Imp. lex. 221
S. Martini monachi. 732
S Martinus nigro colore vsus. 891
Martyres hæreticos colere prohibitum. 124
Martyrum falsorum membra vendentes, & adorare suadentes. 123
Martyrum reliquias vẽdere prohibitum. 124
Μαρτύριον. 858
Massiacum monasterium. 55
Massaliani hæretici. 864
Matta. 893
Mattarij 892
Matutinorum solemnitas vt agenda. 352
Matutini. ibid.
Matutini aliquando vigiliæ nocturnæ. 352
Matutinæ laudes quando dicendæ. 327. qualiter priuatis diebus agantur. 353. 354
Maurum monasterium. 35
S. Maurus. 926
s. Maximi Cæsaraugustani Chronicon. 63 64.
S. Maximus Reiensis Episcopus. 158
B. Mazalini Abbatis visio. 168
Mediocritas. 711
Meditari loqui 814. cantare. 861. legere. 1065. 1059.
Melanthius insignis helluo. 230
Memorioſus. 206
Μελιμωιρία. 634
Μεμψίμοιρος. 634
Menate monasterium. 44
Mendacium fugiendum. 222
Mendacis pœna. 471
Menedemus Eretriensis. 820
S. Meneleus Abbas. 20. 40
Mensa Abbatis. 925. 926. quare in ea comedere debent quidam fratres. 925
Mensa, substantia, & possessio communis. 945
a Mensæ consortio exclusio. 491
Mensibus omnibus idem numerus pulmentariorum. 705
Mente orandum. 384
Mentis cum voce concordia inter orandum. 384. diuagatio. 386
Mentio pro mendacio. 286
Mentiosus; mendax. ibid.
S. Menuuercus Episc. Padetb ornensis. 709
Merx. 739
Μετανίκτιον. 362
Meum hoc est non debet dicere monachus. 614. & seq. 620. & sequ.
Micæ non perdendæ. 560. & sequ.
Milites in tabulas relati. 953. eorum sacramentum ibidem punctura ibidem. caligæ clauatæ. 921. labore exercendi. 677
Mille Abbates in vno monasterio. 336. 340
Mina pro minatione. 1064
Minima peccata vitanda. 289. 290. 478 479
Ministri ægrotorum. 661. 663. 669
Minor pars quæ sanior sit, in electione præualere debet 134. 135
Misericordia potior iustitia. 236
Misnensis Ecclsia. 358
Missa pro missione. 376

Missæ

Missæ pro horis canonicis. 767
Missæ celebrandæ horæ diuersæ. 377
Missæ seu collectæ inter psalmos. 331. & sequ. 376
Missæ Sabbati sancti. 843
Missas tenere. 1000
Mithres & Mithriaca sacra. 747
Mixtum 691
Μοναχὸς. 205
Modarius Abbas. 48
s. Modestus Martyr. 48
Modus optimus. 137
Modus pro numero. 1064
Molina riuulus. 748
Monachæ prohibentur tangere pallas sacratas. 943
Monachi officium. 116
Monachorum quatuor genera 99. sex genera. 120
Monachi raro foras procedere debent 1014. nec soli. 667 extra monasterium laborantes non prætereant horas canonicas 846 exeuntes proprio vitio, aut electi quoties recipiendi 575 desertores in vltimo loco suscipiendi. 575. 578 579. electi sub cura Episcopi. 576 fugitiui in alio monasterio non recipiendi. 577 suo monasterio restituendi. 580 & sequ. fiunt officiales præsidis prouinciæ. 581. eorum cibus vilis esse debet 710. 711. non vescantur cibis secularium. 854 extra monasterium non comedant 853 necessaria æqualiter accipere non debent. 611. & sequ. nigri 891. operari debent manibus. 804. 817. & sequ. operando meditentur & psallant 819. 821 operantes nihil debent loqui seculare: 814 non recipiendi pretio. 975 quidam in suis ædibus vitam monachicam ducebant. 981 abscedentibus bona quæ intulerant monasterio non reddenda 978 non suscipiendi in alieno monasterio sine consensu sui Abbatis. 1008. peregrini vt suscipiuntur in Monasterium. 1004. imperfectiones. 450 monachum quæ faciant. 985. quidam correptus in visione ob sputamenta. 407. imperfectus saluatus, quia neminem iudicarat, nec iniurias vltus fuerat. 449 mortuus ad gallinæ morsum. 709
Monachus vnde dicitur. 100. & sequ.
Monachi vagi descriptio. 856
Monasterium. 103 claudendum tempore refectionis. 778 mutatio non facile probatur. 1006. quæ requiruntur in eiusmodi mutatione. 1007 notum quod dicitur. 1008 commoditates. 1032
Monasteriorum reformatio. 22
Mons. 38
Mons Pesulanus, 38
Morbi cotidiani spernendi. 977 ex ignauia. ib.
Mors. 207
Mortificatio triplex. 260
Moyses Ἀλφα. appellatus. 165
Mozarabæ Ecclesiæ ritus in lucernario. 368
Multi loqui um in oratione quid, & fugiendum. 403
Munditias facere. 640
Munuscula accipere monachis non licet 874
Muria. 1052
Murmuratio vitanda. 242. malum. 810. iusti. 745
Murmuratorum pœna. 475
Murmuriosus. 205
Murmurium. 206
Muscæ noctu lucentes. 462
Μυσίλη, μώσιλον. 254
Mutandæ. 920
Mutare monachis non licet. 879. 882
Mutij obedientia. 1092
Mutuare inter se monachis non licet. 619

N.

NArbona. 87
Νάρθηξ quid, & vnde. 532
Nascentia leguminum. 706
Ne quid nimis. 137
Negotiis secularibus non debent intricari monachi. 117
Negotia monasterij non sunt committenda iunioribus, & nuper conuersis. 1061
Neocæsarienses Clerici. 560
Νεοπαγεῖς. 937
Nerua Imp. 176
Nibridius Episc. Narb. 40 50
Nibridius eremita. 8
s. Nicetius laborat suis manibus. 804. scurrilitatem fugiendam monachis dicebat. 243
Niger color monachorum. 891
Nihil factum. 875
Nimis, nimius. 138. 583
Nitrienses monachi. 732
Nobilitas apud Deum. 102
Nomina litterarum quibusdam imposita. 165
Nomina defunctorum fratrum missa in monasteria. 42
Nomina pontificum orthodoxorum in diptyca relata. 847

Digitized by Google

Nonæ horæ canonicæ mysterium. 371. 372
Nonna. 1021. 1022
s Nonna. 407
Nonni. 1019.
s Nonnosus. 1034.
Nonnus. 1021. 1022
Nonus defunctorum dies. 218
Nota. 249
Notari. ibid.
Noua accipientes reddant vetera. 885
Nouemdial. 219
Nouitiatus vnius anni. 938. non integri. 654 aliquando trium annorum. 639
Nouitij vt probandi, & recipiendi. 634 & sequ. cur ab aliis separati 936 olim in habitu seculari 943. 944. rasum ferentes. 944. in illis quæ inspicienda. 937
Nouitius quid. 936
Nunciare visa & audita extra monasterium non licet. 1048 1051
Nuditas. 276. 931

O.

O, pro, u 247
Obedientia qualis sit. 1098 simplex & cæca 1078 sine discussione. 235 hilaris. 233 martyrij & victimæ genus. 140 labor 90 in rebus duris. 273 omnimoda. 270 eius qualitates & circunstantiæ. 229 & sequ. 269 & sequ. laus 230 vtilitas. 232 231 effectus qualis 1095 merces. 194 votum vitæ monachicæ conueniens. 942
Obedientia mira cuiusdam monachi. 275
Obedire sibi inuicem debent fratres. 1088. 1090.
Oblata. 983
Oblatio. 983
Oblatio puerorum in monasterio. 980 & seq quàm sit accepta Deo. 988
Obliuionem fugere. 264
Obscultra. 89
Oculorum custodia. 488
s. Odilo Abbas Cluniacensis. 135
Odire. 209
Odisse vitia oportet non homines. 136
s. Oddo Abbas Cluniacensis. 311. 709. 1050
Oeconomus. 1097
Oeconomus maior. 1098 1102
Offertorium. 40
Officina artis spiritalis. 228
Officium pro officiali. 146 & sequ.
Officij diuini ratio 26. & sequ. quomodo recitetur. 851 à fratribus peregrè proficiscentibus. 849 qualiter agatur per diem. 360 qualiter agatur æstatis tempore. 345 nocturnum quomodo celebretur. 319 quale à S. Auito Vrrnensi institutum. 346
Oleo pedes hospitum vngendi. 868 & sequ.
Onagri Indici descriptio. 394
Optila Arianus. 332
Opus manuum cotidie à fratribus faciendũ 802 & sequ succurrit tentationibus. 281 inobedientium & murmurantium olim disruptum. 241 ad illud citò occurrendum 784 829 illius cessatio olim ab vna vespera ad sequentem. 751
Operi Dei citò occurrendum. 763 772 785
Operum bonorum lux. 312
Oratium. 904
Oratio pro permissu. 778
Oratio assidua ad impetranda Dei dona. 90 91 laus & assiduitas 208 vtilitas. 809 disciplina. 400 reuerentia. 402 & sequ in conspectu Dei. 283 387 ante & post cibum. 765 in benedictione lectoris. 690 ante & post opus manuum. 831 in exitu monasterio. 880. ante somnum 374 644 & sequ.
Oratio Dominica in vesperis & matutinis. 355 cur sæpius dicenda in officio. 356
Orationes impuræ. 528
Orationes breues inter psalmos. 404. 405. 411
Orationes in exitu & regressu. 1049
Oratorium. 859. & sequ.
Ordo pro officio diuino. 567
Ordo canendi. 791 congregationis. 1019
Ordinis seu congregationis religiosæ mutatio improbata. 1006 requisita ad eiusmodi mutationem. 1007
Ορχὶ. 204
Ὀς ἐφ' ἑσπ. 362
Ὀσιώτ. 592
O pyllis scortum. 165
Orpheus. 364
s O siesius. 55
Osculum ante sumptionem Eucharistiæ. 1020 1021 in recipiendo monacho. 900 971 manus. 148 genuum. ibid. & sequ.
Ostiariorum officium. 1039
Otiositas inimica animæ. 802. & sequ.
Otiosus monachus. 817
Otium fugiendum. 803 ab eo ad laborem paulatim assurgendum. 808
Ouis morbida gregem contaminat. 566
Ὀ ξυγεῖα. 737. ξύγεται. ibid.
Ὀ ξυχολία. 204
Ὀ φάεται 728

Digitized by Google

Ορφεων. 704

P.

s. PAchomius. 53. eius regula. ibid. monasterium 660 in varias classes seu domos distributum. 165
Palearia. 38
Palla altaris. 983
Pallæ sacratæ. ibid.
Palliis operti monachi. 903
Palmarum rami madefacti ad contexendas mattas. 1054
s. Pambo eremita. 142
Πανία. 889
Panis & aquæ refectio in punitionem. 472
Panis medius. 716
Panis quadratus. 709
Παννυχίδες. 321
Papa, Papas, 97
παπας 97
Paphnutius Abbas. 52
Parapsis. 714
Paratura. 919
Parens. 967
Parentes obliuiscendi. 266
Paropsis. 715
Pars quid. 850
Παρεξετασις. 205
Parua peccata non pernendas. 289 290. 478. 479
Paruulorum custodia. 1087 eis Deus reuelat, quod melius est 190 191 eorum confectator, & osculator vt tractandus 517 eorum sermonibus non ducatur prælatus. 425
Paruum quid non faciendum sine permissu. 1048 1050
Paschæ epitheta honorabilia. 835 octauæ feriatæ. 738
s. Pastor martyr. 748
Patientia amplectenda. 273
Patriarchæ greges pauerunt. 818
Patrum decreta non sunt relinquenda. 914
Pauli Apostoli apocalypsis seu reuelatio. 366 ascensus: ibidem. Flagellatio. 513
s. Paulus eremita. 716
Paulus. V. Papa. 381
Pauli & Stephani regula. 59
Pauper qui fuerit in seculo monachus esse cupiens deponat superbiam. 945
Pauperes qui fuerint in seculo, in monasterio humilientur. 635
Pauperibus reliquiæ mẽsæ erogandæ. 713. 736
Pausationes. 380
Pax Ecclesiæ Hipponensis nomen. 225
Paxamas, paxamatium. 507
Paxamus coquus. ibid.
Peccati correptio qualiter fieri debeat. 480
radices succidendæ. 478
Peccatores etiam grauissimi in religionem admittendi 962 vt probandi. 961. 964 non eis silendum aut acquiescendum. 485. 486
Peculiaritatis vitium nequissimum. 614
Pecunia in zonis. 900
Pedale. 887
Πέδιλα. 889
Pedule. 889
Pedules. ibid.
Pelliciæ. 48
Pellicula capitis infantis recens nati. 115
Pellis. 908
Penuria. 956
Perduellio pro perduelle. 2016
Perfectionis impedimentum. 115
Perperam agere. 900
Περπερία. ibid.
Πέρπερος. 901
Per se. 957
Petitio quid. 942 non reddenda monacho fugitiuo. 944
s. Petrus non prius constituitur pastor Ecclesiæ, quàm se Christum amare ter profiteatur. 177
s. Petrus Damiani. 710
Phantasiæ nocturnæ vnde. 510. 511
Pharisæi superbia. 312
Pharisæi peccatum quale. 448
Philargyria. 130
Philosophi sutores fuere. 818
Philosophi monachi. 101
Philosophia monachatus. ibid.
Philoxenus Cytherius. 150
Philoxenus Leucadius. ibid.
Phœnicium. 318
Phylacteria. 124. 125 pro reliquiis vsurpata. 125
Πιχεία. 205
Πῖλοι. 889
Pinguedinis esus olim monachis concessus. 709
Pipinus Francorum rex. 40
Pisces in festiuitatibus monachis appositi. 701
Pistores monasterij qualiter se gerant. 1042
Pittacium. 961
Placidia Theodosij Imp. filia. 34. 225
Placitum. 44
Plagarum numerus in flagellatione. 473. 474

Digitized by Google

Planeta veſtis. 905
Planus. 307
Platonis cœna. 864
Πόϑον. 889
Pœnitens ex corde vt ſuſcipiendus. 1093
Pœnitentium gradus quinque. 532 non ſemper iſtos gradus decurrebant. 533
Pœnæ delinquentium monachorum. 493. 494. 497. & ſequ. 787. & ſequ. loquentiũ & ridentium in menſa. 694. 697. 756. non feſtinantium ad opus Dei. 763. 765. & ſequ. non occurrentium ad verſum qui dicitur ante & poſt menſam. Ibid. ebriorum. 733.
Pollutionis nocturnę expiatio. 279 280. quorumdã antiquorũ circa illã. Scrupuloſitas. 280 aduerſus illam remedia. ibid. & 281.
Polypticum. 147
Polyzelus Cyrenſeus. 307
Ponere pro definere. 111
Portarij officium. 1032. 1039
Poſca. 717
Poſſeſſio. 1061
Poſticiaria, Poſticiarius. 884
Poſticium, Poſticum. ibid.
Poteſtate abſolutâ nihil faciendum. 176
Potionum numerus. 737
Potus ad Nonam. 734 737
Prælatus primus in omnibus exercitiis eſſe debet. 171 177 vt ſe gerat in rerum temporalium adminiſtratione. 159 timere debet iudicium futurum. 156 mali character. 55 & ſequ. ei vt Deo parendum eſt. 229 ſtulti iugenium. 187
Prandia olim meridiana. 742 à priſcis Romanis ignorata. 752
Prandia & ieiunia oppoſita. 755
Præpoſitus monaſterij qualis ſit. 139 414 eius officium. 418 421 424 427 433 447 eius dignitas qualis ſit 414 res exteriores gerebat. 417 430 810 ſollicitudo erga ſubditos. 550 vt eos admoneat. 444 445 ordinandus ab Abbate. 413 415 416 duo in ſingulis decadibus. 439
Præpoſitus & Abbas dignitates diſtinctæ. 414 415
Præſentia Dei. 262
Preſbyteri monachi ordinati duplici titulo. 1015 eorum dotes. 1014
Prima fax. 367
Primæ horæ ſynaxis vbi & quando inuenta. 323
Principes monaſteriorum. 166
Prior quid. 691 & ſequ. 865
Prior clauſtri. 808
Prioratuum origo. 767 468
Priuatus. 1088
Proba. 1064
Probabilis. 579
Probationis monaſticæ ſpatium. 938 953
Procax vt tractandus. 1098
Procedere, proceſſio. 920
Prodicus Philoſophus. 95
Profeſſio monachica quare ſeruanda. 942
Profectus ex carnalibus & ſpiritualibus. 1104
Προϑυμος. 444
Propenſa. 707
Proprium non debent habere monachi. 612 & ſequ.
Προσκλισις. 444
s. Proſper Aquitanicus. 58
Proſperitas metuenda. 553
Proſtratio monachi correpti. 1088 1089
Proſtrati ſeu ſubſtrati. 532 534
Prouiſor. 913
Prouiſores. 421
Prudentia in correctione. 133
Pſallendi diſciplina. 383 modus. 790 ceſſatio in paraſcene. 840
Pſallere ſapienter. 135 386
Pſalmi quo ordine dicendi. 324 378 379 non combinandi. 228 duodecim in nocturnis & veſperis. 346 quot dicendi in noctibus. 340 quo tempore diſcendi. 320 qui olim canebantur cum alleluia. 826 eorum diſtributio. 380 apocryphi in Eccleſiâ non canendi. 381 quot per horas diurnas canendi. 375 Dauidicorum laus & vtilitas. 828
Pſalmus apertionis. 760
Pſalmus centeſimus quinquageſimus primus. 381 751
Pſalterati fratres. 927
Pſalterij Dauidici diuiſio à S. P. B. facta ab Eccleſiâ approbata. 380 381
Pſeudomonachi deſcriptio. 116 117
Pſeudothyrum. 884
Pſiarhus. 758 & ſequ.
Publicani humilitas. 312
s. Publius Zeugmatenſis. 362
Puer & infans idem. S P. B. 68
Pueri cuſtodiendi: 1084 1086 excommunicationis non capares. 582 & ſequ. diſciplinæ aſſuefaciendi 587 minori ciborum mẽſura paſcendi 680 704 712 cum eis non ridendum. 426 oblati à parentibus cogebantur olim perpetuò manere in monaſterio, etiam poſt annum pubertatis. 985

Digitized by Google

& sequ. 991 chartas donationum quando facere debebant. 991 eorum legitimâ in tres partes diuisa. 995
Pulchro aliquo vultu inspecto terra aspicienda est. 488
Pulli solis infirmis apponendi. 714
Pullorum cantus. 328
Pulmentaria quot cuique apponenda. 704 715 718
Pulmentarium quid. 705
Pulsare. 948
Pultes. 705
Punctura militum. 953
Pupillæ oculorum Virgines dictæ. 488
Puræ orationes. 843
Purpura aquo & vbi inuenta. 318 assuta colobiis monachorum. 896
Pythagoras γαμμα appellatus. 165
Pythagoræ littera. 95
Pythagoræi in communi viuebant 103 104 non sepeliebantur in arcâ cypressinâ. 445

Q.

Qvadra. 609 700
Quadragesima. 746
Quadragesima monachorum qualis sit. 834 & sequ. 838 quot pulmentis in ea reficiendum. 712 in ea Te Deum laudamus canitur à monachis Benedictinis. 350 altera. 748
Quadragesimus defunctorum dies. 218
Quadrupedum esus monachis prohibitus. 704
Quando. 112
Querela. 634
Querelosus. 634
Querimonia. ibid.
Qui habitat, &c. 362
Quid tum postea. 480
Quindecim psalmi. 42
Quinquagesima paschalis. 751
Quinquagesima ante quadragesimam. 841
Quintæ feriæ ieiunium prohibitum. 752 1062

R.

Rabanus. 37
Racanæ, Racanellæ. 922
Rachinæ. ibid.
s. Radegundis. 398 670
Ralla. 536
Ranarum silentium præcipiente sacerdote. 499
Rasum. 536 944
Παρεφορεῖν. 536 944
Παρεφόρημα. ibid.
s. Ratbertus. 380
Ratisbonense concilium. 39
Rauenna. 692
Rebellio pro rebelle. 1016
Recapitulare. 873
Receptorium. 189
Recluſiom monachorum requisita. 122 123
Recellulæ. 110
Reconsiliatio inter monachos. 585
Recondere nihil debet monachus ad edendum aut bibendum. 777
Recondere nihil oportet in oratorio præter ea quæ spectant ad opus Dei. 899
Rectores mala permittentes graviter peccant. 128 129
Reculæ. 110
Recusare opus iniunctum non licet monacho. 1072
Refectioni citò occurrendum. 778
Refectio. 333
Refectorium. 507
Reficere. 333
Reformare, reformatio. 578
Refrigerium. 873
Refuga. 131
Refutare. 728 961
Regia pro ianua. 1007
Regradari. 1013
Regradatio. ibid.
Regula S. P. Benedicti admonitiones habet, & præcepta. 90. scopus ibidem. excellentia & discretio. 80 & sequ. cum aliis coallata. 79. 80
Regula legenda in congregatione. 1032 1044 in refectorio. 701 & sequ. Nouitiis. 934 945 754
Regula pro disciplina. 1016
Regula communis sequenda. 899
Regum libri serò non legendi. 755
Reiculæ. 110 126
s. Reimberti Archiepiscopi Bremensis præclarè dictum. 599
Religio pro vitâ monachica. 102
Religiosus pro monacho. 101 102
s. Remigius Remensis Archiepiscopus, & Remigius Autisiodorensis non sunt auctores commentariorum in Epistolas Pauli. 563
s. Remigij obitus. ibid.
Reliquias falsas colentes. 123

Reliquias Sanctorum vendere prohibitum. 124
Remissa. 1064
Renuitæ. 121
Repetitio lecturæ mensæ. 702
Res monasterij negligenter non tractandæ. 603
Relcellæ. 110
Resona echo. 1062
Respicere comedentem alterum haud monachis licitum est. 718
Responsalis. 853
Responsio. 816
Responsum. 853
Responsoria. 385 quid differant ab antiphonis. 354
Respondere increpanti non debet monachus. 1095 & sequ.
Reuelatio Pauli. 365
Reuerentia orationis. 402 & sequ.
Reuocare. 609
Ridere cum pueris non licet monacho. 416
Risus vitandus. 244 immoderatus. 147 facilis & nimius. 304. & sequ. in choro coërcendus. 499
Ritus benedicendi monachi. 643 offerendi pueri in monasterio. 982 983
Roboam Rex Iuda. 435
Rogus. 330
Romani olim pultifagi. 705 prandia ignorabant. 752. & sequ.
s. Romanus Abbas. 92. & sequ.
Rumescienses monachæ Sanctum falsum colentes. 124
Rupicapreæ. 72

S.

SAbanum. 610 896
Sabbatum olim feriatum. 733. 749 & sequ
Sabbati sancti missæ. 848
s. Sabini monasterium. 40
s Sabinus. 41
Σάκκος. 291
Saccus. ibid.
Sacerdotes vt recipiendi in monachos. 999. recipi possunt in monachos. 1000. recepti in monasterio vt peregrini. 1001. subsunt quodammodo Episcopo. 1016
Sacerdotij genus triplex. 1015
Sacramentum militum. 953
Sacrarium. 188
Sacrificium pro defunctis. 217
Sacrus. 72
Sæuitia prælatorum quàm pernitiosa subditis. 168
Sagi. 922
Sagum. 893
Saiones. 181
Salomonis psalmi & odæ. 381
Saltuarius. 444
s. Saluatoris Ecclesia. 15
Salutationes Episcoporum. 189
Salutatorium. ibid.
Samuel. 851. & sequ. 1021
Sandalium. 890. & sequ.
Sanctimoniales damnatæ ob neglectam peccatorum confessionem. 291
Sanctimonialium salutatorium. 189
Sanctorum acta in Ecclesiâ legenda. 357
Sanitas ex labore. 677
Sarabaïtæ. 104. 105. 121
Sarus Gotthus. 37
Satisfactio eorum qui falluntur in oratorio. 787 eorum qui tardius occurrunt ad opus Dei 703. 765. 770. 771. 775. 781. 783. 784. delinquentium. 560 eorum qui tardè ad mensam occurrunt. 770. 775 qui tardè occurrunt ad aliquod opus. 771
Satur abstinentiam facilè prædicat. 171. 172
s Saturninus Tolosæ Episcopus. 38. 39
Satyrus Ζῶν appellatus. 165
Scandalum pro pugnâ & iurgio. 355. 505
Scapulare. 888. & seq.
Scarabei nocte lucentes. 462
Σκελέτι. 892
Scemari. 920
Scematio. 921
Sceptrum Iouis cypressinum. 445
Schola conclaue. 288
Schola palatium. 38
Scholæ in monasteriis. 682
Scholares. 38
Scribere præcipuum opus manuale monachorum. 815
Scriptura, scriptum est. 68. 267
Scrupulus. 707. 731
Sculdaïs. 444
Scurrilitatis vitium. 242. 243
Scutella. 703
Secreta locutio inter monachos noxia. 762
Secretarium. 188. 189
Secundi Domorum. 432
413. 605. in monasteriis. 169
Secularia loqui non decet monachum. 1061.
Seculares non ingrediebantur olim in claustra monachorum. 808

Digitized by Google

à Seculi actibus se facere alienum. 204
Segestre, Segestrum. 921
Segestrense monasterium. 38
Sella reclina. 425
Σημαντήριον. 103
Senes indulgentius tractandi. 672. 979. & sequ. delicatius nutriendi. 680 vt tractandi. 682. 683. vt corripiendi 950 iunioribus præferendi. 300. debent aliis prælucere. ibid. honorandi à iunioribus. 1019
Senior novitiis deputandus. 937. 955
Seniores duo in monasteriis. 453
Seniorum officium. 197
Septenarius numerus sacer & mysticus. 364
Septimanariorum coquinæ officium. 639
Septimum monachorum genus. 126
Septimus dies defunctorum. 218
Septuagesima. 841
Sepultura monachorum in eodem loco. 293
s. Sequani monasterium. 538
s. Sequanus. ibid.
Sequax. 959
Serapion. 52
Sermo secularis vitandus monacho 829. 832
Serpentis cuiusdam proprietas antequam bibat. 526
s. Seruandus Abbas. 462
Seruandò. 790
Seruitor. 657
Seruitus. 692
Seruis bonis indui. 605 non manumittendi ab Abbate. 187 quomodo recipiendi in monachos 917 in monasteriis pares sunt dominus suis. 946 947. vt habendi in monasteriis. 156 157. monachi fugitiui restituendi suis ministeriis. 581
Sessio in sacris Herculis. 458
Seueritas miscendi leniuati. 155. 158
s. Severus presbyter. 804
Severus subdiaconus. 226
Sexagesima. 841
Sextarius. 719 & sequ.
Sextæ horæ canonicæ mysterium. 371
Sezechtex Ægypti. 425
Sierra. 719
Sicut erat in principio, &c. 943
Siderana synodus 804
Signarura petitionis. 942
Signo in mensa petenda. 886. 690. 995. 696. 698 699
Signum pro campana. 764
Sigulphus Abbas. 44
Silentium in mensa. 988. 690. 692. 695. 698 703. horis nocturnis. 757. & sequ. 761. & sequ in opere manuum 814 eius vtilitas. 245. 249
Similis excommunicationis vindicta quomodo intelligitur. 541
Simon Athenienſis. 810
Simplex. 1017 eius dotes. 969
Simplicitas. 1017
Singericus Gotthorum rex. 37
Siruitanum monasterium. 64
Smaragdus monachus non Abbas auctor commentariorum in Regulam S. Benedicti. 36
Solatium pro auxilio. 590
Solea. 536
Solon. 137
Somnus frater mortis. 796 meridianus. 815 816 fugiendus in opere Dei. 388 post nocturnas vigilias vetitus. 322
Spartea. 536
Spartum. 314
Σπυρίδιον. 715
Species. 920
Sperare pro petere. 777. 778
Spiritalis vindicta. 559
Spiritu sancto duce omnes indigent. 152
Sponsalia possunt irritari à pueris, cum adulti fuerint. 938
Spuere in aliquem ignominiæ causa. 518
Spuere in Ecclesia ante se non oportet. 406
Spuramenta in oratione rara esse oportet. 407
Sputamenti cohibitio post communionem. 692
Squilla. 42
Stabilitatis votum. 940
Stabulus Episcopus Magalonensis. 32. 44
Staminearium vsus apud monachos. 912
Stare in psalmodiâ. 584 cum legitur Euangelium. 581
Στιχαρίον. 921
Stellarum observatio. 795
Stephani & Pauli regula. 59
s. Stephanus de Obazinâ. 736
Storea. 965
Stricare. 873
Stramentum pro instrumento. 607
Subcoqui. 274
Substantia monasterij sacra. 588. 590 vni fratri committenda. 603
Substrati seu prostrati in Ecclesia. 532. 534
Subulci monachi quales. 127. 128
Suffecta persona. 784
Suffragium. 831
Supellex monachi. 911. 918

Digitized by Google

Superbus quis, & quomodo curatur. 214
Superexaltat misericordia iudicium, quomodo intelligitur 135 136
Superfluum nihil debet habere monachus. 895
Superiores nobis alios existimare debemus. 259
Superpositio, Superponere, Superpositio ieiunij, silentij, Superponere ieiunium, silentium. 800 801. 844
Super se. 657
Superstitio plebeculæ in vindicandis falsis reliquiis. 124
Supplacitare. 181
Surdus, mutus, & cæcus debet esse monachus. 315
Surgentes signum crucis faciant. 466. 468
Suum aliquid esse monachus dicere non debet. 614. & sequ. 620. 623. 624 626.
Sylla. 915
Sylua barbara. 394
Syluæ in Circo & in Amphitheatro. 393
s. Syluester. 1062
Sympecta. 547
Συμπαίκλης. ibid.
Συνάξις. 339

T.

TAbenna insula. 660
Tabennesiotarum horæ canonicæ. 362
Taciturnitas vt tenenda. 242
Tanculphus Camerarius. 36
Tanti pro tot. 1010
Ταξαχὶ 204
Tarentum locus in campo Martio. 458
Tarnadas. 59
Tarnatensis regula. ibid.
Taxare quid. 240
Te Deum laudamus in nocturnis. 349
Τέλων. 820
Temporius. 349
Tephilin. 125
Ter bibendum. 712. 713
Terni psalmi recitandi in horis diurnis. 377
Tertiæ horæ canonicæ mysterium. 370. 371. 373
Tertius defunctorum dies. 218
Testamentum pro instrumento seu chartâ. 148
Testamenti condendi ætas. 992
Testes adhibendi in monachorum susceptione. 988
Theodebertus rex Francorum. 926
Theodoricus Gothorum 37 eius filius Theodoricus. ibid.
s. Theodoricus Abbas. 557
s. Theodoricus Episcopus Cameracensis. 295
Theodosius iunior Imp. 225 vitam artificio sibi comparat. 804
Θεομανικὰ. 101
Θῆτες. 165
Θυσίας. 204
Θύειν. 147
s. Tiberij monasterium. 47
s. Tiberius Martyr. 48
Timor Domini. 262 266
Timotheus dux Atheniensis. 864
Toloſæ regnum sublatum. 37
Torismond Gothorum rex. 37
Toc-sein. 765
Tonsura Clericorum. 905 Monachorum. 905 909 fit ab Abbate. 977. 978. à sacerdote. 978
Transmissa vni monacho, alteri dari possunt. 882
Trasila. 225
Tricare, Tricæ. 650
Triceſima. 841
Triceſimus defunctorum dies. 218
Triclinium. 462
Triennium monachorum probationi concessum. 639
Triuium vitæ humanæ. 94. 95
Tu autem, Domine. 344
Tuba campanæ loco. 768
Tulta. 181
Tunicas quot habere debet monachus. 605
Tunicæ manicatæ fœminarum, & delicatiorum. 896
Tunicæ sacci. 921
Tu one Tertiæ & sextæ officium quando instituum. 465
Turpiloquium vitandum. 529
Tussis frequens vitanda in oratione. 407
Tutare pro extinguere. 465
Typus. 589
Τύφος. ibid.
Tyrones. 953

V.

VAciuus. 96 948
Vænalia monasterio viliori pretio danda. 929 931
Vagatio animi fugiẽda in opere Dei. 389. 391
Vale dicere debent fratres exeuntes monasterio. 1068
s. Valerius.

Digitized by Google

s. Valerius. 66.67. 129
Valerius. 165
Valentini hæretici psalmi. 381
Valentinianus tertius Imperator. 225
Valesius Sabinus. 458
Vallia Gotthorum rex. 37
Vasa monasterij tanquam altaris habenda. 558. 590 1040. consignanda Cellerario ab hebdomadariis. 639. 941
Veniam petere non debent prælati à subditis. 431. petenti indulgendum. 1098. ad eam petendam tardus, vt tractandus. 1097
Venite exultemus, &c. 343
Verba otiosa vitanda. 244
Verbum pro mandato. 197
Verberibus aliquem raso capite cædere. 518
Virgidum oppidum. 67. 748
Versiculi ante collectam. 339
Versus apertionis. 760
Vespera quando celebranda. 365. eius mysterium. 371. & sequ.
Vespera Sabbati. 750
Vesperè lucernarum accensio. 367
Vesperna. 752
Vespertinum 368 369
Vespertinus cibus. 710
Vestes sacræ vbi induuntur, & exuuntur. 189 in Vestibus humilitas seruanda. 897. iuxta professionem cuiusque habendæ. 898 monachis necessariæ 907 ab vno custode seruandæ. 902 quales sint 914 quo affectu suscipiendæ. 780 nocturnæ. 892
Vestiti dormiant monachi. 455
Veterator quis. 936
Vetulas, & ceruolos facere quid. 747
Viaticum hospiti exeunti imponi solitum. 868
s. Victoris Massilienſe monasterium. 58
Victualia. 599
Vicedominus. 445
Viduæ quæ recipiuntur in monasterio. 980
Vigiliæ pro sacris nocturnis. 322
Vigiliæ nocturnæ. 319. 321. 322. 325. 348. 356
Vigili gallus. 419
Vigilius Abbas. 65
Vigilucius. 419
Vilitate omni contentus esse debet monachus 294 & sequ.
Villicus. 444
Villosa. 888
Villosa cuculla. 887
Villus. 887. & sequ.
Vinum non est monachorum 728. 729. 732 apostatare facit sapientes 729 modico vtendum. 733 mensura. 729. in arbitrio Abbatis 731 monachis indultum. 732 luxuriæ incentiuum. 740 melius ægrotis dandum. 319
Vires tentandæ, cum quid suscipiendum est arduum. 938
Virgæ Abbatum, Episcoporum, &c. 445
Virginitatis professio quando fieri potest. 988 999
Virginum zonæ solutæ in nuptiis. 915
Virtus & voluptas Herculi & Scipioni occurrunt. 95
Visitare ægrotum non licet monacho sine permissu. 660
Vita præsens via est. 92
Vita mala pastoris ouium occisio est. 551
Vitæ æternæ descriptiones. 207
Vitia acrius impugnant nouiter conuersum. 979. 980
Vitiosi homines feris comparati. 392. 394
Vitrea vasa altaris. 11
Vlciscere pro vlcisci. 111
Vna quid. 769
Vncia. 707 eius pondus. 730
Vncina humilitas. 297
Vnus in domo Dei congregatus, quomodo intelligitur. 390
Vocis moderatio. 308. 309
Volatilia comedere in quibusdam solennitatibus olim concessum monachis. 709
Volatilia olim à quibusdam credita non esse carnem. 708
Voluntas propria fugienda. 262
Voluntatis propriæ periculum. 836
Votum simplex religionis. 986
Vota tria regulæ. S. P. N. Benedicti statui monastico conuenientissima. 941
Vrbanus. V. Papa. 58
Vrbanus VIII. 566
Visorum circumductio superstitiosa. 125
Vsufructuarium, Vsufructuarius. 984
Vt particulæ significatio. 209
Vtensilia monasterij. 610. & sequ.
Vtilis frater. 265
Vtor verbum cum accusandi casu. 892
Vulgaris. 119
Vulnus aperiendum & secandum. 573. 574
s. Vviborada Martyr. 711. 832
s. Vvicpertus Episcopus Augustanus. 280
Vvidmarus. 5
Vvisigothorum migratio in Galliam & Hispaniam 37 deleti à Francis. ibid.
Vviradis Abbatissæ nimia seueritas. 168
Vvlfarius vir nobilis. 23. 42

Digitized by Google

INDEX.

Y.

Y, littera. 95
Υπόθεσις. 800. 801. 844
Υπριθυμι. 800. 801. 844
Υποκριτὴς. 532
Υποκρίσεως. ibid.

Zelus duplex bonus & malus. 1103. 1014
Zelo Dei an quis moueatur, quomodo intelligitur. 1107
Zelum non habere. 209
Ζῆλος vnde. 1101
Zelotypus. 138
Zonæ vsus. 899 solutio in nuptiis. 915
Zonam perdere. 900

Omnia sanctæ Ecclesiæ catholicę, Apostolicę & Romanę subiecta sunto.

FINIS.

Digitized by Google

Quædam prætermissa in notis & observationibus, suis locis addenda.

PAg. 134. lin. 19. post hæc verba sexag. quartum, adde.
IN ABBATIS ORDINATIONE.] Hæc vsque ad illa verba, *constituant dispensatorem.* Extant Dist. 61. can. *in ordinatione.* Vbi quædam variant maxime cum legitur, τὸ, *præpositi*, pro, *abbatis*: & infrà, *præpositos*, pro, *Abbates.* Sed hæc mutatio facta videtur ex industria. Quare non video cur huic canoni præfigatur palea. Pag. 364. lin. 27. post illa verba, *mundi opificio*, adde, Solon eleganti carmine apud Clementem Alexandrinum libro sexto Stromatum. Et lin. 35. idem refert Clemens Alexandrinus eodem libro paulo ante locum citatum. Pag. 475. lin. 16. post τὸ, *excusa*, adde. Hic locus citatur à Burchardo lib. 17. cap. 37. sub nomine Isidori; sed est S. Pachomij. Pap. 506. lin. 3. post τὸ, *consurgeret.* Adde. Id etiam patet ex psalmo. 118. cap. 21. *pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.* Vbi pax & scandalum opponuntur. Vnde Apollinarius in metaphrasi, vbi Septuaginta scribunt σκάνδαλον, posuit νεῖκος. i. contentio, rixa.

Οὐδὲ τι νεῖκος ἔχουσι ---i.

neque aliquam rixam habent.

Pag. 517. lin. 22. post, τὸ, *partè.* 2. Adde. Refertur etiam à Burchardo lib. 17. decreti cap. 35. ex dictis Basilij. Sed non ita rectè. Nam hoc capitulum nusquam repereris apud S. Basilium, sed in Regula S. Fructuosi Bracarensis, vt ex dictis notum est: quamuis hîc referatur paulo contractius, & varient quædam. Apud eundem Burchardum initium huius capitis ita legitur. *Clericus vel monachus adolescentium vel parvulorum insectator.* p. 519. lin. 12. post, τὸ, *intentus*, Adde. Quemadmodum est apud Burchardum, apud quem tamen τὸ, *continua*, deest. Pag. 936. lin. 25. post, τὸ, *integra*, adde. Beda cap. 28. vitæ S. Cuthberti. *Quatenus ibidem sacerdotes consecrare, sed & ipsam reginam dato habitu sanctæ conuersationis benedicere deberet.*

Erratorum correctio.

PAg. 27. l. 23. deletis quæ sunt in margine, lege. Honeste officium: quæ officia recitare debeant iuxta Romanum vsum Pag. 44. lin. 24. dele τὸ infrà. Pag. 49. lin. 11. l. transmitte. Pag. 60. lin. 31. l. *Aurelius.* Pag. 88. lin. 1. l. populi sui. Pag. 108. lin. 23. l. manu. Pag. 111. lin. 30. l. *gluttum.* Pag. 112. lin. 15. l. absconsè secuti. Pag. 173. lin. 2. l. cammarus. Pag. 208. lin. 42. l. præclarè dicebat S. Fulgentius Ruspensis Episcopus. Et lin. vlt. dele. præclarè S. Fulgentius, &c. Pag. 254. lin. 7. l. *ibid.* Pag. 313 lin. 28.

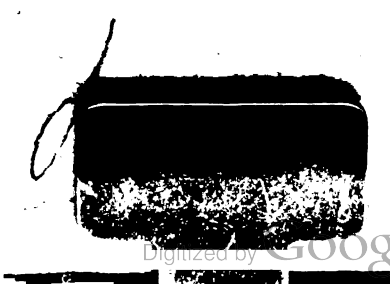
Digitized by Google

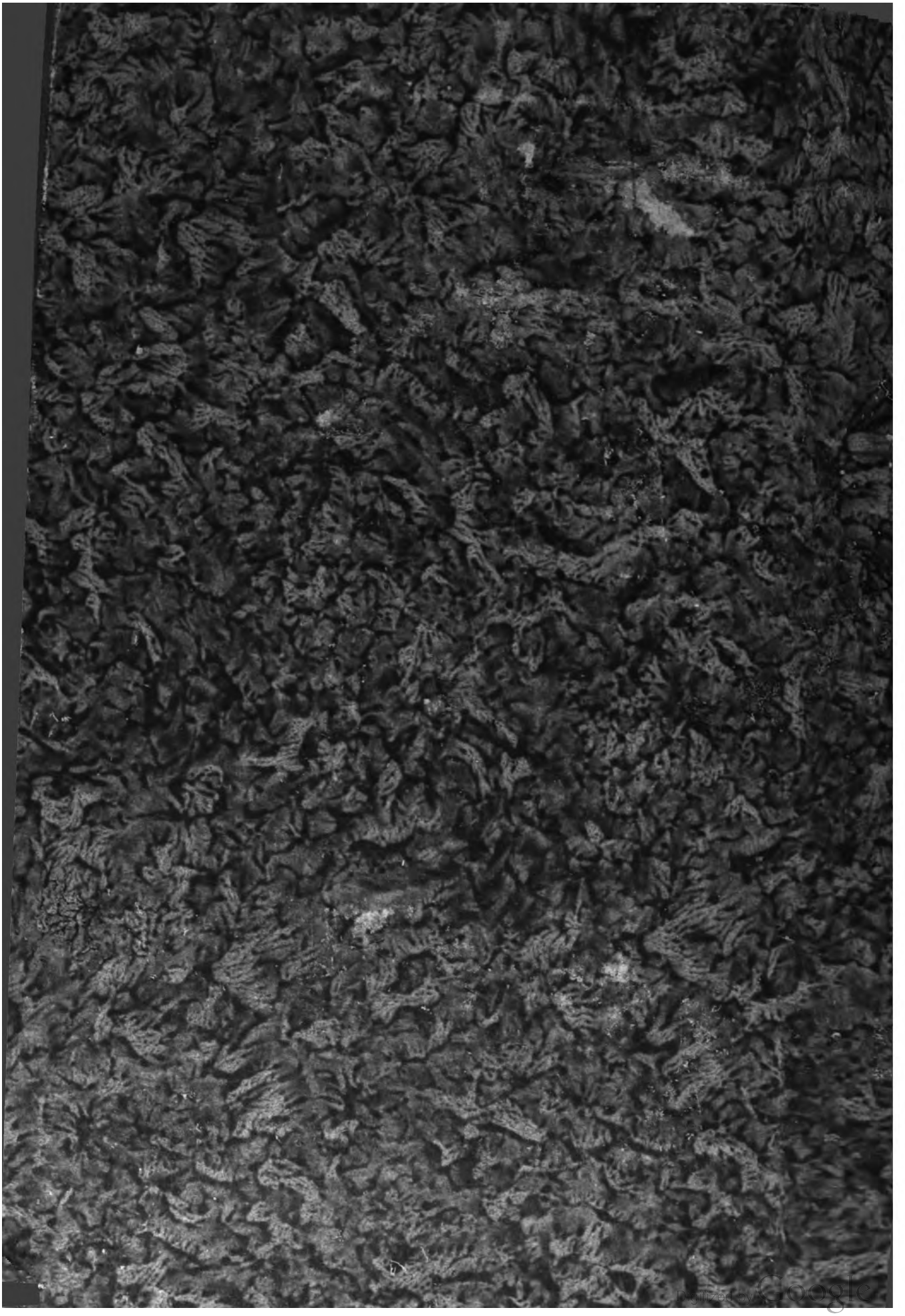
l. ἀμπελίδους. Pag. 324. lin. 27. l. ψαλμὸς. Pag. 358. lin. 2. l. ἀλληλούια. lin. 5. l. חללו יה. Pag. 391. lin. 16. l. ſed etiam interrioribus. Pag. 405. lin. 20. l. à priore. Pag. 421. lin. 22. l. QVIA.] ead. lin. l. quia ſi. Pag. 433. lin. 4. l. miniſtros. lin. 8. l. vt vel ad opera. lin. 10. l. πάγματα. Pap. 457. lin. 15. delenda. Pag. 460. lin. 32. l. ותכחתי. Pag. 462. lin. 35. hæc verba. quod ſatis patet, &c. cum loco citato ex vitâ S. Cæſarij transferantur poſt illa verba. de laqueari pendent. Pag. 480. lin. 11. pro ח. l. ד. Pag. 499. lin. 40. l. ablatis. Pag. 518. lin. 26. l. κοσπιδῆναι. Pag. 588. lin. 5. l. Garſtenſis. Pag. 609. lin. 23. l. completo. Pag. 916. lin. 10. l. monachorum nemo. Pag. 652. lin. 20. l. in communi naturâ. Pag. 656. lin. 5. l. ſanis. Pag. 673. l. 10. l. *veniſtis*. Pag. 680. lin. 12. pro cap. l. aphor. lin. 24. l. perinde. Pag. 692. lin. 4. l. Britannicæ. lin. 22. l. natant. lin. 23. l. callidus. lin. 25. l. κρᾶσις. lin. 37. l. ὁ θρόνω. lin. 38. πασίλον. Pag. 697. lin. 19. l. *introierint oratorium*. Pag. 731. lin. 33. l. ſupra demonſtratur. ead. lin. l. prætermittenda. Pag. 734. lin. 37. l. iutta. Pag. 804. lin. 2. l. ſoli. Pag. 807. lin. 43. l. *cum propriis*. Pag. 861. lin. 3. l. ex illo. Pag. 889. lin. 8. l. expatiatur per humeros. Pag. 896. lin. 30. l. *anguſtum*. Pag. 913. lin. 11. l. vetera Abbati. Pag. 992. lin. 2. pro his verbis: ſi antea nihil à parentibus acceperit, l. ſi nec ei parentes, vel liberi, vel agnati, vel cognati, aut vxor extiterint. Pag. 1008. lin. 23. l. magnanimi. Pag. 1015 lin. 19. l. almificus. Pag. 1016. in margine l. Vulcatius Gallicanus in Auidio Caſſio. Pag. 1052. lin. 18. l. *ſaumure*. Pag. 1060. lin. 32. delenda eſt. Pag. 1064. lin. 16. l. Cod. Theod. lib. 6. tit. 31.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google